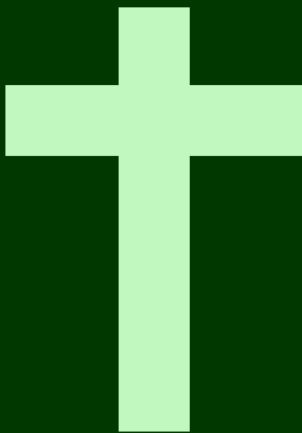

Tupana'ga
nhi'iãa

New Testament in Tenharim (BR:pah:Tenharim)

Tupana'ga nhi'iga

New Testament in Tenharim (BR:pah:Tenharim)

copyright © 1996 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tenharim

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tenharim [pah], Brazil

Copyright Information

© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tenharim

© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
3eb8a851-f633-5209-8712-862a9511e134

Contents

Mateus	1
MARCOS	95
Lucas	142
João	235
Atos	293
Romanos	365
1 Coríntios	397
2 CORÍNTIOS	427
Gálatas	451
Efésios	463
Filipenses	478
Colossenses	485
1 Tessalonicenses	495
2 Tessalonicenses	502
1 Timóteo	506
2 Timóteo	517
Tito	525
Filemom	530
Hebreus	532
Tiago	566
1 Pedro	574
2 Pedro	583
1 João	588
2 João	595
3 João	596
Judas	598
Apocalipse	601

MATEUSVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA

O Evangelho de Mateus

Jesus Cristo'ga ramonhava'ea
(Lucas 3.23-38)

¹ Agwa ko Jesus Cristo'ga ramonhava'ea mombe'ua. Ymyahũ Tupana'ga e'i Jesus Cristo'ga pe: “Eko ti ganduvihavuhuhetero Cristoramo,” ei ga hako. Cristo xa'e nhande Jesus'ga pe a'ero. A'ereki ga nhanderuvihavuhuhete'ga. Jesus'ga ko Daviva'ea rakykwepoharamo Abraõova'ea rakykwepoharamo no.

² Ymyahũ Abraõova'ea Isaqueva'ea po'ria hako.

Isaqueva'ea Jacóva'ea po'ria.

Jacóva'ea Judáva'ea po'ria Judáva'ea irũva'ea po'ria no.

³ Judáva'ea Peresva'ea po'ria Zerava'ea po'ria no. Tamarva'ea Peresva'ea yembora Zerava'ea yembora no.

Peresva'ea Esromva'ea po'ria.

Esromva'ea Arãova'ea po'ria.

⁴ Arãova'ea Aminadabeva'ea po'ria.

Aminadabeva'ea Nasomva'ea po'ria.

Nasomva'ea Salmomva'ea po'ria.

⁵ Salmomva'ea Boazva'ea po'ria. Raabeva'ea Boazva'ea yembora.

Boazva'ea Obedeva'ea po'ria. Ruteva'ea Obedeva'ea yembora.

Obedeva'ea Jesséva'ea po'ria.

⁶ Jesséva'ea Daviva'ea po'ria. Daviva'ea israelitasva'ea ruvihavuhuva'ea.

Daviva'ea Salomãova'ea po'ria. Uriasva'ea rembirekokwerava'ea Salomãova'ea yembora. A'ereki Daviva'ea hembireko ahe pavêi.

⁷ Salomãova'ea Roboãova'ea po'ria.

Roboãova'ea Abiasva'ea po'ria.

Abiasva'ea Asava'ea po'ria.

⁸ Asava'ea Josafáva'ea po'ria.

Josafáva'ea Jorãova'ea po'ria.

Jorãova'ea Uziasva'ea ramonhava'ea.

⁹ Uziasva'ea Jotãova'ea po'ria.

Jotãova'ea Acazva'ea po'ria.

Acazva'ea Ezequiasva'ea po'ria.

¹⁰ Ezequiasva'ea Manassésva'ea po'ria.

Manassésva'ea Amomva'ea po'ria.

Amomva'ea Josiasva'ea po'ria.

¹¹ Josiasva'ea Jeconiasva'ea po'ria Jeconiasva'ea irũva'ea po'ria no. A'ea rupi Babilôniapeva'ea ruri otavuka Josiasva'ea re'yjava'ea pe ahe rerogwovo ogwyri pe he'yjuhuva'ea rerogwovo ahe mombytavo pevo.

¹² Babilôniapeva'ea ahe rerohorê Babilônia pe Jeconiasva'ea Salatielva'ea po'ria.

Salatielva'ea Zorobabelva'ea po'ria.

¹³ Zorobabelva'ea Abiúdeva'ea po'ria.

Abiúdeva'ea Eliaquimva'ea po'ria.

Eliaquimva'ea Azorva'ea po'ria.

14 Azorva'ea Sadoqueva'ea po'ria.
Sadoqueva'ea Aquimva'ea po'ria.
Aquimva'ea Eliúdeva'ea po'ria.

15 Eliúdeva'ea Eleazarva'ea po'ria.
Eleazarva'ea Matáva'ea po'ria.
Matáva'ea Jacóva'ea po'ria.

16 Jacóva'ea Joséva'ea po'ria. Joséva'ea Mariava'ea rembirekokwerava'ea.
Mariava'ea ombo'a Jesus'ga. Ga ko Cristoramo Tupana'ga remim-
buhurukaramo.

Nahã ko Jesus Cristo'ga ramonha mombe'ua.

17 Imbokwara'ara'aravame catorze ko Abraãova'ea rakykwepo-
harava'ea ojopy'rupy'ruavo. Aerë Daviva'ea ari. Daviva'ea arirë
imbokwara'ara'aravame catorze ko Daviva'ea rakykwepoharava'ea
ojopy'rupy'ruavo no. Aerë Josiasva'ea ari. Babilôniapeva'ea Josiasva'ea
re'yjava'ea rerohoi Babilônia pe. Ahe rerohorë imbokwara'ara'aravame
catorze ko aherakykwepoharava'ea ojopy'rupy'ruavo no. Aerë Cristo'ga ari.

Jesus Cristo'ga aragwera
(Lucas 2.1-7)

18 Jesus Cristo'ga aragwera ko nahã. Jesus'ga yembora rera ko Maria. Mari-
ava'ea po'ria ahe'yembora pavëi omondo Mariava'ea Joséva'ea pe tahem-
bireko ti hëa ga pavëi javo. Joséva'ea rembirekoa renonde Tupana'ga
ra'uvapyryva Mariava'ea momburu'ai. 19 Hembireko gweri Joséva'ea Mari-
ava'ea pavëi. Emo ikwahavame ahepuru'a Joséva'ea ojapyaka marã ti nehë
javo. Aëro okokatavo gwaramo ahe ei oyvyteri pe: "Aphi po ti ji hëa
hugwi a'ero nehë. Ndapotari reki ji hëambotegwetea," ei ahe. "Nurã po ti ji
pohinhimimi hëa hugwi hëa mombe'ue'yma ga pe," ei ahe oyvyteri pe.

20 A'ea rehe ahe japyakai. Kiro ahe kiri. A'ea rupi Tupana'gapyrive'ga
yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe. Joséva'ea gwepia katu
Tupana'gapyrive'ga okiri pe a'ero.

—Terekyhyji ti enhimbirekohava hugwi Daviva'ea rakykwepoharamo,
ei ga Joséva'ea pe. A'ereki pyry nde hëa rerekoi. A'ereki Tupana'ga
ra'uvapyryva hëa momburu'a, ei ga. 21 Aerë po ti hëa gwa'yra'ga
mbo'ari nehë, ei ga. A'ero ti eno hëara'yra'ga rehe Jesus. Ereki ga ko
ahembopiro'yhara'ga. Na tuhë, ei ga. Ombopiro'y po ti ga ojiheve'ga
gandekote'varuhua hugwi nehë, ei ga. Hahye'yma pe po ti ga ga nderohoi
a'ero nehë, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

A'ea erame ga hoi Joséva'ea hugwi. Aerë Joséva'ea ma'ëi.

22 Ipuru'a Mariava'ea gwembirekoe'ymame. Nahã hekoi Tupana'ga
nhi'ipo'ruavo ymyahüva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahü Tupana'ga nhi'iga
mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo.
Ymyahü ahe ei hako:

23 "Pehendu katu ti!" ei Tupana'ga.

"Ipuru'a po ti hëa akwaimbae'ga nderekoe'ÿvehëa nehë.

Aerë po ti hëa gwa'yra'ga mbo'ari nehë.

Ono po ti ga ga rehe Emanuel gareraramo,' ei Tupana'ga," ei ahe hako.

Garera ko Emanuel. A'ea ko: Tupana'ga oko nhande pyri.

24 Aerë Joséva'ea ma'ëi. Oko ahe Tupana'gapyrive'ga nhi'iga rehe toko ti
hëa nhirembirekoro a'ero nehë javo. A'ero ahe Mariava'ea reruri gwonga
pe toroju ti hëa pavëi javo. 25 Ahe gweru tehe ahe ojipyri. A'ereki ahe
ndogwerekoi ve Mariava'ea ahera'yra'ga mbo'arame ahera'yrypy'ga. Ga
rehe ahe inogi Jesus gareraramo.

2

Jaytata'ia kwahapyrava'ea

¹ Cidade de Belém me Jesus'ga ari. Jesus'ga re'ya'ga gwyri pe Judéia pe Belém u. Jesus'ga arame Herodesva'ea oko ganduvihavuhuro judeus'ga gwyri pe Jesus'ga re'ya'ga gwyri pe. Jesus'ga arame jaytata'ia kwahapyra'ga nduri irupehua hugwi ogwya hugwi kwara ipora hugwi. Uhu ga cidade de Jerusalém me ovahema. ² Kiro ga ei pevove'ga pe:

—Kiroki ga oko judeus'ga nduvihavuhuheteagwamamo - mome ga? O'a ga agwamo. A'ereki ore orohepia jaytata'ia ipyahuva'ea kwara ipora koty. A'ea ko ga'ara kwahavuka ore ve ojipiukaro gwaramo jaytata'ia. Hepiaga gwaramo ore ruri timbohete ti ga javo, ei ga.

³ Ga'ea kwahavame ahepy'a ndukatui okoteheavo Herodesva'ea py'a judeus'ga nduvihavuhuva'ea py'a. Ndukatui cidadepeve'ga py'a no Jerusalémmeve'ga py'a. ⁴ A'ero ahe ikwava'ehara'ga nduvihava'ga mbojatykaukari ga mbuhuruka ojipyri judeus'ga mbo'ehara'ga ndeheve - kiroki ga ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe. Ga ndurame Herodesva'ea pyri ahe ei ga pe:

—Kiroki ga pe Tupana'ga e'i ga ti toko ganduvihavuhetero javo - mome po ti ga ari nehē Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga? ei Herodesva'ea.

⁵ A'ero ga ei ahe ve:

—Belém me - kiroki cidade u oregwyri pe Judéia pe - pevo po ti ga ari nehē, ei ga. Nahā ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ikwatijari hako. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve onhi'iga, ei ga. Tupana'ga e'i:

⁶ “Belémmeva'ero picidade ndokoi huvihavarūiva'ea.

Huviha hete ko picidade upa pende'ya'ga gwyri pe Judáva'ea rakykwepo-hara'ga gwyri pe Judéia pe.

A'ereki picidadepeve'ga oko nhiremimo'ehara'ga nduvihavaagwamamo israelitas'ga nduvihavaagwamamo.

Gwerekō katu po ti ga pende'ya'ga nhaporemo okovo ganduvihavuhetero nehē.”

—A'ea ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako, ei ga Herodesva'ea pe.

⁷ Ga horame Herodesva'ea jaytata'ia kwahapyra'ga mbuhunhimimukari ojipyri a'ero. Ahe ei ga pe:

—Gara rupi jaytata'ia jipiukari pe me iporame raikwehe? Takwaha katu ti ji, ei ahe ga pe.

A'ero ga imombe'ukatui ahe ve. ⁸ Ikwahapavame ahe ga mondoukari cidade de Belém me. Ahe e'i ga pe:

—Peho ti Belémmeve'ga pyri tayri'ga rekakatuavo. Ga repiagame ti pejora'ja ji pyri ga mombe'ukatupava ji ve a'ero, ei ahe ga pe. Jihi ti taho ga mboheteavo a'ero nehē no, ei ahe ga pe o'mbero.

⁹ Ahe rendupavirē jaytata'ia kwahapyra'ga hoi a'ero ogwovo Belém me. Ga horame jaytata'ia - kiroki jaytata'ia ojipiuka ga pe kwara ipora koty - kotihī akoja jipiukara'javi ga pe ogwovo ga nenonde ogwovo Jesus'ga rehei katu opytavo garuhava arimo. ¹⁰ Horyory hete ga jaytata'ia repiagame ogwovo ovahema tayri'ga ruhái pe.

¹¹ Onga pype ga tayri'ga repiagi ga'yembora reheve Mariava'ea reheve. Nurā ga neny'andurugi garovai pyteri pe nde ko orehoheva'ero javo. A'ero ga imondohetei mbatera ga pe gwovapytymba'voga hyrua ipe'avo jugwi. Ouro ga imondoi ga pe. Incenso perfume apopyra ga imondoi ga pe no. Iru'ia perfume apopyra ga imondoi ga pe mirra.

¹² Aerē ypytunimo okirame ġa Tupana'ga rendukatui. Kiro ga ġa moranduvi.

—Tapemombe'ui ti tayri'ga Herodes'ga pe. A'ereki ga ojuka pota tayri'ga. Tapejivyrav'avi ti Herodes'ga pyri, ei Tupana'ga ġa pe.

Nurā oma'ērame ġa hoi pehea rupi irūa rupi ogwovo ogwvri pe timombe'uyme ti tayri'ga Herodes'ga pe javo.

Oho nhimi Joséva'ea Egitopeva'ea gwvri pe

¹³ Jaytata'ia kwahapyra'ġa horē Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe ahekiri pe. Ahe ve ga ei:

—Haite! Evy epo'ama! ei ga Joséva'ea pe. Eho ti ġa nderogwovo tayri'ga gayhēa reheve. Eroho nhimi ti ġa nderogwovo Egitopeve'ġa gwvri pe, ei ga. Pevo ti pepyta. Aerē jate po ti ji imondoukari nhinh'i'ġagwera pe me nehē pejora'ja ti Belém me javo. Po ti ji namondoi nhinh'i'ġagwera pe me nehē, tajejora'javi ti avo Belém me. A'ereki avo Herodes'ga tayri'ga rekaruka kiro. A'ereki ga ojuka pota tayri'ga, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

¹⁴ Oma'ē Joséva'ea ovyva a'ero. A'ea rupi ypytunimo ahe tayri'ga rerohoi ga'yembora reheve ġa nderogworogwovo Egitopeve'ġa gwvri pe. ¹⁵ Pevo ahe ġa nderovahemi. Aerē ġa nduvame Egitopeve'ġa manoi.

Nahā ġa hoi opytavo Egitopeve'ġa gwvri pe. Tupana'ga erame jate ġa ndura'javi Egitopeve'ġa hugwi. Nahā Tupana'ga ġa mbuhurukara'javi Egitopeve'ġa hugwi. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ġa ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo aerē po ti nahā javo. Ymyahū ahe ei hako:

“ ‘Egitopeve'ġa gwvri hugwi ji jira'yra'ga mbuhurukari,’ ei Tupana'ga,” ei ahe hako.

Ojigwarai Herodesva'ea tay'riva'ea rehe

¹⁶ Omano renonde Herodesva'ea nhimonha'ngaranuhūi jaytata'ia kwahapyra'ġa ndehe. A'ereki ahe okwaha ji moandyandyi ġa ojivyrav'ave'yma ji pyri javo. Dois anos ġweri tayri'ga rehe kiro. A'ea Herodesva'ea okwaha. A'ereki nanongara jaytata'ia kwahapyra'ġa omombe'u ahe ve ahe ġa monhi'ġame ojive. Nurā ahe osoldados'ga mondoukari cidade de Belém me Belém rembeyvri hī pe no. Pevo ahe osoldados'ga mondoukari tojuka pa ti ġa tapihama'ġa javo – kiroki tayri'ga o'a jaytata'ia kwahapyra'ġa hepiagirē jaytata'ia. Ahenhi'ġa rupi soldados'ga hoi a'ero tapihama'ġa ndepiaga. Ojuka pa ġa tapihama'ġa – kiroki ġa gwereko dois anos ojihe, kiroki ġa ndogwerekoi ve dois anos ojihe no. ¹⁷ Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ġa ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea Jeremiasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo aerē po ti nahā javo. Ahe e'i hako:

¹⁸ “ ‘Cidade de Ramá pe ġa henduvi hēa jehe'oheterame ov'yare'yma.

Ha Yahyā hēajehe'oa.

Raquelhēa reki ojehe'o gwa'yrava'ea rehe.

Tegwete hēa ma'ngoma'ngohava.

A'ereki hēara'yrava'ea omanomba,' ei Tupana'ga,” ei Jeremiasva'ea hako.

Ojivy Joséva'ea Egitopeva'ea gwvra hugwi

¹⁹ Aerē Tupana'ga José'ġa mbuhurukara'javi Egitopeve'ġa gwvra hugwi. A'ereki pevo ġa u Herodesva'ea manorame. Herodesva'ea manorē yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe Tupana'gapyrive'ga. Joséva'ea pe ga ei ahekiri pe:

²⁰ —Ahe omanomba kiro - kiroki ahe ojuka pota tayri'ga. Evy epo'ama! Eroho ti ġa kiro a'ero tayri'ga gayhēa reheve. Erojivyra'ja ti ġa eje'yja'ga gwyri pe Israel pe, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

²¹ Oma'eamo ahe vyri a'ero tayri'ga rerogwovo ga'yembora reheve ġa nderojivya pevo jitehe ogwyri pe Israel pe ġa nderovahema. ²² A'ea rupi Arquelau'ga oko Judéiapeve'ġa nduvihavama Israel pe opo'ria py'rovo Herodesva'ea py'rovo. A'ea kwahavame Joséva'ea kyhyji Arquelau'ga hugwi. Ndojupotari ahe Judéiapeve'ġa gwyri pe a'ero. Ypytunimo okirame Joséva'ea Tupana'ga rendukatui. Kiro ga Joséva'ea momoranduvi.

—Terehoi ti Judéiapeve'ġa gwyri pe, ei Tupana'ga ahe ve.

Nurā Joséva'ea ndohoi pevo. Galiléiapeve'ġa gwyri pe ahe hoi Israel pe. ²³ Pevo ahe ruvi cidade de Nazaré pe tayri'ga pavēi ga'yembora pavēi no. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ġa'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea a'ea mombe'umbe'u Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo. Jesus'ga mombe'gwovo ahe ei hako: “E'i po ti ġa ga pe nehē Nazarépeve'ga, ei Tupana'ga,” ei ahe hako. Ga u pevo a'ero.

3

João Batistava'ea remimombe'ua

(Marcos 1.1-8; Lucas 3.1-18; João 1.19-28)

¹ Aerē João Batistava'ea reko ongae'yi me judeus'ġa mobatizavo. Tupana'ga nhi'ġa mombe'uheteavo João Batistava'ea reko Judéiapeve'ġa gwyri pe ongae'yi me. ² Hahyahi ahenhi'ġa ahe erame:

—Pepohi tuhē ti pejikote'varuhua hugwi, ei ahe. Perojijyjijyi ti pejeaporogita pejikokatuavo Tupana'ga nhi'ġa rendukatavo. A'ereki Tupana'ga oko gweri nhanderuvihavuhetero nhande repiakatuavo vyva koty nhande mongovo onhi'ġa rupi, ei ahe ġa pe.

³ Ymyahū Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea Isaiasva'ea omombe'u jipe João Batistava'ea. Ahe e'i João Batistava'ea mombe'unhogwenondeavo hako: “Hahyahi po ti ganhi'ġa

ga erame ġa mbo'eavo ongae'yi me nehē,” ei Isaiasva'ea.

“E'i po ti ga nehē:

‘Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe, e po ti ga nehē,” ei Isaiasva'ea hako.

Tupana'ga ra'yra'ga renondeva'ea e'i nhandepojykaharete'ga ruraġwama pe. Tonhimboavujikwe ti ġa garura renonde javo. A'ea pe ahe ei togwerojijyi ti ġa gweaporogita a'ea renonde javo.

⁴ Omongi João Batistava'ea yuranuhūa'javuhuva'ea rava apopyra camelo rava apopyra. Aheku'ayvira ko ipira. O'u ahe tukura hehira reheve.

⁵ He'yjuhuve'ġa nuganduri onhimongyavo João Batistava'ea pyri ova-hema. Uhu ġa cidade de Jerusalém hugwi. Uhuuhu ġa Judéiapeve'ġa gwyrā hugwi nhaporemo no rio Jordão rembeyvra hugwi no.

⁶ Ahe renduvame ġa nhimombe'ukatui Tupana'ga pe jite'varuhu ji javo opohia jugwi. A'ero jate João Batistava'ea ġa mobatizai rio Jordão pype.

⁷ Uhu he'yive'ġa ahe pyri no fariseus'ġa saduceus'ġa pavēi tianemobatiza ti ga javo. Gandura repiagame João Batistava'ea ei ġa pe:

—Tiruhū pendeaporogita! Pe'euhu pe pejohupe pejikokatupotare'yma ġwaramo. Pe'e pe: “Haite! Xaho João Batista'ga pyri tianemobatiza ti ga. Nurā po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhande rehe nehē. Ndahahyi

po ti nhande ve a'ero nehê." Nahã pe pe'e, ei João Batistava'ea. Maraname pe euhui nanongarava'ea naerü? Pe tuhê penhimbo'e nanongara rehe, ei João Batistava'ea ga pe.

⁸—Jihi, ei João Batistava'ea, kiro po ti ji ei pe me: Po pe ndapepotari hahyva'ea Tupana'ga nhimonha'ngarame pe ndehe, a'ero ti peko katu, ei ahe. Tapembopogwea'javi ti pejite'varuhua pejikovo. Pe pohirame jugwi po ti Tupana'ga ei pe me nehê: "Ndovy'ari ga okote'varuhua rehe kiro opohia jugwi herojijyifa ojeaporogita. Nanhimonha'ngaa'javi ji ga ndehe a'ero." Nahã po ti Tupana'ga ei pe me a'ero nehê, ei João Batistava'ea ga pe.

⁹—Tape'ei ti pejiyvyteri pe: "Abraãova'ea nhaneramonhamo oko. Tupana'ga oarõ hete Abraãova'ea. Nurã po ti Tupana'ga nonhimonha'ngai nhande rehe nehê." A'ea ti tape'ei. A'reki Tupana'ga ndokoi reki Abraãova'ea rymymino'ga ndehe ga ndekote'varuhurame. Po Tupana'ga ojipe'ga pota, a'ero Tupana'ga oapo kwaha aga ita Abraãova'ea rymyminoro ga mongovo, ei João Batistava'ea ga pe.

¹⁰Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei: —Akwaimbae'ga ombogwa gweri jykwa'ria pyvõ tambo'aruka javo. Po iyva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero po ti ga imbo'ari imondovo tata pype nehê. Na jitehe Tupana'ga pe ndereko'gweri pe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype pe pohire'yma gwaramo pejikote'varuhua hugwi pejikokatue'yma, ei João Batistava'ea ga pe imombe'gwovo.

¹¹—Uhu po ti ga nehê – kiroki ga ji hohe hete huvihavuhuhetero gwaramo, ei João Batistava'ea. Ji ki a'e te okoteheva'ea. Jihi opomobatiza yhya pyvõ jate. Nahã ji ikwahavukari ga pe pepohira pejikote'varuhua hugwi pendeaporogita rerojijyja reheve pendekokatua reheve. Gaha po ti pe pojkauka Tupana'ga ra'uvapyryva pe aerêve'ga nehê. Nahã po ti ga pendekote'varuhua mombigukari pe mombyryvuka nehê, ei João Batistava'ea ga mombe'gwovo ga pe.

¹²Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei: —Trigo jara'ga gwereko japira mbovevehava opo pe tamboveve ti ji japira trigo hugwi javo, ei João Batistava'ea imombe'gwovo. Omono'ono'õ po ti ga oapoa trigo inhaga hyrua pype nehê. Japira po ti ga imbokai tata pyvõ nehê. Ndogwevi po ti tata upa nehê, ei João Batistava'ea.

—Na jitehe po ti jihoheheteve'ga huvihavuhuhete'ga imboja'oja'ogukari pyryve'ga okote'varuhuve'ga hugwi okovo pyryve'ga pojkaharete'ga nehê, ei João Batistava'ea ga pe. "Tuhu ti pyryve'ga ji pyri yvagi pe upa avuirama nehê," e po ti jihoheheteve'ga nehê, ei João Batistava'ea. "Toho ti okote'varuhuve'ga ji hugwi ogwovo tata pype hahyva'ea ruvihava pype opytavo pevo avuirama nehê ojivrye'yma," e po ti jihoheheteve'ga nehê, ei João Batistava'ea Cristo'ga mombe'gwovo ga pe.

João Batistava'ea omobatiza Jesus'ga (*Marcos 1.9-11; Lucas 3.21-22*)

¹³Aerê Jesus'ga ruri Galiléiapeve'ga gwyrã hugwi ua rio Jordão pe. Uhu ga ovahema João Batistava'ea pyri tanhimobatiza ti ga javo.

¹⁴A'ero João Batistava'ea ei Jesus'ga pe: —Toromobatizayme po ti ji nehê. Ndehe ko oreruvihavuhuhetero. Nde po ti ji mobatiza hamo a'ero nehê, ei João Batistava'ea Jesus'ga pe novã. Ako tehe ji nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe. Maraname nde ruri ji pyri enhimobati-zauka ji ve a'ero? ei ahe Jesus'ga pe.

¹⁵A'ero Jesus'ga ei reki João Batistava'ea pe: —Ji mobatiza tuhê ti kiro, ei Jesus'ga. A'reki pyry nde ji mobatizai. Nahã po ti nhande rekokatui nhandekovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi nhaporemõ nehê, ei Jesus'ga João Batistava'ea pe.

–Kwa, ei ahe Jesus'ga mobatizavo.

¹⁶ Ahe omobatarē Jesus'ga hemi yhya hugwi. Kotihī Tupana'ga ipe'ai yvaga ga pe. Kiro Jesus'ga hepiagi Tupana'ga ra'uva ijyvame ojihe. Inambua ja Tupana'ga ra'uva hekoi yvaga hugwi ijyvame ga rehe. ¹⁷ Nanime yvaga hugwi Tupana'ga nhi'īgi Jesus'ga mombe'gwovo.

–Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga, ei Tupana'ga. Anhimohē hete ko ji ga rehe, ei ga.

4

Diabo'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga (Marcos 1.12-13; Lucas 4.1-13)

¹ Aerē Tupana'ga ra'uva Jesus'ga rerohoi ongae'yi me Diabo'ga ti toko ga pyri javo. “A'ereki Diabo'ga ga mongo te'varuhu pota,” ei Tupana'ga ra'uva. A'ero ga rerohoi ga rorovahema pevo.

² He'yiva'ea quarenta ko Jesus'ga kiri pevo. A'ea rupi ga ndo'ui arimo ppytunimo no tanhi'i ti ji Tupana'ga pe javo. Quarenta Jesus'ga kirirē pevo ojuka ga ty'ara a'ero.

³ A'ero Diabo'ga ruri Jesus'ga pyri tamongo te'varuhu ji ga javo. Uhurame ga ei Jesus'ga pe:

–Ere'e jipe ndehe: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti ere kia pe ita pe a'ero: “Penhimbote ti a'ero pāoramo nhirembi'uramo.” A'ea ti ere jupe, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Nda'ei po ti ji jupe nehē, ei ga. Ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve ino'guka hako. Aherembikwatijara e'i: “Mbatera ua pyvō jate rūi nhande rekoi.

Tupana'ga nhi'imbava rendukatua pyvō nhande rekoi,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁵ Aerē Diabo'ga Jesus'ga rerohoi cidadepyryva pe Jerusalēm me a'ero. Yvate pe ga ga roerojiupiri gare'yja'ga jatykahavuhua rehe templo rehe ga mo'ama japyra rehe. ⁶ Ga rorovahemame pevo ga ei Jesus'ga pe:

–Ere'e jipe ndehe: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti epo japyra hugwi ehia a'ero. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga po ti nanembohirukarahyi yvyvo nehē. A'ero po ti ndahahyi nde ve nde porame japyra hugwi nehē. A'ereki ymyahū a'ea Tupana'ga okwatijaruka ahe ve ino'guka hako, ei Diabo'ga Jesus'ga pe. Aherembikwatijara e'i: “Tupana'ga po ti ojipyrive'ga mondoukari nde pyri nehē.

‘Pea'ngu ti ga,’ e po ti ga ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe nehē.

‘Pepyhy katu ti ga rerogwovo

tahahyyme'i'i ti ga pe javo,’ e po ti Tupana'ga ojipyrive'ga pe nehē,” e'i aherembikwatijara, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve ino'guka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga ko ndepojykaharete'ga.

Gareaporogita rehe jate ti eko.

A'ero po ti ga nde pokogi nehē.

Ejeaporogitatehea rehe rūi ti eko

ji poko ti kiro javo tehe Tupana'ga pe,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

⁸ Aerē Diabo'ga ga rerohoa'javi. Yvate hete pe ga ga rerohoi ga rerojiupia vvytyruhua rehe. Pea hugwi Diabo'ga hepiukapavi vvyakotyve'ga nduvi-hava'ga gwyrā Jesus'ga pe. Gagwyrakatukatua ga hepiukari no. ⁹ Kiro ga ei Jesus'ga pe:

—A'ea nhaporemo po ti ji imondoi nde ve nehē. Po nde renypy'andurugi jirovai pyteri pe ji mboheteavo nde ko Tupanamo javo, a'ero po ti ji imondopavi nde ve nehē, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

¹⁰ —Satanás, ei Jesus'ga Diabo'ga pe. Nde Tupana rūi. Ejipe'a ji hugwi! Norombohetei po ti ji ndehe nehē. A'ereki ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoguka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Embohete ti Tupana'ga.

Gaha ndepojykaharete'ga.

Gaha jate ti embohete

ekovo ganhi'iga rupi jate,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

¹¹ A'ero Diabo'ga hoi ogwovo Jesus'ga hugwi. Nanime Tupana'gapyrive'ga vvagipeve'ga jipiukari Jesus'ga pe ga pokoga mbatera imondovo ga pe.

Galiléiapeva'ea na'ē Jesus'ga ombo'e

(Marcos 1.14-15; Lucas 4.14-15)

¹² Aerē ojipe'ga imombe'ui Jesus'ga pe.

—Ga João Batista'ga mongi cadeia pype ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uro gwaramo, ei ga.

A'ea renduvame Jesus'ga hoi ojivya Galiléiapeve'ga gwyrī pe. ¹³ Pevo ga jijyi cidade de Nazaré hugwi ogwovo ojipe pe cidade de Cafarnaum me Galiléiapeve'ga gwyrī pe. Cafarnaum tuvi ypiahua pyri lago da Galiléia pyri. Pevo ko judeus'ga nduvi Zebulomva'ea re'yja'ga Naftaliva'ea re'yja'ga pavēi. ¹⁴ Pevo Jesus'ga hoi Cafarnaum me. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaíasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

¹⁵ “ Pegwyrī pe herekoi pehea

– kiroki pehea oho ypiahu pe, ei Tupana'ga Zebulomva'ea re'yja'ga pe Naftaliva'ea re'yja'ga pe no.

Pegwyrā rekoī rio Jordão aherovai.

Ga ei pegwyrā pe Galiléia judeus'garūive'ga gwyrā gentios'ga gwyrā.

A'ea ga ei pegwyrā pe, ei Tupana'ga,” ei ahe.

¹⁶ “ Ypytuna ja pe me pe ji kwahave'yma gwaramo.

Kiro po ti kojahua ja pe me pe ji kwahava gwaramo nehē.

Peko pe omanove'ga ja ji ve ji kwahave'ymame.

Kiro po ti ji jikwahavukari pe me

imbokojahuavo peakagi pe nehē, ei Tupana'ga,” ei Isaíasva'ea imombe'gwovo hako.

¹⁷ Omombe'u jipe ahe Jesus'ga hoa Cafarnaum me. Uvame cidade pe Cafarnaum me kiro Jesus'ga ga mbo'embo'ei. Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ga ei ga pe:

—Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi, ei ga. Perojijijijiyi ti pejeaporogita pejikokatuavo pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi. A'ereki Tupana'ga pe ndepia katu gwerī penduvihavuhetero vyva koty pe mongovo onhi'iga rupi, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omo'emo'ē ypy gwemimbo'eharamo

(Marcos 1.16-20; Lucas 5.1-11)

18 Aerē Jesus'ga hoi ypiahu pe Galiléia pe ogwovo yembeyvya rupi. Ohorame Jesus'ga mokonha'ga ndepiagi Simão'ga André'ga reheve. Ga ko onhoirũ'ga. Simão'ga pe ga e'i no Pedro. Pirareheva'ero gwaramo Simão'ga imombori ipypira pira mboahava tipyhy pira javo. 19 Ovahemame ga pyri Jesus'ga ei ga pe:

—He pejiyo ti ji rupi nhiremimbo'eharamo. A'ero po ti pe ji mombe'ui ojipe'ga pe nehē no. Pira pe peru oji'i. Kiro po ti pe ojipe'ga mbuhurukari ji pyri nehē toko ti ga Jesus'ga nhi'iga rupi javo, ei Jesus'ga ga pe.

20 —Kwa, ei ga.

Nambegwei ga hoi imboahava reja ogwovo ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

21 Hehemo'i Jesus'ga hoi ogwovo yembeyvya rupi ojipe'ga ndepiagi Tiagova'ea João'ga reheve. Ga memei ko onhoirũ'ga. Ganduva'ga ko Zebedeu'ga. Ga pavēi ga apygi yharuhua pype japokatua'java oapoa imboahava. Ovahemame ga pyri Jesus'ga nhi'igi Tiagova'ea pe João'ga pe no toko ti ga nhiremimbo'eharamo javo. 22 Nambegwei ga hoi yharuhua reja gwuva'ga reja no ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

*Jesus'ga ombo'e ahe imombiga karugwara
(Lucas 6.17-19)*

23 Ojipejipea pe Jesus'ga hogahoi Galiléiapeve'ga gwya rupi hete ogwovo. Gajatykahai pe ga hogahoi ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe. Pyryva'ea ga imombe'ui ga pe Tupana'ga pe poko katu pota penduvihavuhetero javo.

—Perojijyjyjuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Karugaraparavuhua Jesus'ga imombipavi ga hugwi no. Ipopoakare'yve'ga ga mboopoakari no. Nahā ga reko'i gapyteri pe.

24 A'ero he'yjuhuve'ga imombe'umbe'ui nahanahā Jesus'ga ga pohanogi javo. A'ero Síriapeve'ga nhaporemō ikwahavi no itetirũave'ga nderupava Jesus'ga pyri. He'yjuhu karugwara ga pe. Hahy paravuhu ga pe no. Anha'ga omongo aha ojipe'ga ojeaporogita rupi jate ojipe'ae'yma ga hugwi onhimongyavo Diabo'gapyriva'ea. Ojipe'ga aka'gi pe mbipeuhu ga mboheagwyrva. Ojipe'ga nopo'ami. Nomyi tuhē ga upa. Ga nhaporemō ga ga nderuri Jesus'ga pyri topohano ti ga ga javo. Jesus'ga omombi pa ga hugwi a'ero ga mongokatua'java.

25 He'yjuhuve'ga hogahoi Jesus'ga rupi onhimongyavo. Uhu ga ga pyri Galiléiapeve'ga gwya hugwi Dez Cidades hugwi no Jerusalém hugwi no Judéiapeve'ga gwya hugwi no rio Jordão aherovaja hugwi no. Nahā ga nduri ogwoogwovo ga rupi onhimongyavo.

5

*Pyry hete ga pe, ei Jesus'ga
(Lucas 6.20-23)*

1 Onhimongyave'ga ndepiagame Jesus'ga jupiri vytyra rehe. Pevo ga apygame garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri tihendu ganhi'iga javo.

2 Ombo'embo'e ga ga kiro. 3 A'ero ga ehetei ga pe:

—Pyry hete ga pe – kiroki ga e'i ikwahava ovytyera: “Tupana'ga ji pokogame jate po ti ji rekokatui nehē.”

Ga erame na ojikheteavo Tupana'ga rehe pyry hete ga pe.

A'reki ganduvihavuhetero Tupana'ga gwepia katu ga imombyrva ga pe, ei Jesus'ga.

- 4 Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa okoveveuhu ojehe'gwovo.
A'ereki ɢa ko Tupana'ga remimbohoryva'javaɢwama, ei Jesus'ga.
- 5 Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa oko nhyrō onhimbohete'e'yma.
A'ereki vyva koty Tupana'ga remimondoaɢwama ɢa pe ga ero ɢwaramo,
ei Jesus'ga.
- 6 Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa oko katu pota hete okoheteavo Tupana'ga
remimbotarimova'ea rupi.
A'ereki ɢa ko Tupana'ga remimombyryvaɢwama, ei Jesus'ga.
- 7 Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa ojipe'ga porogwety.
A'ereki ɢa tuhē ko Tupana'ga rembiporogwetygaɢwama, ei Jesus'ga.
- 8 Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa gweaporoɢita katu Tupana'ga reaporoɢita rehe
jate xako javo.
A'ereki ɢa Tupana'ga repiagaɢwama, ei Jesus'ga.
- 9 Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa onhoarōuka hete ojipe'ga pe.
A'ereki a'ea Tupana'ga eagwama ɢa pe. “Ga ko jira'yra'ga,” e po ti
Tupana'ga ɢa pe nehē, ei Jesus'ga.
- 10 Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa pe ojipe'ga okote'varuhu.
Ga ndekoro ɢwaramo Tupana'ga nhi'iga rupi ojipe'ga te'varuhuro ɢa pe.
Pyry hete ɢa pe – kiroki ɢa pe ɢa ite'varuhu.
A'ereki ɢanduvihavuhhetero Tupana'ga gwepia katu ɢa imombyryva
ɢa pe, ei Jesus'ga.

11 – Pyry hete pe me ɢa ete'varuhurame pe me. Ga imondorame hahyva'ea
pe me pyry hete pe me. It'e'varuhuparavuhuva'ea pe nhaporemo ti ɢa ei pe
me o'mbero nehē pe ndekoro ɢwaramo jireheva'ero. Ga erame na pyry hete
pe me, ei Jesus'ga ɢa pe.

12 – Pejoryjory hete ti ɢa jigwarairame pe ndehe nahā. A'ereki Tupana'ga
gwereko katu pe me vyagi pe ikwepykavuhua pyryheteve'ea. Aerē po ti
ga imondo'i pe me nehē. A'ereki pe peko ymyahūva'ea ja Tupana'ga nhi'iga
mombe'uharava'ea ja hahyrame pe me. A'ereki ymyahū agwamove'ga
namonhava'ea ojigwarai Tupana'ga nhi'igaombe'uharava'ea rehe no, ei
Jesus'ga ɢa pe.

Jukyra ndogwerekokatua'javi mbatera

(Marcos 9.50; Lucas 14.34-35)

13 – Jukyra omongo katu mbatera imonemukare'yma jupe. Pyry mbatera
a'ero, ei Jesus'ga. Peko pe jukyra ja vvyakotyve'ga pe ɢa mongokatuavo.
A'ereki pe peko katu pendoryndoryvamo ɢapyteri pe Tupana'ga pyryva
repiuka ɢa pe Tupana'ga nhi'igaombe'gwovo ɢa pe nahā po ahe toko hamo
javo. Penhi'iga rendukaturame po ti ɢa ndekokatui nehē no, ei Jesus'ga ɢa pe.

– Po jukyra ndapyryva'javi, marā po ti ahe imombyryva'javi jukyra a'ero
nehē? Ahe nombyryva'javi tuhē jukyra, ei Jesus'ga. A'ero ahe ndopo'rua'javi
jukyra. Omombo ahe a'ero. Hehe ahe pyruɢi a'ero ohoohorame, ei Jesus'ga.
Po na jitehe pe ndapepyryva'javi, maranuhū pe ojipe'ga mongokatui naerū?
Maranuhū po ti ji nhimoirūukara'javi pe me nehē pehepiuka ti Tupana'ga
pyryva ɢa pe javo pe me naerū? ei Jesus'ga ɢa pe.

Peko pe kojahuva'ea'javuhuva'ea, ei Jesus'ga

(Lucas 8.16; 11.33)

14 – Peko pe kojahuva'ea'javuhuva'ea vvyakotyve'ga pe Tupana'ga repiuka
ɢa pe, ei Jesus'ga. Cidādē ituvame vvytyruhua rehe nhande nhaporemo
hepiagi. A'ereki pevo jukwaha upa, ei Jesus'ga. ¹⁵ Imondygame lamparina
ahe ndohovapygi lamparina hyrua pyvō. Pyte'mbia rehe ahe omondo
lamparina. Ombokojahu lamparina ongapypeve'ga pe nhaporemo a'ero
tohepia ti ɢa javo, ei Jesus'ga.

16 –Na jitehe ti pembokojahuuka vvyakotyve'ga akagi pe. Marā po pe imbokojahuukari ga pe? Kiro ji imombe'ui pe me. Peko katu ti Tupana'ga ja pejuvete'ga ja pejikoga ga rehe ga pokoga. Pendekokatua repiagame po ti ga ikwahavi Tupana'ga pyryva ja mboheteavo yvagipeve'ga mboheteavo nehē Tupana'ga omomyry ga javo. Nahā pe Tupana'ga repiukari ga pe.

Jesus'ga ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe

17 –Tape'ei ti pejiyvvyteri pe: “Jesus'ga uhu yvya koty javo nhande ve. ‘Tapekoa'javi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi,’ e po ti ga nhande ve nehē. ‘Tapekoa'javi ti Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igagwera rupi no,’ e po ti ga nehē.” A'ea ti tape'ei pejiyvvyteri pe, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki nanongara pe rūi javo ji ruri ikwehe, ei ga.

–Ajo ji pe mbo'ekatuavo ahe'eagwera po'rua rehe, ei Jesus'ga ga pe.

18 Imombe'ekatuavo ji ei: Moisésva'ea remimbo'eagwera ti ndopavi'i'i nehē. Yvaga pave'ymame po ti Moisésva'ea remimbo'eagwera ndopavi'i'i nehē. Yvya pave'ymame po ti Moisésva'ea remimbo'eagwera ndopavi'i'i nehē. Xunhi'i'iva'ea vehevi po ti ndopavi aheremimbo'eagwera hugwi nehē. Aheremimbo'eagwera apiavo ihoi nehē. A'ea renonde po ti aheremimbo'eagwera ndopavi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

19 –Ojipe'ga po ndokopavi Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ereki ga e'i: “Jara rupi aheremimbo'eagwera rupi ji reko. A'ereki a'ea pyry aheremimbo'eagwera. Jara rupi aheremimbo'eagwera rupi ji ndakoi. A'ereki akoja hohe jara koji'i pyry aheremimbo'eagwera,” e po ga. Nahā po ga ojipe'ga mbo'ei ga pe hendukatuuka onhi'iga. Nanongara'ga pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Ndahuvihavi'i'i ko ga.” Nahā po ti Tupana'ga ei okovo ganduvihavuhetero ga ndepiakatuavo nehē, ei Jesus'ga.

–Ojipe'ga po oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi nhaporemo ojipe'ga mbo'ekatuavo hehe ga pe hendukatuuka aheremimbo'eagwera nhaporemo. Nanongara'ga pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Ga ko huvihava.” A'ea po ti Tupana'ga ei okovo ganduvihavuhetero ga ndepiakatuavo nehē, ei Jesus'ga.

20 –A'e ji pe me a'ero: Koji'i ti peko katu hete pembo'ehara'ga hohe fariseus'ga hohe no. Po ga hohe rūi pe ndekokatui, a'ero po ti Tupana'ga penduvihavuhetero'ga rūi nehē. A'ero po ti ga napenderohoi yvagi pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombe'u katu onhoarōe'ŷve'ga

21 –Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Tapejukai ti ojipe'ga,” e'i nhaneramonhava'ea moġitagwera. “Po pe ga jukai, a'ero po ti ojipe'ga pe nderohoi juiz'ga rovai pyteri pe te'i ti ga pe me nehē: ‘Pehe ti pemano ahe ja kiro pendekote'varuhuro ġwaramo.’” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

22 –Jihi reki a'e pe me: Po pe nhimonha'ngatehei pejikotyve'ga rehe, a'ero po ti ojipe'ga pe nderohoi juiz'ga rovai pyteri pe te'i ti ga pe me nehē: “Pehe ti pemano kiro pendekote'varuhuro ġwaramo.” Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Pe'e tehe po pe pejikotyve'ga pe: “Ikwahave'ŷheteva'ea!” Po nanongara pe ei ga pe ga mbotegweteavo penhimonha'ngavo ga rehe, a'ero po ti ojipe'ga pe nderohoi judeus'ga moġitahara'ga ndovai pyteri pe nehē te'i ti ga pe me: “Pehe ti pemano kiro pendekote'varuhuro ġwaramo.” Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Pe'e tehe po pe pejikotyve'ga pe: “Ndereakwahavihu nde ekovo!” Po nanongara pe ei ga pe ga mbotegweteavo penhimonha'ngavo ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga pe mondoukari tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga. Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga.

23 —A'ero ji ei nde ve: Ereru tehe po nde Tupana'ga pe tamondouka ti ji ikwava'ehava rehe javo. Herurame po nde erekwahava'ja, jikotyve'ga onhimonha'nga ji rehe javo. Ikwahava'javame ti teremondo'i ve Tupana'ga pe a'ero. 24 Eheja ti ikwava'ehava pyri. Eho na'ë ti ejikotyve'ga pyri gapy'a nogatuavo ejihe ga mbohoryva'java. A'erorame jate ti ejora'ja ikwava'ehava pyri hehe imondoteheavo Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

25 —Po nde rekote'varuhuro ojipe'ga pe, a'ero po ti ga ei nde ve nehë: “Xaho tuhë ji rupi juiz'ga pyri,” e po ti ga nehë. “Ga pe po ti ji ndete'varuhua mombe'ui nehë te'i ti ga nhandereaporogita pe javo,” e po ti ga nde ve nehë. Ga nde rerohorame juiz'ga pyri kotih'i ti ere ga pe ga ma'ngoma'ngoga rupi egwovo. Ere ti ga pe: “Nhande tuhë ti xanhimbovyvy na'ë.” A'ea ti ere ga pe. Po ti nde nerema'ngoma'ngogi ga pehea rupi nehë, a'ero po ti ga nde rerohoahi juiz'ga pyri. A'ero po ti juiz'ga nde mondoukari guarda'ga pe nehë. Guarda'ga po ti nde mongi cadeia pype nehë. 26 Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: A'ea pype po ti nde pytai nehë. Nde imondokatupave'ymame ikwepykava, a'ero po ti guarda'ga nanerenohema'javi nehë, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Taperekoi ti penhimbireko'garüive'ga, ei Jesus'ga

27 —Pekwaha pe nhaneramonhava'ea mo'gitagwera, ei Jesus'ga. “Taperekoi ti penhimbireko'garüive'ga.” A'ea nhaneramonhava'ea mo'gitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

28 —Jihi reki a'e pe me: Kiroki ga hëa repiaguhu hëa rerekopotaheteavo – gareaporogita ite'varuhu. A'ereki hëa garembirekohëa rüi. Ga hëa rerekorame Tupana'ga ei a'ea ko ite'varuhu javo. Na jitehe Tupana'ga ei ite'varuhu javo ga hëa potaruhurame.

29 —Po ejeakwara pyvõ ejohukoty rüi nde rekote'varuhui, a'ero ti ehekyi ejeakwara imomboha nahä imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahü ti nde ve ndereakwara mombora nehë. Po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahü nde ve nehë Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro gwaramo. A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame ejeakwara ejekote'varuhua mombiga, ei Jesus'ga gambote'varuhua mombora pe javo. Nderekote'varuhua pigame po ti Tupana'ga nanemombora'javi hahyva'ea ruvihava pype nehë, ei Jesus'ga.

30 —Po epoa pyvõ ejohukoty rüi nde rekote'varuhui, a'ero ti ehaygwe'ro epoa ejihugwi imomboha nahä imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahü ti nde ve ndepoa mombora nehë. Po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahü nde ve nehë Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro gwaramo. A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame epoa ejekote'varuhua mombiga, ei Jesus'ga gambote'varuhua mombora pe javo. Nderekote'varuhua pigame po ti Tupana'ga nanemombora'javi hahyva'ea ruvihava pype nehë, ei Jesus'ga.

Ahepohira hembirekoa hugwi

(Mateus 19.3-9; Marcos 10.2-12; Lucas 16.18)

31 —Nhaneramonhava'ea mo'gitagwera e'i: “Kiroki ga opohi gwembirekohëa hugwi – a'ea ti ga tokwatija na'ë imondovo hëa pe aerë hëa mondovo ojihugwi nehë.” A'ea ahemo'gitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

32 —Jihi reki a'e pe me: Opohi po ga gwembirekohëa hugwi ojipe'ga hëa rerekoro gwaramo, ei Jesus'ga. Po ojipe'ga ndogwerohoi hëa hëarembireko'ga hugwi. Naname hëarembireko'ga opohirame hëa hugwi opohi tehe hëa hugwi. Gapohitehea ndapyryvi Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

—Ga pohiteherame hēa hugwi po ti hēa ojipe'ga rerekopotari a'ero nehē, ei ga. Ga rerekorame hēa ajuajuri a'ero. A'ereki hēa hembireko jitehe jypyve'ga pavēi, ei ga. Hēarembirekoypy'ga reki ite'va hete a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki ga hēa mboajuajuruka opohitehero gwaramo hēa hugwi, ei ga. Tupana'ga ndopotari nanongara.

—Kiroki ga kirē gwereko hēa – gaha ite'varuhu. A'ereki ga gwereko garembirekohēa. Tupana'ga ndopotari nanongara no, ei Jesus'ga.

Tapehenoi ti pe'erame, ei Jesus'ga

³³ —Pekwaha tuhē pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. Ymyahū nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei: “Pe'e po pe Tupana'ga renoina: ‘Nahanahā po ti ji rekoī nehē. A'itituhēva'ea pe kiro ji ei. Tupana'ga ji'ea renduvame ga ei ji ve a'itituhēva'ea pe ga ei javo.’ Po a'ea pe ei, a'ero na tuhē ti peko Tupana'ga pe ndepiagame,” e'i nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga.

³⁴ —Jihi reki a'e pe me: Tapehenoi ti Tupana'ga pe'erame nahā po ti ji rekoī nehē javo, ei ga.

—Na jitehe ti tapehenoi Tupana'ga apoa pe'erame a'ero po ti ga nhinhi'iga reroviari nehē javo, ei ga. Tapehenoi ti yvaga a'ero. A'ereki a'ea ko Tupana'ga apykava nhandervete'ga apykava. Pe yvaga henonhame pe Tupana'ga renoi a'ero, ei ga. Nurā ti tapehenoi yvaga pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

³⁵ —Tapehenoi ti yvya no. A'ereki yvya ko Tupana'ga pya nongava. Nurā ti tapehenoi yvya pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

—Tapehenoi ti cidade de Jerusalém. A'ereki Jerusalém ko Tupana'ga cidade nhandervihavuhuhete'ga cidade. Nurā ti tapehenoi Jerusalém pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

³⁶ —Tapehenoi ti penhiakaġa. A'ereki tegwete pe me peji'ava mbotehava imotiġa! Tegwete pe me peji'ava mbotehava imohuna no! Tupana'ga jate oapo pe'ava imotiġa imohuna no, ei Jesus'ga. Nurā ti tapehenoi penhiakaġa pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

³⁷ —Po ti na pendekopotarame pe'ji ti: “Nahā po ti ji rekoī nehē.” A'ea jate ti pe'ji Tupana'ga renonhe'yma ga'apoa renonhe'yma no. Po ti na rūi pendekopotarame pe'ji ti: “Ndakoī po ti ji na nehē.” A'ea jate ti pe'ji Tupana'ga renonhe'yma ga'apoa renonhe'yma no. A'ereki ite'varuhuve'ga Diabo'ga pe mbo'e Tupana'ga renonha rehe mbatera renonha rehe no, ei Jesus'ga.

Terejipyġi ti ga rehe, ei Jesus'ga (Lucas 6.29-30)

³⁸ —Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Po ojipe'ga hekyi ndereakwara, a'ero ti ehkyi gareakwara ejipyġa. Po ojipe'ga nde kwari imbo'gwy neranha, a'ero ti embo'gwy garanha ejipyġa.” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

³⁹ —Jihi reki a'e nde ve: Terejipyġi ti ojipe'ga rehe ga rekote'varuhurame nde ve, ei Jesus'ga. Po ga kwari nderetyvapea rehe, a'ero ti ejirova ga pe tokwa ti ga ojipea rehe no javo, ei Jesus'ga.

⁴⁰ —Po ojipe'ga nde rerohoi juiz'ga pyri hekyjukapota ndecamisa nde hugwi ga ite'varuhu ji ve javo juiz'ga pe, a'ero ti a'ea ehkyi ejihugwi imondovo ga pe. Ehkyi ti ojipea imondovo ga pe no epaletō, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Po ojipe'ga ei nde ve: “Eroho ti jiapoa ji ve pevo um quilōmetro.” Ga erame na nde ve um quilōmetro rehero'i ti eroho ga'apoa a'ero dois quilōmetros. Nahā ti tandepyry ga pe, ei Jesus'ga. ⁴² Po ojipe'ga ei nde ve

embuhu ti ji ve javo, a'ero ti emondo ga pe. Po ojipe'ga ei nde ve embuhu'rā ti ji ve javo, a'ero ti emondo'ā ga pe, ei Jesus'ga.

Pearō hete ti penhiarō'e'ŷve'ga, ei Jesus'ga
(Lucas 6.27-28, 32-36)

⁴³—Pekwaha tuhē pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. A'ea ei: “Pearō hete ti penhiarō'eheteve'ga. Tapearōi ti penhiarō'e'ŷve'ga.” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

⁴⁴—Jihi reki a'e pe me: Pearō hete ti penhiarō'e'ŷve'ga, ei Jesus'ga. Po ga ndekote'varuhui pe me, a'ero ti penhi'i Tupana'ga pe emombyry ti ga pe javo, ei Jesus'ga. ⁴⁵Nahā ti peko katu Tupana'ga ra'yramo yvagipeve'ga ra'yramo tiandepyry ti nhandejuvete'ga ja javo. A'ereki ga pyry hete okote'varuhuve'ga pe pyryve'ga pe no, ei Jesus'ga. Pyry hete ga ga pe oapoa japoi kwara japoi imomboruka ga pe. Ga pyry ga pe imongyrukari amana ga pe. Nahā ga ga nderekokatui okokatuve'ga okote'varuhuve'ga ndeheve, ei Jesus'ga.

⁴⁶—Po penhiarō'eheteve'ga jate pe pearō hete, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ga ja reki penhiarō'eheteve'ga aromo penhiarō'e'ŷve'ga arō'e'yma.” Nahā ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ga – kiroki ga omono'ono'oguhū itambere'ia governo pe – ga na jitehe oarō oarō'eheteve'ga jate, ei Jesus'ga.

⁴⁷—Po pe nhi'igatui pejikotyve'ga pe jate pendoryndoryvamo ga ndehe, a'ero ojipe'ga hohe rūi pe ndekokatui reki. A'ereki Tupana'ga kwa-have'ŷve'ga onhi'igatu ojikotyve'ga pe jate gworygworyvamo ga ndehe no, ei Jesus'ga.

⁴⁸—Pearō hete ti ga nhaporemō penhiarō'eheteve'ga penhiarō'e'ŷve'ga ndeheve. Nahā po ti pe ndekopyryvamo pejuvete'ga javijitehe yvagipeve'ga javijitehe nehē, ei Jesus'ga.

6

Imondoteherame ti terekoi okokatu'āve'ga ja, ei Jesus'ga

¹—Tape'ei ti pejiyvvyteri pe: “Nahanahā po ti ji rekokatui jirekokatua repiuka ojipe'ga pe. A'ero po ti ga ji mbohetei nehē.” A'ea ti tape'ei. Po pe ndekokatui tanhimbohete ti ga javo. Po pe ndekokatui a'ea rehe jate, a'ero po ti penduvete'ga yvagipeve'ga nomondoi pendekokatua kwepykava pe me nehē, ei Jesus'ga.

²—Nurā imondoteherame imbatere'ŷve'ga pe ti terekoi okokatu'āve'ga ja. A'ereki ojatykahava pype ga omondo tehe imbatere'ŷve'ga pe cidade rapea rupi no. A'ereki pevo he'yjuhuve'ga ohooho jipi ga ndepiaga ga imondorame. A'ero ga ndepiagame ga ga mbohetei. Ganemimbohetea jate ikwepykava okokatu'āve'ga pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti nombohetei okokatu'āve'ga imondoe'yma ga pe ganemimondotehea kwepykava a'ero nehē, ei Jesus'ga.

³—Imondoteherame imbatere'ŷve'ga pe ti teremboukwahavi ojipe'ga pe a'ero. ⁴Tokwahavyme ti ga. Nderuvete'ga reki gwepia pa neremimondohimima. Ga tuhē po ti omondo neremimondotehea kwepykava nde ve nehē, ei Jesus'ga.

Nahā ti pe'ji penhi'igame Tupana'ga pe, ei Jesus'ga
(Lucas 11.2-4)

⁵—Tapekoi ti okokatu'āve'ga ja penhi'igame Tupana'ga pe. A'ereki ikatu hete ga pe ga amame ojatykahava pype cidade rapea peahai pe no onhi'iga

Tupana'ga pe. A'ereki ga nhi'igame Tupana'ga pe he'yjuhuve'ga gwepia ga mboheteavo oko katu ga javo, ei Jesus'ga. Ganemimbohetea jate oko ikwepykava okokatu'ave'ga pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti mbohetei okokatu'ave'ga imondoe'yma ga pe ganhi'iga kwepykava a'ero nehē, ei Jesus'ga.

6—Ndehe reki, enhi'igame Tupana'ga pe, nde tehe ti eho enhonga pe hyrua pype hovapytyma. Pevo ti enhi'ĩ nhimi ejuvete'ga pe Tupana'ga pe. Ga gwepia pa reki. A'ero po ti ga ikwahavi nenhi'inhumima ojive nehē. A'ero po ti ga imondoi nenhi'iga kwepykava nde ve nehē, ei Jesus'ga.

7—Penhi'igame Tupana'ga pe ti tapenhi'inhĩ'tehei, ei Jesus'ga. Tupana'ga kwahave'ỹve'ga ja rūi ti penhi'ĩ ga pe. A'ereki onhi'igame Tupana'garũiva'ea pe gwemimbohete'hara pe ga onhi'imbukuhu jupe. “A'ero po ti turi pyryva'ea nhande ve nehē,” ei ga novia ikwahave'yma, ei Jesus'ga. ⁸Tapekoi ti ga ja a'ero. A'ereki penduvete'ga okwaha pendekoa gwi'gwia ti ga togwerekoko javo. Peporanduva renonde ga hugwi ga okwahavipe pe mbatere'ymame, ei Jesus'ga.

9—Marā po ti pe nhi'igi Tupana'ga pe a'ero? Kiro ti ji imombe'ui pe me. Penhi'igame nhanderuvete'ga pe Tupana'ga pe nahā ti pe'ji ga pe:

“Apĩ, yvagipeva'ero nde ereko katu hete.

Tanerenoi'igatu ti ga nhaporemo a'ero
nde mboheteavo ga ko Tupanete'ga javo nde ve.

¹⁰Herejo ti vyvakotyve'ga nduvihavuhuhetero ekovo.

Nde nhi'ĩpo'ru ga yvagi pe
okovo neremimbotarimova'ea rupi.

Na jitehe kiro ti ga tanenhi'ĩpo'ru avo no vyva koty
okovo neremimbotarimova'ea rupi.

¹¹Embuhuruka ti ore ve mbatera jipi toro'u ti a'ero.

¹²Ore ndorokwahava'javi ojipe'ga ndekote'varuhua orojihe henonhe'yma. Na jitehe ti orerekote'varuhua emombo ore hugwi ikwahava'jave'yma henonhe'yma.

¹³Satanás'ga ore mongo te'varuhu pota.

Toremongote'varuhuukari ti ga pe.

Ore poko ti toronhi'ĩpo'ruyme ti Satanás'ga
orokoe'yma garemimbotarimova'ea rupi.

A'ereki ndehe ko vyvakotyve'ga nduvihavuhuhetero ereko.

Ndehe ndepopoaka.”

Nahā ti pe'ji penhi'igame Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga mbo'eavo.

¹⁴—Nahā ji pe mbo'ei tapekwahava'javi ti ojipe'ga ndekote'varuhua pejihe javo. Pe ikwahava'jave'ymame gandekote'varuhua pejihe henonha'jave'ymame po ti penduvete'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi ikwahava'jave'yma henonhe'yma nehē. ¹⁵Po pe ikwahava'javi gandekote'varuhua pejihe henonha'java, a'ero po ti penduvete'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi ikwahava'java nehē, ei Jesus'ga.

Ti'uyime ti timbohete ti Tupana'ga javo, ei ahe

¹⁶—Pe'e po pe: “Ti'uyime ti kiro timbohete ti Tupana'ga javo.” A'ea po pe ei i'ue'yma. Nahā i'ue'ymame ti tapekoi okokatu'ave'ga ja. A'ereki i'ue'ymame ga okovevuhua'ã gwova rerekokatue'yma hahy nhande ve javo. Nahā ga ndekoi i'ue'ymame tokwaha ti ojipe'ga nhande i'ue'ymame javo. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Ikwahavame po ti ga nhande mbohetei ga oko katu Tupana'ga mboheteavo i'ue'yma javo.” Ganemimbohetea jate ikwepykava okokatu'ave'ga pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po

ti nombohetei okokatu'āve'ga imondoe'yma ga pe i'ue'yma kwepykava a'ero nehē, ei Jesus'ga.

¹⁷—Ndehe, tambohete ti Tupana'ga javo ndere'ui po nde. Po a'ea rehe nde ndere'ui, a'ero ti emongy nhandya e'ava rehe. Ejovahei ti no. ¹⁸A'ero po ti ndiukwahavi ojipe'ga pe nde i'ue'ymame. Nderuvete'ga reki gwepia pa. A'ero po ti ga ikwahavi nde i'ue'ymame nehē. A'ero po ti ga imondoi i'ue'yma kwepykava nde ve nehē, ei Jesus'ga.

*Ikatuheteva'ea yvagi pe
(Lucas 12.33-34)*

¹⁹—Tapemono'ono'oguhūi ti pejive he'yjuhuva'ea ikatuva'ea avo yvya koty. A'ereki avo aryry'ia ombote'va aheapoa. Jypopo aheapoa avo no. Iporomive'ga uhuraha aheronga pe imima aheapoa avo no, ei Jesus'ga.

²⁰Pejiko ti Tupana'ga rehe pejikokatuavo pejikovo garemimbotarimova'ea rupi jate. Nāhā po ti pe pemono'ono'ogatu pejive ikatuheteva'ea yvagi pe nehē. Aryry'ia nombote'varuhui aheapoa yvagi pe. Nomombupugi aheapoa pevo no. Iporomive'ga ndohoi yvagi pe imima aheapoa, ei Jesus'ga.

²¹Nurā ji ei pe me: Pejiko hete ti Tupana'ga rehe pejikokatuavo pejikovo garemimbotarimova'ea rupi jate. Po avo yvya koty peapoa uvame, a'ero yvyakotyva'ea rehe pe pemondo pejeaporogita imohina jipi. Po yvagi pe peapoa uvame, a'ero yvagipeva'ea rehe pe pemondo pejeaporogita imohina jipi, ei Jesus'ga.

*Ndereakwara ko lamparina ja nde ve, ei Jesus'ga.
(Lucas 11.34-36)*

²²—Ndereakwara ko lamparina ja nde ve, ei Jesus'ga. Ndereakwakuatunamere po ti nde hepiakatui egwovo kojahua rupi ikwahava nehē. Na jitehe ndereaporogitakurame ekovo pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde rekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga.

²³—Ndereakwate'varuhurame po ti nde nderehepiagi egwovo ypytuna rupi ikwahave'yma nehē. Na jitehe ndereaporogitate'varuhurame ekopotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde nderekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga. Ejeaporogita katu ti a'ero. Po nde nandeporogitakatui, a'ero po ti nde nderekokatukwahavi'i'i ekote'varuhuavo nehē! ei Jesus'ga ga pe.

*Tegwete ahe ve Tupana'ga arōhava ahe mbatera arōheterame
(Lucas 16.13; 12.22-31)*

²⁴—Tiruahū ahe poravykyrame mokonha'ga pe opojykhara'ga pe. Po ahe oporavyky mokonha'ga pe, a'ero po ahe ojipe'ga arōhetei ojipe'ga arōe'yma. Ovy'a hete po ahe onhimiarōve'ga rehe ojipe'ga koty ojirovage'yma.

—Na jitehe ahe nonhi'ipo'rukauti Tupana'ga ovy'aheterame itambere'ia rehe. Tupana'ga potaheterame ahe ndovy'ahetei itambere'ia rehe. Itambere'ia potaheterame ahe ndojirovagi Tupana'ga koty, ei Jesus'ga.

²⁵—Nurā ji ei pe me: Tape'agataruhui ti mbatera rehe. Tape'ei ti: “Maramarā po ti ji rekoī nehē? Gara po ti ji a'u nehē? Ahā po ti ji ve nehē. Gara po ti ji amongi nehē? Aerē po ti jipira itoropavi nehē.” Tape'ei ti nahā penhi'agataruhue'yma.

—Tapekouhui ti penhimbi'ua rehe, ei Jesus'ga. Tupana'ga pe apo. A'ero po ti ga imondoukari pe me mbatera nehē to'u ti ga javo. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry pendekoa. Tapekouhui ti pejipira rehe. Oapo ga penda'oa. A'ero po ti ga imondoukari pepira pe me nehē. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry penda'oa, ei Jesus'ga.

²⁶—Pehepia ti gwyrā'ia ikwahava. Notymi ojive gwyrā'ia. Ndohetgyi gwemityma i'gwovo a'ero. Nomono'ogi mbatera opoitava ryrua pype aerē

po ti ti'u javo. O'u reki gwyrā'ia. A'ereki penduvete'ga yvagipeve'ga ouka jupe. Pe me ga ei: "Koji'i ji rekohetei pe ndehe," ei Tupana'ga pe me. Nurā po ti ga imondoi pe me nehē no, ei Jesus'ga.

²⁷—Pe'agataruhu po pe javo: "Koji'i po ji nhimomboakari hamo. Um meio metro po ti ji nhimomboakara'javi nehē." Nahā po pe ei. Pe'agataruhu po pe a'ea rehe javo novīa. Napenhimomboakara'javi tuhē po ti pe nehē, ei Jesus'ga.

²⁸—Tape'agataruhui ti pejipira rehe no gara po ti amongi nehē javo. Pehepia ti yvoty'ria nhuhū me. Henhui onhimomboaka onhimongyavo yvoty'ria. Ndoporavykyi ipyhyga i'gwovo. Ndoapoi opi'ria. ²⁹A'e ji pe me: Ymya aheruvihavuhuva'ea Salomāova'ea omōngi tapy'ynhapipyryva jipi. Ikātu hete tuhē ahepipryva onhimongyavo. Ahepipryva hohe reki yvoty'ria ikatuhetero. ³⁰Tupana'ga ombokatu ipira nhungwavuhua pira okovo hehe. Nhungwavuhua horyory nhuhū me kiro. Ko'emame ahe omombo nhungwavuhua tata pype tamohendy ti tata javo. Nombokwara'ari nhungwava.

—Koji'i Tupana'ga pe arōi imondokari tapy'ynhapira pe me pemongi ti javo. Xunhi pe pejiko ga rehe! ei Jesus'ga.

³¹—Tape'agataruhui ti. Tape'ei ti: "Gara po ti ti'u nehē? Gara po ti timongi nehē?" A'ea rūi ti pe'ji. ³²A'ereki a'ea rehe nhaporemō judeus'garūive'ga gentios'ga nha'ataruhu jipi - kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe. Tape'agataruhui ti hehe a'ero. A'ereki penduvete'ga yvagipeve'ga okwaha pe mbatera'y mame togwereco ti ga gwi'gwia nhaporemō javo, ei Jesus'ga.

³³—Tupana'ga ko penduvihavuhuhetea. Pejirokwa ti pejikovo ganhi'iga rupi gaha ko jiruvihavuhuhetea tuhē javo, ei Jesus'ga. Kiroki a'ea rehe Tupana'ga omondo gweaporo'gita imohina - a'ea rehe jitehe ti pemondo pejeaporo'gita imohina no. Pe ndekorame na po ti Tupana'ga imbuhupavi mbatera pe me nehē togwereco paravuhu ti ga javo, ei Jesus'ga.

³⁴Nurā ti tape'agataruhui ko'emameva'ea rehe. Tape'ei ti: "Marā po ti ji ve ko'emame?" Tape'ei ti na. Ko'emame po ti Tupana'ga pe pokogi nehē no. Nane'y mi hekoi tiruahūva'ea a'gwamo ko'emame jipi. Kiro'gwe tape'agataruhui ti ko'emameva'ea rehe, ei Jesus'ga.

7

Tape'epe'ei ti ga pe, ei Jesus'ga (Lucas 6.37-38, 41-42)

¹—Tape'epe'ei ti ojipe'ga pe: "Nahanahā ga okote'varuhu." Tape'euhui ti a'ea. A'ero po ti Tupana'ga nde'i a'ea pe me nehē, ei Jesus'ga. ²Pe epe'erame ojipe'ga pe na jitehe po ti Tupana'ga eahyi pe me nehē. Pe imondorame hahyva'ea ojipe'ga pe na jitehe po ti Tupana'ga imondoi hahyva'ea pe me nehē, ei Jesus'ga. Pe ekaturame ga pe na jitehe po ti Tupana'ga e'i katu pe me nehē, ei Jesus'ga.

³—Ereko te'varuhu nde ejikotyve'ga pe. A'ero nde ei ga pe: "Hay'iuhua oko ndereakwari pe," ere nde. Maranameuhū nde euhui a'ea ga pe ndokokatui ga javo? Jihi a'e reki nde ve: Okyta reki oko ndereakwari pe! ei Jesus'ga. Nahā ji ei nde ve nde koji'i ereko te'varuhu ga hohe javo. Nde nderekwahavi reki ejekote'varuhua naerū? ei Jesus'ga.

⁴—Maranameuhū nde euhui ejikotyve'ga pe naerū? Tere'ei ti ga pe a'ero: "Na ji hekyi hay'iuhua ndereakwara hugwi." Tere'ei ti nahā okyta rekorame ejeakwari pe naerū. ⁵A'ereki nde nderehepiakatui ve hekyita gareakwara hugwi okyta pytarame ejeakwari pe. Okokatu'āva'ea ko nde! A'ereki okyta rerekoe'yva'ea ja nde ere'e: "Ji ndarekoi jireakwari pe," ere nde. Ehekyi

na'ē ti okyta ejeakwara hugwi. A'ero po ti nde hepiakatui hekyita hay'iuhua gareakwara hugwi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea Jesus'ga ei epohi na'ē ti ete varuhua hugwi kirē ga pokoga javo.

⁶—Kiroki Tupana'ga apoa pyryva'ea – a'ea ti tapemondoi nhaḡwatiḡa pe, ei Jesus'ga. Tapemondoi ti mbo'yra pérolas apopyra pyryva'ea porcos pe, ei Jesus'ga. A'ereki porcos ndokwahavi pyryva'ea nhaḡwatiḡa pavēi. Po ti pe imondoi jupe, a'ero po ti ipyrūpyruḡi hehe, ei Jesus'ga. Ivaga pendovai po ti pe hu'ui nehē no.

A'ea Jesus'ga ei ḡa pe tapemondoi Tupana'ga nhi'iga imombe'gwove'y Tupana'ga arōe'yve'ḡa pe javo. A'ereki ḡa ndokwahavi pyryva'ea.

Tupana'ga pe ti peporandurandu, ei Jesus'ga
(Lucas 11.9-13)

⁷—Penhi'igame Tupana'ga pe ti peporandurandu ga pe pejikovo. A'ero po ti Tupana'ga imondoukari pe me nehē. Pehekaeka ti tihepia ti javo. A'ero po ti pe hepiagi nehē. Pekwapekwa ti porta rehe pejikovo taho ti ji jurukwara rupi javo. A'ero po ti pe hoi hupī nehē, ei Jesus'ga. ⁸ A'ereki kiroki ḡa onhi'i Tupana'ga pe ore poko javo – ḡa pe nhaporemō Tupana'ga omondouka okovo imombyryva iporanduve'ḡa pe hekahara'ḡa pe okwaokwave'ḡa pe, ei Jesus'ga.

⁹—Po penda'ya'ga ei pe me embuhu ji ve pāo javo, a'ero ita rūi po pe imondoi ga pe pejikovo garuvamo. ¹⁰ Po penda'ya'ga ei pe me embuhu ji ve pira javo, a'ero mboja rūi po pe imondoi ga pe, ei Jesus'ga. ¹¹ Ite'varuhue'yva'ea ja po pe pekwha imondovo peja'ya'ḡa pe. Peko te'varuhu pe reki. Po pe gānduvamo pekwha imondovo peja'ya'ḡa pe, a'ero koji'i penduvete'ga yvagipeve'ga pyryheteve'ga ikwahahetei pyryheteve'ea imondovouka pe me pe poranduve'ga pe, ei Jesus'ga.

¹²—Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Po ojipe'ḡa oko katu nhande ve nhande pokoga hamo.” Po nahā pe ipotari, a'ero na jitehe ti peko katu ḡa pe ḡa pokoga jipi no. A'ereki a'ea rehe jitehe Moisésva'ea ombo'e Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pavēi, ei Jesus'ga.

Mokohava'ea pehea
(Lucas 13.24)

¹³—Ndipypiriva'ea ko porta Tupana'ga ronga apoa, ei Jesus'ga. Peho ti ndipypiriva'ea rupi a'ero. A'ereki ipypiva'ea ko hahyva'ea ruvihava apoa porta. Pehea hahyva'ea ruvihava viaramo a'ea ipypiva'ea no. He'yjuhuve'ḡa oho ipypiva'ea rupi, ei Jesus'ga.

Nahā Jesus'ga ei. A'ereki he'yjuhuve'ḡa ndopohipotari okote'varuhua hugwi okovo ḡwemimbotarimova'ea rupi. A'ero po ti ḡa hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

¹⁴—Tupana'ga ronga apoa porta ko ndipypiriva'ea, ei Jesus'ga. Pehea garonga viaramo a'ea ndipypiriva'ea no. Ohorame a'ea rupi po ti ḡa ndekoi ga pyri avuirama nehē, ei ḡa. Ndahe'yive'ḡa hepiagi ndipypiriva'ea ogwovo hupī, ei Jesus'ga.

Nahā Jesus'ga ei. A'ereki ndahe'yive'ḡa opohi pota okote'varuhua hugwi okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. Opohirame po ti ḡa hoi ga pyri upa avuirama nehē.

Penhimboko'i ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga hugwi, ei Jesus'ga

(Mateus 12.33-37; Lucas 6.43-44)

¹⁵—Penhimboko'i ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga hugwi. Uhurame pe pyri ḡa oko nhyrō okokatuve'ḡa ja ovelha ja novīa. Ga ndokonhyrōi reki pe moandyandyita jaḡwara'java'ea ja lobo ja. Na tuhē ḡa

ndekoi pe mbote'varuhupota, ei Jesus'ga. ¹⁶ Gandekoa repirepiagame po ti pe nhimombaragwahavi ġa ndehe nahanahā ġa ndekote'varuhui nhande moandyandyita javo, ei Jesus'ga.

–Yva'ia repiagame ahe okwaha i'yva. A'iti tuhē! Ahe ndoykyi figo gwakagwa'yva hugwi. A'ereki gwakagwa'yva figo'yva rūi figueira rūi, ei Jesus'ga. Na jitehe ahe ndoykyi uva ka'api'iuhua hugwi. A'ereki ka'api'iuhua uva'yva rūi videira rūi, ei Jesus'ga. Yva'ia repiagame ahe ikwahavi i'yva a'ero.

–Na jitehe gandekoa repiagame ahe ikwahavi. Gandekokatua repiagame ahe ikwahavi gandeaporoġitapyryva. Gandekote'varuhua repiagame ahe ikwahavi gandeaporoġitate'varuhua, ei Jesus'ga.

¹⁷ –Na jitehe i'yvakatuapora ko yva'ikatua. I'yvate'varuhuapora ko yva'ite'varuhua, ei Jesus'ga. ¹⁸ Tegwete yva'ikatua i'yvate'varuhua rehe. Tegwete yva'ite'varuhua i'yvakatua rehe, ei Jesus'ga. ¹⁹ Po i'yva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero ahe imbo'ari imondovo tata pype, ei Jesus'ga. ²⁰ Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojihe.

–Na jitehe ahe Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ġa kwahavi. A'ereki ahe gwepia gandekoa nahanahā ġa ndekote'varuhui javo, ei Jesus'ga.

Tupana'ga okote'varuhuve'ġa nduvihavuhuhete'ġa rūi
(Lucas 13.25-27)

²¹ –Kiroki ġa e'i tehe ji ve: “Ndehe ko orepojkaharetero. Ndehe ore orombohete” – ġahā po ti ndohoi yvagi pe ojikoge'yma ji rehe imomborukare'yma okote'varuhua nehē, ei Jesus'ga. Jiruva'ga yvagipeve'ġa po ti ganduvihavuhuhete'ġa rūi ojikoty'are'yma ġa pavēi nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ġa oko gareaporoġita rupi – ġahā po ti oho pevo ojikoga ji rehe imomboruka okote'varuhua nehē. Ganduvihavuhuhetero po ti ġa oko a'ero ojikoty'a ġa pavēi nehē, ei Jesus'ga.

²² –Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga okokatuve'ġa mbuhurukari ojipyri ġa mongovo avuirama nehē, ei Jesus'ga. Okote'varuhuve'ġa po ti ġa ġa mondoukari hahyva'ea ruvihava pype ġa momyta avuirama nehē, ei Jesus'ga. Ga ġa mondoukarama hahyva'ea ruvihava pype po ti ġa eġa'ei nde ko orepojkaharetero javo ji ve onhimongyavo nehē: “Oromombe'u ore Tupana'ga nhi'ġa ġa mbo'eavo hehe nahanahā Jesus'ga ei javo,” e po ti ġa ji ve nehē. “Kiroki ġa pe Diabo'gapyriva'ea oko te'varuhu anhaġa – ġa hugwi orombojipe'a ore anhaġa Jesus Cristo'ga pe mbojipe'a javo jupe. Oroapo ore ahemonhimomby'aheteva'ea he'yjuhuva'ea Jesus'ga oapouka ore ve javo,” e po ti ġa ji ve nehē, ei Jesus'ga. ²³ A'ero po ti ji ehetei imombe'ukatuavo ġa pe nehē: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero. Pejipe'a ti ji hugwi pejigwovo. A'ereki nane'yimi pe pekote'varuhu. A'ea po ti ji ei ġa pe nehē, ei Jesus'ga.

Ahe ko onga apohara'ġa ja
(Lucas 6.47-49)

²⁴ –Kiroki ġa nhinhi'ġa rendu katu okovo nhinhi'ġa rupi – kiroki a'ea ji amombe'u ko – ġa pe ji ei ikwahapyra'ġa. A'ereki ġa ko onga apohara'ġa ja – kiroki ġa oapo ġwonga hyvykoita imohina itauhua rehe, ei Jesus'ga. ²⁵ Aerē amana ikyreteuhui. Hehanhuhū yhya a'ero ua garonga pyri vyva atyma. Yvytua turuhui no. Ipopoaka vyvua garonga rehe novīa. Ndo'ari reki garonga. A'ereki imondovo itauhua rehe ġa oapo imohina, ei Jesus'ga.

²⁶ –Jara'ġa – kiroki ġa nanhirendukatui okoe'yma nhinhi'ġa rupi – ġa pe ji ei ikwahave'yve'ġa. A'ereki ġa ko onga apohara'ġa ja – kiroki ġa oapo ġwonga imondoteheavo y'ytġa rehe jate imohina, ei Jesus'ga. ²⁷ Aerē amana ikyreteuhui. Hehanhuhū yhya a'ero ua garonga pyri vyva atyma.

Vyvtua turuhui no. Ipopoaka vyvtua garonga rehe imbovavavaga imbo'a. O'arahy upa garonga, ei Jesus'ga.

Jesus'ga ombo'e ga huvihavuhuhete'ga ja

²⁸ Jesus'ga a'ea mombe'upavirē pevove'ga nhimomby'ai garemimbo'ea rehe. ²⁹ A'ereki ga tuhē okwaha hete ga mbo'eavo huvihava'ga ja. Gambo'ehara'ga ja rūi – kiroki ga ombo'e Moisés'va'ea remimbo'eagwera rehe – ga ja rūi ga ga mbo'ei a'ero.

8

Jesus'ga omoka'ē ahejagwa

(Marcos 1.40-45; Lucas 5.12-16)

¹ Jesus'ga jyvirē vyvyruhua hugwi ogwovo he'yjuhuve'ga hoi ga reviri ogwovo ga rupi. ² Ijaijauhuve'ga ruri Jesus'ga pyri gwenypy'anduruga jihoheva'ero ji poko javo. Jesus'ga renoina nde ko jipojykaharetero javo ga ei:

–Nde eremoka'ē kwaha jijagwa ji hugwi. Po nde imoka'ēpotari jijagwa, a'ero po ti nde imoka'ēi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe. E'i ga ga pe:

–Apota ji. Eka'ē ga hugwi! ei Jesus'ga.

Kotihī ika'ēi ga hugwi a'ero.

⁴ Jesus'ga e'i ga pe:

–Teremombe'ui tuhē ti ojipe'ga pe, ei ga. Eho ti ejipiuka ikwava'ēhara'ga pe oka'ē jijagwa javo. Emondo tehe ti mbatepyryva ga pe tokwava'ē ti ga Tupana'ga pe okovo Moisés'va'ea remimbo'eagwera rupi. Nde imondorame ga pe po ti pevove'ga nde repiagi nehē. A'ero po ti ga ikwahavi nehē gajagwa oka'ē javo, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombi karugwara soldadova'eapyriva'ea hugwi

(Lucas 7.1-10)

⁵ Jesus'ga vahemirē Cafarnaum me romano'ga soldados'ga nduvihava'ga ruri Jesus'ga pyri. Ovahē ga Jesus'ga pyri topoko ti Jesus'ga jipyrive'ga javo.

⁶ Jesus'ga renoina jipojykaharetero ko nde javo ga ei Jesus'ga pe:

–Jipyrive'ga itetūra hete onhinoḡa nhironga pe. Nomyinha'javi ga. Hahy hete ga pe no, ei ga Jesus'ga pe.

⁷ A'ero Jesus'ga ei:

–Aho po ti ji ga pyri imombiga ga hugwi a'ero kiro, ei ga.

⁸ A'ero soldados'ga nduvihava'ga ei Jesus'ga pe:

–Jipojykaharetero nde ji hohe ereko huvihavamo, ei ga. A'ero ji nda'ea'uvi eho ti nhironga pe ga repiaga jave'yma nde ve. Terehoa'javi ti ga repiaga. Irupeuhu ti emondo epopoakara nhironga pe imombiguka karugwara jipyrive'ga hugwi. A'ero po ti ga nhimohigatui nehē.

⁹ –Akwaha ji ndepopoakara mondoa irupeuhu, ei ga Jesus'ga pe. A'ereki na jitehe ji amondo soldados'ga jipi. Jiruvihava'ga ji mondoi no nahanahā eapo javo. A'ero ji reko'i ganhi'iga rupi. Jihi soldados'ga nduvihavamo ako no. Ojipe'ga pe ji ei: Eho nahanahā japovo pevo ji ve. A'ero ga hoi okovo nhinhi'iga rupi. Ojipe'ga pe ji ei: Ejo nahanahā japovo avo. A'ero ga ruri okovo nhinhi'iga rupi. Jijipyrive'ga pe ji ei: Nahā eapo. A'ero ga japoi, ei soldados'ga nduvihava'ga Jesus'ga pe.

¹⁰ Ga renduvame Jesus'ga nhimomby'ai. Kiroki ga oho Jesus'ga rupi – ga pe Jesus'ga ei:

–Soldados'ga nduvihava'ga ojiko hete tuhē ji rehe! Jire'yja'ga hohe israelitas'ga hohe ga ojiko ji rehe! a'e ji pe me imombe'ukatuavo, ei Jesus'ga. ¹¹ A'e

ji pe me: He'yjuhuve'ga po ti uhu kwara ipora hugwi kwara ihoa hugwi no ua Tupana'ga ronga pype yvagi pe nehē - perope Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero. Nahā po ti ga nduri oapyga Abraãova'ea pyri Isaqueva'ea pyri no Jacova'ea pyri no oina nehē ti'u ti Tupana'ga ronga pype javo, ei Jesus'ga.
¹² Ojipe'ga po ti uhu garonga pype hamo novia israelitas'ga. Nduri po ti ga ipype nehē ojikoge'yma gwaramo Tupana'ga rehe. Tupana'ga nomongiukari ga gwonga pype nehē ga momboa ypytunahiva pype nehē. Pevo po ti ga jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

¹³ Soldados'ga nduvihava'ga pe Jesus'ga ei:

—Ejivyra'ja ti enhonga pe a'ero. Eerovia hete nde jipopoakara. A'ero ndepyrive'ga nhimohigatui kiro, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea Jesus'ga erame gapyrive'ga nhimohigatui a'ero.

Jesus'ga omombi pa he'yjuhuva'ea tetirūa
(Marcos 1.29-34; Lucas 4.38-41)

¹⁴ Aerē Jesus'ga hoi Simão Pedro'ga ronga pe. Ovahemame ga Pedro'ga rembirekohēa yhēa repiagi. Onhino hēa otetiruanō. A'ereki o'a hete hēa rehe. ¹⁵ A'ero ga pokogi hēapoa rehe. Hēa hugwi ipigi a'ero. A'ero hēa vyri reki ogwovo herua mbatera ga pe to'u ga javo.

¹⁶ Aerē kwara ihoi. A'ea rupi ga ga nderuri Jesus'ga ti tombojipe'a anhağa ga hugwi javo. A'ero Jesus'ga nhi'igi Diabo'gapyriva'ea pe anhağa pe imbojipe'avo ga hugwi. Karugwara ga imbimbombipavi itetirūave'ga hugwi no.

¹⁷ Opohano ga ga. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki a'ea mombe'gwovo ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaiasva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga. Ymyahū ahe ei hako:
 “Ga tuhē omombi nhanetiruhūa nhande hugwi,” ei ahe hako.

Oko pota ahe Jesus'ga remimbo'eharamo
(Lucas 9.57-62)

¹⁸ He'yjuhuve'ga ndepiagame ojipyri Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—He xaho ypihua aherovai, ei ga.

—Kwa, ei ga.

¹⁹ Ga horame ypihua pe judeus'ga mbo'ehara'ga ruri Jesus'ga pyri. Ombo'embo'e ga Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe jipi. Ovahemame Jesus'ga pyri ga ei Jesus'ga pe:

—Ji po ti neremimbo'eharamo nehē. Ndehoa nanani po ti ji hoi nde rupi nehē, ei ga.

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ereho pota tuhē nde ji rupi? ei Jesus'ga. Ja'gwara'java'ea raposas gwyvykoi okwara yvy pe okia ipype. Gwyrā'ia ikiri hakā rehe, ei Jesus'ga. Jihi reki, vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no, ji ndarekoi jikihava, ei Jesus'ga ga pe. Ehorame ji rupi ji javijitehe po ti nde ndererekoī nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

²¹ Jesus'ga remimbo'eharamo ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

—Orepojkaharetero ko nde, ei ga Jesus'ga pe. Aerē po ti ji hoi nde rupi nanani nehē. Na ji hoi na'ē jipo'ria tyma, ei ga.

²² A'ero Jesus'ga ei reki ga pe:

—Terehoi ti pevo. Ji rupi ti ejo. Omanove'ga'jave'ga - kiroki ga noarōi Tupana'ga nhi'iga - ga tuhē ti toty gwe'yja'ga, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombi vyvtua typepemuhūa reheve
(Marcos 4.35-41; Lucas 8.22-25)

²³ Jesus'ga avame yharuhua pype garemimbo'ehara'ga hoi ga pohe.
²⁴ Ga herohorame vvyturanuhūa ruri ojyva ypiahua rehe imohehan-
 huhūheteavo typepemuhūa. A'ero hehanhuhū yhya ogwovo yvate okwava
 yharuhua pyvō o'ava ipype. Jesus'ga reki oki upa yharuhua pype. ²⁵ Kiro
 garemimbo'ehara'ga hoi Jesus'ga pyri ga mongirahiva javo ga pe:

—Nhande poko ti! Kiro nhande hoi ypy pe nhandepapava nehē! ei ga
 gwembipojykaharete'ga pe.

²⁶ Oma'eamo ga ei ga pe:

—Maranameuhū pe pekyhyjiuhu? Ndapejikogi pe ji rehe naerū? ei ga ga
 pe.

Ovya ga nhi'igi vvyturanuhūa pe typepemuhūa pe no topi ti javo. A'ero
 vvytua ipigi. Notymynha'javi yhya no. ²⁷ A'ero ga nhimomby'ai reki javo.

—Marā te ga reki naerū? Yvytua vehevi re po gwendu katu ganhi'iga
 ypiahua pavēi, ei ga.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa Gadarapeve'ea hugwi

(Marcos 5.1-20; Lucas 8.26-39)

²⁸ Ypiahua aherovai Jesus'ga herohoi gwemimbo'ehara'ga pavēi.
 Gwerovahē Jesus'ga a'ero ogwovo Gadarapeve'ga gwyri pe. Jesus'ga
 repenhana cidadepeve'ga mokonha'ga nduri. He'yjuhu anhağa
 Diabo'gapyriva'ea onhimongyavo mokonha'ga pojykavo. A'ero mokonha'ga
 iporayvaranuhūi. Ojipe'ga ndokwavi pevo ga pyvō okyhyjiavo a'ero.
 Itaruvihavuhua kwaruhua pytera hugwi aheryvya hugwi ga nduri Jesus'ga
 repenhana kiro. ²⁹ Nanime anhağa hapukai javo.

—Jesus! e'i anhağa. Terejori ore avykyavo Tupana'ga ra'yramo, e'i Jesus'ga
 pe. Nde erejo hahyva'ea imbuhupota ore ve a mbapava koty hahyva'ea
 mbuhuhava renonde? e'i ga pe.

³⁰ Paivo a'ea hugwi porcos tuvi i'gwovo onhimongyavo. He'yjuhu hete
 porcos. ³¹ Jesus'ga pe anhağa ei:

—Po nde ore mbojipe'ai mokonha'ga hugwi, a'ero ore mondouka porcos
 pojykauka ore ve, e'ie'i anhağa.

³² —Peho ti a'ero, ei Jesus'ga jupe.

Anhağa ojipe'a mokonha'ga hugwi a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ipo'ruavo
 porcos pojykavo herogwovo. Nanime porcos nhaporemō inhahetei ojyva
 vvyty'ramuhūa hugwi ogwovo ypiahua pype otypyvygamo omanomo.

³³ Porcos repiakatuhara'ga nhani ogwovo jugwi ogwovo gwonga pe
 nanani cidade pe. Pevo ga imombe'upavi nahanahā hekoi anhağa rembipo-
 jykaagwera'ga pe javo. ³⁴ Nanime cidadepeve'ga ndupavi Jesus'ga repiaga.
 Ga repiagame ga ei ga pe:

—Heregwovo oregwya hugwi!

9

Jesus'ga omopo'ā nomyiva'ea

(Marcos 2.1-12; Lucas 5.17-26)

¹ A'ero Jesus'ga hoi ypiahu pe o'ava yharuhua pype tajivyra'ja javo. Ga
 jivyra'javi a'ero Gadarapeve'ga hugwi ua aherovai ovahema ocidade de
 Cafarnaum me.

² Nanime pevove'ga ga reruri itetirūave'ga nomyive'ga gakupeupava pype.
 Ga ndepiagame Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Ojiko hete ga ji rehe ga rerua ji pyri
 tomopo'ā ti ga ga javo,” ei Jesus'ga oyvyteri pe.

—Pi'a, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Ejory ti. A'ereki kiro nderekote'varuhua
 mombora nde hugwi.

A'ea Jesus'ga ei jiji amombo nderekote'varuhua javo.

³ Nanime ġambo'ehara'ga noarōi Jesus'ga ea. “Jesus'ga onhimongouhu Tupana'ga'java'ero,” ei ġa oyvyteri pe. “A'ereki Jesus'ga e'i nomyive'ga pe: ‘Amombo ji nderekote'varuhua.’ Tupana'ga jate e'i a'ea,” ei ġa. “Po Jesus'ga nde'i hamo,” ei ġambo'ehara'ga.

⁴ Jesus'ga ikwahahetei reki ġa nhi'igame oyvyteri pe. A'ero ga ei ġa pe:

–Pe'e pe: “Maranameuhū Jesus'ga euhui a'ea? A'ereki ga Tupana'ga rūi.” Nahā pe pe'e pejiyvyteri pe ite'varuhu Jesus'ga javo. Maranameuhū pe japyakauhui ji rehe javo ji ve? ⁵ A'e ji nomyive'ga pe ko: Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi. Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei Jesus'ga ġa pe. Po ji ei ga pe nehē: Epo'ā egwovo, a'ero po ti pe hepiagi gahoa nehē. A'ero po ti pe heroviari jipopoakara nehē. ⁶ Nurā po ti ji ga mopo'ami kiro tapekwaha ti javo, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero vyvagipeva'ero no. A'ero po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ombuhuruka tuhē Jesus'ga avo vyva koty ga mongovouka vyvakotyve'ga ndekote'varuhua momboharamo,” ei Jesus'ga ġa pe.

Nurā Jesus'ga ei nomyive'ga pe ga monhimohigatuavo:

–Epo'ā ti ejikupeupava rerogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

⁷ A'ero nomyive'ga po'ami herogwovo ġwonga pe. ⁸ A'ea repiagame ġa nhimombo'yai Tupana'ga mboheteavo onhimongyavo.

–A'ereki Tupana'ga vyvakotyve'ga mbopopoaka japouka ġa pe nanongara ahemonhimombo'yava'ea, ei ġa.

Jesus'ga Mateusva'ea pavēi
(Marcos 2.13-17; Lucas 5.27-32)

⁹ Aerē ohorame cidade hugwi ogwovo Jesus'ga Mateus'ga repiagi. Pevo Mateus'ga ōi itambere'ia ryrua pype ipyhyga itambere'ia judeus'ga hugwi imono'oġa governo pe. Ga repiagi Jesus'ga ei ga pe:

–Herejo ti ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo.

A'ero Mateus'ga po'ami ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

¹⁰ Aerē Jesus'ga hoi onga pe i'gwovo ġwemimbo'ehara'ga pavēi. Ga i'urame itambere'ia mono'oġuhūhara'ga nduri i'gwovo ga pyri ojipe'ga pavēi. Judeus'ga e'i ġa pe jipi: “Ga ko okote'varuhuva'ero hendukatue'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera,” ei ġa. Nanongara'ga uhu Jesus'ga pyri i'gwovo. ¹¹ Ga ndepiagame fariseus'ga ndopotari. A'ero ġa ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

–Maranameuhū pembo'ehara'ga i'uuhui nanongara'ga pyri itambere'ia mono'ohara'ga pyri okote'varuhuve'ga pyri no? ei ġa.

¹² Henuvame Jesus'ga ei:

–Kiroki ġa e'i ojive: “Nanhitetirūi ji” – ġahā ahepohanohara'ga ndopokogi ġa pohanoġe'yma. Kiroki ġa e'i ojive: “Nhitetirūa ji” – ġahā ahepohanohara'ga ġa pokogi ġa pohanoġa. Na jitehe ji okote'varuhuve'ga pokogi jijihe'a ġa ndehe topohi ti ġa okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga. ¹³ Ymyahū Tupana'ga ei hako:

“Peru pe mbatepyryva tokwava'ē ti ikwava'ehara'ga Tupana'ga pe javo.

A'ea ji ei pe me novīa.

Emo koji'i ji apota penemimombyryva ojipe'ga pe,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

–Peho ti penhimbo'eavo e'ea rehe Tupana'ga ea rehe ikwahakatuavo, ei Jesus'ga ġa pe. Ajo ji vyva koty tapoko ti ji okote'varuhuve'ga javo – kiroki ġa e'i: “Ako te'varuhu ji. Marā po ti ji ve a'ero nehē?” Ta'e ti ji ġa pe toko katu ti ġa javo. Ojipe'ga pyri rūi ji ajo javo – kiroki ġa e'i ojive: “Jipyry hete ji.” Ga pyri rūi ji jori javo ġa pe, ei Jesus'ga.

*Ndo'ui ahe xanhi'i ti Tupana'ga pe javo
(Marcos 2.18-22; Lucas 5.33-39)*

¹⁴ Aerē João Batistava'ea remimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. Ovahe-mame ga ei ga pe:

—Nane'ymi fariseus'ga ja ore ndoro'ui xanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te nane'ymi o'u reki. Maraname ore ja rūi ga ndekoi? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe:

—Kiro ji hēarembirekoruama'ga mombe'ui pe me, ei Jesus'ga. Uhu hēarembirekohava apiavo. A'ero ga i'ui gworygworyvamo ga rehe okovo ga pyri toryva rupi – kiroki ga ojikoty'a ga pavēi. Po ahe nde'i te ga pe a'ero: “Pejehe'o ti.” Ahe erame a'ea po ga ndokoi ahenhi'iga rupi, ei Jesus'ga. Aerē po ti tiruahūve'ga hēarembireko'ga rerohoi nehē. Kiroki ga ojikoty'a ga pavēi – ga hugwi po ti ga ga rerohoi nehē. A'ero po ti ga ndo'ua'javi ojehe'gwovo nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe onhimombe'gwovo gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo no.

¹⁶ —Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapirymyana tararaga, a'ero itararaga rehe ahe nomondo'i tapy'ynhapirapayahua ndotyryrygiva'ea imboja hehe, ei Jesus'ga. Po ahe ipyahuva'ea imbojari ymyahūva'ea rehe, a'ero ipyahuva'ea jikiy ymyahūva'ea hugwi koji'i imbotararaga ymyahūva'ea. Igwaigwavete imohehāi ikwara ymyahūva'ea pype a'ero, ei Jesus'ga.

¹⁷ Na jitehe vinho aporame ahe ndoheka'vogi vinhopyahua hyruuymyana pype mbiara pirymyana pype, ei Jesus'ga. Po ahe heka'vogi vinhopyahua ipirymyana pype, a'ero ipirymyana ipugi. A'ero vinho tururui jugwi. Nahā ahe jigwarai ipirymyana rehe no, ei Jesus'ga. Ipiyahua pype tuhē ahe toheka'vo vinhopyahua. Nahā ahe gwereko katu vinho ipira reheve.

A'ea Jesus'ga omombe'u nhiremimbo'ea ipyahuva'ea ndojihe'ari ganamonhava'ea remimbo'eagwera rehe javo.

*Jesus'ga opoko tay'riva'ea gwypova'ea reheve
(Marcos 5.21-43; Lucas 8.40-56)*

¹⁸ Jesus'ga a'ea mombe'urame ga pe nanime huvihava'ga ruri Jesus'ga pyri gwenypy'anduruga jihoheva'ero ji poko javo.

—Jira'yrahēa omano ko, ei ga Jesus'ga pe. Herejo epokoga hēa rehe. A'ero po ti hēa kwerava'javi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ —Kwa, ei Jesus'ga.

Kiro Jesus'ga po'ami ogwovo ga rupi. Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi ga rupi no.

²⁰ Nanime hēa ruri ga reviri no itetirūavehēa gwypovehēa. He'yi doze anos hēatetirūa imbokwara'ari hēa rehe opige'yma hēa hugwi. A'ero hēa ruri Jesus'ga reviri opokoga gatapy'ynhapira rembeyvra rehe. ²¹ A'ereki hēa e'i ovytyeri pe: “Po ti ji pokogi jitehe gatapy'ynhapira rehe, a'ero po ti nhitetirūa ipigi ji hugwi nehē,” ei hēa.

²² A'ero Jesus'ga pyryrymi reki. Hēa repiagame ga ei hēa pe:

—Kui'i, ei ga hēa pe. Ejory ti! Erejiko nde ji rehe. Nurā netetirūa pigi nde hugwi, ei ga.

A'ea rupi hēa nhimohigatui.

²³ Kiro huvihava'ga rongga pe Jesus'ga hoi ogwovo tahepia ti gara'yrahēa javo. Ovahe-mame ga imonhi'thara'ga ndepiagi – kiroki ga omonhi'i jiru'a ahe manorame. He'yive'ga ga ga ndepiagi no. HaHYahi gajehe'ohetea. ²⁴ Ga pe nhaporemō Jesus'ga ei:

—He pejigwovo! A'ereki tayrihēa nomanoi. Oki hēa upa, ei ga.

A'ero ға ga jai ga rerekovo ga rerekomemuamo ki a'e te ahe omano hete javo. ²⁵ Ga mbojipe'avo ga ға mondoi. Okirame onga pype ga kujahēa poppyhygi. A'ero hēa kweravi opo'ama.

²⁶ Ombojoapiapi ға hēa mombe'gwombe'gwovo Jesus'ga reheve ojipe'ға pe. Gagwyripeve'ға nhaporemo ikwahavi a'ero hēambogwerava.

Jesus'ga omboheakwa katu heakwagweve'ea mokonhava'ea

²⁷ Jesus'ga horame onga hugwi ogwovo heakwagweve'ға hoi ga reviri mokonha'ға. Hahyahi ganhi'iga ға erame ohapukaita:

—Daviva'ea rymyminouhūro ko nde! ei ға.

Nahā ға ei Jesus'ga pe. A'ereki ға e'i oyvyteri pe: “Jesus'ga pe Tupana'ға e'i eko ti ganduvihavuhetero javo.”

—Ore poko ti! ei ға Jesus'ga pe.

A'ea ға ei tianemboheakwa katu ti ga opopoakara pyvō javo.

²⁸ Ga kirame onga pe ға nduri ovahema ga pyri. Ga pe Jesus'ga ei:

—Marā? Perovia pe nhiremimboheakwakatuagwama? ei Jesus'ga.

A'ero ға ei ga pe:

—Orepojykaharetero ko nde, ei ға. Orogwerovia ore.

²⁹ A'ero ga pokogi ғандеакwara rehe javo.

—Pejiko pe ji rehe. Nurā pe ndeakwakaturo, ei ga ға pe.

³⁰ Gandeakwara ma'egatui a'ero. A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Ji rendu katu ti. Tapemombe'ui ti nhiremimboheakwakatua. Ndapotahetei ji a'ea mombe'ua, ei Jesus'ga ға pe.

³¹ Ombojoapiapi ға reki imombe'gwombe'gwovo ogwyripeve'ға pe nhaporemo nahā Jesus'ga ero mboheakwa katu javo.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa onhi'ige'ŷva'ea hugwi

³² Ga horame onga hugwi ojipe'ға onhi'ige'ŷve'ға reruri Jesus'ga pyri. Tegwete ganhi'ihava anhağa ga pojykaro gwaramo Diabo'gapyriva'ea.

³³ Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ga hugwi. Nurā onhi'ige'ŷve'ға nhi'igi. A'ero pevove'ға nhimomby'ai onhimongyavo.

—Ndihepiangavi koi nhande gwihā jipi nhandegwyri pe Israel pe, ei ға.

³⁴ Fariseus'ға e'i reki:

—Anhağa ruvihavuhu'ға Diabo'ға Jesus'ga pojyka ga mbopopoaka. Nurā Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ға hugwi ға mondovouka, ei ға o'mbero.

Jesus'ga ahe porogwety

³⁵ Aerē Jesus'ga imbojoapiapi cidades repiaga cidades'ia repiaga no. Ga mbo'eavo Tupana'ға nhi'iga rehe ga hogahoi ғайатykahai pe. Pyryva'ea ga imombe'ui Tupana'ға pe poko katu pota okovo pota penduvihavuhetero javo.

—Perojijyjijyuka ti pejeaporogita Tupana'ға pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē, ei Jesus'ға ға pe.

Karugwara Jesus'ga imombipavi itetirūave'ға hugwi. Ipopoakare'ŷve'ға ga ga mbopopoakapavi no. Nahā ga rekorekoi ғapyteri pe.

³⁶ Ojatykave'ға ndepiagame Jesus'ға ga porogwetygi. A'ereki ға he'ouhū onhimongyavo tiruahūro gwaramo ojive. Ndipokohavi ға no. Nahanahā ға ndekoi ovelhas ja - kiroki ovelhas ndogwerekoi gwepiakatuhara'ға. ³⁷ A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ға pe:

—Ga ko koapora ja ganemimondorogweriva'ea ja. He'yi hete koapora gworygworyvamo. Imondorove'ға ndohygi reki hehe. A'ereki ға ndahe'yi. A'ero ahe ei koapora jara'ға pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ға pyri

imondorove'ga imondoroguka ko pe." A'ea ahe ei koapora jara'ga pe, ei Jesus'ga.

—Na jitehe avove'ga koapora ja. A'ereki ga he'yjuhu ranuhū. Ndahe'yi reki imondorove'ga'jave'ga – kiroki ga oporavyky imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe tojiko ti ga Tupana'ga rehe javo, ei Jesus'ga. ³⁸Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero. Gaha ko koapora jara'ga ja. Pe'ji ti ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ga pyri ejihëve'ga. Tomombe'u ti ga nenhi'iga he'yjuhuve'ga pe tojiko ti ga Tupana'ga rehe javo. A'ero po ti ga ndekoi upa avuira ma nde pyri nehē.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

10

Dozeve'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea gamoirūharava'ea (Marcos 3.13-19; Lucas 6.12-16)

¹ Gwemimbo'ehara'ga dozeve'ga mbuhurukame ojipyri, kiro Jesus'ga ga mbopopoakari tombojipe'a ti ga anaha ojipe'ga hugwi javo. Kiro ga ga mbopopoakari tokwaha pa ti ga karugwara imombiga itetirūave'ga hugwi javo. Kiro ga ga mbopopoakari tokwaha pa ti ga ipopoakare'ŷve'ga mbopopoaka javo. ² Dozeve'ga ko Jesus'ga remimbo'ehara'ga gamoirūhara'ga. Ga ko nahā:

Mokonha'ga ko Simão'ga André'ga pavēi onhoirū'ga. Pedro irūa Simão'ga rera. Ga ko Jesus'ga moirūhara'ga ppy.

Mokonha'ga ko Tiagova'ea João'ga pavēi onhoirū'ga. Ga ko Zebedeu'ga ra'yra'ga.

³ Mokonha'ga ko Filipe'ga Bartolomeu'ga pavēi.

Mokonha'ga ko Tomé'ga Mateus'ga pavēi. Mateus'ga ko itambere'ia mono'ōharagwera'ga governo pe.

Mokonha'ga ko Tiago'ga Tadeu'ga pavēi. Tiago'ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga.

⁴ Mokonha'ga ko Simão'ga Judas Iscariotesva'ea pavēi. Simão'ga ko zelotes'ga nde'ya'ga – kiroki ga ndekoi governo rehe romanos'ga ndehe. Judas Iscariotesva'ea aerē Jesus'ga mondouka okote'varuhuve'ga pe ga pyhyguka ga pe.

Nahā ko dozeve'ga nhaporemo Jesus'ga remimbo'ehara'ga gamoirūhara'ga.

Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga (Marcos 6.7-13; Lucas 9.1-6)

⁵ Gahā dozeve'ga Jesus'ga ga mondoukari tomombe'u ti ga Tupana'ga nhi'iga javo. Ga mondoukarama ga ei ga pe:

—Tapehoi ti nhandere'ya'garūive'ga cidades pe judeus'garūive'ga cidades pe, ei Jesus'ga. Tapehoi ti pevo. Tapehoi ti samaritanos'ga cidades pe no, ei Jesus'ga.

⁶—Nhandere'ya'ga pyri jate israelitas'ga pyri jate ti peho. Ga ko ovelhas ja. Ovelhas oka'nhy jipi herekoe'ymame gwepiakatuharamo. Akoja ja ko nhandere'ya'ga ika'nhyva'ea ja, ei Jesus'ga. ⁷ Pehorame ga pyri ti pemombe'u katu ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Tupana'ga oko gwerī nhandervihavuhuhetero nhande repiakatuavo yvoma koty nhande mongovo onhi'iga rupi.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga. ⁸ Pemombi ti karugwara itetirūave'ga hugwi. Pemoka'ē ti gajagwa ijaijauhuve'ga hugwi. Pembogwera ti omanove'ga gamanoa hugwi. Pembojipe'a ti Diabo'gapyriva'ea anaha ojipe'ga hugwi. Nahanahā ti pepokopoko nhandere'ya'ga.

—Ji pe mbopopoaka topoko ti ga ga javo, ei Jesus'ga. Ji nda'ei pe me: Opombopopoaka ji ko. Nūrā ti pembuhu ji ve itambere'ia mbatera reheve. A'ea rūi ji a'e pe me, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. A'ero ga pokogame ti

tape'ei ga pe: “Pembuhu ore ve itambere'ia mbatera reheve.” A'ea rūi ti pe'ji, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁹ –Taperohoi ti itambere'ia pehorame, ei Jesus'ga. ¹⁰ Taperohoi ti sacola pehorame. Taperohoi ti irūa tapy'ynhapira camisa'java'ea. Taperohoi ti irūa repiagame ti peju ga pyri jate pejiyye'yma garonga hugwi. A'ea nhaporemō ti taperohoi. Pevove'ga po pe poraka pe pokoga hamo, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹ –Pevahemame gacidades pe gacidades'i pe no pe'ji ti cidadespeve'ga pe: “Ma'ga pyry avova'ero? Ga pyri ore pytapotari.” A'ea ti pe'ji. Pyryve'ga repiagame ti peju ga pyri jate pejiyye'yma garonga hugwi. Aerē po ti pe hoi ojipe pe cidade pe nehē. A'ero jate ti pejiyyi garonga hugwi pejiywovo a'ero nehē, ei Jesus'ga. ¹² Pepytarame ganonga pype ti pe'ji ongapypeve'ga pe pendoryvamo ga ndehe. Pe'ji ti ga pe: “Tu katu ti pepy'a!” A'ea ti pe'ji ga pe. ¹³ Po ga pyryvamo, a'ero po ti gapy'a rukatui tuhē nehē.

–Po ga ndapyryvi, a'ero ti pe'ji ga pe: “A'e tehe ji pe me pepy'a ti tu katu javo.” A'ea ti pe'ji ga pe tukatuyime ti gapy'a javo, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁴ Po ongapypeve'ga ndohoryvi pe ndehe tapepytai ore pyri javo, a'ero ti tapepytai ganonga pype. Po ga nohendupotari pe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga ga pe, a'ero ti tapepytai ganonga pype, ei Jesus'ga.

–Na jitehe ti tapepytai cidade pe ga ndoryve'ymame pe ndehe hendupotare'yma Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga. Pehorame ga hugwi pemonduru ti otimbūghua pejiypa hugwi oropohi ore pe hugwi javo, ei Jesus'ga. ¹⁵ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē mbapava koty po ti ga hepiagi hahyva'ea ojihe Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ga ndeheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ga pe nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo. A'reki ga nohendukatupotari ganhi'iga. Koji'i po ti hahy ga pe Sodomapeve'ga hohe Gomorrapeve'ga hohe no, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Omondo ahe hahyva'ea ahe ve
(Marcos 13.9-13; Lucas 21.12-17)*

¹⁶ –Ji rendu ti, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Kiro po ti ji pe mondoi okote'varuhuve'ga pyteri pe. Peko po ti pe ovelhas ja ipopoakare'ŷva'ea ja pejiywovo gapyteri pe nehē. Onharō ja'gwara'java'ea lobos ovelhas pyhyga otiruahūro jupe. Na jitehe po ti okote'varuhuve'ga tiruahūro pe me nehē, ei Jesus'ga ga pe. Nurā po ti mboja ja penhimboko'i hete ikwahaheteavo penhimombaragwahava ga ndehe nhaneirūa rūi ko ga javo. Inambua nomondoi hahyva'ea nhande ve. Inambua ja ti tapemondoi hahyva'ea ojipe'ga pe. Peko katu katu ti ojipe'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ –Penhimboko'i ti okote'varuhuve'ga hugwi pejikovo. A'ero po ti ga pe pyhygi pe nderohoahyavo imohigatuhara'ga ndovai pyteri pe ojatykahai pe nehē. Pevo po ti ga pe nupanupāi vyvra pyvō, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ Governador'ga ndovai pyteri pe po ti ga pe nderohoukari gwuvihavuhu'ga ndovai pyteri pe no. Gandovai pyteri pe po ti ga pe nderohoukari nehē timboja tehe ti ga ndehe javo. Nahā po ti ga ndekote'varuhui pe me nehē pendekoro gwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti pe ji mombe'ukatui ga pe judeus'garūive'ga pe nhaporemō tojiko ti ga Jesus'ga rehe javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁹ –Ga pe nderohoukaramē gandovai pyteri pe ti tape'ei naē pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande nhi'igi ga pe nehē? Gara po ti nhande ei ga pe nehē?” A'ea ti tape'ei pejiyv'are'yma, ei Jesus'ga ga pe. Ga pe nderohoukaramē gandovai pyteri pe po ti Tupana'ga penduvete'ga okwahaheteuka pe me nehē nahanahē ti pe'ji ga pe javo. ²⁰ Hehe po ti gara'uva pe monhi'iguka pe mbo'eavo nehē. Nurā po ti penhi'iga rūi pe imombe'ui ga pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²¹ Aerē po ti peirū'ga pe nderohoahyukari gwuvihava'ga pe nehē tojuka ti ga ga javo. Penduva'ga no, ga po ti pe nderohoahyukari gwuvihava'ga pe nehē no tojuka ti ga ga javo. Penda'ya'ga vehevi po ti napearō'a'javi pe nderohoahyuka gwuvihava'ga pe nehē no tojuka ti ga ga javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ²² Ga nhaporemo po ti oko pa pe ndehe pe arōe'ŷheteavo pejikoga gwaramo ji rehe. Po ti pe nhimboitai avuirama pepohire'yama ji hugwi, a'ero po ti ji pe nderohoi yvagi pe pe mongovo avuirama jijipyri nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²³ —Ga ndekote'varuhurame pe me ti penhiminhimi ga hugwi. Pejijyjijyi ti pejjigwovo ojipejipe pe cidades pe. A'ero he'yjuhuva'e pe cidades pe po ti pe hoi ji mombe'gwovo ga pe nehē, ei Jesus'ga. Pehoa renonde cidades pe nhaporemo Israelpeve'ga gwyrī pe po ti ji ajora'ja yvya koty vyvako'tyva'ero yvagipeva'ero nehē, a'e ji pe me imombe'ukatuavo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²⁴ —A'e ji kiro pe me: Gambo'ehara'ga koji'i garemimbo'ehara'ga hohe, ei ga. Na jitehe gapyokahara'ga koji'i gapyrive'ga hohe, ei Jesus'ga. ²⁵ Po ga jigwarai gambo'ehara'ga rehe, a'ero po na jitehe ga jigwarai garemimbo'ehara'ga ndehe no. A'ero po a'ea pyry garemimbo'ehara'ga pe hamo, ei Jesus'ga. Ga erame Belzebu onga jara'ga pe ga ete'varuhui ga pe ojigwaraita ga rehe. A'ereki Belzebu irūa Diabo'ga rera. Po ga ei Belzebu onga jara'ga pe, a'ero koji'i po ti ga ete'varuhui garongapypeve'ga pe gapyrive'ga pe ojigwaraita ga ndehe nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Tapekyhyji ti ga hugwi, ei Jesus'ga (Lucas 12.2-7)

²⁶ —Tapekyhyji ti ga hugwi, ei Jesus'ga. A'ereki ji a'e pe me: Tupana'ga po ti imboukwahavi onhimiva'ea hepiuka ikwahavuka henduvukapava nehē, ei Jesus'ga.

²⁷ —Kiroki a'ea ji amombe'u ypytunimo pe me – a'ea ti pemombe'u arimo ojipe'ga pe nehē, ei Jesus'ga. A'ea ji ei javo: Kiroki a'ea ji amombe'u nhimi pe me – a'ea jitehe ti pemombe'u gandovaki tohendu pa ti ga javo, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ —Tapekyhyji ti pejukapotave'ga hugwi. Pe jukarē tegwete pemondo-havagwama hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. Tupana'ga hugwi ti pekyhyji. Gaha ipopoaka hete ahe jukavo ahe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype ipotarame, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²⁹ —Maramomi itambere'ia gwyrā'ia rehe? Ndahe'yi po hehe. Dois rehe gwyrā'ia rehe po ojipeji' i jate itambere'ia. Tupana'ga gwepia katu gwyrā'ia penduvete'ga. Ga ipotare'yname gwyrā'ia ndohiri'i'i. Ga ipotarame jate gwyrā'ia ihiri yvyvo omanomo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

³⁰ —Koji'i hete reki Tupana'ga pe ndepiakatui. A'ereki ga okwaha jitehe reki pe'ava nhaporemo he'yjuhuva'ea. Okwaha pa ga pe'ava nhaporemo he'yje'ŷva'ea. Nahā ga pe kwahahetei pe ndepiakatuavo. ³¹ Tapekyhyji ti a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: "Ahepia katu ji gwyrā'ia he'yjuhuva'ea. Koji'i ji rekoi pe ndehe pe ndepiakatuavo," ei Tupana'ga, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Po nahā ahe ji mombe'ui, ei Jesus'ga (Lucas 12.8-9)

³² —E'i po ahe ji mombe'gwovo a'ero, ei Jesus'ga. "Ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga oko jipojykaharetero." A'ea po ahe ei ojipe'ga pe hamo. Po nahā ahe ji mombe'ui, a'ero po ti ji ahe mombe'ui jiruva'ga pe yvagipeve'ga pe nehē ga ko jireheva'ero javo ga pe nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

33 –E'i po ojipe'ga ji mombe'gwovo: “Ndajikogi ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga ndokoi jipojykaharetero.” A'ea po ga ei ojipe'ga pe. Po nahā ga ji mombe'ui, a'ero po ti ji ga mombe'ui jiruva'ga pe yvagipeve'ga pe nehē ga ndokoi jireheva'ero javo ga pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

*Ojogwayva po ti ga ji rehe nehē, ei Jesus'ga
(Lucas 12.51-53; 14.26-27)*

34 –Marāi pe ji mombe'gwovo? ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. “Jesus'ga rura gwaramo po ti vyvakotyve'ga py'a rukatui nehē.” Nahā po pe ei pejiyvyteri pe naerū? Tape'ei ti a'ea. Jirura gwaramo po ti gapy'a ndukatui nehē. Ojogwayva po ti ga ji rehe nehē, ei Jesus'ga. 35 Ojipe'ga po ti ji arōhetei nehē. Ojipe'ga po ti nanhiarōi nehē. Nurā po ti ga jogwayvari ji rehe nehē.

“Akwaimbae'ga po ti gwayva uva'ga nehē.

Kunhangwera'ga po ti gwayva oy'ga nehē.

Kunhangwera'ga po ti gwayva gwembireko'ga y'ga nehē.

36 Ongapypeve'ga po ti nonhoarōhetei nehē,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

37 –Kiroki ga oarō hete uva'ga nharōa hohe – gahā ti tokoyme nhiremimbo'eharamo. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi. Kiroki ga oarō hete oy'ga nharōa hohe – gahā ti tokoyme nhiremimbo'eharamo no, ei Jesus'ga. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi. Kiroki ga oarō hete gwa'ykunha'ga nharōa hohe – gahā ti tokoyme nhiremimbo'eharamo no. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi. A'ea Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe koji'i ti ga tanhiarō hete javo.

38 –Kiroki ga oko pota nhiremimbo'eharamo – po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehē peko pe Jesus'ga reheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe opohire'yma ji hugwi. Okoe'yame nhiremimbotarimova'ea rehe, ga ti tokoyme nhiremimbo'eharamo nehē. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

39 –Kiroki ga ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajijukayme ti ga javo – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

–Kiroki ga ojipe'ga ga jukai ga jikoga gwaramo ji rehe – omanorē po ti ga oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

*Tupana'ga po ti omondo ikwepykava nehē
(Marcos 9.41)*

40 –Kiroki ga horyory pe ndehe ga ko Jesus'gareheva'ero javo – ga ndoryndoryvamo ji rehe reki, ei Jesus'ga. Kiroki ga horyory ji rehe nde ko Tupana'ga repykamo javo – ga ndoryndoryvamo nhimbuhurukara'ga rehe reki, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

41 –Po Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga ruri ga pyri. Po ga ndoryndoryvamo ga rehe ga ko omombe'u Tupana'ga nhi'iga javo, a'ero po ti ga pe Tupana'ga imondoi ikwepykava nehē. Nanongara jitehe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykavamo ga pe nehē – kiroki ikwepykava Tupana'ga omondo onhi'iga mombe'uhara'ga pe no, ei Jesus'ga. Kiroki ga horyory pyryve'ga rehe ga ko oko Tupana'ga nhi'iga rupi javo – ga pe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykava nehē. Nanongara jitehe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykavamo ga pe nehē – kiroki ikwepykava Tupana'ga omondo pyryve'ga pe no, ei Jesus'ga.

42 –Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po ga omondo yhya vehevi iroyxagahiva'ea ipyahuve'ga pe nhiremimbo'ehara'ga pe to'u ti ga javo. Po ga imondoi ga pe ga ko oko Jesus'ga remimbo'eharamo javo – ga pe po ti Tupana'ga ikwepykava imondoi a a'ero nehē, ei Jesus'ga.

11

João Batistava'ea omondo gwemimbo'eharava'ea Jesus'ga pyri (Lucas 7.18-35)

¹ Aerê gwemimbo'ehara'ga mbo'epavirê dozeve'ga mbo'epavirê Jesus'ga hoi. Imbojoapiapiavo ga hoi cidades pe pevove'ga mbo'embo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe imombe'ukatuavo ga pe.

²⁻³ A'ea rupi João Batistava'ea rekoï cadeia pype a'itituhêva'ea mombe'ua rehe. Okwaha ahe Cristo'ga rembiapoa garemimonhimomby'ava'ea. A'ea kwahavame João Batistava'ea ei gwemimbo'ehara'ga pe mokonha'ga pe:

—Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Ymyahũ Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga e'i: 'Aerê po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ga ruri nhande pyri nehê. Nahã ahe ei. Ma'ga po ymyahũ ahe omombe'u? Mara'ngu po ndehê? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahã ore ei aheremimombe'uhara'ga rura pota ga mbuhua.” A'ea mombe'gwovo katu ti pe'ji Jesus'ga pe: “Marãi nde a'ero?” ei João Batistava'ea mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe.

—Kwa, ei ga.

A'ero ga hoi ogwovo Jesus'ga pyri ovahema. João Batistava'ea nhi'igagwera ga imombe'ui Jesus'ga pe.

⁴ Henduvirê Jesus'ga ei mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe:

—Pejivyra'ja ti pejigwovo João Batista'ga pyri. Pemombe'u ti ga pe penhimbiepiaga penhimienduva. Pe'ji ti ga pe imombe'gwovo: ⁵ “Oma'egatu kiro heakwagweve'ga okovo. Opo'agatu kiro ipyka'naka'nauhũve'ga ogwovo katu. Oka'ê gajagwa ijaijauhuve'ga hugwi. Gwendu katu kiro japyakware'yve'ga okovo. Okwera kiro omanove'ga okovo. Imbatere'yve'ga gwendu kiro pyryva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua.” A'ea nhaporemoti pemombe'u João Batista'ga pe, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo aheremimombe'uhara'ga. ⁶ “Pyry hete ga pe - kiroki ga ndojikopigi ji rehe.” Nahã ti pe'ji João Batista'ga pe, ei Jesus'ga mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe.

⁷ A'ero ga hoi javo katu João Batistava'ea pe.

Ga horame Jesus'ga ei pevove'ga pe he'yjuhuve'ga pe João Batistava'ea mombe'gwovo. Ga pe ga ei:

—Ymya'ĩ pe peho ongae'y'i me. Pevo pe pehepia João Batista'ga. Marãi pe pejiyvyteri pe pea rupi pejigwovo garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho hepiaga nhungwava - kiroki okooko'iuhu vyvuta remimbotarimova'ea rehe onhimbovavaguka vyvuta pe.” Pe ndape'ei tuhê reki a'ea. A'ereki João Batista'ga ko nhungwava ja rui. Ga ndokondoko'iuhui ojipe'ga remimbotarimova'ea rehe. Ga ko onhimboita Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga pevove'ga pe.

⁸ —Marãi pe a'ero pejiyvyteri pe garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho ga repiaga - kiroki ga omongi tap'y'nhapipyryva. Gweroho pa po itambere'ia gapira.” A'ea pe ndape'ei oji'i, ei Jesus'ga. A'ereki João Batista'ga ndokohetei mbatera rehe. Ji rendu ti! João Batista'ga nomongi tap'y'nhapipyryva. Kiroki ga omongi pyryheteve'ea - gahã u huvihavuhu'ga nonga pype.

⁹ —Marãi pe a'ero pejiyvyteri pe? Pe'e po pe: “Xaho Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga repiaga.” A'ea pe ekatui, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me: João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga tuhê. Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga jate rui ko ga, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁰ —Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve João Batista'ga mombe'gwovo hako ga po ti nhinhi'iga mombe'ui nehê javo, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i:

“Nahã Tupana'ga ei Cristo'ga pe: 'Ji rendu ti!

Nde renonde ti ji ga mondoi imombe'uuka nhinhi'iga nehẽ.

Tomboavujikwe ti ga nderura renonde,' ei Tupana'ga," e'i aherembikwati-jara, ei Jesus'ga ga pe.

11 —Imombe'ukatuaovo ji ei pe me: João Batista'ga ko koji'i huvihava ymyahũva'ea hohe pa, ei Jesus'ga. Agwamo turi Tupana'ga rembiepiakatuhava apiavo. Agwamo po ti Tupana'ga he'yjuhuvẽ'ga nduvihavuhuhete'ga nehẽ, ei Jesus'ga. A'ero ji ei: Ymyahũva'ea hohe pa João Batista'ga koji'i huvihava. Agwamove'ga ki a'e te Tupana'ga rembiepiakatuhara'ga ko koji'i huvihava João Batista'ga hohe. Kiroki gapyteripeve'ga huvihava rui - ga vehevi koji'i huvihava João Batista'ga hohe, ei Jesus'ga ga pe.

12 —João Batista'ga ga mbo'eypyagwera jate pyryva'ea rehe, garenduve'ga ojirokwa heroviapotaheteavo ganhi'iga. A'ero ga ei: "Kwa. Kiro ti Tupana'ga toko oreruvihavuhetero ore repiakatuavo." A'ea ga ei ipotaheteavo ojikoga Tupana'ga rehe. Agwamo na jitehe ga ei a'ea jitehe ipotaheteavo, ei Jesus'ga ga pe.

13 —Nahã ga ndekoi ikwahava. A'ereki ymyahũva'ea omombe'u nanongara no. "Aerẽ po ti Tupana'ga oko ganduvihavuhetero ga ndepiakatuavo nehẽ." Nahã Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea epaepavi Moisésva'ea pavẽi, ei Jesus'ga ga pe. 14 Ahe e'i: "Tupana'ga po ti oko ganduvihavuhetero nehẽ. Elias'ga po ti uhu na'ẽ nehẽ," ei ahe, ei Jesus'ga. Omombe'u ahe João Batista'ga Eliasva'ea mombe'urame. Agwamo João Batista'ga ruri oji'i ahe nhi'ipo'ruavo a'ero. Marã? Perovia pota pe a'ea a'ero naerũ? ei Jesus'ga. 15 Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ga pe.

16 —Ga pe Jesus'ga ei: Marã po ti ji ei pe me agwamova'ea pe a'ero nehẽ? Gara ja pe ndekoi a'ero? Kiro ji pe mombe'ui pe me. Tayri'ga ja ko pe ndekoi. Oapy tayri'ga ima'ẽhai pe feira pe. A'ero ga hapukai ojipe'ga pe tayri'ga pe - kiroki ga ojikoty'a ga pavẽi. Onhi'iga mondovo ga pe ga ei:

17 "Oropy ore jiru'a pe me xajory ti nhanerembirekoa rehe javo.

Pe ki a'e te ndapeyrerupypotari henduvame.

Xajehe'o ti nhanenhi kamombava rehe, oro'e ore pe me. A'ero ore jehe'oi.

Pe ki a'e te ndapejehe'oi ore pyri. A'ereki pe ndapepotariuhu."

Nahã tayri'ga ei, ei Jesus'ga.

18 —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e João Batista'ga pe jipi. A'ereki ga rurame pe pyri ga ndo'uahivuhui mbatera vinho reheve tambohete ji Tupana'ga javo, ei Jesus'ga. A'ero pe epe'ei ga mombe'gwovo: "Anhaga opyhy ga." Nahã pe João Batista'ga mombe'ute'varuhui ga arõ'e yma, ei Jesus'ga ga pe.

19 —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e ji ve no, ei Jesus'ga ga pe. Yvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ajo pe pyri mbatera i'gwovo vinho i'gwovo no. A'ero pe epe'ei ji mombe'gwovo: "Ehepia Jesus'ga! O'uheteuhu ga. Ga ko heagwryve'ga vinho gwovo," pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. "Ite'varuhuve'ga - kiroki ga omono'oguhũ itambere'ia governo pe - ga pavẽi Jesus'ga ojikoty'a ojipe'ga pavẽi okote'varuhuve'ga pavẽi," pe'e pe. Nahã pe euhui ji mombe'gwovo ji arõ'e yma, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ga ndekokatua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga reki okwahavuka ga pe ga mongokatuaovo, ei Jesus'ga. Ojipe'ga ndekote'varuhua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga rui omongo ga ite'varuhua rehe, ei Jesus'ga pevove'ga mbo'eavo he'yjuhuvẽ'ga mbo'eavo.

*Tiruahũa gwama cidadepeva'ea pe
(Lucas 10.13-15)*

²⁰ Kiro Jesus'ga nhi'igahyi cidadepeve'ga pe. A'ereki gacidades pe ga japoramame ahemonhimomby'aheteve'a'ea ga ndopohiri ote'varuhua hugwi. Ndogwerojijyi ga ojeaporogita ojikoge'yma ga rehe. Nurā ga ei ga pe:

²¹ —Tiruahū ti pe me Corazimmeve'a'ea pe nehē! ei Jesus'ga. Tiruahū ti pe me Betsaidapeve'a'ea pe nehē! ei ga. A'ereki pe ndapepohiri pejikote'varuhua hugwi. Pehepia ko pe Tupana'ga popoakara novā ji japoramame ahemonhimomby'aheteve'a'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo.

A'ea Jesus'ga ei cidadepeve'ga pe Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no.

—Ymyahū Tiropeve'a'ea Sidommeve'a'ea pavēi ndohepiagi Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'a'ea repiage'yma, ei Jesus'ga. Po ymyahū ji japo ahemonhimomby'ava'a'ea ahepyteri pe, po kotihī ahe pohiri okote'varuhua hugwi po raka'e hamo. Omongi po ahe opite'varuhua imondovo tanimbuga oakaga rehe po raka'e hamo ndorovy'ari ore orerekote'varuhua rehe javo, ei Jesus'ga.

²² —Ymyahū Tiropeve'a'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'a'ea repiage'yma Sidommeve'a'ea pavēi, ei Jesus'ga. Ndogwerojijyi ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurā po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehē Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ahe reheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga cidadepeve'a'ea mombe'gwovo.

—Pe me, Corazimmeve'a'ea pe Betsaidapeve'a'ea pe no, pe me ji ei: A'ea rupi koji'i po ti hahy pe me nehē. Igwyre'i po ti hahy Tiropeve'a'ea pe Sidommeve'a'ea pe nehē no, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga popoakara repiakaturame pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no.

²³ Cidadepeve'ga pe Cafarnaummeve'ga pe Jesus'ga ei:

—Pehe marāi pe pejive naerū? Pe'e pe: “Nhande huvihava jara'ga hohe pa.” Nahā ko pe ei pejohupe penhimboheteavouhu pejikovo. Pe peho hete tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi. Pehepia pe Tupana'ga popoakara ji japoramame ahemonhimomby'aheteve'a'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo. Po ymyahū ji japo ahemonhimomby'ava'a'ea Sodomapeve'a'ea pyteri pe, a'ero po uveji cidade Sodoma hamo ikaje'yma hamo, ei Jesus'ga.

²⁴ —Ymyahū Sodomapeve'a'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'a'ea. Ndogwerojijyi ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurā po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehē Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ahe reheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga Sodomapeve'a'ea mombe'gwovo. Pe me, Cafarnaummeve'a'ea pe, pe me koji'i po ti hahy Sodomapeve'a'ea pe hohe a'ea rupi nehē, ei Jesus'ga Cafarnaummeve'ga pe.

Pejo ti ji pyri, ei Jesus'ga ahe pokapavame

(Lucas 10.21-22)

²⁵ Onhi'igahypavame ga pe nhaporemō Jesus'ga ei Tupana'ga pe:

—Apī, ei ga Tupana'ga pe. Ndepyry hete nde ekovo yvagiipeve'ga nduvihavuhetero vvyakotyve'ga nduvihavuhetero no. A'ereki nde nderekwahavukari a'itituhēva'ea ikwahapyra'ga pe heaporogitave'ga pe no. Onhimbo'ee'yve'ga pe tayri'ga'jave'ga pe nde erekwahavuka a'itituhēva'ea. ²⁶ Na tuhē, Apī. A'ereki nahā nde erepota, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga ombuhu pa ji ve ji mbopopoaka. A'ero ji popoakaramo ojipe'ga hohe pa. Gaha jate ji kwaha hete. Ojipe'ga ndajikwahakatui. Jihi jate ji

akwaha hete jiruvaga. Okwaha ga ga ji ga mboukwahapotarame jate ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ –Pepoka pa po pe. Pekwerai po pe no. A'ereki pe pe'agata hete tiruahũ ji ve javo. Po nahã pe ndekoi, a'ero ti pejo ji pyri. Jihi ti topopoko inogatuavo pepy'a nehẽ. ²⁹ Peko ti nhiremimbo'ea rehe. Nahã po ti ji pe mbo'ei nehẽ. A'ereki ji ako nhyrõ nhinhimbohete'e yma jireaporo gitapyryvamo jitekovo. Ji ve penhimbo'eukarame nhiremimbo'ea rehe po ti pe ikwahavi pejipy'a nogatua nehẽ. ³⁰ Ndapekwerai po ti pe pendekorame nhiremimbo'ea rehe nonhimimiva'ea rehe penhimbo'euka hehe pejikovo nehẽ. A'ero po ti pe ndaperekouhui pejivy'are yma nehẽ ji nhi'po'ruavo nehẽ.

12

*Nahanahã ti ahe toko sãbado rupi, ei Jesus'ga
(Marcos 2.23-28; Lucas 6.1-5)*

¹ Aerẽ judeus'ga poravykye yma rupi sãbado rupi Jesus'ga hoi kohoa rupi okovo. Garemimbo'ehara'ga hoi ga rupi. Trigo kopeva'ea pevo inhimongyi. Ojuka ty'ara garemimbo'ehara'ga. Nurã ohorame ga ika'mbika'mbigi trigo i'gwovo.

² Hepiagame fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

–Ymyahũ Moisésva'ea e'i ikwatija hako: “Tapeporavykyi ti sãbado rupi.” Nahã ahe ei hako. Ehepia ti neremimbo'ehara'ga! Ga nohendukatui reki. A'ereki ga oporavykyi ika'mbika'mbiga trigo sãbado rupi, ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

–Napehendukatui pe Tupana'ga nhi'iga. Garemikwatijarukara omombe'u Daviva'ea. A'ea onhi'i pe me novã. Ymyahũ ty'ara ojuka Daviva'ea onhipavẽiva'ea no hako. ⁴ A'ea rupi ahe hoi Tupana'ga ronga pype tenda pype. Ipype ikwava'ehara'ga omondo pão Tupana'ga rovai pyteri pe jipi. Ga ikwava'egirẽ Tupana'ga pe ga gwerohouka ga pe gahã jate ti to'u jirovai pyteripeva'eagwera javo. Ojipe'ga po ndo'ui hamo. Daviva'ea reki i'ui onhipavẽiva'ea pavẽi hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁵ –Tupana'ga rembikwatijarukara onhi'i pe me novã, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve hako. Ahe ve ga ei: “Nhimbohete'hava pype ti ikwava'ehara'ga toporavykyi ikwava'ega ji ve jukapyra. Oporavykye yma rupi sãbado rupi ti ga tokwava'ẽ ipype. Nahã ti ga toko katu. Nahã pyry ji ve.” Ymyahũ Tupana'ga ei a'ea Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Tupana'ga ei ga pe: “Pyry.” Ndojari ga ndehe a'ero gaporavykyia sãbado rupi, ei Jesus'ga.

⁶⁻⁸ –Jihi reki kiro a'e pe me: Tupana'ga ei ji ve kaitu pyry, ji erame: Nahanahã ti vvyakotyve'ga toko sãbado rupi. Nurã vvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ei pe me: Tape'epe'ei ti nhiremimbo'ehara'ga pe ga ika'mbigame trigo sãbado rupi a'ero, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga ei hako:

“Peru pe mbatepyryva tokwava'ẽ ti ikwava'ehara'ga Tupana'ga pe javo.

A'ea ji ei pe me novã.

Emo koji'i ji apota penemimombyryva ojipe'ga pe,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

Tupana'ga nhi'iga pe ndapekwahakatui, ei Jesus'ga ga pe. Po pe ikwahakatui, a'ero po pe napembojari ite'varuhuva'ea okokatuve'ga ndehe hamo, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

Jesus'ga iponhimamava'ea pavēi
(*Marcos 3.1-6; Lucas 6.6-11*)

⁹ Aerē Jesus'ga hoi ogwovo gwe'yja'ga jatykai pe ovahema. ¹⁰ Ipye iponhimamave'ga reki. Ojipe'ga ndeaporoogitate'varuhuro okovo timbotegwete ti Jesus'ga javo. Aero ga ei ojohupe:

—Marāngu po ti Jesus'ga oporavykyavo gapoa mbokatua'java nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi? Ga gapoa mbokatua'javame po ti nhande Jesus'ga mbotegwetei nehē, ei ġa ojohupe.

Nurā ġa ei Jesus'ga pe:

—Marāi Moisésva'ea rembikwatijara nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sábadu mombe'gwovo? Marāi ikwatijara? Pyry nhande nimombigi ġatetirūa nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi? Marāi? ei ġa Jesus'ga pe.

¹¹ Imombe'gwovo Jesus'ga ei ġa pe:

—Erereko po nde ovelha ojipejiva'ea. Po nerenymbava ovelha ihiri ikwaruhua pype nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi, a'ero po nde ipyhygi ovelha henohema jugwi. Nahā nde ovelha rerekokatui. A'reki pyry ovelha nde ve, ei Jesus'ga ġa pe. ¹² Koji'i avove'ga pyryvamo Tupana'ga pe yvyakotyve'ga. Nurā ji ei: Pyry nhande ġa pokogame sábadu rupi, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i no pyry javo.

¹³ A'ea erame Jesus'ga ei akoja'ga pe iponhimamave'ga pe:

—Ejipoapyho!

Aero ga jipoapyhoi. Ikatua'ja gapoa a'ero ojipea ja gapoa ja.

¹⁴ Aero fariseus'ga hoi Jesus'ga hugwi onhimonu'oġa. Ojohupe ġa ei onhimonhāngavo:

—Maranuhū po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehē naerū? ei ġa ojohupe.

Tupana'ga omongo Jesus'ga ganduvihavuhuhetero

¹⁵ Ga'ea kwahavame Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. He'yjuhuve'ga nhimono'oġi ogwovo ga rupi. Aero ga imombipavi ġatetirūa ġa hugwi.

¹⁶ Kiro ga ehetei ġa pe:

—Tapemombe'ui ti ojipe'ga pe Jesus'ga imombigi oretetirūa javo.

¹⁷ A'ea Jesus'ga ei ġa pe. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'po'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'reki ymyahū Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea Isaíasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo. Ahe e'i hako:

¹⁸ “Pehepia ti nhipavēive'ga

– kiroki ga pe ji a'e eko ti ġanduvihavuhuhetero javo,' ei Tupana'ga,” ei ahe.

“Ga ko nhiremia'nguhete'ga.

Anhimohē hete ji ga rehe,' ei Tupana'ga.

'Amondouka po ti ji jira'uva ga pyri ga pojykakatuuka jupe nehē.

Aero po ti ga nhiremimbotarimova'ea mombe'ui judeus'ġarūive'ġa pe nahanahā pyry Tupana'ga pe javo,' ei Tupana'ga.

¹⁹ 'Nhipavēive'ga po ti ndogwayvari ġa nehē.

Ndohapukai po ti ga ġa pe nehē.

Ndahyahi po ti ganhi'ġa ġa pe cidade rapea rupi nehē,' ei Tupana'ga.

²⁰ 'Ga po ti oko nhyrō he'ouhūve'ġa pokoga nehē.

Pyry po ti ga ndipopoakarive'ġa pe nehē.

Nahā po ti ga reki hendukatuuka ġa pe nhinhi'ġa ġa mongovouka nhinhi'ġa rupi,' ei Tupana'ga.

²¹ 'Ga rehe po ti judeus'ġarūive'ġa jikogi nehē,' ei Tupana'ga,” ei Isaíasva'ea hako.

*O'mbero ahe e'i: Belzebu'ga opoko Jesus'ga
(Marcos 3.20-30; Lucas 11.14-23)*

²² Aerē ojipe'ga heakwagweve'ga reruri Jesus'ga pyri tombojipe'a ti Jesus'ga anhaḡa ga hugwi javo. Ndohepiagi heakwagweve'ga. Ga nonhi'igi no. A'ereki anhaḡa ndohepiukari ga pe. Nomonhi'igukari ga pe no. Ga ga reruri Jesus'ga pyri. Igwete Jesus'ga anhaḡa mbojipe'ai ga monhimohiḡatuavo. A'ero ga nhi'iga'javi. Gwepiaga'ja ga no. ²³ A'ero pevove'ga nhimomby'ahetei onhimongyavo. A'ero ḡa eḡa ei:

—Mara'ngu po Jesus'ga Daviva'ea rymyminoa?

A'ea ḡa ei. A'ereki ḡa e'i oyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhhetero javo.” A'ea ḡa ei nurā Jesus'ga popoakaro javo.

²⁴ Henduvame fariseus'ga ei:

—Aherymyminoa rūi po ga. Belzebu'ga anhaḡa ruvihavuhu'ga Jesus'ga pokogame jate ga popoakaro. Nurā Jesus'ga anhaḡa mbojipe'ai ḡa hugwi imondovouka, ei ḡa o'mbero.

Belzebu, ei ḡa Diabo'ga pe. Irūa garera Satanás.

²⁵ Jesus'ga okwaha fariseus'ga ndeaporogitate'varuhua. A'ero ga ei ḡa pe:

—Po ḡagwyripeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ḡa nhomoka'nhymbavi nehē. Po cidadepeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ḡa nhomoka'nhymbavi nehē no. Po ongapypeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ḡa nhomoka'nhymbavi nehē no, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. ²⁶ Po Satanás'gapyriva'ea nhombojipe'ai nahā otavuka ojohupe, a'ero po ti inhomoka'nhymbavi jovai nehē no. Marā po ti Satanás'ga huvihava a'ero ojipyriva'ea ahana'javame nehē? ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei. A'ereki fariseus'ga e'i o'mbero:

—Belzebu'ga Jesus'ga pokogi ojipyriva'ea mbojipe'auka ga pe.

²⁷ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—Ma'ga ombojipe'auka Satanás'gapyriva'ea pendeheve'ga pe naerū? ei Jesus'ga. Ndape'ji reki pe ḡa pe: “Belzebu'ga ombojipe'auka ḡa pe.” A'ea rūi pe ei, ei Jesus'ga. Po ga rūi ḡa poko ojipyriva'ea mbojipe'auka ḡa pe, a'ero ga rūi ji poko no, ei Jesus'ga. Tape'ei ti ji ve a'ero: “Belzebu'ga Jesus'ga poko.” Po pe'ji a'ea ji ve, a'ero po ti pendeheve'ga ete'varuhui pe me nehē no pe'mbe pe javo pe me nehē, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

²⁸ —Tupana'ga ra'uva reki ombojipe'auka Satanás'gapyriva'ea ji ve, ei Jesus'ga. Pekwaha pe a'ero Tupana'ga ko nhanderuvihavuhhetero kiro javo, ei Jesus'ga.

²⁹ —Po ojipe'ga kipotari ipopoakave'ga ronga pype gambatera rerogwovo ga hugwi, a'ero ga ipopoakave'ga pokwapokwari na'ē, ei Jesus'ga. Aerē ga ipyhygi gambatera herogwovo a'ero. Nahā ga koji'i ipopoaka hete reki ipopoakave'ga hohe.

A'ea Jesus'ga imombe'ui nahā Tupana'ga ipopoaka Satanás'ga hohe javo.

³⁰ —Kiroki ga ndajirepygi – gaha ji movahī, ei Jesus'ga. Kiroki ga nomono'oḡi ji pavēi – gaha ombokwaki'o.

A'ea Jesus'ga ei ga nombojikogukari ḡa ji rehe javo.

³¹ —Pe'e pe: “Belzebu'ga opoko Jesus'ga.” Nahā pe erame ji ve pe Tupana'ga ra'uva mbotegwetei. A'ereki Tupana'ga ra'uva tuhē ji poko, ei Jesus'ga. Tupana'ga ti omombo pa ḡa hugwi gandekote'varuhua ḡa ete'varuhugwera ojive nehē, ei Jesus'ga. Po Tupana'ga ra'uva pe ḡa ete'varuhui Tupana'ga ra'uva mbotegweteavo nahā okote'varuhua, a'ero po ti Tupana'ga nomombori gandekote'varuhua ḡa hugwi nehē, ei Jesus'ga. ³² Po ḡa ete'varuhui ji ve vehevi okote'varuhua, a'ero po ti Tupana'ga imombori gandekote'varuhua ḡa hugwi nehē, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero

no. Po ға ete'varuhui Tupana'ga ra'uva pe reki okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga nomomboraḡwami ḡandekote'varuhua nehē. Nomombori po ti ga kiro. Aerē po ti ga nomombori nehē no, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

I'yva yva'ia pavēi
(Lucas 6.43-45; Mateus 7.15-20)

³³—Pejapyaka ti nhinhi'īga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Po i'yva ikatu, a'ero yva'ia ikatu. Po i'yva ite'varuhu, a'ero yva'ia ite'varuhu. Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojihe, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. ³⁴ Peko te'varuhu pe! ei Jesus'ga ға pe. Nurā pe ete'varuhui ojipe'ға pe. A'ereki pejiyvyteri pe pe peko te'varuhu hete, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. ³⁵ Pyryve'ga, nane'ymi ga reaporogitaro pyryva'ea rehe. Nurā ga ekatui jipi, ei Jesus'ga. Ite'varuhuve'ga, nane'ymi ga reaporogitaro ite'varuhuva'ea rehe. Nurā ga ete'varuhui, ei Jesus'ga.

³⁶—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē mbapava koty po ti hahy hete ға pe Tupana'ga erame ға pe nhaporemo gandeaporoḡita rehe nehē. Ga pe po ti ға ei: “Penhi'iteheuhu pe nahanahā javo. Maraname pe nhi'inhi'itehei?” Nahā po ti ға ei ға pe nehē. ³⁷ A'ereki ga ḡwendu pa nenhi'itehea nenhi'ipyryva reheve. A'ero nde nhi'ipyryvame po ti ға ei nde ve nehē: “Pyry nenhi'īga. Ereko katu nde a'ero,” e po ti ga nehē. Nde nhi'itehehurame ga henduvi no. A'ero po ti ға ei nde ve nehē: “Ndapyryvi nenhi'īga. Ereko te'varuhu nde a'ero,” e po ti ga nde ve nehē. A'ero po ti ға imondoī hahyva'ea nde ve nehē nde ete'varuhuro ḡwaramo, ei Jesus'ga imombe'ḡwovo fariseus'ga pe.

Jesus'ga okwahava'javuka Jonasva'ea ahe ve
(Marcos 8.11-12; Lucas 11.29-32; 12.54-56)

³⁸ A'ero judeus'ға mbo'ehara'ға ei Jesus'ga pe fariseus'ға pavēi:

—Ahembo'eharamo eapo ti ahemonhimomby'ava'ea torohepia ti, ei ға.

³⁹ A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Peko te'varuhu pe aḡwamova'ero! ei Jesus'ga. Ndapekoi pe Tupana'ga nhi'īga rehe pejikoge'yma ga rehe. A'ero pe ei: “Jesus'ga japorame jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehē: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehē.” A'ea pe ei, ei Jesus'ga.

—Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehē. Ojikwe ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemukarame hako. A'ea jate po ti ға ikwahavukara'javi pe me nehē, ei Jesus'ga. Ymyahū Jonasva'ea ko Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea hako. ⁴⁰ Mokōi okira rupi Jonasva'ea rekoī piraruvihavuhua revegi pe. Kirē pira ahe mbojivyrā'javi gwevega hugwi. Aerē ahe hoi Tupana'ga nhi'īga mombe'ḡwombe'ḡwovo Nīnivepeva'ea pe a'ero hako, ei Jesus'ga.

—Jonasva'ea javijitehe mokōi jikira rupi po ti ji rekoī yvya pype hete nehē. Kirē po ti ji hemi jugwi nehē vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga. A'ero po ti pe ikwahavi Tupana'ga opoko Jesus'ga javo, ei Jesus'ga.

⁴¹—Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ға mono'ono'ombavi aḡwamove'ға ndeheve nehē, ei Jesus'ga. Ga mono'ombavame po ti ға ei ға pe nhaporemo nehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti Nīnivepeva'ea kweravi nehē no. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari aḡwamove'ға ndekote'varuhua nehē. A'ereki a'ea renonde ymyahū Nīnivepeva'ea ḡwendu katu Tupana'ga nhi'īga hako. Opohi ahe okote'varuhua hugwi ymyahū hendukatavuo Tupana'ga nhi'īga Jonasva'ea imombe'uro ḡwaramo hako, ei Jesus'ga ға pe imombe'ḡwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ġa pe. Jihi kaitu amombe'u katu Tupana'ga nhi'iga Jonas'va'ea hohe, ei Jesus'ga. Agwamove'ga nohendupotari nhinhi'iga opohire'yma okote'varuhua hugwi. Nurā po ti Nínivepeva'ea imboukwahavukari agwamove'ga ndekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁴² —Mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi agwamove'ga ndeheve, ei Jesus'ga. Ga mono'ombavame po ti ga ei ġa pe nhaporemo nehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea kweravi nehē no kunhangwerava'ea. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari agwamove'ga ndekote'varuhua nehē. A'ereki a'ea renonde ymyahū tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea uhu Salomāova'ea pyri hako tahendu ti ganhi'iga javo. “A'ereki ga okwaha hete,” ei ahe ua. Paivouhu hete ahegwyrā. Paivouhua hugwi ahe ruri hako tahendu ti ga javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ġa pe. Jihi kaitu akwaha hete Salomāova'ea hohe, ei Jesus'ga. Agwamova'ero napehendupotari nhinhi'iga ikwahapotare'yma a'itituhēva'ea. Nurā po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

Ojivy anhaġa ahe pyri (Lucas 11.24-26)

⁴³ —Kiro po ti ji imombe'ui Diabo'gapyriva'ea rembipyhyga'ga anhaġa rembipyhyga'ga pe me, ei Jesus'ga. Na ja agwamove'ga ndekoi ite'varuhuve'ga – kiroki ġa opohi okote'varuhua hugwi novīa ojikoge'yma ji rehe, ei Jesus'ga. Anhaġa ite'varuhu hete akwaimbae'ga pyhyga otiruahūro ga pe. Aerē anhaġa jipe'ai ga hugwi ogwovo yhye'yi me okwaokwava. “Mome po ti ji rui nehē?” e'i ovytyeri pe heka. Ndohepiagi reki. ⁴⁴ Nurā i'ei: “Ajivy po ti ji nhironga pe ipojykaa'java akwaimbae'ga poijykaa'java,” e'i anhaġa. Akwaimbae'ga pe anhaġa e'i nhironga.

—A'ero ituri ojivya akwaimbae'ga pyri. Ovahemame ga pyri anhaġa i'ei: “Ndogwerekoi ve ongapypeve'ga ipype imboavujikweripyra pype,” e'i akwaimbae'ga mombe'gwovo. ⁴⁵ “Taru ti jara ji pyri a'ero,” e'i.

—A'ero ihoi anhaġa rerua seteva'ea rerua. Akoja hohe seteva'ea tiruahū hete, ei Jesus'ga. Ovahemame akwaimbae'ga pyri ga poijykai otiruahūro ga pe. A'ero kiro koji'i tiruahū hete akwaimbae'ga pe. Ymya tiruahū ga pe ojipejiva'ea ga poijykarame. Aerē koji'i tiruahū hete ga pe seteva'ea ga poijykarame, ei Jesus'ga.

—Na jitehe tiruahū agwamo ite'varuhuve'ga pe. Aerē koji'i po ti tiruahū hete ġa pe nehē. A'ereki opohi'rārame okote'varuhua hugwi novīa ġa nde'i ji ve: “Herejo ejikoty'a ji pavēi.” A'ea ġa nde'i ji ve. Aerē koji'i ġa ndekote'varuhui a'ero, ei Jesus'ga.

Jesus'ga yembora gairūva'ea pavēi (Marcos 3.31-35; Lucas 8.19-21)

⁴⁶ Jesus'ga imombe'urame pevove'ga pe nanime Jesus'ga yembora ruri gairū'ga pavēi o'ama okari pe. Onhi'ī pota ġa ga pe. ⁴⁷ Pevove'ga pyteripeve'ga e'i Jesus'ga pe:

—Neyhēa uhu nde repiaga neirū'ga pavēi. Pevo ġa ami okari pe.

⁴⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji erame nhiihēa, marāve'ga pe ji ei? ei ga. Ji erame nhiiirū'ga, marāve'ga pe ji ei? Kiro ji imombe'ukatui nde ve, ei Jesus'ga.

⁴⁹ A'ero Jesus'ga pova'egi ġwemimbo'ehara'ga pe. Ġwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo ga ei:

—Pehepia! Ga pe ji ei nhyy'ga. Ga pe ji ei nhiiur'ga, ei Jesus'ga. ⁵⁰ Kiroki ga jiruva'ga nhi'po'ru yvagipeve'ga nhi'po'ru – ga pe ji ei nhiiur'ga. A'e ji ga pe no nhirendyra'ga. Nhyy'ga a'e ji ga pe no, ei Jesus'ga.

13

Ha'yinha mohai'hara'ga

(Marcos 4.1-9; Lucas 8.4-8)

¹ Onhi'imbavame Jesus'ga hoi onga hugwi ogwovo ypiahu pe. Pevo ga apygi oina. ² He'yjuhuve'ga nduri onhimbolybolyva ga pyri tihendu katu ti ga javo. Nurā ga hoi o'ava yharuhua pype oina. A'ero ga ami yembeyvyri pe.

³ Ojo'java'ea pyvō ga ga mbo'embo'ei imombe'gwovo ga pe he'yjuhuva'ea. Ga e'i:

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga. Ha'yinha mohai'hara'ga hoi ko pe ityma, ei ga. ⁴ Pevo ga imohāi ha'yinha. Nahā ga itymi ha'yinha. Ga imohāirame ha'yinha jara indurugi pehea rembeyvyra rupi. Ua gwyrā'ia i'ui imokona, ei Jesus'ga.

⁵ —Ga imohāirame ha'yinha jara indurugi yja rehe ita arimo. A'ereki ita onhimgyhetehu pevo. Xunhi yja a'ero ha'yinha pe. Kotihī henhunhamo novīa. A'ereki nianami yja ita rehe. ⁶ Kwarahyahiva imbokai garemityma a'ero. He'ouhū omanomo. A'ereki ndokihetei hapoa yvya pype, ei Jesus'ga.

⁷ —Ga imohāirame ha'yinha jara indurugi nhungwava ra'yinha pyteri pe hatīava'ea ra'yinha pyteri pe. Aerē ga'apoa ha'yinha renhunhamo nhungwava ra'yinha pavēi. A'ero nhungwava nhambyguhui garemityma, ei Jesus'ga.

⁸ —Ga imohāirame ha'yinha jara indurugi yjakatua pype. A'ero henhunhamo o'ao'aheteramo. He'yjuhu ahara a'ero. Jara pype ahara pype turi cem ha'yinha. Jara pype ahara pype turi sessenta ha'yinha. Jara pype ahara pype turi trinta ha'yinha.

Nahā Jesus'ga ei imombe'gwovo ha'yinha mohai'hara'ga mombe'gwovo.

⁹ —Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga pevove'ga pe imombe'gwovo ojo'java'ea.

Nurā ji amombe'u ojo'java'ea, ei Jesus'ga

(Marcos 4.10-12; Lucas 8.9-10)

¹⁰ Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe.

—Maraname nde imombe'ui ojo'java'ea ga pe ga mbo'erame? ei ga Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me Tupana'ga ei tokwaha ti ga onhimiva'ea nhirembiepiakaturhava javo, ei Jesus'ga. Marā hekoi kiro Tupana'ga vyvakotyve'ga ndepiakaturame okovo gānduvihavuhuhetero? A'earupiva'ea kiro ga ikwahakwahavukari pe me. Ojipe'ga pe po ti ga ndokwahavukari tuhē a'ea nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Nurā ji imombe'ui ojo'java'ea ga pe ga mbo'erame, ei Jesus'ga.

¹² —Kiroki ga okwaha – ga pe po ti Tupana'ga ikwahavukari koji'iva'ea nehē. A'ero po ti ga ikwahahetei nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndokwahavi – po ga ikwahavi xunhiva'ea, a'ea vehevi po ti Tupana'ga imoka'nhymbavukari ga pe nehē, ei Jesus'ga.

¹³ —Nurā ji imombe'ui ojo'java'ea ga pe. A'ereki “hepiagame ga gwepia tehe reki.

A'ereki ga nombaragwahapotari hehe.

Henduvame ga gwendu tehe reki.

A'ereki ga ndokwahapotari”, ei Jesus'ga.

14 —Nahã ga ndekoi hepiage'yma henduve'yma no, ei Jesus'ga. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahüva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahü Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaiasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ahe e'i hako:

“Henduvame ga ndokwahavagwami reki.

Hepiagame ga nombaragwahavagwami reki hehe,' ei Tupana'ga.

15 'Nahã ga. A'ereki ga noangarihu
tiandeapyakwapupugyme ti javo.

Ndiapyhai ga okovo
tikwahavyme ti Tupana'ga nhi'iga javo.

Ndojapyakai ga
xambaragwahavyme ti a'itituhëva'ea rehe javo.

Nahã ga ndekoi
tirojijyyme ti nhandereaporogita javo.

Tomomboryme ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi nehë, ei ga,' ei Tupana'ga.”

Ymyahü Isaiasva'ea ei a'ea mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga.

16 —Pe me ki a'e te pyry hete. A'ereki pe pejirokwia ikwahava aherembik-wahavipyre'yma Tupana'ga rembiapoa repiaga ganhi'iga rendukatuavo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Pyry hete pe me, a'e ji. 17 A'ereki ymyahü ko ahe gwepia pota hete penembiepiaga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ganhi'igareheva'ea pavëi. He'yiva'ea gwepia pota. Ahe ndohepiagi reki. Gwendu pota hete ahe penemienduva no. Ahe nohenduvi reki, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Jesus'ga okwahavuka ha'yinha mohãihara'ga mombe'ua

(Marcos 4.13-20; Lucas 8.11-15)

18 —Pehendu ti a'ero ikwahava ojo'java'ea, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me nehë ikwahavuka ha'yinha mohãihara'ga mombe'ua nehë, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

19 —Kiro Tupana'ga rekoii vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ga ndepiakatuavo, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwendu a'ea mombe'ua novia ikwahave'yma - ga pyri ahemoandyandyihara'ga Diabo'ga ruri a'ero ipe'avo imombe'ua gapy'a hugwi imoka'nhymbavuka ga pe, ei Jesus'ga. Ga pe ji ei a'ero ji imombe'urame ha'yinha indurugagwera pehea rembeyvrya rupi.

20 —Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugagwera - kiroki onduru ita rehe, ei Jesus'ga. Kotihĩ henhui ha'yinha novia. A'ereki kwarahya rerekovo gwaramo nonhimomiranami a'ero omanomo, ei ga. A'ereki ndokihetei hapoa yvya pype.

—A'ea ja ga ndekoi - kiroki ga gwendu nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua. Kotihĩ ga ndoryndoryvamo hehe novia. 21 Aerë ojipe'ga omondo hahyva'ea ga pe ndoropotari pe henduvame gamombe'ua javo. Hahyro gwaramo ga pe ga nonhimomiranami a'ero kotihĩ opohia nhandervihavuhete'ga mombe'ua hugwi. A'ereki ndokihetei gamombe'ua gayvyteri pe.

22 —Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugagwera - kiroki onduru nhungwava ra'yinha pyteri pe hatiava'ea ra'yinha pyteri pe. Aerë igwaigwavete hatiava'ea nhambyguhui garemityma jukavo, ei Jesus'ga.

—A'ea ja ojipe'ga ndekoi nhungwava pyteripeva'ea ja. Ga gwendu ojipe'ga erame ga pe: “Tupana'ga nhande poko katu kiro nhandervihavuhete'ga.” A'ea ga gwendu katu. Aerë ga agataruhuramo ojipe javo: “Maramarã po ti nhande rekoii nehë naerü?” ei ga oyvyteri pe. A'ea nonogatuukari gapy'a. Ga ipotapavuhui itambere'ia a'ero, ei Jesus'ga. “Koji'i nhande tipotaruhu itambere'ia a'ero ti pyryvamo nhande

ve javo,” e'iuhu ga, ei Jesus'ga. A'ero igwaigwavete ga ndojapyakaa'javi nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua rehe. A'ereki ga'agatarahivuhua nohenduva'javukari a'ea ga pe. A'ero ga ndokoa'javi reki gamombe'ua rupi okokatue'yma ojipe'ga pe oporavykye'yma ga pe.

²³—Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugawera – kiroki onduru yjakatua pype, ei Jesus'ga. A'ea ja ojipe'ga ndekoi yjakatuapypeva'ea ja. Gwendu katu ga nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua ikwahava. Japyakwapupu ga henduvame. Oko katu ga okovo gamombe'ua rupi a'ero. Nahã ga ha'yinha mohãihara'ga remityimipyra'ea ja. Ojipea pype garemityimipyra pype turi cem ha'yinha ahara pype. Ojipea pype turi sessenta ha'yinha ahara pype. Ojipea pype turi trinta ha'yinha ahara pype. Na jitehe ko ga – kiroki ga japyakwapupu. Ombojoavyavy gaporavykyã Tupana'ga pe okokatuavo ojipe'ga pe. Jara'ga he'yujuhu gaporavykyã. Jara'ga koji'i gaporavykyã. Nahanahã ga ndekoi.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo pa ojo'java'ea ikwahavuka gwemimbo'ehara'ga pe.

Nhungwava trigo'java'ea

²⁴Ojipea pyvõ ojo'java'ea pyvõ Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marã hekoi kiro vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Akwaimbae'ga imohã ha'yinhapyryva trigo ra'yinha ko pe ityma. ²⁵Aerẽ pytunimo ga kipavame ga'arõ'e'yve'ga ruri imohaina nhungwava ra'yinha trigo'java'ea ra'yinha ko pe trigo pyteri pe. Kirẽ ga hoi a'ero ojipiukare'yma ogwovo.

²⁶—Aerẽ jate trigo henhunhame nhungwava pavẽi. I'ai herekovo ahara. I'arame jate kohoa jara'gapyrive'ga mbaragwahavi nhungwava rehe trigo pyteri pe a'ea ko trigo rui reki javo. ²⁷A'ero ga hoi kohoa jara'ga pyri javo ga pe: “Orepojykaharamo erety'nde trigo ra'yinhapyryva ko pe. Maraname gwereko nhungwava trigo pyteri pe? Ma'ga omohã naerũ nhungwava ra'yinha trigo'java'ea ra'yinha a'ero trigo pyteri pe raikwehe?” ei ga ijara'ga pe.

²⁸—A'ero ga ei ga pe: “Ma'ga po? Ojipe'ga nanhiarõi a'ero imohaina nhungwava ra'yinha ipype raikwehe,” ei ga.

—A'ero ga ei: “Marã a'ero? Toroho ti nhungwava mondoroga? Marã?” ei ga.

²⁹—“Tapemondorogi na'ẽ,” ei ga. “Nhungwava mondorogame mara'ngu po ti pe imondoroga trigo jajuve'yva'ea nhungwava reheve nehẽ? ³⁰Na inhimomboakari ojogweheve,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. “Aerẽ trigo jajuvame po ti ji ei trigo mono'õhara'ga pe nehẽ: Nhungwava na'ẽ ti pemondoro trigo'java'ea jugwi imono'oga nehẽ. Peapyti ti jajurupya pe herogwovo imbokaita. Nahã po ti ji ei ga pe nehẽ,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. “A'ea py'rovo gwe ti pemono'õ trigo herua imondovo hyrua pype jiapoa pype. Nahã po ti ji ei ga pe nehẽ,” ei kohoa jara'ga.

Nahã Jesus'ga ei imombe'gwovo ojo'java'ea.

Mostarda ra'yinha xunhiheteva'ea (Marcos 4.30-32; Lucas 13.18-19)

³¹Ojipea pyvõ ojo'java'ea pyvõ Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marã hekoi kiro vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Akwaimbae'ga gwereko mostarda ra'yinha. A'ea ga itymi ko pe, ei Jesus'ga. ³²Mostarda ra'yinha ko jara gwyre'i pa xunhi hete. Henhunhame mostarda roryroryvamo. Aerẽ yvovouhuro.

A'ero koji'i hehanhuhū oji'java'ea hohe yvovouhuro. A'ero gwyrā'ia ruri onhimongyavo upa hakā rehe japovo gwaityga, ei Jesus'ga he'yje'ŷve'ga po ti he'yjuhu nehē javo.

*Pāo imbovuhava
(Lucas 13.20-21)*

³³ Ojipea pyvō ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

–Marā hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvi-havuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Kunhahēa opyhy he'yiva'ea vinte e cinco quilos de farinha de trigo, ei ga. Trigo pype hēa imbojihe'ari imbovuhava ta'apo ti ji pāo javo. A'ero hēa igwaragwarai humbirimbiriga trigo ru'uma. Igwaigwavete imbovuhava onhinhamba trigo ru'uma pype imbovuvupava, ei Jesus'ga igwaigwavete po ti ga herojijyi ojeaporo'gita nehē javo.

*Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ŷpo'ruavo
(Marcos 4.33-34)*

³⁴ A'ea pa Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea pevove'ga pe he'yjuhuve'ga pe. A'ea jate ga imombe'ui ga pe ga mbo'eavo. ³⁵ Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ŷpo'ruavo myyahūva'ea po'ruavo. A'ereki myyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u. A'ea rupi ahe ei Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako:

“Amombe'u po ti ji ga pe ojo'java'ea nehē.

Kiroki onhimi yvya apoypyagwera jate

– kiro po ti ji a'ea kwahavukari imombe'gwovo ga pe nehē,” ei ahe hako.

Jesus'ga okwahavuka trigo'java'ea mombe'ua

³⁶ Pevove'ga mondoukaramē ojihugwi Jesus'ga hoi onga pype. A'ero garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe:

–Ore mbo'e ti ojo'java'ea rehe ikwahavuka ore ve nhungwava mombe'ua trigo'java'ea mombe'ua, ei ga Jesus'ga pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Kwa. Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me nehē. Jijive vvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ei ji ga mombe'urame ha'ynhapyryva mohāihara'ga, ei Jesus'ga. ³⁸ Kohoa a'e ko ji vvyakotyva pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe. Ha'ynhapyryva a'e ko ji jireheve'ga pe. Ga e'i Tupana'ga pe: “Ndehe ko oreruvihavuhetero.” Nhungwava trigo'java'ea a'e ko ji ite'varuhuve'gareheve'ga pe Diabo'gareheve'ga pe. Ga e'i Diabo'ga pe: “Ndehe ko oreruvihavamo.” ³⁹ Ha'ynhapyryva mohāihara'ga arōe'ŷve'ga – kiroki ga otŷ nhungwava gakohoa pype – ga'arōe'ŷve'ga a'e ko ji Diabo'ga pe nhiarōe'ŷve'ga pe, ei Jesus'ga. Koapora mondorohava a'e ko ji mbapavakotyva pe. Koapora mondorohara'ga a'e ko ji Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

⁴⁰ –Koapora mondorohara'ga imondorogi nhungwava trigo'java'ea imbokaita, a'e ko ji ko, ei Jesus'ga. Na jitehe mbapava koty po ti ji ite'varuhuve'ga mondoukari hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

⁴¹ Vvyakotyva'ero yvagipeva'ero po ti ji jipyrive'ga mondoi yvya koty nehē yvagipeve'ga. A'ero jireheve'ga ndeja po ti ga ite'varuhuve'ga nderohopavi nehē – kiroki ite'varuhuve'ga ombo'e ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. Okote'varuhuve'ga nhaporemo po ti jipyrive'ga ga nderohoi jireheve'ga pytera hugwi nehē no, ei Jesus'ga. ⁴² A'ero po ti jipyrive'ga okote'varuhuve'ga mombori hahyva'ea ruvihava pype. Tatahetuhua koi hahyva'ea ruvihava. Pevo po ti ga jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

43 —A'ero po ti Tupana'ga nhi'igareheve'ga popoakara jukwahahetero nehē. Ikatu katu po ti ǵa gworygworyvamo nehē - perope ǵanduvete'ga ojikoty'a ǵa pavēi Tupana'ga, ei Jesus'ga. Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga imombe'gwovo katu gwemimbo'ehara'ga pe ojo'java'ea.

Akwaimbae'ga gwepia pyryheteva'ea ko pe

44 —Marā hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ǵa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehē, ei ǵa. Akwaimbae'ga hepiagi pyryheteva'ea ko pe. A'ereki a'ea ojipe'ga omi jipe vvykwara pype tohepiagyme ti ǵa javo. Gareminimipyra repiagame akwaimbae'ga heja pevo imima'java. Horyory ga hehe. Nurā ga imondopavi ombatera ojihugwi tombuhu ti ǵa ji ve itambere'ia mbatera pe javo. A'ero ga itambere'ia rerohoi imondopava kohoa jara'ga pe ipyhyga kohoa ga hugwi. “Nahā ji ipojykai nhirembiepi-agipyra,” ei ga oyvyteri pe, ei Jesus'ga. Nahā hekoi vvyakotyve'ga pe ǵa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo gwemimbo'ehara'ga pe ojo'java'ea ikwahavuka ǵa pe na jitehe pyryheteva'ea tuhē ko aherecoa Tupana'gareheva'ero javo.

Ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérola

45 —Marā hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ǵa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehē, ei Jesus'ga. Ima'ehara'ga hogahoi ojipe'ǵape'ga pyri ipyhypota ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérolas ijara'ga hugwi. 46 A'ero ga hepiagi ita'ia'java'ea pyryheteva'ea ijara'ga pyri. He'yi itambere'ia hehe. A'ero ga hoi imondopava ombatera ojihugwi tombuhu ti ǵa ji ve itambere'ia mbatera pe javo. A'ero ga itambere'ia rerohoi imondovo ijara'ga pe imbuhuruka ojive ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérolapyryhetea ipojykavo, ei Jesus'ga na jitehe pyryheteva'ea tuhē ko aherecoa Tupana'gareheva'ero javo.

Pira mboahava

47 —Marā po ti hekoi nehē vvyakotyve'ga pe ǵa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehē, ei Jesus'ga. Pira mboahava pirareheve'ga imombori ypiahu pe imbo'aparavuhupava pira, ei Jesus'ga.

48 Imboahava tynahē hete. A'ero yembeyvyri pe ǵa heruri inoga. Oapy ga imo'emo'eamo. Pirapyryva ǵa imondoi hyrua pype imohina. Pirate'varuhua ǵa imombori, ei Jesus'ga.

49 —Aerē na jitehe po ti Tupana'ga vvyakotyve'ga nderekoukari mba-pava koty nehē. Mbapava koty po ti gapyryve'ga nduri ite'varuhuve'ga nderogwovo Tupana'ga nhi'igareheve'ga pytera hugwi nehē, ei Jesus'ga.

50 Hahyva'ea ruvihava pype po ti ǵa ite'varuhuve'ga mombori nehē. Tata-heteuhua koi hahyva'ea ruvihava. Pevo po ti ǵa jehe'oi ojihe onhi-monha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga omombe'u ojo'java'ea.

A'itituhēva'ea ko myyahūva'ea ipyahuva'ea no

51 —Marā? Pekwaha pe penhimombaragwahava nhiremimbo'eagwera rehe nhaporemō ji pe mbo'erame ojo'java'ea pyvō? Marā? ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

—Orokwaha pa ore akoja neremimbo'eagwera, ei ǵa.

52 A'ero Jesus'ga ei ǵa pe:

—Judeus'ga mbo'ehara'ga ikwahaparavuhui ji ombo'erame, ei Jesus'ga. A'ereki ga okwahavypy ymyahūva'ea aheremimbo'eagwera. Aerē ji ga mbo'ei ipyahuva'ea rehe javo ga pe: Nahanahā hekoi vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nanderuvihavuhuhetero oko javo. A'ero ga ikwahavi a'ea no. Ga ko onga jara'ga ja a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki onga jara'ga gweno'ē ymyahūva'ea ipyahuva'ea reheve ombaterahetea hugwi ombatera rerekokatuhava hugwi, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga oko ocidade de Nazaré pe

(Marcos 6.1-6; Lucas 4.16-30)

⁵³ Ga mbo'epavame ojo'java'ea pyvō Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. ⁵⁴ Ogwryri pe ga ruri ocidade de Nazaré pe ovahema. Pevo ga ga mbo'ekatukatui gajatykahava pype. A'ero ga nhimomby'ai ga rehe. A'ero ga ei ojohupe:

—Ma'ga po ga mbo'ehetei ikwahavukaheteavo ga pe? Ma'ga po ga mbopopaaka japovouka ga pe ahemonhimomby'ava'ea? ei ga. ⁵⁵ Ga onga apohara'ga ra'yra'ga rūi naerū? ei ga. Gayhēa, hēa ko Mariahēa. Gairū'ga ko Tiago'ga, José'ga, Simão'ga, Judas'ga. Tikwaha pa nhande ga. ⁵⁶ Garendyra'ga u pa nhande pyri. Ymyava'ea atyvi ga agwamo. Maraname ga ikwahapavi naerū? ei ga.

⁵⁷ Igwaigwavete ga ndokoi ga rehe ga arō'e'yma a'ero.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ojipe'ga gwyrive'ga omondo gweaporo'gita imohina Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga ndehe. Gagwyrive'ga jate nomondoi imohina ga ndehe ganongapypeve'ga pavēi, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁸ Ndahe'yi reki Jesus'ga rembiapoa a'ero ahemonhimomby'ava'ea pevo ga pe. A'ereki ga ndojikogi ga rehe.

14

João Batista'ea omano

(Marcos 6.14-29; Lucas 9.7-9)

¹ Aerē Herodes'ga hendupavi ga Jesus'ga mombe'urame. Ga omombe'u Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea mombe'urame no. Herodes'ga ko omondomondo Galiléiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwryri pe. ² Jesus'ga mombe'ua renduvame Herodes'ga etehei ojipyrive'ga pe:

—Jesus'ga ko João Batista'ga. Ovy João Batista'ga gwyvya hugwi okwerava, ei ga. Nurā ga japoi ahemonhimomby'ava'ea, e'i tehe Herodes'ga.

³ Nahā Herodes'ga ei. A'ereki João Batista'ea manoa renonde Herodes'ga João Batista'ea pyhyguka ahe kwaruka itanhuramuhūa pyvō ahe mongiuaka cadeia pype. Herodiashēa rehe Herodes'ga opyhyguka João Batista'ea raikwehe. Herodiashēa ko Herodes'ga irū'ga rembirekoro na'ē oko, Filipe'ga rembirekoro. Kirē Herodes'ga hēa rereko raikwehe. ⁴ Nurā João Batista'ea e'ie'i Herodes'ga pe:

—Maranameuhū nde hēa rerekoi? Po ahe ndogwerekoi te hēa! ei João Batista'ea Herodes'ga pe.

⁵ Ndotopari Herodes'ga ahe'ea ojive. Nurā ga ahe mongiuaka cadeia pype ahe jukapota. Ndojukaukari reki ga ahe. A'ereki ga okyhyji judeus'ga hugwi. A'ereki ga e'i:

—João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga, ei ga onhi-mongyavo.

⁶ Aerē o'aragwera rupi Herodes'ga oapo toryva. A'ero Herodiashēa ra'yrahēa tehe ojiroky gandovai pyteri pe - kiroki ga uhu toryva repiaga. Ikatu Herodes'ga pe hēajirokya. ⁷ A'ero ga e'i hēa pe:

—Gara nde erepota imondoa ejive? ei ga. Amondo tuhẽ po ti ji nde ve nehẽ. Tupana'ga ji'ea renduvame ji ei poro nde ve.

A'ea Herodes'ga e'i Herodiashẽa ra'yrahẽa pe.

⁸ A'ero hẽayhẽa e'i hẽa pe:

—Ere ti Herodes'ga pe: “Embuhu ti ji ve kiro João Batista'ga akağa nhaem-beva pype.” Nahã ti ere ga pe, ei hẽa gwa'yrahẽa pe hẽa mbo'eavõ.

—Kwa, ei hẽa oyhẽa pe.

Nurã kiro hẽa e'i Herodes'ga pe:

—Embuhu ti ji ve kiro João Batista'ga akağa nhaem-beva pype, ei hẽa.

⁹ A'ea renduvame Herodes'ga ndovy'ari. Toryvarupive'ga gwendu ga'eagwera hẽa pe ga erame: “Gara nde erepota imondoa ejive? Amondo tuhẽ po ti ji nehẽ. Tupana'ga ji'ea renduvame ji ei poro nde ve.”

Nurã ga e'i kiro ojipyrive'ga pe:

—Peko ti hẽanhi'iga rupi a'ero. ¹⁰ Peho ti cadeia pype ga jukavo ga'akağa momboa herua hẽa pe, ei ga.

¹¹ A'ero ga oho João Batistava'ea jukavo aheakağa rerua nhaem-beva pype imondovo hẽa pe. Hẽa gweroho oyhẽa pe a'ero herovahema.

¹² João Batistava'eareheve'ga uhu a'ero ahera'oa rerogwovo ityma. Aerẽ ga oho Jesus'ga pyri imombe'gwovo ahemanoa ga pe.

Nahã ko João Batistava'ea manoa raikwehe.

Herodes'ga nomoka'nhyimi kiro João Batistava'ea akağa imomborukarag-wera. Nurã henduvame Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea Herodes'ga ei:

—Jesus'ga ko João Batista'ga. Ovy João Batista'ga gwyvya hugwi okwerava, ei Herodes'ga.

*Jesus'ga omondouka mbatera cinco milva'ea pe
(Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17; João 6.1-14)*

¹³ Herodes'ga nhi'iga kwahavame Jesus'ga hoi yhara pype ypihua aherovai ogwovo ongae'yi me tajipe'a ti ji avove'ga hugwi javõ.

Gahõ kwahavame he'yive'ga hoi opyvo cidades hugwi ogwovo ypihua rembevvyra rupi. Nahã ga vahemypyri aherovai Jesus'ga rovatiamo tihendu ti ga javõ. ¹⁴ Jesus'ga ga ndepiagi pevo ohemame yhara hugwi a'ero. Oporog-wety ga ga. Omombi ga karugwara gapyteripeve'ga hugwi itetirũave'ga hugwi.

¹⁵ Ka'arugame dozeve'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri ga pyri. Ga pe ga ei a'ero:

—Ka'aru hete kiro. Agwa'ga ndõ'ui ve reki. Nurã ti emondouka ga avõ hugwi, ei ga. Ahã onga avõ. Toho ti ga cidades'i pe ira'agweva'e pe ipyhyga mbatera. Pevo po ti ga hoi i'gwovo nehẽ.

A'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe ga mondouka pota ga pe.

¹⁶ —Tohoyme po ti ga hamõ, ei Jesus'ga ga pe. Pehe ti pemondo mbatera ga pe to'u ti ga javõ, ei Jesus'ga.

¹⁷ A'ero ga ei ga pe:

—Ndorogwerekõi te! ei ga. Cinco pães orogwerekõ dois pira reheve. Ndohygi'i'i po ti ga ndehe nehẽ, ei ga.

¹⁸ —Peru ti ji ve a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

—Kwa, ei ga herua.

¹⁹ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

—Peapy ti yvyvo nhungwava rehe, ei ga ga pe.

Oapy ga a'ero.

²⁰ Kiro ga ipyhygi mbatera - kiroki cinco pães dois pira reheve. Ojovavu ga yvaga repiaga.

—Ndepyry hete nde imbhua ore ve, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

Kiro Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pães imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe pira reheve. Kiro ga imondomondoi ga pe. ²¹ Kiro ga nhaporemo i'ui onhimoytaromouka.

Ga i'urê Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'oği hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogawera. A'ereki ga ndo'upavi. He'yjuhuva'ea dozeva'ea yrua tynahê. Kiroki ga o'u pevo Jesus'ga pyri – ga ko he'yjuhu hete ranuhû. Cinco milve'ga o'u akwaimba'ero. Kunhangwera'ga tayri'ga pavêi i'ui no. Nahâ Jesus'ga japoi ahemonhimomby'ava'ea he'yje'yva'ea imbovua imondovo ga pe.

Jesus'ga oho yhya arimo
(Marcos 6.45-52; João 6.15-21)

²² Ga imono'ombavirê hembyruera Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe ga mondovouka:

–Pe'a ti yharuhua pype, ei ga. Peho ti ji renonde ypiahua aherovai, ei ga ga pe. Apyta na'ê po ti ji avo agwa'ga mondovo nehê, ei Jesus'ga.

–Kwa, ei ga.

A'ero ga avi herogwovo.

²³ Jesus'ga pytai a'ero pevove'ga mondovo ganonga pe. Ga horame ga tehe oho yvytyruhua rupi opytavo pevo tanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Pevo ga pytai onhi'iga Tupana'ga pe imongaruheteavo.

²⁴ A'ea rupi garemimbo'ehara'ga ndekoi ypiahua pyteri pe. Ombohembobe hete yharuhua yvytua rerekovo. Yvytua ipopoaka yhara mondoukare'yma aherovai.

²⁵ Ko'egwerĩrame Jesus'ga hoi yhya arimo ogwovo ga pyri.

²⁶ Garemimbo'ehara'ga garura repiagame gapy'a omyi.

–Anhağa po uhu yhya arimo! ei ga.

Hahêahê ga okyhyjiavo. ²⁷ Kotihĩ Jesus'ga ei a'ero:

–Penogatu ti pejipy'a. Tapekyhyjia'javi ti. A'ereki ji tuhê ako, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

–Po nde Jesus Cristoramo hamo, yhya arimo po ti nde ji mbuhuri ejipyri nehê hamo, ei ga.

²⁹ –Ejo ti, ei Jesus'ga ga pe a'ero.

A'ero Pedro'ga hemi yhara hugwi ogwovo yhya arimo ogwovo Jesus'ga pyri. ³⁰ Aerê ga kyhyji reki. A'ereki ipopoaka yvytua. A'ero ppy pe ohogwerĩrame ga hapukai Jesus'ga pe:

–Ji pyhy! ei ga Jesus'ga pe opojoykaharete'ga pe.

³¹ Kotihĩ Jesus'ga opoa mondoi ga pe ga pyhyga.

–Nderejikogi nde ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Garamo nde ndajireroviarihu Jesus'ga po nanhimondokatui yhya arimo javo? ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Nurâ nde hoi gwerevi ppy pe, ei Jesus'ga.

³² Jesus'ga avame yhara pype Pedro'ga pavêi ndura'javi yvytua. ³³ Jara'ga yhara pypeve'ga nduri Jesus'ga pyri ga mboheteavo.

–Tupana'ga ra'yra tuhê ko nde, ei ga ga pe gwenyppy'amo ga pyri.

Jesus'ga omombi ahetetirûa Genesaré pe
(Marcos 6.53-56)

³⁴ Ogwovo Jesus'ga herohoi ypiahua aherovai a'ero herovahema Genesarépeve'ga gwyrri pe. ³⁵ Ikwahavame Jesus'ga ndura pevove'ga omondomondo onhi'iga ojohupe ga mombe'gwovo ogwyrripeve'ga pe nhaporemo.

Nahā ǵa ǵa momorandupavi. Henduvame ǵa itetirūave'ǵa mbojatykapavi ǵa nderua Jesus'ga pyri ǵa nderovahema.

³⁶—Na ti itetirūave'ǵa pokogi ndepira rembeyvira rehe nehē, ei ǵa. Po ti ǵa pokogi hehe vehevi, a'ero po ti ǵatetirūa ipigi ǵa hugwi nehē, ei ǵa Jesus'ga pe.

Kiroki ǵa opoko gapira rehe – ǵa hugwi ǵatetirūa pigi a'ero.

15

Jesus'ga onhi'ǵ judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera rehe (Marcos 7.1-13)

¹ Aerē ǵa nduri Jesus'ga pyri Jerusalēm hugwi fariseus'ǵa judeus'ǵa mbo'ehara'ǵa pavēi. Ovahemame ǵa ei Jesus'ga pe:

² —Maranameuhū neremimbo'ehara'ǵa nohendukatui nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera naerū? Nhaneramonhava'ea e'i: “Nahanahā nhande xajipogwei katu. Nhandejipogweikaturō ǵwaramo nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe.” Nahā nhaneramonhava'ea ei nhande mbo'embo'eavo. Na rūi neremimbo'ehara'ǵa jipogwei i'ua renonde nahā ojikwakuve'yma, ei ǵa Jesus'ga pe.

³ —Pehe no, ei Jesus'ga ǵa pe. Maranameuhū pe napehendukatui Tupana'ga nhi'ǵa? ei Jesus'ga. Tupana'ga erame nahanahā ti peko javo pe ndapekoi ganhi'ǵa rupi. Penhimimbo'ea rupi jate reki pe ndekoi pejikovo Tupana'ga nhi'ǵaatyviva'ea rupi, ei Jesus'ga. ⁴ Ymyahū Tupana'ga ei: “Pemondo ti pejaporogita imohina pejuva'ǵa ndehe penhy'ǵa ndehe no,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

“Kiroki ǵa e'i te'varuhu uva'ǵa pe oyhēa pe no

– tojukauka ti ǵa ǵa a'ero,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

⁵ —Pe ki a'e te Tupana'ga nhi'ǵaatyviva'ea rehe pe ǵa mbo'ei, ei Jesus'ga. Po ǵa ei uva'ǵa pe oy'ǵa pe no: “Apoko pota ji imondovo mbatera pe me novīa. Emo ji amondo akoja Tupana'ga pe,” ei ǵa ǵa pe. ⁶ Pe'e pe ǵa pe a'ero: “Nanongara pyry!” Nahā pe ǵa mbo'ei pejikove'yma Tupana'ga nhi'ǵa rehe, ei Jesus'ga ǵa pe. A'ereki ǵa erame a'ea ǵa nomondo'i ojeaporogita imohina uva'ǵa ndehe oy'ǵa ndehe no. Ndopokogi ǵa uva'ǵa oy'ǵa ndeheve a'ero imondoe'yma ǵa pe. Nahā ǵa ndekote'varuhui, ei Jesus'ga.

⁷ —Pehe ko pekokatu'ava'ero, a'e ji pe me a'ero, ei Jesus'ga ǵa pe. Ymyahū Isaíasva'ea pe mombe'u katu jipe Tupana'ga nhi'ǵa mombe'urame hako. A'ereki ahe e'i:

⁸ “‘Avove'ǵa onhi'ǵatu tehe ji ve torombohete Tupana'ga javo,’ ei Tupana'ga.

‘Emo ǵa nanhiarōi imondoe'yma gweaporogita imohina ji rehe.

⁹ Ji mbohete tehe ǵa.

A'ereki nhinhi'ǵa rehe rūi ǵa ombo'e.

Vvyakotyve'ǵa nemimbo'ea rehe ǵa ǵa mbo'ei

a'ea ko Tupana'ga nhi'ǵa javo tehe jupe,’ ei Tupana'ga,” ei ahe hako, ei Jesus'ga fariseus'ǵa pe judeus'ǵa mbo'ehara'ǵa pe no.

Ahereaporogitate'varuhua ahe mbote'varuhu (Marcos 7.14-23)

¹⁰ Jesus'ga ǵa mbuhuri ojipyri pevove'ǵa he'yjuhuve'ǵa. A'ero ǵa ei ǵa pe: —Pehendu ti ikwahava, ei ǵa. ¹¹ Kiroki oki nhandejurua pype – a'ea nianembote'varuhui. Kiroki ohē nhandejurua hugwi – a'ea nhande mbote'varuhu, ei Jesus'ga ǵa pe.

¹² A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ǵa nduri ǵa pyri javo ǵa pe:

—A'ea nde erame fariseus'ga nhimonha'ngai nenhi'iga arõe'yma. Erekwaha nde? ei ga Jesus'ga pe.

¹³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Jiruva'ga yvagipeve'ga po ti o'o pa gwemitymipyrrarũiva'ea nehẽ, ei Jesus'ga.

Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea pe ganemimbo'ea pe Jesus'ga ei: Tupana'ga remitymipyrrarũiva'ea. Tupana'ga po ti omombi pa ganemimbo'ea nehẽ.

¹⁴ —Na ga ndekojate a'ero fariseus'ga, ei Jesus'ga. Ga ko heakwagweve'ga ja – kiroki ga gweroho pota oji'jave'ga, ei Jesus'ga. Po heakwagweve'ga gweroho ojipe'ga – kiroki ga ja ndohepiagi, a'ero po ti ga memei ohi ikwara pype nehẽ. A'ereki ga memei ndohepiagi, ei Jesus'ga.

¹⁵ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ore mbo'e katu ti ojo'java'ea rehe. A'ereki ndorokwahavi a'ea. Maranane nde ei akoja ore ve? “Kiroki oki nhandejurua pype – a'ea nianembote'varuhui. Kiroki ohẽ nhandejurua hugwi – a'ea nhande mbote'varuhu,” ere nde. A'ea rehe ti ore mbo'e katu a'ero, ei Pedro'ga.

¹⁶ A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Maranuhũ pehe ndapekwahavi no? ei Jesus'ga. ¹⁷ Kiroki oki nhandejurua pype – a'ea oho nhanderevega pype ohema nhande atarame.

—Maranuhũ pe ndapekwahavi naerũ? ei Jesus'ga. ¹⁸ Kiroki ohẽ nhandejurua hugwi – a'ea ohẽ nhandevytera hugwi nhande mbote'varuhuavo, ei Jesus'ga. ¹⁹ Po pejiyvyteri pe pe ndeaporoğitate'varuhuro, a'ero pejiyvyteri pe pe ei na'ẽ penhimonha'ngavo tijuka ti ga javo ga pe. A'ero po pe ga jukai. Pe ei na'ẽ pejiyvyteri pe tiroho ti garemhirekohẽa ga hugwi javo hẽa pe. A'ero po pe hẽa rerohoi pejive. Pejiyvyteri pe pe ei na'ẽ tireko te'varuhu ti ga javo ga pe. A'ero po pe ga nderekote'varuhui, ei Jesus'ga. Pe'e pe: Timi ti. Pe'e pe: Xa'mbe ti ga pe. Pe'e pe: Timbotegwete ti ga. A'ea nhaporemo pe ei pejiyvyteri pe. Nahã pe ndekote'varuhui a'ero, ei Jesus'ga. ²⁰ Pendeaporoğitate'varuhua nhaporemo pe mbote'varuhu, ei Jesus'ga.

—Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea fariseus'ga omombe'u ahembo'ehara'ga pavẽi ga erame: “Nahanahã po ti nhande xajipogwei xanhimombyry ti Tupana'ga pe javo.” Gahã e'i a'ea. Jihi ki a'e te a'e pe me: Po nhande ndi-ajipogwei igwovo, a'ero nhande nianhimbote'varuhui, ei Jesus'ga. A'ereki nhandejipogweja nomombyryvi nhandereaporoğita, ei Jesus'ga.

Judeurũiva'ea

(Marcos 7.24-30)

²¹ Aerẽ Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. Cidades koty Tiro koty Sidom koty ga hoi ogwovo yhya rembeyvrya rupi. ²² Pea hugwi hẽa ruri Jesus'ga rovatiamo – kiroki cananéiahẽa judeurũivehẽa.

—Jipojykaharetero ko nde Daviva'ea rymyminoru no! ei hõa Jesus'ga pe.

A'ea hẽa ei ga pe. A'ereki hẽa e'i ovyvteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhuhetero javo.”

—Ji porogwety! ei hẽa Jesus'ga pe. Anhağa opojoyka jira'yrahẽa okote'vate'varuhuavo hẽa pe, ei hẽa.

²³ Jesus'ga nonhi'igi reki hẽa pe. A'ero garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe:

—Emõndo ti hẽa nhande hugwi. A'ereki hẽa uhuruhu nhande reviri ohapukaita okovo ji poko javo, ei ga Jesus'ga pe.

²⁴ A'ero Jesus'ga ei:

—Tupana'ga ji mbuhuruka jigwyriveve'ga pyri israelitas'ga pyri. “Ga pyri jate ti eho ga pokoga,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga. “Ga ko ovelhas ja. Ovelhas oka'nhy jipi herekoe'ymame gwepiakatuharamo. Akoja ja ko

ga ika'nhyva'ea ja," ei Tupana'ga, ei Jesus'ga. Judeus'garũive'ga pyri rũi Tupana'ga ji mbuhurukari, ei Jesus'ga.

²⁵ Gwendu po hẽa Jesus'ga nhi'iga ua Jesus'ga pyri gwenypy'amo garovai pyteri pe nde ko jihoheva'ero javo.

—Ji poko ti! ei hẽa Jesus'ga pe.

²⁶ A'ero ga ei hẽa pe:

—Ndapyryvi ji ipyhygi tayri'ga mbatera imomboia nha'gwatiga pe to'u ti javo.

Nahã Jesus'ga ei ndapyryvi ji judeus'garũive'ga pokogi javo.

²⁷ —A'iti a, ei hẽa. Emo nha'gwatiga vehevi reki o'u hembyrue'ria – kiroki ohi ijara'ga i'urame, ei hẽa.

Nahã hẽa ei aerẽ po ti nde judeus'garũive'ga pokogi no javo.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei hẽa pe:

—Kui'i, ei ga hẽa pe. Erejiko hete nde ji rehe ji poko po ti ga nehẽ javo, ei Jesus'ga. Oropoko ti jhi kiro, ei ga hẽa pe.

Nanime Jesus'ga anha'ga mbojipe'ai hẽara'yrahẽa hugwi nahã hẽa pokoga.

Jesus'ga omombi he'yjuhuva'ea tetirũa

²⁹ Aerẽ Jesus'ga hoi pea hugwi ogwoogwovo ypihua rembeyvyri Galilẽa rembeyvyri okovo. Yvytyruhua arimo ga hoi oapyga oina.

³⁰ Ga pyri he'yjuhuve'ga nduganduri itetirũave'ga nderunderua. Gweru ga ipyka'naka'nave'ga heakwagweve'ga ndeheve onhi'ige'yve'ga ndeheve ika'naka'nave'ga ndeheve ojipe'ga ndeheve he'yive'ga. Gahã ga ga nderuri ga mondovo ga no'ga Jesus'ga pyri topohano ti ga ga javo.

A'ero Jesus'ga imombigi gatetirũa ga hugwi. ³¹ A'ero ga nhimomby'ai hepiaga gatetirũa mombiga. A'ereki onhi'ige'yve'ga onhi'i reki. Gwepia ga Jesus'ga ika'naka'nave'ga nda'oa imombyryvame. Ipyka'naka'nave'ga ami ogwovo reki. Heakwagweve'ga gwepia reki. A'ero pevove'ga Tupana'ga mbohetei onhimongyavo okwaha hete Tupana'ga Israelva'ea rakykwepohara'ga nduvihavuhuhete'ga javo.

Jesus'ga omondouka mbatera quatro milva'ea pe (Marcos 8.1-10)

³² Aerẽ Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pejo ti ji pyri.

Ga ndurame ga pyri ga ei ga pe:

—Iporia'i ga ji ve avove'ga he'yjuhuve'ga. A'ereki ga ndogwerecoa'javi mbatera dois okira gwaramo ji pyri, ei Jesus'ga. Namondoukapotari ji ga ganonga pe ga i'ueymame. A'ero po ti ga pytupavamo pehea rupi gwe'ouhũro nehẽ, ei Jesus'ga.

³³ Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Ma hugwi po ti nhande ipyhygi he'yjuhuva'ea mbatera ga pe avo ongae'y'i me tokogahi ti ga javo? ei ga.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maramomi pe herekoi pães?

—Sete, ei ga ga pe. Moko'i'i pira'ia orogwereco no, ei ga.

³⁵ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

—Peapy ti vyvvo, ei ga ga pe.

³⁶ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki sete pães pira'ia reheve. A'ea rehe ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhuruka javo. A'ero ga haygwe'rogwe'rog pães pira'ia reheve imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe. Kiro ga imondomondi pevove'ga pe. ³⁷ A'ero ga nhapremo i'ui onhimoytaromo.

Ga i'urē Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'ogi hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogagwera. A'ereki ga ndo'upavi. He'yjuhuva'ea seteva'ea yrua tynahē. ³⁸ Kiroki ga o'u pevo Jesus'ga pyri – ga ko he'yjuhu hete ranuhū. Quatro milve'ga ko o'u akwaimba'ero. Kunhangwera'ga tayri'ga pavēi i'ui no. Nahā Jesus'ga japoi ahemonhimomby'ava'ea he'yje'ŷva'ea imbovua imondovo ga pe.

³⁹ A'ero Jesus'ga pevove'ga mondoukari ganonga pe. Ga horame ga avi yharuhua pype herogwovo aherovai herovahema ypihua rembe'yi pe cidade de Magadā me.

16

Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea, ei ahe Jesus'ga pe

(Marcos 8.11-13; Lucas 12.54-56)

¹ Aerē fariseus'ga nduri Jesus'ga pyri saduceus'ga pavēi ovahema.

–Tihepia ti gapopoakara, ei ga ojohupe. Mara'ngu po Tupana'ga okovo ga pyri ga mbopopoaka? Tupana'ga ga mbopopoakare'ymame po ti nhande ga mbotegwetei, ei ga ojohupe.

Nurā ga ei Jesus'ga pe:

–Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea. Torohepia ti, ei ga ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei reki ga pe:

–Ka'aru igwagahivame yvaga pe ei: “Ko'emame po ti kwara ima'egatui nehē.” Nahā pe ei, ei Jesus'ga ga pe.

³ –Ypyhajive igwagahivame yvaga hovapitymbyguhurame pe ei: “Amana po ti ikyri nehē.” Nahā pe ei, ei Jesus'ga.

–Pehepia pe yvaga ikwahava aerēva'ea ima'egatua. Hepiaga'javame pe pekwha aerēva'ea ikyra. A'ea pe pekwha katu, ei Jesus'ga ga pe. Emo imbaragwahave'ŷve'ga ja po pe reki. Pehepia tehe pe ojipeva'ea agwamova'ea – kiroki a'ea okwahavuka aerēva'ea. Emo pe napembaragwahavi reki aerēva'ea rehe, ei Jesus'ga.

⁴ –Agwamova'ero peko te'varuhu pa pe, ei Jesus'ga ga pe. Ndapekoi pe Tupana'ga nhi'iga rehe pejikoge'yma ga rehe. Pe'e pe: “Jesus'ga japorame jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehē: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehē.” A'ea pe ei, ei Jesus'ga. Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehē. Ojikwe ymyahū ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemame onhi'iga momb'uharava'ea mohemame. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehē ji Jesus'ga poko javo.

A'ea erame Jesus'ga hoi ga hugwi ogwovo.

Penhimboko'i ti, ei Jesus'ga gwemimbo'eaatyviva'ea rehe

(Marcos 8.14-21)

⁵ Ogwovo ga hugwi Jesus'ga herohoi herogwovo ypihua aherovai gwemimbo'ehara'ga pavēi. Omoka'nhy ga pāo herohoe'yma ojupi.

⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Penhimboko'i ti pāo mbovuhava rehe fariseus'ga apoa rehe saduceus'ga apoa rehe no, ei Jesus'ga.

⁷ Garembimbo'ehara'ga nhomonhi'igi a'ero.

–Jesus'ga ei na. A'ereki nhande ndiheruri pāo nhande rupi, ei ga ojohupe.

⁸ Ganhi'iga kwahavame Jesus'ga ei ga pe:

–Maraname pe nhomonhi'iguhūi nhande ndiheruri pāo javo? Ndapejikogi'i'i pe ji rehe ndirekoi pāo javo, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ Napenhimombaragwahakatui pe ji'ea rehe? Ndapekwahava'javi

pe cinco pães - akója ji ahaygwe'rogwe'ro imondomondouka cinco milve'ga pe? Ndapekwahava'javi pe hembyruera? Maramomi yrua pype pe imono'ono'ogi hembyruera? ¹⁰ Ndapekwahava'javi pe sete pães? Akója ji ahaygwe'rogwe'ro imondomondouka quatro milve'ga pe. Ndapekwahava'javi hembyruera? Maramomi yrua pype pe imono'ono'ogi hembyruera? ¹¹ Maraname pe napenhimombaragwahavihu ji erame pe me kiro? Pão pe rûi ji ei pe me. A'e ji pe me: Penhimboko'i ti fariseus'ga apoa rehe saduceus'ga apoa rehe no. A'ereki ga'apoa ko pão mbovuhava ja, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹² A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimombaragwahavi ga'ea rehe.

—Pão mbovuhava pe rûi Jesus'ga ei, ei ga a'ero. Fariseus'ga nemimbo'ea pe Jesus'ga ei. Saduceus'ga nemimbo'ea pe Jesus'ga ei no penhimboko'i ti ganemimbo'ea rehe javo, ei ga.

*Nde ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe
(Marcos 8.27-30; Lucas 9.18-21)*

¹³ Aerê Jesus'ga hoi cidade koty Cesaréia de Filipe koty. Ovahemame peve'ga gwyrî pe Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Marâi ga ji ve jipi? ei Jesus'ga ga pe okovo vyakotyva'ero yvagipeva'ero no. ¹⁴ A'ero garemimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko João Batista'ga,” ei ga nde ve, ei ga Jesus'ga pe. Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko Elias'ga.” Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko Jeremias'ga. Po Jeremiasva'ea rûi ga rekoi, a'ero ga oko ojipe'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyteripeve'ga.” Nahâ ga ei nde ve, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pehe, marâi pe ji ve jipi?

¹⁶ A'ero Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Nde ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko. Nde ko Tupana'ga ra'yramo avuiramave'ga ra'yramo ereko, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Simão, João'ga ra'yra, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. Pyry hete nde ve nde a'ea kwahavame Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga ra'yramo javo. A'ereki vyakotyve'ga rûi okwahavuka nde ve. Jiruva'ga reki yvagipeve'ga ikwahavukari nde ve ga ko Cristo'ga jira'yra'ga javo, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. A'itituhêva'ea pe nde ei.

¹⁸ —Jihi a'e nde ve a'itituhêva'ea pe kiro no. Nderera ko Pedro. Ita xa'e nhande jupe. Ita ndojijyi upa. Na jitehe po ti jireheve'ga nhaporem ndogwerojijyi ojeaporogita ojikopige'yma ji rehe nehê. A'ereki ji ambojiko hete ga ji rehe topohiryme ti ga ji hugwi javo nehê. Omanorame vehevi po ti ga kweravi mbapava koty okovo avuirama Tupana'ga pyri nehê, ei Jesus'ga.

¹⁹ —Na tuhê. Tupana'ga rekorame vyakotyve'ga nduvihavuhetero avo vyva koty ga mongovo onhi'iga rupi, a'ero po ti ji nde mbojopoakari nehê, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. A'ero po ti nde ei jireheve'ga pe nehê: “Nahanahâ ti tapekoi.” Po a'ea nenhi'iga, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga no, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Ojipea po ti nde ei nehê: “Nahanahâ ti peko.” Po a'ea nenhi'iga, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga no.

²⁰ A'ea mombe'urê Pedro'ga pe Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Tapemombe'ui ti ga pe Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo, ei Jesus'ga ga pe.

*Jesus'ga omombe'u omanoagwama
(Marcos 8.30-9.1; Lucas 9.22-27)*

²¹ Kiro Jesus'ga nhimombe'ua'jaa'javi gwemimbo'ehara'ga pe nahanahā po ti ji ve nehē javo.

–Taho ti ji cidade de Jerusalém me, ei Jesus'ga ga pe. He'yiva'ea po ti ga imondomondo hahyva'ea ji ve nehē xava'eva'ga ikwava'ehara'ga nduvi-hava'ga pavēi judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi no. A'ero po ti ga ji jukaukari nehē. Mokōi ji kirirē po ti nhimbogwerahava nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Nahanahā Jesus'ga imombe'ui aerēva'ea onhimombe'gwovo ga pe.

²² A'ero Pedro'ga ga roeroi irupe'i onhi'igahyavo Jesus'ga pe.

–Na rūi po ti nde ve hahyhetea nehē! ei Pedro'ga ga pe. Tupana'ga ti tomombi ga tandejukaukaryme ga pe javo, ei ga Jesus'ga pe opojykaharete'ga pe.

²³ Opyryrŷ Jesus'ga javo Pedro'ga pe:

–Ejipe'a ti ji hugwi! A'ereki Satanás'ga nde monhi'ī. Nurā nde ei nanon-gara, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Eremombi pota nde jirekoa Tupana'ga nhi'iga rupi. Tupana'ga reaporoģita atyvi ndeaporoģita. A'ereki Tupana'ga opota reki nhimanoa. Vvyakotyve'ga ndeaporoģita rehe nde ereko, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

²⁴ Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

–Kiroki ga oko pota nhiremimbo'eharamo – tokoyme ti ga gwemimbotarimova'ea rupi okovo nhiremimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ga pe. Po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukava vehevi nehē peko pe Jesus'ga reheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga nhiremimbotarimova'ea rupi opohire'yma ji hugwi.

²⁵ –Kiroki ga ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajjukayme ti ga javo – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

–Kiroki ga ojipe'ga ga jukai ga jikoga gwaramo ji rehe – omanorē po ti ga oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

²⁶ –Ojipe'ga – kiroki ga e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tamo'ono'ō ti ji mbatera jijive javo” – po ga imono'ono'ombavi mbatera ojive avo vyya koty, a'ero ga imono'ono'ōtehei ojive novīa ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. A'ereki ahā ga pe gahohava Tupana'ga pyri. A'ereki ahē nomondo mbatera ohohava kwepykavamo ohorame Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga.

²⁷ –Aerē po ti ji rura'javi avo vvyakotyve'ga pyri Tupana'gapyrive'ga pavēi vvyagipeve'ga pavēi nehē. Jiruva'ga rendy'jandy'java pyteri pe po ti ji rekoī jijoā nehē vvyakotyva'ero vvyagipeva'ero no. A'ero po ti ji ikwepygi vvyakotyve'ga pe nehē. Po ga ndekokatui nhinhi'iga rendukatukatuavo, a'ero po ti ji rekokatui ga pe nehē, ei Jesus'ga. Po ga ndekote'varuhui nhinhi'iga renduve'yma, a'ero po ti ji imondo hahyva'ea ga pe nehē, ei Jesus'ga.

²⁸ Kiroki ga o'ā Jesus'ga pyri – ga pe Jesus'ga ei:

–Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Omanoe'ymame ti agwa'ga pyteripeve'ga ji repiagi ji rurame kokoty penduvihavuhuhetero jitekovo nehē.

A'ea Jesus'ga ei okovo vvyakotyva'ero vvyagipeva'ero no.

17

Jesus'ga ra'oa ojirojiji aherovaki (Marcos 9.2-13; Lucas 9.28-36)

¹ Aerē seis okirirē Jesus'ga ga nderohoi ojupi Pedro'ga Tiagova'ea reheve Joāo'ga reheve no. Joāo'ga ko Tiagova'ea irū'ga. Jesus'ga ga nderohoi ga nderojiupia vytyruhua arimo yvateuhuva'ea arimo. Ga tehe oko pevo a'ero Jesus'ga pavēi.

² Pevo Jesus'ga ra'oa jirojijyi gapyteri pe. Garova hendy'jandy'jahetero kwara ja. Ga'apoa tapy'ynhapira tiġahivuhuro ġwendy'jandy'javamo kwara ja.

³ Nanime ahe jipiukari ġa pe onhi'ġa Jesus'ga pe Moisés'va'ea Elias'va'ea pavēi - kiroki ahe ymyahū hete omano.

⁴ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe ga renoina nde ko orepojkaharetero javo.
—Pyr nhanderekoa avo, ei ga Jesus'ga pe. Nde ipotarama po ti ji japoi tapyimbovyra pe me: ojipeji nde ve, ojipeji Moisés'ga pe, ojipeji Elias'ga pe, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

⁵ Ga nhi'ġame yvaġatiġa ijyvi ġa arimo ġa mongovo o'agi pe. Hendy'jandy'ja yvaġatiġa. Nanime yvaġatiġa hugwi Tupana'ga nhi'ġi Jesus'ga momba'gwovo:

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Anhimohē hete ko ji ga rehe. Pehendu katu ti ganhi'ġa, ei Tupana'ga.

⁶ Tupana'ga nhi'ġa renduvame Jesus'ga remimbo'ehara'ga ari ojavapyvo okyhyjiheteavo.

⁷ A'ero Jesus'ga ruri ġa pyri opokoga ġa ndehe.

—Pepo'ā ti, ei ga ġa pe. Tapekyhyji ti, ei ga.

⁸ Ojavavurame Jesus'ga jate ġa ga repiagi. A'ereki ahe oho jipe.

⁹ Jesus'ga jyvi vytyruhua hugwi ġwemimbo'ehara'ga pavēi ogwovo. Ojyvame ga ei ġa pe:

—Pehepi pe jira'oa jirojijyirame. A'ea tapemombe'ui na'ē. Aerē ji kwervame gwe nhimanoa hugwi ti pemombe'u.

A'ea Jesus'ga ei ġa pe okovo vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

¹⁰ A'ero garemimbo'ehara'ga ei ġa pe:

—Nderura renonde ti Elias'ga tuhu nehē, ei ġa Jesus'ga pe. A'ea ahembo'ehara'ga ei. Maraname ġa ei na? ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Omomba'u katu ġa, ei Jesus'ga. Elias'va'ea uhu na'ē ġandeaporogi tarerojijyipava, ei Jesus'ga ġa pe. ¹² Jihi ki a'e te a'e pe me: Elias'va'ea uhu jipe ikwehe. Nonhimombaragwahavi ġa ahe rehe ahe kwahave'yma, ei Jesus'ga. Okovo ġwemimbotarimova'ea rupi ġa ndekote'varuhuro ahe ve reki. Na jitehe po ti ġa imondo hahyva'ea ji ve nehē no, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

¹³ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ikwahavi. “João Batistava'ea pe Jesus'ga ei Elias'va'ea momba'urame nhande ve,” ei ġa ovytyteri pe.

*Jesus'ga ombojipe'a anhaġa ahera'yrava'ea hugwi
(Marcos 9.14-29; Lucas 9.37-43a)*

¹⁴ Aerē Jesus'ga ndurame he'yive'ġa pyri a'ero akwaimbae'ga ruri ġweny'anduruga Jesus'ga rovai pyteri pe jioheva'ero ore poko ti javo.

¹⁵ —Eporogwety jira'yra'ga, ei ga Jesus'ga pe. Heagwryr hete ga karugwate'varuhua ga rerekoro ġwaramo. Tiruhū ga pe. O'ao'a ga tata pype jipi yhya pype jipi no, ei ga Jesus'ga pe. ¹⁶ Aru ji ga neremimbo'ehara'ga pyri tomombi ti ġa karugwara ga hugwi javo novia, ei ga. Ga nomombigi reki ga hugwi. A'ereki ġa ndipopoakari jupe, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei ġa pe nhapremo:

—Ndapejikogiuhu pe ji rehe pejikote'varuhuavo. Pe ji mombitu pejjupa. Manameuhū po ti pe jikogi ji rehe nehē naerū? ei Jesus'ga ġa pe. Peru ti tayri'ga avo ji pyri, ei Jesus'ga.

¹⁸ Ga tayri'ga rerurame Jesus'ga e'iahy Diabo'gapyriva'ea pe anhağa pe imbojipe'avo tayri'ga hugwi. Oho hete anhağa tayri'ga hugwi a'ero. A'ea rupi jitehe tayri'ga nhimohigatui a'ero.

¹⁹ Aerē Jesus'ga tehe ga rekorame garemimbo'ehara'ğa nduri ga pyri. A'ero ga ei ga pe:

—Maraname anhağa ndojipe'ai tayri'ga hugwi ore erame jupe ko?

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Napembojipe'ai pe ga hugwi. A'ereki xunhi hete tuhē pe pejiko Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga. Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe, a'ero po pe ei agwava'ea pe vvytyruhua pe eho agwa hugwi egwovo pevo javo, a'ero ihoi. Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe tegwete onhimiva'ea pe me, ei Jesus'ga ға pe. ²¹ Nanongarava'ea anhağa po ti pe imbojipe'ai nehē penhi'inh'i'game jate Tupana'ga pe pe i'ue'ymame jate tanhi'inh'i' ti Tupana'ga pe javo no, ei Jesus'ga ғwemimbo'ehara'ға pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Marcos 9.30-32; Lucas 9.43b-45)

²² Ga nduvame Galiléiapeve'ğa gwyrri pe Jesus'ga ei ғwemimbo'ehara'ға pe:

—Uhu ғweri' nhimondohava apiavo ғаpo pe. Ji pyhy po ti ға nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. ²³ A'ero po ti ға ji jukai nehē. Mokoi ji kirirē po ti nhimbogwerahava nhimanoa hugwi nehē, ei Jesus'ga.

Henduvame garemimbo'ehara'ға ndovy'arihu a'ea rehe.

Omono'ō ahe itambere'ia ojatykahavuhua pe

²⁴ Aerē Jesus'ga ruri cidade de Cafarnaum me ғwemimbo'ehara'ға pavēi. Ga vahemame ға nduri Pedro'ga pyri – kiroki ға opyhy itambere'ia judeus'ға hugwi imono'ono'oğa tiapokatua'ja ti nhandejatykahavuhua javo. A'ero ға ei Pedro'ga pe:

—Marā? Nembo'ehara'ga po nombuhuri jipi itambere'ia toapokatua'ja ti ға ojatykahavuhua javo? ei ға Pedro'ga pe.

²⁵ —Omondo ga jipi, ei Pedro'ga ға pe.

Aerē Pedro'ga hoi ogwovo onga pype. Ga vahemame pevo Jesus'ga pyri Jesus'ga epyyi ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga ga pe. Marāi nde? Avo yvya koty ma'ға hugwi ganduvihavuhu'ға ipyhygukari itambere'ia imono'ono'oğa ojive? Mara'ngu po nde javo: “Ogwyrripeve'ға hugwi po ға ipyhygi”? Mara'ngu po nde javo: “Hajiheve'ға hugwi po ға ipyhygi”? Marāi nde naerū? ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe.

²⁶ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Hajiheve'ға hugwi ға ipyhygi, ei ga.

Henduvame Jesus'ga ei:

—A'ero ti ғagwyrripeve'ға tomondoyme, ei Jesus'ga. ²⁷ Nhande ko Tupana'ga gwyrripeva'ea. Nurā po ti nhande nimondo'i ға pe hamo nehē, ei Jesus'ga. Tihayvayme ti ға hehe javo timondo ti nhande ға pe nehē. Eho ti ypiahu pe pira mbo'a a'ero. Kiroki o'u ypy – epyhy ti imbojurujaita. Jurua pype po ti nde hepiagi itambere'ia nehē. Ehekyi ti itambere'ia jurua hugwi itambere'ia rerua imondovo ға pe – kiroki ға omono'ono'ō itambere'ia tiapokatua'ja ti nhandejatykahavuhua javo. Ere ti ға pe: “Koro ko Jesus'ga remimondoa nhiremimondoa no.” A'ea ti ere ға pe imondovo ға pe, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

A'ero Pedro'ga hoi pira mbo'a hepiaga itambere'ia jurua pype herua imondovo itambere'ia ға pe a'ero.

18

*Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe
(Marcos 9.33-37; Lucas 9.46-48)*

¹ Aere'i Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. Kiro ga ei ga pe:
–Tupana'ga oko vvyakotyve'ga nduvihavuhetero kiro. Manamo nhandejoheva'ero huvihavamo ga pyri? ei ga.

² Kiro Jesus'ga tayri'ga mbuhurukari ojipyri a'ero epo'ã ti gapyteri pe javo.

³ A'ero ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

–Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Perojijyi ti pejeaporoğita penhimbohete'yma tayri'ga ja, ei Jesus'ga. Po pe ndaperojijyi pejeaporoğita nehë, a'ero po ti Tupana'ga ndokoi penduvihavuhetero nehë. ⁴ Kiroki ga tayri'ga ja nonhimbohetei – gahã ko koji'i huvihava ojipe'ga hohe Tupana'ga pyri huvihavuhete'ga pyri, ei Jesus'ga ga pe.

⁵ –Kiroki ga jireheva'ero gwaramo gwereko katu tayri'ga'jave'ga ga oko Jesus'gareheva'ero javo – jiji tuhë reki ga ji rerekokatui, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Tiruahũ hete ga pe, ei Jesus'ga
(Marcos 9.42-48; Lucas 17.1-2)*

⁶ –Tiruahũ hete po ti ga pe nehë – kiroki ga ombote'va tayri'ga'jave'ga jireheve'ga ga mbopogweavo ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. Omano jipe po ga hamo tombote'vayme ti ga jireheve'ga, ei Jesus'ga. Po ahe nhapytĩ gajura rehe itaruvihavuhua ipohyiva'ea yngu'a'javuhuva'ea ga momboo ypiahua ruvihava pype ga mbotypyvyga, a'ea ko tiruahũhetero ga pe. Koji'i tiruahũ hete ga pe ga jireheve'ga mbote'varuhurame huvihava'garũive'ga, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁷ –Tiruahũ hete vvyakotyve'ga pe. A'ereki jara'ga ombote'varuhu ojipe'ga jipi. Na tuhë po ti jipi nehë, ei Jesus'ga. Ga pe po ti tiruahũ hete nehë no – kiroki ga ga mbote'varuhu, ei Jesus'ga ga pe.

⁸ –Nurã ji ei nde ve: Po epoa pyvõ ojipejiva'ea pyvõ nde rekote'varuhui, a'ero ti ehaygwe'ro epoa ejihugwi imomboo nahã imombiga ejekote'varuhua! Na jitehe nde ejekote'varuhurame epya pyvõ ojipejiva'ea pyvõ ehaygwe'ro ti epya nahã imombiga ejekote'varuhua, ei Jesus'ga. Tiruahũ po ti nde ve ndepoa mombora nehë ojipejijatero gwaramo ndepoa avuirama, ei Jesus'ga. Tiruahũ po ti nde ve ndepya mombora nehë no nde po'ame'yma gwaramo avuirama, ei Jesus'ga.

–Emo po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero koji'i po ti tiruahũ nde ve nehë Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro gwaramo. Pevo po ti nde rui avuirama herekoteheavo epoa mokõiva'ea epya mokõiva'ea no novã nehë, ei Jesus'ga.

–A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyri nde imomborame epoa epya reheve ejekote'varuhua mombiga egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe, gambote'varuhua mombora pe javo.

⁹ –Po ejeakwara pyvõ ojipejiva'ea pyvõ nde rekote'varuhui, a'ero ti ehkeyi ejeakwara imomboo nahã imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahũ nde ve ndereakwara mombora nehë ojipeji jatero gwaramo ndereakwara avuirama.

–Emo po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahũ nde ve nehë Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde te'varuhuro gwaramo. Pevo po ti nde rui avuirama herekoteheavo ejeakwara mokõiva'ea novã nehë, ei Jesus'ga.

–A'ero ji ei pe me: Koji'i pyri nde imomborame ejeakwara ejekote'varuhua mombiga egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Gambote'varuhua mombora pe Jesus'ga ei imombe'urame gandeakwara mombora.

*Ovelha ika'nhympyra
(Lucas 15.3-7)*

¹⁰ –Pearō hete ti tayri'ga'jave'ga. Tape'eagwami ti: “Ga koty po ti ji ndajirovagi nehē.” Na rūi ti peko, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: Ganderekokatuhara'ga ko Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Gahā omombe'u pa Tupana'ga pe nahanahā ga oko te'varuhu tayri'ga'jave'ga pe javo. Nane'ymi tayri'ga'jave'ga nderekokatuhara'ga ndekoi yvagi pe jiruva'ga pyri yvagipeve'ga pyri javo ga pe. A'ero Tupana'ga tayri'ga'jave'ga pokogukari ga a'nguavo, ei Jesus'ga.

¹¹ Pearō ti tayri'ga'jave'ga. A'ereki ji ajo yvya koty tamombo ti ji vyvakytyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga mbojikoguka ji rehe javo. Kiroki ga ndogwerekoi gwepiakatuhara'ga oka'nhyve'ga ja – gande'kote'varuhua ti ji tamombo, a'e ji jijoa jitekovo vyvakytyve'ero yvagipeve'ero no, ei Jesus'ga.

¹² –Po akwaimbae'ga gwereko gwenymbava cem ovelhas. Po ojipeji oka'nhy ga hugwi, ndohoi re po ga heka naerū? Gweja po ga he'yiva'ea noventa e nove ovelhas ogwovo vytytyruhua rupi hekaheteavo ojipe'ia. ¹³ Po ga hepiagi ovelha, a'ero po ga roryroryvamo hehe. Hory po ga jara rehe noventa e nove ovelhas rehe ika'nhyve'ya'ea rehe novā. Koji'i po ga roryroryvamo akoja rehe ojipejiva'ea rehe, ei Jesus'ga. Ndopotari po ga ojipejiva'ea vehevi ika'nhyvame, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga.

¹⁴ –Na jitehe yvagipeve'ga penduvete'ga roryroryhetero tayri'ga'jave'ga ndehe. Ndopotari ga ga ndekote'varuhurame. A'ereki okote'varuhurame ga oko oka'nhyve'ga ja ga pe, ei Jesus'ga.

Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve, ei Jesus'ga

¹⁵ –Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve – kiroki ga ojiko ji rehe nde ja – po ga ite'varuhu nde ve, a'ero ti eho ga pyri. Ojipe'ga ndovakie'y ti eho ga pyri, ei Jesus'ga. Ere ti ga pe: “Nahanahā nderekote'varuhua ji ve.” A'ea ti ere ga pe, ei Jesus'ga. Po ga nenhi'iga rendu katu opohia okote'varuhua hugwi nehē, a'ero po ti nde jikoty'ara'javi ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁶ –Po ga nohendukatui nenhi'iga nehē, a'ero ti eroho ojipe'ga ejupi ga rerovahema ga pyri. Doisve'ga vehevi pyry nde ga nderohoi ga pyri ga nderovahema nehē, ei Jesus'ga. Erea'ja ti ga pe ejupive'ga henduvame: “Nahanahā nderekote'varuhua ji ve.” A'ea ti erea'ja ga pe, ei Jesus'ga. Ga ti tohendu pa nenhi'iga doisve'ga. Pyry ojipe'ga henduvi no nde erame ga pe. A'ero po ti ga ikwahavi nehē nahanahā akoja'ga rekote'varuhui ga pe javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti ga ei ga pe nehē: “Nahanahā nderekote'varuhua ga pe.”

¹⁷ –Po ga nohendukatui ve ganhi'iga vehevi no, a'ero ti emombe'u ga pe nhaporemō – kiroki ga ojiko ji rehe ojatykavo jipi tihendu katu ti Tupana'ga nhi'iga javo. A'ero po ti ga ei ga pe nehē: “Nahanahā nderekote'varuhua ga pe.”

–Po ga nohendukatui ganhi'iga no, a'ero ti ere ga pe: “Itambere'ia mono'ōhara'ga ja ko ga ji ve.” A'ea ti ere ga pe.

A'ea Jesus'ga e'i. A'ereki judeus'ga ndojihe'ari itambere'ia mono'ōhara'ga ndehe ga ite'varuhu javo – kiroki ga omono'ō itambere'ia governo pe.

Aerē po ti pe ei nehē, ei Jesus'ga

¹⁸ –Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti pe ei nehē: “Nahanahā ti tapekoi.” Po a'ea nenhi'iga, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga no, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

–Aerē po ti pe ei nehē: “Nahanahā ti peko.” Po a'ea nenhi'iga, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga no, ei ga ga pe.

19 —Ojipea ji imombe'ukatui pe me, ei Jesus'ga. Po yvya koty doisve'ga pepyteripeve'ga ei: “Nahanahā ti xa'e Jesus'ga ruva'ga pe yvagipeve'ga pe nahanahā ore ipotari javo.” Ojo'ja pe erame nahā ga pe po ti ga penhi'iga rendukatui, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. 20 A'ereki ji ako jireheve'ga pyteri pe ga pokoga nhinhi'iga Tupana'ga pe ga pavēi – kiroki doisve'ga onhi'ī Tupana'ga pe nhinhi'iga rupi ga ndekopotaro gwaramo. Po ojipe'ga ei a'ea jitehe no, a'ero po ti ji rekoi gapyteri pe nhinhi'iga Tupana'ga pe ga pavēi no, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Ite'varuhu ahepyriva'ea

21 A'ero Pedro'ga ruri Jesus'ga pyri hete ga renoina nde ko jipojykaharetero javo ga pe. Ga e'i:

—Nhiirū'ga rekote'varuhurame ji ve, maramomi po ti ji ndahaykai ga garekote'varuhua renonhe'yma a'ero hamo? Seterame ti ji tahaykayme ga? Maramomi? ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

22 —Seterame jate rūi, a'e ji, ei Jesus'ga. Koji'iheterame ti terehaykai ga garekote'varuhua renonhe'yma. Quatrocentos e noventarame ti terehaykai ga, ei Jesus'ga Pedro'ga pe terehaykaagwami tuhē ti ga a'ero javo. 23 A'ereki nahā Tupana'ga opota.

—Marā hekoi kiro vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'e'i ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea pe me kiro, ei Jesus'ga. Ganduvihavuhu'ga ei: “Maramomi itambere'ia ji imbuhu'ragi jipyrive'ga pe ikwehe? Tamonhi'ī ti ji ikwatijara ikwahava,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

24 —Ga ikwatijara monhi'igame gapyrive'ga gweru ojipe'ga rerovahema ga pyri. Ga ko gapyrive'ga jitehe. Gaha ga gweru oreruvihavuhu'ga ombuhu'rā ga pe ikwehe javo. He'yjuhuheteve'a'ea reki itambere'ia milhōes ga ombuhu'rā ojipyrive'ga pe. 25 Opo'ru pa gapyrive'ga itambere'ia. Nurā tegwete imondoa'java gwuvihavuhu'ga pe.

—A'ero garuvihavuhu'ga ei ga pe: “Peroho ti ga mondovo ojipe'ga pe itambere'ia kwepyyga ga rehe itambere'ia rerua ji ve. Garembirekohēa ti peroho gara'ya'ga ndeheve ga mondovo ojipe'ga pe itambere'ia kwepyyga ga ndehe itambere'ia rerua ji ve. Peroho ti gambatera imondopava ojipe'ga pe itambere'ia kwepyyga itambere'ia rerua ji ve. A'ereki ga gweroho hete itambere'ia ji hugwi imbuhura'jave'yma ji ve,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

26 —A'ero gapyrive'ga ei gwerohopotarame: “Jiruvihavuhuro terenhimbaekwahivi ji rehe. A'ero po ti ji imondopava'javi itambere'ia nde ve nehē.” Nahā ga ethei gwuvihavuhu'ga pe gwenypy'anduruga ga pyri ndehe ko ji hohe javo, ei Jesus'ga.

27 —A'ero garuvihavuhu'ga ei ga pe: “Kiro ji nahenonha'javi embuhu itambere'ia jave'yma,” ei ga ojipyrive'ga pe ga porogwetyga, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ga pe ojipyrive'ga pe ga ei: “Taperohoa'javi ti ga,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

28 —Ndogwerohoa'javi ga ga a'ero. Kiro ga hoi ga hugwi ogwovo ojipe'ga replaga gwuvihavuhu'gapyrive'ga replaga – kiroki ga gweroho'ā ndahe'yiva'ea dez itambere'ia ga hugwi tuhē imondoa'jave'yma ga pe. Opyhygahy ga ga juvya. Kiro ga ei ga pe: “Embuhura'ja ji ve itambere'ia – kiroki nde ereroho'ā ji hugwi ikwehe,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

29 —Ga gwenypy'anduru gapyra pyri a'ero nde ji hohe javo. Kiro ga ethei ga pe: “Terenhimbaekwahivi ji rehe. A'ero po ti ji imondopava'javi itambere'ia nde ve nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

30 —“Embuhu tuhē kiro ji ve,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—A'ero ga ga rerohoi ga mondovo cadeia pype, ei Jesus'ga. “Cadeia pype po ti nde pytai nehē,” ei ga. “Nde imondopava'javame jate itambere'ia ji ve po ti nde hemi jugwi a'ero nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

³¹ —Ganduvihavuhu'gapyrive'ga hepiagi ga okote'varuhurame ga pe. Ndovy'ari ga ga repiaga. A'ero ga hoi gwuvihavuhu'ga pyri imombe'upava, ei Jesus'ga. ³² A'ero ganduvihavuhu'ga ga mbuhurukari ojipyri - kiroki ga omoni ojipe'ga cadeia pype ji ndaporogwetygi ga javo. A'ero ga ruri gwuvihavuhu'ga pyri ovahema.

—Kiro garuvihavuhu'ga ei ga pe a'ero: “Ereko te'varuhu nde,” ei ga ojipyrive'ga pe. “Nde ere'e ji ve oji'i terenhimbaekwahivi ji rehe javo. Nurā ji ei nde ve: Nahenonha'javi nde ve embuhu ji ve itambere'ia jave'yma. ³³ Na jitehe po nde nerehenonha'javi ga pe hamo,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

³⁴ —Onhimonha'ngavo ojipyrive'ga rehe ga ga mondoi ga pe - kiroki ga omondo hahyva'ea okote'varuhuve'ga pe jipi, ei Jesus'ga. “Tomondo ti ga hahyva'ea nde ve nehē,” ei ga ojipyrive'ga pe, ei Jesus'ga. “Nde imbuhupava'javame jate itambere'ia ji ve po ti ga nomondoa'javi hahyva'ea nde ve nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁵ —Na jitehe po ti jiruva'ga yvagipeve'ga pe nderekopavi nehē pe henonha'javame peirū'ga ndekote'varuhua pejive jireheve'ga ndekote'varuhua pejive. Pe'ji hete ti pejiyvyteri pe: “Nahenonha'javi ti gandekote'varuhua,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

19

Ahepohira hambirekoa hugwi

(Mateus 5.31-32; Marcos 10.1-12; Lucas 16.18)

¹ Aerē a'ea mombe'upavame Jesus'ga hoi Galiléiapeve'ga gwyra hugwi ua Judéiapeve'ga gwyrri pe. Pevo ga vahemi rio Jordão aherovaja hugwi.

² He'yjuhuve'ga nduri ga reviri ovahema ga pyri. Pevo ga imombigi karugwara itetirūave'ga hugwi a'ero.

³ Kiro fariseus'ga nduri ga pyri no.

—Tihepia ti gareaporo'gita, ei ga ojohupe. Mara'ngu po ga nhande nhi'ipondekwakatuavo imombe'gwovo nehē? Tihepia ti ganhimbotegwetea a'ero, ei ga ojohupe.

Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi naerū? ei ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi ga ndekoi opohirame gwembireko'ga hugwi kunhangwera'ga hugwi jipi naerū? ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei:

—Pekwaha pe Tupana'ga rembikwatjaruka Moisésva'ea pe. A'ea e'i: “Jyypa Tupana'ga oapo akwaimbae'ga kunhahēa reheve,” e'i.

⁵ “Nurā akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ga hugwi no gwembirekokaturo.

Ga ojogwerekoro gwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahēa pavēi,” e'i Tupana'ga ikwatjaruka hako, ei Jesus'ga.

⁶ A'ero mokonha ja rūi akwaimbae'ga garembirekohēa pavēi. Ojipejiva'ea ja ga ndekoi gwembirekorame. A'ero ti ga topohiryme ojohugwi. A'ereki Tupana'ga ga mohembirekoi, ei Jesus'ga.

⁷ A'ero fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

—Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i hako: “Opohipotarama ti akwaimbae'ga tokwatija kunhangwera'ga pe apohi ji kiro nde hugwi javo. Ikwatjarame jate po ti ga gwembireko'ga mondoi ojihugwi,” ei Moisésva'ea hako, ei ga.

—Tupana'ga ipotare'ymame ġapohira, maraname Moisés'va'ea ei a'ea nhande mbo'eavo hehe? ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Napeangarihu pe penhimbireko'ga nderekokatue'yma. Nurā a'ea Moisés'va'ea ei, ei Jesus'ga. Jypya ko Tupana'ga nomboja'ogukari ġa, ei Jesus'ga ġa pe.

⁹ —Jihi a'e pe me: Kiroki ga opohi ġwembirekohēa hugwi ojipe'ga hēa rerohoro ġwaramo ojihugwi hēa rerekovo - a'ero po ti ga topohi hēa hugwi ropohipotarame. Po ojipe'ga ndogwerohoi hēa hēarembireko'ga hugwi hēa rerekoe'yma, a'ero ti hēarembireko'ga topohiryme tuhē hēa hugwi. Po ga opohi tehe hēa hugwi ojipe'ga hēa rerohoe'ymame, a'ero po ti ga ajuajuri ojipehēa rerekoro ġwaramo nehē. Nahā po ti ga rekote'varuhui nehē oajuajuro ġwaramo. Kiroki ga hēa rereko hēarembireko'ga pohirirē hēa hugwi - gaha hēa mboajuaju hēa rerekoro ġwaramo nahā okote'varuhuavo nehē, ei Jesus'ga.

¹⁰ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ġa pe:

—Po nahā tegwete akwaimbae'ga pohihava ġwembireko'ga hugwi, a'ero koji'i pyry ġa nahembirekoi tuhē! ei ġa Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Penhi'iga pyry ġa pe jate - kiroki ġa Tupana'ga ġa poko nahā ti peko javo. Ojipe'ga ndokoi penhi'iga rehe, ei Jesus'ga ġa pe. ¹² Jara'ga nahembirekoi. A'ereki tegwete ġa hēaavykya ojihute'varuhuro ġwaramo. Jara'ga nahembirekoi. A'ereki ojipe'ga ġa hapiambo tahembirekoagwamyme ti ġa javo. Jara'ga nahembirekoi. A'ereki ġa e'i: "Ahoaho po ti ji Tupana'ga nhi'iga mombegwovo nehē kiro Tupana'ga reko i nhanderuvihavuhetero javo ġa pe." A'ea ġa ei nanhirembirekoi po ti ji a'ero javo, ei Jesus'ga. Kiroki ga nahembirekopotari tamombe'u ti Tupana'ga nhi'iga javo - Tupana'ga ga poko ga mohembirekoukare'yma. Kiroki ga ombaragwaha hehe - gaha ti te'i a'ea ko pyry javo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Jesus'ga omombyry tay'riva'ea pe
(*Marcos 10.13-16; Lucas 18.15-17*)

¹³ Aerē ojipe'ga tayri'ga nderuri Jesus'ga pyry.

—Topoko ti Jesus'ga ġa'akaġa rehe onhi'iga Tupana'ga pe tomombyry ti ga ġa pe javo, ei ġa.

Tayri'ga nderura repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ġa pe:

—Taperuri tayri'ga Jesus'ga pyry, ei ġa.

¹⁴ —Tuhu tuhē ti tayri'ga ji pyry, ei Jesus'ga. Tapemombigi ti ġandura. A'ereki nanongara'ġa'jave'ga pe Tupana'ga pyry hete okovo ġanduvihavuhetero ga jikogame ojilhe, ei Jesus'ga.

¹⁵ Opoko Jesus'ga tayri'ga akaġa rehe a'ero onhi'iga Tupana'ga pe emombyry ti ġa pe javo. Onhi'imbavame ga hoi pea hugwi ogwovo.

Imbateheteva'ea nomondopapotari
(*Marcos 10.17-31; Lucas 18.18-30*)

¹⁶ Nanime ipyahuve'ga ruri Jesus'ga pyry. Ga e'i:

—Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji reko i nehē jirekoagwamamo avuirama Tupana'ga pyry nehē? ei ga Jesus'ga pe nde ko orembo'eharamo javo ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'iga jate ko pyry, ei Jesus'ga. Po nde rekopotari Tupana'ga pyry avuirama, a'ero ti eko pa Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi - kiroki Tupana'ga e'i Moisés'va'ea pe ikwatjaruka, ei Jesus'ga ġa pe.

18 —Marāva'ea Tupana'ga remimbotarimova'ea? ei ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nahā ko garemimbotarimova'ea:

“Terejukai ti ojipe'ga.

Tererekoi ti ojipe'ga nembireko'ga.

Teremimi ti ojipe'ga hugwi,” ei ahe.

“Tane'mbei ti ojipe'ga mombe'gwovo tehe.

19 Emondo ti ejeaporogita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no.

Erenhiarō hete nde.

Na jitehe ti earō hete ejikotyve'ga,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga ipyahuve'ga pe.

20 A'ero ipyahuve'ga ei Jesus'ga pe:

—Jivoja'irame ji hendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Kiro ji heronhimomboakari ahendu katu ve ji, ei ga. Marā koji'i po ti jipryhetea nehē? ei ga.

21 A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Po nde ereko katu pa pota, a'ero ti eho embatera imondopava itambere'ia pyhyga. A'ero ti emondo eitambere'ia imbatere'ŷve'ga pe, ei Jesus'ga. A'ero po ti Tupana'ga imombyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei Jesus'ga. Nurā ji ei nde ve: Emondo pa ti eitambere'ia kiro. Imondopavirē ti ejo ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo ejikoga ji rehe jate, ei Jesus'ga ipyahuve'ga pe.

22 Jesus'ga renduvame ga ndovy'ari ogwovo Jesus'ga hugwi. A'ereki ga nomondopapotari ombatehetero gwaramo.

23 A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Hahy imbateve'ga pe ga erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo. Po ga nde'ipotari te a'ea. Ndokopotari ga garemimbo'ea rupi okoheteavo ombatera rehe, ei Jesus'ga. 24 A'ea'ja ji pe me: Tegwete yuranuhūa'javuhuva'ea hohava camelo hohava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete imbateheteve'ga hohava Tupana'ga nhi'iga rupi okoheterame ombatera rehe. Nurā po ti ga ndojikogi te ga rehe ga mongoe'yma gwuvihavuhetero, ei Jesus'ga.

25 Ganhi'iga renduvame Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimomby'ahetei hehe. A'ero ga ei:

—Ma'ga po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

26 Ga ndepiagateteavo Jesus'ga ei:

—Na tuhē vvyakotyve'ga nonhimondoi yvagi pe. A'ereki tegwete ga pe. Tupana'ga jate ga mbojiko ojihe ga mbuhuruka ojipyri. A'ereki nonhimimi ga pe. Ikarakatu pa hete ga, ei Jesus'ga ga pe.

27 A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ji rendu ti, ei ga. Ore oropohi pa orombatera hugwi orojikovo neremimbo'eharamo. Gara po ti Tupana'ga imbuhuri ore ve a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe.

28 A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti Tupana'ga japoi vvyapyahua nehē. A'ea rupi jitekovo vvyakotyve'ero yvagipeva'ero po ti ji rekoji vvyakotyve'ga nduvihavuhetero jiapyga oina jiapykakatuhehe rehe ta'e ti ji ga pe gandekea rehe javo, ei Jesus'ga. Peko pe jireheva'ero, ei Jesus'ga. A'ero ji rekorame ganduvihavuhetero po ti pe ndekoi peje'yja'ga nduvihavuhuro Israelva'ea rakykwepohara'ga nduvihavuhuro nehē. Doze ko ga oko huvi-havamo ojiheve'ga pavēi pende'yja'ga israelitas'ga, ei Jesus'ga. Pehe ti peapy oina dozeva'ea rehe pejiapykakatuha rehe nehē xa'e ti ga pe gandeaporogita rehe javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

29—Pejikogame ji rehe pe pepohi penhimbatera hugwi pende'yja'ga hugwi no xaho ti Jesus'ga rupi gareheva'ero javo, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me pe'jave'ga pe no a'ero: Pyry hete po ti ga pe ga naganani nehē - kiroki ga opohi gwonga hugwi ogwya hugwi, ei Jesus'ga. Po ga pohirame a'ea hugwi, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehē. Koji'i vehevi po ti Tupana'ga imombyryvi ga pe nehē, ei Jesus'ga. Po ga pohirame oirū'ga hugwi okuvyra'ga hugwi gwendyra'ga hugwi uva'ga hugwi oy'ga hugwi gwembireko'ga hugwi, gwa'ya'ga hugwi, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehē, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti ga mongoi ojipyri ga mombytavo avuirama nehē, ei Jesus'ga.

30—Kiroki ga huvihava aḡwamo - he'yive'ga po ti ndokoa'javi huvihavamo onhimongyavo nehē. Kiroki ga huvihava rūi aḡwamo - ḡahā po ti huvihava nehē, ei Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ga pe.

20

Oporavykyve'ga oporavyky garemitymipyra pype

1 Ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'e. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvi-havuhhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga ga pe. Ypyhajive akwaimbae'ga hoi taru ti ji oporavykyve'ga jjiive javo. “Toporavyky ti ga itambere'ia rehe ko pe nhiremitymipyra pype uva tymipyra pype,” ei akwaimbae'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ² A'ero ga hoi ovahema ga pyri. “Peoporavyky ti ji ve nhiremitymipyra pype videira repiakatuavo. Amondo katu po ti ji itambere'ia um dia rupiara ikwepykava pe me a'ero nehē,” ei ga ga pe.

—“Pyry,” ei ga.

—A'ero ga hoi ko pe oporavykyavo ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

3—Aerē nove horas rupi ga hoa'javi ogwovo ima'ēhai pe feira pe, ei Jesus'ga. Pevo ga ojipe'ga ndepiagi. Ndoporavykyi ga o'ama. ⁴ Nurā ga ei ga pe: “Pe na jitehe ti peho uva tymipyra pype pejiporavykyavo ji ve no. Amondo katu po ti ji pe me itambere'ia peporavykya kwepykava nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—“Pyry,” ei ga.

—Ko pe ga hoi oporavykyavo ga pe, ei Jesus'ga.

5—Aerē ahaji katu ga hoa'javi ojipe'ga mondouka ga mboporavykyavo ojive, ei Jesus'ga. Aerē ka'aru gwere rupi ga hoa'javi ojipe'ga mondouka ga mboporavykyavo ojive, ei Jesus'ga. ⁶ Ka'aruva'ea rupi ga hoa'javi ojipe'ga ndepiagi, ei Jesus'ga. Ndoporavykyi ga o'ama. A'ero ga ei ga pe: “Gara rehe pe ātehei agwa ara rupi ve pejiporavykye'yama?” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

7—A'ero ga ei ga pe: “Ndoroporavykyi ore ga pe. A'ereki ga nde'i ve ore ve,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—Nurā ga ei ga pe: “Pe na jitehe ti peho uva tymipyra pype pejiporavykyavo ji ve no. Amondo katu po ti ji pe me itambere'ia peporavykya kwepykava nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—A'ero ga hoi oporavykyavo.

8—Kwara ihorē kohoa jara'ga ei ojipyri'ga pe - kiroki ga omboporavykyuka ko pe oporavykyve'ga - ga pe ga ei: “Embuhuruka ti oporavykyve'ga ejipyri. Emondo ti ikwepykava ga pe mbapavava'earupive'ga pe - kiroki ga ka'aru oporavykyahi'vi tehe - ga pe ti emondo ypy. Aerē ka'arugwererupive'ga pe ti emondo. Aerē ahajikaturupive'ga pe ti emondo. Aerē nove horarupive'ga pe ti emondo. Mbapavamo ti emondo jypyve'ga pe - kiroki ga oho ypy ypyhajive oporavykyypyavo ji ve,” ei ga ojipyri'ga pe, ei Jesus'ga.

⁹—A'ero ga ға mbuhurukari ojipyri. Ga ndurame - kiroki ға oporavyky ka'aruva'ea rupi - ға pe ға naғанani ga imondoi itambere'ia um dia rupiara ikwepykava, ei Jesus'ga. Na jitehe um dia rupiara ikwepykava ojo'jajo'ja ga imondoi ka'arugwerupive'ga pe ahajikaturupive'ga pe no nove horas-rupive'ga pe no. Ga pe ға naғанani ga imondoi ға ndurame ojipyri, ei Jesus'ga.

¹⁰—Mbapavamo jypyve'ga nduri no. Oyvyteri pe ға ei: “Um dia rupiara ikwepykava ga imondoi ға pe - kiroki ға oporavykyahi'vi ga pe. Nurā po ti ga imbuhuri koji'iva'ea nhande ve kiro nehē. A'ereki ypyhaji hete nhande poravykyhetei ka'aru nhandepohia jugwi,” ei ға oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

—Ojo'jaime reki ga imondoi um dia rupiara ikwepykava jypyve'ga pe ға naғанani, ei Jesus'ga. ¹¹Ipyhygame itambere'ia ga hugwi ға ijara'ga rayvari okoe'yma hehe, ei Jesus'ga. ¹²Ga pe ға ei: “Mbapavava'earupive'ga - kiroki ға uhu ka'aruva'ea rupi - ғаhā oporavyky uma hora rupi jate. Ojo'jaime nde eremondo ға pe ore ve no. Ypyhaji hete ore poravykyi ka'aru hete oropohia jugwi kwarahyahiva po'ruavo,” ei ға ijara'ga pe, ei Jesus'ga.

¹³—Oporavykyve'ga pyteripeve'ga pe ijara'ga ei reki:

—“Kwāi,” ei ga. “Ndakote'varuhui ji nde ve. Ypyhajive ji a'e nde ve: Eporavyky ti ji ve, a'ero po ti ji imondokatui um dia rupiara ikwepykava nde ve nehē. A'ero nde ei: ‘Pyry.’ A'ea nde ei ji ve ypyhajive,” ei ga oporavykyve'ga pe, ei Jesus'ga. ¹⁴“Eroho ti itambere'ia um dia rupiara ikwepykava herogwovo tuhē,” ei ijara'ga ga pe.

—Ojirova ijara'ga mbapavava'earupive'ga pyteripeve'ga repiaga. “Ga pe mbapavava'earupive'ga pe - kiroki ға uhu ka'aruva'ea rupi oporavykavo - ға pe ojo'jaime ji imondopotari um dia rupiara ikwepykava,” ei ga jypyve'ga pe. ¹⁵“Pyry ji imondoi ga pe nhiremimbotarimova'ea rupi. A'ereki jia'poa tuhē ko ji amondo ga pe. Erenhimyrō nde ga rehe a enhimonha'ngavo ji rehe. A'ereki ji jipyry ga rerekokatuavo,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

¹⁶—A'ea ji amombe'u ikwahavuka ojo'java'ea pe me, ei Jesus'ga. Kiroki ға huvihava rūi aғwamo - ғаhā po ti huvihava nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ға huvihava aғwamo - ғаhā po ti ndokoa'javi huvihavamo nehē, ei Jesus'ga. Nombojoavyavyi ti Tupana'ga ga nderekokatuavo a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i he'yjuhuve'ga pe: “Herejo. Ejiko ti ji rehe ekovo jireheva'ero. Tako ti ji nderuvihavuhuhetero,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Ndahe'yive'ga reki ojiko Tupana'ga rehe okovo gareheva'ero, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Marcos 10.32-34; Lucas 18.31-34)

¹⁷Jesus'ga hoi ogwovo cidade de Jerusalém me. Gweroho ga dozeve'ga gwemimbo'ehara'ga ojupi. Irupe'i ga ға nderohoi ojipe'ga hugwi onhi'iga ға pe ға horame pea rupi.

¹⁸Kiro ga ei ға pe a'ero:

—Ji rendu ti, ei Jesus'ga ға pe. Kiro nhande hoi cidade de Jerusalém me. Aerē po ti jipyhygukahava ға pe ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pe ahembo'ehara'ga pe nehē no, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. A'ero po ti ға ei nehē tomano ti Jesus'ga javo, ei Jesus'ga. ¹⁹A'ero po ti ға ji mondoukari judeus'garūive'ga pe nehē tojigwarai ti ға ga rehe javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti judeus'garūive'ga ji rerekomemui okote'varuhuavo ji ve nehē. Ipira apopyra pyvō po ti ға ji nupanupāi ji mondohondohoga nehē, ei Jesus'ga. Kirē po ti ға ji mbovyri yva rehe nahā ji jukavo nehē. Ko'emameva'ea py'rovo mokōi jikira py'rovo po ti ji kweravi nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Zebedeuva'ea ra'yra'va'ea oko pota memei huvihavamo
(Marcos 10.35-45)*

²⁰ Kiro Zebedeu'ga rembirekohēa ruri Jesus'ga pyri. Gweru hēa gwa'yra'ga mokonha'ga akoja'ga - kiroki ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga dozeve'ga nde'yja'ga. Ga nderovahemame hēa renypy'andurugi Jesus'ga pyri ga mboheteavo.

—Tandepiry ti ji ve, ei hēa Jesus'ga pe.

²¹ A'ero ga ei hēa pe:

—Gara nde erepota?

A'ero hēa ei ga pe:

—Ekorame vvyakotyve'ga nduvihavuhetero ti ere agwa'ga pe jira'yra'ga pe toko memei ti ga huvihavamo nde pavēi. Nahā ti ere ga pe ga mboapyga nde pyri aheapykakatuva'ea rehe ojipe'ga kikoty ejohukoty ojipe'ga kokoty ejohukoty rūi nde pyri nehē, ei hēa Jesus'ga pe.

²² Hēara'yra'ga pe Jesus'ga ei reki:

—Ndapekwahavi pe pe'erahe toroapy ti Jesus'ga pyri orokovo huvihavamo javo, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti hahy hete ji ve nehē. Po pe ji moirūi, a'ero hahy hete pe me nehē no. Marā a'ero? Peko pe nanongara rehe naerū? ei Jesus'ga mokonha'ga pe hēara'yra'ga pe.

Igwete hēara'yra'ga ei Jesus'ga pe:

—Toronhimboita ti ore jupe, ei ga.

²³ A'ero ga ei ga pe:

—Penhimboita tuhē po ti pe hahyheterame pe me nehē pejikoga gwaramo ji rehe. Ji rūi reki a'e ga pe ga tombojogwovai ji rehe vvyakotyve'ga nduvihavamo javo. Jiruva'ga jate omboavujikweripe ga pe avo po ti ga apygi nehē javo, ei Jesus'ga hēara'yra'ga pe mokonha'ga pe.

²⁴ Aerē jara'ga dezve'ga ikwahavi hēa'ea Jesus'ga pe.

—“Toko ti jira'yra'ga huvihavamo ga pyri,” ei hēa, ei ga.

A'ero ga ndopotari a'ea onhimonha'ngavo hēara'yra'ga ndehe.

²⁵ A'ero Jesus'ga ga mbuhurukapavi ojipyri dezve'ga mokonha'ga ndeheve. A'ero ga ei ga pe:

—Judeus'garūive'ga nduvihava'ga ipopoaka ogwyrive'ga mboporavykyheteavo ojipe ga mondomondovo gwemimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe dozeve'ga pe. ²⁶ Ga ja rūi ti pejogwereco pejikovo gwaramo jireheva'ero. Po pe peko pota jireheve'ga nduvihavamo penhiirū'ga nduvihavamo, a'ero ti peko katu ga pe ga pokoga, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ²⁷ Po pe peko pota ga hohe pa okovo ganduvihavuhoro, a'ero koji'i ti peko katu ga pe ga pokoheteavo. ²⁸ Ji ja ti pepoko ga pejikorame ganduvihavamo, ei Jesus'ga ga pe. Vvyakotyva'ero vyagipeva'ero jirurame vvyva koty nda'ei ji ga pe: Ji poko ti. A'ea rūi ji ei. A'ereki tapoko ti ga javo ji ajo. Tamano ti ji he'yjuhuve'ga ndepyga ga mbopiro'yavo gandekote'varuhua hugwi. A'ero po ti ga ndohoi hahyva'ea ruvihava pype nehē, a'e ji jijoia, ei Jesus'ga ga pe.

*Jesus'ga ombokatu mokonhava'ea reakwara
(Marcos 10.46-52; Lucas 18.35-43)*

²⁹ Jesus'ga hoi cidade hugwi Jericó hugwi ogwovo gwemimbo'ehara'ga pavēi. Ga horame he'yjuhuve'ga hoi ga ndupi. ³⁰ Nanime pea rembeyvyri pe mokonha'ga apygi heakwagweve'ga. Ga ikwahavi Jesus'ga kiro okwa javo. A'ero ga hapukai torerendu ti Jesus'ga javo.

—Orepojkaharetero ko nde Daviva'ea rymyminoru no! ei ga Jesus'ga pe.

Nahā ga ei Jesus'ga pe. A'ereki ga e'i ovytyeri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i ēko ti ganduvihavuhetero javo.”

—Ore poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

³¹ A'ero he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Tapehapukai ti, ei ga ga pe tonhi'imbi ga javo.

Koji'i heakwageweve'ga hapukaja'javi reki.

—Orepojykaharetero Daviva'ea rymymino ore poko ti! ei ga ga pe.

³² A'ero Jesus'ga pytai ga nderuruka ojipyri. Kiro ga ei ga pe:

—Pejo ti avo. Marā po ti ji pe ndereko'i nehē? Gara pe pepota? ei ga ga pe.

³³ A'ero ga ei ua Jesus'ga pyri:

—Orepojykaharetero ore mboheakwa katu, ei ga ga pe.

³⁴ A'ero Jesus'ga ga porogwetygi. Opoko ga gandeakwara rehe. Nanime pyry gandeakwara. Kiro ga hoi Jesus'ga rupi a'ero.

21

*Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos
(Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40; João 12.12-19)*

¹ Ohorame cidade de Jerusalém me Jesus'ga ovahē cidade'ia kotyi ve Betfagé kotyi ve gwemimbo'ehara'ga pavēi. Ohī Betfagé vyvytyra rembeyvyri pe monte das Oliveiras rembeyvyri pe.

Kiro Jesus'ga ei mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe ga mondouka.

²—Peho ti cidade'i pe pendovai pyteripeva'ea pe, ei ga ga pe. Pevahemame kotihī po ti pe hepiagi yuhua'javuhuva'ea jumenta nehē. Ojugwa ga imo'ama yva rehe. Jumenta ra'yra oko ipyri no. Pekwahara memei ti herua ji ve.

³ Po ti ga ei pe me nehē: “Maraname pe ikwaharavi?” Po ti ga ei na, a'ero ti pe'ji ga pe: “Gaha - kiroki ga pe nhande ei: Nhandepojykaharete'ga - gaha e'i: ‘Tareko'ā ti ji taho ti ji i'arimo javo.’” A'ea ti pe'ji ga pe. Kotihī po ti ga imbuhurukari nhande ve a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁴ A'ero ga ndeko'i Jesus'ga nhi'iga rupi ga nhi'ipo'rupava. Nahā heko'i Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

⁵ “Ere ti cidadepeve'ga pe Siāopeve'ga pe:

‘Pehepia ti! Penduvihavuhuhete'ga uhu pe pyri.

Ga ko oko nhyrō.

Ga po ti oho yuhua'javuhuva'ea arimo jumenta ra'yra arimo ua nehē,” ei ahe Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako.

⁶ Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi Jesus'ga nhi'iga po'ruavo ipyhyga jumenta jumenta ra'yra reheve. ⁷ Gweru ga jumenta jumenta ra'yra reheve Jesus'ga pyri herovahema. Oapoa tapy'ynhapira i'arimova'ea ga heropori inoga ikupepytera rehe eho i'arimo javo Jesus'ga pe.

A'ero ga hoi i'arimo. ⁸ Ga rerohorame pea rupi he'yjuhuheteve'ga heroporopori oapoa opira i'arimova'ea pea rupi timbojigwa ti pehea ga pe javo. Jara'ga okytikyti hakā yva hugwi heroporopoa pea rupi imbokatuavo. Nahā ga Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhanderuvihavuhuhete'ga u kiro javo.

⁹ Jara'ga oho ga renonde. Jara'ga oho ga reviri. Nahā he'yjuhuheteve'ga hoi ga rupi. Hahyahi hete ganhi'iga ga erame:

—“Timbohete ti Daviva'ea rymymino'ga!” ei ga ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga javo.

“Ga pe ti nhandepojykaharete'ga tomombyry.

A'ereki nhandepojykaharete'ga ga mbuhuruka avo,” ei ga.

“Timbohete ti Tupana'ga yvagipeheteve'ga!”

Nahā ga ei Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo.

¹⁰ Jesus'ga rerovahemame cidade de Jerusalém me ipypeve'ga py'a myi.

—Mome ahe ga? ei ga Jesus'ga repiagame.

¹¹ A'ero he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Ga ko Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga. Gagwyrā ko Galilēia. Pevo ga ruvi cidade de Nazaré pe, ei ga ga pe.

*Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi
(Marcos 11.15-19; Lucas 19.45-48; João 2.13-22)*

¹² Kiro Jesus'ga hoi oje'yja'ga jatykahavuhua pe Tupana'ga mbohetehei pe ovahema. Pevo okara hugwi mytu'ēva'ea hugwi ga ga mo'embavi ima'ēhara'ga ipyhyhara'ga ndeheve – kiroki ga oma'ē mbatera ipyhyga no – perope Tupana'ga mboheteheva pyri. Pevo ga imbojirevi ga'apoa mesas – kiroki ga hajiheve'ga itambere'ia pyhy judeus'ga itambere'ia mondovo nahā ikwepyga. Ga'apykava no – kiroki ga omondo inambua itambere'ia rehe – ga'apykava ga imbojirevi. ¹³ Ga pe ga ei:

—Ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

“Tonhi'ī ti ga ji ve nhironga pype vyva koty ji mboheteavo,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga ga pe.

—Pe ki a'e te pe'ji pejohupe: “Timoandyandyuju ti ga ikwepykwepyga mbatera pyvō Tupana'ga ronga pype,” pe'ji, ei Jesus'ga. Nahā pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ga nduhavamo, ei Jesus'ga ikwepykara'ga pe.

¹⁴ Heakwagweve'ga nduri oje'yja'ga jatykahavuhua pype ipyka'naka'nauhūve'ga pavēi. Jesus'ga pyri ga nduri ovahema a'ero. A'ero ga imombyryvi ga pe ga mboheakwakatuavo ipyka'nave'ga mopo'agatua'java.

¹⁵ Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi gwepia ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga imombyryvame ga pe. Gwendu ga tayri'ga Jesus'ga mboheterame ojatyahavuhua pype javo:

—Timbohete ti Daviva'ea rymymino'ga!

Nahā tayri'ga ei. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhetero javo.” A'ero ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhimboahivi Jesus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi.

¹⁶ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Erehendu nde tayri'ga ea?

Jesus'ga ei ga pe:

—Ahendu ji. Napemonhi'igi pe Tupana'ga rembikwatijarukara naerū? E'i:

“Tupanetero nde tayri'ga mbo'ekatui ipita'ngive'ga ndeheve.

'Ji mbohete ti,' ere nde ga mbo'eavo.

A'ero ga nde mbohete katukatui.”

Nahā ikwatijari pyra i'ei Tupana'ga mombe'gwovo, ei Jesus'ga ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no.

¹⁷ O'erame a'ea Jesus'ga hoi ga hugwi a'ero ogwovo cidade de Jerusalém hugwi. Oho ga cidade'i pe Betânia pe. Pevo ga kiri ypytunimo.

*Tande'aa'javi ti! ei Jesus'ga figo'yva pe
(Marcos 11.12-14, 20-24)*

¹⁸ Ko'emame ppyhajive Jesus'ga hoa'javame cidade de Jerusalém me ty'ara ga jukai. ¹⁹ Pea rupi ga hepiagi figo'yva figueira ogwovo ipyri ta'u ti yva'ia javo. Ndi'ai reki ka'atehea herekovo. A'ero ga ei jupe:

—Tande'aa'javi ti! ei ga jupe.

Nimbegwei he'ouhūro omanomo figo'yva a'ero. ²⁰ He'ōa repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimomby'ai. A'ero ga ei:

—Kotihī figo'yva he'ouhūro omanomo! ei ga.

²¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po pe jikhohetei Tupana'ga rehe, a'ero ji ja po ti pe imohe'oi i'yva. Koji'i po ti pe popoakaramo nehē no. Po ti pe ei avova'ea pe vvytyra pe nehē: “Ejipe'a ti enhimomboia ypiahua pype.” Po ti pe ei na nehē, a'ero po ti vvytyra ihoi ypiahua pype nehē, ei Jesus'ga. ²² Po pe jikogi Tupana'ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga penhi'iga rendukatui pe erame ga pe nahanahā ore oropota javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Ma'ga nde mbuhurukaruhu avo? ei ahe Jesus'ga pe
(*Marcos 11.27-33; Lucas 20.1-8*)

²³ Kiro Jesus'ga hoi cidade de Jerusalém me ovahema ogwovo ja oje'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Ga ga mbo'erame Tupana'ga nhi'iga rehe ikwava'ehara'ga nduvihava'ga nduri ga pyri xava'eve'ga pavēi. A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga nde mbuhurukaruhu avo nahanahā ti eko javo? Ma'ga e'i a'ea nde ve? ei ga Jesus'ga pe.

²⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji nhi'ipondekwa na'ē ti. Pe ji nhi'ipondekwakaturame a'ero po ti ji na jitehe ga mombe'ui pe me no – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo, ei Jesus'ga ga pe. ²⁵ Pemombe'u ti ji ve a'ero. Ma'ga ombuhuruka João Batistava'ea tomobatiza ti ga ga javo? “Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. “Vvyakotyve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. Marā pendeaporogita a'ero naerū? ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga ega'ei ojohupe:

—Po ti nhande ei nehē: Tupana'ga ombuhuruka ahe, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē: “Maraname pe ndaperoviari João Batistava'ea nhi'igagwera naerū?” Nahā po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē. ²⁶ Po ti nhande ei: Vvyakotyve'ga ombuhuruka João Batistava'ea, a'ero po ti nhandegwryipeve'ga henduvi nhanenhi'iga okote'varuhuaavo nhande ve nehē, ei ga xakyhyji nhande ga hugwi javo. A'erei nhandegwryipeve'ga epavi: “João Batistava'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo. Tupana'ga ahe mbuhuruka nhande pyri. A'iti a,” ei nhandegwryipeve'ga, ei ga ojohupe.

²⁷ Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga po ombuhuruka João Batistava'ea tomobatiza ti ga ga javo? Ndorokwahavi, ei ga javo tehe ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji po ti na jitehe namombe'ui ga pe me a'ero nehē no – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo, ei Jesus'ga.

Gara'ya'ga mokonha'ga

²⁸ —Marā pendeaporogita? ei Jesus'ga ga pe. Kiro po ti ji imombe'ui pe me, a'ero ti ji nhi'ipondekwa nehē, ei Jesus'ga.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea.

—Mokōi ko akwaimbae'ga ra'ya'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Gwa'ya'ga pe ga ei: “Pi'a, eho ti kiro eporavykyavo ko pe nhiremitymipyra pype uva tymipyra pype,” ei ga gwa'ya'ga pe.

²⁹ —Emo gara'ya'ga e'i: “Ndahoi tuhē po ti ji nehē,” ei ga uva'ga pe. Aerē ga japyakakatu. A'ero ga herojiji ojeaporogita ogwovo oporavykyavo uva'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁰ —Aerē garuva'ga hoi ojipe'ga pyri gwa'ya'ga pyri, ei Jesus'ga. Na jitehe ga ei ga pe eho ti kiro eporavykyavo ko pe javo.

—“Ji po ti aho tuhē nehē, apī,” ei gara'ya'ga ga pe. Ndohoa'javi reki ga oporavykye'yma, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³¹ —Manamo gara'ya'ga oko ganhi'iga rupi? ei Jesus'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pe xava'eve'ga pe no.

A'ero ġa ei Jesus'ga pe:

—Akoja ga - kiroki ga oho ko pe oporavykyavo gara'ya'ga, ei ġa.

A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Imombe'ukatuaovo ji ei pe me: Kiroki ġa omono'oġuhū itambere'ia gverno pe - ġahā akwaimbae'ġa upahara'ġa pavēi ojiko Tupana'ġa rehe kiro eko ti oreruvihavuhetero javo ga pe. Ojikogypy ġa pe nenonde a'ero, ei Jesus'ġa ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe xava'eve'ġa pe no.

³²—Ymya'ġ João Batistava'ea ruri pe pyri ikwahavuka pe me nahanahā Tu-pana'ġa opota javo ikwehe. Ndaperoviari pe ga pejikokatue'yma, ei Jesus'ġa. Itambere'ia mono'ōhara'ġa akwaimbae'ġa upahara'ġa pavēi ga reroviari reki ojeaporoġita rerorijjita. Gandeaporoġita rerorijjya pe hepiagi. Hepiagirē vehevi pe ndaperorijji ve pejeaporoġita ga reroviare'yma, ei Jesus'ġa ġa pe. Nurā ji ei: Okogypy ġa Tupana'ġa rehe pe nenonde, ei Jesus'ġa ġa pe.

*Garemitymipyra repiakatuhara'ġa okote'varuhuve'ġa
(Marcos 12.1-12; Lucas 20.9-19)*

³³—Ojipea rehe kiro po ti ji pe mbo'ei ojo'java'ea pyvō. Pehendu ti, ei Jesus'ġa ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe xava'eve'ġa pe no. Kohoa jara'ġa itymi yhyopa'javuhuva'ea uva'yva ko pe, ei Jesus'ġa imombe'gwovo. Aerē ga ġwemityma rokairuġi, ei Jesus'ġa. Aerē ga japo'i uva mu'umu'ūhava tyhya rupiaramo. Aerē ga japo'i tapyjo'ara ko pe. “A'ea hugwi po ti ġa hepiakatui nhiremitymipyra videira ji ve nehē,” ei ga.

—A'ero ga ei ġa pe: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikoa. A'ero jykyhava rupi he'yjuhu po ti yva'ia peapoaramo ikwepykavamo a'ero nehē. He'yjuhu po ti yva'ia jiapoaramo a'ero nehē no,” ei kohoa jara'ġa ġa pe, ei Jesus'ġa.

—“Pyrj,” ei ġa opytavo ko pe hepiakatuavo ga pe, ei Jesus'ġa.

—Paivohu kohoa jara'ġa hoi a'ero mbaigwehu po ti jijivyra'java nehē javo, ei Jesus'ġa. ³⁴Aerē kiro jykyhava reki, ei Jesus'ġa. A'ero kohoa jara'ġa ei ojipyrive'ġa pe: “Peho ti ġa pyri nhiremitymipyra repiakatuhara'ġa pyri. Toyky ti ġa yva'ia imbuhuruka jiapo'a ji ve,” ei ga.

—“Kwa,” ei ga. Oġwovo ġa vahemi ġa pyri imombe'gwovo ganhi'igā ġa pe.

³⁵Emo ġa nomondopotari yva'ia ġa pe okote'varuhuavo ġa pe, ei Jesus'ġa. Jara'ġa ġa ga nupanupā. Jara'ġa ġa ga juka. Jara'ġa rehe ġa omombomombo ita, ei Jesus'ġa. Nahā garemitymipyra repiakatuhara'ġa jigwarai gapyrive'ġa ndehe, ei Jesus'ġa.

³⁶—A'ero kohoa jara'ġa ojipe'ġa mondoi ojipyrive'ġa. Ga ko he'yi ohopyyve'ġa hohe. A'ero ga ġa mondoi togweru ti ġa yva'ia ġa hugwi javo novīa. Ga vahemame pevo garemitymipyra repiakatuhara'ġa ndekote'varuhui ġa pe no.

³⁷—A'ero kohoa jara'ġa gwa'ya'ġa mondoi gaha ti togweru yva'ia ġa hugwi javo novīa. “Ga pe po ti ġa ndekokatui nehē,” ei ga, ei Jesus'ġa. ³⁸Kiro gara'ya'ġa vahemi yva'ia tymipyra repiakatuhara'ġa pyri. Ga repiagame ġa ei ojohupe: “Avova'ea ko gayvyaġwama. He tijuka ti ga. A'ero po ti nhande tireko pa vyva nehē,” ei ġa. ³⁹A'ero ġa gara'ya'ġa pyhygi ga momboa kohoa hugwi ga jukavo, ei Jesus'ġa imombe'gwovo.

⁴⁰—A'ero kohoa jara'ġa vahemame marā po ti ga ġa nderekoi nehē? ei Jesus'ġa ġa pe.

⁴¹A'ero ġa ei ga pe:

—Omoka'nhyumba ranuhū po ti ga ġa gwa'ya'ġa repyga nehē, ei ġa. Ojipe'ġa pe po ti ga ei nehē: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikoa,” e po ti ga nehē. A'ero po ti ġa imondokatui yva'ia ga pe jykya nanani nehē, ei ġa Jesus'ġa pe.

42 –Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Napemonhi'igi pe Tupana'ga rembik-watijarukara naerū? A'ea e'i:

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ға imombori ipo' rue' yma tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe
opyryhetero onga pyhykatuavo.

Nhandepojykaharete'ga reki omongo huvihavamo.

Hepiagame nhande nhimomby'ai
nanongara ko pyry hete javo.”

A'ea ikwatijaripyra i'ei, ei Jesus'ga oarōe'yma mombe'gwovo ға pe.

43 –Nurā ji ei pe me: Tupana'ga ndokoa'javi penduvihavuhetero judeus'ga nduvihavuhetero pe ndepiakatua'jave'yma nehē, ei Jesus'ga. Oko po ti ga ojipe'ga nduvihavuhetero – kiroki ға ga nhi'ipo'ru ojikoga ga rehe, ei Jesus'ga.

44 –Kiroki ға o'a akoja rehe ita rehe – ғаhā po ti onhika'mbika'mbi nehē, ei Jesus'ga. Po ti akoja ita ihiri ға ndehe nehē, a'ero po ti ita ға ka'mbika'mbigi ға mongu'iuhuavo nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka oarōe'yve'ға moka'nhymbava.

45 Ikwava'ehara'ға nduvihava'ға henduvi fariseus'ға pavēi Jesus'ga imombe'urame ojo'java'ea. A'ero ға ikwahavi Jesus'ga nhande mombe'ui reki javo. Jesus'ga arōe'yma a'ero ға ei:

–Jesus'ga nhande mombe'u o'ete'varuhuavo nhande ve imombe'umbe'urame ojo'java'ea peko akoga'ға ja javo nhande ve, ei ға Jesus'ga mbotegwetepota.

46 Nurā ға Jesus'ga pyhypotarahivi novīa. Emo ға okyhyji pevove'ға hugwi. A'ereki pevove'ға oarō hete Jesus'ga onhimongyavo ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ға javo.

22

Hehanhuhū toryva (Lucas 14.15-24)

1 Jesus'ga ға mbo'ea'javi he'yiva'ea pyvō ojo'java'ea pyvō javo ға pe:

2 –Marā hekoi kiro Tupana'ga rekorame vvyakotyve'ға nduvihavuhetero ға nderekovo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Ganduvihavuhu'ға japo toryva tahembireko ti jira'yra'ға javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ³ Ojipyryve'ға pe ganduvihavuhu'ға ei: “Peho ti javo ға pe – kiroki ға ji ға momoranduvipe – tuhu ti ға kiro toryvi pe javo.”

–“Kwa,” ei ға ogwovo. Ga vahemame ға pyri imombe'gwovo ға ndohopotari reki toryvi pe, ei Jesus'ga.

4 –A'ero ikwahavame ganduvihavuhu'ға ojipe'ға mbuhurukari ojipyri ojipyryve'ға jitehe. “Peho ti javo ға pe – kiroki ға ji ға momoranduvipe. Tuhu ti ға kiro toryvi pe. Ga pe ti pe'ji: ‘Pehendu ti! ei ga pe me. Amboavujikweruka ji toryva. Ajuka ji yuranuhūa'javuhuva'ea bois bezerros reheve – kiroki a'ea ji amboky'rauhu. Amboavujikwepavuka ji mbatera, ei ga pe me. Kirogwe tuhē ti pejo toryvi pe hepiaga jira'yra'ға hambirekorame, ei ga pe me.’ Nahā ti pe'ji ға pe,” ei ga ojipyryve'ға pe ға mondovo, ei Jesus'ga.

–“Kwa,” ei ға ogwovo. ⁵ Ga pyri ға vahemi imombe'gwovo ға pe a'ero. Ndojapyakai ға ғанhi'iga rehe ohoe'yma toryvi pe, ei Jesus'ga. Oporavykya rehe reki ға hoi. Ojipe'ға oho ko pe. Ojipe'ға oho ima'eamo mbatera, ei Jesus'ga. ⁶ Ojipe'ға, ojigwaraita gwuvihavuhu'gapyrive'ға ndehe, ға ға pyhygi ға jukavo, ei Jesus'ga.

7—Ikwhahavame ganduvihavuhu'ga nhimonha'ngai. A'ero ga osoldados'ga mondoi ga pyri ga moka'nhymbavuka imbokajuka gacidade, ei Jesus'ga.

8—Ojipe'ga pe ojipyri'ga pe ganduvihavuhu'ga ei: “Amboavujikwe pa ji toryva novia. Kiroki ga pe ji a'e tuhu ti ga javo – gahã oko te'varuhu reki upotare'yama,” ei ga, ei Jesus'ga. 9 “Peho ti pepukuhua rupi nanani a'ero,” ei ga. “Pe'ji ti pevove'ga pe: 'Pejo ti toryvi pe. Nhanderuvihavuhu'ga oapo toryva tahembireko jira'yra'ga javo.' Nahã ti pe'ji ga pe nhaporemõ ga ndepiagame,” ei ga, ei Jesus'ga.

10—“Kwa,” ei ga. Pepukuhua rupi ga hoi a'ero ga ndepiaga ga mono'ono'ombava, ei Jesus'ga. Ite'varuhuve'ga ga omono õ pyryve'ga nde-heve ga nderovahema toryvi pe. Nahã he'yjuhuve'ga nduri hepiaga toryva. Ohygahi ga toryva rehe gara'yra'ga hambirekorame, ei Jesus'ga.

11—Toryva repiave'ga pyri ganduvihavuhu'ga hogahoi gwonga pe ga ndepindepiaga onhi'iga ga pe, ei Jesus'ga. Ga ndepindepiagame ga ojipe'ga repiagi. Gapira ko tapy'ynhapipyryva rui – kiroki toryva replagame ga ndopo'rui, ei Jesus'ga. 12 Nurã ganduvihavuhu'ga ei ga pe: “Kwã,” ei ga ga pe. “Tapy'ynhapipyryva rui ko nde eremongi. Marã nde ruri avo ekiavo toryva replaga naerũ?” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—Nonhi'igi reki ga. 13 A'ero ganduvihavuhu'ga ei ojipyri'ga pe: “Pekwa ti gapya gapoa reheve! Peroho ti ga agwa hugwi ga momboa ypytunahiva pype. Pevõ po ti ga jehe'oi ojiohe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehẽ,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

14—A'ea ji amombe'u ikwhahavuka pe me, ei Jesus'ga. Nahã Tupana'ga ga nderekoukari okorame yvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero, ei Jesus'ga imombe'gwovo. A'reki he'yjuhuve'ga pe Tupana'ga ei: “Herejo. Ejiko ti ji rehe ekovo jireheva'ero. Tako ti ji nderuvihavuhuhetero,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga. Ndahe'yive'ga reki ojiko Tupana'ga rehe okovo gareheva'ero, ei Jesus'ga.

César'ga rembiapoa itambere'ia
(*Marcos 12.13-17; Lucas 20.20-26*)

15 Fariseus'ga ndopotari Jesus'ga imombe'urame nahã hekoi kiro Tupana'ga rekorame ganduvihavuhuhetero javo. A'ero ga hoi Jesus'ga hugwi. Ojohupe ga nhi'inhi'igi.

—Tihepia ti Jesus'ga reaporogita. Mara'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka nhande ve ga nhi'igame nehẽ? ei ga ojohupe.

16 A'ero ga gwemimbo'ehara'ga mondoi Jesus'ga pyri Herodes'gareheve'ga ndeheve nahanahã ti pe'ji Jesus'ga pe javo.

—Kwa, ei ga. Nahã po ti ore ga moandyandyi nehẽ.

Kiro ga hoi a'ero Jesus'ga pyri. Ovahemame ga nhi'igatui Jesus'ga pe timoandyandyi ti ga javo.

—Orembo'eharamo nde eremombe'ukatu mbatera, ei ga ga pe. A'itituhẽva'ea rehe nde ore mbo'e. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nde erembo'e katu, ei ga Jesus'ga pe. A'ea rehe jate nde rekoi ekyhyjie'yama ojipe'ga hugwi ekoe'yama huvihava'ga ndehe jate. Nderekoi nde embohetetehea rehe no, ei ga ga pe. 17 Nurã ore ei nde ve torembo'e ti javo. Marã ndeapoporogita? César'gareheve'ga e'i: “Pemondomondo ti itambere'ia César'ga pe nhanderuvihavuhu'ga pe ga imono'ogukarame,” ei ga. Mara'ngu po nde javo: “Timondo ti”? Mara'ngu po nde javo: “Timondoyme ti”? ei ga Jesus'ga pe.

18 Ojohupe ga ei:

—“Tapemondoi ti César'ga pe,” e po ti ga nhande ve nehē hamo, ei ga ojohupe. A'ero po ti nhande ga'eagwera mombe'ui César'ga pe nehē. A'ero po ti César'ga onhimonha'nga ga rehe nehē, ei ga ojohupe.

Jesus'ga ombaragwaha omoandyandyipotara rehe. Nurā ga ei ga pe:

—Ahemoandyiva'ero maranameuhū pe ipotari nhimbote'vara nhirembi'ea rupi? ei Jesus'ga ga pe. ¹⁹ Pehepiuka ti ji ve itambere'ia – akoja pe ga ei: “A'ea ti pemondomondo nhandervuhavuhu'ga pe.” A'ea pehepiuka ji ve, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea ga heruri ga pe a'ero.

²⁰ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Ma'ga ra'angava hehe? Ma'ga ndera ga okwatija inoga hehe? ei Jesus'ga.

²¹ A'ero ga ei:

—César'ga ra'angava. Garera tuhē ga okwatija inoga hehe, ei ga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei ga ga pe.

Vvyakotyve'ga pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ga onhikwava'e'ga ga pe javo.

²² Henuvame ga nhimomby'ai tegwete gamoandyihava javo. A'ero ga hoi ga hugwi ogwovo.

Ombogwerahavirē omanove'ga nahembirekoa'javi

(Marcos 12.18-27; Lucas 20.27-40)

²³ A'ea rupi jitehe saduceus'ga nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ga ndogwero viari omanove'ga mbogwerahava. Kiro ga nduri Jesus'ga pyri ova-hema. A'ereki ga e'i ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga onhimbote'gweteavouka nhande ve ga nhi'igame nehē? ei ga ojohupe.

²⁴ A'ero, orembo'eharamo javo, ga ei Jesus'ga pe:

—Ymyahū Moisés'va'ea okwatija hako tokwaha ti ga javo. Aherembikwati-jara e'i:

“Po akwaimbae'ga manoi ta'yre'y'mame gwembirekohēa pe, a'ero ti gairū'ga tahembireko hēa pavēi.

Ta'y ti ga hēa pe nhiirūva'ea togwereco gwakykwepohara'ga javo.”

A'ea Moisés'va'ea ikwatijari hako, ei ga Jesus'ga pe.

Kiro ga imombe'ui omanove'ga Jesus'ga pe.

²⁵ —Ymya seteva'ea ruvi avo onhoirūva'ea kako, ei ga Jesus'ga pe. Ojihuvypya'ea rembirekoro kako. Ndata'yri ahe kunhangwerava'ea pe. Aerē akwaimba'eva'ea manoi, ei ga. A'ero aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirūva'ea py'rovo Moisés'va'ea nhi'ipo'ruavo. ²⁶ Na jitehe aheakoindava pe a'ero. Omano ahe ta'yre'yma aherembirekokwerava'ea pe, ei ga. Na jitehe jarava'ea onhoirūva'ea nhaporemo ahe rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi. Ndata'ypavi reki seteva'ea aherembirekokwerava'ea pe. Omanomba ahe kako. Nahā ahe reko'i ojopy'ropy'rovo. ²⁷ Aerē mbapavamo aherembirekokwerava'ea manoi kako kunhangwerava'ea, ei ga Jesus'ga pe.

²⁸ —Marā po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe. Omanove'ga mbogweravame po ti Tupana'ga seteva'ea mbogweravi kunhangwerava'ea reheve nehē. Ma'ga nembirekoro po kunhangwerava'ea reko'i nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea onhoirūva'ea hambireko kunhangwerava'ea pavēi, ei ga. Emombe'u ti ore ve. Marā po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ga imombe'utehei heroviare'yma gwaramo omanove'ga mbogwerahava.

²⁹ Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

—Pendeaporogita ko Tupana'ga reaporogita atyvi pe Tupana'ga nhi'iga reroviare'ymame nahembogweravi po ti ga nehē javo. A'ereki pe ndapekwahakatui Tupana'ga rembikwatijarukara, ei Jesus'ga. Ndapekawahavi Tupana'ga popoakara no, ei ga ga pe.

³⁰ Nahā ji ei pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga ġa mbogweravame ġamanoa hugwi po ti akwaimbae'ga nahembirekoa'javi nehē. Ojipe'ga po ti nomohembirekoa'javi kunhangwera'ga nehē no. Yvagi pe Tupana'gapyrive'ga oko ġwembirekoe'ymamo. Tupana'gapyrive'ga ja yvagipeve'ga ja po ti ga nahembirekoi nehē no, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

³¹—Pemonhi'ī pe Tupana'ga rembikwatijarukara novīa - kiroki omombe'u ahembogwerahava. Abraāova'ea manorē Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

³² “Jihi ko Tupanamō.

Abraāo'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete,” ei ga hako.

—Ikwatijarukara rupi Tupana'ga ei pe me, ei Jesus'ga saduceus'ga pe. O'rame nahā Tupana'ga ikwahavukari pe me ga okoji javo. A'ereki Tupana'ga nde'i: “Abraāova'ea ji mbohete.” A'ereki Tupana'ga pe ġa okoji, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei ġa okwerava'ja omanorē javo.

³³ Jesus'ga nhi'iga renduvame he'yive'ga nhimomby'ai garemimbo'ea rehe onhimongyavo.

Manamo Moisésva'ea remimbo'eagwera huvihavamo joheva'ero? ei ahe (Marcos 12.28-34; Lucas 10.25-28)

³⁴⁻³⁵ Fariseus'ga ikwahavi Jesus'ga ea saduceus'ga pe.

—Jesus'ga omombi saduceus'ga nhi'iga ġa omoandyandyipotarame, ei ga ojuhupe.

Kiro ġapyteripeve'ga judeus'ga mbo'ehara'ga ei:

—Mara'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka nhande ve ga nhi'igame a'ero nehē? ei ga a'ea pota.

Nurā ġa nhimbojatykatykai ogwovo ovahema Jesus'ga pyri. A'ero ga ei Jesus'ga pe:

³⁶ —Orembo'eharamo emombe'u ti ore ve, ei ga Jesus'ga pe. Manamo Moisésva'ea remimbo'eagwera huvihavamo joheva'ero? ei ga Jesus'ga pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i:

“Pearō hete tuhē ti pepojykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga pejipy'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga tako ti ji garemimbotarimova'ea rupi jate javo,” e'i, ei Jesus'ga ga pe.

³⁸ A'ea ko joheva'ea huvihava Moisésva'ea remimbo'eagwera, ei Jesus'ga.

³⁹—Hehohyva'ea ko a'ea'java'ea Moisésva'ea remimbo'eagwera. A'ea e'i:

“Penhiarō hete pe.

Na jitehe ti pearō hete pejikotyve'ga”, ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe.

⁴⁰ A'ea memei huvihava. A'ero hehe nhandekorame nhande reki Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe nhaporemo nhandekovo Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea remimbo'eagwera rehe nhaporemo no, ei Jesus'ga ga pe.

*Cristo'ga ko Daviva'ea rymyminoa ahepojkaharetea no
(Marcos 12.35-37; Lucas 20.41-44)*

⁴¹ Fariseus'ga nhimbojatykarama Jesus'ga pyri Jesus'ga ei ga pe:

⁴² —Marā pendeaporogita Tupana'ga remimbuhurukara'ga rehe Cristo'ga rehe? Ma'ga rymyminoa po ti ga uhurame nehē? ei Jesus'ga ga pe.

A'ero fariseus'ga ei:

—Ga po ti Daviva'ea rymyminoa nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁴³ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Na tuhē. Cristo'ga ko Daviva'ea rymymino'ga. Emo Tupana'ga ra'uva ombo'e Daviva'ea Cristo'ga ko ndepojkaharetero oko javo ga pe. Maraname Daviva'ea e'i Cristo'ga pe ga ko jipojkaharetero oko javo Cristo'ga rekorame Daviva'ea rymymino'ga? Ymyahū Daviva'ea okwatija a'ea mombe'gwovo inoga. Ikwatijarama ahe ei hako:

⁴⁴ “Tupana'ga e'i jipojkaharete'ga pe:

‘Eapy na'ē ti ji pyri jijohukoty rūi ekovo huvihavamo epytavo.

Tamongo ti ji nearōe'ŷve'ga neremimbotarimova'ea rehe nehē; ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —A'ea Daviva'ea ei imombe'gwovo Cristo'ga ko jipojkaharetero oko javo. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ga pe ga mbojapyakavo.

Ga mbojapyakavo Jesus'ga ei a'ea onhimombe'gwovo ikwahavipeavo Cristo'ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi javo.

⁴⁶ Ga pe tegwete Jesus'ga nhi'ipondekwawa. A'ero kiro ga nde'ia'java'gwami Jesus'ga pe: “Maramarā?” A'ereki ga ga pojihu.

23

*Ahembo'eharava'ea onhimbohete fariseusva'ea pavēi
(Marcos 12.38-39; Lucas 11.43-46; 20.45-46)*

¹ A'ero Jesus'ga ei he'yive'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe no. ² Ga e'i ga pe:

—Judeus'ga mbo'ehara'ga fariseus'ga pavēi ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Moisésva'ea py'rovo ga nhande mbo'erame. ³ Nurā ga pe mbo'erame nahanahā ti peko javo, a'ero ti peko pa ganhi'iga rupi, ei Jesus'ga. Emo gandekote'varuhua rupi ti tapēkoi. A'ereki ga e'i pe me novia: “Pehendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera.” Ga ki a'e te nohendukatui a'ea, ei Jesus'ga. ⁴ Ga e'i: “Nahanahā ti peko pejikorame Moisésva'ea nhi'igawera rupi,” e'ie'i ga nhande ve, ei Jesus'ga. Emo ga ndokopavi Moisésva'ea nhi'igawera rupi, ei Jesus'ga. Oko pa po ga hupi hamo. Onhi'iga rupi ga ndokopavi no. Ga ko ga ja - kiroki ga omondo ipohyjuhuva'ea ojipe'ga arimo ga pokoge'yma, ei Jesus'ga.

⁵ —Okokaturame ga ei oyvyteri pe: “Pyri ojipe'ga nhande rekokatua repiagi. A'ero po ti ga nhande mbohetei ga oko hete Tupana'ga nhi'iga rupi javo.” Nahā ga ete'varuhui oyvyteri pe imondoe'yma ojeaporogita Tupana'ga rehe jate, ei Jesus'ga.

—Ombohetea potaruhuro gwaramo hehāi'ihūva'ea ga japoi Tupana'ga remikwatijara ryruhu'ia inoga ojihe ejetovapya rehe. Ono ga irūa hyruhu'ia ojyva rehe no, ei Jesus'ga. Judeus'ga omongi hyruhu'ia okovo Tupana'ga nhi'iga rupi jipi. Na tuhē. Emo judeus'ga mbo'ehara'ga apoa fariseus'ga apoa pavēi koji'i hehāi ojipe'ga apoa hohe hyruhu'ia tianembohete ti ga javo.

—Franjas ipukupukuhu'iva'ea ga japoi omboja opira rembeyvira rupi imondovo, ei Jesus'ga. Jatu'riva'ea franjas judeus'ga omboja hupi okoheterame Tupana'ga rehe. Na tuhē. Emo judeus'ga mbo'ehara'ga apoa fariseus'ga

apoa pavēi koji'i ipukuhu ojipe'ga apoa hohe. Nahā ga japoi ojikwahavuka ojipe'ga pe tianembohete ti ga javo, ei Jesus'ga.

⁶—O'u pota ga toryva jara'ga pyri toryva repiagame. Na jitehe ga apy-potaruhui nhanderuvihava'ga apykava rehe nhandejatykahava pype, ei Jesus'ga. A'ereki ga e'i te'varuhu oyvyteri pe: "Nhande mboheteavo ti ga tianderepia pa. A'ereki nhande ganduvihavuhuhetero xako," ei ga oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

⁷—Ikatuuhu ga pe ojipe'ga mbaragwahavame ga ndehe ima'ēhai pe feira pe onhi'igatuavo ga pe pe ko orembo'eharamo javo ga pe, ei Jesus'ga.

⁸Gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga ei:

—Pe ki a'e te ga ja rūi peko, ei Jesus'ga. A'ereki jihi jate ako pembo'eharamo Cristoramo, ei Jesus'ga. Pe reki penhoirū. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe. A'ero ojo'javuhu pe hoi. Nurā ti tape'ei pejohupe pe ko orembo'eharamo javo. A'ea ti tape'ei pejohupe penhimbohete'e'yma, ei Jesus'ga.

⁹—Tape'ei ti avove'ga pe vyvakotyve'ga pe – kiroki ga oko peirū'ga ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe – ga pe ti tape'ei apī javo. A'ea ti tape'ei ga pe. A'ereki ojipeji ko ga penduvertero Tupana'ga yvagipeve'ga, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁰—Te'yime ti ga pe me pe ko oreruvihavamo javo. A'ea ti ga te'yime pe me pe mbohete'e'yma, ei Jesus'ga. A'ereki jihi jate ako penduvihavuhuhetero Cristoramo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ¹¹Po ti pe ndekopotari jireheve'ga nduvihavamo penhiirū'ga nduvihavamo, a'ero ti peko katu ga pe ga pokoga, ei Jesus'ga.

¹²—Po pe ei: "Jihi ko huvihavamo ojipe'ga hohe pa." Po pe ei a'ea penhimboheteavo pejikovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: "Ndapekoi pe huvihavamo. Tapenhimbohetei ti!" A'ea po ti Tupana'ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga. Po pe napenhimbohetei pejikokatuavo ojipe'ga pe, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: "Peko ti huvihavamo." A'ea po ti ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga.

Tiruahū ti pe me, ei Jesus'ga fariseusva'ea pe
(Marcos 12.40; Lucas 11.39-42, 52; 20.47)

¹³—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe napembo'ekatu Tupana'ga nhi'iga rehe herojijyita. Nurā hajihea rehe pe ga mbo'ei ga moandyandyita, ei Jesus'ga ga pe. Perekō pe Tupana'ga nhi'iga aherembikwatijara novia timonhi'i javo. A'ereki pe ndapekoi Tupana'ga nhi'iga rupi pejikoge'yma ga rehe. Ga ndekopotarame ganhi'iga rupi pe napemombe'ukatui ga pe, ei Jesus'ga. Nahā pe napemongoi ga ganhi'iga rupi ga mbojikoge'yma ga rehe. A'ero pe ja ga nde'i Tupana'ga pe nde oreruvihavuhuhetero ereko jave'yma, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁴—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe pepojykaaahy mbatera aherembirekokwera'ga hugwi, ei Jesus'ga. Penhi'imbukuhu tehe pe Tupana'ga pe. Pe'e pe pejiyvyteri pe: "Nhande renduvame po ti ojipe'ga ei nhande ve oarō hete ga Tupana'ga javo." Nurā jate pe nhi'inhi'igi Tupana'ga pe ga arō'e'yma, ei Jesus'ga. Kaitu po ti hahy hete pe me a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁵—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe pejiheve'ga mbote'va hete. A'ero ga ko koji'i oko te'varuhu pe hohe duas vezes pe hohe. Pe po ti peho hahyva'ea ruvihava pype nehē pendekote'varuhuro gwaramo. Ga kaitu po ti oho hahyva'ea ruvihava pype nehē okote'varuhuhetero gwaramo, ei

Jesus'ga. "Pyry," pe'e pe ga ndekorame pe ja. A'ereki pe peporavyky hete ojipeji'ga mbote'varuhuavo. Pehopeho pe ga rehe ya rupi pea rupi no tiroviaruka ti pevove'ga pe nhanenhi'iga javo. Nahã pe ga mbote'varuhui. Nurã po ti tiruahũ pe me nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

16 –Heakwagweve'ga'java'ero pe peko! A'ereki pe ndapekwahavi, ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Pe perohe ojipe'ga penhinhi'iga rupi no. Tiruahũ ti pe me! Nahã ji ei pe me. A'ereki Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ojipe'ga mbo'ei.

–Nahã pendeaporo'gita te'varuhuro. Po ojipe'ga ehetei: "Nahanahã po ti ji reko'i nehẽ. Tupana'ga ronga renoina nhandejatykahavuhua renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo," ei ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: "O'erame Tupana'ga ronga renoina po ga etehi a'ero. Ga okopotare'yname onhi'iga rupi, na ga ndokoi hupi a'ero," pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ga mbo'ei, ei Jesus'ga.

–Po ojipe'ga ehetei: "Nahanahã po ti ji reko'i nehẽ. Ouro renoina nhandejatykahavuhua'pypeva'ea renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo," ei ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: "O'erame ouro renoina, a'ero ti ga toko tuhẽ onhi'iga rupi," pe'e pe, ei Jesus'ga ga pe.

17 –Ikwahave'yva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Ndapekwahavi'i'i! Tupana'ga ronga nhandejatykahavuhua koji'i pyry hete Tupana'ga pe. Ga ouro po'rurame jate Tupana'ga ronga pype nhandejatykahavuhua pype Tupana'ga omombyry ouro, ei Jesus'ga.

–Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ga mbo'ei, ei Jesus'ga. 18 Po ga ehetei ojipe'ga pe: "Nahanahã po ti ji reko'i nehẽ. Ikwava'ehava renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo," e po ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: "O'erame ikwava'ehava renoina po ga etehi a'ero. Ga okopotare'yname onhi'iga rupi, na ga ndokoi hupi a'ero," pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ei ga mbo'eavo, ei Jesus'ga.

–Po ga ehetei ojipe'ga pe: "Nahanahã po ti ji reko'i nehẽ. Kiroki a'ea ji amondo ikwava'ehava rehe – a'ea renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo," e po ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: "O'erame ikwava'ehavareheva'ea renoina, a'ero ti ga toko tuhẽ onhi'iga rupi," pe'e pe, ei Jesus'ga ga pe.

19 –Ikwahave'yva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Ndapekwahavi'i'i! Ikwava'ehava koji'i pyry hete Tupana'ga pe. Ga nhaneremimondoa no game jate ikwava'ehava rehe Tupana'ga omombyry nhaneremimondoa, ei Jesus'ga ga pe.

20 –Po ga ehetei: "Nahanahã po ti ji reko'i nehẽ. Ikwava'ehava renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo." Po ga ei nahã, a'ero ga ehetei ikwava'ehava pe a'earheva'ea pe nhaporemo no, ei Jesus'ga ga pe.

21 –Po ga ehetei: "Nahanahã po ti ji reko'i nehẽ. Tupana'ga ronga renoina nhandejatykahavuhua renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo." Po ga ei nahã, a'ero ga ehetei garonga pe ipypeve'ga pe no Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

22 –Po ga ehetei: "Nahanahã po ti ji reko'i. Yvaga renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo." Po ga ei nahã, a'ero ga ehetei Tupana'ga apykava pe. A'ereki yvagi pe Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero oapyga. A'ero o'erame yvaga pe ga ei Tupana'ga pe tuhẽ a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

23 –Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahũ ti pe me! A'ereki pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ga pe. Tiruahũ ti pe me! A'ereki pe peko tehe Moisés'va'ea remimbo'eagwera rupi, ei Jesus'ga.

–Petỹ pe imboheva'ea: hortelã erva-doce reheve cominho reheve. Pe herekorame dez itymipyra pe pemondo ojipeji Tupana'ga pe pejikovo

Moisés'va'ea remimbo'eagwera rupi. A'ea pyry Tupana'ga pe novīa, ei Jesus'ga. Emo pe ndapekokatupavi Moisés'va'ea remimbo'eagwera rupi. A'ereki pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ga pe, ei Jesus'ga.

—Peko katu po pe hamo pejikokatuaovo ojipe'ga pe hamo, ei Jesus'ga. Penemimondoa ojive Tupana'ga ipotari. Emo ga pe koji'i huvihava pen-dekokatua. Pe ndapeporogwetygi ojipe'ga. Peporogwety po pe ga hamo, ei Jesus'ga. Penemimondoa Tupana'ga pe pyry ga pe. Emo ga pe koji'i huvihava gaporogwetyga, ei Jesus'ga.

—Napembojikogukari ojipe'ga pejihe penhi'mberame ga pe. Pembojikoguka po pe ga pejihe hamo penhi'mbee'yma hamo, ei Jesus'ga ga pe. Penemimondoa pyry Tupana'ga pe. Emo ga pe koji'i huvihava gambojikogukara pejihe. Peko ti gareaporogita rehe. Tapemondopigi ti ga pe no, ei Jesus'ga.

²⁴ —Heakwagweve'ga'java'ero pe peko! A'ereki pe ndapekwahavi, ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Pe peroho ojipe'ga penhinhi'iga rupi. Pembogwambogwa pe mberu'ia ta'uyme ti ji ite varuhuva'ea javo. Emo pe pe'u reki ite varuhuheteva'ea hehanhuhūva'ea yuranuhūa'javuhuva'ea jaimo camelo jaimo. Nahā ji ei pe me. A'ereki pe peko hete a'ea rehe - kiroki huvihava gwere Tupana'ga pe. Kiroki huvihava hete Tupana'ga pe - a'ea rehe pe ndapekoi, ei Jesus'ga ga pe.

²⁵ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe'ara tehe oko Tupana'ga nhi'iga rupi pe jikoe'ymane ganhi'iga rupi pejiyvyteri pe, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei jirame pe me: Copo ara prato ara reheve pepyhei hete pe. Gwaimbya pe ndapepyhei reki. Nahā ji ei. Pevytera ite varuhu pa. A'ereki pe pepotaruhu pa ipyhygahyavo mbatera pejihe pejikote varuhuavo, ei Jesus'ga.

²⁶ —Heakwagweve'ga'java'ero nde ereko, fariseu! ei Jesus'ga gapyteripeve'ga pe. Epohi ti ejekote varuhua hугwi jeaporogitakaturu. A'ero po ti nde rekokatui ejikokatuaovo ojipe'ga pe nehē, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei jirame nde ve: Epyhei copo pype prato pype reheve. A'ero copo ara ikatu no prato ara reheve, ei Jesus'ga.

²⁷ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe aheryvya ja, ei Jesus'ga. Ikatu tehe tapyja ita apopyra novīa - kiroki oko aheryvya rehe. A'ereki ga omotiguhū imbokatuaovo tapyja. Ipype reki ite varuhu herekovo inema aheka ga reheve, ei Jesus'ga.

²⁸ —Na jitehe pe ndekoi. Ojipe'ga ei pe mombe'gwovo novīa: “Ehepia ga! Pyry hete ga okovo Tupana'ga nhi'iga rupi.” Ikwahave'yma ga ei nahā pe mombe'gwovo, ei Jesus'ga. A'ereki pe ojipe'ga moandyandyi. A'ereki pevyteri pe reki pendeaporogita ite varuhu, ei Jesus'ga ga pe.

*Tiruahū ti pe me ahemoandyandyiva'ea pe! ei Jesus'ga
(Lucas 11.47-51)*

²⁹ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki ymyahū penamonhava'ea ojukajuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyryva'ea. Pe reki japokatu tapyja aheryvya rehe. A'ea pe imbokatui, ei Jesus'ga ga pe. ³⁰ Pe pe'e: “Po ymyahū nhande reko ni nhandemonhava'ea pyry, a'ero po nhande ndiahoi ahe rupi Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea jukavo hamo.”

³¹ —A'ea pe erame pe pejikwahavuka ojipe'ga pe ore ko aherykwepo-haramo javo - kiroki ahe ojukajuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei Jesus'ga. ³² Ndojukapavi ahe ganhi'iga mombe'uhara'ga. Pejuka pota po ti pe hembyruera'ga naerū? ei Jesus'ga. Ga jukarame po ti pe ndekote varuhuhetei penhamonhava'ea ja imbuhuruka hahyhetea pejihe

nehē, ei Jesus'ga ḡa pe. ³³ Ite'varuhuva'ero pe peko! ei Jesus'ga ḡa pe. Ite'varuhuva'ea ra'yro pe peko! ei ga ḡa pe. Tegwete peka'nhyhava hahyva'ea hugwi. Tupana'ga po ti pe mondo tuhē hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

³⁴ –Pejuka pota pe ga. A'ero kiro ji amondouka ḡa pe pyri nehē nhinhi'iga mombe'uhara'ga Tupana'ga remimbotarimova'ea kwahapyra'ga ndeheve jireheve'ga mbo'ehara'ga ndeheve nehē no, ei Jesus'ga. Ojipe'ga po ti pe ga jukai nehē. Ojipe'ga po ti pe ga mondoi yva rehe ḡa mbovyva hehe nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ga po ti pe ga nupanupāi ipira apopyra pyvō ḡa mondohondohoga pejatykahavuhua pype nehē, ei Jesus'ga. Peko te'varuhu po ti pe ḡa pe pejigwojigwovo ḡa ndeviri nahā ḡa monhamonhana ojipejipe pe cidades pe nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

³⁵ –Ga nhaporemo po ti ji ḡa mondoukari pe pyri nehē Tupana'ga ti tomondo hahyva'ea pe me nehē pe ḡa jukarame nehē javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti ga imondoi hahyva'ea pe me okokatuva'ea repypava nehē.

–Ymyahū ahe ojiko Tupana'ga rehe okokatuavo. Nurā ymyahū penamohava'ea ojuka ahe, ei Jesus'ga. Penamohava'ea ojuka ypy Abelva'ea. Abelva'ea ko okokatuva'ea. Aerē penamohava'ea he'yiva'ea jukai. Mba-pavamo ahe ojuka Zacariasva'ea Baraquiasva'ea ra'yrava'ea. Omano Zacariasva'ea nhandejatykahavuhua pyri templo pyri okara mbyteri pe ikwava'ehava pyri, ei Jesus'ga. ³⁶ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tupana'ga po ti imondoi hahyva'ea pe me nehē. A'ereki penamohava'ea ojukajuka ahe, ei Jesus'ga ḡa pe.

Jesus'ga oarō hete cidade de Jerusalém
(Lucas 13.34-35)

³⁷ Kiro Jesus'ga ei:

–Jerusalémmeva'ero pe pejuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea jipi, ei Jesus'ga cidadepeve'ga pe Jerusalémmeve'ga pe. Tupana'ga ahe mondoukarame pe pyri pe peapiapi ahe jipi ahe jukavo, ei Jesus'ga. Inamutiḡa omono'ono'ō gway'ria opepoa gwyri pe. Na jitehe ji pe mono'ombotara'jara'javi ji pyri inamutiḡa ja pe nderekokatupota novīa. Emo pe ndapepotaruhui reki, ei Jesus'ga.

³⁸ –Pehendu ti a'ero! ei Jesus'ga. Kiro po ti Tupana'ga pohiri pe hugwi nehē. Ga ndohepiakatua'javi pejatykahavuhua a'ero nehē. Pe tehe po ti peko a'ero nehē. ³⁹ Pe ndajirepiaga'javi nehē, a'e katu ji pe me, ei Jesus'ga. Aerē jate po ti ji rura'javi nehē. A'ea rupi po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ti tomombyri Jesus'ga pe. Gaha ko Tupana'ga ga mbuhuruka,” pe'e po ti pe nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

24

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavaḡwama
(Marcos 13.1-2; Lucas 21.5-6)

¹ Kiro Jesus'ga hemi gwe'yja'ga jatykahavuhua hugwi ogwovo. Gareximbo'ehara'ga nduri ga pyri.

–Ehepia nhandere'yja'ga jatykahavuhua ongare'yjuhua ita apopyra, ei ḡa pe a'ero.

Nahā ḡa ei ga pe hepiuka ga pe. ² A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

–Pehepia pe nhandejatykahavuhua nhaporemo avo, ei ga ḡa pe. Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itauhua nehē. Omonduru pa po ti ga inoga nehē, ei Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ga pe.

*Hahyhetega wama Jesus'gareheve'ga pe
(Marcos 13.3-13; Lucas 21.7-19)*

³ Aerē Jesus'ga hoi ogwovo vvytyruhu pe oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Pevo ga apygame garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri ojipe'ga ndovakie'ŷ. Kiro ga ei ga pe:

—Emombe'u ti ore ve. Maname po ti ga imondurugi nhandejatykahavuhua nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ē ahemonhimomby'ava'ea nehē ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi nehē Jesus'ga uhura'ja gweri' javo. Gara na'ē po ti Tupana'ga gwepiuka ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi nehē kiro mbapava koty javo, ei ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Penhimboko'i ti! Tapenhimoandyandyukari ti ga pe. ⁵ Aerē po ti he'yjuhuve'ga uhu ji ra'āra'āteheavo javo nehē: “Jihi ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo.” A'ea po ti ga ei o'mbero nehē, ei Jesus'ga. He'yjuhuve'ga po ti heroviari ga'mbea nehē, ei Jesus'ga.

⁶ —Aerē po ti ojipe'ga tavukari ojipe'ga pe nehē. A'ero po ti ga ei pe me: “Ira'agwe ga tavukari. Paivouhu ga ndekoi otavuka no,” e'i po ti ga pe me nehē. Ga a'ea imombe'urame pe me ti tapemomynhukari ga pe pejipy'a penhimongyhyjiukare'yma nehē. Otavuka tuhē po ti ga nehē. A'ea rupi rūi po ti mbapavakotyva'ea nehē, ei Jesus'ga.

⁷ —Gagwyrripeve'ga po ti oko na'ē ojipe'ga gwyrripeve'ga ndehe otavuka nehē. Ojipe'ga nduvihavuhu'ga po ti omondo ojigwyrripeve'ga otavuka ojipe'ga nduvihavuhu'ga gwyrripeve'ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ahā po ti ga pe mbatera avo nehē. Pevo po ti ty'ara ga jukai nehē no, ei Jesus'ga. Omyomyi po ti vyva avo nehē. Pevo po ti vyva imyimi nehē no, ei Jesus'ga. ⁸ Nahā ppy po ti nehē. Aerē po ti koji'i tiruahū nehē, ei Jesus'ga.

⁹ —A'ea renonde po ti ga pe pyhygi pe nderohoahyavo huvihava'ga pyri nehē tomondo ti ga hahyva'ea ga pe javo. A'ero po ti ga imondoi hahyva'ea pe me pe jukavo nehē. Nahā po ti vvyakotyve'ga ndekopavi pe ndehe pe arōe'ŷheteavo nehē pejikoga gwaramo ji rehe, ei Jesus'ga.

¹⁰ —A'ero po ti he'yjuhuve'ga jireheve'ga pohiri ji hugwi okote'varuhuavo hendukatue'yma nhinhi'iga nehē hahyro gwaramo ojive, ei Jesus'ga. Onhokwava'eguka po ti ga nhiarōe'ŷve'ga pe nehē tomondo ti ga hahyva'ea ga pe javo, ei Jesus'ga. Nonhoarōi hete po ti ga okovo opohirame nhinhi'iga hugwi nehē, ei Jesus'ga. ¹¹ Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga nduri he'yjuhuve'ga nehē. Ganhi'iga rūi po ti ga imombe'ui he'yjuhuve'ga moandyandyita, ei Jesus'ga. ¹² Jypya jireheve'ga onhoarō hete. Aerē po ti igwaigwavete gambysteripeve'ga nonhoarōi onhimongyavo nehē. A'reki igwaigwavete vvyakotyve'ga okote'varuhu, ei Jesus'ga.

¹³ —Kiroki ga onhimboita avuirama opohire'yma ji hugwi - gaha po ti ji ga roero yvagi pe ga mongovo avuirama jipipyri nehē, ei Jesus'ga.

¹⁴ A'ea pyryva'ea po ti nhinhi'igareheve'ga imombe'umbe'ui vvyakotyve'ga pe nhaporemō mbapava renonde. Ga po ti e'i ga pe nehē: “Perojijjijjyuka ti pejaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboā pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhuhetero nehē.” A'ea po ti ga imombe'ui ga pe nhaporemō tokwaha pa ti ga javo. Vvyakotyve'ga gwyrripeve'ga nhaporemō henduvame ganhi'iga po ti ji rura'javi nehē mbapava koty nehē, ei Jesus'ga.

*Jesus'ga omombe'u aerēva'ea hahyheteva'ea
(Marcos 13.14-23; Lucas 21.20-24)*

¹⁵ —Aerē po ti pe hepiagi ite'varuhuheteheteva'ea jipiukaramē o'ama Tupana'ga apoa pype ipojy kahava pype. Ymyahū ite'varuhuheteheteva'ea

ahe imombe'ui ikwatija Danielva'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako, ei Jesus'ga.

(Kiroki ga omonhi'ī āga ikwatijara – tokwaha ti ga.)

16 –Pe hepiagame ite'varuhuheteheteva'ea jipiukari. A'ea rupi ti Judéiapeve'ga toka'nhy onhana vytyruhu pe onhimima nehē xamanoyme ti javo, ei Jesus'ga. 17 Kiroki ga oko ongapereuhuva'ea arimo – gahā ti kotihī toka'nhy onhana. Tokiyime ti ga gwonga pype ombatera renoheme'yma jugwi, ei Jesus'ga. 18 Kiroki ga oko ko pe – gahā ti kotihī toka'nhy onhana. Tokiyime ti ga gwonga pe opira renoheme'yma, ei Jesus'ga. 19 Iporia'i po ti ipuru'ave'ga a'ea rupi oka'nhyopotarame nehē. Iporia'i po ti ga nehē no – kiroki ga omoka'mbuka'mbu gwa'yra'ga ga nenonhapotarame, ei Jesus'ga.

20 –Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Ite'varuhuheteheteva'ea jipiukarame po ti ore noroka'nhyotari yapouhua rupi. A'ereki a'ea rupi hahy ore ve ore horame. Nurā ti teremhuhurukari ite'varuhuheteheteva'ea yapouhua rupi.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. Pe'ji ti ga pe: “Noroka'nhyotari ore sábadō rupi oreporavykye'yma rupi. A'ereki Moisésva'ea e'i irupe rūi ahe toho nhandeporavykye'yma rupi javo. A'ea rupi rūi ti toroka'nhy. Nurā ti teremhuhurukari ite'varuhuheteheteva'ea sábadō rupi.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

21 –A'ea ji ei pe momoranduva penhimboko'i ti aerēva'ea hugwi tiru'ahūheteva'ea hugwi javo. Ite'varuhuheteheteva'ea jipiukarame po ti tiru'ahū hete tuhē pe me nehē. Tupana'ga rembiapopyyagwera jate ndogwerekoi a'ea'java'ea. Aerē po ti ndogwerekōa'javi a'ea'java'ea nehē no, ei Jesus'ga.

22 –Aerē po ti Tupana'ga omombi tiru'ahūheteva'ea nehē. A'ereki ga e'i jipe: “Momi po ti gākira hehe nehē. A'ero kirupi!” ei ga. Po ti mbegwe ga imombigi tiru'ahūheteva'ea nehē, a'ero po ti vvyakotyve'ga manombavi nehē. “Tahahya'javyme ti nhiremimo'ēhara'ga pe,” ei ga. Nurāro gwaramo po ti ga imombigi nehē, ei Jesus'ga.

23 –Aerē po ti ojipe'ga ei pe me nehē: “Pehepia! Avo ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga.” Po ti ga ei a'ea, a'ero ti taperoviari ga'mbea, ei Jesus'ga. Po ti ga ei pe me nehē: “Pehepia! Pevo ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga.” Po ti ga ei a'ea, a'ero ti taperoviari ga'mbea, ei Jesus'ga.

24 –Aerē po ti ojipe'ga ei nehē: “Jihi ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo,” e po ti ga o'mbero nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ga ei nehē: “Jihi ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo,” e po ti ga o'mbero nehē, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti ga ei nehē: “Tiapoapo tuhē ti ahemonhimomby'aheteva'ea ga pe hepiuka ga moandyandyita, Tupana'ga remimo'ēhara'ga vehevi po.” A'ea po ti ga ei japovo nehē, ei Jesus'ga. 25 Pehendu ti! ei Jesus'ga. Opomomorandu ji ko nahā po ti tiru'ahūva'ea nehē javo, ei Jesus'ga.

26 –Nurā ti tapehenduvi ganhi'iga. Po ti ga ei pe me nehē: “Pehepia! Cristo'ga oko ongae'yi me.” Ga erame na, a'ero ti tapehoi ongae'yi me hepiaga. A'ereki ga i'mbe. Ji rūi po ti nehē, ei Jesus'ga. Po ti ga ei pe me nehē: “Pehepia! Cristo'ga oko oki pe gandovakie'yi.” Ga erame na, a'ero ti taperoviari ganhi'iga, ei Jesus'ga. A'ereki ga i'mbe.

27 –Ji rura'javame tupā veraverava ja po ti ji reki nehē. Tupā veraveravame kwara ipora koty ombokojahu pa yvaga kwara ihoa koty vehevi, ei Jesus'ga. A'ero ahe gwepia pa kojahua. Na jitehe po ti ga ji repiapavi jirura'javame yvaga hugwi nehē yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

28 –Jukwaha po ti nehē, ei Jesus'ga. Ahe manorame ti huruvua onhimongy ahera'oa pyri nehē ti'u javo.

A'ea Jesus'ga ei na jitehe po ti jukwaha jirura'javame nehē javo.

Jesus'ga rura'javaḡwama
(*Marcos 13.24-27; Lucas 21.25-28*)

²⁹—Ga tiruahumbavirē pe me

“po ti kwara igwevi nehē”, ei Jesus'ga.

“Jahya po ti nombokojahua'javi nehē no.

Jaytata ia po ti indurundurugi yvaga hugwi nehē.

Yvagipeva'ea po ti igwyḡwymy ipopoakava'ea nehē”, ei Jesus'ga.

³⁰ A'ero po ti Tupana'ga hepiukari yvagipeva'ea nehē tokwaha ti vvyakotyve'ga Jesus'ga ruraḡwama javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti vvyakotyve'ga gwyriveve'ga jehe'oi ovy'are'yma nehē. A'ero po ti ga ji repiagi ji rura'javame yvaḡatiga pyteri pe vvyakotyva'ero yvagipeva'ero nehē, ei Jesus'ga. Jipopoakara po ti ga gwepia nehē no. Nhirendy'jandy'java po ti ga hepiagi nehē no jikatuhetea, ei Jesus'ga.

³¹—Nanime trombeta ipyhava nehē, ei Jesus'ga. Hahyahi ipyambua nehē. Trombeta renduvame po ti jipyrive'ga hoḡahoi vvyakotyve'ga gwyrive pe nhaporemo okovo nhinhi'iga rupi nehē. Pevopevo po ti ga nhiremimo'ēhara'ga monhimono'ono'ogi ga nderua ji pyri nehē, ei Jesus'ga. Nahā po ti ga ga nderuri kwara ipora hugwi kwara ihoa hugwi no tyapyra hugwi no nhimbya hugwi nehē no, ei Jesus'ga.

Figo'yva figueira ahe mbo'e
(*Marcos 13.28-31; Lucas 21.29-33*)

³²—Kiro po ti ji pe mbo'e i ojo'java'ea pyvō, ei Jesus'ga. Hepiagame figo'yva pe pekwaha. A'ereki henhunhame huangrya pe ei: “Kwaria ḡweri kiro, pe'e pe. ³³ Na jitehe hepiavame tiruahūva'ea pejive po ti pe ikwahavi nehē kiro mbapava koty javo, ei Jesus'ga. ³⁴ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aḡwamove'ga ndekojirame po ti akoja ihopavi japiavo nehē, ei Jesus'ga. ³⁵ Opa po ti yvaga yvya pavēi nehē. Nhinhi'iga po ti ndopavagwami opopoakapige'yma okovo a'itituhēva'ero avuirama nehē, ei Jesus'ga.

Maname po ti Jesus'ga rura'javi nehē?
(*Marcos 13.32-37; Lucas 17.26-30, 34-36; 12.39-40*)

³⁶—“Maname po ti nde rura'javi nehē?” pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. A'ea vvyakotyve'ga ndokwahavi, ei Jesus'ga. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ndokwahavi no. Ji vehevi Tupana'ga ra'yramo ndakwahavi no, ei Jesus'ga. Jiruva'ga jate okwaha jirura'jahava nehē, ei Jesus'ga.

³⁷—Noéva'ea nhinhaḡa renondevaha yhara ruvihavuhua pype ojo'ja jirura'java renondevaha pavēi, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. ³⁸ Ymyahū Noéva'ea nhinhaḡa renonde yhararuvihavuhua pype ahegwyriveva'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo hako. Ahegwyriveva'ea rembirekoro akwaimba'eva'ea jipi no. Ojipeva'ea kunhava'ea mohembirekoi no. Nahā ahegwyriveva'ea reko i okovo Noéva'ea avame yharuhua pype hako. ³⁹ A'ea rupi ahegwyriveva'ea ndokwahavi yharehanhuhūa ruraḡwama - kiroki ahegwyriveva'ea ndo'avi yharuhua pype. Ahegwyriveva'ea mbotyppyvava yhya nhatymbavi hako. Na jitehe po ti vvyakotyve'ga ndokwahavi jiruraḡwama nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁰—A'ero po ti akwaimbae'ga mokonha'ga oko ko pe nehē. Kiro po ti ojipe'ga rorohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga.

⁴¹—Kunha'ga mokonha'ga po ti ombo'i imbo'ihava pyvō. Kiro po ti ojipehēa rorohohava nehē. Kiro po ti ojipehēa rejahava nehē, ei Jesus'ga.

⁴²—Penhimboko'i ti jipi ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuaavo ji mboha'uva. A'ereki pe ndapekwahavi maranime po ti nhandepojoykaharete'ga rura'javi nehē javo ji ve, ei Jesus'ga. ⁴³ Onga jara'ga ndokwahavi

iporomive'ga rura gwonga pe, ei Jesus'ga. Po ga okwaha, gwepia katu po ga gwonga a'ea rupi hamo iporomive'ga mongiuikare'yma hamo, ei Jesus'ga. A'ea pe pekwaha, ei Jesus'ga.

44—Nurā ji ei pe me: Penhimboko'i ti a'ero penhimboavujikwea jirura'java pota ji mbuhua, ei Jesus'ga. Pe ji mboha'uve'ymame kiro po ti ji ruri vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

*Nahā ahe ombojikoguka ojihe
(Lucas 12.41-48)*

45—Kiroki ga ombojikoguka opojoykahara'ga ojihe gweaporoġitakaturu – marā ga rekokatui? ei Jesus'ga ġa pe. Kiro po ti ji garekokatua mombe'ukatui pe me ojo'java'ea mombe'gwovo. Gwepia katu ga opojoykahara'ga mbatera, ei Jesus'ga. Ga pe gajojoykahara'ga ei a'ero ohorame: “Nde po ti jipyrive'ga ndepiakatuharamo. Ema'ē ti nhimbatera ġa pe ġandetakwera ja ġipi to'u ti ġa javo.” Nahā ga ei ojipyrive'ga pe ogwovo.

46—A'ero gapyrive'ga jara'ga ndepiakatui imondovo ġa pe ġa nderekovo gandeipakatuharamo ga horame. Aerē gajojoykahara'ga jivyri ġa ndepiaga. Ga e'i: “Ga ndepia katu reki ga imondovo ġa pe,” ei ga.

—Pyrī hete gandeipakatuhara'ga pe a'ero, ei Jesus'ga imombe'gwovo.
47 Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti gajojoykahara'ga ei ga pe nehē: “Ehepia katu pa ti a'ero nhironga ġigwyrā reheve nhimbatera reheve no.” Nahā po ti ga ei nehē toko ti ga herekohavamo ji ve javo, ei Jesus'ga.

48—Po gandeipakatuhara'ga rekote'varuhui, a'ero po ga ei ovyteri pe opojoykahara'ga rure'ymame: “Mbaigwe po ti jipojoykahara'ga jivyri nehē,” e po ga. 49 A'ero po ga ndohepiakatui opojoykahara'gapyrive'ga, ei Jesus'ga. Onupā po ga ġa ġa poravykyrame. O'u hete po ga gambatera gweagwyrivamo no heagwyrive'ga pavēi, ei Jesus'ga. 50 Ovyteri pe ga ei upa nduri po ti jipojoykahara'ga kiro nehē javo.

—A'ea rupi po ti gajojoykahara'ga ruri ovahema nehē, ei Jesus'ga.
51 Gajojoykahara'ga ga rovaja'rogukari nehē. A'reki ga ndokoi opojoykahara'ga nhi'ġa rupi. Nahā po ti gajojoykahara'ga ga mongoukari ahe-moandyandyiva'ea pyri nehē, ei Jesus'ga. Hahyva'ea ruvihava pype po ti ga jehe'oi ojihe a'ero onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

25

Kunhangwera'ga ivojave'ga dezve'ga

1—Ji rura'jahava koty marā po ti hekoi nehē vvyakotyve'ga pe ġa erame Tupana'ga nhandervihavuhuhetero oko javo? ei Jesus'ga ġa pe. A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea java'ea, ei Jesus'ga. Kunhangwera'ga ivojave'ga ipyhygi lamparinas dezve'ga, ei Jesus'ga. A'ea ġa herohoi ga rovatiamo – kiroki ga hambireko a'ea rupi.

2—Jara'ga cincove'ga okwaha hete gweaporoġitakaturu kunhangwera'ga. Jara'ga cincove'ga ndokwahahetei gweaporoġitate'varuhuaavo kunhangwera'ga, ei Jesus'ga. 3 Ikwahave'ŷve'ga ndogwerohoi querosene'java'ea herohorame lamparinas. 4 Ikwahave'ga ki a'e te gweroho querosene'java'ea nhumbi'a pype herohorame lamparinas. 5 Mbaigwe ga ruri – kiroki ga hambireko. A'ero kunhangwera'ga kiri gwopehyiro, ei Jesus'ga.

6—Ypyhaji katu ġa henduvi ġanhi'ga. “Poro ga ruri. Peho ti ga rovatiamo,” ei ġa.

7—A'ea henduvame kunhangwera'ga vyri ikytiavo imondyhava pavio japokatuavo tombokojahu katu ti javo, ei Jesus'ga. 8 A'ero ikwahave'ŷve'ga ei

ikwahave'ga pe: “Pembuhu ore ve querosene'java'ea. A'ereki ogwe oreapoa lamparinas,” ei ga.

⁹ A'ero ikwahave'ga ei: “Noromondo po ti ore nehē. A'ereki oreapoa querosene'java'ea ndohygi nhandeapoa rehe nhaporemō lamparinas rehe nhaporemō. Peho ti ima'ehara'ga pyri ipyhyga pejive,” ei ga ikwahave'yve'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁰ —A'ero ikwahave'yve'ga hoi toropyhy ti javo. Gandakykweri ga ruri reki - kiroki ga hembireko. Onhimboavujikweve'ga hoi ga rupi toryvi pe okiavo onga pype. Gwovapyty' ga a'ero, ei Jesus'ga.

¹¹ —Aerē ikwahave'yve'ga nduri javo: “Ehovapytymba'vo ti ore ve. Toroki,” ei ga.

¹² —A'ero ga ei ga pe: “Nahovapytymba'vogi po ti ji pe me nehē. Imombe'ukatavo ji ei pe me: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

¹³ —Nahā po ti hekoi nehē. Nurā nane'ymi ti pepota jirura'java penhi-momiranama ji mbuhua, ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapekwahavi maranime po ti nhandepojykaharete'ga rura'javi nehē javo, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

*Huvihava'ga omondo oitambere'ia trêsvē'ga pe
(Lucas 19.11-27)*

¹⁴ —Jirura'jahava koty marā po ti hekoi yvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhandervihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. Akwaimbae'ga hoi paivouhu ojipe'ga gwyrī pe. Ohoa renonde ga ojipyryve'ga mbuhurukari ojipyri. Ga omondondo ga pe ombatera oitambere'ia no tombohe'yjuhu ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

¹⁵ —A'ero cinco itambere'ia hehanhuhūva'ea ga imondoī ojipe'ga pe ga hohe ga ombohe'yi kwaha javo. Dois itambere'ia hehanhuhūva'ea ga imondoī ojipe'ga pe ga gwyrē'i ga ombohe'yi kwaha javo. Ojipeji itambere'ia hehanhuhūva'ea ga imondoī ojipe'ga pe ga gwyrē'i ga ombohe'yi kwaha javo. A'ero ga ei: “Pepyhyhy ti mbatera nhiitambere'ia pyvō. Aerē ti pema'ema'ē mbatera itambere'ia ipyhyga koji'iva'ea,” ei ga ga pe. “Nahanahā ti peporavyky nhiitambere'ia pyvō koji'iva'ea imono'ono'oga aerē imbuhua ji ve,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—Kiro ga hoi ga hugwi a'ero ogwovo paivouhu hete ojipe'ga gwyrī pe, ei Jesus'ga.

¹⁶ —A'ero gapyryve'ga - kiroki ga opyhy cinco itambere'ia ga hugwi - gaha nambegwei'i ogwovo ipyhypyhyga mbatera ipyvō. Aerē ga ima'ema'ēi mbatera dez itambere'ia hehanhuhūva'ea gwuvihava'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁷ —Na jitehe ojipe'ga - kiroki ga opyhy dois itambere'ia gwuvihava'ga hugwi. Ga oho ipyhypyhyga mbatera ipyvō. Aerē ga ima'ema'ēi mbatera ipyhypyhyga koji'iva'ea itambere'ia. Ima'ema'embavirē ga gwereko quatro itambere'ia hehanhuhūva'ea gwuvihava'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁸ —Ojipe'ga ki a'e te - kiroki ga opyhy ojipeji itambere'ia gwuvihava'ga apoa - gaha gwvykoi itambere'ia ino'ga yvykwara pype imima tareko katu ti javo, ei Jesus'ga.

¹⁹ —Aerē mbaigwehu ganduvihava'ga rura'java paivouhua hugwi ua, ei Jesus'ga. Ovahemame ogwyrī pe kiro ga ojipyryve'ga mbuhurukari ojipyri - kiroki ga pe ga omondo oitambere'ia tombohe'yjuhu ti ga ji ve javo. Ga ga mbuhuruka ojipyri. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Maramomi kiro

nhiitambere'ia ga imbohe'yjuhurame? Koji'i po ga ipyhygi ji ve jirakykweri," ei ga ovytyeri pe, ei Jesus'ga.

20 –A'ero ga ruri ga pyri – kiroki ga opyhy cinco itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. Ga gweru gwuvihava'ga pe dez itambere'ia. “Jiruvihavamo erembuhu nde ji ve cinco itambere'ia ikwehe'i. Ehepia! Ikwepygame ji ipyhygi dez,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

21 –A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykatuavo ji ve. Mbohapyrete'i nde erembohe'yjuhu ji ve. Nurã po ti ji imondoi he'yiheteve'ea nde ve nehẽ embohe'yjuhu ti ji ve javo. Ejo ti ejoryjoryvamo ji pavẽi,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

22 –Aerẽ ojipe'ga ruri – kiroki ga opyhy dois itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. “Jiruvihavamo erembuhu nde ji ve dois itambere'ia ikwehe'i. Ehepia! Ikwepygame ji ipyhygi quatro,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

23 –A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykatuavo ji ve. Mbohapyrete'i nde erembohe'yjuhu ji ve. Nurã po ti ji imondoi he'yiheteve'ea nde ve nehẽ embohe'yjuhu ti ji ve javo. Ejo ti ejoryjoryvamo ji pavẽi,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

24 –A'ero ojipe'ga ruri – kiroki ga opyhy ojipeji itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. “Jiruvihavamo ko nde,” ei ga. “Akwa'ha ji nderea-porogitate'varuhua. Nde ndereporavykyi. Emo nde erepyhy ojipe'ga hugwi ejive. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga. 25 “Akyhyji ji nde hugwi. A'ero ji hoi imima neitambere'ia vvy pe – akoja nde erembuhu ji ve ikwehe'i. Ehepia neitambere'ia – akoja jitehe!” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

26 –A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereko te'varuhu nde evevugwero. Nde tuhẽ ere'ere'e ji ve: ‘Erepyhy nde ejive eporavykye'yma. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive.’ Nahã nde ei ji ve. Nde ji kwahavipe ji imondorame nhiitambere'ia nde ve embohe'yi ti javo, ei ga. 27 Nurã po nde eremondoro nhiitambere'ia ikwepykara'ga pe banco pype hamo. A'ero imbuhu'ragirẽ ojipe'ga pe po ga ombuhu koji'iva'ea nde ve hamo, ei ga ga pe. Nahã po nde herekoi nhiitambere'ia jirakykweri hamo. A'ero ji rura'javame po ji ipyhyga'javi nde hugwi nhiitambere'ia irũa reheve hamo,” ei ga ojipyryve'ga pe, ei Jesus'ga.

28 –Ojipe'ga pe ga ei: “Pepyhy ti nhiitambere'ia ga hugwi imondovo akoga'ga pe – kiroki ga ombohe'yi nhiitambere'ia nahã herekovo dez itambere'ia,” ei garuvihava'ga, ei Jesus'ga.

29 –A'ero ji ei pe me, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwereko a'ea pyvõ oporavyky pota ji ve – ga pe po ti ji koji'iva'ea imondoi toporavyky ti ga a'ea pyvõ javo. Gwereco ranuhũ po ti ga nehẽ, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndogwerecoi gwerevi oporavykypotare'yma – aru po ti ji ga hugwi a'ero toporavykya'javyme ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

30 –Nurã ģanduvihava'ga ei javo ojipyryve'ga pe: “Akoja'ga – kiroki ga nombohe'yi nhiitambere'ia – gaha ti toporavykya'javyme ji ve ipotare'yma ģwaramo. Pemombo ti ga ppytunahiva pype. Pervo po ti ga jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive a'ero nehẽ,” ei ga, ei Jesus'ga ojo'java'ea imombe'gwovo.

Mbapava koty po ti Tupana'ga e'i ga pe nehẽ

31 –Aerẽ vvyakotyva'ero vyagipeva'ero po ti ji rura'javi vvyakotyve'ga nduvihavuhetero nehẽ, ei Jesus'ga. Nhirendy'javuhua pyteri pe jikatukatuva'ea pyteri pe po ti ji rura'javi nehẽ, ei Jesus'ga. Pyryve'ga pavẽi nhaporemu po ti ji rura'javi nehẽ Tupana'gapyryve'ga pavẽi vyagipeve'ga pavẽi.

—A'ea rupi po ti ji reni jiapykakautua rehe javo vvyakotyve'ga pe nehē, ei Jesus'ga. ³² Amono'ono'oguka po ti ji vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga jirovai pyteri pe nehē. Ovelhas repiakatuhara'ga ope'a ovelhas cabritos hugwi jipi. Na jitehe po ti ji vvyakotyve'ga pe'ai nehē, ei Jesus'ga. ³³ Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe po ti ji ei nehē: Pejo ti ji pyri kokoty jijohukoty rūi, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ga pe po ti ji ei nehē: Peho ti kikoty jijohukoty, a'e po ti ji nehē, ei Jesus'ga. Nahā po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe'ai ojipe'ga hugwi avo vvyakotyve'ga pe nehē, ei Jesus'ga.

³⁴ —Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe po ti ji ei ganduvihavuhuhetero nehē jijohukotyruive'ga pe nehē: Tupana'ga jiruva'ga omombyry pe me. Nurā ti pejo pejikovo ganduvihavamo Tupana'ga pyri ga rekorame ganduvihavuhuhetero, ei Jesus'ga. Ymyahū vvyakotyve'ga aporame Tupana'ga omboavujikwe pe me toko ti ga ganduvihavamo javo.

—Nahā ji ei pe me. ³⁵ A'ereki ty'ara ji jukarame pe pembuhu mbatera ji ve, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ji ygweirame pe pembuhu yhya ji ve, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ji hajiheva'ea pe me. Emo pe pe'e ji ve: “Eapy ti ore pyri i'gwovo. Eki ti oreronga pype.” A'ea pe pe'e ji rerekokatuavo, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. ³⁶ Ji pire'yname pe pemondo jipira ji ve, a'e po ti ji ga pe nehē. Ji tetirūrame pe pejo ji pyri ji pokoga. Ji imombe'urame Tupana'ga nhi'iga ga ji mongi cadeia pype. Pevo pe nduri ji pyri ji pokoga, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe nehē, ei Jesus'ga.

³⁷ —A'ero po ti ganhi'igarupive'ga ei ji ve nehē opojykaharetea pe nehē: “Maranime ore nde repiagi ty'ara nde jukarame?” e po ti ga nehē. “Ndorohapiagi tuhē reki ore! Nurā ore noromondo mbatera nde ve,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde ygweirame? Ndorohapiagi tuhē reki ore! Nurā ore noromondo yhya nde ve,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga. ³⁸ “Maranime ore nde repiagi nde rekorame hajiheva'ero ore ve? Ndorohapiagi tuhē reki ore! Nurā ore ndoro'ei nde ve a'ero: Ejo ti i'gwovo ore pyri ekiavo oreronga pype. Na rūi ore ei nde ve,” e po ti ga nehē. “Maranime ore nde repiagi nde pire'yname? Ndorohapiagi tuhē reki ore! Nurā ore noromondo ndepira nde ve,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga. ³⁹ “Maranime ore nde repiagi nde tetirūrame? Ndorohapiagi tuhē reki ore nde tetirūrame. Nurā ore ndoropokogi nde,” e po ti ga nehē. “Maranime ore nde repiagi nde rekorame cadeia pype? Ndorohapiagi ore nde renama cadeia pype. Nurā ore ndoropokogi nde,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga.

⁴⁰ —A'ero po ti ji ei ga pe jirekorame ganduvihavuhuhetero nehē: Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pe nhiirū'ga pokokaturame jipi tuhē pe ji poko katu a'ero. Po okoteheva'ero ga reko'i novīa nhiirū'ga jireheve'ga. Pe ga pokokaturame jipi tuhē pe ji poko katu a'ero, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe nehē, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Ojipe'ga pe jijohukotyve'ga pe po ti ji ei nehē: Pejipe'a ti peji'gwovo ji hugwi. Pendekote'varuhua ko pehoagwama tata pype. Nurā ti peho hahyva'ea ruvihava pype tata pype – kia Tupana'ga oapo toho ti Diabo'ga gapyriva'ea pavēi ipype nehē javo, a'e po ti ji nehē, ei Jesus'ga. Pevo tata pype po ti hahy avuirama pe me nehē, a'e po ti ji jijohukotyve'ga pe nehē, ei Jesus'ga.

—Nahā ji ei pe me. ⁴² A'ereki ty'ara ji jukarame pe napembuhuri mbatera ji ve, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ji ygweirame pe napembuhuri yhya ji ve, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. ⁴³ Ji hajiheva'ea pe me. Ndape'ei pe ji ve: “Eapy ti ore pyri i'gwovo. Eki ti oreronga pype.” A'ea rūi pe'e pe ji rerekokatue'yma, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ji pire'yname pe napemondo jipira ji ve, a'e po ti ji ga pe nehē. Ji tetirūrame pe ndapejori

ji pyri ji pokoge'yma. Pe ndajipokogi ji rekorame cadeia pype, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga.

⁴⁴—A'ero po ti ga ei ji ve nehē opojykaharetea pe nehē: “Maranime ore nde repiagi ty'ara nde jukarame?” e po ti ga nehē. “Ndrorohepiagi tuhē reki ore. Maranime ore nde repiagi nde ygwairame? Maranime ore nde repiagi nde rekorame hajiheva'ero ore ve? Ndrorohepiagi tuhē reki ore,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde pire'ymame? Maranime ore nde repiagi nde tetirūarama?” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde rekorame cadeia pype? Nahanahā nde rekorame ore ndorohepiagi tuhē reki. Nurā ore ndoropokogi nde,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga.

⁴⁵—A'ero po ti ji ei ga pe nehē: Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pe nhiirū'ga pokokatue'ymame jiji tuhē pe ndajipokokatui a'ero. Po okoteheva'ero ga reko'i novīa nhiirū'ga jireheve'ga. Pe ga pokokatue'ymame jiji tuhē pe ndajipokokatui a'ero, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga.

⁴⁶—Ga po ti oho hahyva'ea ruvihava pype tata pype upa avuirama nehē, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igarupeve'ga po ti oho yvagi pe okovo avuirama Tupana'ga pyri upa nehē, ei Jesus'ga.

26

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2; João 11.45-53)

¹ A'ea mombe'upavirē Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

²—Mokōi po ti pe kiri nehē. A'ero po ti nhandere'yja'ga japoi toryva i'gwovo nehē – kiroki toryva pe nhande ei: Páscoa, ei Jesus'ga ga pe. A'ea rupi po ti nhikwava'ēhava'ga pe nehē. Ji pyhy ti ga ji mbovyva yva rehe ji jukavo nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

³ A'ea rupi ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga ojatyka judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi xava'eve'ga pavēi no. Ojatyka ga Caifás'ga rongauhua pype. Caifás'ga ko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga. ⁴ Kiro ga ega'ei ojohupe:

—Marā po ti nhande Jesus'ga pyhynhimimukari ga jukauka nehē? ei ga. ⁵ Toryva rupi rūi ti nhande ga pyhygukari nehē he'yjuhuve'ga ti tojogway-vayvayme ga rehe onhimongyavo nehē, ei ga ojohupe.

Nahā ga ei. A'ereki Páscoa rupi judeus'ga ojatyka gwe'yjuhuro tikwaha'ja ti nhaneramonhava'ea reruragwera Egito hugwi javo.

Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga akağa rehe

(Marcos 14.3-9; João 12.1-8)

⁶ Aerē Jesus'ga reko'i Simão'ga ronga pype cidade'i pe Betânia pe. Simão'ga ko ijaijauhugwera'ga. ⁷ Garonga pe Jesus'ga i'urame kunhangwerahēa heruri perfume nhandya hyrua pype. He'yi hete itambere'ia perfume rehe. Hyrua ko alabastrova'ea ita apopyra. Jesus'ga pyri hēa heruri herovahema. Hēa heka'vogi perfume Jesus'ga akağa rehe. A'ereki hēa ga arō hete.

⁸ Hepiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga onhimonha'nga.

—Maranameuhū hēa jigwarai perfume rehe heka'voteheavo ga akağa rehe? ei ga. ⁹ Omondo po hēa ima'ēhara'ga pe ramo ipyhyga itambere'ia he'yiva'ea imondovo imbatere'yve'ga pe ramo. A'ereki he'yi itambere'ia hehe, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga.

¹⁰ Jesus'ga okwaha'ga'ea. A'ero ga ei ga pe:

—Maraname pe hēa mbote'varuhu pota? Pepi ti. A'ereki hēa oko katu katu ji ve heka'voga nhiakağa rehe, ei Jesus'ga ға pe. ¹¹ Nane'yimi imbatere'yve'ға oko pe pyri. A'ero ipotarama nane'yimi pe imondoı ға pe. Ji po ti a'ea nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ға pe. ¹² Heka'vogame perfume jira'oa rehe hēa ji mboavujikweri nhitymağwama pe, ei Jesus'ga. ¹³ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti ojipe'ға imombe'ui pyryva'ea ji mombe'gwovo vvyakotyve'ға pe nhaporemō, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti ға hēa mombe'ui nehē no tokwaha pa ti ға hēaremimbuhuragwera, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ға pe.

Judasva'ea e'i apyhyguka Jesus'ga javo
(*Marcos 14.10-11; Lucas 22.3-6*)

¹⁴ Kiro Judasva'ea hoi ogwovo ikwava'ēhara'ға nduvihava'ға pyri. Judas Iscariotes ei ға ahe ve. Ahe ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ға pyteripeva'ea. Kiro Judasva'ea hoi ovahema ikwava'ēhara'ға nduvihava'ға pyri. ¹⁵ Ga pe ahe ei:

—Maramomi po ti pe imbuhuri ji ve itambere'ia nehē? A'ero po ti ji ga pyhyguka pe me nehē, ei ға ға pe.

A'ero ға ei ahe ve:

—Toromondo ti momi trinta nde ve itambere'ia prata apopyra, ei ға.

—Kwa, ei ahe. Apyhyguka po ti ji Jesus'ga pe me nehē, ei ahe.

A'ero ға imo'emo'ēi itambere'ia imondovo ahe ve.

¹⁶ Herogwovo ahe ea'jaa'javi ovytyteri pe gweaporoğitaro: “Marā po ti ji Jesus'ga rerekoukari ga pyhygauka ға pe nehē?” ei ahe ovytyteri pe.

Garemimbo'eharava'ea oapo mbatera Páscoa rupi
(*Marcos 14.12-21; Lucas 22.7-14, 21-23; Joāo 13.21-30*)

¹⁷ Aerē kiro toryva Páscoa. A'ea rupi nanani judeus'ға i'ui pāo ndovuriva'ea. Nurā Jesus'ga remimbo'ehara'ға nduri Jesus'ga pyri javo ға pe:

—Mome po ti ore hoi mbatera mboavujikwea nde ve Páscoa rupi nehē tere'u ti javo? ei ға.

¹⁸ A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Peho ti cidade pe pejigwovo akoja'ға pyri. Pe'ji ti ға pe: “Nhanembo'ehara'ға ei nde ve: ‘Kiro po ti nhimanohava nehē. A'u po ti ji mbatera Páscoa rupi neronga pype nhiremimbo'ehara'ға pavēi nehē.’ Nahā nhanembo'ehara'ға ei nde ve.” A'ea ti pe'ji akoja'ға pe, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ға pe.

¹⁹ —Kwa, ei ға. Ogwovo ға hoi japovo mbatera imboavujikwea Páscoa rupi okovo Jesus'ga nhi'ğa rupi.

²⁰ Aerē Jesus'ga ruri ovahema. Kwara horē Jesus'ga apygi mesa pyri gwemimbo'ehara'ға pavēi dozeve'ға pavēi. ²¹ Ga i'urame Jesus'ga ei ға pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pepyteripeve'ға po ti ji pyhyguka jujukahara'ға pe nehē, ei ға.

²² Ndovy'arihu ға a'ero. Ga nağanani ға ei ға pe:

—Ji rūi re po? ei ға Jesus'ga pe ga renoına jipojykaharetero javo ға pe.

²³ A'ero ға ei ға pe:

—Kiroki ға omonde pāo tyhya pype i'gwovo ji pavēi – gaha po ti ji pyhyguka jujukahara'ға pe nehē, ei Jesus'ga. ²⁴ Amano tuhē po ti ji nehē. Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara ei ji mombe'gwovo, ei Jesus'ga. Ga pe – kiroki ға ji pyhyguka ji mondovouka jujukahara'ға pe – ға pe po ti tiruahū hete nehē. Po gayhēa nombo'ari ға hamo, a'ero po koji'i pyry ға pe hamo, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

²⁵ Judasva'ea ko aerē Jesus'ga pyhyguka gajukahara'ga pe. Kiro ahe ei:
 –Ji rūi re po? ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.
 A'ero Jesus'ga ei ahe ve:
 –Ndehe ko ere poha, ei ga Judasva'ea pe.

Jesus'ga omondo ahe ve pāo vinho reheve

(Marcos 14.22-26; Lucas 22.14-20; 1 Coríntios 11.23-25)

²⁶ Ga i'urame Jesus'ga ipyhygi pāo. Kiro ga nhi'īgi Tupana'ga pe hehe ndepiry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirē ga haygwe'rogwe'rogi pāo imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe.

–Pepyry ti i'gwovo pāo. A'ea ko jira'oa, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea ga ei ga pe aere'ĩ po ti hajiheve'ga jigwarai jira'oa rehe ji jukavo nehē javo. Ga hugwi ga ipyhygi pāo i'gwovo.

²⁷ Ga i'urame ga ipyhygi copo. Oko vinho ipype. Hehe ga nhi'īgi Tupana'ga pe ndepiry hete nde imbuhua ore ve javo. A'ero ga imondoi vinho ga pe.

–Pe napenani ti pe'u, ei ga ga pe. ²⁸ A'ereki a'ea ko jirekoa, ei Jesus'ga. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijijukauka nehē. Nahā po ti ji manoi yvyakotyve'ga ndepyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea mombe'gwovo: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gādekote'varuhua ga hugwi,” ei ga. Nurā jirekoa reka'voga gwaramo a'iti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori he'yjuhuheteve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehē gwembi'ea rupi nehē, ei Jesus'ga.

²⁹ –A'e ji pe me: Kiro po ti ji nda'apoa'javukari nanongara toryva vinho gwovo pe nderekovo nehē, ei Jesus'ga. Aerē po ti nhanderuvihavuhuhetero Tupana'ga japoukari ji ve toryva gwonga pe yvagi pe nehē. A'ea rupi po ti ji japo toryva a'ero hajiheva'ea ipyahuva'ea nehē jiroryvamo pe pavēi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰ Onhimby'yirame ga hoi onga hugwi ogwovo oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahā ti ne'mbe javo

(Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34; João 13.36-38)

³¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Pe nhaporemo po ti pe pohiri ji hugwi penhana kiro ypytunimo ga ji pyhyga gwaramo. A'ereki nahā Tupana'ga imombe'ui ikwatijarukarame hako. Garembikwatijarukara e'i:

“‘Ajukauka po ti ji ovelhas repiakatuhara'ga nehē,’ ei Tupana'ga.

‘Onhigwahegwahē ovelhas hepiakatuhara'ga renymbava nehē,’ ei Tupana'ga,” e'i ikwatijariipyra, ei Jesus'ga.

Ji ve Tupana'ga ei ovelhas repiakatuhara'ga. Pe me ga ei ovelhas, ei Jesus'ga.

³² –Tupana'ga ji mbogwerava'javame ji na'ē po ti aho Galilēiapeve'ga gwryi pe pe nenonde nehē, ei Jesus'ga.

³³ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

–Jara'ga po ti opohipavipe nde hugwi nehē. Jihi po ti ndapohiraḡwami nde hugwi nehē, ei ga.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

–Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: Kiro ypytunimo po ti nde ei ji ve nehē: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trēs po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamutiḡa nhi'īga renonde nehē, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ –Nda'ei tuhē po ti ji nanongara nehē, ei Pedro'ga Jesus'ga pe. Po ti ga ji juka vehevi nde reheve, a'ero po ti ji nda'ei nanongara nehē, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

A'ea jitehe Jesus'ga remimbo'ehara'ga epavi Jesus'ga pe no.

*Jesus'ga oko matetȳhava pype Getsêmani pe
(Marcos 14.32-42; Lucas 22.39-46)*

³⁶ A'ero Jesus'ga ga nderovahemi Getsêmani pe.

—Peapy ti avo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Hehemo'i po ti ji hoi nhinhi'iga Tupana'ga pe, ei ga.

³⁷ Hehemo'i ga hoi a'ero Pedro'ga rerogwovo ojupi mokonha'ga nde-heve Zebedeu'ga ra'yra'ga ndeheve. Ndovy'ahetei Jesus'ga opy'a mbojuavo.

³⁸ A'ero ga ei ga pe:

—Jivy'are'yma ji juka pota. Pepyta ti avo. Tapekiri ti ji reheve ji moiruomo, ei ga ga pe.

³⁹ Hehemo'i ga hoi ga hugwi onhinoga ojavapyvo onhi'iheteavo Tupana'ga pe ji ndavy'ahetei javo.

—Apĩ, ei ga gwuva'ga pe Tupana'ga pe. Nde ipotarame teremhukurari ti hahyva'ea ji ve ji jukaukare'yma ga pe. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rūi ji tako, a'e reki nde ve. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

⁴⁰ Kirē ga ruri gwemimbo'ehara'ga pyri trêsvê'ga pyri ga ndepiaga. Oki ga upa. A'ero ga ei Pedro'ga pe:

—Napenhimomiranami'i pe pejopehyja pe naerũ? Ndapekiri po pe hamo ji moirũharamo, ei Jesus'ga ga pe. ⁴¹ Penhi'ĩ ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahã ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. A'ereki pe peko potã Tupana'ga nhi'iga rupi novĩa. Emo pe napenhimomiranami pejikote'varuhua pe Tupana'ga pe pokoge'ymane, ei Jesus'ga.

⁴² Aerē ga hoa'javi hehemo'i onhi'iga'java Tupana'ga pe.

—Apĩ, ei ga gwuva'ga pe Tupana'ga pe. Po ti nde ipotari nhimanoa, a'ero po ti ji manoi nde nhi'ipo'ruavo nehē, ei Jesus'ga.

⁴³ Kirē ga ruri gwemimbo'ehara'ga pyri trêsvê'ga pyri ga ndepiaga. Okira'ja ga upa. A'ereki ga hopehyi hete.

⁴⁴ Aerē ga hoa'javi hehemo'i ga hugwi onhi'iga'java Tupana'ga pe.

—Apĩ, ei ga. Po ti nde ipotari nhimanoa, a'ero po ti ji manoi nde nhi'ipo'ruavo nehē, e'ia'ja ga Tupana'ga pe.

⁴⁵ Kirē ga ruri gwemimbo'ehara'ga pyri. Ga e'i ga pe:

—Peki jitehe pe kiro pejipytu'uro naerũ? ei ga ga pe. Ji rendu ti! Kiro ihoi japiavo nhikwava'ega okote'varuhuve'ga po pe! ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. ⁴⁶ Pevy ti pepo'ama, ei ga. Pehepia! Kiro ga ruri - kiroki ga ji pyhyguka jijukahara'ga pe. He xaho tuhē ga rovatiamo a'ero, ei Jesus'ga.

*Opyhyguka ahe Jesus'ga
(Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53; João 18.3-12)*

⁴⁷ Jesus'ga nhi'igame ga pe nanime Judasva'ea ruri ovahema Jesus'ga pyri dozeve'ga pyteripeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea. Judasva'ea rupi he'yive'ga nduri herua itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve herovahema. Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi omondouka ga topyhy ti ga Jesus'ga javo.

⁴⁸ Kiro Judasva'ea Jesus'ga kwahavukari ga pe Jesus'ga pyhyguka ga pe. A'ereki ahe e'i jipe ga pe:

—Jivahemame Jesus'ga pyri po ti ji ga bejjai nehē. A'ero po ti pe ga kwahavi nehē gaha ko Jesus'ga javo. Pepyhygahy ti ga a'ero, e'i jipe Judasva'ea ga pe.

⁴⁹ A'ero kiro Jesus'ga pyri katu Judasva'ea vahemi.

—Kiro ji ruri nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe javo tehe ga pe. A'ero ahe Jesus'ga bejjai.

⁵⁰ —Kwāi, ei Jesus'ga ahe ve. Eho ti ejeaporogita rupi, ei Jesus'ga Judasva'ea pe.

A'ero ikwava'ēhara'ga nduvihava'gandehewe'ga nduri Jesus'ga pyhyga.

⁵¹ Nanime Jesus'gapavēive'ga pyteripeve'ga ipyhygi oitaky-hea'javuhuva'ea. A'ea ga imondoi ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'gapyrive'ga apiavo ga nambi'oga.

⁵² A'ero Jesus'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Emondoo'ja ti eapoa eku'ayviri, ei Jesus'ga. Kiroki ga otavuka ojipe'ga pe ga jukavo – ga pe po ti ojipe'ga otavuka ga jukavo, ei Jesus'ga. ⁵³ Po ti ji ei jiruva'ga pe nehē ji poko javo, a'ero kotihī po ti ga ojipyrive'ga mondoukari ji pyri he'yjuhuheteve'ga yvagipeve'ga doze exércitos nehē koji'ive'ga vehevi nehē topoko ti ga Jesus'ga javo, ei Jesus'ga ga pe. ⁵⁴ Po ti ji ei ga pe embuhu ti ga javo, a'ero po ti ndohoi Tupana'ga rembikwatijarukarā apiavo kiro. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i: “Tomanō ti ga.” Ymyahū Tupana'ga ei a'ea ji mombe'gwovo ikwatija hako, ei Jesus'ga.

⁵⁵ A'ea mombe'urē Jesus'ga ei ikwava'ēhara'ga nduvihava'gandehewe'ga pe:

—Amovahī po ji governo naerū? Nurā pe heruri itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerū? Nane'ymi ji rekoi pe pavēi pe mbo'eavo nhandejatykahavuhua pype ikwehe'i. A'ea rupi pe ndajipyhygi, ei Jesus'ga. ⁵⁶ Kirogwe jate pe nduri tipyhy ti Jesus'ga javo. Nahā hekoi Tupana'ga nhī'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo – kiroki Tupana'ga nhī'iga mombe'uharavā'ea rembikwatijara, ei Jesus'ga.

Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ga pohipavi Jesus'ga hugwi onhana.

Jesus'ga oko ahemogitaharava'ea rovai pyteri pe

(Marcos 14.53-65; Lucas 22.54-55, 63-71; João 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Kiro Jesus'ga pyhyhara'ga ga rerohoi Caifás'ga rongauhu pe ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga rongauhu pe. Pevo judeus'ga mbo'ehara'ga ojatyka xava'eva'ga pavēi.

⁵⁸ Pedro'ga hoi Jesus'ga reviri onhimboyha'iavo ga hugwi tajipyhygyme ti ga javo. Ovahē ga Caifás'ga rongauhua pyri okari pe. Pevo ga apygi guardas'ga pavēi marā po ti ga Jesus'ga rerekoi nehē javo.

⁵⁹ Judeus'ga mogitaharamo ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga xava'eva'ga pavēi jara'ga pavēi no – ga nhaporemō ojuka pota Jesus'ga. Ga nhaporemō gweka i'mbeve'ga ti'mbe ti ga Jesus'ga oko te'varuhu javo. Ga'mbea rendu pota ga. A'ereki ga gwepiuka pota Jesus'ga rekote'varuhua tijuka ti ga a'ero javo. ⁶⁰ He'yive'ga nduri ga pyri o'mbero novia. Emo ganhi'iga ndojo'jajo'javi reki. Nurā tegwete Jesus'ga jukahava nanongara rehe. Aerē mbapavamo mokonha'ga nduri. O'mbero ga ei Jesus'ga nhī'iga mombe'gwovo.

⁶¹ —Agwa'ga, ei ga Jesus'ga mombe'gwovo. Gaha e'i: “Jipopoaka ji. Nurā nonhimimiva'ea ji ve. Ipotarame po ti ji imoka'nhymbavi Tupana'ga ruhava nehē aerē japokatua'java mokōi rupi jikira rupi nehē.” A'ea Jesus'ga ei, e'i tehe mokonha'ga.

⁶² A'ero Caifás'ga ei Jesus'ga pe opo'ama:

—Nde nerenhi'igi a? Marāi nde a'ero? A'iti nde ere poha? ei ga Jesus'ga pe.

⁶³ Nonhi'igi Jesus'ga onhi'ipotare'yma gwaramo. Caifás'ga ei a'ero:

—Enhimombe'u katu ti ji ve kiro Tupana'ga nenhi'iga renduvame avuiramave'ga. Ma gara ndehe? Nde ko Cristo Tupana'ga remimbuhurukara? Nde ko Tupana'ga ra'yra naerū? ei Caifás'ga Jesus'ga pe.

⁶⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha. A'e ji pe me: Aere'i po ti pe ji repiagi ji apygame ipopoakaheteve'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi jitekovo huvihavamo

nehē. Pe po ti ji repiagi ji rura'javame yvaḡatiga pyteri pe ua vyva koty nehē no vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

⁶⁵ A'ero Caifás'ga opira mbotararagi anhimboahi ji javo. E'i ga:

—Jesus'ga onhimongouhu Tupana'ga'java'ero. Kirupi ojipe'ga nemimbojara Jesus'ga rehe a'ero! A'ereki Jesus'ga tuhē okote varuhua repiuka nhande ve. Pehendu pe ga ko, ei Caifás'ga ḡa pe. ⁶⁶ Marā pendeaporoḡita? Marāi pe ga pe? ei ḡa ga pe.

A'ero ḡa ei:

—Oko te'varuhu tuhē ga. Tomano ti ga, ei ḡa.

⁶⁷ A'ero ḡa nyvuni Jesus'ga rova rehe ga nupanupamo. Ojipe'ga ga petegi opovo.

⁶⁸ —Tupana'ga okwahapavuka nde ve nde ko Cristo ḡwaramo, e'i tehe ḡa Jesus'ga pe. Emombe'u katu ti ore ve a'ero. Ma'ḡa okwa nde rehe? ei ḡa Jesus'ga pe.

Nahā ḡa ga rerekomemui okote'varuhuavo ga pe.

Ji ndakwahavi Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(Marcos 14.66-72; Lucas 22.56-62; João 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ A'ea rupi Pedro'ga apygi okari pe Caifás'ga ronga pyri. Caifás'gapyrivehēa ruri Pedro'ga pyri.

—Ndehe ko Jesus'ga pavēiva'ea Galiléiapeve'ga pavēiva'ea, ei hēa Pedro'ga pe.

⁷⁰ Pedro'ga nanhimombe'ui reki. Gandovaki nhaporemo ga ei:

—Gara pe nde ei? A'ereki ji ndakwahavi, ei ga ogwovo.

⁷¹ Ga horame porta rupi – kiroki a'ea oho pehea pe – ojipehēa Caifás'gapyrivehēa Pedro'ga repiagi. Pevove'ga pe hēa ei:

—Agwa'ga ko Jesus'ga pavēiva'ea no Nazarépeve'ga pavēiva'ea, ei hēa.

⁷² A'ero Pedro'ga ei hēa pe:

—Ji ndakwahavi akoja'ga, ei ga o'mbero. A'ea ji amombe'u katu nde ve Tupana'ga nhinhi'ḡa renduvame, ei Pedro'ga o'mbero.

⁷³ Aere'i pevove'ga nduri Pedro'ga pyri – kiroki ḡa o'ā pevo – javo ga pe:

—Nde tuhē ko Jesus'ga pavēiva'ea. A'iti a. A'ereki nenhi'ḡa ko Galiléiapeve'ga nhi'ḡa ja. Nurā ore nde kwahavi, ei ḡa Pedro'ga pe.

⁷⁴ A'ero Pedro'ga ei:

—Ji ndakwahavi tuhē akoja'ga, ei Pedro'ga o'mbero. A'ea ji amombe'u katu pe me Tupana'ga nhinhi'ḡa renduvame. Po ji mbero a'ea rehe, a'ero po ti Tupana'ga tomondo hahyva'ea ji ve, ei Pedro'ga ḡa pe.

Nanime inamutiḡa nhi'ḡi. ⁷⁵ A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga eagwera ojive. A'ereki Jesus'ga e'i jipe ga pe: “Inamutiḡa nhi'ḡa renonde po ti trēs nde ea'jaa'javi ji ve ji ndakwahavi Jesus'ga javo,” e'i jipe Jesus'ga ga pe. Jesus'ga eagwera kwahava'javame Pedro'ga hoi ogwovo. Ga ojehe'o ranuhū.

27

Gweroho ahe Jesus'ga Pilatosva'ea pyri

(Marcos 15.1; Lucas 23.1-2; João 18.28-32)

¹ Ko'emame ikwava'ēhara'ḡa nduvihava'ḡa nhomonhi'inhi'ḡi xava'eve'ga pavēi.

—Marā po ti nhande ei Jesus'ga jukauka nehē? ei ḡa. Nahanahā po ti nhande ei imboja ga rehe nehē. A'ero po ti ḡa ga jukai nehē, ei ga ojohupe.

² A'ero ḡa ga pokwarukari ga rerohouka ga mo'amuka governador'ga rovai pyteri pe Pilatos'ga rovai pyteri pe.

Judasva'ea ojijuka
(Atos 1.16-19)

³ Judasva'ea gwendu ga erame tomano ti Jesus'ga javo. Ahe ko opyhyguka Jesus'ga ga pe. Henduvame ganhi'iga ahe ei ovyvteri pe: "Mbaria po ji ga pyhygukaruhui!" ei ahe. A'ea rehe ojapyakavo ahe reko veveuhui a'ero hero-hoa'java trinta itambere'ia prata apopyra ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pe xava'eve'ga pe no. ⁴ Ga pe ahe ei:

—Ako te'varuhu ji Jesus'ga pyhyguka pe me oji'i. A'ereki ga oko katu. Omano po ti ga jite'varuhua rehe nehē, ei ahe.

Kiro ga ei:

—Ndorokoi ore hehe. Ndehe ti eko hehe! ei ga Judasva'ea pe.

⁵ A'ero Judasva'ea imombori itambere'ia prata apopyra yvyvo gajatykahavuhua pype ogwovo ojijugwa onhimbahaekovo ojurimo ojijukavo.

⁶ Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga opyhy itambere'ia. A'ero ga ei ojohupe:

—Marā po ti nhande herekoi naerū? Timondo nhande a'ea Judas'ga pe ikwehe'i topyhyguka ti ga Jesus'ga nhande ve javo. A'ereki nhande tujuka Jesus'ga, xa'e nhande ikwehe'i. Nurā ti kiro timbojihe'aryme ti a'ea ojipea pyvō itambere'ia pyvō nhandere'ya'ga remimbuhutehea pyvō – kia ga ombuhumbuhu Tupana'ga pe toapo katu ti ga Tupana'ga ronga nhandejatykahavuhua javo. A'ereki nanongara imbojihe'ara Moisésva'ea ndopotari myahū ikwatijarame, ei ga ojohupe.

⁷ A'ero ga nhomonhi'inhi'igi kohoa tipyhy a'ea pyvō javo. A'ea ga imondoi a'ero ipyhyga kohoa hyrua apohara'ga hugwi – kiroki ga oapo tujuga hyruro. Opyhy ga kohoa gandyvya'gwama rupiara torotŷ ti judeus'garūive'ga pevo nehē javo. ⁸ Nurā akoja pe kohoa pe judeus'ga ei jipi Aherekoa gwyra.

⁹ Nahā ga ipyhygi kohoa. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Jeremi-asva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

“Ga ipyhygi trinta itambere'ia prata apopyra.

‘Momi ga rehe itambere'ia,’ ei Israelva'ea rakykwepohara'ga.

¹⁰ A'ea ga ipyhygi imondovo ipyhyga kohoa hyrua apohara'ga hugwi

– kiroki ga oapo tujuga hyruro.

Nahā Tupana'ga ei ji ve nahanahā ti eko javo,” ei Jeremiasva'ea hako.

Jesus'ga oko Pilatosva'ea rovai pyteri pe
(Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5; João 18.28-38)

¹¹ Kiro ga Jesus'ga mo'amukari governador'ga rovai pyteri pe Pilatos'ga rovai pyteri pe. A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde? Ndehe ko judeus'ga nduvihavuhetero? ei ga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha, ei Jesus'ga.

¹² Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga omboja Jesus'ga rehe xava'eve'ga pavēi. Ga ega'erame na Jesus'ga pe ga nonhi'igi ga pe onhi'ipotare'yma gwaramo ga pe. ¹³ A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde? Nerehenduvi nde ga ega'erame nde ve naerū? Nerenhi'igi po ti nde imombe'ukatuavo ji ve nehē? Marāi nde? ei ga.

¹⁴ Jesus'ga nde'i'i onhi'ipotare'yma ga'eagwera rehe ojive. A'ero Pilatos'ga nhimomby'ahetei ga rehe.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga
(Marcos 15.6-15; Lucas 23.13-25; João 18.38b-19.16)

15 Toryva rupi nanani Páscoa rupi nanani Pilatos'ga ombopiro'y cadeiapypeve'ga mohemuka - kiroki ga pe judeus'ga e'i. 16 Cadeia pype Barrabás'ga rekoi kiro. Judeus'ga nhaporemo ga kwaha hete.

17 Kiro he'yjuheteve'ga nduri Pilatos'ga pyri onhimongyavo. Ga jatyakarame Pilatos'ga ei ga pe:

—Ma'ga po ti ji amohemuka pe me toryva rupi? Mara'ngu po Barrabás'ga pe pe javo? Ojipe'ga Jesus'ga - kiroki ga pe ga ei: Cristo Tupana'ga remimbuhurukara - mara'ngu po ga pe pe javo?

18 A'ea ga ei ga pe. A'reki ga okwaha gapy'a. Ga ei oyvyteri pe: “Ik-wava'ēhara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi onhimyrō Jesus'ga rehe. Nurā ga ga rerurukari ji pyri te'i ti ga ga pe javo,” ei ga oyvyteri pe.

19 Juizes'ga apykava rehe Pilatos'ga apygame ta'e ti kiro gareaporo'gita pe javo, kiro garembirekohēa imondoi onhi'iga ga pe javo:

—Akoja'ga oko katu Jesus'ga. Terekote'varuhui ti ga pe a'ero. A'reki ji aayvahi te'varuhu ga rehe ppytunimo. Omyi jipy'a kiro.

A'ea hēa ei imondovo onhi'iga Pilatos'ga pe.

20 Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi ombo'e he'yive'ga ite'varuhua rehe. E'i ga:

—Pe'ji ti Pilatos'ga pe tomohemuka ti ga Barrabás'ga, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe tojukauka ti ga Jesus'ga.

A'ea ga ei ga pe te'i ti ga embovyruka ti Jesus'ga yva rehe javo. Nahā ga nhimbopogweukari pevove'ga pe.

21 Kiro Pilatos'ga ei pevove'ga pe:

—Marāve'ga po ti ji amohemuka pe me? ei ga ga pe.

A'ero ga ei ga pe:

—Barrabás'ga ti tohē.

22 Pilatos'ga ei:

—Oro ga - kiroki ga pe ga ei: Cristo Tupana'ga remimbuhurukara - marā po ti ji ga rerekoi naerū Jesus'ga?

Ga nhaporemo ga ei:

—Embovyruka ga!

A'ea ga ei tomano ti Jesus'ga yva rehe javo.

23 A'ero Pilatos'ga ei:

—Maranameuhū naerū? Gara garekote'varuhua naerū? ei ga ga pe.

Emo koji'i ga hapukapukahivi.

—Embovyruka ga! ei ga ohapukaita.

24 Gapopoakara repiagame Pilatos'ga nde'ia'javi ga pe. A'reki ga e'i oyvyteri pe: “Nambegwei po ti ga tavukari ga rehe nehē.” A'ero ga herurukari yhya ojipogweita ipyvō ga hepiagame. Ojipogwei ga ndojari tuhē po ti ji rehe Jesus'ga manoa javo.

—Oko katu ga, ei Pilatos'ga ga pe. Ji rūi ti ajukauka ga, ei ga ojipogweita. Po pe gamanoa pota, pehe ti pereko ga a'ero, ei Pilatos'ga.

25 A'ero ga epavi:

—Toja ti ore rehe gamanoa a'ero nehē nhanderakykwepohara'ga ndehe nehē no, ei ga.

26 A'ero Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari cadeia hugwi okovo ganhi'iga rupi. Onupanupāuka ga Jesus'ga ipira apopyra pyvō ga mondohondohoguka. A'ero ga Jesus'ga mondoukari soldados'ga pe tombovyruka ti ga ga jukavo javo.

*Soldadosva'ea gwerekomemua Jesus'ga
(Marcos 15.16-20; João 19.2-3)*

²⁷ A'ero Pilatos'gapavēive'ğa soldados'ğa Jesus'ga rerohoi garonga pype governador'ga ronga ruvihava pype. Soldados'ğa nhaporemo ға jatykai Jesus'ga pyri. ²⁸ Gapira ға hekyi imongiuka ga pe tapy'ynhapiğwagahiva ipukuhuva'ea aheruvihava'ga pira'java'ea. ²⁹ Ga opyhy yhypoa hatiuhūva'ea. A'ea ға ipovāpovani japovo onhatimağatuva'ea akanitara inoğa Jesus'ga akağa rehe ağa ko huvihava'ğa akanitara javo tehe jupe. Yvyra ға imondoi gapo pe gajohukoty rūi ga ko huvihava javo. Gwenypy'amo garovai pyteri pe ға e'i tehe Jesus'ga pe ga rerekomemuamo ga jaita. Ga e'i:

—Judeus'ğa nduvihavuhetero ko nde! Ejoryjory ti! ei ға ga pe.

³⁰ Ga rehe ға nyvuni. Ipyhyga vyvra ga hugwi ға ga'akağa nupāi. ³¹ Ga rerekomemuare ға hekyi tapy'ynhapiğwagahiva ga hugwi imongiukara'java gapira tuhē ga pe.

Kiro ға ga rerohoi timbovyruka ti ga yva rehe javo.

*Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya
(Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43; João 19.17-27)*

³² Jesus'ga rerohorame ға Simão'ga rovatī cidadepeve'ga Cirenepeve'ga. A'ero ға herohoukarahai ga pe yva Jesus'ga jukahava rupiara.

³³ A'ero ға Jesus'ga rerohoi vyvtyri pe Gólgota pe ga rerogwovo i'arimo. Xa'e nhande Gólgota pe Aheapindava. ³⁴ Kiro ға imondoi ikotimbyra Jesus'ga pe. Ikotimbyra ko vinho tyarovahiva'ea pavēi. Otyku ga hepiaga. A'ero ga ndo'ui. ³⁵ Kiro ға ga kutugi yva rehe ga mbovya hehe.

Kirē ға Jesus'ga pira ma'ema'ei ojive. Ojohupe ға ei: “Manamo nhande tipojyka Jesus'ga pira?” Tikwaha javo ға imombomombori ita'javuhuva'ea dados'java'ea. Nahā ға ima'ema'ei gapira ojive. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u. Imombe'gwovo ahe e'i hako:

“Oma'ē ға jipira ojohupe.

Ojipea rehe i'arimova'ea rehe ға imombori ita'java'ea
a'ea ko jiapoa javo jipira pe,” ei ahe hako.

³⁶ Pevo Jesus'ga pyri soldados'ğa apygi ga repiaga tohekyjyme ti ға ga yva hugwi javo. ³⁷ Yva rehe ға imondoi ikwatijari'pyra Jesus'ga akağa arimo. Ikwatijari'pyra ko imbojahava Jesus'ga rehe nurā ore ga jukai javo. E'i:

—Agwa'ga ko Jesus'ga judeus'ğa nduvihavuhete'ga.

A'ea i'ei.

³⁸ Ga mokonhava'ea mbovyri yva rehe pevo no. Ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty rūi. Ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty. Ahe memei ko governo movahīva'ea.

³⁹ Kiroki ға okwa Jesus'ga pyvō – ға Jesus'ga rerekomemui. Ombovava ға oakağa nahā ga mbotegweteavo. Ga pe ға ei:

⁴⁰ —Ere'e nde: “Tamonduru ti Tupana'ga ruhava aerē japokatua'java mokōi rupi jikira rupi nehē.” A'ea nde ei. Po nde rekoji Tupana'ga ra'yramo, a'ero ti ejy yva hugwi tajjukayme ti ға javo, ei ға Jesus'ga pe.

⁴¹ Na jitehe ikwava'ēhara'ğa nduvihava'ğa judeus'ğa mbo'ehara'ğa pavēi xava'eve'ğa pavēi no. Ga rerekomemuamo ға ei:

⁴² —Jesus'ga opoko ojipe'ğa tomanoyme ti ға javo, ei ға. Tegwete gajipokohava tomanoyme ti ga. Po ga rekoji nhanderuvihavuhetero tuhē israelitas'ğa nduvihavuhetero tuhē, a'ero po ti ga tojy yva hugwi. A'ero po ti nhande ga reroviari nehē, ei ға Jesus'ga rerekomemuamo. ⁴³ Ojiko ga Tupana'ga rehe ji ko Tupana'ga ra'yramo javo, ei ға. Mara'ngu po ti Tupana'ga ga pokopota tomanoyme ti ga javo? ei ға Jesus'ga rerekomemuamo.

44 A'ea jitehe ahe ei no governo movahĩva'ea ġanemimbovyva'ea Jesus'ga mbotegweteavo.

Jesus'ga omano

(Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49; Joāo 19.28-30)

45 Ahaji katu kwara igwehetei reki ipyryrymame. Ypytunahimba hete vyva koty nhaporemō. Ka'aru ġwerĩ às três horas kwara imbokojahua'javi.

46 Nanime Jesus'ga onhi'ĩga mondoahyahivi Tupana'ga pe.

—Eli, Eli, lemá sabactani? ei ga Tupana'ga pe.

A'ea ko: “Tupana, Tupana, ajiko hete ji nde rehe. Maraname nde pohiri ji hugwi?”

47 Jararamo pevove'ga ga renduvi novĩa. A'ero ġa ei:

—Agwa'ga onhi'ĩga mondo Eliasva'ea pe tuhu ti ga ji pokoga javo, ei ġa.

48 Nanime ġapyteripeve'ga nhani ipyhyga jyruhuva'ea imondeva vinho pype tajahiva'ea pype imoakymbava. Yvyra rehe ga ipimombygi jyruhuva'ea imondovo Jesus'ga pe topyte ti ga javo.

49 Jara'ga ki a'e te e'i:

—Teremondoi na'ẽ. Tihepia ti Eliasva'ea Jesus'ga mbojyvi nehẽ, ei ġa.

50 Ohapukahahiva'javame Jesus'ga pytupavamo omanomo.

51 Nanime ġajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiahava itararagi mbytera rupi yvatea hugwi ua yvyvo. Yvyra iġwyġwymĩ. Ita i'gwy'gwyri.

52 Ahemanoa ryvyra jipe'ai. Gahã – kiroki ġa ojiko Tupana'ga rehe aerẽ omanomo – ġa okwerava'ja omanoa hugwi. 53 Oho ġa gwyvyra hugwi. Aerẽ Jesus'ga kwerava'javirẽ omanoa hugwi ġa oho Jerusalẽm me ojipiuka he'yjuhuvẽ'ga pe.

54 Soldados'ga nduvihava'ga gapavẽive'ga pavẽi – kiroki ġa gwepia katu Jesus'ga tohekyjyme ti ġa Jesus'ga yva hugwi javo – ġahã gwepia vyva ġwyġwyma Jesus'ga manoa reheve. Hepiapavame ġa kyhyjihetei. A'ero ġa ei:

—Agwava'ea ko Tupana'ga ra'yrava'ea tuhẽ! ei ġa.

55 Kunhangwera'ga o'ã irupe Jesus'ga hugwi okovo hepiaga he'yive'ga – kiroki ġa ojikoty'a Jesus'ga pavẽi. Oho ġa Jesus'ga rupi Galilẽapeve'ga gwyrã hugwi ga pokoga jipi. 56 Ojipehẽa ko Maria Madalenahẽa. Ojipehẽa ko Mariahẽa – kiroki hẽa Tiago'ga yhẽa Josẽ'ga yhẽa reheve jitehe. Ojipehẽa ko Zebedeu'ga rembirekohẽa. Ojipe'ga ami pevo no kunhangwera'ga.

Oho ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56; Joāo 19.38-42)

57 Kwara hoġwerĩrame imbateve'ga hoi. Ga ko Josẽ'ga cidadepeve'ga Arimatẽapeve'ga. Ga oko Jesus'ga remimbo'eharamo no. 58 Kiro ga hoi Pilatos'ga rongã pe ovahema javo ga pe:

—Tarohe ti Jesusva'ea ra'oa, ei ga Pilatos'ga pe.

—Kwa, ei Pilatos'ga.

Osoldados'ga pe ga ei a'ero:

—Togweroho ti Josẽ'ga Jesusva'ea ra'oa, ei ga ġa pe.

59 A'ero Josẽ'ga hoi ua Jesus'ga pyri. Yva hugwi Jesus'ga ra'oa mbojyvame Josẽ'ga gara'oa uvani tapy'ynhapirapyryva pyvõ linho apopyra pyvõ ndiky'aiva'ea pyvõ. 60 A'ero ġa gara'oa ererohi inoġa itaruvihavuhua kwaruhua pype ipyahuva'ea pype. Josẽ'ga ombogwambogwajukaripe itaruvihavuhua japovouka ikwaruhua imohinuka. “Aerẽ ji manorame po ti ġa jira'oa mondoi inoġa ipype,” ei ga japoukarame. Jesus'ga ra'oa noġame ipype

José'ga itauhua moanhani imohina ikwaruhua hovapytyma. A'ero ga hoi jugwi ogwovo.

⁶¹ Maria Madalenahêa oapy pevo Jesus'ga ryvya rovai pyteri pe Mariahêa pavêi.

Gwepia katu ahe Jesus'ga ryvya

⁶² A'ea ko sexta-feira mbatera mboavujikwehava. Ko'emame ikwava'êhara'ga nduvihava'ga nduri Pilatos'ga pyri fariseus'ga pavêi. ⁶³ Kiro ga ei Pilatos'ga pe gwuvihava'ga pe.

—Orokwahava'ja ore akojava'ea nhi'iga imoandyandyiharava'ea nhi'iga, ei ga Jesus'ga mombegwovo tehe. Ahe e'i omanoe'yname: “Mokõi jikirirê po ti ji kwerava'javi nhimanoa hugwi nehê.” A'ea ahe ei. ⁶⁴ Nurã ti ere esoldados'ga pe: “Pehepia katu ti aheryvya kiro pekira rupi no.” A'ea ti ere ga pe tuhuryme ti aheremimbo'ehara'ga pyytunimo ahera'oa mima aheryvya hugwi nehê. Po ti ga ahera'oa mimi, a'ero po ti ga ei gwe'ya'ga pe nehê: “Okwerava'ja Jesus'ga omanoa hugwi.” A'ea po ti ga ei o'mbero nehê, ei ga Pilatos'ga pe. Po ti ga ei a'ea ahera'oa mimirê, a'ero po ti ga koji'i ojipe'ga moandyandyi nehê. A'reki ga ga moandyandyi jipe ikwehe o'rame: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhuhetero javo,” ei ikwava'êhara'ga nduvihava'ga Pilatos'ga pe fariseus'ga pavêi.

⁶⁵ A'ero Pilatos'ga ei ga pe:

—Peroho ti soldados'ga a'ero. Pekwaha ti hepiakatuuka ga pe aheryvya, ei Pilatos'ga ga pe.

⁶⁶ A'ero ga hoi imondovo inimboa tujuga apopyra pyvô ikwaruhua rembeyvya rehe inoga imbogwava itauhua rehe hovapytymbava rehe inoga hehe no jukwaha a'ero ga a'ea avykyrame javo. Ga soldados'ga mo'ami ipyri no tohepia katu ti ga aheryvya javo.

28

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(*Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12; João 20.1-10*)

¹ Judeus'ga poravykye'yma py'rovo sábadô py'rovo iko'ê gwerĩ domingo. A'ea rupi Maria Madalenahêa ruri Mariahêa pavêi tihepia ti Jesusva'ea ryvya javo.

² Kotihĩ yvya igwygwyhetei. A'reki Tupana'gapyrive'ga ogy yvaga hugwi ovahema yvya koty Jesus'ga ryvya pyri. Itauhua ga imoanhani ikwaruhua hugwi oapya hehe. ³ Ga hendy'jandy'ja hete overava ja. Ga'apoa tapy'ynhapira itiguhũ hete tuhê!

⁴ Soldados'ga hyhyihetei okyhyjiavo gwaramo ga hugwi. Omanove'ga ja ga ndekoi a'ero omyinha'jave'yma omanoteheavo.

⁵ Tupana'gapyrive'ga ei kunhangwera'ga pe:

—Pehe ti tapekyhyji. Peheka pe Jesus'ga ganemimbovyve'ga, ei ga. ⁶ Nduvi Jesus'ga avo onongavagwera pype okwera gwaramo! Ymya ga ei pe me: “Nhimanorê po ti ji kwerava'javi nehê,” ei ga. Na tuhê. Ovy ga okwera'java. Pejo ti hepiaga ganongavagwera pepojykaharete'ga non-gavagwera, ei Tupana'gapyrive'ga kunhangwera'ga pe. ⁷ A'ero kotihĩ ti peho imombegwovo garemimbo'ehara'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Okwera'ja Jesus'ga omanoa hugwi. Pehendu ti! Oho na'ê ti ga Galiléiapeve'ga gwyrri pe pe nenonde nehê. Pevo po ti pe ga repiagi nehê.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga. A'ea ko ji amombe'u pe me, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ Kotihĩ ġa hoi a'ero Jesus'ga ryvyagwera hugwi ogwovo. Okyhyji ġa novĩa. A'ereki ġa hory hete Jesus'ga kwerava kwahava. A'ero ġa nhani ogwovo timombe'u ti Jesus'ga kwerava garemimbo'ehara'ġa pe javo.

⁹ Nanime Jesus'ga jipiukari ġa pe ġa novatiamo.

–Pejoryjory ti! ei ġa ġa pe.

Jesus'ga pyri ġa nduri gapyra pyhyga onhinoġa nahã ġa mboheteavo.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Tapekyhyji ti. Peho ti imombe'gwovo nhiirũ'ġa pe nhiremimbo'ehara'ġa pe. Pe'ji ti ġa pe toho ti ġa Galiléiapeve'ġa gwyri pe ji repiaga pevo nehẽ, ei Jesus'ga kunhangwera'ġa pe.

Soldadosva'ea remimombe'ua

¹¹ Kunhangwera'ġa horame soldados'ġa – kiroki ġa gwepia katu Jesus'ga ryvya – jararamo ġa oho cidade pe. Ikwava'ehara'ġa nduvihava'ġa pyri ġa hoi imombe'upava Jesus'ga ryvya pe ahava.

¹² A'ero ikwava'ehara'ġa nduvihava'ġa jatykai xava'eve'ġa pavẽi onhi'inhĩ'ġa ojohupe.

–Marã pendeaporoġita? ei ġa ojohupe.

–Nahã po ti nhande ġa nderekoi a'ero nehẽ, ei ġa.

A'ero ġa imondoi itambere'ia he'yjuhuva'ea soldados'ġa pe pe'mbe ti ojipe'ġa pe javo. ¹³ Soldados'ġa pe ġa ei:

–Oromondo ore itambere'ia pe me ko. Nurã ti pe'ji imombe'gwovo ojipe'ġa pe pe'mbero. Pe'ji ti: “Ndrohepiakatui reki ore Jesusva'ea ryvya ypytunimo orokia. A'ero Jesusva'ea remimbo'ehara'ġa nduri ahera'oa mima.” A'ea ti pe'ji pe'mbero. ¹⁴ Po ti Pilatos'ga henduvi ikwahava pekira nehẽ, a'ero po ti ore ga ma'ngoma'ngogi tonhimonha'ngayme ti ga peporavykatue'yma rehe nehẽ, ei ġa soldados'ġa pe ġa mbo'eavo mbehea rehe.

¹⁵ A'ero soldados'ġa ipyhygi itambere'ia okovo ikwava'ehara'ġa nhi'ġa rupi xava'eve'ġa nhi'ġa rupi no mbehea mombe'gwovo. A'ero ġa'mbea judeus'ġa heroviari imombe'gwombe'gwovo ojohupe jipi.

–Jesusva'ea remimbo'ehara'ġa omi ahera'oa aheryvya hugwi soldados'ġa kirame ypytunimo, ei ġa.

Jesus'ga ojipiuka gwemimbo'eharava'ea pe

(Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

¹⁶ Aerẽ Jesus'ga remimbo'ehara'ġa onzeve'ġa hoi Galiléiapeve'ġa gwyri pe. Pevo ġa hoi vytyri pe. A'ereki Jesus'ga omombe'u jipe ġa pe pevo ti peho javo. A'ero ġa hoi ovahema. ¹⁷ Ga repiagame pevo ġa ga mbohetei. Ojipe'ġa ndogweroviari. “Marangu po Jesus'ga tuhẽ?” ei ġa ovytyeri pe. ¹⁸ A'ero Jesus'ga ruri ġa pyri katu javo ġa pe:

–Tupana'ga ei ji ve: “Eko ti vvyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero yvagipeve'ġa nduvihavuhuhetero no. Ndepopoaka hete nde ġa hohe pa,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga.

¹⁹ –Nurã ji ei pe me: Peho ti vvyakotyve'ġa gwyriveve'ġa pyri nhaporemo ġa mbo'eavo toko ti ġa Jesus'ga remimbo'eharamo javo, ei Jesus'ga. Pematiza ti ġa. Ga mobatizaramo ti pe'ji ġa pe: “Kiro pe penhimboukwaha Tupana'gareheva'ero penduvete'gareheva'ero. Kiro pe penhimboukwaha Tupana'ga ra'yra'gareheva'ero Jesus'gareheva'ero. Kiro pe penhimboukwaha Tupana'ga ra'uvapyryvareheva'ero.” A'ea ti pe'ji ġa pe ġa mobatizaramo, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁰ Pembo'e ti ġa nhiremimbo'ea rehe nhaporemo tohendu katu ti ġa javo – akoja rehe ji pe mbo'ei. Pehendu katu ti! ei ġa. Nane'ymi po ti ji rekoi pe pyri mbapava rurame nehẽ no, ei Jesus'ga ġa pe.

MARCOSVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Marcos

¹ Nahanyppy koi Jesus Cristo'ga mombe'upyryva Tupana'ga ra'ya'ga mombe'upyryva. Gaha ko Tupana'ga ombuhuruka yvya koty nhande pyri ikwehe. Igwete Tupana'ga ga mongoi nhanderekote'varuhua mombomharamo ikwehe.

*João Batista'ea uhu Jesus'ga renonde
(Mateus 3.1-12; Lucas 3.1-18; João 1.19-28)*

² Jesus'ga rura renonde João Batista'ea rekoi ikwehe. A'ea mombe'unhogwenondeavo Isaíasva'ea ikwatijari inoga ymyahũ hako. Ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako. Nahã Tupana'ga ei gwa'ya'ga pe: "Nde renonde ti ji ojipe'ga mondoi imombe'uuka ga pe nhinhi'iga nehẽ tomoavujikwe pa ti ga nde ve nehẽ," ei Tupana'ga gwa'ya'ga pe hako. A'ea Isaíasva'ea okwatija imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga hako. ³ Igwete Isaíasva'ea ikwatijara'javi inoga hako. Ahe omombe'ua'ja Tupana'ga ra'ya'ga renondeva'ea.

"Hahyahi po ti ganhi'iga

ga erame ga mbo'eavo ongae'yi me nehẽ," ei Isaíasva'ea ikwatija.

"E'i po ti ga:

'Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe
tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe, e po ti ga nehẽ," ei ahe hako.

Tupana'ga ra'ya'ga renondeva'ea e'i nhandepojkaharete'ga rura gwama pe tonhimboavujikwe ti ga garura renonde javo. A'ea pe ahe ei togwerojijyi ti ga gweaporoğita a'ea renonde javo.

⁴⁻⁶ Na tuhẽ reki. Jesus'ga rura renonde João Batista'ea rekoi ikwehe. Igwete ahe ei javo ga pe ongae'yi me. Yuranuhũ'javuhuva'ea rava camelo rava ahe oapo opiramo. Ipira ahe oapo oku'ayviramo. O'u ahe tukura hehira reheve. Igwete ahe ei ga pe:

—Perojijyjijyi ti pejeaporoğita pejipohia pejikote'varuhua hugwi Tupana'ga remiarõ'e'yma hugwi, ei ahe. Peko ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ero po ti ji pe mobatizai nehẽ, ei ahe. Igwete po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehẽ, ei João Batista'ea.

Igwete ga hopavi ojigwya hugwi Judéia hugwi ahenhi'iga renduva. Cidade de Jerusalém hugwi ga hopavi ahe pyri. Igwete ga imohemi okote'varuhua Tupana'ga pe ojipe'ga ndovaki toropohi ti jugwi javo. A'ero João Batista'ea ga mobatizai rio Jordão pype. ⁷ Igwete ahe ei ga pe jipi:

—Jihoheheteve'ga po ti uhu huvihavuhuhetero. Ji ki a'e te ako tehe reki, ei ahe. ⁸ Ji opomobatiza yhya pyvõ kiro. Ga ki a'e te pe pojkauka Tupana'ga ra'va pe, ei João Batista'ea ga pe.

*Ahe omobatiza Jesus'ga
(Mateus 3.13-17; Lucas 3.21-22)*

⁹ A'ea rupi Jesus'ga ruri Galiléiapeve'ga gwyra hugwi cidade de Nazaré hugwi. Igwete João Batista'ea ga mobatizai rio Jordão pype. ¹⁰ Ohemame yhya hugwi Jesus'ga hepiagi yvaga jipe'a. Igwete ga hepiagi Tupana'ga ra'va ijyva yvaga hugwi. A'ereki inambua ja ogy Jesus'ga rehe o'a. ¹¹ Igwete Tupana'ga onhi'iga mbuhuri yvaga hugwi.

—Nde ko jira'yra nhiremia'nguhetea, ei Tupana'ga ga pe. Anhimohē hete ji nde rehe, ei ga Jesus'ga pe.

Satanás'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga

(Mateus 4.1-11; Lucas 4.1-13)

¹² Igwete Tupana'ga ra'uva Jesus'ga rerohoi ongae'yī me. ¹³ Quarenta ga kiri pevo. A'ea rupi Satanás'ga - ga ko anhağa ruvihavuhu'ga Tupana'ga arōe'yve'ga - a'ea rupi ga rekoi Jesus'ga pavēi ga mongote'varuhupota novia. Mbatera onharōva'ea pevo u. Igwete yvagipeve'ga Tupana'gapyrive'ga Jesus'ga pokopokogi imondovo mbatera ga pe.

Jesus'ga ombuhuruka pira mboaharava'ea ojiheva'ero

(Mateus 4.12-22; Lucas 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Ga João Batistava'ea mongirē cadeia pype Jesus'ga hoi Galiléiapeve'ga gwyri pe. Igwete ga imombe'ui ga pe pyryva'ea Tupana'ga remimombe'ua.

¹⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kirogwe Tupana'ga ei pe me toko ti ga jireheva'ero javo, ei Jesus'ga. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi imombiga, ei ga ga pe. Perovia ti pyryva'ea Tupana'ga mombe'ua pejikovo garemimbotarimova'ea rehe. A'ero po ti ga rekoi penduvihavuhuhetero pe mongovo onhi'iga rupi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ Aerē Jesus'ga hoi ypihua rembeyvyri Galiléiapeve'ga gwyri pe. Igwete ga Simão'ga repiagi gareki'yra'ga no Andrē'ga. Pira mboahava ga omombo ypihua pype. A'reki ga pira mboaharamo. ¹⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pejijo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga ga pe. A'ero po ti pe ji mombe'ui ojipe'ga pe nehē no, ei Jesus'ga. Pira pe peru kirogwe jipi. Ji pe mbo'erame po ti pe ojipe'ga nderuri ji pyri nehē toko ti ga Jesus'ga nhi'iga rupi javo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ Nambegwei Simão'ga hejari pira mboahava a'ero Jesus'ga rupi ogwovo garemimbo'eharamo okovo.

¹⁹ Hehemo Jesus'ga hoi ga ndepiaga Zebedeu'ga ra'yra'ga Tiagova'ea João'ga no. Ombojoapyapy ko ga pira mboahava oyhara pype. ²⁰ Ga ndepiagame Jesus'ga onhi'iga mondoi ga pe.

—Pejijo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga ga pe.

Igwete ga uva'ga rejari yhara pype oporavykyhara'ga ndeheve Jesus'ga rupi ogwovo gareheva'ero.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa ahe hugwi

(Lucas 4.31-37)

²¹ Igwete Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi judeus'ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe gajatykahava pype. ²² Igwete ga nhimomby'ai ombo'ea repiaga upa. A'reki judeus'ga mbo'ehara'ga atyvi ga ga mbo'ei. Ga hete okwaha Tupana'ga nhi'iga oakagi pe.

²³ Nanime ga ruri gajatykahava pype - kiroki ga anhağa opojyka ga. A'ea rembipojykaru gwaramo ga onhi'iga mondo Jesus'ga pe.

²⁴ —Jesus, maranuhūrame nde ore avykyuhui? ei ga. Ore mombapava nde ruri naerū? ei ga. Orokwaha hete ndehe. Nde ko pyryheteva'ero ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga Jesus'ga pe Nazarépeve'ga pe.

²⁵ A'ero Jesus'ga nhi'igahyi jupe terenhi'igi javo.

—Ejipe'a ga hugwi, ei Jesus'ga jupe.

²⁶ A'ero anhağa ga moğwyğwymahyi ohapukaita ojipe'avo ga hugwi. Anhağa jipe'arame ga hugwi ga pyryhetero a'ero. ²⁷ Igwete pevove'ga nhimomby'apavi Jesus'ga rehe upa. Igwete ға ei ojohupe:

—Marağatu? ei ға. Hajiheva'ea rehe ga nhande mbo'ei, ei ға. Okwaha hete ga okovo. Ga erame anhağa vehevi gwendu katu ga, ei ға ojohupe.

²⁸ Kotihĩ ға Jesus'ga mombe'umbe'ui ға pe nhaporemoo ojigwryi pe Galiléia pe.

Jesus'ga omombi ahetetirũa
(Mateus 8.14-17; Lucas 4.38-41)

²⁹ Igwete Jesus'ga hoi ғajatykahava hugwi. Tiagova'ea oho ға ndupi no João'ga pavēi. Igwete ға jogwerohoi ojogwerovahema Simão'ga rongga pe. Pevo Simão'ga ruvi André'ga pavēi. ³⁰ Kotihĩ ға hēa mombe'ui Jesus'ga pe Simão'ga rembirekohēa yhēa. Onhino hēa upa. A'ereki o'a hete hēa rehe. Igwete ға hēa mombe'ui Jesus'ga pe. ³¹ Igwete ga hoi hēa popyhyga hēa mbovyga hēa mopo'ama. Omombi pa ga karugwara hēa hugwi. A'ero hēa hoi herua mbatera ға pe to'u ға javo.

³²⁻³³ Kwara hoa rupi cidadepeve'ga jogwerupavi onga pe Jesus'ga pyri. Gwerugweru ға ga pyri anhağa rembipojykahara'ga Diabo'gapyryva'ea rembipojykahara'ga. Itetirũave'ğa ға gwerugweru pa ға noğa Jesus'ga pyri no. ³⁴ Igwete Jesus'ga imombigi ғatetirũa joparaparava ға hugwi. He'yjuhuva'ea anhağa ga imbojipe'ai ға hugwi. Igwete ga nomonhi'igukari anhağa onhi-mombe'uukare'yma jupe. A'ereki a'ea okwaha ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo ga pe.

Jesus'ga omombe'u pyryva'ea ojipeva'ea pe
(Lucas 4.42-44)

³⁵ Ko'egatue'yma rupi Jesus'ga vyri ogwovo. Ga tehe oho cidade hugwi. Pevo ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe. ³⁶ Aerē Simão'ga hoi Jesus'ga reka onhipavēive'ğa pavēi. ³⁷ Ga repiagame ға ei ga pe:

—Cidadepeve'ğa nhaporemoo nde reka okovo novia, ei ға.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ға pe:

—Akwaha hete ji novia, ei ga. Emo ojipe'ipe'i pe ira'agweva'ea pe po ti nhande xaho hamo. Tamombe'u ti Tupana'ga nhi'iga pevove'ga pe no, ei ga. A'ereki a'ea rehe ji ajo vyva koty, ei ga ға pe.

³⁹ A'ero ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe Galiléiapeve'ğa gwyrā rupi imombe'gwovo ғajatykahava pype. Igwete ga anhağa mbojipe'ape'ai ға hugwi imondovouka.

Jesus'ga omoka'ē ahejagwa
(Mateus 8.1-4; Lucas 5.12-16)

⁴⁰ Aerē ga ruri Jesus'ga pyri ijaijauhuve'ga. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo ga pe.

—Jesus, ei ga. Nde eremoka'ē kwaha jijagwa ji hugwi. Po nde imoka'ēpotari, a'ero po ti nde imoka'ēi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁴¹ Iporia'i hete ga Jesus'ga pe. Nurā Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe.

—Apota ji, ei ga ga pe. Eka'ē ga hugwi! ei ga a'ero jupe.

⁴² Kotihĩ ғajagwa ika'embavi ga hugwi. ⁴³⁻⁴⁴ Igwete Jesus'ga eaħyi ga pe:

—Ehendu tuhē ti nhinhi'iga, ei ga. Teremombe'uuhui ti ға pe ndejagwa moka'ēagwera. Heregwovo kiro ejipiuka mbatera kwava'ēhara'ga pe, ei Jesus'ga ga pe. Moisésva'ea e'i po rimba'e: "Ika'ērame pe hugwi ti pemondo mbatepyryva ikwava'ēhara'ga pe tokwava'ē ti ga Tupana'ga pe a'ero nehē,"

ei ahe, ei Jesus'ga ga pe. Enhi'ipo'ru ti ahe a'ero. Emondo ti mbatera ikwawa'ehara'ga pe tokwaha pa ti ga ndejagwa moka'egwera, ei ga. Heregwovo kiro a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁵ Ohorame ga imombe'umbe'ui reki ojipe'ga pe Jesus'ga omoka'eh jijagwa ji hugwi jawo. Nurā Jesus'ga ndohoa'javi cidades pe gandovaki. Ongae'yi me ga hoi okovo a'ero tonhimono'ono'ogyme ga ji rehe jawo. Emo ga ohooho reki pevo ga pyri ocidades hugwi nhaporemō.

2

Jesus'ga omopo'ā nomyiva'ea (Mateus 9.1-8; Lucas 5.17-26)

¹ Aerē Jesus'ga jivyra'javi cidade de Cafarnaum me.

—Jesus'ga ko pevo u onga pe, ei ga ga mombe'gwovo.

² Igwete ga jatykai onhimongyavo ga pyri. Tegwete reki gandupava onga pype. Tegwete ganduva jurukwara pyri no. A'ereki ga he'yjuhu hete ua ga pyri. Igwete Jesus'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ga pe.

³ Igwete ga nomyive'ga reruri ga pyri novā. Quatro ko ga ojopokopokoga ga rehe ga rerua. ⁴ Tegwete reki garerohohava Jesus'ga ppyvo he'yjuhuve'ga mbytera rupi. Nurā ga ga reruri ga roerojiupia onga arimo iperehuva'ea arimo ipe'ape'avo tujuga apopyra Jesus'ga rehei katu. Ikwara rupi ga ga mbojyvi ga mbuhua Jesus'ga pyri a'ero gakupeupava reheve. ⁵ Hepiagame gajikoga ojihe Jesus'ga ei nomyive'ga pe:

—Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi.

⁶ Gwino ga neni upa judeus'ga mbo'ehara'ga - kiroki ga ombo'embo'e ga Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe. Jesus'ga nhi'iga renduvame ga ei ovytyteri pe: ⁷ “Maranuhūrame ga euhui poa?” ei ga. “Onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero. A'ereki Tupana'ga jate omombo aherekote'varuhua,” ei ga ovytyteri pe.

⁸ Kotihī Jesus'ga ikwahavi ovytyteri pe gandeaporoḡita. Igwete ga ei ga pe:

—Maranuhūrame pe ndeaporoḡitate'varuhuro pejjjupa? ei ga ga pe. ⁹ A'e ko ji ga pe ko: “Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi.” Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei ga ga pe. Po ji ei ga pe: “Epo'ā, epyhy ejikupeupava herogwovo”, a'ero po ti pe ga repiagi herohorame nehē. A'ero po ti pe jipopoakara heroviari nehē, ei ga ga pe. ¹⁰ Tupana'ga ji mbuhuruka vyva koty, ei Jesus'ga. Gaha omomboruka ji ve aherekote'varuhua ahe hugwi, ei ga ga pe. Amopo'ā ti ji nomyive'ga kiro a'ero nehē tapekwaha ti jipopoakara nehē. A'ero po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ombuhuruka tuhē Jesus'ga avo vyva koty,” ei ga. Nurā ji ei kiro ga pe, ei ga.

¹¹ —Nde ve ji ei, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Epo'ā. Epyhy ekupeupava herogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹² Gandovaki ga po'aḡatui a'ero ipyhyga okupeupava herokwava. Ga repiagame ga nhimomby'apavi. Igwete ga ei:

—Pyry hete ko Tupana'ga. Pyry hete ko ga. Ymyagwera jate ko nhande ndihepiagangavi nanongara, ei ga ojohupe.

Jesus'ga omongo Leviva'ea ojiheva'ero (Mateus 9.9-13; Lucas 5.27-32)

¹³ Aerē Jesus'ga hoa'javi ypiahua rembeyvyri. A'ero he'yjuhuve'ga jatykai ogwovo ga pyri. Igwete ga ga mbo'ei Tupana'ga nhi'iga rehe. ¹⁴ Hehemo ga hoi. Igwete ga Levi'ga repiagi. Ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga. Itambere'ia ryrua

pype Levi'ga reni. A'ereki ga omono'ō itambere'ia ipyhyga pevove'ga hugwi tamondo ti governo pe javo. Igwete Jesus'ga ga repiagi javo ga pe.

—Hereje ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga Levi'ga pe.

Igwete ga po'ami ogwovo Jesus'ga rupi garemimbo'eharamo.

¹⁵ Aerē Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi Levi'ga rongga pe. Igwete ga i'ui he'yjuhuve'ga pavēi. A'ereki he'yjuhu ga okovo Jesus'ga pyri jipi itambere'ia mono'ōhara'ga. Gahā oko ga pyri no - kiroki ga pe ojipe'ga e'i ite'varuhu ga javo. A'ereki ga nohendukatupavi Moisés'va'ea remimbo'eagwera jipi. ¹⁶ Igwete Jesus'ga i'ui ga pavēi. A'ero judeus'ga mbo'ehara'ga nduri no. Ga ko fariseus'ga. Ga e'i tihendu katu pa Moisés'va'ea remimbo'eagwera javo novīa. A'ero ga nduri Jesus'ga ndepiaga ga i'urame jara'ga pavēi. Nurā ga ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Maranuhūrame Jesus'ga jihe'aruhui itambere'ia mono'ōhara'ga ndehe okote'varuhuve'ga ndehe no i'gwovo ga pavēi, ei ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe.

¹⁷ Henduvame ganhi'iga ojihe Jesus'ga ei javo ga pe:

—Tamombe'u katu ti pe me a'ero jijihe'ara nanongara'ga ndehe, ei ga. Ji ko ahepohanohara'ga ja, ei ga. Kiroki ga e'i ojive: “Nanhitetirūi ji” - gahā ahepohanohara'ga ndopokogi ga pohanoge'yma. Kiroki ga e'i ojive: “Nhitetirūa ji” - gahā ahepohanohara'ga ga pokogi ga pohanoga. Na jitehe ji okote'varuhuve'ga pokogi jijihe'a ga ndehe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki a'ea rehe ji ajo yvya koty tapoko ti ga javo - kiroki ga e'i ojive: “Ako te'varuhu ji. Marā po ti ji ve a'ero nehē?” ei ga. Ojipe'ga pyri rūi ji ajo javo - kiroki ga e'i ojive: “Jipyry hete ji,” ei Jesus'ga.

Ndo'ui ahe mbatera xanhi'ī Tupana'ga pe javo

(Mateus 9.14-17; Lucas 5.33-39)

¹⁸ Aerē ojipe'ga nduri Jesus'ga pyri xa'e ti ga pe javo. A'ereki João Batis-tava'ea remimbo'ehara'ga, amoamome ga ei ojohupe: “Ti'uyime ti mbatera xanhi'inhi'ī Tupana'ga pe javo,” ei ga. Fariseus'ga na jitehe amoamome ga ei xanhi'ī Tupana'ga pe i'ue'yma javo. Igwete ojipe'ga nduri Jesus'ga pyri javo ga pe.

—Ndo'ui ko João Batista'ga remimbo'ehara'ga xanhi'ī Tupana'ga pe javo, ei ga. Fariseus'ga nemimbo'ehara'ga na jitehe ndo'ui mbatera onhi'iga ga pe. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te o'uo'u mbatera jipi, ei ga. Maraname nanuhū ga ndekoi a'ero naerū jara'ga atyvi? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Nhiremimbo'ehara'ga ko ga javijitehe - kiroki ga oko hēarembirekoruama'ga pavēi, ei ga. Gapavēive'ga ko o'u tuhē mbatera gworygworyvamo ga pavēi okovo gwaramo, ei ga ga pe. Nhiremimbo'ehara'ga na jitehe a'ero. ²⁰ Ga ko o'u ji pavēi okovo gwaramo, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti okote'varuhuve'ga ji rerohoi ga hugwi nehē. A'ea rupi po ti ga ndo'ui mbatera nehē no ovy'are'yma gwaramo, ei ga ga pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei no:

—Tamombe'u ti pe me ojipea ojo'java'ea no. Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapirymana, nomondo po ahe tapy'ynhapirapyahua ndotyryry-giva'ea itararayagwera rehe imboja, ei ga. Kia pyvō imbojaramo po jikyiy-meahūva'ea hugwi ityryrygame. A'ero po ijovaja'rokatui, ei Jesus'ga ga pe.

²² —Irūa tamombe'u pe me no, ei Jesus'ga. Vinho aporame ahe nonhagi hyruymyana pype mbiara pirymyana pype tireko katu javo. A'ereki vin-hopyahua ombotyjutyjui ovuvua, ei ga. Inha'game mbiara pirymyana pype vinhopyahua vuvuvuvuri a'ero imombuga ipira otururupava jugwi. Onhi-momby hete a'ero. Ombote'varuhu mbiara pira no, ei ga ga pe. Ipiyahua pype reki ahe onha vinhopyahua a'ero, ei ga ga pe.

Gwemimbo'ea pe Jesus'ga ei a'ea. A'ereki garemimombe'ua ndojihe'ari ganamonhava'ea remimombe'uagwera rehe.

Nahanahā ti ga toko sábadu rupi, ei Jesus'ga
(Mateus 12.1-8; Lucas 6.1-5)

²³ Aerē judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi pea rupi ogwovo. Igwete ga hoi kopytera rupi ogwovo. Ohorame garemimbo'ehara'ga ika'mbika'mbigi trigo i'gwovo. ²⁴ A'ero fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

—Ehepia ga, ei ga. Moisésva'ea e'i ikwatija nhande ve hako: “Sábadu rupi nhande ndiaporavykyi hamo,” ei ahe, ei ga. Maranuhūrame ga trigo ika'mbika'mbigi sábadu rupi naerū Moisésva'ea remimbo'eagwera rendukatue'yma naerū? ei ga Jesus'ga pe.

²⁵⁻²⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tupana'ga rembikwatijarukara onhi' pe me novia Daviva'ea mombe'gwovo, ei ga. Ymyahū ko Daviva'ea hoi Tupana'ga rongu pype tenda pype hako. A'ea pype ikwava'ehara'ga ono pāo imondovo Tupana'ga pe jipi, ei ga. Ikwava'ehara'ga jate po o'u a'ea hamo. “Ojipe'ga po to'uyme hamo,” e'i ikwatijara novia Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo, ei Jesus'ga. Igwete Daviva'ea hoi Tupana'ga rongu pype. Ahe ndogwerekoi mbatera ojive. Ahepavēiva'ea ndogwerekoi no. Nurā ty'ara ahe jukai, ei ga ga pe. A'ero Abiatarva'ea ikwava'ehara'ga nduvihavuhua'gwamava'ea ahe imondoi akoja Daviva'ea pe to'u ti ga javo. Igwete Daviva'ea i'ui hako imondovo onhipavēiva'ea pe hako, ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga nde'i reki Daviva'ea pe hako: “Pe napehendukatui nhinhi'iga i'gwovo.” Ga nde'iahyi ahe ve, ei Jesus'ga. Oro pe, ei ga, maranuhūrame pe euhui nhiremimbo'ehara'ga pe naerū? ei ga fariseus'ga pe.

²⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Tupana'ga nde'i hako: “Kiro po ti ji vyvakotyve'ga apoi tokwaku ti ga sábadu javo.” A'ea ga nde'i, ei Jesus'ga. Nahā ga ei reki hako: “Kiro po ti ji sábadu apoi ga pe tipokapa pi ti ga javo,” ei ga ga pe. ²⁸ Tupana'ga ji mbuhuruka yvya koty, ei ga. Nurā jiji a'e nahanahā ti ga toko javo. Sábadu pe vehevi ji ei no nahā ti ga toko a'ea rupi javo, ei Jesus'ga ga pe.

3

Iponhimamava'ea
(Mateus 12.9-14; Lucas 6.6-11)

¹ Aerē Jesus'ga hoa'javi gajatykahava pype. Pevu ga rekoi iponhimamave'ga. ² Igwete fariseus'ga Jesus'ga repiahetei timbotegwete ga javo.

—Kiro sábadu, ei ga ojohupe. Mara'ngu po ti ga gapoa mbokatua'java nehē kiro nhandeporavykye'yma rupi? ei ga. Gapoa mbokatua'javame po ti nhande ei ga pe: “Nerehendukatui nde Moisésva'ea remimbo'eagwera,” xa'e ti ga pe, ei ga ojohupe.

³ Igwete Jesus'ga ei iponhimamave'ga pe:

—Epo'ā ejoa gapytera rupi.

⁴ Jara'ga pe Jesus'ga ei:

—Pe'ji ti ji ve. Marā po nhande rekoi nhandeporavykye'yma rupi hamo? Gara Moisésva'ea ei nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sábadu mombe'gwovo po rimba'e naerū? ei ga. E'i po ahe naerū: “Timbote'varuhu ti ojipe'ga pe sábadu rupi hamo”? A'ea po ahe ei naerū? Pe'ji katu ti ji ve a'ero, ei Jesus'ga ga pe. “Timombyry ti ga pe a'ea rupi hamo.” A'ea ahe ei po rimba'e? ei ga. Gara Moisésva'ea ei sábadu mombe'gwovo naerū? “Tijuka

ti ga a'ea rupi hamo." A'ea po ahe ei naerū? Pe'ji katu ti ji ve a'ero, ei ga ga pe. "Timomanoukaryme ti ga a'ea rupi hamo," e po ahe? ei Jesus'ga ga pe.

Igwete ga nonhi'iga'javi ga pe. ⁵ A'ero Jesus'ga ga ndepiapavi onhi-nonha'ngavo. Okoveveuhu ga ga ndehe. A'ereki ga noangarihu ojipe'ga porogwetye'yma. Igwete ga ei iponhimamave'ga pe:

—Epyho epoa.

A'ero ga jipoapyhokatui. A'ereki gapoa ikatua'ja ga Jesus'ga nhi'ipo'rurame.

⁶ Igwete ga ei fariseus'ga. Kotihī ga Herodes'gareheve'ga monhi'inhi'igi a'ero. Igwete ga ei:

—Maranuhū po ti nhande Jesus'ga jukaukaruhui nehē? ei ga ojuhupe.

Oho pa ahe Jesus'ga pyri

⁷ Igwete Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi ypiahua rembe'yi pe. He'yjuhu hete ga ua ga pyri ojigwyrā hugwi. Galiléia hugwi ga ndupavi Judéia hugwi no Iduméia hugwi no. ⁸ Cidade de Jerusalém hugwi ga nduri no. Rio Jordão kikoty aherovaja hugwi ga nduri Jesus'ga pyri no. Cidadepyrive'ga uhu pa no Tiropyrive'ga Sidompyrive'ga. A'ereki ga gwendu ga imombe'urame Jesus'ga rembiapoā ahemonhimomby'ava'ea. A'ero ga ndupavi ga pyri onhimongyavo. ⁹⁻¹⁰ Igwete ga imombimombigi karugwara he'yjuhuve'ga hugwi. Nurā itetirūave'ga Jesus'ga mbotymbotyvahivi tomombi ti ga ji hugwi javo. Nurā Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Peru ti yhara ji ve. Ta'a ti ipype ga hugwi tanhimbotymbotyvahyyme ti ga onhimongyavo, ei ga ga pe.

¹¹ Igwete ga nduri jipi - kiroki ga anha'ga opojyka ga. Jesus'ga repiagame ga nenypy'andurugi ga pyri o'eahyavo nde ko Tupana'ga ra'yramo javo. ¹² A'ero ga nhi'igahyi ga pe tanhimombe'uyme ti ga javo.

Jesus'ga omo'emo'ē dozeva'ea onhimoirūharamo

(Mateus 10.1-4; Lucas 6.12-16)

¹³ Aerē Jesus'ga jupiri vytyruhua rupi ogwovo. Igwete ga ga mbuhurari ojipyri gwemimbotarimo. ¹⁴ Doze ko ga, ga ga mo'emo'ē ojiheva'ero. (Nhimoirūhara ei ga ga pe.) A'ero ga ei ga pe:

—Topomondo ti imombe'gwovouka nhinhi'iga ojipe'ga pe nehē.

¹⁵ Tambojipe'auka ti ji pe me anha'ga Diabo'gapyriva'ea ga hugwi nehē, ei ga ga pe.

¹⁶⁻¹⁹ Dozeve'ga ko: Simão'ga, Tiagova'ea, aheirū'ga João'ga, André'ga, Filipe'ga, Bartolomeu'ga, Mateus'ga, Tomé'ga, Tiago'ga - kiroki ga Alfeu'ga ra'yra'ga - Tadeu'ga, Simão Zelote'ga, Judas Iscariotes'ga - ga ko aerē omondouka Jesus'ga ga'arōe'yve'ga po pe ga pyhygauka. Gahā Jesus'ga omo'emo'ē gwemimbo'eharamo dozeve'ga. Ojipea Jesus'ga ono Simão'ga rehe. Pedro Jesus'ga ono ga rehe. Tiagova'ea ko Zebedeu'ga ra'yrava'ea João'ga pavēi. Ojipea Jesus'ga ono ga ndehe ganderaramo Boanerges. Boanerges pe nhande ei: Ga ko tupanara'ga ja.

Belzebu'ga opojyka Jesus'ga, e'i tehe ahe

(Mateus 12.22-32; Lucas 11.14-23; 12.10)

²⁰ Igwete Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi onga pe. Kiro he'yjuhuve'ga jatykai ga pyri a'ero. Ndo'uukari ga mbatera Jesus'ga pe u'ua ga pyri. ²¹ Ikwahavame Jesus'ga re'yja'ga hoi ga pyri. Igwete ga ei:

—Tipyhy ti Jesus'ga rerogwovo ga hugwi. A'ereki ga'aka'ga mbipehu kiro ovuhu, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

²² Igwete judeus'ga mbo'ehara'ga ei - kiroki ga u Jerusalém hugwi - igwete ga ei ojuhupe:

–Belzebu'ga opojyka Jesus'ga ojive, e'i tehe ga. Nurā Jesus'ga ombojipe'auka anhağa ga hugwi, ei ga. A'ereki Belzebu'ga anhağa ruvihavuhuro. A'ero ga anhağa mbojipe'aukari Jesus'ga pe, e'i tehe ga ojohupe.

Satanás'ga pe ga ei Belzebu'ga. Diabo'ga ei ga ga pe no.

²³ A'ero Jesus'ga ga mbuhurukari ojipyri judeus'ga mbo'ehara'ga. Igwete ga imombe'umbe'ui ojo'java'ea ga pe.

–Mbipehu reki pendeaporogita, ei ga ga pe. Satanás'ga ndajipojykai tuhē jihi. Satanás'ga ga pojykarame ojive nombojipe'aukari ga pe ojipyri'ava. A'ereki ga nombojogwayvayvari reki ojiheve'ga, ei Jesus'ga ga pe. ²⁴ Tamombe'u ti ojo'java'ea pe me a'ero, ei ga. Po gagwyrivepe'ga ojogwayvaya hete, a'ero po ga nhombojipe'apavi ojohugwi. ²⁵ Po ongapypeve'ga ojogwayvaya, a'ero po ga nhombojipe'apavi ojohugwi no.

²⁶ Po Satanás'ga ojipyri'ava mbojogwayvaya hamo, a'ero po gapyri'ava nhombojipe'apavi ojohugwi, ei ga. A'ero po Satanás'ga ndogwerekoa'javi ojiheve'ga. Ndokoa'javi po ga huvihavamo a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Na rū reki Satanás'ga rekoi, a'e ji, ei ga. Ga nombojogwayvayvari ojipyri'ava. Ga rū reki ombojipe'auka ji ve anhağa ojipe'ga hugwi a'ero, ei ga ga pe.

²⁷ Igwete Jesus'ga ei no:

–Ojipe'ga ndoki ipopoakave'ga ronga pype gambatera rerogwovo ga hugwi. Gahoheve'ga jate oki ipype opopoakahetero gwaramo. Igwete ga ga kwana'ei gambatera ipe'avo herogwovo ga hugwi, ei ga ga pe.

Nahā Jesus'ga ei ga pe jihi ko Satanás'ga hohe gapyri'ava mbojipe'avo javo.

²⁸⁻³⁰ Igwete ga ei ga pe:

–“Anhağa opojyka ga ojive,” pe'euhu tehe pe ji ve, ei ga javo ga pe. Nurā ti ji ei pe me imombe'ukatuavo: Tupana'ga po ti omombo pa ahe hugwi aherekote'varuhuparavuhua. Ombotegwetea vehevi po ti Tupana'ga omombo pa ahe hugwi, ei ga. Emo gwa'uva mbotegwetea po ti Tupana'ga nomombori tuhē ahe hugwi. A'ea ndojihyva'javi ahe hugwi avuirama, ei ga ga pe.

Jesus'ga re'yjava'ea

(Mateus 12.46-50; Lucas 8.19-21)

³¹⁻³² Kiro ga vahemi a'ero Jesus'ga yhēa gareki'ya'ga pavēi. Okari pe ga pytai o'ama. A'ereki he'yjuhuve'ga u ga pyri oapyapyga. Igwete Jesus'ga re'yja'ga imondoi onhi'iga ga pe tuhu ti ga ore pyri javo. A'ero ga imombe'ui ga pe:

–Jesus, okari pe ga ndekoi neyhēa neirū'ga pavēi. “Tuhu ga ore pyri,” ei ga nde ve, ei ga ga pe.

³³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

–Marāve'ga pe ji ei naerū nhiy'ga nhiirū'ga?

³⁴ Gweroapyve'ga ndepiagame ga ei ga pe a'ero:

–Agwa reki ga nhiy'ga nhiirū'ga, ei ga. ³⁵ Kiroki ga oko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe – ga pe ji ei nhiirū'ga nhirendyra'ga. Nhiy'ga a'e ji ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

4

Ha'yinha mohāihara'ga

(Mateus 13.1-9; Lucas 8.4-8)

¹ Aerē Jesus'ga ga mbo'ea'javi ypiahua rembe'yi pe. He'yjuhu ga ojatykavo ga pyri yembe'yi pe onhimongyavo. Nurā ga avi yhara pype oina

imoanha'ndiavouka tohendu pa ti ga nhinhi'iga javo. ² Igwete ga ga mbo'ea'javi imombe'gwombe'gwovo ojo'java'ea ga pe.

³ —Pehendu ti, ei ga. Imohāihara'ga gweroho ha'yinha ko pe imohaina ityama, ei ga. ⁴ Imohāirame mokonhete indurugi pea rembeyvyrā rupi. Igwete gwyrā'ia ruri imokokona jupava, ei ga imombe'gwovo ga pe.

⁵ —Jara onduru yja rehe, ei ga. Xunhi reki yja ita arimo. Kotihī henhunhamo a'ero novīa. A'ereki nianami yja. ⁶ Emo kwarahyahivame ombokai imonhymbava hohova. Garemity'mbia ipavi a'ero onhimomiranama'jave'yama. A'ereki hapoa ndokihetei vyva pype, ei ga imombe'gwovo.

⁷ —Jara onduru nhungwava ra'yinha pyteri pe hatīava'ea ra'yinha pyteri pe. Igwete ga'apoa ha'yinha henhunhamo nhungwava ra'yinha pavēi. Igwete nhungwava nhambyguhūi garemityma herekovo imonhimomboakare'yama. Igwete ndi'ai upa, ei ga ga pe.

⁸ —Jara reki onduru vyvkatua rehe. A'ea henhunhamo onhimomboaka gworyvamo. O'arame he'ye'yi ha'yinha trinta ahara pype. Jara pype koji'i tehe ha'yinha sessenta. Jara pype ha'yinha he'yjuhuro cem ipype, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

⁹ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei ga ga pe.

*Jesus'ga omombe'u morogita
(Mateus 13.10-23; Lucas 8.9-15)*

¹⁰ Garenduhara'ga horame ga hugwi gapavēive'ga nhi'igi ga pe dozeve'ga pavēi. Igwete ga ei ga pe:

—Gara pe nde ei poro morogita mombe'gwovo ore ve? ei ga. A'ereki ore ndorokwahavi a'ea, ei ga ga pe.

¹¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Amombe'u katu ti kiro pe me. A'ereki Tupana'ga opota penembikwahava, ei Jesus'ga ga pe. Okwahavuka ga pe me onhimiva'ea nahā po ti ji rekoji ojiheve'ga nduvihavamo nehē javo, ei ga ga pe. Pe me jate ga okwahavuka nanongara. Ga ki a'e te - kiroki ga ndokoi gareheva'ero - ga pe ji amombe'u ojo'java'ea ikwahavukare'yama ga pe, ei ga ga pe. ¹² Ojo'java'ea ji amombe'u ga pe a'ero

“tonhimombaragwahavyme ti ga hepiepiagame.

Tokwahavyme ti ga henduenduvame.

A'ereki ga ndogwerojijyipotari gweaporoigita.

Nomomborukapotari ga Tupana'ga pe okote'varuhua”, ei ga ga pe.

¹³ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Ndapekwahavi pe ji imombe'urame pe me garemitymagwera? Marā po ti pe ikwahapavi ojo'java'ea naerū? ei ga. ¹⁴ Tamombe'u katu ti kiro ityimagwera pe me a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

—Kiroki ga omombe'u Tupana'ga - ga ko ha'yinha mohāihara'ga ja, ei ga. ¹⁵ Mokonhete'i ha'yinha onduru pehea rembeyvyri. Igwete gwyrā'ia imokokombavi ha'yinha imohāirame, ei ga. Na jitehe ojipe'ga henduvame Tupana'ga momba'ua Satanās'ga imoka'nhymbavi a'ea ga hugwi, ei ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁶ —Jara ha'yinha onduru yja rehe ita arimo. Nurā gwenhunhame kotihī nonhimomiranami, ei ga. Na jitehe ojipe'ga henduvi Tupana'ga momba'ua kotihī gworygworyvamo hehe novīa. ¹⁷ Gwendu katu na'ē ga gamombe'ua novīa. Aerē ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga ndekoro gwaramo Tupana'ga momba'ua rupi, ei ga. Hahyrame ga pe ga nonhimomiranama'javi a'ero kotihī opohia Tupana'ga momba'ua hugwi. A'ereki gamombe'ua ndokikatui gayvyteri pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

18 –Jara onduru nhungwava ra'yinha pyteri pe hat'java'ea ra'yinha pyteri pe – a'ea oambyguhu garemityma imonhimomboakare'yama, ei ga. Na jitehe ojipe'ga henduna'ei Tupana'ga mombe'ua novia. ¹⁹ Aerē gapy'a rekotehei. A'ereki ga nhaġatāruhu ojije marā po ti ji ve nehē javo, ei ga. Igwete ga nhimoandyandyi itambere'ia potaruhuavo a'ea po ti ji mbohoryhetei nehē javo tehe. Igwete ga ipotaparavuhui mbatera, ei ga. Hat'java'ea oamby imohāihara'ga remityma. A'ero ndi'ai, ei ga. Na jitehe ġanemimbotaruhua nohenduva'javukari ga pe Tupana'ga mombe'ua. A'ero ga ndokoi gamombe'ua rupi okokatue'yama ojipe'ga pe japoe'yama pyryva'ea, ei ga imombe'gwovo ga pe.

²⁰ –Jara onduru vvykatua rehe ġwenhukaturu gworygworyvamo, ei ga. Na jitehe jara'ga henduvi Tupana'ga mombe'ua herovia tuhē okokatuavo, ei ga. Jara'ga oapo hete pyryva'ea a'ero. Jara'ga koji'i ga oapo pyryva'ea. Jara'ga koji'iete'i ga oapoapo pyryheteva'ea jipi okokatuavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

A lamparina (Lucas 8.16-18)

²¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

–Herurame lamparina oki pe po ahe ndohovapygi hyrua pyvō. Ahe nomondoi onhinongava gwymi pe cama gwymi pe. Ahe gweru imondovo pyte'mbia rehe imohina tamomytu'emba nhande ve javo, ei ga. ²² Na jitehe Tupana'ga ġwenoti na'ē ġwemimbo'eagwera tamomytu'emba ti ġa'akaġi pe aerē nehē javo, ei ga. ²³ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei ga ga pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

–Henduvame nhinhi'iga pehendu katu ti a'ero, ei ga. Po ti xunhi pe henduvi nhinhi'iga, a'ero po ti xunhi pe ikwahavi nehē. Po ti pe hendukatui nehē, a'ero po ti pe ikwahahetei nehē. Koji'i po ti Tupana'ga pe mbo'ea'javi a'ero nehē no, ei ga. ²⁵ Po ti pe ikwahavi nhinhi'iga rendukatuvavo nehē, a'ero po ti pe ikwahahetei nehē, ei ga. Po ti xunhi pe ikwahavi nhinhi'iga hendupotare'yama, a'ea vehevi po ti Tupana'ga imoka'nhymbavukari pe me nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Ha'yinha henhui onhimomboaka

²⁶ Igwete Jesus'ga ei no:

–Ojipea tamombe'u pe me ojo'java'ea tapekwaha hete ti Tupana'gareheve'ga jikoheteagwama ga rehe. A'ereki Tupana'ga hete ga mbojikojikogukari ojije jipi ġanduvihavamo. Na ja a'ero, ei ga. Ha'yinha mohāihara'ga omohāi ha'yinha vvyvo. ²⁷ He'yi ga kiri henhunhame ogwovo hepiaga. Igwete garemityma nhimomboakari. “Marā po nhiremityma renhunhamo onhimomboaka a'ero?” ei ga jupe ikwahave'yama, ei ga. ²⁸ A'ereki a'ea tehe henhui ohema vvyva hugwi. Aerē nhimomboakari oharamo. Aerē itiniġi, ei Jesus'ga. ²⁹ A'ero ga ga mondoukari imondohondohogauka haimbeva'ea pyvō foice pyvō. A'ereki oho japiavo imondohokava, ei Jesus'ga ga pe imombe'gwovo.

Mostarda ra'yinha (Mateus 13.31-32, 35; Lucas 13.18-19)

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

–Marāva'ea ti ji imombe'ui kiro pe me ojo'java'ea tapekwaha ti Tupana'gareheve'ga nde'yjuhuagwama? ei ga. A'ereki jypy ga ndahe'yi. Aerē reki ga nde'yjuhuro – kiroki ga e'i: “Tupana'ga ko nhanderuvihavamo”, ei Jesus'ga ga pe. Na ja a'ero, ei ga. ³¹ Otý ga mostarda ra'yinha, ei ga. Xunhiete'i

ko nanongara ra'ynha jara gwyr'e'i pa. ³² Itymirē reki onhimomboaka hete huvihavuhuro oji'java'ea hohe pa, ei ga. Huvihavuhu hakā oja'oja'oga. Nurā gwyr'a'ia turi japovo gwaityga hakā rehe upa i'aği pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

³³ Nanongara ga imombe'umbe'ui he'yjuhuve'ga pe ojo'java'ea mombe'gwovo. Ga ikwahavame koji'i ga imombe'ui ga pe a'ero.

³⁴ Ojo'java'ea jate ga omombe'umbe'u he'yjuhuve'ga pe ga mbo'erame Tupana'ga nhi'iga rehe. Emo gandovakie'y ga imombe'ukatupavi gwemimbo'ehara'ga pe tokwaha tuhē ga javo.

*Jesus'ga omombi vyruhua
(Mateus 8.23-27; Lucas 8.22-25)*

³⁵ Ka'arugame Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Xaho ti aherovai.

³⁶ Igwete ga hoi he'yjuhuve'ga hugwi. Jesus'ga oapy oina yhara pype. Igwete ga ga roerohoi ypihua aherovai. Ojipe'ga oho oyhara pype ga ndupi no. ³⁷ Ga horame turi vyruhua. Yvyturanuhūa ombo'ambo'a typepemuhūa yhara pype. Kiro tynahē gwerī yhara a'ero. ³⁸ Jesus'ga oki reki yhara revira rehe oakaga noğa aheakaga jikokava rehe. Igwete ga ga moma'ēi javo ga pe.

—Jesus, kiro nhande hoi ypy pe, ei ga. Nane'ağataruhui nde nhandepa-pava rehe naerū? ei ga ga pe.

³⁹ Igwete ga ma'ēi onhi'igahyavo vyvtua pe. Igwete ga ei ypihua pe:

—Epi! ei ga. Tanetymyi ti.

Aero ipigi vyvtua. Notymynha'javi. ⁴⁰ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Maraname pe kyhyjihui? ei ga. Ndapejikogi ve tuhē pe ji rehe naerū? ei ga ga pe.

⁴¹ Igwete ga nhimomby'ahetei a'ero javo ojohupe:

—Marā te ga rekoi naerū? Yvytua vehevi re po gwendu katu ganhi'iga ypihua pavēi, ei ga javo ojohupe.

5

*Jesus'ga ombojipe'a anhağa ahe hugwi
(Mateus 8.28-34; Lucas 8.26-39)*

¹ Igwete Jesus'ga vahemi ypihua aherovai Gerasapeve'ga gwyr'i pe. ² Jesus'ga ērame ga ruri – kiroki ga anhağa opojyka ga ojive.

³⁻⁴ Itaruvihavuhua kwaruhua pyteri pe ga u jipi aheryvya pyteri pe. Okwaokwa ga ga itanhuramuhūa pyvō novia. Igwete ga imondohondohogi opoa hugwi opya hugwi ikaikavo. Nurā ga ndokwara'javi ga a'ero itanhuramuhūa pyvō. Ndiopopokari ga ga monhyromo. ⁵ Arimo pyytunimo na jitehe ga rahērahemamo jipi aheryvy pe vytyruhua rehe. Ojikyitikiyi ga ita pyvō herokwarokwavamē ojihe. A'ereki anhağa opojyka ga ojive.

⁶ Jesus'ga repiagame irupe kiro ga ruri onhana itaruvihavuhua kwaruhua pytera hugwi ga rovatiamo. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri nderuvihavuhu nde javo. ⁷⁻⁸ Igwete Jesus'ga ei anhağa pe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Igwete ga hapukajahivi.

—Tajivakyi ti, Jesus, ei ga. Nde ko Tupana'ga ra'yramo huvihavuhu'gahoheve'ga ra'yramo. Ere ti Tupana'ga renoina tahahyyme ti ji ve, ei ga ga pe.

⁹ —Gara nderera? ei Jesus'ga ga pe.

—He'yjuhu, ei ga. Poro ko jirera, ei ga.

A'ereki he'yjuhuva'ea anhağa opojyka ga. ¹⁰ Igwete i'ehetei Jesus'ga pe:

—Toremondoukari ti irupe avo hugwi, e'i ga pe.

¹¹ Pevo tuvi ojipe'ga nenymbava porcos igwovo vyvtyruhua pyri. He'yjuhu hete onhimonyavo. ¹² Igwete anhağa ei Jesus'ga pe:

—Ore mondouka ti porcos pyri toropojyka ti a'ea orojive, e'i anhağa ga pe.

¹³ —Hepejigwovo a'ero, ei Jesus'ga jupe.

Igwete anhağa jipe'ai gwembipojykahara'ga hugwi ogwoogwovo porcos ipojykavo. He'yjuhu ranuhū porcos dois mil. Igwete anhağa opojykaramame porcos inhainhani ogwovo ojyva vyvty'ramuhūa rupi opoa ypiahua pype otypvyvpyvgya.

¹⁴ Igwete porcos repiakatuhara'ga nhani ogwovo timombe'u javo. Igwete ga imombe'umbe'ui porcos typvyvagwera cidadepeve'ga pe cidadekotypive'ga pe no. A'ero ga nduganduri torohepia katu javo. ¹⁵ Urame Jesus'ga pyri ga akoja'ga repiagi anhağa rembipojykaagwera'ga. Ipikatu ga kiro oina. Gweaporoğita katu reki ga a'ero no. Ga repiagame ga kyhyji Jesus'ga poopakara hugwi. ¹⁶ Kiroki ga gwepia tuhē anhağa mondoagwera - kiro ga ei imombe'gwovo ga pe:

—Jesus'ga ombojipe'a ga hugwi anhağa mondovouka porcos pyri a'ea pojyauka, ei ga. Igwete porcos inhainhambavi ogwovo y pe otypvyvpyvgya, ei ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁷ Igwete ga epavi Jesus'ga pe:

—Heregwovo oregwya hugwi! ei ga javo ga pe.

¹⁸ Jesus'ga avame yhara pype kiro anhağa rembipojykaagwera'ga ehetei ga pe:

—Kiro ji hoi nde rupi nde rerekovo.

¹⁹ —Ndorogwerohoi ji ji rupi, ei Jesus'ga ga pe. Heregwovo enhonga pe. Ere ti eje'yja'ga pe: “Tupana'ga pyry hete ji ve,” ere ti ga pe. “Nahanahā ga imombyryvi ji ve ji porogwetyga,” ere ti imombe'gwovo ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ Igwete ga hoi Dez Cidades pe imombe'gwombe'gwovo ga pe.

—Jesus'ga pyry hete ji ve, ei ga ga pe. Ombojipe'a ga anhağa mondovouka ji hugwi. Nahā ga imombyryvi ji ve, ei ga ga pe.

Igwete ga nhimomby'apavi ganhi'iga renduva.

Jairova'ea ra'yrava'ea

(Mateus 9.18-19; Lucas 8.40-42)

²¹ Igwete Jesus'ga hero'yahava'javi yhara herojivya. Ypiahua rembe'yi pe ga reko. Igwete he'yjuhuve'ga jatykai ga pyri. ²² Igwete ga ruri Jairo'ga. Ga ko huvihavamo oko judeus'ga jatykahava pype. Jesus'ga repiagame ga ruri gwenypy'anduruga ga pyri jihoheva'ero ji poko javo ga pe.

²³ —Omano gweri jira'yrahēa, ei ga Jesus'ga pe. Herejo ji rupi epokoga hēa rehe tomanoyme ti hēa, ei Jairo'ga ga pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga hoi ga rupi. He'yjuhuve'ga oho Jesus'ga rupi no ga mbotymbotyvahiva.

Gwypova'ea opoko Jesus'ga pira rehe

(Mateus 9.20-22; Lucas 8.43-48)

²⁵ Ga horame kiro ojipehēa hoi Jesus'ga reviri opokoga gapira rehe topi ti nhitetirūa ji hugwi javo. A'ereki hēa gwyporo. He'yjuhu doze kwara hēatetirūa rehe. ²⁶ He'yjuhu hēapohanohara'ga novia. Igwete hēa pohanogame hahyhetero hēa pe. Omondo pa hēa oitambere'ia ga pe novia. Emo ndopigi hēa hugwi. Igwaigwavete hēa tetirūahetero. ²⁷⁻²⁸ Igwete ga Jesus'ga mombe'urame hēa ei oyvyteri pe: “Po ti ji pokogi gapira rehe vehevi nehē, a'ero po ti ipigi ji hugwi nehē,” ei hēa oyvyteri pe javo. Kiro hēa hoi Jesus'ga

reviri a'ero he'yjuhuve'ga pytera rupi opokoga Jesus'ga pira rehe. ²⁹ Kotihĩ hēa ndagwypora'javi. A'ea hēa ikwahavi oyvyteri pe. ³⁰ Igwete Jesus'ga pyryrymi he'yjuhuve'ga koty javo ga pe. A'ereki ga okwahavipe opopoakara noa ga ndehe.

—Ma'ga opoko jipira rehe ra'e? ei ga ga pe.

³¹ Igwete garemimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Avi nde erehepia pa ga enhimbotymbotyvahiva, ei ga. Maraname nde euhui naerũ: “Ma'ga opoko ji rehe ra'e?” ei ga ga pe.

³² Emo Jesus'ga oharekoreko ga ndehe tahepia tuhẽ javo. ³³ Hēa okwaha Jesus'ga rembiapoa ojive. A'ero hēa ruri okyhyjiavo ohyhyipava. Ojovapyvo hēa rekoi Jesus'ga pyri onhimombe'upava ga pe. ³⁴ Igwete ga ei hēa pe:

—Kui'i, nde erejiko ji rehe. Nurã ipigi nde hugwi, ei ga. Enogatu ti epy'a egwovo, ei ga. Momina tuhẽ nde hugwi netetirũa, ei ga hēa pe.

Jesus'ga ombogwera Jairova'ea ra'yrava'ea

(Mateus 9.23-26; Lucas 8.49-56)

³⁵ Jesus'ga nhi'igame kiro ga nduri Jairo'ga rongapypeve'ga. Igwete ga ei Jairo'ga pe:

—Omano jipe ndera'yrava'ea, ei ga imombe'gwovo ga pe. Tererura'javi ahembo'ehara'ga a'ero, ei ga Jairo'ga pe.

³⁶ Jesus'ga ombogwavete reki ganhi'iga. Igwete ga ei Jairo'ga pe:

—Teremomyi ti epy'a. Ejiko hete ji rehe, ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ Igwete Jesus'ga ga nderohoi ojupi Pedro'ga João'ga no Tiagova'ea no – kiroki ahe João'ga reki'yramo. Jara'ga ga nomondoukari ojupi. ³⁸ Igwete ga Pedro'ga nderohoi ga nderovahema Jairo'ga rongga pe. A'ero Jesus'ga henduvi gajehe'oranuhũa. A'ereki hahyahi gajehe'oa hēamana rehe. ³⁹ Igwete ga hoi onga pe javo ga pe.

—Maranuhũrame pe nanuhũ pejehe'gwove'gwovo pejiijupa? ei Jesus'ga ga pe. Tayrihēa nomanoi. Hēa oki reki upa, ei ga ga pe.

A'ereki ga okwaha hēambogwera'gwama. ⁴⁰ Igwete ga ga jai omano tuhẽ ahe javo. A'ero ga ga mo'emo'embavi onga hugwi. Igwete ga ga nderohoi okipe tayrihēa ruva'ga hēayhēa no. Pedro'ga ga gweroho hēanongava pype no.

⁴¹ Igwete ga hēa popyhygi javo hēa pe.

—Talitã cumi! ei ga. (A'ea ko: “Kui'i, epo'ã!”)

⁴² Kotihĩ hēa po'ami a'ero okovo. Doze kwara hēa rehe. Igwete ga nhimomby'ahetei hēa repiaga. ⁴³ Igwete Jesus'ga ehetei ga pe:

—Tapemombe'ui ti nhiremimbogwera'vahēa, ei ga. Pemondo ti kiro mbatera hēa pe to'u hēa, ei ga ga pe.

6

Nazaré pe ahe ndojikogi Jesus'ga rehe

(Mateus 13.53-58; Lucas 4.16-30)

¹ Aerẽ Jesus'ga hoi pea hugwi gwemimbo'ehara'ga pavēi. Igwete ga hoi cidade de Nazaré pe – perope Jesus'ga onhimomboaka. ² Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi ga hoi gajatykahava pype pevove'ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe. Igwete ga nhimomby'ai ganhi'iga renduva onhimongyavo. A'ero ga ei ojohupe:

—Marã akoga'ga ikwahavuhui nanongara naerũ? ei ga. Ma'ga ombo'e ga? A'ereki ahemonhimomby'ava'ea ga oapoapouhu, ei ga ojohupe. ³ Ga ko onga opohara'ga rui naerũ Mariahēa ra'yra'ga? ei ga. Tikwaha tuhẽ nhande gareki'yra'ga Tiago'ga José'ga no Judas'ga Simão'ga. Garendyra'ga ko oko avo nhande pyri no, ei ga ojohupe.

Igwete ga nhimonha'ngai okoe'yma ga rehe tihenduva'javyme ga javo.

⁴Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ojipe'ga gwyrivepe'ga omondo gweaporogita imohina Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga rehe, ei ga. Gagwyrivepe'ga jate nomondoi imohina ga rehe. Gare'yja'ga nomondoi imohina ga rehe no. Garongapypeve'ga nomondoi imohina ga rehe no, ei ga ga pe.

⁵Igwete Jesus'ga ndoapoi gwerevi ahemonhimomby'ava'ea pevo. A'ereki ga ndojikogi ga rehe. Mokonheteve'ga ndehe jate ga pokogi imombiga gatetirua ga hugwi. ⁶Igwete ga nhimomby'ai ga jikoge'yma gwaramo ojihe.

*Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga
(Mateus 10.5-15; Lucas 9.1-6)*

Igwete Jesus'ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe pevove'ga mbo'eavo.

⁷Igwete ga gwemimbo'ehara'ga mbuhurukari ojipyri dozeve'ga. Igwete ga ei ga pe:

—Topomondomondo ti kiro ojipe'ga cidades pe, ei ga. Mokomokōi ti pejogweroho imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe. Ape'akwahavuka ti ji pe me anhağa ga hugwi nehē, ei ga ga pe. ⁸Pepojate ti toho kiro pea rupi. Taperohoi ti pāo itambere'ia reheve, ei ga. Taperohoi ti sacola no. Pejijihokava jate ti peroho, ei ga ga pe. ⁹Pemongi ti sandalias. Taperohoi ti ojipea tapy'ynhapira, ei ga ga pe.

¹⁰Igwete ga ei no:

—Pe vahemame cidade pe po ti ojipe'ga ei pe me nehē: “Hepejijo pejipyta nhironga pe,” e po ti ga pe me nehē. Pejogweroho ti ga pyri pejijupa a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Tapejijijiyi ti ojipe'ga nonga pe, ei ga. Ga pyri jate ti peju. Aerē ti pea hugwi pe hoi cidade hugwi a'ero pejogwero-gwovo nehē, ei Jesus'ga ga pe. ¹¹Po ti pevove'ga napembuhurukari ojipyri hendupotare'yma penhi'iga a'ero po ti pe hojipei pea hugwi nehē, ei ga. Pehorame ti pemonduru otimbuguhua pejipya hugwi toropohi ti pe hugwi javo ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Peko te'varuhu pe hendupotare'yma Tupana'ga nhi'iga,” pe'ji ti ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹²Nahā Jesus'ga dozeve'ga mondomondoukari ojipe'ga pyri. Igwete ga hoi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe. Igwete ga ei ga pe:

—Perojijyi ti pejeaporogita pejipohia pejikote'varuhua hugwi, ei ga ga pe.

¹³Igwete dozeve'ga imbojipe'ape'ai anhağa Diabo'gapyriva'ea ojipe'ga hugwi. Igwete ga imongyi ikava he'yjuhuve'ga akağa rehe imombiga gatetirua ga hugwi.

*João Batistava'ea omano
(Mateus 14.1-12; Lucas 9.7-9)*

¹⁴Igwete pevove'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui. A'ero ga henduvi ganhi'iga Herodes'ga ganduvihavuhu ga. Ojipe'ga e'i tehe Jesus'ga mombe'gwovo:

—Ga ko João Batista'ga reki, e'i tehe ga. Okwera po ga kiro oyvya hugwi. Nurā po ga japohetei ahemonhimomby'ava'ea naerū, e'i tehe ga.

¹⁵Ojipe'ga e'i tehe:

—Jesus'ga po Elias'ga ura'java.

Ojipe'ga:

—Ga po Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko ahe ja - kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga ojopy'rovo hako, e'i tehe ga.

¹⁶Igwete Herodes'ga henduvi ganhi'iga Jesus'ga rehe. Igwete ga etehei:

—Ga ko João Batista'ga tuhē. Akamomboruka ji ga ikwehe novia. Kiro ga kwerava'javi reki, e'i tehe ga.

17-19 Nahā Herodes'ga ahe akamomborukari raikwehe. Herodiashēa rehe ga ahe pyhygukari ahe mongiuka cadeia pype. Hehā ko Filipe'ga rem-birekohēa na'ē Herodes'ga reki'yra'ga rembirekohēa. Aerē Herodes'ga hēa rerekoi reki.

Igwete João Batistava'ea ei Herodes'ga pe jipi: “Maranuhūrame nde eirū'ga rembirekohēa rerekoi? Na rūi ko ahe reki,” ei ahe ga pe jipi.

Nurā Herodiashēa rehe Herodes'ga ahe pyhygukari ahe apytūka ahe mongiuka cadeia pype. A'ereki hēa onhimboahi ahe ve tajukauka ti ga javo novīa. ²⁰ Emo Herodes'ga ahe a'ngui na'ē. Ga ndojukaukapotari ahe. A'ereki ga okyhyji ikwahava Joāova'ea rekokatua. Okwaha ga Joāova'ea pyryhetea ahe rekoro gwaramo Tupana'ga rehe. Nurā Herodes'ga ahe a'ngui. Joāova'ea nhī'nhī'igame ga pe oko tehe gapy'a novīa. Emo ga gwendu pota Joāova'ea nhī'igā novīa.

²¹ Aerē o'aragwera rehe Herodes'ga japoi toriva omoirūhara'ga pe solda-dos'ga nduvihavuhu'ga pe no imbateheteve'ga pe no – kiroki ga u gagwryi pe Galilēia pe. A'ea rupi Herodiashēa jirokwari João Batistava'ea rehe ahe jukauka. ²² Hēara'yrahēa tehe oho Herodes'ga pyri ojirokyavo gapyteri pe. Igwete ga nhimohēhetei kujahēa rehe Herodes'ga gapavēive'ga pavēi. A'ero ga ei hēa pe:

—Gara nde erepota imondoa ejive? Tamondo ti nde ve, ei ga hēa pe.

²³ Tupana'ga henduvame nhirembi'ea ji ei nde ve: Tamondo pa tuhē ti nde ve noremimbotarimova'ea javoji. Nhimbatera ti tamondojija'ro vehevi nde ve javoji, ei ga hēa pe.

²⁴ A'ero hēa hoi imombe'gwovo oyhēa pe.

—Gara re po ji aru ga hugwi nehē? ei hēa hēa pe.

—João Batista'ga akağa pe ere, ei hēayhēa hēa pe.

²⁵ Kotihī hēa jivyri nhandaibe ogwovo javo Herodes'ga pe.

—Apota ji João Batista'ga akağa, ei hēa, kirogwe nhaembeva pype, ei hēa ga pe.

²⁶ Henduvame hēanhi'igā Herodes'ga rekoveveuhuhetei a'ero. A'ereki ga ndojukaukapotari Joāova'ea novīa. Emo ga e'i jipe reki Tupana'ga gwendu nhirembi'ea javo. Gapavēive'ga gwendu ganhi'igā no ga erame hēa pe tamondo tuhē ti nde ve javo. Nurā ga nde'ia'uva'javi kiro hēa pe: “Na-mondoa'javi ji nde ve.” ²⁷ Nurā ga soldado'ga mondoukari cadeia pype togweru ti ga João'ga akağa javo. ²⁸ Igwete soldado'ga hoi ahe akamomboa cadeia pype aheakağa rerua nhaembeva pype. Igwete ga imonoi kujahēa po pe hēa herohoi oyhēa pe heroviaruka hēa pe Joāova'ea jukaagwera. ²⁹ Nahā Herodes'ga ahe akamomborukari raikwehe. Ikwahavame Joāova'ea remimbo'ehara'ga hoi ahera'oa pyhyga herogwovo inoğa ityma raikwehe.

*Jesus'ga ombohe'yi mbatera cinco milva'ea pe
(Mateus 14.13-21; Lucas 9.10-17; João 6.1-14)*

³⁰ Aerē dozeve'ga jivyri Jesus'ga pyri a'ero – gahā Jesus'ga omondomon-douka Tupana'ga nhī'igā mombe'uuka. Ojivyrame ga imombe'upavi Jes-us'ga pe gwemimbo'eagwera. Gatetirūa mombigagwera ga omombe'u ga pe no.

—Orombojipe'a ore anhağa ga hugwi, ei ga imombe'gwovo ga pe no.

³¹ A'ea rupi he'yjuhuve'ga nhopondekwandekwavi ua Jesus'ga pyri onhi-mongyavo. Igwete ga ndo'uukari Jesus'ga pe. Nurā Jesus'ga ei dozeve'ga pe: —Nhande tehe ti xaho ongae'yi me tapepytu'uahi'vi ti javoji, ei ga ga pe.

³² Jesus'ga tehe ga avi yhara pype a'ero ogwovo ongae'yi me. ³³ Emo pevove'ga gwepia gahoa. Igwete ga ei ojuhupe onhimongyavo:

—Kiro ɔa hoi Jesus'ga. Pea rupi ti xaho ɔa ndeviri a'ero, ei ɔa ojohupe.

Igwete ɔa hoi nhandaibe ypihua rembeyvira rupi ogwovo cidades hugwi nhaporemō. Igwete ɔa na'ē ɔa vahemi pevo Jesus'ga nenonde. ³⁴ Ohemame Jesus'ga he'yjuhuve'ga ndepiagi. Igwete ɔa poria'iro ga pe onhimongyavo. A'ereki ga pe ko ɔa ovelhas ja ovelhas gwepiakatuhara'ga rerekoe'yname. Na jitehe ndipokokavi ɔa. Igwete Jesus'ga ɔa mbo'embo'ei.

³⁵ Kwara hogweriā rupi garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo.

—Kiro ihohetei kwara. Ndogwerekoi onga avo ɔa pe, ei ɔa. ³⁶ Ere ti ɔa pe a'ero toho ti ɔa kopeve'ga pyri cidades'i pe ira'agweva'e pe. Pevo po ti ɔa ipyhygi mbatera ojive i'uhavamo, ei ɔa Jesus'ga pe.

³⁷ Igwete ga ei ɔa pe:

—Pehe ti pemondo mbatera ɔa pe to'u ti ɔa javoji.

—Maranuhū naerū? ei ɔa. He'yjuhuva'ea duzentos itambere'ia po ti ore herohoi imondovo pāo rehe ɔa pe naerū? ei ɔa ga pe.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ɔa pe:

—Maramomi pe herekoi pāes? Peho hepiaga.

Igwete ɔa hoi hepiaga, ɔa nduri imombe'gwovo ga pe.

—Cinco, ei ɔa. Dois ɔa gwereko pira no, ei ɔa ga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga he'yjuhuve'ga mbojatykapavi ɔa mboapyga ɔa noɔa nhungwa'via rehe. ⁴⁰ Ojopyri ɔa apyapygi upa a'ero. Pea hovai ɔa cem. Ga hovai cinquenta. Hovaive'ga cem nō. Nahā ɔa apyapygi ojogwerojuva. ⁴¹ Igwete Jesus'ga ipyhygi pāes pira reheve. Igwete ga jovavuri onhi'iga Tupana'ga pe.

—Ndepyry hete nde imbuhua mbatera ore ve, ei ga Tupana'ga pe.

Igwete Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pāes imondovo ɔwemimbo'ehara'ga pe pema'ema'ē ga pe javo. Na jitehe ga ima'ema'ēukari pira imondovouka ɔa pe nhaporemō. ⁴² Igwete ɔa nhaporemō i'ui'ui onhimoytaromouka jupe. A'ereki Jesus'ga ombohe'yjuhu hete mbatera ɔa pe. ⁴³⁻⁴⁴ He'yjuhu hete ko ɔa cinco mil akwaimba'ero. Kunhangwera'ga na jitehe he'yjuhu tayri'ga pavēi. Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'ono'oḡi pāes rembyruera pira'ia rembyruera reheve imondovo inoɔa yrua pype. Dozeva'ea ɔa imotynahenahembavi yrua.

Jesus'ga oho yjapea rehe
(Mateus 14.22-33; João 6.15-21)

⁴⁵⁻⁴⁶ Igwete Jesus'ga ei ɔwemimbo'ehara'ga pe:

—He peji'ava yharuhua pype, ei ga. Pero'yaha ti aherovai ji renonde herogwovo cidade de Betsaida pe, ei ga ɔa pe.

He'yjuhuve'ga pe ga ei:

—Kiro ji hoi na'ē nhinhi'iga Tupana'ga pe, ei ga. He pejigwovo a'ero pejivya penhonga pe kiro, ei ga ɔa pe.

Igwete ga hoi vvytyruhua rupi. ⁴⁷ Ypytunimo ga tehe ga reko i vvytyruhua arimo. Garemimbo'ehara'ga ki a'e te oko yhara pype ppyteri pe. ⁴⁸ Igwete ga hepiagi ɔa ipyvupyvurahyrame. A'ereki vvyturanuhūa ɔwova'iva'i ɔa. Ko'egatue'yma rupi ga hoi ɔa pyri a'ero opyruḡa yhya rehe ogwovo. Okwa ɔweri'ga ɔandova vvyri novīa. ⁴⁹ Emo hepiagame gapyruḡa yhya japea rehe ɔa nahenahemamo upa.

—Anhaḡa po, e ko ɔa novīa.

⁵⁰ A'ereki ɔa nhaporemō gwepia ga. Gapy'a juahi a'ero. Emo kotihī ga nhi'igi ga pe.

—Penogatu ti pejipy'a, ei ga. Jihi ko koro ako. Tapekyhyjia'javi ti, ei ga ɔa pe.

⁵¹ Igwete ga avi yhara pype ga pohe. Kiro ipigi yvyturanuhũa. Igwete ga nhimomby'ahetei a'ero. ⁵² A'ereki ga ndaheaporogitakatui pães mbohe'yjuhuagwera rehe. Noangari ga ikwahave'yma Jesus'ga popoakara.

*Jesus'ga omombi ahetetirũa Genesaré pe
(Mateus 14.34-36)*

⁵³ Igwete Jesus'ga hero'yahavi herovahema Genesarépeve'ga gwyrri pe nhapytiamo. ⁵⁴ Ga êrame yhara hugwi pevove'ga nhimombaragwahavipei Jesus'ga rehe. ⁵⁵ Igwete ga hogahoi ogwyrri rupi itetirũave'ga nderunderua gakupeupava rehe ga noğa Jesus'ga pyri. Henduvame Jesus'ga hoa jipi, pevo ga ga nderuri ga pyri. ⁵⁶ Igwete ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe. Nhu me ga hogahoi no. Perope ga oho – pevo nhaporemõ ga itetirũave'ga nderuri ga noğa mytu'ẽ me – perope ga ojatyka jipi. Igwete ga eğa'ei Jesus'ga pe:

–Na ga pokogi ndepira rembe'yva rehe vehevi.

Ga pokogame hehe a'ero ipipavi gatetirũa ga hugwi.

7

*Judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera
(Mateus 15.1-9)*

¹ Igwete fariseus'ga jatykai ua Jesus'ga pyri judeus'ga mbo'ehara'ga pavẽ. Uhu ga ga pyri Jerusalém hugwi. ² Igwete ga hepiagi Jesus'ga remimbo'ehara'ga jikwakuve'yma.

–Ndokoi ga nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rupi, ei ga. A'ereki ga ndojikwakuvi ojipogweja rehe mbatera ua renonde, ei ga ojohupe.

³ A'ereki judeus'ga namonhava'ea koi na ojikwaku ymya vehevi. I'ua renonde ahe jipogwegweji jipi. A'ereki ahe e'i tehe: “Nhandejipogwegweje'ymame po ti nhande nianhimombyryvi Tupana'ga pe,” e'i tehe ahe. Nurã ko judeus'ga – kiroki ga fariseusramo – ga ko koji'i e'i: “Xajikwaku hete nhandekovo nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rehe,” e ko ga. Nurã ga ojipogwegweje'ymame ndo'ui mbatera jipi. ⁴ Herurame mbatera ima'ehava hugwi na jitehe ga ndo'ui ojipogwegweje'ymame. I'uhava ga ipyhepyhei imboapykava. Nahã ga jikwakukwakuvi jipi gwamonhava'ea remimbo'eagwera rehe okovo xanhimombyry ti Tupana'ga pe javo novĩa.

⁵ Igwete fariseus'ga jatykai Jesus'ga pyri judeus'ga mbo'ehara'ga pavẽ. A'ero ga hepiagi Jesus'ga remimbo'ehara'ga jikwakuve'yma. Igwete ga ei Jesus'ga pe:

–Neremimbo'ehara'ga ndojipogwegwejuhu i'ua renonde, ei ga. Maraname ga ndokoi nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rupi ojikwakuve'yma? ei ga.

⁶⁻⁸ Nahã Jesus'ga ei javo ga pe a'ero:

–Pehe ko pekokatu'áva'ero peko! ei ga. Penhi'ipo'ru hete pe Isaiásva'ea kiro. Ymya Isaiásva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga ahe mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga. Nahã Tupana'ga ei hako:

“A'ove'ga onhi'igatu tehe

torombohete Tupana'ga javo,” ei ga.

“Emo ga nanhiarõi

imondoe'yma gweaporogita imohina ji rehe,” ei Tupana'ga hako, ei ga.

“Ji mbohete tehe ga.

A'ereki nhinhi'iga rehe rũi ga omb'o'e,” ei ga.

“Yvyakotyve'ga nemimbo'eteheha rehe ga ga mbo'ei

a'ea ko Tupana'ga nhi'iga javo tehe jupe,” ei Tupana'ga hako.

Nahã Isaiásva'ea ikwatijari ahe mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ga pe.

Igwete ga ei ga pe a'ero:

—Ahemombe'ua ko pemombe'ua gwama reki. A'ereki ahe javijitehe ko pe peko pekokatu'aguhuva'ero. Pemoandyandyi pe ojipe'ga jipi orombohete Tupana'ga javo tehe, ei Jesus'ga ga pe. Pepohi reki pe Tupana'ga nhi'iga hugwi. Emo yvyakotyve'ga nemimbo'eagwera pe pehendu katu, ei ga.

⁹—Pyry hete reki pe me pe imbogwavame Tupana'ga nhi'iga xako ti nhaneremimbo'eagwera rehe javo, ei ga onhi'igahyavo ga pe. ¹⁰ Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga imombe'ukatuavo hako, ei ga ga pe. Igwete ahe ei:

“Pemondo ti pejeaporoğita imohina pejuva'ga rehe penhyhëa rehe no,” ei ahe.

Igwete ahe ei no ikwatijarame Tupana'ga nhi'iga:

“Kiroki ga e'i te'varuhu uva'ga pe oyhëa pe no

– tojukauka ti ga ga a'ero,” ei Moisésva'ea hako, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹ Pe ki a'e te ahe atyvi ga mbo'ei, ei Jesus'ga. Pepyteri peve'ga po e'i uva'ga pe oyhëa pe no: “Opopoko pota ji imondovo mbatera pe me novia. Emo ji amondo reki akoja Tupana'ga pe,” e po ga, ei ga. ¹² Ga erame a'ea ga pe pe'ji tehe reki pe: “Pyry ga nomondoi mbatera uva'ga pe a'ero,” pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Nahã ko pe ga mbo'ei hendukatuuka ga pe penamonhava'ea remimbo'eagwera hendukatuukare'yma ga pe Tupana'ga nhi'igagwera, ei ga. Nahanahã pe ndekouhui jipi, ei Jesus'ga ga pe.

Ahereaporoğitate'varuhua ahembote'varuhuva'ea
(Mateus 15.10-20)

¹⁴ A'ero Jesus'ga he'yjuhuve'ga mbuhurukara'javi ojipyri imombe'gwovo ojo'java'ea ga pe.

—Pe me nhaporemō ji ei: Pehendu ti ikwahava, ei ga.

¹⁵ Mytu'emahugwiva'ea – kiroki mbatera ahe o'u jipi – a'ea okirame ahe pype nahembote'varuhui. Aheyvyterahugwiva'ea ki a'e te ahe mbote'varuhu, ei ga. ¹⁶ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ Igwete Jesus'ga hoi onga pe ga hugwi. Igwete garemimbo'ehara'ga hoi javo ga pe.

—Gara pe nde ei ojo'java'ea mombe'gwovo? ei ga ga pe.

¹⁸⁻¹⁹ Igwete ga ei ga pe:

—Jara'ga ja pe ndapekwahavi naerũ? ei ga. A'ereki mytu'emahugwiva'ea aherembi'ua nahembote'varuhui tuhë. A'ereki a'ea nombote'varuhui ahereaporoğita. Ndapekwahavi pe a'ea naerũ? ei ga ga pe. Aherembi'ua oho aherevegi pe. Kirë ko ahe imbo'apavi ojihugwi, ei ga. Aherembi'ua nahembote'varuhui tuhë a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

O'erame a'ea ga ei pe'u pa ti mbatera a'ero javo.

²⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Peyvyterahugwiva'ea reki ko pe mbote'varuhu. ²¹ A'ereki peyvyteri pe pendeaporoğita te'varuhu, ei ga. Pejeaporoğitate'varuhurame ko pe ojipe'ga nderekoreko'ihu. Pemi pe ojipe'ga mbatera. Peporojuka pe, ei ga. Ojipe'ga nembireko'ga pavëi pe peko. ²² Pepotaruhu pe ojipe'ga mbatera. Peko te'varuhu pe, ei ga ga pe. Pemoandyandyi pe ojipe'ga. Peakwahav-ihu pe. Penhimyrõ pe ojipe'ga ndehe, ei ga. Pembotegwete pe ojipe'ga. Penhimbohete pe. Pearuivehũ pe, ei ga. ²³ Nanongara nhaporemō pen-dekote'varuhuva'ea ko peyvyterahugwiva'ea. A'ea reki pe mbote'varuhu, ei Jesus'ga ga pe.

Judeurũiva'ea ojiko Jesus'ga rehe
(Mateus 15.21-28)

²⁴ Igwete pea hugwi Jesus'ga hoi cidade de Tiro koty. Igwete ga ki onga pe tokwahavyme ti ga jiruva avo javo novia. Emo ga okwaha reki.

25-26 Igwete hēa ruripei Jesus'ga pyri. A'ereki pevove'ga omombe'u ga hēa pe. Hēara'yrahēa anhağa opojyka ojive. Nurā hēa ruri ġwenypy'anduruga Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo. Hēa ko judeu rūi reki. A'ereki hēa sirofeniciapeve'ga gwyripevehēa. Nanongara'ga – ġa ko judeus'ga rūi – judeus'ga ei nhaġwatiğa ġa pe okoe'yma ġa ndehe. Igwete hēa ruri javo Jesus'ga pe:

–Embojipe'a ti anhağa jira'yrahēa hugwi, ei hēa ġa pe.

27 Igwete Jesus'ga ei hēa pe:

–Ndapyryvi ji nde pokoga. A'ereki nde judeu rūi, ei ġa. Ndapyryvi ahe ipyhygi tayri'ga nemb'ua imomboha nhaġwatiğa pe, ei ġa. Tayri'ga ppy o'u, ei ġa hēa pe.

28 –Na tuhē, ei hēa. Emo nhaġwatiğa vehevi turi mesa gwyrri i'gwovo hembyrue'ria tayri'ga nemb'ua ndurugagwera, ei hēa. Nurā nhaġwatiğa javijitehe ji ruri nde pyri ji poko javo.

29 –Ji nhi'lkwepy katu nde, ei Jesus'ga hēa pe. Nurā heregwovo enhonga pe kiro a'ero, ei ġa. A'ereki anhağa ojipe'a reki ndera'yrahēa hugwi, ei ġa hēa pe.

30 Igwete hēa jivyri onga pe tayrihēa repiaga. Anhağa ojipe'a tuhē hēa hugwi. A'ero hēa nhinoġatui upa opiro'yro ġugwi.

Jesus'ga ġwendukatuuka ndiapyakwariva'ea pe

31 Igwete Jesus'ga jivyri cidade de Tiro hugwi ogwovo. Igwete ġa hoi okwava cidade de Sidom rupi Dez Cidades mbytembytera rupi no. Igwete ġa hoi ypihua pyri Galilēiapeve'ga gwyrri pe. 32 Igwete pevove'ga ġa reruri Jesus'ga pyri ndiapyakwarive'ga. Nhi'indy'ndyguhu ġa. Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

–Epoko ġa rehe hendukatuuka ġa pe ġa monhi'ġatuavo.

33 A'ero Jesus'ga ġa rerohoi he'yjuhuve'ga hugwi opūa mondovo gapyakwari pe. Igwete ġa nyvuni opokoga ġakūa rehe. 34 Gwovavuramo Jesus'ga pytuhemamo. Igwete ġa ei ġa pe:

–Efatá! ei ġa. (A'ea ko: “Pepe'a, gapyakwara!”)

35 A'ero gapyakwara jipe'ai. ġakūa pyryva'javamo no. Igwete ġa nhi'ġatui reki a'ero. 36 Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Tapemombe'ui ti a'ea ojipe'ga pe, ei ġa ġa pe novīa.

Emo ġa omombe'u reki. Igwaigwavete ġa ei ġa pe tapemombe'ui ti javo novīa. Emo igwaigwavete ġa oho imombe'gwombe'gwovo reki. 37 Igwete ġa nhimomby'ahetel.

–Okwaha pa hete ġa ġa nderekokatuavo, ei ġa. Ndiapyakwarive'ga pe ġa ġwendukatuuka reki. Onhi'ġe'yve'ga ġa ġa monhi'ġatu no.

8

Jesus'ga ombohe'yi mbatera quatro milva'ea pe

(Mateus 15.32-39)

1 Aerē he'yjuhuve'ga jatyykaa'javi Jesus'ga pyri. Mominame ġa hugwi mbatera i'uhavamo Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga mbuhurukari ojipyri. Igwete ġa ei ġa pe:

2 –Iporia'i ġa ji ve onhimongyavo, ei ġa. A'ereki mokōi ġa kiri ji pyri. Kiro moina mbatera ġa hugwi a'ero, ei ġa ġa pe. 3 Po ti ji ġa mondoukari ġanonga pe ġa mbatera ue'ymame, a'ero po ti ġa pytupavahivuhuro ogwovo pea rupi nehē. A'ereki jara'ga nonga paivohu, ei ġa ġwemimbo'ehara'ga pe.

4 Igwete ġa ei ġa pe:

–Maranuhū po ti nhande ipyhygi pāes ġa pe avo ongae'yī me nehē? ei ġa.

5 Igwete ġa ei ġa pe:

–Maramomi pe herekoi pāes? ei ġa ġa pe.

—Sete ore herekoi, ei ga.

⁶ Igwete Jesus'ga ga mboapypavi ga noğa vyvvo. Igwete ga ipyhygi pães seteva'ea. Igwete ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo ga pe. Igwete Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe.

—Pema'ema'ë kiro he'yjuhuve'ga pe to'u ga, ei ga ga pe.

A'ero ga ima'ema'ëi ga pe. ⁷ Mokoi'ite ga herekoi pira'ia no. Igwete Jesus'ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde pira mbuhua ore ve javo. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pema'ema'ë pira'ia ga pe no.

⁸⁻⁹ Ga ima'ërame ga nhaporemō i'ui a'ero onhimoytaromouka jupe. A'ereki Jesus'ga ombohe'yjuhu mbatera ga pe nhaporemō. He'yjuhu ko ga - kiroki ga o'u - quatro milve'ga. Aerë garemimbo'ehara'ga imono'ono'ogi haygweygwera rembyruera imondovo inoğa yrua pype. Seteva'ea ga imoty nahenahembavi a'ero.

Aerë Jesus'ga ga mondoukari ganonga pe. ¹⁰ Igwete ga gwemimbo'ehara'ga ndero'avi yhara pype ga nderogwovo Dalmanutapeve'ga gwyri pe ga nderovahema.

Fariseusva'ea e'i ahemonhimomby'ava'ea pe

(Mateus 16.1-4)

¹¹ Igwete fariseus'ga nduri onhi'igayva Jesus'ga pe.

—Timbopoyjayjaryme ti nhande ga ga ikwahave'yname, ei ga ojohupe.

Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ore ve ahemonhimomby'ava'ea Tupana'ga popoakara repiuka ore ve, ei ga ga pe. A'ero po ti ore nde reroviari nehë Tupana'ga ga mbuhuruka tuhë javo nehë, e'i tehe ga ga pe.

¹² Igwete Jesus'ga pytuhemamo upa okovevuhuro.

—Maranuhürame aḡwamove'ga hepiapotaruhui ahemonhimomby'ava'ea? ei ga. Tamombe'u katu ji pe me: Ndahepiukari tuhë po ti ji nhimbuhurukara kwahavuka aḡwamove'ga pe! ei ga ga pe.

¹³ A'ero Jesus'ga hoi fariseus'ga hugwi.

Penhimboko'i ti, ei Jesus'ga gwemimbo'eaatyviva'ea rehe

(Mateus 16.5-12)

Igwete ga gwemimbo'ehara'ga ndero'avi yhara pype ga nderogwovo xaho aherovai javo. ¹⁴ Garemimbo'ehara'ga ndogwerohoi pão imoka'nhyima. Ojipeji jate ga gwereko yhara pype. ¹⁵ Igwete yhara pype Jesus'ga imomoran-duvi ga pe.

—Penhimboko'i ti pão mbovuhava rehe fariseus'ga apoa rehe Herodes'ga apoa rehe no, ei ga ga pe.

¹⁶ A'ero ga nhi'igi ojohupe.

—Maraname ga ei pão mbovuhava pe? ei ga. Ndirekoi nhande pão nhandejupi. Nurã po ga ei poro, e'i tehe ga ojohupe.

Ndokwahavi ga Jesus'ga rembi'ea. A'ereki gwemimbo'eaatyviva'ea pe ga ei fariseus'ga nemimbo'ea pe. Herodes'ga nemimbo'ea pe ga ei no a'ea ikwahy hete imbovuhava javijitehe javo.

¹⁷ Jesus'ga okwaha ganhi'iga ojohupe. A'ero ga ei ga pe:

—Maranuhürame pe nhi'igi pão rerekoe'yma rehe? ei ga. Ndapekwhavi ve pe jipopoakara naerü? Napeangari pe? ei ga ga pe. ¹⁸ Pendeakwa pe novia. Ndapehepiagi pe ikwahava naerü? ei ga. Peapyakwa pe novia. Napehendukatui pe naerü? Pemoka'nhy pe a'ero nhirembiapoagwera pães mbohe'yjuhuagwera? ei ga. ¹⁹ Cincova'ea ji ahaygwe'rogwe'ro pães ima'eamouka cinco milve'ga pe ikwehe, ei ga. Aerë pe imono'ono'ogi

haygwera yrua imotynahema. Maramomi pe imotynahemi yrua naerũ? ei ga ga pe.

—Dozeva'ea ore imotynahenahemi ikwehe, ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga ei:

—Aerẽ seteva'ea ji haygwe'rogwe'rogi pães ima'eamouka quatro milve'ga pe oji'i, ei ga. Maramomi pe imotynahenahemi yrua haygwera imondovo ipype? ei ga ga pe.

—Seteva'ea ore imotynahemi oji'i, ei ga ga pe.

²¹ Igwete ga ei ga pe:

—Pe ndapekwahavi ve naerũ? ei ga ga pe.

Jesus'ga omboheha katu ahe

²² Igwete Jesus'ga heruri herovahema cidade de Betsaida pe. Igwete pevove'ga hehae'yve'ga reruri ga pyri.

—Epoko ti ga rehe ga mbohehakatuvavo, ei ga ga pe.

²³ Igwete Jesus'ga hoi ga popyhyga ga rerogwovo cidade hugwi. A'ero Jesus'ga nyvuni gareakwari pe ga pokogi hehe. Igwete ga ei:

—Erehepia nde mo? ei ga ga pe.

²⁴ Igwete ga ma'ei.

—Ahepia ji ga novã, ei ga. Yva ja ko ga. Emo ga ohoho ogwovo, ei ga Jesus'ga pe.

²⁵ A'ero Jesus'ga pokoga'javi gareakwara rehe. Igwete ga hepiahetei gwehakaturamo. ²⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Eho enhonga pe kiro. Terehoi ti imombe'gwovo enhimbohehaagwera cidapeve'ga pe, ei ga.

Nde Ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe

(Mateus 16.13-20; Lucas 9.18-21)

²⁷ Igwete Jesus'ga hoi gwemimbo'ehara'ga pavẽi imbojoapiapiavo ogwovo cidades pe - kiroki cidades ira'agwe cidade de Cesaréia de Filipe hugwi. Pea rupi ga horame ga ei ga pe:

—Marãi ga ji ve jipi? ei ga.

²⁸ —“Ga ko João Batista'ga,” ei ga nde ve, ei ga. Jara'ga e'i: “Ga ko Elias'ga.” Jara'ga e'i nde ve: “Ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ahepyteripeve'ga - kiroki ahe Tupana'ga nhi'iga omombe'u ojopy'rovo hako. Okwera ga kiro omanoa hugwi,” ei ga nde ve, ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ —Oro pe, ei ga ga pe, marãi pe ji ve a'ero?

Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Nde ko Cristoramo ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga.

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Teremombe'ui ti a'ea ojipe'ga pe, ei ga.

Jesus'ga omombe'u omanoagwama

(Mateus 16.21-28; Lucas 9.22-27)

³¹ Igwete Jesus'ga ga mbo'embo'ei.

—Tupana'ga ji mbuhuruka avo teremano ti javo ji ve, ei ga. Ndokoi po ti ga ji rehe nehẽ xava'eve'ga ahembo'ehara'ga pavẽi. Mbatera kwava'ehara'ga nduvihava'ga po ti ndokoi ji rehe nehẽ no, ei ga ga pe. He'yjuhuvava'ea po ti ga imbuhurukari hahyva'ea ji ve nehẽ. Igwete po ti ga ji jukaukari nehẽ. Mokoi pe kirirẽ po ti ji kwerava'javi nehẽ, ei ga ga pe.

³² Igwete Pedro'ga ga rerohoi'i onhi'igahyavo ga pe.

—Na rui po ti nde reaporogitaro hamo, ei ga Jesus'ga pe.

³³ Emo Jesus'ga opyryrý ġwemimbo'ehara'ga ndepiaga onhi'igahyavo Pedro'ga pe.

—Ejipe'a ti ji hugwi, ei ga. A'ereki Satanás'ga nde monhi'ĩ poro. Tupana'ga opota reki nhimanoa, ei ga. Nde nderekoĩ Tupana'ga reaporogita rehe. Yvyakotyve'ga ndeaporoġita rehe ndereko, ei ga Pedro'ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ġa mbuhurukari ojipyri ġwemimbo'ehara'ga he'yjuhuve'ga pavēi. Igwete ga ei ġa pe:

—Pe ndekopotarame nhiremimbo'eharamo pepohi ti penhimimbotarimova'ea hugwi tako ti Jesus'ga remimbotarimova'ea rupi jawo, ei ga. Po ti ġa imbohahyukari pe me pe jukavo wehevi nehē jireheva'ero pejikovo ġwaramo nehē, peko jitehe ti nhiremimbotarimova'ea rupi pejipohire'yma ji hugwi. Peko tuhē ti nhinhi'iga rupi, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁵ Igwete ga ei no:

—Po ti ġa pe jukai jireheva'ero ġwaramo, a'ero po ti pe ndekoĩ Tupana'ga pyri avuirama nehē. Po ti ġa pe jukai ji mombe'uro ġwaramo, a'ero po ti pe ndekoĩ Tupana'ga pyri pejikovo nehē, ei ga ġa pe. Po ti pe ei: “Ndakoi po ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tajjujukayme ti ġa”, a'ero po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga.

³⁶ —Po pe ei: “Ndakoi po ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tapyhy pa ti mbatera jjiwe”, a'ero po ti pe herekotehei penhimbaterahetea aerē pejigwovo reki hahyva'ea ruvihava pype, ei ga. ³⁷ A'ereki ahe nomondoĩ mbatera ohohava ikwepykavamo ohorame Tupana'ga pyri, ei ga ġa pe.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Aġwamove'ga opohi Tupana'ga hugwi okote'varuhuavo, ei ga. Po ġapyteriwe'ga ei: “Ji Jesus'ga remimbo'eharamo rūi ako heroviare'yma ganhi'iga.” Po ġa ei poro, a'ero ġirura'javame po ti ji ei ġa pe nehē: “Ga ko nhiremimbo'eharamo rūi oko”, ei ga. Ajivyra'ja po ti ji Tupana'ġapyrive'ga pavēi: Tupana'ga popoakara rerekovo nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

9

¹ —Amombe'u katu ji pe me, ei Jesus'ga ġa pe. Omanoe'ymame po ti agwa'ga pyteriwe'ga hepiagi Tupana'ga popoakara nehē ji rekorame ġanduvihavuhetero nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

*Jesus'ga ra'oa ojirojiji aherovaki
(Mateus 17.1-13; Lucas 9.28-36)*

² Seis okirirē Jesus'ga trēsve'ga nderohoi ojupi. Pedro'ga ga gweroho Tiagova'ea João'ga no. Ga tehe ga gweroho vytyruhua rupi yvateuhuva'ea rupi ġa nderojiupia. Igwete Jesus'ga ra'oa jirojiji ġandovaki. ³ Ġapira hendy'jandy'ja, tiġahivuhu hete. Nanongara tegwete nhande ve ipotukarame tapy'ynhapira imotiġahivuhuavo. ⁴ Igwete ahe jipiukari ġa pe Eliasva'ea Moisésva'ea pavēi – kiroki ahe ymyahū hete omano. Onhi'inhi'ĩ ahe Jesus'ga pe. ⁵⁻⁶ Igwete Pedro'ga ei ovvyteri pe: “Marã po ti ji ei a'ero?” ei ga. A'ereki ġapy'a juahi ġa nhimomby'arame ahe repiaga. Igwete Pedro'ga ei:

—Jesus, pyry nhande rekoĩ avo, ei ga. Na ore japoi na'ē tapyimbovyra pe me a'ero trēsve'ea. Ojipeji po ti ore japoi nde ve, ojipea po ti ore japoi Moisés'ga pe, ojipea po ti Elias'ga pe nehē nohō, ei ga Jesus'ga pe.

⁷ Nanime ijyvi yvaġatiġa ġa arimo ġa mongovo o'agi pe. Igwete Tupana'ga nhi'igi yvaġatiġa hugwi.

—Gaha ko ġira'ya'ga nhiremia'nguhete'ga, ei ga Jesus'ga mombe'gwovo. Pehendu katu ti ganhi'iga, ei Tupana'ga ġa pe.

⁸ Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ga harekoi novĩa. Emo ġa ndohepi-aga'javi ahe. Jesus'ga tehe ġa gwepia ojipyri. ⁹ Igwete ġa jyvi vyvtyruhua hugwi ojivya. Igwete Jesus'ga ei trėsve'ga pe:

–Tapemombe'ui na'ē ti ġa pe penhimbiepiaga, ei ga. Ji kweravirē gwe nhimanoa hugwi, a'ea rupi ti pemombe'u a'ero, ei ga ġa pe.

¹⁰ Ojapyaka ġa ganhi'iga rehe. Igwete ġa ei ojohupe:

–Gara pe ga ei: “Akwera po ti ji nhimanoa hugwi”? ei ġa ojohupe.

¹¹ Aerē ġa ei Jesus'ga pe:

–Marā a'ero? ei ġa. Orembo'ehara'ga e'i: “Elias'ga na'ē uhu, aerē Cristo'ga ruri a'ero,” ei ġa, ei ġa. Maraname ġa ei a'ea? ei ġa Jesus'ga pe.

¹² Igwete ġa ei ġa pe:

–Aiti tuhē Eliasva'ea uhu na'ē gandeaporoġita reroyijypava, ei Jesus'ga ġa pe. Pejapyaka ti kiro nhimombe'uagwera rehe no, ei ga. A'ereki ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve ji mombe'gwovouka hako no. Nahā ahe ei: “He'yiva'ea po ti ġa imondo'i hahyva'ea ga pe okote'varuhuavo nehē ndorokoi ore nde rehe javo nehē.” Poha ahe ei ji mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ġa pe. ¹³ Kiro ji ekatui pe me a'ero, ei Jesus'ga. Eliasva'ea uhu reki ikwehe. A'ero ġa ndekote'varuhui ahe ve ġwemimbotarimova'ea rehe okovo ġwaramo, ei ga. Na tuhē Tupana'ga rembikwatijarukara ahe mombe'u nhoġwenonde hako, ei Jesus'ga ahe ko João Batistava'ea javo ġa pe.

*Jesus'ga ombojipe'a anhaġa ahera'yra'va'ea hugwi
(Mateus 17.14-21; Lucas 9.37-43a)*

¹⁴ Igwete Jesus'ga jivra'javi trėsve'ga pavēi ġwemimbo'ehara'ga pavēi. Igwete ġa nduri jara'ga pyri noveve'ga pyri. Urame ġa he'yjuhuve'ga ndepiagi noveve'ga pyri Jesus'ga remimbo'ehara'ga pyri. A'ereki judeus'ga mbo'ehara'ga ġa nhi'igayva. ¹⁵ Nanime he'yjuhuve'ga Jesus'ga repiagi onhi-momby'avo ga mboha'uve'yama.

–Kiro ga ruri Jesus'ga, ei ġa ojohupe.

Igwete ġa nhani ogwovo ga pyri. ¹⁶ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Manongara rehe pe nhonhi'igayvayvaruhui?

¹⁷ Igwete ġapyteripeve'ga ei ġa pe:

–Jesus, ei ga. Aru ji jira'yra'ga nde pyri ko novĩa. A'ereki anhaġa opojyka ga jipi, ei ga. Nomonhi'igukari jira'yra'ga a'ero, ei ga ġa pe. ¹⁸ Ga pojkaramo ga mbo'ambo'ari ga noġa. Hendyjuiporuhu ga. Haingyryngyryi ga no. A'ero ga vyvyrakwenamo, ei ga. Igwete ji ei neremimbo'ehara'ga pe: “Pembojipe'a anhaġa ga hugwi,” a'e ji ġa pe novĩa. Tegwete reki ġa pe ipe'ahava ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Pe ndapejikoguhui ji rehe jipi, ei ga. Manamehū po ti pe jikogi ji rehe nehē naerū? A'ereki ji jikwerajahivuhu pe ndehe, ei Jesus'ga ġa pe. Peru ga ji pyri a'ero, ei ga ġa pe.

²⁰ Igwete ġa tayri'ga reruri Jesus'ga pyri. Anhaġa Jesus'ga repiagame tayri'ga moheō'ari. Igwete ga ari vvyvo ojovajirejireva. Hendyjuipo hete ga.

²¹ Igwete Jesus'ga ei garuva'ga pe:

–Maramomi kwara ga pojkara rehe?

–Gavoja'iagwera jate ga pojkari, ei ga. ²² Igwete ga mombomombori tata pyteri pe jipi. Ypy pe ga mombomombori no tajuka ga javo novĩa, ei ga. Po nde ikwahavi ore pokoga, ore porogwety ti a'ero, ei ga Jesus'ga pe.

²³ –“Po nde ikwahavi,” ere nde ji ve naerū? ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga okwaha pa ġa pokoga jipi – kiroki ġa ojiko ga rehe, ei ga.

²⁴ Igwete garuva'ga ei:

—Ajiko ji ga rehe novīa. Ji poko ti a'ero ji mbojikoheteavo Tupana'ga rehe nehē, ei ga.

²⁵ Igwete he'yjuhuve'ga nhani ojatykavo ga pyri. Gandura repiagame Jesus'ga nhi'igahyi anha'ga pe – kiroki nomonhi'iga'javi tayri'ga mboapyag-weva no. Igwete ga ei jupe:

—Jihi a'e nde ve: Ejipe'a ga hugwi. Terepojykaa'javi ti ga, ei Jesus'ga jupe.

²⁶ Igwete anha'ga hapukai tayri'ga momanoahiva ojipe'avo ga hugwi. Omanova'ea ja ga reko'i upa. Nurā he'yive'ga etehei ga pe:

—Omano ga upa.

²⁷ A'ero Jesus'ga ga popyhygi ga mbovyva. Igwete ga po'ami okovo. A'reki ga pyry hete kiro.

²⁸ Aerē Jesus'ga hoi onga pype. Igwete garemimbo'ehara'ga hoi javo ga pe ojipe'ga ndovakie'y.

—Marā ore norombojipe'akwahavi anha'ga ga hugwi? ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ —Penhi'igame jate Tupana'ga pe po ti pe imbojipe'aukari nanongara, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Mateus 17.22-23; Lucas 9.43b-45)

³⁰ Aerē Jesus'ga hoi pea hugwi ogwoogwovo Galiléiapeve'ga gwyra rupi. Jesus'ga ndopotari ohoa kwahava. ³¹ A'reki ga gwemimbo'ehara'ga mbo'e pota omanoagwama rehe.

—Ji mondouka po ti ga nhiarōe'yve'ga po pe nehē ji jukavouka nehē, ei ga. Mokōi ti pe kiri ji jukarē nehē. Kirē ti ji kwerava'javi nehē, ei ga ga pe novīa.

³² Emo ga ndokwahavi garembi'ea ma gara pe ga ei javo ojohupe. Ga pe ga nde'ia'uvi reki.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

(Mateus 18.1-5; Lucas 9.46-48)

³³⁻³⁴ Pea rupi Jesus'ga hoi ogwovo. Oro Jesus'ga remimbo'ehara'ga, onhi'igayva ga ojohupe.

—Manamo nhandejoheva'ero? Ji ko koji'i pe hohe, ei ga ojohupe.

Igwete ga nduri ovahema cidade de Cafarnaum me. Ohorame onga pe Jesus'ga ei ga pe:

—Manongara rehe pe nhonhi'igayvavari nhande rurame pea rupi? ei ga.

Igwete ga nonhi'igi opoyjayjare'ymamo. A'reki ga onhonhi'igayva onhimboheteavo pea rupi ogwovo ji ko pe hohe javo ojohupe.

³⁵ A'ero Jesus'ga apygi ga mbuhurukapava ojipyri. Igwete ga ei ga pe:

—Pejikopotarame gahoheva'ero penhimongo naē ti okoteheva'ero ojipe'ga pokopokoga jipi, ei ga ga pe.

³⁶ A'ero ga tayri'ga mbuhurukari ga rerua gapyteri pe ga anhuvana. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

³⁷ —Pehepia tayri'ga, ei ga. Kiroki ga oko nanongara'ga ndehe ga ko Jesus'gareheva'ero javo – ga oko ji rehe no, ei ga. Kiroki ga oko ji rehe nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ji rehe jate rūi ga oko. Ga oko nhimbuhurukara'ga rehe no, ei Jesus'ga ga pe.

Gahā nhande repy, ei Jesus'ga

(Lucas 9.49-50)

³⁸ Igwete João'ga ei Jesus'ga pe:

—Orohepia ore hajiheve'ga oji'i, ei ga. Ombojipe'a ga anha'ga ojipe'ga hugwi. Ombojipe'a ga ndepopoakara pyvō nde renoina, ei ga Jesus'ga pe. Nurā ore ei ga pe: “Terembojipe'ai anha'ga ga hugwi Jesus'ga renoina,” oro'e ore ga pe. A'reki ga nhandereheva'ea rūi, ei João'ga ga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Tape'ei poa ga pe, ei ga. Japovame ahemonhimomby'ava'ea jipopoakara pyvō po ti ġa nanhimbotegwetei kotihī nehē, ei ga. ⁴⁰ Kiroki ġa nianemovahī – ġahā nhande repy a'ero, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴¹ Amombe'u katu ji pe me, ei ġa. Kiroki ġa pe poko ġa ko Cristo'ġareheve'ġa javo – ġa pe po ti Tupana'ga ikwepygi imondokatuavo nehē. Yhya vehevi ġa imbuhurame pe me pey'ġwavamō, a'ero po ti ġa ikwepyykatui tuhē ġa pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Tiruahū hete ġa pe, ei Jesus'ga
(*Mateus 18.6-9; Lucas 17.1-2*)

⁴² Igwete Jesus'ga ei no:

–Tapembo'e ti ji ojipe'ga rehe kiro. Po ġa nhapytī itaruviuhavuhua ġajura rehe ġa momboa ppy pe, a'ero po tiruahū ġa pe, ei ga. Koji'i hete po ti tiruahū ġa pe ġa jireheve'ġa mbote'varuhurame tayri'ġa huvihava'ġarūive'ġa, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴³⁻⁴⁴ Igwete ga ei no:

–Po pe ndekote'varuhui pejipoa pyvō, marā re po ti pe napemondohoguhui pejipoa imomboa a'ero torokote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ġa pe. Tiruahū po pe me pe ojipeji herekorame pejipoa novīa, ei ga. Po ti pe mokōi pejipoa rerohoi hahyva'ea ruvihava pype pejikote'varuhua pige'yma ġwaramo nehē, a'ero po ti koji'iete'i tiruahū pe me nehē. A'ereki pevova'ea tata ndogweva'javi nehē, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi pejipoe'yma vehevi yvagi pe Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁵⁻⁴⁶ –Po pe hoi pejikote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ġa pe. Tiruahū po pe me pe herekorame ojipeji pejipya novīa, ei ga. Po ti pe mokōi pejipya rerohoi hahyva'ea ruvihava pype pejikote'varuhua pige'yma ġwaramo nehē, a'ero po ti koji'iete'i tiruahū pe me nehē, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi yvagi pe pejipye'yma vehevi nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁷ –Po pe pejeakwara pyvō hepiagi ite'varuhuva'ea – kiroki onhimbohepia'ngi pe me, marā re po ti pe ndapehekyjuhui pejeakwara torokote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ġa pe. Tiruahū po pe me pe ojipeji herekorame pejeakwara novīa, ei ga. Po ti pe mokōi pejeakwara rerohoi hahyva'ea ruvihava pype nehē pejikote'varuhua pige'yma ġwaramo nehē, a'ero po ti koji'iete'i tiruahū pe me nehē, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi ojipeji vehevi nhanderuvihava'ga pyri Tupana'ga pyri nehē, ei ga ġa pe.

⁴⁸ A'ereki

“hahyva'ea ruvihava pype ndopiga'javi ahe hugwi hahyhetea. Ndogweva'javi tata”, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁹ –Nhande nhikwava'eġame Tupana'ga pe po ti tata'java'ea hahyva'ea nhande rerekoi nehē, ei ga. Peko tuhē ti ji pavēi jireheva'ero. Tapepohiri ti ji hugwi, ei Jesus'ga ġa pe.

⁵⁰ –Pyry ko jukyra, ei ga. A'ereki a'ea oko mbatera pavēi heheva'ero. Pyryve'ymame ndikwahya'javi. Nurā ji ei pe me: Peko pyry ti ji pavēi jireheva'ero. Pejikoty'a tuhē ti ji pavēi. Pejogwereco katu ti no, ei Jesus'ga ġa pe ogwovo pea hugwi.

10

Ahepohira hambirekoa hugwi
(*Mateus 19.1-12; Lucas 16.18*)

¹ Aerē Jesus'ga hoi Judēiapeve'ġa gwyra rupi. Igwete ġa herohoi rio Jordāo aherovai herogwovo. A'ero pevove'ġa jatykaa'javi Jesus'ga pyri

onhimongyavo. Igwete ga ga mbo'ei. A'ereki na tuhê ga ga mbo'embo'ei jipi ga nderekovo. ²Igwete fariseus'ga nduri. "Tihendu ganhi'iga nhande ve. A'ero po ti nhande ga mbotegwetei nehê," ei ga ojohupe. Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Marã naerũ? ei ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi ga ndekoi opohirame gwembireko'ga hugwi kunhangwera'ga hugwi naerũ? ei ga ga pe.

³Igwete Jesus'ga ei:

—Marã Moisésva'ea ikwatijari pe me gwemimbo'eagwera noğa hako naerũ? ei ga ga pe.

⁴Igwete ga ei:

—Moisésva'ea e'i:

"Tokwatija na'ê ti ga inoğa kunhangwera'ga pe apohi ji kiro nde hugwi javo," ei ahe.

"A'ero po ti ga pohiri gwembireko'ga hugwi," ei ahe ikwatija hako, ei ga Jesus'ga pe.

⁵—Napeangarihu pe pejikoe'yama Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ga pe. Nurã Moisésva'ea okwatija a'ea pe me gwemimbo'eagwera noğa, ei ga. ⁶Jypya ko na rui reki hako. Jypya vyakotyve'ga aporame "Tupana ga ga apoi akwaimbae'ga kunhahêa reheve", ei Jesus'ga. Nahã e'i Tupana'ga rembikwatijarukara, ei ga.

⁷ "Nurã ko akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ga hugwi gwembirekokaturo.

⁸ Igwete ga ojogwerekoro gwaramo ojipejiva'ea ja akwaimbae'ga garem-birekohêa pavêi," ei ikwatijara, ei ga.

A'ero ga mokonha ja rui. Ojipejiva'ea ja reki ga ndekoi, ei ga ga pe.

⁹Tupana'ga ko ga mbojogwerekouka. Nurã po ga ndopohiri ojohugwi hamo, ei ga ga pe.

¹⁰Aerê onga pe Jesus'ga remimbo'ehara'ga ea'javi ga pe:

—Marãi re ko nde imombe'gwovo ga pe ko?

¹¹Igwete ga ei ga pe:

—Kiroki ga opohi gwembirekohêa hugwi ojipehêa rerekovo - oajuajuro gwaramo ga rekote'varuhui gwembirekoypyvehêa pe, ei ga. ¹²Na jitehe hêa opohirame gwembireko'ga hugwi ojipe'ga rerekovo hêa rekote'varuhui gwembirekoypyve'ga pe a'ero. A'ereki hêa ajuajuri, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omomybyry tay'riva'ea pe
(Mateus 19.13-15; Lucas 18.15-17)

¹³ Igwete pevove'ga tayri'ga nderunderuri Jesus'ga pyri topoko ti ga ga ndehe javo.

—Ere ti Tupana'ga pe tomomybyry ga ga pe javo, ei ga ga pe.

Emo Jesus'ga remimbo'ehara'ga e'i ga pe:

—Taperuruhui ga ga pyri, ei ga.

¹⁴ Hepiagame Jesus'ga nhimonha'ngahetei o'ama. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—"Taperuruhui ga," tape'euhui ga pe, ei ga. Tuhu tuhê ti ji pyri tayri'ga. A'ereki nanongara'ga'jave'ga pe Tupana'ga pyry hete okovo ga jikogame ojipe, ei ga ga pe. ¹⁵Tamombe'u katu ti pe me: Tayri'ga ojiko uva'ga ndehe okovo ganemimbotarimova'ea rehe, ei ga. Kiroki ga oko tayri'ga ja rui - ga ndojikogi Tupana'ga rehe okoe'yama garemimbotarimova'ea rehe. Ga po ti nomongoi Tupana'ga gwuvihavuhuhetero nehê, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ Igwete ga tayri'ga anhuvani opokoga ga ndehe. Igwete ga ei Tupana'ga pe:

—Emombyry ga pe, ei Jesus'ga javo ga pe.

*Imbateheteve'a nomondopapotari
(Mateus 19.16-30; Lucas 18.18-30)*

¹⁷ Jesus'ga horame pea rupi kiro ojipe'ga ruri onhana. Igwete ga renypy'anduru gi Jesus'ga pyri ta'e ti gambo'ehara'ga pe javo.

—Jesus, ei ga. Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoi nehē jirekoagwamamo Tupana'ga pyri avuirama nehē? ei ga ga pe.

¹⁸ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'iga jate ko pyry, ei ga ga pe. ¹⁹ Nde erekwaha Tupana'ga remimbo'eagwera Moisésva'ea pe hako, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i:

“Terejukai ojipe'ga.

Tererekoi ojipe'ga nembireko'ga.

Teremimi ojipe'ga mbatera.

Tane'mbei ojipe'ga mombe'gwovo.

Teremoandyandyi ojipe'ga gambatera rerogwovo.

Emondo ejeaporo gita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no,” ei Tupana'ga, ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Jivoja'irame vehevi ji hendukatupavi garemimbo'eagwera jipi, ei ga.

²¹ Ga repiagame Jesus'ga ga arōhetei. Igwete ga ei ga pe:

—Nahā na'ē po ti nde rekoi a'ero hamo. Eho na'ē ti embatera imondopava itambere'ia rehe imondovo itambere'ia imbatere'iyve'ga pe nehē, ei ga. A'ero po ti Tupana'ga imombyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei ga ga pe. Imondopavirē embatera ti ejo ji pyri ekovo nhiremimbo'eharamo. Ji rehe jate ejiko, ei Jesus'ga ga pe.

²² Jesus'ga nhi'iga renduvame ga ndovy'ari ogwovo. A'ereki he'yjuhu gambatera. ²³ Igwete Jesus'ga jirovagi javo gwemimbo'ehara'ga pe.

—Kiroki ga imbate hete – hahy ga pe ga erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo. A'ereki ga okoheterame ombatera rehe ndokoi garembe'ea rupi, ei ga ga pe.

²⁴ Henduvame ganhi'iga garemimbo'ehara'ga nhimomby'ai a'ero. Igwete Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Hahy imbateheteve'ga pe ga erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo, ei ga ga pe. ²⁵ Tegwete yuranuhūa'javuhuva'ea camelo ikihava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete reki imbateheteve'ga hohava Tupana'ga rembe'ea rupi okoheterame ombatera rehe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁶ Kiro ga nhimomby'ahetei a'ero. Igwete ga ei ojohupe:

—Ma'ga po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

²⁷ Igwete Jesus'ga ga ndepiagi javo ga pe.

—Tegwete tuhē ganhimondohava ga pyri, ei ga. Tupana'ga jate ga mon-doukari ojipyri. A'ereki Tupana'ga ikarakatu pa hete, ei ga ga pe.

²⁸ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ei ga. Oropohi katu ore orombatera hugwi orogwovo nde rupi neremimbo'eharamo, ei ga.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu ti ji pe me: Okopotarame jireheva'ero ga pohiri tuhē tamombe'u ti Jesus'ga ojipe'ga pe javo, ei ga ga pe. Jara'ga opohi gwonga hugwi, ei ga. Jara'ga opohi oirū'ga hugwi. Jara'ga opohi okuvyra'ga hugwi. Jara'ga opohi gwendyra'ga hugwi, ei ga. Jara'ga opohi oy'ga hugwi uva'ga hugwi no tamombe'u Jesus'ga ojipe'ga pe javo, ei ga. Jara'ga opohi gwa'yra'ga hugwi. Jara'ga opohi ogwya hugwi tamombe'u Jesus'ga ga pe javo, ei ga.

³⁰ Kiroki ġa jireheva'ero opohi ombatera hugwi, gwe'yja'ġa hugwi – gwereko po ti ġa he'yjuhuhetevea'ea aġwamo nehē ġwonga oirū'ġa no okuvyra'ġa ġwendyra'ġa no oy'ġa no gwa'yra'ġa no ogwyrā nehē no, ei ġa ġa pe. Aerē po ti ġa hohetei Tupana'ġa pyri nehē no. Nane'ymi po ti ġa ndekoi'ġa pyri a'ero nehē, ei ġa. Emo nħiarōe'yve'ġa po ti imbohahyukari na'ē ġa pe aġwamo nehē, ei ġa ġa pe. ³¹ Kiroki ġa huvihava aġwamo – he'yive'ġa po ti ndokoa'javi huvihavamo onħimongyavo aerē nehē. Kiroki ġa huvihava rūi aġwamo – ġahā po ti huvihavamo oko nehē, ei Jesus'ġa ġa pe.

Jesus'ġa omombe'ua'ja omanoaġwama

(Mateus 20.17-19; Lucas 18.31-34)

³² Igwete Jesus'ġa hoi pea rupi ogwovo Jerusalēm me. Ga na'ē oho dozeve'ġa nenonde. Igwete ġa nhimomby'ai ġa rehe ogwovo. Ojipe'ġa oho ġandeviri okyhyjiavo ogwovo. Igwete Jesus'ġa dozeve'ġa nderohoi'i ġa hugwi aerēva'ea mombe'ġwovo ġa pe. Igwete ġa ei ġa pe:

³³ –Pehendu ti nhinhi'ġa, ei ġa. Kiro po ti nħande hoi Jerusalēm me nehē, ei ġa. Igwete po ti ġa ji mondoukari ahembo'ehara'ġa po pe nehē ikwava'ehara'ġa nduvihava'ġa po pe nehē no, ei ġa ġa pe. “Eremano po ti nde hamo,” e po ti ġa ji ve nehē, ei ġa. Nurā po ti ġa ji mondoukari judeus'ġarūive'ġa pe a'ero nehē, ei ġa ġa pe. ³⁴ Ġahā po ti ji rerekomemuahū nehē, ei ġa. Onyvū po ti ġa ji rehe ji nupanupamo ipira apopyra pyvō nehē. Igwete po ti ġa ji jukai nehē, ei ġa. Emo mokoi pe kirirē po ti ji kwera'javi nhimanoa hugwi nehē, ei Jesus'ġa onħimombe'ġwovo ġa pe.

Zebedeuva'ea ra'yra'va'ea oko pota memei huvihavamo

(Mateus 20.20-28)

³⁵ Aerē Zebedeu'ġa ra'yra'ġa nduri Jesus'ġa pyri Tiagova'ea João'ġa pavēi. Igwete ġa ei ġa pe:

–Jesus, oropota ore nderekoaġwama oreremimbotarimova'ea rehe, ei ġa ġa pe.

³⁶ –Ġara pe pepota naerū? ei ġa ġa pe.

³⁷ –Toromoirū ti nde vvyakotyve'ġa nduvihavamo nde rekorame ġa mondomondovo nehē. Toroapy ti ore nde pyri nde mbojogwovaita a'ea rupi nehē, ei ġa Jesus'ġa pe.

³⁸⁻³⁹ Igwete Jesus'ġa ei ġa pe:

–Ndapekwahavi pe nanongara pe'erame, ei ġa ġa pe. Aerē po ti hahy hete ji ve nehē. Po pe ji moirūi, a'ero hahy hete pe me nehē no, ei ġa. Marā a'ero? Peko pe nanongara rehe naerū? ei ġa ġa pe.

–Toronħimboita ti ore jupe, ei ġa.

–Aerē po ti ġa ji jukai nehē no. A'ero po ti ġa pe jukapotari nehē no. Marā a'ero? ei ġa ġa pe.

–Na ġa ore jukai nehē no, ei ġa.

–Ombuhu tuhē po ti ġa hahyva'ea ji ve ji jukavo nehē. Na tuhē po ti ġa pe nderekoi nehē no, ei Jesus'ġa ġa pe. ⁴⁰ Emo ji rūi po ti amboapyguka ġa jiji pyri nehē tombojogwovai ġa ji rehe javo, ei ġa. A'ereki ymya Tupana'ġa omboavujikwe ġandekohavaġwama ji pyri. Ġahā po ti ji moirū ġa mondomondovo a'ero nehē, ei Jesus'ġa ġa pe.

⁴¹ Ġara'ġa dezve'ġa henduvame João'ġa nħi'ġa Jesus'ġa pe ġa nhimonħa'ngai ġa ndehe. ⁴² Igwete Jesus'ġa ġa mbuhurukapavi ojipyri ġwemimbo'ehara'ġa. Igwete ġa ei ġa pe:

–Pejapyaka ti nhinhi'ġa rehe, ei ġa. Pekwaha pe hajiheve'ġa ndea-porogita – kiroki ġa e'i ore ko ġanduvihava javo. Ga omboporavykyuhu ogwyrive'ġa jipi ġa mbovavaguhavavo ġa nderekovo, ei ġa ġa pe. ⁴³ Pe po na rūi pejogwereko hamo jireheva'ero ġwaramo, ei ġa ġa pe. Po ti pe

ndekopotari jara'ga nduvihavamo, a'ero po ti pe ga pokogi hamo. ⁴⁴ Po ti pe ndekopotari gahohepava'ero, koji'i po ti pe ga pokopahetei hamo, ei ga. ⁴⁵ A'ereki ji vehevi ajo tapoko pa ti ga javo. Ji ndajori ji pokopoko javo ga pe, ei ga. Tamano javo ji ruri ga ndepyga vyva koty. Nahã po ti ji he'yjuhuve'ga mbopiro'yi ga ndekote'varuhua hugwi nehẽ, ei ga ga pe.

Jesus'ga omboheha katu Bartimeuva'ea
(*Mateus 20.29-34; Lucas 18.35-43*)

⁴⁶ Aerẽ Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi ga nderovahema cidade de Jericó pe ga nderokwava hupi. He'yjuhu ga ogwovo ga ndupi no. Ga horame jugwi Bartimeu'ga onhi'iga mbuhuri Jesus'ga pe. A'ereki Bartimeu'ga heakwagweva'ero oko Timeu'ga ra'yra'ga. A'ero ga apygi pea rovai itambere'ia rehe oporanduranduwa upa. ⁴⁷ Igwete pevove'ga ei:

—Kiro ki ga u Jesus'ga Nazarépeve'ga.

Henduvame Bartimeu'ga onhi'iga mbuhuri Jesus'ga pe a'ero.

—Jesus, nde ko Daviva'ea rymyminoa Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga ga pe. Ji porogwety ti, ei ga.

⁴⁸ Igwete ga nhi'igahyi ga pe onhimongyavo epi te javo. Igwaigwavete reki ga onhi'iga mbuhuri ga pe.

—Nde ko Daviva'ea rymyminoa Tupana'ga remimbuhurukara. Ji porogwety ti, ei ga ga pe.

⁴⁹ Igwete Jesus'ga pytai.

—Pe'e ga pe tuhu ga ji pyri a'ero, ei ga ga pe.

Igwete ga ei heakwagweve'ga pe:

—Enogatu ti epy'a, ei ga ga pe. Epo'ã ejoa ga pyri. “Tuhu ga ji pyri,” ei ga nde ve, ei ga ga pe.

⁵⁰ Igwete ga po'ami hekyita opira i'arimova'ea nhandaibe ua Jesus'ga pyri.

⁵¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Gara nde erepota?

—Jesus, tajireha katu ti, ei ga ga pe.

⁵² —Heregwovo a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Nde erejiko ji rehe. Nurã nde rehara kiro, ei ga.

Igwete ga reakwakaturo a'ero. Jesus'ga rupi ga hoi a'ero pea rupi ogwovo.

11

Jesus'ga ovahẽ Jerusalém me Domingo dos ramos
(*Mateus 21.1-11; Lucas 19.28-40; João 12.12-19*)

¹ Ohorame Jerusalém me vvytyruhu pe na'ẽ Jesus'ga vahemi oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Ira'agwe cidades ojopyjopyri tuvi Betfagé Betânia pavẽi. Igwete Jesus'ga ei mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe:

² —Hepejigwovo cidade pe penhinondeva'e pe, ei ga. Pevahemame ti pe hepiagi jumentinho i'ama nehẽ, ei ga ga pe. Ojugwa ga imo'ama yva rehe. Ndohoi ve ga i'arimo, ei ga. Pekwahara ti herua, ei ga. ³ Po ti ga ei pe me: “Maraname pe ikwaharavi a'ea?”, pe'ji ti ga pe: “Nhandepojykaharete'ga ti togwereko'ã na'ẽ. Kotihĩ po ti ga imbhura'javi avo nehẽ,” pe'ji ti ga pe, ei ga ga pe.

⁴ Igwete ga hoi hepiaga jumentinho. A'ereki pevove'ga ojugwa imo'ama pea rupi onga jurukwara pyri. Kiro ga ikwaharavi a'ero. ⁵ Pevove'ga ga ndepiagame e'i ga pe:

—Maranuhũrame pe ikwaharavuhui ta'yra?

⁶ Igwete ga imombe'ui ga pe Jesus'ga rembi'ea.

—Peroho ti ga pe a'ero, ei ġa ġa pe.

⁷ Igwete ġa heruri jumentinho Jesus'ga pe. Igwete ġa inoġi oapoa tapy'ynhapira ikupepytera rehe. A'ero Jesus'ga hoi i'arimo. ⁸ Igwete he'yive'ga heroporopori opira i'arimova'ea pea rupi inoġa timbojigwa pehea ga pe javo. Ojipe'ga omondohondoho pindova rohova nhu me herua. Igwete ġa imondomodoi pea rupi imbokatuavo ga pe. Nahã ġa Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhanderuvihavuhuhete'ga kiro u javo. ⁹ Kiro garenondeve'ga hapukai garevirive'ga pavëi.

“Timbohete Tupana'ga!” ei ġa.

“Nhandepojy kaharete'ga ti tomomyry ga pe

– kiroki ga nhandepojy kaharete'ga ombuhuruka nhande pyri ga mongovouka nhanderuvihavuhuhetero,” ei ġa.

¹⁰ “Tupana'ga tomomyry nhaneramonhava'ea'jave'ga pe Daviva'ea'jave'ga pe kiro ga rurame nhanderuvihavuhuhetero,” ei ġa.

“Timbohete Tupana'ga yvagipeheteve'ga a'ero!” ei ġa.

¹¹ Igwete Jesus'ga vahemi Jerusalém me ogwovo ġajatykahavuhua rokari pe o'ama. Oharekorë mbatera rehe nhaporemō Jesus'ga dozeve'ga nderohoi Betânia pe ġa nderokia. A'ereki oho kwara.

Jesus'ga e'i figueira pe

(Mateus 21.18-19)

¹² Ko'emame Jesus'ga jivyri Betânia hugwi. Igwete ga jukai ty'ara. ¹³ Irupe ga hepiagi figo'yva figueira ka'a rerekojiperame. Igwete ga hoi tahepia yva'ia javo novia. Ovahemame ga ka'atehea hepiagi. A'ereki a'ea rupi ndi'ai ve tuhë jipi yva'ia. ¹⁴ Igwete ga ei yva pe:

—Ndehe po ti nande'aa'javi nehë ġanembi'uhavamo nehë, ei ga jupe.

Garemimbo'ehara'ga ġwendu ganhi'iga a'ero.

Jesus'ga omo'emba ahejatykahavuhua hugwi

(Mateus 21.12-17; Lucas 19.45-48; João 2.13-22)

¹⁵ Aerë Jesus'ga vahemi ua Jerusalém me. Igwete ġa nduri ġajatykahavuhua rokari pe. Pevove'ga oma'ema'ë mbatepyryva ojipe'ga pe jipi inambu'ia no. A'ereki a'ea ġa omondo ikwava'ehara'ga pe tomondo ti ga Tupana'ga pe javo. Itambere'ia rehe ġa oma'ema'ë ġa pe ġa moandyandyjuhuavo jipi. Mesas pyri ojipe'ga neni hajiheve'ga itambere'ia pyhypyhyga judeus'ga itambere'ia kwepykwepyga imondovo ġa pe. Igwete Jesus'ga nduri okari pe ġa ndepiaga. Kiro ga nhimonha'ngai ġa ndehe a'ero ġa mo'emo'embava pea hugwi. Igwete ga imbojirejirevi itambere'ia kwepykara'ga mesas. Ga imbojirejirevi ġa'apykava ġa hugwi no – kiroki ġa oma'ema'ë inambu'ia oina. ¹⁶ Igwete ga ndogwerokwarokwarukari mbatera ġajatykahavuhua rokara pytera rupi. ¹⁷ A'ero ga ei ġa pe ġa mbo'eavo.

—Tupana'ga okwatjaruka onhi'iga hako, ei ga. Nahã Tupana'ga ei a'ero hako:

“Yvyakotyve'ga nhaporemō ti tonhi'ji ve nhironga pype,” ei Tupana'ga hako, ei ga.

Pe ki a'e te pe'e pejohupe: “Timoandyandyjuhu ti ġa ikwepykwepygame Tupana'ga ronga pype,” pe'e pe, ei Jesus'ga. Nahã pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ga nduhavamo, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁸ Aerë ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ikwahavi Jesus'ga nhi'iga ġa pe judeus'ga mbo'ehara'ga pavëi. Igwete ġa ei:

—Marã re po ti nhande ga rerekoj ga jukavo nehë? ei ġa ojohupe. Tijukaukaryme ti ga he'yjuhuve'ga ndovaki, ei ġa. A'ereki ġa onhimomy'a pa garemimbo'ea repiaga, ei ġa ojohupe.

Nurã ga kyhyji ga pyhyge'yma.

¹⁹ Ka'aru hete Jesus'ga hoa'javi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo Betânia pe okia.

*Pejiko ti Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga
(Mateus 21.20-22)*

²⁰ Ko'emame ojivyrame Jesus'ga kwavi pea rupi. Igwete ġa hepiagi akoja figo'yva. Inhymba reki. Hapoa vehevi inhymba. ²¹ A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga nhi'iga jupe. Igwete ga ei ga pe:

—Jesus, ehapia! ei ga. Erenhi'igahy nde figo'yva pe kirame oji'i. Kiro inhymbavamo a'ero, ei ga ga pe.

²² Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pejiko ti Tupana'ga rehe, a'e ji pe me, ei ga. ²³ Tamombe'u katu ti pe me: Ga jikogame Tupana'ga rehe oporanduva ga pe Tupana'ga po ti ġwendu katu nhinhi'iga jawo, na ja po ti hekoi ġa pe a'ero nehē, ei ga. Po ti ġa ei Tupana'ga pe tojipe'a ti vvytyruhua onhimomboo ypiahua pype jawo, a'ero po ti Tupana'ga imbojipe'ai ġa pe, ei ga. Po ti ġa ndogweroviarihihū mara'ngu po ti ojipe'avo jawo, a'ero po ti Tupana'ga nombojipe'a ukari ġa pe nehē, ei ga. ²⁴ A'ero ji ei pe me: Peporanduvame Tupana'ga pe penhimimbotarimova'ea rehe, garevovia ti garemimbuhuragwama pe me. A'ero po ti ga imbuhuri pe me nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁵ Po ojipe'ga oko te'varuhu pe me. A'ero po pepy'a heahemuhūro ga rehe. Penhi'igame Tupana'ga pe penhi'ama tapekwahava'javi ti akoja'ga rekote'varuhua, ei ga. Pe ikwahava'jave'ymame garekote'varuhua henonhe'yma po ti nhanderuvete'ga yvagipeve'ga ndokwahava'javi pendekote'varuhua imomboo pe hugwi nehē, ei ga. [²⁶ Pe ikwahava'javame akoja'ga rekote'varuhua po ti nhanderuvete'ga nomombori pendekote'varuhua nehē no.]

*Ma'ga nde mbuhurukaru? ei ahe Jesus'ga pe
(Mateus 21.23-27; Lucas 20.1-8)*

²⁷ Igwete Jesus'ga hoa'javi Jerusalém me. Gajatykahavuhua rokara rupi Jesus'ga hoi okovo. A'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'ga nduri ga pyri judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi xava'eve'ga pavēi. ²⁸ Igwete ġa euhui ga pe:

—Ma'ga nde mbuhurukaru raji'i? Ma'ga e'i nde ve: “Emo'emo'ē ti ġa mondovo jugwi?” ei ġa Jesus'ga pe. Here jawo ore ve, ei ġa.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pe na'ē ti pe'ji ji ve, ei ga. Pe ji nhi'ipondekwakaturame po ti ji nhimbuhurukara'ga mombe'ukatui pe me nehē no, ei ga ġa pe. ³⁰ Pe'ji ti ji ve a'ero: Ma'ga João Batistava'ea mbuhuruka ġa mobatizavouka raikwehe? ei ga. Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka ahe? Ma'ga e'i ahe ve teremobatiza ġa jawo? Vvyakotyve'ga ombuhuruka ahe naerū? ei ga. Pe'ji ti jawo ji ve! ei Jesus'ga ġa pe.

³¹ Igwete ġa nhombo'embo'ei upa.

—Marāi po ti nhande a'ero nehē? ei ġa. Po ti nhande ei ga pe: “Tupana'ga po ombuhuruka João Batistava'ea ġa mobatizauka raikwehe”, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē: “Maraname pe ndaperoviarihu ahenhi'igagwera naerū?” e po ti ga nhande ve nehē, ei ga ojohupe. ³² Po ti nhande ei ga pe: “Vvyakotyve'ga po ahe mbuhuruka raikwehe”, a'ero po ti avove'ga nhimboahivuhupavi nhande ve nehē, ei ġa ojohupe.

Okyhyji ga he'yjuhuve'ga hugwi. A'ereki ġa e'i pa João Batistava'ea pe: “Tupana'ga tuhē ahe mbuhuruka onhi'iga mombe'uharamo raikwehe,” ei ga.

³³ Nurā ġa ei reki Jesus'ga pe:

—Ma'ga po ombuhuruka ahe raikwehe? Ndorokwahavi ore, ei ġa ga pe.

—Napemombe'ujuhu pe ji ve João Batistava'ea mbuhurukara'ga, ei Jesus'ga ga pe. Nurā po ti ji na jitehe namombe'ui ga pe me nehē no – kiroki ga e'i ji ve: “Emo'emo'ē ga onga hugwi,” ei Jesus'ga ga pe.

12

Garemitymipyra repiakatuhara'ga okote'varuhuve'ga (Mateus 21.33-46; Lucas 20.9-19)

¹ Igwete Jesus'ga imombe'ui ga pe ojo'java'ea. Igwete ga ei imombe'gwovo:

—Kohoa jara'ga ot'ot'ō ko pe yhyopajavuhuva'ea uva'yva videira. “Aerē ti ta'u yva'ia ryhya,” ei ga, ei Jesus'ga ga pe. Igwete ga hokairugi gwemityma. Aerē ga japoi uva mu'umu'uhava tyhya rupiaramo. Tapyjo'ara ga japoi ita pyvō imondovo imohina ko pe hepiakatuhavamo. Igwete ga ei ojipe'ga pe: “Kiro po ti ji hoi paivohu mbaigwe jitua nehē,” ei ga. “Pehepia katu ti nhiremityma ji ve,” ei ga ga pe. “A'ero po ti pe imboja'ogi yva'ia pejive nehē. Jara ti pemombyta ji ve nehē,” ei ga ga pe, ei ga. “Kwa,” ei ga. Igwete ijara'ga hoi ga ndeja, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe. ² Aerē yva'ia jykhyava rupi ga ojipyryve'ga mondoukari hepiakatuhara'ga pyri togweru ti ga yva'ia ji ve javo novia. ³ Emo hepiakatuhara'ga ga pyhy ga nupanupamo ga momboa. Gapojate ojivy a'ero, ei ga. ⁴ Aerē ijara'ga ojipe'ga mondoi yva'ia reruruka novia. Igwete ga ga akanupanupai ojigwaraita ga rehe, ei ga. ⁵ Aerē ga ojipe'ga mondoukari ga pyri. Igwete ga ga jukai, ei ga. Koji'ive'ga ga ga mondomondo ga pyri. Igwete jara'ga ga ga nupanupai. Jara'ga ga ga jukahetei, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

⁶ —Mbabavamo ijara'ga gwa'yra'ga mondoi ga pyri. A'reki ga jate oko ga pyri gara'yra'ga garemia'nguhete'ga. “Omondo po ti ga imohina jira'yra'ga rehe,” ei ga ovytyteri pe novia, ei Jesus'ga.

⁷ —Igwete ijara'ga gwa'yra'ga mondoi ga pyri mbapavamo. Ga repiagame hepiakatuhara'ga ei ojohupe: “Kiro ga ruri ijara'ga ra'yra'ga,” ei ga. “Avova'ea po ti gagwyrāgwama nehē,” ei ga. “Tijuka ti ga a'ero. Aerē po ti nhande ipojykai vyva nhandejive nehē,” ei ga ojohupe, ei ga. ⁸ Igwete ga ga pyhygi ga jukavo ga momboa garuva'ga remityma hugwi.

A'ea Jesus'ga e'i ga pe ojo'java'ea mombe'gwovo.

⁹ Igwete Jesus'ga ei no:

—Marā po ti ijara'ga reko i a'ero nehē? ei ga. Uhu po ti ga ga jukavo nehē gwa'yra'va'ea repyga nehē, ei ga. Igwete ojipe'ga po ti ga ga mongoi gwemityma repiakatuharamo nehē, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Nonhi'igi pe me Tupana'ga rembikwatijarukara naerū? ei ga. Nahā i'ei a'ero:

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ga imombori ipo'ru'e'yma tiruahū javo jupe,” e'i.

“Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i, ei ga.

¹¹ “Nhandepojykaharete'ga reki omongo huvihavamo.

Hepiagame nhande nhimomby'ai

nanongara ko pyry hete javo,” e'i ikwatijara, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

¹² A'ea Jesus'ga omombe'u judeus'ga nduvihava'ga pe ojo'java'ea. Igwete ga ga pyhypotari novia. A'reki ga okwaha reki onhimombe'ua. A'reki ga yva'ia repiakatuhara'ga ja. Onga apohara'ga ja ko ga no. A'reki ga Jesus'ga mombo pota. Kiro ga Jesus'ga pyhypotari a'ero novia. Emo ga okyhyji he'yjuhuve'ga hugwi – kiroki ga e'i: “Jesus'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko.” Nurā judeus'ga nduvihava'ga ga rejari ogwovo.

*César'ga rembiapoa itambere'ia**(Mateus 22.15-22; Lucas 20.20-26)*

¹³ Aerē judeus'ga nduvihava'ga fariseus'ga mondoukari Jesus'ga pyri. Herodes'gareheve'ga ġa ġa mndoi ga pyri no. "Pemonhi' te'varuhu ti Jesus'ga tombotegwete ti ga nhanderuvihavuhu'ga," ei ġa ġa pe ġa mndorame. ¹⁴ Igwete ġa nduri javo Jesus'ga pe.

—Orokwaha ore neremimbo'ekatu. A'ereki a'itituhēva'ea rupi katu nde eremombe'u, ei ġa ġa pe. Nde eremohemba ġa pe nhaporemō. A'ereki nde nderepojihuvi ġa javo ġa pe. Nde ndereko'i huvihava'ga ndehe jate. A'ereki ahe ojo'jajo'ja nde ve, ei ġa. Erembo'e katu nde Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Marā ndereaporogita a'ero? ei ġa ġa pe. César'gareheve'ga e'i: "Pemondomondo ti itambere'ia César'ga pe nhanderuvihavuhu'ga pe ga imono'ogukarame," ei ġa, ei ġa. Marā naerū? Timondo po nhande ga pe hmo ġa poranduvame nhande ve? Mara'ngu po nde javo timondoyme po ga pe hmo? ei ġa Jesus'ga pe.

¹⁵ Jesus'ga okwahavipe reki ġandeaporogitate'varuhua.

—Maranuhūrame pe nhinhi'iga mbote'varuhupotari? ei ġa ġa pe. Peru itambere'ia moeda, ei ġa.

¹⁶ Igwete ġa heruri a'ero.

—Pemombe'u kiro ji ve a'ero, ei ġa ġa pe. Ma'ga ra'angava agwa? Ma'ga ndera ġa okwatija inoġa hehe? ei ġa.

A'ero ġa ei ġa pe:

—César'ga ra'angava, ei ġa. Garera ġa okwatija inoġa hehe no, ei ġa ġa pe.

¹⁷ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei ġa ġa pe.

Vvyakotyve'ga pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ġa onhikwava'ega ga pe javo.

Igwete ġa nhimomby'ai ga rehe onhi'igatu reki ga javo.

*Omgweravirē omanove'ga nahembirekoa'javi**(Mateus 22.23-33; Lucas 20.27-40)*

¹⁸ Aerē saduceus'ga nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ga ndogweroviari omanove'ga mbogwerahava novia. Igwete ġa nduri Jesus'ga pyri a'ero tihepia ti ganhi'igatua nhande ve javo. Igwete ġa ei ġa pe:

¹⁹ —Jesus, Moisés'va'ea okwatija inoġa nhande ve hako. Nahā ahe ei hako: "Po ga manoi gwa'yre'ymame ġwembirekohēa mombytavo gairū'ga po hēa rerekoi a'ero hmo," ei ahe.

"Gaha po ta'y hēa pe nhiirūva'ea togwereco ġwakykwepohara'ga javo," ei Moisés'va'ea hako, ei ġa Jesus'ga pe.

²⁰ Oro marā a'ero? ei ġa. Sete ahe onhoirūramo, ei ġa. Igwete ojihuvypyva'ea rebirekoro. Igwete omanorame ahe ndata'yri, ei ġa. ²¹ Igwete aheakoin-dava rebirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirūva'ea py'rovo. Igwete ahe manoi gwa'yre'ymame. Igwete ahe mbyteramo ahe javijitehe kunhangwerava'ea rerekoi, ndata'yri ve omanomo. ²² Jarava'ea na jitehe no, ei ġa ġa pe. Seteva'ea gwereco pa ahe ojopy'ropy'rovo novia omanombava gwa'yre'ymamo. Aerē kunhangwerava'ea manoi no, ei ġa. ²³ Marā a'ero? ei ġa Jesus'ga pe. Ma'ga nembirekoa po ti kunhangwerava'ea reko'i nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea gwereco pa kunhangwerava'ea, ei ġa ġa pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tupana'ga nhi'iga atyvihi ko penhi'iga, ei ġa saduceus'ga pe. A'ereki pe ndapekwahavihi Tupana'ga rebikwatijarukara. Ndadekwahavi pe

Tupana'ga popoakara no, ei ga. ²⁵ Okwerava'japavame po ti ġa nahembirekoa'javi nehē. Tupana'gapyrive'ġa ja yvagipeve'ġa ja ġa ndekoi ġwembirekoe'ymamo nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁶ Ġakwerava pe pe ei, ei ga. Napenhi'ġi pe Moisésva'ea rembikwatijara pe naerū? A'ereki Tupana'ga i'yva hugwi ikaja pytera hugwi onhi'ġa mondo Moisésva'ea pe hako, ei ga. A'ero Moisésva'ea ikwatijari Tupana'ga nhi'ġa ojive inoġa. Tupana'ga e'i ahe ve:

“Ġihi ko Tupanamo ako.

Abraão'ga ġi mbohete.

Isaque'ga ġi mbohete.

Jacó'ga ġi mbohete,” ei Tupana'ga ahe ve, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

²⁷ Abraão'va'ea manorē reki Tupana'ga ei Moisésva'ea pe: “Abraão'ġa ġi mbohete,” ei ga. Ga nde'i: “Ahe ġi mbohete.” A'ereki ġa okoji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'ġa atyvi ko penhi'ġa a'ero pe erame omanove'ġa ndokwerava'javi nehē, ei Jesus'ga saduceus'ġa pe.

Manamo Tupana'ga remimbo'eagwera joheva'ero?

(Mateus 22.34-40; Lucas 10.25-28)

²⁸ Igwete judeus'ġa mbo'ehara'ga ruri. Gwendu ga ġa Jesus'ga monhi'inh'i'ġame. “Jesus'ga onhi'kwepy katu reki ġa,” ei ga ovyteri pe. Igwete ga ruri jawo Jesus'ga pe:

—Jesus, ei ga, manamo Tupana'ga remimbo'eagwera huvihavuhu joheva'ero?

²⁹⁻³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Moisésva'ea omombe'u ikwatija hako, ei ga. Jara hoheva'ea ko nahā:

“Israelitas, pehendu katu ti!

Nhandepojykaharete'ga ko Tupana'ga.

Gaha jate ko nhandepojykaharetero,” ei ahe, ei ga.

“Pearō hete tuhē ti pejipojykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga pejipy'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga tako ti ġi garemimbotarimova'ea rupi jawo.

Pearō hete tuhē ti pejirokwa pejikovo ga nhi'ġa ruavo,” ei Moisésva'ea, ei Jesus'ga ga pe.

³¹ Moisésva'ea omombe'u hehohyva'ea no, ei ga.

“Penhiarō pe.

Na jitehe ti pearō hete pejikotyve'ġa no,” ei ahe, ei ga.

A'ea memei Tupana'ga remimbo'eagwera jara hoheva'ero, ei Jesus'ga ga pe.

³² Igwete judeus'ġa mbo'ehara'ga ei ga pe:

—Na tuhē. A'itituhēva'ea nde ei ġi ve, ei ga. A'ereki gaha jate oko Tupanamo tuhē. Ahā ojipe'ġa Tupanamo, ei ga Jesus'ga pe. ³³ Nhande mbatera kwava'eġame ga pe pyry ga pe novia, ei ga. Emo pyryheteva'ea ga pe ko na: Tiarō hete tuhē nhande Tupana'ga nhandepy'a pe hamo, ei ga ga pe. Tiarō hete tuhē nhande ga nhandekovo garemimbotarimova'ea rupi hamo, ei ga. Tiarō hete nhande ojipe'ġa nhanenhiarōhetea javijitehe hamō. A'ereki nhaneremiarōa koji'iete'i pyry Tupana'ga pe nhanerembikwava'eġa hohe, ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ Jesus'ga ġwendu onhi'ġatua upa. Igwete ga ei ga pe:

—Erenhimongo ġwerī nde Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi kiro, ei Jesus'ga ga pe.

Kirē ojipe'ġa ndopojihuva'javi jawo Jesus'ga pe a'ero.

Daviva'ea rymymino'ga ko ahepojykaharetero

(Mateus 22.41-46; Lucas 20.41-44)

³⁵ Igwete Jesus'ga gajatykahavuhupeve'ga mbo'embo'ei okari pe ga mbojapyakavo. Igwete ga ei:

—Pe'ji ji ve a'ero. Marā ahembo'ehara'ga ei Cristo'ga pe Tupana'ga remim-buhurukara'ga pe ga ko Daviva'ea rymyminoro javo? ei Jesus'ga ga pe.

³⁶ A'ereki Daviva'ea tuhē omombe'u nhogwenonde hako. Nahā ahe ei hako: “Tupana'ga e'i jipojykaharete'ga pe:

'Eapy ji pyri ekovo huvihavamo,' ei ga,” ei ahe.

“Tamongo ti nearōe'ŷve'ga neremimbotarimova'ea rehe.'

A'ea Tupana'ga ei jipojykaharete'ga pe,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

A'ereki Tupana'ga ra'uva Daviva'ea mbo'euka a'ea rehe ikwatijaruka hako, ei ga ga pe. ³⁷ Daviva'ea e'i Cristo'ga pe jipojykaharete'ga a'ero, ei ga. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ga pe ga mbojapyakavo.

Oarō hete ga ganhi'iga a'ero onhimongyheteavo.

Judeus'ga mbo'eharava'ea onhimbohete tehe

(Mateus 23.1-36; Lucas 20.45-47)

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ga mbo'eavo:

—Ahembo'ehara'ga ja rūi ti peko, ei ga. A'ereki ga onhimbohete hete. Oko hete ga opipukuhua rehe tajirepia ga javo, ei ga. Opota hete ga ojipe'ga nhi'igaturame ojive ima'ehai pe pe ko orembo'ehara javo ga pe.

³⁹ Gajatykahava pype ga apypotari huvihava'ga apykava rehe. Toryva jara'ga pyri ga o'u pota toryvi pe oina, ei Jesus'ga ga pe. ⁴⁰ Opojyka ga aherembirekokwera'ga mbatera. Igwete ga nhi'imbukuhui Tupana'ga pe novia ojipe'ga ti te'i pyry ore ve javo. Hahyva'ea po ti kaitu Tupana'ga imondoi ga pe a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Aherembirekokwera'ea remimondoa

(Lucas 21.1-4)

⁴¹ Igwete Jesus'ga apygi upa gajatykahavuhua pype itambere'ia ryru'ia pyri. He'yjuhuve'ga ga gwepia ga ino game itambere'ia Tupana'ga pe hyru'ia pype. Imbateheteve'ga he'yi inogi ipype novia. ⁴² Nanime imbatere'ŷvehēa ruri aherembirekokwera'hēa. Igwete mokoi'i hēa inogi itambere'ia moedas ipype. ⁴³ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Hepejijo aherembirekokwera'hēa repiaga imbatere'ŷvehēa, ei ga ga pe. Tamombe'u katu ti pe me: Hēaremimondoa koji'i pyry Tupana'ga pe ojipe'ga nemimondoa hohe. ⁴⁴ A'ereki he'yiva'ea ga omombyta ojive itambere'ia imondorame, ei ga. Hēa ki a'e te mokoi'i jate gwereko itambere'ia novia. Emo hēa omondo pa ipype, ei Jesus'ga ga pe.

13

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavagwama, ei Jesus'ga

(Mateus 24.1-2; Lucas 21.5-6)

¹ Jesus'ga horame gajatykahavuhua hugwi garemimbo'ehara'ga ei ga pe: —Jesus, ehepia! Ikatu hete nhandejatykahavuhua, ei ga. Itaruvihavuhua pyvō ga japo japo po raka'e, ei ga Jesus'ga pe.

² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Erehepia nde nhandejatykahavuhua novia? ei ga. Aerē po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itaruvihavuhua nehē. Omonduru pa po ti ga ojohug-wiugwi inoga nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Hahyheteagwama Jesus'gareheve'ga pe

(Mateus 24.3-14; Lucas 21.7-19)

³ Aerē Jesus'ga hoi vvytyruhu pe – perope oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Pevo ga apygi oina gajatykahavuhua rovai pyteri pe. Igwete ga nduvi ga pyri Pedro'ga Tiagova'ea no João'ga André'ga. Jara'ga ndovakie'y'ga ei Jesus'ga pe:

⁴ —Emombe'u ti ore ve, ei ga. Maname po ti ga nhandejatykahavuhua mondurundurupavi inoga nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ē ahemonhimomby'ava'ea nehē ira'agwe hekopavame nehē? ei ga ga pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Penhimboko'i ti pejikovo penhimoandyandyja hugwi. ⁶ Aerē po ti ga nduganduri onhimongyavo javo tehe nehē. Nhira'āra'āteheavo po ti ga ei: “Jihi ko Cristoramo ako Tupana'ga remimbuhurukaramo,” e'i tehe po ti ga nehē, ei ga. A'ea rehe po ti ga he'yjuhuve'ga moandyandyi nehē, ei ga. ⁷ Nahā po ti nehē no. Aerē po ti ga imombe'ui nehē: “Ira'agwe ga otavuka ga pe kiro. Paivohu ojipe'ga tavukari ga pe no,” e'i po ti ga pe me nehē, ei ga. Tapembojui ti pejipy'a a'ea rehe, ei Jesus'ga ga pe. Na tuhē ti hekoi nehē. Emo po ti a'ea rupi mbapavakotyva'ea rūi nehē, ei ga ga pe. ⁸ Ojipe'ga gwyrivepe'ga po ti otavukavuka ojipe'ga gwyrivepe'ga pe nehē, ei ga. Omyomyi po ti yvya avo nehē. Pevo po ti yvya imyimi nehē no. Momina po ti mbātera i'uhavamo nehē, ei ga. Nahā po ti hahy rambugwe vvyakotyve'ga pe nehē, ei ga. Kunhangwera'ga gwa'ya'ga mbo'agwerirame hahy rambugwe ga pe. Na jitehe po ti hahy rambugwe vvyakotyve'ga pe nehē mbapava koty nehē no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

⁹ —Penhimboko'i ti, ei ga ga pe. Pe jireheva'ea gwaramo po ti nharōe'yve'ga pe pyhygi pe nderogwovo imohigatuhara'ga pyri nehē. Ojatykahava pype po ti ga pe nupanupāi nehē, ei ga. Ga po ti pe nderohoi gwuvihavuhu'ga pyri gobernadores'ga pyri nehē no ga ko Jesus'gareheva'ero javo nehē. Pevo po ti pe ami a'ero penhimbombe'ukatuavo ga pe nehē, ei ga. ¹⁰ Jireheve'ga po ti imombe'umbe'ui na'ē pyryva'ea ojipe'ga gwyrivepe'ga pe nhaporemo ji mombe'gwovo ga pe nehē. Aerē po ti ihoi mbapavakotyva'ea apiavo nehē, ei Jesus'ga ga pe. ¹¹ Ga po ti pe pyhy pe nderogwovo imohigatuhara'ga pyri nehē. Pe nderohorame tapemomyi ti pejipy'a penhi'igagwama rehe nehē marāi po ti ji ga pe javo nehē, ei ga ga pe. Ihorame penhi'iga apiavo po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari pe me pe mbo'eavo nehē, ei ga. A'ero po ti pehe jate rūi pe nhi'igi nehē. Tupana'ga ra'uva pe monhi'i nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹² —Gwe'yja'ga vehevi po ti ga ga mondoukari gāpo pe nehē tojuka ti ga ga javo nehē. Jara'ga po ti oirū'ga mondoukari gāpo pe nehē, ei ga. Jara'ga po ti gwa'ya'ga mondoukari tojuka ga javo. Jara'ga po ti ga nhimonh'ngai uva'ga ndehe ga jukavouka nehē, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Okouhu pa po ti ga pe ndehe nehē pe jireheva'ero gwaramo nehē. Po ti pe nhimboitai avuirama pejipohire'yma ji hugwi nehē, a'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

*Jesus'ga omombe'u aerēva'ea hahyheteva'ea
(Mateus 24.15-28; Lucas 21.20-24)*

¹⁴ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe no:

—Aerē po ti pe hepiagi ite'varuhuheteheteve'ea i'ama nehē – pevo po no'amuhūi ramo, ei ga. Tupana'ga noaronhuhū a'ea opohia judeus'ga jatykahavuhua hugwi a'ea rehe nehē, ei ga. (Kiroki ga onhi'i kiro ikwatijara pe – tokwaha ti ga a'ea.) Aerē po ti pe a'ea repiagi pevo nehē, ei Jesus'ga ga pe. Pe hepiagame Judéiapeve'ga ti toka'nhyka'nhy onhana vvytyruhu pe xamanoyme ti javo nehē, ei ga. ¹⁵ Kiroki ga oko ongapereuhuva'ea arimo a'ea rupi – tojyvipe ti ga ogwovo okie'yma onga pype ombatera rerogwovo

nehē. Toka'nhymipe ti ǵa onhana, ei ga. ¹⁶ Kiroki ǵa oporavyky ko pe a'ea rupi - tojivyryme ti ǵa onga pe tapy'ynhapira rerogwovo nehē, ei Jesus'ga ǵa pe.

¹⁷ –Iporia'i po ti ipuru'ave'ǵa a'ea rupi oka'nhypotaramame nehē. Iporia'i po ti omoka'mbuve'ǵa no gwa'yra'ǵa nenonhambotaramame nehē, ei ga. ¹⁸ Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero turyme ti akoja hahyva'ea yapohua rupi. A'ereki ahe nonhani gwerevi oka'nhyma a'ea rupi, ei Jesus'ga ǵa pe. ¹⁹ Ite'varuhuheteheteve'a'ea urame po ti hahy hete ǵa pe nehē. Nanongara ndogwerecoa'javi Tupana'ga rembiapoagwera jate hako. Aerē po ti ndogwerecoa'javi nanongara nehē no, ei Jesus'ga ǵa pe. ²⁰ Hahyheteva'ea po ti tiruahū ranuhū ga pe nehē, ei ga. Hahyheteva'eagwama rehe ojapyakaramame Tupana'ga ei hako: “Po ti okombegwe hahyheteva'ea ǵa pe nehē, a'ero po ti ǵa papavi nehē,” ei ga hako, ei Jesus'ga ǵa pe. Tupana'ga nħagataruhu a'ero ǵa ndehe okovo - kiroki ǵa ga om'o'emo'ē ojive. Nurā ga ei: “Namombegweukari ti ji hahyva'ea ǵa pe a'ero nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga imombe'gwovo ǵa pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei ǵa pe no:

–Po ti ojipe'ǵa etehei pe me nehē: “Pehepia. Agwa ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga.” Taperoviari ti ǵa a'ero nehē, ei ga ǵa pe. Po ti ojipe'ǵa etehei pe me nehē: “Pehepia. Cristo'ga ko pevo u.” Taperoviari ti ǵa na jitehe no, ei Jesus'ga ǵa pe. ²² Aerē po ti ojipe'ǵa nduganduri nehē jihi ko ako Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo tehe nehē. Ojipe'ǵa po ti ǵa nduganduri nehē no jihi Tupana'ga nhi'ǵa mombe'uharamo javo tehe nehē, ei ga. Ahemonhimomby'ava'ea po ti ǵa japoipoi hepiuka nehē timoandyandyi ti ǵa javo nehē. Tupana'ga remimo'ēhara'ǵa vehevi po ti ǵa ǵa moandyandyipotari nehē novīa, ei ga ǵa pe. ²³ Penhimboko'i ti a'ero pejikovo. A'ereki ji amombe'u jipe pe me pe momoranduva tape-moandyandyjukaryme ti ǵa javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ǵa pe.

Jesus'ga rura'javagwama

(Mateus 24.29-31; Lucas 21.25-28)

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ǵwemimbo'ehara'ǵa pe no:

–Hahypavirē

“po ti igwevi kwara nehē.

Jahya po ti nombokojahua'javi nehē no”, ei ga.

²⁵ “Jaytata'ia po ti indurundurugi yvaga hugwi nehē.

Yvagipeva'ea po ti iǵwyǵwymi nehē ipopoakava'ea”, ei Jesus'ga ǵa pe.

²⁶ A'ero po ti vyakotyve'ǵa jirura'java repiagi nehē. Yvagatiga pype po ti ji ruri nehē jipopoakahetea pyvō. Nhirendy'ja hete po ti ji jitua nehē, ei Jesus'ga ǵa pe. ²⁷ A'ero po ti ji ei jipyrive'ǵa pe yvagipeve'ǵa pe nehē: “Peho ti kiro nhiremimo'ēhara'ǵa nderua nehē,” a'e po ti ji javo ǵa pe nehē, ei ga. A'ero po ti ǵa hoi ǵa mono'ōga ǵa nderupava ǵagwyǵagwrya hugwi nħapremo nehē. Gweru po ti ǵa ǵa kwara pora hugwi kwara hoa hugwi no tyaprya hugwi nhimbya hugwi no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ǵa pe.

Figoyva figueira ahe mbo'e

(Mateus 24.32-35; Lucas 21.29-33)

²⁸ Igwete Jesus'ga ei ǵwemimbo'ehara'ǵa pe no:

–“Maname po ti ihoi japiavo nehē?” pe'ji ko pe ji ve ko. Penhimbo'e ti a'itituhēva'ea rehe figoyva repiaga a'ero, ei ga ǵa pe. Pe hepiagame figoyva huangy'ria, a'ero pe ei jipi: “Kwaria ǵwerī kiro.” ²⁹ Na jitehe hepiagame hahyheteva'ea po ti pe ei nehē: “Kiro mbapava koty,” ei Jesus'ga ǵa pe.

³⁰ Amombe'u katu ji pe me, ei ga. Aǵwamove'ǵa ndekoijrame po ti akoja

ihopavi japiavo nehē, ei ga. ³¹ Aerē po ti ahana'ja kwara. Yvya po ti ahana'ja nehē no. Nhirembi'ea ki a'e te okoe'yimi a'itituhēva'ero opopoakaramo avuirama nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Maname po ti Jesus'ga rura'javi nehē?
(Mateus 24.36-44)

³² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ahe ndokwahavi kwara jirura'javame nehē marananime po ti nehē javo, ei ga. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ndokwahavi. Ji vehevi Tupana'ga ra'yramo ndakwahavi no, ei ga. Jiruva'ga jate okwaha jirura'jahava, ei ga ga pe. ³³ Penhimboko'i ti. Pejirokwa ti nhinhi'iga rendukatua rehe ji mboha'uva. A'ereki pe ndapekwahavi jirura'jahava, ei ga ga pe.

³⁴⁻³⁶ Igwete ga ei ga pe no:

—Tamombe'u ti pe me jirura'java javijiteheva'ea a'ero, ei ga. A'ereki ji konga jara'ga ja – kiroki ga oho ojipe'ga gwyri pe. Ohorame ga ei ojipyrive'ga pe: “Pereko katu ti nhimbatara ji ve jirakykweri,” ei ga ga pe, ei ga. Ga mbojogwetavamo ga ga mboporavykyi a'ero ga mbojogwerekovo. Ojipe'ga pe ga ei: “Mytu'ē me e'ā hepiakatuavo nhironga,” ei ga, ei ga. Ga ndokwahavi reki ijara'ga rura'gwama, ei Jesus'ga ga pe. Po ti hepiakatuahara'ga ndohepiakatu garonga okia ga rura'javame nehē, a'ero po ti ijara'ga hepiagi ga kirame nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

—Na jitehe ji ei pe me a'ero: Pejirokwa ti nhinhi'iga rendukatua rehe, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki pe ndapekwahavi jirura'jahava nehē. Mara'ngu po ti ypytunimo jitua nehē ypyhaji katu nehē? ei ga. Mara'ngu po ti ko'egatue'yima rupi jitua nehē? ei ga ga pe. Pe nhimboha'uve'ymame po ti ji rura'javi nehē, ei ga. Po ti pe ndapejirokware nhinhi'iga rendukatua rehe ji rura'javame nehē, a'ero po ti ji hepiagi pejirokware'yima nehē! ei ga.

³⁷ Pejirokwa ti hehe a'ero, a'e ji pe me, ei ga. Poro jitehe ji ei jireheve'ga pe nhaporemno. Pejirokwa tuhē ti hehe, ei Jesus'ga ga pe.

14

Ojuka pota ahe Jesus'ga
(Mateus 26.1-5; Lucas 22.1-2; João 11.45-53)

¹ Aerē judeus'ga japo'gwerirame toryva ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhomonhi'igi ojogwerekovo judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Yapoa rupie'yimi judeus'ga mokōi japo'i toryva. A'ea rupi memei ga japyakai gwamonhava'ea ruragwera rehe Egitopeve'ga gwyra hugwi. Ojipejiva'ea pe ga ei Páscoa. Ojipea rupi toryva rupi ko ga i'ui pāo ndovuriva'ea jipi. Kiro judeus'ga toryva japo'gwerirame ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhomonhi'igi judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi ojogwerekovo.

—Marā re po ti nhande Jesus'ga pyhnhimimukari ga jukavouka nehē? ei ga ojohupe. Mokōi nhande kirame po ti nhande japoukari toryva nehē, ei ga. ² A'ea rupi rūi po ti nhande ga pyhygukari he'yjuhuve'ga ti tojogwayvayvayrime ga rehe, ei ga ojohupe.

Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga aka'ga rehe
(Mateus 26.6-13; João 12.1-8)

³ Igwete Jesus'ga reko'i cidade de Betânia pe. Igwete ga i'ui mbatera jiaijauhugwera'ga ronga pe Simão'ga ronga pe. Nanime hēa heruri perfume nhandya hyru'ia pype. He'yjuhu hēa omondo itambere'ia nhandya rehe imobaravipyre'yva'ea rehe. Igwete hēa heruri ika'mbiga hovapytymbava heka'voga Jesus'ga aka'ga rehe. ⁴ A'ero jara'ga nhimonha'ngai hēa rehe.

—Maranuhūrame hēa jigwaraiteheuhui nhandya rehe? ei ġa ojohupe.
⁵ He'yjuhuva'ea itambere'ia trezentos po ġa ikwepygi hēa pe nhandya rehe ramo. A'ero po hēa imondoi itambere'ia imbatere'ÿve'ġa pe ramo, ei ġa. Emo hēa gweka'vopavipe reki Jesus'ga akaġa rehe, ei ġa ojohupe.

Igwete ġa nhimboahivi onhi'igahyavo hēa pe. ⁶ Emo Jesus'ga e'i ġa pe:

—Na hēa reki jate. Maranuhūrame pe hēa mbote'varuhu pota? ei ġa ġa pe. A'ereki hēa oko katu katu imbhua ji ve, ei ġa. ⁷ Nane'yimi po ġa ndēkoi pe pavēi imbatere'ÿve'ġa jipi. Pe ġa pokopotarame po pe ġa pokogi jipi. Ji po ti a'ea nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ⁸ Nanongara jate hēa gwereko, nanongara hēa ombuhu ji ve. Ji manoa renonde hēa imongyi nhandya jira'oa rehe nhitÿhava rupiaramo, ei ġa. ⁹ Tamombe'u katu ti pe me: Yvyakotyve'ġa pe nhaporemo ti ġa imombe'ui pyryva'ea ji mombe'gwovo nehē. A'ea rupi ti ġa hēa mombe'ui nehē no tokwaha pa ti ġa hēaremimbuhuragwera, ei Jesus'ga ġa pe.

Tapyhyguka ti Jesus'ga pe me, ei Judasva'ea

(Mateus 26.14-16; Lucas 22.3-6)

¹⁰ Aerē Judas Iscariotesva'ea – ahe ko dozeve'ġa pyteripeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea novīa – kiro ahe hoi ikwava'ehara'ġa nduvihava'ġa pyri. Igwete ahe ei ġa pe:

—Tapyhyguka ti Jesus'ga pe me, ei Judas Iscariotesva'ea ġa pe.

¹¹ Igwete ġa ndoryndoryvamo ahe renduvame.

—Toromondo ti itambere'ia nde ve gapyhygukara ikwepykavamo a'ero, ei ġa ahe ve.

Aerē ahe jirokwapotari hehe a'ero, marā po ti ji ġa pyhygukari ġa pe javo.

Jesus'ga o'u ġwemimbo'eharava'ea pavēi Páscoa rupi

(Mateus 26.17-25; Lucas 22.7-14, 21-23; João 13.21-30)

¹² Kiro Jesus'ga remimbo'ehara'ġa nduri Jesus'ga pyri. A'ereki judeus'ga oapouka kiro toryva – kiroki a'ea rupi ġa o'u pāo ndovuriva'ea. A'ea rupi jitehe judeus'ga ojuka cordeiros Páscoa rupiaramo ti'u javo. Cordeiros jukahava rupi garemimbo'ehara'ġa nduri Jesus'ga pyri. Igwete ġa ei ġa pe:

—Mome po ti ore hoi Páscoa rupiara imboavujikwea nde i'ui nehē? ei ġa ġa pe.

¹³ Igwete ga ei mokonha'ġa pe:

—Hepejigwovo cidade pe. A'ero po ti pevove'ġa pe novatī yhya rerua hyrua pype nehē, ei ġa. Peho ti ga reviri. ¹⁴ Ga horame onga pype ti pe'ji onga jara'ga pe, ei ġa. Pe'ji ti ga pe: “Nhanembo'ehara'ġa e'i nde ve: ‘Mome i'ukava ruvi? Ta'u ti mbatera pevo nhiremimbo'ehara'ġa pavēi, ei ġa nde ve.” Peho ti javo ga pe a'ero, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁵ A'ero ti ga hepiukari pe me i'ukavuhua onga jo'aripeva'ea. Pevo gwereko jipe mesa aheapykava. Pevo ti pemboavujikwea mbatera nhande ve a'ero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁶ Nahā ga mokonha'ġa mondoukari cidade pe. Igwete ġa hepiapavi garemimombe'ua. Igwete ġa imboavujikweri mbatera inoġa Páscoa rupiara.

¹⁷ Ypytunimo Jesus'ga dozeve'ġa nderohoi pevo ġa nderokiavo. ¹⁸ Igwete ġa i'ui ojopyri upa. Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Amombe'u katu ji kiro pe me: Pepyteripeve'ġa po ti ji pyhyguka ji mondovouka ġapo pe nehē, ei ġa. O'u ga kiro ji pavēi, ei ġa ġa pe.

¹⁹ A'ero ġa ndovy'ari okovo. Onhinanhinani ġa ei ġa pe:

—Ji rūi re po? ei ġa ġa pe.

²⁰ —Ga ko opymi pāo tyhya pype ji pavēi i'gwovo pepyteripeve'ġa, ei Jesus'ga dozeve'ġa pe. ²¹ Kiro po ti ji manoi nehē. A'ereki kiro oho japiavo nhimombe'upyra – kiroki a'ea ahe okwatija ji mombe'gwovo hako, ei ġa.

Emo tiruahū hete ti ga pe – kiroki ga ji mondouka ġapo pe. Po ga ndojihuvi hamo, a'ero po koji'i pyry ga pe hamo. Tupana'ga po ti ombohahy hete ga pe nehē, ei ga.

Jesus'ga omondo ahe ve pāo vinho reheve

(Mateus 26.26-30; Lucas 22.15-20; 1 Coríntios 11.23-25)

²² Ga i'urame Jesus'ga ipyhygi pāo. Igwete ga nhi'īgi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. A'ero ga haygwe'rogì ima'ema'eamo ġwemimbo'ehara'ga pe. Igwete ga ei ġa pe:

–Pepyhy i'gwovo. A'ea ko jira'oa, a'e ji jupe, ei ga.

²³ Aerē ga ipyhygi copo – kiroki gwereko vinho. Igwete ga nhi'īgi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua javo. A'ero ga imondoi ġa pe. Igwete ga nhaporemò i'ui jugwi a'ero upa. ²⁴ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–A'ea ko jirekoa, a'e ji jupe, ei ga. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijijukauka nehē, ei ga. Nahā po ti ji manoi vvyakotyve'ga ndepyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea mombe'gwovo: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori ġandekote'varuhua ġa hugwi,” ei ga. Nurā jirekoa reka'voga ġwaramo a'iti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori he'yjuhuve'ga ndekote'varuhua ġa hugwi nehē ġwembi'ea rupi nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁵ Amombe'u katu ji pe me: Kiro ti ji nda'apoa'javukari nanongara toryva vinho gwovo pe nderekovo nehē. Aerē po ti nhanderuvihavuhuhetero Tupana'ga ġapoukari ji ve toryva ġwonga pe yvagi pe nehē. A'ea rupi po ti ji ġapoi toryva nhande ve a'ero nehē ġajiheva'ea ipyahuva'ea, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁶ Igwete ga nhimby'yi Tupana'ga mboheteavo aerē ogwovo monte das Oliveiras pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahā ti ne'mbe javo

(Mateus 26.31-35; Lucas 22.31-34; João 13.36-38)

²⁷ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Pepohi pa ti pe ji hugwi nehē, ei ga. A'ereki Tupana'ga rembikwati-jarukara omombe'u nhoġwenonde a'ea, ei ga. Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'īga hako.

“Tupana'ga e'i:

‘Tajukauka ti ovelhas repiakatuhara'ga nehē,’ ei ga.

‘Ga ġukarame po ti ovelhas nhiġwaheġwahemi nehē,’ ei Tupana'ga hako,” ei ga.

Igwete Jesus'ga ei no:

–Pe po ti na jitehe a'ero nehē no. Ga ji ġukarame po ti pe nhiġwahembavi nehē no, ei ga. ²⁸ Emo nhimbogweravirē nhimanoa hugwi po ti ji hoi Galiléiapeve'ga gwyrì pe jitekovo pe nenonde nehē, ei ga ġa pe.

²⁹ Igwete Pedro'ga ei ġa pe:

–Jara'ga po ti opohipavipe nde hugwi. Jihi po ti ndapohiraġwami nde hugwi, ei ga Jesus'ga pe novia.

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–A'itituhēva'ea ti ji ei nde ve: Kiroġwe ypytunimo inamutiġa nhi'īga renonde po ti nde ei ji ve nehē: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trēs po ti nde ea'jaa'javi ji ve nehē. Kirē po ti mokōi inhi'īga'javi inamutiġa nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

³¹ Igwete Pedro'ga nhi'igahyi ga pe:

–Po ti ġa ji ġukai nde reheve, a'ero po ti ji nda'ei tuhē te a'ea nde ve nehē, ei ga.

A'ea jitehe jara'ga ei Jesus'ga pe no.

*Jesus'ga oko matetÿhava pype Getsêmani pe
(Mateus 26.36-46; Lucas 22.39-46)*

³² Igwete Jesus'ga hoi Getsêmani pe. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe: –Avo pejuvete pejiapyapyga, ei ga. Taho na'ë ti nhinhi'iga Tupana'ga pe, ei ga ga pe.

³³ Igwete ga ga nderohoi Pedro'ga Tiagova'ea. João'ga ga gweroho no. Kiro omboju hete Jesus'ga opy'a. Ndovy'arihu hete ga. ³⁴ Igwete ga ei ga pe:

–Jivy'are yma ji juka gweri, ei ga. Avo ti pepyta pejikire yma, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ Hehemo'i ga hoi a'ero. Igwete ga nhinoği oiovapyvo onhi'iga Tupana'ga pe.

–Nde ipotaramere terembuhurukari hahyva'ea ji apiavouka, ei Jesus'ga ga pe. ³⁶ Apî, ei ga, nde erekwaha imongopava neremimbotarimova'ea rehe. Nurâ ji ei nde ve: Terembuhurukari hahyva'ea ji ve a'ero, ei ga. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rûi ti eko. Enhimimbotarimova'ea rupi ti eko, ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ Kirê ga jivyra'javi ua trêsvê'ga ndepiaga. Oki pa reki ga upa. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

–Simão Pedro, ei ga. Ereki nde ejupa? Nerenhimomiranami'iî nde ejopehyja pe naerû? ei ga ga pe. ³⁸ Tapekiri ti, a'e ko ji pe me ko, ei ga. Penhi'i ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti ore,” pe'ji ti Tupana'ga pe, ei ga. Peko pota pe Tupana'ga nhi'iga rupi novîa. Emo Tupana'ga pe pokoge ymame pe napenhimomiranami pete'varuhuro gwaramo, ei Jesus'ga ga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga hoa'javi onhi'iga Tupana'ga pe.

–Nde ipotaramere terembuhurukari hahyva'ea ji ve, e'ia'ja ga Tupana'ga pe.

⁴⁰ Aerê ga rura'javi trêsvê'ga pyri. Okipava'ja ga upa. A'ereki ura'ja ga pe ga ndopehyihetea. Nonhi'iga'uvi ga ga pe a'ero.

⁴¹ Igwete ga hoa'javi onhi'iga Tupana'ga pe. Aerê ga jivyra'javi trêsvê'ga pyri.

–Pekirijiuhu pe pejiupa? ei Jesus'ga ga pe. Kirupi pekiratete, ei ga. Kiro ihoi japiavo ji pyhygukahava. Kiro po ti ga ji kwava'egi okote'varuhuve'ga po pe nehê, ei Jesus'ga ga pe. ⁴² Pevy kirogwe. Pehepia. Kiro ki ga u jiphygukahara'ga. Xaho ga rovatiamo a'ero, ei ga ga pe.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Lucas 22.47-53; João 18.3-12)

⁴³ Jesus'ga nhi'igame gwemimbo'ehara'ga pe kiro Judasva'ea ruri pea rupi – kiroki ahe dozeve'ga pyteripeva'ea garemimbo'eharava'ea novîa. He'yjuhuve'ga ahe gweru ojupi. A'ereki xava'eva'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga no judeus'ga mbo'ehara'ga no – judeus'ga moğitahara'ga nhaporemomuhuruka he'yjuhuve'ga Judasva'ea rupi topyhy ti ga Jesus'ga javo. Ga gweru itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve a'ero. ⁴⁴ Judasva'ea e'i jipe ga pe:

–Tabeija na'ë ti Jesus'ga repiuka pe me. A'ero ti pepyhygahy ga rerogwovo, ei ahe ga pe.

⁴⁵ Kiro Judasva'ea ruri a'ero ogwovo Jesus'ga rehei katu.

–Kiro ji ruri nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

Igwete ahe Jesus'ga beijai. ⁴⁶ Kiro ga Jesus'ga pyhygi a'ero. ⁴⁷ Pevy Jesus'gareheve'ga reki o'ama Jesus'ga pavêi. Igwete ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea takyti ga javo novîa. A'ea ga imondo ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'gapyrive'ga rehe ga nambi'oga novîa. ⁴⁸ Igwete Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Amovahi po ji governo naerū? ei ga. Nurā pe heruruhui itaky-hea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerū? ei ga ga pe. ⁴⁹ Nane'ymi ji rekoī pe pavēi nhandejatykahavuhua rokari pe ga mbo'eavo jipi, ei ga. A'ea rupi pe ndajipyhygandui oji'i. Emo pe ji pyhyguka kiro aherembikwatijarag-wera rupi ahenhi'ipo'ruavo, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁰ Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ga pohipavi ga hugwi onhana oka'nhyama. A'ero Jesus'ga pyhyhara'ga ga rerohoi ga rerekovo.

⁵¹ Igwete ipyahuve'ga ruri Jesus'ga reviri. Ojipeji opira ga omongi herua i'arimova'ea jate. Igwete Jesus'ga pyhyhara'ga ga pyhypotari novia. Emo gawiratehea ga opyhy. ⁵² Igwete ga hemi jugwi taka'nhy ti ga hugwi javo. Igwete ga henonhani opire'yoma rerogwovo a'ero.

*Jesus'ga oko judeusva'ea mogitaharava'ea rovai pyteri pe
(Mateus 26.57-68; Lucas 22.54-55, 63-71; Joāo 18.13-14, 19-24)*

⁵³⁻⁵⁶ Igwete ga Jesus'ga rerohoi ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga rongga pe Caifás'ga rongga pe. Oro Pedro'ga, irupe ga ruri Jesus'ga reviri okari pe ovahema. Pevo ga apygi guardas'ga pavēi ojipe'eavo tata ppyvo.

Igwete ga Jesus'ga rerohoi onga pe. A'ero judeus'ga mogitahara'ga jatykatykapavi ikwava'ehara'ga nduvihava'ga jara'ga pavēi. Gahā tuhē ojatyka jipi henduva judeus'ga nhi'iga ga imbojaramē mbatera ojipe'ga ndehe. Igwete judeus'ga mogitahara'ga nhaporemō ojipe'ga ndekari kiro tombojamboja ti ga ite'varuhuva'ea Jesus'ga rehe javo. A'ereki ga ojukauga pota ga. He'yi reki ga novia - kiroki ga u o'mbeo'mberō nahā Jesus'ga rekote'varuhui javo tehe. Emo ndojo'jajo'javi reki ganhi'iga. Nurā gamogitahara'ga nde'i: "A'iti gamombe'ua. Nurā tijuka ga," nde'i ga.

⁵⁷⁻⁵⁸ Aerē ojipe'ga po'ami o'mberō ga pe. Igwete ga etehei:

—Orohendu ore Jesus'ga nhi'iga ikwehe, ei ga. "Tamondurunduru ti a'ga Tupana'ga ruhava," e ko ga ikwehe, e'i tehe ga. "Akwaimbae'ga oapo agwa," ei ga. "Emo mokōi ti ji herokiri japopava irūa nehē - kiroki vvyakotyve'ga ndoapokwahavi," ei ga, ei ga imombe'uteheavo ga pe novia.

⁵⁹ Emo ganhi'iga vehevi ndojo'javi.

⁶⁰ Igwete Caifás'ga po'ami ua gandovai pyteri pe. Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde a'ero ejihe ga imbojambojaramē naerū? ei ga. Nerenhimombe'uuhui nde ekovo naerū? ei ga Jesus'ga pe.

⁶¹ Igwete ga nonhi'igi reki upa onhi'ipotare'yoma gwaramo. Igwete ga ea'javi Jesus'ga pe:

—Ndehe re koi Cristoramo ereko naerū Tupana'ga remimbuhurukaramo? Nde ereko nhaneremimbohete'hara'ga ra'yramo Tupana'ga ra'yramo? ei ga. Nnihimombe'u katu ti ore ve a'ero, ei ga ga pe.

⁶² —A'ea ko ji. Tupana'ga ji mbuhuruka avo yvya koty, ei Jesus'ga ga pe. Igwete po ti pe ji repiagi nehē ji apygame ipopoakaheteve'ga pyri Tupana'ga pyri jitekovo huvihavamo nehē, ei ga. Pehepia po ti pe ji rura'javame yvagati'ga pype ua yvya koty nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

⁶³ Igwete Caifás'ga nhimboahihetei Jesus'ga nhi'iga henduvame. Nurā ga imbotarangi opira onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero javo. Igwete ga ei jara'ga pe:

—Kirupi tuhē ojipe'ga nemimombe'ua nhande ve. A'ereki ga tuhē e'iuhu ojive, ei ga. ⁶⁴ Pehendu ko pe ganhi'iga ko. Onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero, ei ga. Marā po ti nhande ga rerekoi naerū? Marāi pe ga pe? ei ga jara'ga pe.

Igwete ga epavi ga pe:

—Oko te'varuhu tuhē ga. Tomanō po ga hamo! ei ga.

⁶⁵ Kiro ga nyvuni ga rehe. Igwete ga hovapiari gareakwara tapy'ynhapira pyvõ. Igwete ga kwağakwari ga rehe.

—Ma'ga okwa nde rehe? Ekwaha ti, ei ga ga pe ga rerekomemuamo. Igwete guardas'ga ga rovapetepetegi no.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, e'ia'jaa'ja Pedrova'ea

(Mateus 26.69-75; Lucas 22.56-62; João 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ A'ea ja okari pe Pedro'ga apygi guardas'ga pavēi ojipe'eavo. Igwete Caifás'gapyrivehēa ruri. ⁶⁷ Pedro'ga repiagame hēa ga repiahetei.

—Nde ko Nazarépeve'gapavēiva'ea Jesus'gapavēiva'ea, ei hēa ga pe.

⁶⁸ —A'ea rūi ji! ei Pedro'ga o'mbero. Gara pe nde ei? ei ga hēa pe.

A'ero ga hoi ahehohava rupi. Nanime inamutiğa nhi'igi. ⁶⁹ Igwete hēa ga repiagi pevo. Hēa ea'javi pevove'ga pe:

—Agwa'ga ko Jesus'gapavēiva'ea.

⁷⁰ Igwete Pedro'ga ea'javi o'mbero:

—A'ea rūi ko ji!

Aere'ī pevove'ga ea'javi Pedro'ga pe:

—A'iti nde gapavēiva'ea. A'ereki nde Galiléiapeva'ea no, ei ga ga pe.

⁷¹ Igwete Pedro'ga nhi'igahyi ga pe:

—A'itituhēva'ea ji a'e pe me. Ji ndakwahavi tuhē akoja'ga, ei ga ga pe. Ji mberame pe me po ti Tupana'ga imbohahyi ji ve hamo, ei Pedro'ga ga pe novīa.

⁷² Nanime inamutiğa nhi'iga'javi. A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga nhi'igagwera ojive. A'ereki opyhyga renonde Jesus'ga omombe'u jipe ga pe javo. “Inamutiğa nhi'iga'java rupi po ti trēs nde ea'jaa'javi ji ve: ‘Ji ndakwahavi Jesus'ga,’ e'i jipe Jesus'ga Pedro'ga mbeağwama mombe'gwovo ga pe.

Kiro Pedro'ga ikwahava'javi ganhi'igagwera. Omboju Pedro'ga py'a. A'ero ga jehe'ohetei o'ama.

15

Pilatosva'ea eagwera Jesus'ga pe

(Mateus 27.1-2, 11-14; Lucas 23.1-5; João 18.28-38)

¹ Ypyhajive judeus'ga moğitahara'ga jatykatykaa'javi ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Igwete ga nhaporemo ga jatykai nahanahā ti tireko Jesus'ga a'ero javo. Igwete ga Jesus'ga kwarukari ga rerogwovouka governador'ga pyri Pilatos'ga pyri.

² Igwete Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Nde ko judeus'ga nduvihavuhuhetero ereko naerū?

Igwete Jesus'ga ei:

—Ndehe ko ere poha.

³ Igwete ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga imbojambojatehei Jesus'ga rehe. Emo Jesus'ga nonhi'ikwepygi ga onhi'ipotare'yima ġwaramo ga pe. ⁴ Igwete Pilatos'ga ea'javi ga pe:

—Nerenhi'igihū nde ga pe naerū? ei ga. Erehendu nde ganemimbojaruhua ejihe, ei ga Jesus'ga pe novīa.

⁵ Emo Jesus'ga nonhi'ikwepygi ga no. Nurā Pilatos'ga nhimomby'ai ga rehe.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga

(Mateus 27.15-26; Lucas 23.13-25; João 18.39-19.16)

⁶⁻¹¹ Kiro he'yjuhuve'ga nduri javo Pilatos'ga pe.

—Páscoa japoa nanani nde cadeiapypeve'ga mbopiro'yi ga mohema cadeia hugwi oreremimbotarimo. Emohemuka ga kiro a'ero, ei ga Pilatos'ga pe.

Igwete Pilatos'ga ei ġa pe:

–Tamohemuka ti ga a'ero – kiroki ga pe ġa ei judeus'ga nduvihavuhuhete'ga, ei ga. Ga mohema pe pepota a'ero? ei ga ġa pe.

A'ea Pilatos'ga ei he'yjuhuve'ga pe. A'ereki ga e'i ovytyeri pe: “Ik-wava'ēhara'ga nduvihava'ga onhimyrō reki Jesus'ga rehe,” ei ga. “Nurā ġa ga pyhygukari ga reruruka ji pyri,” ei Pilatos'ga. Nurā ga ei he'yjuhuve'ga pe: “Gamohema pe pepota?” Emo ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga omomymomyi he'yjuhuve'ga Barrabás'ga pe pe'ji javo. A'ea ja Barrabás'ga oko cadeia pype ojipe'ga pavēi. A'ereki ġa otavuka gwuvihava'ga pe. Igwete Barrabás'ga gwuvihava'gareheva'ea jukai. Emo ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga omomyi he'yjuhuve'ga Barrabás'ga pe pe'ji javo Pilatos'ga pe. Nurā ġa ega'ei ga pe:

–Barrabás'ga koi emohemuka ore ve, ei ġa ga pe.

¹² Igwete Pilatos'ga ea'javi ġa pe:

–Oro ga – kiroki ga pe pe ei oreruvihavuhuhete'ga – marā po ti ji ga rerekoi nehē naerū?

¹³ –Ekutuguka ga yva rehe ga mbovyruka tomano ga, ei ġa onhi'iga mbuhua ga pe.

¹⁴ –Maranuhūrame ti ji ga kutugukari naerū? Marā tuhē garekote'varuhua naerū? ei Pilatos'ga ġa pe.

Igwaigwavete reki ġa onhi'iga mbuhuri ga pe a'ero.

–Embovyruka tuhē ga.

¹⁵ Nurā Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari tonhimohe ti ġa ji rehe javo. Igwete ga Jesus'ga nupanupūkari ipira apopyra pyvō ga mondovo soldados'ga po pe tokutu ġa ga yva rehe a'ero javo.

Soldadosva'ea gwerekomemua Jesus'ga (Mateus 27.27-31; João 19.2-3)

¹⁶ Igwete soldados'ga Jesus'ga rerohei okihavuhua pype governador'ga rongaruvihava pype. Igwete ġa jara'ga mbuhurukapavi tirekomemua ga javo. ¹⁷ A'ero ġa imongiukari ga pe tapy'ynhapiġwaġahiva'ea nanongara huvihava'ga omongi javo ga pe. Igwete ġa ipovāpovani yhyppoa hatiuhūva'ea onhatimaġatuva'ea apovo inoġa Jesus'ga akaġa rehe aġa huvihava'ga akani-tara javo tehe jupe. ¹⁸ Igwete ġa ega'ei ga pe:

–Ejoryjory ti judeus'ga nduvihavuhuhetero, ei ġa ga pe ga rerekomemuamo.

¹⁹ Ojopyrupy'ru ġa ga akanupanupamo vyvra pyvō. Onyvunyvū ġa ga rehe. Igwete ġa nenypy'andurundurugi ga pyri tūmbohete ga javo tehe.

²⁰ Nahā ga ga rerekomemui. Aerē ġa hekyi iġwaġahiva'ea ga hugwi gapiretea mongirukara'java ga pe. Igwete ġa ga rerohei tikutu ga yva rehe kiro javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovyra (Mateus 27.32-44; Lucas 23.26-43; João 19.17-27)

²¹ Kiro ġa Jesus'ga rerohei cidade hugwi. Nanime Simão'ga ruri cidade pe. Ga ko cidade de Cirenepeva'ero. Alexandre'ga ko gara'yra'ga Rufo'ga pavēi. Kiro Simão'ga ruri nhuhūa hugwi. A'ero soldados'ga herohoukarahai Simão'ga pe yva Jesus'ga jukahava rupiara. ²² Igwete ġa Jesus'ga rerohei ga rerogwovo vvytyruhua arimo Gólgota arimo. Gólgota pe nhande ei Aheapindava. ²³ Igwete ġa imondoi ga pe vinho mohaġa pavēi mirra pavēi tahahyyme ti ga pe javo novīa. Emo ga ndo'ui. ²⁴ Igwete ġa ga noġi yva rehe ga kutukutuga hehe. A'ero ġa ga mbovyri ga mo'ama. Kiro soldados'ga ipyhygi Jesus'ga pira tima'ē ti javo. A'ero ga imombori ita'java'ea dados'java'ea ji koha javo jupe. Nahā ġa ima'ēi tapy'ynhapira ojoheupepe.

²⁵ Nove horas rupi ġa ga kutugi yva rehe. ²⁶ Igwete ġa ikwati-jari ġanemimbojaragwera Jesus'ġa rehe. "Agwa'ġa ko judeus'ġa nduvihavuhuhete'ġa," e'i ikwatijara. Nahã ġa ikwatijari imbojaragwera yva ragwera rehe ikutuga ga arimo yva rehe inoġa.

²⁷ Igwete soldados'ġa mokonhava'ea jukai ojipea rehe yva rehe ahe monguva no. A'ereki ahe ko governo movahihũva'ea. Igwete ġa ahe mbojogwovai Jesus'ġa rehe ahe mo'ama.

[²⁸ Na tuhẽ Tupana'ġa rembikwatijarukara ga mombe'unhogwenondei hako. A'ereki omombe'u ġanhi'igã ga pe. "Oko te'varuhu ko ga," ei ġa ga pe, e'i ikwatijara hako. Na tuhẽ reki ġa ei Jesus'ġa pe a'ero.]

²⁹ Igwete ġa – kiroki ġa okwa ga pyvõ – ġa nhakambovavagi ga rerekomemuamo ga mbotegweteavo ga rerekovo. Igwete ġa ei ga pe:

–Eh! Ere tuhẽ nde raikwehe: "Tamondurunduru ti nhandejatykahavuhua mokõi herokia japopava irũa," ere nde raikwehe novã, ei ġa.

³⁰ Epopoakaro ġwaromo ejy ti yva hugwi a'ero teremanoyme ti, ei ġa Jesus'ġa pe ga rerekomemuamo.

³¹ Na jitehe ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa ga rerekomemui onhi'igã ojo-hupe judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavẽi. Igwete ġa ei:

–Ojipe'ġa ga nomomanoukari. Emo re ki ga omano kiro a'ero! ei ġa ojohupe. ³² E'i tehe ga ojive: "Tupana'ga ji mbuhuruka yvya koty. Ji ko ganduvihavuhuhetero israelitas'ġa nduvihavuhuhetero ako," e'i tehe ga ojive, ei ġa. Na ga jyvi kiro yva hugwi a'ero, ei ġa. Ga jyvame po ti nhande ga repiagi ga rorovia nehẽ! ei ġa ojohupe.

Igwete ahe Jesus'ġa mbotegwetei no – kiroki ahe o'ã yva rehe omanomo Jesus'ġa pyri.

Jesus'ġa omano

(Mateus 27.45-56; Lucas 23.44-49; João 19.28-30)

³³ Ahaji katu igwehetei kwara ipyryrymame. Ypytunahimba hete ġagwryri pe nhaporemõ imonga'aruga. Trẽs horas rupi kwara imbokojahua'javi.

³⁴ Trẽs horas rupi jitehe Jesus'ġa onhi'igã mondoahyahivi Tupana'ga pe.

–Eloí, Eloí, lemã sabactani? ei ga.

A'ea ko: "Tupana, Tupana, ajiko hete ji nde rehe. Maraname nde pohiri ji hugwi?"

A'ea Jesus'ġa ei ga pe. ³⁵ Jararamo pevove'ġa ġwendu ganhi'igãyahiva novã. Emo ġa e'i tehe:

–Pehendu. E'i po ga Eliasva'ea pe tuhu ti ga ji pyri ji pokoga javo, e'i tehe ga ojohupe.

³⁶ Igwete ojipe'ġa nhani ipyhyga jyruhu'iva'ea imondeva vinho pype tahyiva'ea pype herua. Igwete ga ipimomygi yvyra rehe imbovya imondovo Jesus'ġa juru pe topyte ga javo. Igwete ga ei jara'ġa pe:

–Tihepia na'ẽ ti Eliasva'ea rura ga mbojyva naerũ, ei ga.

³⁷ Igwete Jesus'ġa hapukajahivi omanomo.

³⁸ Nanime ġajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiakava itararagi mbytera rupi yvatea hugwi ojyva ua yvyvo. ³⁹ Jesus'ġa rovai pyteri pe soldados'ġa nduvihava'ġa ami. Igwete ga hepiagi gamanoa.

–Tupana'ġa ra'yra tuhẽ po ahe, ei ga javo.

⁴⁰⁻⁴¹ Irupe kunhangwera'ġa hepiagi gamanoa no – kiroki ġa ohooho Jesus'ġa rupi. Galilẽapeve'ġa gwryra rupi ga horame ġa hoi ga rupi imondomondovo mbytera ga pe jipi. Ga ko Maria Madalena'ẽa Salomẽhẽa no Mariahẽa no. Hẽara'yra'ġa ko Josẽ'ġa Tiago'ġa no ipyahuve'ġa. Ojipe'ġa pevo u gamanoa

repiaga onhimongyavo no kunhangwera'ga – kiroki ga uhu Jerusalém me Jesus'ga rupi.

*Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype
(Mateus 27.57-61; Lucas 23.50-56; João 19.38-42)*

⁴² Kiro ka'aru hete. A'ero judeus'ga imboavujikweri mbatera. A'reki ga e'i: "Ko'emame ko sábadó. A'ea rupi po ti nhande ndiaporavykyi mbatera apovo," ei ga. ⁴³ Igwete José'ga cidade de Arimatéiapeve'ga ndopojihuvi ogwovo Pilatos'ga pyri oporanduva Jesus'ga ra'oa rehe. José'ga ko judeus'ga mogitahara'ga pyteripeve'ga. Ojipe'ga e'i ga pe pyry hete ga javo. Ymya ga Cristo'ga rura pota toko ti ga nhanderuvihavuhuhetero javo. Igwete ga ndopojihuvi oporanduva Jesus'ga ra'oa rehe.

—Taroho ti Jesusva'ea ra'oa yva hugwi? ei ga Pilatos'ga pe.

⁴⁴ Igwete Pilatos'ga ei ovyvteri pe: "A'iti re po ahe manojipei?" Igwete ga ga mbuhurukari ojipyri soldados'ga nduvihava'ga javo ga pe.

—Omano Jesusva'ea a'ero?

⁴⁵ —Omano tuhē ko ahe, ei ga imombe'gwovo ga pe.

Henduvame ganhi'iga Pilatos'ga ei José'ga pe:

—Eroho ti ahera'oa a'ero.

⁴⁶ Igwete José'ga hoi ipyhyga tapy'ynhapipyryva herogwovo Jesus'ga ra'oa pyri. A'ero José'ga gara'oa mbojyvi yva hugwi imamana tapy'ynhapira pyvō. Igwete ga gara'oa rerohoi herokia itaruvihavuhua kwaruhua pype imbogwaiprya pype inoga heja. Igwete ga hovapytymi ikwaruhua itauhua moanhana imohina jurukwari pe. ⁴⁷ Maria Madalena'ga gwepia gara'oa nongava. Mariahēa gwepia no – kiroki hēa Tiago'ga yhēa.

16

*Jesus'ga okwera omanoa hugwi
(Mateus 28.1-8; Lucas 24.1-12; João 20.1-10)*

¹ Ihopavame kwara sábadó rupi gaporavykye'yma rupi, a'ero kunhangwera'ga hoi ipyhyga nhandya'java'ea perfume timongy ti ahera'oa rehe javo. Maria Madalena'hēa hoi Salomé'hēa no Mariahēa no – kiroki hēa Tiago'ga yhēa. ² Ko'emame domingo rupi ga herohoi a'ero itaruvihavuhua kwaruhu pe gara'oa nongai pe. Ppyhajive ga herohoi kwara po'ria rupi. ³ Herohorame ga ei ojohupe:

—Ma'ga po ti ope'a itauhua nhande ve nehē imoanhana jurukwara imongovo nehē? ei ga. A'reki ipohyi hete nhande ve, ei ga ojohupe novia.

⁴ Hepiakaturame ga nhimombaragwahavi reki imoanhanipyra rehe itauhua rehe.

—Ope'a jipe ga jugwi ra'e, ja'gwy, ei ga.

⁵ Igwete ga ki ikwaruhua pype. A'ero ga ipyahuve'ga repiagi. Kokoty ga reni ipype. Ipukuhu gapira. Ti'gahivuhu hete. Onhimomby'a hete ga ga repiagame okyhyjiavo. ⁶ Igwete ga ei ga pe:

—Tapenhimomby'aa'javi, ei ga. Peheka pe Jesus'ga Nazarépeve'ga – gaha ga ojuka yva rehe oji'i novia, ei ga ga pe. Ga okwerava'ja. Avo rui ga rekoi kiro. Pehepia ganongavagwera, ei ga kunhangwera'ga pe. ⁷ Hepejigwovo kiro gakwerava mombé'gwovo garemimbo'ehara'ga pe Pedro'ga pe, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe: "Oho ti Jesus'ga Galiléia pe ga nenonda. Pevo ti ga ga repiagi nehē. E'i jipe ga a'ea ga pe ikwehe!" A'ea ti pe'ji Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ A'ero ġa ěi ikwaruhua hugwi onhana ohyhyipava. A'ereki ġa omboju opy'a. Nomombe'ui ve ġa Jesus'ga kwerava ojipe'ġa pe okyhyjihetero ġwaramo.

*Jesus'ga ojipiuka Maria Madalena'ea pe
(Mateus 28.9-10; Joăo 20.11-18)*

[⁹ Domingo rupi ko'eġatue'yma rupi Jesus'ga kwerava'javi omanoa hugwi. Okweravirě ġa jipiukari Maria Madalena'hěa pe ypy - hehă hugwi Jesus'ga ombojipe'ape'a anhaġa seteva'ea. Igwete Jesus'ga jipiukari hěa pe. ¹⁰⁻¹¹ A'ero hěa hoi Jesus'gapavěive'ġa pyri tamombe'u ġa pe javo. Ojehe'o hete ġa upa okovevehuro omano Jesusva'ea javo tehe. Igwete hěa ei ġa pe:

–Okwerava'ja ġa kiro, ei hěa. Ahepia ji ġa ko, ei hěa ġa pe nověa.
Emo ġa ndogweroviarihu reki hěanhi'iġa.

*Jesus'ga ġwupiti moknhava'ea ogwovo Emaús pe
(Lucas 24.13-35)*

¹² Aerě moknh'a ġa horame nhu me Jesus'ga jipiukari ġa pe ojirojijyita.

¹³ Igwete ġa jivyri a'ero imombe'gwovo Jesus'ga remimbo'ehara'ġa pe.

–Jesus'ga okwerava'ja kiro, ei ġa. Orohepia ore ġa ko, ei ġa ġa pe nověa.
Emo ġa ndogweroviari jitehe ġa.

*Jesus'ga ojipiuka onzeva'ea pe
(Mateus 28.16-20; Lucas 24.36-49; Joăo 20.19-23; Atos 1.6-8)*

¹⁴ Aerě mbatera ua rupi Jesus'ga jipiukari onzeve'ġa pe no ġwemimbo'ehara'ġa pe. Igwete ġa nhi'iġahyi ġa pe.

–Napeangarihu pe heroviare'yma, ei ġa. A'ereki pe ndaperoviarihu ġa - kiroki ġa ji repia ji kweravirě, ei ġa ġa pe.

¹⁵ Igwete ġa ei ġa pe no:

–Peho ti ojipe'ġa ġwyrě pe nhaporemo, ei ġa. Pemombe'u hete ti pyryva'ea ji mombe'gwovo yvyakotyve'ġa pe nhaporemo, ei ġa ġa pe. ¹⁶ Po ti ġa jġkogi ji rehe onhimobatizavouka nehě, a'ero po ti ġa hoi Tupana'ga pyri okovo avuirama nehě, ei ġa. Po ti ġa ndojġkogi ji rehe, a'ero po ti Tupana'ga ei peko te'varuhu pe javo ġa pe nehě. A'ero po ti ġa hoi hahyva'ea ruvihava pype avuirama nehě, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁷ Kiroki ġa ojġko ji rehe - ġa pe po ti Tupana'ga japoukari ahemonhimomby'ava'ea nehě. Ombojipe'a po ti ġa anhaġa Diabo'ġapyriva'ea ojipe'ġa hugwi jġpopoakarimo nehě. Tupana'ga po ti omongo ġanhi'iġa hajiheva'ero nehě aherembikwahavipyre'ymano nehě, ei ġa ġa pe. ¹⁸ Po ti ġa ipyhygi mboja nehě, a'ea po ti nombote'varuhui ġa momanoukare'yma nehě. Po ti ġa i'ui ahejukava'ea nehě, ndikwahyi po ti ġa pe nehě, ei ġa. Po ti ġa pokogi itetirěave'ġa ndehe nehě, a'ero po ti ġa nhimohġatui nehě, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

*Jesus'ga reroġhova'yvaga pype
(Lucas 24.50-53; Atos 1.9-11)*

¹⁹ Igwete Jesus'ga ġapojykaharete'ga nhi'imbavi ġwemimbo'ehara'ġa pe. A'ero Tupana'ga ġa rupirukari yvagi pe ġa mbuhuruka. Pevo ġa apyġi oina Tupana'ga pyri ġa moirumamo.

²⁰ Aerě Jesus'ga remimbo'ehara'ġa hoi Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'ġape'ġa ġwyrě pe. Igwete Jesus'ga ġapojykaharete'ga ġa pokopokogi japouvouka ahemonhimomby'ava'ea ġa pe. Nahă ġa heroviariukari ġanemimombe'ua ojipe'ġa pe a'itituhěva'ea javo jupe.]

LUCASVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Lucas

Lucasva'ea okwatija Teófilova'ea pe

¹ Kiro ji ikwatijari nde ve, Teófilo, terekwaha hete ti huvihavamo javo. Ojikwe he'yive'ga okwatija imombe'gwovo orerembikwahava nahanahã Cristo'ga oko ojiveve'ga pyteri pe ga mbojikoguka ojihe javo. ² Okwatija ga Jesus'garupive'ga nemimombe'ua – kiroki a'ea ga omombe'u ore ve Jesus'gareheva'ea pe. Ga omombe'u Jesus Cristo'ga rura avo yvya koty garuva ahe pyri no. Ga omombe'u Jesus'ga remimbo'ea ojive no. Ganemimombe'ua he'yive'ga okwatija a'ero.

³ Jihi no, ji ikwahapavi, Teófilo. A'ereki ymyahũ ji anhimbo'e Jesus'ga rura rehe gareaporogita rehe no garemimbo'ea rehe no. Ajapyaka ji hendukat-uavo Jesus'garupive'ga ga mombe'urame. Pyry ji ve no ji ikwatijari Jesus'ga rehe terekwaha ti javo. Kiro po ti ji ikwatijapavi Jesus'ga mombe'ukatuavo nehẽ. ⁴ Nahã po ti ji nde mbo'epavi Jesus'ga rehe nehẽ. Ymya nde henduvi Jesus'ga mombe'ua. Kiro po ti ji ikwahaheteukari nde ve ikwatijarame imombe'upava nde ve nehẽ.

Tupana'gapyrive'ga omombe'u João Batistava'ea aragwama

⁵ Ymyahũ Herodesva'ea rekoï israelitas'ga nduvihavuhuro gagwyri pe Judéia pe. A'ea rupi Zacariasva'ea rekoï ikwava'eharamo Tupana'ga pe. A'ereki aheremboypyva Abiasva'ea. A'ero ahe poravykyi Abiasva'ea rakykwepohara'ga pavẽi gwe'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Zacariasva'ea rembirekova'ea ko ikwava'eharava'ea rakykwepoharamo oko no. Aherera Isabel. ⁶ Ahe memei Tupana'ga reroviahetei ga nhi'ïpo'rupava Zacariasva'ea Isabelva'ea pavẽi. Ahe oko katu jipi.

–Pepyry pe, ei Tupana'ga ahe ve a'ero.

⁷ Ahe ndata'yri. Ahe jogwerekopyrame Isabelva'ea ndata'yri. Aerẽ ahe memei ixava'e, a'ero kaitu ahe ndata'yri.

⁸ Kiro Zacariasva'ea poravykyi gwe'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype Abiasva'ea rakykwepohara'ga pavẽi jara'ga py'ruavo ikwava'eharamo. ⁹ Ojopy'rupy'ru ga imbokaita incenso perfume apopyra Tupana'ga pe jipi ojatykahavuhua pype. A'ero kiro Zacariasva'ea herohoi perfume apopyra imbokaita Tupana'ga pe. ¹⁰ Ahe imbokairame he'yjuhuve'ga nduvi onhi-mongyavo okari pe ojatykahavuhua pyri templo pyri onhi'iga Tupana'ga pe.

¹¹ Kotihĩ Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari ua o'ama Zacariasva'ea pyri. Perfume apopyra kaihava pyri ojohukoty rui ga ruri Zacariasva'ea imbokairame perfume apopyra hehe. ¹² Zacariasva'ea py'a oko tehe ga repiagame. Okyhyji hete ahe ga hugwi. Oyvyteri pe ahe ei: “Marã po ti ji rekoï nehẽ naerũ?” ei ahe.

¹³ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei:

–Terekyhyji, ei ga Zacariasva'ea pe. A'ereki Tupana'ga gwendu katu nde nhi'igame ga pe. Nurã po ti nde ra'yramo enhimbirekohẽa pe Isabelhẽa pe nehẽ, ei ga Zacariasva'ea pe. João ti pemondo inoãa gareraramo peja'yra'ga reraramo, ei ga. ¹⁴ Ga arame po ti nde vy'ari ejoryjoryvamo nehẽ. He'yjuhuve'ga po ti ovy'a gworygworyvamo nehẽ no.

¹⁵ –Aerẽ po ti Tupana'ga ei ga pe nehẽ: “Huvihava ko ga.” Nahã po ti Tupana'ga ei ndera'yra'ga pe nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Nurã po ti pe ndoryndoryvamo nehẽ. Ndo'ui po ti ga vinho nehẽ. Ojipe'ia

no ahemboheagwyriva'ea po ti ga ndo'ui nehē. Tupana'ga ra'uva po ti ndojipe'ai ga hugwi ga pojykavo nehē ga arypyrame nehē ga nhimom-boakarama nehē no.

¹⁶ –Gaha po ti e'i israelitas'ga pe nehē: “Penhi'ipo'rua'ja ti Tupana'ga,” e po ti ga nehē. A'ero po ti he'yive'ga Tupana'ga nhi'ipo'rui ojikoga ga rehe nehē ndehe ko orepojykaharetea javo ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁷ –Ndera'yra'ga po ti oho nhandepojykaharete'ga renonde nehē, ei ga Zacariasva'ea pe. Ymyahū Tupana'ga ra'uva opojyka Eliasva'ea ahe moiru-amo ga mbopopoaka, ei Tupana'gapyrive'ga. Na jitehe po ti Tupana'ga ra'uva ndera'yra'ga pojykai ga moiruamo ga mbopopoaka nehē. A'ero po ti ndera'yra'ga akwaimbae'ga mbo'embo'ei nehē. “Pearō ti peja'yra'ga.” A'ea po ti ga ei ga arōukara'java ga pe nehē, ei ga. Kiroki ga ndokoi Tupana'ga nhi'iga rupi – gahā po ti ga ombojapyaka katu nehē. Pyyrve'ga ja po ti ga oko a'ero gweaporoḡitakaturō nehē. Nahā po ti ndera'yra'ga ga mboavujkweri Tupana'ga pe nehē toko ti ga Tupana'gareheva'ero javo. O'arama nahā po ti ga rekoi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga Zacariasva'ea pe.

¹⁸ –Marā po ti ji heroviari tayri'ga rehe nehē? ei Zacariasva'ea. A'ereki ji jixava'e nhirembirekohēa pavēi, ei ahe.

¹⁹ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ahe ve:

–Jirera ko Gabriel. Jihī Tupana'gapyriva'ea jitekovo ga pyri jipi, ei ga Zacariasva'ea pe. Gaha Tupana'ga ji mbuhurukari nde pyri emombe'u ti Zacarias'ga pe javo. A'ero ji ruri imombe'ukatuavo nde ve pyryva'ea. ²⁰ Nahā po ti ndera'yra'ga, a'e ko ji nde ve ko, ei ga Zacariasva'ea pe. Aerē Tupana'ga erame po ti ji'eagwera apiavo ihoi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Nde ndereroviari reki ji'ea, ei ga. Nurā po ti nde nerenhi'iga'javi nehē, ei ga. Ji rendu ti! Ndera'yra'ga arirē jate po ti nde nhi'iga'javi nehē, ei ga Zacariasva'ea pe.

²¹ Ojatykahavuhua pyri templo pyri Zacariasva'ea re'yja'ga nduvi okari pe Zacarias'ga ti tohē jugwi kiro javo. Oyvyteri pe ga ei: “Maraname ga nohemuhūi naerū ore ve?” ei ga onhimomby'avo.

²² Aerē ahe hemame ḡajatykahavuhua hugwi ua ga pyri tegwete ganhi'lhava ga pe. A'ero ga ei:

–Maraḡatu ga nonhi'iga'javi? ei ga. Po Tupana'ga gwepiuka mbatera ga pe, ei ga.

A'ereki opoa pyvō ahe nhi'inhi'ipotari ga pe. Nohema'javi ve reki ahenhi'iga ahe hugwi. A'ero ga hoi ogwovo.

²³ Aerē Zacariasva'ea poravykya'javi ojatykahavuhua pype templo pype. Mbohapyra te ahe kiri oporavykyavo. Oporavykypavirē ahe jivyri ogwovo ḡwonga pe.

²⁴ Aerē Zacariasva'ea rembirekova'ea Isabelva'ea puru'aro. Isabelva'ea ndohoi ḡwonga hugwi. Cinco ahe jahya mondoi ohoe'ymame ḡwonga hugwi. Ahe e'i:

²⁵ –Ji poko Tupana'ga. A'ereki ga ombuhu jira'yra'ga ji ve nhirembireko'ga pe no, ei ahe. Ymya ga ji jai nandera'yri javo. Kiro po ti ga nde'ia'javi ji ve nehē, ei ahe.

Tupana'gapyrive'ga omombe'u Jesus'ga aragwama

²⁶ Opuru'arama seis Isabelva'ea jahya mondoi. A'ea rupi Tupana'ga ojipyrive'ga mondoukari Gabriel'ga cidade de Nazaré pe – perope Galilēiapeve'ga gwory pe. ²⁷ Pevo Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga hoi ojyva imombe'gwonga Tupana'ga nhi'iga Mariava'ea pe. Akwaimbae'ga ndogwerekoi ve ahe.

—Hehã ti tahembireko tuhẽ Daviva'ea rymymino'ga pavẽi nehẽ José'ga pavẽi nehẽ, ei ahepo'ria.

Mariava'ea nahembirekoi ve Joséva'ea pavẽi Tupana'gapyrive'ga rurame Mariava'ea pyri. ²⁸ Kiro Tupana'gapyrive'ga ruri Mariava'ea pyri javo ahe ve:

—Ejoryjory ti, ei ga. A'ereki Tupana'ga omombyry nde ve okovo nde pyri. Koji'i Tupana'ga imombyryvi nde ve kunhangwera'ga pe hohe, ei ga Mariava'ea pe.

²⁹ Omyi Mariava'ea py'a Tupana'gapyrive'ga imombe'urame ahe ve. Oyvyteri pe ahe ei: “Maraġatu ga ei ji ve ra'e?” A'ea ahe ei ojapyakavo hehe ikwahave'yma. ³⁰ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei:

—Maria, ei ga ahe ve. Terekyhyji! A'ereki Tupana'ga imombyryvi nde ve. ³¹ Ji rendu ti! Ndepuru'a po ti nde nehẽ, ei ga. A'ero po ti nde eja'ya'ra'ga mbo'ari nehẽ, ei ga Mariava'ea pe. Jesus emondo ti inoġa gareraramo. ³² Huvihavuhu hete po ti ga nehẽ, ei ga. Nhandepojykaharete'ga Tupana'ga koji'i ipopoaka hete ga hohe pa. Jesus'ga pe po ti ga ei nehẽ jira'ya'ga. Tupana'ga tuhẽ po ti ga mongoi nehẽ eko ti huvihavuhetero javo. Nahã po ti ga huvihavuhetero gwamonhava'ea py'rovo Daviva'ea py'rovo nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga. ³³ Nane'yimi jipi po ti ga rekoí Jacóva'ea rakykwepohara'ga nduvihavuhetero gwe'ya'ga nduvihavuhetero nehẽ. Avuirama po ti ga rekoí huvihavamo nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga Mariava'ea pe.

³⁴ Kiro Mariava'ea ei:

—Akwaimbae'ga ndajirerekoi ve, ei ahe Tupana'gapyrive'ga pe. Ma po ti ji puru'aro nehẽ naerũ? ei ahe ga pe.

³⁵ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ahe ve:

—Pry hete Tupana'ga ra'uva. Tupana'ga ipopoaka hete ojipe'ga hohe pa. Aerẽ po ti gara'uva jyvi ua nde pyri nehẽ. Opopoakara pyvõ po ti Tupana'ga tayri'ga mondoi nde pype a'ero nehẽ. Nahã po ti ga ndera'ya'ga apoi nde ve nehẽ, ei ga Mariava'ea pe. Nurã ombo'arame po ti ndera'ya'ga pyryhetero nehẽ. “Tupana'ga ra'ya'ga,” e po ti ga ga pe nehẽ, ei ga ahe ve.

³⁶ —Ji rendu ti! ei ga ahe ve. Erekwaha nde eje'yjahẽa Isabelhẽa. Hẽa ipuru'a no. Igwaivi hẽa kiro a. Ymya ga ei: “Ndata'yri tuhẽ hẽa.” Nahã ga ei. Emo seis hẽa omondo jahya opuru'arame. Kiro po ti hẽa gwa'ya'ga mbo'ari nehẽ. ³⁷ A'ereki Tupana'ga pe ahã onhimiva'ea, ei ga imombe'gwovo.

³⁸ A'ero Mariava'ea ei Tupana'gapyrive'ga pe:

—Ji ko Tupana'gareheva'ea. Na ti ji puru'aro a'ero nehẽ ganhi'iga rupi nehẽ - kiroki a'ea nde eremombe'u ji ve, ei ahe ga pe.

A'ero Tupana'gapyrive'ga hoi ahe hugwi.

Mariava'ea oho Isabelva'ea repiaga

³⁹ Aerẽ Mariava'ea herekokatui ombate'ria. Kotihĩ ahe herohoi vyvityruhua rupi Judéiapeve'ga gwyri pe vyvityruhupeve'ga gwyri pe ogwovo pevove'ga cidade pe. ⁴⁰ Pevo Zacariasva'ea ronga pe ahe hoi ogwovo Isabelva'ea pyri.

—Kiroġwe ji ruri, ei ahe Isabelva'ea pe.

⁴¹ A'ero Isabelva'ea ra'yra'va'ea Isabelva'ea avykyi ahevytyteri pe ahe Mariava'ea nhi'iga renduvame. Kiro Tupana'ga ra'uvapyryva ruri Isabelva'ea pyri ahe pojyavo. ⁴² Nurã Isabelva'ea nhi'iga hahyahi hẽa erame:

—Koji'i Tupana'ga imombyryvi nde ve kunhangwera'ga pe hohe, ei Isabelva'ea Mariava'ea pe. Aerẽ po ti Tupana'ga imombyryvi ndera'ya'ga pe nehẽ no. ⁴³ Nde ko jipojykaharete'ga yhẽa reki. Kiro po ti nde ga mbo'a

nehē. A'ero nde huvihava. Jihi okoteheva'ea ko ji. Emo nde erejo jitehe ji repiaga! ei ahe Mariava'ea pe onhimomby'avo. ⁴⁴ Nenhi'iga ji henduvame kotihī jira'yra'ga roryroryvamo ji avykyavo jiyvyteri pe ko, ei ahe Mariava'ea pe. ⁴⁵ Pyry hete nde ve. A'ereki nde Tupana'ga nhi'iga rerovia na tuhē po ti a'ero nehē javo, ei Isabelva'ea Mariava'ea pe. Tupana'ga po ti nopiriani tuhē onhi'iga nde ve nehē, ei Isabelva'ea.

Mariava'ea ombohete Tupana'ga

⁴⁶ A'ero Mariava'ea ei:

—Ambohete tuhē ji Tupana'ga jipojykaharete'ga jipy'a pe. Huvihavuhu ko nde epyryvamo, a'e ji ga pe.

⁴⁷ Tupana'ga ji mbohoryory ojihe, ei ahe.

Jiyvyteri pe ji jiroryrory.

A'ereki ga nhimbopiro'yharamo oko.

⁴⁸ Ji ko gareheva'ero, ei ahe. Ji rendu ti! Kiro ji ndakotehea'javi reki.

A'ereki ga ji repia katu ji moka'nhyme'yma.

Nurā kiro po ti vyvakotyve'ga epavi nehē
pyry hete hēa pe javo ji ve, ei Mariava'ea.

⁴⁹ A'ereki Tupana'ga ipopoakaheteve'ga ji poko hete.

Anhimomby'a ji ga rehe.

Pyry hete tuhē ga.

⁵⁰ Nane'ymi ga ga arōhetei ga pokoga

– kiroki ga ganhi'iga rupi oko ga mboheteputa.

Oporogwety ga ganda'yra'ga ganymymino'ga no

– kiroki ga ganhi'iga rupi oko ga mboheteputa.

Oporogwety ga ganamonha'ga no

– kiroki ga ganhi'iga rupi oko ga mboheteputa, ei Mariava'ea.

⁵¹ Ga okwahavuka opopoakara.

Ombokwaki'o ga onhimboheteve'ga.

⁵² Ga omombo huvihava'ga

tapekoa'javi ti huvihava kiro javo ga pe.

Okoteheve'ga ga omongouka reki

eko ti huvihavamo kiro javo ga pe, ei Mariava'ea.

⁵³ Ga omondo pyryva'ea imbatere'yve'ga pe.

Imbateve'ga ga omondouka reki ojihugwi.

Gapojate oho a'ero.

⁵⁴ Tupana'ga nomoka'nhyimi onhi'igawera ojiheva'ea pe israelitasva'ea pe.

Oko ga gwembi'ea rupi ahe pokoga, ei Mariava'ea.

⁵⁵ Ynyahū ga nhi'igatui nhaneramonhava'ea pe Abraāova'ea pe.

Aerē ga nhi'igatui aherakykwepoharava'ea pe israelitasva'ea pe.

“Nane'ymi ji pe pokogi jipi,” ei Tupana'ga ahe ve.

“Penymymino'ga po ti ji ga pokogi nehē no,” ei ga. Na tuhē reki.

Nomoka'nhyimi ga ahe pokoga.

Ga po ti nhande pokogi nehē no, ei Mariava'ea.

Nhanenymymino'ga po ti ga ga pokogi nehē no.

Ganymymino'ga po ti ga ga pokogi nehē no, ei Mariava'ea.

⁵⁶ Kirē Mariava'ea trēs jahya mondoi gwerevi opytavo Isabelva'ea pyri. Aerē ahe jivyri ogwovo gwonga pe.

João Batista'ea o'a

⁵⁷ Kiro Isabelva'ea ra'yrava'ea ahava. A'ero ahe gwa'yrava'ea mbo'ari.

⁵⁸ Aherongapypeve'ga okwaha ahery'ja'ga pavēi Tupana'ga pyryhetea ahe

ve ga ahera'yrava'ea mbo'arukaro gwaramo ahe ve. A'ero ga ndoryndoryvamo Isabelva'ea pavēi.

⁵⁹ Sete tay'riva'ea kiri o'arirē. Ko'emame aherakwanhapi'ria kytihava. A'ero gande'yja'ga nduri hepiaga. Tay'riva'ea rehe ga inombotari ahereramo ahepo'ria rera Zacarias po ti garera nehē javo. ⁶⁰ A'ero ahe'yembora ei:

—Ahā te! Poi rūi po ti garera nehē. Garera po ti João nehē, ei Isabelva'ea.

⁶¹ A'ero ga ei ahe ve:

—Maraname nde ei nahā? Ndogwerekoi ndere'yja'ga a'ea gwera, ei ga.

⁶² Opoa pyvō ga ei tay'riva'ea po'ria pe marāva'ea nde erepota garera naerū javo. ⁶³ A'ero Zacariasva'ea poeruri peru ti ji ve ikwatijahava javo. A'reki ahe nonhi'igi. Ga imondorame ikwatijahava ahe ve, ahe ikwatijari inoḡa: “Garera ko João.” Ga nhimomby'apavi aherera repiaga.

⁶⁴ Kiro kotihī Zacariasva'ea nhi'iga'javi a'ero.

—Pyry hete Tupana'ga, ei ahe ga mboheteavo.

⁶⁵ Zacariasva'ea nhi'igame ahekotyve'ga kyhyjipavi. Hehe ga nhomonhi'inhi'igi imombe'gwombe'gwovo pa vvytyvytyruhupeve'ga pe nhaporemō Judéiapeve'ga pe. ⁶⁶ Kiroki ga gwendu Zacariasva'ea mombe'ua tay'riva'ea mombe'ua no – ga nhaporemō ojapyaka hehe. A'ero ga ei:

—Tayri'ga po ti oko huvihavuhuro a'ero nehē! ei ga.

A'reki Tupana'ga popoakahetea oko tay'riva'ea rupi.

Zacariasva'ea omombe'u gwa'yrava'ea

⁶⁷ Tay'riva'ea po'ria Zacariasva'ea, ahe kiro Tupana'ga ra'uva ahe pojykai. A'ero ahe imombe'ui Tupana'ga rembikwahavukara javo:

⁶⁸ —Timbohete ti nhandepojykaharete'ga israelitas'ga pojykaharete'ga Tupana'ga!

A'reki ga uhu nhande pokoguka ojiheva'ea pokoguka nhande mbopiro'yavouka, ei Zacariasva'ea.

⁶⁹ Ga ombuhuruka ipopoakaheteve'ga toko ti ga gambopiro'yharamo javo.

Garamonhava'ea ko Daviva'ea Tupana'gareheva'ea, ei Zacariasva'ea.

⁷⁰ Ymyahū hete Tupana'ga omombe'u jipe ipopoakaheteve'ga rura pyryva'ea pe onhi'iga mombe'uharava'ea pe.

A'ero Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea garura mombe'ui nhaneramonhava'ea pe.

⁷¹ Ahe e'i: “Tianembopiro'y ti ipopoakaheteve'ga nhanearōe'yve'ga hugwi nehē.”

A'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ei nhaneramonhava'ea pe Tupana'ga remimbotarimova'ea mombe'gwovo, ei Zacariasva'ea.

⁷² A'reki ymyahū Tupana'ga e'i hete nhaneramonhava'ea pe:

“Amombyry po ti ji pe me

imoka'nhyme'yma nhinhi'iga Abraāova'ea pe nehē,” ei Tupana'ga, ei Zacariasva'ea.

⁷³ Ymyahū Tupana'ga onhi'ī nhaneramonhava'ea pe Abraāova'ea pe, ei Zacariasva'ea.

⁷⁴ Abraāova'ea pe ga ei:

“Ambopiro'y po ti ji nderakykwepohara'ga ga'arōe'yve'ga hugwi nehē.

A'ero ti ga toko nhinhi'iga rupi ji mboheteavo okyhyjie'yma nehē,” ei Tupana'ga.

⁷⁵ “Nane'y mi ti nderakykwepohara'ga toko pyry okovo jireheva'ero ji mboheteavo okokatuaavo jipi nehē,” ei Tupana'ga nhaneramonhava'ea pe, ei Zacariasva'ea imombe'gwovo ga pe.

76 –Tapihã, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.
 Nde ypy ti ereho Tupana'ga renonde nehê
 imboavujikwea ga pe garura renonde nehê.
 Nurã po ti ga ei nde ve nehê
 ereko ti nde nhinh'i'iga mombe'uharamo nehê javo.
 Gaha oko ojipe'ga hohe pa Tupana'ga, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.
 77 Nde po ti eremombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga gareheve'ga pe ga
 moġitavo nehê.
 A'ero po ti nde ei ġa pe nehê:
 “Uhu po ti ipopoakaheteve'ga nhande mbopiro'yavo nhanderekote'varuhua
 hugwi nehê.
 A'ereki ga a'ea omombo nhande hugwi ikwahava'jave'yma.”
 A'ea po ti nde ei ġa pe nehê, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.
 78 Nahã po ti nehê. A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve nhande
 repiakatuavo.
 Opyryvamo ġwaramo po ti ga ipopoakaheteve'ga mbuhurukari nhande pyri
 yvaga hugwi nehê.
 79 Urame po ti ipopoakaheteve'ga ei ikwahavuka nhande ve nehê.
 “Pejiko ti ji rehe imomboruka pejikote'varuhua ji ve.
 A'ero po ti ji pe nderohoukari yvagi pe
 pe mombytavo avuirama Tupana'ga pyri nehê.
 A'ero po ti pe ndapehoi hahyva'ea ruvihava pype nehê.”
 A'ea po ti ga ei ikwahavuka nhande ve nehê.
 A'ereki nhande ndikwahavi nhandekote'varuhuaavo
 nhandekyhjiavo hahyva'ea ruvihava hugwi okovo ġa ja
 – kiroki ġa oho ypytuna rupi.
 “Mome po pehea?” ei ġa ikwahave'yma.
 Ipopoakaheteve'ga po ti ikwahavukari nhande ve
 imbokojahuavo nhaneakaġi pe inoġatuavo nhandepy'a
 ji rupi po ti pe hoi yvagi pe nehê javo, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.
 80 Aerê tay'riva'ea nhimomboakari oky'rahu'iro Zacariasva'ea ra'yrava'ea.
 Pyry hete tuhê tay'riva'ea reaporoġita okovo. Aerê oyvuakarama ahe ruvi
 ongae'yi me upa. Aerê ahe oje'yja'ga moġitai israelitas'ga moġitai Tupana'ga
 nhi'iga rehe.

2

Jesus'ga aragwera (Mateus 1.18-25)

1 João Batistava'ea arirê César Augustova'ea oko huvihavuhuro tuhê ro-
 manova'ea. A'ero ahe ei ogwryripeve'ga pe nhaporemõ ga mondovouka
 ikwatijaruka ġandera. 2 A'ea rupi ġa hoypyi ikwatija. A'ea rupi Cirênio'ga
 oko governador'ga Síríapeve'ga gwyri pe. 3 Ga nhaporemõ ga hoġahoi
 ġwamonhava'ea cidade pe ġwamonhava'ea aragweri pe imondovo gwera.

4 Nurã Joséva'ea hoi cidade de Nazaré hugwi. Ogwryra hugwi ahe hoi
 Galiléia hugwi ogwovo. Judéiapeve'ga gwyri pe ahe hoi cidade de Belém me
 – perope myyahũ Daviva'ea o'a Joséva'ea ramonhava'ea. 5 Nurã pevo Belém
 me Joséva'ea hoi imondovo gwera Mariava'ea pavêi.

Mariava'ea aherembirekoruama, ymya ahe ipuru'a okovo. 6 Kiro
 ahera'yraga ahava reki ahe vahemame pevo. 7 A'ero ahe gwa'yraga
 mbo'ari upa. Gaha ahera'yrypya. Ahe ga mamagatui tapy'ynhapira pyvõ
 ipukuhuva'ea pyvõ ga mondovo ga noġa yuranuhua poitava pype – perope

ga omondo mbatera yuranuhūa pe. A'ereki ahā ahe ve ahekihava pevo ganonga pype. Nurā yuranuhūa rokaja pype Mariava'ea ombo'a gwa'ya'ga.

Ovelhas repiakatuharava'ea Tupana'gapyrive'ga pavēi

⁸ Belém kotyi ve ga nduvi nhuhū me ovelhas repiakatuhara'ga. Gwepia katu ga ovelhas he'yjuhuva'ea ypytunimo okovo.

⁹ Kotihī hete nhandepojykaharete'gapyrive'ga Tupana'gapyrive'ga jipiukari ga pe yvaga hugwi. Nhandepojykaharete'ga rendy'jandy'java imbokojahupavi ga pe. Ohyhyi ga okyhyjiavo. ¹⁰ A'ero Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ei ga pe:

—Tapekyhyji te, ei ga ga pe. Ji rendu ti! Ajo ji tamombe'u Tupana'ga nhi'iga pe me pyryva'ea pe me, ei ga. Henduvame horyory pa hetē po ti ga nehē pegwyrivepe'ga israelitas'ga. ¹¹ Kiro ji imombe'ui pe me pyryva'ea. Ga o'a ko nhandepojykaharete'ga Cristo'ga. Ga ko pembopiro'yharamo oko, ei ga. Daviva'ea cidade pe ga ari ko. ¹² Kiro ji ga mombe'ukatui pe me. Nurā po ti pe mbaragwahavi ga rehe nehē ga rekaramo nehē. Yuranuhūa poitava pype po ti pe ga repiagi nehē. Tapy'ynhapira pyvō hēa ga mamani ga noğa ipype, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe.

¹³ Kotihī he'yjuhuve'ga yvagipeve'ga jipiukari yvaga hugwi Tupana'gapyrive'ga pyri. Ga ko Tupana'gapyrive'ga soldados'ga'jave'ga. Tupana'ga mboheteavo ga ei:

¹⁴—Kiro yvagi pe hete yvagipeve'ga ombohete Tupana'ga tayri'ga rehe, ei ga. Yvaga gwyra yvya koty kiro u katu pa vyakotyve'ga py'a no tayri'ga rehe. A'ereki Tupana'ga hory ga ndehe, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁵ Onhi'imbavirē Tupana'gapyrive'ga jivypavi ogwovo ojiupia yvagi pe. Ga horame ovelhas repiakatuhara'ga ei ojuhupe:

—Tupana'ga ombuhuruka ga nhande pyri ikwahavuka nhande ve ipita'ngive'ga ara. He xaho pevo cidade de Belém me ga repiagi a'ero nehē, ei ga.

¹⁶ A'ero ga ovelhas rejari nhuhū me onhana pea rupi ua Belém me. Pevo ga ga rekari ga repiagi a'ero Mariava'ea reheve Joséva'ea reheve. Ipita'ngive'ga ga ga repiagi yuranuhūa poitava pype.

¹⁷ Ga repiagame ovelhas repiakatuhara'ga imombe'umbe'upavi Tupana'gapyrive'ga nhi'iga.

—“Belém me pepojykaharete'ga Cristo'ga ari pembopiro'yharamo,” ei ga tayri'ga mombe'gwovo, ei ovelhas repiakatuhara'ga.

¹⁸ Onhimomby'a pa ga - kiroki ga gwendu ganhi'iga. ¹⁹ Mariava'ea reki ahe japyakapavi hehe ovyteri pe. Nomoka'nhybavi ahe.

²⁰ Aerē ovelhas repiakatuhara'ga jivyri ogwovo gwenymbava pyri Tupana'ga mboheteavo.

—Pyry hete Tupana'ga, ei ga. Gaha ahe mbojiko ojihe. A'ereki ga okwahavuka tayri'ga ara nhande ve. A'ero nhande tayri'ga repiagi reki. Tupana'gapyrive'ga omombe'u katu nhande ve, ei ga Tupana'ga mboheteavo.

Jesus ko garera

²¹ Aerē sete tayri'ga kiri o'arirē. Kiro Mariava'ea garakwanhapi'ria kytiukari Joséva'ea pavēi. Jesus ahe inoği gareraramo ga rehe. A'ereki Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga e'i jipe: “Eno ti gareraramo ga rehe Jesus.” A'ea ga e'i Mariava'ea pe ahe ra'yre'ymame.

Gweroho ahe Jesus'ga gwe'yjava'ea jatykhavuhu pe

²²⁻²⁴ He'yiva'ea quarenta okirirē Mariava'ea gwa'ya'ga rerohoi cidade de Jerusalém me Joséva'ea pavēi tihepiuka ti ga Tupana'ga pe javo. A'ereki

ymyahū Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve nahā kunhangwera'ga ti toko gwa'yrypyve'ga arirē nehē javo.

“He'yiva'ea quarenta okira rupi ti hēa tojikwaku gwa'yra'ga arirē,” ei Tupana'ga ikwatijaruka.

“Quarenta okirirē mokōi ti hēa togweru ji pyri pykahu'ia ikwava'e'ga ji ve. Herekoe'ymame pykahu'ia mokōi ti hēa togweru pykahu'java'ea ra'yra ji ve nehē.

A'ea rupi po ti ji ga mombyryvi a'ero nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka.

E'i ga no:

“Akwaimba'eva'ea ojihuvypyva'ea jiapoia tuhē ganenymbava.

Akwaimbae'ga ojihuvypyve'ga jiapoia tuhē no ganda'yrypyve'ga.

Nurā ti ga tombuhu ojihuvypyve'ga ojihuvypyva'ea reheve ji ve nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka.

Nurā Moisésva'ea rembikwatijara rendukatuavo gwaramo Mariava'ea gwa'yra'ga rerohoi cidade de Jerusalém me ojikwakupavame. Ogwryripeve'ga jatykahavuhua pype templo pype ahe gwa'yra'ga rerohoi pykahu'ia reheve. Ovahemame ahe mokōi imondo'i pykahu'ia ikwava'ēhara'ga pe.

—Ekwava'ē ti Tupana'ga pe, ei Mariava'ea Joséva'ea pavēi ga pe. Xako ti Tupana'ga rembikwatijarukara rupi, ei ahe.

—Kwa, ei ga ahe ve ikwava'e'ga.

²⁵ Nanime Tupana'ga ra'uva Simeãova'ea reruri ahewyripeve'ga jatykahavuhua pype templo pype. Oko katu Simeãova'ea Tupana'ga rendukatuavo. Jerusalém me ahe ruvi. Ymya Simeãova'ea e'i: “Ymya ji ei garura pota: Aerē po ti ga ruri nehē - kiroki ga onogatu nhandepy'a nehē israelitas'ga py'a nehē, a'e ji,” ei ahe. A'ereki ymya Tupana'ga ra'uva opojyka Simeãova'ea.

²⁶ A'ero i'ei ahe ve: “Nde manoe'ymame po ti Tupana'ga Cristo'ga repiukari nde ve nehē. Gaha Tupana'ga ombuhu toko ti ga nderuvihavuhuhetero javo,” e'i Tupana'ga ra'uva ymya ahe ve.

²⁷ Kiro Tupana'ga ra'uva Simeãova'ea reruri ahe rerovahema ahewyripeve'ga jatykahavuhua pype templo pype a'ero. A'ea rupi Mariava'ea tayri'ga reruri ga rerovahema pevo Joséva'ea pavēi tihepiuka ti ga Tupana'ga pe nhandekovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi javo.

²⁸ Kiro Simeãova'ea Jesus'ga pyhynhyrōi opoti'a rehe ga mondovo ga noğa. Tupana'ga pe ahe ei ga mboheteavo:

²⁹ —Jipojykaharetero ndepyry hete nde.

Eremombe'u katu ko nde ji ve, ei ahe.

Na ti ji manoi kiro a'ero.

A'ereki jipy'a u katu kiro, ei ahe.

A'ereki nde ere'e ji ve ejiheva'ea pe:

“Nde manoe'ymame po ti ji ga repiuka nde ve nehē.” Nahā nde ei.

³⁰ Kiro ji ga repiagi tuhē.

Ga po ti ore mbopiro'yi okovo nenhi'iga rupi.

³¹ Gaha nde eremongo

eko ti gambopiro'yharamo javo ga pe, ei Simeãova'ea.

Yvyakotyve'ga po ti gwepia pa ga nehē

ga ko nhanembopiro'yharamo oko javo.

³² Ji rupi ahe oho Tupana'ga pyri javo,

gaha po ti oko hyapehava ja hepiuka ndeviara judeus'garūive'ga pe gentios'ga pe nehē, ei ahe.

Ore ko ndereheva'ero israelitasva'ero.

Ore mboheteuka po ti ga nehē, ei Simeãova'ea Tupana'ga pe.

³³ Onhimomby'a Jesus'ga yembora Joséva'ea pavēi Jesus'ga mombe'ua renduvame.

³⁴—Tupana, ei Simeãova'ea Tupana'ga pe. Emombyry ti José'ga pe Mariahēa pe no tayri'ga pe no, ei ahe.

Mariava'ea pe Simeãova'ea ei:

—Ji rendu ti! ei ahe Jesus'ga yembora pe. Agwa'ga ko ji amombe'u kiro nde ve ndera'ya'ga. Ymyahū Tupana'ga ei ga mombe'gwovo: “Nahā po ti ga pe nehē. Ga rehe po ti jara'ga nduri ji pyri he'yive'ga israelitas'ga nehē xako ti gareheva'ero javo. Nduri po ti jara'ga ji pyri ga rehe jave'yma he'yive'ga israelitas'ga nehē. Ga po ti ndokopotari gareheva'ero nehē,” ei Tupana'ga. “Tohepiuka ti ga jireaporogita ga pe nhaporemo nehē. A'ero po ti he'yive'ga nhi'ite'varuhui ga pe okote'varuhuro ga pe nehē. ³⁵ Nahā po ti ndera'ya'ga pe nehē tomboukwa ti ga he'yive'ga ndeaporogita nehē,” ei Tupana'ga, ei Simeãova'ea Mariava'ea pe. Ndehe, ei ahe Mariava'ea pe, hahy hete po ti nde ve nehē no, ei Simeãova'ea ahe ve.

³⁶⁻³⁸ Simeãova'ea nhi'imbavame nanime Anava'ea ruri ahe pyri. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Anava'ea. Fanuelva'ea ahepo'ria. Nurā ahe Aserva'ea rakykwepoharamo. Sete ahe ombokwara'a gwembirekova'ea rerekorame. Aerē ahe omano Anava'ea hugwi. Nahembirekoa'javi Anava'ea a'ero. Aerē kiro he'yi ahe imbokwara'ara'ari oitentā e quatro anos ahe imbokwara'ari. Igwaivī hete ahe. Nane'ymi ahe hoi oje'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Ipye ahe ndo'ui onhi'iga Tupana'ga pe ppytunimo arimo no tambohete ji ga javo.

Kiro ahe ruri Mariava'ea pyri Joséva'ea pyri no ahe Jesus'ga rerekorame ipype.

—Ndepyry hete nde, ei Anava'ea Tupana'ga pe. A'ereki nde erembuhu tayri'ga Cristo'ga, ei ahe Tupana'ga pe.

A'ero ahe hoi tayri'ga mombe'gwovo Jerusalémmeve'ga pe – kiroki ga ombopiro'yhara'ga rura pota tuhu ti ga javo.

—Uhu nhanembopiro'yhara'ga, ei Anava'ea ga pe nhaporemo imombe'gwovo.

Ojivy Mariava'ea cidade de Nazaré pe

³⁹ Mariava'ea onhi'ipo'ru pa Tupana'ga nhandepoijkaharete'ga Joséva'ea pavēi – kiroki Tupana'ga nhi'iga Moisésva'ea okwatija. Aerē ahe jivyri ogwovo ogwryi pe Galiléia pe. Ocidade pe ahe hoi Nazaré pe.

⁴⁰ Pevo tayri'ga nhimomboakari Jesus'ga. Oata'i ga. Pyry hete tuhē gareaporogita. Okwaha pa ga. Tupana'ga imombyryvi ga pe.

Jesus'ga oko gwe'yjava'ea jatykahavuhu pe

⁴¹ Ano nanani Jesus'ga yembora oho Jerusalém me gapo'ria pavēi. “Ti'u toryvi pe Páscoa pe pevo ojipe'ga pavēi,” ei ahe. “Timoka'nhymyme ti Tupana'ga pyryvagwera nhande ve. A'ereki ymyahū Tupana'ga ombogwavuka nhaneromhava'ea pyvō ahera'yrypyva'ea jukaureka'yma,” ei ahe. ⁴² Nurā ahe hoi ano nanani Jerusalém me i'gwovo toryvi pe.

Kiro ahe hoa'javi Páscoa repiaga Jesus'ga vojaramē. Doze anos Jesus'ga imbokwara'ari kiro. Jesus'ga rerogwovo ojupi ahe hoi ovahema i'gwovo toryvi pe.

⁴³ Aerē Páscoa mominirē ahe jivyri pehea rupi ua gwonga pe. Opyta Jesus'ga Jerusalém me. Ahe ndokwahavi reki ga pytarame. ⁴⁴ “Po ga ruri nhandere'yja'ga ndupi,” ei ahe ua. “Po nhanerembikwahave'ga ndupi ga ruri,” ei ahe. A'ereki he'yive'ga ojivy Jerusalém hugwi pea rupi ua gwonga

pe. Ndokiri ve ahe mbytera rupi ve. Ka'arugame ahe ei: "Mome po ga rekoi naerũ?"

Oje'yja'ga ma'õ me ahe ga rekarekari novĩa onhimbikwahave'ga ma'õ me no. ⁴⁵ Ga repiagame ahe jivyri Jerusalẽ me a'ero ga reka. ⁴⁶ Dois okirirẽ ahe ga repiagi ogwyrivepe'ga jatykahavuhua pype. Ahegwyrivepe'ga mbo'ehara'ga ma'õ me ga apygi ga nendukatuavo. Tupana'ga nhi'ĩga rehe ga ombo'e.

—Marã po? Emombe'u katu ti ore ve, ei gãmbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga imombe'ukatui ga pe. Kirẽ ga ei ga pe:

—Marã po? Pemombe'u katu ti ji ve kiro, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁷ Onhimomby'a pa reki garenduve'ga ga okwaha hete Tupana'ga nhi'ĩga javo.

⁴⁸ Ga repiagame ga'yembora nhimomby'ahetei Josẽva'ea pavẽi.

—Pi'a, ei Jesus'ga yembora Jesus'ga pe. Maranameuhũ nde orepya momynhuhũ? Ndavy'ari ji nderuva'ga pavẽi nde rekaramẽ! Momeuhũ ga? oro'e ore nde ve.

⁴⁹ A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Maraname pe ji rekari? Po ji rekoi avo jiruva'ga rongga pe hamo nhande-jatykahavuhu pe. Avo Tupana'ga nhi'ĩga rupi ji rekoi. Ndapekwahavi naerũ? ei ga ahe ve.

⁵⁰ Ndokwahavi tuhẽ reki ahe gwa'yra'ga ea Mariava'ea Josẽva'ea pavẽi. A'ero ahe ei ovyteri pe: "Marã ganhi'ĩga ga erame po ji rekoi jiruva'ga rongga pe hamo? Maraname ga ei a'ea?" ei ahe ovyteri pe.

⁵¹ Kiro ga jivyri o'yembora rupi Josẽva'ea rupi ua cidade de Nazarẽ pe. Opyta ga upa aheronga pe okovo ahenhi'ĩga rupi jipi. Ga'yembora ojapyaka ovyteri pe ga'ea rehe. Nomoka'nhymi ahe.

⁵² Aerẽ Jesus'ga imbokwara'ara'ari. Igwaigwavete Jesus'ga reaporogitakaturu. Okwaha pa ga okovo. Jyvuaka ga kiro onhimomboakaruhuavo. Tupana'ga oarõ hete ga. Yvyakotyve'ga ga arõ hete no.

3

João Batista'ea remimombe'ua (Mateus 3.1-12; Marcos 1.1-8; João 1.19-28)

¹⁻² Aerẽ João Batista'ea pe Zacarias'ea ra'yrava'ea pe Tupana'ga imbuhurukari onhi'ĩga imombe'gwovouka ahe ve.

—Emombe'u ti nhinhi'ĩga ga pe, ei Tupana'ga João Batista'ea pe.

Tupana'ga nhi'ĩga renduvame João Batista'ea ruvi ongae'yi me upa.

Tupana'ga imbuhurukaramẽ onhi'ĩga João Batista'ea pe Tibẽrio Cẽsar'ga he'yjuhuve'ga nduvihavuhuro tuhẽ oko. Kiro Cẽsar'ga he'yi quinze anos gwerĩ imbokwara'ari ganduvihavuhuro. Põncio Pilatos'ga ko governador'ga Judẽiapeve'ga gwyrĩ pe. Herodes'ga omondomondo Galilẽiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyrĩ pe. Herodes'ga irũ'ga Filipe'ga. Filipe'ga omondomondo Iturẽiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyrĩ pe. Omondomondo ga Traconitespeve'ga gagwyrĩ pe no. Lisãnias'ga ko omondomondo Abilenepeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyrĩ pe. Tibẽrio Cẽsar'ga gwereko pa ga ganduvihavuhuro okovo.

A'ea rupi ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhu'ga ko Anãs'ga Caifãs'ga pavẽi.

A'ea rupi kiro João Batista'ea pe Tupana'ga imbuhurukari onhi'ĩga imombe'gwovouka emombe'u ti nhinhi'ĩga ga pe javo. ³ Nurã João Batista'ea hoi gagwyrĩ pe nhaporemõ rio Jordão rembeyvra rupi imombe'gwovo hete Tupana'ga nhi'ĩga ga mbo'eavo.

—Pepohi tuhē ti pejikote'varuhua hugwi, ei ahe. Perojijyjijyi ti pejeaporogita pejikokatuavo Tupana'ga nhi'iga rendukatuavo. A'ero po ti ji pe mobatizai yhya pype rio pype nehē, ei ahe. A'ero po ti Tupana'ga imobohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehē imoka'nhyrna nehē, ei João Batistava'ea ga pe ga mogitavo.

⁴ Ymyahū Isaiásva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Isaiásva'ea João Batistava'ea mombe'u nhogwenonde. Isaiásva'ea e'i ikwatija hako: “Hahyahi po ti ganhi'iga

ga erame ga mbo'eavo ongae'yi me nehē,” ei Isaiásva'ea.

“E'i po ti ga nehē:

‘Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe,' e po ti ga nehē,” ei ahe javo gandeaporogita rerojijya pe nhandepojykaharete'ga rura renonde.

⁵ “ ‘Omoypehy ti Tupana'ga nhyvyap'apynuhūa gwaimbya nehē,' e po ti ga nehē.

‘Ombo'gwy'gwyruhu po ti ga jvy'gwavy'gwajuhua vvytyra reheve imbojo'jakatuavo nehē.

Omohigatu po ti ga pehea nhikotikoti'ihua nehē imondovo nehē.

Onogatu po ti ga nhyvyap'apy'ndiuhua pea rupi nehē.

⁶ Tupana'ga po ti gwepiuka vvyakotyve'ga mbopiro'yhara'ga nehē,' e po ti ga nehē.”

A'ea Isaiásva'ea ei ymyahū ikwatija hako João Batistava'ea nhi'iga mombe'unhogwenondeavo hako.

⁷ Kiro João Batistava'ea ruvi ongae'yi me ogwovo rio Jordão rembeyvyri. A'ero he'yjuhuvē'ga nduri onhimono'ono'oguhūavo João Batistava'ea pyri tianemobatiza ti javo ahe ve. A'ero João Batistava'ea ei ga pe:

—Tiruahū pendeaporogita! Pe'ehu pe pejuhupe pejikokatupotare'yma gwaramo. Pe'e pe: “Haite! Xaho João Batista'ga pyri tianemobatiza ti ga. Nurā po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhande rehe nehē. Ndahahyi po ti nhande ve a'ero nehē.” Nahā pe pe'e, ei João Batistava'ea. Maraname pe ehui nanongarava'ea naerū? Pe tuhē penhimbo'e nava'ea rehe, ei João Batistava'ea ga pe.

⁸ —Ji a'e pe me: Po pe ndapepotari hahyva'ea Tupana'ga nhimonha'ngarame pe ndehe, a'ero ti peko katu, ei João Batistava'ea. Tapembopogwea'javi ti pejite'varuhua pejikovo. Pe pohirame jugwi po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndovy'ari ga okote'varuhua rehe kiro opohia jugwi herojijyita ojeaporogita. Nanhimonha'ngaa'javi ji ga ndehe a'ero.” Nahā po ti Tupana'ga ei pe me a'ero nehē, ei João Batistava'ea ga pe.

—Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Abraãova'ea nhaneramonhamo oko. Tupana'ga oarō hete Abraãova'ea. Nurā po ti Tupana'ga nonhimonha'ngai nhande rehe nehē.” A'ea ti tape'ei. A'ereki Tupana'ga ndokoi reki Abraãova'ea rymymino'ga ndehe ga ndekote'varuhurame. Po Tupana'ga ojipe'ga pota, a'ero Tupana'ga oapo kwaha a'ga ita Abraãova'ea rymyminoro ga mongovo, ei João Batistava'ea ga pe.

⁹ Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Akwaimbae'ga ombogwa gweri jykwa'ria pyvō tambo'aruka javo. Po iyva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero po ti ga imbo'ari imondovo tata pype nehē. Na jitehe Tupana'ga pe nderekogweri pe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype pe pohire'yma gwaramo pejikote'varuhua hugwi pejikokatue'yma, ei João Batistava'ea ga pe imombe'ogwovo.

¹⁰ João Batistava'ea renduvame ga ei ahe ve onhimongyavo:

—Marā po ti ore rekokatui a'ero nehē?

11 A'ero ahe ei ǵa pe:

–Kiroki ga gwereko mokōi tapy'ynhapira – gaha ti tomondo ojipeji herekoe'ŷve'ga pe. Kiroki ga gwereko mbatera – gaha ti tomondo herekoe'ŷve'ga pe to'u ti ga javo. Nahā ji ei pe me pemondo ti javo, ei ga ǵa pe.

12 Kiro itambere'ia mono'ono'ōhara'ǵa nduri João Batistava'ea pyri. Omono'oguhū ǵa itambere'ia governo pe. Ga uhu tianemobatiza ti João Batista'ga javo.

–Nhanembo'eharamo emombe'u ore ve, ei ǵa ga pe. Marā po ti ore rekokatui a'ero nehē? ei ǵa.

13 A'ero ahe ei ǵa pe:

–Penhi'po'ru ti penduvihava'ǵa. Ganhi'iga rupi te ti pemono'ono'ogatu itambere'ia ahe hugwi, ei ahe. Tape'ei ti ahe ve: “Koji'i ti embuhu ji ve.” A'ea ti tape'ei, ei João Batistava'ea ǵa pe.

14 Kiro soldados'ga nduri João Batistava'ea pyri no. Ahe ve ǵa ei:

–Oro ore, marā po ti ore rekokatui nehē? ei ǵa.

A'ero ahe ei ǵa pe:

–Tapepojykai ti ojipe'ǵa itambere'ia ǵa hugwi. Tapenupanupāi ti ǵa ǵaitambere'ia rerohoahae'yma nehē. Tape'ei ti ojipe'ǵa pe: “Pembuhu ti ore ve itambere'ia. Po pe napembuhuri ore ve, a'ero po ti ore imbojari pe ndehe nehē.” Tape'mbei ti javo nanongara pe ǵa mongyhyjiavo imbuhuruka pejive. Pejoryjory ti peitambere'ia rehe – kiroki a'ea penduvihava'ǵa imondo'i pe me peporavykya repyra, ei ahe ǵa pe.

15 João Batistava'ea renduvame ǵa epavi oyvyteri pe: “Mara'ngu po João Batista'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga Cristo'ga? Ga tuhē po,” ei ǵa oyvyteri pe ipota garura. 16 A'ero João Batista'ga ei ǵa pe:

–Uhu po ti ga nehē – kiroki ga ji hohe hete huvihavuhetero ǵwaramo, ei João Batistava'ea. Ji ki a'e te ako tehe. Jihi opomobatiza yhya pyvō jate. Nahā ji ikwahavukari ǵa pe pepohira pejikote'varuhua hugwi pendeaporoǵita rerōjijya reheve pendekokatua reheve. Gaha po ti pe pojykauka Tupana'ga ra'uvapyryva pe aerēve'ga nehē. Nahā po ti ga pendekote'varuhua mombigukari pe mombryvuka nehē, ei João Batistava'ea ga mombe'gwovo ǵa pe.

17 Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ǵa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

–Trigo jara'ga gwereko japira mbovevehava opo pe tamboveve ti ji japira trigo hugwi javo, ei João Batistava'ea imombe'gwovo. Omono'ono'ō po ti ga oapoa trigo inhaǵa hyrua pype nehē. Japira po ti ga imbokai tata pyvō nehē. Ndogewei po ti tata upa nehē, ei João Batistava'ea.

–Na jitehe po ti jihoheheteve'ga huvihavuhete'ga imboja'oja'ogukari pyryve'ga okote'varuhuve'ga hugwi okovo pyryve'ga pojykaharetero nehē, ei João Batistava'ea ǵa pe. “Tuhu ti pyryve'ga ji pyri yvagi pe upa avuirama nehē,” e po ti jihoheheteve'ga nehē. “Toho ti okote'varuhuve'ga ji hugwi ogwovo tata pype hahyva'ea ruvihava pype opytavo pevo avuirama nehē ojivyre'yma,” e po ti jihoheheteve'ga nehē, ei João Batistava'ea Cristo'ga mombe'gwovo ǵa pe.

18 Ojipea rehe he'yiva'ea rehe João Batistava'ea ǵa mbo'embo'ei. Nahā ahe imombe'ukatui pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua ǵa pe.

19 Ojikwe João Batistava'ea onhi'igahy Herodes'ga pe. Herodes'ga omondomondo Galilēiapeve'ǵa ǵwemimbotarimova'ea rupi ǵagwyri pe. Herodishēa rehe Herodes'ga irū'ga rembirekohēa rehe João Batistava'ea onhi'igahy ga pe. Herodes'ga tiruahū ranuhū. Nurā João Batistava'ea ei ga pe:

–Nane'yimi nde ereko te'varuhu. Kiro nde neirū'ga rembirekohēa rerekoi no. Gwia ahe ndopoi te ite'varuhuva'ea, ei João Batistava'ea ga pe.

²⁰ Koji'i Herodes'ga tiruahū a'ero. A'ereki kiro ga João Batistava'ea momboruka cadeia pype.

João Batistava'ea omobatiza Jesus'ga
(Mateus 3.13-17; Marcos 1.9-11)

²¹ Cadeia pype Herodes'ga João Batistava'ea momborukare'y mame ahe he'yive'ga mobatizapavi. Ahe Jesus'ga mobatizai no. A'ea rupi Jesus'ga nhi'igame Tupana'ga pe Tupana'ga ipe'ai yvaga. ²² Tupana'ga ra'uva jyvi yvaga hugwi Jesus'ga rehe. Inamburo gara'uva nhimbotei ua Jesus'ga rehe. Yvaga hugwi Tupana'ga nhi'igi javo:

—Ndehe ko jira'ya nhiremia'nguhetea, ei Tupana'ga Jesus'ga pe. Anhi-mohē hete ko ji nde rehe, ei ga.

Jesus'ga ramonhava'ea
(Mateus 1.1-17)

²³ He'yiva'ea trinta anos Jesus'ga imbokwara'ara'ari vvyakotyve'ga mbo'eypyrame Tupana'ga nhi'iga rehe. Javo tehe ga ei ga pe:

—Po Jesus'ga José'ga ra'ya'ga, ei ga.

Joséva'ea Eliva'ea ra'yra'va'ea.

²⁴ Eliva'ea Matateva'ea ra'yra'va'ea.
Matateva'ea Leviva'ea ra'yra'va'ea.
Leviva'ea Malquiva'ea ra'yra'va'ea.
Malquiva'ea Janaiva'ea ra'yra'va'ea.
Janaiva'ea Joséva'ea ra'yra'va'ea.

²⁵ Joséva'ea Matatiasva'ea ra'yra'va'ea.
Matatiasva'ea Amós'va'ea ra'yra'va'ea.
Amós'va'ea Naumva'ea ra'yra'va'ea.
Naumva'ea Esliva'ea ra'yra'va'ea.
Esliva'ea Nagaiva'ea ra'yra'va'ea.

²⁶ Nagaiva'ea Maateva'ea ra'yra'va'ea.
Maateva'ea Matatiasva'ea ra'yra'va'ea.
Matatiasva'ea Semeiva'ea ra'yra'va'ea.
Semeiva'ea Joséva'ea ra'yra'va'ea.
Joséva'ea Jodava'ea ra'yra'va'ea.

²⁷ Jodava'ea Joanāva'ea ra'yra'va'ea.
Joanāva'ea Resava'ea ra'yra'va'ea.
Resava'ea Zorobabelva'ea ra'yra'va'ea.
Zorobabelva'ea Salatielva'ea ra'yra'va'ea.
Salatielva'ea Neriva'ea ra'yra'va'ea.

²⁸ Neriva'ea Melquiva'ea ra'yra'va'ea.
Melquiva'ea Adiva'ea ra'yra'va'ea.
Adiva'ea Cosāva'ea ra'yra'va'ea.
Cosāva'ea Elmadāova'ea ra'yra'va'ea.
Elmadāova'ea Erva'ea ra'yra'va'ea.

²⁹ Erva'ea Josuéva'ea ra'yra'va'ea.
Josuéva'ea Eliézerva'ea ra'yra'va'ea.
Eliézerva'ea Jorimva'ea ra'yra'va'ea.
Jorimva'ea Matateva'ea ra'yra'va'ea.
Matateva'ea Leviva'ea ra'yra'va'ea.

³⁰ Leviva'ea Simeāova'ea ra'yra'va'ea.
Simeāova'ea Judáva'ea ra'yra'va'ea.
Judáva'ea Joséva'ea ra'yra'va'ea.
Joséva'ea Jonāva'ea ra'yra'va'ea.

Jonãva'ea Eliaquimva'ea ra'yrava'ea.
 31 Eliaquimva'ea Meleáva'ea ra'yrava'ea.
 Meleáva'ea Menava'ea ra'yrava'ea.
 Menava'ea Matatava'ea ra'yrava'ea.
 Matatava'ea Natãva'ea ra'yrava'ea.
 Natãva'ea Daviva'ea ra'yrava'ea.
 32 Daviva'ea Jesséva'ea ra'yrava'ea.
 Jesséva'ea Obedeva'ea ra'yrava'ea.
 Obedeva'ea Boazva'ea ra'yrava'ea.
 Boazva'ea Salava'ea ra'yrava'ea.
 Salava'ea Nassomva'ea ra'yrava'ea.
 33 Nassomva'ea Aminadabeva'ea ra'yrava'ea.
 Aminadabeva'ea Admimva'ea ra'yrava'ea.
 Admimva'ea Arniva'ea ra'yrava'ea.
 Arniva'ea Esromva'ea ra'yrava'ea.
 Esromva'ea Peresva'ea ra'yrava'ea.
 Peresva'ea Judáva'ea ra'yrava'ea.
 34 Judáva'ea Jacóva'ea ra'yrava'ea.
 Jacóva'ea Isaqueva'ea ra'yrava'ea.
 Isaqueva'ea Abraãova'ea ra'yrava'ea.
 Abraãova'ea Terava'ea ra'yrava'ea.
 Terava'ea Nacorva'ea ra'yrava'ea.
 35 Nacorva'ea Seruqueva'ea ra'yrava'ea.
 Seruqueva'ea Ragaúva'ea ra'yrava'ea.
 Ragaúva'ea Falequeva'ea ra'yrava'ea.
 Falequeva'ea Éberva'ea ra'yrava'ea.
 Éberva'ea Salava'ea ra'yrava'ea.
 36 Salava'ea Cainãva'ea ra'yrava'ea.
 Cainãva'ea Arfaxadeva'ea ra'yrava'ea.
 Arfaxadeva'ea Semva'ea ra'yrava'ea.
 Semva'ea Noéva'ea ra'yrava'ea.
 Noéva'ea Lamequeva'ea ra'yrava'ea.
 37 Lamequeva'ea Metusalémva'ea ra'yrava'ea.
 Metusalémva'ea Enoqueva'ea ra'yrava'ea.
 Enoqueva'ea Jareteva'ea ra'yrava'ea.
 Jareteva'ea Maleleelva'ea ra'yrava'ea.
 Maleleelva'ea Cainãva'ea ra'yrava'ea.
 38 Cainãva'ea Enosva'ea ra'yrava'ea.
 Enosva'ea Seteva'ea ra'yrava'ea.
 Seteva'ea Adãova'ea ra'yrava'ea.
 Adãova'ea Tupana'ga ra'yrava'ea.
 Nahã ko Jesus'ga ramonhava'ea.

4

*Diabo'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga
 (Mateus 4.1-11; Marcos 1.12-13)*

¹ Aerë João Batistava'ea omobatizarame Jesus'ga hoi rio de Jordão hugwi ojivya. Tupana'ga ra'uva ga pojykahetei ga rerogworogwovo ongae'yi me.

² Okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga ko Diabo'ga. Satanás garera no. He'yiva'ea quarenta ga kiri ogwoogwovo Jesus'ga rupi Jesus'ga mongote'varuhupota novia. A'ea rupi Jesus'ga ndo'ui. Quarenta Jesus'ga kirirê pevo ty'ara ga jukai. ³ A'ero Diabo'ga ei Jesus'ga pe:

—Ere jipe ndehe: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti ere kia pe ita pe a'ero: “Enhimbote ti pãoramo nhirembi'uramo.” A'ea ti ere jupe, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nda'e'i po ti ji jupe nehê, ei ga. Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoġuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Mbatara ua pyvõ jate rũi nhande rekoi.

Tupana'ga nhi'imbava rendukatua pyvõ nhande rekoi,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁵ Aerê Diabo'ga ga rerohei ga rerojiupia vytyruhua rehe. Pea hugwi kotihĩ Diabo'ga hepiukapavi vyvakotyve'ga nduvihavuhu'ga gwyra Jesus'ga pe. ⁶ Kiro ga ei Jesus'ga pe:

—Kia jiapoa tuhê gagwyra. Nurã ji imondopotarame ahe ve amondo po ti ji nehê, ei ga. Nde ve tuhê po ti ji imondopavi nehê. A'ero po ti nde ganduvihavuhuro nehê, ei Diabo'ga. A'ero po ti nde roryoryvamo herekopava nehê. ⁷ Po nde ji mbohetei nde ko Tupanamo javo, a'ero po ti ji imondopavi nde ve nehê, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁸ —Satanás, ei Jesus'ga Diabo'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoġuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Embohete ti Tupana'ga.

Gaha ndepojoykaharete'ga.

Gaha jate ti embohete

ejikovo ganhi'iga rupi jate,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁹ Aerê Diabo'ga Jesus'ga rerohei cidade de Jerusalém me a'ero. Yvate ga ga rerojiupiri gare'ya'ga jatykahavuhua rehe templo rehe ga mo'ama japyra rehe. Ga rerovahemame pevo ga ei Jesus'ga pe:

—Ere jipe nde: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti epo avo hugwi japyra hugwi ehia a'ero. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga po ti nanembohirusarahyi vyvo nehê. A'ero po ti ndahahyi nde ve nde porame japyra hugwi nehê. ¹⁰ A'ereki ymyahũ a'ea Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoġuka hako, ei Diabo'ga Jesus'ga pe. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga po ti ojipyrive'ga mondoukari nde pyri nehê yvagipeve'ga.

‘Pea'ngu ti ga repiakatuavo,’ e po ti ga ojipyrive'ga pe nehê.

¹¹ Pepyhy katu ti ga rerogwovo

tahahyyme'i'i ti ga pe javo,’ e po ti Tupana'ga ojipyrive'ga pe nehê,” e'i aherembikwatijara, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

¹² A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoġuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga ko ndepojoykaharete'ga.

Gareaporoġita rehe jate ti eko.

A'ero po ti ga nde pokogi nehê.

Ejeaporoġitateha rehe rũi ti eko

ji poko ti kiro javo tehe Tupana'ga pe,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

¹³ Aerê Diabo'ga mongote'varuhupotara'jara'ja novia. Aerê Diabo'ga hoi ga hugwi ogwovo.

—Aerê po ti ji ga mongote'varuhui nehê, ei ga novia.

Jesus'ga ombo'e Galiléiapeva'ea na'ẽ

(Mateus 4.12-17; Marcos 1.14-15)

¹⁴ Tupana'ga ra'uva popoakara Jesus'ga pojyka. Nahã Jesus'ga hoi on-gae'yma hugwi ojivya Galiléiapeve'ga gwyri pe ovahema ga pyri. Pevove'ga ga mombe'umbe'upavi ogwyripeve'ga pe nhaporemõ. ¹⁵ Tupana'ga nhi'iga rehe ga ga mbo'embo'ei gajatykahava pyppe. Ombohete pa ga ga a'ero.

Jesus'ga oko ocidade de Nazaré pe

(Mateus 13.53-58; Marcos 6.1-6)

¹⁶ Kiro ga ruri ua cidade de Nazaré pe. Pevo ganhimomboakahava ymya. Nane'ymi ga oho gajatykahai pe judeus'ga poravykye'yma rupi sábado rupi jipi. Kiro ga hoi jupe a'ero sábado rupi. Tanhi'i Tupana'ga rembikwati-jarukara pe javo ga ami. ¹⁷ A'ero gajatykahava repiakatuhara'ga imondoí Jesus'ga pe Isaíasva'ea rembikwatijara. Ymyahũ Isaíasva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Kiro Jesus'ga ipyhygi aherembikwatijara ga hugwi ipe'avo. Tohendu ti ga javo ga nhi'igi jupe – perope e'i:

¹⁸ “Tupana'ga ra'uva ji pojyka.

A'ereki Tupana'ga a'ea mongo ji pyri ikwehe'i.

A'ero ga ei ji ve: 'Emombe'u ti pyryva'ea iporia'ive'ga pe.

Kiroki ga ndovy'ari – ga pe ti ere:

Kiro ji pe mbovy'ari pe nderekokatuavo. A'ea ti ere ga pe.

Eho ti imombe'gwombe'gwovo aherembipyhyhara'ga pe,' ei ga ji ve. 'Ere ti ga pe:

Pepiro'y pe pepyhyhara'ga hugwi. A'ea ti ere ga pe.

Heakwagweve'ga pe ti ere:

Kiro ji pe mboheakwakatui. A'ea ti ere ga pe.

Kiroki ga hahyva'ea kwaha – ga pe ti ere:

Kiro ji pe mbopiro'yi hahyva'ea hugwi. A'ea ti ere ga pe.

¹⁹ Eho ti imombe'gwombe'gwovo vyakotyve'ga pe. Ere ti ga pe:

Kiro po ti Tupana'ga pepojy kaharete'ga imombryryvi pe me nehẽ. A'ea ti ere ga pe,' ei ga ji ve.”

A'ea Jesus'ga ei onhi'iga Isaíasva'ea rembikwatijara pe tohendu ti ga javo.

²⁰ Onhi'imbavame jupe Jesus'ga imbotyva'javi Isaíasva'ea rembikwatijara imondoajava gajatykahava repiakatuhara'ga pe. A'ero Jesus'ga apygi tambo'e ti ga javo. Nurã gajatykahavapyve'ga nhaporemõ ga repiahetei.

²¹ –Kirogwe pe henduvi Tupana'ga nhi'iga Isaíasva'ea pe ymyahũva'ea pe ji nhi'igame jupe, ei Jesus'ga ga pe. Kirogwe pe henduvame, Isaíasva'ea rembikwatijara po'rua japiavo ihoi, ei Jesus'ga ga pe imombe'gwombe'gwovo ga pe.

²² Jesus'ga renduvame ga ei:

–Maraname Jesus'ga omombe'u kwaha naerũ? ei ga onhimomby'avo. A'ereki ga José'ga ra'rya'ga jate reki, ei ga.

²³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Aerẽ po ti pe ji moğitai ikwahapyra'ga eagwera rehe nehẽ. A'ero po ti pe ei tuhẽ ji ve nehẽ: “Ahepohanoharamo enhipohanogatu ti enhimbogwera-ava.” Nahã po ti pe ji moğitai ikwahapyra'ga na'ana'aga pe'erame ji ve nehẽ, ei ga. Pe'e tuhẽ po ti pe ji ve nehẽ: “Ojipe'ga nde mombe'u ore ve. 'Cidade de Cafarnaum me Jesus'ga japoí ahemonhimomby'ava'ea he'yive'ga pohanoga,' ei ga ore ve. Kiro na jitehe ti eapo ahemonhimomby'ava'ea orepyteri pe nhandegwyri pe.” Nahã po ti pe ei ji ve nehẽ, ei Jesus'ga ga pe ikwahavipeavo gandeaporoğita.

²⁴ –Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga gwyripeve'ga nohendukatui gandeaporoğita ga arõe'yma, ei Jesus'ga ga pe.

²⁵ Pehepia ti Eliasva'ea. Kiro ji imombe'ui a'itituhēva'ea pe me, ei Jesus'ga. Ymyahū Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea Eliasva'ea oko israelitasva'ea gwyri pe upa, ei ga. Trēs anos e meio rupi ndokyra'javi israelitas'ga gwyri pe. Nurā ahā mbatera ahe ve. Ty'ara ahe jukai, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe. A'ea rupi he'yjuhu kunhangwerava'ea israelitasva'ea aherembirekokwerava'ea. ²⁶ Tupana'ga nomondoukari reki Eliasva'ea israelitasva'ea pyri epoko ti ga javo. Sidompeva'ea pyri jate aherembirekokwerava'ea pyri ga ahe mondoukari epoko ti hēa javo. Perope cidade de Sarepta pe ahe ruvi Sidompeva'ea gwyri pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁷ —Eliseuva'ea oko no Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Ymyahū ahe oko israelitasva'ea gwyri pe upa. A'ea rupi he'yjuhu ijaijauhuva'ea pevo. Eliseuva'ea nomonhimohigatui reki israelitasva'ea ijaijauhuva'ea. Síriapeva'ea tehe Naamāva'ea tehe ahe ahe monhimohigatui, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁸ Jesus'ga renduvame ga nhimboahipavi gajatykahavapypeve'ga. ²⁹ A'ero ga po'ami ga pyhyga ga rerogwovo mytu'ē me cidade hugwi. Cidade oko yvytyra rehe gwerevi. Yvytyra rehe ga ga rerohoi timombo ti ga jugwi javo novīa. ³⁰ Gapytera rupi reki ga hoi ogwovo ga hugwi.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa ahe hugwi

(Marcos 1.21-28)

³¹ A'ero Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Cafarnaum oko Galiléiapeve'ga gwyri pe. Pevo ga ga mbo'ei sábadu rupi gajatykahava pype. ³² Ga ga mbo'ekatui huvihava'ga ja. Nurā ga nhimomby'ai.

³³ Pevo gajatykahava pype ojipe'ga reko i anhağa rembipojykahara'ga Diabo'gapyriva'ea rembipojykahara'ga. Hahyahi gahapukaja ga erame:

³⁴ —Ah! Jesus, Nazarépeva'ero, maranameuhū nde ore avyki? e'i anhağa Jesus'ga pe. Ore mombapava nde ruri naerū? e'i Jesus'ga pe. Orokwaħa ji. Ndehe ko pyryheteva'ero Tupana'ga remimbuhurukaramo, e'i anhağa Jesus'ga pe.

³⁵ A'ero Jesus'ga ei anhağa pe:

—Terenhi'īga'javi! Ejipe'a ti ga hugwi!

Jesus'ga mbyteri pe anhağa akoja'ga mombori yvyvo. Ga momborame ijipe'ai ga hugwi imondoe'yma hahyva'ea ga pe.

³⁶ Onhimomby'a pa ga hepiaga. A'ero ga ei ojohupe:

—Maraname Jesus'ga popoakaruhuro javo? A'ereki ga omondouka huvihavuhu'ga ja, ei ga. E'i ga anhağa pe pejipe'a ti javo. A'ero ijipe'ai tuhē reki ga hugwi, ei ga onhimomby'avo.

³⁷ Ojipe'gape'ga pe ga Jesus'ga mombe'ui ga kwahavukapava ojigwyri pe.

Jesus'ga omombi pa he'yjuhuva'ea itetirūa

(Mateus 8.14-17; Marcos 1.29-34)

³⁸ Gajatykahava hugwi Jesus'ga hemi ogwovo Simão'ga rongga pe ovahema. Pevo Simão'ga rembirekohēa yhēa itetirūa. O'a hete hēa rehe. A'ero ga hēa mombe'ui Jesus'ga pe epohano ti hēa javo. ³⁹ A'ero ga hoi hēa pyri o'ama.

—Epi hete, ei ga karugwara pe.

A'ero ipigi hēa hugwi. Kotihī hēa vyri reki ogwovo herua mbatera ga pe to'u ga javo.

⁴⁰ Aerē kwara ihoi. A'ea rupi ga ga nderupavi itetirūave'ga ombyteripeve'ga Jesus'ga pyri topohano ti ga ga javo. Ojoparapara gätetirūa. Itetirūave'ga ndehe nanani Jesus'ga pokopokogi ga ndehe nhaporemō imombimbipava karugwara ga hugwi. ⁴¹ Jesus'ga anhağa mbojipe'ai jara'ga

hugwi. Ohapukapukai anhağa ojipe'avo ға hugwi onhimongyavo. Hahyahi inhi'iga i'erame Jesus'ga pe:

—Ndehe ko Cristo Tupana'ga ra'yra, e'i Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei jupe:

—Taphi'iga'javi! ei ga imombiga inhi'iga.

A'ereki anhağa ga kwaha ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo.

*Jesus'ga omombe'u pyryva'ea ojipeva'ea pe
(Marcos 1.35-39)*

⁴² Aerē ppyhaji ve ga hoi cidade hugwi ogwovo ongae'yi me. Pevove'ga gweka ga repiaga onhimongyavo. Terehoi ti ore hugwi javo ға hoi opytavo ga pyri. ⁴³ A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Tamombe'u tuhē ti ji pyryva'ea ojipe'ga pe no cidadespeve'ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: “Eho ti ji mombegwovo ға pe nhaporemō. Tako ti ji ganduvihavuhetero,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga.

⁴⁴ A'ero Jesus'ga hogahoi judeus'ga gwyri pe Judēia pe. Pevo ga ға mbo'epavi Tupana'ga nhi'iga rehe ғajatykahava pype.

5

*Jesus'ga omo'emo'ē ppy gwemimbo'eharamo
(Mateo 4.18-22; Marcos 1.16-20)*

¹ Aerē Jesus'ga hoi o'ama okovo ypihua rembeyvyri pe Genesaré rembeyvyri pe. Ga pyri he'yjhuve'ga nduvi. Onhombotymbotyvahi ga upa ga mbotyva no tihendu katu ti Tupana'ga nhi'iga javo. ² O'amame pevo mokōi Jesus'ga hepiagi yharuhua ypihua rembeyvyri pe. Ahā ға ipype. A'ereki ға oheohei pira mboahava upa. ³ Simāo Pedro'ga yharuhua pype Jesus'ga avi javo ga pe:

—Emoanha'ndi eyharuhua yembe'yva hugwi, ei ga Simāo Pedro'ga pe.

A'ero ға herojipe'ai yembe'yva hugwi. Yharuhua pype Jesus'ga reni yembeyvyripeve'ga mbo'eavo.

⁴ Aerē ға mbo'epigame ga ei Simāo'ға pe:

—He xaho herogwovo ppyteri pe. Pemombo ti ipypira imboahava, ei ga Simāo'ға pe.

⁵ A'ero Simāo'ga ei:

—Oroho jipe ore ppytunimo pira rehe ko. Oromogo'ē ore. Norombo'ari reki ore! Emo kiro nde ei ore ve pembo'a ti pira javo. Nurā po ti ji hoa'javi kiro imombo neni'iga rupi nehē, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁶ A'ero ға hoi ppyteri pe imombo ipypira imboahava. Imotynehemi reki pira mboahavuhua. Otatararara gwere pira pohyja rerekovo. ⁷ Nurā ға jipoerueruri onhimoirūhara'ға pe jara pype yharuhua pype togweru ti ға ore pokoga javo. A'ero ға heruri oyharuhua ovahema ға pokoga. Oyharuhua mēmei ға imotynehemyemi pira pyvō. A'ero ға nderohoi gwerevi ppy pe!

⁸ Hepiagame Simāo Pedro'ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri.

—Jipojykharetero ejipe'a ti ji hugwi. A'ereki nde ndepyrū hete ekovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Jihi reki ndajipoyjayjari jirekote'varuhuavo gwaramo. A'ereki ji ndakopavi Tupana'ga nhi'iga rupi.

⁹ Nahā Pedro'ga ei. A'ereki ga onhimomby'a pira mbo'aruhua rehe. Onhimomby'a pa gapavēive'ға hehe no. ¹⁰ Simāo Pedro'ga moirūhara'ға Zebedeu'ga ra'yra'ға onhimomby'a no Tiagova'ea João'ga pavēi.

A'ero Jesus'ga ei Simāo'ға pe:

—Terekyhyji, ei Jesus'ga. Pira nde ereru oji'i. Kiro nane'ymi po ti nde ji mombe'ui ojipe'ga pe nehē ga mbuhuruka ji pyri nehē toko ti ga Jesus'ga nhi'iga rupi javo, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

¹¹ A'ero ga heruri yharuhua memei inoḡa imboja yembe'yi pe. Ombatera ga hejapavi. Jesus'ga remimbo'eharamo ga ndekoi kiro ogwovo ga rupi jipi.

Jesus'ga omoka'ē ahejagwa

(Mateus 8.1-4; Marcos 1.40-45)

¹² Aerē Jesus'ga ruvi cidade pe pevo. Kiro ijaijauhuve'ga ruri. Ohy ga rehe gajagajauhua gara'oa rehe. Jesus'ga repiagame ga hoi onhinoḡa ojovapyvo vvyvo Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo. Ga e'i:

—Nde eremoka'ē kwaha jijagwa ji hugwi jipojykaharetero. Po nde imoka'ēpotari jijagwa, a'ero po ti nde imoka'ēi nehē, ehetei ga Jesus'ga pe.

¹³ A'ero Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe javo ga pe:

—Apota ji. Eka'ē ga hugwi! ei Jesus'ga.

Kotihī ika'ēi ga hugwi a'ero.

¹⁴ Jesus'ga e'i ga pe:

—Teremombe'ui tuhē ti ojipe'ga pe, ei ga. Eho ti ejipiuka ikwava'ēhara'ga pe oka'ē jijagwa javo. Emondo tehe ti mbatepyryva ga pe tokwava'ē ti ga Tupana'ga pe okovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi - kiroki a'ea omombe'u ika'ēagwera. Nde imondorame ga pe po ti pevove'ga nde repiagi nehē. A'ero po ti ga ikwahavi nehē gajagwa oka'ē javo.

Nahā Jesus'ga ei po ga nanhimombe'umbe'ui ojipe'ga pe hamo javo novīa.

¹⁵ Emo ga omombe'umbe'u ojipe'ga pe. Kotihī a'ero he'yjuhuve'ga ikwahavi. Koji'i reki ga uhu Jesus'ga rendupota onhipohanoanoḡuka ga pe.

¹⁶ Aerē Jesus'ga hoi ga hugwi ogwovo ongae'yi me. Pevo ga nhi'igi Tupana'ga pe okovo.

Jesus'ga omopo'ā nomyiva'ea

(Mateus 9.1-8; Marcos 2.1-12)

¹⁷ Aerē Jesus'ga ga mbo'ea'javame fariseus'ga apygi ga pyri upa judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Gambo'ehara'ga omb'o'e jipi Moisésva'ea rembikwati-jara rehe. Uhu ga Galilēiapeve'ga cidade hugwi nanani Judēiapeve'ga cidade hugwi nanani no. Uhu ga cidade hugwi Jerusalēm hugwi no. Opopoakara pyvō Tupana'ga imombigukari Jesus'ga pe karugwara itetirūave'ga hugwi.

¹⁸ Nanime jara'ga ga reruri itetirūave'ga nomyive'ga gakupeupava pype. Gweroho pota ga ga onga pype Jesus'ga pyri novīa. ¹⁹ Ga ndogwerohoi ga ipype reki Jesus'ga pyri. A'ereki he'yjuhuve'ga onhombotymbotyvahi onga pype. Nurā ga ga rerojiupiri ḡajiupihava rupi onga arimo iperehuva'ea arimo. Ga ipe'ape'ai tujuga apopyra onga arimova'ea japovo ikwara. Ikwara rupi ga ga mbojyvi Jesus'ga pyri gakupeupava pype he'yjuhuve'ga mbyteri pe.

²⁰ Ga ndepiagame Jesus'ga ei ovytyteri pe: “Ojiko hete ga ji rehe ga rerua ji pyri tomopo'ā ti ga ga javo,” ei Jesus'ga ovytyteri pe.

—Kwāi, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Kiro nderekote'varuhua mombora nde hugwi.

A'ea Jesus'ga ei jiji amombo nderekote'varuhua javo.

²¹ Kiro judeus'ga mbo'ehara'ga noarōi Jesus'ga ea fariseus'ga pavēi.

—Maranuhū po Jesus'ga naerū? ei ga ojohupe. Onhimongouhu ga Tupana'ga'java'erō! ei ga. A'ereki Jesus'ga e'i nomyive'ga pe: “Amombo ji nderekote'varuhua.” Tupana'ga jate e'i a'ea, ei ga. A'ea po Jesus'ga nde'i hamo, ei ga.

²² Jesus'ga ikwahahetei ga nhi'igame ojohupe. A'ero ga ei ga pe:

—Maraname pe japyakauhui javo? “Maranameuhũ Jesus'ga euhui a'ea? A'ereki ga Tupana'ga rũi.” Nahã pe pe'e. ²³ A'e ji nomyive'ga pe ko: Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi, ei Jesus'ga ga pe. Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei ga ga pe. Po ji ei ga pe nehê: Epo'ã egwovo, a'ero po ti pe hepiagi gahoa nehê. A'ero po ti pe heroviari jipopoakara nehê.

²⁴ —Nurã po ti ji ga mopo'ami kiro tapekwaha ti javo, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero vvyagipeva'ero no. A'ero po ti pe ei nehê: “Tupana'ga ombuhuruka tuhê Jesus'ga avo vvyva koty ga mongovouka vvyakotyve'ga ndekote'varuhua momboharamo,” ei Jesus'ga ga pe.

Nurã Jesus'ga ei nomyive'ga pe:

—Kiro ji ei nde ve: Epo'ã ti ejikupeupava rerogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ga monhimohigatuavo.

²⁵ Nanime nomyive'ga po'ami pevove'ga gwepiagame onhimongyavo. Ga ipyhygi ojikupeupava herogwovo gwonga pe Tupana'ga mboheteavo.

²⁶ Onhimomby'a pa ga okyhyjiheteavo. A'ero ga Tupana'ga mbohetei.

—Korogwe nhande hepiagi ahemonhimomby'avã'ea, ei ga ojohupe.

Jesus'ga Leviva'ea pavêi

(Mateus 9.9-13; Marcos 2.13-17)

²⁷ Aerê Jesus'ga hoi cidade hugwi. Ogwovo Jesus'ga gwepia itambere'ia mono'ôhara'ga Levi'ga. Itambere'ia ryrua pype Levi'ga ôi ipyhyga itambere'ia judeus'ga hugwi imono'oğa governo pe. Ga pe Jesus'ga ei:

—Herejo ti ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo.

²⁸ A'ero Levi'ga oapoa rejapavi opo'ama ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo. Nomonooğa'javi ga itambere'ia governo pe.

²⁹ Jesus'ga pe ga japoi toryva gwonga pype. Hehanhuhũva'ea ga oapo. He'yjuhuve'ga nduri itambere'ia mono'ôhara'ga ojipe'ga pavêi. A'ero ga apygi i'gwovo Jesus'ga pyri Levi'ga pyri no. Judeus'ga e'i ga pe jipi ga ko okote'varuhuva'ero hendukatue'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera javo. Gahã uhu Jesus'ga pyri i'gwovo.

³⁰ A'ero fariseus'ga ndopotari judeus'ga mbo'ehara'ga pavêi. Gambo'ehara'ga ko fariseus'ga no. Fariseus'ga ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Maranameuhũ pe i'uuhui nanongara'ga pyri itambere'ia mono'ôhara'ga pyri okote'varuhuve'ga pyri no? ei ga.

³¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroki ga e'i ojive: “Nanhitetirũi ji” – gahã ahepohanohara'ga ndopokogi ga pohanoge'yma. Kiroki ga e'i ojive: “Nhitetirũa ji” – gahã ahepohanohara'ga ga pokogi ga pohanoga. Na jitehe ji okote'varuhuve'ga pokogi jijihe'a ga ndehe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga.

³² —A'ereki a'ea rehe ji ajo vvyva koty tapoko ti ji ga javo – kiroki ga e'i ojive: “Ako te'varuhu ji. Marã po ti ji ve a'ero nehê?” Ta'e ti ji ga pe: Perojijyi ti pejeaporogita a'ero. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe. Nahã ti ji ta'e okote'varuhuve'ga pe. Ojipe'ga pyri rũi ji ajo javo – kiroki ga e'i ojive: “Jipyry hete ji.”

Ndo'ui ahe xanhi'i ti Tupana'ga pe javo

(Mateus 9.14-17; Marcos 2.18-22)

³³ Ga e'i ga pe:

—Nane'ymi João Batista'ga remimbo'ehara'ga ndo'ui xanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Na jitehe fariseus'ga nemimbo'ehara'ga ndo'ui xanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te nane'ymi o'u reki. Maraname ore ja rũi ga ndekoi? ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei a'ea kwahavuka ġa pe:

—Kiro ji hēarembirekoruama'ga mombe'ui pe me, ei Jesus'ga. Uhu hēarembirekohava apiavo. A'ero ġa i'ui gworygworyvamo ġa rehe okovo ga pyri toryva rupi – kiroki ġa ojikoty'a ga pavēi. Po ahe nde'i te ġa pe a'ero: “Tape'ui ti.” Ahe erame a'ea po ġa ndokoi ahenhi'iga rupi, ei Jesus'ga. ³⁵ Aerē po ti tiruahūve'ġa hēarembirekoruama'ga rerohoi nehē. Kiroki ġa ojikoty'a ga pavēi – ġa hugwi po ti ġa ga rerohoi nehē. A'ero po ti ġa ndo'ua'javi nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ġa pe onhimombe'gwovo ġwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo no.

³⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapirymyana, a'ero ahe ndohaygwe'rogi tapy'ynhapirapyahua imondovo tapy'ynhapirymyana itararaga rehe imboja hehe, ei Jesus'ga. Ahe haygwe'rogame ipyahuva'ea tamboja ymyahūva'ea rehe javo, a'ero ahe imbotegwetei ipyahuva'ea. Ipyahuva'ea ndo'jhe'akatujuhu ymyahūva'ea rehe no, ei Jesus'ga.

³⁷ —Vinho aporame ahe ndoheka'vogi vinhopyahua hyruymyana pype mbiara pirymyana pype, ei Jesus'ga. Po ahe heka'vogi vinhopyahua ipirymyana pype, a'ero vinho imombugi ipirymyana otururupava jugwi. Nahā vinho imbotegwetei mbiara pira. ³⁸ Ipipyahua pype tuhē ahe toheka'vo vinhopyahua, ei Jesus'ga. ³⁹ Kiroki ga o'uo'u vinhoymyana – ga ndougwei vinhopyahua. A'ereki ga e'i: “Pyri hete nhymyana,” ei ga, ei Jesus'ga.

A'ea ojo'java'ea Jesus'ga omombe'u ahe ndopotari moroġitapyahua moroġitaymyana ipotarame javo.

6

Nahanahā ti ahe toko sábadu rupi, ei Jesus'ga
(Mateus 12.1-8; Marcos 2.23-28)

¹ Judeus'ġa poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi kohoa rupi garemimbo'ehara'ga pavēi. Trigo kopeva'ea pevo onhimongy. Ohorame garemimbo'ehara'ga ika'mbika'mbigi trigo jykjavo iktykytygi jape'ia opovo i'gwovo.

² A'ero fariseus'ga ei ġa pe:

—Ymyahū Moisésva'ea e'i ikwatija hako: “Tapeporavykyi ti sábadu rupi.” Nahā ahe ei hako. Pe napehendukatui reki. A'ereki pe peporavykyi ika'mbika'mbiga trigo sábadu rupi, ei fariseus'ga ġa pe.

³ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—Napehendukatui pe Tupana'ga nhi'iga. Garembikwatijarukara omombe'u Daviva'ea. A'ea onhi'i pe me novā. Ymyahū ty'ara ojuka Daviva'ea onhipavēiva'ea pavēi hako. ⁴ A'ea rupi ahe hoi Tupana'ga ronga pype tenda pype. Ipye ikwava'ehara'ga omondo pāo Tupana'ga rovai pyteri pe jipi. Ga ikwava'eġirē Tupana'ga pe ga gwerohouka ġa pe ġahā jate ti to'u jirovai pyteripeva'eagwera javo. Ojipe'ga po ndo'ui hamo novā. Emo Daviva'ea hoi Tupana'ga ronga pype ipyhyga pāo i'gwovo. Onhipavēiva'ea pe ahe imondoi to'u ti ġa no javo hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

⁵ —Vvyakotyva'ero yvagipeva'ero jiji ta'e: Nahanahā ti ahe toko sábadu rupi. Nurā ji ei pe me: Tape'epe'ei ti nhiremimbo'ehara'ga pe a'ero ġa ika'mbigame trigo sábadu rupi, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga iponhimamava'ea pavēi
(Mateus 12.9-14; Marcos 3.1-6)

⁶ Irūa rupi judeus'ga poravykye'yma rupi Jesus'ga hoi gajatykahava pype. Okiavo ga ga mbo'ei Tupana'ga nhi'iga rehe. Ipye iponhimamave'ga reko. Ojohukoty rūi ga iponhimama.

⁷ Pevo ga ndekoi no judeus'ga mbo'ehara'ga fariseus'ga pavēi. Jesus'ga repiaheteavo ga ei ovyvteri pe: “Mara'ngu po ti Jesus'ga oporavykyavo gapoa mbokatua'java nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi? Ga gapoa mbokatua'javame po ti nhande Jesus'ga mbotegweteuhui nehē,” ei ga ovyvteri pe gweaporogitate'varuhuavo.

⁸ Gayvytera rehe Jesus'ga ombaragwaha javo ovyvteri pe: “Omboja pota ga ite'varuhuva'ea ji rehe,” ei ga.

Iponhimamave'ga pe Jesus'ga ei:

—Epo'ã ejoa avo orepyteri pe e'ama.

A'ero ga ruri o'ama gapyteri pe. ⁹ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no:

—Ojipeji jate po ti ji ei pe me kiro. Pemombe'u ti ji ve. Marā nhande xako nhandeporavykye'yma rupi hamo? Marāi Moisésva'ea rembikwatijara nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sábadu mombe'gwovo? Pyry nhande imombyryvi ahe ve sábadu rupi? Marāi? Pyry nhande nimombyryvi ahe ve sábadu rupi? Marāi ikwatijara? Pyry nhande imbote'varuhui ahe ve sábadu rupi? Marāi? Pyry nhande nimbote'varuhui ahe ve sábadu rupi? Marāi ikwatijara? Pyry nhande nimomanoukari ahe sábadu rupi? Marāi? Pyry nhande ahe moka'nhymbavi sábadu rupi? Marāi ikwatijara? ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei ga pe tojapyaka katu ti ga javo.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ga ndepiahetei. Iponhimamave'ga pe ga ei:

—Ejipoapyho!

A'ero ga jipoapyhokatu. A'ereki gapoa ikatua'ja ga Jesus'ga nhi'ipo'rurame.

¹¹ A'ero ga nhimboahivi onhimonha'ngavo hepiagame. Ojohupe ga ei:

—Maranuhū po ti nhande Jesus'ga rerekouhui nehē naerū? ei ga.

Jesus'ga omo'emo'ē dozeva'ea onhimoirūharamo

(Mateus 10.1-4; Marcos 3.13-19)

¹² Aerē Jesus'ga hoi ojiupia vvytyvytyruhua rupi tanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Oho ga opytavo pevo. Ypytunimo ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe imogo'eamo.

¹³ Iko'emame ga ga mbuhurukari ojipyri gwemimbo'ehara'ga. Gwemimbo'ehara'ga hugwi Jesus'ga dozeve'ga mo'emo'ei toko ti ga nhimoirūharamo javo. Ga ko nahā:

¹⁴ Mokonha'ga ko Simão'ga André'ga pavēi onhoirū'ga. Pedro irūa Simão'ga rera. A'ereki ga rehe Jesus'ga ono Pedro.

Mokonha'ga ko Tiagova'ea João'ga pavēi.

Mokonha'ga ko Filipe'ga Bartolomeu'ga pavēi.

¹⁵ Mokonha'ga ko Mateus'ga Tomé'ga pavēi.

Mokonha'ga ko Tiago'ga Simão'ga pavēi. Tiago'ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga. Simão'ga ko zelotes'ga nde'yja'ga – kiroki ga ndekoi governo rehe romanos'ga ndehe.

¹⁶ Mokonha'ga ko Judas'ga Judas Iscariotesva'ea pavēi. Judas'ga ko Tiago'ga irū'ga. Judas Iscariotesva'ea aerē Jesus'ga mondouka okote'varuhuve'ga pe ga pyhyguka ga pe.

Nahā dozeve'ga nhaporemo Jesus'ga moirūhara'ga.

Jesus'ga ombo'e ahe imombiga karugwara

(Mateus 4.23-25)

¹⁷ Aerē Jesus'ga jivyri ogyva vytyruhua hugwi omoirūhara'ğa ndupi. Uhu ға nhuhū me – perope ga opyta o'ama. He'yjuhu garemimbo'ehara'ğa onhimono'oğa perope ga pyri. Ojipe'ğa ndupavi ogwyrā hugwi Judéia hugwi Jesus'ga pyri. Cidadespeve'ğa nduri Jerusalém hugwi Tiro hugwi no Sidom hugwi no. Oko cidades Tiro Sidom pavēi ypiāhua ruvihava rembeyvyri pe. He'yjuhu hete ko ға ua Jesus'ga pyri tihendu ti ga javo.

Itetirūave'ğa nduri no emombi karugwara ore hugwi javo ga pe. ¹⁸ Kiroki ға anhağa oavykyuhu – ға hugwi Jesus'ga anhağa mbojipe'ai. Tiruahū anhağa Diabo'gapyriva'ea. ¹⁹ Opoko pota pa pevove'ğa Jesus'ga rehe onhimongyavo. A'ereki Tupana'ga omondō opopoakara Jesus'ga hugwi imombipavuka Jesus'ga pe karugwara ға hugwi.

Pyry hete pe me, ei Jesus'ga
(Mateus 5.1-12)

²⁰ Kiro Jesus'ga hepiagi ǵwemimbo'ehara'ğa ға nhimongyrame pevo. Ga pe ga ei:

–Pyry hete pe me peporia'iva'ea pe!

A'ereki penduvihavuhetero Tupana'ga pe ndepia katu imombyryva pe me, ei Jesus'ga.

²¹ Pyry hete pe me okoteheva'ea pe!

A'ereki a'ea Tupana'ga remimondoaǵwama pe me.

Pyry hete pe me pejehe'ova'ea pe!

A'ereki a'ea penembipukaǵwama.

²² Pyry hete pe me ojipe'ğa pe arōe'ymame pe ndekoro ǵwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga ға pe vyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

Ga euhurame pe me pe mondovo ojihugwi pe ndekoro ǵwaramo jireheva'ero, pyry hete pe me.

Ga pe mbotegweterame petiruahū pe javo o'mbero pe ndekoro ǵwaramo jireheva'ero, pyry hete pe me, ei Jesus'ga.

²³ –Pejoryjory ti ga ndekote'varuhurame pe me nahā. Pepopepo tuhē ti pendoryndoryva ǵwaramo.

A'ereki Tupana'ga gwereko katu pe me yvagi pe ikwepykavuhua pyry-heteva'ea.

Aerē po ti ga imondoi pe me nehē, ei Jesus'ga ға pe. A'ereki pe peko ymyahūva'ea ja Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea ja hahyrame pe me. A'ereki ymyahū aǵwamove'ğa namonhava'ea gwereko te'varuhu Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea no, ei Jesus'ga ға pe.

Tiruahū pe me, ei Jesus'ga

²⁴ –Tiruahū hete pe me pembateva'ea pe! ei Jesus'ga. A'ereki avo jate yvya koty jate pe pendoryndory.

Aerē po ti pe ndapehoryvi nehē, ei Jesus'ga.

²⁵ Tiruahū hete pe me herekopava'ea pe!

Aerē po ti ahana'ja pe me nehē.

Tiruahū hete pe me pepukava'ea pe!

Aerē po ti pe jehe'oi pejikoveveuhuheteavo nehē, ei Jesus'ga.

²⁶ Tiruahū hete pe me ojipe'ğa ekatupavame pe me pe mboheteavo! Ymyahū na jitehe ǵanamonhava'ea e'i katu pa Tupana'ga nhi'īgaatyviva'ea mombe'uharava'ea pe ahe mboheteavo, ei Jesus'ga.

Pearō hete ti penhiarōe'ŷve'ğa, ei Jesus'ga
(Mateus 5.38-48)

²⁷ –Kiro nhirenduva'ea pe ji ei, ei Jesus'ga. Pearō hete ti penhiarōe'ŷve'ğa. Peko katu ti ға pe ға pe arōe'ymame. ²⁸ Po ға ei pe me: “Tuhu ti hahyva'ea

pe me.” Ga euhurame na pe me pe’ji ti ga pe: “Tupana’ga ti tomomybyry pe me.” Nahā ti pe’ji ga pe. Po ga jigwarai pe ndehe, a’ero ti penhi’i Tupana’ga pe emomybyry ti ga pe javo, ei Jesus’ga.

²⁹ —Po ojipe’ga kwari nderetyvapea rehe, a’ero ti ejirova ga pe tokwa ti ga ojipea rehe no javo jiretyvapea rehe javo. Po ojipe’ga hekyi ndepaletó nde hugwi, a’ero na ga hekyi ojipea ndecamisa nde hugwi no, ei Jesus’ga.

³⁰ Po ojipe’ga ei nde ve embuhu ji ve javo, a’ero ti emondo ga pe. Po ojipe’ga ipyhygahyi ndeapoa nde hugwi, a’ero ti terei ga pe embuhura’ja ti jiapoa ji ve javo.

³¹ —Pe’e po pe pejiyvyteri pe: “Po ojipe’ga oko katu nhande ve hamo.” Po nahā pe ei, a’ero na jitehe tuhē ti peko katu ga pe, ei Jesus’ga.

³² —Po pe pearō hete penhiarōheteve’ga jate, a’ero Tupana’ga ei pe me: “Pe okote’varuhuve’ga ja reki.” Nahā ga ei pe me. A’ereki okote’varuhuve’ga oarō oarōheteve’ga jate, ei Jesus’ga.

³³ —Po pe peko katu pejerekokatuve’ga pe jate, a’ero Tupana’ga ei pe me: “Pe okote’varuhuve’ga ja.” Nahā ga ei pe me. A’ereki okote’varuhuve’ga oko katu ojerekokatuve’ga pe jate, ei Jesus’ga.

³⁴ —Po pe ei pejiyvyteri pe imondorame ojipe’ga pe: “Aerē po ti ga imbuhuri nhande ve nehē no.” Po pe ei na, a’ero Tupana’ga ei pe me: “Pe okote’varuhuve’ga ja.” Nahā ga ei pe me. A’ereki okote’varuhuve’ga omondo ojipe’ga pe okote’varuhuve’ga pe tombuhu ti ga nhande ve nehē no javo, ei Jesus’ga.

³⁵ —Pearō hete ti penhiarōe’jyve’ga pejikokatuavo ga pe. Pemondo’ā ti ga pe ga erame pe me. Imondorame ga pe, tape’ei ti pejiyvyteri pe: “Aerē po ti ga imbuhuri nhande ve nehē no.” Pe ee’ymame ga arōheteavo po ti Tupana’ga imbuhuhetei pe me nehē. Tupana’ga ra’yramo po ti pe ndekoi nehē no gahoheve’ga ra’yramo nehē. Nde’i he’yjuhuve’ga Tupana’ga pe: “Ndepyry nde ore rerekokatuavo.” A’ea ga nde’i Tupana’ga pe. Tupana’ga opoko reki ga okote’varuhuve’ga ndeheve. ³⁶ Tupana’ga penduvete’ga oporogwety ga. A’ero ga ga pokogi. Na jitehe ti peporogwety ga. Pepoko ti ga a’ero, ei Jesus’ga.

Tape’epe’ei ti ga pe, ei Jesus’ga (Mateus 7.1-5)

³⁷ —Tape’epe’ei ti ojipe’ga pe: “Nahanahā ga okote’varuhu.” Tape’euhui ti a’ea. A’ero po ti Tupana’ga nde’i a’ea pe me nehē no. Tape’ei ti ojipe’ga pe: “Oko te’varuhu tuhē ga. Oja ga ndehe.” Tape’ei ti a’ea. A’ero po ti Tupana’ga nde’i a’ea pe me nehē no. Tapehenonha’javi gāndekote’varuhua. A’ero po ti Tupana’ga ndokwahava’javi pendekote’varuhua nehē no, ei Jesus’ga.

³⁸ —Pemondo ti ojipe’ga pe. Aerē po ti Tupana’ga imbuhukatui pe me nehē. Hupi hete po ti ga ombuhuruka saca pypē imbohygahivuka imbovavaguka saca tamotynahē tuhē javo imoaka’ga nehē. Nahā po ti ga imbuhukatui pe me nehē. Pemondo ti ga pe a’ero. Xunhiva’ea pe imondorame ga pe xunhiva’ea po ti Tupana’ga imbuhuri pe me nehē no. He’yjuhuva’ea pe imondorame ga pe he’yjuhuva’ea po ti Tupana’ga imbuhuri pe me nehē no, ei Jesus’ga ga pe.

³⁹ Kiro Jesus’ga ga mbo’ei ojo’java’ea pyvō. A’ea pyvō ga ei:

—Po heakwagweve’ga gweroho ojipe’ga - kiroki ga ga ja ndohepiagi, a’ero po ti ga memei ohi ikwara pype nehē. A’ereki ga memei ndohepiagi, ei Jesus’ga.

⁴⁰ —Gambo’ehara’ga koji’i garemimbo’ehara’ga hohe. Ga ga mbo’epavame ga ga javijitehe, ei Jesus’ga.

⁴¹ Ga mbo’eavo Jesus’ga ei:

—Ererekouhu nde ejikotyve'ga. A'ero nde ei ga pe: “Hay'iuhua oko ndereakwari pe,” ere nde. Maranameuhū nde euhui a'ea ga pe ndokokatui ga javo? Jihi a'e reki nde ve: Okyta reki oko ndereakwari pe, ei Jesus'ga. Nahā ji ei nde ve nde koji'i ereko te'varuhu ga hohe javo. Nde nderekwahavi reki ejekote'varuhua naerū? ei Jesus'ga.

⁴² Maranameuhū nde euhui ejikotyve'ga pe naerū? Tere'ei ti ga pe a'ero: “Na ji hekyi hay'iuhua ndereakwara hugwi.” Tere'ei ti nahā okyta repi-age'yname ejeakwara pype naerū. A'ereki nde nderehepiakatui ve hekyita gareakwara hugwi okyta pytarame ejeakwari pe. Okokatū'āva'ero ko nde! A'ereki okyta rerekoe'ŷve'ga ja nde ere'e: “Ji ndarekoi jireakwari pe,” ere nde. Ehekui na'ē ti okyta ejeakwara hugwi. A'ero po ti nde hepiakatui hekyita hay'iuhua gareakwara hugwi nehē, ei Jesus'ga.

Iyva yva'ia pavēi

(Mateus 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ —I'vvakatuapora ko yva'ikatua. I'yvate'varuhuapora ko yva'ite'varuhua. ⁴⁴ Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojihe, ei Jesus'ga. A'ereki ahe ndoykyi figo gwakaḡwa'yva hugwi. A'ereki gwakaḡwa'yva figo'yva rūi figueira rūi. Na jitehe ahe ndoykyi uva ka'api'iuhua hugwi. A'ereki ka'api'iuhua uva'yva rūi videira rūi, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —Nane'y mi pyryve'ga reaporoḡitaro pyryva'ea rehe. Nurā ga ekatui jipi, ei Jesus'ga. A'ereki ovyteri pe ga pyry hete, ei Jesus'ga ḡa pe. Nane'y mi ite'varuhuve'ga reaporoḡitaro ite'varuhuva'ea rehe. Nurā ga ete'varuhui, ei Jesus'ga. A'ereki ovyteri pe ga ite'varuhu hete, ei Jesus'ga ḡa pe.

Ahe ko onga apohara'ga ja

(Mateus 7.24-27)

⁴⁶ Kiro Jesus'ga ei:

—Pe'e pe ji ve: “Ga ko nhandepojkakaharetero.” Nahā pe ji renoi novīa. Emo pe ndapekoi nhinhi'iga rupi, ei Jesus'ga.

⁴⁷ —Kiroki ga uhu ji pyri ji rendukatuavo okovo nhinhi'iga rupi - gaha ji ga mombe'ui pe me kiro, ei Jesus'ga. ⁴⁸ Gaha onga apohara'ga ja - kiroki ga oapo onga hyvykoita vvy pe. Ipukuhu ga imondoi hyvykoita vvy pe itauhua apiavo. Itauhua rehe ga imondoi okyta ikwara pype. Nahā ga japo onga imohina, ei Jesus'ga. Aerē hehanhuhū yhya ua onhimombomomboa onga rehe novīa. Yhya nomoḡatāi onga. A'ereki imondovo itauhua rehe ga oapo imohina, ei Jesus'ga.

⁴⁹ —Jara'ga ji rendu novīa. A'ereki ga ndokoi nhinhi'iga rupi. Gaha onga apohara'ga ja - kiroki ga oapo onga hyvykoje'y ma imbovyre'y ma okyta ikwara pype, ei Jesus'ga. Yvya rehe jate ga japo onga imohina. Aerē hehanhuhū yhya ua onhimombomomboa onga rehe imoḡatagatamo. Kotihī onga o'arahy upa opepēpepenuhāvo, ei Jesus'ga ḡa mbo'eavo.

7

Jesus'ga omombi karugwara soldadova'eapyriva'ea hugwi

(Mateus 8.5-13)

¹ Imombe'upavirē ḡa pe Jesus'ga hoi ḡa hugwi ogwovo cidade de Cafarnaum me. ² Pevo soldados'ḡa nduvihava'ga ruvi judeu'garūive'ga romano'ga. Gapyrive'ga itetirūa. Omano ḡwerī ga. Soldados'ḡa nduvihava'ga ga arōhetei.

³ Nurā Jesus'ga rura kwahavame Cafarnaum me ga ei xava'eve'ga pe:

—Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe tuhu ti ga jipyrive'ga pyri karugwara mombiga ga hugwi, ei ga xava'eve'ga pe.

⁴ A'ero xava'eve'ga hoi Jesus'ga pyri ovahema javo ga pe:

–“Tuhu ti ga,” ei soldados'ga nduvihava'ga nde ve. “Tuhu ti ga jipyrive'ga pyri karugwara mombiga ga hugwi,” ei ga nde ve, ei xava'eve'ga Jesus'ga pe. Eho tuhē ti a'ero, e'i hete xava'eve'ga Jesus'ga pe. Emombo ti karugwara gapyrive'ga hugwi. A'ereki ga pyri hete soldados'ga nduvihava'ga. ⁵ Pyry hete ga nhandere'vja'ga pe ga arōheteavo ga nderekokatuaovo. Ga oapouka onga nhandejatykahava, ei xava'eve'ga Jesus'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga hoi ga ndupi tahepia ti ga javo. Ovahē gwerī ga soldados'ga nduvihava'ga ronga pe. Kiro soldados'ga nduvihava'ga ei ga pe – kiroki ga ojikoty'a ga pavēi – ga pe ga ei ga mondouka Jesus'ga rovatiamouka.

–Peho ti Jesus'ga rovatiamo, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Omondo soldados'ga nduvihava'ga onhi'igagwera nde ve. Ga e'i: 'Jipoykaharetero nde ereko nduvihavamo ji hohe. Nurā po ti nde nderejori ji pyri nehē hamo. ⁷ Ji tuhē ndahoa'uvi nde pyri nde huvihavuhuro gwaramo ji hohe. Irupeuhu ti embuhu epopoakara nhinhi'iga rupi. Eho nahanahā japovo pevo ji ve. A'ero ga hoi okovo nhinhi'iga rupi. Ojipe'ga pe ji ei: Ejo nahanahā japovo avo ji ve. A'ero ga ruri okovo nhinhi'iga rupi. Jijipyrive'ga pe ji ei: Nahā eapo. A'ero ga japoi,' ei ga.” A'ea ti pe'ji Jesus'ga pe, ei soldados'ga nduvihava'ga ga pe imondovouka onhi'igagwera.

⁹ A'ero ga hoi okovo ganhi'iga rupi Jesus'ga rovatiamo. Ga omombe'u pa ganhi'igagwera Jesus'ga pe. Ganhi'igagwera renduvame Jesus'ga nhimomby'ai. Opyryry Jesus'ga. Pevove'ga pe – kiroki ga oho ga rupi onhimongyavo – ga pe Jesus'ga ei:

–Soldados'ga nduvihava'ga ojiko hete tuhē ji rehe! Jire'yja'ga hohe israelitas'ga hohe ga ojiko ji rehe! a'e ji pe me, ei Jesus'ga.

¹⁰ Kiroki ga ojikoty'a soldados'ga nduvihava'ga pavēi – gahā jivyravaji soldados'ga nduvihava'ga ronga pe. Ovahemame ga gapyrive'ga repiagi. Onhimohigatua'ja ga!

Jesus'ga ombogwera aherembirekokwerava'ea ra'yra'va'ea

¹¹ Aerē Jesus'ga hoi cidade de Naim me. Garembimbo'ehara'ga hoi ga rupi. Ojipe'ga hoi ga rupi no he'yjuhuve'ga. ¹² Ovahē gwerī ga cidade apoa pe portão pe.

Nanime ojipe'ga ivojave'ga ra'oa rerohoi pea rupi cidade hugwi Jesus'ga rovatiamo. Gweroho ga ivojave'ga ra'oa gakupeupava pype tity ti javo. Oho hēa ga ndupi ivojave'ga yhēa. Ga tehe ko hēara'yramo. A'ero kiro hēa tehe hēa rekoi aherembirekokwerahēa. He'yjuhuve'ga oho hēa rupi cidade hugwi.

¹³ Hepiagame Jesus'ga nhandepoykaharete'ga hēa porogwetygi. A'ero ga ei hēa pe:

–Terejehe'oa'javi.

¹⁴ Hēara'yra'ga pyri ga hoi opokoga gakupeupava rehe. Nurā gara'oa rerohohara'ga heropytai o'ama.

–Tapihā, ei ga ivojave'ga pe. A'e ji nde ve: Evy! ei Jesus'ga.

¹⁵ A'ero ga vyri onhi'iga oina okwerava'java. Jesus'ga okwerava'jave'ga mondo gayhēa pe. ¹⁶ Okyhyji hete pa pevove'ga onhimomby'avo ga repiagame. A'ero ga Tupana'ga mbohetei. A'ereki ga e'i ojohupe Jesus'ga mombe'gwovo:

–Tupana'ga nhi'iga mombe'uharu'ga ruri kiro ojipiuka nhande pyteri pe upa, ei ga. Nahā Tupana'ga nhande pokogi, ei ga.

¹⁷ A'ero ġa Jesus'ga mombe'umbe'ukatui jara'ga pe garembiapoa reheve Jesus'ga ga mbogwerava'javi javo. Nahã Judéiapeve'ġa hendupavi Jesus'ga mombe'ua Judéia rembeyvyripeve'ġa pavêi.

João Batistava'ea remimbo'eharava'ea oho Jesus'ga pyri
(Mateus 11.2-19)

¹⁸ Aerê João Batistava'ea remimbo'ehara'ga Jesus'ga mombe'upavi João Batistava'ea pe. Jesus'ga rembiapoa garemimonhimomby'ava'ea ga imombe'ui ahe ve no. ¹⁹ A'ero João Batistava'ea mokonha'ga mbuhurukari ojipyri ġwemimbo'ehara'ga. Ga pe ahe ei:

–Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Ymyahũ Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea imombe'ui aerê po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ga ruri nhande pyri nehê javo. Ma'ga po ahe omombe'u ymyahũ? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahã ore ei aheremimombe'uhara'ga rurapota.” A'ea mombe'gwovo katu ti pe'ji Jesus'ga pe: “Marãi nde a'ero?” ei João Batistava'ea mokonha'ga pe ġwemimbo'ehara'ga pe.

²⁰ –Kwa, ei ga.

A'ero ġa hoi ogwovo Jesus'ga pyri ovahema.

–João Batista'ga ore mondoukari nde pyri, ei ġa Jesus'ga pe. Ga e'i ore ve: “Pe'ji ti Jesus'ga pe: ‘Ymya Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea imombe'ui aerê po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ga ruri nhande pyri nehê javo. Ma'ga po ahe omombe'u ymyahũ? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahã ore ei aheremimombe'uhara'ga rurapota.’ Nahã ti pe'ji Jesus'ga pe,” ei João'ga ore ve ore mondouka nde pyri, ei mokonha'ga Jesus'ga pe.

²¹ Emo Jesus'ga nomondoi ve onhi'ġa João Batistava'ea pe. Oapo na'ê ga ahemonhimomby'ava'ea. Oapo ga ikwahavuka João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe a'ea ti pemombe'u João'ga pe javo.

Kiro Jesus'ga imombigi karugwara he'yjuhuve'ga hugwi. Ojipe'ga pe hahy hete. Ga hugwi ga imombipavi karugwaretea. Anha'ga ga ġa mbojipe'ai ojipe'ga hugwi no. Heakwagweve'ga ga ġa moma'egatuhetei he'yive'ga.

²² Kiro Jesus'ga ei mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe:

–Pejivyra'ja ti pejigwovo João Batista'ga pyri. Pemombe'u ti ga pe penhimbipiaga penhimienduva. Pe'ji ti ga pe imombe'gwovo: “Oma'egatu kiro heakwagweve'ga okovo. Opo'agatu kiro ipyka naka'nahũve'ga ogwovo katu. Oka'ê ġajagwa ijaijuhuve'ga hugwi. Gwendu katu kiro japyakware'yve'ga okovo. Okwera tuhê omanove'ga kiro okovo. Imbatere'yve'ga ġwendu kiro pyryva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua.” A'ea nhaporemo ti pemombe'u João Batista'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo – kiroki ga Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea omombe'u ymyahũ.

²³ –“Pyry hete ga pe – kiroki ga ndojikopigi ji rehe.” A'ea ti pe'ji João Batista'ga pe, ei Jesus'ga mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe.

²⁴ A'ero ġa hoi javo katu João Batistava'ea pe.

Ga horê Jesus'ga ei pevove'ga pe he'yjuhuve'ga pe João Batistava'ea mombe'gwovo. Ga e'i:

–Ymya'ĩ pe peho ongae'y'i me. Pevo pe pehepia João Batista'ga. Marãi pe pejivytyteri pe pea rupi pejigwovo garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho hepiaga nhungwava – kiroki okooko'iuhu vyvutua remimbotarimova'ea rehe onhimbovavaguka vyvutua pe.” Pe ndape'ji tuhê reki a'ea. A'ereki João Batista'ga ko nhungwava ja rui. Ga ndokondoko'iuhui ojipe'ga remimbotarimova'ea rehe. Ga ko onhimboita Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga pevove'ga pe.

25 —Marāi pe a'ero pejiyvyteri pe garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho ga repiaga - kiroki ga omongi tapy'ynhapipyryva. Gweroho pa po itambere'ia gapira.” A'ea pe ndape'ei oji'i, ei Jesus'ga. A'ereki João Batista'ga ndokohetei mbatera rehe. Ji rendu ti! João Batista'ga nomongi tapy'ynhapipyryva. Kiroki ga omongi ikatuheteve'a - gahā u huvihavuhu'ga nonga pype. He'yjuhu gambatekatua no.

26 —Marāi pe a'ero pejiyvyteri pe? Pe'e po pe: “Xaho Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga repiaga.” A'ea pe ekatui, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me: João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga tuhē. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharu'ga jate rūi ko ga, ei Jesus'ga ga pe.

27 —Ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve João Batista'ga mombe'gwovo hako ga po ti nhinhi'iga mombe'ui nehē javo, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i:

“Nahā Tupana'ga ei Cristo'ga pe:

‘Nde renonde po ti ji ga mondoi imombe'uuka nhinhi'iga nehē.

Tomboavujikwe ti ga nderura renonde,’ ei Tupana'ga,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

28 —Aḡwamo Tupana'ga rembiepiakatuhava. Aḡwamo po ti Tupana'ga he'yjuhuvē'ga nduvihavuhuhete'ga nehē, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: João Batista'ga ko koji'i huvihava ymyahūva'ea hohe pa. Emo aḡwamove'ga reki Tupana'ga rembiepiakatuhara'ga ko koji'i huvihava João Batista'ga hohe. Kiroki ḡapyteripeve'ga huvihava rūi - ga vehevi koji'i huvihava João Batista'ga hohe, ei Jesus'ga ga pe.

29 Jesus'ga nhi'iga rendupavame ga ei Tupana'ga pe itambere'ia mono'ohara'ga pavēi:

—Ndehe ko erekwaha hete epyryvamo João Batista'ga mbuhua ore pyri te'i ti ga ga pe javo.

A'ea ga ei. A'ereki ga onhimobatizauka João Batistava'ea pe opohia okote'varuhua hugwi ahe erame. ³⁰ Fariseus'ga ki a'e te judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi nohendukatui João Batistava'ea nhi'iga ikwahapotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea ojive. A'ereki ga nonhimobatizaukari ahe ve opohire'yma okote'varuhua hugwi.

31 —Marā po ti ji ei pe me aḡwamova'ea pe a'ero nehē? ei Jesus'ga. Gara ja pe ndekoi a'ero? ei ga. ³² Kiro ji pe mombe'ui pe me. Tayri'ga ja ko pe ndekoi. Oapy tayri'ga ima'ēhai pe feira pe. A'ero ga hapukai ojohupe. Onhi'iga mondovo ga ei:

“Oropy ore jiru'a pe me xajory ti nhanerembirekoa rehe javo.

Pe ki a'e te ndapeyrerupypotari henduvame.

Xajehe'o ti nhanenhi kamombava rehe, oro'e ore pe me. A'ero ore jehe'oi.

Pe ki a'e te ndapejehe'oi ore pyri. A'ereki pe ndapepotariuhu.”

Nahā tayri'ga ei ojohupe, ei Jesus'ga.

33 —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e João Batista'ga pe jipi. A'ereki ga rurame pe pyri ga ndo'uahivuhui mbatera vinho reheve tambohete ti ji Tupana'ga javo, ei Jesus'ga. A'ero pe epe'ei ga mombe'gwovo: “Anhaḡa opyhy ga.” Nahā pe João Batista'ga mombe'ute'varuhui ga arōe'yma, ei Jesus'ga ga pe.

34 —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e ji ve no, ei Jesus'ga ga pe. Vvyakotyva ero yvagipeva'ero ji ajo pe pyri mbatera i'gwovo vinho i'gwovo no. A'ero pe epe'ei ji mombe'gwovo: “Ehepia Jesus'ga! O'uheteuhu ga. Ga ko heagwryve'ga vinho i'gwovo,” pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. “Kiroki ga omono'ō itambere'ia governo pe ite'varuhuvē'ga - ga pavēi Jesus'ga ojikoty'a ojipe'ga pavēi no okote'varuhuvē'ga pavēi,” pe'e pe. Nahā pe euhui ji mombe'gwovo ji arōe'yma, ei Jesus'ga.

35 —Ojipe'ga ndekokatua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga reki okwahavuka ga pe ga mongokatuavo, ei Jesus'ga. Ojipe'ga ndekote'varuhua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga rüi omongo ga ite'varuhua rehe, ei Jesus'ga ga mbo'eavo.

Jesus'ga pyheja fariseuva'ea ronga pype

36 Aerë Simão'ga fariseu'ga ei Jesus'ga pe:

—Ejo ti nhironga pype i'gwovo ji pyri.

—Kwa, ei Jesus'ga.

A'ero Jesus'ga hoi ga rupi garonga pype oapyga mesa pyri ga pavëi.

37 Nanime cidadepevehëa – kiroki hëa oko te'varuhu – hëa ikwahavi Jesus'ga hoa fariseu'ga ronga pype. Ga i'urame hëa heruri perfume nhandya hyrua pype. Hyrua ko alabastrova'ea ita apopyra. 38 Gapyga koty hëa ami ga reviri ojehe'gwovo okote'varuhua rehe. Hëareahya imoakymi gapyga. A'ero hëa gapyga monduvynduvyri o'ava pyvõ gapyga bejavo. A'ero perfume hëa imongyi gapyga rehe. A'ereki hëa ga arõ hete.

39 Hëa repiagame fariseu'ga – kiroki ga e'i Jesus'ga pe ejo ti i'gwovo ji pyri javo – kiro ga ei ovytyeri pe: “Hehã okote'varuhuvhëa. Mara'ngu po Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara naerü? Po Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara tuhë, a'ero po ga ombaragwaha hëa rehe hamo. Po ga ei hëa pe hamo: ‘Tanhimbote'vayrime ti epokoga ji rehe,’ e po ga okote'varuhuvhëa pe hamo. Jesus'ga nombaragwahavi reki hëa rehe,” ei fariseu'ga ovytyeri pe.

40 A'ero Jesus'ga ei fariseu'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Tamombe'u ti nde ve.

—Orembo'eharamo emombe'u ti ji ve a'ero, ei Simão'ga Jesus'ga pe.

41 Ga mbo'eavo Jesus'ga imombe'ui ga pe. Ga e'i:

—Itambere'ia mondo'ähara'ga pe mokonh'aga ei momi ti embuhu'rã itambere'ia ore ve javo. A'ero ga imondo'agi ga pe tombuhura'ja ti ga koa irü reheve ji ve nehë javo. He'yiva'ea quinhentos itambere'ia ga imondo'agi ojipe'ga pe. Ndahe'yiva'ea cinquenta itambere'ia ga imondo'agi ojipe'ga pe. Ga memei gweroho ga hugwi a'ero. 42 Aerë ga ipo'rupavi herekoe'yma. Nurã ga ndogwerekoi ikwepykavamo. A'ereki ahã ga pe. Itambere'ia mondo'ähara'ga oporogwety reki ga. Nurã ga ihypavi reki gaconta hugwi tapembuhura'javi ti itambere'ia ji ve a'ero javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—Manamo ga ga arõhetei? Manamo ga ga aroi'it? ei Jesus'ga Simão'ga pe.

43 A'ero Simão'ga ei ga pe:

—Po ga – kiroki ga gweroho koji'iva'ea ga hugwi quinhentos itambere'ia – po gaha itambere'ia mondo'ähara'ga arõ hete. A'ereki gaconta hugwi imondo'ähara'ga ohy he'yiva'ea, ei ga.

—Na tuhë, ei Jesus'ga. Kiroki ga gweroho koji'iva'ea – gaha oarõ hete itambere'ia mondo'ähara'ga.

44 Kiro Jesus'ga ojirova hëa koty. Simão'ga pe ga ea'javi:

—Erehepia nde hëa? Ji ruri nenonga pype nde repiaga. Ndehe nerembuhuri yhya ji ve jipyheitava ekoe'yma nhaneramonhava'ea moğitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahã ahe omboapy ojipe'ga javo. Hëa ki a'e te hëareahya omoakÿ jipyga. Omondvynduvy hëa jipyga o'ava pyvõ. Nahã hëa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga.

45 —Ndehe nanhibejai tuhë ekoe'yma nhaneramonhava'ea moğitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahã ahe omboapy ojipe'ga javo. Hëa ki a'e te jipyga nobejjabeijapigi ji rurirë nenonga pype. Nahã hëa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga.

⁴⁶ –Ndehe neremongyi ikava nhiakağa rehe ekoe'yma nhaneramon-hava'ea moğitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahā ahe omboapy ojipe'ğa javo. Hēa ki a'e te omongy perfume jipya rehe. Nahā hēa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga fariseu'ga pe.

⁴⁷ –Nurā ji ei nde ve: Tupana'ga ihyjipei hēarekote'varuhua ikwa-hava'jave'yma. He'yjuhu hēarekote'varuhua, ei Jesus'ga. Hēa hugwi Tupana'ga imombori. Nurā hēa Tupana'ga arōhetei gworygworyva repiuka nhandepyeri pe, ei Jesus'ga. Po ojipe'ğa okote'va gwere. Tupana'ga garekoteva'ria hypavame oarō gwere ga Tupana'ga gwory'viro ga rehe, ei Jesus'ga Simāo'ga pe.

⁴⁸ Hēa pe Jesus'ga ei kiro:

–Amomboripe ji nderekote'varuhua nde hugwi, ei ga.

⁴⁹ Kiroki ğa oapy mesa pyri ga pavēi – ға ei oyvyteri pe: “Ma'ğa Jesus'ga naerū? Maranuhūrame ga hēarekote'varuhua mombori naerū?” ei ға.

⁵⁰ A'ero Jesus'ga ei hēa pe:

–Nde jikoga gwaramo ji rehe ji imombori nderekote'varuhua nde hugwi. Tu katu ndepy'a nde horame a'ero, ei ga.

8

Kunhangwerava'ea oho Jesus'ga rupi

¹ Aereī Jesus'ga imbojoapii cidades repiapava cidades'ia repiapava. He'yjuhu cidades cidades'ia pavēi. Pyryva'ea ga imombe'ui cidadespeve'ğa pe. Ga pe ga ei:

–Perojijyjijyuka ti pejeaporoğita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhuhetero nehē.

Nahā Jesus'ga ei ға pe ogwovo ға pyğapyri. Ga rupi dozeve'ğa hogahoi.

² Kunhangwera'ğa ға hogahoi ga rupi no. Jara'ğa hugwi Jesus'ga ombojipe'a jipe anhağa. Jara'ğa hugwi ga imombigi karugwara. Mariahēa hugwi Jesus'ga ombojipe'a jipe sete anhağa Diabo'gapyriva'ea. Mariahēa pe ahe ei: Madalapevehēa. ³ Ojipehēa rera Joana. Joanahēa rembireko'ga ko Cuza'ga. Ga ko Herodes'ga mbatera repiakatuhara'ğa. Ojipehēa rera Susana. Gahā oho Jesus'ga rupi. Ojipe'ğa kunhangwera'ğa hoi ga rupi no. Imondovo ga pe ombatera ға Jesus'ga repiakatui. Dozeve'ğa pe ға imondoi no.

Ha'ynha mohāihara'ga

(Mateus 13.1-9; Marcos 4.1-9)

⁴ Cidades nanani ojipejipea hugwi he'yjuhuve'ğa nduri Jesus'ga pyri. Ojo'java'ea pyvō ға ga mbo'embo'ei. Ga pe ga ei:

⁵ –Ha'ynha mohāihara'ga hoi ko pe imohaina ha'ynha. Nahā ga itymi ha'ynha. Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi pehea rembeyvra rupi. A'ero ahe pyruği hehe ohorame pehea rupi. Ua gwyrā'ia i'ui imokona, ei Jesus'ga.

⁶ –Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi yja rehe ita arimo. A'ereki ita onhimongyhetehu pevo. Xunhi yja a'ero ha'ynha pe yhya no. Henhunhame kotihī he'ohū omanomo. A'ereki ahā yhya jupe.

⁷ –Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi nhungwava ra'ynha pyteri pe hatīava'ea ra'ynha pyteri pe. Aerē ga'apoa ha'ynha renhunhamo nhungwava ra'ynha pavēi. A'ero nhungwava nhambyguhui garemityma, ei Jesus'ga.

⁸ –Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi yjakatua pype. A'ero henhunhamo o'ao'aheteramo. He'yjuhu ahara a'ero. Ahara pype turi cem ha'ynha, ei Jesus'ga ha'ynha mohāihara'ga mombe'gwovo.

Onhi'iga mondovo Jesus'ga ei ға pe:

—Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ga pe imombe'gwovo ojo'java'ea.

*Jesus'ga okwahavuka ha'yinha mohāihara'ga mombe'ua
(Mateus 13.10-23; Marcos 4.10-20)*

⁹ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Orohendu ore novia nde'eagwera ojo'java'ea. Ndorokwahavi reki ore. Ore ve ti emombe'u a'ea.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me Tupana'ga ei tokwaha ti ga onhimiva'ea nhirembiepiakatu hava javo, ei Jesus'ga. Marā hekoi kiro Tupana'ga vvyakotyve'ga ndepiakaturame okovo ganduvihavuhetero? A'earupiva'ea kiro ga ikwahavuhavukari pe me, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Ojipe'ga pe ji imombe'ui ojo'java'ea. A'ero

“hepiagame ga gwepia tehe reki.

A'ereki ga nombaragwahapotari hehe.

Henduvame ga gwendu tehe reki.

A'ereki ga ndokwahapotari”, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹¹⁻¹² —Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me ikwahavuka ha'yinha mohāihara'ga mombe'ua nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

—Ha'yinha ko Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwendu Tupana'ga nhi'iga novia ikwahave'yma - ga pyri ahemoandyandiyihara'ga Diabo'ga ruri a'ero ipe'avo imombe'ua gapy'a hugwi imoka'nhymbavuka ga pe tomomborukaryme ti ga Tupana'ga pe okote'varuhua javo, ei Jesus'ga. Ga pe ji ei a'ero imombe'urame ha'yinha indurugagwera pehea rembeyvya rupi.

¹³ —Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugagwera - kiroki a'ea onduru ita rehe. Henhui ha'yinha novia. A'ereki yhya rekeo'yma gwaramo, kotihī nonhimomiranami a'ero omanomo, ei ga. A'ereki ndokihetei hapoa yvya pype.

—A'ea ja ga ndekoi - kiroki ga gwendu nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua gworygworyvamo hehe novia. Aerē ojipe'ga mbote'varuhu pota ga imohepia'ngiavo ite'varuhuva'ea ga pe. Nurāro gwaramo ga nonhimomiranami a'ero kotihī opohia nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua hugwi. A'ereki ndokihetei nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua gayvyteri pe.

¹⁴ —Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugagwera - kiroki a'ea onduru nhungwava ra'yinha pyteri pe hatīava'ea ra'yinha pyteri pe. Aerē igwaigwavete hatīava'ea nhambyguhui garemityma jukavo, ei Jesus'ga.

—A'ea ja ojipe'ga ndekoi nhungwava pyteripeva'ea ja. Ga gwendu ojipe'ga erame ga pe: “Tupana'ga nhande poko katu kiro nhandervihavuhuhete'ga.” A'ea ga gwendu katu novia. Aerē ga agataruhuramo ojipe'ga javo: “Maramarā po ti nhande rekoī nehē naerū?” ei ga oyvyteri pe. A'ea nonogatuukari gapy'a. A'ereki ga opotaruhu itambere'ia a'ero, ei Jesus'ga. “Koji'i nhande tipotaruhu itambere'ia,” e'iuhu ga, ei Jesus'ga. Toryva rehe ikatuva'ea rehe ga japyakauhui. A'ea nhaporemo nohenduva'javukari nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua. A'ero igwaigwavete ga ndojapyakaa'javi tuhē gamombe'ua rehe. A'ero ga ndokoa'javi reki gamombe'ua rupi okokatue'yma ojipe'ga pe oporavykye'yma ga pe.

¹⁵ —Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugagwera - kiroki onduru yjakatua pype. A'ea ja ojipe'ga ndekoi yjakatuapypeva'ea ja. Gwendu katu ga nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua ojikohefeavo ga rehe gweaporo gitakaturu. Onhimomirana hete ga oporavykyavo ga pe ga nhi'ipo'rupava okokatua vo ojipe'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo pa ojo'java'ea ikwahavuka gwemimbo'ehara'ga pe.

A lamparina

(*Mateus 5.15; Marcos 4.21-25; Lucas 11.33*)

¹⁶ –Imondygame lamparina nhande ndihovapygi hyrua pyvõ, ei Jesus'ga. Nimondoi nhande lamparina nhanenhinongava gwyri pe cama gwyri pe. Pyte'mbia rehe nhande timondo lamparina. Nurã okirame onga pype ojipe'ga gwepia kojahua.

¹⁷ –Na jitehe po ti Tupana'ga imboukwahavi nehẽ. Onhimiva'ea po ti ga hepiukari ikwahavuka henduvukapava nehẽ.

¹⁸ –Ji rendu katu ti a'ero pejeaporo'gitaro. Kiroki ga okwaha - ga pe po ti Tupana'ga ikwahavukari koji'iva'ea nehẽ. A'ero po ti ga ikwahahetei nehẽ, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndokwahavi - po ga ikwahavi xunhiva'ea, a'ea vehevi po ti Tupana'ga ikwahava'jave'ymukari ga pe nehẽ, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga mbo eavo.

Jesus'ga yembora gairũva'ea pavẽi

(*Mateus 12.46-50; Marcos 3.31-35*)

¹⁹ Kiro Jesus'ga yembora ruri Jesus'ga repiaga gairũ'ga pavẽi. Ndoki ga onga pype ga pyri. A'ereki pevove'ga ga mbotymboty gwe'yjuhuro.

²⁰ Gapyteripeve'ga e'i Jesus'ga pe:

–Neyhẽa uhu nde repiaga neirũ'ga pavẽi. Pevo ga ami okari pe.

²¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Kiroki ga Tupana'ga nhi'iga rendu katu ga nhi'ipo'ruavo - ga pe ji ei nhiy'ga. A'e ji ga pe no nhiirũ'ga, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombi vyvtua typepemuhũa reheve

(*Mateus 8.23-27; Marcos 4.35-41*)

²² Aerẽ Jesus'ga avi yharuhua pype gwemimbo'ehara'ga pavẽi. Ga pe ga ei:

–He xaho ypiahua aherovai.

A'ero ga imoanhani herogwovo. ²³ Ga gwerohorame Jesus'ga ropehyiro okia. Yvyturanuhũa ruri ojyva ypiahua rehe. Yharuhua pype vyvtua yhya mbo'ambo'avi. Gweroho gwerĩ ppy pe. ²⁴ A'ero ga hoi Jesus'ga pyri ga mongirahiva.

–Kiro nhande hoi ppy pe nhandepapava nehẽ! ei ga ga pe ombo'ehara'ga pe.

A'ero ga ma'ei onhi'iga vyvturanuhũa pe typepemuhũa pe no topi ti javo. A'ero vyvtua ipigi. Notymynha'javi yhya no. ²⁵ Ga pe Jesus'ga ei:

–Ndapejikogi ji rehe naerũ? ei ga.

A'ero ga kyhyji onhimomby'avo javo ojohupe:

–Marã te ga rekoi naerũ? Vyvtua vehevi re po gwendu katu ganhi'iga yhya pavẽi, ei ga.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa ahe hugwi

(*Mateus 8.28-34; Marcos 5.1-20*)

²⁶ Aerẽ ga hoi ypiahua aherovai Galilẽia aherovai ovahema Gerasapeve'ga gwyri pe. ²⁷ Jesus'ga hemame yharuhua hugwi cidadepeve'ga ruri Jesus'ga repenhana. He'yjuhu anhağa Diabo'gapyryva'ea onhimongyavo ga pojy'kavo. Ymyahũ ga ndipiri. Ga nduva'javi onga pype. Itaruvihavuhua kwaruhua pyteri pe ga ruvi aheryvya pyteri pe. ²⁸ Jesus'ga repiagame ga hapukai gwenyppy'anduruga Jesus'ga rovai pyteri pe. Ga hapukajahivi javo:

–Jesus! ei ga. Terejori ji avykyavo Tupana'ga ra'yramo huvihavuhũ'gahoheve'ga ra'yramo? ei ga Jesus'ga pe. A'e hete ji nde ve:

Terembuhuri ti hahyva'ea ji ve.

²⁹ A'ea ga ei. A'ereki Jesus'ga e'i jipe anhağa pe:

–Ejipe'a ga hugwi.

Ymyahū anhağa ga pyhypokāpokaği ga pojykavo jipi. Nurā pevove'ğa itanhuramuhūa pyvō gapoa kwari. Ga gapya kwari no. Nahā ға ga mombytapotari ga repiakatuavo novīa. Ga omondohondoho itanhuramuhūa reki. Anhağa ga pojyka ga renonhaheteavo ga mondovo ongae'yi me. Nahā ga rerekoi ymya.

³⁰ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Gara nderera?

A'ero ga ei:

—He'yjuhu.

Nahā garera. A'ereki he'yjuhuva'ea anhağa opojyka ga. ³¹ Anhağa e'i hete Jesus'ga pe:

—Toremondoi ti vykwara ruvihavuhua pype hahyva'ea ruvihava pype, e'i ga pe.

³² Yvytyra rehe porcos tuvi i'gwovo onhimongyavo. He'yjuhu hete porcos. Jesus'ga pe anhağa ehetei:

—Ore mondouka ti porcos pojykauka ore ve, e'i.

—Peho ti a'ero, ei Jesus'ga jupe.

³³ Cidadepeve'ğa hugwi anhağa jipe'ai a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ipo'ruavo porcos pojykavo herogwovo. Porcos nhaporemo inhahetei ojyva vyty'ramuhūa hugwi ogwovo ypihua pype otypyvygamo omanomo.

³⁴ Porcos manoa repiagame porcos repiakatuhara'ğa nhani ogwovo jugwi. Ogwovo ga imombe'upavi cidadepeve'ğa pe cidadekotyive'ğa pe no. ³⁵ A'ero pevove'ğa nduri ua torohepia katu javo. Ovahemame Jesus'ga pyri ға ga repiagi anhağa rembipojykaagwera'ğa. Oapy ga Jesus'ga pya pyri tapy'ynhapira mongijipeavo ojapyakakatuavo. A'ero ға kyhyji. ³⁶ Kiroki ға gwepiya Jesus'ga anhağa mbojipe'arame ga hugwi – ға imombe'upavi ға pe javo:

—Ga pyryvamo reki kiro. A'ereki Jesus'ga ombojipe'a anhağa ga hugwi imondovo, ei ға ga mombe'gwovo ға pe.

³⁷ Okyhyji hete pa ға Gerasapeve'ğa. Nurā ға ei Jesus'ga pe:

—Heregwovo ore hugwi!

A'ero Jesus'ga avi yharuhua pype tajivy javo. ³⁸ A'ero anhağa rembipojykaagwera'ğa ehetei Jesus'ga pe:

—Taho ti nde rupi jijikoty'a nde pavēi! ei ga.

Jesus'ga ndogwerohoi ga reki. A'ereki ga e'i ga pe:

³⁹ —Epyta. Ejivy ti enhonga pe imombe'gwovo. Ere ti ға pe: “Tupana'ga ipopoaka hete. Ji poko hete ga!” Nahā ti ere ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga hoi imombe'gwovo ға pe nhaporemo cidadepeve'ğa pe.

—Pyry hete Jesus'ga ji ve ji pokoga anhağa mbojipe'avo ji hugwi. Ga popoakahetero, ei ga imombe'gwovo.

Jesus'ga opoko Jairova'ea ra'yrava'ea gwypova'ea reheve

(Mateus 9.18-26; Marcos 5.21-43)

⁴⁰ Gerasapeve'ğa hugwi Jesus'ga jivyri ua ovahema aherovai. Ga nhaporemo ga repenhani gworygworyvamo ga rehe. A'ereki pevo ға oko tuhu tuhē ti ga javo.

⁴¹ Nanime ga pyri Jairo'ğa ruri. Jairo'ğa ko huvihavamo oko judeus'ğa jatykahava pype. Ga ruri onhinoga ojovapyvo vyvyvo Jesus'ga pya pyri jihoheva'ero ji poko javo.

—Herejo nhironga pe, ei ga Jesus'ga pe. ⁴² A'ereki jira'yrahēa omano gweri, ei ga.

Hehā jate ko gara'yra. Ivoja hēa. Doze anos hēa imbokwara'ari ojihe.

Jesus'ga horame tahepia ti ji tayrihēa javo, he'yive'ga ga mbotyvahivi ua ga rupi onhimongyavo. ⁴³ Ga reviri hēa ruri no itetirūavehēa gwypovehēa. He'yi doze anos hēatetirūa imbokwara'ari hēa rehe opige'yma hēa hugwi. Omondo pa hēa opohanohara'ga pe novīa. A'ereki ḡa nomombigi reki hēatetirūa. ⁴⁴ Kiro hēa ruri Jesus'ga reviri opokoga gapira rembeyvyra rehe. Kotihī hēa ndagwypora'javi a'ero.

⁴⁵ —Ma'ga opoko ji rehe? ei Jesus'ga.

A'ero ḡa epavi:

—Ore rūi! Ndoropokogi nde rehe, ei ḡa.

—Nde mbotymbōty pa ḡa nde atimana he'yive'ga! Nde mbotyva ḡwaramo ḡa pokogi nde rehe.

Nahā Pedro'ga ei Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁴⁶ A'ero Jesus'ga ei:

—A'ea rūi. Opoko aha ḡa ji rehe. Akwaha ji jiyvyteri pe. A'ereki ji hugwi ihoi jipopoakara ḡa ndehe, ei ga.

⁴⁷ A'ero hēa ei oyvyteri pe: “Okwaha reki ga ji pokogame ga rehe.” A'ero hēa ruri ohyhyipava okyhyjiavo ḡwenypy'anduruga vyvyvo garovai pyteri pe onhimombe'ḡwovo ḡandovaki pa. Hēa e'i:

—Ymyahū ji tetirūaramo gwyporo. Nurā ji pokogi nde rehe tomombi ti ga ji hugwi javo. Kotihī nhitetirūa pigi tuhē ko, ei hēa.

⁴⁸ —Kui'i, ei Jesus'ga hēa pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā netetirūa pigi nde hugwi. Ndepy'a rukaturo ḡwaramo kiro hereḡwovo katu, ei ga.

⁴⁹ Jesus'ga nhi'imbige'yname hēa pe Jairo'ga rongapypeve'ga ruri javo Jairo'ga pe:

—Ndera'yra'va'ea omano. Tohoa'javyme ti nhanembo'ehara'ga kiro neronga pe. A'ereki ahe omano jipe.

⁵⁰ Ga renduvame Jesus'ga ei Jairo'ga pe:

—Teremomyi ti epy'a. Ejiko hete jitehe ji rehe. A'ero po ti hēa kwerava'javi nehē, ei Jesus'ga.

⁵¹ Ovahemame Jairo'ga rongga pe Jesus'ga ḡa mongiukari ojupi onga pype Pedro'ga Joāo'ga no Tiagova'ea no. Kujahēa ruva'ga ga ga mongiukari kujahēa yhēa no. Ojipe'ga pe Jesus'ga ei:

—Tapeki ti onga pype, ei ga ḡa pe.

⁵² Ojehe'o hete pevove'ga kujahēa rehe okovo. A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

—Tapejehe'oi! Nomanoi hēa. Oki reki hēa upa.

⁵³ A'ero ḡa ga jai ga rerekovo ga rerekomemuamo. A'ereki ḡa okwaha ahemanoa.

⁵⁴ Ga mondopavirē onga hugwi ga kujahēa popyhygi. Hēa pe ga ei:

—Kui'i! Epo'ā!

⁵⁵ Kiro hēa kweravi. Kotihī hēa po'ami. A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

—Pemondo ti mbatera hēa pe to'u ti hēa.

⁵⁶ Onhimomby'a hēaruva'ga hēayhēa pavēi. Jesus'ga ei ḡa pe:

—Tapemombe'ui tuhē ti nhiremimbogweravahēa nhiremimonhi-momby'ava'ea ojipe'ga pe, ei ga.

9

Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga

(Mateus 10.5-15; Marcos 6.7-13)

¹ Aerē Jesus'ga ga mbuhurukari ojipyri ḡwemimbo'ehara'ga dozeve'ga ḡa mbopopoaka. Ga ombopopoaka ḡa tombojipe'a ti ga anhaḡa Di-abo'gapyriva'ea ojipe'ga hugwi javo. Nahā ḡa popoakaramo anhaḡa hohe

pa. Ga ombopopoaka ġa tokwaha pa ti ġa karugwara imombiga itetirūave'ġa hugwi javo.

² –Kiro po ti ji pe mondoi ojipe'ġa pyri nehē, ei Jesus'ga. Pemombe'u katu ti Tupana'ga ġa pe. Pe'ji ti ġa pe: “Tupana'ga oko ġweri nhanderuvi-havuhetero nhande repiakatuavo yvya koty nhande mongovo onhi'ġa rupi.” A'ea ti pe'ji ġa pe, ei Jesus'ga dozeve'ġa pe. Pemombi ti karugwara itetirūave'ġa hugwi. ³Taperohoi ti mbatera pejive pehorame imombe'gwovo ġa pe. Taperohoi ti yvyra pejikohavamo. Taperohoi ti sacola, pāo, itambere'ia. Taperohoi ti irūa tapy'ynhapira camisa'java'ea, ei Jesus'ga dozeve'ġa pe.

⁴ –Pe vahemame ġacidades pe po ġande'yja'ga ei pe me: “Hepejijo pe-pipytavo nhironga pype.” Ga erame na pe me peho ti garonga pe a'ero, ei Jesus'ga ġa pe. Ga pyri jate ti peju. Aerē po ti pe hoi ojipe pe cidade pe nehē. A'ero jate po ti pejiyi garonga hugwi peji gwovo a'ero nehē, ei Jesus'ga. ⁵ Po ongapypeve'ġa ndohoryvi pe ndehe tapepytai ti javo pe me pe vahemame ġacidade pe. Pehorame ġacidade hugwi ti pemonduru otimbuguhua peji pya hugwi oropohi ore pe hugwi javo. Pe'ji ti ġa pe: “Peko te'varuhu pe hendupotare'yma Tupana'ga nhi'ġa,” ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

⁶ Kiro ġa hoi a'ero Jesus'ga nhi'ġa rupi cidades pe imbojoapiapiavo. Pevove'ġa pe ġa imombe'ui pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua. Itetirūave'ġa hugwi ġa imombimombigi karugwara.

Marā Jesus'ga naerū? ei Herodesva'ea
(Mateus 14.1-12; Marcos 6.14-29)

⁷ A'ea rupi Herodes'ga hendupavi Jesus'ga rembiapoa mombe'ua garemimonhimomby'ava'ea mombe'ua. Herodes'ga omondomondo ġwemimbotarimova'ea rupi Galiléiapeve'ġa gwyri pe.

–Marā Jesus'ga naerū? ei ga.

A'ea ga ei ikwahave'yma. A'ereki jara'ga e'i:

–Jesus'ga ko João Batista'ga reki. João Batista'ga ovy gwyvya hugwi, ei ġa.

⁸ Jara'ga e'i:

–Jesus'ga ko Elias'ga. Elias'ga ojipiuka ore ve ko, ei ġa.

Ojipe'ġa e'i:

–Jesus'ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea pyteripeve'ga – kiroki myyahūve'ga. Ovy ga gwyvya hugwi, ei ġa.

⁹ A'ero Herodes'ga ei:

–Jesus'ga ko João Batistava'ea rūi. A'ereki ji João'va'ea akaġa momboruka ikwehe'i. Maranuhū Jesus'ga naerū? Omombe'u ġa ji ve garemimonhimomby'ava'ea. Tahepia ji gara'oa a'ero, ei ga.

Herodes'ga ġwepia pota hete Jesus'ga okovo.

Jesus'ga omondouka mbatera cinco milva'ea pe
(Mateus 14.13-21; Marcos 6.30-44; João 6.1-14)

¹⁰ Aerē ojivyrame Jesus'ga pyri Jesus'ga moirūhara'ġa dozeve'ġa imombe'upavi ġwembiapoa ga pe. Ojupi Jesus'ga ġa nderohoi jara'ga hugwi a'ero ġa nderogwovo ongae'yi me cidade kotyi ve Betsaida kotyi ve.

¹¹ Gahoa kwahavame he'yive'ġa hoi gareviri tihendu ti ga javo. Ga ndurame ga pyri ga roryvamo ġa ndehe Tupana'ga mombe'gwovo ġa pe. Ga e'i:

–Perojijyjijyuka ti pejeaporoġita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Itetirūave'ġa hugwi Jesus'ga imombigi karugwara.

¹² Ka'arugame dozeve'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga, kiro ga nduri Jesus'ga pyri javo:

—Ahã onga avo. A'ero ti toho agwa'ga cidades'i pe kopeve'ga pyri no. Pevo ti ga to'u okia.

A'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe ga mondoukapota ga pe.

¹³ —Pehe ti pemondo mbatera ga pe to'u ti ga javo, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga ei:

—Ndorogwerekoi te! Cinco pães orogwereco dois pira reheve. Ndohygi'i'i po ti ga ndehe nehë. Toropyhy po ti ore nehë naerũ? Orohorame jate ipyhyga mbatera nehë itambere'ia rehe ga pe nehë, po ti ore imbohygi mbatera ga ndehe nehë to'u pa ti ga javo, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

¹⁴ A'ereki he'yjuhuve'ga cinco milve'ga uhu pevo Jesus'ga pyri akwaimba'ero. Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pemboapy ti ga yvyvo ga mbojatykavo. Cinquentave'ga ti pemboapy avo. Cinquentave'ga ti pemboapy pevo. Cinquentave'ga ti pemboapy irupe'i. Nahã ti pemboapy pa ga ojohugwi, ei ga.

¹⁵ Ganhi'iga rupi ga ga mboapypavi a'ero.

¹⁶ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki cinco pães dois pira reheve. Ojovavu ga yvaga replaga.

—Ndepyry hete nde imbuhua ore ve, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

Kiro Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pães pira reheve imondomondo gwemimbo'ehara'ga pe tomondo ti ga ga pe javo. A'ero ga imondomondo ga pe. ¹⁷ Ga nhaporemõ ga i'ui onhimoytaromouka.

Ga i'urë Jesus'ga moirũhara'ga imono'ogi hemyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hemyruera opyta reki garemihaygwe'rogawera. A'ereki ga ndo'upavi. He'yjuhuva'ea dozeva'ea yrua tynahë. Nahã Jesus'ga japoï ahemonhimomby'ava'ea he'yje'yva'ea imbovua imondovo ga pe.

Nde ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe

(Mateus 16.13-19; Marcos 8.27-29)

¹⁸ Aerë Jesus'ga hoi he'yjuhuve'ga hugwi. Ga jate ga nhi'igi Tupana'ga pe. Ga nhi'igame garemimbo'ehara'ga oko ga pyri. Ga pe ga ei:

—Marãï ga ji ve jipi?

¹⁹ A'ero garemimbo'ehara'ga ei ga pe:

—“Ga ko João Batista'ga,” ei ga nde ve, ei ga Jesus'ga pe. Ojipe'ga e'i nde ve: “Ga ko Elias'ga.” Ojipe'ga e'i nde ve: “Ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyteripeve'ga – kiroki ga ovy gwyvyva hugwi myyahũve'ga.” Nahã ga ei nde ve, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pehe, marãï pe ji ve jipi?

A'ero Pedro'ga ei:

—Nde ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko.

Jesus'ga omombe'u omanoagwama

(Mateus 16.20-28; Marcos 8.30-9.1)

²¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—A'e tuhë ji pe me: Tape'ei tuhë ti ojipe'ga pe ga ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo. A'ea ti tape'ei ji mombe'gwovo. ²² He'yiva'ea po ti ga imondomondo hahyva'ea ji ve nehë ei Jesus'ga vyakotyva'ero yvagipeva'ero no. Nanhariõ po ti xava'eve'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavëi judeus'ga mbo'ehara'ga pavëi, ei ga. Nanhiarombavi po ti ga ji rendukatue'yma nehë. A'ero po ti ga ji jukaukari nehë. Mokõï ji kirirë po ti nhimbogwerahava nehë, ei Jesus'ga ga pe.

²³ Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe he'yjuhuve'ga pe no. Ga pe nhaporemo ga ei:

—Kiroki ga oko pota nhiremimbo'eharamo – tokoyme ti ga gwemimbotarimova'ea rupi okovo nhiremimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ga pe. Po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehē peko pe Jesus'gareheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga jipi nhiremimbotarimova'ea rupi opohire'yma ji hugwi, ei Jesus'ga.

²⁴ —Kiroki ga ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajjukayme ti ga javo – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

—Kiroki ga ojipe'ga ga jukai gajikoga gwaramo ji rehe – omanorē po ti ga oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

²⁵ —Ojipe'ga – kiroki ga e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tamono'ono'o ti ji mbatera jijive javo” – po ga imono'ono'ombavi mbatera ojive avo yvya koty, a'ero ga imono'ono'otehe ojive novia ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga.

²⁶ —Aerē po ti ji rura'javi avo vvyakotyve'ga pyri nehē. Orerendy'jandy'java pyteri pe po ti ji rekoi jijoa nehē vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga. Orerendy'jandy'java ko jikatua, jiruva'ga katua, gapyrive'ga katua. Po pe ei: “Ji Jesus'ga remimbo'eharamo rūi ako,” heroviare'yma nhinhi'iga, a'ero jirura'javame po ti ji ei nehē: Ga ko nhiremimbo'eharamo rūi oko, ei Jesus'ga.

²⁷ —Kiroki ga o'ā Jesus'ga pyri – ga pe Jesus'ga ei: A'itituhēva'ea mombe'ukatuavo ji ei pe me: Omanoe'yname po ti agwa'ga pyteripeve'ga ikwahavi nehē Tupana'ga oko vvyakotyve'ga nduvihavuhetero kiro javo, ei Jesus'ga ga pe nhaporemo.

*Jesus'ga ra'oa ojirojiji aherovaki
(Mateus 17.1-13; Marcos 9.2-8)*

²⁸ Aerē oito gweri okirirē Jesus'ga ga nderohoi ojupi Pedro'ga João'ga reheve Tiagova'ea reheve no. Jesus'ga ga nderohoi ga nderojiupia vvytyruhua rupi tanhi'i ti ji Tupana'ga pe javo.

²⁹ Pevo Jesus'ga nhi'igame Tupana'ga pe Jesus'ga rova jirojiji. Ga'apoa tapy'ynhapira hendy'jandy'ja otigahivuhetero. ³⁰ Nanime mokonhava'ea jipiukari yvagahugwiva'ea Moisés'va'ea Elias'va'ea pavēi onhi'iga Jesus'ga pe.

³¹ Ahe katukaturo gwendy'jandy'javamo. Jesus'ga pe ahe ei:

—Nahanahā po ti ga manoi cidade de Jerusalém me nehē, ei Tupana'ga nde mombe'gwovo ore ve.

Nahā ga ei onhomonhi'iga Jesus'ga pavēi.

—Nahā tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga ikwahavipeavo.

³² Pedro'ga hopehyi okia reki. Kiro ga ma'egatui hepiaga Jesus'ga katua garendy'jandy'java. Gwepia ga mokonhava'ea amame Jesus'ga pyri. ³³ Kiro ahe hoi Jesus'ga hugwi. Ahe horame Pedro'ga ei Jesus'ga pe ga renoina nde ko orembo'eharamo javo:

—Pyry nhanderekoa avo, ei Pedro'ga. Na ore japoi trēs tapyimbovyra pe me: ojipeji nde ve, ojipeji Moisés'ga pe, ojipeji Elias'ga pe.

A'ea Pedro'ga ei kotihī onhi'inhi'iga ikwahave'yma. ³⁴ Ga nhi'igame yvagatiga ijyvi ga arimo ga mongovo o'agi pe ua tuhē. A'ero Pedro'ga kyhyjihetei.

³⁵ Kiro yvagatiga hugwi Tupana'ga nhi'igi. Jesus'ga mombe'gwovo ga ei:

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia nguhete'ga. Peñendu katu ti ganhi'iga, ei Tupana'ga.

³⁶ Ga nhi'imavame Jesus'ga jate Pedro'ga ga repiagi. Ojipe'ga pe ga nonhi'igi a'ea rehe. Manameuhū ga imombe'ui onhimbiepiaga.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa ahera'yra'va'ea hugwi

(Mateus 17.14-21; Marcos 9.14-29)

³⁷ Ko'emame Jesus'ga jyvi vytyra hugwi gwemimbo'ehara'ğa pavēi ogwovo. Ga jyvire he'yive'ğa Jesus'ga repenhani. ³⁸ Nanime gapyteripeve'ga hapukai Jesus'ga pe.

—A'e hete ji nde ve ahembo'ehara pe, ei ga Jesus'ga pe. Ehepia ti jira'yra'ga ga monhimohigatuavo. A'ereki gaha jate jira'yra'ga, ei ga Jesus'ga pe. ³⁹ Ji rendu ti. Anhağa ga pojyka jipi Diabo'gapyriva'ea. Opojykarame kotihĩ ga ohapukai. Anhağa omombomombo ga mohendyipoipoa okote'varuhuavo ga pe. Ndojipe'apotari ga hugwi. Ga mu'umu'umbavame jate ihoi ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ —Neremimbo'ehara'ğa pyri ji ga reruri. A'e hete ji ға pe novĩa: Pembojipe'a ti anhağa jira'yra'ga hugwi. Nombojipe'ai reki ga ға hugwi. A'ereki ға ndipopoakari jupe, ei ga Jesus'ga pe imombe'gwovo.

⁴¹ A'ero Jesus'ga ei pevove'ğa pe nhapremo:

—Ndapejikogiuhu pe ji rehe pejikote'varuhuavo. Pe ji mombitu pejiyuva. Manameuhũ po ti pe jikogi ji rehe nehē naerũ? ei Jesus'ga ға pe.

A'ero Jesus'ga ei garuva'ğa pe:

—Eru ti ndera'yra'ga avo ji pyri.

⁴² Gara'yra'ga rurame anhağa ga mbo'ari ga moheō'a. A'ero Jesus'ga ei jupe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Nahã Jesus'ga ga monhimohigatui ga mondoa'java garuva'ğa pe. ⁴³ A'ero pevove'ğa nhimomby'ai Tupana'ga popoakahetea rehe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Mateus 17.22-23; Marcos 9.30-32)

Ga nhimomby'apavame Jesus'ga rembiapopava rehe, Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ğa pe:

⁴⁴ —Pehe ti peapyakwapupu hete nhinhi'iga rehe. Ji rendu ti kiro. Uhu gweri nhimondohava apiavo ғаpo pe nehē. Ji pyhy po ti ға nehē, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁵ Jesus'ga remimbo'ehara'ğa ndohekatui ga'ea rehe. A'ereki onhimiva'ea ganhimombe'ua ға pe. Nurã ға ei ovytyteri pe: “Ma gara pe ga ei?” Ovytyteri pe ға ei a'ea. A'ereki Jesus'ga pe ға nde'ia'uvi: “Ore mbo'e ti nde'ea rehe.” Nde'i ға a'ero.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

(Mateus 18.1-5; Marcos 9.33-37)

⁴⁶ Aerē garemimbo'ehara'ğa nhomonhi'igi. Ojohupe ға ei:

—Manamo nhande joheva'ero huvihavamo?

Ovytyteri pe ға ei ojive: “Jihi ko.”

⁴⁷ Jesus'ga okwaha ға erame nahã ovytyteri pe. A'ero ga tayri'ga pyhygi ga rerekovo ojipyri. ⁴⁸ A'ero ga ei gwemimbo'ehara'ğa pe:

—Kiroki ға jireheva'ero gwaramo gwereko katu tayri'ga – jihi tuhē reki ға ji rerekokatui. Kiroki ға ji rereko katu nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ға nhimbuhurukara'ga rerekokatui reki. Pepyteripeve'ga – kiroki ga nonhimbohetei tayri'ga ja – ға pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Gaha huvihavuhua.” Nahã po ti Tupana'ga ei ға pe ga mboheteavo nehē, ei Jesus'ga.

Gaha nhande repy, ei Jesus'ga

(Marcos 9.38-40)

⁴⁹ Jesus'ga pe João'ga ei:

—Oji'i ore orohepia akwaimbae'ga. Ombojipe'ape'a ga anhağa Diabo'gapyriva'ea ojipe'ğa hugwi ndepopoakara pyvõ nde renoina. Jupe ga

ei: “Jesus'ga pe mondo pe mbojipe'avo ġa hugwi.” Nurā ore ei ga pe: Terei ti nahā Jesus'ga renoina, oro'e ore. A'reki ga nhandereheva'ea rūi, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁵⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Tapemombigi ga. A'reki kiroki ga nianemovahī – gaha nhande repy a'ero, ei Jesus'ga.

Topytayme ti Jesus'ga avo, ei Samariapeva'ea

⁵¹ Aerē oho ġwerī Jesus'ga hohava agwa hugwi yvya hugwi yvagi pe. Nurā ga ei:

–Aho aha po ti ji kiro Jerusalēm me na'ē nehē, ei ga.

⁵² A'ero ga jara'ġa mondoi ġwenonde. A'ero ġa hoi ga renonde ovahema Samariapeve'ga cidade pe timboavujikwe ti Jesus'ga pe javo.

⁵³ Cidadepeve'ga ndohoryoryvi Jesus'ga rehe reki. A'reki ga e'i ojohupe:

–Aerē po ti ga hoi Jerusalēm me nehē ta'u ti ji Páscoa pevo javo, ei ġa.

Nurā ġa ei Jesus'ga remimbo'ehara'ġa pe:

–Topytayme ti Jesus'ga avo a'ero, ei ġa ġa pe.

⁵⁴ Ikwahavame ġa'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ġa hoi imombe'gwovo Jesus'ga pe Tiagova'ea João'ga pavēi. Nde ko orepojykaharetero javo ġa ei Jesus'ga pe:

–Orombojy pota ore tata yvaga hugwi ġa ndehe ġa mbokaipava a'ero. Ymyahū nahā Eliasva'ea ombojy. Marā po? A'ea pyry nde ve?

⁵⁵ A'ero Jesus'ga pyryrymi ġa novatiamo javo hete ġa pe:

–Ndapyryvi ji ve! ei ga. Napembaragwahavi pejihe. ⁵⁶ Tapoko vyvakytyve'ga javo ji ruri imomboa ġandekote'varuhua ġa hugwi. Ga jukae'yma ji ruri vyvakytyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga ġa pe.

Ojipe pe cidade pe ġa hoi ogwovo a'ero.

Oko pota ahe Jesus'ga remimbo'eharamo

(Mateus 8.18-22)

⁵⁷ Ga horame pea rupi ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

–Ji po ti neremimbo'ehara'ga nehē. Ndehoa nanani po ti ji hoi nde rupi nehē.

⁵⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Ereho pota tuhē nde ji rupi? ei Jesus'ga. Ja'ġwara'java'ea raposas ġwyvykoi okwara vvy pe okia ipype. Ġwyrā'ia ikiri hakā rehe, ei Jesus'ga. Jihi reki ndarekoi jkihava vyvakytyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga ga pe. Nde horame ji rupi ji javijitehe po ti nde ndererekoi nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁹ Ojipe'ga pe Jesus'ga ei:

–Ji rupi nanani ti ejo, ei Jesus'ga.

A'ero ga ei reki Jesus'ga pe:

–Aerē po ti ji hoi ndehoa nanani nehē. Na ji hoi na'ē jipo'ria tyma, ei ga nde ko jipojykaharetero javo Jesus'ga pe.

⁶⁰ Emo Jesus'ga ei ga pe:

–Terehoi ti pevo. Omanove'ġa'jave'ġa – kiroki ġa noarōi Tupana'ga nhi'ġa – ġa tuhē ti toty'gwe'yja'ġa. Ndehe, ehoeho ti imombe'gwombe'gwovo he'yjuhuvē'ga pe. Ere ti ġa pe: “Perojijyijyjuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboa pen-dekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhuhetero nehē.” A'ea ti ere ġa pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁶¹ Kiro ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

–Ji po ti neremimbo'ehara'ga nehē. Na ji hoi na'ē nhirongapypeve'ga pe javo. Kiro ji hoi, ta'e ti ji ġa pe, ei ga nde ko jipojykaharetero javo Jesus'ga pe.

⁶² Emo Jesus'ga ei ga pe:

—Oporavykyrame ji ve ahe tomohepia'ngiukaryme ti ojipea ojive. Ojipea imohepia'ngiukarame ojive ahe ndapyryvi nhirembipo'ruhavamo. Ndapo'rui ji ahe a'ero.

10

Setentava'ea oko Jesus'ga nhi'iga rupi

¹ Aerē Jesus'ga nhandepojoykaharete'ga ga mo'emo'ēi ojipe'ga setentave'ga. Ga pe ga ei:

—Penhomoirū ti Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ojipe'ga pe.

A'ea ga ei mokonha'ga mondomondovo gwenonde. Cidades pe nanani –perope ga oho pota –pevo nanani ga setentave'ga mondoui. Mokomokōi ga hoi onhomoiruamo a'ero.

² Gahoa renonde Jesus'ga ei ga pe:

—Pevove'ga ko koapora ja ganemimondorogwerīva'ea ja –kiroki ga tohendu Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga ga pe. He'yi hete koapora gworygworyvamo. Imondorove'ga ndohygi reki hehe. A'ereki ga ndahe'yi. A'ero ahe ei koapora jara'ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja imondorove'ga ga pyri imondoroguka ko pe.” A'ea ahe ei koapora jara'ga pe, ei Jesus'ga.

—Na jitehe pevove'ga koapora ja. A'ereki ga he'yjuhu ranuhū. Ndahe'yi reki imondorove'ga jave'ga –kiroki ga oporavyky imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe tojiko ti ga Tupana'ga rehe javo, ei Jesus'ga. Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero koapora jara'ga jave'ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ejiheve'ga ga pyri. Tomombe'u ti ga nenhi'iga he'yjuhuve'ga pe tojiko ti ga nde rehe. A'ero po ti ga ndekoi nde pyri upa avuiraama nehē.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

³ —Kiro po ti ji pe mondoui nehē. Ji rendu ti. Jihi kiro po ti pe mondo okote'varuhuve'ga pyteri pe. Peko po ti pe cordeiros ja ipopoakare'ŷva'ea ja pejigwovo gapyteri pe nehē. Onharō ja'gwarajava'ea lobos cordeiros pyhyga otiruahūro jupe. Na jitehe po ti okote'varuhuve'ga tiruahūro pe me nehē, ei Jesus'ga.

⁴ —Taperohoi ti sacola, itambere'ia, sandálias irūa. Tapepytai'i ti pea rupi penhinhi'ige'yma ojipe'ga pe. ⁵ Pevahemame onga pe ti pe'ji na'ē ongapypeve'ga pe: “Tu katu ti pepy'a!” ⁶ Po ongapypeve'ga ipota tu katu ti jipy'a a'ero javo, a'ero po ti gapy'a rukatui tuhē nehē, ei Jesus'ga. Po ongapypeve'ga ndopotari, a'ero po ti gapy'a ndukatui nehē, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

⁷ —Ongapypeve'ga ipotarama pekia gwonga pype ti pepyta ganonga pype a'ero. Pe'u ti gambatera –kiroki a'ea ga ombuhu pe me. A'ereki po ga pe poraka pe pokoga hamo. Pepyta ti ganonga pype jate pejiijijijje'yma ojipejipea pype onga pype, ei Jesus'ga.

⁸ —Po ga horyory pe ndehe pe mboapyga imondovo pe me pe vahemame cidade pe, a'ero ti pe'u gambatera –kiroki a'ea ga ombuhu pe me. ⁹ Pemombi ti karugwara itetirūave'ga hugwi pevo. Pe'ji ti ga pe: “Koro Tupana'ga gwepiuka opopoakara pe me okovo gwerī penduvihavuhuhetero.” A'ea ti pe'ji ga pe imombe'gwovo, ei Jesus'ga.

¹⁰ —Po ga ndohoryoryvi pe ndehe pe mboapyge'yma imondoe'yma pe me pe vahemame cidade pe, a'ero ti peho pehea rupi cidade rapea rupi. Pe'ji ti: ¹¹ “Pehepia ti otimbuguhua orepya rehe pecidadeva'ea. Koa otimbuguhua ore ihyvi kiro javo: Napehendupotari pe Tupana'ga nhi'iga ore imombet'urame pe me. Pe hendupotare'yname ti pekwhaha: Koro Tupana'ga gwepiuka opopoakara okovo gwerī huvihavuhuhetero pe pyri.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

¹² –A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Aerē mbapava koty po ti ġa hepiagi hahyva'ea ojihe Tupana'ga omanove'ġa mono'ombavame ġa ndeheve nehē. Ga mono'ombava po ti ga ei ġa pe nhaporemō peko te'varuhu pe javo. A'ereki ġa nohendupotari ganhi'ġa. Koji'i po ti hahy ġa pe Sodoma'peve'ġa pe hohe, ei Jesus'ga setentave'ġa pe.

Tiruhūaġwama cidadespeve'ea pe
(Mateus 11.20-24)

¹³ Kiro Jesus'ga nhi'ġahyi cidadespeve'ġa pe Corazimmeve'ġa pe Betsaidapeve'ġa pe no. Javo ġa pe ga ei:

–Tiruhū ti pe me nehē! ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapepohiri pejikote'varuhua hugwi. Pehepia ko pe Tupana'ga popoakara novia ji japorame ahemonhimomby'aheteve'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo.

A'ea Jesus'ga ei cidadespeve'ġa pe Corazimmeve'ġa pe Betsaidapeve'ġa pe no.

–Ymyahū Tiropeve'ea Sidommeve'ea pavēi ndohepiagi Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiagē'yma, ei Jesus'ga. Po ymyahū ji japo'i ahemonhimomby'ava'ea ahepyteri pe, po kotihī ahe pohiri okote'varuhua hugwi po raka'e hamo. Omongi po ahe opite'varuhua imondovo tanimbuga oakaġa rehe po raka'e hamo ndorovy'ari ore orerekote'varuhua rehe javo, ei Jesus'ga.

¹⁴ –Ymyahū Tiropeve'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiagē'yma Sidommeve'ea pavēi, ei Jesus'ga. Ndopohiri ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurā po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehē Tupana'ga omanove'ġa mono'ombavame nehē ahe reheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga cidadepeve'ea mombē'gwovo.

–A'ea rupi koji'i po ti hahy pe me nehē, a'e ji pe me, ei Jesus'ga Corazimmeve'ġa pe Betsaidapeve'ġa pe no. Igwyre'i po ti hahy Tiropeve'ea pe Sidommeve'ea pe nehē no, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga popoakara repiakaturame pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga Corazimmeve'ġa pe Betsaidapeve'ġa pe no.

Kiro Jesus'ga ei ojipe'ġa pe cidadepeve'ġa pe Cafarnaummeve'ġa pe. E'i ga:

¹⁵ –Marāi pe pejive? “Nhande huvihava jara'ġa hohe pa.” Nahā ko pe ei pejohupe penhimboheteavouhu pejikovo. Pe peho hete hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga Cafarnaummeve'ġa pe.

¹⁶ Setentave'ġa pe Jesus'ga ei:

–Kiroki ga pe nendu – gaha ji rendu reki. Kiroki ga napenendukatui pe arōe'yma – gaha nanhirendukatui reki. Kiroki ga nanhirendukatui ji arōe'yma – gaha nohendukatui nhimbuhurukara'ga, ei Jesus'ga setentave'ġa pe.

Ojivy setentava'ea

¹⁷ Kiro setentave'ġa hogahoi a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ġpo'ruavo imombe'gwombē'gwovo Tupana'ga nhi'ġa. Aerē ġa jivyri Jesus'ga pyri gworygworyvamo. Orepojyakaharetero javo Jesus'ga pe ġa ei:

–Nderera pyvō ore erame anhaġa pe Diabo'gapyriva'ea pe a'ea oko orenhi'ġa rupi ojipe'avo ġa hugwi.

¹⁸ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Kwa. Ahepia katu ji Satanás'ga hira yvaga hugwi okote'varuhuva'ea ruvihavuhū'ga hira. Kotihī ga hihetei overavava'ea ja. ¹⁹ Ji rendu ti. Opombopopoaka ji. Nurā pe pyruġame mboja rehe jagwa'jyra rehe po ti ndahahi pe me nehē. Opombopopoaka ji. Nurā pe popoakaramo Satanás'ga

hohe Diabo'ga hohe. A'ero Satanás'ga imondorame hahyva'ea pe me po ti pe nhimomiranami nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ –Pe nhi'iga rupi anhağa rekoro gwaramo rūi ti pejory. Tupana'ga okwatija pendera inoğa ga'apoa rehe livro rehe yvagi pe. Pendera noğa gwaramo ti pejoryjory, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

*Horyory Jesus'ga
(Mateus 11.25-27; 13.16-17)*

²¹ A'ea rupi Tupana'ga ra'uva Jesus'ga mbohoryoryvi. A'ero Jesus'ga roryroryvamo Tupana'ga mboheteavo javo ga pe:

–Apī, ei ga. Ndepyry hete nde ekovo yvagi'peve'ga nduvihavuhuhetero vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero no. A'ereki nde nderekwahavukari a'itituhēva'ea ikwahapya'ga pe heaporogitave'ga pe no. Onhimbo'ee'ỹve'ga pe tayri'ga'jave'ga pe nde erekwahavuka a'itituhēva'ea. Na tuhē, Apī. A'ereki nahā nde erepota, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²² Kiro Jesus'ga ei:

–Jiruva'ga ombuhu pa ji ve ji mbopopoaka. A'ero ji popoakaramo ojipe'ga hohe pa. Gaha jate ji kwaha hete. Ojipe'ga ndajikwahakatuī. Jihi jate ji akwaha hete jiruva'ga. Okwaha ga ga ji ga mboukwahapotarame jate ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

²³ A'ero Jesus'ga pyryrymi gwemimbo'ehara'ga pe. Onhi'iga ga pe jate ga ei:

–Pe me pyry hete. A'ereki pe pejirokwa ikwahava aherembikwahavipyre'yma Tupana'ga rembiapoa repiaga. Pyry hete ti ga pe no – kiroki ga gwepia penembiepiaga ikwahava, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²⁴ A'ereki ymyahū ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea gwepia pota hete penembiepiaga aheruvihavuhuva'ea pavēi. He'yiva'ea gwepia pota. Ahe ndohepiagi reki. Gwendu pota hete ahe penemienduva no. Ahe nohenduvi reki, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Pyry hete Samariapeva'ea ahe hohe

²⁵ Aerē judeus'ga mbo'ehara'ga o'ā Jesus'ga pyri. “Tahepia ti Jesus'ga reaporogita,” ei ga ovyteri pe. “Mara'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka ji ve ga nhi'igame nehē?” ei ga.

A'ero ga ei Jesus'ga pe:

–Marā po ti jipyryhetea hamo nehē? A'ero po ti ji rekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

²⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Marāi Moisésva'ea rembikwatijara? Marā nde imonhi'igi aherembikwatijara?

²⁷ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

–Nahā Moisésva'ea rembikwatijara e'i:

“Pearō hete tuhē ti peji'pojy'kaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga peji'py'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga pejirokwa pejikovo ga nhi'ipo'ruavo.

Pearō hete tuhē ti ga tako

ti ji garemimbotarimova'ea rupi jate javo.

Penhiarō hete pe.

Na jitehe ti pearō pejikotyve'ga.”

A'ea Moisésva'ea rembikwatijara ei, ei gambo'ehara'ga Jesus'ga pe.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Na tuhē. Eko pyry ti Moisésva'ea rembikwatijara rendukatuavo, a'ero po ti nde rekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²⁹ Oyvyteri pe gambo'ehara'ga ei: “Po nhirenduve'ga ei ji mombe'gwovo hamo gaha okwaha hete javo ji ve hamo,” ei ga oyvyteri pe. Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—“Pearō ti pejikotyve'ga,” ei Moisésva'ea, ei ga. Ma'ga ko jikotyve'ga naerū? Ta'arō ji ga a'ero, ei ga Jesus'ga pe.

³⁰ A'ero Jesus'ga ei imombe'gwovo ga pe ga mbo'eavo.

—Judeu'ga hoi pea rupi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo, ei Jesus'ga. Ojipe pe ga hoi cidade de Jericó pe. Ga horame pea rupi iporomive'ga ndekoi ga rehe imima ga hugwi ga mu'umu'uma ga noĝa. Gwekyi ga gapira vehevi ga hugwi herogwovo ga reja. Kiro ga manogwerī.

³¹ —Kiro ikwava'ehara'ga ruri pea rupi judeu'ga. Imu'umu'umbyra'ga repiagame ga hoi pea aherovai ga hugwi okwava ogwovo. ³² Na jitehe levita'ga rekoi judeu'ga. Uhu ga pea rupi. Urame ga imu'umu'umbyra'ga repiagi no. Pea aherovai ga hoi ga hugwi okwava ogwovo.

³³ —Aerē Samariapeve'ga ruri pea rupi no, ei Jesus'ga.

Samariapeve'ga noarōi judeus'ga.

—Emo imu'umu'umbyra'ga repiagame Samariapeve'ga ga porogwetygi reki. “Po hahy hete ga pe,” ei ga, ei Jesus'ga. ³⁴ Uhurame ga pyri ga ga pohanogi a'ero. Gweka'vo ga óleo vinho reheve gamohumbygagwera rehe ga pohanoga. Ouvā ga gamohumbygagwera tapy'ynhapira pyvō. A'ero ga ga mondoi gwenymbava arimo yuhua javuhuva'ea arimo ga rerogwovo. Onga pype ahekihavuhua pype ga ga rerohoi ga repiakatuavo pevo.

³⁵ —Ko'emame ohorame ga ipe'ai oitambere'ia hugwi mokōi moeda pratava'ea. He'yi hehe moeda rehe itambere'ia rehe. Onga jara'ga pe ga imondoi. “Ehepia katu ti ga,” ei ga imondovo ga pe. “Mara'ngu po ti mokōi itambere'ia ihyge'yma nehē nde ipyhygame mbatera ga pe nehē? Po ti ndohygi itambere'ia ndehe ipyhygame mbatera ga pe nehē, a'ero po ti ji imondoi koji'iva'ea nde ve nehē jirura'javame nde pyri nehē,” ei Samariapeve'ga onga jara'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo gambo'ehara'ga pe.

³⁶ —Ejapyaka ti. Manamo trêsvê'ga – kiroki ga gwepia imu'umu'umbyra'ga pea rupi – manamo ga gwereko katu ga gakotyva'ero? ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ A'ero gambo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Kiroki ga ga pohano – gaha oko gakotyva'ero ga pokoga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ga ja ti eko ojipe'ga pokoga – kiroki ga iporia'i.

Jesus'ga Martava'ea pavēi Mariava'ea pavēi

³⁸ Aerē Jesus'ga hogahoi gwemimbo'ehara'ga pavēi pea rupi ogwovo cidade'i pe. Pevo Marta'ga nonga pe ga hoi ovahema. Martahēa ga mboapygi gwonga pype gworygworyvamo ga rehe. ³⁹ Gwereko hēa oirūhēa. Hēarera ko Maria. Mariahēa apygi Jesus'ga pyri gapya koty hendukatuavo ganhi'iga.

⁴⁰ Kiro Martahēa nhimbaekwahivi japovo mbatera ti'u ti javo. Nurā hēa ruri opytaahi'viavo Jesus'ga pyri javo ga pe:

—Pyry nde ve nhiirūhēa ji pokoge'ymame? Jihi jate ji poravykyi. Orepo-jyaharetero ere hēa pe a'ero tajipoko hēa japovo.

⁴¹ A'ero Jesus'ga nhandepojkaharete'ga ei:

—Marta! ei ga hēa pe. Nda'ei po ti ji nahā hēa pe nehē. Ndehe, terenhim-baekwahivuhui ti ejapyakauhuavo mbatera rehe! ei Jesus'ga Martahēa pe.

⁴² Koji'i ko pyryvamo ahe nhinhi'iga renduvi. Mariahēa ji rendu potaripe okovo. Na hēa ji renduvi a'ero, ei ga Martahēa pe.

Ga ndepiapavirē ga oho ogwovo.

11

*Marā ore nhi'igi Tupana'ga pe? ei ahe
(Mateus 6.9-13; 7.7-11)*

¹ Aerē Jesus'ga nhi'igi Tupana'ga pe okovo. Ga nhi'imbavirē garemimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Joāo'ga ombō'e ġwemimbo'ehara'ga nahanahā ahe nhi'igi Tupana'ga pe javo. Oro ore, marā ore nhi'igi Tupana'ga pe? Ndehe ore mbo'e ti hehe jipojykaharetero, ei ga Jesus'ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Kwa. Opombo'e po ti ji kiro. Penhi'igame Tupana'ga pe ti pe'ji ga pe: “Apī, nde ereko katu hete.

Tanerenoiġatu ti ġa nhaporemo a'ero
nde mboheteavo ga ko Tupanete'ga javo nde ve.
Herejo ti vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ekovo.

³ Nane'ymi ti embuhu ore ve mbatera toro'u ti.

⁴ Ore ndorokwahava'javi ojipe'ga ndekote'varuhua orojive henonhe'yma ġa pe nhaporemo.

Na jitehe ti orerekote'varuhua emombo ore hugwi ikwahava'jave'yma henonhe'yma.

Ore poko ti toronhi'ipo'ruyme ti Satanās'ga orokoe'yma garemimbotarimova'ea rupi.”

A'ea Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga mbo'eavo nahā ti penhi'ī Tupana'ga pe javo.

⁵⁻⁶ Koji'iva'ea ga ei ġa pe:

—Po ga – kiroki ga ojikoty'a pe pavēi – po ga uhu penonga pe ohoa pyteri pe ppyhaji katu pe ndepiaga, ei Jesus'ga. Momina po pembatera. Nurā ahā imondoa ga pe. Marā po pe ndekoi a'ero? Peho po pe ojipe'ga rongga pe – kiroki ga ojikoty'a pe pavēi no. Pe'e po pe ga pe: “Embuhu'ri ore ve trēs pāes. A'ereki ojipe'ga uhu oreronga pe ohoa pyteri pe – kiroki ga ojikoty'a ore pavēi. Ndorogwerekoi ore mbatera to'u ti ga javo.”

⁷ —A'ero po ga ei pe me: “Ndavypotari ji jikira ġwaramo. Ahovapytymbavipe ji. Anhino ji jira'ya'ga pavēi. Nurā ji ndavyri imondovo pe me,” e po ga pe me, ei Jesus'ga.

⁸ —A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Pe pavēi ojikoty'aro ġwaramo rūi ga vyri imondovo pe me. Pe porandupige'yma ġwaramo ga hugwi ga vyri imondopava penemimbotarimova'ea, ei Jesus'ga.

⁹ —Penhi'igame Tupana'ga pe na jitehe ti peporandurandu ga pe pejikovo. A'ero po ti Tupana'ga imondoukari pe me nehē. Pehekaeka ti tihepia ti javo. A'ero po ti pe hepiagi nehē. Pekwapekwa ti porta rehe pejikovo taho ti ji jurukwara rupi javo. A'ero po ti pe hoi hupi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁰ A'ereki kiroki ga onhi'ī Tupana'ga pe ore poko javo – ġa pe nhaporemo Tupana'ga omondouka okovo imombryva oporanduve'ga pe hekahara'ga pe okwaokwave'ga pe, ei Jesus'ga.

¹¹ —Po penda'ya'ga ei pe me embuhu ji ve pira javo, a'ero mboja rūi po pe imondoi ga pe. ¹² Po penda'ya'ga ei pe me embuhu ji ve hupi'a javo, a'ero jagwa'jyra rūi po pe imondoi ga pe.

¹³ —Ite'varuhue'yve'ga ja po pe pekwaaha imondovo peja'ya'ga pe. Peko te'varuhu pe reki. Po pe ġanduvamo pekwaaha imondovo peja'ya'ga pe, a'ero koji'i penduvete'ga yvagipeve'ga pyryheteve'ga ikwahahetei'gwa'ua mondovouka pe me pe poranduvame ga pe. Pyry hete gara'ua, ei Jesus'ga ga pe.

*O'mbero ahe e'i: Belzebu'ga opoko Jesus'ga
(Mateus 12.22-30; Marcos 3.20-27)*

¹⁴ Aerē anhağa opojyka akwaimbae'ga okovo. Nonhi'igi anhağa Diabo'gapyriva'ea. Nurā nomonhi'igukari akwaimbae'ga pe. Jesus'ga anhağa mbojipe'arame ga hugwi akwaimbae'ga nhi'igi reki. A'ero pevove'ga nhi-momby'ai onhimongyavo. ¹⁵ Hepiaga jara'ğa ei:

—Belzebu'ga anhağa ruvihavuhu'ga opokogame Jesus'ga popoakaro. Nurā Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ға hugwi imondovouka, ei ға o'mbero.

Belzebu, ei ға Diabo'ga pe. Irūa garera Satanás.

¹⁶ Ojohupe ojipe'ğa ei:

—Tihepia ti Jesus'ga popoakara, ei ға. Mara'ngu po Tupana'ga okovo ga pyri ga mbopopoaka? Tupana'ga ga mbopopoakare'ymame po ti nhande ga mbotegwetei nehē, ei ға ojohupe. Nurā ға ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea. Mara'ngu po Tupana'ga japouka nde ve nde pokoga? Torohepia ti, ei ға ga pe.

¹⁷ Jesus'ga okwaha ғандеaporoғitate'varuhua. A'ero ga ei ға pe:

—Po ғаgwyripeve'ға otavuka ojohupe, a'ero po ti ға nhomoka'nhymbavi nehē. Po ongapypeve'ға otavuka ojohupe, a'ero po ti ға nhomoka'nhymbavi nehē no, ei Jesus'ga ға pe. ¹⁸ Po na jitehe Satanás'gapyriva'ea otavuka ojohupe, a'ero po ti inhomoka'nhymbavi jovai nehē no. Marā po ti Satanás'ga huvihava a'ero ojipyryva'ea ahana'javame nehē? ei Jesus'ga ға pe. A'ea ji ei. A'ereki pe pe'e: “Belzebu'ga Jesus'ga pokogi ojipyryva'ea mbojipe'auka ga pe.” Nahā pe pe'e, ei Jesus'ga ға pe.

¹⁹ —Ma'ға ombojipe'auka Satanás'gapyriva'ea pendeheve'ға pe naerū? ei Jesus'ga. Ndape'ji reki pe ға pe: “Belzebu'ga ombojipe'auka ға pe.” A'ea rūi pe ei, ei Jesus'ga. Po ga rūi ға poko ojipyryva'ea mbojipe'auka ға pe, a'ero ga rūi ji poko no, ei Jesus'ga. Tape'ei ti ji ve a'ero: “Belzebu'ga Jesus'ga poko.” Po pe'ji a'ea ji ve, a'ero po ti pendeheve'ға ete'varuhui pe me nehē no pe'mbe pe javo pe me nehē, ei Jesus'ga ға pe.

²⁰ —Tupana'ga ipopoaka hete. Gapopoakara ombojipe'auka Satanás'gapyryva'ea ji ve, ei Jesus'ga. Pekwaha pe a'ero Tupana'ga ko nhanderuvihavuhetero kiro javo, ei Jesus'ga.

²¹ Kiro Jesus'ga Tupana'ga popoakara mombe'ui ga ojipe'ға hohe javo. Imombe'gwovo ga ei ға pe ға mbo'eavo:

—Ipopoakave'ға opyhy pa gwy'yva toavykyyme ti ojipe'ға nhironga javo. Ga hepiakaturame ғwonga a katu gambatera. ²² Ojiko ga gwy'yva rehe. Aerē ojipe'ға ruri otavuka ipopoakave'ға pe. Gaha koji'i ipopoaka ipopoakave'ға hohe. Nurā ga gapopoakara mombigi ipyhypava gary'yva ga hugwi gambatera no. A'ero ga ima'ei gambatera.

A'ea Jesus'ga imombe'ui nahā Tupana'ga ipopoaka Satanás'ga hohe javo.

²³ —Kiroki ga ndajirepygi – gaha ji movahī, ei Jesus'ga. Kiroki ga monono'oḡi ji pavēi – gaha ombokwaki'o.

A'ea Jesus'ga ei ga nombojikogukari ға ji rehe javo.

*Ojivy anhağa ahe pyri
(Mateus 12.43-45)*

²⁴ —Kiro po ti ji imombe'ui anhağa rembipyhyga'ға pe me, ei Jesus'ga. Nahā ga aḡwamove'ға ndekoi ite'varuhuve'ға – kiroki ға opohi okote'varuhua hugwi novīa ojikoge'yma ji rehe, ei Jesus'ga. Anhağa Diabo'gapyryva'ea ite'varuhui hete akwaimbae'ға pyhyga otiruahūro ga pe. Aerē anhağa jipe'ai ga hugwi ogwovo yhye'yi me okwaokwava. “Mome po ti ji rui nehē?” e'i ovytyeri pe heka. Ndohepiagi reki. Nurā i'ei: “Ajivy po ti ji

nhironga pe ipojykaa'java akwaimbae'ga pojykaa'java," e'i. Akwaimbae'ga pe anhağa i'ei nhironga.

²⁵ —A'ero ituri ojivya akwaimbae'ga pyri. Ovahemame ga pyri anhağa i'ei: "Ikatu hete nhironga imboavujikweripyra," e'i anhağa.

²⁶ —A'ero ihoi seteva'ea rerua anhağa rerua. Akoja hohe seteva'ea tiruahũ hete, ei Jesus'ga. Ovahemame akwaimbae'ga pyri ga pojykaa' otiruahũro ga pe. A'ero kiro koji'i tiruahũ hete akwaimbae'ga pe. Ymya tiruahũ ga pe ojipejiva'ea ga pojykarama. Aerẽ koji'i tiruahũ hete ga pe seteva'ea ga pojykarama, ei Jesus'ga.

Horyory tuhẽ ahe

²⁷ Ga nhi'igame hahyahi pevove'ga pyteripevehẽa nhi'iga ga pe:

—Pyry hete hẽa pe – kiroki hẽa nde mbo'a nde moka'mbuka'mbuavo, ei hẽa.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei:

—Na tuhẽ. Emo koji'i pyry hete ға pe – kiroki ға Tupana'ga nhi'iga rendu katu okovo ganhi'iga rupi, ei ga.

Jesus'ga okwahava'javuka Jonasva'ea ahe ve

(Mateus 12.38-42; 16.1-4; Marcos 8.11-12)

²⁹ He'yive'ga nhombotymbotyvame Jesus'ga pyri ga ei ға pe:

—Peko te'varuhu pe agwamova'ero! A'ereki pe pe'e: "Jesus'ga japorame jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehẽ: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehẽ." A'ea pe ei, ei Jesus'ga ға pe.

—Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehẽ. Ojikwe ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemukarama ymyahũ hako. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehẽ jiji Jesus'ga poko javo, ei Jesus'ga. Ymyahũ Jonasva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako. ³⁰ Pekwahava'ja ti Jonasva'ea pejapyakavo. Ymyahũ Tupana'ga Jonasva'ea mondoukari cidadepeva'ea pyri Ninivepeva'ea pyri tokwaha ti ға jipopoakara javo. Na jitehe Tupana'ga ji mbuhurukari pe pyri agwamova'ea pyri tokwaha ti ға jipopoakara javo, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero vyagipeva'ero no.

Nahã Jesus'ga Jonasva'ea mombe'ui ahe ve tokwahava'ja ti ға Tupana'ga popoakara Jonas'ga mbogwerava reheve javo. A'ero ga ei:

³¹ —Aerẽ mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi nehẽ pe ndeheve nehẽ, ei Jesus'ga. Pe mono'ombavame po ti ga ei pe me ға pe nhaporemonehẽ peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea kweravi nehẽ no kunhangwerava'ea. Ojipiukarama po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehẽ. A'ereki ymyahũ ahe uhu Salomãova'ea pyri paivohuhetea hugwi hako tahendu ti ganhi'iga javo. "A'ereki ga okwaha hete," ei ahe ua, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ға pe. Jiji kaitu akwaha hete Salomãova'ea hohe, ei Jesus'ga. Agwamova'ero pe napehendupotari nhinhi'iga ikwahapotare'yma a'itituhẽva'ea. Nurã po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea imboukwahavukari pendekote'varuhua nehẽ, ei Jesus'ga.

³² —Mbpava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi pe ndeheve nehẽ, ei Jesus'ga. Pe mono'ombavame po ti ga ei pe me ға pe nhaporemonehẽ peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti Ninivepeva'ea kweravi nehẽ no. Ojipiukarama po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehẽ. A'ereki ymyahũ Ninivepeva'ea gwendu katu Tupana'ga nhi'iga hako. Opohi ahe okote'varuhua hugwi ymyahũ hendukatuavo Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea imombe'uro gwaramo hako, ei Jesus'ga ға pe imombe'gwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ga pe. Jihi kaitu amombe'u katu Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea hohe, ei Jesus'ga. Agwamova'ero pe napehendupotari nhinhi'iga pepohire'yma pejikote'varuhua hugwi. Nurā po ti Nínivepeva'ea imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

Kojahuva'ea'javuhuva'ea

(Mateus 5.15; 6.22-23; Lucas 8.16)

³³ —Imondygame lamparina ahe nomondo imihava pype. Ndohovapygi ahe lamparina hyrua pývō. Pyte'mbia rehe ahe omondo lamparina. Nurā okirame onga pype ahe gwepia kojahua, ei Jesus'ga.

³⁴ —Ndereakwara ko lamparina ja nde ve. Ejeakwakaturame po ti nde hepiakatui egwovo kojahua rupi ikwahava nehē. Na jitehe ejeaporogitaturame ekovo pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde rekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga.

—Ejeakwate'varuhurame po ti nde nderehepiagi egwovo ypytuna rupi ikwahave'yma nehē. Na jitehe ejeaporogitate'varuhurame ekopotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde nderekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga.

³⁵ —Ekwaha ti a'ero imbaragwahava mara'ngu po ji jireaporogitakatue'yma javo. Ejeaporogita katu ti takote'varuhuyime ti javo.

³⁶ Lamparina imbokojahuheterame nde ve nde hoi pehea rupi katu ikwahava. Na jitehe ekokatukwahavame po ti nde ikwahahetei nehē nahanahā Tupana'ga opota ji ve javo. Po nandereaporogitate'varuhui'i'i, a'ero po ti nde rekokatukwahapavi nehē.

Tiruahū ti fariseusva'ea pe

(Mateus 23.1-36; Marcos 12.38-40)

³⁷ Jesus'ga nhi'igirē fariseu'ga ei ga pe:

—Herejo nhironga pype i'gwovo ji pyri.

A'ero Jesus'ga hoi ga rupi garonga pype oapyga mesa pyri. ³⁸ Jesus'ga ndojipogwei na'ē oijkwakuve'yma. A'ero fariseu'ga ei oyvyteri pe: “Garamo Jesus'ga nohendukatui nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera naerū? Nhaneramonhava'ea e'i: 'Nahanahā nhande xajipogwei katu. Nhandejipogweikaturo gwaramo nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe,' ei ahe.” A'ea ga ei oyvyteri pe onhimomby'avo Jesus'ga rehe ga ndojipogwei i'ua renonde javo.

³⁹ A'ero Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ei fariseu'ga pe:

—Pe'ara tehe oko Tupana'ga nhi'iga rupi pendekoe'yname ganhi'iga rupi pejiyvyteri pe fariseusva'ero, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei ji'era me pe me: Copo ara prato ara reheve pepyhei hete pe. Gwaimbya pe ndapepyhei reki. Nahā ji ei, ei Jesus'ga. Peyvytera ite'varuhu pa. A'ereki pe potaruhu pa ipyhygahyavo mbatera pejive pejikote'varuhuavo. ⁴⁰ Peko ikwahave'ymuhūva'ero! ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

—Tupana'ga oapo pa. Oapo ga ahe'ara. Oapo ga aheyvytera no. ⁴¹ Po peyvytera ikatu, a'ero po ti pe ima'ēi jara penhimbatera imbatere'yve'ga pe nehē. A'ero po ti pyrypavamo pembatera pe me nehē. A'ero po ti ndapejikwakuva'javi nehē, ei Jesus'ga.

⁴² —Tiruahū ti pe me! A'ereki fariseusva'ero pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ga pe. Tiruahū ti pe me. A'ereki napearōi Tupana'ga. Pemondo pe Tupana'ga pe novia. Pety imboheva'ea: hortelā, arruda, verduras. Pe herekorame dez itymipyra pe pemondo ojipeji ga pe. A'ea pyry Tupana'ga pe. Emo pe ndapekokatupavi pejikokatue'yma ojipe'ga pe, ei Jesus'ga. A'ea ndapyryvi Tupana'ga pe. Peko katu po pe pejikokatua'vo ojipe'ga pe hamo. Pearō hete po pe Tupana'ga hamo no. Pemondo ti

Tupana'ga pe pejikokatuavo ojipe'ga pe no Tupana'ga arōheteavo no. Nahā pyry hete Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

43 —Tiruahū ti pe me! ei Jesus'ga. A'ereki fariseusva'ero pe pe'e: “Tianderepia pa ti ga nhande mboheteavo. A'ereki nhande ganduvihavuhuro xako,” pe'e pe pejiyyiteri pe. Nurā pe apypotaruhui nhanderuvihava'ga apykava rehe nhandejatykahava pype, ei Jesus'ga. Ikatuuhu pe me ga mbaragwahavame pe ndehe ima'ēhai pe feira pe onhi'igatuavo pe me pe ko orembo'eharamo javo pe me, ei Jesus'ga.

44 —Pe ko ahemoandyandyiva'ero! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me nehē! A'ereki pe aheryvya ja. Ndiukwahavame aheryvya ahe ndohepiagi. A'ero ahe pyruği hehe ikwahave'yma inema ipype. Na jitehe pe kwavame ahe ndokwahavi pendekote'varuhua pevytyteri pe, ei Jesus'ga ga pe.

45 A'ero judeus'ga mbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Orembo'eharamo nde erame na ga pe, ore ve nde ei nava'ea rehe no ore mbotegweteavo.

46 A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me ti tiruahū no! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe. A'ereki pe ojipe'ga mbo'e hahyva'ea rehe. A'ereki penhi'iga rupi ga ndekorame hahy ga pe. Pe'e pe ga pe: “Nahanahā ti peko Moisésva'ea nhi'igagwera rupi orenhi'iga rupi no,” pe'e hete pe ga pe. Pe tuhē ndapekopavi ahenhi'igagwera rupi reki. Peko pa po pe hupi hamo. Penhimb'eagwera pe pepiria reki no. Ga ja pe peko - kiroki ga omondo ipohyjuhuva'ea ojipe'ga arimo ga pokoge'yma, ei Jesus'ga.

47 —Tiruahū ti pe me! A'ereki pe peapo katu tehe tapyja aheryvya rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ryvya rehe. Ymyahū penamonhava'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea jukai. 48 Pehe peapo katu aheryvya. Jukwaha reki ahemanoa pyryvamo pe me. A'ereki pe napehendukatui imombe'uharava'ea nhi'iga no, ei Jesus'ga.

49 —Nurā ymyahū Tupana'ga reaporogitaro. Ga e'i: “Amondouka po ti ji ga pyri nhinhi'iga mombe'uhara'ga nhimoirūhara'ga ndeheve nehē. Jara'ga po ti ga ga jukai nehē nhinhi'iga mombe'uhara'ga nhimoirūhara'ga ndeheve nehē. Jara'ga po ti ga ga monhani okote'varuhuavo ga pe nhinhi'iga mombe'uhara'ga pe nhimoirūhara'ga pe nehē no ogwovo ga ndeviri nehē,” ei Tupana'ga ymyahū, ei Jesus'ga.

50 —A'ero ahemanoa rehe nhaporemō po ti Tupana'ga imondoi hahyva'ea pe me nehē, ei Jesus'ga ga pe. “Pejuka pa pe nhinhi'iga mombe'uharava'ea,” e po ti Tupana'ga pe me agwamova'ea pe nehē. “Ji japoypyre yvya yvaga reheve penamonhava'ea ahe jukai. 51 Penamonhava'ea ojuka ypy Abelva'ea. Aerē penamonhava'ea he'yiva'ea jukai. Mhapavamo ahe ojuka Zacariasva'ea ymyahū hako. Omano Zacariasva'ea pejatykahavuhua pyri templo pyri okara pyteri pe ikwava'ēhava pyri.” Nahā po ti Tupana'ga ei pe me imondovo hahyva'ea pe me imboja ahejukaagwera pe ndehe nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

52 —Tiruahū ti pe me nehē! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe. A'ereki pe napembo'ekatuī Tupana'ga nhi'iga rehe herojijyita. Nurā hajihea rehe pe ga mbo'ei ga moandyandyita. Pereko pe Tupana'ga nhi'iga aherembikwatijara novīa timonhi'ī javo. A'ereki pe ndapekoī Tupana'ga nhi'iga rupi pejikoge'yma ga rehe. Ga ndekopotarame ganhi'iga rupi pe nape-mombe'ukatui ga pe. Nahā pe napemongoi ga ganhi'iga rupi ga mbojiko'yma ga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁵³ Nanime ġambo'ehara'ġa ndekote'varuhui ga pe ga arõe'yma fariseus'ġa pavēi. A'ero ġa ei ga pe:

—Herejo ore mbo'eavo he'yiva'ea rehe. Maramarā po? Koji'i ore mbo'e.

Nahā ġa ei ga pe. ⁵⁴ A'ereki ġa e'i ojohupe:

—He timombe'uuka ti ga pe. Po ti ga nde'ikatui he'yjuhuva'ea mombe'urame nehē, a'ero po ti ore ga mbotegwetei nehē, ei ġa ojohupe.

12

Tupana'ga omboukwaha onhimiva'ea nehē

(Mateus 10.26-27)

¹ A'ea rupi he'yjuhuranuhēve'ġa nduġanduri onhimono'ono'oġa tihendu Jesus'ga javo. Opyrūpyrū ġa ojogwehe onhimongyavo.

Kiro Jesus'ga nhi'ina'ēi ġwemimbo'ehara'ġa pe. A'ero ga ei ga pe:

—Penhimboko'i ti pāo mbovuhava rehe fariseus'ġa apoa rehe. A'ea ji ei tapehendukatui ti fariseus'ġa nemimbo'ea javo. A'ereki ġa ahe moandyandyi ojihe. Nurā ahe ei pyry hete ġa javo novia. Emo ġa oko te'varuhu reki. Ga ja rūi ti peko. Pāo mbovuhava onhinhamba pāo pype. Na jitehe fariseus'ġa ndekote'varuhua oki pa pevytyteri pe ġa pe mbo'erame.

² —Jahovipyra ahe ohaja'vo hepiuka. Na jitehe po ti Tupana'ga imboukwahavi nehē. Onhimiva'ea po ti ga hepiukari ikwahavuka henduvukapava nehē, ei Jesus'ga. ³ Kiroki a'ea pe pemombe'u ypytunimo ahe ve - a'ea jitehe po ti ahe imombe'ui arimo ojipe'ġa pe nehē. Kiroki a'ea pe pemombe'u nhimi okipe ahe ve - a'ea jitehe ti ahe imombe'uahyahivi ġandovaki tohendu pa ti ġa javo.

Tapekyhyji ti ga hugwi, ei Jesus'ga

(Mateus 10.28-31)

⁴ —Pejikoty'a pe ji pavēi, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. A'e ji pe me: Tapekyhyji ti pejukapotave'ġa hugwi. Pe jukarē tegwete ġa pemon-dohavaġwama hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. ⁵ Kiro ji Tupana'ga mombe'ui pe me. Ga hugwi ti pekyhyji. Gaha ipopoaka hete. Ahe jukarē ga omombo ahe tata pype hahyva'ea ruvihava pype ipotarame. A'e ji pe me: Ga hugwi ti pekyhyji, ei Jesus'ga ġa pe.

⁶ —Maramomi itambere'ia gwyrā'ia rehe? Ndahe'yi po hehe. Cinco rehe gwyrā'ia rehe po ojipeji'i jate itambere'ia. Tupana'ga gwyrā'ia repiapavi herekovo ikwahapava. Nurā ga nomoka'nhyimi ojipeji gwyrā'ia!

⁷ —Koji'i hete reki Tupana'ga pe ndepiakatui. A'ereki ga okwaha jitehe reki pe'ava nhaporemo vehevi he'yjuhuva'ea. Okwaha pa ga pe'ava nhaporemo vehevi he'yje'yva'ea. Nahā ga pe kwahahetei pe ndepiakatuavo. Tapekyhyji ti a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Ahepia katu ji gwyrā'ia he'yjuhuva'ea. Koji'i ji rekoi pe ndehe pe ndepiakatuavo,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Po nahā ahe ji mombe'ui, ei Jesus'ga

(Mateus 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ —Ġwemimbo'ehara'ġa pe Jesus'ga ei: A'e ji pe me: Po ahe ei ji mombe'gwovo: “Ajiko ji Jesus Cristo ga rehe. Ga ko jipojykhaharetero.” Po nahā ahe ji mombe'ui, a'ero po ti ji ei Tupana'gapyryve'ġa pe yvagipeve'ġa pe nehē: Ga oko jireheva'ero. A'ea po ti ji ei ahe mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

9 –Po ojipe'ga ei ji mombe'gwovo: “Ndajikogi ji Jesus'ga rehe. Ga ndokoi jipojykaharetero.” Po nahā ga ei ji mombe'gwovo, a'ero po ti ji ei Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe ga mombe'gwovo nehē: Ga ndokoi jireheva'ero. A'ea po ti ji ei nehē, ei Jesus'ga ga pe.

10 –Po ga ete'varuhui ji ve vehevi okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga imombori gandekote'varuhua ga hugwi nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. Po ga ete'varuhui Tupana'ga ra'uva pe reki okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga nomombora'gwami tuhē gandekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

11 –Aerē po ti ojipe'ga pe nderooha'hi ahejatykahava pype ipypeve'ga nduvihava'ga ndovai pyteri pe governador'ga ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe nehē no. Gandovai pyteri pe po ti ga pe nderohoi timboja tehe ti ga ndehe javo.

–Ga pe nderohame tape'ei nahē ti pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande nhi'igi ga pe nehē? Gara po ti nhande ei ga pe nehē?” A'ea ti tape'ei pevy'are'yma. ¹² Ga pe nderohame po ti Tupana'ga ra'uva pe mbo'euka nehē nahanahā ti pe'ji ga pe javo.

Jesus'ga omombe'u imbateve'ga okote'varuhuve'ga

¹³ Kiro he'yjuhuve'ga pyteripeve'ga ei Jesus'ga pe:

–Ahembo'eharamo ere ti nhiirū'ga pe ima'ēuka ga pe. Toma'ē ga orepo'ria mbateragwera ore ve memei.

¹⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Ji rūi ko ima'ēharamo ahe ve.

¹⁵ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

–Penhimboko'i ti! Tapepotaruhuhetei itambere'ia mbatera reheve. A'ereki mbaterahetea gwaramo rūi pe ndekoi, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

–Imbateve'ga gwereko vykatua. Horyory garemityma. Ohy hete!

¹⁷ Oyvyteri pe ga japyakai javo: “Marā re po ti ji herekoi koapora a'ero nehē? Mome po ti ji imondo'hepiakatuavo nehē imono'ono'o'game nehē?” ei ga ojapyaka.

¹⁸ –Aerē ga ei oyvyteri pe: “Nahā po ti ji reko'i a'ero nehē,” ei ga. “Apivohi po ti ji nhimbatera tuha'via nehē. A'ero po ti ji japo'i hehanuhūva'ea tuhava nehē. A'ea pype po ti ji imongipavi nehē jiapo'a: trigo ojipea reheve nhimbatera reheve nehē. ¹⁹ A'ero po ti ji ei jiyvyteri pe nehē: Mbaterahetea ji herekoi hepiakatuavo. Mbaigwe po ti ipavi nhimbatera nehē. Nurā po ti ji ndaporavykya'javi nehē. Toryva rehe jate po ti ji reko'i nehē i'uheteavo vinho gwovo jiroryoryvamo nehē. Nahā po ti ji ei jiyvyteri pe nehē,” ei imbateve'ga.

²⁰ –A'ero Tupana'ga ei ga pe: “Kiro ppytunimo po ti nde manoi nehē ikwahave'ymuhūva'ero! Oro nembatera po ti nehē naerū? –kiroki a'ea nde eremano'ono'o'guhū. A'ea po ti ojipe'ga gwereko nde manorame nehē,” ei Tupana'ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²¹ –Na jitehe ga reko'i –kiroki ga omono'ono'o'guhū mbatera ojive jate okoe'yma Tupana'ga nhi'iga rupi. Oko tehe po ti ga Tupana'ga rova'i pyteri pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Tape'agataruhui ti mbatera rehe, ei Jesus'ga

(Mateus 6.25-34)

²² Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

–Nurā ji ei pe me: Tape'agataruhui ti mbatera rehe. Tape'ei ti: “Maramarā po ti ji reko'i nehē? Gara po ti ji a'u nehē? Ahā po ti ji ve mbatera nehē.

Gara po ti ji amongi nehê? Aerê po ti jipira itoropavi nehê.” Tape'ei ti nahâ penhi'agataruhue'yma.

²³—Tapekouhui ti penhimb'ua rehe, ei Jesus'ga. Tupana'ga pe apo. A'ero po ti ga imondoukari pe me mbatera nehê to'u ti ga javo. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry pendekoa. Tapekouhui ti pejipira rehe. Oapo ga penda'oa. A'ero po ti ga imondoukari pepira pe me nehê. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry penda'oa, ei Jesus'ga.

²⁴—Pehepia te gwyr'a'ia corvos ikwahava. Notymi ojive corvos. Ndohetygi gwemityma i'gwovo a'ero. Nomono'ogi mbatera opoitava ryrua pype aerê po ti ti'u javo. O'u reki corvos. A'ereki Tupana'ga ouka jupe. Pe me ga ei: “Koji'i ji reko'i pe ndehe,” ei Tupana'ga pe me. Nurâ po ti ga imondoi pe me nehê no, ei Jesus'ga.

²⁵—Pe'agataruhu po pe javo: “Koji'i po ji nhimomboakari hamo. Um meio metro po ti ji nhimomboakara'javi nehê.” Nahâ po pe ei. Pe'agataruhu po pe a'ea rehe javo novia. Napenhimomboakara'javi tuhê po ti pe nehê, ei Jesus'ga. ²⁶ Nenhimomboakahava nonhimimi'i'i Tupana'ga pe. Pehe reki ndapekwahavi a'ea pejikovo. A'ero ti ojipea rehe tape'agataruhui no!

²⁷—Pehepia ti yvoty'ria. Henhui onhimomboaka onhimongyavo yvoty'ria. Ndoporavyki ipyhyga i'gwovo. Ndoapoi opi'ria. A'e ji pe me: Ymy aheruvihavuhua'ea Salomãova'ea omongi tapy'ynhapipyryva jipi. Ikatu hete tuhê ahepipyryva onhimongyavo. Ahepipyryva hohe reki yvoty'ria ikatuhetero. ²⁸ Tupana'ga ombokatu ipira nhungwawuhua pira okovo hehe. Nhungwawuhua horyory nhuhû me kiro. Ko'emame ahe omombo nhungwawuhua tata pype tamohendy ti tata javo. Nombokwara'ari nhungwava.

—Koji'i Tupana'ga pe arõi imondoukari tapy'ynhapira pe me pemongi ti javo. Xunhi hete pe pejiko ga rehe! ei Jesus'ga.

²⁹—Tape'agataruhui ti penhimb'ua rehe! Tape'agataruhui ti hehe pejipy'a nogatuukare'yma. ³⁰ A'ereki yvyakotyve'ga gwyrripeve'ga nhagataruhu a'ea rehe nhaporemo – kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe. Tape'agataruhui ti hehe a'ero. A'ereki gaha penduvete'ga okwaha pe mbatere'ymame togwerekereki ti ga gwigwia javo, ei Jesus'ga.

³¹—Tupana'ga ko penduvihavuhuhete'ga. Pejirokwa ti pejikovo ganhi'iga rupi gaha ko jiruvihavuhuhete'ga javo, ei Jesus'ga. Pe ndekorame ganhi'iga rupi po ti Tupana'ga imbuhupavi mbatera pe me nehê togwerekereki paravuhu ti ga javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Ikatuheteve'ea yvagi pe (Mateus 6.19-21)

³² Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pe ko napende'yi jireheva'ero. Tapekyhyji ti. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Opomongo pota ji huvihavamo ji pavêi.” ³³ Pemondo ti penhimbatera ojipe'ga pe itambere'ia pyhyga ga hugwi. Itambere'ia ti pemondo a'ero imbatere'yve'ga pe. Po nahâ pe ndekokatui, a'ero po ti pe hereko'i pejive yvagi pe nehê. Ikatu hete po ti peapoa pevo gwe'yjamo a'ero nehê. Niymyani po ti nehê. Namomini po ti nehê. Iporomive'ga ndohoi yvagi pe imima aheapoa. Mbatera nombote'vari aheapoa yvagi pe.

³⁴—Nurâ ji ei pe me: Penhiitambere'ia ti pemondo imbatere'yve'ga pe. Po avo yvya koty peapoa uvame, a'ero yvyakotyva'ea rehe pe pemondo pejeaporo'gita jipi. Po yvagi pe peapoa uvame, a'ero yvagipeva'ea rehe pe pemondo pejeaporo'gita imohina jipi, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Ndokiri huvihava'gapyrive'ga (Mateus 24.43-44)

35 –Peko katu ti jirura'jahava pota. Peko ti ga ja – kiroki ga omongi oku'ayvira xanhimboavujikwe ti javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Peko ti ga ja no – kiroki ga ombojapy'u lamparina thiepia katu ti ikwahava javo. 36 Peko ti ga ja – kiroki ga e'i: “Aerê po ti nhandepojyakahara'ga ruri. Uhu po ti ga toryva hugwi ojipe'ga mohembirekohava hugwi,” ei ga gajivyhava pota. Ga rurame okwaokwa porta rehe, kotihî ga ipe'ai ga pe.

37 –Pyry hete po ti ga pe nehê – kiroki ga ndokiri opojyakahara'ga rurame, ei Jesus'ga ga pe. Amombe'u katu ji pe me: Onhimboavujikwe ti gajojyakahara'ga imongiavo oku'ayvira nehê ta'apo ti ji mbatera ga pe javo. Aero po ti ga ga mboapygi mesa pyri herua mbatera imondovo ga pe nehê to'u ti ga javo. “Pepyry hete pe jirura potari,” e po ti ga nehê imondovo ga pe nehê.

38 –Po gajojyakahara'ga jivyrame toryva hugwi ppyhaji'i, pyry hete po ti ndokirive'ga pe nehê. Aereki ga gwepia gakire'yama. Pyry hete po ti ndokirive'ga pe nehê ga jivyrame ko'ema koty. Aereki ga gwepia gakire'yama, ei Jesus'ga ga pe ga mbo'eavo ojo'java'ea pyvô.

39 –Onga jara'ga ndokwahavi iporomive'ga rura gwonga pe, ei Jesus'ga. Po ga okwaha, gwepia katu po ga gwonga a'ea rupi hamo iporomive'ga mongiakare'yama hamo, ei Jesus'ga. A'ea pe pekwaha, ei Jesus'ga.

40 –Nurâ ji ei pe me: Penhimboko'i ti a'ero penhimboavujikwea jirura'java pota ji mbuhua, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Pe nhimboha'uve'ymame po ti ji ruri vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

*Nahâ ahe ombojikoguka ojihe
(Mateus 24.45-51)*

41 A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

–Ma'ga pe nde imombe'ui a'ea ojo'java'ea? Mara'ngu po ore ve jate nde imombe'gwovo torohendu katu ti? Mara'ngu po ojipe'ga pe no nde imombe'gwovo tohendu katu ti ga ore pavêi? ei ga Jesus'ga pe.

42 A'ero Jesus'ga nhandepojyakaharete'ga ei Pedro'ga pe:

–Kiroki ga ombojikoguka opojyakahara'ga pe ojihe gweaporo'gitakaturu – marâ ga rekokatui? ei Jesus'ga. Kiro po ti ji garekokatua mombe'ukatui pe me pe mbo'eavo ojo'java'ea pyvô. Gwepia katu ga opojyakahara'ga mbatera, ei Jesus'ga. Ga pe gajojyakahara'ga ei a'ero ohorame: “Nde po ti jipyryve'ga ndepiakatuharamo. Ema'ê ti nhimbatera ga pe gandetakwera ja jipi to'u ti ga javo.” Nahâ ga ei ojipyryve'ga pe ogwovo.

43 –A'ero gapyryve'ga jara'ga ndepiakatui imondovo ga pe ga nderekovo gandepiakatuharamo ga horame.

–Aerê gajojyakahara'ga jivyri ua. Ga ndepiagame ga ei: “Ga ndepia katu reki ga imondovo ga pe,” ei ga.

–Pyry hete gandepiakatuhara'ga pe a'ero, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

44 Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerê po ti gajojyakahara'ga ei ga pe nehê: “Ehepia katu pa ti a'ero nhironga jigwya reheve nhimbatera reheve no.” Nahâ po ti ga ei nehê toko ti ga herekohavamo ji ve javo, ei Jesus'ga.

45 –Po gandepiakatuhara'ga ei ovyteri pe opojyakahara'ga rure'ymame: “Mbaigwe po ti jipojyakahara'ga jivyri nehê,” e po ga. A'ero po ga ndohepiakatui opojyakahara'gapyryve'ga, ei Jesus'ga. Onupâ po ga ga akwaimbae'ga kunhangwera'ga ndeheve ga poravykyrame. O'u hete po ga gambatera. Heagwry po ga no. 46 Nomboha'uvi ga ga upa nduri po ti jipojyakahara'ga kiro nehê javo.

–A'ea rupi po ti gajojyakahara'ga ruri ovahema nehê, ei Jesus'ga. Gajojyakahara'ga rova'rogukari. Aereki ga ndokoi ganhi'iga rupi. Nahâ po ti gajojyakahara'ga ga mongokari ahe pyri nehê – kiroki ahe nôhendukatui, ei Jesus'ga imombe'gwovo gwemimbo'ehara'ga pe.

⁴⁷ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Ojipe'ga okwaha opojykahara'ga remimbotarimova'ea. Emo ga ndokoi ganhi'ġa rupi onhimboavujikwere'yma. A'ero po ti gapojykahara'ga ga nupanupāheteukari nehē, ei Jesus'ga. ⁴⁸ Ojipe'ga ndokwahavi opojykahara'ga remimbotarimova'ea. Ga rekote'varuhurame po ti gapojykahara'ga ga nupāi hamo. Emo po ti gapojykahara'ga ga nupa'ukari nehē, ei Jesus'ga.

—Na tuhē. Kiroki ġa pe ahe omondo hete – ġa na jitehe po ti tomondo hete hamo. Kiroki ġa pe ahe koji'i omondo – ġa po ti koji'i tomondo hamo, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

*Ojogwayva po ti ġa ji rehe nehē, ei Jesus'ga
(Mateus 10.34-36)*

⁴⁹ —Ajo ji vyva koty jitekovo tamboukwaha vvyakotyve'ga ndeaprogita javo. Po kiro gandeaprogita ji amboukwaha ojikwe ramo. A'ereki nahā jiporavykyhava, ei Jesus'ga. ⁵⁰ Tupana'ga e'i ji ve: “Aerē po ti ojipe'ga imondo hahyva'ea nde ve nde jukavo nehē,” ei ġa ji ve. Tuhu ti hahyva'ea ji ve a'ero. A'ereki ji ga nhi'ġo'ru pota. Anhimbaekwahi ji jivy'are'yma hahyva'ea imbhuhua.

⁵¹ —Marāi pe ji mombe'gwovo? ei Jesus'ga. “Jesus'ga rura ġwaramo po ti vvyakotyve'ga py'a rukatui nehē.” Nahā po pe ei pejiivyteri pe naerū? A'e ji pe me: Tape'e'i ti a'ea. Jirura ġwaramo po ti ġapy'a ndukatui nehē. Ojogwayva po ti ġa ji rehe nehē, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ga po ti ji arōhetei nehē. Ojipe'ga po ti nanhiarōi nehē. Nurā po ti ġa jogwayvari ji rehe nehē.

⁵² Kiro po ti ongapypeve'ga cincove'ga jogwayvari nehē.

Trêsvē'ġa po ti doisvē'ġa rayvari nehē.

Doisvē'ġa po ti trêsvē'ġa rayvari nehē.

⁵³ Akwaimbae'ga po ti gwayva gwa'yra'ga nehē.

Gara'yra'ga po ti ġa rayva nehē no.

Kunhangwerahēa po ti gwayva gwa'yrahēa nehē.

Hēara'yrahēa po ti hēa rayva nehē no.

Gwayva po ti kunhangwerahēa o'aihēa nehē.

Hēa'aihēa po ti hēa rayva nehē no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

*Ikwhavukahava
(Mateus 16.2-3)*

⁵⁴ Kiro Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Po kwara ihoa koty hovagwevagwe ġweri kwara, a'ero pe ei: “Nimbegwei amana,” pe'e pe. Oky tuhē a'ero. ⁵⁵ Po nhimbya hugwi vvytua uhu, a'ero pe ei: “Kwarahyahi po ti nehē.” Kwarahyahi tuhē a'ero. ⁵⁶ Pe pehepia yvaga ikwahava aerēva'ea. Nurā pe ei: “Aerē po ti ikyri nehē.” Pe pehepia avova'ea ikwahava aerēva'ea. Nurā pe ei: “Aerē po ti kwarahyahi nehē.” A'ea pe pekwaha katu.

—Emo imbaragwahave'jve'ġa ja po pe reki. Pehepia tehe pe ojipeva'ea aġwamova'ea – kiroki a'ea ikwahavuka aerēva'ea. Emo pe napembaragwahavi reki aerēva'ea rehe, ei Jesus'ga ġa pe. Pe ko ahemoandyandyiva'ero! ei Jesus'ga. Maranameuhū pe napembaragwahavi aġwamova'ea rehe nhinhi'ġa renduvame! Onhimiva'ea nhinhi'ġa pe me naerū?

*Pejeaprogita ti, ei Jesus'ga
(Mateus 5.25-26)*

⁵⁷ —Pe tuhē pekwaha hamo! ei Jesus'ga. Maranameuhū pe napendeaprogitakatui naerū ikwahave'yma? Pkwaha ti! ei Jesus'ga. ⁵⁸ Kiro po ti ji imombe'ui pe me ikwahavuka pe me nahā ti pejeaprogita katu javo. Ji rendu ti a'ero.

—Po nde te'varuhuro ojipe'ga pe, a'ero po ti ga ei nde ve nehē: “Xaho tuhē ji rupi juiz'ga pyri,” e po ti ga nehē. “Ga pe po ti ji nderekote'varuhua mombe'ui nehē te'i ti ga nhandereaporogita pe javo,” e po ti ga nde ve nehē. Ga nde rerohorame juiz'ga pyri ejirokwa ti javo ga pe ga ma'ngoma'ngoga ga rupi egwovo. Ere ti ga pe: “Nhande tuhē ti xanhimbovyvy na'ē.” A'ea ti ere ga pe. Po ti nde nerema'ngoma'ngogi ga pehea rupi nehē, a'ero po ti ga nde rerohoahi juiz'ga pyri. A'ero po ti juiz'ga nde mondoukari guarda'ga pe nehē. Guarda'ga po ti nde mongi cadeia pype nehē. ⁵⁹ A'e ji pe me: A'ea pype po ti nde pytai nehē. Nde imondokatupave'y mame ikwepykava, a'ero po ti guarda'ga nanerenohema'javi nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

13

Pemano pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē

¹ A'ea Jesus'ga imombe'urē pevove'ga pyteripeve'ga ei Jesus'ga pe:

—Pilatos'ga ahe jukaukari ojiheva'ea Galiléiapeva'ea ko. Okwava'ē pota Galiléiapeva'ea mbatepyryva ikwava'ēhava rehe Tupana'ga pe okovo. Ahe mbatepyryva jukarame Pilatos'ga ahe jukaukari. Aherekoa ono'ō mbatepyryva rékoa pavēi ga ahe jukaukarame, ei ga Jesus'ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Tiruahū ahe Galiléiapeva'ea ogwyrivepe'ga hohe. Nurā Pilatos'ga ahe jukaukari.” A'ea po pe ei naerū? ei Jesus'ga ga pe.

³ —A'e ji pe me: Pe ndapekwahavi pe'erame nanongara. A'ereki ahewyrivepe'ga oko te'varuhu ahe ja. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikovo. Pepohire'y mame jugwi pe nhaporemo po ti pemano no pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē.

⁴ —O'a onga jo'ajo'ara Jerusalémmeva'ea rehe dezoitova'ea rehe ahe jukavo Siloépeve'ga gwyrivepe'ga gwyri pe. Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Tiruahū dezoitova'ea ojipe'ga hohe Jerusalémmeve'ga hohe. Nurā ahe rehe onga jo'ajo'ara ari.” A'ea po pe ei naerū?

⁵ —A'e ji pe me: Pe ndapejapyakatui ahe rehe. A'ereki Jerusalémmeve'ga oko te'varuhu ahe ja. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pepohire'y mame jugwi pe nhaporemo po ti pemano no pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Ahã yva'ia figueira rehe

⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ga pe ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei ga pe:

—Akwaimbae'ga oho ko pe uva tymipyra pype. Pevo i'yva ami figueira. Oho ga heka hehe yva'ia figo ta'u ti javo. Ndogwerekoi yva'ia figo hehe reki. ⁷ A'ero ga ei gwemitymipyra repiakatuhara'ga pe: “Três anos imbokwara'ara'ari ji rujirurame avo heka figo figueira rehe. Ahã reki. Eha ti a'ero. A'ereki o'ã novia yvya po'ruavo,” ei ga.

⁸ —A'ero garemitymipyra repiakatuhara'ga ei: “Na ti ojipeji um ano imbokwara'ari hehe nehē. Kiro po ti ji hyvykoi yvya imondovo i'atagwera yvapo pyri nehē. ⁹ Po i'a nehē, a'ero pyry. Po ndi'ai nehē, a'ero ti emboharuka,” ei ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

Jesus'ga omombi onhimombeva'ea karugwara

¹⁰ Aerē sábadu rupi kiro Jesus'ga ga mbo'ei gwe'yja'ga jatykahava pype.

¹¹ Ipye kunhangwerahēa rekoi. He'yiva'ea dezoito anos imbokwara'ari hēatetirūa rehe. A'ea rupi hēa nopo'agatui. Onhimombe hēa okovo. A'ereki anha'ga nomopo'agatuukari hēa pe. ¹² Hēa repiagame Jesus'ga ei hēa pe:

—Kunha, ei ga. Avo ejo.

Hêa rurame ga pyri ga ei hêa pe:

—Ndepiro'y nde netetirûa hugwi kiro, ei ga.

¹³ Hêa rehe ga pokogi kiro. A'ero kotihî hêa po'agatui. Tupana'ga mbo-heteavo hêa ei:

—Pryry hete Tupana'ga ji ve, ei hêa gworygworyvamo ga rehe.

¹⁴ Kiro huvihava'ga judeus'ga jatykahava pype ga nhimboahivi Jesus'ga pe. A'ereki sâbado rupi Jesus'ga omombi hêatetirûa judeus'ga poravykye'yma rupi. A'ero huvihava'ga ei ipypeve'ga pe:

—Oporavyky po ahe ojipea rupi seis dias rupi hamo. A'ea rupi ti pejo tomombi ga petetirûa. Sâbado rupi rûi po ti ga tomombi petetirûa nehê, ei ga gajatykahava jaramo.

¹⁵ A'ero Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ei ijara'ga pe ipypeve'ga pe no:

—Pe'e pe ji ve: “Okokatu'ava'ero peko. Pe nhaporemopeporavyky sâbado rupi no! A'ereki sâbado rupi pembopiro'y penhenymbava boi burro reheve hapÿja hugwi herogwovo y pe imbo'y'gwovo.

¹⁶ —Hêa reki, Abraãova'ea rakykwepoharamo ko hêa, ei Jesus'ga. Satanás'ga okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga anhaça ruvihavuhu'ga, gaha hêa pojykauka ojipyryva'ea pe. Nurâ hêa nopo'agatua'javi. He'yiva'ea dezoito anos imbokwara'ara'ari hêa pojykaukame. Jihi a'e: Pryry ji imbopiro'yi karugwara hêa hugwi sâbado rupi, ei Jesus'ga.

¹⁷ Ga nhi'igame ga arôe'ÿve'ga ndipoyjayjari. Ipypeve'ga reki ga ndoryndoryvamo Jesus'ga rehe onhimongyavo. A'ero ga ei:

—Oapo hete Jesus'ga ahemonghimomby'ava'ea pyryva'ea. Ipopoaka hete ga, ei ga gworyvamo garembiapopava rehe.

Mostarda ra'ynha xunhiheteva'ea
(Mateus 13.31-32; Marcos 4.30-32)

¹⁸ Ojo'java'ea pyvô Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marâ hekoi kiro vyvakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvi-havuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. ¹⁹ Akwaimbae'ga gwereko mostarda ra'ynha. A'ea ga itymi ko pe, ei Jesus'ga. Henhunhamemostarda roryroryvamo. Aerê yvovouhuro tuhê. A'ero gwyrâ'ia ruri onhimongyavo upa hakâ rehe japovo gwaityga, ei Jesus'ga he'yje'ÿve'ga po ti he'yjuhu nehê javo.

Pão imbovuhava
(Mateus 13.33)

²⁰ Ojipea pyvô ojo'java'ea pyvô Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marâ hekoi kiro vyvakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvi-havuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. ²¹ Kunhangwerahêa opyhy he'yiva'ea vinte e cinco quilos de farinha de trigo, ei ga. Trigo pype hêa imbojihe'ari imbovuhava ta'apo ti ji pão javo. A'ero hêa igwaragwarai humbirimbiriga trigo ru'uma. Igwaigwavete imbovuhava onhinamba trigo ru'uma pype imbovuvupava, ei Jesus'ga igwaigwavete po ti ga herojijyi ojeaporoçita nehê javo.

Porta'ia ndipypiriva'ea
(Mateus 7.13-14, 21-23)

²² Aerê Jesus'ga hogahoi ojipeipe pe cidades pe. Cidades'i pe ga hoi no. Pevopevo ga ga mbo'embo'eavo ogwovo Jerusalém me.

²³ Pevove'ga e'i Jesus'ga pe:

—Orepojykaharetero emombe'u ore ve. Tupana'ga omombo aherekôte varuhua ahe hugwi okovo. Maramomi ga hugwi po ti Tupana'ga imombori gandekote'varuhua ga nderogwovo yvagi pe nehê toko ti ga jireheva'ero javo? Ndahe'yi po ga? ei ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

24 —Ndipypiriva'ea ko porta Tupana'ga ronga apoa. Pejirokwa hete ti penhimongiavo Tupana'ga ronga pype porta'ia rupi ndipypiriva'ea rupi ga pyri. A'e ji pe me: Pejirokwa hete ti penhimongiavo. A'ereki he'yjuhuve'ga oki pota garonga pype novia. Emo ga ndoki.

25 —Aerê po ti Tupana'ga po'ami hovapytyma porta nehê. Po pe ami mytu'ê me a'ea rupi, a'ero po ti pe kwapekwari porta rehe novia nehê. A'ero po ti pe ei nehê: “Ehovapytymba'vo ti porta ore ve orepojykaharetero.”

—A'ero po ti ga ei pe me nehê: “Nahovapytymba'vogi po ti ji pe me nehê. Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero,” e po ti ga nehê.

26 —A'ero po ti pe ei nehê: “Oro'u ko ore nde pyri ikwehe. Erembo'e nde pehea rupi oreidade rapea rupi ikwehe.”

27 —A'ero po ti ga ei pe me nehê: “A'e ji pe me: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero. Pejipe'a pa ti ji hugwi pejigwovo. A'ereki nane'ymi pe pekote'varuhu.” A'ea po ti ga ei pe me nehê, ei Jesus'ga ga pe.

28 A'ea rupi po ti pe ga ndepiagi nehê: Abraão'ga, Isaque'ga, Jacó'ga nehê. Pe ga ndepiapavi Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga nehê no. Okipavipe po ti ga Tupana'ga ronga pype pe ga ndepiagame nehê. Tupana'ga nape-mongiukari gwonga pe nehê. A'ea rupi po ti pe jehe'oi pejihe penhi-monha'ngavo hahyrame pejive pevo nehê, ei Jesus'ga.

29 —Uhu po ti ojipe'ga nehê. Kwara ipora hugwi po ti ga nduganduri kwara ihoa hugwi no, tyapyra hugwi no, nhimbya hugwi no. Ga uhu oapyga nehê ti'u ti Tupana'ga ronga pype javo, ei Jesus'ga ga pe.

30 —Pehendu ti! ei Jesus'ga. Kiroki ga huvihava rüi agwamo – jara'ga po ti huvihava nehê. Kiroki ga huvihava agwamo – jara'ga po ti ndokoa'javi huvihavamo nehê, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga oarô hete Jerusalém (Mateus 23.37-39)

31 Kiro fariseus'ga nduri ovahema Jesus'ga pyri. Ga pe ga ei:

—Heregwovo avo hugwi. A'ereki Herodes'ga nde juka pota, ei ga.

32 A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ga ko huvihavatehea jagwa'ria'java'ea ja raposa ja. Peho ji mombe'gwovo ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ehendu ti!” ei Jesus'ga nde ve. ‘Kiro ji ambojipe'ape'a ahe hugwi anhağa Diabo'gapyriva'ea. Amombimombi ji aheterirüa ahe hugwi no agwamo. Nahâ ji poravykyi kiro. Ko'emame na jitehe ti. A'ea py'rovo po ti ji poravykypavi nehê.’ A'ea Jesus'ga ei nde ve.” A'ea ti pe'ji Herodes'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

33 —Pe'e katu pe pe'erame ji ve: “Heregwovo.” Na tuhê. Taho ti ji jigwovo pea rupi kiro ko'emame no a'ea py'rovo no jigwovo cidade de Jerusalém me. A'ereki Jerusalém me jate ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea juka pota jipi. Pevo jitehe po ti ga tajijuka nehê naerü! ei Jesus'ga ga pe.

Kiro Jesus'ga ei cidadepeve'ga pe Jerusalémmeve'ga pe:

34 —Jerusalémmeva'ero pe pejuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea jipi, ei Jesus'ga. Tupana'ga ahe mondoukarama pe pyri pe peapiapi ahe jipi ahe jukavo, ei Jesus'ga. Inamutiğa omono'ono'õ gway'ria opepoa gwyri pe. Na jitehe he'yjuhuva'ea rupi ji pe mono'ombotara'jara'javi ji pyri inamutiğa ja pe nderekokatupota novia. Emo pe ndapepotaruhui, ei Jesus'ga.

³⁵ —Pehendu ti a'ero! Kiro po ti Tupana'ga pohiri pe hugwi nehē. Ga ndohepiakatua'javi pejatykahavuhua a'ero nehē. Pe tehe po ti peko a'ero nehē. Pe ndajirepiaga'javi nehē, a'e katu ji pe me. Aerē jate po ti ji rura'javi nehē. A'ea rupi po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ti tomombyry Jesus'ga pe. Gaha Tupana'ga ga mbuhuruka,” pe'e po ti pe nehē, ei Jesus'ga.

14

Jesus'ga omombi ahevuvura ahe hugwi

¹ Aerē sábadu rupi Jesus'ga hoi fariseus'ga nduvihava'ga ronga pe ta'u ji pevo javo. Ga vahemame garonga pe ga Jesus'ga repiahetei fariseu'ga fariseu'ga pavēive'ga pavēi javo ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga okote'varuhuavo nehē? Po nahā, a'ero po ti nhande ga mbotegwetei nehē, ei ga ojohupe.

² Jesus'ga rovai pyteri pe oko itetirūave'ga. Ovuvu pa ga hugwi gapya gajyva. ³ Kiro Jesus'ga ei judeus'ga mbo'ehara'ga pe a'ero – kiroki ga ombo'e jipi Moisés'va'ea rembikwatijara rehe. Ga pe fariseus'ga pe no Jesus'ga ei:

—Mahā po pyry? Mara'ngu po sábadu rupi ahe imombiga gatetirūa ga hugwi? Mara'ngu po ahe imombige'yma gatetirūa sábadu rupi? Mahā po pyry?

A'ea Jesus'ga ei ga pe tonhi'ṭpondekwa ti ga javo.

⁴ Emo ga nonhi'ṭpondekwavi. A'ero Jesus'ga pokogi itetirūave'ga rehe imombiga gavuvura ga mondouka garonga pe. ⁵ Ga pe Jesus'ga ei:

—Erereko po nde jumento. Boi po nde erereko. Po nerenymbava ihiri ikwaruhua pype, a'ero po kotihī nde ipyhygi enhenymbava henohema jugwi sábadu rupi. Nahā nde enhenymbava rereko katu. A'ereki pyry nerenymbava nde ve.

A'ea Jesus'ga ei fariseus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no pyry ji itetirūave'ga pokogi sábadu rupi no javo.

⁶ Nonhi'ṭpondekwavi ga. A'ereki ga gwenohē tuhē sábadu rupi.

Nonhimbohetei po ahe hamo

⁷ Kiro ga nduri fariseus'ga ojipe'ga ndeheve – kiroki ga fariseu'ga ga mono'oguka ga mbuhuruka gwonga pe i'gwovouka ga pe. Oapy ga huvihava'ga apykava rehe ikatuva'ea rehe. “Tianderepia pa ti ga nhande mboheteavo,” ei ga. “A'ereki nhande ga hohe,” ei ga ovyteri pe.

Ga apygame hehe Jesus'ga ga ndepiagi. A'ero ga ei imombe'gwovo ojo'java'ea ga pe. Ga pe ga ei:

⁸ —Po toryva jara'ga pe mono'ogukari pe'u ti javo toryvi pe gamohembirekohai pe. Pehorame toryva repiaga ti tapeapygi huvihava'ga apykava rehe ikatuva'ea rehe tianderepia pa ti ga jave'yma. Mara'ngu po ijara'ga javo ndeohoheve'ga pe: “Herejo toryva repiaga”? ⁹ A'ero po ti ga ruri nehē. Nurā po ti ijara'ga ei pe me nehē: “Na ga apygi pe py'rovo huvihava'ga apykava rehe ikatuva'ea rehe.” Ga erame na pe me, a'ero po ti pe ndapepoyjayjari nehē pejigwovo peapyga irupe okoteheve'ga apykava rehe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁰ —Po toryva jara'ga pe mono'ogukari toryva repiagauka pe me nehē. Peapy na'ē ti okoteheve'ga apykava rehe. Aerē po ti ijara'ga ruri javo pe me nehē. “Pejikoty'a pe ji pavēi,” e po ti ga pe me nehē. “Ikatuva'ea rehe ti peapy huvihava'ga apykava rehe.” Ga erame na, po ti ojipe'ga ga renduvi – kiroki ga oapy pe pyri. A'ero po ti ga ei pe mombe'gwovo: “Gahā ore hohe.” Nahā po ti ga ei pe mboheteavo nehē, ei Jesus'ga.

11 –Po pe ei: “Jihi ko huvihavamo ojipe’ga hohe pa.” Po pe ei a’ea penhimboheteavo pepopoakaramo pejikovo aha huvihavamo, a’ero po ti Tupana’ga ei pe me nehē: “Pe ndapekoi huvihavamo. Napenhimbohetei po pe hamo a’ero!” A’ea po ti Tupana’ga ei pe me nehē, ei Jesus’ga. Po pe napenhimbohetei ojipe’ga pokokatuavo, a’ero po ti Tupana’ga ei pe me nehē: “Peko ti huvihavamo.” A’ea po ti ga ei pe me nehē, ei Jesus’ga ga pe.

12 Jesus’ga ei fariseu’ga pe – kiroki ga ombuhuruka ga gwonga pe e’u ti ji pyri javo. Ga pe Jesus’ga ei:

–Nde japoramame mbatera to’u ti ga javo, terembuhurukari ti ga ejipyri – kiroki ga ojikoty’a nde pavēi. Terembuhurukari ti neirū’ga, eje’vja’ga, imbateve’ga. Terembuhurukari ti nanongara’ga arimo ppytunimo no to’u ti ga javo. Po nde ga mbuhurukari, aerē po ti ga ei nde ve nehē: “Herejo i’gwovo kiro oreronga pe.” Nahā po ti ga toryva kwepyygi nde ve nehē, ei Jesus’ga ga pe.

13 –Po nde japoramame toryva koji’i pyry nde ga mbuhurukari imbaterē’yve’ga, ika’naka’nauhūve’ga, ipyka’naka’nave’ga, heakwagweve’ga. Nanongara’ga embuhuruka ti to’u ti ga ji pyri javo. 14 A’ero po ti pyryhetero nde ve nehē. Ga po ti ndokwepyygi toryva nde ve nehē. Tupana’ga reki ga pyryhetero nde ve nehē omanove’ga mbogweravame pyryve’ga mbogweravame nehē, ei Jesus’ga ga pe.

Hehanhuhū toryva (Mateus 22.1-10)

15 Jesus’ga pyri ga i’ui oopyga mesa pyri Jesus’ga renduva. Gapyteripeve’ga ei Jesus’ga pe:

–Horyory po ti ga nehē – kiroki ga o’u Tupana’ga ruhava pype Tupana’ga rekorame nhanderuvihavuhetero, ei ga Jesus’ga pe.

16 A’ero Jesus’ga ga mbo’ei ojo’java’ea pyvō. Imombe’gwovo ga ei ga pe:

–Marā Tupana’ga vvyakotyve’ga nderekoukari okoramē gānduvihavuhetero? A’ea rehe po ti ji nde mbo’ei ikwahavuka nde ve imombe’gwovo a’ea’java’ea, ei Jesus’ga ga pe. Akwaimbae’ga ei he’yjuhūve’ga pe: “Kiro po ti ji japoukari toryva. Pe’u ti ji pyri,” ei ga ga pe. A’ero ga hoi japovouka, ei Jesus’ga imombe’gwovo. 17 Omboavujikwepavuka ga inoguka. A’ero ga ojipyryve’ga mondoukari ga pyri. Ga pe ga ei: “Eho javo ga pe: ‘Hepejijo kirogwe. A’ereki ga omboavujikwepavuka mbatera pe me’.”

–“Kwa,” ei ga ogwovo javo ga pe.

18 –Ganhi’iga renduvame ga ndohopotari toryvi pe. Ga pe ga ega’ei: “Ndorohoi ore. A’ereki nahanahā ore oroko,” ei ga.

–Peropero gapyryve’ga hoi ga pe momorandupava novia a’ero. Ojipe’ga pyri na’ē gapyryve’ga hoi javo ga pe: “Herejo i’gwovo. Omboavujikwepavuka jiruvihava’ga nde ve.”

–Emo ga ei gapyryve’ga pe: “Apyhy ko ji kohoa itambere’ia mondovo. Tahō ji hepiaga. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe’u katu ti nderuvihava’ga pe tonhimonha’ngayme ti ga ji hoe’ymame i’gwovo ga pyri.”

–“Kwa,” ei ga a’ero ogwovo.

19 –Ojipe’ga pyri ga hoi ovahema a’ero javo: “Herejo i’gwovo.”

–Emo ga ei gapyryve’ga pe: “Apyhy ko ji he’yiva’ea nhirenymbava dez boi itambere’ia mondovo. Tahō ti ji hepiaga ipopoakara toporavyky boi ji ve. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe’u katu ti nderuvihava’ga pe tonhimonha’ngayme ti ga ji hoe’ymame i’gwovo ga pyri.”

–“Kwa,” ei ga a’ero ogwovo.

20 –Ojipe’ga pyri ga hoi ovahema a’ero.

–Emo gaha e’i gapyryve’ga pe: “Nhirembireko ji hēa pavēi ko. Nurā ji ndahoi i’gwovo ga pyri,” ei ga gapyryve’ga pe.

21—A'ero gapyrive'ga jivyri ua gwuvihava'ga pyri. Omombe'u pa ga ga pe ganhi'igagwera. “Nduri tuhê ga,” ei ga. “A'ereki nahanahâ ga oko.”

—A'ero garuvihava'ga nhimboahivi ganhi'igagwera renduvame. A'ero ga ei ojipyri'ga pe: “Haite! Eho ti pehea rupi cidade rapea rupi ja'oga rupi cidade pe. Eru ti ga: imbatere'yve'ga, ika'naka'nauhûve'ga, ipyaka'naka'nave'ga, heakwagweve'ga. Emongi ti ga nhironga pype to'u ti ga.”

22—Kotihî gapyrive'ga hoi ga nhi'ipo'ruavo. Iporia'ive'ga pe nhaporemo ga ei: “Hepejijo ji rupi. Pe'u ti jiruvihava'ga pyri.” Nahâ ga ga nderuri gwuvihava'ga rongga pe ga nderovahema ga mongiavo ipype. A'ero ga hoi gwuvihava'ga pyri javo: “Aru pa ji ga. Ndohygi reki ga mesa rehe,” ei ga gwuvihava'ga pe.

23—A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Eho ti cidade hugwi pepukuhua rupi pehe'ia rupi no pevove'ga mbuhuruka tuhê nhironga pe. Ohyahi ti ga nhironga rehe nehê. ²⁴A'ereki ji a'e nde ve: Jypyve'ga – kiroki ga nde hoypyrame nduri – ga ndo'ui'i'i po ti nhiremimboavujikwerukava'ea. Iporia'ive'ga jate po ti o'u,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Jesus'ga arôheterame ahe oko garemimbo'eharamo
(Mateus 10.37-39)

25 Aerê Jesus'ga hogahoi pehea rupi taho ti ji Jerusalém me javo. Ga rupi he'yjuhuve'ga hogahoi. Opyryryma Jesus'ga ei ga pe:

26—Po ga uhu ji pyri tako ji neremimbo'eharamo javo. Ji arôheterame po ti ga rekoji nhiremimbo'eharamo nehê. Koji'i ti ga tanhiarô hete gwuva'ga arôa hohe, oyhêa arôa hohe, gwembirekohêa arôa hohe, gwa'yra'ga arôa hohe, oirû'ga arôa hohe, okuvyra'ga arôa hohe gwendyra'ga arôa hohe. Koji'i ji arôheterame ga'arôa hohe po ti ga rekoji nhiremimbo'eharamo nehê. Koji'i ga ga arôrame nhiarôa hohe, namongoi po ti ji ga nhiremimbo'eharamo nehê. Gwemimbotarimo rehe ga rekorame po ti ji namongoi ga nhiremimbo'eharamo nehê. Ji rehe jate ti ga toko ji arôheteavo, ei Jesus'ga.

27—Po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehê ereko nde Jesus'gareheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe opohire'yma ji hugwi. Okoe'ymame nhiremimbotarimova'ea rehe ti ga tokoyme nhiremimbo'eharamo nehê, ei Jesus'ga ga pe.

28—Po peapo pota onga jo'ara, a'ero pe peapyna'êi pejapyakakatuavo hehe. Pejivyteri pe pe ei nehê: “Marâ? Ohy re po ti hehe nhiitambere'ia ikwepykavamo ji japoramé nehê? Marâ? Ndohygi po ti nhiitambere'ia hehe ikwepykavamo nehê?” A'ea pe ei pejapyakakatuavo ikwahava. Ihygame jate po ti pe japoi nehê, ei Jesus'ga.

29—Pejapyakakatuave'ymame ikwahave'yname po ti pe imbovyri okyta tehe japovave'yma nehê herekoa'jave'yname itambere'ia nehê. Hepiagame ga nhaporemo ga e'ie'i pe me pe jaita a'ero nehê. ³⁰“Pehepia ti ga! Ndoapoi gweuhu ga,” e po ti ga pe momba'gwovo nehê, ei Jesus'ga.

31—Po huvihavuhu'ga oho pota ojipe'ga nduvihavuhu'ga rovatiamo ga rurame otavuka ga pe, a'ero ga apyna'êi ojapyakakatuavo hehe. Ovyteri pe ga ei nehê:

—“Nhipavêive'ga ko he'yive'ga dez milve'ga soldados'ga. Emo vinte milve'ga soldados'ga ko gapavêive'ga. Gapavêive'ga he'yjuhu hete nhipavêive'ga hohe reki. Marâ po ti nhipavêive'ga ga nderekoi ga novatiamo ga ndurame otavuka ji ve nehê? Mara'ngu po ti ga ga jukavo nehê?” ei ga ovyteri pe.

32—Ojapyakarê hehe ga ei ovyteri pe: “Nhipavêive'ga po ti ndipopoakari ga pe nehê. Nduri ve ga. Irupe hete ga ji hugwi. Amondouka po ti ji ojipejipejiteve'ga nhipavêive'ga ga pyri nehê te'i katu ti ga ga pe ga

ma'ngoma'ngoga. Nurā ndura'javi po ti ga otavuka ji ve nehē." A'ea huvihavuhu'ga ei ikwahava ojapyakakatuavo, ei Jesus'ga.

³³ —Na jitehe penhimbopiro'y ti pejeaporogita hugwi peapoa hugwi no pejapyakakatuavo na'ē. Pe ji ti: "Kiro ti ji tako Jesus'ga remimbotarimova'ea rupi'jate. Jiapoa ko ga'apoa kiro." Po pe ndape'ei a'ea penhimbopiro'ye'yma pejeaporogita hugwi, a'ero po ti pe ndapekoi nhiremimbo'eharamo nehē, ei Jesus'ga.

Jukyra ndogwerekokatua'javi mbatera
(Mateus 5.13; Marcos 9.50)

³⁴ —Jukyra ko pyry. A'ereki omongo katu mbatera imonemukare'yma jupe. Pyry mbatera a'ero, ei Jesus'ga. Po jukyra ndapyryva'javi, marā po ti ahe imombyryva'javi jukyra a'ero nehē? Ahe nombyryva'javi tuhē jukyra! ei Jesus'ga. ³⁵ A'ero ahe ndopo'rua'javi jukyra. Ahe nomondoi yja pype tombohory nhiremityma javo. A'ereki nombohoryvi aheremityma. Ahe nombojihe'arukari i'atagwera rehe imondovo yja pype nhiremityma tombohory javo. A'ereki jukyra ndapyryva'javi. Omombo ahe a'ero.

—Po na jitehe pe ndapepyryva'javi, maranuhū pe ojipe'ga mongokatui naerū? Maranuhū po ti ji nhimoirūukara'javi pe me nehē pehepiuka ti Tupana'ga pyryva'ga pe javo pe me naerū? Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga'ga pe.

15

Ovelha ika'nhympyra
(Mateus 18.12-14)

¹ Aerē itambere'ia mono'ōhara'ga nduganduri Jesus'ga pyri okote'varuhuve'ga pavēi. Ga uhu pa onhimonao'oga Jesus'ga pyri tihendu Jesus'ga javo. ² Fariseus'ga gambo'ehara'ga pavēi ndopotari okote'varuhuve'ga ndurame Jesus'ga pyri. A'ero'ga ei:

—Ojihe'a Jesus'ga okote'varuhuve'ga ndehe gworygworyvamo'ga ndehe! Ga pyri'ga i'ui no, ei'ga.

³ Nurā Jesus'ga imombe'ui fariseus'ga pe ojo'java'ea. Ga mbo'eavo'ga ei:

⁴ —Po pe pereko penhenymbava cem ovelhas. Po ojipeji oka'nhy pe hugwi, ndapehoi re po pe heka naerū? Peheja po pe naerū he'yiva'ea noventa e nove ovelhas ongae'yi me pejigwovo hekapige'yma ojipeji ika'nhyrava'ea repiaga. ⁵ Hepiagame po pe imondoi peahavi pejoryjoryvamo herua.

⁶ Pevahemame penhonga pe po pe'ga mbuhurukari peji'pyri pejikoty'ave'ga pejikotyve'ga ndeheve. Pe'e po pe'ga pe: "Pejoryjory ti ore pavēi. A'ereki ore orohepia orenenymbava ovelha ika'nhympyra." Nahā po pe ei, ei Jesus'ga.

⁷ —Na jitehe yvagi'peve'ga ndoryndoryhetero yvagi pe okote'varuhuve'ga pohirame okote'varuhua hugwi. Tupana'ga ga rerura'ja ojipyri. Noka'nhyra'javi ga Tupana'ga hugwi. Oka'nhyve'ga ja rūi noventa e nove pyryve'ga ndekoi, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: Koji'i yvagi'peve'ga ndoryndoryvamo ojipeji'ga rehe oka'nhympyra'ga rehe ga pohirame okote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga'ga pe.

Itambere'ia ika'nhympyra

⁸ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea. Ga mbo'eavo'ga ei:

—Po kunhangwerahēa gwereko itambere'ia dez moedas de prata, ei Jesus'ga. Po hēa omoka'nhy ojipeji gwonga pype, a'ero po hēa imondyji lamparina tahepia ti itambere'ia javo. Opehihepi katu po hēa gwonga pype ytya mbojatyka itambere'ia rekapige'yma hepiaga, ei Jesus'ga. ⁹ Itambere'ia repiagame po hēa'ga mbuhurukari ojipyri ojikoty'ave'ga okotyve'ga no.

A'ero po hēa ei ǵa pe: “Pejoryjory ti ji pavēi. A'ereki ji ahepia itambere'ia nhiremimoka'nhympyra,” e po hēa, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁰ –Na jitehe Tupana'gapyrive'ǵa yvagipeve'ǵa ndoryndoryvamo okote'varuhuve'ǵa pohirame okote'varuhua hugwi ojipejive'ǵa. Noka'nhyma'javi ga Tupana'govo hugwi. A'ereki Tupana'ga ga rerura'ja ojipyri, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ǵa pe.

Gara'yra'ga oka'nhympyra'ga

¹¹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea. Ga mbo'eavo ga ei:

–Mokōi akwaimbae'ga ra'yra'ga. ¹² Uva'ga pe ipyahuve'ga ei: “Apī,” ei ga. “Aheruva'ga ti tomo'ē ombatera gwa'yra'ǵa pe ǵa yvuakarama. Emo'ē ti kiro a'ero. Embuhu'ji ve kiro jiapoa,” ei ga. A'ero garuva'ga imo'embavi ombatera he'yiva'ea gwa'yra'ǵa pe imondovo, ei Jesus'ga.

¹³ –Aere'ī ipyahuve'ga imono'ombavi ombatera. Kiro ga herohoi. Paivo ga hoi upa. Pevo gwe ga hogahoi hepia'ngia rehe. Nharuiveuhū ga okovo.

¹⁴ –Oitambere'ia ga imondopavi a'ero hehe. A'ea rupi tiruahū ǵagwryi pe. A'ereki itymipyra nahenhui. Ahā tuhē mbatera pevo a'ero. Kiro ǵa jukapahetei ty'ara. Ga ndogwerekoa'javi ojive no. A'ero ty'ara ga jukai.

¹⁵ Nurā ga hoi oporavykyavo pevove'ga pe tapyhy mbatera jijive javo. Pevove'ga omboporavyky ga a'ero ga mondovo njuhū me. “Ehepia katu ti porcos tohoyme ti a'ea hugwi i'urame,” ei ga ga pe.

¹⁶ –A'ero ga hepiakatui porcos ga pe okovo. Ougwei ga ipoitava reki tanhimoytaromouka javo novia. A'ereki ǵa nomondo'i ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁷ –Aerē ga japyakwapupugamo. “Garamo ji pytauhui avo naerū?” ei ga ovytyeri pe. “O'u katu ǵa mbatera – kiroki ga oporavyky jiruva'ga pe. Ga ndohygi reki hehe. He'yiva'ea hembyruera ga gwereko a'ero. Emo jihi kiro po ti amano avo jitekovo. A'ereki ji juka hete ty'ara,” ei ga ovytyeri pe.

¹⁸ –“Aho aha po ti ji nhivahema apina'ga pyri nehē. A'e po ti ji ga pe nehē: Apī, ji rekote'varuhui Tupana'ga pe yvagipeve'ǵa pe. Nde ve ji rekote'varuhui no. ¹⁹ Ere'e po nde ji ve hamo: 'Jira'yra'ga rūi kiro ga reko'i ji ve.' A'ea po nde ei ji ve hamo. Na ji poravykyi nde ve nehē oporavykyve'ǵa ja a'ero nehē. A'ea po ti ji ei jiruva'ga pe nehē.” A'ea ga ei ovytyeri pe ojapyakavo oina, ei Jesus'ga. ²⁰ Ovy ga a'ero opohia oporavykyia hugwi porcos reja ua pea hugwi.

–Ovahē gwerī ga uva'ga rongā pe ua. Irupe garuva'ga gwa'yra'ga repiagi. “Kirogwe jira'yra'ga jivyra'javi ji pyri. Aporogwety'ji ga,” ei ga. A'ero ga nhani ga repenhana. Obeija ga ga gworygworyvamo ga rehe ga anhuvana.

²¹ –Kiro ipyahuve'ga ei uva'ga pe: “Apī,” ei ga. “Ji rekote'varuhui Tupana'ga pe yvagipeve'ǵa pe oji'i. Nde ve ji rekote'varuhui no. Ere'e po nde ji ve hamo: 'Jira'yra'ga rūi kiro ga reko'i ji ve.' A'ea po nde ei ji ve hamo,” ei ga.

²² –Emo garuva'ga e'i ojipyrive'ǵa pe: “Haite! Peru ti tapy'ynhapikatua – kiroki a'ea koji'i ikatu. Pemongiuka ti ga pe. Pemondo ti gapoakagareheva'ea gapoakaǵa rehe. Pemondo ti ga pe sandalias no,” ei ga ǵa pe. ²³ “Peho ti herua imboky'rauhu'iva'ea bezero yuranuhūa ra'yra. A'ea nhande iporakahetei. A'ea pejuka ti,” ei ga. “Ti'u ti. Tiapo ti toryva. ²⁴ A'ereki jira'yra'ga horame ji hugwi ji ei: Omano ga. A'ereki ji a'e ikwehe'i: Ji ndahepiaga'javi po ti ga nehē. Kiro ga jivyra'javame ji pyri ji ei: Okwerava'ja ga. Oka'nhympy ko ga ji hugwi ohorame ji hugwi. Kiro ji ga repiaga'javi,” ei ga ojipyrive'ǵa pe.

–“Kwa,” ei ga ogwovo. Kiro ga japo'i toryva.

²⁵ –Ojihuvypyve'ga reko'i ko pe. Kiro ga ruri ojivyva onga pe. Ovahemame ga henduvi. A'ero ga ei ovytyeri pe: “Opy po ǵa imonhi'igā,” ei ga.

26 –Ojipyri ga ojipyriye'ga mbuhurukari javo ga pe: “Maraname ġa japoi toryva?” ei ga.

27 –“Neirū'ga uhu,” ei gapyriye'ga ga pe. “Nderuva'ga ga rerekokatua'ja. ‘Nitetirūi ga,’ ei nderuva'ga. ‘Okoji jira'ya'ga,’ ei ga. Nurā nderuva'ga ojukaika imboky'rauhu'iva'ea bezerro,” ei ga.

28 –Ojihuvypyve'ga onhimonha'nga henduvame. Ndokipotari tuhē ga onga pype toryva repiaga. A'ero garuva'ga hemi ua ga pyri. “Herejo tuhē,” ei ga gwa'ya'ga pe. A'ea ga ega'ei ga pe.

29 –A'ero ojihuvypyve'ga ei uva'ga pe: “Ji rendu ti! Imbokwara'ara'arame jiji aporavyky hete nde ve jitekovo. Nane'ymi nenhi'ġa rupi ji ako katu. Ji ve nde nerembuhuri'i'i xunhiva'ea cabrito. Poi nde nerembuhuri ji ve toapo ti ga toryva javo ojikoty'ave'ga pavēi. 30 Gaha reki, ndera'ya'ga, ga jig-waraipavi neitamere'ia rehe imondovo ahe'upahara'ga pe. Ga rura'javame nde ijukaukari ga pe imboky'rauhu'iva'ea bezerro,” ei ojihuvypyve'ga uva'ga pe.

31 –“Pi'a,” ei garuva'ga ga pe. “Nane'ymi nde ruvi ji pyri. Nhimbatepava nembatera tuhē okovo. 32 Piry nhande roryroryvamo. Nurā ti tiapo toryva. A'ereki neirū'ga horame nhande hugwi nhande ei: Omano ga. A'ereki nhande xa'e ikwehe'i: Ndihepiaga'javi po ti nhande ga nehē. Kiro ga jivyra'javame nhande pyri nhande ei: Okwera'ja ga. Oka'nhympy ko ga nhande hugwi ohorame nhande hugwi. Kiro nhande ga repiaga'javi,” ei garuva'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

16

Akwaimbae'ga omoandyandyi gwuvihava'ga

1 Kiro Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe imombe'gwovo ojipea. Ga mbo'eavo ga ei:

–Imbateheteve'ga ei ojipyriye'ga pe: “Ehepia katu nhimbatera ji ve ima'eamo ipyhyga itambere'ia ji ve,” ei ga ga pe.

–“Kwa,” ei ga.

–Aerē imbateve'ga pyri ga uhu javo ga pe: “Ndepyriye'ga ojigwarajuhu nembatera rehe,” ei ga imbateve'ga pe.

2 –Imbateve'ga ombuhuruka ojipyriye'ga a'ero. Ga pe ga ei: “Garamo nde rekouhui? Nde mombe'u ġa ji ve. Maraname nde jigwarai nhimbatera rehe? Ekwatija ti ji ve imombe'gwovo enhimima'ēa. Tahepia ji. Nde po ti ndereporavyky'javi ji ve hepiage'yma nhimbatera ji ve nehē,” ei ga ga pe.

3 –A'ero gapyriye'ga ei ovyteri pe: “Marā po ti ji rekoi a'ero nehē? Kiro po ti jiruvihava'ga ji mondohetei ojihugwi ji mboporavyky'jave'yma ojive nehē. Ndajipopoakari ji. Nurā ndahyvykoi ko pe. Naporanduva'uvi ji mbatera ojipe'ga hugwi. Marā po ti ji rekoi ipyhyga mbatera jivive nehē?” ei ga. 4 Ojapyaka ga. “Ah! Kiro ji akwaha!” ei ga. “Nahanahā po ti ji rekoi ġa mbohoryoryva ji rehe nehē. A'ero po ti ġa ji mboapygi ġwonga pype ji rerekokatua'vo nehē ji poravyky'jave'ymame ga pe nehē,” ei ga ovyteri pe.

5 –A'ero ga mbojopy'rupy'ruavo ga ġa mbuhupavukari ojipyri – kiroki ga ndokwepygi ve garuvihava'ga pe. Urypyve'ga rurame ga ei ga pe: “Maramomi nde nderekwepygi ve jiruvihava'ga pe?” ei ga.

6 –A'ero ga ei gapyriye'ga pe: “He'yiva'ea ikava cem tambores de azeite,” ei ga.

–A'ero gapyriye'ga ei ga pe: “Koro neconta ikwatijara. Haite! Eapy ti ikwatijara'java he'yiva'ea rerrojijita. Ndahe'yiva'ea cinquenta tambores jate ti ekwatija. A'ea po ti nde ikwepygi ga pe nehē,” ei ga. A'ero a'ea ga ikwatijari.

7 —Ojipe'ga pe ga ei ga rurame: “Maramomi nderekwepyi ve jiruvihava'ga pe?”

—A'ero ga ei ga pe: “He'yiva'ea ha'ynha cem alqueires de trigo.”

—A'ero gapyrive'ga ei ga pe: “Koro neconta ikwatijara. Haite! Eapy ti ikwatijara'java he'yiva'ea reroyiyita. Ndahe'yiva'ea oitentat alqueires jate ti ekwatija. A'ea po ti nde ikwepyi ga pe nehē,” ei ga. A'ero a'ea ga ikwatijari.

8 —Aerē ikwahavame garuvihava'ga ei: “Heaporoğita jipyrive'ga ojapyakaheteavo ji moandyita ikwahava.” A'ea ga ei ojipyrive'ga omoandyirame, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—A'ereki okote'varuhuve'ga okwaha ojogwerekovo gweaporoğitaro. A'ea ga ikwahavi pyryve'ga hohe jireheve'ga hohe kojahuarupive'ga hohe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

9 —Jihi a'e pe me, ei Jesus'ga ga pe. Pemondo ti iporia'ive'ga pe penhiitambere'ia tohoryory ti ga pejihe. A'ero aerē pe manorame ipyhyga'jave'yma itambere'ia, po ti ga ndoryndoryvamo jitehe pe ndehe nehē pe mboapyga ojipyri pevo yvagi pe nehē - kiroki a'ea ndopavi nehē. Pevo nane'yimi po ti nde ruvi ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

10 —Kiroki ga ndahe'yiva'ea repia katu - gaha he'yjuhuva'ea repia katu no ahe mbojikoga ojihe. Kiroki ga ndahe'yiva'ea rehe omotetirua - gaha he'yjuhuva'ea rehe omotetirua no ahe mbojikoge'yma ojihe, ei Jesus'ga. 11 Po pe ndapepo'rukatui vyakotyva'ea penhiitambere'ia, a'ero po ti Tupana'ga nomondo i oapoa pyryheteva'ea yvagipeva'ea pe me nehē topo'ruyme ti ga javo. 12 Po pe ndapehepiakatui aheapoa ahe ve ahe mbojikoge'yma ojihe, a'ero po ti Tupana'ga nomondo i peapoa pe me nehē, ei Jesus'ga.

13 —Kiro po ti ji ga mombe'ui mokonha'ga ahepojkahara'ga pe me pe mbo'eavo, ei Jesus'ga. Tiruahū ahe poravykyrame mokonha'ga pe opojkahara'ga pe. Po ahe oporavyky mokonha'ga pe, a'ero po ahe ojipe'ga arōhetei ojipe'ga arōe'yma. Ovy'a hete po ahe onhimiarōve'ga rehe ojipe'ga koty ojirovage'yma.

—Na jitehe ahe nonhi'ipo'rukatui Tupana'ga ovy'aheterame itambere'ia rehe. Tupana'ga potaheterame ahe ndovy'ahetei itambere'ia rehe. Itambere'ia potaheterame ahe ndojirovagi Tupana'ga koty, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Tupana'ga okwaha aherekote'varuhua

(Mateus 11.12-13; 19.9; 5.31-32; Marcos 10.11-12)

14 Jesus'ga imombe'urame gwemimbo'ehara'ga pe fariseus'ga ga rendupavi. Fariseus'ga opotaruhu itambere'ia. Nurā ga ndopotari Jesus'ga remimombe'ua. A'ero ga Jesus'ga jaihetei ga rerekomemuamo.

15 Kiro Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—Pehe peko katu ahe pejepiagame jate. A'ero ahe ei: “Tupana'ga roryryvamo ga ndehe ganderokotua rehe.” Ikwahave'yma ahe ei nahā ombaragwahave'yma gwaramo pendekote'varuhua rehe. Tupana'ga ki a'e te okwaha pendekote'varuhua. Aheremimboheteva'ea pe Tupana'ga ei: “Ite'varuhu hete!” ei ga.

16 —Ymyahū ymyahūva'ea ahe mbo'ei Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igawera rehe no. A'ea rehe ymyahūve'ga ga mbo'ei ikwehe'i no nahanahā ti peko katu javo. Kiro João Batista'ga agwamove'ga mbo'ei pyryva'ea rehe ji pavēi, ei Jesus'ga. Ga mbo'eavo ore ei ga pe: Kiro Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero nhande ripakatuaovo. Orerenduve'ga heroviapotahetei orenhi'iga. A'ero ga ei: “Toko ti ga oreruvihavuhuhetero.” A'ea ga ei ipotaheteavo ojikoga Tupana'ga rehe.

17 —Po yvaga opa. Po yvya opa. Moisésva'ea remimbo'eagwera ki a'e te ndopavi'i'i. Xunhi'i'iva'ea rui po ti ipavi jugwi nehē, ei Jesus'ga.

18 —Kiroki ga opohi gwembirekohēa hugwi hēa mondoheteavo – gaha ite'varuhu ojipehēa rerekorame. Tupana'ga ndopotari ga ojipehēa rerekorame. Hēa rerekorame ga ajaajuri. A'ereki ga hambireko jitehe jypyvehēa pavēi. Na jitehe – kiroki ga gwereko garembirekoypyvehēa ga pohirame hēa hugwi – gaha ite'varuhu hēa rerekorame. A'ereki ga gwereko garembirekohēa. Tupana'ga ndopotari nanongara, ei Jesus'ga ga mbo'eavo.

Imbateheteva'ea Lázaro'ea pavēi

19 Kiro Jesus'ga imombe'ui ga mbo'eavo. A'ero ga ei:

—Ahe gwereko pa imbateheteva'ea. Nane'ymi ahe omongi tapy'ynhapipyryva ikatuheteva'ea. He'yi hehe. Huvihava'ga pira'java'ea ko ahepira hovy'iva'ea linho apopyra no pyryva'ea. Nane'ymi ahe herekoiki katukatuva'ea jate i'gwoi'gwovo gworygworyvamo.

20 —Aherongauhua apoa pyri porta pyri Lázaro'ea nhinogi. Ono ga ahe pevo jipi. Iporia'i Lázaro'ea ombatere'ymamo o jagwuhuro. He'yjuhu ahejagwa. 21 Ougwei ahe imbateva'ea rembi'ugwera. “Po ga imbuhurukari ji ve hamo – kiroki ohiohi gajurua hugwi yvyvo ga i'urame,” ei ahe ovytyeri pe. Nhaḡwatiḡa uhu ahejagwa rererereva okovo!

22 —Aerē iporia'iva'ea manoi Lázaro'ea. A'ero Tupana'gapyrive'ga ahera'uva rohoi imondovo Abraõova'ea pyri yvagi pe.

—Imbateva'ea manoi no. A'ero ga ahe tymi. 23 Omanove'ga gwyrri pe imbateva'ea ra'uva reko. Hahy hete imbateva'ea pe pevo. Kiro ahe jovavuri. Paivo ihoi ahema'ēa Abraõova'ea repiaga. Ahe gwepia Lázaro'ea rekorame Abraõova'ea pyri hete. 24 A'ero imbateva'ea onhi'igga mondoi: “Amoi! Abraõo!” ei ahe. “Ji porogwety po nde hamo! Embuhuruka ti Lázaro'ea ji pyri. Tomonde ti ahe opoakāti'apy'ria yhya pype herua imbuhua nhikūa rehe imbohakuvia nhikūa. A'ereki hahyuhu ji ve tata pype.”

25 —A'ero Abraõova'ea ei: “Pi'a,” ei ahe. “Nahembuhurukari ji. Ekwhahava'ja ti. Emanoe'ymame nde erereko embatera ikatuva'ea ejoryjoryvamo. Lázaro'ea pe ki a'e te ite'varuhu hete omanoe'ymame. Kiro Lázaro'ea py'a u katu avo ji pyri. Nde ve kiro hahy hete. 26 Nhanema'ō me oko yvya kwaruhua. Nurā ahe ndohahavi ore hugwi pe pyri. Na jitehe ahe ndohahavi pe hugwi ore pyri,” ei Abraõova'ea ahe ve.

27-28 —A'ero imbateva'ea ei: “Amoi!” ei ga. “Ji rendu! Emondouka ti Lázaro'ea jiruva'ga rongga pe a'ero nhiirū'ga pyri cincove'ga pyri. Tomombe'u ti ahe ga pe jirekote'varuhua kwepykava topohi ti ga okote'varuhua hugwi. A'ero nduri po ti ga avo ji pyri hahyva'ea ruvihava pype nehē,” ei imbateva'ea Abraõova'ea pe.

29 —A'ero Abraõova'ea ei: “Gwereko ga Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijara. Gwereko ga Tupana'ga nhi'igga mombe'uharava'ea nhi'igagwera aherembikwatijara. Na ga aherembikwatijara rendukatui xako hehe javo,” ei Abraõova'ea ahe ve.

30 —“Amoi,” ei ahe Abraõova'ea pe. “Nohenduvi po ti ga aherembikwatijara okoe'yma hehe. Po ti ahe vyri omanoa hugwi ogwovo ga pyri imombe'gwovo ga pe nehē, a'ero po ti ga pohiri okote'varuhua hugwi nehē,” ei imbateva'ea.

31 —A'ero Abraõova'ea ei ahe ve: “Po ga nohendukatui Moisésva'ea remimbo'eagwera Tupana'ga nhi'igga mombe'uharava'ea nhi'igagwera reheve, a'ero po ti ga ndogweroiari ahe vyrame omanoa hugwi ogwovo ga pyri imombe'gwovo ga pe nehē. Nurā po ti ji namondoukari ahe pevo nehē,” ei Abraõova'ea imbateva'ea pe.

A'ea Jesus'ga imombe'ui fariseus'ga pe ga mbo'eavo.

17

Tiruahū hete ga pe, ei Jesus'ga
(Mateus 18.6-7, 21-22; Marcos 9.42)

¹ Gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga ei:

—Jara'ga ombote'varuhu jipi. Na tuhē po ti jipi nehē, ei Jesus'ga. Ga pe ti tiruahū hete nehē – kiroki ga ombote'va ojipe'ga mbopogweavo ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. ² Omano jipe po ga hamo tombote'vayme ti ga jireheve'ga – kiroki jireheve'ga agwamo gwe ojiko Tupana'ga rehe ikwahapave'yma Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga. Po ahe opyti'gajurimo itaru-vihavuhua ipohyiva'ea yngu'a'javuhuva'ea ga momboa ypiahua ruvihava pype ga mbotypyvyga, a'ea ko tiruahūhetero ga pe. Koji'i tiruahū hete ga pe ga jireheve'ga mbote'varuhurame, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

³ —Eko katu ti! Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve – kiroki ga ojiko ji rehe nde ja. Po ga ite'varuhu nde ve, a'ero ti ere ga pe: “Nahanahā nderekote'varuhua ji ve. Na rūi ahe japo.” A'ea ti ere ga pe, ei Jesus'ga.

—Po ga ei nde ve: “Jite'varuhu ko ji ko. Ndajite'varuhua'javi po ti ji nde ve a'ero nehē,” e po ga nde ve. Po ga pohiri okote'varuhua hugwi, a'ero terehonha'javi ti garekote'varuhua.

⁴ —Po he'yjukurame po seterame ga te'varuhua'jaa'javamo nde ve ara rupi ve. Po he'yjukurame po seterame ga ea'jaa'javi nde ve: “Jite'varuhu ko ji ko,” e po ga nde ve. “Ndajite'varuhua'javi po ti ji nde ve a'ero nehē. Apohi ji kiro jirekote'varuhua hugwi,” e po ga. A'ero he'yjukurame seterame ti erea'jaa'ja ga pe: “Nahenonha'javi po ti ji nderekote'varuhua nehē.” Nahā ti ere ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

Nahā oko ahe jikogame Tupana'ga rehe

⁵ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga – kiroki gamoirūhara'ga – ga ei Jesus'ga pe nhandepojykaharete'ga pe:

—Orojiko ore Tupana'ga rehe gapopoakara rehe no. Ore poko ti. Koji'i ti embojikoguka ore ve.

⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Po pe jikogi gwere jithe Tupana'ga rehe gapopoakara rehe no, a'ero po pe ei agwava'ea pe i'yva pe figueira brava pe: “Ipya rehe vehevi ti ejijyi enhityma'java typya pype ypiahua ruvihava pype.” Po pe ei a'ea, a'ero ijijyi onhityma'java typya pype, ei Jesus'ga ga pe.

Gapyriva'ero po ga oporavyky ga pe hamo

⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Po pepyrive'ga gwyvykoi ko pe oporavykyavo. Po ga penenymbava repia katu ovelhas repia katu oporavykyavo. Ga rurame onga pe oporavykyhava hugwi pe ndape'ei ga pe: “Haite! Herejo eapyga mesa pyri. E'u ti.” Pe ndape'ei na ga pe. ⁸ Pe pe'e ga pe: “Emboavujikwe pa ti mbatera ji ve ta'u. A'ero ti enhimboavujikwe herua mbatera imbuhua ji ve. Ji i'urē po ti nde i'ui ji py'rovo nehē,” pe'e pe pepyrive'ga pe, ei Jesus'ga.

⁹ —Pe ndape'ei ga pe: “Ndepyry hete nde eporavykyavo ji ve ekoheteavo nhinhi'iga rupi.” A'ea rūi pe ei ga pe. Pepyriva'ero gwaramo oporavyky po ga pe me hamo.

¹⁰ —Na jithe pepyrive'ga ja pe tuhē ti peko. Pekopavame Tupana'ga nhi'iga rupi ti pe'ji Tupana'ga pe: “Ore rekopavame enhi'iga rupi, terei ti ore ve pepyry hete pe javo. Ndepyriva'ero gwaramo oroporavyky po ore nde ve hamo.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombi dezva'ea hugwi ahejagwa

11 Aerē Jesus'ga hogahoi taho ji Jerusalēm me javo. Ohorame ga okwa Galilíeapeve'ga gwyri pe Samariapeve'ga gwyri pe no. 12 Pevo ga vahemi cidade'i pe. Cidade'ia rembeyvyri pe ijaijauhuve'ga ga rovatí dezve'ga. Irupe ga pytai ga hugwi. 13 Jesus'ga pe ga onhi'íga mondoi javo:

—Jesus! ei ga ga pe. Ore porogwety po nde hamo, ei ga Jesus'ga pe ga renoina nde ko orembo'eharamo javo ga pe.

14 Ga ndepiagame Jesus'ga ei ga pe:

—Peho ti pejiipiuka ikwava'ehara'ga pe pejiigawa repiuka ga pe.

Ga horame gajagwa pigi ga hugwi. 15 Ojagwapihava repiagame ojipeji'ga jivyri Jesus'ga pyri. Hahyahi ganhi'íga ga erame Tupana'ga mboheteavo gworygworyvamo ga rehe.

16 —Ndepyry hete nde! ei ga Jesus'ga pe. Erephano kwaha hete nde.

A'ea ga ei onhinoga upa ojovapyvo Jesus'ga pyri ndehe koji'i ji hohe javo. Ga ko Samariapeve'ga. 17-18 Nurā Jesus'ga ei:

—Nhandegwyrípeve'ga rui - gaha jate ga jivyri ji pyri gworygworyvamo Tupana'ga rehe ga mboheteavo. Amombi ji dezve'ga jagwa ga hugwi. Ma jara'ga naerū, noveve'ga judeus'ga? Po ga jivyri Tupana'ga mboheteavo hamo!

19 Samariapeve'ga pe Jesus'ga ei:

—Epo'ā heregwovo enhonga pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā ndejagwa pigi nde hugwi.

Maname po ti Tupana'ga oko aheruvihavuhuhetero nehē?

(Mateus 24.23-28, 37-41)

20 Aerē fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

—Maname po ti Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero avo yvya koty nehē?

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndiukwahavi Tupana'ga rekorame huvihavuhuhetero yvya koty nehē.

21 Nurā po ti ga nde'i nehē: “Pehepia! Avo ko ga rekoí huvihavuhuhetero! Pehepia! Pevo ko ga rekoí huvihavuhuhetero!” A'ea rui po ti ga ei nehē. A'ereki Tupana'ga oko jipe huvihavuhuhetero ahevyvteri pe ahe jikogame ga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

22 Gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga ei:

—Aerē po ti pe ei nehē: “Po ti ga rura'javi opytaahi'viavo nhande pyri nehē hamo.” Nahā po ti pe ei ji repiaga'japotaheteavo nehē novia. Pe ndajirepiagi nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

23 —O'mbero po ti ga ei pe me nehē: “Pehepia! Pevo ko Cristo'ga! Pehepia! Avo ko Cristo'ga!” Nahā po ti ga ei pe me o'mbero nehē. Tapehoi ti ga ndupi hepiaga. Taperoviari ti ga.

24 —Jijiipiukarame ji rura'jahava rupi tupā verava ja po ti ji rekoí nehē. Tupā veraveravame kikoty yvaga rehe ombokojahu pa kokoty yvaga rehe no. A'ero ahe gwepia pa kojahua. Na jitehe po ti ga nhaporemo ji repiagi ji rura'javame yvaga hugwi nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. 25 Kiro po ti ga imbuhuna'ēi he'yiva'ea hahyva'ea ji ve avo nehē. Agwamove'ga po ti nanhiarōi ji reroviare'yma kiro nehē.

26 —Noéva'ea nhinhağa renondehava yhara ruvihavuhua pype ojo'ja jirura'java renondehava pavēi, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. 27 Ymyahū Noéva'ea nhinhağa renonde yhara ruvihavuhua pype ahegwyrípeve'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo hako. Ahegwyrípeve'ea rembirekoro akwaimba'eva'ea jipi no. Ojipeva'ea kunhava'ea mohembirekoi no. Nahā ahegwyrípeve'ea rekoí okovo imboha'uve'yma Noéva'ea avame

yhara ruvi-havuhua pype yhya hehanhuhūa rurame ahegwyriveva'ea mbo-typpyyvava nhatymbava hako – kiroki ahegwyriveva'ea ndo'avi yhara ruvi-havuhua pype.

²⁸ –Na jitehe Lóva'ea hoa renondehava Sodoma hugwi. Sodomapeva'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo. Mbatera ahe ipyhygi itambere'ia pyvō aerē imondovo mbatera itambere'ia rehe. Ko pe ahe itymi. Onga ahe japoi. Nahā Sodomapeva'ea rekoī okovo ikwahave'yma ombokajaḡwama. ²⁹ Lóva'ea hemame cidade hugwi Sodoma hugwi ogwovo Tupana'ga imbohirukari yvaga hugwi tata enxofre reheve ojapy'uva'ea reheve Sodomapeva'ea rehe ahe jukapavuka.

³⁰ –Na jitehe po ti vvyakotyve'ga ndekoi okovo ikwahave'yma jirura'javaḡwama nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

³¹ –Ji jipiukarama ti ga tokiyime ḡwonga pype ombatera renoheme'yma jugwi – kiroki ga oko ongapereuhua arimo. Na jitehe ti ga tohoa'javyme ḡwonga pe nehē – kiroki ga oko ko pe ji jipiukarama nehē, ei Jesus'ga.

³² Tapemoka'nhyimi ti Lóva'ea rembirekova'ea! Ohoa'ja pota ahe ḡwonga pe omanomo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ³³ Kiroki ḡa e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tajijukayme ti javo” – a'ero po ti ḡa manoi ogwovo hahyva'ea ruvi-hava pype nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ḡa ojipe'ga ḡa jukai ḡa jikoga ḡwaramo ji rehe – omanorē po ti ḡa oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

³⁴ –A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Ji rura'javame po ti mokonha'ga kiri onhinongava rehe ypytunimo. Ojipeji ḡanhinongava. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga. ³⁵ Kunhangwera'ga mokonha'ga po ti ombo'i ombō'hava pyvō ojopyri. Kiro po ti ojipehēa rerohohava nehē. Kiro po ti ojipehēa rejahava nehē, ei Jesus'ga. ³⁶ Mokonha'ga po ti oko ko pe akwaimbae'ga nehē. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

–Nhandepojykaharetero emombe'u ti ore ve. Mome po ti nanongara nehē?

A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

–Jukwaha po ti nehē. Ahe manorame po ti huruvua onhimongy ahera'oa pyri nehē ti'u javo.

A'ea Jesus'ga ei na jitehe po ti jukwaha ji rura'javame nehē javo.

18

Aherembirekokwerava'ea juizva'ea pavēi

¹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ḡa pe. A'ea pyvō ga ḡa mbo'ei ḡanhi'ḡa rehe Tupana'ga pe tapenhi'ī jipi pejikweraje'ymamo javo ḡa pe.

² Ga mbo'eavo hehe ga ei:

–Juiz'ga oko cidade pype upa. Ndokoi ga Tupana'ga nhi'ḡa rupi okyhyjie'yma ga hugwi. Ndōjirovagi ga akwaimbae'ga koty no okyhyjie'yma ḡa hugwi. ³ Aherembirekokwerahēa oko akoja pype cidade pype upa no. Uhuuhura'ja hēa juiz'ga pyri jipi ja'javo ga pe: “Ji repy ti ga rehe. A'reki ga ite'varuhu ji ve,” ei hēa juiz'ga pe jipi.

⁴ –Ndohepyotari ga hēa. Ga ndopokona'ēi hēa. Aerē reki ga ei oyvyteri pe: “Ndakyhyji ji Tupana'ga hugwi akwaimbae'ga hugwi no ga mbopog-wee'yma. Jikyhyjiavo ḡwaramo rūi po ti ji aherembirekokwerahēa pokogi nehē. ⁵ Nhimbokweraja ḡwaramo po ti ji hēa pokogi nehē. Po ti ji ndahepygi

hëa nehë, a'ero po ti hëa ji mohe'ouhũ u'ua ji pyri nehë. Kiro po ti ji hëa repygi a'ero," ei ga ovyvteri pe, ei Jesus'ga.

⁶—Pejapyaka ti juiz'ga nhi'iga rehe ndapyryvive'ga nhi'iga rehe, ei Jesus'ga nhandepojykaharete'ga. ⁷ Marã po ti Tupana'ga hekoi gwemimo'ëhara'ga nderekovo nehë? Gwepy po ti ga ga naerũ? – kiroki ga onhi'i hete ga pe arimo ypytunimo no ore poko ti javo. Marã pe? Mbegwe po ti ga ga pokoga nehë naerũ? Marã pe? ⁸ A'e ji pe me: Ga kaitu ga pokogi kotihĩ nehë ji mbuhura'java avo yvya koty nehë. Ji rura'javame mara'ngu po ti vvyakotyve'ga ojikoga ji rehe nehë? ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

Fariseu'ga itambere'ia mono'õhara'ga pavëi

⁹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea ojo'java'ea jara'ga pe – kiroki ga e'i ovyvteri pe: “Orepyry hete ore. Ojipe'ga tiruahumba.” A'ea ga ei ojirovage'yma ga koty. Ga pe Jesus'ga ei pehe po ti ji pe momba'ui kiro javo.

¹⁰ —Mokonha'ga oho ojatykahavuhua pype templo pype xanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Ojipe'ga ko fariseu'ga. Ojipe'ga ko itambere'ia mono'õhara'ga, ei Jesus'ga.

¹¹ —Fariseu'ga o'ã onhi'iga ovyvteri pe. “Tupana,” ei ga Tupana'ga pe. “Jiroryry ji nde rehe. A'ereki nde ji mongo ojipe'gahöheva'ero. Nurã ga ja rui ji rekoi. A'ereki gahã ahe moandyandi ipyhyga gambatera. Ndayryvi ga. Gwereco ga ojipe'ga nembireko'ga. A'ove'ga ja rui itambere'ia mono'õhara'ga ja rui ji rekoi nohõ. ¹² A'u ji cinco jikira rupi. Dois jikira rupi ji nda'ui tanhi'i Tupana'ga pe javo. Nahã ji rekoi jipi. Amondo ji nde ve nhimbatara jipi. Ji herekorame dez mbatera ji amondo nde ve ojipeji,” ei fariseu'ga, ei Jesus'ga ga momba'gwovo ga mbo'eavo.

¹³ —Itambere'ia mono'õhara'ga ki a'e te irupe ga o'ã ojipe'ga hugwi. Ndojovavuri ga hepiage'yma yvaga koty. Onupanupã ga opoti'a opoa pyvõ ovy'are'yma gwaramo. Tupana'ga pe ga ei: “Tupana, ako te'varuhu ji. Terenhimonha'ngai ji rehe. Ji porogwety kiro!” ei itambere'ia mono'õhara'ga Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁴ —A'e katu ji pe me, ei Jesus'ga. Itambere'ia mono'õhara'ga hugwi Tupana'ga imombori garekote'varuhua. A'ero ga jivrame gwonga pe Tupana'ga ei ga momba'gwovo: “Pyry kiro itambere'ia mono'õhara'ga.”

—Ojipe'ga pe fariseu'ga pe Tupana'ga nde'i: “Ndepyry nde.” A'ea rui Tupana'ga ei. Kiroki ga e'i jiji ko huvihavamo ojipe'ga hõhe pa javo – po ga ei a'ea onhimboheteavo onhimongovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehë: “Nderekoi nde huvihavamo. Nerenhimbohetei po nde hamo a'ero.” A'ea po ti Tupana'ga ei ga pe nehë, ei Jesus'ga.

—Po ga nonhimbohetei ojipe'ga nderekokatuavo, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehë: “Eko ti huvihavamo.” A'ea po ti Tupana'ga ei ga pe nehë, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omomyry tay'riva'ea pe

(Mateus 19.13-15; Marcos 10.13-16)

¹⁵ Aerë tayri'ga no, ojipe'ga ga nderuri Jesus'ga pyri topoko ti ga ga ndehe imomyryva ga pe javo. Tayri'ga nderura repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Taperuri tayri'ga Jesus'ga pyri, ei ga.

¹⁶ Jesus'ga ki a'e te e'i:

—Tuhu tuhë ti tayri'ga ji pyri, ei ga. Tapemombigi ti gandura. A'ereki Tupana'ga pyry hete nanongara'ga'jave'ga pe okovo ganduvihavuhetero ga jikogame ojihe, ei Jesus'ga. ¹⁷ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tayri'ga ojiko uva'ga ndehe okovo ganemimbotarimova'ea rehe. Kiroki ga oko tayri'ga ja

rūi – ға ndojikogi Tupana'ga rehe okoe'yma garemimbotarimova'ea rehe. Ga po ti nomongoi Tupana'ga gwuvihavuhuhetero a'ero nehē, ei Jesus'ga ға pe.

*Imbateheteve'ea nomondopapotari
(Mateus 19.16-30; Marcos 10.17-31)*

¹⁸ A'ero huvihava'ga ei Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe:

–Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoj nehē jirekoagwamamo Tupana'ga pyri avuira ma nehē? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'īga jate ko pyry, ei Jesus'ga. ²⁰ Erekwaha ko nde Tupana'ga remimbo'eukaragwera Moisésva'ea pe myyahū. Ga e'i ahe ve:

“Tererekoi ti ojipe'ga nembireko'ga.

Terejukai ti ojipe'ga.

Teremimi ti ojipe'ga hugwi.

Tane'mbei ti ojipe'ga mombe'gwovo tehe.

Emondo ti ejeaporogita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga.

²¹ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

–Jivoja'irame ji hendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Kiro ji heronhimomboakari ahendu katu ve ji, ei ga.

²² Ga renduvame Jesus'ga ei ga pe:

–Ojipeji rehe nderehygi ve Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Emondo pa ti embatera itambere'ia pyhyga. Kirē ti emaē eitambere'ia imbatere'ive'ga pe, ei Jesus'ga. A'ero po ti Tupana'ga imombyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei Jesus'ga. Nurā ji ei nde ve: Emondo pa ti eitambere'ia kiro. Imondopavirē ti ejo ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo ejikoga ji rehe jate, ei Jesus'ga ga pe.

²³ Jesus'ga renduvame ga ndovy'ahetei. A'ereki ga nomondopapotari ombatehetero gwaramo. ²⁴ Gavy'are'yma repiaga Jesus'ga ei:

–Hahy imbateve'ga pe ға erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhuhetero javo. Po ға nde'ipotari te a'ea. Ndokopotari ға garemimbo'ea rupi okoheteavo ombatera rehe, ei Jesus'ga. ²⁵ Tegwete yuranuhūa'javuhuva'ea hohava camelo hohava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete imbateheteve'ga hohava Tupana'ga nhi'īga rupi okoheterame ombatera rehe. Nurā po ti ға ndojikogi ga rehe, ei Jesus'ga.

²⁶ A'ero garenduve'ga ei:

–Ma'ga po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

²⁷ A'ero Jesus'ga ei:

–Na tuhē vvyakotyve'ga nonhimondoi yvagi pe. A'ereki tegwete ға pe. Tupana'ga pe reki nonhimimi. A'ereki ga ға mbojiko ojihe ga mbuhuruka ojipyri, ei Jesus'ga.

²⁸ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

–Ji rendu ti, ei ga. Ore oropohi pa ore orombatera hugwi orojikovo neremimbo'eharamo.

²⁹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Imombe'ukatuavo ji ei pe me pe'jave'ga pe no – kiroki ga pe ja opohi ombatera hugwi gwe'yja'ga hugwi no xako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi javo. Ae ji: Pyry hete po ti ga pe nehē – kiroki ga opohi gwonga hugwi, gwuva'ga hugwi, oyhēa hugwi, oirū'ga hugwi, gwembirekohēa hugwi, gwa'yra'ga hugwi. ³⁰ Po ga opohi pa gwonga hugwi ға hugwi no taho ti Jesus'ga rupi javo, a'ero agwamo koji'i Tupana'ga imombyryhetei ga pe

nehē. Aerē po ti Tupana'ga ga mongoi ojipyri ga mombytavo avuirama nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Mateus 20.17-19; Marcos 10.32-34)

³¹ Kiro Jesus'ga dozeve'ga nderohoi irupe'i jara'ga hugwi. Dozeve'ga pe ga ei a'ero:

—Ji rendu ti. Kiro nhande hoi cidade de Jerusalém me. A'ero ihoi Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rembikwatijapava rupi – kiroki a'ea ji mombe'u, ei Jesus'ga. ³² Aerē Jerusalém me po ti nhimondoukahava judeus'garūive'ga pe nehē. A'ero po ti ga ji rerekomemui okote'varuhuavo ji ve onyvuna ji rehe nehē. ³³ Ipira apopyra pyvō po ti ga ji nupanupāi ji mondohondohoga nehē. Kirē po ti ga ji jukai nehē. Ko'emameva'ea py'rovo mokōi jikira py'rovo po ti ji kwēravi nehē yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga dozeve'ga pe.

³⁴ Dozeve'ga nombargwahavi ganhimombe'ua rehe reki. A'ereki onhimiva'ea ga pe. Oyvyteri pe ga ei:

—Marā ga'ea? Maraname ga ei na onhimombe'gwovo? ei ga.

Jesus'ga omboheakwa katu heakwagweva'ea

(Mateus 20.29-34; Marcos 10.46-52)

³⁵ Aerē Jesus'ga hogahoi. Kiro ga vahemi gwerī cidade de Jericó pe. Pevo heakwagweve'ga apygi pehea rembeyvyri pe oporanduva itambere'ia rehe.

³⁶ Gwendu ga he'yive'ga kwavame onhipyvō onhimongyavo. A'ero ga ei:

—Maraname ga kwaḡakwavi?

³⁷ A'ero ga ei ga pe:

—Jesus'ga kwavi kiro Nazarépeve'ga.

³⁸ A'ero ga onhi'iga mondoi tanhirendu ti Jesus'ga javo.

—Jesus! Nde ko Daviva'ea rymyminorō! ei ga.

Nahā ga ei Jesus'ga pe. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhuhetero javo.”

—Ji poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ga ei tanhimboheakwa katu ti ga opopoakara pyvō javo.

³⁹ A'ero tenondeve'ga ei ga pe:

—Epi! ei ga ga pe tonhi'imbi ga javo.

Koji'i ga onhi'iga mondoi reki.

—Daviva'ea rymyminorō ji poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga pytai ga reruruka ojipyri. Ga rurame Jesus'ga ei ga pe:

⁴¹ —Marā po ti ji nde rerekoi nehē? Gara nde erepota?

A'ero ga ei:

—Ji mboheakwa katu jipojykaharetero, ei ga.

⁴² —Ehepia ti a'ero! ei Jesus'ga ga pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā nde reakwakaturo kiro, ei Jesus'ga.

⁴³ Kotihī hete ga hepiagi a'ero. Ogwovo Jesus'ga rupi ga Tupana'ga mbohetei.

—Ndepyry hete nde ji ve, ei ga Tupana'ga pe.

Pevove'ga na jitehe ga ei gareakwakatua repiagame:

—Ndepyry hete nde ga mboheakwakatuavo! ei ga Tupana'ga pe onhimongyavo.

19

Jesus'ga Zaqueu'ea pavēi

¹ Kiro Jesus'ga hoi ovahema cidade de Jericó pype ogwovo mbytera rupi.

² Pevo Zaqueu'ga ruvi itambere'ia mono'ōhara'ga nduvihava'ga. Imbate hete

ko ga. ³ Ga Jesus'ga repia pota. “Marā po ga reko?” ei ga ovytyeri pe. Zaqueu'ga vyvive. Nurā ga ndohepiagi Jesus'ga he'yive'ga ga mbotyvahivame. ⁴ Nurā ga nhani ga pyvō okwava ogwovo ga nenonde ojiupia i'yva rehe amoreira rehe. “Avo hugwi po ti ji Jesus'ga repiagi nehē,” ei ga ovytyeri pe. A'ereki Jesus'ga okwa gweri i'yva pyvō.

⁵ Ovahemame Jesus'ga rovavuri Zaqueu'ga koty ga repiaga javo ga pe:
—Zaqueu! Haite! Eji! Aḡwamo ji tapyta neronga pype, ei Jesus'ga.

⁶ Kotihī ga jvyi i'yva hugwi a'ero gworygworyvamo Jesus'ga rehe ga rerogwovo ḡwonga pype. ⁷ A'ea ojipe'ga ndopotaruhui onhimongyavo. A'ero ga ei:

—Maranameuhū okote'varuhuve'ga rongga pype Jesus'ga oki opytapota pevo?

⁸ Aerē Zaqueu'ga ami onhi'iga nhandepojykaharete'ga pe Jesus'ga pe.

—Ji rendu jipoykaharetero, ei ga Jesus'ga pe. Ambohovaja ti nhimbat-pava imondovo hovajara imbatere'yve'ga pe nehē. Ji ojipe'ga moandyandyi ipyhygahyavo ga hugwi ikwehe. Kiro po ti ji imondoa'javi ga pe a'ero nehē. Po ojipeji mbatera ji apyhygahy ga hugwi, a'ero po ti ji imondoi quatro ga pe nehē. Nahā po ti ji imondoa'javi koji'i hete ga pe nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁹ —Zaqueu, ei Jesus'ga ga pe. Aḡwamo pe pejiko ji rehe, ndehe nenon-gapypeve'ga pavēi, imomboruka ji ve pejikote'varuhua pe hugwi. Orom-bojikoguka ji jijihe. A'ereki nde ko Abraāova'ea rakykwepohara no, ei Jesus'ga Zaqueu'ga pe. ¹⁰ A'ereki ji ajo vyva koty taheka ti ji vvyakotyve'ga imomboo gandekote'varuhua ga hugwi ga mbojikoguka jijihe javo. Kiroki ga ndogwerekoi gwepiakatuhara'ga oka'nhyve'ga ja – gandekote'varuhua ti ji tamombo, a'e ji jijoa vvyakotyva'ero vyagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

Huvihava'ga omondo oitambere'ia dezve'ga pe (Mateus 25.14-30)

¹¹ Ga ḡwenduvame ga imombe'ui ojo'java'ea. A'ereki ga uhu ḡweri Jerusalēm me. Omombe'u katu ga ga pe. A'ereki ga e'i ovytyeri pe: “Nambeg-weī po ti Tupana'ga oko vvyakotyve'ga nduvihavuhhetero Jerusalēm me ore pyri nehē,” ei ga hepiapota. ¹² Nurā Jesus'ga ei ga pe:

—Marā po ti hekoi vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvi-havuhhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'eī ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. Huvihava'ga hoi paivouhu ojipe'ga gwyri pe. A'ereki ga e'i: “Pevove'ga huvihavuhu'ga ti te'i ji ve eko ti kiro ejiḡwyrive'ga nduvihavuhuro javo,” ei ga.

¹³ —Ohoa renonde ga ga mbuhurukari ojipyri dezve'ga ojipyri'ga. Ga pe ga imondomondoi ojipeji itambere'ia ga ndetakwera'ja tomohe'yjuhu ti ga ji ve javo. A'ero ga ei ga pe: “Pepyhyphy ti mbatera nhiitambere'ia pyvō. Aerē ti pema'ema'ē mbatera itambere'ia pyhyga koji'iva'ea. Nahanahā ti peporavyky nhiitambere'ia pyvō koji'iva'ea imono'ono'oḡa aerē imbuhua ji ve,” ei ga ga pe.

—Kiro ga hoi ga hugwi a'ero ogwovo paivouhu ojipe'ga gwyri pe, ei Jesus'ga.

¹⁴ —Gagwyrive'ga noarōhetei ga. Nurā ga ei: “Tokoyme ti ga oreruvihavuhuro. Jararamo nhande xaho ga reviri javo a'ea huvihavuhu'ga pe,” ei ga. A'ero paivouhu ga hoi ovahema imombe'gwovo huvihavuhu'ga pe novīa.

¹⁵ A'ereki ga e'i jipe ga pe eko ti ḡanduvihavuhuro javo.

—A'ero ḡanduvihavuhuro ga jivyri paivouhua hugwi ua ogwyri pe. Ovahemame kiro ga ojipyri'ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ga pe ga omondo

ojipeji oitambere'ia. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: "Maramomi kiro nhiitam-bere'ia ga imbohe'yuhurame? Koji'iva'ea po ga ipyhygi ji ve jirakykweri," ei ga oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

16 –Kiro gapyrive'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ikwepygame ji ipyhygi dez," ei ga.

17 –A'ero ga ei ojipyri'ga pe: "Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykatuavo ji ve. Ojipeji te nde erembohe'yjuhu ji ve. Pevo ko dez cidades teni. Akojapeve'ga nduvihavamo ti eko kiro," ei ga ojipyri'ga pe.

18 –Kiro ojipe'ga gapyri'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ikwepygame ji ipyhygi cinco," ei ga.

19 –A'ero ga ei ojipyri'ga pe:

–"Kwa. Pevo ko cinco cidades teni. Akojapeve'ga nduvihavamo ti eko kiro," ei ga ojipyri'ga pe.

20 –Kiro ojipe'ga gapyri'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ehepia neitambere'ia – akoja jitehe!" ei ga opojykhara'ga pe. "Auvã ji neitambere'ia tapy'ynhapira pyvõ hepiakatuavo. 21 A'ereki ji akyhyji nde hugwi. A'ereki nde netiruahũ. Nde ndereporavykyi. Emo nde erepyhy ojipe'ga hugwi ejive. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive," ei ga opojykhara'ga pe.

22 –A'ero ga ei ojipyri'ga pe: "Ereko te'varuhu nde! Oja nde rehe nde ero gwaramo ji ve. Nde tuhẽ ere ji ve: 'Netiruahũ nde ipyhyga ejive eporavykye'yma. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive.' Nahã nde ei ji ve. Nde ji kwahavipe ji imondorame nhiitambere'ia nde ve embohe'yi ti javo. 23 Maraname nde neremondoi nhiitambere'ia ikwepykara'ga pe banco pype? A'ero imbuhu'ragirẽ ojipe'ga pe po ga ombuhu koji'iva'ea nde ve ramo. Nahã po nde herekoi nhiitambere'ia jirakykweri ramo. A'ero jirura'javame po ji ipyhyga'javi nde hugwi nhiitambere'ia koji'iva'ea reheve ramo," ei ga ojipyri'ga pe, ei Jesus'ga.

24 –Ga pe – kiroki ga o'ã ga pyri – ga pe ga ei: "Pepyhy nhiitambere'ia ga hugwi imondovo akoja'ga pe – kiroki ga ombohe'yi nhiitambere'ia nahã herekovo dez itambere'ia," ei gapojykhara'ga, ei Jesus'ga.

Kiro Jesus'ga renduve'ga ei Jesus'ga pe:

25 –Tere'ei na orepojykaharetero. Gwereco jipe ga dez itambere'ia.

26 A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–A'e ji pe me: Kiroki ga gwereco a'ea pyvõ oporavykypota ji ve – ga pe po ti ji koji'iva'ea imondoi toporavyky ti ga a'ea pyvõ javo, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndogwerekoi gwerevi oporavykypotare'yma – aru po ti ji ga hugwi a'ero toporavykya'javyme ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

27 –Nurã gapojykhara'ga ei javo ojipyri'ga pe, ei Jesus'ga. Koji'iva'ea ga ei javo: "Nhiarõe'ýve'ga – kiroki ga ndopotari tokoyme ti ga nhanderuvi-havuhuro javo ji ve – peho ti ga nderua avo ga jukavo jirovai pyteri pe," ei ga, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga imombe'ui ga pe ojo'java'ea.

*Jesus'ga ovahẽ Jerusalém me Domingo dos ramos
(Mateus 21.1-11; Marcos 11.1-11; João 12.12-19)*

28 Imombe'urẽ ga hoi ga nenonde taho ji Jerusalém me javo. 29 Ogwovo ga vahemi cidades'ia kotyi ve. Mokõi cidades'ia teni pevo. Ojipea ko Betfagẽ. Ojipea ko Betânia. Ohĩ cidades'ia vvytyra rembeyvyri pe monte das Oliveiras rembeyvyri pe.

Kiro ga ei mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe ga mondouka.

³⁰—Peho ti cidade'i pe pendovai pyteripeva'e pe, ei Jesus'ga. Pevahemame po ti pe hepiagi yuhua'javuhuva'ea ra'yra jumentinho nehē. Ojugwa ga imo'ama yva rehe pevo. Ahe ndohoi ve i'arimo. Pekwahara ti herua avo. ³¹Po ti ga ei pe me nehē: “Maraname pe ikwaharavi?” Po ga ei na, a'ero ti pe'ji ga pe: “Gaha – kiroki ga pe nhande ei nhandepojykaharete'ga – gaha e'i: 'Tareko'ā ti ji taho ti ji i'arimo javo'.” Nahā ti pe'ji ga pe imbuhuruka, ei Jesus'ga ga pe.

³²—Kwa, ei ga. Ogwovo ga vahemi hepiapava garemimombe'ua.

³³ Ga jumentinho kwaharavame ijara'ga ga ndepiagi. A'ero ijara'ga ei: —Maraname pe ikwaharavi ta'yra?

³⁴ A'ero ga ei:

—Gaha – kiroki ga pe nhande ei nhandepojykaharete'ga – gaha e'i: “Tareko'ā ti ji taho ti ji i'arimo javo.”

—Kwa, ei ga.

³⁵ Jesus'ga pe ga heruri a'ero herovahema. Oapoa tapy'ynhapira i'arimova'ea ga heropori inoga ikupepytera rehe eho i'arimo javo Jesus'ga pe. A'ero ga hoi i'arimo. ³⁶Kiro ta'yra ga rerohoi pea rupi. Ga rerohorame ga heroporopori opira i'arimova'ea pea rupi imbokatuavo pehea ga pe. Nahā ga Jesus'ga mbojiroviani ga rerua nhanderuvihavuhuhete'ga kiro u javo.

³⁷ Nahā Jesus'ga rerohoi pea rupi ga rerogwovo vytyra hugwi ga rerojyva gweri monte das Oliveiras hugwi. Nahā ga rerovahemi gweri Jerusalém me. A'ea rupi garemimbo'ehara'ga ndoryndoryvamo Tupana'ga mboheteavo he'yjuhuve'ga. Hahyahi hete ganhi'iga ga erame ga mboheteavo garemimonhimomby'aheteva'ea rehe nhaporemo gapopoakara rehe gwembiepiaga rehe nhaporemo. ³⁸ Ga e'i:

—“Ga pe ti nhandepojykaharete'ga tomombyry!
A'reki nhandepojykaharete'ga ga mbuhuruka avo eko ti ganduvihavuhuhetero javo ga pe,” ei ga.
“U katu yvagipeve'ga py'a ga rehe.
Timbohete ti Tupana'ga yvagipeheteve'ga!” ei ga.

³⁹ He'yive'ga pyteri pe fariseus'ga oko. Ndopotari jara'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga erame Jesus'ga mboheteavo. Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo emombi ti neremimbo'ehara'ga, ei fariseus'ga.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—A'e ji pe me: Po ga ji mbohetepegi jave'yma, a'ero hahyahi po ti ita nhi'iga a'ea tuhē i'erame ji mboheteavo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga ojehe'o Jerusalém rehe ipypeva'ea rehe

⁴¹ Kiro Jesus'ga vahēgweri cidade de Jerusalém me. Hepiagame ga jehe'oi hehe ipypeve'ga ndehe no. ⁴² Ojehe'gwovo ga ei:

—Jerusalémmeva'ero po agwamo vehevi pe pemongiuka Tupana'ga nhi'iga pejipype ramo nahā imbaragwahava pepy'a nogatua rehe ramo. A'ea ji apota novia. Emo pe napehendukatui. A'ero kiro pepy'a nogatua onhimiva'ea pe me, ei Jesus'ga.

⁴³ —Aerē po ti pearōe'yve'ga picidade apēi yja japovo hovapiaramo picidade rekiyhama nehē. Nahā po ti ga pe atimani pe mohemokare'yma jugwi otavuka pe me nehē, ei Jesus'ga. ⁴⁴ A'ero po ti ga imondurupavi picidade pe moka'nhymbava ipype nehē. Ndojikojikoga'javi ita ojogwehe penonga rehe ita apopyra rehe. Tupana'ga ji mbuhuruka pe pyri emombo ti gandekote'varuhua ga hugwi javo. Emo pe napemomborukari ji ve pejikote'varuhua pemongiukare'yma Tupana'ga nhi'iga pejipype penhimobaragwahapotare'yma pepy'a nogatupotara rehe. Nurā po ti ga pe moka'nhymbavukari ga pe nehē, ei Jesus'ga.

*Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi
(Mateus 21.12-17; Marcos 11.15-19; João 2.13-22)*

⁴⁵ Kiro Jesus'ga hoi oje'yja'ga jatykahavuhu pe Tupana'ga mbohete hai pe ovahema. Pevo okara hugwi mytu'eva'ea hugwi ga ga mo'embavi ima'ehara'ga ipyhyhara'ga ndeheve – kiroki ga oma'e mbatera ipyhyga pevo ojatykahavuhua pyri. ⁴⁶ Ga pe ga ei:

–Ymyahũ Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

“Tonhiĩ ti ġa ji ve nhironga pype vyva koty ji mboheteavo,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga ġa pe.

–Pe ki a'e te pe'ji pejuhupe: “Timoandyandyjuhu ti ġa ikwepykwepyga mbatera pyvõ Tupana'ga ronga pype,” pe'ji pe, ei Jesus'ga. Nahã pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ga nduhavamo, ei Jesus'ga ikwepykara'ga pe.

⁴⁷ Nane'ymi Jesus'ga judeus'ga mbo'embo'ei ġajatykahavuhua pype. Emo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ojuka pota Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pavẽi huvihava'ga pavẽi no.

⁴⁸ –Maramarã po ti nhande ga jukai nehẽ? ei ġa ojohupe.

Ndohekatui ġa gajukahava rehe. A'ereki pevove'ga ġwendu pota hete Jesus'ga nhi'ĩga ovy'aheteavo ga rehe onhimongyavo.

20

*Ma'ga nde mbuhurukaruho avo? ei ahe Jesus'ga pe
(Mateus 21.23-27; Marcos 11.27-33)*

¹ Aerẽ Jesus'ga ġa mbo'ei ġajatykahavuhua pype templo pype. Omombe'u katu ga ġa pe pyryva'ea onhimombe'ua. Ga nhi'ĩgame uhu ikwava'ehara'ga nduvihava'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pavẽi xava'eve'ga pavẽi no. ² Jesus'ga pe ġa ei:

–Emombe'u ti ore ve. Ma'ga nde mbuhurukaruho avo nahanahã ti eko javo? Ma'ga e'i a'ea nde ve? ei ġa Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Ji nhi'ĩpondekwa ti imombe'gwovo ji ve. ⁴ Ma'ga ombuhuruka João Batistava'ea? A'ero ga ġa mobatiza okovo garemimbotarimova'ea rupi. “Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. “Yvyakotyve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. Marã pendeaporogita a'ero naerũ? ei Jesus'ga ġa pe.

⁵ A'ero ġa e'ga'ei ojohupe:

–Po ti nhande ei: Tupana'ga ombuhuruka ahe, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehẽ: “Maraname pe ndaperoviari João Batistava'ea nhi'ĩgagwera naerũ?” Nahã po ti Jesus'ga ei nhande ve nehẽ. ⁶ Po ti nhande ei: Yvyakotyve'ga ombuhuruka João Batistava'ea, a'ero po ti nhandegwyripeve'ga henduvi nhanenhi'ĩga imombomombo ita nhande rehe nhande jukavo ipyvõ nehẽ. A'ereki nhandegwyripeve'ga e'i ovytyteri pe: “João Batistava'ea ko Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uharamo. Tupana'ga ahe mbuhuruka nhande pyri. A'iti a.” Nahã nhandegwyripeve'ga heroviari javo ahe ve ovytyteri pe, ei ġa ojohupe.

⁷ Nurã ġa ei Jesus'ga pe:

–Ma'ga po ombuhuruka João Batistava'ea? Ma'ga e'i ga pe, a'ero ga omobatiza ġa? Ndorokwahavi, ei ġa javo tehe ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Ji po ti na jitehe namombe'ui ga pe me a'ero nehẽ – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo – gaha po ti ji namombe'ui pe me nehẽ, ei Jesus'ga.

Garemitymipyra repiakatuhara'ga okote'varuhuve'ga

(Mateus 21.33-46; Marcos 12.1-12)

⁹ A'ero pevove'ga pe Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Akwaimbae'ga itymi yhyppoa'javuhuva'ea uva'yva ko pe, ei Jesus'ga. Aerē ga ei ojipe'ga pe: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikohoa. A'ero jykyhava rupi he'yjuhu po ti yva'ia peapoaramo ikwepykavamo a'ero nehē. He'yjuhu po ti yva'ia jiapoaramo a'ero nehē no,” ei kohoa jara'ga ga pe.

—“Pyry,” ei ga. A'ero ga pytai ko pe hepiakatuavo ga pe, ei Jesus'ga.

—Paivohu kohoa jara'ga hoi a'ero mbaigwehu po ti jijivyra'java nehē javo, ei Jesus'ga.

¹⁰ —Aerē kiro jykyhava reki, ei Jesus'ga. A'ero kohoa jara'ga ei ojipyrive'ga pe: “Eho ti ga pyri nhiremitymipyra repiakatuhara'ga pyri. Toyky ti ga yva'ia imbuhuruka jiapoa ji ve,” ei ga.

—“Kwa,” ei ga. Ogwovo ga vahemi ga pyri imombe'gwovo ganhi'iga ga pe.

—Emo ga nomondopotari yva'ia ga pe ga nupanupamo ga mondovo ojihugwi. Gapojate oho ga hugwi a'ero.

¹¹ —Aerē kohoa jara'ga ojipe'ga mondoi ojipyrive'ga togweru ti ga yva'ia ga hugwi javo novia. A'ero gapyrive'ga hoi. Ga vahemame pevo garemitymipyra repiakatuhara'ga ga nupanupāi ojigwaraita ga rehe ga mondovo ojihugwi. Gapojate oho ga hugwi a'ero.

¹² —Aerē kohoa jara'ga ojipe'ga mondoi ga pyri novia ojipyrive'ga. Gapyrive'ga vahemame ga pyri ga ga kyti ga mu'umu'uma ga momboa.

¹³ —A'ero kohoa jara'ga ei: “Marā po ti ji nhiremitymipyra repiakatuhara'ga nderekoi? Amondo po ti ji jira'ya'ga ga pyri nhiremia'nguhete'ga nehē. Po ti ga ga rerekokatui imondovo ga pe ga repiagame nehē,” ei ga gwa'ya'ga mondovo novia.

¹⁴ —Ogwovo gara'ya'ga vahemi uva'ga remitymipyra repiakatuhara'ga pyri. Gara'ya'ga repiagame ga ei ojohupe: “Avova'ea ko gayvya'gwama. Tijuka ti ga. A'ero po ti nhande tireko pa yva nehē,” ei ga.

¹⁵ —A'ero ga gara'ya'ga mombori kohoa hugwi ga jukavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Marā po ti kohoa jara'ga ga nderekoi a'ero nehē? ¹⁶ Ovahē po ti ga onhimitymipyra repiakatuhara'ga moka'nhymbava gwa'ya'ga repyga nehē. A'ero ga ojipe'ga mongoi gwemitymipyra repiakatuharamo, ei Jesus'ga.

Jesus'ga nhi'iga renduvame pevove'ga ei:

—Po ti na rūi nehē hamo!

¹⁷ Ga ndepiaheteavo Jesus'ga ei ga pe:

—Nahā tuhē po ti nehē. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ga imombori ipo'ru'e'yma tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo.”

A'ea ikwatijaripyra e'i, ei Jesus'ga oarō'e'yma mombe'gwovo ga pe.

¹⁸ —Kiroki ga o'a akoja rehe ita rehe – gahā po ti onhika'mbika'mbi nehē, ei Jesus'ga. Po ti akoja ita ihiri ga ndehe nehē, a'ero po ti ita ga ka'mbika'mbigi ga mongu'iuhuavo nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka oarō'e'yve'ga mbote'vara.

Césarva'ea rembiapoa itambere'ia

(Mateus 22.15-22; Marcos 12.13-17)

¹⁹ A'ea rupi ga ei ojohupe Jesus'ga mombe'gwovo judeus'ga mbo'ehara'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavēi. Ga arō'e'yma ga ei:

—Jesus'ga nhande mombe'u o'ete'varuhuavo nhande ve imombe'urame ojo'java'ea peko akoja'ga ja javo nhande ve, ei ga.

Nurã ġa Jesus'ga pyhypotarahivi kiro. Emo ġa okyhyji pevove'ġa hugwi. A'ereki pevove'ġa oarõ hete Jesus'ga onhimongyavo ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga javo. ²⁰ Nurã ġambo'ehara'ġa ikwava'ehara'ġa nduvihava'ġa pavëi Jesus'ga rapekouhui okovo ganhi'ġa rerrojiji pota. Ojipe'ġa pe ġa enhimimi:

—Peho ti Jesus'ga pyri ga renduva. Pekokatu'ã ti ga pyri tokwahavyme ti ga omoandyandyja. Po ti ga nomombe'ukatui a'itiheteve'ea, a'ero po ti ore ga mbotegwetei ga mondovo governador'ga pyri nehë. A'ero po ti ga pyhygukari ga rerekovo nehë, ei ġa ġa mondovouka Jesus'ga pyri.

—Kwa, ei ġa ogwovo.

Ovahë ġa Jesus'ga pyri. ²¹ Kiro ġa ei Jesus'ga pe:

—Hupi hete nde eremombe'u orembo'eharamo. A'ituhëva'ea rehe nde ore mbo'e. A'ea rehe jate nde rekoiki ekyhyjie'yma ojipe'ġa hugwi ekoe'yma huvihava'ġa ndehe jate. Nderekoiki nde embohetetehe rehe no. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nde ore mbo'e katu, ei ġa Jesus'ga pe. ²² Marã ndereaporoġita? César'gareheve'ġa e'i: “Pemondomondo ti itambere'ia César'ga pe nhandervihavuhu'ga pe ga imono'ogukarame,” ei ġa. Mara'ngu po nde javo: “Timondo ti”? Mara'ngu po nde javo: “Timondoyme ti”? Marã nde? ei ġa Jesus'ga pe.

²³ Ojohupe ġa ei:

—“Tapemondoi ti César'ga pe,” e po ti ga nhande ve nehë hamo, ei ġa ojohupe. A'ero po ti nhande ga'eagwera mombe'ui César'ga pe nehë. A'ero po ti César'ga onhimonha'nga ga rehe nehë, ei ġa ojohupe.

Jesus'ga ombaragwaha omoandyandyipotara rehe. Nurã ga ei ġa pe:

²⁴ —Pehepiuka ti ji ve itambere'ia moeda.

A'ero ġa hepiukari ga pe. A'ero ga ei:

—Ma'ga ra'angava hehe? Ma'ga ndera ġa okwatija inoġa hehe? ei Jesus'ga. A'ero ġa ei:

—César'ga ra'angava. Garera tuhë ġa okwatija inoġa hehe.

²⁵ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

Vvyakotyve'ġa pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ġa onhikwava'eġa ga pe javo.

²⁶ Hupi hete Jesus'ga imombe'ui tomondo ti ġa César'ga pe javo. A'ero tegwete ġa pe Jesus'ga moandyandyihava pevove'ġa ga renduvame a'ero. Onhimomby'avo Jesus'ga nhi'ġa rehe ga nonhi'ġa javi.

Ombogwerahavirë omanove'ġa nahembirekoa'javi
(*Mateus 22.23-33; Marcos 12.18-27*)

²⁷ Kiro saduceus'ġa nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ġa ndogweroviari omanove'ġa mbogwerahava. Ua ġa ei ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga onhimbotegweteavouka nhande ve onhi'ġame nehë?

A'ea ġa ei ojohupe ua ovahema Jesus'ga pyri.

²⁸ Nde ko orembo'eharamo javo, ġa ei Jesus'ga pe:

—Ymyahü Moisésva'ea okwatija hako tokwaha ti ġa javo. Aherembikwatijara e'i:

“Po akwaimbae'ga irü'ga manoi ta'yre'ymame ġwembirekohëa pe, a'ero ti ga tahembireko hëa pavëi.

Ta'y ti ga hëa pe nhiirüva'ea togwereco gwakykwepohara'ġa javo.”
A'ea Moisésva'ea ikwatijari hako, ei ġa Jesus'ga pe.

²⁹ Kiro ga imombe'ui omanove'ga Jesus'ga pe. Ga e'i:

—Ymya seteva'ea onhoirūva'ea hako, ei ga Jesus'ga pe. Ojihuvypyva'ea rembirekoro kako. Ndata'yri ahe kunhangwerava'ea pe. Aerē akwaimba'eva'ea manoi. ³⁰ A'ero aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirūva'ea py'rovo Moisésva'ea nhi'ipo'ruavo. Ndata'yri ahe aherembirekokwerava'ea pe. Aerē ahe manoi no. ³¹ Na jitehe aheakoindava pe a'ero. Omano ahe ta'yre'yma aherembirekokwerava'ea pe, ei ga. Na jitehe jarava'ea onhoirūva'ea nhaporemo ahe rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi. Ndata'ypavi reki seteva'ea aherembirekokwerava'ea pe. Omanomba ahe kako. Nahā ahe rekoi ojopy'ropy'rovo. ³² Aerē mbapavamo aherembirekokwerava'ea manoi kunhangwerava'ea kako, ei ga Jesus'ga pe.

³³ —Marā po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe. Omanove'ga mbogweravame po ti Tupana'ga seteva'ea mbogweravi kunhangwerava'ea reheve nehē. Ma'ga nembirekoro po kunhangwerava'ea rekoi nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea onhoirūva'ea hambireko kunhangwerava'ea pavēi, ei ga. Emombe'u ti ore ve. Marā po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ga imombe'utehei heroviare'yma gwaramo omanove'ga mbogwerahava.

³⁴ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Avo yvya koty akwaimbae'ga nembirekoro. Ojipe'ga kunhangwera'ga mohembirekoi no. ³⁵ Jara'ga pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Jihi a'e pe me: Pepyry pe. A'ero po ti ji pe mbogweravi omanove'ga mbogwerahava rupi pe mombytavo ji pyri nehē.” Nahā po ti Tupana'ga ei ga pe nehē. Gahā kirē nahembirekoa'javi nehē akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. ³⁶ Tegwete gamanoa'java no. A'ereki ga oko Tupana'gapyrive'ga ja yvagipeve'ga ja. Yvagi pe Tupana'gapyrive'ga oko omanoe'yma. Na jitehe po ti Tupana'ga remimbogwerave'ga nomanoa'javi nehē no. Tupana'ga ra'yramo ga ndekoi Tupana'ga remimbogwerava'ero gwaramo, ei Jesus'ga.

³⁷ —Moisésva'ea vehevi imboukwahavi nhande ve ikwahavuka ahembogwerahava ikwatijarame i'yva mombe'ua ikaja pyteripeva'ea mombe'ua. A'ereki imombe'urame a'ea ahe okwatija javo:

“Tupana'ga ei: ‘Jihi ko Tupanamō.

Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete’.”

A'ea Moisésva'ea okwatija Abraãova'ea manorē Isaqueva'ea manorē Jacóva'ea manorē. Ikwatijarame nahā Moisésva'ea ikwahavukari nhande ve ga okoji javo. ³⁸ A'ereki Moisésva'ea nde'i: “Tupana'ga ei: ‘Abraãova'ea ji mbohete’.” A'ea rūi ahe e'i ikwatija. A'ereki Tupana'ga pe ga okoji. “Okō pa ga avuirama,” ei Tupana'ga ikwahava, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

³⁹ Kiro judeus'ga mbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo hupi hete nde nhi'i'igi ahembogwerahava mombe'gwovo, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ A'ero ga nhaporemo nde'ia'java'gwami tuhē Jesus'ga pe maramarā jave'yma. A'ereki ga okyhyji ga hugwi ga okwaha pa javo.

*Cristo'ga ko Daviva'ea rymyminoa ahepojykaharetea no
(Mateus 22.41-46; Marcos 12.35-37)*

⁴¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—He'yive'ga ei: “Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga ko Daviva'ea rymyminoa.” A'ea ga ei, ei Jesus'ga. Maraname ga ei a'ea ga pe? ⁴² A'ereki ymyahū Daviva'ea tuhē okwatija inoga livro de Salmos rehe. Ikwatijarame ahe ei hako:

“Tupana'ga e'i jipojykaharete'ga pe:

'Eapy na'ē ji pyri jijohukoty rūi ekovo huvihavamo epytavo.

⁴³ Tamongo ti ji nearōe'ŷve'ga neremimbotarimova'ea rehe nehē, ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

⁴⁴ A'ea Daviva'ea ei imombe'gwovo Cristo'ga ko jipojykaharetero oko javo. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ga pe ga mbojapyakavo.

Judeusva'ea mbo'eharava'ea onhimbohete tehe
(Mateus 23.1-36; Marcos 12.38-40)

⁴⁵ Pevove'ga nhaporemo gwenduvame Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

⁴⁶ —Penhimboko'i ti. Tapekoi ti judeus'ga mbo'ehara'ga ja. A'reki ga onhimboheteuhu. Omongi pota ga opipukuhua tianderepia ti ga nhande mboheteavo javo. Ikatuuhu ga pe ojipe'ga mbaragwahavame ga ndehe ima'ēhai pe feira pe onhi'igatuavo ga pe orembo'ehara javo ga pe.

—Nhandejatykahava pype ga oapy nhanderuvihava'ga apykava rehe. A'reki ga e'i ovyteri pe: “Tianderepia pa ti ga nhande mboheteavo,” ei ga. A'reki nhande ganduvihavuhuhetero xako.” Na jitehe ga ei ovyteri pe i'upota toryva jara'ga pyri toryva repiagame.

⁴⁷ —Opojykaahy ga mbatera aherembirekokwera'ga hugwi, ei Jesus'ga. Onhi'imbukuhu tehe ga Tupana'ga pe. Ovyteri pe ga ei: “Nhande renduvame po ti ojipe'ga ei nhande ve oarō hete ga Tupana'ga javo,” ei ga ovyteri pe. Nurā jate ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe ahe moandyandita, ei Jesus'ga. A'ero kaitu po ti hahy hete ga pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

21

Aherembirekokwerava'ea remimondoa
(Marcos 12.41-44)

¹ Kiro judeus'ga jatykahavuhu pe Jesus'ga imbateve'ga ndepiagi ga imondorame itambere'ia hyrua pype. ² Ga aherembirekokwera'hēa repiagi hēa imondorame oitambere'ia ipype imbatere'ŷvehēa. Mokōi itambere'ia hēa imondoi ipype duas moedas. ³ A'ero Jesus'ga ei:

—A'e katu ji nde ve: Kia aherembirekokwera'hēa remimondoa imbatere'ŷvehēa remimondoa koji'i pyry Tupana'ga pe ganemimondoa hohe pa.

⁴ A'reki he'yiva'ea ga omombyta itambere'ia ojive imondorame Tupana'ga pe hyrua pype. Hēa ki a'e te moko'i te hēa herekoi itambere'ia. Hēa imondopavi reki oapoa ipype, ei Jesus'ga.

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavagwama
(Mateus 24.1-2; Marcos 13.1-2)

⁵ Aerē ojipe'ga ei:

—Ikatu hete nhandejatykahavuhua ita apopyra. Omondo ga itauhua pyryva'ea japokaturame ymyahū. Ombojigwa ga ojatykahavuhua a'ea pyvō ojipea pyvō no timbohete Tupana'ga javo.

A'ero Jesus'ga ei:

⁶ —Pehepia pe nhandejatykahavuhua avo. Aerē po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itauhua nehē. Omonduru pa po ti ga inoga nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Hahyheteagwama Jesus'gareheve'ga pe
(Mateus 24.3-14; Marcos 13.3-13)

⁷ A'ero ga ei ga pe:

—Orembo'eharamo emombe'u ore ve, ei ga Jesus'ga pe. Maname po ti ga imondurugi nhandejatykahavuhua nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga

hepiukari na'ē ahemonhimomby'ava'ea nehē ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi imonduruḡwerihava po ti kiro javo, ei ḡa.

⁸ A'ero Jesus'ga ei:

—Penhimboko'i ti! Tapenhimoandyjukari ti ḡa pe. Aerē po ti he'yjuhuve'ga uhu ji ra'āra'āteheavo javo nehē: “Jihī ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo. Kiro mbapava uhu ahemoka'nhyambahava a'ero,” e'i po ti ḡa o'mbero nehē, ei Jesus'ga. Tapehendukatui ti ḡa a'ero.

⁹ —Aerē po ti ojipe'ga tavukari ojipe'ga pe nehē. Ojipe'ga po ti ndokopotari gwuvihavuhu'ga nhi'ḡa rupi nehē. A'ero po ti ḡa ndekoi ojogwehe nehē. Imombe'urame pe me ti tapenhimonghyjiukari ḡa pe. Otavuka tuhē po ti ḡa nehē. A'ea rupi rūi po ti mbapavakotyva'ea nehē, ei Jesus'ga.

Ojipea Jesus'ga ei ḡa pe:

¹⁰ —Gagwyrivepe'ga po ti oko na'ē ojipe'ga gwyrivepe'ga ndehe otavuka ḡa pe nehē. Ojipe'ga nduvihavuhu'ga po ti omondo ojigwyrivepe'ga otavuka ojipe'ga nduvihavuhu'ga gwyrivepe'ga pe nehē, ei Jesus'ga. ¹¹ Omyomyi po ti yva avo nehē. Pevo po ti yva imyimi nehē no, ei Jesus'ga. Ahā po ti ḡa pe mbatera avo nehē. Pevo po ti ty'ara ḡa jukai nehē no, ei Jesus'ga. Itetruamba po ti ḡa nehē. Opihipihi po ti ḡa karugwara ojohugwi nehē, ei Jesus'ga. Yvaga hugwi ahemonghyjiiva'ea jipiukari ikwahavukava'ea ahe monghyjiavo nehē, ei Jesus'ga.

¹² —A'ea renonde po ti ḡa pe pyhygi okote'varuhuavo pe me nehē. Ga po ti pe nderooha'hi pende'yja'ga jatykahai pe ipypeve'ga nduvihava'ga ndovai pyteri pe ti mondovouka cadeia pype nehē. Ga po ti pe nderohoukari huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe nehē governador'ga ndovai pyteri pe no. Gandovai pyteri pe po ti ḡa pe nderohoukari nehē timboja tehe ti ḡa ndehe javo. Nahā po ti ḡa ndekote'varuhui pe me pejikoga ḡwaramo ji rehe nehē, ei Jesus'ga.

¹³ —A'ea rupi po ti pe ji mombe'ui ḡa pe nehē tojiko ti ḡa Jesus'ga rehe javo. Nahā po ti pe pyryva'ea mombe'ui ḡa pe nehē. ¹⁴ Tape'ei na'ē ti pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande nhi'ḡi ḡa pe nehē?” A'ea ti tape'ei pevy'are'yma. Pe'ji ti kiro pejiyvyteri pe: “Ndiajapyakai nhande nhanenhi'ḡa rehe.” A'ea ti pe'ji, ei Jesus'ga ḡa pe. ¹⁵ Jihī po ti akwahaheteuka pe me pe mbo'eavo nehē. Nurā po ti pe ekatui penhiarōe'yve'ḡa pe nehē. A'ero po ti ḡa ndipopoakari pe me pe nhi'ḡame nahā. Tegwete po ti ḡa'ete'varuhua penhi'ḡa pe nehē, ei Jesus'ga.

¹⁶ —Penduva'ga vehevi po ti pe pyhygukari pey'ga vehevi peirū'ḡa vehevi pende'yja'ga vehevi. Kiroki ḡa ojikoty'a pe pavēi – ḡahā pe pyhyguka no. Ga nhaporemo po ti pe pyhygukari pe mondouka gwuvihavuhu'ga pe nehē. Jararamo pe ḡa pe jukauka nehē. ¹⁷ Nahā po ti ḡa ndekopavi pe ndehe pe arōhete'yma nehē pendekoro ḡwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga.

¹⁸ —A'ero po ti Tupana'ga pe pokogi pe moka'nhymbavukare'yma ḡa pe nehē. Pe'ava vehevi po ti Tupana'ga hepiakatui nehē. ¹⁹ Penhimboitaro ḡwaramo pejikoga ḡa rehe po ti pe ndekoi avuira Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombe'u Jerusalém mondurugaḡwama
(Mateus 24.15-21; Marcos 13.14-19)

²⁰ —Aerē po ti pe hepiagi soldados'ga cidade de Jerusalém atimaname nehē. Nahā po ti he'yjuhuve'ga tavukari Jerusalémmeve'ḡa pe nehē. A'ea repiagame po ti pe ikwahavi Jerusalém mondurugwerihava nehē, ei Jesus'ga. ²¹ A'ero Judéiapeve'ḡa ti toka'nhy onhana vvytyruhu pe onhimima nehē xamanoyme ti javo, ei Jesus'ga. Jerusalémmeve'ḡa ti toho Jerusalém hugwi nehē. Nhuhumeve'ḡa ti tokiyime Jerusalém me nehē xamanoyme ti javo,

ei Jesus'ga. ²² A'ereki Jerusalém monduruga rupi po ti Tupana'ga jipygi nehē. Nahā po ti hekoi Tupana'ga nhi'Ipō'ruavo pa ymyahūva'ea po'ruavo pa. A'ereki ymyahū ga e'i ikwatijaruka nahanahā po ti ji jipygi nhiarōē'ŷve'ga ndehe nehē javo, ei Jesus'ga.

²³ –Iporia'i po ti ipuru'ave'ga a'ea rupi oka'nhyopotarame nehē. Iporia'i po ti ga nehē no – kiroki ga omoka'mbukā'mbu gwa'yra'ga nenonhapotarame, ei Jesus'ga.

–Tiruahū hete po ti judeus'ga pe nehē. Ndukatui po ti gapy'a nehē. Onhimonha'nga hete po ti Tupana'ga okovouka ga ndehe nehē. ²⁴ Judeus'garūive'ga pe ti Tupana'ga ga jukaukari nehē. Itakyhea'javuhuva'ea pyvō po ti judeus'garūive'ga jara'ga jukai nehē. Ga po ti opyhy jara'ga nderogwovo ogwyri pe nhaporemō nehē no. Nahanahā po ti ga ga mbokwaki'opavi Jerusalém hugwi nehē. A'ero Jerusalém ga imondurupavi nehē. Nahanahā po ti Tupana'ga Jerusalém rerokote'vate'varuhuukari judeus'garūive'ga pe nehē. Emo po ti aerē ga ndogwerekōa'javukari ga pe ga mombiguka nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga rura'javagwama

(Mateus 24.29-31; Marcos 13.24-27)

²⁵ –Aerē po ti ahemongyhyjiva'ea jipiukari okovo kwara rehe jahya rehe jaytata'ia rehe ikwahavuka nehē. A'ero po ti vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga py'a ndukatui nehē. Ndovy'arihu po ti ga nehē.

–Ipyambu paranauhūa nehē. Moubme hete po ti typepemuhūa nehē. A'ero po ti ga nhimomby'ai ikwahave'yma javo nehē: “Maraname po?” e po ti ga.

²⁶ –Ogwygwy po ti ipopoakava'ea yvagipeva'ea nehē, ei Jesus'ga. A'ero po ti vvyakotyve'ga mano'ātehei okyhyjiavo nehē. “Marā po ti nhande rekoi nehē?” e po ti ga onhimboko'iaivo nehē.

²⁷ –A'ero po ti ga ji repiagi ji rura'javame yvagati'ga pyteri pe nehē vvyakotyve'ero yvagipeva'ero. Jipopoakara po ti ga gwepia nehē no. Nhirendy'jandy'java po ti ga hepiagi nehē no jikatuhetea, ei Jesus'ga. ²⁸ Ahemongyhyjihava ugwerīrame Tupana'ga po ti pe mbopiro'ygweri pendekote'varuhua hugwi nehē. Nurā po ti pepo'ā pejovavua tahepia ti ji Jesus'ga rura javo pejoryjoryvamo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Figoyva figueira ahe mbo'e

(Mateus 24.32-35; Marcos 13.28-31)

²⁹ Kiro Jesus'ga ga mbo'ei ojo'java'ea pyvō. Imombe'gwovo ga ei:

–Pekwahava'ja ti figo'yva ojipea'yva reheve nhaporemō. ³⁰ Henhunhame hangrya pe tuhē pe'e hepiaga: “Kwaria gwerī kiro,” pe'e pe. ³¹ Na jitehe hepiagame akoja ahemongyhyjiva'ea po ti pe ikwahavi nehē, kiro Tupana'ga oko gwerī vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

³² –Imombe'ukatuavo ji ei pe me, ei Jesus'ga. Agwamove'ga ndekojirame po ti akoja ihopavi japiavo, ei Jesus'ga. ³³ Opa po ti yvaga yvya pavēi nehē. Nhinhi'iga po ti ndopavagwami opopoakapige'yma okovo a'itituhēva'ero avuirama nehē, ei Jesus'ga.

Ji mboha'u ti, ei Jesus'ga

³⁴ –Penhimboko'i ti ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuavo ji mboha'uva. Tape'ui ti ahemboheagwyriva'ea pejigwojigwovo torovy pe. A'ereki i'urame ahe ndojapyakakatuji jirura'java rehe. Tape'ei ti pejiyvvyteri pe: “Maramarā po ti nhande rekoi nehē?” Tape'ei ti na. Tapejapyakauhui ti pejihe mbatera rehe no. A'ereki hehe pa pejapyakauhurame pe napenhimboko'i

ji mboha'uve'yama. Naname po ti ji pe mo'magi a'ero ji rurame pen-dekote'varuhua repiaga nehē. ³⁵ Nahā po ti vvyakotyve'ga pe nhaporemoga ji mboha'uve'yamame. Noka'nhymi ga ji hugwi jirura'javame nehē, ei Jesus'ga.

³⁶ —Penhimboko'i ti ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuavo ji mboha'uva. Pe'ji ti Tupana'ga pe jipi nehē: “Ore mbopopoaka ti toromboita ti oroka'nhyma hahyva'ea hugwi nehē aerēva'ea hugwi nehē. Ore mbopopoaka ti torepoyja hete ti oro'ama Jesus'ga rovai pyteri pe orokoheteavo gwaramo ganhi'iga rupi.” Nahā ti pe'ji Tupana'ga pe jipi nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

³⁷ Nane'yimi arimo Jesus'ga ga mbo'ei gajatykahavuhua pype templo pype. Ypytuna nanani ga hoi Jerusalēm hugwi ogwovo vvytyri pe monte das Oliveiras pe opytavo pevo ypytunimo. ³⁸ Ypyhajive ojatykave'ga uhu pa ga pyri ojatykahavuhua pype tihendu ti ganhi'iga javo.

22

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Mateus 26.1-5; Marcos 14.1-2; João 11.45-53)

¹ Kiro judeus'ga japoi gweri toryva - kiroki toryva pe ga ei: Páscoa. Toryvi pe ga i'ui pāo ndovuriva'ea. ² Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga e'i judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi:

—Marā po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehē?

Nahā ga ei novia. Emo ga okyhyji ojatykave'ga hugwi. A'ereki ojatykave'ga oarō hete Jesus'ga onhimongyavo.

Judasva'ea e'i apyhyguka Jesus'ga javo

(Mateus 26.14-16; Marcos 14.10-11)

³ Kiro Satanás'ga Judasva'ea pojyka. Judas Iscariotes, ei ga ahe ve. Ahe ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ga pyteripeva'ea novia. ⁴ Judasva'ea hoi Jesus'ga hugwi ogwovo ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pyri guardas'ga pyri no - kiroki guardas'ga gwepia katu judeus'ga jatykahavuhua. Ovahemame ga pyri ahe ei ga pe:

—Tapyhyguka ti ji Jesus'ga mondovouka pe me. Marā po ti a'ero nehē?

A'ea ahe ei ga pe ga monhi'iga a'ea rehe. ⁵ Horyory ga ahe renduvame. A'ero ga ei ahe ve:

—Toromondo ti itambere'ia nde ve a'ero.

⁶ —Kwa, ei ahe. Apyhyguka po ti ji ga pe me nehē, ei ahe herogwovo.

Aerē ahe ei ovytyeri pe gweaporoğitaro: “Marağatu po ti ji Jesus'ga rerekoukari ga pyhygauka ga pe ojatykave'ga ndakykweri nehē?” ei ahe ovytyeri pe.

Garemimbo'eharava'ea oapo mbatera Páscoa rupi

(Mateus 26.17-25; Marcos 14.12-21; João 13.21-30)

⁷ Aerē kiro toryva Páscoa. A'ea rupi jitehe nanani judeus'ga i'ui pāo ndovuriva'ea. A'ea rupi jitehe ga ojuka mbatepyryva cordeiro. ⁸ Nurā Jesus'ga ei Pedro'ga pe João'ga pe no:

—Peho ti imboavujikwea mbatera nhande ve ti'u ti Páscoa rupi, ei ga.

⁹ A'ero ga ei ga pe:

—Mome po ti ore hoi mbatera mboavujikwea nehē?

¹⁰ A'ero ga ei ga pe:

—Ji rendu ti. Peho ti cidade pe. Pe horame po ti akwaimbae'ga pe novati yhya rerua yhya reruhava pype nehē. Peho ti ga reviri. Ga horame onga pype ti peho ga reviri ipype no. ¹¹ Pe'ji ti onga jara'ga pe:

“Nhanembo'ehara'ga ei nde ve: ‘Mome po hyrua ruvi? Ta'u ti mbatera ipype nhiremimbo'ehara'ga pavēi Páscoa rupi,’ ei nhanembo'ehara'ga nde ve.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga. ¹² A'ero po ti ga hepiukari pe me hyruhua i'ukava ruhava onga jo'ari pe nehē. Pevo ti pemboavujikwe.

A'ea Jesus'ga ei Pedro'ga pe João'ga pe ga mondovo.

¹³ A'ero ga hoi cidade pe hepiapava garemimombe'ua. A'ero ga japoi mbatera imboavujikwea Páscoa rupi okovo Jesus'ga nhi'iga rupi. A'ero Jesus'ga hoi pevo no ovahema.

Jesus'ga omondo ahe ve pão vinho reheve

(Mateus 26.26-30; Marcos 14.22-26; 1 Coríntios 11.23-25)

¹⁴ Kiro ga o'u gweri. A'ero Jesus'ga apygi mesa pyri. Dozeve'ga gamoiruhara'ga oapy ga pyri mesa pyri. ¹⁵ Kiro ga ei ga pe:

—Kirogweva'ea rupi ji a'u pota hete mbatera pe pavēi Páscoa rupi jijukahava renonde. ¹⁶ A'ereki a'e ji pe me: Kirē po ti ji nda'ua'javi te Páscoa rupi nehē. Aerē nhanderuvihavuhetero Tupana'ga imondopavame gwemimbotarimova'ea rupi jate po ti gareheve'ga mbopiro'ypahava apiavo ihoi nehē. A'ea rupi po ti ji japoi toryva jiroryvamo ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁷ Copo ga ipyhygi. Ipype oko vinho. Hehe ga nhi'igi Tupana'ga pe nde pyry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirē ga pe ga ei omoiruhara'ga pe:

—Koro, ei ga ga pe imondovo copo ga pe. Pema'ema'e ti pejive i'gwoi'gwovo, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁸ A'e ji pe me: Nda'ua'javi te po ti ji vinho nehē, ei Jesus'ga. Aerē huvihavuhetero Tupana'ga imondopavame gwemimbotarimova'ea rupi jate po ti ji japoi toryva jiroryvamo gareheve'ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁹ Kiro ga ipyhygi pão. Hehe ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyrý hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirē ga haygwe'rogwe'rogi pão imondomondovo omoiruhara'ga pe pe'u ti javo. A'ero ga ei:

—A'ea ko jira'oa, ei ga imondomondovo pão ga pe. Aere'i po ti hajiheve'ga ji pyhygi nehē ojigwaraita jira'oa rehe ji jukavo nehē. Nahã po ti ji manoi pe me pendepykaramo nehē. Ji manorē nahã ti pe'ua'ja'ja ojipea pão imoka'nhyme'yma nhimanoa pe me nehē, ei Jesus'ga.

²⁰ Aerē ga i'ui mbatera imboavujikweva'ea. Ga i'urē mbatera ga ipyhygi copo. Oko vinho ipype. Kiro ga imondoi vinho ga pe. A'ero ga ei:

—A'ea ko jirekoa, ei ga imondovo vinho ga pe. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijukauka nehē. Nahã po ti ji manoi vvyakotyve'ga ndepygga nehē. A'ereki Tupana'ga ipyhuva'ea mombe'gwovo e'i: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gandekote'varuhua ga hugwi,” ei ga. Nurã jirekoa reka'voga gwaramo a'iti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi nehē gwembi'ea rupi nehē, ei Jesus'ga.

²¹ —Pehepia ti! Kiroki ga ji pyhyguka gweri jijukahara'ga pe – gaha oapy ji pyri imondovo oopa mesa rehe! ²² A'iti a. Tamano ti ji vvyakotyva'ero vvyagipeva'ero no. A'ereki Tupana'ga e'i ymyahũ aerē ti emano javo ji ve. Ga pe – kiroki ga ji pyhyguka ji mondovouka jijukahara'ga pe – ga pe po ti tiruahũ hete nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²³ A'ero ga ega'ei ojohupe:

—Manamo po ti nhande Jesus'ga pyhygukari nehē? ei ga ojohupe onhi-momby'avo.

Manamo nhande joheva'ero? ei ahe

²⁴ Aere'i Jesus'ga moiruhara'ga jogwayvari ojogwehe. Ojohupe ga ei:

—Manamo nhande johe?

²⁵ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Judeus'garũive'ga nduvihavuhu'ga ipopoaka okote'varuhuavo ogwyriveve'ga pe ga mboporavykyheteavo ojive. Jara'ga inogi ojihe Ahepokohara. Nahã ga ipotari ojeraramo onhimboheteavo ji apoko jigwyriveve'ga javo tehe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁶ –Ga ja rui ti pejogwereco pejikovo gwaramo jireheva'ero. Kiroki ga oko penduvihavamo jireheva'ero – gaha ti toko pejipyrive'ga ja, ei Jesus'ga.

²⁷ Manamo ga johe? ei Jesus'ga. Mara'ngu po pe javo: “Kiroki ga oapy na'ë i'gwovo mbatera ojipyrive'ga imboavujikwerirë ga pe”? Mara'ngu po pe javo: “Kiroki ga omboavujikwe mbatera imondovo mesa rehe to'u na'ë ojipe'ga aerë jiji javo”? Marã pe? ei Jesus'ga. Manamo ga johe?

–Jihi amombe'u pe me: Gaha – kiroki ga oapy i'gwovo na'ë – gaha oko ga hohe pa. Na tuhë. Jihi ako penduvihavamo. Emo pepyrive'ga ja reki ji pe pokogi, ei Jesus'ga.

²⁸ –Pehe agwamo vehevi pepyta ji moiruamo jipi pepohire'yma ji hugwi hahyame ji ve. ²⁹ Nurã po ti ji tuhë pe mongoi nehë peko ti huvihavuhuro javo. Tupana'ga jiruva'ga ei ji ve: “Ereko ti nde ganduvihavuhuhetero nehë.” Nahã ga ei ji ve. Na jitehe po ti ji pe mongoi nehë peko ti huvihavuhuro javo.

³⁰ –A'ero po ti pe i'ui jia poa pyri mesa pyri ji rekorame vyakotyve'ga nduvihavuhuhetero nehë. Pe po ti peapy ikatuva'ea rehe huvihavuhu'ga apyaka rehe nehë pejikovo peje'yja'ga nduvihavuhuro Israelva'ea rakyk-wepohara'ga nduvihavuhuro. Doze ko ga oko huvihavamo ojiheve'ga pavëi pende'yja'ga israelitas'ga. Pehe po ti peapy oina nehë xa'e ti ga pe gandeaporoğita rehe javo, ei Jesus'ga omoirũhara'ga pe.

*Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahã ti ne'mbe javo
(Mateus 26.31-35; Marcos 14.27-31; João 13.36-38)*

³¹ Kiro Jesus'ga ei Simão Pedro'ga pe:

–Simão, ei Jesus'ga. Ehendu hete. Ombogwa ahe trigo yrupema pyvõ tape'a ti ji ite'varuhuva'ea ikatuva'ea hugwi javo. Na jitehe Satanás'ga pe nderekopotari tahepia ti ji gajikoga Jesus'ga rehe javo. A'ero Tupana'ga ei Satanás'ga pe: “Ehepia ti gajikoga a'ero,” ei ga. Kiro po ti Satanás'ga pe nderekoi pe mbopohipota ji hugwi a'ero nehë ojigwaraita pe ndehe nehë, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe.

³² –Ji ikwahavame Satanás'ga penderekopotara, ji nhi'igi Tupana'ga pe nde mombe'gwovo ga pe nde repyga, ei Jesus'ga Simão'ga pe. A'e ji ga pe: Tojiko hete jitehe ti Simão'ga ji rehe nehë. Terembojikopigukari ti ga Satanás'ga pe a'ero. A'ea ji ei Tupana'ga pe, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. A'ereki hahy hete nde ve Satanás'ga nde mbopohirame. Aerë po ti nde reaporoğitakatua'javamo ejikoga ji rehe nehë. Kirë ti enhi'i ga pe nemoirũhara'ga pe ga mbovy'a ga monhimomiranama – kiroki avove'ga nhiremimbo'ehara'ga, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe.

³³ A'ero Simão'ga ei Jesus'ga pe opoijkaharete'ga pe:

–Nde pavëi po ti ji hoi nehë. Po ti ga nde mongi cadeia pype nehë, na ga ji mongi a'ero nehë no. Po ti ga nde jukai nehë, na ga ji jukai a'ero nehë no, ei ga.

³⁴ –Pedro, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. A'e ji nde ve: Kiro pyytunimo po ti nde ei ji ve nehë: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trës po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamuti ga nhi'iga renonde nehë, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

Peroho ti, ei Jesus'ga javo ga'apoa pe

³⁵ Kiro Jesus'ga ei omoirũhara'ga pe:

—Ymyaĩ ji pe mondoukari Tupana'ga nhi'ĩga mombegwovouka ahe ve. A'ea rupi a'e ji pe me: Taperohoi ti itambere'ia, sacola, sandálias irũa. Marã pe me a'ea rupi raikwehe? Napembateri? Marã pe ndekoi raikwehe?

A'ero ġa ei ġa pe:

—Orogwereco ore a'ea rupi, ei ġa.

³⁶ —Kiro hajihea ji imombe'ui pe me, ei Jesus'ga ġa pe. Po pe pereko itambere'ia, a'ero ti peroho. Po pe pereko sacola, a'ero ti peroho. Po pe ndapereko itakyhea'javuhuva'ea, a'ero ti pemondo peapoã pepira arimova'ea paletó ipyhyga itambere'ia. A'ero ti pepyhy itakyhea'javuhuva'ea pejive itambere'ia rehe. ³⁷ A'ereki ji a'e pe me: Kiro po ti nhimombe'ua p'ruavo toho nehẽ — kiroki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Ga jukauka po ti ġa ei nehẽ: ‘Ga ko okote'varuhu.’” A'ea ikwatijaripyra e'i ji nombe'gwovo, ei Jesus'ga. Nahã kiro hekoi nehẽ. A'ereki ji ahygahi pa ġwerĩ nhimombe'ua rehe, ei Jesus'ga.

³⁸ A'ero Jesus'ga moirũhara'ġa ei Jesus'ga pe:

—Ehepia orepojkaharetero, ei ġa. Agwa ko mokõi itakyhea'javuhuva'ea.

A'ero ġa ei ġa pe:

—Kirupi te!

Jesus'ga oko oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe

(Mateus 26.36-46; Marcos 14.32-42)

³⁹ Kiro ga hoi ogwovo vytyri pe oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe. Oho ga pevo jipi. Kiro garemimbo'ehara'ġa hoi ga rupi. ⁴⁰ Ovahemame pevo Jesus'ga ei ġa pe:

—Penhi'ĩ ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahã ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

⁴¹ Hehemo'i ga hoi ġa hugwi ġwenyyp'anduruga tanhi'ĩ ti Tupana'ga pe javo. Onhi'ĩ ga ga pe a'ero.

⁴² —Apĩ, ei ga Tupana'ga pe. Nde ipotarame ti teremuhurukari hahyva'ea ji ve ji jukaukare'yma ġa pe. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rui ji tako, a'e reki nde ve. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

⁴³ Kiro Tupana'gapyrive'ga jipiukari Jesus'ga pe ua yvaga hugwi Jesus'ga mbopopoaka. ⁴⁴ Hahy hete Jesus'ga vytyri pe ga rekoveveuhuavo ġwaramo. Nurã ga nhi'ĩhetei Tupana'ga pe. Gwy'ajyguhu ga. Otururu hete ga hugwi vyvyvo gary'aja. Garekoa ja hete itururu.

⁴⁵ Aerẽ ga nhi'imbavi Tupana'ga pe opo'ama'java ojivya gwemimbo'ehara'ġa pyri ġa ndepiaga. Okĩ ga ġwe'ouhũro okoveveuhuavo ġwaramo. ⁴⁶ A'ero ga ei ġa pe:

—Maraname pe kiri? Pevy ti penhinhi'ĩga Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahã ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Marcos 14.43-50; João 18.3-11)

⁴⁷ Ga nhi'imbige'ymame nanime he'yive'ġa nduri. Judasva'ea ruri ġa nenonde ġa nderua ġa nderovahema. Judasva'ea ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ġa pyteripeva'ea. Kiro ahe ruri Jesus'ga beijavo.

⁴⁸ —Judas, ei Jesus'ga ahe ve. Ji beijavo nde ruri. Nahã nde ji repiukari ġa pe naerũ togweroho ti ġa ga javo? ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁹ Hepiagame Jesus'gapavẽive'ġa ei ovytyri pe: “Kiro po ti ġa Jesus'ga pyhygi!” ei ġa. A'ero ġa ei Jesus'ga pe:

—Marā? Torokyti ġa itakyhea'javuhuva'ea pyvō a'ero naerū? ei ġa Jesus'ga pe.

⁵⁰ Nanime Jesus'gapavēive'ġa pyteripeve'ga imondo itakyhea'javuhuva'ea ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'gapyrive'ga apiavo ga nambi'oga gajohukoty rūi. ⁵¹ A'ero Jesus'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Kirupi te!

Jesus'ga pokogi ganamihymuhūa rehe ganambia apokatua'java.

⁵² Kiro Jesus'ga nhi'īgi ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe xava'eve'ġa pe no guardas'ġa pe no – kiroki guardas'ġa gwepia katu judeus'ġa jatykahavuhua. A'reki ġa nhaporemo uhu ga pyri tipyhy ti ga javo. Ga pe Jesus'ga ei:

—Amovahī po ji governo naerū? Nurā pe heruri itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerū? ⁵³ Nane'ymi ji rekoj pe pavēi nhandejatykahavuhua pype templo pype ikwehe'i. A'ea rupi pe ndajipyhygi, ei Jesus'ga. Korogwe Tupana'ga ji pyhygukari pe me. Diabo'ga omondomondo pyptunarupive'ġa'jave'ġa. Gaha pe mbuhu ji pyhypota, ei Jesus'ga ġa pe.

Ji ndakwahavi Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(Mateus 26.57-58, 69-75; Marcos 14.53-54, 66-72; João 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ A'ero ġa ga pyhygi ga rerogwovo. Ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga rongauhu pe ġa ga rerohoi ga rerovahema.

Ga reviri Pedro'ga hoi onhimboyha'iaivo ga hugwi tajipyhygye ti ġa javo. ⁵⁵ Imondygirē tata okara pyteri pe ġa oapy ojogwerekovo ipyri. A'ero Pedro'ga oapy ġa pyri no. ⁵⁶ Ga apygame pevo tata pyri ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'gapyrivehēa ga repiagi. Hēa gwepia hete ga. A'ero hēa ei ga mombe'gwovo:

—Agwa'ga ko Jesus'ga pavēive'ga no, ei hēa.

⁵⁷ Pedro'ga nonhimombe'ui reki.

—Kunha, ei ga hēa pe. Ji ndakwahavi ga, ei ga o'mbero.

⁵⁸ Aere'ī ojipe'ga ga repiagi. Pedro'ga pe ga ei:

—Ndehe no Jesus'ga pavēiva'ea.

A'ero Pedro'ga ei ga pe o'mbero:

—Ji rūi ko! ei ga.

⁵⁹ Aerē uma hora ikwavame ojipe'ga ehetei Pedro'ga mombe'gwovo:

—Ga tuhē Jesus'ga pavēive'ga no. A'iti a. A'reki ga Galilēiapeva'ero oko, ei ga.

⁶⁰ A'ero Pedro'ga ei:

—Gara pe nde ei? A'reki ji ndakwahavi, ei ga.

Ga nhi'imbige'ymame kotihī inamutiġa nhi'īgi. ⁶¹ A'ero nhandepojykharete'ga Jesus'ga pyryrymi Pedro'ga repiaga. A'ero Pedro'ga ikwahava'javi ga'eagwera ojive. A'reki Jesus'ga e'i jipe ga pe: “Kiro pyptunimo po ti nde ei ji ve nehē ji ndakwahavi Jesus'ga javo. Trēs po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamutiġa nhi'īga renonde nehē,” e'i jipe Jesus'ga ga pe. ⁶² Jesus'ga eagwera kwahava'javame Pedro'ga hoi ogwovo. Ga ojehe'o ranuhū.

Soldadosva'ea ombotegwete Jesus'ga

(Mateus 26.67-68; Marcos 14.65)

⁶³ Kiroki ġa Jesus'ga mombyta ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga rong pype – kiro ġa eġa'ei ga pe ga jagajaita ga nupanupamo. ⁶⁴ Tohepiagyeme ti ga javo ġa ga reawkapygi. A'ero garova nupārame ġa ei ga pe:

—Eko ti Tupana'ga nhi'īga mombe'uhara'ga ja. Emombe'u ti mbatera ore ve a'ero. Ma'ġa nde nupā?

⁶⁵ Nahanahā ġa ete'varuhui Jesus'ga pe ga mbotegweteavo.

*Jesus'ga oko judeusva'ea mogitaharava'ea rovai pyteri pe
(Mateus 26.59-66; Marcos 14.55-64; João 18.19-24)*

⁶⁶ Iko'emame xava'eve'ga nhimono'ogi ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavēi judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi no. Ga ko judeus'ga mogitahara'ga. Kiro ga Jesus'ga mbuhurukari gwovai pyteri pe. Ga pe ga ei:

⁶⁷ —Enhimombe'u ti ore ve. Ma gara ndehe? Nde ko Cristo Tupana'ga remimbuhurukara? Nde ko Cristo rūi? Emombe'u ti ore ve, ei ga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Po ji ei pe me: Jihi Cristoramo, a'ero po ti pe ndaperoviari nhinhi'iga nehē. ⁶⁸ Po ji ei pe me: Pemombe'u ti mbatera ji ve, a'ero po ti pe napemombe'ui ji ve nehē. Pe naphimohemukari nehē no. ⁶⁹ Aere'i po ti ji apygi avuirama ipopoakaheteve'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi jitekovo huvihavamo nehē yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

⁷⁰ A'ero ga epavi ga pe:

—Marāi po nde? Nde ko Tupana'ga ra'yra a'ero naerū? ei ga.

A'ero ga ei ga pe:

—Pehe ko pe'ji poha, ei Jesus'ga.

⁷¹ A'ero ga ei ojohupe:

—Kirupi ojipe'ga nemimbojara Jesus'ga rehe a'ero! Ore tuhē ga rendu ko. Ga e'i ji Tupana'ga ra'yramo ako javo, ei ga ojohupe.

23

*Jesus'ga oko Pilatosva'ea rovai pyteri pe
(Mateus 27.1-2, 11-14; Marcos 15.1-5; João 18.28-38)*

¹ A'ero ga po'ambavi Jesus'ga rerogwovo Pilatos'ga rovai pyteri pe ga rerovahema. Pilatos'ga ko governador'ga Judéiapeve'ga gwyrī pe. ² Kiro ga imbojambojari ite'varuhuva'ea Jesus'ga rehe Pilatos'ga rovai pyteri pe. O'mbero ga ei ga pe:

—Oropyhy ore Jesus'ga ga orere'yja'ga mongoukarame oreruvihava'ga nhi'iga rupi rūi. E'i ga ga pe: “Tapemondoi ti itambere'ia César'ga pe nhande ruvihavuhu'ga pe.” A'ea ga ei, ei ga. Ojipea ga ei: “Ji tuhē ko Cristo huvihavuhuhetea.” A'ea Jesus'ga ei ga pe, ei ga Pilatos'ga pe o'mbero.

³ A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde? Ndehe ko judeus'ga nduvihavuhuhetero ra'e?

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha, ei Jesus'ga.

⁴ A'ero Pilatos'ga ei ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pe pevove'ga pe no:

—Kiro ji ga mohemukari. A'ereki ndojari ga rehe. Ga ndokote'varuhui governo pe, ei Pilatos'ga.

⁵ Koji'i ga ega'ehetei reki Pilatos'ga pe:

—Nombuhukatuukari ga orere'yja'ga py'a pe ga mbo'eavo gwaramo. Ga ombo'e pa Judéiapeve'ga. Galiléiapeve'ga na'e ga ga mbo'ei. Avove'ga vehevi ga ga mbo'ei agwamo, ei ga Pilatos'ga pe.

Jesus'ga oko Herodesva'ea rovai pyteri pe

⁶ A'ea renduvame Pilatos'ga ei ga pe:

—Ga po Galiléiapeve'ga ra'e?

⁷ —Pevove'ga tuhē ko, ei ga.

A'ea kwahavame Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari Herodes'ga pyri. A'ereki Herodes'ga omondomondo Galiléiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyrī pe. A'ea rupi ga opytaahi'vi Jerusalém me no.

⁸ Kiro Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari Herodes'ga pyri a'ero. Horyory Herodes'ga Jesus'ga repiagame. A'ereki ymya ga ga repia pota gamombe'umbe'ua nduva gwaramo. Ga gwepia pota Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea no. ⁹ A'ero ga nhi'imbukui Jesus'ga pe. "Maramarã?" ei ga ga pe novia. Jesus'ga nonhi'igi reki ga pe.

¹⁰ Kiro ikwava'ëhara'ğa nduvihava'ğa ami judeus'ğa mbo'ehara'ğa pavëi onhi'iranuhūavo imbojamboja Jesus'ga rehe. ¹¹ A'ero Herodes'ga Jesus'ga mbotegwetei ga jagajaita onhipavëive'ğa pavëi soldados'ğa pavëi. Omongiuka ға Jesus'ga pe tapy'ynhapipyryva i'arimova'ea hendy'java'ea tirekomemua Jesus'ga javo. Aerë ga Jesus'ga mondoukari ga mbojivyruka Pilatos'ga pyri. ¹² Ga nonhoarõhetei ymya Herodes'ga Pilatos'ga pavëi. Kiro ға nhoarõi Jesus'ga arõ'e'yma gwaramo.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga
(Mateus 27.15-26; Marcos 15.6-15; João 18.39-19.16)

¹³ Kiro Pilatos'ga ға mono'ono'oğukari ikwava'ëhara'ğa nduvihava'ğa judeus'ğa nduvihava'ğa ndeheve ojipe'ğa ndeheve. ¹⁴ Ga pe ga ei:

—Pe Jesus'ga reruri jirovai pyteri pe tokwaha ga garekote'varuhua javo. A'ereki pe pe'e: "Ga he'yjuhuve'ğa pe a'ğanduvihava'ğa hugwi," pe'e tehe pe. Ji rendu! Ji pendovaki pe nendupavirë ji ei ga pe: Marãi nde naerü? a'e ji ga pe. Erepe'a nde ға ğanduvihava'ğa hugwi? Marãi? Nanongara ji eji'ei ga pe takwaha ti ji garekote'varuhua javo. Akwaha ji a'ero. Ndojari ga rehe a'ea - kiroki a'ea pe ei imbojateheavo ga rehe. ¹⁵ Herodes'ga na jitehe ga ei no ndojari ga rehe javo. A'ereki ga omondoukara'ja Jesus'ga nhande pyri imbojare'yma ga rehe.

—Ji rendu ti! ei Pilatos'ga. Jukwaha Jesus'ga pyryva. Tojukayme ti ahe Jesus'ga a'ero. ¹⁶ Nurã po ti ji ndajukaukari ga nehë. Anupanupãuka po ti ji ga mbo'eavo nehë tokote'varuhua'javyme ti ga nehë javo.

A'ea Pilatos'ga ei ға pe ға mbohorypota ojihe.

—A'ero po ti ji ga mohemukari ga mondouka garonga pe nehë, ei ga.

¹⁷ A'ereki ga ombopiro'y cadeiapypeve'ğa mohemuka torывa rupi nanani Páscoa rupi nanani. A'ereki ymyahü judeus'ğa e'i ga pe: "Emohemuka ti ore ve cadeiapypeve'ğa Páscoa rupi nanani tojivyrã'ja ti ga gwonga pe," ei judeus'ğa ymyahü.

Nurã kiro Pilatos'ga ei amohemuka po ti ji Jesus'ga nehë javo.

¹⁸ A'ero ға nhaporemõ hapukai.

—Ejukauka Jesus'ga, ei ға. Emohemuka Barrabás'ga ore ve, ei ға oha-pukaita.

¹⁹ Omongia renõnde Barrabás'ga ahe juka. Omovahĩ Barrabás'ğa gwuvihavuhuva'ea cidade de Jerusalém me no. Nurã Pilatos'ga ga mondoukari cadeia pype.

²⁰ Kiro Pilatos'ga ea'javi ға pe. A'ereki ga Jesus'ga mohemuka pota. ²¹ Ga renduvame ға hapukajahiva'javi ga pe:

—Embovyruka ga! Embovyruka ga!

A'ea ға ei ga pe tomano ti Jesus'ga yva rehe javo.

²² Mokõi Pilatos'ga onhi'igipe ға pe. Kiro ga ea'javi:

—Maranameuhü naerü! Gara garekote'varuhua naerü? Ndojari ga rehe, a'e ji pe me ko. Tojukayme ti ahe Jesus'ga. A'ereki ga pyry. Nurã po ti ji ndajukaukari ga nehë. Anupanupãuka po ti ji ga mbo'eavo nehë tokote'varuhua'javyme ti ga nehë javo. A'ero po ti ji ga mohemukari nehë, ei ga.

²³ Koji'i ga hapukapukajahivi a'ero ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pavēi. Ga nhi'igayvayvari ko ga.

—Embovyruka ga! Embovyruka ga!

A'ea ga ei ohapukaita tomano ti Jesus'ga yva rehe javo. Ga hapukapukaita gwaramo Pilatos'ga ei:

—Kwa. ²⁴ Na tuhē po ti a'ero nehē naerū! ei ga okovo ganhi'iga rupi.

²⁵ Nurā Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari cadeia hugwi ga mondovo ga pyri - kiroki ga ahe juka gwuvihavuhuva'ea movahī no. Ga rehe ga oporandu tomohekuma ga javo. Soldados'ga pe Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari reki tojuka ti ga ga javo. A'ereki judeus'ga nduvihava'ga gandeheve'ga pavēi e'ie'i embovyruka ga javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya

(Mateus 27.32-44; Marcos 15.21-32; João 19.17-27)

²⁶ Kiro soldados'ga Jesus'ga rerohoi a'ero tijuka ti ga javo. Uhu Simão'ga cidadepeve'ga Cirenepeve'ga pea rupi nhuūa hugwi. Ga rurame ga ga pyhyguhui imondovo yva ga arimo Jesus'ga jukahava rupiara togweroho ti ga Jesus'ga reviri javo.

²⁷ He'yjuhuve'ga hoi Jesus'ga reviri. Kunhangwera'ga hoi ga pavēi ga reviri no ojehe'oranuhūavo kiro po ti ga manoi nehē javo. ²⁸ A'ero Jesus'ga pyryrymi gandoval.

—Kunha, Jerusalēmeve'a'ero ti tapejehe'oi ji rehe. Pejihe ti pejehe'o peja'ya'ga ndehe no. ²⁹ Ji rendu! Aerē po ti avove'ga ei nehē: “Pyry hete kunhangwera'ga ndekorame ndata'yri'va'ero gambo'are'yva'ero gamoka'mbue'yva'ero,” e po ti ga nehē. ³⁰ Aerē po ti avove'ga manopotari hahyhetero gwaramo ga pe nehē. A'ero po ti ga ei vytyruhua pe nehē: “E'a ore rehe.” Nhyvyapyna pe po ti ga ei nehē: “Ore tū ti,” e po ti ga jupe nehē, ei Jesus'ga. ³¹ Po agwamo ji ve okopyryva'ea pe turi hahyva'ea, a'ero kaitu po ti hahyheteva'ea ruri pe me penda'ya'ga pe nehē no, ei Jesus'ga kunhangwera'ga pe.

³² Jesus'ga reheve soldados'ga mokonhava'ea rerohoi no tijuka ti ga javo. A'ereki mokonhava'ea ndokoi gwuvihava'ga nhi'iga rupi okote'varuhua.

³³ A'ero ga ahe rerohoi pevo vytyri pe A Caveira pe ahe rerogwovo i'arimo Jesus'ga reheve. Xa'e nhande A Caveira pe Aheapina. Pevo ga Jesus'ga kutugi yva rehe ga mbovya hehe. Ombovy ga mokonhava'ea yva rehe no - kiroki mokonhava'ea okote'varuhu. Soldados'ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty rūi. Gajohukoty ga ojipeva'ea mbovyri.

³⁴ Kiro Jesus'ga nhi'igi Tupana'ga pe.

—Apī, ei ga Tupana'ga pe. Emombo gandekote'varuhua ga hugwi ikwaha'jave'yma. A'ereki ga ndokwahavi okote'varuhua'avo ji ve, ei Jesus'ga.

Kiro soldados'ga ima'ēi Jesus'ga pira imombomombo ita'java'ea dados'java'ea manamo nhande tipojyka gapira javo. Nahā ga ima'ēi gapira ojive.

³⁵ Kiro he'yjuhuve'ga ndekoi hepiaga onhimongyavo. Ganduvihava'ga ete'varuhui Jesus'ga rerekomemuamo no javo ga pe:

—Jesus'ga opoko ojipe'ga tomanoyme ti ga javo, ei ga. Po ga oko tuhē Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo, a'ero po ga pe Tupana'ga e'i katu eko ti niiremimbotarimova'ea rupi javo. Po nahā ga rekoi, a'ero po ti ga tojipoko kiro tamanoyme ti ji javo, ei ga.

³⁶ Ga pavēi soldados'ga Jesus'ga rerekomemui no herua vinho tajahiva'ea ga pe ey'u ti javo.

³⁷ —Po nde ereko judeus'ga nduvihavuhuhetero, a'ero ejipoko tamanoyme ti ji javo, ei soldados'ga Jesus'ga pe.

³⁸ Okwatijaripe ko ġa imondovo Jesus'ga akaġa arimo yva rehe. Ikwatijaripyra omombe'u Jesus'ga. Imombe'gwovo i'ei:

–Agwa'ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga.

Nahā ġa imondo ikwatija gregos'ga nhi'igimo romanos'ga nhi'igimo no hebreus'ga nhi'igimo no Jesus'ga mombe'gwovo.

³⁹ Ojipeva'ea ġanemimbovyva'ea ete'varuhui Jesus'ga mbotegweteavo. Jesus'ga pe ahe ei:

–Po nde Cristo Tupana'ga remimbuhurukara, ejipoko ti naerū. Ore poko no xamanoyme ti, ei ahe heroviare'yama.

⁴⁰ Ojipeva'ea ġanemimbovyva'ea, ahe ki a'e te e'i ga pe:

–Tere'ei ti a'ea Jesus'ga pe! Nderekyhyji nde Tupana'ga hugwi naerū? Po nde erekyhyji ga hugwi hamo. A'ereki ġa nhande mbovyruka yva rehe ga reheve peko te'varuhu pe javo. ⁴¹ Oja hete tuhē nhande rehe. Pyry hahyro nhande ve a'ero. A'ereki nhande xako te'varuhu. Jesus'ga ki a'e te ndokote'varuhui, ei ahe.

⁴² Jesus'ga pe ga ei:

–Ĵipojkaha'etero ji kwahava'ja ti imombyryva ji ve ekorame huvi-havuhuhetero nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁴³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: Aġwamo po ti nde rekoji ji pyri ahererekokatuha'i pe yvagi pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omano

(Mateus 27.45-56; Marcos 15.33-41; João 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ahaji katu kwara igwehetei reki ipyryrymame. Ypytunahimba hete yvya koty nhaporemō. Ka'aruġweriā rupi ās trēs horas kwara imbokogajhua'javi. Ġajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiahava itararagi mbytera rupi. ⁴⁶ Tupana'ga pe Jesus'ga hapukajahivi.

–Apī, ei ga Tupana'ga pe. Kiro ji imondoukari jira'uva nde ve herekokatuuka.

Onhi'igirē ga pytupavamo omanomo.

⁴⁷ Soldados'ga nduvihava'ga gwepia pa hahyhava Jesus'ga pe gajukahava. Hepiagame ga ei:

–Ahe ko pyryheteva'ea. A'iti a! ei ga Tupana'ga mboheteavo.

⁴⁸ Kiroki ga uhu tihepia katu gajukahava javo – ġa gwepia pa. Ojivy ġa kiro ogwovo ġwonga pe. Ojipoti'a rehe okwaokwa ġa opoa pyvō okoveveuhavo ġwaramo.

⁴⁹ Jesus'ga kwahakatuve'ga nhaporemō ġa ami irupe Jesus'ga hugwi hep-iapava kunhangwera'ga pavēi – kiroki kunhangwera'ga uhu Jesus'ga rupi Galilēiapave'ga gwyrā hugwi ga pokoga.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(Mateus 27.57-61; Marcos 15.42-47; João 19.38-42)

⁵⁰ Kiro José'ga hoi Pilatos'ga pyri. José'ga ko judeus'ga moġitaharamo. Ojije'a ko ga judeus'ga moġitahara'ga ndehe javo judeus'ga pe nahanahā ti peko javo ġa pe. Pyry hete gareaporōġita. A'ereki ga oko Tupana'ga nhi'iga rupi. ⁵¹ Nurā ga noarōi ojipe'ga ndeaporōġita judeus'ga moġitahara'ga ndeaporōġita ġa erame ojohu ve tujukauka Jesus'ga javo. Ga nde'i a'ea. A'ereki ga ndopotari gajukahava. Ga Jesus'ga jukaukaramo ga nomoirūi ġa no. Nahā José'ga oko. Gacidadegwera ko Arimatēia gwe'yja'ga cidade judeus'ga cidade. Ymya José'ga Cristo'ga rura pota aerē po ti ga rekoji nhanderuvihavuhuhetero avo yvya koty nehē javo.

⁵² Kiro José'ga hoi Pilatos'ga pyri ogwovo ovahema javo ga pe:

—Taroho ti Jesusva'ea ra'oa, ei ga Pilatos'ga pe.

—Kwa. Eroho ti, ei ga José'ga pe.

⁵³ A'ero José'ga jivyri ua Jesus'ga pyri. Yva hugwi José'ga Jesus'ga ra'oa mbojyvi. A'ero ga gara'oa uvani tapy'ynhapipyryva pyvō linho apopyra pyvō. A'ero ga gara'oa rerohoi inoḡa itaruvihavuhua kwaruhua pype imbogwaipyra pype. Ndogwerekoi ve ojipeva'ea ra'oa ipype. Kiro ḡa Jesus'ga ra'oa rerohoi inoḡa ipype. ⁵⁴ Mbatara mboavujikwehava sexta-feira ḡa inoḡi ipype ka'arugame. A'ero ḡaporavykye'yma ḡweri sábado ḡweri.

⁵⁵ Kunhangwera'ga – kiroki ḡa uhu Jesus'ga rupi Galiléiapeve'ga gwyrā hugwi – gahā oho José'ga rupi ikwaruhu pe. A'ero ga hepiagi ikwaruhua Jesus'ga ra'oa nongava. José'ga gara'oa noḡame ipype kunhangwera'ga hepiakatui nahā ga ono ahera'oa javo.

⁵⁶ Aerē ḡa jivyri ogwovo ḡwonga pe imboavujikwea perfume timongy ti ahera'oa rehe imbojigwaga javo. Perfume ko mohaga'java'ea nhandya'java'ea reheve.

Oporavykye'yma rupi sábado rupi ga pytu'ui oporavykyhava hugwi. A'reki ymyahū Tupana'ga e'i judeus'ga mbo'eavo tapeporavykyi ti sábado rupi javo.

24

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(Mateus 28.1-10; Marcos 16.1-8; João 20.1-10)

¹ Gaporavykye'yma py'rovo domingo rupi kunhangwera'ga heruri Jesus'ga ra'oa nongai pe itaruvihavuhua kwaruhu pe. Ypyhajive kwara ipogwerirame ḡa heruri pevo perfume – kiroki a'ea ḡa omboavujikweripe. ² Herovahemame ḡa hepiagi ikwaruhua rovapytymbava imoanhanipyra. Irupe'i ikwaruhua hugwi reki iteni hovapytymbava. ³ A'ero ḡa ki ikwaruhua pype. Ga ndohepiagi reki Jesus'ga ra'oa nhandepojkaharete'ga ra'oa ipype.

⁴—Marā naerū? Mome ahera'oa? ei ḡa ojojupe.

Nanime mokonha'ga jipiukari ḡa pe o'ama akwaimbae'ga'jave'ga. Overavera ḡa'apoa tapy'ynhapira. ⁵ A'ero kunhangwera'ga nhova'ap'yhetei ḡandovai pyteri pe okyhyjavo ḡwaramo. A'ero ḡa ei kunhangwera'ga pe:

—Po pe ndapehekari okojive'ga omanove'ga nongai pe hamo. ⁶ Nduvi Jesus'ga avo onongavagwera pype. Ovy reki ga jugwi. Pekwahava'ja ti ganhi'igagwera. Ymya uvame Galiléia pe ga omombe'u pe me. ⁷ Ga e'i pe me: “Okote'varuhuve'ga po pe ti ḡa tanhimondouka nehē. Ga ti tajijuka ji mbovyruka yva rehe nehē. Nhimanorē mokōi jikira py'rovo ti ji takwera nehē yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.” A'ea Jesus'ga e'i onhimombe'gwovo pe me ikwehe'i, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ A'ero kunhangwera'ga ikwahava'javi Jesus'ga nhi'igagwera. ⁹ Ga hemi ikwaruhua hugwi Jesus'ga ryvyagwera hugwi ogwovo onzeve'ga pyri Jesus'ga moirūhara'ga pyri. Ovahemame ḡa imombe'upavi ḡa pe Jesus'gareheve'ga pe nhaporemō no. ¹⁰ Maria Madalenahēa omombe'u Joanahēa pavēi. Tiago'ga yhēa Mariahēa omombe'u ḡapavēive'ga pavēi kunhangwera'ga. Ga nhaporemō omombe'u Jesus'ga moirūhara'ga pe. ¹¹ Emo ḡa ndogweroviari kunhangwera'ga remimombe'ua.

—Onhi'ī tehe ḡa, ei ḡa.

¹² Pedro'ga ki a'e te ga vyri onhana ogwovo ikwaruhua pyri Jesus'ga ryvyagwera pyri tahepia ti ji javo. Ovahemame ga apyni hepiaga ikwaruhua pype. A'ero ga hepiagi Jesus'ga ra'oa hokava. Linho apopyra Jesus'ga ra'oa

hokava. A'ea jate ga hepiagi ipype. A'ero ga hoi ġwonga pe ojapyakaheteavo hehe onhimomby'avo.

*Jesus'ga gwupiti mokonhava'ea ogwovo Emaús pe
(Marcos 16.12-13)*

¹³ A'ea rupi te kiro Cleopas'ga homemei cidade'i pe Emaús pe Jesus'gareheve'ga. Emaús oko irupe dez quilômetros gwerevi cidade de Jerusalém hugwi. ¹⁴ Ohorame ġa nhomonhi'imbavi Jesus'ga rehe gajukahava rehe onhonhi'ipondekwawa hehe. ¹⁵ Ga nhomonhi'igame Jesus'ga tuhê ġa ndupitigi ogwovo ġa ndupi. ¹⁶ Ga nombaragwahavi Jesus'ga rehe.

¹⁷ Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

—Gara rehe pe nhonhi'ipondekwawi pejigwovo ve pea rupi pevy'are'yma? ei Jesus'ga.

A'ero ġa pytai. ¹⁸ Kiro Cleopas'ga ei Jesus'ga pe:

—Nde ko ojipeahugwiva'ero erepytaahi'vi kiro Jerusalém me ikwahave'yma tiruahūva'ea aġwamova'ea Jerusalém me naerū? Nde jate po nderekwahavi! ei ga.

¹⁹ —Gara pe pe ei? ei Jesus'ga.

Omaragwahave'yma ga rehe ġa ei:

—Tiruahūva'ea Jesusva'ea pe Nazarépeva'ea pe, ei ġa. Jesusva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei ġa. Ipopoaka hete ahe japovo ahemonhimomby'ava'ea nhandegwyripeve'ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe. Jukwaha a'ero Tupana'ga nhimohema ahe rehe. Horyory nhandegwyripeve'ga ahe rehe no ga ipopoaka hete jawo. ²⁰ Ikwawa'ēhara'ġa nduvihava'ġa nhanderuvihava'ġa pavēi omondo Jesusva'ea Pilatos'ga po pe te'i ti ga pembovy ti Jesus'ga jawo. Ga ahe mbovyruka yva rehe ahe jukauka.

²¹ —Ore ki a'e te ore roryoryvamo ahe rehe novīa. Oroyvyteri pe ore ei: Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri israelitasva'ea pyri embopiro'y ti ġa jawo. A'ea ore ei novīa. A'ereki ġa ahe jukauka. Kiro mokōi ahe kiri omanorē.

²² —Oro kunhangwera'ġa - kiroki ġa ojiko Jesusva'ea rehe ore ja - ġahā ore monhimomby'a hete oji'i. Oho jipe ġa pyyhaji ve ovahema itaruvihavuhua kwaruhu pe ahenongai pe oji'i. ²³ Ndohepiagi ġa Jesusva'ea ra'oa ipype. A'ero ġa jivyri ore pyri imombe'gwovo. Eī ġa: “Yvagipeve'ga Tupana'gapyrive'ga ojipiuka ore ve Jesus'ga mombe'gwovo!” ei ġa. “‘Okoji Jesus'ga,’ ei Tupana'gapyrive'ga ore ve.” A'ea kunhangwera'ġa ei oji'i. ²⁴ A'ero orepyteri peve'ga hoi ikwaruhu pe ahenongai pe hepiaga. “Kunhangwera'ġa omombe'u katu reki ahenongavagwera ore ve ko,” ei ġa imombe'gwovo ore ve. Ga ndohepiagi Jesusva'ea, ei mokonha'ġa Jesus'ga pe imombe'gwovo.

²⁵ —Ikwahave'ymuhūva'ero pe ndaperoviapopotari Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'iga, ei Jesus'ga mokonha'ġa pe. ²⁶ Ymyahū ahe e'i ganhi'iga mombe'gwovo: “‘He'yiva'ea ti tahahy Cristo'ga pe nehē. Toki ti ga yvagi pe okovo ġanduvihavuhuhetero ji pavēi nehē,’ ei Tupana'ga,” ei ahe. A'ea Tupana'ga opota, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe. A'ea pe ndaperoviari naerū? ei Jesus'ga.

²⁷ A'ero ogwovo ve ġa pavēi pea rupi Jesus'ga ġa mbo'e ypy Moisésva'ea rembikwatijara rehe - kiroki a'ea omombe'u ga. Aerē ga ġa mbo'ei Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rembikwatijara rehe nħaporemō - kiroki a'ea omombe'u ga no.

²⁸ Kiro ġa nduġwerī cidade'i pe. A'ea pe mokonha'ġa ei toropyta avo jawo. Jesus'ga oho ġwerī a'ero ġa hugwi. ²⁹ A'ero ġa eġa'ei ga pe:

—Epyta ore pyri. A'ereki ka'aru hete kiro. Ppytū ġwerī.

A'ea ɣa ei ga pe ga mombytavo ojipyri. Oki ga ɣanonga pype ɣa ndupi a'ero opytavo ɣa pyri.

³⁰ Aerē oapygame mesa pyri ɣa pavēi ɣa ipyhygi pāo onhi'iga Tupana'ga pe hehe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. Kirē ga haygwe'rogwe'rogi pāo imondomondovo ɣa pe. ³¹ Kiro ɣa mbaragwahavi ga rehe a'ero ga repiaga ve.

—Jesus'ga tuhē reki! ei ɣa.

Nanime ga ndiukwahavi oka'nhyima ɣa hugwi.

—Tenagwe! e te ga.

³² Ojohupe ɣa ei:

—Ikatu hete nhandevyteri pe nhande mbohoryoryva ga nhi'igame nhande ve onhimombe'gwovo pea rupi nhande mbo'eavo Tupana'ga rembikwatijarukara rehe, ei ɣa.

³³ Kotihī ɣa po'ami ojivya ogwovo Jerusalēm me. Ovahemame ɣa onzeve'ga ndepiagi.

Onhimono'ogipe onzeve'ga onhipavēive'ga pavēi. Mokonha'ga pe ɣa ei:

³⁴ —Nhandepojykaharete'ga okwera tuhē ovyva onongava hugwi Jesus'ga. A'iti a! Okoji ga. Ojipiuka ga Simāo Pedro'ga pe heaji'i, ei ɣa mokonha'ga pe.

³⁵ A'ero mokonha'ga ei ɣa pe:

—Ore ga repia no. Ore horame pea rupi Jesus'ga hoi ore rupi onhimombe'gwovo ore mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe. A'ea rupi ore norombaragwahavi ve ga rehe. Aerē ga haygwe'rogame pāo ore mbaragwahavi ga rehe, ei ɣa imombe'gwovo.

Jesus'ga ojipiuka gwemimbo'eharava'ea pe

(Mateus 28.16-20; Marcos 16.14-18; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

³⁶ Ga a'ea mombe'urame nanime Jesus'ga jipiukari o'ama ɣapyteri pe. Ga e'i:

—Tupana'ga ti tonogatu pepy'a! ei ga ɣa pe.

³⁷ Anhaɣa po javo ga piryiro okyhyjiheteavo. ³⁸ A'ero Jesus'ga ei ɣa pe:

—Maraname pepy'a oko tehe? A'ero pe kyhyjihetei. Maraname pe ndaperoviari? “Mara'ngu po Jesus'ga tuhē?” pe'e pe pejiyvyteri pe, ei Jesus'ga ɣa pe.

³⁹ Pehepia ti jipoa jipya reheve. Hepiagame po ti pe mbaragwahavi ji rehe a'ero. Pepyhy ti jira'oa nhikaɣa reheve ji kwahava. A'reki anhaɣa ndaha'oi. Nikagi. Ji ki a'e te ji ra'oro. Ji kaɣamo, ei Jesus'ga ɣa pe.

⁴⁰ Onhi'igirē ga hepiukari ɣa pe opoa opya reheve. ⁴¹ Gworygworyva gwaramo ga ndogweroviari ve. A'reki ga e'i oyvyteri pe onhimomby'avo: “Po Jesus'ga tuhē, a'ero pyry hete!” ei ɣa. Ga nhimomby'aramo Jesus'ga ei ɣa pe:

—Ndaperekoi pe mbatera? Ta'u ji.

⁴² Pira ɣa imondoi ga pe a'ero hehyripyra heiretea reheve. ⁴³ Ipyhyga ga i'ui ɣa gwepiagame.

⁴⁴ Aerē ga ei ɣa pe:

—Ymya'i ji nhimombe'umbe'ui pe me jiruvame pe pyri. A'e ji pe me: Moisés'va'ea remimbo'eagwera aherembikwatijariipyra ji mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rembikwatijariipyra pavēi, a'e ji pe me. Ji mombe'ui no ikwatijariipyra Salmos, a'e ji ikwehe. Tako pa ti ji ikwatijariipyra rupi nehē – kiroki a'ea ji mombe'u, a'ea'e ji pe me ikwehe, ei Jesus'ga ɣa pe.

⁴⁵ Kiro ga ikwahavukari ɣa pe Tupana'ga nhi'iga aherembikwatijariipyra.

⁴⁶ Imombe'gwovo ga ei:

—Ikwatijariipyra e'i: “Tahahy ti Cristo'ga pe. Omano po ti ga nehē. Mokōi okira py'rovo ti ga tokwerava'ja gwyvyagwera hugwi. ⁴⁷ Cristo'gareheva'ero

ti ġa tomombe'u katu Cristo'ga yvyakotyve'ġa gwyripeve'ġa pe nhaporemo. Te'i ti ġa ġa pe: 'Tapevy'ari ti pejikote'varuhua rehe pejipohia jugwi herojijyjijyita pejeaporoġita. A'ero po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehē ikwahava'jave'yma nehē.' A'ea po ti ġa tomombe'u katu Jerusalémmeve'ġa pe na'ē. Aerē po ti ġa tomombe'u katu ojipe'ġa pe nhaporemo." A'ea ikwatijaripyra e'i, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁸—Oro pe, ei Jesus'ga ġa pe. A'ea pe ikwahapavi. A'ero ti pemombe'u. ⁴⁹Ji rendu ti! ei Jesus'ga. Ymyahū Tupana'ga ei: "Jira'uva po ti pe pojykai nehē," ei jiruva'ga pe me, ei Jesus'ga. Pepyta ti cidade de Jerusalém me gara'uva rura pota aerē po ti gara'uva tuhu nehē javo. A'ero jihi po ti gara'uva mondoukari yvaga hugwi pe pojykauka jupe pe mbopopoakaruka nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

*Jesus'ga rerohohava yvaga pype
(Marcos 16.19-20; Atoš 1.9-11)*

⁵⁰A'ero Jesus'ga hoi ġa nenonde ġa nderogwovo cidade de Betânia kotyi ve. Opoa mondovo ġa pe ga ei Tupana'ga pe:
—Emombyry ti ġa pe.

⁵¹Onhi'ġa ve Tupana'ga pe ga hoi ġa hugwi. Kiro garerohohava yvaga pype.

⁵²Ombohete ġa ga. Kirē ġa jivyri ogwovo Jerusalém me gworygworyhetero. ⁵³Nane'ymi ġa hoi opytavo ojatykahavuhua pype Tupana'ga mboheteavo ndepyry hete nde javo.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de João

Jesus Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga nhande ve

¹ Jypya yvya apoa renonde Tupana'ga reaporoğita kwahavukahara'ga rekojipei hako. Tupana'ga pyri ga ruvi ga rerekovo. Ga ko Tupanamo tuhē oko. ² Yvya apoa renonde akoja'ga rekoji Tupana'ga pavēi gakwahavukahara'ga. ³ Ga pe Tupana'ga oapopavuka mbatera. Ojipe'ga pe rūi Tupana'ga oapouka. Okwahavukahara'ga pe jate ga oapouka mbatera hako. ⁴ Tupana'ga kwahavukahara'ga tuhē oko po rimba'e. A'ero ga jara'ga mongopavi ga monguva. Ga vvyakotyve'ga mongoi. A'ero ga Tupana'ga kwahavukari ga pe no. Arimo nhande tihepia katu mbatera kwahavagwama mytu'ero gwaramo. Na ja ga imomytu'ēi vvyakotyve'ga akaği pe tokwaha ti ga Tupana'ga javo.

⁵ Ypytunarupive'ga ndokwahavi hepiage'yma gwaramo. Ypytunarupive'ga jave'ga - ga ndokwahavi Tupana'ga okote varuhuavo - ga pe ga Tupana'ga mombe'umbe'ui no tokwaha ti ga javo. Ga omombi pota Tupana'ga kwahavagwama novia. Ndopigi reki. A'ereki Tupana'ga mombe'ua ikwahy ve ojipe'ga ndehe ga kwahavuka ga pe.

⁶ Nahā ko ahe ikwehe. Ahe ve ga ei João Batista. Tupana'ga e'i ahe ve:

—Emombe'u ti ga pe jikwahavukahara'ga, ei Tupana'ga ahe ve.

⁷ A'ero João'va'ea ruri ga mombe'gwovo ikwehe.

—Tamombe'u ti ga pe me tapejiko pa ti ga rehe javoji, ei ahe, kiroki ga Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei João'va'ea ikwehe.

⁸ Ahe ko imomytu'ēhara'ga rūi.

—Akoja'ga mombe'gwovo reki ji ruri, ei ahe, kiroki ga omomytu'ē Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei João'va'ea ikwehe.

⁹ Gaha ko imomytu'ēharetero. A'ero ga ruri imomytu'embava vvyakotyve'ga akaği pe tokwaha pa ti ga Tupana'ga javo.

¹⁰ Yvya koty ga ruvi ikwehe. A'ea tuhē Tupana'ga oapouka ga pe hako vvyakotyve'ga ndeheve. Vvyakotyve'ga ki a'e te ndogweroviari ga. ¹¹ Ogwryi pe ga ruri ikwehe gwe'yja'ga pyri judeus'ga pyri. Ga ki a'e te ndokoi ga rehe.

¹² Kiroki ga oko reki ga rehe - ga pe ga ei a'ero: “Pejiko pe ji rehe,” ei ga. “Kiro ji pe mongoi Tupana'ga ra'yramo a'ero,” ei ga ga pe.

¹³ Vvyakotyve'ga ko na ta'y. Akwaimbae'ga ta'y pota gwembireko'ga nderekovo. Aerē ganda'yra'ga ari ga hugwi a'ero. Na rūi reki ga nhande mongoi Tupana'ga ra'yramo. Nhande xajiko Tupana'ga kwahavukahara'ga rehe. A'ero Tupana'ga ei nhande ve: “Jira'yramo ko pe ndekoi kiro pejikoga gwaramo ga rehe,” ei Tupana'ga.

¹⁴ Tupana'ga kwahavukahara'ga onhimongouka vvyakotyve'a'ero a'ero ikwehe Jesus Cristo'ga. Igwete ga ruvi orepyteri pe ikwehe. Ga nhande arō hete imombiryva nhande ve. Ga okwahavuka katu Tupana'ga nhande ve no. A'ereki ga jate ko Tupana'ga ra'yretero. Igwete ore nhimombaragwahavi garuvihavuhuhetea rehe garuva'ga ruvihavuhuhetea rehe.

¹⁵ João Batistava'ea omombe'umbe'u ga ikwehe. Ahe e'iahy ga pe ikwehe: —Gaha ji amombe'u pe me oji'i, ei ahe. “Aerē po ti ga ruri pe nderekovo nehē,” a'e ji oji'i, ei ahe. “Ga huvihavuhetero. Ji ki a'e te ako tehe reki. Jypya vehevi ji rekoey'mame ga okoe'y mi,” a'e ji pe me oji'i, ei João'va'ea ikwehe.

¹⁶ Ga pyry hete tuhê nhande aromo. A'ero nhande ve nhaporemoga imombyryvi jipi. Igwaigwavete ga imombyryva'ja'javi nhande ve. ¹⁷ Moisésva'ea pe Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga hako tohendu katu ti ga javo. Jesus Cristo'ga pe ki a'e te Tupana'ga nhande arôheteuka.

—Emombyry ti ga pe, ei Tupana'ga ga pe. Ji kwahavuka katu ti ga pe no, ei ga Jesus Cristo'ga pe.

Na tuhê Jesus Cristo'ga rekoi a'ero. ¹⁸ Yvyakotyve'ga ndohepiagangavi Tupana'ga. Gara'yra'ga jate – ga tehe ko Tupana'ga ra'yretero – gaha jate koi ojikoty'a Tupana'ga pavêi. Gaha okwahakatuuka Tupana'ga nhande ve a'ero.

João Batistava'ea onhimombe'u

¹⁹⁻²⁸ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ga mbuhurukari ojipyri mbatera kwava'ehara'ga – ga okwava'ẽ mbatera Tupana'ga pe jipi. Igwete ga ei ga pe gapokohara'ga pe no levitas'ga pe. Ga pe – ga ko fariseus'ga – ga pe judeus'ga nduvihava'ga ei:

—Peho ti João Batista'ga pyri tonhimombe'u ti ga pe me nehê, ei ga ga pe.

A'ero ga hoi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo João Batistava'ea pyri – perope ahe ga mobatiza paranahũa aherovai Jordão aherovai. Cidade de Betânia ira'agwe te jugwi. Pevo ga hoi javo João'ea pe.

—Mome ahe nde? ei ga ahe ve. Enhimombe'u ti ore ve torokwaha ti nde, ei ga.

Ahe ni'mbei ga pe a'ero. Onhimombe'u katu ahe ga pe tajikwaha ti ga javo.

—Ji ko ga rũi – kiroki ga pe Tupana'ga e'i: “Amondo po ti ga vyvakotyve'ga pyri ganduvihavuhetero nehê Cristo'ga,” ei ga. Ji ko ga rũi, ei ahe.

—Marã naerũ? ei ga ahe ve. Nde po Eliasva'ea ekwerava ejyvyva hugwi? ei ga.

—Ji ko ahe rũi, ei ahe.

—Nde ereko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo a'ero – kiroki ga Moisésva'ea omombe'u hako uhu ti ga javo hako? ei ga ahe ve.

—A'ea rũi ko ji, ei ahe.

—Mome ahe nde naerũ? Enhimombe'u ti ore ve toromombe'u ti ga pe – kiroki ga ore mbuhu nde pyri, ei ga. Marã ti nde nhimombe'ui ore ve nehê? ei ga ahe ve.

—Pehendu ti nhinhi'iga a'ero, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaíasva'ea omombe'u nhogwenonde ojipe'ga rembi'eagwama hako, ei João'ea. Nahã Isaíasva'ea ei hako:

“Ojipe'ga nhi'iga po ti hahyahi

ga erame ga mbo'eavo ongae'yi me nehê,” ei ahe.

“E'i po ti ga ga pe:

‘Pemboavujikwe ti pehea imbohupikatuavo huvihava'ga pe

tuhu ti ga nhande pyri javo,’ e po ti ga,” ei Isaíasva'ea hako, ei ahe.

Jihi ko a'ea, ei João'ea onhimombe'gwovo ga pe. A'eahy ji javo ojipe'ga pe: “Penhimboavujikwe ti pejipohia pejikote'varuhua hugwi tuhu ti nhandepojkaharete'ga nhande pyri javo,” a'e ji, ei João'ea onhimombe'gwovo ga pe.

A'ero ga ei ahe ve:

—Marã a'ero? Nahã nde ei ore ve: “Ji ko Cristo'ga rũi Tupana'ga remimbuhurukara'ga rũi,” ere ko nde, ei ga. “Eliasva'ea rũi ko ji no,” ere ko nde, ei ga. “Ji ko akója'ga rũi Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga rũi,” ere ko nde ore ve, ei ga. Maranuhũrame nde okoteheva'ero ga mobatizai naerũ? ei ga João'ea pe.

—Jihi omobatiza ga yhya pyvõ jipi, ei ahe. Pepyteri pe ojipe'ga ami okovo. Emo pe ndapekwahavi ga, ei ahe ga pe. Gaha po ti oko pe pyri

huvihavuhuhetero nehẽ, ei ahe. Huvihavuhu hete tuhẽ ga, ei ahe. Ji ki a'e te okoteheva'ea, ei Joãova'ea ẽa pe.

Nhanderekote'varuhua mombohara'ga

²⁹ Ko'emame Joãova'ea Jesus'ga repiagi ga rurame ojipyri. A'ero ahe ei jara'ga pe:

–Pehepia ga! ei ahe. Pevo ga rekoi – kiroki ga cordeiro ja, ei ahe. Ikwava'ehara'ga ojuka cordeiros jipi Tupana'ga ti tomombo nhanderekote'varuhua a'ero javo, ei ahe. Cordeiro ja po ti ga manoi nehẽ no. A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tomano ti ga imomboaa yvyakotyve'ga ndekote'varuhua javo, ei Joãova'ea ẽa pe. ³⁰ Amombe'u ji ga pe me oji'i cordeiro'jave'ga, ei ahe. “Pe pyri po ti ga rekoi jihoheva'ero. A'ereki jypya vehevi ji rekoe'ymame ga okoe'ymi po rimba'e,” a'e ji pe me oji'i, ei ahe Jesus'ga mombe'gwovo ẽa pe.

³¹ –Ymya ji ei: “Ma'ga po ti Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri nehẽ tomombo ti ga ẽandekote'varuhua javo?” ei ahe. Kirogwe ji ga kwahavi. A'ero ji ga kwahavukari jire'yja'ga pe israelitas'ga pe. Nurã ji ruri pe mobatizavo yhya pyvõ tapekwaha ti ga javo, ei Joãova'ea ẽa pe.

³²⁻³³ Igwete Joãova'ea Jesus'ga mombe'ukatui ẽa pe:

–Ndakwahavi ypy ji ga ma'ga po ti Tupana'ga ombuhuruka javo, ei ahe. Emo Tupana'ga – gaha ji mbuhuruka ga mobatizauka yhya pyvõ – ga e'i ji ve: “Erehepia po ti nde jira'uva rura ga pyri nehẽ. Ojy po ti jira'uva opytavo ga pyri nehẽ,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. “Gaha po ti aerẽ pe pojkauka jira'uva pe nehẽ a'ea ti tapemongo Jesus'gareheva'ea javo,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. Ahepia tuhẽ ji Tupana'ga ra'uva rura a'ero oji'i, ei ahe. Inambua ja koi ijyvi yvaga hugvi opytavo ga pyri oji'i. ³⁴ Ahepia tuhẽ ko ji oji'i, a'e ji, ei ahe. Nurã ji ei pe me: Akoja'ga tuhẽ koi Tupana'ga ra'yra'ga, ei Joãova'ea.

Jesus'ga remimbo'eppyharava'ea

³⁵ Ko'emame Joãova'ea rekoa'javi onhi'iga mokonha'ga pavẽi gwemimbo'ehara'ga pavẽi o'ama. ³⁶ Igwete ahe hepiagi Jesus'ga kwava.

–Pevo ga hoi cordeiro'jave'ga! ei Joãova'ea ga mombe'gwovo ẽa pe. Cordeiro ja po ti ga manoi nehẽ. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka ga nhande pyri tomano ti ga ẽandekote'varuhua imomboaa javo, ei ahe.

³⁷⁻⁴⁰ Joãova'ea remimbo'ehara'ga gwendu memei ahenhi'iga André'ga. A'ero ga hoi Jesus'ga reviri. Igwete Jesus'ga jirovagi ga ndepiagi gweviri.

–Gara? ei ga.

–Mome nde ruvi? ei ẽa ga pe.

–He pejijo hepiagi, ei ga ẽa pe.

A'ero ga hoi ga rupi garuhava repiagi. Ka'aru quatro horas rupi ga hoi. Igwete ga nhomonhi'inh'i'igi upa kwara hoa rupi. ⁴¹ Kiro André'ga hoi na'ẽ oirũ'ga pyri Simão Pedro'ga pyri.

–Orohepia ore Messias'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga, ei ga Simão'ga pe. (Cristo'ga pe judeus'ga e'i Messias.)

⁴² A'ero André'ga Simão'ga reruri Jesus'ga pyri. Simão'ga repiagame Jesus'ga ei ga pe:

–Ndehe ko Simão Joãova'ga ra'yra, ei Jesus'ga ga pe. Cefas po ti nderera nehẽ, ei ga Simão'ga pe. (Cefas'ga pe judeus'ga e'i Pedro. A'ea ko Ita.)

Jesus'ga ombuhuruka ahe ojiheva'ero

⁴³ Ko'emame Jesus'ga ei:

–Taho ti Galiléiapeve'ga gwyrri pe.

Oho na'ẽ ga Filipe'ga pyri.

—Herejo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga Filipe'ga pe.

⁴⁴ Filipe'ga ko cidade de Betsaidapeve'ga – perope André'ga u Pedro'ga pavêi. ⁴⁵ Aerê Filipe'ga hoi Natanael'ga pyri javo.

—Orohepia ore ga – kiroki ga Moisés'va'ea omombe'u ikwatijarame gwemimbo'eagwera hako, ei Filipe'ga ga pe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija ga no ga mombe'gwovo hako, ei ga. Ga tuhê ore orohepia. Ga ko Jesus'ga José'va'ea ra'yra'ga. Cidade de Nazaré pe ga ruvi, ei ga Natanael'ga pe.

⁴⁶—Nazaré! ei Natanael'ga. Imombyryva'ea nduri tuhê pea hugwi, ei ga ga pe.

—Herejo xaho ji rupi a'ero terehepia ti ga, ei Filipe'ga ga pe.

⁴⁷ Natanael'ga rurame Jesus'ga ga repiagi.

—Kiro ki ga u israelitapyryvamo, ei Jesus'ga ga mombe'gwovo. Ga ni'mbeangavi jipi ojipe'ga moandyje'yma, ei ga Natanael'ga mombe'gwovo.

⁴⁸—Marã nde ikwahavi jireaporogita naerũ? ei Natanael'ga ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Irupe ko nde rekoí oji'i novã, ei ga. Filipe'ga ea renonde nde ve ji orohepia reki. Figueira aghi pe nde reni, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁹—Jesus, ei Natanael'ga. Tupana'ga ra'yra tuhê ko nde! ei ga. Nde ko israelitas'ga nduvihavuhuhetea tuhê! ei ga Jesus'ga pe.

⁵⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Orohepia ko ji nde rename figueira aghi pe.” A'ero nde jikogi ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerê po ti ji koji'iheteva'ea japoi nehê ahemonhimomby'aheteva'ea nehê. A'ea po ti nde erehepia nehê no, ei ga Natanael'ga pe.

⁵¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhê kiro pe me, ei ga. Tamombe'u ti jijihe'ara Tupana'ga rehe, ei ga. A'ea'java'ea ko nahã a'ero. Pehepia po ti pe yvaga rovpaptyimba'vogipyra, ei ga. Pehepia po ti pe Tupana'gapyrive'ga jupipupira gajivyjivyra ji pyri nehê no, ei ga. Nahã ko ji ajihe'a Tupana'ga rehe nhiremimbuhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga. Oronhomonhi'inhi'ige'ymi ore orojogwerekokatuavo ga pavêi. Nahã po ti pe me nehê no, ei Jesus'ga ga pe.

2

Jesus'ga ombote yhya vinhoramo

¹⁻² Mokõi Jesus'ga kiri ogwovo toryvi pe cidade de Caná pe – perope Galiléiapeve'ga gwyri pe. A'ereki ga Jesus'ga mondouka ganembirekohava repiagauka. Ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga mondouka no. Igwete Jesus'ga hoi hepiaga toryva. Jesus'ga yembora pevo oko ga pyri no. Toryva apopave'ymame momina ga hugwi vinho. ³ A'ero Jesus'ga yembora ei Jesus'ga pe:

—Momina kiro vinho ga hugwi, ei ahe Jesus'ga pe.

⁴—Maraname nde ei ji ve kiro a'ea rehe? ei ga ahe ve. A'ereki ndohoi ve hepiukara apiavo. Agwamo rui po ti ji hepiukapavi Tupana'ga popoakara ga pe nehê, ei ga o'yembora pe.

⁵ Igwete ahe ei ga pe – kiroki ga opoko toryva repiakatuhara'ga – ga pe ahe ei:

—Jira'yra'ga erame pe me penhi'ipo'ru ti ga, ei ahe ga pe.

⁶ Pevo gwereko yhya ryrua ita apopyra. A'ereki judeus'ga nane'ymi ojipyhepyhei. Oheohei ga mbatera jipi no nahã nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe javo. Nurã gwereko pevo mbohapyrete seis yhya ryrua.

Inainani gwereko he'yjuhu cem litros gwerevi ipype tynahemame. ⁷ Igwete Jesus'ga ei hepiakatu'hara'ga pokohara'ga pe a'ero:

—Peheka'voka'vo ti yhya ipype. Pemotynahē hete ti imohina, ei ga.

A'ero ḡa imotynahenahēhetei inoḡa hyrua pype. ⁸ Igwete ga ei ḡa pe:

—Pejara ti kiro yhya herogwovo toryva repiakatu'hara'ga pe, ei ga ḡa pe.

A'ero ḡa herohoi yhya ga pe to'u ti ga hepiaga javo. ⁹ Yhya rūi reki ga i'urame. Vinho reki yhya mbotepyra ga i'ui hepiaga. Ndokwahavi ga yhya mbotea vinhoramo. Gapokohara'ga ki a'e te okwaha hete Jesus'ga remimbotea. Igwete ga i'ui hepiaga. A'ero ga hembirekove'ga mbuhurukari ojipyri javo ga pe.

¹⁰ —Nde ko ore atyvi, ei ga hembirekove'ga pe. Ore oromondo ppy vinho heheva'ea toryvarupive'ga pe, ei ga. Kirē ḡa i'uheterame ore imondoi ndaheiva'ea ḡa pe. A'ereki i'uheterame ḡa nonhimombaragwahavi ndaheiva'ea rehe. Nde ki a'e te nerembuhuri ppy heheheteva'ea kiroḡwe imbuhua ore ve, ei ga ḡa pe.

¹¹ Jesus'ga ombote yhya vinhoramo cidade de Caná pe Galiléiapeve'ga gwyri pe ikwehe. A'ea ppy ga oapo ahemonhimomby'ava'ea hepiuka ḡa pe gweaporoḡita Tupanamo. Nurā garemimbo'ehara'ga jikohetei ga rehe.

¹² Aerē Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Ga'yembora oho gairū'ga pavēi. Garemimbo'ehara'ga oho ga ndupi no. Pevo ḡa pytaahi'vi upa.

Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi
(*Mateus 21.12-13; Marcos 11.15-17; Lucas 19.45-46*)

¹³ Aerē Jesus'ga hoi cidade de Jerusalém me. A'ereki judeus'ga toryva gwereko ḡwerī. Páscoa ei ḡa akoja pe. A'ea rupie'yimi judeus'ga japyakai uragwera rehe Egitopeve'ga gwyrā hugwi. ¹⁴ Igwete Jesus'ga hoi judeus'ga jatykahavuhua rokari pe ḡa ndepiaga. Pevo ḡa ndeoki ima'ema'eamo mbatopyryva itambere'ia pyhyga ḡa hugwi. Yuranuhūa bois ḡa ima'ema'ēi ovelhas. Inambu'ia ḡa ima'ema'ēi upa. Mesa pyri jara'ga neḡaneni hajiheve'ga itambere'ia ipyhyphyga judeus'ga itambere'ia ikwepykwepyga imondovo ḡa pe. ¹⁵ Ga ndepiagame Jesus'ga japoi yhyphoma ḡa nupanupamo ipyvō ḡa mo'embava ḡa mondovo ojatykahavuhua rokara hugwi. Ovelhas ga imo'emo'ēi, bois ga imo'emo'ēi imonhamonhana imondovo. Ombojirejire ga itambere'ia kwepykara'ga mesa heka'voka'vogauka ḡaitambere'ia jugwi.

¹⁶ Igwete ga ei ḡa pe – kiroki ḡa oma'ema'ē inambu'ia:

—Peroho ti kia jugwi! a'e te ji, ei ga. Tapema'ema'ēa'javuhui mbatera avo jiruva'ga rongā pe! ei ga ḡa pe.

¹⁷ A'ero garemimbo'ehara'ga ikwahava'javi Tupana'ga rembikwatarukara. Igwete ḡa ei ojohupe:

—A'ea pe reki ikwatijara i'ei Cristo'ga nhi'iḡa mombe'gwovo, ei ḡa. Nahā Cristo'ga nhi'iḡa Tupana'ga pe hako:

“Nhi'agataruhu ji neronga rehe jipi toko katu ti ḡa ipype javoji,” ei ga.

“Nhi'agataruhua ji juka hete,” ei ga, ei ga.

Ikwatijara omombe'u jipe Cristo'ga nhi'iḡaḡwama, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga.

¹⁸ Kiro judeus'ga nduvihava'ga nduri javo Jesus'ga pe a'ero.

—Ma'ga nde mbuhurukaruḡa ḡa mo'ēukaraḡwama avo hugwi? ei ḡa. Po Tupana'ga nde mbuhurukari, a'ero po ti nde hepiukari gapopoakara ore ve ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ḡa. A'ero po ti ore nde reroviari nehē Tupana'ga tuhē ga mbuhuruka javo, ei ḡa Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ḡa pe a'ero:

—Po ti pe imbojypavi aḡa Tupana'ga ruhava imbote'varuhuaavo nehē, aerē mokōi nhande kirame ti ji imbovyra'javi imohina nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

²⁰ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ga pe:

—Nde ki ere'eteheuhu, ei ga. He'yjuhuva'ea rupi quarenta e seis anos rupi ga poravykyvykyi japovo a ga Tupana'ga ryrua, ei ga. Marã po nde gwehu kotihĩ japoa'javuhui imohina mokõi nhande kirame naerũ? ei ga ga pe.

²¹ Gwa'oa pe reki Jesus'ga ei a'ea ko Tupana'ga ruhava javo. ²² Aerẽ Jesus'ga vyrame omanoa hugwi garemimbo'ehara'ga ikwahava'javi ga'eagwera. Aero ga heroviari ga'eagwera Jesus'ga onhimombe'u katu javo. Igwete ga heroviari Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve no Jesus'ga ahe omombe'u ga kwatija javo.

Jesus'ga okwaha vvyakotyve'ga py'a

²³ Toryva rupi Pãscua rupi Jesus'ga rekoĩ cidade de Jerusalém me a'ero. Igwete ga hepiukari Tupana'ga popoakara ga pe ahemonhimomby'ava'ea japovo. Nurã ga jikojikogi ga rehe onhimongyavo. ²⁴ Jesus'ga ki a'e te ndojikogi ga ndehe a. A'ereki ga okwahapavipe vvyakotyve'ga py'a. ²⁵ Ga nde'i ojipe'ga pe: “Marã gandeaporogita?” A'ea ga nde'i. A'ereki ga okwahapavipe ga a.

3

Nicodemosva'ea uhu Jesus'ga pyri

¹⁻² Aerẽ Nicodemos'ga ruri Jesus'ga pyri ypytunimo. Ga ko judeus'ga mogitahara'ga fariseu'ga. Aerẽ ga ruri Jesus'ga pyri xanhomonhi'ĩ ti javo.

—“Gaha ko nhanembo'ehara,” oro'e ore nde ve, ei ga Jesus'ga pe. “A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tomo'be ti ga ga javo,” oro'e ore nde ve, ei ga. Tupana'ga opokogame jate ga hepiukari Tupana'ga popoakara nde ja ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ga ga pe. Nurã ore ei: “Tupana'ga ombuhuruka ga rerekovo,” oro'e ore, ei Nicodemos'ga ga pe.

³ Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—Tamombe'u katu tuhẽ kiro nde ve, ei ga. Kiroki ga ojihuva'ja – ga pe jate po ti Tupana'ga ei: “Jihi ko ganduvihavuhuhetero,” ei Jesus'ga ga pe.

⁴ Igwete Nicodemos'ga ei a'ero:

—Marã po jyvuakave'ga jihuvi naerũ? ei ga. Maranuhũ po ga kia'javi oy'ga vvyteri pe o'ara'java naerũ? ei ga Jesus'ga pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhẽ nde ve. Penhimobatizauka po pe yhya pyvõ imborruka pejikote'varuhua pejihugwi hamo, ei ga. Tupana'ga ra'uva po pe mboheaporogita pyahu hamo no, ei ga. Nane'ymame po ti Tupana'ga ndokoi penduvihavuhuhetero nehẽ penhimobatizaukare'ymame yhya pyvõ gara'uva pe mboheaporogitapyahue'ymame nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe. ⁶ Nhaney'ga nhande mbojihuvame nhande mbo'a, nhandera'o nhande a'ero vvyakotyva'ero, ei ga. Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporogitapyahurame jate nhande reaporogitapyahuro a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ⁷ Terenhimomby'auhui ti nhiremimombe'uagwera rehe ji erame nde ve: “Pejihuva'ja ti.” Nahã ti pe ndeaporogitapyahuro nehẽ. Erovia ti nhinhi'iga, ei ga Nicodemos'ga pe. ⁸ Nahã ko vvytua, ei ga. Gwemimbotarimo uhu okookova. Pehendu pe tura novia. Emo pe ndapekwahavi ma hugwi te turi javo. “Mome po ti ihoi nehẽ?” pe'ji pe no, ei ga. A'ea javijitehe ko Tupana'ga ra'uva ahe mboheaporogitapyahurame, ei ga. Gwemimbotarimo gara'uva rekorekoi. Emo pe ndapekwahavi marã javo. “Ma'ga po ti gara'uva ga mboheaporogitapyahu kiro nehẽ?” pe'ji pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ —Maranuhũ nanongara? ei Nicodemos'ga. Ndakwahavi ji a'ea, ei ga ga pe.

10 –Ndehe ko israelitas'ga mbo'ehara novia. Nde nderekwahavi a'ea naerū? ei ga Nicodemos'ga pe. 11 Tamombe'u katu tuhē nde ve, ei ga. Oromombe'u ore pe me orerembikwahavipyra. Orerembiepiagipyra ore oromombe'u pe me novia. Emo pe ndaperoviarihu oreremimombe'uagwera, ei Jesus'ga ga pe. 12 Yvyakotyva'ea ji amombe'u pe me. Emo pe ndaperoviari, ei ga. Ndaperoviari kaitu po ti pe nhinhi'iga nehē ji imombe'urame yvagipeva'ea pe me nehē, ei ga Nicodemos'ga pe. 13 Ndajiupihavi yvagi pe ikwahava mbatera oiyva imombe'gwovo, ei ga. Jihī jate reki aji pea hugwi imombe'gwovo a'iūtuhēva'ea pe me. A'ereki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga imombe'gwovo Nicodemos'ga pe.

14 Igwete Jesus'ga Moisésva'ea mombe'ui no. A'ereki ymya Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe hako:

“Eapouka ti mboja ra'angava imbovyva yva rehe imo'ama,” ei ga ahe ve hako. Ongae'yi me ahe imbovyri ha'angava imohina a'ero tohepia ti mboja rembiu'upyra'ga javo. Kiroki ahe ojovavu hepiaga imohinipyra – okaē ahe hugwi. Nomanoi ahe a'ero. Aerē Tupana'ga ei: “Moisésva'ea ombovyruka mboja ra'angava yva rehe hako,” ei ga. “Na jitehe po ti ga ga mbovyri yva rehe no. A'ero po ti ga ga jukai nehē,” ei Tupana'ga gwa'ya'ga mombe'gwovo hako.

15 Nahā Tupana'ga ga momanoukari toko pyahu ti ga javo – kiroki ga ojiko ga rehe. Aerē po ti ga ndekoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehē no.

16 A'ereki Tupana'ga oarō hete yvyakotyve'ga. A'ero ga gwa'ya'ga mbuhuri yvyakotyve'ga pyri ikwehe. Gara'ya'ga ko ojipeji hete ko ga rekoī ga pe. Emo Tupana'ga ga mbuhuri nhande pyri ga momanomouka nhande repyga toho ti ga yvagi pe nehē javo. Nurā nhandejikogame Tupana'ga ra'ya'ga rehe po ti nhande rekoī Tupana'ga pyri avuirama nehē. Ndiahoi po ti nhande hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē nhanemanorame nehē. 17 Gwa'ya'ga mbuhurame nhande koty Tupana'ga nde'i ga pe: “Eho ti ga pyri peko te'varuhu pe javo ga pe.” Tupana'ga nde'i a'ea gwa'ya'ga mbuhurukarame nhande koty. A'ereki ga gwa'ya'ga mbuhuruka avo togweru po ti ga ga ji pyri nehē javo.

18 Ga jikogame gara'ya'ga rehe Tupana'ga nde'ia'javi ga pe: “Peko te'varuhu pe.” Ga jikoge ymame Tupana'ga e'i jipe a'ea ga pe. Oko te'varuhu tuhē nanongara'ga. A'ereki ga ndojikogi Tupana'ga ra'ya'ga rehe – ga ojipeji oko gara'yretero.

19 Nahā a'ero. Mytu'ērame nhande ve nhande hepiagi mbatera ikwahava. A'ea'java'ea pe Cristo'ga ei a'ero urame yvya koty. “Tamomytu'ē ti ga pe, ei ga. A'ero po ti ga Tupana'ga kwahavi okovo katu nehē,” ei ga novia. Emo ga ndokwahapotari Tupana'ga. A'ereki ga okote'varuhue'ymi. Oko hete ga okote'varuhua rehe jate a'ero – a'ea ypytuna na ndokwahavukari ga pe. Nurā ko Tupana'ga ea'gwama ga pe. 20 Okote'varuhurame ga ndekoi ga rehe – kiroki ga omomytu'ē ahe ve Cristo'ga. Ga ndokopotari tuhē ga pavēi. A'ereki ga e'i ojive: “Po ti ji rekoī Cristo'ga pavēi, a'ero po ti ga imboukwahavi jirekote'varuhua nehē,” ei ga ojive.

21 Jararamo ki ga a'e te oko Tupana'ga reaporogita rupi okovo katu. Nanongara'ga oko pota tuhē Cristo'ga pavēi – gaha okwahapavuka ahe ve. A'ereki ga e'i: “Ji rekorame Cristo'ga pavēi po ti ojipe'ga ikwahavi jirekokatua nehē. A'ero po ti ga ei ji mombe'gwovo: ‘Tupana'ga ga poko ga mongovo gwemimbotarimova'ea rehe,’ e po ti ga ji mombe'gwovo a'ero nehē,” ei ga. Nanongara Jesus'ga imombe'umbe'ui Nicodemos'ga pe ikwehe.

²² Aerē Jesus'ga hoi Judéiapeve'ğa gwyri pe ġwemimbo'ehara'ğa pavēi. Igwete Jesus'ga pytaahi'vi pevove'ğa pavēi ġa mobatizatzavo. ²³ A'ea rupi João Batistava'ea rekoj oji'pe'ğa mobatizavo cidade de Enom me - a'ea ojopyri u cidade de Salim pavēi. A'ereki gwereko hete yhya pevo. Igwete pevove'ğa hogahoi ahe pyri a'ero onhimobatzavouka ahe ve. ²⁴ A'ereki a'ea rupi soldados'ğa nomongiukari ve Joãova'ea cadeia pype.

²⁵ Aerē jararamo Joãova'ea remimbo'ehara'ğa nhi'igayvari ojipe'ga pavēi judeu'ga pavēi.

—João'ga ġa mobatizaramo pyry hete okwahyro ġa ndehe, ei aheremimbo'ehara'ğa ga pe.

A'ero judeu'ga ei ġa pe:

—A'ea hohe te ikwahyro ġa ndehe Jesus'ga ġa mobatizaramo, ei ga ġa pe.

²⁶ Nurā Joãova'ea remimbo'ehara'ğa hoi ahe pyri javo ahe ve.

—Akoja'ga, ei ġa, kiroki ga oko nde pyri paranauhūa aherovai Jordão aherovai - kiroki ga nde eromombe'u ore ve oji'i, ei ġa, kiro ga ġa mobatizahuhi no. Ohopavuhu reki ġa ga pyri a'ero, ei ġa imombe'gwovo ahe ve novia.

²⁷ Igwete Joãova'ea ei ġa pe a'ero:

—Pyry hete reki ji ve ġa hopavame ga pyri, ei ahe. Tupana'ga jate ombopopoakaramo ahe popoakaramo a'ero okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ahe. Nurā ġa hopavi ga pyri. A'ea ko pyry hete ji ve, ei ahe ġa pe. ²⁸ Pehe tuhē pehendū nhinhi'igagwera oji'i, ei ahe. A'ereki ji a'e katu nhinhimombe'gwovo pe me oji'i. "Ji ko Cristo'ga rūi nhanderekote'varuhua mombohara'ga rūi," a'e ko ji pe me oji'i, ei ahe. Ga renonde Tupana'ga ji mbuhurukari, ei Joãova'ea ġa pe.

²⁹ —Nahā ġa nembirekorame jipi, ei Joãova'ea. Hēapotahara'ga tuhē gwereko hēa, ei ahe. Gairū'ga reki hēapotahara'ga pokogi ġanembirekoagwama. A'ero ga roryvamo hēapotahara'ga nhi'iga renduva hēa rerekoa mombe'urame, ei ahe ġa pe. Hēapotahara'ga irū'ga ja ko ji, a'e ji pe me. A'ereki ji Jesus'ga poko. A'ero ji roryhetero ġa hopavame Jesus'ga pyri ga rerekovo, ei ahe ġa pe. ³⁰ A'ea ko pyry a'ero, ei ahe. Igwaigwavete po ti ga rekoj tuhē huvihavuhuhetero nehē. Ji ki a'e te igwaigwavete ji rekotehei tuhē nehē, ei Joãova'ea ġwemimbo'ehara'ğa pe.

Tupana'ga ombuhu Jesus'ga yvaga hugwi

³¹ Yvateahugwive'ga ko huvihavuhuhetero oko vvyakotyve'ga hohe. Vvyakotyve'ga vvyakotyva'ea rehe jate ġa ndekoi. A'ea rehe jate ġa nhi'igi no. Yvagahugwive'ga ko huvihavuhuhetero tuhē oko ġa hohe pa.

³² Ga omombe'u ġwembiepiagipyra ġwemienduvipyra reheve. Ga ki a'e te ndogweroviarihu ganhi'iga. ³³ Kiroki ġa gwerovia ganhi'iga - ġa e'i a'ero: "A'itituhēva'ea tuhē Tupana'ga nhi'iga," ei ġa. ³⁴ A'ereki Tupana'ga remimbuhurukara'ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. A'ereki Tupana'ga omondo gwa'uva ga pyri a'ea ti tokwahavuka pa ga pe javo. Nurā ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. ³⁵ Tupana'ga oarō hete gwa'ya'ga. A'ero ga ga mbopopoakarukari togwerekō pa ti ga ġwemimbotarimo.

³⁶ Kiroki ġa ojiko Tupana'ga ra'ya'ga rehe hendukatuavo ganhi'iga - ġa ndeaporoġitapyahuro a'ero aerē okovo Tupana'ga pyri nehē. Kiroki ġa nohendukatui ganhi'iga ojikoge'yma ga rehe - ġa po ti ndohoi yvagi pe upa Tupana'ga pyri nehē. Ga e'i ġa pe jipi peko te'varuhu pe javo.

¹ Aerē Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ḡa nderohoi Judéiapeve'ḡa gwyra hugwi. A'ereki ga okwaha ojipe'ḡa nhi'ḡa fariseus'ḡa pe. A'ereki ḡa e'iuhu fariseus'ḡa pe:

—João'ga omongo ojipe'ḡa ojiheva'ero ḡa mobatizavo, ei ḡa. João'gareheve'ḡa hohe'i tehe reki Jesus'gareheve'ḡa nde'yjuhuro – kiroki ḡa Jesus'ga omobatizauhu, e'iuhu ḡa ḡa mombe'ḡwovo fariseus'ḡa pe.

² Jesus'ga nomobatizai reki ḡa. Ga omobatizauka ḡa ḡwemimbo'ehara'ḡa pe. ³ Ganhi'ḡa ikwahavame Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ḡa nderohoi Judéiapeve'ḡa gwyra hugwi a'ero.

—Xajivy ti Galiléiapeve'ḡa gwyrri pe a'ero, ei ga.

⁴ Ga horame Jesus'ga ei:

—Samariapeve'ḡa gwyra rupi po ti nhande hona'ēi nehē hamo, ei ga ḡa pe.

⁵ Aerē ga nduri cidade de Sincar pe a'ero Samariapeve'ḡa gwyrri pe. Ira'agwe u Jacóva'ea koagwera hugwi. Jacóva'ea omondo a'ea gwa'yrava'ea pe Joséva'ea pe hako. ⁶ Jacóva'ea apoagwera ykwara pevo u no. Ahaji katu ḡa nduri. Igwete Jesus'ga apygi oina ykwara pyri. A'ereki ga ipykane'ō.

⁷⁻⁸ Igwete garemimbo'ehara'ḡa hoi cidade pe mbatera pyhyga. Nanime Samariapevehēa ruri yhya ti tajara javo. Igwete Jesus'ga ei hēa pe:

—Embuhu ji ve ya tay'u, ei ga hēa pe.

⁹ —Garamo judeuramo nde euhui ji ve embuhu yhya javo ji ve? Ji ki a'e te Samariapeva'ea, ei hēa ga pe. (A'ereki judeus'ḡa ndoijihe'ari Samariapeve'ḡa ndehe ḡa arōe'yma.)

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei hēa pe:

—A'e ji nde ve: “Embuhu ji ve ya.” Emo nde ndajikwahavi, ei ga. Nde nderekwahavi Tupana'ga remimbuhutehea no, ei ga hēa pe. Po nde ikwahavi hamo a'ero po nde ei ji ve embuhu ji ve akoja javo hamo, ei ga. A'ero po ji imondo yhya ahemongohara nde ve hamo, ei ga hēa pe.

¹¹ A'ero hēa ei ga pe:

—Ndererekoi reki nde ijarahava, ei hēa. Irupehu yhya reni ykwara pype. Ma hugwi nde herekoi yhya a'ero ahemongohara? ei hēa ga pe. ¹² Nhaneramonhava'ea Jacóva'ea gweja aḡa imohina nhandeygwavamo hako, ei hēa. Ahe tuhē oy'u avova'ea pyvō gwa'yrava'ea pavēi hako. Gwenymbava yuranuhūa ahe omboy'u ipyvō no, ei hēa. “Ji ko koji'i tehe jiruvihavuhu nhaneramonhava'ea hohe'i tehe,” ere po nde ji ve naerū? ei hēa ga pe.

¹³ Igwete Jesus'ga ei hēa pe:

—Aḡa pyvō oy'urē po ti ḡa ygweja'javamo nehē, ei ga. ¹⁴ Nhiremimondoa herekorame po ti ḡa ndiygweja'javi nehē. Nhiremimondoa po ti ikwahy hete ḡa ndehe nehē okookovo ḡavytyeri pe nehē, ei ga. A'ea po ti ḡa mboheaporogitapyahui nehē, ei ga. A'ero po ti ḡa mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehē no, ei Jesus'ga hēa pe.

¹⁵ —Embuhu ji ve nanongara yhya a'ero tajiygweja'javyme ti a'ero nehē, ei hēa ga pe. A'ero po ti ji ndajora'javi avo ijara jipi nehē, ei hēa ga pe.

¹⁶ —Eho ti enhimbireko'ga rerua, ei ga hēa pe.

¹⁷ —Ji ko nanhirembirekoi, ei hēa.

—Erenhimombe'u katu nde ji nanhirembirekoi javo, ei ga hēa pe. ¹⁸ A'ereki cinco nembirekokwera'ga. Korogweve'ga nde erereko tehe, ei ga. Nde nane'mberi tuhē javo ji ve, ei ga hēa pe.

¹⁹ —Kiroḡwe ji nde kwahavi, ei hēa. Tupana'ga nhi'ḡa mombe'uhara ndehe. Nurā nde ikwahahetei mbatera, ei hēa ga pe. ²⁰ Marā naerū? Emombe'u ti ji ve, ei hēa. Samariapeva'ero oreramonhava'ea ei pea pe

vytyruhua pe hako: “Avo jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” ei ahe hako, ei hēa ga pe. Pehe judeusramo pe'ji: “Jerusalém me jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” pe'ji pe, ei hēa ga pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei hēa pe a'ero:

—Erovia ti ninh'i'iga, ei ga. Aerē po ti ga nde'i avova'ea pe avo ti timbohete nhanderuvete'ga nehē javo. Jerusalém me po ti ga nde'i nehē no pevo ti timbohete ga javo, ei ga. ²² Samariapeva'ero pemboheteheuhu pe ga kwahave'yma. Ore judeusramo orokwaha Tupana'ga mboheteavo, ei ga. Ore ve ga ojkwahavuka. Tupana'ga e'i ore ve hako: “Yvyakotyve'ga ndekote'varuhua mombohara'ga po ti o'a judeuramo,” ei Tupana'ga, ei ga. “Gaha po ti pe nderu ji pyri yvagi pe nehē,” ei Tupana'ga ore ve hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo hēa pe. ²³ Aerē po ti ga nhanderuvete'ga mbohete katui a'ero nehē, ei ga. Agwamo vehevi po ti ga ga mbohetei ga kwahaheteavo nehē. Gara'uva po ti ga mboheteukari ga pe nehē. A'ea Tupana'ga opota nanongara'ga omboheterame, ei Jesus'ga hēa pe. ²⁴ Ndaha'oi Tupana'ga, ei ga. Kiroki ga ga mbohete – tojipokoguka ti ga gara'uva pe a'ero ga mboheteavo. Tokwaha hete ti ga ga mboheteavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo hēa pe.

²⁵ A'ero hēa ei ga pe:

—Messias'ga po ti uhu tuhē nehē Tupana'ga remimbuhurukara'ga Cristo'ga, ei hēa. Urame po ti gaha imombe'upavi mbatera nhande ve nehē, ei hēa Jesus'ga pe.

²⁶ —Ji tuhē Messiasramo kiro ji nhi'igi nde ve, ei ga onhimombe'gwovo hēa pe.

²⁷ Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ga jivyri cidade hugwi ua ga pyri. Igwete ga nhimomby'ai ga repiaga hēa monhi'igame. A'ereki judeus'ga mbo'ehara'ga nonhi'igi kunhangwera'ga pe jipi. A'ero ga nhimomby'ai Jesus'ga repiaga. Ga nde'i reki ga pe: “Maraname nde nhi'iguhi hēa pe?” nde'i ga. “Gara nde erepota hēa hugwi?” A'ea ga nde'i Jesus'ga pe.

²⁸ Kiro hēa hejari imohina yhya ryrua a'ero ojivya ogwovo cidade pe. Igwete hēa ei ga mombe'gwovo pevove'ga pe:

²⁹ —He pejijo xaho ji rupi ga repiaga, ei hēa. A'ereki ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera, ei hēa ga pe. Mara'ngu po Messias'ga tuhē Tupana'ga remimbuhurukara'ga tuhē? ei hēa ga pe ga mombe'gwovo.

³⁰ A'ero ga nduri cidade hugwi ua Jesus'ga pyri tihepia ti ga javo.

³¹ Ga vahema renonde Jesus'ga remimbo'ehara'ga e'ga'ei ga pe:

—Jesus, here i'gwovo.

³² —Nhirembi'ua pe ndapekwahavi reki, ei ga ga pe.

³³ —Marā? ei ga ojohupe a'ero. Mara'ngu po ga herua mbatera ga pe ra'e garembi'uramo? ei ga ojohupe.

³⁴ Igwete ga ei ga pe:

—Garemimbotarimova'ea rehe ji rekoi – kiroki ga ji mbuhuruka yvya koty, ei ga. Ga ji mboporavyky avo. A'ero ji taporavyky pa katu ga pe, ei ga. A'ea pe ji ei a'ero nhirembi'ua. A'ereki ji rekorame garemimbotarimova'ea rehe a'ea ji mbopopoaka nhirembi'ua ja, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ —Pe'ji pe: “Quatro jahya ipora rehe po ti itinigi koapora nehē,” pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Pehepia ti kohoa. Kirogwe tuhē itinigi koapora. Kirogwe po ahe imopeni herua hamo, ei ga ga pe. Tamombe'u katu pe me, ei ga. Ji rehe gambojikoga pe ji ei reki koapora imopena imombe'urame, ei Jesus'ga. Nahā ji ei a'ero: Pe'ji pe pejiyvyteri pe: “Aerēji po ti nhande ga mbojikojikogi Jesus'ga rehe nehē,” pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Tape'ei

poro. Pehepia ti ġa. Kiroġwe ġa jikogi ġweri ji rehe, a'e ji, ei ga. Kiroġwe tuhē po pe ġa mbojikojikogi ji rehe hamo, ei ga ġa pe.

³⁶ –Kiroki ga omopemopē koapora herua – ga mbohory a'ero koapora, ei ga. Ga javijitehe ojipe'ga roryvamo no – kiroki ga otý na'ē, ei ga. Ga memei hory hete a'ero ojogwerekovo itýhara'ga imopēhara'ga pavēi, ei ga. Imopēhara'ga javijitehe ko ġa ndoryvamo no – kiroki ġa ombojiko ojipe'ga ji rehe. Ojikogame ji rehe po ti ġa ndekoi yvagi pe nehē no, ei ga ġa pe. Kiroki ġa ji mombe'u ypy ojipe'ga pe tojiko ti ġa ga rehe javo – itýhara'ga javijitehe ko ġa ndoryvamo ġambojikohara'ga pavēi. Ga hory hete a'ero ojogwerekovo nhimombe'uyyphara'ga ġambojikohara'ga pavēi, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁷ –Nahā ko nghanenhi'iga jipi, ei ga. “Gaha otý. Ojipe'ga reki omopē herua ojive,” xa'e nhande, ei ga. A'itituhēva'ea tuhē ko nghanenhi'iga. ³⁸ A'ereki na ja jara'ga ji mombe'umbe'u tojiko ti ġa ga rehe javo. Pehe reki ġa mbojikojiko ji rehe, ei ga. Ymya pe nanhimombe'ui pejikovo, ei ga. Aerē ji pe mondoukari ga mbojikojikogukaraġwama jijihe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

³⁹⁻⁴⁰ Kiro Samariapeve'ga nduri ovahema Jesus'ga pyri a'ero. A'ereki Samariapevehēa omombe'u jipe ga ocidadepeve'ga pe. “Jesus'ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera,” ei hēa ga mombe'gwovo ġa pe. Hēanhi'iga renduva ġwaramo ġa jikojikogi Jesus'ga rehe a'ero onhimongyavo. Kiro ġa nduri Jesus'ga pyri a'ero tihepia ti ga javo.

–Epytaahi'vi ti ore pyri, e'ie'i ġa ga pe.

–Kwa, ei ga.

Mokōi ga kiri ġa pyri a'ero. ⁴¹ Igwete ga nhimombe'umbe'ui ġa pe. Ganhi'iga renduva ġwaramo jara'ga jikojikogi ga rehe no onhimongy-teteavo. ⁴² A'ero ga ei hēa pe:

–Nenhi'iga renduva ġwaramo jate rūi ore jikogi ga rehe kiro, ei ġa hēa pe. Ganhi'iga tuhē ore orohendu ikwahava kiro, ei ġa. Nurā ore ei: “Ga ko vyakotyve'ga ndekote varuhua momboharamo tuhē,” ei ġa hēa pe.

Kiro ndera'ya'ga nhimohigatui, ei Jesus'ga ahe ve

⁴³ Mokōi Jesus'ga kiri pevo. A'ero ga hoi Galilíapeve'ga gwyri pe upa. ⁴⁴ A'ereki Jesus'ga e'i jipe: “Kiroki ga pevo u Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga gwyri pe – ġa nomondoi imohina ga rehe jipi,” ei ga. ⁴⁵ A'ero Jesus'ga hoi Galilíapeve'ga gwyri pe. Ga repiagame ġa ndoryndoryvamo ga rehe. A'ereki ġa gwepia na'ē Jesus'ga cidade de Jerusalém me. A'ereki ġa oho na'ē pevo toryva repiaga. Pevo ġa hepiapavi Jesus'ga japoparavuhurame ahemonhimomby'ava'ea. Nurā ġa ndoryndoryvamo Jesus'ga rehe ga repi-aga ogwyri pe.

⁴⁶ Aerē Jesus'ga hoa'javi cidade de Caná pe Galilíapeve'ga gwyri pe jitehe – perope ga ombote yhya vinhoramo ikwehe. A'ero jitehe Jesus'ga hoi. A'ero ga ruri Jesus'ga pyri ġanduvihava'gareheve'ga. Gara'ya'ga itetirúa hete ojipe'ga cidade pe Cafarnaum me. ⁴⁷ Galilíapeve'ga e'i ga pe a'ero:

–Uhu Jesus'ga kiro nhande pyri Judéapeve'ga gwyra hugwi, ei ġa ga mombe'gwovo ġa pe.

A'ero ga ruri Jesus'ga pyri javo.

–Herejo xaho ji rupi jira'ya'ga repiaga teremombi ti karugwara ga hugwi, ei ga. A'ereki ga omano ġweri, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁸ Igwete Jesus'ga ei:

–Hepiage'yname ahemonhimomby'aheteva'ea po pe ndapejikogi tuhē ji rehe, ei ga ga pe.

⁴⁹ –Xaho tuhē ti ji rupi, ei ga Jesus'ga pe. Nde hoe'yname po ti jira'ya'ga manoi a'ero nehē, ei ga.

50 —Kiro ndera'yra'ga nhimohigatui, ei Jesus'ga ga pe. Heregwovo ga pyri a'ero ga repiaga, ei ga.

Gwerovia ga Jesus'ga nhi'iga a'ero ogwovo tahepia ti javo. ⁵¹ Ga horame pea rupi gapyrive'ga nduri ga rovatiamo.

—Onhimohigatu kiro ndera'yra'ga, ei ga ga pe.

52 —Marananime kwara nhimonaname ga rehe raji'i? ei ga ga pe.

—Kirame ahaji katu nhimonaname ga rehe oji'i, ei ga imombe'gwovo ga pe.

53 A'ero ga ikwahavi javo.

—A'ea rupi tuhê Jesus'ga ei ji ve oji'i: “Kiro ndera'yra'ga nhimohigatui,” ei ga.

A'ero ga jikopavi Jesus'ga rehe gaha gwongapeve'ga pavêi.

54 Mokôï a'ero Jesus'ga rura'java Galiléiapeve'ga gwyri pe Judéiapeve'ga gwyrwa hugwi. Urypyrame ga ojipeji oapo ahemohimomby'ava'ea hepiuka ga pe. Kiro ura'javame ga ojipea oapo imombiga karugwara ga hugwi.

5

Jesus'ga omopo'ã ahe

¹ Aerê judeus'ga japoi toryva Jerusalém me. A'ero Jesus'ga hoi tahepia javo. Igwete Jesus'ga ipyka'nauhûve'ga repiagi ypia'ia pyri. ² Jerusalém jupihava pyri ypia'ia u – perope hovapytymbava pyri. Jurukwara rupi ga heno'eno'êi ovelhas jipi. Betezata ei judeus'ga ypia'ia pe. Gwereco mbohapyrete cinco tapyi'ia ypia'ia pyri. ³ A'ea gwyri pe itetirûave'ga nhinoçi upa ypia'ia pyri onhimongyavo jipi. Hehae'yve'ga ko pevo u jipi ipyka'naka'nauhûve'ga pavêi nomyive'ga pavêi. [⁴ A'ereki amoamome Tupana'gapyrive'ga ogy yhya pype ya momyina. Kirê kiroki ga oho ppy yhya pype – gahã onhimohigatu a'ero. Nahã ga horame ipype ga rugarurirê gatetirûaparavuhua ipigi ga hugwi a'ero. Nurã itetirûave'ga nhinoçi upa ypia'ia pyri jipi taho ppy ti ipype javo.] ⁵⁻⁶ Igwete Jesus'ga ipyka'nauhûve'ga repiagi pevo. “Ymyahû hete ga ka'nauhûro,” ei Jesus'ga. A'ereki he'yjuhu trinta e oito kwara gaka'na rehe. Ikwahavame Jesus'ga ei ga pe:

—Ndepyry hete pota nde? ei ga.

⁷ —Jipyry pota ji novia, ei ipyka'nauhûve'ga ga pe. A'ereki nanhimbojyhavi ipype ya momyiname jipi, ei ga. Ji hopotarama ipype ojipe'ga hojipei ipype ji renonde jipi, ei ga Jesus'ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Epo'ã! Epyhy ti ejikupeupava herogwovo, ei ga.

⁹ Kotihî ga pyryvamo a'ero opo'ama herogwovo. A'ea ko sábadu judeus'ga poravykye'yma. ¹⁰ Nurã judeus'ga nduvihava'ga ei ika'nauhûgwera'ga pe:

—Kirogwe ko sábadu, ei ga. Ndepyryvi nde herohoi ejikupeupava kirogwe, ei ga ga pe. A'ereki Moisés'va'ea e'i: “Po ahe ndogwerohoi te mbatera sábadu rupi nhandeporavykye'yma rupi,” ei ahe ikwatiã, ei ga ga pe.

¹¹ Igwete ga ei:

—Akoja'ga – kiroki ga ji mopo'ã ko – gaha e'i ji ve: “Epyhy ti herogwovo,” ei ga ga pe.

¹² —Ma'ga e'ihu nde ve naerû herohoukaragwama? ei ga ga pe.

¹³ Ika'nauhûgwera'ga ndokwahavi reki Jesus'ga. A'ereki Jesus'ga oho jipe gande'yjuhua pytera rupi ogwovo.

¹⁴ Aerê Jesus'ga ga repiagi judeus'ga jatyahavuhua pype. Igwete ga ei ga pe:

—Ji rendu ti, ei ga ga pe. Erepo'agatu nde kiro, ei ga. Terekote'varuhua'javi ti a'ero, ei ga. Po ti nde nderepohiri ejikote'varuhua hugwi, a'ero po ti koji'i tehe nde mbatera rahya hepiagi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁵ A'ero ika'nauhūgwera'ga hoi imombe'gwovo judeus'ga nduvihava'ga pe.

—Gaha ji mopo'ā Jesus'ga, ei ga ga pe.

¹⁶ Nurā ga imbote'varuhupotari Jesus'ga pe. A'ereki ga omombimombi gatetirūa ga hugwi sábadu rupi jipi.

¹⁷ Igwete Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga oporavykye'yimi jipi ga pokopokoga, ei ga. Ga javijitehe ji aporavykye'yimi ga pokoga no, ei Jesus'ga.

¹⁸ Ganhi'iga renduvame koji'i ga Jesus'ga jukapotari a'ero.

—A'ereki sábadu rupi ga oporavykyuhu imombiga gatetirūa ga hugwi nhaneramonhava'ea nhi'iga rendukatue'yima, ei ga. Johe'i tehe ghekote'varuhua. Jiruva'ga ei ga Tupana'ga pe no, ei ga. Nahā ga nhimongopotaruhui Tupanamo a'ero, ei ga.

Nurā ga Jesus'ga jukapotari a'ero.

Tupana'ga gwa'ya'ga mongoi gwemimbotarimova'ea rehe

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Jih Tupana'ga ra'yramo ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe. Akwaha ji Tupana'ga reaporoğitakatua jitekovo. A'ea rehe jate ji reaporoğitaro a'ero, ei ga. Okoe'yimi ga gwemimbotarimova'ea rehe. Garemimbotarimova'ea rehe javijitehe ji reko'e'yimi no gara'yramo, ei Jesus'ga. ²⁰ A'ereki jiruva'ga ji arō hete, ei ga. A'ero ga ikwahapavukari ji ve gweaporoğitakatua, ei ga. Koji'i po ti ga ikwahavukari ji ve nehē no, ei ga. “Nahanahā po ti nde reko'i ga monhimomby'avo nehē,” a'e ji, ei ga. Ji ve nehē, ei Jesus'ga ga pe.

—Pyrū hete tuhē ji ika'nauhūve'ga mopo'ami, ei ga. Johe'i tehe po ti ji japoi pyryheteve'ea nehē. A'ero po ti pe nhimomby'ahetei a'ea rehe nehē, ei ga.

²¹ A'ereki jiruva'ga omanove'ga mbogwera ga mongovo, ei ga. Ga javijitehe jih gara'yramo ga mbogwerapotaramē ji ga mbogweravi ga mongovo no, ei Jesus'ga. ²²⁻²³ Jih a'e jara'ga pe: “Ereko te'varuhu nde. Eho ti hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” a'e ji, ei ga. Jara'ga pe ji ei: “Ndepyry nde ejikoga ji rehe. Yvagi pe ti nde ruvi avuirama nehē,” a'e ji, ei ga. Tupana'ga tuhē nde'i ga pe. A'ereki ga e'i ji ve gwa'yramo: “Ndehe ti ere ga pe tanembohete ti ga,” ei ga ji ve a'ero, ei Jesus'ga. Ombohete ga Tupana'ga. Na jitehe po ti ga tanhimbohete nehē no, ei ga. Kiroki ga nanhimbohetei – ga nombohetei jiruva'ga no nhimbuhurukara'ga, ei Jesus'ga ga pe.

²⁴ —Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Ga hendukaturame nhinhi'iga ojikoga Tupana'ga rehe nhimbuhurukara'ga rehe, gweaporoğita pyahu ko ga a'ero, ei ga. A'ero po ti ga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē no, ei ga. Nda'ei po ti ji ga pe nehē: “Peko te'varuhu pe,” ei ga. A'ereki ga ndohoa'javi kiro hahyva'ea ruvihava viara rupi. Yvaga viara rupi ga hoi a'ero Tupana'ga pyri nehē, ei ga. ²⁵ Tamombe'u katu tuhē pe me, ei Jesus'ga. Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako. Okote'varuhuve'ga po ti henduvi nhinhi'iga nehē agwamo vehevi reki. Hendukaturame po ti ga ndeaporoğitapyahuro nehē, ei ga.

²⁶ Tupana'ga hete ahe mongoi ahe monguva. Ga javijitehe ji gara'yramo ahe mongoi no. A'ereki ga ahe mongoukari ji ve. ²⁷ Na jitehe Tupana'ga ei ji ve: “Ndehe ti ere okote'varuhuve'ga pe peko te'varuhu pe javo,” ei ga ji ve, ei Jesus'ga. A'ereki ji ko yvagi'eva'ea. Yvyakotyva'ea ko ji no, ei ga.

²⁸ —Tapenhimomby'auhui ti nhinhi'iga renduva, ei ga. Aerē po ti ahe nhaporemo henduvi nhinhi'iga nehē. ²⁹ Henduvame po ti omanove'ga kw-erava'javi nehē. Okokatuve'ga po ti okwera okovo Tupana'ga pyri avuirama

nehê, ei ga. Okote'varuhuve'ga po ti okwera nehê no. A'ero po ti ji ei ga pe: "Pendekote'varuhuro gwaramo po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehê," a'e po ti ji ga pe nehê, ei Jesus'ga ga pe.

A'iti tuhê Tupana'ga Jesus'ga mbuhuruka

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Nhiremimbotarimo rûi ji ei ga pe peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga ji mbo'euka. Garemimbo'ea rupi jate ji ei a'ero, ei Jesus'ga. Nurã hupi katu ji ei jara'ga pe peko te'varuhu pe javo. Hupi katu ji ei jara'ga pe no pepyry hete pe javo, ei ga. A'ereki nhiremimbotarimova'ea rehe rûi ji rekoï. Jiruva'ga remimbotarimova'ea rehe ji rekoï nhimbuhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga ga pe.

³¹ —Po ti jiji tehe anhimombe'u pe me, a'ero po ti pe ndajireroviari nehê hamo ga hete onhimombe'u javo ji ve, ei ga. ³² Ojipe'ga ji mombe'u no jiruva'ga, ei ga. Akwaha hete ji nhimombe'ukatua. A'ereki a'itituhêva'ea garemimombe'ua, ei ga ga pe.

³³ —Pehe pemondo ga João Batista'ga pyri raikwehe tonhimombe'u ti ga javo, ei ga. Onhimombe'urame a'ero ga ei a'itituhêva'ea pe. A'ereki ga ji mombe'u katu no, ei ga. ³⁴ Ji ve rûi po ojipe'ga ji mombe'ukatui hamo, a'e ji. Pe me po ga ji mombe'ukatui hamo tokwaha ti ga ga javo, ei ga ga pe. Nurã ji ei João'ga remimombe'uagwera pe taperovia ti. Heroviarame po ti pe jikogi ji rehe nehê pejigwove'yma hahyva'ea ruvihava pype nehê, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ —João'ga ko hyapehava ja. A'ea hendy'javame gwepiuka nhande ve tokwaha ti ga javo, ei ga. Na jitehe João'ga ji repiukari pe me ikwehe tokwaha ti ga Jesus'ga javo, ei ga. Ga pe mbo'e katu novã. A'ero pe ndoryvamo jiji garemimbo'ea rehe novã, ei Jesus'ga ga pe.

³⁶ —A'apo ji ahemonhimomby'ava'ea jipi. A'ereki Tupana'ga oapoapouka ji ve, ei ga. Nhirembiapoa tuhê ji kwahavukari pe me a'ero, ei Jesus'ga. João'ga nhi'iga ji kwahavukari pe me no. Koji'i reki nhirembiapoa ji kwahavuka pe me João'ga nhi'iga hohe, ei Jesus'ga. Nhirembiapoa repiaga gwaramo po pe'ji hamo: "Tupana'ga ga mbuhuruka tuhê kokoty a'ea apovouka ga pe," pe'ji po pe hamo, ei Jesus'ga ga pe. ³⁷ Nhimbuhurukara'ga jiruva'ga ji mombe'u katu no, ei ga. Ndapehepiagangavi pe gara'oa. Pejiapyakwara pyvõ pe napehenduvangavi ga nhi'igame no, ei ga. ³⁸ Pe ndapekopotari ganhi'iga rupi, ei ga ga pe. A'ereki pe ndaperoviari nhinhi'iga. Gaha reki ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ³⁹ Pehepiepia katu pe aherembikwatijara novã Tupana'ga mombe'uhara, ei ga. "A'ea repiagame po ti nhande ikwahavi nhanderekoagwama yvagi pe Tupana'ga pyri nehê," pe'ji po pe pejohupe novã, ei ga. Aherembikwatijara jitehe reki ji mombe'u pe me novã, ei Jesus'ga ga pe. ⁴⁰ Emo pe ndapejikopotari ji rehe. Ndapejori ko pe ji pyri toroko ti Tupana'ga pyri nehê jave'yma ji ve, ei ga.

⁴¹ —Ji nda'ei ahe ve tanhimbohete ti ga javo, ei Jesus'ga. ⁴² Pe ki a'e te ji atyvihu, ei ga. Anhimombaragwaha ji pe ndehe. Pe napearõi tuhê Tupana'ga, ei ga ga pe. ⁴³ Ajo ji jiruva'ga hugwi. A'ereki gaha ji mbuhuruka pepyteri pe ji mombe'u ti ga pe javo, ei ga. Pe ki a'e te ndapekoi ji rehe. Ojipe'ga ko onhimbuhuteheuhu pepyteri pe. Ga ndehe pe ndekoi a, ei Jesus'ga ga pe. ⁴⁴ Pyry pe me pe nhomboheteheutehui a. Pe ndapekoi reki Tupana'ga remimbohetea rehe. Ga jate ko Tupanamo, ei ga. Emo pe ndape'ei: "Xako katu ti Tupana'ga ti tianembohete." A'ea pe ndape'ei. Nurã tegwete pe me pejikoga ji rehe, ei ga ga pe.

⁴⁵ —Ji rûi po ti imombe'umbe'ui Tupana'ga pe pendekote'varuhua nehê, ei Jesus'ga ga pe. Moisésva'ea po ti imombe'ui a'ea ga pe nehê, ei ga ga pe.

Pe'ji po pe novia: "Aerë po ti Moisés'va'ea vavagahivi nhande rehe Tupana'ga pyri nehë," pe'ji po pe novia, ei ga. Emo po ti ahe omombe'u Tupana'ga pe pendekote varuhua nehë, a'e ji, ei ga ga pe. ⁴⁶ Moisés'va'ea ji mombe'ukatui reki ji kwatija hako. Po pe Moisés'va'ea nhi'iga reroviari tuhë hamo, a'ero po pe nhinh'i'iga reroviari hamo no, ei ga. ⁴⁷ Pe ndaperoviari reki ahenh'i'iga - kiroki a'ea ahe okwatija inoga. Nurã pe ndaperoviari tuhë nhinh'i'iga no, ei Jesus'ga ga pe.

6

Jesus'ga ombohe'yi mbatera cinco milva'ea pe

(Mateus 14.13-21; Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17)

¹ Aerë Jesus'ga hero'yahavi ypihua aherovai Galiléiapeva'ea aherovai. Tiberiadespeva'ea ei ga ypihua pe no. ² He'yjuhu hete ko ga ogwoogwovo Jesus'ga ndeviri. A'ereki ga gwepigwepia ahemonhimomby'ava'ea - kiroki Jesus'ga oapoapouka imombiga gatetirüa ga hugwi. ³ Igwete Jesus'ga hoi vytyruhua rehe oina gwemimbo'ehara'ga pavëi. ⁴ A'ea rupi judeus'ga oapo gweri'toryva cidade de Jerusalém me. Páscoa ko toryva rera. ⁵ Igwete Jesus'ga jovavuri he'yive'ga ndepiaga - kiroki ga u ga pyri okovo. A'ero ga ei Filipe'ga pe:

—Mome po ti nhande ipyhygi mbatera akoja'ga nembu'ua'gwama nehë? ei Jesus'ga ga pe.

⁶ Jesus'ga okwahavipe reki gwemimondoagwama ga pe. Emo ovytyteri pe ga ei tahendu ti Filipe'ga nhi'iga ji ve javo. Nurã ga ei Filipe'ga pe: "Mome po ti nhande ipyhygi mbatera ganembu'ua'gwama?"

⁷ Igwete Filipe'ga ei ga pe:

—Po ti he'yjuhuva'ea duzentos nhande imondoi itambere'ia hehe nehë ndohygi'i'i po ti mbatera ga ndehe nehë, ei ga. A'ereki ga he'yjuhu hete.

⁸ Igwete André'ga - ga ko Jesus'ga remimbo'eharamo no Simão Pedro'ga irü'ga - igwete ga ei Jesus'ga pe:

⁹—Avo tapihama'ga mbohapyrete cinco herekoi pães trigo'java'ea apopyra cevada apopyra, ei ga imombe'gwovo Jesus'ga pe. Dois ga pira'ia herekoi no. Emo mbohapyretero gwaramo ndohygi tuhë ga ndehe nhaporem, ei ga ga pe.

¹⁰ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pe'ji ti ga pe toapyapy ti ga upa, ei ga.

Ga erame ga pe ga apygi nhungwava'ia rehe a'ero. A'ereki nhungwava gwereko pa pevo. He'yjuhu hete ko akwaimbae'ga cinco mil. Kunhangwera'ga ndehe koji'i tehe ga nde'yjuhuhetero tayri'ga ndehe no. ¹¹⁻¹² Kiro Jesus'ga ipyhygi tapihama'ga apoa pães javo Tupana'ga pe.

—Ndepyry hete nde imbuhuruka pão ore ve, ei ga ga pe.

A'ero ga ima'ema'ëukari imondovouka gapo pe - kiroki ga oapyapy upa. Na jitehe ga ipyhygi pira'ia javo Tupana'ga pe. A'ero ga ima'ema'ëukari ga pe. Ombohe'yjuhu hete reki ga pães pira'ia reheve ga moytaromouka. Aerë Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pemono'ono'õ ti hembyruera tipo'ru ti aerë nehë javo, ei ga.

¹³ Kiro ga hoi imono'ono'oga hembyruera a'ero imotynahema yrua. He'yiva'ea doze ga imotynahemi yrua. A'ereki he'yi pães rembyruera cincova'ea rembyruera ga i'upavirë.

¹⁴ Hepiagame pevove'ga ei a'ero:

—Ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga oapo pão imbohe'yja nhande ve, ei ga. Ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga tuhë! Moisés'va'ea omombe'u ga hako uhu po ti ga vyva koty javo. Ga tuhë reki, ei ga ojojupe.

¹⁵ Jesus'ga okwahavipe gandeaporogita. A'ero ga ei ovyvteri pe: “Kiro po ti ga nduri ji pyhygahyavo ji rerogwovo oreruvihavuhuhetero ti eko javo ji ve nehê,” ei ga. “A'ea rehe rui ji ruri vyva koty,” ei ga ovyvteri pe.

Nurã Jesus'ga hoa'javi ogwovo ga hugwi. Ga tehe oho a'ero vvytyruhua rupi.

Jesus'ga oho yjapea rupi

(Mateus 14.22-33; Marcos 6.45-52)

¹⁶ Ka'aruheterame Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi ypiahu pe. ¹⁷ Igwete ga avi yhara pype xajivy ti Cafarnaum me javo. Ypytunamo ga pe a'ero ga horame. Jesus'ga nduri ve ga pyri. ¹⁸ Kiro vvyruhua ruri imotypepemuhuamo ga pe. ¹⁹ Igwete ga ipyvupyvuri a'ero. Irupe cinco quilômetros ga hoi ypyteri pe. A'ero ga Jesus'ga repiagi ga rurame. Yhya japea rehe ga pyrÿpyrugi ua yhara pyri.

—Gara katu? ei ga.

A'ereki ga okyhyji hete hepiagame garura yjapea rupi.

²⁰ —Tapekyhyji ti, ei Jesus'ga ga pe. Jihi ko koro ako, ei ga.

²¹ A'ero ga ndoryvamo here'ava ipype javo ga pe. Nanime ga vahemi aherovai a'ero.

Tiheka ti Jesus'ga, ei ahe

²²⁻²³ Ko'emame jara'ga ei – kiroki ga opyta ypiahua aherovai – perope ga o'u pão Jesus'ga nhi'igirê Tupana'ga pe hehe. Ko'emame ga ei o'ama:

—Mome po Jesus'ga hoi? ei ga ojohupe. A'ereki ojipeji ga herekoi yhara oji'i. Jesus'ga remimbo'ehara'ga avame ipype herogwovo Jesus'ga ndohoi ga ndupi kirame oji'i. Ahã ojipea yhara gahohava, ei ga. Mome po ga rekoï a'ero? ei ga ojohupe.

Ojipe'ga gweru yhara cidade de Tiberiades hugwi kiro imboja pevo ga pyri.

²⁴ Gayhara pype ga aga'avi upa a'ero xajivy javo. A'ereki ga ndohepiaga'javi Jesus'ga pevo. Aerê ga vahemi cidade de Cafarnaum me tiheka ti Jesus'ga avo javo.

Jesus'ga ko pãohetea'jave'ga

²⁵ Jesus'ga repiagame ga ei a'ero:

—Jesus, maname nde ruri kokoty raji'i? ei ga ga pe.

²⁶ Igwete Jesus'ga ei:

—Tamombe'u katu tuhê pe me, ei ga. Ahemonhimomby'ava'ea repiaga pe ndape'ei reki ji ve: “Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukaramo oko. Nurã ti tiheka ga repiaga ga kwahava.” Ndape'ei pe a'ea, ei ga. Pe'uuhu pe pão nhiremimondoa penhimoytaromouka oji'i. Nurã ko pe ji rekaruhui toro'ua'ja ti javo, ei ga ga pe. ²⁷ Tape'agatarahivuhui po pe mbatera rehe hamo tiugweugwei nhande javo. Nanongara mbatera opa pa jipi. Tamombe'u katu ti pe me, ei Jesus'ga ga pe. A'ea rehe po pe agatarahivamo hamo – kiroki a'ea ahe mboheaporogita pyahu avuirama ahe mongoa gwama – a'ea rehe po pe agatarahivamo hamo a'ea tipota hete javo, ei ga. Pejikogame ji rehe po ti ji pe mboheaporogitapyahui pe mongovo Tupana'ga pyri a'ero nehê. A'ereki Tupana'ga jiruvaga ji mbopopoaka ahemonhimomby'ava'ea japovouka ji ve, ei ga. Nahã ga hepiukari pe me jihi Jesus'ga mondouka pe pyri javo pe me, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ A'ero ga ei ga pe:

—Marã po ti ore rekoï jipi nehê Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe orokovo nehê? ei ga.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei:

—Nahã po pe ndekoi hamo, ei ga. Pejiko ti ji rehe. A'ereki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. Nahã po ti pe ndekoi garembotanimova'ea rehe nehê, ei ga ga pe.

³⁰ A'ero ga ei ga pe:

—Marãva'ea po ti nde ereapo ore ve ore monhimomby'avo nehê ndereroviaragwama nehê? ei ga Jesus'ga pe. Gara ti nde ereapo hepiuka ore ve nehê? ei ga. ³¹ Nhaneramonhava'ea o'uo'u manã mbeju'ia'javuhuva'ea pãoramo ongae'yi me hako. Nahã ikwatijara ei imombe'gwovo: “Yvaga hugwi ahe imbuhurukari pão ahe ve to'u ga javo,” e'i, ei ga.

³² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhê pe me, ei ga. Moisésva'ea rüi ombuhuruka pe me pão yvaga hugwi. Jiruva'ga ko ombuhuruka pe me pãohetea yvaga hugwi, ei ga ga pe. ³³ A'ereki Tupana'ga remimbuhura o'jy yvaga hugwi vyvakotyve'ga mboheaporogitapyahuavo ga mongovo avuirama, ei ga ga pe.

³⁴ A'ero ga ei ga pe:

—Kotihitihĩ ti embuhu a'ea ore ve a'ero, ei ga.

³⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Jijive ko ji ei pãohetea. A'ereki jiji a'jy Tupana'ga hugwi ikwehe, ei ga. Jiji po ti ga mboheaporogitapyahuu ga mongovo nehê. Ga i'urame pão avova'ea po ti ga jugweja'javi nehê. Oy'urame po ti ga ygweja'javamo nehê, ei ga. Po ti ji rehe ga jikogame a'ero po ti ga ndopotara'javi hajiheve'ga omombyryharamo. “Jesus'ga jate nhande mombyry nhande mboheaporogitapyahuavo,” e po ti ga nehê. Ga po ti horyoryve'yimi a'ero jireheva'ero nehê, ei ga ga pe.

³⁶ —A'e ko ji pe me ko, ei ga. Ji repia ko pe novã. Emo pe ndapejikogi ji rehe, ei ga. ³⁷ Jiruva'ga ombuhurukarame ji pyri po ti ga nduri ojikoga ji rehe. Kiroki ga uhu toroko ti ndereheva'ero javo ji ve - ji ti nda'eagwami ga pe ji ndopotari pe jireheva'ero jave'yima ga pe, ei ga. ³⁸ A'ereki ji a'jy yvaga hugwi tako ti Tupana'ga remimbotanimova'ea rehe javo. A'ereki gaha ji mbuhuruka kokoty, ei ga. Ji ndakoi nhirembotanimova'ea rehe a'ero, ei ga ga pe. ³⁹ Nahã ga ei ji ve nhimbuhurukara'ga: “Kiroki ga ji ga mondouka nde pyri ndereheva'ero - ereko katu pa ti ga tohoyme ti ga hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehê,” ei ga ji ve, ei Jesus'ga. “Embogwera pa ti ga gamanoa hugwi ejivyra'javame yvya koty nehê,” ei ga ji ve, ei ga. ⁴⁰ “Kiroki ga nhimombaragwahavi nde rehe ojikoga - ga po ti oko pyahu okovo ji pyri nehê,” ei jiruva'ga ji ve, ei ga ga pe. Jiji po ti ambogwera ga a'ero jivyra'javame nehê, ei Jesus'ga ga pe.

⁴¹ Kiro judeus'ga nduvihava'ga ete'varuhui ga mombe'gwovo ojohupe a'ero.

—Maranuhũrame ga euhui jiji ko pãohetea javo? “Yvaga hugwi ji jyvi ikwehe,” e'iuhu ga, ei ga. ⁴² Ga ko Jesus'ga rüi naerũ José'ga ra'yramo? Orokwaha memei ore ga garuva'ga gayhêa reheve, ei ga. Maraname te ga euhui naerũ: “Ji ko a'jy yvaga hugwi ikwehe”? ei ga.

⁴³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pepi ti pe'ete'varuhua hugwi, ei ga. ⁴⁴ Jiruva'ga ombojikoge'ymame po ga ndojikogi ji rehe a'ero. Ga jikogame ji rehe po ti ji ga mbogweravi gamanoa hugwi jivyra'javame nehê, ei ga. ⁴⁵ Nahã Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ei ikwatija hako: “Tupana'ga po ti ga mbo'epavi nehê,” ei ahe hako, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwendu katu jiruva'ga nhi'iga ga ombo'erame - ga ojiko ji rehe a'ero, ei ga ga pe. ⁴⁶ Ji nda'ei: “Gwepia ga jiruva'ga.” A'ereki ndohepiagi tuhê ga ga a, ei ga. Jiji jate ahepia jiruva'ga. A'ereki Tupana'ga hugwi ji ruri ikwehe, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁷ –Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Kiroki ға ojiko ji rehe – ға heaporoğita pyahu kiro. Aerẽ po ti ға ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ no, ei ga. ⁴⁸ Jihi ko pãoheteramo ako. Jihi amboheaporoğita pyahu ға mongovo avuirama, ei ga. ⁴⁹ Penamonhava'ea o'u'o'u maná pãoramo ongae'yi me jipi, ei ga. Emo ahe omano, ei ga. ⁵⁰ Pãohetea ki a'e te ogy yvaga hugwi. Nanongara i'urame po ti ға ndekoi Tupana'ga pyri okovo nehẽ, ei ga. ⁵¹ Jihi ko pãoheteramo ako jivyva yvaga hugwi ға mongovouka. Po ға jikogame ji rehe a'ero po ti ға ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ, ei ga. Pãohetea – akoja ti ji amondo pe me nehẽ tape'u ti javo – a'ea ko jira'oramo, ei ga. A'ea po ti ji imondoi vyakotyve'ga ndepyga ға mongovouka nhimanorame nehẽ, ei Jesus'ga ға pe.

⁵² Ganhi'iğa renduvame judeus'ğa nduvihava'ğa nhonhi'iğayvari a'ero.

–Marã po ti ga imbuhurukaruhui gwa'oa nhande ve nehẽ tape'u ti javo? ei ga ojohupe.

⁵³ Igwete Jesus'ga ei ға pe:

–Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga ға pe. Po ti pe i'ue'ymame jira'oa jirekoa reheve, a'ero po ti pe napendeporoğitapyahui avuirama nehẽ, ei ga. ⁵⁴ Kiroki ға o'u jira'oa jirekoa reheve – ға ko heaporoğita pyahu avuirama. Aerẽ po ti ji ға mbogweravi jijivyra'javame nehẽ, ei ga. A'ero po ti ға ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ, ei ga. ⁵⁵ A'ereki jira'oa ғанembi'ua tuhẽ jirekoa pavẽi. ⁵⁶ Kiroki ға o'u jira'oa jirekoa reheve – ғанã ojihe'a hete ji rehe. Jihi ajihe'a hete ға ndehe no, ei ga. ⁵⁷ Jiruva'ga ji mbuhuruka kokoty. Gaha ojipe'ğa mongouka. Gaha ji mongouka no, ei ga. Na jitehe kiroki ға o'u jira'oa – jihi ti ға mongo pyahu nehẽ no, ei ga ға pe. ⁵⁸ Jira'oa ko pãoheteramo – a'ea ogy yvaga hugwi. A'ea ko akoja atyvi – kiroki penamonhava'ea o'u aerẽ omanomo hako, ei ga. Pãohetea ға i'urame po ti ға ndeporoğitapyahuro nehẽ. Aerẽ po ti ға ndekoi Tupana'ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga ға pe.

⁵⁹ A'ea Jesus'ga ei judeus'ğa jatykahava pype Cafarnaum me. Onhimi reki Jesus'ga nhi'iğa ға pe ga erame to'u ti ға jira'oa jirekoa reheve javo. A'ereki Jesus'ga e'i reki ғajikoga pe ojihe.

Opohi ahe Jesus'ga hugwi

⁶⁰ Nahã Jesus'ga he'yive'ğa mbo'embo'ei ға nderekovo. Henduvame ganhi'iğa ға ei ojohupe:

–Onhimi hete ganhi'iğa nhande ve, ei ға. Nohendukatui po ahe a'ea, ei ға.

⁶¹ Jesus'ga oyvyteri pe okwahavipe ға'ete'varuhua ojive. A'ero ga ei ға pe:

–Nhinhi'iğa pe monhimboahivuhui naerũ? ei ga. ⁶² Po ti pe hepiagi jijupira yvagi pe nehẽ – perope ji ajuvypy – marã po ti pe nehẽ naerũ? ei ga ға pe. ⁶³ Tupana'ga ra'uva omboheaporoğita pyahu vyakotyve'ğa mongovo. Vyakotyve'ğa nomboheaporoğitapyahui ojipe'ğa mongovo, ei ga. Pe nhinhi'iğa rendukurame ji pe mboheaporoğitapyahuukari Tupana'ga ra'uva pe pe mongovouka. ⁶⁴ Jararamo ko pe ndaperoviari nhinhi'iğa, ei ga ға pe.

A'ereki Jesus'ga okwahavipe ғandeaporoğita. Ga mbo'eypyrame vehevi ko ga okwahavipe gweroviare'ýve'ğa. Okwahavipe ga ga no – kiroki ga aerẽ ga mondouka guardas'ğa po pe ga pyhygauka ға pe.

⁶⁵ Igwete Jesus'ga ei ға pe:

–Jararamo pe ndaperoviari nhinhi'iğa, ei ga. Nurã ji ei pe me ko: “Jiruva'ga ombojikoge'ymame po ға ndojikogi ji rehe,” ei ga ға pe.

⁶⁶ A'ero jara'ga pohiri Jesus'ga hugwi onhimongyavo. Ombo'embo'e ga ga novia. Kiro ga ndohopotara'javi ga rupi. ⁶⁷ A'ero Jesus'ga ei dozeve'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pehe peho pota ji hugwi no? ei ga ga pe.

⁶⁸ Igwete Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ma'ga pyri po ore hoi? ei ga. Ndehe jate ere'e ore ve: “Nahā ti pe ndeaporoġitapyahuro pejikovo nehē,” ere ko nde ore ve, ei ga. ⁶⁹ Orokwaha hete ore nde rerovia. Nde ko pyryheteva'ero ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Opomo'emo'ē ji jijive dozeva'ero ikwehe novia, ei ga ga pe. Pepy-teripeve'ga reki Diabo'gareheva'ero oko, ei Jesus'ga ga pe.

⁷¹ Judasva'ea pe Jesus'ga e'i Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. Jesus'ga remimbo'ehara'ga ko dozeve'ga novia. Judasva'ea ki a'e te aerē Jesus'ga pyhyguka ga mondovouka.

7

Jesus'ga irūva'ea

¹ Aerē Jesus'ga hoi imbojoapiapiavo cidades repirepiaga Galiléiapeve'ga gwyrī pe. Ga ndohopotari Judéiapeve'ga gwyrī pe. A'ereki pevove'ga nduvihava'ga e'i tījuka ga javo. ² A'ea rupi ko judeus'ga oapo ġwerī toryva huvihava. A'ea japoramē ga oapo tapyi'ia okihavamo. ³ Igwete Jesus'ga irū'ga ei ga pe:

—Pevo ti eho Judéiapeve'ga gwyrī pe, ei ga. Nde erembo'embo'e ga pevo ikwehe. Ehoa'ja ti ga pyri a'ero tohepia ti ga nerembiapoa ahemonhimomby'ava'ea, ei ga Jesus'ga pe. ⁴ Oukwahahetepotaramē po ahe hepiukari ojipe'ga pe gwembiapoa hamo. Nde japoramē ahemonhimomby'ava'ea ejipiuka ti ga pe nhaporemō a'ero, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

⁵ A'ereki gairū'ga vehevi ndojikogi reki ga rehe.

⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ndohoi ve jihohava apiavo toryvi pe, ei ga. Kiromo jate pyryvamo pehoa, ei ga ga pe. ⁷ Kiroki ga noarōi Tupana'ga – ga nonhimonha'ngai pe ndehe. Emo ji rehe ko ga nhimonha'ngauhui jipi. A'ereki ji amombe' u katu ga pe jipi ġandekote'varuhua, ei Jesus'ga ga pe. ⁸ Pehe ti peho toryvi pe a'ero, ei ga. Jihi ndahoi ve kiro. A'ereki ndohoi ve jihohava apiavo, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ Onhi'igirē ga pe Jesus'ga pytaahi'vi pevo a'ero Galiléiapeve'ga gwyrī pe.

Jesus'ga hoa toryvi pe

¹⁰ Igwete Jesus'ga irū'ga hoi toryvi pe. Aerē Jesus'ga hoi no. Ojip-iukare'yma ga hoi ojipe'ga ndovakie'ŷ. ¹¹ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ga rekarekaruhui toryva rupi mahā akōja'ga naerū javo.

¹² Igwete he'yive'ga nnonhi'igayvayvari Jesus'ga rehe. Jara'ga ei:

—Pyry hete ga.

Jara'ga etehei ga pe:

—Ga iporomoandyandyjuhu, ei ga o'eavo tehe ga pe.

¹³ Okyhyji reki judeus'ga gwuvihava'ga hugwi. Nurā ga nonhi'igi ojipe'ga ndovaki Jesus'ga mombe'gwovo tianerenduvyme ti ga javo ġwaramo.

¹⁴ Trēs Jesus'ga kiri ga japoramē toryva. Japopave'ymame ga hoi ġajatykahavuhua pyri pevove'ga mbo'eavo. ¹⁵ Igwete judeus'ga nduvihava'ga nhimomby'ai ganhi'iga renduva.

—Marã po ga ikwahahetei mbatera? ei ga. A'ereki ikwahavipyra'ga nombo'eangavuhui ga, ei ga.

¹⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Nhiremimbo'ea rüi reki. A'ea ko Tupana'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei ga ga pe. ¹⁷ Kiroki ga oko pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe – gahã po ti onhimombaragwaha Tupana'ga remimbo'ea rehe ji imombe'urame ga pe nehê, ei ga. “Tupana'ga remimbo'ea tuhê ga imombe'ui,” e po ti ga ji ve nehê, ei ga. “Gwemimbo'etehea rüi ga omombe'u,” e po ti ga nehê ji mombe'urame ga pe nehê, ei Jesus'ga.

¹⁸ —Kiroki ga omombe'u gwemimbo'etehea – gahã e'i ji mbohete ti javo, ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i: “Gaha ti pembohete ga – kiroki ga ji mbuhuruka avo.” Kiroki ga e'i poro – ga nomoandyandyi ojipe'ga. A'itituhêva'ea ga omombe'u, ei ga. ¹⁹ Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga inoga pe me hako. Emo pe napehendukatupavi aheremimbo'eagwera, ei ga. Maraname pe ji jukapotaruhutehei? ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ A'ero he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Anhağa nde pojykauhu nde mboheagwyriva Diabo'gapyriva'ea! Nurã po nde ei poro, ei ga. Ma'ğa nde juka potaruhu naerü? e'i tehe ga Jesus'ga pe. A'ereki ga ndokwahavi ve gwuvihava'ga nembijukapotara ga rehe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei:

—Ojipeji ji japoi ahemonhimomby'ava'ea sábado rupi, ei ga. Hepiagame pe euhui ji ve: “Maraname ga japouhui sábado rupi nhandeporavykye'yma rupi?” pe'euhu pe ji ve, ei ga. ²² Pehe na jitehe peapo mbatera sábado rupi no. A'ereki a'ea rupi pe peja'ya'ga nakwanha ikyti no Moisésva'ea nhi'ipo'rurame, ei ga. Moisésva'ea rüi reki e'i ypy jupe. Aherenondeva'ea penemboypya e'i ypy jupe hako, ei ga. “Pekyti ti peja'ya'ga nakwanha p'iria sete pekirirê ga'ara rehe,” ei ahe hako, ei ga. ²³ Po pekipava horame sábado apiavo a'ero sábado rupi tuhê pe ga kyti tihendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera javo. Ji ki a'e te sábado rupi amombi pa akoja'ga ka'nahüa gara'oa hugwi, ei ga. Maraname pe nhimonha'ngauhui ji rehe naerü? ei ga ga pe. ²⁴ Tape'euhui ti ikwahahete'e'ymame i'ara tehe hepiagame. A'itituhêva'ea rupi katu po pe ei hamo, ei ga ga pe.

Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo

²⁵ Igwete jara'ga Jerusalémmeve'ga ei ojuhupe:

—Akoja'ga rüi naerü – kiroki ga nhandervihava'ga ojuka potaruhu ga? ei ga. ²⁶ Pehepia ti, ei ga. Gandovaki hete ga nhi'inhi'igi. Emo ga nde'i reki ga pe, ei ga. Mara'ngu po ga javo kiro ga pe: “Ga ko Cristoramo tuhê Tupana'ga remimbuhurukaramo?” Poha po ga euhui ga pe naerü? ei ga ojuhupe. ²⁷ Ga ko a'ea rüi reki. Cristo'ga jipiukarame po ti nhande ndikwahavi garura ma hugwi po ga ruri javo, ei ga. Akoja'ga gwyruera reki nhande tikwaha hete, ei ga ojuhupe.

²⁸ A'ero Jesus'ga eahyahivi ga mbo'eraime gajatykahavuhua pype.

—“Tikwaha hete nhande ga,” pe'jiuhu pe ji ve naerü? ei Jesus'ga. “Tikwaha hete nhande gagwyruera,” pe'jiuhu pe no, ei ga. Nhiremimbotarimo rüi reki ji ruri. Kiroki ga ji mbuhuruka kokoty – ga ko a'itituhêve'ga. Gaha pe ndapekwahavihu, ei ga. ²⁹ Jihi reki akwaha ga. A'ereki ga hugwi ji ajo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰ A'ero jara'ga Jesus'ga pyhypotari. Ndopokogi reki ga ga rehe ga pyhyga. A'ereki ndohoi ve gapyhyhava apiavo. ³¹ He'yjuhu hete reki ga – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe. A'ero ga ei ojuhupe:

—Jesus'ga oapo pa ahemonhimomby'ava'ea, ei ga. Ndia'ei po nhande a'ero: “Cristo'ga rurame koji'i tehe po ti ga japoi ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga hohe nehê.” Poa po nhande ndia'ei, ei ga. A'ereki Jesus'ga oapopavipe ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ga. Ga ko Cristoramo tuhê a'ero, ei ga.

Guardasva'ea uhu tipyhy Jesus'ga javo

³² Igwete he'yjuhuve'ga imombe'ui nahanahã ko Jesus'ga rekoï javo. Ganhi'iga renduvame fariseus'ga ei a'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavêi:

—Tipyhyguka ti Jesus'ga.

A'ero ga ei guardas'ga pe – kiroki ga gwepia katu judeus'ga jatykahavuhua. A'ero ga ei ga pe:

—Pepyhy ti Jesus'ga rerua ore pyri, ei ga.

³³ Igwete Jesus'ga ei onhimombe'gwovo pevove'ga pe:

—Apytaahi'vi po ti ji pe pyri nehê, ei ga. A'ero po ti ji hoa'javi ga pyri nehê – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ³⁴ Pe po ti ji rekarekari nehê tiandepoko ti ga javo ji ve nehê novia. Emo po ti pe ndajirepiaga'javi nehê, ei ga. A'ereki tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju, ei ga ga pe.

³⁵ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ojohupe:

—Marã ga euhui ndajirepiaga'javi po ti pe nehê javo? Mome tuhê po ti ga houhui a'ero nehê naerũ? ei ga. Nhandere'ya'ga pyri po ti ga hoi nehê naerũ? ei ga, kiroki ga okwaki'o judeus'garũive'ga gwyrï pe? ei ga. Ombo'e po ti ga judeus'garũive'ga pevo nehê naerũ? ei ga novia. ³⁶ A'ereki ga e'i: “Ji rekareka po ti pe nehê novia. Emo po ti pe ndajirepiaga'javi tuhê nehê,” ei ga, ei ga. “Tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju,” ei ga, ei ga. Gara pe po ga euhui naerũ? ei ga ojohupe.

Yhya'java'ea

³⁷ Okioki ga toryva apovo. Aerẽ mbapavava'ea rupi huvihava rupi Jesus'ga po'ami onhi'iga hahyahi ga pe:

—Kiroki ga yhya pota oygwajamo – tuhu ti ga ji pyri oy'gwovo a'ero, ei ga ga pe. Nahã a'ero, a'e ji, ei ga. Kiroki ga opota Tupana'ga ra'uva rekoa onhipavêi – tojiko ti ga ji rehe a'ero. A'ero po ti ga herekoï a'ea nehê yhya'java'ea – kiroki a'ea ga mboheaporoğita pyahu ga mongovo, ei ga ga pe. ³⁸ Ga jikogame ji rehe po ti ga herekohetei yhya'java'ea nehê. Ji mombe'umbe'u po ti ga ojipe'gape'ga pe nehê, ei ga. Henduvame po ti ga jikogi ji rehe no herekoheteavo yhya'java'ea. A'ea po ti ga mboheaporoğitapyahu ga mongovo Tupana'ga pyri nehê no, ei ga. A'ea jitehe Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u no, ei Jesus'ga ga pe.

³⁹ Tupana'ga ra'uva pe Jesus'ga ei a'ero a'ea ko yhya'java'ea javo. A'ereki ga e'i:

—Ga jikogame ji rehe yhya'java'ea po ti ji imondoi ga pyri nehê a'ea ti togwereco katu ga javo nehê, ei ga.

A'ea rupi Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojive'ga pyri. A'ereki ga nomanoi ve. A'ero Tupana'ga nombogweravi ve ga rupia ojipyri ga mboheteavo. Ohoe'ymame Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojive'ga pyri.

Onhonhi'igayva ahe Jesus'ga rehe

⁴⁰ He'yive'ga gwendu Jesus'ga nhi'igame. A'ero jara'ga ei:

—Ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo tuhê Moisés'va'ea remimombe'uhara'ga, ei ga.

⁴¹ Jara'ga ei:

—Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo.

—Ahã, e'i tehe jara'ga ġa pe. Jesus'ga ko Galiléiapeve'ga. Cristo'ga po ti Galiléiapeve'ga rüi nehê! ei ġa. ⁴² Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Cristo'ga po ti oko Daviva'ea rymymino ro nehê,” e'i. “O'a po ti ga cidade de Belém me – perope Daviva'ea uvypy,” e'i ikwatijara, ei ġa.

⁴³ Nahã ġa nnonhi'igayvayvari Jesus'ga rehe upa. ⁴⁴ Jara'ga ga pyhy pota novã. Emo ġa ndopokogi ve ga rehe a.

Judeusva'ea ruvihavava'ea ndojikogi Jesus'ga rehe

⁴⁵ A'ero guardas'ġa jivyri ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pyri fariseus'ġa pyri no. Igwete ġa ei guardas'ġa pe:

—Maranuhūrame pe ndapepyhygi Jesus'ga rerua ra'e? ei ġa ġa pe.

⁴⁶ Igwete guardas'ġa ei:

—A'ea ko jara'ga nhi'igã ja rüi ga nhi'igame, ei ġa. Norohenduvangavi ore nanongara, ei ġa ġa pe.

⁴⁷ Igwete fariseus'ġa ei ġa pe:

—Pehe na jitehe ga pe moandyandyjuhu? ⁴⁸ Ndapekwahavihu pe? ei ġa ga pe. Judeus'ġa nduvihava'ġa ndojikogi pa ga rehe. Ore na jitehe fariseusramo ndorojikogi pa ga rehe no, ei ġa. ⁴⁹ A'ove'ġa ki a'e te okoteheuhu onhi-mongyavo. Gahã ndokwahavihu Moisésva'ea remimbo'eagwera, ei ġa ġa pe. Nanongara'ġa reki ojiko Jesus'ga rehe. Tupana'ga po ti imbohahyi ġa pe nehê peko te varuhu pe javo, etehei ġa guardas'ġa pe.

⁵⁰ Igwete Nicodemos'ga ei fariseus'ga pe javo. Nicodemos'ga ko fariseuramo oko no. Gaha ko oho na'ē Jesus'ga pyri raikwehe tahendu ti ganhi'igã javo. Igwete ga ei ġa pe:

⁵¹ —Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i nhande ve: “Pehendu na'ē ti ġa nhimombe'urame pe me. Ikwahavirē ġandeaporoġita ti pyry pe ei ġa pe,” e'i aherembikwatijara nhande ve, ei ġa ġa pe. Jesus'ga nhi'igã renduve'yname xa'ete'varuhuyime ti ga pe a'ero, ei Nicodemos'ga ġa pe.

⁵² Nurã ġa ei Nicodemos'ga pe:

—Nde ko Galiléiapeva'ero jitehe naerũ? Nurã nde vavagahivuhui ga rehe a, ei ġa Nicodemos'ga pe. Ehepia ti Tupana'ga rembikwatijarukara ikwahava a'ero, ei ġa. A'ereki a'ea nde'iangavi: “Tupana'ga nhi'igã mombe'uhara'ġa Galiléiapeva'ero oko,” nde'i, e'i tehe ġa. Jesus'ga ki a'e te Galiléiapeva'ero, ei ġa ga pe.

[⁵³ Igwete ġa kwaki'opavi ogwovo ġwonga pype upa.

8

Ahe gwereko ġwembirekova'earüiva'ea

¹ Kiro Jesus'ga hoi oliveira ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. ² Ypyhajive ga rura'javi judeus'ga jatykahavuhua rokari pe. Kiro ġa ndupavi a'ero onhimongyavo ga pyri. A'ero ga reni ġa mbo'embo'eavo. ³ A'ea rupi judeus'ga mbo'ehara'ġa hãa pyhygi hãa rerua fariseus'ga pavêi. Hãa ġwembireko'garüive'ga rerekorame ġa hãa pyhygi hãa rerua hãa mo'ama Jesus'ga pyteri pe. ⁴ Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

—Jesus, gwereko hãa ġwembireko'garüive'ga. Nurã ore hãa pyhygi hãa rerua, ei ġa. ⁵ Ahe mbo'erame Moisésva'ea ei ikwatija hako: “Peapi ti nanongara'ġa jukavo kunhangwera'ġa,” ei ahe hako. Oro nde? ei ġa Jesus'ga pe. Marãi re po nde naerũ? Toroapi ti hãa naerũ? ei ġa.

⁶ A'ereki ġa e'i jipe ojohupe:

–Tihendu ti ganhi'iga, ei ga. Ga nhanenhi'ipondekwate'varuhurame po ti nhande imombe'ui nhanderuvihava'ga pe nehê. “Nohendukatui ga Moisés'va'ea nhi'iga,” xa'e ti ga mombe'gwovo a'ero ga pe nehê, ei ga ojohupe.

Nurã ga ei Jesus'ga pe: “Marã re po nde naerũ?” Kiro Jesus'ga nhova'apyni oina opãa pyvõ ikwatija yvy rehe. ⁷ Ndupigi reki ga ja'javo ga pe. A'ero ga po'amí javo ga pe:

–Kiroki ga ndokote'varuhuangavi – ga ypy ti toapi hêa, ei Jesus'ga ga pe.

⁸ Igwete ga nhova'apyna'javi oina a'ero yvy rehe ikwatijara'java.

⁹ Ganhi'iga renduvame kiro onhinanhinani ga hogahoi. Xava'eve'ga ypy oho. A'ero ga hopavi Jesus'ga reja – kiroki ga gweru hêa. Pevo hêa ami a'ero ga pyri jara'ga pyteri pe. ¹⁰ Kiro Jesus'ga po'ama'javi javo hêa pe.

–Mahã akója'ga naerũ? ei ga. Ga nde'ia'javi nde ve teremano javo? ei ga hêa pe.

¹¹ –Ahã tuhê, ei hêa.

–Ji na jitehe nda'ei nde ve, ei ga. Heregwovo a'hêo, ei ga. Epohi ti kiro ekote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga hêa pe.]

Jesus'ga omomytu'ê nhande ve

¹² Aerê Jesus'ga nhi'iga'javi he'yive'ga pe:

–Arimo ko nhande hepiakatui mbatera ikwahavagwama. A'ereki mytu'ê nhande ve, ei ga. Na jitehe ji amomytu'ê yvyakotyve'ga pe. A'ereki ji akwahavuka Tupana'ga ga pe, ei Jesus'ga ga pe. Kiroki ga ojiko ji rehe ji nhi'ipo'ruavo – ga po ti nde'ia'javi: “Ndakwahavi ji Tupana'ga,” ei ga. Okwaha tuhê po ti ga Tupana'ga gweaporogitapyahuro nehê, ei ga ga pe.

¹³ Igwete fariseus'ga ei ga pe:

–Nde tehe erenhimombe'u, ei ga. Nurã ore ndorogweroviari nenhi'iga ndetehero gwaramo, ei ga ga pe.

¹⁴ A'ero ga ei ga pe:

–A'iti ji tehe anhimombe'u pe me. Emo a'itituhêva'ea rupi katu nhinhi-mombe'ua a, ei ga. A'ereki ji hete tuhê akwaha jiruhava – perope ji ajo jugwi – perope ji aho jupe no, ei ga. Pe ki a'e te ndapekwahavi pea – perope ji ajo jugwi – perope ji aho jupe, ei ga ga pe. ¹⁵ Ojipe'ga ara tehe pe pehepia. Ikwahahete'yma pe ethehi ga pe a'ero peko te'varuhu pe javo, ei ga. Nahã ko yvyakotyve'ga jipi. Ji ki a'e te nda'ei poa ojipe'ga pe, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁶ Ji erame poa ga pe a'itituhêva'ea rupi katu nhirembi'ea a'ero. A'ereki ji tehe rûi a'e. Ore memei oro'e jihi jiruva'ga pavêi nhimbuhurukara'ga pavêi, ei ga. ¹⁷ Peapoa aherembikwatijara e'i no: “Mokonha'ga imombe'urame mbatera na tuhê javo a'ero hupi katu ganambi'ea,” e'i. “A'ereki ga memei e'i a jupe,” e'i ikwatijara, ei Jesus'ga. ¹⁸ Jihi anhimombe'u, ei ga. Jiruva'ga ji mombe'u jitehe no nhimbuhurukara'ga, ei ga. Ore memei ji mombe'u a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ A'ero ga ei ga pe:

–Mahã nderuva'ga naerũ? ei ga ga pe.

–Pe ndajikwahavi tuhê, ei Jesus'ga. Ndapekwahavi jitehe pe jiruva'ga a'ero, ei ga ga pe. Po pe ji kwahavi tuhê hamo, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi hamo no, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ A'ea Jesus'ga ei ga mbo'erame judeus'ga jatykahavuhua pype – perope hyru'ia pyri. A'ea pype judeus'ga omondomondo itambere'ia Tupana'ga pe jipi. Pevo Jesus'ga ei ga pe ga mbo'eavo. A'ero jara'ga ga pyhypotari novia. Emo ga ndopyhygi ga. A'ereki ndohoi ve gapyhyhava apiavo.

Jesus'ga onhimombe'u ahe ve

²¹ Aerê Jesus'ga nhi'iga'javi judeus'ga nduvihava'ga pe:

—Aho po ti ji avo hugwi nehē, ei ga. Ji reka po ti pe nehē ore poko ti javo nehē novīa. Pejikote'varuhua momborukare'ymame po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga. Perope ji aho – pevo ki a'e te tegwete pehohava ji pyri, ei Jesus'ga ga pe.

²² Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ojuhupe:

—Marāi ga a'ero? Ojjjukauhu po ti ga nehē naerū? ei ga. A'ereki ga e'i: “Perope ji aho – tegwete pehohava ji pyri,” ei ga, ei ga. Gara pe po ga ei? ei ga ojuhupe.

²³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pe ko vvyakotyva'ea. Ji ki a'e te vyagipeva'ea, ei ga. Pendeaporogita te'varuhu pe vvyakotyva'ero gwaramo. Ji ko na rūi, ei ga ga pe. ²⁴ Nurā ji ei pe me ko: “Pemano po ti pe imomborukare'ymame pejikote'varuhua nehē,” ei ga ga pe. Na tuhē, ei ga. Ji ko Tupanamo ako. Po ti pe ndaperoviari a'ea nehē, a'ero po ti pe manoi pejikote'varuhuro gwaramo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²⁵ —Mome ahe tuhē nde naerū? ei ga ga pe.

—A'ea ppy tuhē ko ji a'e pe me, ei Jesus'ga ga pe. ²⁶ Opomombe'uahivuhu tuhē po ji hamo pe ndekote'varuhuro gwaramo. Emo ganhi'iga jate ko ji amombe'u vvyakotyve'ga pe nhiremienduvamo, ei ga. Ganhi'iga ko a'itituhēva'ea nhimbuhurukara'ga nhi'iga, ei Jesus'ga ga pe.

²⁷ Gwuva'ga pe Tupana'ga pe Jesus'ga ei gaha ji mbuhuruka javo. A'ea onhimi reki judeus'ga nduvihava'ga pe ga erame ga pe. ²⁸ Nurā Jesus'ga ei ga pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. Pe ji mbovyrame ji mo'ama yva rehe po ti pe ji kwahavi nehē, ei ga. “Ga ko Tupanamo tuhē oko,” pe'ji po ti pe ji ve nehē, ei ga. “Ga ko ndokoi gwemimbotarimova'ea rehe. Uva'ga remimbo'ea jate ga omombe'u okovo,” pe'ji po ti pe ji ve nehē, ei ga ga pe.

²⁹ Kiroki ga ji mbuhuruka – gaha ji pavēi oko jipi. Ga ndopohiri ji hugwi, ei ga. A'ereki ji ako garemimbotarimova'ea rehe jipi ganhimohemagwama ji rehe, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰ Henduvame ganhi'iga jara'ga jikogi ga rehe onhimongyavo.

Ipiro'y ahe

³¹ Igwete Jesus'ga ei judeus'ga pe – kiroki ga ojiko ga rehe:

—Po ti pe ndekoi nhinhi'iga rupi jipi jireheva'ea tuhē po ti pe ndekoi nehē, ei ga. ³² Igwete po ti pe Tupana'ga kwahavi nehē a'itituhēve'ga. Ga kwahava gwaramo po ti pe piro'yro nehē, ei ga ga pe.

³³ Igwete ga ei ga pe:

—Maraname nde euhui poha ore ve? ei ga ga pe. Oreremimbotarimova'ea rehe jate tuhē ore reko. Ore ko Abraāova'ea rymyninoro oroko, ei ga. Orepiro'y tuhē ore ojipe'ga hugwi jipi. Ndipopoakari tuhē ga ore rehe, ei ga. Marāi nde ore ve naerū: “Pepiro'y po ti pe nehē”? ei ga ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ga oko te'varuhu jipi – ga ndipiro'yi tuhē okote'varuhua hugwi. Gandekote'varuhua ipopoaka hete ga ndehe a'ero, ei ga ga pe. ³⁵ Nahā aherongapypeve'ga, ei ga. Xava'eva'ga po omondomondo ojipyri'ga okoteheve'ga jipi. Ga potara'jave'ymame ga ga mondohetei ojihugwi, ei ga. Gwa'yra'ga ki a'e te ga nomondo tuhē. Gae'ye'ymi opyta uva'ga pyri gara'yra'ga gwaramo, ei ga. ³⁶ Ji ko Tupana'ga ra'yramo, ei ga ga pe. Gara'yra gwaramo ji imombigi aherekote'varuhua popoakara ahe hugwi. Po ti ji imombigi pe hugwi nehē, a'ero po ti ndipopoakari tuhē pe ndehe nehē, ei ga. ³⁷ Pe ko Abraāova'ea rymyninoro peko novīa. Emo pe ji juka pota reki. A'ereki pe me ndatekwavi

nhiremimbo'ea rehe, ei ga. ³⁸ Ahepia ji jiruva'ga rekoa. Nhirembiepiaga ji amombe'u katu pe me a'ero, ei ga. Pehe pehendu penduva'ga Diabo'ga. Penemienduva pe pehendu katu a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

³⁹ —Abraãova'ea ko oreramonhava'ea, ei ga ga pe.

Igwete Jesus'ga ei:

—Abraãova'ea rymymino po pe ndekoi, a'ero po ahe javijitehe pe ndekokatui hamo, a'e ji pe me, ei ga ga pe. ⁴⁰ Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Amombe'umbe'u ji pe me a'itituhêva'ea Tupana'ga remimombe'ua. Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Na rûi ko Abraãova'ea reko hako! ⁴¹ Pejijuvete'ga javijitehe ko pe ndekote'varuhui! ei ga ga pe.

A'ero ga ei ga pe:

—Tupana'ga ra'yreteramo jate ore reko, ei ga. Ndorogwerekoi ore jara'ga orujvetero, ei ga ga pe.

⁴² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Po Tupana'ga penduvetero oko hamo, a'ero po pe ji arôhetei hamo, ei ga ga pe. A'ereki ji Tupana'ga hugwi ajo. Ji nanhimbuhuri avo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei ga ga pe. ⁴³ Marã pe ndapekwahavihu nhinhi'iga naerû? ei ga. Pe napehendupotari nhiremimombe'ua. Nurã pe ndapekwahavihu, ei ga ga pe. ⁴⁴ Pe ko Diabo'ga ra'yramo tuhê peko okote'varuhuve'ga ra'yramo. A'ero pe ndekote'vapotaruhui Diabo'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo, ei ga ga pe. Tupana'ga rembiapopyyagwera jate Diabo'ga ahe momanomanoukari kiromô jate. Ga ndokoi a'itituhêva'ea rehe. A'ereki a'itituhêva'ea rehe ndatekwava'javi ga pe, ei ga ga pe. O'mberame ga reko gweporogita rupi. A'ereki ga i'mbeuhuve'ga tuhê. Gaha ahe mo'mbeuhu okovo no, ei ga. ⁴⁵ Peroviaruhu pe ga'mbea jipi. Nurã ko pe ndajireroviarihu reki a'ero. A'ereki ji a'itituhêva'ea mombe'u pe me, ei ga ga pe. ⁴⁶ Manamo po ti pe hepiukari jirekote'varuhua naerû? Ndapehepiukari tuhê po ti pe jirekote'varuhue'yama gwaramo, ei ga. Marã naerû? Ji a'itituhêva'ea mombe'urame pe me maraname pe ndajireroviarihu naerû? ei ga ga pe. ⁴⁷ Tupana'gareheve'ga gwendu katu ganhi'iga. Pe ki a'e te napehendukatui ganhi'iga gareheva'ero pejikoe'yama gwaramo, ei ga ga pe.

Abraãova'ea renonde Jesus'ga oko

⁴⁸ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei Jesus'ga pe:

—Nde ko judeuramo rûi reki, e'i tehe ga. Nde ko Samariapeva'ea ekote'varuhuva'ea. Anhağa nde pojkauhu Diabo'gapyriva'ea, ei ga. Oromombe'u katu nde a, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

⁴⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Anhağa ndajipojykai tuhê, ei ga. Jihi ambohete jiruva'ga. Pe ki a'e te ji mbotegweteuhu, ei ga ga pe. ⁵⁰ Ji nda'e'i reki ojipe'ga pe tanhimbohete ti ga javo. Ojipe'ga e'i nhimbohetea rehe tombohete ti ga javo. Gaha okwaha hete javo a'itituhêva'ea rupi katu Tupana'ga, ei ga ga pe. ⁵¹ Tamombe'u katu tuhê pe me, ei ga. Kiroki ga gwendu katu nhinhi'iga - okoe'yami po ti ga nehê, ei ga ga pe.

⁵² Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Nurã ore kiro ikwahahetei a'ero. Anhağa nde pojyka tuhê, ei ga ga pe. Abraãova'ea omano hako. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea na jitehe omanomba hako, ei ga. Marã kiro nde euhui naerû? “Kiroki ga gwendu katu nhinhi'iga - ga po ti okoe'yami nehê,” ereteheuhu nde, ei ga ga pe. ⁵³ Omano ko oreramonhava'ea Abraãova'ea hako. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omano jitehe no, ei ga. Nde po nderuvihavuhu Abraãova'ea hohe naerû nhirendukatuve'ga po ti okoe'yami javo naerû? ei ga. Mome ahe tuhê nde naerû poha nde eagwama? ei ga ga pe.

⁵⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Po jiteheuhu anhimbohete, a'ea po ndapyryvi hamo, ei ga. Jiruvaga reki ji mbohete Tupana'ga – ga pe jitehe pe'e tehe reki orombohete ore ga javo tehe, ei ga ga pe. ⁵⁵ Pe ndapekwahavi reki ga. Ji ki a'e te akwaha ga. Po ji ei hamo ji ndakwahavi ga javo, a'ero po ji mbero pe javijitehe hamo no, ei ga ga pe. Ji ki a'e te akwaha tuhē ga. Igwete ji hendukatui ganhi'iga no, ei ga. ⁵⁶ Penamohava'ea Abraōova'ea jiruraḡwama gwepia potarahi hete hako. Igwete ahe hepiagi reki gworygworyvamo hehe, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁷ Igwete ga ei ga pe:

—Nandexava'ejuhu nde. Cinquenta kwara ndohoi ve nde rehe, ei ga. Marā nde Abraōova'ea repiaguhui naerū? ei ga ga pe.

⁵⁸ —Tamombe'u katu tuhē ti pe me, ei Jesus'ga ga pe. Abraōova'ea are'ymame kiromo tuhē ji reki Tupanamo, ei ga ga pe.

⁵⁹ A'ero ga ipyhygi ita tiapi ti ga javo. “A'ereki ga onhimongo Tupanamo o'mbero,” ei ga ojohupe. Kiro Jesus'ga nhimimi ga hugwi a'ero ogwovo judeus'ga jatykahavuhua rokara hugwi.

9

Jesus'ga ahe mboheha katu

¹ Aerē ohorame Jesus'ga hehae'ŷve'ga repiagi. O'arypyrame vehevi ga ndahehai. ² Kiro Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe a'ero:

—Ma'ga ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhui? Garekote'varuhua tuhē? ei ga. Mara'ngu po garuva'ga ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhuavo? Marā? ei ga ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Garekote'varuhua rūi ga mbohehate'varuhui, ei ga ga pe. Garuva'ga ndekote'varuhua rūi ga mbohehate'varuhui no, ei Jesus'ga. Tupana'ga omboukwaha pota nhande ve opopoakara ga rehe nehē. Nurā ga ndahehai, ei ga.

⁴ Igwete Jesus'ga ei no:

—Kiro arimo nhande poravykyi nhandekovo, ei ga. A'ereki aerē ppytunimo tegwete nhandeporavykyhava. A'ea rupi nhande ndiaporavykyā'javi a'ero, ei ga. Na jitehe aḡwamo ti xaporavyky a'ero. Timboukwaha ti ga pe Tupana'ga popoakara nhimbuhurukara'ga popoakara, ei ga. A'ereki aerē nhande manōrē tegwete nhande ve Tupana'ga mboukwahahava, ei ga ga pe. ⁵ Arimo mytu'ē nhande ve. Nurā nhande hepiagi ikwahavaḡwama. Na jitehe ji ruvame yvya koty ji imomytu'ēi vyvakotyve'ga akaḡi pe tokwaha ti ga Tupana'ga javo.

⁶ Onhi'igirē Jesus'ga nyvuni yja rehe ikotiamo. A'ea ga imongyi hehae'ŷve'ga ropepira rehe a'ero.

⁷ —Heregwovo ejovaheita kiro, ei Jesus'ga ga pe. Pevo ypia'i pe Siloé pe ti eho, ei ga. (Siloé ko Imondopyra.)

Pevo hehae'ŷve'ga hoi a'ero. Ojovaheirē ga hepiakatui ua. Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadō rupi Jesus'ga japo yja kotimbyra a'ea pyvō ga mbohehavo katu. ⁸ Aerē hehae'ŷgwera'ga rongakotyve'ga ga repiagi. Igwete ga ei jara'ga pavēi – kiroki ga hehae'ŷve'ga repia ga poranduranduvame itambere'ia rehe jipi – igwete ga ei:

—Akoja'ga rūi novia? ei ga ojohupe, kiroki ga oporandurandu itambere'ia rehe jipi oina, ei ga.

⁹ —Ga tuhē, ei jara'ga.

Emo jara'ga e'i:

—Akoja'ga'jave'ga tehe, ei ga.

Hehae'ŷgwera'ga e'i ġa pe a'ero:

—Ji tuhē ko a'ea, ei ga.

¹⁰ —Marā nde rehakaturamo kiroġwe a'ero? ei ġa ga pe.

¹¹ —Uhu ga ji pyri - Jesus ei ġa ga pe, ei ga. Igwete ga ikoti' yja ġwendya pyvō imongyavo jiropepira rehe, ei ga. A'ero ga ji mondoi ypia'i pe Silōe pe ji mbojovaheita, ei ga. Ganhi'iga rupi ji hoi a'ero. Jijovaheipavame kiro ji ma'egatui, ei ga ġa pe.

¹² —Mahā ga naerū? ei ġa ga pe.

—Ji ndakwahavi, ei ga.

Fariseusva'ea e'ie'i hehae'ŷgwerava'ea pe

¹³⁻¹⁴ Judeus'ga poravykŷe'yma rupi sábadō rupi Jesus'ga japoi yja kotimbyra a'ea pyvō ga mbohehavo katu. Kiro ġa hehae'ŷgwera'ga rerohoi fariseus'ga pyri a'ero. ¹⁵ Igwete fariseus'ga ei ga pe no:

—Marā nde rehakaturamo aġwamo naerū?

—Omongy ga yja kotimbyra jiropepira rehe, ei ga. Igwete ji jovahei nhima'egatuagwama, ei ga ġa pe.

¹⁶ Jararamo ġa ei ga pe a'ero:

—Akoja'ga koi Tupana'ga nombuhurukari ga, ei ġa. A'ereki ga oapo mbatera sábadō rupi nhaneramonhava'ea nhi'ipo'rue'ymamo. Oko te'varuhu ga a'ero, ei ġa.

Jara'ga e'i:

—Po ga rekote'varuhui hamo, a'ero po ga ndoapoi nanongara ahemonhi-momby'ava'ea jipi hamo, ei ġa.

A'ero ġa nhonhi'igayvari ga rehe. ¹⁷ Igwete ga ea'javi hehae'ŷgwera'ga pe:

—Oro nde? ei ġa ga pe. Po ga nde mbohehakatui marāi re po nde ga pe a'ero? ei ġa.

—Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga po, a'e ji, ei ga ġa pe.

¹⁸ Emo judeus'ga nduvihava'ga ndogweroviapotari ga mbohehakatua.

—Ndahehai po ga rajji'i, ei ġa novia.

A'ero ġa hehae'ŷgwera'ga ruva'ga mbuhurukari ojipyri gayhēa reheve.

¹⁹ —Pe'ji katu ti ore ve, ei ġa ġa pe. Gaha ko ndera'yramo? A'iti ga ndahehai o'arame novia? ei ġa. Pe'ji ti ore ve. Marā kiro ga rehauhuro naerū? ei ġa ġa pe.

²⁰ —Ga orera'yra'ga tuhē, ei ga. A'iti tuhē ko ga ndahehai o'arame ikwehe novia. A'ea ore orokwaha hete, ei ġa ġa pe. ²¹ Emo gambohehakatuagwera - a'ea ore ndorokwahavi. Marā po ga ma'egatui kiro? oro'e ore, ei ġa. Ma'ga omboheha katu ga naerū? oro'e ore. A'ereki ore ndorokwahavi gambohehakatuagwera, ei ġa ġa pe. Pe'ji ti ga pe a'ero. A'ereki ga yvuakaruhu. Gaha po ti onhimombe'u pe me nehē, ei ġa ġa pe.

²² A'ea ġa ei okyhyjiavo. A'ereki ojikwe judeus'ga nduvihava'ga e'i ojupe: “Kiroki ġa e'i Jesus'ga pe: ‘Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo’ - timo'ēuka hete ti ġa mondovouka avuirama nhandejatykahava hugwi nehē tura'javyme ti ġa ipype javo nehē,” e'i jipe judeus'ga nduvihava'ga ojohupe. ²³ Nurā hehae'ŷgwera'ga ruva'ga ei ġa pe: “Orera'yra'ga yvuakaruhu. Pe'ji ti ga pe a'ero tomombe'u ti ga ombohehakatuagwera javo,” ei ġa ġa pe. A'ereki ġa okyhyji hete gwuvihava'ga hugwi.

²⁴ Kiro fariseus'ga hehae'ŷgwera'ga mbuhurukara'javi ojipyri a'ero.

—Ere ti kiro ore ve: “A'itituhēva'ea jate ti ji amombe'u. A'ereki Tupana'ga ji rendu.” Ere ti poro kiro, ei ġa ga pe. A'ereki ore orokwaha hete akoja'ga rekote'varuhua, ei ġa.

Jesus'ga pe ġa ei o'mbero oko te'varuhu ga javo.

25—A'ea ji ndakwahavi, ei ga. Mara'ngu po ga okote'varuhuaavo? ei ga. Emo myma ji ndajirehai hepiage'yma. Agwamo ji rehakaturo hepiakatuavo. A'ea ji akwaha hete reki jitekovo, ei ga ga pe.

26 Igwete ga ei ga pe:

—Marā ga nde rerekoi nde mbohehakatuavo? ei ga ga pe.

27—Amombe'u ko ji pe me ko, ei ga ga pe. Pe ki a'e te napehendukatui, ei ga ga pe. Maranuhūrame pe hendupotara'javuhui naerū? Peko pota pe gareheva'ero no naerū? ei ga ga pe.

28 A'ero ga ete'varuhuhetei ja'javo ga pe.

—Ndehe tehe reki erekouhu akoja'gareheva'ero, ei ga ga pe. Ore ki a'e te Moisésva'eareheva'ero oroko, ei ga. 29 Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ahe rerekovo hako. A'ea ore orokwaha orokovo, ei ga. Akoja'ga reki ma'ga e'i ga pe ga mbuhurukaragwama? A'ea ore ndorokwahavi, ei ga ga pe.

30—Mbiperanuhū ko a'ea! Anhimomby'a hete ji pe nenduvame, ei ga ga pe. Ga ji mboheha katu. Emo pe ndapekwahavi ga ma'ga ga mbuhuruka javo, ei ga ga pe ga nderekomemuamo. 31 Tupana'ga nohenduvi te okote'varuhuve'ga nhi'iga jipi. Tikwaha pa nhande a'ea, ei ga. Ga ki a'e te - kiroki ga ga mbohete tuhē okovo garemimbotarimova'ea rehe - nanongara'ga Tupana'ga gwendu katu, ei ga ga pe. 32 Yvya apoagwera jate ahe nohenduvangavi hehae'yve'ga moma'egatua - kiroki ga ndahehai o'arame. Kiromo jate nhande nihenduvi no, ei ga ga pe. 33 Po Tupana'ga rūi ga mbuhuruka hamo, a'ero po ga ndoapoi ahemonhimomby'ava'ea hepiuka nhande ve hamo, ei ga ga pe.

34 Igwete ga ei ga pe:

—Na tuhē ko nde e'a ereko te'varuhu, ei ga. Kiro nde ore mbo'epotaruhui naerū? ei ga ga pe.

A'ero ga ga mombori pea hugwi.

Hehae'yve'ga'jave'ga

35 Aerē Jesus'ga henduvi ga mombe'ua.

—Omombo ga hehae'ygwera'ga onga hugwi, ei ga ga mombe'gwovo.

Igwete Jesus'ga hoi ga reka. Ga repiagame ga ei ga pe:

—Erejiko pota nde Tupana'ga remimbuhurukara'ga rehe? ei Jesus'ga ga pe.

36—Ma'ga naerū? ei hehae'ygwera'ga. Tajiko ti ga rehe a'ero javoji, ei ga ga pe.

37—Erehapia nde ga'ama ejipyri a, ei Jesus'ga. Erehendu nde ganhi'iga no, ei ga. Jihi ko a'ea, ei ga ga pe.

38—Ajiko ji nde rehe, ei ga Jesus'ga pe a'ero.

Igwete ga Jesus'ga mbohetei jipojykahara'ga javo ga pe.

39 Aerē Jesus'ga ei:

—Jirura gwaramo ti ji avove'ga mboja'oja'ogi ojohugwi, ei ga. Jara'ga po ti ojiko ji rehe. Jara'ga po ti ndojikogi ji rehe, a'e ji, ei ga. Jukwaha reki gandekote'varuhua a'ero, ei ga. Nahā, ei Jesus'ga. Hehae'yve'ga ndokwahavi jipi hepiage'yma gwaramo. Yvyakotyve'ga hehae'yve'ga ja a'ero, ei ga ga pe. Jara'ga e'i reki: “Ore ko hehae'yve'ga ja ikwahave'yma. Ekwahavuka ti ore ve a'ero,” ei ga ji ve, ei ga. Nurā po ti ga Tupana'ga kwahavi tuhē a'ero nehē ojikogame ji rehe nehē, ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i tehe ojive: “Ore ko hehae'yve'ga ja rūi oroko. Orokwaha hete ore,” ei ga novīa, ei ga. Ki ga tuhē po ti ndokwahavi Tupana'ga a'ero nehē. A'ereki ga ndojikopotari ji rehe. Ga nde'i ji ve: “Ekwahavuka ti ore ve,” ei Jesus'ga ga pe.

40 Jararamo fariseus'ga gwendu ganhi'iga okovo ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Ore ve po nde ei naerũ: “Ga ko hehae'ÿve'ã ja ndokwahavi”? ei ga ga pe.

⁴¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pyry po pe ei hamo: “Ore ko hehae'ÿve'ã ja ndorokwahavi. Ekwahavuka ti ore ve a'ero,” pe'ji po pe hamo, ei ga ga pe. Po pe ei poha hamo, a'ero po pe naphimongote'varuhui hamo. Emo pe pe'ji: “Ore ko hehae'ÿve'ã ja rui. Orokwaha hete ore,” pe'ji pe, ei ga. A'ero pe nhimongote'varuhui jipi, ei ga. Naname Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

10

Ovelhas repiakatuhara'ga

¹⁻² Igwete Jesus'ga ei ga pe ga mbo'eavo:

—Tamombe'u katu tuhẽ ti pe me, ei ga. Ovelhas repiakatuhara'ga oki ogwovo ovelhas rokaja pype jurukwara rupi, ei ga. Kiroki ga jurukwara rupi rui oki ipype – ga ko ipromive'ga ahe moandyandyita. Ojiupi ga hokairungava rehe tapyhygahyahi ti herogwovo javo, ei ga. Hepiakatuhara'ga ki a'e te uhu hovapytymbava rerekohara'ga pyri. ³ A'ero ga hovapytymba'vogi hepiakatuhara'ga pe toki ti ga ipype javo, ei ga. Igwete hepiakatuhara'ga ki ua gwenymbava pyri hera nanani henoina heno'eamo tokaja hugwi herogwovo, ei ga. A'ea gwendu katu ganhi'iga. ⁴ Herohorame ga hoi henonde okovo ji reviri tuhu katu javo. A'ereki garenymbava okwaha ganhi'iga, ei ga. ⁵ Hajiheve'ga reviri ovelhas ndohoi tuhẽ. A'ereki ndokwahavi hajiheve'ga nhi'iga. Oka'nhy reki nanongara'ga hugwi a'ero, ei ga ga pe.

⁶ Nahã Jesus'ga ei morogitapyahua mombe'gwovo ojo'java'ea mombe'gwovo ga pe. Emo ga ndokwahavi okovo.

—Maraname ga imombe'ui poa nhande ve? ei ga ojuhupe.

Jesus'ga ko jurukwara'java'ga

⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe no:

—Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Jurukwara rupi ovelhas oho okovo tokaja pype. A'ea rupi jitehe hepiakatuhara'ga hoi ovelhas pyri herekovo, ei ga. Ji ko jurukwara'java'ea, ei Jesus'ga. A'ereki ji rupi jate vvyakotyve'ga oho Tupana'ga viara rupi. A'ereki jiji jate ga mongo garehava'ero, ei ga. Jiji jate ga mbo'euka gandepiakatuhara'ga pe no, ei ga. ⁸ Kiroki ga ji renonde oko timbo'e ti Tupana'gareheve'ga javo novã – ipromive'ga ja ga ahe moandyandyi pota, ei ga. Onhimbuhu tehe ga Tupana'gareheve'ga pyri ga nderekote'varuhua. Tupana'gareheve'ga ki a'e te nohenduvi ganhi'iga, ei ga ga pe. ⁹ Ji ko jurukwara'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga ga pe. Ji pyri ga nduri javo. “Nde rupi ti toroho Tupana'ga pyri,” ei ga ji ve, ei ga. Ga erame ji ve po ti ji ga mongoi Tupana'gareheve'ero ga nderekokatua vo nehẽ. A'ero po ti ga inogatui opy'a okovo nehẽ, ei ga. Igwete po ti ji imombyryvi ga pe nehẽ ga ndepiakatua vo ga nderekovo nehẽ, ei ga ga pe. ¹⁰ Iporomive'ga uhu jipi tapyhi ti herogwovo javo. “Tajuka ti,” ei ga. A'ea rehe jate ga nduri. Ji ki a'e te ajo tamboheaporo gita pyahu ti ga mbohoryva javo, ei ga. Tamongo ti ga Tupana'ga pyri nehẽ no, a'e ji, ei ga ga pe.

Jesus'ga ko ovelhas repiakatuharete'ga'java'ga

¹¹ —Ji ko ovelhas repiakatuhara'ga'java'ea jipyryheteva'ea jitekovo, ei Jesus'ga javo ga pe. A'ereki ji ahepia katu jijiheve'ga. Gandepykavamo po ti ji manoi nehẽ tomanoyme ti ga javoji, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Ji ko ojipe'ga ja rui – kiroki ga e'i tehe ovelhas repiakatuhara'ga pe tahepia ti nerenymbava nde ve javo tehe, ei ga. Gwenymbava rui gwaramo ga ndogwerekokatui reki ovelhas. Nurã ja'gwara'java'ea lobo rurame hehe ta'u javo, kiro ga pohipavi

ovelhas hugwi a'ero onhana ogwovo, ei ga. A'ero lobo ruri ipyhyga ovelhas herogwovo ojive. Jara okwaki'o pa ojohugwiugwi, ei ga. ¹³ Oka'nhy ga ogwovo ovelhas reja. A'ereki ga ni'agataruhui ovelhas rehe hepiakatuhara'ga rui okovo gwaramo, ei ga ga pe. Ji ko ga ja rui a'ero, ei Jesus'ga.

¹⁴⁻¹⁵ —Jihi ko hepiakatuhara'ga'java'ea jipyrheteve'ea, ei Jesus'ga. Jiruva'ga ji kwaha hete. Akwaha hete ji ga no, ei ga. Na jitehe ji akwaha hete jijiheve'ga. Ga ji kwaha hete no. Aerè ti ji manoi gandepykavamo nehè no, ei ga. ¹⁶ Ga ndeheve ji areko hajiheve'ga jijiheve'ero no. Ga ko judeus'garüive'ga, ei ga. Ambojikoguka po ti ji ga jijihe nehè. A'ero po ti ga hendukatui nhinhi'iga nehè, ei ga. A'ero po ti ga nhaporemo ga ndekoi jireheva'ero nehè ojihe'ae'a ojogwehe ojipenhindyvamo nehè judeus'ga judeus'garüive'ga, ei ga. Ji tehe po ti gandepiakatuha nehè ga ndepiakatupava nehè, ei ga ga pe.

¹⁷ —Jiruva'ga ji arò hete, ei ga. A'ereki ji a'e: Ji ti amano jiji gandepykavamo nehè takterava'ja ti ji javo, ei ga. ¹⁸ Ji jujukaukare'ymame nharòe'yve'ga pe po ti tegwete ga pe jujukahava nehè. Emo nhiremimbotarimo po ti ji jujukaukari ga pe nehè, ei ga. Jipopoaka ji jijjukavouka nhinhimbogweravuka no, ei ga. A'ereki jiruva'ga e'i ji ve a'ea rehe: "Nahà po ti nde rekoinei nehè", ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ Kiro judeus'ga nduvihava'ga nhonhi'igayvara'javi Jesus'ga nhi'iga renduva. Jara'ga e'i onhimongyavo:

²⁰ —Anhağa opojyka ga mboheagwryrvuhuavo Diabo'gapyriva'ea, ei ga. Maraname pe henduvuhui ganhi'iga naerü? ei ga jara'ga pe.

Jara'ga ki a'e te e'i:

²¹ —Ga nde'i te nanongara pe anhağa opojykame, ei ga. Anhağa nomoma'egatui reki hehae'yve'ga a, ei ga.

Nahà judeus'ga nduvihava'ga nhonhi'igayvari Jesus'ga nhi'iga rehe.

Ahe ndokoi Jesus'ga rehe

²²⁻²³ Aerè Jesus'ga rekoinei judeus'ga jatykahavuhua pype. Igwete ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe gambo'ehai pe – a'ea pe ga ei Salomãova'ea apoa. Kiro yapouhua. Igwete judeus'ga japoit toryva pevo cidade de Jerusalém me. A'ea rupi ga ojapyakaaka ojatykahavuhua apopava rehe. A'ereki ymya onga apopavame ahe okwava'ẽ Tupana'ga pe gwino teni javo ga pe. ²⁴ Igwete Jesus'ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe. A'ero judeus'ga nduvihava'ga nduri Jesus'ga pyri ga atimana javo ga pe.

—Manamehũ po ti nde nhimombe'ui ore ve nehè? ei ga Jesus'ga pe. Po nde Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo, enhimombe'u katu ti ore ve a'ero tonhimimyme ti ore ve, ei ga ga pe.

²⁵ —Anhimombe'u tuhè ko ji pe me jipi, ei Jesus'ga ga pe. Emo pe ndaperoviapotaruhui nhinhi'iga. Nhiremibiapoa – a'ea Tupana'ga oapouka ji ve – a'ea po ji kwahavukari pe me hamo, ei ga ga pe. ²⁶ Emo pe ndaperoviapotari. A'ereki pe jireheva'ea rui, ei ga. ²⁷ Jireheve'ga gwendu katu nhinhi'iga, ei ga. Akwaha hete ji ga. Igwete nhiremimbotarimova'ea rehe ga ndekoi jipi, ei ga ga pe. ²⁸ Amboheaporogita pyahu ko ji ga kiro, ei ga. Aerè po ti ji ga nderohoi yvagi pe ga mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehè no. A'ero po ti ga ndohoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehè, ei ga ga pe. Ndipe'akavi ga ji hugwi, ei ga. ²⁹ Jiruva'ga – gaha ga mbojikoguka ji rehe – ga popoakahetero jara'ga hohe pa. Nurã ndipe'akavi ga ga hugwi, ei ga. ³⁰ Ojipeji ko ore rekoinei Tupanamo jiji jiruva'ga pavèi, ei ga ga pe.

³¹ A'ero judeus'ga nduvihava'ga ipyhygi ita tiapi ti ga javo. ³² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pehepiepia pe nhirembiapoa novia, ei ga. He'yiva'ea Tupana'ga oapouka ji ve pyryva'ea. Marava'ea rehe pe ji apipotaruhui naerū? ei Jesus'ga ga pe.

³³ —Pyryva'ea rehe rūi ore nde apipotari, ei ga ga pe. Nde euhurame ite'varuhuva'ea rehe ore nde apipotari. A'ereki nde Tupana'ga mbotegwetei javo tehe ga pe. A'ereki nde yvyakotyva'ero tehe erenhimongo potaruhu Tupanamo, ei ga ga pe.

³⁴⁻³⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pekwaha pe pejiapoa ikwatijara novia. Kiha ko omombe'u Tupana'ga nhi'iga ahe ve hako, ei ga ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i ahe ve hako: “Pe'e ti ojipe'ga pe ji py'rovo,” ei ga. Ahe ve jitehe ga ei a'ero: “Pe ko tupanamo,” ei ga. Ikwatijara – kiroki omombe'u Tupana'ga nhi'iga – kia koi a'itituhēva'ea, ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga e'i ahe ve hako pe ko tupanamo javo. ³⁶ Maranuhūrame pe euhui ji ve naerū ji nhimombe'urame ji ko Tupana'ga ra'yramo javo, ei ga ga pe. “Nde erembotegwete Tupana'ga,” pe'ji tehe pe ji ve, ei ga. Emo ji ve tuhē Tupana'ga ei: “Ndehe ti eho yvya koty ekovo nhiremimbotarimova'ea rehe nehē,” ei ga ji ve, ei ga. ³⁷⁻³⁸ Pe ndaperoviarihu nhinhi'iga, ei ga. Ji ko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ako tuhē japovo ahemonhimomby'ava'ea. Po ji japoe'ymame taperoviari ti nhinhi'iga a'ero. Ji japoram ahemonhimomby'ava'ea po pe hepiagame heroviari hamo, ei ga. Perovia ti a'ero tapekwaha orejikoty'ara onhopavēi jihi jiruva'ga pavēi. A'ereki jiruva'ga ojikoty'a ji pavēi okovo. Jihi ajikoty'a jiruva'ga pavēi no, ei ga ga pe.

³⁹ Kiro ga Jesus'ga pyhypotara'javi a'ero novia. Igwete ga nhimbojirevi ogwovo ga hugwi.

⁴⁰ Igwete Jesus'ga jivrya'javi rio Jordão aherovai opytavo – perope João'va'ea gamobatizagweri pe. ⁴¹ Kiro he'yjuhuve'ga nduri Jesus'ga pyri. Igwete ga ei ojohupe:

—João'ga ndoapoangavi ahemonhimomby'ava'ea, ei ga ahe mombe'gwovo. Emo Jesus'ga mombe'urame ga omombe'u katu pa, ei ga ojohupe.

⁴² A'ero pevove'ga jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo.

11

Lázaro'va manoagwera

¹⁻² Ojipe'ga kiro itetirūa. Garera ko Lázaro. Cidade de Betânia pe ga ruvi gwendyrā'ga pavēi. Ga ko Martahēa Mariahēa pavēi. (Mariahēa ko akajahēa – kiroki hēa aerē omongy nhandya perfume nhandepojy kaharete'ga pya rehe Jesus'ga pya rehe. A'ero hēa imomikaği gapya o'ava pyvō.) Hēakuvrya'ga Lázaro'ga kiro itetirūa. ³ Nurā Maria'ga ojipe'ga mondoukari Jesus'ga pyri.

—Ere ti nhandepojy kaharete'ga pe itetirūa hete kiro garemiarōhara'ga javo ga pe, ei ga ga pe imondovouka onhi'iga Jesus'ga pe.

A'ero ga hoi ganhi'iga imombe'gwovo Jesus'ga pe.

⁴ Henduvame Jesus'ga ei:

—Lázaro'ga tetirūa nomomanoukaraḡwami ga, ei ga. Gatetirūa ko Tupana'ga ruvihavuhetea repiukaraḡwama tokwaha ti ga jiruvihavuhetea no, ei ga. Gatetirūaro ḡwaramo po ti ga ei ji ve nehē ipoivoka hete Tupana'ga ra'yra'ga javo ji ve nehē, ei Jesus'ga.

⁵ Jesus'ga oko hete Marta'ga ndehe ḡakuvrya'ga rehe no Lázaro'ga rehe.

⁶ Emo imombe'urame Lázaro'ga tetirūa ga pe Jesus'ga opytaahi'vi na'ē pevo upa. Mokōi ga kiri pevo jitehe. ⁷ Kirē ga ei ḡwemimbo'ehara'ga pe a'ero:

—Xajivy ti kiro Judēiapeve'ga gwryi pe a'ero, ei ga ga pe.

8 —Jesus, ei ga. Judéiapeve'ga nde apipotaruho pevo oji'i. Kiro nde hopotara'javamo pevo jitehe naerũ? ei ga Jesus'ga pe.

9-10 Igwete Jesus'ga ei nahã javo ga pe:

—Ara rupi ve gwereko doze horas, ei ga. Arimo nhandehorame nhandekovo nhande ndi'ari yvya rehe hepiakatuavo gwaramo. A'ereki nhanderyapehava omomytu'ê nhande ve, ei ga ga pe. Ypytunimo nhandehorame nhande ari a'ero hepiage'yama gwaramo. Tegwete nhande ve a. A'ereki nianderyapehavi ypytunimo, ei ga ga pe. Agwamo ko arimova'ea ja nhande ve. Agwamo nhande rekorame Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ni-anemobikavi, ei ga. A'ereki Tupana'ga omomytu'ê gwemimbotarimova'ea nhaneakaği pe nhande pokoga jipi, ei ga. Aerê po ti ypytuna ja nhande ve nehê. A'ereki aerê nhande manorame tegwete nhande ve, ei ga. Xaho tuhê ti kiro a'ero. A'ereki ndohoi ve nhimomanohava apiavo, ei ga ga pe imombe'gwovo.

11 Aerê Jesus'ga ei ga pe no:

—Nhaneremiarõhara'ga kiro oki upa Lázaro'ga, ei ga. Taho ti ga moma'eamo a'ero, ei ga ga pe.

12 Igwete garemimbo'ehara'ga ei:

—Po ga kirame kiro a'ero po ti ga nhimohigatui nehê, ei ga ga pe novã.

13 “Lázaro'ga kira pe po ga ei ra'e,” ei ga oyvyteri pe. Lázaro'ga manoa pe Jesus'ga ei reki. A'ero ga imombe'ukatui ga pe:

14 —Lázarova'ea omano ra'e, ei ga ga pe. 15 Ji rekoe'yama gwaramo ahe pyri ahe manorame a'ero po ti ji pe monhimomby'ahetei nehê tapejiko hete ti ji rehe javo. Nurã ji roryvamo jirekoe'yama rehe pevo, ei Jesus'ga. Xaho ti kiro ahe pyri a'ero, ei ga ga pe.

16 Igwete Tomé'ga - o Gêmeo ei ga ga pe - igwete ga ei jara'ga pe:

—Xaho ti Jesus'ga rupi xamano ti ga pavêi a'ero nehê, ei Tomé'ga ga pe.

A'ero ga hoi cidade de Betânia pe pea rupi ogwovo.

Jesus'ga ko gambogwerahavamo

17 Jesus'ga horame Betânia pe ga imombe'ui Lázaro'ga manoagwera ga pe.

—Mbohapy'ri quatro ore kiri kiro ahera'oa mongirê itaruvihavuhua kwaruhua pype ahe noğa, ei ga imombe'gwovo Jesus'ga pe.

18 Jerusalém ko ira'agwe Betânia hugwi três quilômetros. 19 Pevove'ga ohooho a'ero Martahêa pyri Mariahêa pyri no ga porogwetyga. 20 Igwete Martahêa henduvi Jesus'ga rura mombe'urame. A'ero hêa hoi tahovati ti ga javo. Mariahêa ki a'e te onga pype hêa reni upa. 21 Igwete Martahêa hoi ovahema Jesus'ga pyri.

—Jesus, ei hêa ga pe. Avo po nde rekoi raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i hamo! ei hêa Jesus'ga pe. 22 Kiroğwe vehevi nde erame Tupana'ga pe po ti ga nde rendukatui hamo, ei hêa ga pe. A'ea ji akwaha hete, ei hêa ga pe.

23 —Okwera po ti ndekuvyrava'ea nehê, ei Jesus'ga hêa pe.

24 —Akwaha ji ahekweravağwama aerê mbapava koty Tupana'ga omanove'ga mbogwerapavame nehê, ei hêa.

25 Igwete Jesus'ga ei hêa pe:

—Jihi ko ga mbogweraharamo ako ga mongovo, ei ga. Kiroki ga ojiko ji rehe - omanorame vehevi po ti ga ndekoi avuiraama Tupana'ga pyri nehê, ei ga hêa pe. 26 Kiroki ga heaporogita pyahu ojikoga ji rehe - gahã po ti ndohoi tuhê hahyva'ea ruvihava pype nehê. Oko hete po ti ga Tupana'ga pyri avuiraama okovo nehê, ei ga. Ererovia nde a'ea? ei Jesus'ga hêa pe.

²⁷ —Arovia ji, ei hêa ga pe. A'ereki nde ko Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko Tupana'ga ra'yramo ereko, ei hêa. A'ereki nde ve ko Tupana'ga e'i hako toho ti ga yvya koty javo, e ko ga nde ve, ei hêa ga pe.

Jesus'ga ojehe'o

²⁸ O'erê Jesus'ga pe Martahêa jivyri ua onga pe. Igwete hêa hoi oirûhêa pyri Mariahêa pyri. Gandovakie'y hêa hoi javo hêa pe.

—Uhu ga nhanembo'ehara'ga, ei hêa. “Tuhu ti hêa ji pyri,” ei ga nde ve, ei hêa Mariahêa pe.

²⁹ A'ea renduvame kotihî hêa po'ami ogwovo ga pyri Mariahêa. ³⁰ Jesus'ga novahemi ve cidade pe. A'evô ga rekoi – perope Martahêa oho ga rovatiamo.

³¹ Kiro Mariahêa po'ami nhandaipe ogwovo ga pyri a'ero. Kiroki ga hêa pavêi oko onga pype hêa porogwetyga – gwepia ga hêaho. Nurâ ga ei ojohupe novîa:

—Kiro hêa hoi aheryvy pe tajehe'o ti ahe pyri javo, ei ga novîa. Xaho ti hêa reviri a'ero, ei ga ojohupe a'ero.

³² Kiro Mariahêa hoi Jesus'ga pyri a'ero. Ga repiagame hêa ndurugi gwenypy'amo gapya pyri.

—Jesus, ei hêa. Avo po nde rekoi raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i hamo! ei hêa ga pe.

³³ Jesus'ga gwepia hêajehe'oa gajehe'oa reheve – kiroki ga uhu hêa rupi. Omynhete gapy'a a'ero. ³⁴ Igwete ga ei:

—Mome pe ahe noği raji'i? ei ga ga pe.

—Herejo hepiaga, ei ga ga pe.

³⁵ Igwete Jesus'ga jehe'oi.

³⁶ —Pehepia. Ga oarõ hete ahe! ei ga gajehe'oa repiaga.

³⁷ Jara'ga ki a'e te e'i:

—Ga omoma'e'gatu hehae'yve'ga raji'i, ei ga. Tegwete po ga pe naerû Lázarova'ea manoa'gwama mombiga raji'i naerû? ei ga ojohupe.

Ombogwera ga Lázarova'ea

³⁸ Jesus'ga py'a omynhete'a'ja. Igwete ga ruri garyvy pe ikwaruhu pe. Jurukwara pype u itauhua imohinipyra hovapytymbavamo.

³⁹ —Pepe'a ti itauhua, ei Jesus'ga pevove'ga pe.

A'ero Martahêa ei ga pe:

—Ah, Jesus, kiro inemahivamo jikuvyrava'ea ra'oa. A'ereki he'yi'i quatro ore kiri ahe manorê, ei hêa ga pe.

⁴⁰ Igwete Jesus'ga ei hêa pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Po ti nde jikogi ji rehe, a'ero po ti nde hepiagi Tupana'ga ruvihavuhetea nehê,” ei ga hêa pe.

⁴¹ A'ero ga ipe'ai itauhua jugwi. Igwete Jesus'ga jovavuri yvagi pe javo.

—Apî, ei ga. Ndepyry hete nde ji rendukatuavo kiro, ei ga Tupana'ga pe. ⁴² Nde ji rendu katu tuhê jipi. Emo ji a'e poa nde ve avove'ga ndovaki togwerovia ti ga neremimbuhuragwera ji rehe, ei ga Tupana'ga pe.

⁴³ Onhi'igirê Tupana'ga pe Jesus'ga eahyi:

—Lázaro, ei ga. Here ehema! ei ga ga pe.

⁴⁴ A'ero Lázaro'ga vyri omanoa hugwi ohema ikwaruhua hugwi. Imamanipyra ga gweru opya opoa reheve. Ga'akağa na jitehe gwereko tapy'ynhapira ojihe no. A'ereki judeus'ga omamamama ahera'oa tapy'ynhapipukuhua pyvõ jipi ahe mondorame ahe noğa ita kwaruhua pype jipi.

—Pemama'ndo ti ga hugwi tapy'ynhapira kwaharava ga hugwi toho ti ga, ei Jesus'ga ga pe.

*Ahe ojuka pota Jesus'ga**(Mateus 26.1-5; Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2)*

⁴⁵ Kiro he'yjuhuve'ga jikogi Jesus'ga rehe a'ero judeus'ga – kiroki ga uhu Mariahêa pyri. A'ereki ga gwepia Jesus'ga remimbogwerava. ⁴⁶ Jara'ga ki a'e te oho fariseus'ga pyri imombe'gwovo.

–Jesus'ga ombogwera Lázaro'ga gamanoa hugwi! ei ga ga pe Jesus'ga mombe'gwovo.

⁴⁷ A'ero fariseus'ga ei ikwava'êhara'ga nduvihava'ga pavêi:

–Timbojatyka jara'ga a'ero gamogitahara'ga.

Igwete judeus'ga mogitahara'ga jatykapavi javo ojohupe.

–Marã po ti nhande rekoï nehê naerũ? ei ga ojohupe. A'ereki he'yjuhu akoga'ga oapoapouhu ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ga Jesus'ga mombe'gwovo. ⁴⁸ Po ti nhande nimombigi ga, a'ero po ti ga nhaporemo ga jikogi ga rehe nehê, ei ga. “Gaha jate kiro oko nhanderuvihavuhuhetero,” e po ti ga ga pe a'ero nehê, ei ga ojohupe. Huvihavuhu'ga ikwahavame cidade de Roma pe po ti ga ei nehê: “Judeus'ga po ti nanhirendukatua'javi kiro a'ero nehê,” e po ti ga nehê, ei ga. A'ero po ti ga soldados'ga mbuhurukari nhande pyri tapemomba pa ti pe judeus'ga javo. “Gajatykahavuhua po ti pemomba pa nehê no,” e po ti ga soldados'ga pe nehê, ei ga ojohupe.

⁴⁹ A'ero Caifás'ga – ga ko ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga a'ea rupi – kiro ga ei ga pe:

–Ndapekwahavihu pe! ei ga. ⁵⁰ Omano po ga hamo, ei ga javo. A'ero po ti ga nianemomanoukari pa nehê. Na ti ojipejive'ga manoi nhande py'rovo a'ero xamanombavyme ti nhande judeusramo, ei ga ga pe. Nanongara po ti pyry pe me nehê, ei ga. Pejapyaka katu ti a'ea rehe a'ero, a'e ji, ei Caifás'ga ga pe.

⁵¹ Ga rûi onhimbo'e a'ea rehe javo. Tupana'ga reki ombo'euka ga hehe. A'ereki a'ea rupi Caifás'ga ikwava'êhara'ga nduvihavamo oko. Tupana'ga ombo'euka ga gwemimbotarimova'ea rupi. A'ero Caifás'ga ei ga pe imombe'gwovo Jesus'ga manaogwama judeus'ga ndepykavamo. ⁵² Judeus'ga pe jate rûi reki Jesus'ga manoi. He'yjuhuve'ga pe judeus'garûive'ga pe ga manoi no – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe ogwryi pe nhaporemo. Omano ga Tupana'gareheve'ga pe nhaporemo tojihe'ae'a ti ga ojogwehe ojipenhindyvamo javo.

⁵³ Igwete Caifás'ga ei ga pe imombe'gwovo Jesus'ga manaogwama. A'ero judeus'ga nduvihava'ga nhomonhi'igi javo jipi.

–Marã po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehê? ei ga javo ojohupe.

⁵⁴ Nurã Jesus'ga ndokoa'javi judeus'ga ndovaki. Pea hugwi ga hoi cidade de Efraim me a'ero upa ongae'yma koty. Efraim me ga pytai a'ero gwemimbo'ehara'ga pavêi.

⁵⁵ Kiro judeus'ga oapo gwerĩ toryva. Páscoa ei ga jupe. A'ero ga hogahoi kiro ogwrya hugwi onhimongyavo tihepia ti toryva javo. Toryva renonde ga hoi Jerusalém me onhimboavujikwejikwea nahanahã nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe javo. ⁵⁶ A'ero ga Jesus'ga rekarekari novã. Igwete ga nhomonhi'inhi'igi ojatykahavuhua pype o'ama.

–Marã pe a'ero naerũ? ei ga ojohupe. Uhu po ti ga toryvi pe nehê? ei ga. Mara'ngu po ti ga ure'yvã nehê? ei ga ojohupe.

⁵⁷ Ojikwe vehevi ikwava'êhara'ga nduvihava'ga ei ga pe fariseus'ga pavêi:

–Po ti pe ikwahavi garekohava, pemombe'u ti ore ve toropyhy ti ga, e'i jipe ga ga pe.

12

*Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga pya rehe
(Mateus 26.6-13; Marcos 14.3-9)*

¹ Aerē Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Mbohapyrete cinco po ti nhande kiri. A'ero po ti ga japoi toryva Páscoa Jerusalém me nehē, ei ga ga pe. Xaho na'ē ti Betânia pe, ei ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Igwete ga hoi Lázaro'ga pyri – akoja'ga Jesus'ga ombogwera gamanoa hugwi. ² A'ero pevove'ga japoi mbatera Jesus'ga pe to'u katu ti ga ore pyri javo. Igwete Martahēa herueruri mbatera ga pe. Lázaro'ga oapy oina Jesus'ga pyri jara'ga pavēi. Igwete ga i'ui. ³ Kiro Mariahēa heruri perfume nhandya. Nardo ei ga jupe nomombaraviva'ea. He'yjuhuva'ea itambere'ia hēa omondo hehe. Meio litro hēa gwereko. Kiro hēa heruri heka'voga Jesus'ga pya rehe. A'ero hēa imomika'gi gapya o'ava pyvō. Ikatigahiva ohygahi onga rehe. ⁴ A'ero Jesus'ga remimbo'eharava'ea Judas Iscariotesva'ea – ahe ko aerē opyhyguka Jesus'ga – a'ero ahe ei:

⁵ —Maranuhūrame hēa nomondojuhu kia itambere'ia kwepygauka ga pe? ei ahe. He'yjuhuva'ea itambere'ia trezentos po ga ikwepygi hēa pe nhandya rehe ramo, ei ahe. Imbatere'ỹve'ga pe po hēa imondoi itambere'ia a'ero ramo, ei ahe ga pe.

⁶ Judasva'ea ni'agataruhui reki imbatere'ỹve'ga ndehe Mariahēa pe ja'javo. Ahe ko iporomiva'ea. Gwereko ahe Jesus'ga pe gaitambere'ia ryrui'a herekokatuhava. A'ero ahe ipyhygi itambere'ia jugwi imima ojive jipi. Nurā ahe nhi'igahyi Mariahēa pe itambere'ia potaruhuavo.

⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Na hēa rekoi jate gwemimbotarimo, ei ga. Hēa gwereko a'ea nhit̃hava rupiaramo, ei Jesus'ga. ⁸ Okoe'ymi imbatere'ỹve'ga pe pyri. Imondopotarame po pe imondoi a'ero ga pe jipi hamo, ei ga. Ji po ti a'e nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Ahe ojuka pota Lázaro'va'ea

⁹ Kiro judeus'ga ikwahavi Jesus'ga ruva pevo Betânia pe. A'ero ga nduri ga repiaga onhimongyavo. Lázaro'ga repiaga ga nduri no – akoja'ga Jesus'ga ombogwera. ¹⁰ Nurā ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga – ga e'i jipe tijuka ti Jesus'ga javo – igwete ga ei ojohupe kiro:

—Tijuka ti Lázaro'ga no, ei ga.

¹¹ A'ereki he'yjuhuve'ga judeus'ga opohi kiro ga hugwi Jesus'ga rehe okovo. Lázaro'ga mbogwerava gwaramo ga jikogi Jesus'ga rehe a'ero opohia ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga hugwi. Nurā ga Lázaro'ga jukapotari kiro.

*Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos
(Mateus 21.1-11; Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40)*

¹²⁻¹⁸ Ko'emame Jesus'ga ipyhygi jumentinho tako ti Jerusalém me i'arimo javo. A'ea ja Jerusalém me ga Jesus'ga mombe'ui.

—Kiro po ti ga ruri nehē, ei ga.

A'ero he'yjuhuve'ga – kiroki ga uhu toryva repiaga Páscoa repiaga – a'ero ga ei:

—Xaho ti ga rovatiamo, ei ga.

A'ereki ojipe'ga omombe'umbe'u Lázaro'ga mbogwerava ga pe.

—Orohepia ore Jesus'ga oji'i, ei ga. Lázaro'ga manorame Jesus'ga hoi ikwaruhua pyri. Ga onhi'iga mondoi ga pe ga mbojipe'avo ga mbuhua jugwi,

ei ga. Nahã ga ga mbogweravi gamanoa hugwi oji'i, ei ga imombe'gwovo ga pe.

A'ea renduvame he'yjuhuve'ga ei a'ero:

—Jesus'ga oapo hete ahemnonhimomby'ava'ea, ei ga. Xaho ti ga repiaga a'ero Lázaro'ga mbogwerahara'ga, ei ga ojohupe.

Nurã Jesus'ga rura kwahavame ga hoi ga rovatiame. Igwete ga hakã vondogi pindova rova ipyhyga herogwovo imbovavaga timbohete ti Jesus'ga javo. Igwete ga ga mbojiroviari ga rerua ga rerovahema. A'ero ga ei ga mombé'gwovo:

“Timbohete ti Tupana'ga,” ei ga.

“Nhandepojykaharete'ga ti tomomyry ga pe

- kiroki ga nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri,” ei ga.

“Tupana'ga ti tomomyry hete ga pe

- kiroki ga oko nhandervihavuhuhetero israelitas'ga nduvi-havuhuhetero,” ei ga.

Kiro Jesus'ga ruri jumentinho arimo ua a'ero. A'ereki na tuhê Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve imombe'ujipei garura'gwama.

“Tapekyhyji ti Jerusalémmeva'ero,” ei ahe.

“Pehepia. Kiro ki ga u penduvihavuhuhete'ga jumenta ra'yra arimo oina,” ei ahe ikwatija hako.

Jesus'ga rurame garemimbo'ehara'ga nonhimombaragwahavi garura rehe.

—Maraname tuhê Jesus'ga ruri nahã naerũ? ei ga ojohupe.

Jesus'ga kweravirê ogwovo Tupana'ga pyri, a'ea rupi ga ikwahava'javi Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve. A'ero ga ei: “Aherembikwatijara omombe'u jipe tuhê reki Jesus'ga rura'gwama,” ei ga ikwahava. “Na tuhê ga ruri Jerusalém me a'ero ikwehe,” ei ga. “Na tuhê nhande rekoi ga rerekovo ahe nhi'ipo'ruavo no ikwehe,” ei ga ojohupe. Emo ga rurame ga nonhimombaragwahavi hehe maraname ga ruri nahã javo.

¹⁹ Igwete fariseus'ga ei ojohupe:

—Pehepia pe gahoa'hivuhua ga pyri, ei ga ojohupe. Xa'exa'e nhande ga pe novã tapejikogi ga rehe javo ga pe novã. Emo ga oho pa ga pyri ga rehe gworygworyvamo, ei ga ojohupe.

Gregosva'ea gwepia pota Jesus'ga

²⁰ Jararamo gregos'ga uhu Jerusalém me ga ndupi no - kiroki ga uhu toryvi pe timbohete ti Tupana'ga javo. Gregos'ga ko judeus'garũive'ga. ²¹ Kiro ga hoi javo Filipe'ga pe. Filipe'ga cidade ko Betsaida Galiléiapeva'ea. Igwete gregos'ga hoi javo ga pe.

—Filipe, ei ga, orohepia pota ore Jesus'ga.

²² Igwete Filipe'ga hona'ei imombe'gwovo André'ga pe. A'ero ga jogwero-hoi Jesus'ga pyri imombe'gwovo gregos'ga nhi'igagwera ga pe. ²³ A'ero Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. A'ero oho gweri kiro japiavo jiruvihavuhuhetea ukwahava apiavo. A'ereki ji amano gweri, ei Jesus'ga ga pe. ²⁴ Tamombe'u katu tuhê pe me. Ha'yinha ityme'ymame a'ea tehe opyta ojipeji jate, ei ga. Ga itymame ha'yinha omano ramenhumu. Omano'agirê henhunhamo. Kirê po o'aramo ha'yinha herekoahivuhui, ei ga ga pe.

Omanoagwama pe Jesus'ga ei ha'yinha mombe'urame. A'ereki omanorê ga okwerava'ja. He'yjuhu gareheve'ga a'ero ga ga mboheaporogitapyahurame.

²⁵ Igwete Jesus'ga ei:

–Kiroki ġa oko hete ojihe ji arōe'yma – ġa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga ġa pe. Kiroki ġa ndokohetei ojihe aġwamo ji arōheteavo – ġa po ti oko hete aerē ogwovo Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁶ Kiroki ġa jireheva'ero oko – nhiremimbotarimova'ea rehe po ġa ndekoi hamo. Perope ji ako a'ero – pevo jithe po ti ġa ndekoi ji pyri nehē no, ei Jesus'ga. Kiroki ġa jireheva'ero oko – ġa pe po ti jiruva'ga ei pepyry hete pe javo nehē, ei ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'u omanoaġwama

²⁷ Igwete Jesus'ga ei:

–Omynhete jipy'a kiro, ei ga. Marāi po ti ji a'ero nehē? Nda'ei po ti ji Tupana'ga pe: Apī, terembohahyukari ti ji ve nehē. Poa po ti ji nda'ei ga pe nehē, ei ga. A'ereki a'ea rehe tuhē ji ajo vyva koty tapo'ru ti ji hahya nhimanomo javo, ei Jesus'ga. ²⁸ Apī, ehepiuka ti ġa pe ejuvihavuhuhetea, ei ga Tupana'ga pe.

A'ero ga ei Jesus'ga pe yvaga hugwi:

–Ahepiuka ko ji ikwehe, ei ga. Aerē po ti ji hepiukara'javi nehē no, ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ Yvagahugwiva'ea renduvame he'yjuhuve'ġa ei ojuhupe o'ama:

–Gara poro?

Jara'ġa e'i ojuhupe:

–Onaraġuhū po.

Jara'ġa e'i:

–Tupana'gapyrive'ga po onhi'ī Jesus'ga pe, e'i tehe ġa ojuhupe.

³⁰ Jesus'ga e'i ġa pe:

–Ji ve rūi ko Tupana'ga ei, ei ga ġa pe. Pe me ko ga ei tokwaha ti ġa javo, ei ga. ³¹ Kiroġwe po ti ihoi japiavo Tupana'ga nhi'ġa nharōe'ŷve'ġa pe nehē. “Oko te'varuhu pa ġa,” e po ti ga pe nehē, ei ga. Kiroġwe po ti Tupana'ga imombigi nharōe'ŷve'ġa nduvihavuhu'ga popoakara Diabo'ga popoakara ga hugwi nehē, ei ga. ³² Nhimbovyrame yva rehe po ti ji imbuhurukapavi yvyakotyve'ġa ndeaporogita tojiko ti ġa ji rehe javo, ei Jesus'ga ġa pe.

³³ A'ea erame ga imombe'ui ġa pe omanoaġwama nahā po ti ġa ji jukai yva rehe nehē javo.

³⁴ Igwete he'yjuhuve'ġa ei ga pe:

–Marā naerū? ei ġa ga pe. Ere'e ko nde ore ve: “Ji ko Tupana'ga remimbuhurukaramo,” ere ko nde ore ve. “Ji mbovy po ti ġa yva rehe ji jukavo nehē,” ere ko nde ore ve, ei ġa ga pe. Nhandeapoa ikwatijara ki a'e te omombe'u Cristo'ga okoji po ti ga avuirama nehē javo. Nomanoi po ti ga a'ero nehē, ei ga. Marā po nde imombe'ui ore ve Tupana'ga remimbuhurukara'ga manaġwama naerū? Ga ko Cristo'ga rūi naerū? ei ġa Jesus'ga pe.

³⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Amomytu'ē ji jiji tapekwaha ti a'itituhēva'ea javo, ei ga. Kirē po ti ji namomytu'ēa'javi pe me nehē. Imomytu'ērame ti pekwaha a'itituhēva'ea a'ero pejikoga ji rehe, ei ga. Ji imomytu'ēe'ymame po ti pe ppytunahivarupive'ġa ja ndapekwahahetei. A'ereki ppytuna rupi ohorame ahe ndokwahavi tuhē hepiage'yma, ei Jesus'ga ġa pe. ³⁶ Ji imomytu'ērame pe me ti pe jikogi ji rehe. A'ero po ti pe ikwahapyramo tuhē jireheva'ero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Judeusva'ea ndojikogi Jesus'ga rehe

Jesus'ga epavame ga hoi onhimima ga hugwi. ³⁷⁻³⁸ Ojikwe Jesus'ga oapoapo ahemohimomby'ava'ea gapyteri pe novia. Ndojikogi reki ġa ga rehe Isaiasva'ea nhi'ġagwera po'ruavo. Ahe ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea. Igwete ahe ikwatijari onhi'ġa Tupana'ga pe hako.

“Ndiroviahavi oreremimombe'ua,” ei ahe Tupana'ga pe.

“Ndepopoakara ndiukwahavi ġa pe nħaporemo,” ei Isaiasva'ea ikwatija hako.

³⁹ Tegwete ġa pe ġajikohava Jesus'ga rehe. A'ereki ġa Isaiasva'ea nhi'ġo'ru. A'ereki ahe e'ia'ja ikwatija hako:

⁴⁰ “Tupana'ga omotiruahũ ġa'akaġa,” ei ahe.

“Ga nomombugi ġa'apyha.

A'ereki ġa e'iuħu ġipi

tokiyme ti ganhi'ġa nħande py'a pe javo,” ei ahe.

“Tikwahavyme ti nħande a'ea,' ei ġa,” ei ahe.

“Tirojijjyyme ti nħandereaporoġita

tomomboryme ti ġa nħanderekote'varuhua javo,' ei ġa,” ei ahe hako.

⁴¹ Isaiasva'ea omombe'u reki Jesus'ga a'ea ikwatijarame hako. A'ereki ahe ġwepia nħogwenonde Jesus'ga ruvihavuheteaġwama.

⁴² Gande'yjuhua ojiko reki Jesus'ga rehe judeus'ga nduvihava'ġa. Nonhi-mombe'ui reki ġa ojipe'ġa ndovaki. A'ereki ġa okyhyji fariseus'ga hugwi. Nomombe'ui ġa ojikoga Jesus'ga rehe tianemo'eħuħukaryme ti ġa nħand-jatykahava hugwi javo. ⁴³ Tupana'ga omboheterame ġa ndokoi hihũ hehe. Koji'i pyry hete ġa pe ojipe'ġa ġa mboheterame.

Jesus'ga nhi'ġa omboukwaha aħerekote'varuhua

⁴⁴ Aerē Jesus'ga eaħyahivi ġa pe:

–Kiroki ġa ojiko ġi rehe – ġi rehe jate rūi ġa ġikogi. Ga rehe ġa ġikogi no – kiroki ġa ġi mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴⁵ Kiroki ġa ġi repia ġi kwahava ġa ko Tupana'ga ra'yramo javo ġi ve – ġa okwaha ġa no – kiroki ġa ġi mbuhuruka kokoty, ei ġa. ⁴⁶ Ajo ġi yvya koty ikwehe tamomytu'ē ti ġa pe javo, ei ġa. Kiroki ġa ojiko ġi rehe a'ero – ppytunarupive'ġa ja rūi po ġa toko a'ero hamo, a'e ġi. Tokwaha hete ti ġa okokatuaavo a'ero. A'ereki mytu'ē ġa'akaġi pe, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁷ Kiroki ġa ġwendu tehe nħinhi'ġa okoe'yma hehe – ġi nda'ei te ġa pe oko te'varuhu ġa javo, ei ġa. A'ereki a'ea rehe rūi ġi ajo javo vyvakotyve'ġa pe. Ajo ġi tamombo ti ġi pendekote'varuhua pe hugwi javo ġa pe, ei ġa.

⁴⁸ Kiroki ġa ndokoi ġi rehe nħinhi'ġa rehe okoe'yma – ġandekote'varuhua po ti jukwahavamo nehē ġa nħinhi'ġa ġwera rendukatue'yma ġwaramo nehē, ei ġa. Nħinhi'ġa ġwera ġitehe po ti ġandekote'varuhua mboukwahahetei ġi ġivra'javame nehē mbapava koty nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁹ ġi nanhi'ġi nħiremimbotarimo, ei ġa. ġiruva'ga nħimbuhurukara'ga ġi mbo'e ġi monhi'ġa, ei ġa. ⁵⁰ ġiruva'ga nhi'ġa rendukatua ko ġandekoagwama ġa pyri. A'ea ġi akwaha hete, ei ġa. Nħirembi'ea ko a'ea ġitehe – kiroki a'ea rehe ġiruva'ga ġi mbo'ei no, ei Jesus'ga ġa pe.

13

Jesus'ga oħei ġwemimbo'eharava'ea pya

¹ Aerē Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Kiro po ti ġa ġapoi toryva Páscoa nehē,” ei ġa. “Oħo kiro a'ero nħimanoa apiavo. A'ero po ti ġi hoi yvagi pe ġiruva'ga pyri nehē,” ei ġa oyvyteri pe.

Oarōhete'e'ymi ko Jesus'ga oħiħeve'ġa. Omanorame ġa ġwepiuka hete ġa pe ġwemiarōhetea a'ero.

² Kiro Jesus'ga i'ui mbatera ġwemimbo'ehara'ga pavēi. Ojikke Diabo'ga omboħeaporoġita te'varuhu Judas Iscariotesva'ea Símão'ga ra'yrava'ea raikwehe. Nurā aħe ei oyvyteri pe:

–Tamondouka ti Jesus'ga guardas'ġa po pe topyhy ti ġa ġa javoji, ei ahe.

³ Kiro Jesus'ga i'ui gwemimbo'ehara'ga pavēi. Igwete ga ei oyvyteri pe: "Tupana'ga ji mbopopoakaruka togwereco pa ti ga gwemimbotarimo javo," ei Jesus'ga. "Ajo ji Tupana'ga hugwi ikwehe. Kiro po ti ji hoa'javi ga pyri jitehe nehē no," ei Jesus'ga oyvyteri pe.

⁴ A'ea kwahava Jesus'ga po'amī hekyita opira i'arimova'ea ojihugwi. Igwete ga ipyhygi imomikāhava a'ea pyvō onhimamana oku'a rupi. ⁵ Igwete ga heka'vogi yhya nhaembeva pype gwemimbo'ehara'ga pya iheiheita imomikamika'ga tapy'ynhapira pyvō oku'arupiva'ea pyvō. ⁶ Igwete ga ruri Simão Pedro'ga pyri tahei ti ndepya kiro javo. A'ero Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ji ako tehe tuhē. Nderehei po ti nde jipya hamo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kirogwe nde nderekwahavi maraname nde ihejuhui jipya javo, ei ga. Aerē gwe po ti nde ikwahavi a'ea nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁸ —Nderehei tuhē po ti nde jipya nehē, ei Pedro'ga ga pe.

—Ji ndepya heje'ymame po ti nde jireheva'ea rūi a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ —Jesus, jipya jate rūi ti ehei a'ero. Jipoa ti ehei no nhiaka'ga reheve, ei Pedro'ga ga pe.

¹⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroki ga ojahu – ndojipyheipava'javi a'ero, ei ga. Opya jate ga ihei a'ero. A'reki ga ndiky'ai'i, ei ga. Na jitehe pe pepyry kiro. A'reki ji amombo pendekote'varuhua pe hugwi, ei ga Pedro'ga pe. Pe hugwi nhaporemō rūi reki ji amombo. A'reki ojipejive'ga hugwi ji namombori garekote'varuhua, ei ga ga pe.

¹¹ Jesus'ga okwahavipe reki ojipeva'ea rekote'varuhua. Oyvyteri pe ga ei a'ero: "Ji mondouka po ti ga guardas'ga po pe ji pyhygauka nehē," ei ga oyvyteri pe. Nurā ga ei Pedro'ga pe: "Pe hugwi nhaporemō rūi ji amombo pendekote'varuhua," ei ga javo ga pe.

¹² Gapyā iheipavirē Jesus'ga imongia'javi opira ojivyra'java mesa pyri oina. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Ndapekwahavi pe maranuhūrame ga ihejuhui nhandepya javo, ei ga. Tamombe'u ti kiro pe me a'ero, ei ga. ¹³ Pe'ji pe ji ve nhanembo'ehara'ga. Nhandepojykaharete'ga pe'ji pe ji ve no, ei ga ga pe. Pyry hete pe ei poa ji ve. A'reki na tuhē ko ji, ei ga. ¹⁴ Ji pepya ihei reki pe pokoga pepojykaharetero pembo'eharamo. Ji javijitehe po pe jopokopokogi hamo, ei ga. ¹⁵ Opopoko ji hepiuka pe me tapepoko ti ojipe'ga ji javijitehe, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁶ Tamombe'u katu tuhē pe me: Okoteheve'ga ko garuvihava'ga hohe rūi. Kiroki ga oho okovo okoteheva'ero – ga ko omondohara'ga hohe rūi, ei Jesus'ga ga pe. Pepojykaharetero ji pe pokogi nhinhimohetee'yma, ei ga. Pe ko ji hohe rūi reki. Nurā ti tapenhimohetee' a'ero ndorjojopokogi po ti ore jave'yma, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁷ Pekwaha pe nhinhi'iga kiro. Pe ji nhi'ipo'rurame po ti pyryvamo pe me nehē, ei ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁸ —Pe nhaporemō rūi ji opomombe'u pyry po ti pe me javo, ei Jesus'ga. A'reki ji akwaha pa pendeaporo'gita pemo'ērame ikwehe, ei ga. Akwaha ji okote'varuhuve'ga reaporo'gita a'ero. Opo'ru ti ga Tupana'ga rembikwatijarukaragwera, ei ga. Nahā ko Tupana'ga okwatijaruka ahe ve nhinhi'igagwama mombe'gwovo hako:

"Kiroki ga o'u pāo ji pavēi – oko te'varuhu reki ga ji ve," ei ahe ikwatija nhinhi'igagwama mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ Amombe'u jipe ko ji pe me kiro garekote'varuhua, ei ga. A'ero ga rekote'varuhurame ji ve po ti pe heroviari nhiremimombe'uagwera nehē. A'ero ti pe ei pa ji ve ga ko Tupanamo tuhē javo nehē, ei ga. ²⁰ Tamombe'u

katu tuhẽ pe me: Kiroki ƣa oko nhiremimondohara'ga rehe – ƣa oko ji rehe no, ei ga. Kiroki ƣa oko ji rehe – ƣa oko nhimbuhurukara'ga rehe no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ƣa pe.

Jesus'ga omombe'u jipe opyhygukaharava'ea
(Mateus 26.20-25; Marcos 14.17-21; Lucas 22.21-23)

²¹ Jesus'ga erame ƣa pe omyi hete gapy'a. Igwete ga ekatui ƣwemimbo'ehara'ga pe:

–Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Pepyteriipeve'ga tuhẽ po ti ji mondouka ƣa pe ji pyhygauka nehẽ, ei Jesus'ga imombe'gwovo ƣa pe.

²² A'ero garemimbo'ehara'ga nhimomby'ahetei onhi'iga renduva ojogwepigwepiagi ma'ga pe Jesus'ga ei jawo ojohupe. ²³ Jesus'ga remiarõhara'ga oko Jesus'ga ppyvo mesa pyri. ²⁴ Ga pe Simão Pedro'ga pova'eƣi jawo.

–Ere ti Jesus'ga pe ma'ga nde eremombe'u jawo, ei Pedro'ga ga pe.

²⁵ A'ero ga jitygi Jesus'ga pyri jawo ga pe.

–Jesus, ei ga. Ma'ga nde eremombe'u ore ve ko? ei ga.

²⁶ –Ga pe po ti ji imondoi pão raygwe'ria imondevirẽ tyhya pype, ei Jesus'ga ga pe. Ga pe ko ji ei ko: “Gaha po ti ji pyhyguka ƣa pe nehẽ,” ei ga.

A'ero Jesus'ga imondevi pão raygwe'ria tyhya pype imondovo Judasva'ea pe Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. ²⁷ A'ero Judasva'ea ipyhygi ga hugwi. Ipyhygame Satanás'ga ahe pojykai ahe rerekovo. A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

–Haite a'ero. Heregwovo ekovo enhimimbotarimova'ea rupi naerũ, ei ga Judasva'ea pe.

²⁸ Igwete jara'ga ei – kiroki ƣa u mesa pyri ƣa pavẽi – igwete ƣa ei oyvyteri pe: “Maraname po Jesus'ga ei poro ga pe naerũ?” ei ƣa. ²⁹ “Mara'ngu po ga ga mondovo mbatera pyhygauka toryva rupiaramo?” e'i tehe ƣa oyvyteri pe. “Mara'ngu po Jesus'ga ga mondovo imbatere'ÿve'ƣa pyri tomondo ti ga itambere'ia ƣa pe jawo?” e'i tehe ƣa oyvyteri pe. A'ereki Judasva'ea gwereko ƣa pe ƣaitambere'ia jipi. Nurã ƣa etehei a'ea oyvyteri pe Jesus'ga ahe mondorame.

³⁰ Ipyhygame pão raygwe'ria Jesus'ga hugwi Judasva'ea hoi ƣa hugwi ogwovo. Kiro ppytunimo a'ero.

Jesus'ga omombe'u ipyahuva'ea

³¹ Judasva'ea horẽ Jesus'ga ei jara'ga pe:

–Kiro po ti ji manoi nehẽ, ei ga. Ji manorame po ti jukwahavamo pe me jiruvihavuhuhetea Tupana'ga apoa'java'ea nehẽ. Amboukwaha po ti ji Tupana'ga ruvihavuhuhetea no, ei Jesus'ga ƣa pe. ³² Ji imboukwahavame Tupana'ga ruvihavuhuhetea po ti ga tuhẽ imboukwahavi jiruvihavuhuhetea nehẽ. Kotihĩ tuhẽ po ti ga imboukwahavi a'ea nehẽ, ei Jesus'ga ƣa pe.

³³ –Kiro ji ei pe me jira'yra'java'ea pe, ei ga. Kotihĩ po ti ji hoi pe hugwi kiro, ei ga. Ji reka tehe po ti pe a'ero nehẽ novĩa, ei ga. A'e ko ji judeus'ga nduvihava'ga pe ikwehe. Kiro ji ei a'ea pe me no: Tegwete pehovaha pevõ – perope ji aho kiro, ei Jesus'ga ƣa pe.

³⁴ –Ipyahuva'ea ji imombe'ui pe me kiro, ei Jesus'ga ƣa pe. Penhoarõ hete ti, a'e ji pe me a'ero, ei ga. Ji opoarõ hete pe nderekokatuavo. Na jitehe ti penhoarõ hete a'ero pejogwerekokatuavo, ei ga ƣa pe. ³⁵ Penhoarõheterame po ti ojipe'ga epavi Jesus'gareheve'ga jawo pe me nehẽ, ei Jesus'ga ƣa pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahã ti ne'mbe jawo
(Mateus 26.31-35; Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34)

³⁶ Igwete Simão Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

–Jesus, mome po ti nde hoi nehẽ? ei ga ga pe.

—Tegwete ndehohava ji pyri kiro – perope ji aho, ei Jesus'ga ga pe. Aerë po ti nde hoi tuhë ji pyri nehë, ei ga ga pe.

³⁷ —Jesus, maranuhūrame tegwete jihohava nde pyri naerū? ei Pedro'ga ga pe. Po ti nhimanoa jihoagwamamo nde pyri nehë, a'ero po ti ji manoi nderepykavamo nehë, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

³⁸ —“Amano po ti ji nde repykavamo nehë,” ere tehe nde ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Tamombe'u katu tuhë nde ve: Inamutiga nhi'iga renonde po ti trës nde ea'jaa'javi ji ve nehë: “Ji ndakwahavi Jesus'ga,” ei ga Pedro'ga pe.

14

Jesus'ga ko Tupana'ga viaramo

¹ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Tapemomyi ti pejipy'a, ei ga ga pe. Pejiko ti Tupana'ga rehe. Ji rehe ti pejiko no, ei Jesus'ga ga pe. ² He'yjuhu hete aheruhava jiruva'ga ronga pype, ei ga. Aho po ti ji imboavujikwea penduhava a'ero pe nenonde nehë. Po na rūi hamo a'ero po ji namombe'ui nanongara pe me hamo, ei ga ga pe. ³ Jihorë penduhava imboavujikwea po ti ji jivyra'javi pe nderogwovo pe noğa jipipyri nehë. A'ero po ti ji pyri tuhë pe nduvi nehë, ei Jesus'ga ga pe. ⁴ Pekwaha pe pevova'ea viara – perope ji aho kiro, ei ga.

⁵ Igwete Tomé'ga ei a'ero:

—Jesus, mome nde hoi? Ndorokwahavi tuhë ore, ei ga. Marã po ore ikwahavi pevova'ea viara rekoa naerū? ei Tomé'ga ga pe.

⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Jihi ko jiruva'ga viaramo. A'ereki ji rupi vyvakotyve'ga hoi ga pyri, ei ga. Jihi amboukwaha vyvakotyve'ga pe a'itituhëva'ea jiruva'ga mombe'gwovo. Jihi amboheaporoğita pyahu ga mongovouka, ei ga ga pe. Ojikoty'arame jate ji rehe ga ndekoi jiruva'ga pavëi, ei ga Tomé'ga pe. ⁷ Po pe ji kwahavi, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi no, ei ga ga pe. Kiro po ti pe jiruva'ga kwahavi tuhë a'ero nehë. Ji repiaga gwaramo pe ga repiagi nehë, ei ga ga pe.

⁸ Igwete Filipe'ga ei ga pe:

—Jesus, ehepiuka na'ë ti ejuva'ga ore ve. A'ero ti toroko jate, ei ga Jesus'ga pe.

⁹ —Ymya ji rekoji pe pavëi, Filipe, ei ga. Nde ndajikwahavi ve tuhë naerū? ei Jesus'ga ga pe. Kiroki ga ji repia – ki'ga gwepia jiruva'ga no, ei ga. Marã nde euhui ji ve naerū: “Ehepiuka ti ejuva'ga ore ve”? ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Ji ko ako Tupana'ga pavëi. Tupana'ga oko ji pavëi no. Ndereroviari nde a'ea naerū? ei ga Filipe'ga pe.

—Nhinhi'igame pe me ji ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga reki ji monhi'ĩ. Jipavëiva'ero ga ji mongo gwemimbotarimo jipi, ei ga ga pe. ¹¹ Ji ko ako Tupana'ga pavëi, a'e ko ji pe me, ei ga. Tupana'ga oko ji pavëi no, a'e ko ji no, ei ga. Perovia ti a'ea a'ero. Nhinhi'iga roviari'yamame perovia ti nhirembiapoa repiagame a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Tamombe'u katu tuhë pe me, ei ga. Kiroki ga ojiko ji rehe – ji javijitehe po ti ga hepiukari ahemonhimomby'ava'ea nehë no. Koji'i tehe po ti ga ga monhimomby'ai hepiuka ga pe nehë, ei ga. A'ereki ji kiro aho jiruva'ga pyri jitupa, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatupavi penhi'iga nehë takwahavuka ti ga pe jiruva'ga ruvihavuhuhetea javo. A'ero po ti ga ga mbohetei nehë, a'e ji, ei Jesus'ga. ¹⁴ A'ea ja ji pe me: Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatui penhi'iga nehë, ei ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Amondouka ji Tupana'ga ra'uva pe pyri, ei Jesus'ga

15 —Ji arõheterame po ti pe hendukatui nhinhi'iga nehê, ei Jesus'ga ga pe. 16 A'ero po ti ji ei jiruva'ga pe tombuhu ti ga irûa ji'java'ea pe pyri nehê. A'ea po ti ga imbuhuri a'ero pepokohara nehê topyta hete ti ga pyri avuirama nehê javo, ei Jesus'ga ga pe. 17 A'ea ko Tupana'ga ra'uva - a'ea omboukwaha a'itituhê'ea Tupana'ga kwahavuka, ei ga. Tegwete Tupana'ga arõê'ÿve'ga ndehe gara'uva rembipokoga. A'ereki ga ndokwahavi a'ea rekoa. A'ea onhimi ga pe, ei ga. Pe ki a'e te pekwha Tupana'ga ra'uva, ei ga. A'ereki a'ea ko opyta pe pyri. Igwete po ti a'ea jikoty'ari pe pavêi nehê opohira'jave'yma pe hugwî nehê, ei Jesus'ga ga pe.

18 —Ji horame po ti pe ndapeporia'i nehê. A'ereki ji ajivyra'ja pe pyri, ei Jesus'ga ga pe. 19 Kotihî po ti nharõê'ÿve'ga ndajirepiaga'javi nehê. Pe ki a'e te ji repiaga'ja nehê, ei ga ga pe. Akwerava'ja po ti ji jitekovo nehê. A'ero po ti pe kweravi pejikovo nehê no, ei Jesus'ga. 20 Ji kweravirê po ti pe ikwahavi jijkoty'ara jiruva'ga pavêi, ei ga. Pejikoty'a po ti pe ji pavêi nehê no. Ji po ti ajikoty'a pe pavêi nehê no. Pekwaha po ti pe nhandejikoty'ara onhopavêi a'ero nehê, ei ga ga pe.

21 —Kiroki ga oko nhinhi'iga rehe hendukatuavo - gaha ji arõ hete, ei ga. Kiroki ga ji arõ hete - Tupana'ga oarõ hete ga no. Igwete po ti ji nanongara ga arõhetei nhinhimboukwahava ga pe nehê no, ei Jesus'ga ga pe.

22 Igwete Judas'ga ei - kiroki ga Judas Iscariotesva'earûive'ga - igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, maraname po ti nde nhimboukwahavi ore ve jate earõê'ÿve'ga pe enhimboukwahave'ymame nehê naerû? ei Judas'ga ga pe.

23 Igwete Jesus'ga ei:

—Kiroki ga ji arõ hete - ga po ti gwendu katu nhiremimbo'ea nehê. Igwete po ti jiruva'ga ga arõhetei nehê, ei ga. Igwete po ti ore jogweruri ga pyri nehê jihi jiruva'ga pavêi nehê. Igwete po ti ore ruvi ga pyri oropytavo avuirama nehê, ei Jesus'ga ga pe. 24 Kiroki ga nanhiarõi - ga nohendukatu nhiremimbo'ea nehê, ei ga. Nhiremimbo'ea rûi reki pe pehendu. Ji amombe'u pe me jiruva'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei Jesus'ga ga pe.

25 —Amombe'u pa ko ji a'ea pe me jitekovo pe pyri, ei Jesus'ga ga pe. 26 Aerê po ti jiruva'ga imbuhurukari gwa'uva pe pyri ji py'rovouka jupe nehê, ei ga. Pepokohavamo po ti a'ea pe mbo'epavi nehê ikwahava'javuka pe me nhiremimombe'ugwera nhaporemonehê, ei Jesus'ga ga pe.

27 —Anogatu po ti ji pepy'a nehê, ei Jesus'ga ga pe. Jipy'a u katu jipi. Jipy'a javijitehe ti ji inogatu pepy'a nehê, ei ga ga pe. Vvyakotyve'ga ko e'i tehe poa pe me toronogatu ti ore pepy'a javo tehe pe me, ei ga. Ji ko na rûi. Anogatu tuhê ti ji pepy'a nehê, ei ga ga pe. Tapemomynhyme ti pejipy'a a'ero. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga ga pe.

28 —Pehendu pe ji erame pejive ra'e. "Kiro po ti ji hoi nehê. Ajora'ja ti ji pe pyri nehê," a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ga pe. Ji arõ hete po pe hamo, a'ero po pe ndoryndoryvamo jihoa rehe hamo. A'ereki jiruva'ga pyri ji aho kiro jihoheheteve'ga pyri, ei ga. 29 Amombe'u jipe ko ji kiro po me jihoagwama ji horê ti pe perovia nhinhi'iga nehê javo, ei Jesus'ga ga pe. 30 Nanhi'thetei po ti ji pe me nehê. Nharõê'ÿve'ga nduvihavuhu'ga po ti uhu kiro ji pyri nehê Satanás'ga, ei ga. Ndipopoakari reki ga ji rehe. 31 Emo ti ji manoi tuhê a'ero nehê vvyakotyve'ga ti tokwaha jireaporogita javo. "Oarõ hete ga uva'ga ganhi'iga rendukatupava," te'i ti ga ji ve a'ero nehê. Ji manorame ti ga te'i ji ve nehê, ei ga.

—Xaho ti a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

15

Jesus'ga ko i'yvetea'java'ga

¹—Pekwaha pe uva'yva videira, ei Jesus'ga ga pe. Nanongara'java'ea ko ji imombe'ui pe me kiro. I'yvetea'java'ea ko ji a'ero videiretea'java'ea, a'e ji pe me, ei ga. Jireheve'ga ko videira rakã'java'ga, ei ga. Jiruva'ga ko videira repiakatuhara'ga'java'ga a'ero, ei ga. ²Videira repiakatuhara'ga gwakãvondo imondovo yva hugwi – kiroki hakã ndi'aiva'ea. Na jitehe Tupana'ga omondo hete ga ji hugwi – kiroki ga e'i tehe ji ve: “Ore ko Jesus'gareheva'ea,” ei Jesus'ga. Videira rakã i'agwurehurame videira repiakatuhara'ga gwaygwe'rogwe'ro hakã jahykvipeva'ea ti'a hete ti aerë javo, ei ga ga pe. Na jitehe jireheve'ga ndekokatuhihue'ymame Tupana'ga ga mbopohirukari gandekote'varuhua hugwi toko katu hete ti ga javo. ³Pe nhinhi'iga rendukaturo gwaramo jiruva'ga omomboripe pendekote'varuhua pe hugwi, ei Jesus'ga ga pe.

⁴—Pejikoty'a tuhë ti ji pavëi pejikoga ji rehe. A'ero po ti ji jikoty'ari pe pavëi nehë no, ei ga. Hakã jikoty'aramë jate yva pavëi, a'ero jate ko i'aramo. Hakã tehe ndi'ai, ei ga. Na jitehe peteherame ndapekokatui pejikove'y Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. Ji pavëi pe jikoty'aramë jate pe ndekokatui a'ero pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ga pe.

⁵—Ji ko videira'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga. Pe ko videira rakã'java'ea, ei ga. Kiroki ga ojikoty'a ji pavëi, ji ajikoty'a ga pavëi no – gaha po ti oko katu hete okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ereki ji pe pokoge'ymame ndapekokatui'i a'ero pejikove'y Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. ⁶Hakã i'ae'ymame hepiakatuhara'ga gwakãvondo imombo jugwi. A'ero hakã itinigame ga imbojatykai imombo tata pe imbokaita, ei ga. A'ea ja ko ga – kiroki ga ndojikoty'ari ji pavëi, ei ga. ⁷Pejikoty'aramë ji pavëi hendukatavo nhinhi'iga po ti pe poranduvi penhimimbotarimova'ea rehe nehë. A'ero po ti Tupana'ga rekopavi penhi'iga rupi nehë, ei Jesus'ga ga pe. ⁸Pendekokatua po ti hepiukari Tupana'ga ruvihavuhuhetea ojipe'ga pe nehë. A'ero po ti ga ei pe me nehë: “Ga ko Jesus'ga remimbo'ehara'ga,” e po ti ga pe mombe'gwovo nehë, ei ga. ⁹Tupana'ga ji arõ hete, ei Jesus'ga. Na jitehe ji pe arõhetei no, ei ga. Pejikoty'a ti ji pavëi. A'ero po ti ji pe arõhetei, ei ga. ¹⁰Ji ahendu katu jiruva'ga nhi'iga jijikoty'a ga pavëi. Nurã ga ji arõhetei, ei Jesus'ga. Na jitehe po ti pe nehë. Po ti pe hendukatui nhinhi'iga pejikoty'a ji pavëi nehë, a'ero po ti ji pe arõhetei nehë no, ei ga ga pe.

¹¹—Amombe'u pa ji poha pe me pendory hete ti pe ji javijitehe nehë javo, ei Jesus'ga ga pe. ¹²Opoarõ hete ji. Na jitehe ti penhoarõ hete jipi. Poha ji ehetei pe me, ei ga. ¹³Nhande manorame nhaneremiarõhara'ga ndepykavamo a'ero nhande hepiukari nhaneremiarõhetea ga pe, ei ga ga pe. ¹⁴Pe hendukatume nhinhi'iga nhiremiarõhara ko pe a'ero, ei ga. ¹⁵Ji nda'ea'javi pe me okoteheva'ea. A'ereki okoteheve'ga pe gapojykahara'ga nde'i: “Nahanahã po ti ji japoï nehë.” Ji a'e pe me nhiremiarõhara. A'ereki ji amombe'u pa pe me jiruva'ga nhi'igagwera nhiremienduva, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁶Pe ndape'ei ji ve: “Ndereheva'ero po ti ore rekoï nehë.” Jihi ypy koï a'e pe me: “Pe po ti jireheva'ero nehë,” ei Jesus'ga ga pe. Ji opomo'ë tapeho ti ojipe'ga mbojikoga ji rehe nehë javo. Ojikoge'ymi po ti ga ji rehe a'ero nehë, a'e ji, ei ga. A'ero pe poranduvame jiruva'ga hugwi po ti ga hendukatupavi penhi'iga nehë pe jireheva'ero gwaramo nehë, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁷Penhoarõarõ hete ti a'ero, a'e ji pe me, ei ga ga pe.

Tupana'ga arõe'yve'ga noarõi Jesus'gareheve'ga

18 —Tupana'ga arõe'ÿve'ğa po ti napearõi okote'varuhuavo pe me nehê, ei Jesus'ga ға pe. Ji ypy nanongara'ğa nanhiarõi okote'varuhuavo ji ve no. Pekwahava'ja ti a'ea ға pe arõe'ymame a'ero nehê, ei ға ға pe. ¹⁹ Po pe Tupana'ga arõe'ÿve'ğandehave'a'ero hamo, a'ero po ға pe arõ hete hamo ға ko oreheve'a'ea javo pe me hamo, ei Jesus'ga ға pe. Ji opomo'ë reki jijive Tupana'ga arõe'ÿve'ğa hugwi pe ko gandeheve'a'ea rüi kiro javo. Nurã Tupana'ga arõe'ÿve'ğa napearõi okote'varuhuavo pe me, ei ға. ²⁰ Pekwahava'ja ti nhinhi'igagwera pejive. A'ereki ji a'e pe me oji'i: Okoteheve'ğa ko huvi-hava'ga hohe rüi, a'e ko ji pe me oji'i, ei ға. Na jitehe ko pe ji hohe rüi. Ojipe'ğa ombohahy ji ve oji'i. Nurã po ti nanongara'ğa imbohahyi pe me na jitehe nehê no, ei Jesus'ga ға pe. Ojipe'ğa ki a'e te nhinhi'iga rendu katu. Nurã po ti nanongara'ğa penhi'iga rendukatui na jitehe nehê no, ei ға. ²¹ Pe jireheve'a'ero ġwaramo po ti Tupana'ga arõe'ÿve'ğa imbohahyi pe me nehê. A'ereki ға ndokwahavi Tupana'ga nhimbuhurukara'ga, ei ға. ²² Po ji ndajori Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ға pe hamo, a'ero po ganembikwahave'yma ndojari ға ndehe hamo, ei Jesus'ga ға pe. Okwaha tuhê reki ға novã. A'ereki ji ajo imombe'gwovo ға pe ikwehe novã, ei ға. Nurã po ға nde'ia'javi hamo: “Ndorokwahavi ore Tupana'ga nhi'iga. Nurã ore ndorokoi hupi.” Nde'ia'javi po ға hamo, ei Jesus'ga ға pe.

²³ —Kiroki ға nanhiarõi – ға noarõi jiruva'ga no, ei ға. ²⁴ A'apo hete ko ji gapyteri pe ahemonhimomby'ava'ea ikwehe. Ojipe'ğa nhaporemoko ndoapoangavi reki nanongara, ei ға. Po ға ndohepiagi nhirembiapoha hamo, a'ero po ға ei ji ve hamo: “Ndorogweroviari ore Jesus'ga popoakara hepiage'yma garembiapoi,” e po ға a'ero hamo, ei Jesus'ga ға pe. Ga ko gwepia reki nhirembiapoi. Emo ға nanhiarõi jihi jiruva'ga reheve, ei ға. ²⁵ Nahã ға ndekouhui Tupana'ga rembikwatijarukara rupi. A'ereki ymya ға'apoi aherembikwatijara omombe'u jipe nhinhi'igagwama hako. Igwete i'ei: “Ga nanhiarõi tehe,” e'i jipe aherembikwatijara, ei Jesus'ga. Igwete ға nanhiarõi kiro ahe nhi'ÿpo'ruavo, ei ға ға pe.

²⁶ —Tupana'ga hugwi po ti ji amondouka pe pyri pepokohara nehê Tupana'ga ra'uva. A'ea omboukwaha a'itituhêva'ea Tupana'ga kwahavuka yvyakotyve'ğa pe, ei Jesus'ga ға pe. Urame Tupana'ga hugwi po ti a'ea ji mombe'ui pe me nehê, ei ға. ²⁷ Pehe po ti ji mombe'u ojipe'ğa pe nehê no. A'ereki ji pavêi pe peko ji ahe mbo'epyrame kiromo jate pejikovo ji pavêi, ei Jesus'ga ға pe.

16

1—A'e ko ji poha pe me tapejikopigyme ti ji rehe, ei Jesus'ga ға pe. ² Aerê po ti ға pe mondoukahetei pejatykahava hugwi nehê. Aerê po ti ға pe jukai nehê no nahã nhande tipoko Tupana'ga javo tehe nehê, ei ға. ³ Nahã po ti ға ndekote'varuhui pe me nehê. A'ereki ға ndokwahavi jiruva'ga okoe'yma ға pavêi. Ga ndajikwahavi okoe'yma ji pavêi no, ei Jesus'ga ға pe. ⁴ A'e ko ji poa pe me kiro tapekwahava'ja ti nhinhi'iga aerê nehê. Ihorame gandeokte'varuhua japiavo po ti pe ei a'ero nehê: “Jesus'ga omombe'u nhoġwenonde a'ea nhande ve,” pe'ji po ti pe nehê, ei ға.

Tupana'ga ra'uva rekoa

Igwete Jesus'ga ei:

—Pe mbo'epyrame ji nda'ei poa pe me ikwehe, ei Jesus'ga ға pe. A'ereki a'ea rupi pe pavêi ji rekoiki ikwehe, ei ға.

⁵ —Aġwamo po ti ji hoi ға pyri nehê – kiroki ға ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ға pe. Emo pe ndape'ei pa ji ve: “Mome tuhê po ti nde hoi nehê?” ⁶ Jihoa imombe'uro ġwaramo pe me pekoveveuhu pe a'ero, ei

ga. ⁷ A'itituhēva'ea ji imombe'ui pe me. Jihoa po ti pyry hete tuhē pe me nehē, ei ga. Ji hoe'ymame nduri po ti pepokohara pe pyri nehē Tupana'ga ra'uva. Ji horame po ti ji a'ea mbuhurukari pe pyri nehē, ei ga ga pe. ⁸⁻¹¹ Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nharōe'ŷve'ga pe gandeokote'varuhua rehe. A'ereki ojikoge'ymame ji rehe ga oko te'varuhu a'ero, ei Jesus'ga. Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari ga pe gandeaporogitakatue'yma jipryhetea rehe no. A'ereki jipryva gwaramo jiruva'ga ji mbuhurukari kiro ojipyri. A'ero po ti pe ndajirepiaga'javi nehē, ei ga ga pe. Tupana'ga ra'uva urame po ti ikwahavukari nharōe'ŷve'ga pe gandeaporogitakatue'yma Tupana'ga ea rehe no. A'ereki Tupana'ga e'i jipe ganduvihavuhu'ga pe Satanás'ga pe: "Ereko te'varuhu nde. Ereho po ti nde hahyva'ea ruvihava pype ejiheve'ga pavēi nehē," e'i jipe Tupana'ga ga pe, ei ga. A'ea nhaporemō po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nharōe'ŷve'ga pe nehē a'ea urame hepiuka nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹² —Koji'i tehe po ti imombe'ui pe me hamo. Emo agwamo ndoki a'ea peakagi pe, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Tupana'ga ra'uva urame pe pyri po ti okwahavuka pa a'itituhēva'ea pe me a'ero Tupana'ga mombe'gwovo nehē, ei ga ga pe. Gweaporogita pyvō rūi po ti gara'uva nhi'igi nehē. Gwemienduva ti imombe'ui nehē. Aerēva'ea po ti a'ea imombe'ui pe me nehē no, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁴ Tupana'ga ra'uva po ti henduvi nhinhi'iga ji imombe'urame jupe jireaporogita Tupanamo nehē, ei ga. A'ero po ti gara'uva imombe'ui a'ea jitehe pe me nehē. Nahā po ti imboukwahavi pe me jiruvihavuhetea Tupana'ga ruvihavuhetea nehē, ei ga ga pe. ¹⁵ Jireaporogita ko jiruva'ga reaporogita javijitehe, ei ga. Nurā ji ei pe me ko: "Tupana'ga ra'uva po ti henduvi nhinhi'iga ji imombe'urame jireaporogita jupe nehē," a'e ji. "A'ero po ti imombe'ui a'ea jitehe pe me nehē," a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ga pe.

Aheroryvagwama

¹⁶ —Kotihī po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerē po ti pe ji repiaga'javi nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁷ Nurā jararamo Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ojohupe:

—Marāi ga poro javo nhande ve? ei ga. A'ereki ga e'i: "Kotihī po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerē po ti pe ji repiaga'javi nehē," e ko ga ko, ei ga. "A'ereki ji aho kiro jiruva'ga pyri," e ko ga nhande ve ko, ei ga ojohupe. ¹⁸ Gara pe po ga ei kotihī po ti nahā nehē javo? ei ga. A'ereki nhande ndikwahavi a'ea, ei ga.

¹⁹ Jesus'ga okwahavipe ganhi'iga ojohupe. "Toro'e po ga pe," ei ga ji ve novia, ei ga ovyteri pe.

Nurā ga ei ga pe:

—"Marāi ga?" pe'ji pe ojohupe ra'e, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki ji a'e pe me ko: "Kotihī po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerē po ti pe ji repiaga'javi nehē," a'e ko ji pe me ko, ei ga. ²⁰ Tamombe'u katu tuhē pe me a'ero, ei ga. Pejehe'o hete po ti pe ji rehe nehē pejikovevehuro ji manorame nehē. Nharōe'ŷve'ga po ti a'ea horyory ji manorame nehē, ei ga. Pekoveveuhu jiji po ti pe nehē. Emo kotihī po ti pendekovevehua ipigi pe hugwi nehē. A'ero po ti pe ndoryva'javamo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²¹ —Tamombe'u ti pe me a'ea javijiteheva'ea, ei ga. Kunhahēa gwa'yra mbo'agwerirame okoveveuhu jiji a'ero hahya rehe. Aerē gwa'yra mbo'arirē hēa roryva'javamo okovo ipita'ngia rehe, ei ga. Omoka'nhy hēa hahya a'ero. A'ereki hēa hory hete gwa'yra rehe, ei ga ga pe. ²² Na jitehe po ti pe peko a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe. Kirogwe pe ndekovevehui jiji. Emo aerē ji pe ndepiaga'javame po ti pe ndoryva'javamo nehē. A'ero po ti ga nomombigi tuhē pendoryva pe hugwi nehē, ei ga ga pe.

²³ —A'ea rupi po ti pe ndape'ea'javi ji ve nehē marā nanongara javo nehē, ei Jesus'ga ga pe. Tamombe'u katu tuhē pe me. Pe poranduvame jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero a'ero po ti ga pe nhi'ipo'ruui nehē, ei ga ga pe. ²⁴ Jireheva'ero pe napeporanduvi ve ga hugwi. Peporandurandu ti kiro. A'ero po ti Tupana'ga pe nhi'ipo'ruui nehē, ei ga. A'ero po ti pe ndoryndoryhetero pejikovo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Penhimboitakwerimo ti peko

²⁵ —Opombo'embo'e ji jipi ojo'java'ea pyvō onhimiva'ea pyvō, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti ji a'ea pyvō rūi pe mbo'ei nehē. Amombe'u katu po ti ji jiruva'ga pe me nehē, ei ga ga pe. ²⁶ A'ea rupi po ti pe poranduvi jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero nehē, ei ga. Ji rūi po ti aporandu ga hugwi pe ndepyga nehē, a'e ji, ei ga. ²⁷ Pe tuhē po ti peporandu pejive ga hugwi nehē. A'ero po ti ga pe nhi'ipo'ruui nehē. A'ereki jiruva'ga jitehe pe arō hete. A'ereki pe ji arō hete herovia jiruragwera Tupana'ga hugwi, ei ga ga pe. ²⁸ Ajo tuhē ko ji jiruva'ga hugwi ua yvya koty ikwehe. Kiro po ti ji hoa'javi yvya hugwi nhinorameme nehē jigwovo jiruva'ga pyri jitehe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²⁹ Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Kirogwe nonhimimi ore ve nenhi'iga, ei ga ga pe. Eremombe'u katu nde kiro. ³⁰ Nurā ore ei nde ve: Erekwaha pa nde mbatera. A'ereki nde erekwahavipe orereporogita ore epotarameme nde ve marā javo, ei ga. Nurā ore heroviahetei nderuragwera Tupana'ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

³¹ —A'iti pe perovia kiro pejikoga ji rehe naerū? ei Jesus'ga ga pe.

³² Kirogwe tuhē po ti pe nhigwahembavi ji reja penhinhana pejigwovo penhonga pe nehē. Emo ji tehe rūi ako. Tupana'ga okoe'yimi ji pavēi jipi, ei ga ga pe. ³³ Amombe'u ji a'ea pe me tu katu ti pepy'a ji rehe pejikoty'aro gwaramo, ei ga. Nhiarōe'ýve'ga po ti okwahavuka hahyva'ea pe me nehē, ei ga. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga. A'ereki ji amombi nhiarōe'ýve'ga nduvihava'ga popoakara, ei Jesus'ga ga pe.

17

Jesus'ga nhi'iga Tupana'ga pe

¹ Onhi'imbavame gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga jovavuri yvagi pe tanhi'ĩ Tupana'ga pe javo.

—Apī, ei Jesus'ga ga pe. Oho kiro japiavo jiruvihavuhuhetea repiukara apiavo, ei ga. Ehepiuka ti kiro ga pe jiruvihavuhuhetea ji tahepiuka nderuvihavuhuhetea ga pe nehē no, ei Jesus'ga Tupana'ga pe. Ndera'yramo ji ei poro nde ve. ² A'ereki nde ere'e jipe ji ve: “Emongo pa ti vvyakotyve'ga enhimimbotarimova'ea rehe teremboheaporogita pyahu ti ga - kiroki ga ji ambojikoguka nde rehe,” ere ko nde ji ve, ei Jesus'ga javo uva'ga pe. ³ Nahā ga ndeaporogitapyahurame a'ero, ei ga. Ga nde kwaha hete ojikoga nde rehe gaha jate ko Tupanamo javo. Ga ji kwaha hete ojikoga ji rehe no ga ko Jesus Cristoramome Tupana'ga remimbuhurukaramo javo, ei Jesus'ga. ⁴ Ymya nde ei ji ve: “Ji mombe'umbe'u ti eparavykyavo ji ve,” ere ko nde ji ve, ei ga Tupana'ga pe. Kiro ji poravykypavi nde ve a'ero. A'ereki ji oromombe'u pa ga pe, ei ga. Nahā ji hepiukari nderuvihavuhuhetea ga pe avo yvya koty, ei ga Tupana'ga pe. ⁵ Apī, ymya yvya apoa renonde ji hereko nderuvihavuhuhetea hako, ei Jesus'ga. Erekoukara'ja ti ji ve a'ea jitehe ejipyri nehē, a'e ji nde ve, ei ga Tupana'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga mombegwovo Tupana'ga pe:

—Akwahavuka nderuvihavuhuhetea ga pe - kiroki ga nde erembojikoguka ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Ga ko ndereheve'ga. Nde eremo'emo'ē ga

ejive vyvakotyve'ga hugwi, ei ga. A'ero nde ga mbojikogukari ji rehe. Igwete ga ndekohetei nenhi'iga rupi ji imombe'urame ga pe, ei ga ga pe. ⁷ Kiro ga ei a'ero: "Tupana'ga reki omb'o'e Jesus'ga mbatera rehe nhaporemō," ei ga, ei ga. ⁸ A'ereki ji amombe'u ga pe nenhi'iga. A'ero ga ndekoi nenhi'iga rupi, ei ga ga pe. Okwaha hete ga jururagwera nde hugwi. Gwerovia hete ga a'ero ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo Tupana'ga pe.

⁹—Ga ndepyga ji nhi'igi nde ve teremombyry ti ga pe javo, ei ga Tupana'ga pe. Ji nanhi'igi nearōe'yve'ga ndepyga, ei ga. Emo kiroki ga nde erembōjikoguka ji rehe – gahā ko ji ahepy javo nde ve. A'ereki ga ndereheva'ero, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Kiroki ga ojiko ji rehe – ga nhaporemō ko ndereheve'ga. Ndereheve'ga jitehe ko jireheva'ero no, ei ga. Igwete po ti ga hepiukari jiruvihavuhetea nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹—Apī, kiro po ti ji hoi nde pyri nehē, ei ga ga pe. Ndajuva'javi ji avo vyva koty a'ero. Jireheve'ga ki a'e te u ve kokoty, ei Jesus'ga ga pe. Apī, ndepyry hete nde. Ereko katu ti ga ndepopoakarimo – a'ea nde erembuhu ji ve jipi ejipopoakara, ei ga ga pe. Ereko katu ti ga toko ti ga nhande ja a'ero nehē. Ojo'ja nhandeaporoğita jipi. Gandeaporoğita po ti ojo'ja a'ero nehē no, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Jiruvame ga pyri ji ga nderekokatui jipi ndepopoakarimo. Ejipopoakara jitehe nde erembuhu ji ve nohō, ei ga ga pe. A'angu ji ga nderekovo jipi. A'ero po ti ga nhaporemō ndopo'ru'i hahyva'ea nehē, ei ga. Gaha jate po ti opo'ru hahyva'ea – kiroki ga garekote'varuhua gahoagwama hahyva'ea ruvihava pype. Opo'ru tuhē ti ga nerembikwatijarukara – kiroki ikwatijara ga mombe'u nhogwenonde hako, ei Jesus'ga ga pe.

¹³—Apī, kiro po ti ji hoi nde pyri a'ero nehē, ei ga. Poa nhaporemō ji ei kiro gandovaki jihoa renonde tohoryory hete ti ga. Gandoryhetea po ti jiroryhetea javijitehe nehē, ei ga ga pe. ¹⁴ Amombe'u ji nenhi'iga ga pe jipi, ei ga. A'ero nearōe'yve'ga noarōhetei ga. A'ereki gandeaporoğita ko nearōe'yve'ga ndeaporoğita ja rūi, ei ga. Ga ko ji javijitehe a'ero. A'ereki jireaporoğita ko nearōe'yve'ga ndeaporoğita ja rūi no, ei Jesus'ga ga pe.

Igwete ga ei Tupana'ga pe gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo:

¹⁵—Apī, ji nda'ei nde ve: Eroho ti ga vyva hugwi, ei ga. Nahā ji ei: Ereko katu ti ga Diabo'ga ti tombo'eyme ga okote'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. ¹⁶ Jireaporoğita ko nearōe'yve'ga ndeaporoğita ja rūi. Na jitehe jireheve'ga ndeaporoğita ko nearōe'yve'ga ndeaporoğita ja rūi no, ei ga ga pe. ¹⁷ Emongo ti ga enhimimbotarimova'ea rehe enhi'iga pyvō a'itituhēva'ea pyvō, ei ga. ¹⁸ Nde ji mbuhuruka avo vyvakotyve'ga pyteri pe tomombe'u ti ga nhinhi'iga ga pe javo. Na jitehe ji nhiremimbo'ehara'ga mondoukari gapyteri pe no tomombe'u ti ga nhinhi'iga ga pe javo, ei ga ga pe. ¹⁹ Anhimongo ji neremimbotarimova'ea rehe nhinhi'igava'ega nde ve. Ga ndepyga ji nhimongoi a'ea rehe nhiremimbo'ehara'ga ti toko tuhē neremimbotarimova'ea rehe nehē no, ei Jesus'ga ga pe ga mombe'gwovo.

²⁰—Apī, nhiremimbo'ehara'ga jate rūi ji ga ndepygi nhinhi'iga nde ve, ei ga. Aerē po ti nhiremimbo'ehara'ga ji mombe'umbe'ui ojipe'ga pe nehē ga mbojikoguka ji rehe nehē no. Ga jitehe ji ga ndepygi kiro no, ei ga Tupana'ga pe. ²¹ Anhi'ī ji nde ve jireheve'ga ndepyga a'ero ga nhaporemō ti toko ojipejiva'ea'java'ero, ei ga. Nde erejikoty'a ji pavēi. Ji ajikoty'a nde pavēi no, ei ga. Nhande pavēi ti jireheve'ga tojikoty'a no nearōe'yve'ga ti togwerovia nhimbuhuruka nde hugwi a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ²² Apī, nde ererekouka ji ve ejuvihavuhetea. Na jitehe ji arekouka a'ea ga pe no toko ti ga ojipejiva'ea'java'ero nhande javijitehe nehē no, ei ga Tupana'ga pe. ²³ Ji ajikoty'a ga pavēi. Nde erejikoty'a ji pavēi no, ei ga. Nahā ti ga toko

hete ojipejiva'ea'java'ero, nearõ'e'ÿve'ğa ti tokwaha nhimbuhurukara nde hugwi, ei ga. Ga ti toko hete ojipejiva'ea'java'ero nearõ'e'ÿve'ğa ti tokwaha neremiarõhetea jireheve'ğa ndehe, ei ga. A'ereki nde ji arõ hete. Na jitehe nde ға arõ hete no, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²⁴—Apī, ei Jesus'ga. Nde erembojikoguka ға ji rehe ikwehe, ei ga ojiheve'ga mombe'gwovo. Apota hete ji ғanduғawama jijipyri – perope ji aho kiro jitupa – tohepia ti ға jiruvihavuhuhetea Tupanamo nehē, ei ga. A'ea nde ererekouka ji ve. A'ereki ymya yvya apoa renonde nde ji arõ hete, ei ga Tupana'ga pe. ²⁵ Apī, ei Jesus'ga. Erekokatue'ymi ko nde. Nearõ'e'ÿve'ğa nandekwahavi reki, ei ga. Ji ki a'e te orokwaha nde. Igwete jireheve'ga ikwahavi nhimbuhurukara nde hugwi, ei Jesus'ga ға mombe'gwovo ға pe. ²⁶ Akwahavuka ji ға pe ndereaporogita. Koji'i po ti ji ikwahavukari a'ea ға pe nehē no toarõ hete ti ға ojipe'ğa javo, ei ga. A'ereki nde ji arõ hete. Na jitehe po ti ға ojipe'ға arõhetei a'ero nehē. Akwahavuka po ti ji ға pe ndereaporogita tajikoty'a ti ji ға pavēi nehē no, ei Jesus'ga ға pe.

18

Ahe opyhyguka Jesus'ga

(*Mateus 26.47-56; Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53*)

¹ Onhi'imbavame Tupana'ga pe Jesus'ga hoi cidade hugwi ғwemimbo'ehara'ға pavēi. Igwete ға yahavi yakwa'via aherovai Cedrom aherovai. Matetÿhava pype ға hoi ovahema. ² Kiro Judasva'ea – ahe opyhyguka ғwerī Jesus'ga – kiro Judasva'ea soldados'ға nderuri Jesus'ға pyri. A'ereki ahe okwaha hete pea. A'ereki pevo Jesus'ға onhogwovati jipi gaha ғwemimbo'ehara'ға pavēi. ³ A'ero Judasva'ea soldados'ға nderuri guardas'ға ndeheve – kiroki guardas'ға ғwepia katu judeus'ға jatykahavuhua jipi. A'ereki mbatera kwava'ehara'ға nduvihava'ға omondouka ға Judasva'ea rupi fariseus'ға pavēi. Ғweru ға itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve. Yhyga ға ғweru hyapehava reheve onhimongyavo. Nahā Judasva'ea ға nderuri Jesus'ға pyri a'ero. ⁴⁻⁵ Ojikwe Jesus'ga okwaha opyhygagwama novā. Igwete ға hoi ға novatiamo. Ga pyri Judasva'ea rekoī o'ama.

—Mome ahe pe peheka? ei Jesus'ga ға pe.

—Jesus'ga Nazarépeve'ga, ei ға ға pe.

—Jihi ko a'ea, ei Jesus'ga ға pe.

⁶ Ga erame poro ға hyrygi ojakykwe koty o'a yvyvo upa. ⁷ Igwete Jesus'ga ea'javi ға pe:

—Mome ahe pe peheka naerū? ei ga.

—Jesus'ga Nazarépeve'ga, ei ға ға pe.

⁸ —Ji ko a'ea, a'e ko ji pe me ko, ei ga. Jihi pe ji reka. Na ға hoi a'ero nhiremimbo'ehara'ға, ei ға ға pe.

⁹ A'ereki ojikwe ға ei Tupana'ga pe: “Apī, kiroki ға nde erembojikoguka ji rehe – a'angu ji ға nderekokatuavo,” ei ga. “Nurā po ti ға nhaporemō ndopo'ruī hahyva'ea nehē, a'e ji,” e'i jipe ға Tupana'ga pe. Nurā ға ei kiro soldados'ға pe: “Na ға hopavi a'ero nhiremimbo'ehara'ға.”

¹⁰ Kiro Simão Pedro'ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea Malco'ga nambi'oga garovai pytera koty. Malco'ga oporavyky jipi ikwava'ehara'ға nduvihavuhu'ға pe gapyriva'ero. Gaha Pedro'ga onambi'o. ¹¹ A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Emondeva'ja ti eitakyhea'javuhuva'ea haimbepirohokava pype, ei ga ға pe. Apo'ru tuhē ti ji hahyva'ea nehē, ei ga. A'ereki a'ea ko jiruva'ға remimbotarimova'ea ji ve, ei ға Pedro'ға pe.

Ahe gweroho Jesus'ga Anásva'ea pyri

¹² A'ero soldados'ga nduvihavuhu'ga Jesus'ga pyhygi ga rerekovo soldados'ga pavêi guardas'ga pavêi no. Igwete ga ga pokwari ga rerogwovo. ¹³ Anás'ga pyri na'ê ga ga rerohoi. Anás'ga ko Caifás'ga rembirekohêa ruva'ga. Caifás'ga ko ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga a'ea rupi. ¹⁴ Gaha e'i jipe judeus'ga nduvihava'ga pe ga mo'gitavo: "Ojipejive'ga po ti omano nhande repykavamo nehê hamo," e'i jipe Caifás'ga ga pe. Anás'ga pyri na'ê ga Jesus'ga rerohoi a'ero.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(Mateus 26.57-58, 69-70; Marcos 14.53-54, 66-68; Lucas 22.54-57)

¹⁵ Igwete Simão Pedro'ga hoi Jesus'ga reviri. Ga rupi ojipe'ga hoi no Jesus'ga remimbo'ehara'ga jitehe. Ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga okwaha heta reki Pedro'garupive'ga. Nurã ga reki garonga rokari pe Jesus'ga reviri. ¹⁶ Pedro'ga ki a'e te opyta jiji o'ama mytu'ê me hokairungava rovapytymbava pyri. A'ero akoja'ga – ga ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga okwaha – a'ero ga hoa'javi mytu'ê me javo hovapytymbava rerekoharahêa pe emongiuka ti Pedro'ga javo. Igwete hêa Pedro'ga mongiukari okari pe ga mo'ama. ¹⁷ A'ero hêa ei Pedro'ga pe:

–Nde nderekoi akoja'ga remimbo'eharamo no naerũ? ei hêa ga pe.

–Ji ko a'ea rui, ei ga o'mbero hêa pe.

¹⁸ Pevo ga ami tata rembeyvyri ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'gareheve'ga guardas'ga pavêi. A'ereki iroyxa'gahi ypytunimo. Nurã ga imondygi tatapynha xajipe'e javo. Pevo ga ami tata pyri a'ero. Igwete Pedro'ga hoi o'ama ojipe'eavo ga pyri.

Marã? e'ie'i Anásva'ea Jesus'ga pe

(Mateus 26.59-66; Marcos 14.55-64; Lucas 22.66-71)

¹⁹ Kiro ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga ei Jesus'ga pe:

–Marã noremimbo'ehara'ga ndekoi naerũ? ei ga. Gara rehe nde ga mbo'embo'ei jipi? ei ga Jesus'ga pe.

²⁰ –Ojipe'ga pe nhaporemõ ji imombe'umbe'ui gandovaki jipi, ei Jesus'ga ga pe. Judeus'ga jatykahava pype ji ga mbo'embo'ei jipi judeus'ga jatykahavuhua pype no. Ji namombe'unhimimi reki ga pe jipi, ei ga ga pe. ²¹ Marã nde euhui ji ve naerũ gara rehe nde ga mbo'ei jipi javo ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Nhirenduhara'ga koi okwaha nhiremimbo'eagwera. Ga pe ti emombe'uuka nhinhi'iga a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

²² A'ea erame guarda'ga – kiroki ga ga ppyvo o'ã – ga Jesus'ga rova petegi.

–Maranuhũrame nde ei poa javo ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga pe? ei ga Jesus'ga pe.

²³ A'ero Jesus'ga ei:

–Po ji ete'varuhui, emombe'u ti ji'ete'varuhagwera a'ero, ei ga. Ji ekaturame po ga ndajirovapedegi ramo, ei Jesus'ga.

²⁴ Kiro Anás'ga ga rerohoukari Caifás'ga pyri ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga pyri. Opokwariji ga Jesus'ga.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, e'ia'ja Pedrova'ea

(Mateus 26.71-75; Marcos 14.69-72; Lucas 22.58-62)

²⁵ A'ea ja Pedro'ga jipe'ei tata pyri o'ama. Igwete pevove'ga ei ga pe a'ero:

–Nde nderekoi garemimbo'eharamo naerũ? ei ga ga pe.

Igwete Pedro'ga ei:

–A'ea rui ko ji, ei ga o'mbero ga pe.

²⁶ Igwete ojipe'ga ei Pedro'ga pe no – kiroki ga oporavyky ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga pe gapyriva'ero. Pedro'ga gare'yja'ga nambi'ogipe itymipyra pyri. Igwete ga ei kiro Pedro'ga pe:

–Orohepia po ji nde Jesus'ga pyri itymipyra pyri rajii, ei ga ga pe.

²⁷ –Ji rui tuhê koi oji'i, e'ia'ja Pedro'ga ga pe.
Nanime inamuti'ga nhi'igi o'ama.

Pilatosva'ea e'i marã Jesus'ga rekoa javo

(Mateus 27.1-2, 11-14; Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5)

²⁸ Ypyhajive judeus'ga nduvihava'ga Jesus'ga rerohoi Caifás'ga ronga hugwi. Governador'ga rongaruvihai pe ga ga rerohoi Pilatos'ga rongaruvihai pe. Igwete ga Jesus'ga mondoukari ga mo'amauka Pilatos'ga pyri. Judeus'ga nduvihava'ga ndoki ipype. Aereki judeus'ga ndoki tuhê judeus'garüive'ga nonga pype ojihe'are'yma ga ndehe jipi. “Po ti nhande hoi ipype, a'ero po ti nhande nhimbote'varuhui Tupana'ga pe nehê,” ei ga. “Nhanenimbote'varuhurame po ti nhande ndi'ua'javi toryva rupiara nehê,” ei ga. Nurã judeus'ga nduvihava'ga ndoki Pilatos'ga ronga pype. Igwete ga Jesus'ga mondoukari Pilatos'ga pyri. ²⁹ A'ero Pilatos'ga ruri mytu'ê me javo ga pe.

–Marã pe'eagwama Jesus'ga pe naerũ? Marã garekote'varuhua naerũ? ei Pilatos'ga ga pe.

³⁰ Igwete ga ei ga pe:

–Po ga ndokote'varuhui jipi hamo, a'ero po ore norokwava'egi ga kiro nde ve hamo, e'i tehe ga Pilatos'ga pe.

³¹ –Pe tuhê ti peroho ga a'ero imbohahyavo ga pe nehê penamonhava'ea nhi'ipo'ruavo nehê, ei ga judeus'ga nduvihava'ga pe.

Igwete ga ei:

–Torojuka ti ga novia, ei ga. Emo romanosramo pe ndapejukaukari ga ore ve, ei ga Pilatos'ga pe. Pehe ti pejuka ga a'ero romanosramo, ei ga ga pe.

Romanos'ga o'erame oko te'varuhu hete ga javo, a'ero ga ga kutugi yva rehe ga mbovyva ga jukavo. Igwete judeus'ga ei Pilatos'ga pe: “Pehe ti pejuka Jesus'ga romanosramo,” ei ga. ³² E'i ga a'ea Jesus'ga nhi'ipo'ruavo. Aereki Jesus'ga omombe'u jipe omanoagwama yva rehe nahã ti ga ji ukai javo.

³³ A'ero Pilatos'ga hoa'javi onga pype Jesus'ga mbuhuruka ojipyri.

–Ndehe ko judeus'ga nduvihavuhetero naerũ? ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

–Ndehe tuhê erekwaha nanongara? ei ga. Mara'ngu po nahã ojipe'ga ji mombe'gwovo nde ve ra'e? ei ga ga pe.

³⁵ –Jihi ko nda'ei a'ea, ei ga. Ji ko judeu rui! ei Pilatos'ga. Ndere'yja'ga tuhê reki nde pyhy nde rerua ji pyri ikwava'êhara'ga nduvihava'ga pavêi, ei ga. Marã nderekote'varuhua naerũ? Nde ganduvihavuhuro tuhê ereko naerũ? ei ga Jesus'ga pe.

³⁶ –Ji ko vvyakotyve'ga nduvihava'ga atyvi, ei Jesus'ga ga pe. Po ji ganduvihava'ga ja hamo, a'ero po jireheve'ga ga avykyi ji repyga hamo tomondoyme ti ga ga judeus'ga nduvihava'ga po pe javo hamo, ei ga. Ji ko avove'ga nduvihava'ga atyvi reki, a'e ji nde ve, ei ga Pilatos'ga pe.

³⁷ A'ero Pilatos'ga ei ga pe:

–Nde ko huvihavuhua tuhê naerũ? ei ga ga pe.

–Nde ere'e katu ji ve nde ko huvihavuhua javo, ei Jesus'ga ga pe. Ajo ji ji'a vvyakotyva'ero kako tamombe'u ti ga pe a'itituhêva'ea javo, ei ga. Kiroki ga oko hete a'itituhêva'ea rehe – ga gwendu katu nhinhi'iga a'ero, ei ga ga pe.

³⁸ –Manongara tuhê po a'itituhêva'ea naerũ? ei Pilatos'ga ga pe a'ero.

*Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga**(Mateus 27.15-31; Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25)*

A'ero Pilatos'ga hoa'javi mytu'ē me judeus'ga pyri.

–Ga ndokote'varuhui'i'i, a'e ji pe me, ei ga. ³⁹ Nahā ji ei pe me kiro a'ero. Kwara nanani Páscua aporame pe ei ji ve ipyhygipyra'ga rehe. A'ero ji ga mohemukari cadeia hugwi, ei Pilatos'ga ga pe. Ma'ga ji amohemuka kiro pe me a'ero? Amohemuka po ti ji pe me Jesus'ga penduvihavuhuhete'ga? ei ga ga pe.

⁴⁰ –Ga rui tuhē! ei ga ohapukaita. Teremohemukari tuhē akoja'ga! ei ga. Barrabás'ga ti emohemuka, ei ga Pilatos'ga pe.

Barrabás'ga ko governo movahīve'ga okote'varuhuve'ga.

19

¹ A'ero Pilatos'ga Jesus'ga kupepytera nupanupāukari ipira'javuhuva'ea pyvō. ² Igwete soldados'ga Jesus'ga rerekomemuapotari. Nurā ga ipovāpovani yhypoa hatiuhūva'ea onhatima'gatuva'ea apovo. Igwete ga inogi Jesus'ga aka'ga rehe nahā huvihava'ga akanitara javo tehe. Igwete ga imongiukari ga pe tapy'ynhapi'gwaga'ahiva'ea nanongara huvihava'ga omongi javo ga pe. ³ Nahā ga Jesus'ga rerekomemui u'ua ga pyri.

–Ejory ti judeus'ga nduvihavuhuhetero, e'iuhu ga onhi'igā mondovo ga pe.

Igwete ga garova petepetegi ga rerekovo. ⁴ Aerē Pilatos'ga hoa'javi mytu'ē me judeus'ga pyri.

–Pehepia ga, ei ga. Kiro ji ga mbuhurukara'javi pe pyri tapekwaha ti ji'ee'yma ga pe. A'ereki ga ndokote'varuhui'i'i reki, ei Pilatos'ga ga pe.

⁵ A'ero Jesus'ga heruri tapy'ynhapi'gwaga'ahiva'ea rerekovo. Hatiuhūva'ea ga gwereko oaka'ga rehe ipovanipyra. Igwete Pilatos'ga ei:

–Kiro ki ga u! Pehepia ga! ei ga ga pe.

⁶ Kiro ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga ga repiagi guardas'ga pavēi. A'ero ga hapukajahivi javo:

–Ejukauka ga! ei ga. Embovyruka ga yva rehe!

Igwete Pilatos'ga ei ga pe:

–Pe tuhē ti pembovy ga jukavo yva rehe, ei ga ga pe. Ji ki a'e te a'e pe me: Ga ndokote'varuhui'i'i, ei ga ga pe.

⁷ Igwete judeus'ga ei ga pe:

–Oreramonhava'ea e'i ikwatija hako: “Kiroki ga ombotegwete Tupana'ga –pejuka po pe gaha hamo,” ei ahe hako, ei ga. Nurā reki ore ga jukaukapotari kiro. A'ereki ga e'i: “Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako,” ei ga, ei ga Pilatos'ga pe.

⁸ A'ea renduvame Pilatos'ga kyhyjihetei mara'ngu po ga Tupana'ga ra'yra'ga tuhē javo. ⁹ Igwete ga hoa'javi ongaruvihava pype javo Jesus'ga pe:

–Mome ahe tuhē nde naerū? ei ga ga pe.

Emo Jesus'ga nonhi'igi ga pe. ¹⁰ Igwete Pilatos'ga ei ga pe:

–Nerenhi'igihū nde ji ve? ei ga. Nderekwahavi tuhē nde jipopoakara naerū? Ganduvihavamo ji erame ga pe po ti ga nde mohemi nehē, ei ga. Ji erame ga pe po ti ga nde kutugi yva rehe nde jukavo nehē, ei ga Jesus'ga pe.

¹¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

–Tupana'ga nde mbopopoakaramame jate po nde popoakaramo ji jukavouka ga pe, a'e ji nde ve, ei Jesus'ga ga pe. Nurā kiroki ga ji mondouka nde ve – nde hohe'i tehe ga rekote'varuhui a'ero, ei ga ga pe.

¹² A'ero Pilatos'ga ei ovytyeri pe: “Tamohemuka tuhē ti Jesus'ga.” Judeus'ga okwaha a'ea. Nurā Pilatos'ga horame ga pyri ga hapukajahyahivi ga pe:

—Ga mohemukarame po ti nde nderekokatua'javi nhandervihavuhu'ga pe César'ga pe. A'ereki Jesus'ga e'i tehe: “Jihi ko gānduvihavuhuhetero,” ei gā. Nanongara'gā ko omovahī César'ga. Jesus'ga mohemukara renduvame po ti César'ga nhimboahihetei nde ve a'ero nehē, ei gā Pilatos'ga pe.

¹³ A'ea renduvame Pilatos'ga Jesus'ga mbuhurukari onga hugwi. Igwete ga apygi juizes'ga apykava rehe oina – perope gā omondo itapereuhua yja rehe inoḡa. Judeus'gā nhi'igimo pevova'ea rera ko Gabatá. ¹⁴ Kiro ko sexta-feira. A'ea rupi judeus'gā omboavujikwe mbatera toryva rupiara Páscoa rupiara. Ahaji katu Pilatos'ga apygi a'ero, ta'e ti kiro gareaporoḡita pe javo judeus'gā pe.

—Pehepia te pejuvihavuhuhete'ga! ei ga Jesus'ga repiuka gā pe.

¹⁵ Emo gā hapukajahyahivuhui javo ga pe:

—Embovyruka ga! ei gā. Embovyruka ga! Ejukauka ga yva rehe! ei gā ga pe.

—A'iti re po ti ji ga mbovyrukari ga jukavouka penduvihavuhuhete'ga nehē? ei Pilatos'gā gā pe javo.

—César'gā jate ko oreruvihavuhu'ga! ei gā ga pe. Ndorogwerekoi ore ojipe'ga oreruvihavuhuro, ei ikwava'ēhara'gā nduvihava'gā ga pe javo.

¹⁶ A'ero Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari ḡapo pe soldados'gā ti tokutu ga yva rehe ga mbovyava javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovyava

(Mateus 27.32-44; Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43)

¹⁷ Igwete soldados'gā Jesus'ga rerohoi a'ero cidade hugwi. Gajati'yva rehe gā herohoukari ga pe yva gajukahava rupiara. Aerē gā Jesus'ga rerovahemi vvytyra rehe. Yvytyra rera ko Aheapindava. Judeus'gā e'i jupe Gólgota.

¹⁸⁻²³ Pevo gā Jesus'ga rerovahemi hekyita gapira ga hugwi. Igwete gā ga kutugi a'ero yva rehe ga mbovyava ga mo'ama ga jukavo. Ojikwe Pilatos'ga okwatijarukaripe yva raygwera rehe. Igwete ga imondoukari ikutugauka Jesus'ga arimo. Nahā i'e'i ikwatijara: “Agwa'ga ko Jesus'ga Nazarépeve'ga. Ga ko judeus'gā nduvihavuhuhete'ga,” e'i ikwatijara yva raygwera rehe. Pilatos'ga okwatijaruka a'ea judeus'gā nhi'igimo. Okwatijaruka ga romanos'gā nhi'igimo no. Okwatijaruka ga gregos'gā nhi'igimo no. Igwete Pilatos'ga imondoukari yva raygwera ikutugauka yva rehe Jesus'ga arimo. A'ero he'yjuhuvé'gā nhi'igi jupe judeus'gā. A'ereki ira'agwe Jesus'ga kutuhava cidade hugwi. A'ero ikwava'ēhara'gā nduvihava'gā ei Pilatos'ga pe novia:

—Terekwatijarukari: “Ga ko judeus'gā nduvihavuhuhete'ga,” ei gā ga pe. Nahā ekwatijaruka: “Agwa'ga e'i ojive: ‘Ji ko judeus'gā nduvihavuhuhetero.’” A'ea ekwatijaruka inoḡa hehe, ei gā Pilatos'ga pe novia.

Emo Pilatos'ga e'i gā pe:

—Na tu ve te nhirembikwatijarukaragwera, ei ga.

Igwete soldados'gā Jesus'ga kutugi yva rehe ga mbovyava ga mo'ama ga jukavo. Igwete ga mokonhava'ea mbojogwovai Jesus'ga rehe ahe mo'ama ojipea rehe yva rehe. Jesus'ga ahepyteri pe o'ā.

Aerē soldados'ga ipyhygi gapira ima'eamo ojohupeupe. Quatrove'ga onhinanhinani ipyhygi ojipeji gapira ojive. Aerē gā ojipea ipyhygi nimbojahava'ea kirojateva'ea. ²⁴ Igwete gā ei ojohupe:

—Kia ti timbotararagyme, ei gā ojohupe. Manamo po ti nhande herekoi gapira nehē? ei gā. Timombo'ri ti ita'java'ea herekohavamo, ei gā ojohupe.

Nurā ga imombo'ri gapira rehe. Nahā soldados'gā ndekoi tapy'ynhapira rehe a'ero. Oma'emaē gā Jesus'ga pira ga nhi'ipo'ruavo a'ero. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhogwenonde Cristo'ga nhi'igāgwama hako. Nahā Cristo'ga ei:

“Oma'ê ga jipira ojohupe,” ei ga.
 “Ojipea rehe ga imombori ita'java'ea,” ei ga.

Ikwatijara omombe'u ganhi'igagwama hako. Na tuhê reki soldados'ga ndekoi gapira rehe a'ero ipojoykavo ojive ikwehe.

²⁵ Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi. Pevo ahe ami Jesus'ga kutuhava pyri. Jesus'ga yembora irühêa pevo o'ã ahe pyri no Mariahêa no – kiroki hêa Clopas'ga rembirekohêa. Maria Madalenahêa pevo o'ã ga pyri no. ²⁶ Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi a'ero gwemimbo'ehara'ga reheve gwemiarôhara'ga reheve. A'ero ga ei o'yembora pe:

—Ha'i, ei ga. Gaha po ti oko ndera'yra ja nehê ji py'rovo nehê, ei ga ahe ve.

²⁷ Gwemimbo'ehara'ga pe ga ei a'ero:

—Hêa po ti oko ndehya ja nehê, ei ga. Ereko katu ti hêa a'ero eyhêaramo, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero garemimbo'ehara'ga ahe rerohoi gwonga pe. Igwete ga ahe repiakatui jipi.

Jesus'ga omano

(*Mateu 27.45-56; Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49*)

²⁸ Aerê Jesus'ga ei ovyvteri pe: “Anhi'ïpo'ru pa ji Tupana'ga kiro,” ei ga. Kirê ga ei:

—Jiygwei ji.

A'ea erame ga onhi'ïpo'ru ahe. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve Cristo'ga ygwejagwama mombe'gwovo hako.

²⁹ Gwereco pevo vinho tajahiva'ea ya'ia pype. A'ero ga ipyhygi jyruhuv'a'ea imondeva vinho pype ipimombyga vyvra rehe hissopo rehe. Igwete ga imbovyri imondovouka Jesus'ga juru pe topyte ti ga javo.

³⁰ Ipyterame Jesus'ga ei a'ero:

—Anhi'ïpo'ru pa ji, ei ga.

A'ero ga nhova'apyni omanomo.

Oykikutu ahe Jesus'ga

³¹ Aerê judeus'ga nduvihava'ga hoi javo Pilatos'ga pe:

—Emopenuka ti yvareheve'ga netymakağa tomanoğatu ti ga, ei ga ga pe. A'ero po ti ga ahera'oa mbojyvi herogwovo nehê, ei ga ga pe.

E'i ga a'ea Pilatos'ga pe. A'ereki a'ea ko sexta-feira mbatera mboavujikwehava ga pe. Ndotari ga ahera'oa mo'amipyra yva rehe sábadu rupi oporavykye'yma rupi. A'ereki a'ea ko huvihahetea ga pe sábadu Páscoa rekoro gwaramo. Nurã ga hoi javo Pilatos'ga pe tomopenuka ti ga ganetymakağa ga jukavouka javo. ³² A'ero Pilatos'ga soldados'ga mondoukari yvareheve'ga pyri. Igwete ga hoi Jesus'ga aherovaive'ga retymakağa nupamo imopena. Kirê ga hoi ojipe'ga pyri Jesus'ga rovai garetymakağa nupamo imopena.

³³ Urame Jesus'ga pyri ga ei reki:

—Omano jipe po ahe ra'e, ei ga.

Nurã ga nomopeni Jesus'ga retymakağa. ³⁴⁻³⁷ Emo soldado'ga Jesus'ga ykikutugi ta'akwara pyvô. Kiro gara'oa hugwi turi garekoa yhya pavêi. Imopene'ymame Jesus'ga kağa soldados'ga onhi'ïpo'ru ahe. A'ereki nahã Tupana'ga okwatijaruka ahe ve imombe'uuka hako.

“Nomopeni'i'i po ti ga gakağa nehê,” e'i ikwatijara hako.

Ojipea Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

“Gwepigwepia po ti ga gwembikutuhara'ga nehê,” e'i ikwatijara hako.

Kiroki ga omombe'u kiro pe me – gaha gwepia tuhê Jesus'ga manoagwera ikwehe. Omombe'u ga kiro pe me taperovia ti javo. Omombe'u katu ga. Okwaha hete ga a'ea a'itituhêva'ea ji amombe'u javo.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype
(Mateus 27.57-61; Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56)

³⁸⁻³⁹ Aerē José'ga hoi javo Pilatos'ga pe. Cidade de Arimatéia pe José'ga ruvi. Ojiko nhimi ga Jesus'ga rehe. A'ereki ga okyhyji judeus'ga nduvihava'ga hugwi. Igwete ga hoi javo Pilatos'ga pe.

–Taro ho ti Jesusva'ea ra'oa, ei José'ga ga pe.

–Kwa, ei Pilatos'ga. Eroho ti a'ero, ei ga ga pe.

A'ero ga hoi Jesus'ga ra'oa pyri Nicodemos'ga pavēi – gaha ymya oho Jesus'ga pyri ga repiaga ppytunimo raikwehe. Nicodemos'ga gweroho perfume apopyra ojupi. Japopyra ko mirra moha'java'ea aloés pavēi yvahugwiva'ea memei. He'yiva'ea ga gweroho trinta e cinco quilos. Ipo hyi hete japopyra. A'ero ga hoi ipyhyga Jesus'ga ra'oa. ⁴⁰ Igwete ga a'ea imamani tapy'ynhapipyryva pyvō imondovo perfume apopyra tapy'ynhapira pype inoga. A'ereki nahā judeus'ga omboavujikwe ahera'oa jipi ahetyama renonde. ⁴¹ Ira'agwe tuvi itymipyra Jesus'ga jukahava hugwi. Gwereco pevo itaruvihavuhua kwaruhua ahetyhavamō. Ndogwerecoangavi ve ahera'oa ipype. ⁴² Ira'agwe gwaramo José'ga Jesus'ga ra'oa rerohoi pevo imondovo inoga ipype. A'ereki gaporavykye'yma sábadō u gweri.

20

Jesus'ga okwera omanoa hugwi
(Mateus 28.1-8; Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12)

¹ Domingo rupi ppyhajive Maria Madalenhēa hoi itaruvihavuhua kwaruhu pe hepiaga – perope ga ono Jesus'ga ra'oa. Nako'egatui ve hēa horame. Igwete hēa hepiagi itauhua ikwaruhua rovapytymbava.

–Ope'auhu ga itauhua jurukwara hugwi! ei hēa.

² Igwete hēa jivyri onhana ua tamombe'u ti Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe javo. A'ero hēa ruri Simão Pedro'ga pyri ojipe'ga pyri no Jesus'ga remi-arōhara'ga. Igwete hēa imombe'ui ga pe.

–Gwenohē po ga nhandepojoykahareteva'ea ra'oa ikwaruhua hugwi raji'i, ei hēa. Ore ndorokwahavi kiro ahenoagawera, ei hēa ga pe.

³ Nurā Pedro'ga hoi ojipe'ga pavēi ogwovo itakwaruhu pe hepiaga. ⁴ Onha memei ga ojogwerogwovo. Ojipe'ga koji'i tehe onha Pedro'ga hohe ogwovo. Igwete ga vahemypyri ikwaruhu pe. ⁵ A'ero ga apyni tapy'ynhapipyryva repiaga ipype. Emo ga ndoki ipype. ⁶ Kiro Simão Pedro'ga vahemi ga reviri okiavo ipype. Igwete ga hepiagi tapy'ynhapipyryva no. ⁷ Pevo tuvi Jesus'ga aka'ga mamanipyra no. A'ea ko irupe'i tuvi tapy'ynhapipyryva hugwi onhimamana oina. ⁸ Kiro ojipe'ga reki ipype a'ero hepiaga – kiroki ga urypy ikwaruhu pe novīa. Igwete ga hepiagi herovia Jesus'ga kwerava. ⁹ A'ea rupi onhimi ve ga pe ikwatijara remimombe'ua. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i jipe: “Okwera'ja tuhē po ti ga omanoa hugwi nehē,” e'i ikwatijara hako. Emo a'ea onhimi ve ga pe. ¹⁰ Igwete ga jogwerojivrya'javi onga pe a'ero ojogwero'kuva.

Jesus'ga ojipiuka Maria Madalenava'ea pe
(Mateus 28.9-10; Marcos 16.9-11)

¹¹ Aerē Maria Madalenhēa ho'ajavi ojehe'gwovo o'ama mytu'ē me ikwaruhua pyri. Ojehe'orame hēa nhova'apyni hepiaga ikwaruhua pype. ¹² Igwete hēa mokonha'ga ndepiagi pevo Tupana'gapyryve'ga. Tigahivuhu gapira. Oapy ga oina Jesus'ga no'agweri pe. Ojipe'ga oapy Jesus'ga aka'agweri pe. Ojipe'ga Jesus'ga pyagweri pe oapy oina. ¹³ Igwete Mariahēa ga ndepiagi. A'ero ga ei hēa pe:

—Kui'i, maraname nde jehe'oi?

—Gwenohē ga jipojykahareteva'ea ra'oa, ei hēa. Ji ndakwahavi ahenogawera a'ero, ei hēa ga pe.

¹⁴ Onhi'igirē hēa jirovagi Jesus'ga repiagi novīa ga mombaragwa-have'yma. ¹⁵ Igwete ga ei hēa pe o'ama:

—Kui'i, gara rehe nde jehe'oi e'ama? Ma'ga nde ereheka naerū? ei ga hēa pe.

Igwete hēa etehei ovyvteri pe: “Ga ko itymipyra repiakatuhara'ga.” Nurā hēa ei ga pe:

—Po nde ahera'oa rerohoi raji'i emombe'u ti ji ve ahenogawera taroho ti a'ero, ei hēa ga pe.

¹⁶ —Maria, ei Jesus'ga hēa pe.

Kiro hēa jirovapavi ga koty ga repiakatuavo.

—Raboni, ei hēa ga pe. (A'ea judeus'ga e'i ombo'ehara'ga pe.)

¹⁷ —Tajipyhygi, ei Jesus'ga hēa pe. A'ereki ji ndajiupiri ve jiruva'ga pyri, ei ga. Eho ti nhirū'ga pyri nhiremimbo'ehara'ga pyri. Emombe'u ti nhinhi'iga ga pe tokwaha ti ga javo, ei ga. Kiro po ti ji jiuipiri jiruva'ga pyri ganduvete'ga pyri. Gaha ji ambohete Tupana'ga. Gaha ga ombohete no, ei ga. Emombe'u ti ga pe tokwaha ti ga jihoagwama ga pyri, ei Jesus'ga hēa pe.

¹⁸ Igwete Maria Madalena hēa hoi Jesus'ga remimbo'ehara'ga pyri javo.

—Ahepia ko ji nhandepojykaharete'ga ko! ei hēa ga pe.

Igwete hēa imombe'upavi Jesus'ga nhi'iga ojive.

Jesus'ga ojipiuka onzeva'ea pe

(*Mateus 28.16-20; Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49*)

¹⁹ A'ea rupi jitehe domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga ndekoi onhi-mono'oga onga pype ppytunimo. Hovapytymba katu ga. A'ereki ga okyhyji hete judeus'ga nduvihava'ga hugwi. Emo Jesus'ga uhu o'ama ojipiuka gapyteri pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga ga pe.

²⁰ Onhi'igame ga pe ga hepiukari opokutugagwera oykikutugagwera rehe. Ga repiagame ga ndoryndoryvamo a'ero. ²¹ Kiro Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Tu katu ti pepy'a, ei ga. Jiruva'ga ji mbuhuruka avo ikwehe tomombe'u ti ga nhinhi'iga javo ji ve ikwehe. Na jitehe po ti ji pe mondoukari nehē no tapemombe'u ti nhinhi'iga ojipe'ga pe nehē no, ei ga ga pe.

²² A'ero ga ipyi ga ndehe.

—Kiro ji imondo'i Tupana'ga ra'uva pe me. Peko ti a'ea rehe a'ero, ei ga ga pe. ²³ Po ti pe ei ojipe'ga pe Tupana'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga imombori tuhē ga hugwi, ei ga. Po ti pe ei ga pe Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga nomombori tuhē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga ojipiuka Toméva'ea pe

²⁴ Ojipe'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduvi pevo jara'ga pyri Jesus'ga jipiukarame ga pe. O Gêmeo ei ga ga pe Tomé'ga pe. ²⁵ Igwete jara'ga ei ga pe:

—Orohepia ore Jesus'ga oji'i, ei ga imombe'gwovo ga pe novīa.

E'ia'jaa'ja ga ga pe novīa. Emo ga ndogweroviarihu ganemimombe'ua ojive. Igwete ga ei ga pe:

—Ji tahepia na'ē ti itaju'ia rembikutugagwera gapo pe, ei ga. Tamondo na'ē ti nhipūa itaju'ia rembikutugagwera rehe. Tapo'ē na'ē ti gaykikutugagwera pype, ei ga. Nhipo'ēe'ymame po ti ji ndaroviarī tuhē gakwerava'java nehē, ei Tomé'ga ga pe.

²⁶ Irũa domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimono'o'ga'javi onga pype. A'ea rupi Tomé'ga rekoi ga pyri a'ero. Gwovapytymbava'ja ga onga novia. Emo Jesus'ga uhu o'ama ga pyri ojipiukara'java ga pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga ga pe.

²⁷ Igwete ga ei:

—Tomé, embuhu ti epũa jipokutugagwera repiaga, ei ga. Epo'ë ti jiykikutugagwera pype. Erovia tuhê ti jikweravagwera a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ A'ero Tomé'ga ei ga pe:

—Nde ko jipojykaharetero tuhê! Tupanamo tuhê ko nde! ei ga. Orombohete ji nde, ei ga.

²⁹ —Ji repiaga gwaramo nde heroviari a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Emo pyry hete jirepiage'yve'ga pe ga heroviarame ojikoga ji rehe, ei ga.

Okwatija ahe toko ti ga Tupana'ga pyri javo

³⁰ Jesus'ga oapoapo hete ahemonhimomby'ava'ea gwemimbo'ehara'ga pyteri pe jipi. Ji namombe'upavi ikwatijarame agwa. ³¹ Kia ki a'e te ji akwatija taperovia hete ti Jesus'ga rekohava javoji. A'ero po ti pe ei: “Ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo. Ga ko Tupana'ga ra'yramo tuhê,” pe'e po ti pe ga pe. Akwatija ji pe me tapendeaporoğita pyahu ti no pejikogame Jesus'ga rehe. A'ero po ti pe ndekoi avuirama yvagi pe Tupana'ga pyri nehê.

21

Jesus'ga ojipiuka seteva'ea pe

¹ Aerê Jesus'ga jipiukara'javi gwemimbo'ehara'ga pe a'ero okweravirê omanoa hugwi. Ypiahu pe Tiberiades pe ga jipiukara'javi ga pe. Nahã a'ero.

² Jesus'ga remimbo'ehara'ga ojogwereco ojogwerojuva: Simão Pedro'ga, Zebedeu'ga ra'yra'ga, Tomé'ga no – ga pe ga ei o Gêmeo. Natanael'ga oko ga pyri no – gaha u cidade de Canã pe Galilíapeve'ga gwyrri pe. Mokonha'ga ojogwereco ga pyri no. ³ Igwete Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Koro ji hoi imomboia pira mboahava, ei ga.

—Toroho ti nde rupi, ei jara'ga ga pe.

Igwete ga jogwerohoi onhinhağa yharuhua pype ojogwerogwovo. Nombo'ari'i reki ga imogo'eamo. ⁴ Kwara po'rirame Jesus'ga jipiukari o'ama yembe'yi pe. Emo garemimbo'ehara'ga nonhimombaragwahavi ve ga rehe. ⁵ Igwete ga ei ga pe:

—Napembo'ari pe mo? ei ga.

—Norombo'ari ore, ei ga.

⁶ —Pemombo ti pejovai pytera koty, ei ga. A'ero po ti pe imbo'ari nehê, ei ga ga pe.

A'ero ga imombori ojavai pytera koty. Kiro ga nombu'ava'javi pira mboahava yharuhua pype a'ero. Tegwete ga pe. A'ereki ipohyi hete ga pe pirare'yjuhua rerekovo gwaramo. ⁷⁻⁸ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga garemiarohara'ga ei Pedro'ga pe:

—Nhandepojykaharete'ga ko kiro oko, ei ga.

A'ea renduvame Simão Pedro'ga imongi opira i'arimova'ea nhapytiamu ojihe. A'ereki ga imbo'arame gwekyi opira. Igwete ga pori y pe ua. A'ereki ga ira'agwe u yembe'yva hugwi cem metros. Igwete jara'ga nduri yharuhua pype imoatamo pira mboahava herua pirahetehua reheve. ⁹ Jesus'ga omoka'ë pira tatapynha pyvô o'ama yembe'yi pe. Pão ga gwereco no. Igwete ga nduri o'eamo yhara hugwi hepiaga. ¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Peru ti mo penhimimbo'aripyra, ei ga ga pe.

11 Kiro Simão Pedro'ga henohe mi herohyryryga imboahava herua yembe'yi pe. Tynahê hete imboahava pirahetehua rerekovo. A'ereki he'yjuhu pira cento e cinquenta e três. Huvihaviha hete pira. Emo pira mboahava ndotorogi reki. 12 Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—He pejijo i'gwovo mo, ei ga.

Garemimbo'ehara'ga opojihu javo ga pe manamo nde javo. A'ereki ga okwahavipe ga ko nhandepojykaharete'ga javo. 13 Igwete Jesus'ga hoi ipyhyga pão pira moka'embyra reheve ima'eamo ga pe.

14 Três kiro Jesus'ga jipiukara'javi gwemimbo'ehara'ga pe a'ero okweravirẽ omanoa hugwi.

Jesus'ga onhi'ĩ Pedrova'ea pe

15 Ga i'upavirẽ Jesus'ga ei Simão Pedro'ga pe João'ga ra'yra'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Enhimombe'u ti kiro ji ve. Jara'ga hohe'i tehe nde ji arõhetei? ei ga ga pe.

—Na tuhẽ. Ji ko oroarõ hete nde, ei ga. Nde erekwaha nhiremiarõhetea, ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Nahã ti a'ero. Ovelhas repiakatuhara'ga gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehopia katu jireheve'ga mbojikoheteavo ji rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

16 Kirẽ Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simão, ji arõ hete nde? ei Jesus'ga ga pe.

—Oroarõ hete ko ji ndehe. Nde erekwaha nhiremiarõhetea, ei Simão Pedro'ga.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ga gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ereko katu jireheve'ga mbo'eavo nhinh'i'ga rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

17 Kirẽ Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simão, ji arõ hete nde?

A'ero Simão Pedro'ga rekovevehuro a'ea ero gwaramo ojive. A'ereki três vezes Jesus'ga ea'jaa'javi ga pe: “Ji arõ hete nde?” Nurã ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, erekwaha pa nde mbatera. Nde erekwaha nhiremiarõhetea! ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ga gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehopia katu jireheve'ga mbojikoheteavo ji rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe. 18 Amombe'u katu tuhẽ ji nde ve: Evoja'irame nde eremongi epira egwovo enhimimbotarimova'ea rupi ekovo raikwehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerẽ exava'erame po ti nde epoa pyhoi nehẽ. A'ero po ti ojipe'ga nde kwari nde rerogwovo nehẽ –perope nde nderehopotari, ei ga Simão Pedro'ga pe.

19 Ga manoa gwama pe Jesus'ga ei. Omombe'u ga ga pe nahã po ti nde manoi nehẽ javo.

—Nde manorame po ti ojipe'ga ei nehẽ: “Simão Pedrova'ea ndopohiri Tupana'ga hugwi omanorame pyry hete Tupana'ga ji ve javo,” e po ti ga nde mombe'gwovo nehẽ, ei ga. Nahã po ti nde hepiukari Tupana'ga ruvihavuhetea ga pe emanorame nehẽ, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Kirẽ Jesus'ga ei ga pe:

—Eko tuhẽ ti nhiremimbotarimova'ea rupi nehẽ, ei ga Pedro'ga pe.

Pedrova'ea e'i Jesus'ga pe: Marã po ti ga reko i nehẽ?

20 A'ero Simão Pedro'ga jirovagi ojipe'ga repiaga. A'ereki ga ndeviri ga ruri Jesus'ga remiarõhara'ga – gaha ojity Jesus'ga pyri ga i'urame ojogwerojuva Jesus'ga manoa renonde ikwehe. A'ea rupi ga ei Jesus'ga pe ikwehe: “Jesus,

ma'ga pe nde ei: 'Kiro po ti ga ji mondoukari gapo pe topyhy ga ga javo?'" ei ga Jesus'ga pe ikwehe. ²¹ Kiro Pedro'ga jirovagi akoja'ga repiaga ga rurame ojiviri. A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Oro ga, marã po ti ga rekoï aerẽ nehẽ naerũ? ei ga.

²² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ji ipotarama po ti ga rekoï jirura'java repiaga nehẽ, ei ga. Maranuhũ nde rekoï a'ea rehe naerũ? Ndehe ti eko nhiremimbotarimova'ea rupi, a'e ko ji nde ve, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

²³ Aerẽ Jesus'gareheve'ga imonhimoanhani javo tehe ojipe'ga pe.

—Akoja'ga po ti nomanoi nehẽ Jesus'ga remimbo'ehara'ga, e'ie'i tehe ga.

Emo Jesus'ga nde'i reki: "Nomanoi po ti ga nehẽ." Nahã ga e'i: "Ji ipotarama po ti ga rekoï jirura'java repiaga nehẽ. Maranuhũ nde rekoï a'ea rehe naerũ?" A'ea Jesus'ga ei ga mombe'gwovo Pedro'ga pe.

²⁴ Akoja'ga - ga pe ga e'i tehe nomanoi po ti ga javo - gaha omombe'umbe'u pa Jesus'ga reaporogita. A'ea jitehe ga okwatijatija inoğa. Orokwaha tuhẽ ore a'iti tuhẽ garemimombe'ua javo, a'e ji.

²⁵ Gwereco hete ojipea Jesus'ga rembiapoagwera onhimongyavo. Po ti ahe ikwatijapavi garembiapoagwera a'ero po ti yvya koty ndohypavi aherembikwatijara rehe nehẽ ovuhu, a'e ji.

JESUS'GA MOIRŪHARAVA'EA REAPOROGITA

Atos dos Apóstolos

¹ Teófilo, ymya ypy ji ikwatijari nde ve imondovo ikwehe. Igwete ji imombe'upavi nde ve Jesus'ga rekohava ga ruvame avo yvya koty ikwehe. Garembimbo'eagwera ji amombe'u no ikwehe. ²⁻³ Garupiragwera yvagi pe ji amombe'u no.

Omanorē Jesus'ga kwerava'javi raikwehe. A'ero ga ikwahavukavukari okwerava ga pe – kiroki ga ga omo'emo'ē ojive omoirūharamo. He'yjuhu gakira rupi quarenta dias rupi ga jipiukaukari ga pe okovo ga pyri. Igwete ga ga mbo'embo'ei Tupana'ga ra'uva popoakarimo. “Nahanahā a'ero Tupana'ga rekorame ganduvihavuhuhetero,” ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe. ⁴ Aerē okorame ga pyri Jesus'ga ei ga pe no:

–Tapehoi na'ē ti cidade de Jerusalém hugwi, ei ga ga pe. Amombe'u ko ji pe me jiruva'ga nhi'igagwera ikwehe. A'ereki ymya Tupana'ga e'i hako: “Tamondo ti jira'uva ga pyri nehē,” e ko jiruva'ga hako, ei ga ga pe. Tapehoi na'ē ti a'ero gara'uva imboha'uva, ei Jesus'ga. ⁵ João Batistava'ea oko ga pavēi ga mobatizauka yhya pyvō ikwehe. Emo nambegwehetei po ti Tupana'ga oko pe pavēi gwa'uva mondouka pe pyri nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga rerohohava yvaga pype

⁶ Aerē Jesus'ga moirūhara'ga jatykatykaa'javi Jesus'ga pavēi. Igwete ga ei ga pe:

–Jesus, agwamo nde rekorame huvihavuhuhetero po ti nhande israelitas-ramo hajiheve'ga mondomondoa'javi nehē? ei ga Jesus'ga pe.

⁷ Igwete Jesus'ga ei:

–Jiruva'ga gwemimbotarimo omongo ymyava'ea aerēva'ea no, ei ga. Ga ndokwahavukari reki a'ea pe me, ei ga ga pe. ⁸ Gara'uva po ti uhu pe pyri pe pojkavo nehē. Nahā po ti Tupana'ga pe mbopopoakarukari tomombe'u ti ga Jesus'ga ojipe'ga pe javo nehē, ei Jesus'ga. Ji mombe'u ti a'ero Jerusalém me Judéiapeve'ga gwyrī pe nhaporemō nehē, ei ga. Samariapeve'ga gwyrī pe ti ji mombe'u nehē no irupeheteve'ga gwyrī pe nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ Ga nhi'igirē Tupana'ga ga rupiri ga mondovo ojipyri yvagi pe. Ojovavu ga hepiaga gahoa. Yvaga'ga pype ga hoi ogwovo. A'ero ga ndohepiaga'javi ga. ¹⁰ Ga horame ga gwepia hete yvaga novia Jesus'ga moirūhara'ga. Nanime mokonha'ga jipiukari ga pe o'ama ga pyri. Ipitigahivuhu ga okupa. ¹¹ Igwete ga ei Jesus'ga moirūhara'ga pe:

–Galiléiapeva'ero maranuhūrame pe hepiaguhui yvaga pejjijupa? ei ga ga pe. Akoja'ga – kiroki ga Tupana'ga gwupi yvagi pe pe hugwi – ga jitehe ti ojivyra'ja ua kokoty nehē Jesus'ga, ei ga. Pehepia pe gahoa. Nahā ti ga jivyra'javi nehē no, ei ga Jesus'ga moirūhara'ga pe.

Judas Iscariotesva'ea rakykwepoharava'ea

¹² Aerē Jesus'ga moirūhara'ga jivyri vytyruhua hugwi monte das Oliveiras hugwi – perope oliveiras ndyvuhua u. A'ero ga hoi cidade de Jerusalém me. A'ereki Jerusalém ko ira'agwe um quilômetro monte das Oliveiras hugwi. ¹³ Ovahemame ga hoi onga jo'ari pe – perope ga opytaahi'vi upa. Pevo ga ndekoi Pedro'ga, João'ga, Tiagova'ea, André'ga, Filipe'ga, Tomé'ga, Bartolomeu'ga, Mateus'ga, Tiago'ga – kiroki ga Alfeu'ga ra'ya'ga. Simão'ga zelote'ga pevo oko no Judas'ga pavēi – kiroki ga Tiago'ga ra'ya'ga. ¹⁴ Igwete

ga jatykatykai jipi onhi'iga Tupana'ga pe ojihe'ae'a kunhangwera'ga pavēi. Jesus'ga yembora Mariava'ea oko gapyteri pe Jesus'ga irū'ga no.

¹⁵ Ojipea rupi ga jatykaa'javi onhimongyavo Jesus'gareheve'ga. He'yjuhu ko ga cento e vinte. A'ero Pedro'ga po'amī gapyteri pe. ¹⁶ Igwete ga ei ga pe:

—Nhiirū, myyahū ko Tupana'ga ra'uva okwatijaruka Daviva'ea pe hako, ei Pedro'ga ga pe. A'ero Daviva'ea ikwatijari aerēva'ea Judasva'ea mombe'unhogwenondeavo hako – kiroki ahe soldados'ga nderoho Jesus'ga pyhygauka ikwehe, ei ga. Judasva'ea oko tuhē Daviva'ea nhi'ipo'ruavo, ei Pedro'ga ga pe. ¹⁷ Judasva'ea ko orepyteripeva'ero oko novīa. A'reki Jesus'ga ore mo'e ji mombe'u ti ojipe'ga pe javo, ei ga ga pe.

(¹⁸ Judasva'ea opyhyguka Jesus'ga ikwehe. Igwete ga ikwepygi itambere'ia imondovo ahe ve garekote'varuhuva'ea rehe Jesus'ga pyhygukara rehe. Kia pyvō Judasva'ea ipyhygukari kohotehea. Igwete ahe hoi pevo ojijugva ojijuvyga ojijkavo. A'ero ahe hiri. Aherevega ipugi ojikavo. A'ero ihembavi aheryhea ahe hugwi. ¹⁹ Jerusalēmmeve'ga nhaporemō okwaha pa ahemanoa ikwehe. Igwete ga inoḡi Aherekoa gwyrā kohoa rehe. Aceldama ei ga jupe onhi'igimo.)

Koji'i Pedro'ga ei Jesus'gareheve'ga pe ga jatykaramē:

²⁰ —Igwete Daviva'ea ikwatijari aerēva'ea Judasva'ea mombe'unhogwenondeavo inoḡa hako, ei ga. Salmos ko Daviva'ea rembikwatijara rera, ei ga. Nahā ahe ei ikwatija Judasva'ea mombe'gwovo hako.

“Tipyiyaryme po ti aherongagwera oina.

Tuvyme ti ga ipype javoji nehē,” ei aherembikwatijara, ei Pedro'ga ga pe.

Ojipea ahe ei ikwatija no:

“Ojipe'ga ti toporavyky aherakypwepoharamo a'ero nehē,” ei aherembikwatijara, ei ga.

²¹⁻²² —Nurā ji ei kiro pe me, ei Pedro'ga ga pe. Ojipe'ga ti toko ore pavēi a'ero tomombe'u ti ga Jesus'ga kweravagwera ore pavēi, ei ga. Nahā ko garekoagwera: Ga oko ppy ore pavēi João Batistava'ea ga mobatizaramē ikwehe. Ojikoty'a ga ore pavēi avuirama Jesus'ga rekorame orepyteri pe ore rerekovo ikwehe. Okoji ga ore pavēi hepiaga Tupana'ga Jesus'ga rerohorame yvagi pe no, ei Pedro'ga ga pe. Nanongara'ga ti toko ore pavēi Judasva'ea rakykwepoharamo nehē, ei ga ga pe.

²³ Henduvame ganhi'iga ga nanongara'ga mo'ememei José'ga Matias'ga no. Ojipea ko José'ga rera Barsabás. Justo garera no. Jara'ga ko Matias'ga.

²⁴⁻²⁵ A'ero ga nhi'igi javo opojkakaharete'ga pe Tupana'ga pe.

—Ndehe erekwaha pa ahereporogita, ei ga ga pe. Ma'ga nde eretopotā gāndekoa ore pavēi a'ero? Ehepiuka ga ore ve toporavyky ti ga nemoirūharamo okovo nehē, ei ga. A'reki Judasva'ea opohi oporavyky hugwi kirē ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei ga. Ekwahavuka ore ve a'ero enhimibotarimove'ga, ei ga Tupana'ga pe.

²⁶ Igwete ga ikwatijari Matias'ga rera ita'ia rehe. Ojipea rehe ga ikwatijari José'ga rera. A'ero ga inomemei ita yru'ia pype imoḡwyḡwyma. Kiroki ita jypya ohi jugwi – a'ea gwereko Matias'ga rera. A'ero Matias'ga rekoī Jesus'ga moirūharamo. Nurā gamoirūhara'ga ndekoa'javi dozeramo.

2

Tupana'ga ra'uva ruragwera Jesus'gareheve'ea pyri

¹ Aerē toryva rupi Pentecostes rupi ga jatypavī onga pe – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe. ² Kotihī ga henduvi vyruhūa'java'ea ipopoakava'ea. Kiro turi yvaga hugwi onga pype imotynahema – perope ga ōi. ³ Igwete ga hepiagi

tata'java'ea. Kiro turi oja'oga ga ndehe nhaporemo o'a. ⁴ Igwete Tupana'ga ra'uva ga poiykapavi ga nderekovo katu. Igwete a'ea ga monhi'igukari hajihejiheve'ga nhi'igimo.

⁵⁻¹² Henduvame he'yjuhuve'ga jatykatyкаи judeus'ga. Ga ko pevo u Jerusalém me Tupana'gareheve'ga. Hajihejiheve'ga gwyra hugwi nhaporemo ga nduri upa. Ga ko Pártiapeve'ga gwyripeve'ga. Ojipe'ga ko Médiapeve'ga gwyripeve'ga. Ojipe'ga Elāomeve'ga gwyripeve'ga, Mesopotâmiapeve'ga gwyripeve'ga no Judéiapeve'ga gwyripeve'ga, Capadóciapeve'ga gwyripeve'ga, Pontopeve'ga gwyripeve'ga, Ásiapeve'ga gwyripeve'ga, Frígiapeve'ga gwyripeve'ga, Panfíliapeve'ga gwyripeve'ga, Egitopeve'ga gwyripeve'ga, Cretapeve'ga gwyripeve'ga, Arábiapeve'ga gwyripeve'ga, Libiapeve'ga gwyripeve'ga - kiroki gayvya u cidade de Cirene pyri. Cidade de Roma hugwi ojipe'ga nduri upa Jerusalém me no. Jara'ga ko judeus'ga jara'ga pavēi - kiroki ga onhimongo judeusramo. Henduvame he'yjuhuve'ga jatykatyкаи a'ero onhimomby'apava. A'ereki ga nhaporemo gwendo ojigwyripeve'ga nhi'iga ra'āra'aḡa.

—Maragatu? ei ga ojohupe. Agwa'ga ko Galiléiapeve'ga nhaporemo. Marā re po ga ndekoi ikwahava nhandegwyripeve'ga nhi'iga naerū? ei ga ojohupe. A'ereki nhanenhi'iga nhaporemo reki ga ḡwa'aḡwa'ā. Omombe'umbe'u ga nhande ve pyryheteva'ea Tupana'ga rembiapoa, ei ga ojohupe.

¹³ Igwete ojipe'ga Jesus'gareheve'ga nderekomemumui.

—Agwa'ga ko heagwryry vinho i'ḡwoi'ḡwovo, e'i tehe ga ga pe.

Pedrova'ea nhi'iga ahe ve

¹⁴ Nanime Pedro'ga po'amí onzeve'ga pavēi. Mahyahi ganhi'iga ga erame gwe'yja'ga pe judeus'ga pe:

—Nhiirū, pehendu ti nhinhi'iga Jerusalémmeva'ero, ei ga ga pe.

¹⁵ “Heagwryry po avove'ga,” pe'ji tehe pe ga pe, ei ga. Avi ga ndaheagwryryvi reki. Ypyhajive nove horas rupi ahe ndo'ui jipi, ei Pedro'ga ga pe.

¹⁶ Penemienduva ko Joelva'ea omombe'u nhogwenonde hako - kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga jipi, ei ga. A'ea pe tuhē ahe e'i Tupana'ga ra'uva po ti oho ga pyri nehē javo, ei ga. Joelva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako, ei Pedro'ga ga pe. Nahā Tupana'ga ei a'ero:

¹⁷ “Nahā ti ji rekoí vyakotyve'ga pavēi mbapava koty nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga.

“Amondo ti ji jira'uva ga pyri nhaporemo.

A'ero po ti penymimino'ga imombe'ui nhinhi'iga nehē akwaimbae'ga kunhangwera'ga nehē no,” ei ga, ei ga.

“Akwahavuka ti ji a'itituhēva'ea hepiuka xava'eve'ga pe ga kirame nehē.

Ipyahuve'ga pe ti ji ikwahavukari hepiuka ga pe ḡakire'yma rupi nehē no,” ei ga, ei ga.

¹⁸ “Kiroki ga oko nhiremimbotarimova'ea rehe

– ga pyri tuhē ti ji imondoi jira'uva a'ea rupi nehē akwaimbae'ga pyri kunhangwera'ga pyri no,” ei ga.

“A'ero ti ga imombe'ui nhinhi'iga nehē,” ei ga, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

Joelva'ea omombe'u nhogwenonde Tupana nhi'iga ikwatija hako, ei ga.

¹⁹ “Ahepiuka ti ji ahemonhimomby'ava'ea yvagi pe nehē vyva koty nehē no,” ei Tupana'ga, ei Pedro'ga ga pe.

“Ahepiuka ti ji gwyhya'javuhuva'ea no tata no.

Tatatiḡahivuhua ti ji ahepiuka nehē no,” ei ga.

²⁰ “Ogwe ti kwara nehē,” ei Tupana'ga.

“Jahya ti igwagahi nehē gwyhyva'ea ja,” ei ga.

“Aerē ti ihoi vvyakotyve'ga mboja'ogukahava apiavo nehē.

Huvihavuhuva'ea apiavo oho nehē nhiremimboja'ogukahava.

A'ero po ti ji ei vvyakotyve'ga ndeaporogita pe nehē,” ei ga, ei ga.

²¹ “Kiroki ga e'ji ve ji poko ti javo

– gapojoykaharetero po ti ji amboheaporogita pyahu ga mongovo jijipyri avuirama nehē,” ei Tupana'ga, ei ga.

Nahā Joelva'ea imombe'ui Tupana'ga nhi'iga kwatija hako. Joelva'ea rem-bikwatijara Pedro'ga omombe'u ga pe no.

²² Igwete Pedro'ga ei no:

–Pejapyaka ti nhinhi'iga rehe, ei ga gwe'yja'ga pe israelitas'ga pe. Jesus'ga pe Nazarépeve'ga pe Tupana'ga oapouka ahemonhimomby'ava'ea ikwehe tokwaha ti ga nhirembiapoukara ga pe javo, ei ga. Pekwaha pe a'ea hepiaga. A'ereki pepyteri pe ga oapouka Jesus'ga pe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. ²³ Ojikwe Tupana'ga ei Jesus'ga pe gwemimbotarimo: “Aerē ti ji nde mondoukari gapo pe nehē. A'ero ti ga nde mbovyrukari yva rehe nde jukauka nehē,” ei Tupana'ga ga pe, ei ga. Pehe koi Jesus'ga jukauka-hara ga mbovyruka yva rehe okote'varuhuve'ga pe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. ²⁴ Emo Tupana'ga Jesus'ga mbogweravi gamanoa hugwi. A'ea ga imombigi gamanoa rahya ga hugwi. A'ereki tegwete Jesus'ga piro'ye'yma gamanoa hugwi, ei ga gwe'yja'ga pe. ²⁵ Ymya Daviva'ea omombe'u Jesus'ga nhi'iga gwama ikwatija hako, ei ga. Tupana'ga rehe Jesus'ga onhi'i. Nahā Jesus'ga ei a'ero:

“Nane'ymi ko ji jipojoykaharete'ga repiagi jirovaki.

Ga ko ji pyri oko jipi ji pokoga

tomomynhyme ti ga ndepy'a javo ji ve,” ei ga onhi'iga Tupana'ga rehe, ei Pedro'ga.

²⁶ “Nurā ji roryroryvamo.

Avy'a hete ji nde rehe, a'e ji javo nde ve,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

“Vvyakotyva'ero ko ji reko'i novia.

Emo ji a'e jipi ombogwera po ti ga jira'oa nehē javo,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

²⁷ “Nderepohiri ti nde ji hugwi

ji mombytavo omanove'ga gwyrri pe nehē,” ei ga, ei ga.

“Neremonemukari po ti nde jira'oa nehē no.

A'ereki ji anhi kwava'ē nde ve,” ei ga ga pe, ei Pedro'ga.

²⁸ “Nde erekwahavuka ji ve jihoagwama ejipyri,” ei ga.

“Ejikoty'aro gwaramo ji pavēi ko nde ji mbohoryhetei nehē,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

Nahā ko Daviva'ea omombe'u Jesus'ga nhi'iga gwama ikwatija hako, ei Pedro'ga imombe'gwovo gwe'yja'ga pe.

²⁹ –Nhiirū, tamombe'u katu Daviva'ea kiro pe me a'ero nhaneramon-hava'ea, ei Pedro'ga ga pe. Ahe nonhimombe'ui ikwatijarame hako. Jesus'ga nhi'iga gwama Daviva'ea omombe'u nhogwenonde, ei ga. A'ereki Daviva'ea omano tuhē, ahera'oa inemba hako, ei ga. Ahe tymi ahe no ga hako. Kiro mo jate tuvi Daviva'ea ryvva nhande pyri, ei Pedro'ga ga pe.

³⁰ –Daviva'ea ko Tupana'ga nhi'igaombe'uharamo oko, ei ga. Igwete Tupana'ga ikwahavukari aerēva'ea Daviva'ea pe hako. Ga omombe'u nhogwenonde ahe ve Cristo'ga rekoagwama a'ero, ei ga. Nahā Tupana'ga ei Daviva'ea pe hako: “Tupanamō ji ei nde ve kiro,” ei ga onhinoina. “Aerē ti nde javijetehe nerymimino'ga israelitas'ga nduvihavuhuhetero toko nehē,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei ga. ³¹ Nurā a'ea kwahavipeavo Daviva'ea imombe'ui Cristo'ga mbogweravagwama, ei Pedro'ga ga pe. Ahe omombe'u

Cristo'ga nhi'iga gwama Tupana'ga pe a'ero, ei ga. "Nde nderepohiri ti ji hugwi ji mombytavo omanove'ga gwyri pe nehē. Neremonemukari ti nde jira'oa nehē no," ei ga, ei Pedro'ga.

³² –Jesus'ga reki ahe omombe'u, ei Pedro'ga. A'ereki gaha Tupana'ga ombogwera omanoa hugwi, ei ga. Ga kweravirē ore nhaporemo ga repiagi ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga pe. ³³ A'ero Tupana'ga ga mondoi ga mongovo oypyvo yvagi pe omoirūharamo ikwehe, ei ga. Igwete ga imondo gwa'uva Jesus'ga pyri. A'ereki ymya Tupana'ga Jesus'ga ruva'ga e'i Jesus'ga pe: "Tamondo ti jira'uva nde pyri nehē," e ko ga hako, ei Pedro'ga ga pe. Igwete ga imondo Jesus'ga pyri ikwehe. A'ero Jesus'ga imbuhurukari Tupana'ga ra'uva kiro ore pyri topojoyka ga javo, ei Pedro'ga ga pe. Pe pehepia tuhē kiro Tupana'ga ra'uva rura. Pehendu pe Tupana'ga ra'uva ga monhi'igukarama penhi'igimo no, ei ga ga pe. ³⁴ Jesus'ga ko oho yvagi pe ikwehe, ei Pedro'ga. Daviva'ea ra'oa ki a'e te ndohoi, ei ga. Omanoe'ymame Daviva'ea omombe'u opojoykaharete'ga Jesus'ga. Igwete ahe ei hako:

"Tupana'ga e'i jipojoykaharete'ga pe:

'Eapy ji ypyvo nhimoirūharamo,' ei Tupana'ga," ei Daviva'ea.

³⁵ " 'Kiro ti ji nearōe'ŷve'ga mongoi neremimbotarimova'ea rehe,' ei Tupana'ga jipojoykaharete'ga pe," ei ahe.

Nahā Daviva'ea ei Jesus'ga mombegwovo ga ko jipojoykaharete'ga javo, ei Pedro'ga ga pe.

³⁶ Igwete Pedro'ga ei no:

–Jesus'ga jitehe pe ga mondouka yva rehe ga jukavouka ikwehe novia, ei ga. Emo Tupana'ga ga mbogwera reki ga mongovo yvagi pe nhandepojoykaharetero nhandervihavuhetero. Pekwaha tuhē a'ea pehe nhaporemo israelitasramo, ei Pedro'ga gwe'ya'ga pe.

³⁷ Henduvame Pedro'ga nhi'iga ga imbojui opy'a okote'varuhuro gwaramo. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

–Marā po ti ore rekoi ore nehē? ei ga.

³⁸ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

–Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Jesus Cristo'ga rehe, ei ga. Penhimobatizauka ti Jesus'gareheva'ero. A'ero po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi nehē, ei ga. Igwete po ti Tupana'ga imondo gwa'uva pe pyri pe moiruamouka pe nderekouvouka nehē. ³⁹ A'ereki Tupana'ga e'i jipe pe me tamondo ti jira'uva ga pyri javo, ei Pedro'ga. "Penymymino'ga pyri ti ji imondo nehē no," ei Tupana'ga pe me, ei ga. Irupeve'ga pe Tupana'ga ei na jitehe no judeus'garūive'ga pe. Kiroki ga ga omo'emo'ē ojive – ga pe nhaporemo nhandepojoykaharete'ga ei, ei Pedro'ga imombegwovo ga pe.

⁴⁰ Pedro'ga ega'ei ga pe imombe'ukatuavo. Igwete ga ei:

–Pepohi ti agwamove'ga hugwi okote'varuhuve'ga hugwi Tupana'ga ti tombohahyukaryme pe me nehē, ei ga ga pe.

⁴¹ Kiroki ga gwendu katu Pedro'ga nhi'iga – kiro ga nhimobatizaukari Pedro'ga pe. Trēs mil ko ga onhimongyavo – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe a'ea rupi Pedro'ga nderekovo. ⁴² Kotihitihī ga jihe'akatui ojogwehegwehe a'ero. Gwendu hete ga Jesus'ga moirūhara'ga nemimbo'ea Pedro'ga nemimbo'ea. O'uo'u ga mbatera ojopyri no. I'urame ga japyakai Jesus'ga manoagwera rehe. Igwete ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe jipi.

Jesus'gareheva'ea ojogweroju

⁴³ Tupana'ga oapoapouka ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga moirūhara'ga pe.

—Ja'gwy! ei pevove'ga hepiaga. Tupana'ga ipopoaka hete, ei ga onhimomby'apava.

⁴⁴ Igwete Jesus'gareheve'ga jihe'akatui jipi ojopokopokoga ombatera rehe. ⁴⁵ Ombatera rerekorame ga imondo ikwepyguka itambere'ia ima'ema'eamo ojipe'ga pe imbatere'yname. ⁴⁶⁻⁴⁷ Nane'yimi ga nhimono'ono'o'ogi judeus'ga jatykahavuhua rokari pe. Igwete ga hogahoi onhonga pe mbatera i'gwovo ima'ema'eamo ojohupe gworygworyvamo Tupana'ga mboheteavo. Ojipe'ga nhaporemo e'i ga pe pyry hete ga javo. Igwete nhandepojykaharete'ga koji'ive'ga mbojikojikogukari ojihe jipi. Igwete ga ojiheve'ga mbojihe'apavukari ojogwehegwehe.

3

Ipyka'nauhūva'ea po'agatua

¹ Aerē Pedro'ga hoi gajatykahavuhu pe João'ga pavēi xanhi'i Tupana'ga pe javo. Ka'aru trēs horas rupi ga hoi. A'ereki a'ea rupie'yimi judeus'ga oho onhi'iga Tupana'ga pe. ² Igwete Pedro'ga nduri. A'ea ja ojipe'ga ipyka'nauhūve'ga reruri pea rupi. Nane'yimi ga gweru ga ojatykahavuhua jurukwara pyri ga mohina. Jurukwara pe ga e'i Ikatuva'ea. Ipyka'naka'nauhū po ga o'a raka'e. Nopo'amī ga a'ero. Nurā ga ga reruri ga mohina toporandu ga itambere'ia rehe javo. Igwete ga poranduranduvi ojipejipe'ga pe ga horame onga rokari pe. ³ Kiro Pedro'ga nduri a'ero. Ga vahemame onga pe ipyka'nauhūve'ga ga ndepiagi oina. Igwete ga ei ga pe:

—Pembuhu ji ve itambere'ia, ei ga.

⁴ Igwete Pedro'ga ga repiahetei João'ga pavēi. Pedro'ga e'i ga pe:

—Ejirova ore koty, ei ga ipyka'nave'ga pe.

⁵ A'ero ga jirovagi ga koty ga ndepiagi oina. “Ombuhu po ti ga mo ji ve nehē,” ei ga oyvyteri pe. ⁶ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Itambere'ia ji ndarekoi te novia. Emo Jesus Cristo'ga popoakara ji areko Nazarepeve'ga popoakara, ei ga. Nurā ji ei nde ve: Epo'ā egwovo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷ Igwete Pedro'ga ga popyhygi ga mopo'ama. Omopo'amame ga pyitaro a'ero ga pynhu'aitaro no. ⁸ A'ero ga pori opo'ama ogwovo. Igwete ga reki onga rokari pe Pedro'ga ndupi okovo. Opoopo ga ogwovo gworygworyvamo. Igwete ga Tupana'ga mboheteheitei. ⁹ Pevove'ga nhaporemo gwepia gahoa henduva ganhi'iga Tupana'ga mboheterame.

¹⁰ —Gaha, ja'gwy! ei ga, kiroki ga ōi itambere'ia rehe jipi jurukwara pyri Ikatuva'ea pyri! ei ga onhimombaragwahava ga rehe.

Onhimomby'a hete reki ga gapyita rehe.

Pedrova'ea omombe'umbe'u ahe ve

¹¹ Igwete ika'nauhūgwera'ga Pedro'ga anhuvani. Kiro pevove'ga nhambavi ojatykava upa ga pyri gambo'ehai pe onga rembe'yvuhu pe - a'ea pe ga e'i Salomāova'ea apoa. Igwete ga nhimomby'ahetei ika'nauhūgwera'ga repiagi.

¹² —Marā ga po'amuhūi? ei ga ojohupeupe. Gandura repiagame Pedro'ga ei ga pe israhelitas'ga pe:

—Maraname pe ore repiahetei penhimomby'auhuavo gapo'ama rehe? ei ga ga pe. Pe'e fehe po pe ore ve naerū. “Ipaji hete ga Pedro'ga. Opyryva gwaramo ga agwa'ga mopo'amī ga mondovo.” Poro po pe etehei ore ve naerū? ei Pedro'ga ga pe. Na rūi reki, a'e ji pe me, ei ga. ¹³⁻¹⁶ Jesus'ga reki omopo'amuka ore ve penembiepiaga'ga penembikwahava'ga. A'ereki ore orojiko Jesus'ga rehe. Orejikoga gwaramo ga rehe Jesus'ga ga mopo'agatui pendovaki, ei ga ga pe.

—Nhaneremboypya ojiko hete Tupana'ga rehe hako Abraãova'ea Isaqueva'ea. Jacóva'ea ojiko ga rehe, ei ga. Gaha ombohuvihavuhu hete Jesus'ga omoiruhara'ga. Pehe ki a'e te Jesus'ga mondo nhanderuvihava'ga po pe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. Igwete governador'ga Pilatos'ga ei novia: "Amohemuka ji ga cadeia hugwi ga mbopiro'yavouka," ei ga. Pe ki a'e te pe'e Pilatos'ga pe: "Teremohemukari Jesus'ga. A'ereki ga okote'varuhu," pe'eteheuhu pe Pilatos'ga pe ikwehe, ei ga. Iporojukave'ga reki pe pepota gaha emohemuka ore ve javo. Pyryheteve'ga ki a'e te pe ndapepotari gahema naerū, ei ga ga pe. Gaha ko yvyakotyve'ga mongo tuhē Jesus'ga. Emo pe pejukauka ga. Tupana'ga ga mbogwera reki gamanoa hugwi ikwehe, ei ga. Ga mbogweravirē ore ga repiaga'javi a'ero, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁷ Igwete ga ei gwe'yja'ga pe no:

—Nhiirū, pejukauka pe ga ikwehe. A'ereki pe ndapekwahavi tuhē nhanderuvihava'ga pavēi, ei ga ga pe. ¹⁸ Ymyahū Tupana'ga ombo'e nhogwenonde ahe a'ea rehe hako – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga jipi, ei ga. Ahe nhaporemo Cristo'ga mombe'u nhogwenonde a'ero okwaha po ti ga hahyva'ea omanomo javo. Pe Cristo'ga jukaukarama nahā Tupana'ga ahe nhi'ipo'ruukari a'ero, ei Pedro'ga ga pe.

¹⁹ —Perojijyi ti pejeaporogita a'ero. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe tohy ti ga pendekote'varuhua pe hugwi nehē, ei ga. ²⁰ Pepohi ti jugwi pejikoga nhandepojyakaharete'ga rehe tomomby ti ga pepy'a nehē. Pepohi ti jugwi pejikoga ga rehe tombuhura'ja ti ga Jesus Cristo'ga pe pyri, ei ga. Ga pe Tupana'ga e'i nhogwenonde tamondoa'ja ti ga ga pyri nehē javo, ei Pedro'ga ga pe.

²¹ —Jesus'ga opyta tuhē kiro yvagi pe Tupana'ga ti toapokatua'ja na'ē yvyakotyva'ea ji renonde javo, ei ga. Ymyahū ko Tupana'ga imombe'ujipei a'ea onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako tapemombe'u ti jara'ga pe javo, ei ga. ²² A'ea ko Moisésva'ea omombe'u a'ero hako. A'ereki ahe e'i:

"Tupana'ga pepojyakaharete'ga po ti ji'jave'ga mongoi pepyteri pe nehē," ei ahe, ei ga.

"Ga po ti pejigwyriveva'ero oko pe pavēi nehē.

Igwete po ti ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga pe me nehē," ei Moisésva'ea hako, ei ga.

"Pehendu katu pa ti ganhi'iga a'ero nehē," ei ahe.

²³ "Kiroki ga ndohopotari ganhi'iga rupi

– gahā ti ga tombojipe'a Tupana'gareheve'ga hugwi ga jukavo nehē," ei ahe hako, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁴ —Samuelva'ea omombe'u nhogwenonde agwamova'ea no hako, ahepy'rovova'ea omombe'u no Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei Pedro'ga ga pe. Tupana'ga imombe'uukarama ahe ve ahe nhaporemo omombe'u agwamova'ea hako, ei ga. ²⁵ Pe ndepyga reki Tupana'ga omombe'uuka nhogwenonde agwamova'ea ahe ve hako. Pe ndepyga jitehe Tupana'ga e'i jipe penamonhava'ea pe hako tamombyry ti ga pe nehē javo, ei Pedro'ga ga pe. A'ereki Abraãova'ea pe ga e'i jipe hako: "Nerymimino'ga po ti imombyryvi yvyakotyve'ga pe nhaporemo nehē," ei Tupana'ga ahe ve hako, ei Pedro'ga ga pe. ²⁶ Pe pyri na'ē Tupana'ga Jesus'ga mbuhurukari a'ero ga mongovo omoiruharamo tamombyry ti ga pe javo, ei ga. "Tamombyry ti ga pe ga mbopohiruka pa gandekote'varuhua hugwi," ei Tupana'ga pe ndepyga, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

4

Onhi'igahy ahe Pedrova'ea pe

¹⁻⁴ Igwete João'ga pavēi Pedro'ga imombe'ui Jesus'ga kwerava ga manogwera hugwi. A'ea imombe'urame ga pe ga ei:

—Okwerava gwaramo po ti Jesus'ga nhande mbogweravi nehē no, ei ga.

Henduvame Pedro'ga nhi'iga he'yjuhuve'ga heroviari ojikoga Jesus'ga rehe a'ero. Cinco mil ko ga a'ero Jesus'gareheve'ga onhimongyavo. Pedro'ga nhi'inhi'igame ga pe kiro ga nduri ga pyri. Guardas'ga nduvihava'ga uhu – kiroki ga gwepia katu judeus'ga jatykahavuhua guardas'ga. Ganduvihava'ga uhu, mbatera kwava'ehara'ga uhu no saduceus'ga pavēi. Ga ndogweroviari omanove'ga mbogwerava gamanoa hugwi. Nurā ga nhimonha'ngai Pedro'ga ndehe ga omanove'ga mbogwerava mombe'urame ojipe'ga pe. Kiro ga nduri a'ero Pedro'ga pyhyga ga nderogwovo ga mongiavo cadeia pype ga mongia. A'ereki kiro ka'aru hete.

⁵ Ko'emame judeus'ga nduvihava'ga jatykai Jerusalēm me tihendu ti Pedro'ga nhi'iga javo. Xava'eve'ga oko judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. ⁶ Anás'ga oko ga pyri no ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga. Gare'ya'ga no Caifás'ga João'ga Alexandre'ga jara'ga no. ⁷ Igwete ga jatykai Pedro'ga mbuhuruka ga mo'ama ojipyteri pe tihendu ti ganhi'iga javo. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Ma'ga popoakara pyvō pe ga mopo'ami ika'nauhūve'ga? Ma'ga e'ihu pe me: “Pemopo'ā ga”? ei ga ga pe.

⁸ Nanime Tupana'ga ra'uva Pedro'ga pojykapavi. A'ero ga ei xava'eve'ga pe judeus'ga nduvihava'ga pe no:

⁹ —Pe'ji pe ore ve: “Marā pe ika'nauhūve'ga mopo'a'gatui pyryva'ea apovo ga pe?” pe'ji pe ore ve naerū? ei Pedro'ga ga pe. ¹⁰ Pekwaha ti a'ero. Nhandere'yja'ga nhaporemō ti tokwaha no israelitas'ga, ei ga. Jesus Cristo'ga reki Nazarépeve'ga – gaha ko omopo'a'gatuuka ika'nauhūve'ga avo pepyteri pe, ei ga. Pehe Jesus'ga mbovy yva rehe ga jukavo ikwehe. Tupana'ga ki a'e te ombogwerava'ja ga gamanoa hugwi, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

¹¹ Tupana'ga rembikwatijarukara ko e'i hako, ei ga.

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita. A'ea ga imombori tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i ikwatijara hako, ei Pedro'ga.

Na jitehe ko pe, ei ga. Pé napearōi Jesus'ga tiruahū ga javo tehe ga pe. Tupana'ga ki a'e te oarō hete reki ga pyry hete ga javo ga pe, ei ga. ¹² Jesus'ga jate reki Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri togweru ti ga ga ji pyri javo. A'ereki vyva koty niandererohohavi tuhē. Gaha jate po ti nhande rerohoa'gwama Tupana'ga pyri nhande mongovo nehē, ei Pedro'ga ga pe.

¹³ Henduvame Pedro'ga nhi'iga ga nhimomby'ai hehe ojapyaka upa.

—Pedro'ga ndopojihuvi ja'javo João'ga pavēi, ei ga ojohupe. Marā re po ga ikwahahetei mbatera? A'ereki ga ko okoteheve'ga, ei ga. Jesusva'ea pavēi reki ga ndekoi jipi onhimbo'eavo, ei ga ojohupe.

¹⁴ Omboja pota ga mbatera Pedro'ga ndehe novā. Emo ika'nauhūgwera'ga repiaga ga nde'ia'javi ga agaturo gwaramo ga pyri. ¹⁵ Kiro ga Pedro'ga mondoukari na'ē ojihugwi. Igwete ga nhomonhi'inhi'igi upa.

¹⁶ —Marā po ti nhande ga ndereki nehē naerū? ei ga ojohupe. A'ereki Pedro'ga oapo tuhē ahomonhimomby'ava'ea Jerusalēmeve'ga ndovaki, ei ga. “Ga ndoapoi,” nhande ndia'ei. A'ereki jukwaha ga pe nhaporemō ika'nauhūve'ga po'a'gatuva, ei ga ojohupe. ¹⁷ Xanhi'igahyahi ti ga pe a'ero

ga mombiga tomonhimoanhanyme ti he'yjuhuve'ga pe, ei ga. Xa'e ti ga pe tonhi'iga'javyme ti ga ga pe Jesusva'ea renoina, ei ga ojohupe.

¹⁸ A'ero ga Pedro'ga mbuhura'javi ojipyri. Igwete ga nhi'igahyi ga pe novia.

—Tapheni'iga'javi'i ti Jesusva'ea renoina ga mbo'eavo ahe rehe, ei ga Pedro'ga pe novia.

¹⁹ Emo Pedro'ga e'i ga pe João'ga pavēi:

—Marā naerū? ei ga. Toroko po ti ore penhi'iga rehe orokoe'yma Tupana'ga nhi'iga rehe hamo naerū? A'ea po pyry Tupana'ga pe naerū? Pejapyaka katu ti ikwahava, ei ga ga pe. ²⁰ Oro ore, noromombe'upigi tuhē reki oronhimbiepiaga oronhimienduva no, ei Pedro'ga ga pe.

²¹ Koji'i ga nhi'igahyahi Pedro'ga pe a'ero.

—Pepige'ymame po ti ore pe nupanupāukari nehē, ei ga ga pe.

Igwete ga ga mo'ēukari ga mondouka. Nonupāukari reki ga ga. A'ereki he'yjuhuve'ga horyory pa Pedro'ga ndehe Tupana'ga mboheteavo ahemonhimomby'ava'ea rehe. ²² A'ereki he'yi kwara quarenta kwara ika'nauhūve'ga rehe Pedro'ga ga mopo'amame.

Jesus'gareheva'ea onhi'i Tupana'ga pe

²³ Igwete ga Pedro'ga mo'ēukari ga mondovo. A'ero Pedro'ga hoi jara'ga pyri Jesus'gareheve'ga pyri. Igwete ga imombe'upavi ga pe ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhi'iga ojive xava'eve'ga nhi'iga no. ²⁴ Henduvirē onhopavēi ga nhi'igi opojykaharete'ga pe Tupana'ga pe.

—Ereapo pa nde yvaga, yvya, paranauhūa, ipypeva'ea reheve po rimba'e, ei ga Tupana'ga pe. ²⁵ Eja'uva pyvō nde ejiheva'ea monhi'i hako Daviva'ea oreramonha'ea. A'ero ahe ei:

“Maraname israelitas'garūive'ga nhimboahivuhui nhandepojykaharete'ga pe Tupana'ga pe?

Maraname ga ndeaporogitateheuhuro naerū?” ei Daviva'ea hako, ei ga Tupana'ga pe.

²⁶ “Yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ojatyka upa.

Omovahi ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga no Cristo'ga,” ei ahe hako.

²⁷ A'ea Jesus'gareheve'ga ei onhi'igame Tupana'ga pe. Igwete ga ei ga pe no:

—A'iti tuhē ga jatykai nemoirūhara'ga movahiamo Jesus'ga movahiamo ikwehe. Ga pyry hete reki neremimbuhurukara'ga, ei ga Tupana'ga pe. Emo Herodes'ga ojatyka avo Jerusalēm me Pōncio Pilatos'ga pavēi ikwehe. Israelitas'ga ojatyka israelitas'garūive'ga no Jesus'ga movahiamo, ei ga Tupana'ga pe. ²⁸ Ojikwe nde ei: “Nahanahā ti ga ndekouhui nehē,” ere nde hako. A'ereki nde ndepopoaka javo jupe, ei ga. Na tuhē reki ga ndekoi a'ero, ei Jesus'gareheve'ga Tupana'ga pe.

²⁹ —Ehepia kiro ganhi'igahya ore ve oji'i. “Pe Jesus'ga mombe'upige'ymame toponupanupāuka po ti ore pe nehē,” ei ga ore ve oji'i, ei ga Tupana'ga pe. Ore poko ti a'ero toromombe'u katu ti nenhi'iga Jesus'ga mombe'gwovo ga pojihuve'yma nehē. A'ereki ore ndereheva'ero oroko, ei ga ga pe. ³⁰ Ehepiuka ti ejipopoakara imombiga avove'ga tetirūa ga hugwi, ei ga. Eapouka ti ore ve ahemonhimomby'aheteva'ea Jesus'ga popoakarimo. A'ereki ga pyry hete nemoirūhara'ga, ei Jesus'gareheve'ga ga pe.

³¹ Ga nhi'imbavirē ga pe kiro igwygwygwygwymi onga – perope ga ojatyka ipype. Igwete Tupana'ga ra'uva ga pojykapavi ga nderekokatuavo. A'ero ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pojihuve'yma.

Jesus'gareheva'ea oma'ema'ē ombatera ojohupe

³² Kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe – kiro ġa jihe'akatuheitei ojogwehe onhi-mongyavo. Ojo'jajo'ja hete ġandeaporogita. Nde'i ġa ombatera pe ndeapoa rūi. A'ereki ġa oma'egatu ombatera ojohupeupe nhandeapoa javo jupe.

³³ Tupana'ga popoakahetea rerekovo Jesus'ga moirūhara'ġa imombe'ui opo-
jykaharete'ga mbogweravagwera Jesus'ga mbogweravagwera. Igwete Tu-
pana'ga imombyrhetei ġa pe nhaporemō. ³⁴⁻³⁵ Kiroki ġa gwereko onga,
kiroki ġa gwereko yvya – ġa omondomondo a'ea itambere'ia pyhyga. Igwete
ġa heruri itambere'ia Jesus'ga moirūhara'ġa pe toma'ē ti ġa imbatere'yve'ġa
pe javo. Nurā ndogwerekōa'javi ġapyteri pe imbatere'yve'ġa. A'ereki ġa
herekoe'ymame ojipe'ġa imondoi mo ġa pe.

³⁶ José'ga na jitehe imondoi ogwyrā itambere'ia rehe herua. Ga ko levi-
taramo ypa'omeva'ero Chiprepeva'ero. Jesus'ga moirūhara'ġa ono Barnabé
ga rehe. Garera pe nhande ei: Ga mbohory ga. ³⁷ Igwete ga imondoi ogwyrā
itambere'ia herua Jesus'ga moirūhara'ġa pe toma'ē ti ġa ġa pe javo.

5

Ananiasva'ea Safirava'ea pavēi

¹ Aerē ko Ananiasva'ea na jitehe novīa. Ahe imondoi ogwyrā itam-
bere'ia pyhyga ġwembirekova'ea pavēi Safirava'ea pavēi. ² Ananiasva'ea
opojyka reki jara ojive imombytavo inoġa ojipyri. Jara ahe gweru Jesus'ga
moirūhara'ġa pe aru pa ji itambere'ia javo tehe ġa pe. Aherembirekova'ea
Safirava'ea okwaha hete ahe'mbea. ³ Igwete Pedro'ga ei Ananiasva'ea pe:

–Maranuhūrame nde erepojykauka ejeaporogita Satanás'ga pe e'mbero
Tupana'ga ra'uva pe? A'ereki nde eremombytauhu jara ejive egwyrā
kwepykava, ei Pedro'ga ahe ve. ⁴ Ndeapoa tuhē ko ndegwyrā imondoa
renonde. Imondorē ikwepykava na jitehe ndeapoa no, ei ġa ahe ve.
Maranuhūrame nde reaporogitate'varuhuro e'mberō aru pa ji javo tehe? ei
ga Ananiasva'ea pe. Yvyakotyve'ġa pe jate rūi nde mbero. Tupana'ga pe nde
mbero, ei Pedro'ga ahe ve.

⁵ Henduvame ganhi'ġa Ananiasva'ea manoi o'a upa. Okyhyji pa hete ġa
a'ero ikwahavame ahemanoa. ⁶ Igwete ipyahuve'ga nduri ahera'oa mamana
tapy'ynhapira pyvō. Igwete ġa ahe rerohoi ahe tyma.

⁷ Koiramehe aherembirekokwerava'ea ruri Pedro'ga pyri no Safirava'ea.
Ndokwahavi ve ahe ġwembirekova'ea manoa. ⁸ Igwete Pedro'ga ei Safi-
rava'ea pe:

–Emombe'u katu ji ve. Maramomi ikwepykava pe imondorame egwyrā?
Momi tuhē oji'i?

–Momi tuhē itambere'ia, ei ahe ġa pe o'mbero.

⁹ Igwete ga ei:

–Maranuhūrame pe ememei novīa: “Tihepia ti nhande imoandyandyi
Tupana'ga ra'uva”? ei Pedro'ga ahe ve. Kiro ki ġa u – kiroki ġa gweroho
nerembirekova'ea tyma, ei ga. Ahe javijitehe po ti ġa nde rerohoi nde tyma
nehē no, ei Pedro'ga ahe ve.

¹⁰ Nanime Safirava'ea manoi o'a upa a'ero gapyā pyri. Igwete ipyahuve'ga
nduri ahe repiāga. Igwete ġa ahe rerohoi ahe tyma aherembirekova'ea pyri
ahe mbojovvya. ¹¹ Okyhyji pa hete ġa a'ero Jesus'gareheve'ga ojipe'ġa no
henduvame ahemanoa.

Jesus'ga moirūharava'ea oapo ahemonhimomby'ava'ea

¹² Igwete Jesus'ga moirūhara'ġa japoġapoi ahemonhimomby'ava'ea
pevove'ga pyteri pe. Igwete Jesus'gareheve'ga nhimono'ombavi jipi
ojihe'akatuavo ojogwehe ojatykahavuhua pype – perope onga rembe'yvuhu

pe Salomãova'ea apoa pe. ¹³ Ojipe'ga e'ie'i ga pe pyry hete ga javo novia. Emo ojikoge'yname Jesus'ga rehe ga ipojihuvi ojihe'are'yma ga ndehe. ¹⁴ Igwaigwavete reki ojipe'ga jikogi Jesus'ga rehe ojihe'a ga ndehe onhimongyavo akwaimbae'ga kunha'ga no. ¹⁵ Ahemonhimomby'ava'ea repiaga pevove'ga ga nderuri itetirüave'ga. Igwete ga ga noti pea rupi gakupeupava rehe. "Ga ndekorame vehevi Pedro'ga aghi pe jate ga kwavame, opi po ti gatetirua ga hugwi nehë," ei ga. ¹⁶ He'yjuhuve'ga gwerugweru itetirüave'ga anha'ga rembipojykahara'ga no. Gweru ga ga ojipejipea hugwi Jerusalëmpyryiva'ea hugwi. A'ero itetirüave'ga nhimohigatugatupavi. Anha'ga jipe'apavi ga hugwi.

Ahe ombohahy Jesus'ga moirüharava'ea pe

¹⁷ Igwete ikwava'ëhara'ga nduvihavuhu'ga nhimyröi Jesus'ga moirühara'ga ndehe Pedro'ga ndehe. Gareheve'ga na jitehe onhimyrö ga ndehe no saduceus'ga. ¹⁸ Nurä ga Pedro'ga pyhygukari ga mongiuka cadeia pype. ¹⁹ Emo Tupana'gapyryive'ga vyagipeve'ga ruri pyytunimo ga pyri cadeia pype hovapytymba'voga ga pe ga nenohema jugwi. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

²⁰ –Hepejigwovo kiro pejatykahavuhua rokari pe penhi'ama. Pe'ji ti pevove'ga pe: Pejikogame Jesus'ga rehe po ti ga imbopyahui pejeaporogita nehë, pe'ji ti ga pe, ei ga Pedro'ga pe.

²¹ Gwendu katu ga Tupana'gapyryive'ga nhi'iga. Igwete Pedro'ga hoi ko'egatue'yma rupi gajatykahavuhua rokari pe ga mbo'eavo.

A'ea ja ikwava'ëhara'ga nduvihavuhu'ga ruri ojiheve'ga pavëi. Igwete ga jara'ga mbojatykapavi. Judeus'ga mogitaharamo ga guardas'ga mondoukari cadeia pype togweru ti ga Pedro'ga javo novia. ²² Emo ovahemame cadeia pe guardas'ga ndohepiagi reki Pedro'ga. A'ero ga jivyri imombe'gwovo.

²³ –Avi ga ahä pevo! ei guardas'ga ga pe. Gwovapytygatu po ga novia, ei ga. Pero hepiakatuhara'ga ätehei hovapytymbava pyri, ei ga ga pe. Igwete ore hovapytymba'vogi tiroho ti ga javo novia. Emo ga nduvi reki ipype! ei guardas'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁴ Henduvame guardas'ga nduvihavuhu'ga nhimomby'apavi ikwava'ëhara'ga nduvihava'ga pavëi.

–Marä po ti nehë naerü? ei ga ojohupe.

²⁵ Nanime ojipe'ga ruri ga pyri Pedro'ga mombe'gwovo ga pe:

–Akoja'ga –kiroki ga pe ga mondouka ga mongiavo cadeia pype kirame raji'i novia –kiro ga ga mbo'embo'ei o'ama nhandejatykahavuhua rokari pe, ei ga ga mombe'gwovo ga pe.

²⁶ A'ero guardas'ga hoi gwuvihavuhu'ga rupi Pedro'ga nderua. Maymbeve ga Pedro'ga nderuri ga nderekovo. A'ereki ga okyhyji he'yjuhuve'ga hugwi. "Pedro'ga pyhygahyrame po ti ga nhande api nehë," ei ga ojohupe.

²⁷ Igwete ga hoi ga nderua ga mo'ama judeus'ga mogitahara'ga ndovai pyri pe. A'ero ikwava'ëhara'ga nduvihavuhu'ga ei Pedro'ga pe:

²⁸ –"Tapembo'ei ti ga Jesusva'ea remimbo'ea rehe," oro'e ko ore pe me oji'i novia, ei ga. Emo pe pemonhimoanhaanha penhimbi'ea Jerusalëmmeve'ga pe nhaporemo, ei ga ga pe. Igwete pe imbojapotaruhui Jesusva'ea manoagwera ore rehe no, ei ga ga pe.

²⁹ Igwete Pedro'ga ei ga pe jara'ga pavëi Jesus'ga moirühara'ga pavëi:

–Tupana'ga nhi'iga po ore hendukatui vyakotyve'ga nhi'iga hohe hamo, ei ga. ³⁰ Tupana'ga rehe nhaneramonhava'ea ojiko hako. Gaha koi ombogwera Jesus'ga gamanoa hugwi pe ga jukarë ga mbovyrukarama yva rehe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. ³¹ Tupana'ga omongo Jesus'ga ojipyri

a'ero ga mongovo nhanderuvihavuhuhetero. Ga omongo Jesus'ga nhanembopiro'yharamo no, ei ga. Tupana'ga e'i: "Togwerojijyjijyuka po ti ga israelitas'ga ndeaporoğita topohi ti ga okote'varuhua hugwi. Tomombo po ti ga gandekote'varuhua a'ero ga mbopiro'yavo jugwi," ei Tupana'ga, ei ga ga pe. ³² A'ea ore oromombe'umbe'u ga pe. Tupana'ga ra'uva na jitehe okwahavuka ga pe no. A'ereki gwa'uva Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga rendukatuhara'ga pyri, ei Pedro'ga ga pe.

³³ Ganhi'iga renduvame judeus'ga moğitahara'ga nhimboahihetei Pedro'ga pe. Igwete ga ei ojohupe:

—Marā po ti nhande ga nderekoi ga jukavo nehē, ei ga ojohupe.

³⁴ Kiro gapyteripeve'ga po'ami a'ero Gamaliel'ga. Ga ko fariseu'ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ga ga mbo'embo'e jipi. Ga nhaporemo e'i pyri hete ga pe. Kiro ga po'ami gapyteri pe a'ero Gamaliel'ga. Igwete ga Pedro'ga mondoukari na'ē pea hugwi. ³⁵ Ga horē ga ei jara'ga pe:

—Israelitasramo pejapyaka katu na'ē ti penhimbohovajara rehe, ei ga.

³⁶ A'ereki ymya ko Teudasva'ea uhu ikwehe jihi ko penduvihavamo ako kiro javo. He'yuhu reki ga quatrocentos ko ga jikogi ahe rehe a'ero okovo ahe rupi, ei ga ga pe. Emo ojipe'ga ahe jukai, ei ga. A'ero ahereheve'ga kwaki'okatukatui ikwehe. Ahana'ja reki ahereheve'ga a'ero, ei Gamaliel'ga imombe'gwovo ga pe.

³⁷ —Aerē Judasva'ea ruri ikwehe Galiléiapeve'ga gwyriveva'ea ikwehe, ei ga. A'ea rupi huvihavuhu'ga okwatijapavuka nhanderera inoğauka, ei ga ga pe. Igwete Judasva'ea ruri onhimbopogweuka he'yjuhuve'ga pe timovahi nhanderuvihavuhu'ga javo. Emo ojipe'ga ahe jukai. Ahereheve'ga kwaki'opavi reki ikwehe, ei Gamaliel'ga imombe'gwovo ga pe. ³⁸ Nurā ji ei pe me kiro: Tapeavyki ti Pedro'ga. Na ga ndekoi jate, ei ga. Po vyvakytyve'ga ndeaporoğita rupi ga ga mbo'ei ga nderekovo, a'ero po ti aerē momina nehē, ei ga ga pe. ³⁹ Po Tupana'ga reaporoğita rupi Pedro'ga ga mbo'ei, a'ero po ti pe napemombigi tuhē Pedro'ga nehē. Pe po ti Tupana'ga movahi nehē, ei ga. Tapeavyki ti Pedro'ga a'ero, a'e ji pe me, ei Gamaliel'ga ga pe.

Oho reki ga Gamaliel'ga nhi'iga rupi a'ero Pedro'ga jukaukare'yma.

⁴⁰ Igwete ga Pedro'ga mbuhurukara'javi ga nupanupamouka mbiara pira apopyra pyvō.

—Tapenhi'iga'javi ti Jesusva'ea renoina, ei ga ga pe.

Igwete ga ga mo'ēukari a'ero ga mondovo. ⁴¹ Igwete Pedro'ga hoi judeus'ga moğitahara'ga hugwi. Horyory reki ga hahyva'ea rehe ogwovo. A'ereki ga e'i ojohupe: "Tupana'ga e'i reki nhande ve: 'Pepyri hete pe. Nurā ko pyri pe ikwahavi hahyva'ea Jesus'ga repyga,' ei Tupana'ga nhande ve," ei ga. Nurā Pedro'ga ndoryndoryvamo hahyva'ea kwahava ogwovo. ⁴² Nane'ymi ga hoğahoi ojipe'ga mbo'eavo Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo. Ojatykahavuhua rokari pe ga hoi. Ojipe'gape'ga nonga pe ga hoi no Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ga pe.

6

Seteva'ea opoko Jesus'ga moirūharava'ea

¹ Igwaigwavete ojipe'ga jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo. Aerē ga nnonhi'igayvari reki judeus'ga. Kiroki ga grego ganhi'iga – ga onhi'igahy ga pe – kiroki ga aramaico ganhi'iga.

—Ga ndoporakakatu ahembirekokwera'ga, ei ga ga pe. Nomondokatu ga orerē'ya'ga pe mbatera ma'ema'ērame jipi, ei ga – kiroki ga grego ganhi'iga.

² Igwete Jesus'ga moirũhara'ga dozeve'ga henduvi ganhonhi'igayvara. A'ero ga Jesus'gareheve'ga mbojatykapavi ojipyri. Igwete ga ei ga pe:

—Oreirũ, ndoropohiri po ore Tupana'ga nhi'iga mombe'ua hugwi hamo ima'ema'eamo mbatera ga pe hamo, ei ga ga pe. ³ Nurã ti pemo'ẽ nhandere'ya'ga toma'ema'ẽ ti ga mbatera ga pe, ei ga. Nanongara'ga ti pemo'ẽ. Ojipe'ga e'i ga pe: “Ga pyry hete ikwahaheteavo,” ei ga. “Tupana'ga ra'uva ga pojyka hete ga mongokatuavo,” ei ga ga pe. Nanongara'ga ti pemo'emo'ẽ ga mongovo seteve'ga, ei dozeve'ga ga pe. Ga pe po ti ore ima'ẽukari a'ero nehẽ imondokatuuka mbatera aherembirekokwera'ga pe nehẽ. ⁴ Ore po ti oromombe'u Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pe jipi nehẽ, ei ga. Oronhi'inhi'i ti ore Tupana'ga pe nehẽ no, ei dozeve'ga ga pe.

⁵—Kwa, ei jara'ga ga pe. Toromo'ẽ ti ga a'ero.

Seteve'ga ga ga mo'ei a'ero. Estêvãova'ea pe ga e'i. A'ereki ahe ojiko hete Jesus'ga rehe. Tupana'ga ra'uva ahe pojyka hete ahe rerekokatuavo. Ojipe'ga ga ga mo'ei no Filipe'ga, Prócoro'ga, Nicanor'ga, Timom'ga, Pármenas'ga, Nicolau'ga. Antioquiapeva'a'ero ko Nicolau'ga oko. Onhimongo ga judeuramo okovo ikwehe. ⁶ Seteve'ga ga ga mo'ei a'ero. Igwete ga ga nderuri Jesus'ga moirũhara'ga pyri. A'ero ga nhi'igi Tupana'ga pe seteve'ga ndepyya. Igwete ga pokogi seteve'ga aka'ga rehe toporavyky ti ga mbatera ma'eamo javo.

⁷ Igwaigwavete Jesus'ga moirũhara'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pe. Igwaigwavete ga hendukatui ganhi'iga a'ero ojikoga Jesus'ga rehe onhimongyavo Jerusalém me. He'yjuhuve'ga ojiko Jesus'ga rehe no mbatera kwava'ehara'ga.

Judeusva'ea ruvihavava'ea ophygyuka Estêvãova'ea

⁸ Igwete Tupana'ga imombyryvi Estêvãova'ea pe. Igwete ga ahe mbopopakarukahetei japovouka ahe ve gamonhimomby'ava'ea gapyteri pe. ⁹ Aerẽ judeus'ga nduri Estêvãova'ea pyri ahe movahiamo – kiroki ga cidade de Cirenepeve'ga cidade de Alexandriapeve'ga no. Gajatykahava pe ga ei Ipiro'yve'ga apoa. Aerẽ ga nduri Estêvãova'ea pyri Ciliciapeve'ga gwyrripeve'ga pavêi Ásiapeve'ga gwyrripeve'ga pavêi no. Ga ko judeus'ga jitehe. Igwete ga nhi'igayvari Estêvãova'ea pe. ¹⁰ Emo Estêvãova'ea okwaha hete ga nhi'ikwepyga. A'ereki Tupana'ga ra'uva okwahavuka ga pe. Nurã ga nonhi'igayvara'javi ahe ve. ¹¹ A'ero ga ojipe'ga monhi'igukari ga mo'mbeavouka itambere'ia mondovo ga pe. Nurã ga ei o'mbero:

—Orohendu ore Estêvãova'ea ete'varuhua Moisésva'ea pe Tupana'ga pe no, ei ga o'mbero.

¹² Nahã ga ojipe'ga momymomyi. Ga xava'eva'ga momymomyi, judeus'ga mbo'ehara'ga momymomyi no. Nurã ga nduri Estêvãova'ea pyri ahe pyhyga ahe rerogwovo judeus'ga mogitahara'ga pyteri pe ahe mo'ama. ¹³ Igwete ga ojipe'ga mo'mbeukari. A'ero ga ei o'mbero:

—Estêvãova'ea ndopigi o'ete'varuhuvavo nhandejatykahavuhua pe jipi – a'ea nhaneramonhava'ea okwava'ẽ Tupana'ga pe hako, ei ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera pe ga ete'varuhui jipi no, ei ga o'mbero. ¹⁴ Orohendu ore ganhi'iga oji'i, ei ga, ahe mombe'urame oji'i – kiroki ahe Nazarépeva'a'ero oko Jesusva'ea, ei ga. “Jesus'ga po ti omondurunduru nhandejatykahavuhua nehẽ,” ei Estêvãova'ea oji'i, ei ga o'mbero ga pe. “Jesus'ga po ti nhande mongoukari hajiheva'ea rehe. Ga po ti nianemongoukari nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rehe – kiroki a'ea rehe Moisésva'ea ombo'embo'e nhaneramonhava'ea,” ei Estêvãova'ea oji'i, ei ga o'mbero ga pe.

¹⁵ Kiro judeus'ga moġitahara'ga Estêvãova'ea repiahetei oina. Aherova ko Tupana'gapyrive'ga ndova javijitehe ġa pe ġwendy'javamo.

7

Estêvãova'ea omombe'u Abraãova'ea

¹ Igwete ikwava'êhara'ġa nduvihavuhu'ga ei Estêvãova'ea pe:

—A'iti nde ei poha? ei ga ahe ve.

² Igwete Estêvãova'ea ei ymyahũva'ea mombe'gwombe'gwovo ġa pe a'ero:

—Nhiirũ, peymyana, pehendu ti nhinhi'ġa, ei ahe. Tupana'ga onhim-boukwaha gwuvihavuhhetero, ei ahe. Igwete ga jipiukari nhaneramon-hava'ea pe Abraãova'ea pe hako. A'ea rupi ahe ndohoi ve cidade de Harã me. Mesopotãmiapeva'ea gwyrì pe Abraãova'ea ruvi hako, ei ahe. Igwete Tupana'ga jipiukari Abraãova'ea pe. ³ Igwete ga ei ahe ve: “Heregwovo kiro egwyrã hugwi eje'yja'ga ndeja,” ei ga ahe ve. “Ahepiuka ti ji nde ve hajiheve'ga gwyrã nehê. Pevo ti eho,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe.

⁴ —A'ero Abraãova'ea hoi Caldéiãpeva'ea gwyrã hugwi a'ero hako. Harã me ahe hoi upa, ei ahe. Ahepo'ria manorame Tupana'ga ahe mbuhurukari kokoty – perope xaju, ei Estêvãova'ea ġa pe. ⁵ A'ea rupi Tupana'ga ndopojykaukari'i'i ve Abraãova'ea pe ahegwyrã. Emo Tupana'ga e'i ahe ve: “Aerêji ti ji imondoi avova'ea nde ve ndegwyrãmo nehê nerymmino'ga gwyrãmo nehê no – kiroki ġa ndepy'rovove'ga,” ei ga ahe ve, ei ahe. Ahe ra'yre'yname Tupana'ga ei ahe ve, ei ahe imombe'gwovo judeus'ga moġitahara'ga pe.

⁶ —Nahã Tupana'ga ei Abraãova'ea pe no: “Aerêji ti nerymmino'ga hopavi agwa hugwi nehê. A'ero po ti ġa nduvi hajiheve'ga gwyrì pe nehê,” ei ga ahe ve, ei ahe. “Pevove'ga po ti ġa mboporavykuyhui ojive ojigwaraita ġa ndehe nehê ġa mbopiro'ye'yma ojihugwi nehê,” ei Tupana'ga. “He'yjuhua rupi quatrocentos kwara rupi po ti ġa jigwarajuhui ġa ndehe nehê. ⁷ Aerê po ti ji imbohahyi ġa pe nerymmino'ga ndepyga nehê,” ei ġa Abraãova'ea pe. “Aerê po ti nerymmino'ga jivyrì ua ji mboheteavo kokoty jitehe nehê,” ei ga ahe ve hako, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe.

⁸ —Aerê Tupana'ga ea'javi Abraãova'ea pe hako, ei ahe. “Hendukaturame nhinhi'ġa ejive po ti nde ikytiukari enhakwanhapira nehê,” ei Tupana'ga. “Ektyi ti eja'yra'ga nakwanha pi'ria no,” ei ga. “Ndera'yra'ga na jitehe tokyti gwa'yra'ga nehê no,” ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe. “Nahã ti a'ero,” ei Abraãova'ea ga pe, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo. Aerê Abraãova'ea ra'yramo. Isaque ahe ono gwa'yrava'ea rehe, ei ahe. Oito okirirê Abraãova'ea iktyi ipita'ngiva'ea pi'ria a'ero. Aerê Isaqueva'ea na jitehe oktyi gwa'yrava'ea Jacóva'ea, ei ahe. Aerê Jacóva'ea ta'ya'y no. Doze ko ahera'yrava'ea nhaneremboypya, ei ahe. Igwete Jacóva'ea oktyikyti gwa'yrava'ea no, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe.

Estêvãova'ea omombe'u Joséva'ea

⁹⁻¹⁰ —Aerê Jacóva'ea ra'yrava'ea nhimyrõi oirũva'ea rehe Joséva'ea rehe hako, ei ahe. Nurã ahe Joséva'ea pyhygi ahe mondovo hajiheva'ea pe itambere'ia kwepygauka toporavyky ti ga ġa pe javo, ei ahe. Igwete hajiheva'ea Joséva'ea rerohei a'ero ogwyrì pe Egitope. Pevova'ea Joséva'ea mboporavykuyhui hako. Ahe jigwarairame Joséva'ea rehe Tupana'ga gwereco katu ahe mbopiro'yavo hahya hugwi nhaporemo, ei Estêvãova'ea ġa pe. Faraóva'ea ko Egitopeva'ea ruvihavuhuro oko hako. Joséva'ea kwahavame Faraóva'ea e'i ahe ve: “Pyrì hete ga.” A'ereki Tupana'ga ahe arõuka Faraóva'ea pe,

ei Estêvão'ea. Tupana'ga okwahaheteuka mbatera Joséva'ea pe no. Nurã Faraóva'ea ahe mongoi governadorva'ea hako. Igwete ahe ei Joséva'ea pe: “Ji moiru ti ga ndepiakatuavo jigwyrive'ga. Ehepia katu pa ti nhimbatera ji ve no,” ei ahe Joséva'ea pe hako, ei Estêvão'ea imombe'gwovo.

¹¹ —Aerê Egito pe ipapavi aheremitymagwera. Canaãmeva'ea gwyrri pe opa pa aheremitymagwera no, ei ahe. Tiruahũ hete ahe ve a'ero. Ndogw-erekoa'javi mbatera nhaneramonhava'ea pe Canaã me a'ero, ei Estêvão'ea.

¹² Emo ojipeva'ea omombe'u Joséva'ea ruvava'ea pe Jacóva'ea pe. “Gwereco ga mbatera Egito pe,” ei ahe imombe'gwovo. Nurã Jacóva'ea gwa'yrava'ea monda'ei pevo peho ti mbatera pyhygauka nhande ve javo. A'ero ahe hoi herua opo'ria pe, ei ahe. ¹³ Mominame ahe hoa'javi tipyhy javo. A'ea rupi Joséva'ea jikwahavukari oirũva'ea pe. A'ero Faraóva'ea Joséva'ea re'yjava'ea kwahavi no, ei ahe. ¹⁴ Igwete Joséva'ea oirũva'ea monda'javi opo'ria pyri gwe'yjava'ea pyri tuhu pa ti ga ji pyri Egito pe javo. He'yi ahere'yjava'ea, setenta e cinco ko ahe, ei Estêvão'ea imombe'gwovo ga pe. ¹⁵ Igwete Jacóva'ea hoi Egito pe a'ero. Pevo ahe manoi. Aerê pevo jitehe ahera'yrava'ea manoi no nhaneramonhava'ea, ei ahe. ¹⁶ Aerê aherymyminova'ea ahera'oa rerohoi Canaã me inoğa itaruvihavuhua kwaruhu pe hako – perope Siquém me Emorva'ea re'yjava'ea gwyragweri pe. Ymya Abraóva'ea opyhy pevova'ea yvya Emorva'ea re'yjava'ea hugwi itambere'ia mondovo ahe ve.

Estêvão'ea omombe'umbe'u judeus'ga moğitahara'ga pe. Igwete ahe ei no:

¹⁷ —Aerê Jacóva'ea rymyminova'ea nhimohemyhãi hete onhimongyavo Egito pe hako nhaneramonhava'ea, ei ahe. Kiro ihogweri nhaneramonhava'ea hohava apiavo pea hugwi a'ero. A'ereki ymya Tupana'ga omombe'u nhoğwenonde Abraóva'ea pe ahehoagwama, ei ahe. ¹⁸ Ahehoa rupi ojipeva'ea ko oko Egitopeva'ea ruvihavuhuva'ea. Ahe ndokwahavi Joséva'ea. ¹⁹ Igwete ahe nhaneramonhava'ea moandyandyi ojigwarajuhua ahe rehe, ei Estêvão'ea imombe'gwovo. Igwete ahe nhaneramonhava'ea mbopohirukari ahera'yrava'ea hugwi ipita'ngiva'ea hugwi ahe momboruka tomano ti penda'yra'ga javo, ei ahe.

Estêvão'ea omombe'u Moisésva'ea

²⁰ —A'ea rupi Moisésva'ea ari hako. Ipita'ngiva'ea ikatu'i hete, ei ahe. Três jahya rupi ipita'ngiva'ea ka'mbui opo'ria ronga pype novia. ²¹ Emo ahe'yembora ahe noğame mytu'ẽ me Faraóva'ea ra'yrava'ea ahe pojykai ojive ahe rerekokatuavo jira'yra'ga javo ahe ve, ei ahe. ²² Aerê Egitopeva'ea Moisésva'ea mbo'embo'ei jipi ikwahavuka pa ahe ve. Igwete Moisésva'ea ikwahahetei mbatera mombe'gwovo japokatuavo mbatera, ei ahe.

²³ —Aerê he'yi kwara quarenta kwara Moisésva'ea rehe, ei ahe. Igwete ahe ei ovyteri pe: “Tahõ ti ji jire'yja'ga ndepiaga israelitas'ga ndepiaga,” ei Moisésva'ea hako, ei ahe. ²⁴ Ahe horame Egitopeva'ea rekote'varuhui Moisésva'ea re'yjava'ea rehe. Hepiagame Moisésva'ea hoi gwe'yjava'ea pyri ahe repyga Egitopeva'ea juka, ei ahe. ²⁵ A'ereki Moisésva'ea e'i ovyteri pe: “Jire'yja'ga po okwaha nhiremimbopiro'yağwama Egitopeva'ea hugwi,” ei ahe novia. “E'i po ga ji ve: ‘Moisés'ga pe po ti Tupana'ga nhande mbopiro'yukari Egitopeve'ga hugwi nehẽ,’ e po ga ji ve,” ei Moisésva'ea novia. Emo Moisésva'ea re'yjava'ea ndokwahavi ve a'ea okovo, ei Estêvão'ea imombe'gwovo ga pe.

²⁶ —Ko'emame ohoa'javame Moisésva'ea gwe'yjava'ea repiagi ahe jogwayvarame, ei ahe. Igwete Moisésva'ea hoi tambojogwereco katu ga javo novia.

“Penhoirū pe novīa,” ei ahe. “Maranuhūrame pe jogwayvaruhui naerū?” ei Moisésva'ea gwe'yjava'ea pe, ei ahe. ²⁷ Emo ahe – kiroki ahe oko te'varuhu ojipeva'ea pe – ahe Moisésva'ea moanhani ahe mondovo. Igwete ahe ei Moisésva'ea pe: “Nanemongoukaruhui ġa oreruvihavamo. Ga nde'i nde ve: ‘Juizramo nde rekoi ġa pe tere'e katu ti ġandeaporogita pe,’ jave'yma nde ve,” ei ahe. ²⁸ “Kirame nde Egitopeva'ea jukai oji'i. Kiro nde ji jukapotaruhui no naerū?” ei ahe Moisésva'ea pe, ei ahe. ²⁹ Ahenhi'īġa renduvame Moisésva'ea ka'nhyimi ahe hugwi ogwovo. Hajiheva'ea gwyrī pe ahe ruvi a'ero Midīā me, ei ahe. Pevo ahe ra'ya'yramo. Dois ahera'yrava'ea akwaimba'ero, ei Estēvāova'ea imombe'gwovo ġa pe.

³⁰ –He'yi kwara quarenta kwara Moisésva'ea ruvame pevo hako, ei ahe. Aerē vyagipeve'ga ġipiukari Moisésva'ea pe ongae'yī me vytyruhua ppyvo Sinai ppyvo, ei ahe. I'yva pype ga ġipiukari Moisésva'ea pe ikaja pytera pype. ³¹ Hepiagame ahe nhimomby'ai hehe o'ama. “Taho ti jypyvo hepiaga,” ei Moisésva'ea, ei ahe. Ohorame ahe henduvi Tupana'ga nhi'īġa a'ero, ei ahe.

³² “Jihi ko Tupanamō ako,” ei ga.

“Neramonha'ga ji mbohete.

A'ereki Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete,” ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe.

A'ero Moisésva'ea hyhyipavi o'ama. Ahe opojihu hepiaga okyhyjiavo ġwaramo, ei Estēvāova'ea.

³³ –Igwete Tupana'ga ei ahe ve: “Ehekyi epyruhua e'ama avo. A'ereki avova'ea vyva ji apojyka ġijive ji pyri okovo ġwaramo,” ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe. ³⁴ Igwete ga ei ahe ve no: “Ahepia ji Egitopeve'ga ġigwaraja ġireheve'ga ndehe. Ahendu ji ġijive'ga pytuhemahivuhua hahya rerekovo ġwaramo,” ei ga, ei ahe. “Kiro ji jyvi ġa mbopiro'yavo Egitopeve'ga hugwi,” ei ga. “Heregwovo kiro a'ero. Torombojivy ti nde Egito pe ġitehe nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe hako, ei ahe.

Estēvāova'ea omombe'u Moisésva'ea movahīagwera

³⁵ Igwete Estēvāova'ea ei ġa pe no:

–Ahere'yjava'ea omovahī a'ero Moisésva'ea hako. “Nanemongoukaruhui ġa oreruvihavamo,” ei ahe. “Ga nde'i nde ve: ‘Juizramo nde rekoi ġa pe tere'e katu ti ġandeaporogita pe,’ jave'yma nde ve,” ei ahe Moisésva'ea pe hako, ei ahe. Moisésva'ea ġitehe reki Tupana'ga ahe mondoi ahe mongovo aheruvihavamo ahe mbopiro'yharamo Egitopeva'ea hugwi, ei ahe. Tupana'ga omondouka Moisésva'ea pyri vyagipeve'ga – kiroki ga ojipiuka ahe ve i'yva pype ikaja pytera pype. Tupana'ga omondouka ga monhi'īġa Moisésva'ea pe. Nahā Tupana'ga Moisésva'ea mondoukari terembojiro'yuka ti eje'yja'ga javo, ei ahe. ³⁶ Igwete Moisésva'ea gwe'yjava'ea rerohoi gwupi Egito hugwi. Ahe oapoapo ahemonhimomby'ava'ea Egito pe ypiahu pe no Mar Vermelho pe, ei ahe. He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi Moisésva'ea ahe monhimomby'ai ongae'yī me po rimba'e, ei Estēvāova'ea imombe'gwovo.

³⁷ –Moisésva'ea ġitehe e'i gwe'yjava'ea pe israelitasva'ea pe hako: “Aerē po ti Tupana'ga ojipe'ga mongoi onhi'īġa mombe'uharamo pe me nehē. Nhanerymyminorō po ti ga rekoi nehē ji'jave'ga nehē,” ei Moisésva'ea hako, ei ahe. ³⁸ Moisésva'ea oko nhaneramonha'ea pyteri pe israelitasva'ea pyteri pe a'ero ahe jogwerekorame ongae'yī me hako. Moisésva'ea oko vyagipeve'ga pyri no – kiroki ga onhi'ī ahe ve vytyruhua rehe Sinai rehe, ei ahe. Igwete Tupana'ga imbuhuri onhi'īġa ahe ve teremombe'u ti jara'ga pe javo. A'ero

Tupana'ga imbuhurukari a'ea nhande ve no. Ganhi'iga ko okoji avuirama, ei Estêvãova'ea ga pe.

³⁹ –Emo Moisésva'ea nhi'iga nhaneramonhava'ea nohendupotari reki, ei ahe. “Xakoyme nhande Moisés'ga rehe,” ei nhaneramonhava'ea hako. “Xajivy po nhande Egitoepeve'ga gwyrì pe hamo,” ei ahe ojohupe novãa, ei ahe. ⁴⁰ Igwete Moisésva'ea mbegwerame ua vvytyrhuha hugwi nhaneramonhava'ea hoi javo Arãova'ea pe Moisésva'ea reki'yrava'ea pe: “Eapoapo ti ha'angava nhaneremimbohete'haramo togweroho ti ga nhande renõnde,” ei ahe. “A'ereki akoga'ga – kiroki ga nhande reru Egito hugwi ikwehe – mahã po ga kiro naerũ Moisés'ga? Oho hete po ga nhande hugwi,” ei nhaneramonhava'ea novãa, ei ahe. ⁴¹ A'ea rupi nhaneramonhava'ea japoi yuranuhã ra'yra ra'angavuhua a'ero gwemimbohete'haramo. A'ero ahe ijukai mbiara ikwava'ega jupe, ei ahe. Aerẽ ahe japoi toryva gwembiapoa pe ha'angava pe timbohete ti a'ea javo jupe. ⁴² Nurã Tupana'ga pohiri nhaneramonhava'ea hugwi, ei ahe. “Tombohete tehe ti ga jaytata'ia a'ero. A'ereki a'ea ga opota hete gwemimbohete'haramo,” ei Tupana'ga, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ga pe. A'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako nhaneramonhava'ea mombe'gwovo hako, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga ahe omombe'u ikwatijarame.

“He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi pe ndekoi ongae'yi me.

Ji ve rüi reki pe ijukai mbiara ikwava'ega a'ea rupi,” ei Tupana'ga, ei ahe.

⁴³ “Moloque reki pe peroho hyrua pype.

A'ea ko penemimbohete'haramo oko,” ei ga.

“Renfã apoa ra'angava jaytata'ia ra'angava pe peroho pejupi penemimbohete'haramo no.

A'ereki a'ea pe peapo timbohete ti a'ea javo,” ei Tupana'ga, ei ahe.

“Nurã ti ji pe mondohetei cidade de Babilônia rehemo nehẽ,” ei Tupana'ga hako.

Nahã aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga, ei ahe.

Estêvãova'ea omombe'u onga Tupana'gapeva'ea

⁴⁴ Igwete Estêvãova'ea ei judeus'ga moğitahara'ga pe no:

–Ongae'yi me nhaneramonhava'ea gwereko tenda tapyjamo Tupana'ga pe hako – a'ea pype Tupana'ga ojipiuka ahe ve. A'ereki Tupana'ga e'i jipe Moisésva'ea pe toapo ti ga javo, ei ahe. “Tahepiuka ti ji nde ve vyagipeva'ea. A'ea javijitehe ti eapo tenda a'ero,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe hako, ei ahe. ⁴⁵ Nhaneramonhava'ea gwereko tenda a'ero. A'ea ahe ra'yrava'ea heruri Josuéva'ea pavẽi ipojykarama vyva hajiheva'ea hugwi. A'ereki Tupana'ga omondomondo aha hajiheva'ea ahegwyrã hugwi ahe monhamonhana nhaneramonhava'ea hugwi, ei ahe. Nurã tenda rekoi avo avuirama hako. U ve ahe pyteri pe Daviva'ea ruvame avo, ei ahe. ⁴⁶ Daviva'ea gweaporoğitapyryva gwaramo onhiarõuka Tupana'ga pe. Igwete Daviva'ea ei Tupana'ga pe: “Ta'apo ti onga nde ve. A'ereki nde rehe nhaneremboypya Jacóva'ea ojiko,” ei ahe. ⁴⁷ Daviva'ea ra'yrava'ea ki a'e te oapo onga imohina Tupana'ga pe hako Salomãova'ea, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo.

⁴⁸ –A'erorame tehe nhanderuvihavuhuhete'ga Tupana'ga nduvi vvyakotyve'ga nemiapoa pype, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omombe'u a'ea ikwatija hako. Nahã Tupana'ga ei:

⁴⁹ “Yvagi pe ji rekoi huvihavuhuro jipi,” ei ga.

“Vyva ko oko tehe ji ve a'ero,” ei ga.

“Marãva'ea pe peapo onga ji ve naerũ topyta ti ga ipype javo?” ei ga.

50 “A'ereki jiji te tuhē a'apo pa yvaga yvya no,” ei Tupana'ga nhandepojykaharete'ga hako, ei Estêvãova'ea.

A'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako, ei Estêvãova'ea judeus'ga moġitahara'ga pe.

51 Igwete Estêvãova'ea ei ġa pe no:

—Napeangarihu pe tuhē naerū, ei ahe. Ndapeapyakwapupugihi pe henduvame Tupana'ga nhi'iga. Penamonhava'ea rupi ko pe hoi. Ndapehopotari pe Tupana'ga ra'uva rupi jipi, ei ahe. 52 Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rehe nhaporemo penamonhava'ea jigwarai hako, ei ahe. Igwete penamonhava'ea ahe jukajukai no – kiroki ahe omombe'u nhogwenonde pyryheteve'ga ruraġwama Jesus'ga ruraġwama, ei ahe. Kiro pe, pepyhyguka Jesus'ga guardas'ga pe ga jukavouka ikwehe, ei ahe. 53 Pe me Tupana'ga ombuhuruka ġwemimbo'ea novia ga imondorame ojipyryve'ga pe togweroho ti ġa israelitas'ga pe javo. Emo reki pe napehendukatui, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo judeus'ga moġitahara'ga pe.

Ahe ojuka Estêvãova'ea

54 Henduvame Estêvãova'ea nhi'iga judeus'ga moġitahara'ga nhiomboahivuhui ranuhū ahe rehe a'ero. 55 Emo Tupana'ga ra'uva opojyka hete Estêvãova'ea. A'ero ahe rovavuramo hepiakatuavo yvagi pe. Igwete ahe hepiagi Tupana'ga rendy'jahetea. Ahe hepiagi Jesus'ga ama Tupana'ga koty no. 56 Igwete Estêvãova'ea ei:

—Pehepia, ei ahe. Ji ahepia yvaga rovapytymba'vogipyra, ei ahe. Ahepia ji ga no – kiroki ga Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri ikwehe. Pevo ga ami Tupana'ga koty, ei Estêvãova'ea ġa pe.

57 Igwete ġa hapukajahyahivi ojapyakwapyga tihenduvyme ga javo. A'ero ġa nhambavi ahe rehe. 58 Ga ahe pyhygi ahe rerogwovo ahe momboa cidade hugwi tiapiapi ga javo. Kiroki ġa e'i oko te'varuhu Estêvão'ga javo – kiro ġa hekyi opira i'arimova'ea imondovo inoġa Saulo'ga pyri. A'ero ġa ahe apiapi tijuka ga javo. 59 Oapirame Estêvãova'ea nhi'igi Jesus'ga pe opojykaharete'ga pe.

—Jesus, emondo jira'uva ejipyri yvagi pe, ei ahe.

60 Igwete ahe ndurugi ġwenyppy'amo oina onhi'iga mondovo opojykaharete'ga pe.

—Terembojari ti ġa ndehe ġandekote'varuhuva'ea jiapiagwera, ei ahe ga pe.

O'erē ahe manoi upa.

8

1-2 Igwete Saulo'ga ei:

—Na ġa ga jukai tuhē, ei ga.

Kiro Tupana'gareheve'ga Estêvãova'ea ra'oa rerohoi ityma. Igwete ġa jehe'ohetei ahe rehe upa.

Saulova'ea ojigwarai Jesus'gareheva'ea rehe

A'ea rupi tuhē ojipe'ga jigwarai hete Jesus'gareheve'ga ndehe Jerusalém me. Nurā gareheve'ga kwaki'opavi ġa hugwi ogwovo Judéiapeve'ga gwyrri pe Samariapeve'ga gwyrri pe no. Jesus'ga moirūhara'ga jate ndohoi upa.

3 Oro Saulo'ga, ojigwarajuhu hete ga Jesus'gareheve'ga ndehe. Igwete ga imbojoapiapi ogwovo ġanonga pype ġa pyhyga akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. Igwete ga ġa nderohyryrygi ġa nderogwovo ġa mongiavo cadeia pype jipi.

Filipeva'ea omombe'u Jesus'ga Samaria pe

⁴ Okwaki'opavame ogwovo Jesus'gareheve'ga hoġahoi Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe ikwehe. ⁵ Igwete Filipe'ga hoi cidade de Samaria pe. Pevo ga Jesus Cristo'ga mombe'umbe'u ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo ga pe. ⁶ Igwete ga japoġapoi ahemonhimomby'ava'ea ġapyteri pe no. Igwete pevove'ga henduvi Filipe'ga nhi'iġa hepiaga ahemonhimomby'ava'ea. A'ero ġa nhaporemo ġa japyakahetei ganhi'iġa rehe. ⁷ Anhaġa oġapukajahi opohia ġwembipojykhara'ga hugwi he'yjuhuve'ga hugwi. Filipe'ga omopo'agatu nomyive'ga ipyka'nauhũve'ga no. ⁸ A'ero Samariapeve'ga horyory hete a'ea rupi onhimongyavo.

⁹⁻¹⁶ Igwete Filipe'ga Jesus Cristo'ga mombe'umbe'ui ġa pe.

–Tupana'ga ombuhuruka ga vyva koty nhande pyri, ei ga. Pejikogame ga rehe po ti Tupana'ga pe mongoi oġiheva'ero nehẽ, ei Filipe'ga ġa pe.

Igwete ġa heroviari ganhi'iġa oġikoga Jesus'ga rehe akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. A'ero ga ġa mobatizai yhya pyvõ Jesus Cristo'gareheva'ero ġa ndekoro ġwaramo. A'ea rupi Tupana'ga ra'uva nduri ve ġa pyri ġa nderekovo.

Kiro ipajive'ga na jitehe heroviari Filipe'ga nhi'iġa no Simão'ga. Igwete ga nhimobatzaukari Filipe'ga pe. Ymya Simão'ga omonhimomby'a Samariapeve'ga opajia pyvõ jipopoaka hete ji javo novĩa. A'ea rupi ġa hopavi Simão'ga nhi'iġa rupi a'ero huvihava'ga okoteheve'ga pavẽi. E'i tehe ġa ga pe: “Agwa'ga ko ipopokaheteve'ga Tupanamo,” e'i tehe ġa ga pe. A'ea rupi ġa hopavi Simão'ga nhi'iġa rupi. Ombokwara'ara'a ga ga monhimomby'avo opajiro ġwaramo. Emo kiro hendukaturame Filipe'ga nhi'iġa ga gwerovia hete ga onhimobatzauka. Simão'ga ġa javijitehe gwerovia no. Igwete ga nhimobatzaukari Filipe'ga pe. A'ero ga rekoi Filipe'ga pavẽi jipi onhimomby'avo hepiaga Filipe'ga japoġaporame ahemonhimomby'ava'ea.

Aerẽ ojipe'ga Samariapeve'ga mombe'ui Jerusalém me.

–Samariapeve'ga ġwendu katu kiro Tupana'ga nhi'iġa Jesus'ga mombe'ua, ei ġa ġa pe.

Jesus'ga moirũhara'ga ikwahavame kiro ġa ei Pedro'ga pe a'ero:

–Heregwovo kiro Samaria pe ġa ndepiaga a'ero. João'ga ti toho nde rupi no, ei ġa ga pe.

–Kwa. Oroho ti a'ero nehẽ, ei Pedro'ga ġa pe.

A'ero ġa jogwerohoi Samaria pe Jesus'gareheve'ga pyri. Ga ndepiagame Pedro'ga nhi'iġi Tupana'ga pe:

–Embuhu kiro eja'uva ġa pyri ġa nderekokatuavo. A'ereki nduri ve, ei ġa Tupana'ga pe.

¹⁷ Igwete Pedro'ga pokogi ġa ndehe João'ga pavẽi. Kiro turi Tupana'ga ra'uva ġa pyri ġa nderekokatuavo a'ero.

¹⁸ Igwete Simão'ga hepiagi no ipajive'ga.

–Nahã, ja'gwy, ei ga. Jesus'ga moirũhara'ga pokogame ġa ndehe a'ero Tupana'ga imbuhuri gwa'uva ġa pyri imongovo, ei ga.

Igwete ga ei Pedro'ga pe:

–Koro itambere'ia, ei ga. ¹⁹ Ji mbopopoaka ti nanongara rehe no, ei ga. Nurã ji pokogame ojipe'ga ndehe po ti Tupana'ga imbuhuri gwa'uva ġa pyri nehẽ, ei ga ġa pe novĩa.

²⁰ –Ereho ti nde hahyva'ea ruvihava pype eitambere'ia pavẽi nehẽ, ei Pedro'ga ga pe. A'ereki nde ere'uhu: “Tamondo ti nhiitambere'ia Tupana'ga ra'uva mbuhura kwepyguka,” ereuhu nde, ei ga Simão'ga pe. ²¹ Ore Tupana'ga ra'uva mbuhurukarame ko nde orereheva'ea

rūi. A'ereki nde ndepya'a te'varuhu Tupana'ga pe, ei Pedro'ga ga pe. ²² Erojiyyi ti ejeaporoḡitate'varuhua. Enhi'ī ti Tupana'ga pe tomombo ti ga nderekote'varuhua nde hugwi nehē, ei ga. ²³ A'ereki ji anhimombaragwaha nenhimyrōuhūhetea rehe. Nandepiro'yi nde ete'varuhua hugwi, ei ga Simão'ga pe.

²⁴ Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Pehe ti penhi'ī Tupana'ga pe ji repyga tanhimondoukaryme ti ga hahyva'ea ruvihava pype penembi'eagwera rupi nehē, ei Simão'ga ga pe.

²⁵ Aerē Pedro'ga imombe'ui ḡwembikwahava pevove'ḡa pe João'ga pavēi Jesus'ga nhi'ḡa imombe'ḡwovo ḡa pe. A'ero ḡa jivryi imbojōapiapiavo ogwovo cidades pe Samariapeve'ḡa gwyri pe Jesus'ga mombe'ḡwovo ḡa pe. Aerē ga vahemi Jerusalém me.

Etiópiapeva'ea

²⁶ Aerē nhandepojykaharete'gapyrive'ga yvagipeve'ga ruri javo Filipe'ga pe:

—Hereḡwovo ypihua koty pehe pe – kiroki pehea oho Jerusalém hugwi ongae'yma rupi ogwovo cidade de Gaza pe, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe.

²⁷⁻²⁸ A'ero Filipe'ga hoi ogwovo. A'ea ja huvihava'ga hoi pea rupi Etiópiapeve'ḡa gwyripeve'ga. Oporavyky ga Candacehēa pe jipi – kiroki hēa ḡanduvihavuhuhēa Etiópiapeve'ḡa gwyri pe. Gwepia katu ga itambere'ia hēa pe. Uhu na'ē ga Jerusalém me Tupana'ga mboheteavo. Kiro ga hoa'javi pea rupi ojivya ojigwyri pe jitehe Etiópiā pe. Igwete ga reni gwyrua pype ḡwenonhandavuhua pype ogwovo. Ohorame ga nhi'ḡi ikwatijara pe oina – kiroki Isaíasva'ea Tupana'ga nhi'ḡa mombe'uharava'ea okwatija inoḡa. ²⁹ A'ea ja Filipe'ga hoi pehea rupi ogwovo no. Igwete Tupana'ga ra'uva ei ga pe:

—Hereḡwovo garyruhua pyri ekovo jypyvo.

³⁰⁻³³ A'ero Filipe'ga hojipei ipyri ogwovo. Igwete Etiópiapeve'ga nhi'inhi'ḡi Isaíasva'ea rembikwatijaragwera pe oina – kiroki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve hako. Aherembikwatijara e'i:

“Gweroho ḡa ovelha tijuka javo,” e'i.

“Cordeiro hava mondohogame nonhi'ḡi upa,” e'i ikwatijara.

“T'javijitehe ko ga no.

Gweroho ḡa ga tijuka ga javo,” e'i.

“Gwerohorame ga nonhi'ḡi upa,” e'i ikwatijara.

“Ga ga mbotegweterame ojipe'ḡa ndovavagahivi ga rehe,” e'i.

“Ndahakykwepori ga.

A'ereki ḡa ga juka vvyakotyve'ḡa hugwi,” e'i aherembikwatijara.

Igwete Etiópiapeve'ga nhi'inhi'ḡi jupe oina gwyrua pype. Henduvame ganhi'ḡa Filipe'ga ei ga pe:

—Erekwaha po nde aheremimombe'ua? ei Filipe'ga onhi'ḡa mondovo ga pe.

—Avi ahā novīa, ei ga. Marā po ji ikwahavi? A'ereki nimombe'uhavi ji ve, ei ga. Ejiupi ji pyri eina, ei ga Filipe'ga pe.

Igwete Filipe'ga jupiri oina ga pyri a'ero ga rupi ogwovo. ³⁴ Igwete ga ei Filipe'ga pe:

—Ji mbo'e ti a'ea rehe. Ma'ḡa pe ahe ei ikwatija Tupana'ga nhi'ḡa mombe'uharava'ea? ei ga. Ojive ahe ei? Mara'ngu po ojipe'ḡa pe javo? ei Etiópiapeve'ga ga pe.

³⁵ —Jesus'ga pe ahe ei gweroho ḡa ga jukavo javo, ei Filipe'ga ga pe.

Kiro Filipe'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui aherembikwatijara mombe'ukatuavo a'ero ga pe.

³⁶⁻³⁸ Ohorame pea rupi kiro ġa vahemi ypiahu'ia pyri. Igwete Etiópiapeve'ga ei:

—Agwa reki yhya, ei ga. Nanhimobatzai po ti nde nehē? ei ga ga pe.

Igwete Etiópiapeve'ga imombigukari ġwenonhandavuhua. A'ero ġa jogwerojyvi ojogwerogwovo y pe. Igwete Filipe'ga ga mobatzai.

³⁹ Ga ěrame yhya hugwi nhandepojykaharete'ga ra'uva Filipe'ga rerohojipei. Etiópiapeve'ga ndohepiaga'javi ga a'ero. Igwete ga hoi ogwovo pea rupi gworyvamo Etiópiapeve'ga. ⁴⁰ Kiro Filipe'ga ukwahavi cidade de Azoto pe. Aerē ga imbojopiapi ogwovo cidades pe Jesus'ga mombe'gwovo ġa pe. Aerē ga vahemi cidade de Cesaréia pe.

9

Saulova'ea ojiko reki Jesus'ga rehe

¹ A'ea ja ko Saulo'ga nhimbohovajari Jesus'gareheve'ga ndehe ta'apiti pa ġa javo. Igwete ga hoi mbatera kwava'ěhara'ġa nduvihavuhu'ga pyri. ² Igwete ga ei ga pe:

—Ekwatija ti enhi'ġa mondovouka judeus'ġa pe cidade de Damasco pe ji kwahavuka ġa pe, ei ga. Aroho ti ji nerembikwatijara a'ero hepiuka ġa pe ġajatykahava pype tajipoko ti ġa nehē, ei Saulo'ga ga pe. A'ero po ti ji ġa ndekari pevo nehē – kiroki ġa oho Jesus'ga nhi'ġa rupi. Ga ndepiagame po ti ji ġa pyhypyhygukari ġa nderurahyavouka avo jitehe Jerusalém me nehē akwaimbae'ga kunhangwera'ġa no, ei Saulo'ga ga pe.

—Kwa. Takwatija ti ji nde mombe'gwovo ġa pe, ei ikwava'ěhara'ġa nduvihavuhu'ga ga pe.

Igwete ga ikwatijari Saulo'ga pe imondovo togweroho ti ga a'ea javo.

³ Igwete Saulo'ga hoi pea rupi okovo. Ga vahēġwerĩrame Damasco pe kotihĩ hendy'javuhuva'ea uhu ga pyri yvaga hugwi. Hendy'javuhuva'ea pyteri pe ga reko i a'ero. ⁴ A'ea ga mombori yvyvo ga noġa. Igwete ga henduvi ganhi'ġa.

—Saulo, Saulo! ei ga ga pe. Maraname nde imbohahyukaruhui ji ve?

⁵ —Manamo pe naerũ? ei Saulo'ga ga pe.

—Ji ko Jesus, ei nhandepojykaharete'ga ga pe. Ji ve nde erembohahyukaruhu. ⁶ Emo ji a'e nde ve kiro: Epo'ã egwovo cidade pe, ei ga Saulo'ga pe. Pevove'ga po ti omombe'u nde ve nderekoagwama nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁷ Saulo'garupive'ġa nonhi'ġi o'ama. A'reki ġa ġwenduvipe ojipe'ga nhi'ġa. Emo ġa ndohepiagi ga. ⁸ Igwete Saulo'ga po'amĩ. Kiro ga ma'ěi novĩa, emo ga ndahehai reki. Igwete ġa ga popyhyġi ga rerogwovo Damasco pe. ⁹ Trēs ga gwehae'yma rerokiri. Ndo'ui ga mbatera. Ndoy'ui ga no. Onhi'inhi'ĩ ga Tupana'ga pe a'ero.

¹⁰ A'ea ja Ananias'ga reko i Damasco pe. Pevoga ruvi Jesus'gareheve'a'ero. Igwete Jesus'ga jipiukari ga pe.

—Ananias, ei ga ga pe.

—Gara? ei ga.

¹¹ —Heregwovo pea rupi kiroġwe – kiroki pehea pe ġa e'i Direita, ei Jesus'ga ga pe. Peho ti Judas'ga rongga pe Saulo'ga reka – kiroki ga cidade de Tarsopeve'ga. Kiro ga nhi'ġi Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. ¹² Orohepiuka ji nde ga pe ko. A'ero ga hepiagi nderuraġwama ojipyri, ei ga. Igwete nde pokogi

ga rehe ga mboheakwakuavo. Nahã ti eho ga pyri a'ero, ei ga Ananias'ga pe.

¹³ Igwete Ananias'ga ei:

—Po ahe ndohoi Saulo'ga pyri hamo, ei ga. He'yive'ga omombe'u gareaporoğita ji ve oji'i. Oko te'varuhu ga ndereheve'ga pe Jerusalém me heaji'i, ei ga Jesus'ga pe. ¹⁴ Kiro ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ga mbuhuri avo ore pyri topyhy ti ga ga javo – kiroki ga onhi'inhi'i nde ve jipi. Ore pyhy pota ga a'ero tomongi ga cadeia pype javo, ei Ananias'ga Jesus'ga pe.

¹⁵ Emo Jesus'ga e'i ga pe:

—Eho jate ti akoga'ga pyri. A'ereki ji anhimoirũuka ga pe kiro, ei Jesus'ga ga pe. Ji mombe'u po ti ga judeus'garũive'ga pe ganduvihava'ga pe nehẽ israelitas'ga pe nehẽ no, ei ga Ananias'ga pe. ¹⁶ Jihi ti tahepiuka hahyağwama ga pe, ei ga. Nhiarõe'yve'ga po ti okwahavuka hahyva'ea ga pe ga ji mombe'urame ga pe nehẽ. Emo po ti ga onhimomirana jupe nehẽ tamombe'u tuhẽ ti Jesus'ga ga pe javo nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ A'ero Ananias'ga hoi ogwovo Judas'ga ronga pe okiavo Saulo'ga pyri. Saulo'ga onhi'inhi'i Tupana'ga pe. Igwete Ananias'ga pokogi ga rehe. Igwete Ananias'ga ei ga pe:

—Nhiirũ, ei ga Saulo'ga pe. Nhandepojykaharete'ga – gaha ojipiuka nde ve pea rupi nde rurame Jesus'ga – kiro ga ji mbuhurukari nde pyri teremboheakwa katu ti ga javo ji ve, ei ga. Terepojkauka ga jira'uva pe javo ga ji mbuhurukari nde pyri kiro, ei ga Saulo'ga pe.

¹⁸ Kotihĩ indurugi Saulo'ga reakwara hugwi pira pea'java'ea. A'ero ga hep-iakatua'javi. Kirẽ Saulo'ga nhimobatizaukari Jesus'gareheva'ero. ¹⁹ T'urame mbatera ga pytupoakaramo.

Saulova'ea omombe'u Jesus'ga Damasco pe

Igwete Saulo'ga pytaahi'vi Jesus'gareheve'ga pyri Damasco pe. ²⁰ Nambegwei ga ogwovo judeus'ga jatykahai pe Jesus'ga mombe'gwovo ga pe.

—Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga ra'yramo tuhẽ oko, ei ga ga pe.

²¹ Ganhi'i'ga renduvame ga nhimomby'apavi. Igwete ga ei ojohupe:

—Marã naerũ? Saulo'ga oko te'varuhu hete ga pe Jerusalém me heikwehe – kiroki ga onhi'i Jesus'ga pe jipi, ei ga. Aerẽ ga ruruhui kokoty tapyhy ti ga nderogwovo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pyri javo. Agwa'ga ko ga rui naerũ? ei ga ojohupe.

—Ki ga tuhẽ reki a'ea, ei ga.

Onhimomby'a hete ga a'ero Saulo'ga nhi'i'ga renduva Jesus'ga mombe'urame.

²² Igwete Saulo'ga ega'ei ga pe:

—A'iti tuhẽ Jesus'ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei Saulo'ga ga pe.

Igwaigwavete Saulo'ga heroviarukari ga pe Jesus'ga mombe'urame ga pe. Henduvame garemimbo'ekatua judeus'ga nonhi'i'ga'javi ga pe a'ero Damascope'ga.

²³ He'yi Saulo'ga kiri. Aerẽ judeus'ga jatykai marã po ti nhande ga jukai javo ojohupe novĩa. ²⁴ Igwete ga ami jurukwara pyri – perope jupihavuhua oatima cidade – jurukwara pyri ga ami arimo ppytunimo tipyhy ti Saulo'ga jukavo javo novĩa. Emo Saulo'ga okwaha ganhi'i'ga. ²⁵ Nurã garemimbo'ehara'ga ga rohoi ppytunimo ga rerojiupia jupihavuhua rehe. Igwete ga ga mbo'avi pandyruhua pype ga mbojyva mytu'ẽ me ga mondovo ga moka'nhyma ga hugwi.

Saulova'ea ojivy Jerusalém me

²⁶ Aerē Saulo'ga jivyri Jerusalém me. A'ero ga hopotari Jesus'gareheve'ga pyri ga nderekovo. Emo ga okyhyji pa ga hugwi. A'ereki ga ndogweroviari Saulo'ga jikoga Jesus'ga rehe. ²⁷ Nurā Barnabé'ga ga rerohei Jesus'ga moirūhara'ga pyri ovavagahiva ga rehe ga mombe'ukatuavo ga pe. Igwete Barnabé'ga ei ga pe:

—Nhandepojykaharete'ga ojipiuka Saulo'ga pe pehea rupi ga horame heikwehe, ei ga ga pe. Igwete Jesus'ga nhi'igi ga pe, ei ga. A'ero Saulo'ga jikogi ga rehe ga mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pojihuve'yama Damasco pe heikwehe, ei Barnabé'ga ga mombe'gwovo ga pe.

²⁸ A'ero Saulo'ga pytai Jesus'gareheve'ga pyri ogwoogwovo ga ndupi Jerusalém rupi. Igwete ga nhandepojykaharete'ga mombe'ui Jesus'ga mombe'ui Jerusalémmeve'ga pojihuve'yama. ²⁹ Igwete Saulo'ga nhi'igayvari judeus'ga pe – kiroki ga grego gānhi'iga. Ga Jesus'ga mombe'urame ga pe ga ga jukapotari novia. ³⁰ Jesus'gareheve'ga ikwahavame Saulo'ga rerohei ga hugwi cidade de Cesaréia pe. A'ea hugwi ga ga mondoi cidade de Tarso pe.

³¹ Kirē ojipe'ga nombohayukara'javi Jesus'gareheve'ga pe a'ero Judéiapeve'ga gwyri pe Galiléiapeve'ga gwyri pe no Samariapeve'ga gwyri pe no. Igwaigwavete ga jikohetei Jesus'ga rehe a'ero imondovo imohina ga rehe. Tupana'ga ra'uva ga kokopoko jipi. A'ero igwaigwavete ga ojipe'ga mbijokogukari Jesus'ga rehe.

Pedrova'ea omombi Enéiasva'ea ka'nauhūa

³² Aerē Pedro'ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe. Aerē ga vahemi cidade de Lida pe ogwovo Jesus'gareheve'ga pyri. ³³ Pevō ga nomyive'ga repiagi gakupeupava rehe Enéias'ga. Oito kwara gamynhe'yama rehe. ³⁴ Igwete Pedro'ga ga repiagi javo ga pe.

—Enéias, Jesus Cristo'ga omombi kiro neka'nauhūa nde hugwi, ei ga. Epo'ā ti herekokatuavo ekupeupava, ei Pedro'ga ga pe.

³⁵ Kotihī Enéias'ga po'ami a'ero. Igwete ga nhaporemo ga nduri ga repiaga Lidapeve'ga nhumeve'ga no. Sarona ei ga nhuhūa pe. Ga repiagame ga jikopavi Jesus'ga rehe a'ero.

Pedrova'ea ombogwera Tabitava'ea

³⁶ A'ea rupi Tabitahēa ruvi cidade de Jope pe. Igwete hēa tetirūaramo upa. Hēa ko Jesus'garehevehēa. Dorcas ko hēarera Gréciapeve'ga nhi'igimo. Gwereco katu hēa ojipe'ga jipi. Ombatera hēa omondomondo imbatere'yve'ga pe jipi. ³⁷ Igwete hēa tetirūaramo. A'ero hēa mando hete upa. Igwete hēapavēive'ga ipyhei hēara'oa herojiupia onga jo'ari pe inoga. ³⁸ Igwete Jesus'gareheve'ga mokonha'ga mondoukari Pedro'ga pyri. A'ereki ga okwaha garuva cidade de Lida pe – a'ea ojopyri u cidade de Jope pavēi. Igwete ga ga mondoukari Pedro'ga pyri tuhu ti ga kotihī javo.

³⁹ A'ero Pedro'ga ruri ga ndupi. Ga vahemame ga ga herojiupiri onga jo'ari pe. Igwete aherembirekokwera'ga Pedro'ga atimani o'ama ojehe'gwovo Tabitahēa rehe omano ahe ore hugwi javo. Igwete ga hepiukari opira ga pe hēarembiapoagwera i'arimova'ea igwyriva'ea no. A'ea hēa omboja ga pe jipi okorame ga pavēi. ⁴⁰ Igwete Pedro'ga ga mo'embavi ga mondovo okia hugwi. A'ero ga renypy'andurugi onhi'iga Tupana'ga pe. Igwete ga ami ojirovaga hēara'oa pe.

—Tabita, epo'ā, ei ga hēa pe.

Kiro hēa ma'ēi a'ero. Pedro'ga repiagame hēa vyri oina. ⁴¹ Igwete ga hēa popyhygi hēa mopo'ama. A'ero ga Jesus'gareheve'ga mbuhurukara'javi ojipyri aherembirekokwera'ga jara'ga no. Igwete ga hēa repiukari ga pe.

⁴² Aerē ga imonhimoanhambavi imombe'gwovo Jopepeve'ga pe. Ikwa-havame he'yive'ga jikogi Jesus'ga rehe a'ero. ⁴³ Igwete Pedro'ga pytai Jope pe Simão'ga ronga pe upa. Simão'ga ko mbiara pira apoharamo oko.

10

Cornéliova'ea ombuhuruka Pedrova'ea gwonga pe

¹ A'ea rupi Cornélio'ga rekoi cidade de Cesaréia pe. A'ereki ga pevo u soldados'ga nduvihavamo. Soldados'ga ko romanos'ga Itáliapeve'ga gwyrhugwive'ga onhimongyavo. ² Cornélio'ga ojiko Tupana'ga rehe ga mboheteavo jipi gwongapypeve'ga pavēi. He'yi ga omondondo itambere'ia judeus'ga pe imbatere'yve'ga pe. Onhi'inhi'i ga Tupana'ga pe jipi. ³ Kiro ga rekoi onhi'i'ga Tupana'ga pe. Ka'aru três horas rupi Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Cornélio'ga pe. Kiro ga ruri javo ga pe.

—Cornélio, ei ga ga pe.

⁴ Ga repiagame Cornélio'ga kyhyjihetei a'ero.

—Gara? ei ga ga pe.

—Tupana'ga gwendo nenhi'iga ojive, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe. Gwepia ga neremimondoa imbatere'yve'ga pe a'ea ko pyry hete javo. Nurā ga ji mbuhuri nde pyri, ei ga. ⁵ Kiro ji ei nde ve a'ero: Emondo ti ejipyrive'ga kiro Jope pe Simão Pedro'ga reruruka. ⁶ Mbiara pira apohara'ga ronga pe ga ruvi Simão'ga ronga pe. Ypiahua koty ko tuvi garonga, ei ga Cornélio'ga pe.

⁷ Onhi'imbavirē ga pe Tupana'gapyrive'ga hoi ga hugwi. A'ero Cornélio'ga mokonha'ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ga oporavyky ga pe garonga pype. Soldado'ga ga ombuhuruka no – kiroki ga gapyrituhēve'ga. Soldado'ga ga javijitehe ojiko Tupana'ga rehe no. ⁸ Igwete Cornélio'ga ga mbuhurukari ojipyri imombe'gwovo ga pe Tupana'gapyrive'ga nhi'iga ojive. Igwete ga ga mondoi Jope pe Pedro'ga reruruka.

⁹ Ko'emame ga vahemi Jope koty. A'ea ja ko Pedro'ga jupiri onga arimo ipereuhuva'ea arimo. Ahaji katu ga hoi tanhi'i Tupana'ga pe javo. ¹⁰⁻¹¹ A'ero ty'ara ga jukai. Ga imboavujikwerame mbatera ga pe ga hepiagi yvagipeva'ea. A'ereki Tupana'ga gwepiuka ga pe yvaga rovapytymba'vogyry. Kiro hyruhua ijyvi ga pyri ta'apynhapira'javuhuva'ea. Quatro ko ipyhykava imbojyhava. ¹² Gwereco paravuhu mbatera ipype onhimongyavo ipyva'ea hyryryva'ea ipepova'ea. ¹³ Igwete Tupana'ga ei ga pe:

—Pedro. Here ijukavo i'gwovo, ei ga ga pe novia.

¹⁴ —Avi ahā, ei Pedro'ga. Ji nda'uangavi tuhē mbatete'varuhua, ei ga ga pe.

¹⁵ Igwete Tupana'ga ea'javi ga pe:

—Jihi a'e pyry jupe. Ite'varuhu terei jupe a'ero, ei ga Pedro'ga pe.

¹⁶ Três vezes ga ea'jaa'javi hepiuka Pedro'ga pe. Aerē hyrua jivya'javi ogwovo yvagi pe jitehe.

¹⁷ Igwete Pedro'ga ei ovytyteri pe:

—Gara rehe Tupana'ga hepiukarhui nanongara ji ve naerū? ei ga. Gara rehe ga ji mbo'e pota a'ea pyvō? ei ga ikwahave'yma.

Ga japyakame a'ea rehe kiro Cornélio'gahugwive'ga ami jupihava pyri jurukwari pe. A'ereki pevove'ga omombe'u Simão'ga ronga ga pe. Kiro ga ami jurukwari pe a'ero. ¹⁸ Igwete ga nhi'iga mondoi ipypeve'ga pe:

—Agwa Simão Pedro'ga ruvi?

—Agwa ko ga ruvi, ei ga ga pe.

¹⁹ A'ea ja Pedro'ga japyakai hepiagipyra rehe onga arimo oina. Igwete Tupana'ga ra'uva ei ga pe:

—Uhu kiro trêseve'ga nde reka, e'i. ²⁰ Here ejyva ga pyri a'ero, e'i. Eho tuhê ti ga ndupi ipojihuve'yma. A'ereki jihi amondouka ga nde pyri, e'i Pedro'ga pe.

²¹ A'ero Pedro'ga jyvi Cornélio'gahugwive'ga pyri javo ga pe.

—Jihi pe ji reka pejikovo, ei ga. Gara rehe pe nduri ji pyri a'ero? ei ga ga pe.

²² —Cornélio'ga ko ore mbuhuruka nde pyri soldados'ga nduvihava'ga, ei ga ga pe. Oko katu ko ga jipi. Tupana'ga rehe ga jikogi ga mboheteavo, ei ga. Judeus'ga nhaporemo e'i ga pe: “Pyry hete,” ei ga Pedro'ga pe. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga uhu ga pyri heaji'i, ei ga. Igwete ga ei Cornélio'ga pe: “Emondouka ti ga Pedro'ga reruruka ejipyri terehendu ti ganhi'iga,” ei Tupana'gapyrive'ga ga pe heaji'i, ei ga. Nurã ore ruri kiro nde pyri javo nde ve, ei ga Pedro'ga pe imombe'gwovo.

²³ A'ero Pedro'ga ga mbuhuri onga pype ga mongiavo ojipyri.

Ypyhajive Pedro'ga ei ga pe:

—Xaho kiro ga pyri Cesaréia pe a'ero, ei ga ga pe.

Igwete ga hoi. Jesus'gareheve'ga oho Pedro'ga ndupi no Jopepeve'ga.

²⁴ Ko'emame ga vahemi Cesaréia pe. Cornélio'ga ombojatyka pa gwe'ya'ga no'ga gahã no – kiroki ga ga pavêi ojikoty'a. Garonga pe ga ndekoi Pedro'ga mboha'uva a'ero upa. ²⁵ Pedro'ga vahemame Cornélio'ga ga repenhani gwenypy'anduruga ga pyri tambohete ga javo novia. ²⁶ Emo Pedro'ga ga mopo'ã.

—Tanhimbohetei, ei ga. A'ereki jihi ko vvyakotyva'ea pe javijitehe, ei Pedro'ga ga pe.

²⁷ Onhi'igame ga pe Pedro'ga reki garonga pype gajatyka repiaga. ²⁸ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Judeus'garüiva'ero ko pe peko novia. Pe atyvi ko ji reko judeuramo novia, ei ga. Pekwaha reki pe oreramonhava'ea nhi'iga ore ve jipi tapehoi judeus'garüive'ga pyri javo. “Tapejihe'ari tuhê ti ga ndehe,” ei ahe, ei Pedro'ga. Emo Tupana'ga okwahavuka ji ve gweaporo'gita a'ea rehe oji'i, ei ga ga pe. “Ite'varuhu terei jara'ga pe,” ei Tupana'ga ji ve oji'i, ei ga. ²⁹ Nurã ji ndapojihuvi jijoa pe pyri pendeheve'ga erame ji ve oji'i, ei ga. Kiro ji ei pe me a'ero: Gara rehe pe ji mbuhurukari kokoty a'ero? ei Pedro'ga ga pe.

³⁰ Igwete Cornélio'ga ei ga pe:

—Tamombe'u ti nde ve a'ero, ei ga. Trêse kiro ji kiri ga jipiukarirê ji ve, ei ga. Ka'aru trêse horas rupi ji nhi'igi Tupana'ga pe avo nhironga pe oji'i. A'ero gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari ji ve. Hendy'ja hete gapira, ei ga Pedro'ga pe. ³¹ “Cornélio,” ei ga ji ve, ei ga. “Tupana'ga gwendu nenhi'iga. Gwepia ga neremimondoagwera imbatere'yve'ga pe,” ei ga ji ve, ei Cornélio'ga Tupana'gapyrive'ga nhi'iga mombe'gwovo. ³² “Emondo ti ga Jope pe a'ero Simão Pedro'ga reruruka ejipyri,” ei ga ji ve. “Mbiara pira apohara'ga rongga pe ga ruvi Simão'ga rongga pe. Ypiahua koty ko garonga ruvi,” ei ga, ei Cornélio'ga imombe'gwovo. ³³ Kotih'i ji ga mondoukari nde pyri a'ero, ei ga Pedro'ga pe. Pyry hete a'ero nde ruri avo. Igwete ore jatykapavi kiro Tupana'ga rovai pyteri pe orokovo. Torohendu pa ti Tupana'ga remimombe'ua nde ve, ei ga Pedro'ga pe.

Pedrova'ea omombe'u Jesus'ga Cornéliova'ea pe

³⁴ Igwete Pedro'ga ei Cornélio'ga pe:

—Kirogwe ji ikwahahetei, ei ga. Judeus'ga ndehe jate rūi Tupana'ga rekoi. Oko pa ga judeus'garūive'ga ndehe no. A'ereki ga ojo'ja ga pe. ³⁵ Gagwryi pe nhaporemo Tupana'ga oko ga ndehe ga jikogame ga rehe okokatuavo, ei Pedro'ga ga pe.

³⁶ —Tupana'ga omondouka onhi'iga israelitas'ga pe ikwehe, ei ga. A'ereki Jesus Cristo'ga omanoro gwaramo Tupana'ga rerekokatuukari nhande ve. A'ereki Jesus'ga nhandepojykaharetero oko, ei Pedro'ga ga pe. Pekwaha pe a'ea, ei ga imombe'gwovo Cornélio'ga pe. ³⁷ João Batistava'ea e'i na'ê ga pe: “Peko ti Tupana'ga nhi'iga rupi,” ei ahe, ei ga. Ga ndekorame hupi ahe ga mobatizai ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. Aerê ga Jesus'ga mombe'ui Galiléiapeve'ga gwryi pe na'ê. A'ero Judéiapeve'ga gwryi pe nhaporemo ga ga mombe'umbe'ui, ei ga ga pe. Pekwaha pe Jesus'ga mombe'ua jipi. ³⁸ Pekwaha pe Jesus'ga reaporoğita no Nazarépeve'ga reaporoğita, ei ga. A'ereki Tupana'ga opojykauka ga gwa'uva pe ga mbopopoaka ikwehe. Nurã Jesus'ga rekokatukatui ogwovo gapyteri pe, ei ga. Diabo'ga ga pojykarame Jesus'ga ga pe'ai ga hugwi. A'ereki Tupana'ga Jesus'ga poko ga rerekovo, ei Pedro'ga ga pe.

³⁹ —Orohepia pa ore Jesus'ga reaporoğita Jerusalém me Israelpeve'ga gwryi pe nhaporemo. Igwete ore imombe'ui orerembiepiagagwera no, ei ga. Ojuka reki ga Jesus'ga kutuga ga mo'ama yva rehe. ⁴⁰ Emo mokōi ga kirirê Tupana'ga ga mbogwera ga repiuka orerovaki, ei ga. ⁴¹ Jara'ga pe - kiroki ga ndojikogi ga rehe - ga pe ga ndohepiukari ga, ei ga. Ore ve jate ga gwepiuka. A'ereki Tupana'ga ore mo'ê jipe tomombe'u ti ga Jesus'ga javo. Igwete ore i'ui mbatera ga pavēi ga kweravirê, ei ga Cornélio'ga pe imombe'gwovo.

⁴² —Jesus'ga e'i ore ve ikwehe: “Jihi po ti a'e gandeaporoğita pe mbapava koty nehê omanove'ga okojive'ga no,” ei ga. “A'ereki Tupana'ga e'ji ve a'ea rehe hako,” ei Jesus'ga, ei ga. “Ji mombe'umbe'u ti ojipe'ga pe a'ero nehê,” ei ga ore ve ikwehe, ei Pedro'ga ga pe.

⁴³ —Jesus'ga jitehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhaporemo omombe'u nhoğwenonde ga kwatija po raka'e, ei Pedro'ga. Igwete ahe ei: “Ga jikogame ga rehe po ti Tupana'ga imombori gandekote'varuhua ga hugwi nehê ga manoro gwaramo ga ndepyga nehê,” ei ahe Jesus'ga mombe'gwovo po raka'e, ei ga Cornélio'ga pe imombe'gwovo.

Tupana'ga ra'uva uhu Cornéliova'ea pyri

⁴⁴ Pedro'ga nhi'igame ga pe Tupana'ga ra'uva ruri ga pyri nhaporemo ga pojykavo - kiroki ga gwendu Jesus'ga mombe'ua. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kiro ganhi'iga aherembikwahave'ya'ea a'ero. Igwete ga Tupana'ga mbohetehetei upa. Henduvame ganhi'iga judeus'ga nhimomby'ai a'ero - kiroki ga uhu Pedro'ga rupi Jesus'gareheve'ga.

—Iii! Judeus'garūive'ga pyri vehevi Tupana'ga omondo gwa'uva ga pojyavouka no! ei ga ojohupe.

Igwete Pedro'ga ei ga pe:

⁴⁷ —Nhande pyri na'ê ko Tupana'ga ra'uva uhu ikwehe. Kiro gara'uva ruri ga pyri na jitehe no, ei Pedro'ga. Timobatiza ti ga yhya pyvō a'ero, ei ga ga pe.

⁴⁸ A'ero Pedro'ga ga mobatizaukari ga ndekoro gwaramo Jesus Cristo'gareheve'a'ero. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Pepytaahi'vi ti ore pyri.

A'ero ga pytai ga pyri upa.

¹ Aerē ojipe'ga ga mombe'ui javo Judéiapeve'ga gwyri pe.

—Judeus'garūive'ga gwendu katu kiro Tupana'ga nhi'iga no, ei ga ga mombe'gwovo.

Jesus'ga moirūhara'ga pe ga imombe'ui jara'ga pe no Jesus'gareheve'ga pe.

² Aerē Pedro'ga jivyri ua Jerusalém me. Aero judeus'ga nhi'igayvari ga pe Jesus'gareheve'ga.

³—Maranuhū nde houhui judeus'garūive'ga pyri i'gwovo ga pavēi? ei ga ga pe. Judeus'ga ndojihe'ari te ga ndehe, ei ga Pedro'ga pe.

⁴Igwete Pedro'ga ei ga pe.

—Tamombe'u pa ti kiro pe me. ⁵ Jihi ko ako naē Jope pe nhinhi'iga Tupana'ga pe ikwehe, ei ga. Aero ji hepiagi yvagipeve'ea. A'ereki Tupana'ga gwepiuka ji ve hyrua tapy'ynhapira'javuhuva'ea, ei ga ga pe. Yvaga hugwi ijyvi ua. Quatro ko ipyhykava imbojyhava. Igwete ijyvi ua opiga ji ypyvo, ei ga. ⁶ Hepiakaturame ji hepiagi ipype ipyva'ea onharōva'ea hyryryva'ea. Ipepova'ea ji ahepia no, ei ga. ⁷ Igwete ji henduvi Tupana'ga nhi'iga jijive. “Pedro,” ei ga. “Here ijukavo i'gwovo,” ei ga ji ve, ei ga. ⁸ “Avi ahā,” a'e ji. “Mbatete'varuhua ndokiangavi jijuru pe,” a'e ji ga pe. ⁹ Emo ga ea'javi ji ve yvaga hugwi: “Jihi a'e pyry jupe. Ite'varuhu terei jupe a'ero,” ei ga ji ve, ei Pedro'ga. ¹⁰ Trēs vezes ga ea'jaa'javi hepiuka ji ve. Kirē hyrua jivyra'javi ogwovo yvagi pe jitehe ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga pe.

¹¹—Nanime trēsve'ga nduri ji pyri onga pe – perope aju. Cornélio'ga ombuhuruka ga ji pyri Cesaréia hugwi ikwehe, ei ga. ¹² Igwete Tupana'ga ra'uva ei ji ve: “Eho tuhē ti ga ndupi ipojihuve'yma,” e'i ji ve, ei ga. Agwa'ga ji aroho ji rupi a'ero Jope hugwi ikwehe. Seis ko ga Jesus'gareheve'ga, ei Pedro'ga ga pe. Aerē ore vahemi Cornélio'ga ronga pe a'ero. ¹³ Igwete ga imombe'ui ore ve: “Tupana'gapyrive'ga uhu ji pyri o'ama nhironga pe oji'i,” ei Cornélio'ga, ei ga. “Igwete ga ei ji ve: ‘Emondouka ti ga Jope pe Simão Pedro'ga reruruka ejipyri,’ ei Tupana'gapyrive'ga ji ve,” ei ga. ¹⁴ “‘Garemimombe'ua rendukaturō ġwaramo po ti pe hoi yvagi pe a'ero nehē nerongapeve'ga pavēi nehē no,’ ei Tupana'gapyrive'ga ji ve,” ei Cornélio'ga.

Pedro'ga omombe'u pa Cornélio'ga nhi'igagwera ojive. Igwete Pedro'ga ei ga pe no:

¹⁵—A'erogwe ji Jesus'ga mombe'ui ga pe. Aero Tupana'ga ra'uva ruripei ga pyri ga pojykao, ei Pedro'ga. Pehepia ko gara'uva ruri nhande pyri ikwehe. Akoja javijitehe kiro turi ga pyri nohō, ei ga ga pe. ¹⁶ A'ea rupi ji ikwahava'javi reki Jesus'ga nhi'igagwera, ei Pedro'ga. A'ereki ga e'i ikwehe: “João Batista'ga oko ga pavēi ga mobatizavo yhya pyvō. Emo po ti Tupana'ga oko pe pavēi nehē imondovouka gwa'uva pe pyri pe pojykauka nehē,” ei Jesus'ga ikwehe, ei ga. ¹⁷ Tupana'ga ombuhuruka gwa'uva nhande ve nhande jikogame nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. A'ea jitehe ga omondo kiro judeus'garūive'ga pe nohō, ei ga. Tupana'ga imondopotarame ga pe ji namovahi ga a'ero, ei Pedro'ga ga pe.

¹⁸ Henduvame Pedro'ga nhi'iga ga ndogwayvara'javi ga a'ero. Igwete ga Tupana'ga mbohetei pyry hete ga javo.

—Judeus'garūive'ga vehevi Tupana'ga ombopohiruka gandekote'varuhua hugwi ga mboheaporogitapyahuavo, ei ga ogwovo.

Antioquiapeva'ea ojiko Jesus'ga rehe

¹⁹ Estēvāova'ea jukarame judeus'ga ojigwarajuhu Jesus'gareheve'ga ndehe. Nurā Jesus'gareheve'ga kwaki'oki'oi a'ero ga hugwi ogwovo. Jara'ga oho Feníciapeve'ga gwyri pe. Jara'ga oho ypa'ouhū me Chipre pe okovo.

Jara'ga oho cidade de Antioquia pe. A'ero ga Jesus'ga mombe'umbe'ui ga pe. Judeus'ga pe jate reki ga Jesus'ga mombe'ui. ²⁰ Emo jara'ga Chiprepeve'ga cidade de Cirenepeve'ga pavêi ohorame Antioquia pe Jesus'ga mombe'umbe'ui judeus'garüive'ga pe. ²¹ Tupana'ga ga moirũ ga nderekovo. A'ero Antioquiapeve'ga hendukatui ganhi'iga. Igwete he'yjuhuve'ga jikogi opojykaharete'ga rehe Jesus'ga rehe onhimongyavo.

²² Aerë ojipe'ga hoi Jerusalém me ga mombe'gwovo Jesus'gareheve'ga pe. –Antioquiapeve'ga ojiko Jesus'ga rehe kiro, ei ga ga pe.

Henduvame ga Barnabé'ga mondoi ga pyri a'ero Antioquia pe. ²³ Igwete ga hoi ga ndepiaga.

–Tupana'ga omombyry tuhẽ pe me, ei ga ga pe.

Igwete Barnabé'ga roryvamo a'ea rehe. Igwete ga ga mbojikohetei Jesus'ga rehe.

–Pejikopave'ymi Jesus'ga rehe penhimimbotarimo, ei ga ga pe.

²⁴ A'ereki Barnabé'ga ko pyry hete. Tupana'ga ra'uva ga pojyka hete ga rerekokatuavo. Ojiko hete ga Jesus'ga rehe. Igwete ga ga mbojikojikogi ga rehe no. He'yjuhuve'ga kiro ojiko nhandepojykaharete'ga rehe onhimongyavo.

²⁵ Aerë Barnabé'ga hoi cidade de Tarso pe Saulo'ga reka. ²⁶ Ga repiagame ga ga reruri Antioquia pe. Ojipeji kwara ga nduvame pevo. A'evo jitehe ga Jesus'gareheve'ga nderojatykatykai jipi he'yjuhuve'ga mbo'eavo. Antioquia pe na'ẽ ga ono Cristo'gareheve'ga ga ndehe – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe.

²⁷ A'ea rupi ga pyri Ágabo'ga nduri Jerusalém hugwi – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga aerëjiva'ea no. Igwete ga nduri Jesus'gareheve'ga pyteri pe.

²⁸ Igwete Ágabo'ga ami javo ga pe. A'ereki Tupana'ga ra'uva ga mbo'e. A'ero ga ami javo Antioquiapeve'ga pe ga momoranduva.

–Aerë po ti ipapavi nhaneremityma nhandegwyripeva'ea nhaporemo nehẽ, ei ga.

A'ea Ágabo'ga imombe'ui ga pe. Aerë na tuhẽ ihoi ganhi'iga rupi ikwehe. Opa pa mbatera Cláudio'ga rekorame nhanderuvihavuhuro ikwehe.

²⁹⁻³⁰ Nahã Ágabo'ga imombe'unhogwenondei Jesus'gareheve'ga pe. A'ero ga ei ojohupe:

–Timondo ti itambere'ia nhaneirũ'ga pokoga Judéia pe a'ero, ei ga.

A'ero ga imondomondo. Kiroki ga he'yi gwereko – he'yi ga omondo. Kiroki ga mokonhete gwereko – mokonhete'iga omondo. Igwete ga imondoi Barnabé'ga pe togweroho ti ga Judéiapeve'ga gwyripeve'ga pe javo. Aerë Barnabé'ga herohoi Judéia pe Saulo'ga pavêi imondovo Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pe.

12

Koji'i ahe ojigwarai Jesus'gareheve'ea rehe

¹ A'ea rupi ko Herodesva'ea rekoi judeus'ga gwyri pe huvihavuhuro. Igwete ahe jigwarai Jesus'gareheve'ga pyteripeve'ga ndehe. ² Igwete Tiagova'ea – kiroki João'ga reki'yrava'ea – Herodesva'ea ahe akamomborukari itakyhea'javuhuva'ea pyvõ. ³⁻⁴ Ikwahavame judeus'ga mbohoryvukara ahejuka rehe, Herodesva'ea Pedro'ga pyhygukari no. Igwete ahe Pedro'ga mondoukari ga mongiavouka cadeia pype. Ahe ga mondoukari soldados'ga pe pe dezesseisve'ga pe tohemyme ti ga javo. Quatrove'ga gwepia na'ẽ ga. Kirë ojipe'ga quatrove'ga py'rovo. Quatro vezes ga jopy'rupy'ruui ga repiaga ara rupi ppytunimo no. Nahã Herodesva'ea ga mondoukari

soldados'ga po pe tapemohemukari ti Pedro'ga javo. A'ea rupi judeus'ga japoi toryva pão ndovuriva'ea i'gwovo. Igwete Herodesva'ea ei ovytyteri pe: “Na judeus'ga i'upavi na'ê Pãsoa rupiara,” ei ahe. “Aerê po ti ji Pedro'ga mbuhurukari imbojambojaruka garekote'varuhua ga rehe gandovaki hete nehê. A'ero po ti ji ga jakukari nehê,” ei Herodesva'ea ovytyteri pe novã. ⁵ Igwete ahe Pedro'ga mombytai cadeia pype. Emo Jesus'gareheve'ga onhi'inhi' hete Tupana'ga pe emohemuka ti Pedro'ga cadeia hugwi javo.

Pedrova'ea ohê cadeia hugwi

⁶ Aerê Herodesva'ea ei ovytyteri pe: “Ko'emame po ti ji Pedro'ga mbuhurukari gandovaki nehê,” ei ahe novã. Ypytunimo Pedro'ga kiri soldados'ga pyteri pe mokonha'ga pyteri pe. Soldados'ga opokwa memei ga ojihe itanhuramuhãa pyvô ga rerekovo. Ojipe'ga opojyka hovapytymbava o'ama hep-iaga. Igwete Pedro'ga kiri upa. ⁷ Kotihĩ Tupana'gapyryve'ga ukwahavamo o'ama Pedro'ga pyri yvagipeve'ga. Hendy'ja hete cadeia pype a'ero. Igwete ga pokogi Pedro'ga jati'yva rehe toma'ê ga javo.

—Haite! Here evya, ei ga javo Pedro'ga pe.

A'ero itanhuramuhãa ihiri Pedro'ga poa hugwi. ⁸ Igwete Tupana'gapyryve'ga ei ga pe:

—Embogwa eku'ayvira. Emongi epyruhua nohõ, ei ga javo ga pe.

Igwete Pedro'ga imongi a'ero.

—I'arimova'ea emongi ejoa ji reviri, ei ga ga pe.

⁹ Igwete Pedro'ga hoi ga reviri ogwovo. Ndogweroviari reki ga Tupana'gapyryve'ga rembirohoa novã. “Jikiri pe ji ga repiagi,” ei ga novã. ¹⁰ Kiro ga kwavi soldados'ga pyvõ. Kiro ga kwavi jara'ga pyvõ no. Igwete ga vahemi jupihai pe jurukwara pyri. A'ea rupi ko ahe oho cidade pe. Hovapytymbava ko ferrova'ea. Kiro ga vahemi ipyri. Igwete a'ea nhovapytymba'vogi ga pe. Igwete ga êi cadeia hugwi a'ero ogwovo cidade rapha rupi onga pyvõ okwava. Kotihĩ Tupana'gapyryve'ga hoi ga hugwi ga reja.

¹¹ Kiro Pedro'ga ikwahavi a'ero. “A'iti tuhê reki!” ei ga. “Tupana'gapyryve'ga ji rerohoi tuhê cadeia hugwi. Jipojykaharete'ga ombuhuruka ga ji pyri,” ei ga. “A'ero ga ji mbopiro'yukari Herodes'ga popoakara hugwi judeus'ga ndeaporoçitate'varuhua hugwi no,” ei Pedro'ga ovytyteri pe.

¹² Ojapyakarê a'ea rehe kiro ga hoi Mariahêa rongga pe João Marcos'ga yhêa rongga pe. Igwete ga vahemi onga jupihai pe. A'ea ja Jesus'gareheve'ga jatypapavi onga pe onhimongyavo onhi'inhi'igã Tupana'ga pe.

—Emohemuka ti Pedro'ga cadeia hugwi, e'ie'i ga ga pe.

A'reki ga ndokwahavi ve Pedro'ga hemagwera jugwi. ¹³ Igwete Pedro'ga vahemi onga jupihai pe okwaokwa hovapytymbava rehe o'ama. A'ero kujahêa ruri henduva Rodehêa.

—Ma'ga pero okwa? ei hêa javo ga pe.

¹⁴ Pedro'ga nhi'igame hêa nhimombaragwahavi hehe. A'ero hêa nhani tamome'u javo jara'ga pe. Emo hêa omoka'nhy reki hovapytymba'voga ga pe gworygworyva gwaramo ga rura rehe. Igwete hêa nhani javo.

—Pero Pedro'ga ami hovapytymbava pyri, ei hêa ga pe.

¹⁵ Ndogweroviarihu ga hêanhi'igã.

—Ere'eteheuhu nde, ei ga hêa pe.

—Avi ahã, ei hêa. Ki ga jitehe pero o'ã, e'ie'i hêa ga pe novã.

—Gara'uva po, ei ga a'ero.

¹⁶ Pedro'ga o'amete jiji hovapytymbava rehe okwaokwa. A'ero ga hoi hovapytymba'voga ga pe. Ga repiagame ga nhimomby'apavi a'ero upa.

¹⁷ Igwete ga reki onga pype ga pyri. A'ero ga nhipova'eçi tapenhi'igi ti ji

renduva javo. Igwete ga imombe'ui ġa pe Tupana'ga remimohemukara cadeia hugwi.

–Peho ti imombe'gwovo nhimohemagwera Tiago'ga pe jara'ga pe no nhanerū'ġa pe, ei ga ġa pe.

Igwete Pedro'ga hoi ġa hugwi a'ero ogwovo.

¹⁸ Ko'eġaturame soldados'ġa ndekotehei Pedro'ga repiag'e'yma cadeia pype.

–Mahā Pedro'ga naerū? e'ie'i ġa ojohupe novia.

¹⁹ Igwete Herodesva'ea ga rekarukari cadeia pype novia. Emo ġa ndohepiagi ga. A'ero Herodesva'ea soldados'ġa mbuhurukari ġa monhi'ġa ma rupi te ga hoi naerū javo ġa pe. Nurā ġa ei ojohupe. Emo ġa ndokwahavi reki Pedro'ga hoagwera jugwi. Nurā Herodesva'ea soldados'ġa jukaukari a'ero.

Aerē Herodesva'ea hoi judeus'ġa gwyrā hugwi Judéia hugwi. Cidade de Cesaréia pe ahe hoi opytavo.

Herodesva'ea manoagwera

²⁰ Herodesva'ea omondomondouka mbatera ogwyrā hugwi cidadespeve'ġa pe jipi Tiropeve'ġa pe Sidommeve'ġa pe no. Aerē ahe nhimboahiahivi reki ġa pe. Nurā ġa ei ojohupe:

–Timonhyrō ti Herodes'ga kiro. Nhande ga monhyrōe'ymame po ti ga nombuhurukara'javi mbatera nhande ve nehē, ei ġa ojohupe.

Nurā ġa jogwerohoi na'ē Herodesva'ea moirūhara'ga pyri Blasto'ga pyri onhi'ġatuavo ga pe tovavagahi ti ga nhande rehe javo. Aerē ġa jogwerohoi Herodesva'ea pyri.

–Xajogwereco katu ti, ei ġa Herodesva'ea pe.

²¹ Igwete ahe ei:

–Ojipe'ia rupi po ti ji nhi'ġi pe me nehē, ei ahe ġa pe.

–Kwa, ei ġa ogwovo.

A'ea rupi katu Herodesva'ea jigwagi opikatua mongiavo ġanduvihavuhuro. Igwete ahe hoi ġapyteri pe ojiupia oina ġwendava rehe. A'ero ahe nhi'inhi'ġi ġa pe. ²² Henduvame ahenhi'ġa ġa javo.

–Herodes'ga ko yvagipeve'ga. Yvyakotyve'ga rūi ko koro, e'i tehe ġa ahe ve.

²³ Herodesva'ea nomombigi reki ġanhi'itehea ojihe. Nomboheteukari ahe ġa pe Tupanete'ga. Nurā nanime Tupana'ġapyrive'ga ruri ahe pyri yvaga hugwi ahe moheō'aruka. A'ero hevo'ia ihu'uu'upavi aherevega. Kirē ahe manoi upa.

²⁴ Igwaigwavete Jesus'gareheve'ġa imombe'ui Tupana'ga nhi'ġa imonhi-moanhana. Igwaigwavete ojipe'ġa hendukatui a'ero onhimongyavo.

²⁵ Barnabé'ga gweroho itambere'ia Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ga pe Jerusalém me Saulo'ga pavēi. Imondopavirē Barnabé'ga jivyri Antioquia pe a'ero. Gweru ġa João Marcos'ga ojupi.

13

Ahe omo'ē Barnabéva'ea Saulova'ea no

¹ Kiro Antioquia pe oko Jesus'gareheve'ġa pyteri pe ġambo'ehara'ġa Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ġa no. Ga ko Barnabé'ga; Simão'ga – kiroki ga ipiryvytunuhūve'ga; Lúcio'ga – kiroki ga Cirenepeve'ga; Saulo'ga; Manaém'ga – ga ko onhimomboaka governadoragwama'ga pavēi Herodes'ga pavēi.

² Igwete ġa Tupana'ga mboheteheitei. Xanhi'ī Tupana'ga pe javo ġa ndo'ui mbatera ojogwerekovo. A'ea rupi ko Tupana'ga ra'uva ei ġa pe:

–Pemo'ē kirogwe Barnabé'ga Saulo'ga no toporavyky ti ġa ji ve Jesus'ga mombe'gwovo, e'i ġa pe. A'ereki ji a'e nhigwenonde ġahã po ti oporavyky ji ve javo, e'i ġa pe.

³ A'ero ġa nhi'īgi Tupana'ga pe i'ue'yima. Kirē ġa pokogi Barnabé'ġa ndehe pejogweroho ti Jesus'ga mombe'gwovo a'ero javo. A'ero ġa ġa mondoukari ojihugwi.

Barnabé'va'ea oho Chipre pe Saulova'ea pavēi

⁴⁻⁵ A'ero ġa jogwerohoi Barnabé'ga Saulo'ga pavēi. A'ereki Tupana'ga ra'uva omondouka ġa. João Marcos'ga oho ġa ndupi no gamoirūharamo. Igwete ġa hoi cidade de Selêucia pe. Pevo ġa avi itayharuhua pype ogwovo ypa'ouhū me Chipre pe. Pevo ġa jari upa cidade de Salamina pe. Igwete ġa hoġahoi judeus'ġa jatykahai pe imombe'gwovo Tupana'ga nhi'īga pevove'ga pe. ⁶⁻⁸ Aerē ġa hoi ypa'ouhū rupi ogwovo cidade de Pafos pe. Pevo ġa judeu'ga repiagi Barjesus'ga. Ojipe'ga nhi'igimo garera Elimas. Ipaji ko ga huvihava'gareheva'ero.

–Tupana'ga nhi'īga mombe'uharamo ko ji rekoi, ei Elimas'ga ġa pe jipi o'mbero.

Igwete Barnabé'ġa ga repiagi pevo. Igwete Elimas'ga ruvihava'ga Barnabé'ġa mbuhurukari ojipyri Sérgio Paulo'ga – kiroki ga pevove'ga governador'ga. Okwaha hete ga mbatera Sérgio Paulo'ga. Tahendu ti Tupana'ga nhi'īga javo ga Barnabé'ġa mbuhurukari ojipyri. Emo Barnabé'ġa horame ga pyri Elimas'ga ġa movahī tonhi'igyme ġa ga pe javo. “Tojikogyme ti jiruvihava'ga Jesus'ga rehe,” ei Elimas'ga ipajive'ga. ⁹ Igwete Saulo'ga – ojipea ko garera Paulo – Tupana'ga ra'uva ga pojyka hete. A'ero ga Elimas'ga repiahetei javo ga pe.

¹⁰ –Netiruahū hete nde Diabo'ga ja! ei ga ga pe. Pyryheteva'ea nde eremovahihū. Nde eremoandyandyi paravuhu ekovo, ei ga ga pe. Nane'ymi nde Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'ui! ei Paulo'ga ga pe. ¹¹ Nurã po ti Tupana'ga nde movahihūi kiro nehē. Nanderehaahi'vi ti nde kiro hepiage'yima kwara nehē, ei ga Elimas'ga pe.

Kotihī turi pyytunahiva Elimas'ga pe ga mbohehae'yima. Igwete ga reko-reko'ihui ogwovo.

–Pejijo ji popyhyga ji rerogwovo, e'ie'i ga ġa pe.

¹² Hepiagirē Elimas'ga rehae'yima Sérgio Paulo'ga jikogi Jesus'ga rehe. A'ereki ga onhimomby'a nhandepojykaharete'ga mombe'ua rehe.

Paulova'ea oho Antioquia pe

¹³ Aerē Paulo'ga avi itayharuhua pype ogwovo Pafos hugwi. A'ero ġa hoi Panfíliapeve'ġa gwyrri pe ogwovo cidade de Perge pe. A'ea rupi João Marcos'ga hoi ġa hugwi ojivya Jerusalém me. ¹⁴ Aerē Paulo'ga hoi Perge hugwi pea rupi ogwovo. Aerē ġa vahemi cidade de Antioquia pe Pisidiapave'ġa gwyrri yvyri pe. Judeus'ġa poravykye'yima rupi sábadu rupi ġa hoi ġajatykahai pe. A'ero ġa apygi upa. ¹⁵ Igwete pevove'ga nhi'īgi aherembikwatijaragwera pe Moisés'va'ea remimbo'eagwera pe. Kirē ga nhi'īgi ojipea pe aherembikwatijara pe. A'ea Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea okwatija hako. Aerē huvihava'ga ġajatykahava pype ġa imondoukari onhi'īga Paulo'ga pe.

–Pe ko orere'yjamo peko israelitasramo, ei ga ga pe. Pe'epotarama avove'ga pe ġa moġitavo pe'ji ti ġa pe a'ero, ei ga Paulo'ga pe.

¹⁶ A'ero Paulo'ga po'amī onhipova'ega tapenhi'igi ti javo. Igwete ga ei:

–Israelitasramo pehendu nhinhi'īga pejjupa, ei ga. Pehendu ti judeus'garūiva'ero no. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe no. Pehendu

katu ti, ei Paulo'ga ga pe. ¹⁷⁻²⁰ Tamombe'u ti Tupana'ga pe me. Gaha rehe nhaneramonhava'ea ojiko hako. Tupana'ga omo'emo'e ojive nhaneramonhava'ea hako. Aerē he'yjuhu hete quatrocentos e cinquenta Tupana'ga kwara mbo'ambo'ari, ei ga. A'ea rupi ga imobrymybyryvi ahe ve ahe ruvame hajiheva'ea gwyrī pe Egitopeva'ea gwyrī pe po rimba'e. Igwete ga ahe rerurukari pea hugwi opopoakarimo, ei ga ga pe. He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi Tupana'ga nhimomiranami aherekote'varuhua pe ahe ruvame ongae'yi me, ei ga. Igwete ga seteva'ea apitipitiukari aheruvihavava'ea ahereheva'ea reheve Canaãmeva'ea gwyrī pe. Ahe moka'nhyrbavirē ga ima'ema'ēi ahegwyruera imondomondovo nhaneramonhava'ea pe hako, ei Paulo'ga ga pe.

—Aerē Tupana'ga juizva'ea mongoi aheruvihavamo nhaneramonhava'ea pe ahe mbojopy'rupy'ruavo hako, ei Paulo'ga. Aerē ahe py'rovo Samuelva'ea ahe repiakatui Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei ga. ²¹ Aerē nhaneramonhava'ea ruri javo Samuelva'ea pe: “Huvihavuhu'ga ore oropota agwamo toremondomondo ti ga nde py'rovo,” ei ahe Samuelva'ea pe hako, ei ga. Igwete Tupana'ga Saulva'ea mongoi aheruvihavuhuro a'ero. Saulva'ea ko Quisva'ea ra'yrava'ea Benjamimva'ea rymymino'va'ea, ei ga. Igwete Tupana'ga Saulva'ea mongoukari aheruvihavuhuro he'yi kwara rupi quarenta kwara rupi, ei Paulo'ga ga pe.

²²—Aerē Tupana'ga ei: “Kiro ji Saul'ga pe'ai penduvihavuhua hugwi,” ei ga, ei ga. “Davi'ga Jessē'ga ra'yra'ga oko kiro penduvihavuhuro Saul'ga py'rovo,” ei ga. Daviva'ea mombe'gwovo Tupana'ga ei no: “Jipy'a ja hete ga Davi'ga. Gaha ti oko pa nhiremimbotarimova'ea rehe nehē,” ei Tupana'ga, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²³—Daviva'ea rymymino'ga reki Tupana'ga omongouka nhanderekote'varuhua momboharamo heikwehe, ei ga. A'reki ymya Tupana'ga e'i nhandere'yjava'ea pe israelitasva'ea pe: “Aerē ti ji Davi'ga rymymino'ga mongoukari pembopiro'yharamo nehē,” ei Tupana'ga, ei ga. Kiro Daviva'ea rymymino'ga tuhē Tupana'ga omongouka a'ero o'egwera rupi katu. Ga ko Jesus'ga, ei Paulo'ga ga mombe'gwovo ga pe. ²⁴ Jesus'ga rura renonde João Batistava'ea israelitas'ga mogitapavi jipi heikwehe, ei ga. “Perojijyi ti pejeaporoğita pejipohia pejikote'varuhua hugwi,” ei ahe. “A'ero po ti ji pe mobatizai nehē,” ei João Batistava'ea, ei Paulo'ga. ²⁵ Oporavykypavame Tupana'ga pe João Batistava'ea ei ga pe: “Ndehe ko Cristo,' pe'ji po pe ji ve novia? Ji ko a'ea rūi,” ei João Batistava'ea ga pe, ei ga. “Emo po ti Cristo'ga uhu ji py'rovo nehē,” ei ahe, ei ga. “Ga ko huvihavuhu hete. Ji ki a'e te okoteheva'ea,” ei João Batistava'ea heikwehe, ei ga.

²⁶ Igwete Paulo'ga ei ga pe no:

—Nhiirū, Abraãova'ea rymymino'ga pe ji ei. Judeus'garūiva'ea pe ji ei no. A'reki pe pejiko Tupana'ga rehe, ei ga. Nhande ve Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga Jesus'ga ko pembopiro'yharamo oko javo! ei Paulo'ga ga pe. ²⁷ Jerusalémmeve'ga nonhimombaragwahavi a'ea rehe raikwehe. Ganduvihava'ga na jitehe no, ei ga. Onhi'igame aherembikwatijara pe sábadō nanani ga nonhimombaragwahavi reki Jesus'ga mombe'ua rehe, ei ga. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Jesus'ga mombe'ukatui reki ikwatija hako novia. Naha ahe ei ikwatija hako: “Ojukauka po ti ga ga ereko te'varuhu nde javo,” ei ahe hako, ei ga. Jerusalémmeve'ga ahe nhi'ipo'ru reki ganduvihava'ga pavēi. A'reki ga e te'varuhu Jesus'ga pe ga jukauka, ei Paulo'ga ga pe. ²⁸ Ga jukapotarame ga hekatehei garekote'varuhua hepiage'ymanovia. A'erorame tehe ga ei reki Pilatos'ga pe: “Ejukauka tuhē ti ga,” ei ga ga pe, ei Paulo'ga. ²⁹ Ahe omombe'u pa gajukaagwama ikwatijanhoğwenondeavo hako. Ga ahe nhi'ipo'ru pa reki ga jukavo, ei

ga. Kirē ojipe'ga Jesus'ga ra'oa mbojyvi yva hugwi. Igwete ga gara'oa rerohoi itaruvihavuhua kwaruhua pype herokiavo inoḡa. ³⁰Emo Tupana'ga ga mbogwera reki gamanoa hugwi, ei Paulo'ga ga pe. ³¹Kirē Jesus'ga jipiukaukari ga pe – kiroki ga oho Galilēia hugwi ga rupi ogwovo Jerusalēm me gamanoa renonde. He'yi ga kiri ga repiagawera rupi ga kweravirē. Gahā kiro ga mombe'umbe'u israelitas'ga pe a'ero, ei ga.

³²—Oro ore oromombe'u pyryheteva'ea pe me, ei Paulo'ga. Ymya Tupana'ga e'i nhaneramonhava'ea pe hako: “Nahā po ti ji ga mongoukari nehē,” ei ga, ei ga. ³³Kiro na tuhē reki nhande ve aherymyminoa pe. A'ereki o'eagwera rupi katu Tupana'ga Jesus'ga mongouka ga mbogwera gamanoa hugwi, ei Paulo'ga ga pe. A'ea jitehe ahe omombe'u ikwatija hako. Salmō dois aherembikwatijara rera, ei ga. Ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga Jesus'ga pe. “Ndehe ko jira'ya.

Kiroḡwe ji nhimongoukari nderuvamo,” ei ga.

Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga, ei Paulo'ga ga pe.

³⁴—Jesus'ga mbogwerava pe Tupana'ga ei no. Gamanoa'jave'yma pe ga ei no, ei ga. Igwete Tupana'ga ei:

“Amombyry po ti ji pe me nehē,” ei ga.

“Pyryheteva'ea ji amombe'u Davi'ga pe hako a'itituhēva'ea.

A'ea po ti imombyryvaḡwama pe me nehē,” ei Tupana'ga Jesus'ga pe, ei ga.

³⁵Iru'ia Daviva'ea okwatija imombe'gwovo onhi'iga Tupana'ga pe, ei Paulo'ga. Nahā ahe ei ga pe:

“Nde po ti neremonemahivukari ejiheve'ga pyryheteve'ga ga manorame nehē,” ei ahe ikwatija hako, ei ga.

³⁶—Daviva'ea nonhimombe'ui javo, ei Paulo'ga. A'ereki Daviva'ea opoko na'ē ojupiva'ea Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe okovo. Aerē ahe manoi. A'ero ahere'yjava'ea ahera'oa rerohoi inoḡa aheramonhava'ea ypyvo, ei ga. Kirē inemahivamo ahera'oa upa a'ero. ³⁷Jesus'ga ra'oa ki a'e te ninemi, ei ga. A'ereki Tupana'ga ga mbogwera. Aerē Jesus'ga nomanoa'javi a'ero avuirama, ei Paulo'ga ga pe.

³⁸—Nhiirū, pekwaha ti a'ero, ei ga. Jesus'ga rehe ore imombe'ui pe me pendekote'varuhua mombora. ³⁹Ga rehe pejikogame po ti pe piro'yro pejikote'varuhua hugwi, ei ga ga pe. Hendukaturame Moisésva'ea remimbo'eagwera pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi. Pejikogame jate Jesus'ga rehe po ti pe piro'yro jugwi nehē, ei Paulo'ga ga pe. ⁴⁰Penhimboko'i ti a'ero tapepo'ruyme ti hahyva'ea nehē, ei ga. A'ereki nanongara pe ahe e'i hako – kiroki ahe omombe'u nhoḡwenonde aerēva'ea. Nahā ahe ei Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako:

⁴¹“Pehendu ti, a'e ji pe me.

A'ereki pe pe'e te'varuhu nhinhi'iga pe,” ei ahe.

“Penhimomby'a ti penhimanomo nehē.

A'ereki ji a'apo ahemonhimomby'ava'ea kiro.

Po ti ga imombe'ui pe me nehē,

ndaperoviarihu po ti pe nehē,” ei ahe Tupana'ga nhi'iga imombe'gwovo hako, ei Paulo'ga ga pe.

⁴²Aerē Paulo'ga horame ḡajatykahava hugwi kiro ga nduri javo ga pe:

—Iruā rupi sábadō rupi pemombe'ua'ja ti ore ve nanongara jitehe nehē, ei ga ga pe.

—Kwa, ei Paulo'ga ga pe.

⁴³Igwete judeus'ga hopavi a'ero ojatykahava hugwi. Igwete ga hoi Paulo'ga ndupi onhimongyavo ga pavēi – kiroki ga onhimongo judeusramo. A'ero Paulo'ga nhi'igi ga pe.

–Igwaigwavete ti pejiko Tupana'ga remimombyryva rehe, ei ga ga pe.

⁴⁴ Irūa rupi sábadó rupi cidadepeve'ga nhaporemo gwerevi ga jatykai onhimongyavo.

–Torohendu ti Tupana'ga nhi'iga mombe'ua, ei ga.

⁴⁵ Emo judeus'ga onhimyrō hete hepiagame he'yjuhuve'ga hoa ga pyri. Nurā Paulo'ga ga mbo'erame ga etehei ga pe.

–Mbehea ga omombe'uuhu, e'i tehe ga.

Igwete ga Paulo'ga mbotegwetei. ⁴⁶ Paulo'ga ndopojihuvi reki ga Barnabé'ga pavēi. Igwete Paulo'ga ei ga pe:

–Tupana'ga e'i: “Judeus'ga na'ē po gwendu nhinhi'iga hamo,” ei ga, ei ga ga pe. Nurā ore imombe'ui a'ea pe me na'ē novīa. Emo pe ndaperoviapotari reki Tupana'ga nhi'iga, ei ga ga pe. Pe'ji po pe: “Ndapyryvi po ore hoi orojupa Tupana'ga pyrie'yimi nehē.” Pe'ji po pe a'ea. Nurā po ti ore hoi imombe'gwovo kiro judeus'garūive'ga pe a'ero nehē, ei Paulo'ga ga pe.

⁴⁷ A'reki nahā orepojykaharete'ga ore mondouka javo ore ve:

“Oromongo ji nde israelitas'garūive'ga ndyapehava'java'ero

teremomytū'ē ti ga'akaḡi pe ikwahavuka ga pe nehē,” ei Tupana'ga.

“Gandekote'varuhua mombora po ti nde ikwahavukari vyvakotyve'ga pe nhaporemo nehē,” ei ga, ei Paulo'ga.

⁴⁸ Israelitas'garūive'ga judeus'garūive'ga henduvame Paulo'ga nhi'iga ga ndoryndoryvamo a'ero. Igwete ga imbohetei Tupana'ga nhi'iga. A'ero ga jikogi Jesus'ga rehe – kiroki ga pe Tupana'ga e'i nhoḡwenonde ḡahā po ti oko ji pyrie'yimi nehē javo.

⁴⁹ Igwete ga imombe'umbe'ui nhandepojykaharete'ga nhi'iga imonhi-moanhana ḡagwrya rupi nhaporemo. ⁵⁰ Emo judeus'ga omomomyi akwaimbae'ga huvihava'ga cidade pe. Judeus'ga omyomyi kunhangwera'ga no imbateve'ga – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe novīa. Igwete judeus'ga ga momymomyi ga mongote'varuhuavo Paulo'ga pe. A'ero ga Paulo'ga mondoahai ogwrya hugwi ga mondovo. ⁵¹ Ohorame Paulo'ga ihyvi opya otimbuguhua mondururuga jugwi. Nahā ga hepiukari pevove'ga ndekote'varuhua ihyvame opya. Igwete Paulo'ga hoi cidade de Icônio pe Barnabé'ga pavēi. ⁵² Emo Antioquia pe Jesus'gareheve'ga horyory upa. Igwete Tupana'ga ra'uva ga pojykahetei okovo ga moiruamo.

14

Paulova'ea oho Icônio pe

¹ Na jitehe ga pe ga horame Icônio pe. Paulo'ga oho judeus'ga jatykahi pe Barnabé'ga pavēi. Pevo ga Jesus'ga mombe'umbe'ukatui ga pe. Nurā he'yjuhuve'ga jikogi Jesus'ga rehe judeus'ga judeus'garūive'ga pavēi.

² Emo judeus'ga – kiroki ga ndojikopotari Jesus'ga rehe – ga omomymomyi judeus'garūive'ga oko te'varuhu Paulo'ga javo ga pe. Ga nhi'igaykaro ḡwaramo judeus'garūive'ga nhimboahitehei Jesus'gareheve'ga pe a'ero onhimongyavo. ³ He'yi Paulo'ga kiri pevo. Ndopojihuvi reki ga ga nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo pevove'ga pe.

–Jesus'ga omombyry hete nhande ve, ei ga ga mombe'gwovo jipi.

A'itituhēva'ea ḡanemimombe'ua. Nurā Jesus'ga japoukari ahemonhimomby'ava'ea Paulo'ga pe. A'reki Jesus'ga e'i: “A'ea repiagame po ti ga ei nehē: 'A'itituhēva'ea reki Jesus'ga remimombyryva mombe'ua,’” ei ga. ⁴ Cidadepeve'ga ndeaporogita ojoatyvi a'ero. He'yive'ga oho Jesus'ga moirūhara'ga nhi'iga rupi Paulo'ga nhi'iga rupi. Jara'ga oho judeus'ga nhi'iga rupi onhimongyavo.

⁵ Aerē judeus'ga judeus'garūive'ga monhi'igi upa. Gwuvihava'ga pavēi ga ei:

—Xajigwarai ti Paulo'ga ndehe ga apiapiavo nehē, ei ga ojuhupe.

⁶ Igwete Paulo'ga ikwahavepei ganhimbohovajara ojihe. A'ero ga ka'nhymi ga hugwi ogwovo cidade de Listra pe cidade de Derbe pe no Licaôniapeve'ga gwyrri pe. Ojipe'ga gwyrri pe ga hoi no - kiroki gagwrya Licaônia atima. ⁷ Ohoohorame ga pyryva'ea mombe'ui ga pe pevo Jesus'ga mombe'gwovo.

Paulova'ea oho Listra pe

⁸ Ga horame Listra pe Paulo'ga Jesus'ga mombe'ui pevove'ga pe. Igwete ga reni Paulo'ga nhi'iga renduva ipyka'nauhūve'ga. Tegwete gapo'ahava. A'ereki ga na tuhē o'a. ⁹ Kiro ga reni Paulo'ga nhi'iga renduva a'ero. Henduvame Jesus'ga mombe'ua ga ei ovyteri pe: "Jesus'ga po ti ji mopo'ā a'ero naerū." Paulo'ga gwepia katu ga ikwahava gareaporoḡita. ¹⁰ Igwete ga eahyahi ga pe:

—Epo'aḡatu, ei Paulo'ga ga pe.

Kiro ipyka'nauhūve'ga po'ami a'ero oopooa ogwovo.

¹¹ Pevove'ga gwepia Paulo'ga ga mopo'aḡaturame. Nurā ga hapukapukai onhi'igimo. E'i tehe reki ga Paulo'ga mombe'gwovo.

—Yvagipeve'ga onhimongo yvyakotyva'ero ojyva nhande koty, e'i tehe ga ga pe.

Paulo'ga ndokwahavi reki ga etehea ojive. A'ereki hajihe pevove'ga nhi'iga. ¹² Igwete ga hapukapukai javo Paulo'ga pe: "Ga ko yvagipeve'ga aheremimbohete'hara'ga." Barnabé'ga pe ga etehei: "Ga ko Júpiter'ga huvihavuhete'ga." Paulo'ga pe ga etehei: "Ga ko Mercúrio'ga. A'ereki ga omombe'umbe'u mbatera," ei ga.

¹³ Igwete ga Paulo'ga mboheteopotari. A'ero mbatera kwava'ēhara'ga heruri yuranuhūa heno'ama ḡajatykahava pyri - a'ea pevo u cidade ppyvo. A'ereki a'ea pype ga ojatykatyka jipi Júpiter'ga mboheteavo. Kiro ikwava'ēhara'ga - gaha ojuka mbatera ikwava'eḡa Júpiter'ga pe jipi - kiro ga heruri jurukwara pyri yuranuhūa heno'ama imbojigwakava reheve ipoty'riva'ea reheve. A'ero ga ijukapotari pevove'ga pavēi ikwava'eḡa Jesus'ga moirūhara'ga pe Paulo'ga pe. A'ereki ga ga mbohete pota ga ko yvagipeve'ga javo tehe.

¹⁴ Ikwahavame Paulo'ga ndovy'ahetei okovo. Nurā ga imbotararagi opira tapenoḡi yvagipeve'ga ore rehe javo ga pe. Igwete ga nhani ḡapyteri pe o'eahyahiva ga pe.

¹⁵ —Maranuhūrame pe ore mboheteuhui? Tupana'ga jate ti pembohete, ei Paulo'ga ga pe. A'ereki ore yvagipeva'ea rūi. Pe javijiteheva'ea ko ore, ei ga ga pe. Igwete ore ruri pyryva'ea imombe'gwovo pe me novia taperojjy ti pendeaporoḡita javo. Pepohi ti Tupana'garūiva'ea hugwi, oro'e ore pe me, ei ga. Tupana'ga rehe jate ti pejiko aḡwamo omanoe'ŷve'ga rehe. A'ereki gaha oapo yvaga, yvya, ypiahua. Yvyakotyva'eareheva'ea ga oapo pa po rimba'e, ei ga ga pe. ¹⁶ Ymya Tupana'ga ei: "Na ga ndekoḡi jate na'ē ḡwemimbotarimova'ea rehe a'ero judeus'garūive'ga," ei ga, ei ga. ¹⁷ Emo Tupana'ga gwepiuka gweaporoḡita pe me. A'ereki ga ombuhu pyryva'ea pe me jipi, ei ga. Amana ga omongy pe me yvaga hugwi. Ombohoryory ga penemitymipyra i'ahava rupi, ei ga. Mbatera ga ombuhuruka pe me pe'u javo. A'ero ga pe mbohoryoryvi jipi, ei ga ga pe.

¹⁸ Paulo'ga nhi'iga renduvame vehevi ga ikwava'embotari yuranuhūa Paulo'ga pe timbohete ga javo novia. Emo Paulo'ga ndojukaukari reki ga pe.

¹⁹ Aerē judeus'ga nduri Listrapeve'ga pyri. Antioquia hugwi ga nduri Pisídiapeve'ga gwyrā hugwi. Icônio hugwi ga nduri no. Igwete ga ei ga pe:

—Imbe hete Paulo'ga pe me, e'i tehe ga. Tiapiapi ga, ei ga.

Igwete ga ga mbopogwei Paulo'ga apiavo ga rerohyryryga cidade hugwi ga reja. “A'ereki ga omano,” ei ga ojohupe novia. ²⁰ Emo Jesus'gareheve'ga oatima ga o'ama. Kiro ga po'ami reki ojivya cidade pe ga ndupi. Ko'emame Paulo'ga hoi cidade de Derbe pe Barnabé'ga pavēi.

Paulova'ea ojivy Antioquia pe

²¹ Igwete Paulo'ga imombe'ui pyryva'ea Jesus'ga mombe'gwovo Derbepeve'ga pe. A'ero ga he'yive'ga mbojikogukari Jesus'ga rehe ga nderekovo. Aerē ga jivyri Litra pe. Aerē ga jivyri Icônio pe. Aerē ga jivyri Antioquia pe Pisídiapeve'ga gwyrā pe. ²² Ohoohorame Jesus'gareheve'ga pyri ga ga mbojikohetei Jesus'ga rehe. Igwete ga ei ga pe:

—Pejikoge'yimi ti Jesus'ga rehe, ei Paulo'ga. Ga rehe nhandejikoga gwaramo po ti ojipe'ga jigwarai nhande rehe nehē novia, ei ga. Penhimomirana ti jupe a'ero Tupana'gareheve'a'ero. A'ereki na tuhē na'ē. Emo po ti aerē nhande hoi Tupana'ga pyri nhandejupa nehē, ei ga ga pe.

²³ Paulo'ga ombojoapiapi ojogwerogwovo Jesus'gareheve'ga pyri a'ero javo ga pe. Ohorame ga pyri Paulo'ga gapyteripeve'ga mo'emo'ēi toko ti ga Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga javo. A'ero Paulo'ga nhi'igi Tupana'ga pe i'ue'yima.

—Ereko katu ti ga. A'ereki ga ojiko nde rehe, ei ga opojykaharete'ga pe.

²⁴ Aerē Paulo'ga hoi Pisídiapeve'ga gwyrā rupi. Aerē ga hoi Panfiliapeve'ga gwyrā pe. ²⁵ Cidade de Perge pe ga hoi Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. Aerē ga hoi cidade de Atália pe. ²⁶ Pevo ga avi itayharuhua pype ogwovo. Igwete ga jivyri Antioquia pe jitehe – kiroki Síriapeve'ga gwyrīpeva'ea – perope Jesus'gareheve'ga e'i ypy Tupana'ga pe: “Emombyry ti Paulo'ga pe ga horame oporavykyavo nde ve,” e'i ypy ga ga pe pevo ikwehe.

Oporavyky pa ga Jesus'ga mombe'gwovo a'ero. ²⁷ Igwete ga jivyri kiro pevo. Ovahemame ga hoi Jesus'gareheve'ga nderojatykavo imombe'upava ga pe ohoagwera.

—Nahanahā Tupana'ga nhimoirūukari ore ve ga pokogauka jipi, ei ga ga pe. Tupana'ga ombojikoguka judeus'garūive'ga Jesus'ga rehe kiro, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁸ He'yjuhu ga kiri pevo Jesus'gareheve'ga pyri a'ero.

15

Ojatyka ahe Jerusalém me

¹ Aerē ko ojipe'ga nduri ogwyrā hugwi Judéia hugwi judeus'ga. Antioquia pe ga nduri Jesus'gareheve'ga pyri ga mbo'eavo. Igwete ga ei ga pe:

—Moisés'va'ea ahe mbo'e'yima hako, ei ga. Nahā ahe ei akwaimba'eva'ea pe po raka'e: “Pekytiuka ti penhakwanhapira,” ei ahe, ei ga. Nurā ore ei kiro pe me no: Po ti pe napehendukatui Moisés'va'ea nhi'igagwera pe-jikytiukare'yima, a'ero po ti pe ndapehoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehē, e'i tehe ga ga pe.

²—Avi na rūi, ei Paulo'ga ga pe Barnabé'ga pavēi.

A'ea rehe Paulo'ga judeus'ga nhi'igayvahetei ja'javo ga pe. Nurā pevove'ga ei ojohupe:

—Tikwaha katu ti a'ero. Timondo ti Paulo'ga Jerusalém me, ei ga. Ojipe'ga ti toho ga ndupi no. A'ero po ti ga hoi Jesus'ga moirūhara'ga pyri

Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pyri nehē henduva ganhi'iga, ei ga. A'ereki jara'ga e'i: "Ojikytiukare'ymame po ti judeus'garūive'ga ndohoi yvagi pe Tupana'ga pyri avuirama nehē," ei ga, ei ga. Tikwaha ti Jerusalemmeve'ga nhi'iga a'ea rehe a'ero Paulo'ga ndurame imombe'gwovo nhande ve nehē, ei ga ojohupe.

—Kwa, ei jara'ga.

³ A'ero Jesus'gareheve'ga Paulo'ga nderohoi pea rupi ga mondovouka. Igwete ga hoi Feniciapeve'ga gwyra rupi. Samariapeve'ga gwyra rupi ga hoi no. Ohorame ga hoi Jesus'gareheve'ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Judeus'garūive'ga ojiko Jesus'ga rehe kiro nhande javijitehe, ei ga ga pe.

Gamombe'ua Jesus'gareheve'ga mbohorypavukari a'ero.

⁴ Aerē Paulo'ga vahemi Jerusale'm me. Igwete Jesus'gareheve'ga ndoryndo-ryvamo gandura rehe gwepiakatuhara'ga pavēi Jesus'ga moirūhara'ga pavēi. Igwete Paulo'ga imombe'upavi ga pe.

—Nahanahā Tupana'ga nhimoirūukari ore ve, ei ga. Nurā judeus'garūive'ga jikogi Jesus'ga rehe kiro a'ero, ei ga imombe'gwovo ga pe.

⁵ A'ero fariseus'ga po'ami gapyteri pe. Ga ko Jesus'gareheve'ga no. Igwete ga po'ami javo.

—Judeus'garūive'ga po ojikytiuka hamo Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatua'vavo hamo, ei ga. Pe'ji po pe ga pe a'ero hamo, ei ga jara'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga moirūhara'ga jatykai Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavēi upa.

—Marā po ti nhande ei a'ea pe naerū? ei ga javo ojohupe.

⁷ Kiro ga nhomonhi'inhi'ihetei a'ea rehe upa. Aerē Pedro'ga po'ami javo ga pe.

—Nhiirū, pekwaha pe Tupana'ga nhi'igagwera ji ve ikwehe. Ji ko pepy-teripeva'ea, ei Pedro'ga. Igwete Tupana'ga ei ji ve: "Ndehe ti emombe'u pyryva'ea judeus'garūive'ga pe Jesus'ga mombe'gwovo tohendu ti ga javo. A'ero po ti ga jikogi Jesus'ga rehe nehē," e ko ga ji ve ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. Igwete ji Jesus'ga mombe'ui ga pe. ⁸ Ga ji rendukurame Tu-pana'ga ei: "Pyri hete gajikoga Jesus'ga rehe kiro judeus'garūive'ga," ei ga. A'ereki ga okwaha pa ahereporogita okovo, ei Pedro'ga. Nurā ga imondoi gwa'uva ga pyri, ei Pedro'ga. Pehepia ko ga imbuhuri na'ē gwa'uva nhande ve ikwehe. Na jitehe kiro ga imondoi a'ea judeus'garūive'ga pe no, ei ga. ⁹ Tupana'ga pe ore judeusramo ojo'jajo'ja judeus'garūive'ga pavēi, ei ga. Omombo ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi ikwehe. Na jitehe ga hugwi ga imombori gande'vare'varuhua ga jikogame Jesus'ga rehe, ei Pedro'ga ga pe. ¹⁰ Maranuhūrame pe Tupana'ga mbokweraipotari kiro a'ero? ei ga. Pepotaruhu pe judeus'garūive'ga mbopiro'ye'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi novā, ei ga ga pe. Nhaneramonhava'ea nohen-dukaturapavi Moisésva'ea remimbo'eagwera raka'e. Nhande na jitehe nihen-dukaturapavi a, ei ga. Maraname pe euhui judeus'garūive'ga pe naerū tohendu katu ti ga a'ea javo, ei ga ga pe. ¹¹ Nahā reki nhande ei: Jesus Cristo'ga remi-mombyryva gwaramo nhande ve Tupana'ga nhandereaporogita mbopy-ahui. Na jitehe garemimombyryva gwaramo judeus'garūive'ga pe Tupana'ga gandeaporogita mbopyahui no, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

¹² A'ero ga nonhi'iga'javi onhimongyavo. Kiro Paulo'ga imombe'umbe'ui ga pe ohoagwera Barnabé'ga pavēi.

—Tupana'ga oapouka ore ve ahemonthimomby'ava'ea judeus'garūive'ga pyteri pe ikwehe, ei ga ga pe.

¹³ Paulo'ga imombe'upavirē kiro Tiago'ga ei ga pe no:

—Nhiirũ, pejapyaka ti nhinhi'iga rehe, ei ga ga pe. ¹⁴ Simão Pedro'ga omombe'u pe me Tupana'ga agataruhua judeus'garũive'ga ndehe. Tupana'ga gwepiukarypy o'agataruhua ga ndehe he'yive'ga mo'emo'eamo ojiheva'ero, ei Tiago'ga ga pe. ¹⁵ Nanongara pe tuhẽ ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ei hako, ei ga. Omombe'u ahe Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako.

¹⁶ “Ymya ko Daviva'ea aheruvihavamo oko hako.

Aerẽ ahana'ja ahepy'rovova'ea,” ei Tupana'ga.

“Aerẽ ti ji jivyri nehẽ.

Jivyrya'javame po ti ji ga mbojatykaa'javi nehẽ ganduvihavamo nehẽ,” ei ga.

¹⁷ “Nahã po ti jara'ga nhaporemõ judeus'garũive'ga ji rekari okovo ji rehe nehẽ

– kiroki ga ji amo'emo'ẽ jijiheva'ero,” ei Tupana'ga.

¹⁸ “Porõ ji ei jitekovo.

Jihi akwahavuka nanongara ymya hako,” ei ga.

Nahã ahe omombe'u ikwatija Tupana'ga nhi'iga hako, ei Tiago'ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁹ Igwete Tiago'ga ei no:

—Nurã jiji a'e pe me kiro: Xa'eyme ti ga pe: “Tojikyitiuka ti ga.” Xa'eyme ti a'ea judeus'garũive'ga pe – kiroki ga gwerojijyi gweaporoğita kiro ojikoga Tupana'ga rehe, ei ga.

²⁰ —Nahã tikwatija javõ ga pe:

“Tape'ui ti gambatera ga ikwava'eğame ha'angava pe gwemimbohethara pe,” xa'e ga pe, ei ga.

“Taperekoi ojipe'ga nembireko'ga,” xa'e ga pe.

“Tape'ui mbiara hekoa ipore'ymame jugwi.

Hekoa tape'ui no.”

Nahã ti xa'e ga pe ikwatija nehẽ, ei Tiago'ga ga pe. ²¹ A'ereki nanongara rehe Moisésva'ea ombo'e ahe hako, ei ga. Sábado rupi judeus'ga hoi ojatykahai pe jipi imonhi'iga ikwatijara pe Moisésva'ea remimbo'eagwera pe. Cidades pe nhaporemõ ga imombe'ui a'ea ymya hako. Kiro mo jitehe no, ei Tiago'ga ga pe.

Okwatija ahe imondovouka judeus'garũiva'ea pe

²² Kiro Jesus'ga moirũhara'ga nhomonhi'imbavi Jesus'gareheve'ga ndepiakatuahara'ga pavẽi jara'ga pavẽi no Jesus'gareheve'ga. Igwete ga ei ojo-hupe:

—Timondo ti mokonha'ga Antioquia pe a'ero tomombe'u katu ti ga nhanenhi'iga ga pe, ei ga. Paulo'ga rupi po ti ga hoi Barnabé'ga rupi, ei ga.

—Kwa, ei jara'ga.

Igwete ga ga mo'ẽi ojipytera hugwi. Huvihava'ga ga ga mo'ẽi Silas'ga Judas'ga no. Ojipea ko Judas'ga rera Barsabás. ²³ Igwete Jesus'gareheve'ga ikwatijari imondovo Judas'ga pe togweroho ti ga javõ. Nahã ga ikwatijari inõga:

“Kiro ore ikwatijari pe me. Jesus'ga moirũharamõ orokwatija Jesus'gareheve'ga ndepiakatuahara'ga pavẽi,” ei ga ikwatija.

“Pe ko judeus'garũiva'ero peko novã. Emo nhande xanhomoirũirũ agwamo nhandejikoga gwaramõ Jesus'ga rehe,” ei ga. “Igwete pe nduvi Antioquia pe. Jararamõ pe nduvi Síriapeve'ga gwyrõ pe Cilciapeve'ga gwyrõ

pe no. Pe me nhaporemo ore ikwatijari imondovouka orenhi'iga a'ero," ei ga ikwatija ga pe.

²⁴ “Orepyteripeve'ga oho pe pyri heikwehe. Omomyi ga pepy'a onhi'teheavo pe me. Emo ore noromondoukari reki ga pe pyri. Ojiroho tehe ga heikwehe,” ei ga ikwatija ga pe. ²⁵ “Nurā ore jatykai oron-homonhi'iga orojupa. Igwete ore ei: “Timo'ē ti mokonha'ga mondovouka judeus'garūive'ga pyri Paulo'ga ndupi,'oro'e ore orojohupe,” ei ga. “Oroarō hete memei ore Paulo'ga Barnabé'ga no. ²⁶ Ndopojihuvi ga omanoa nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo Jesus Cristo'ga mombe'gwovo jipi,” ei ga. ²⁷⁻²⁹ “Kiro ore mokonha'ga mo'ēi ga mondovo Paulo'ga ndupi a'ero. Judas'ga ore oromondo. Silas'ga oromondo no. Tomombe'u katu ti ga orenhi'iga pe me orerembikwatijara,” ei ga ikwatija ga pe.

“Kiro ore ei pe me a'ero: Tape'ui gambatera ga ikwava'e'game ha'angava pe gwemimbohete'hara pe. Hekoa tape'ui no. Mbiara tape'ui ga ipore'ymame hekoa jugwi. Taperekoi ojipe'ga nembireko'ga. A'ea pe jate oro'e ore ikwatija pe me. Ojipea pe ndoro'ei a'ero,” ei ga ga pe. “A'ereki pyri ore ve oro'ee'yma pe me. Pyri Tupana'ga ra'uva pe no,” ei ga. “Pehendu katu po pe orenhi'iga a'ero hamo.

Ki rupi a'ero.”

³⁰ Nahā ga ikwatijari judeus'garūive'ga pe inoga. Igwete ga imondoi gwembikwatijaragwera Judas'ga pe togweroho ti ga ga pe jawo. A'ero Judas'ga herohoi pea rupi Antioquia pe. Ovahemame ga Jesus'gareheve'ga nderojatykai imondovo ikwatijara ga pe. ³¹ Igwete pevove'ga nhi'igi jupe. A'ero ga ndoryndoryvamo omogita repiaga.

³² Igwete Judas'ga nhi'inhi'igi ga pe Silas'ga pavēi ga mo'gitavo no. A'ereki ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo tuhē oko no. Igwete ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe a'ero ga mbohoryva.

³³⁻³⁵ Opytaahi'vi Judas'ga pevo. Aerē ga ei Jesus'gareheve'ga pe:

—Kiro po ti ore jivyri Jesus'ga moirūhara'ga pyri a'ero. A'ereki ga ore mbuhuruka avo ikwehe.

—Pejivy ti a'ero ga pyri, ei ga ga pe.

Emo Paulo'ga opyta Antioquia pe okovo Barnabé'ga pavēi. He'yive'ga pavēi ga pevove'ga mbo'embo'ei imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe.

Paulova'ea onhomboja'o Barnabéva'ea pavēi

³⁶ Aerē Paulo'ga ei Barnabé'ga pe:

—Xajivyra'ja ti Jesus'gareheve'ga ndepiaga. Timbojoapiapi pa ti cidades nehē - perope nhande timombe'u ga pe nhandepojykaharete'ga nhi'iga ikwehe, ei Paulo'ga ga pe. Tihepia ti gajikoga Jesus'ga rehe a'gwamo, ei ga ga pe.

³⁷ —Kwa, ei Barnabé'ga. Xahoa'ja ti ga ndepiaga. Tiroho ti João Marcos'ga nhandejupi, ei ga ga pe.

³⁸ —Tirohoye ti ga, ei Paulo'ga. Opohi ga nhande hugwi Panfiliapeve'ga gwyrri pe ikwehe. A'ero ga ndohoa'javi nhande rupi Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ikwehe, ei ga ga pe.

³⁹ —Tiroho jate ti ga nhandejupi, ei Barnabé'ga ga pe.

Igwete ga nhomonhi'igayvahetei ga rehe. A'ero ga nhomboja'ogi ojohugwi ogwovo. Barnabé'ga gweroho João Marcos'ga ojupi ga rero'ava itayharuhua pype. Chiprepeve'ga gwyrri pe ga hoi a'ero ogwovo.

⁴⁰ Paulo'ga ki a'e te gweroho Silas'ga ojupi ga rerogwovo. Ga horame Jesus'gareheve'ga ei ga pe:

—Tupana'ga ti tomomyry pe me pe nderekovo katu, ei ga Paulo'ga pe.

⁴¹ Igwete Paulo'ga hoi Síriapeve'ga gwyra rupi Cilíciapeve'ga gwyra rupi no. Igwete ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus Cristo'ga rehe.

16

Timóteo'ga oho Paulova'ea rupi

¹ Aerē Paulo'ga hoi cidade de Derbe pe Silas'ga pavēi. Aerē ga hoi cidade de Listra pe. Pevo Paulo'ga Timóteo'ga repiagi. Igwete ga ei taroho ti ga jijupi javo. Timóteo'ga ko Jesus'gareheve'a'ero oko. Gayhēa na jitehe no. Hēa ko judeuramo oko no. Gapo'ria ki a'e te judeu rūi.

² —Pyry hete ko Timóteo'ga, e'i pa Jesus'gareheve'ga ga pe Listrapeve'ga Icôniopeve'ga no.

³ Igwete Paulo'ga ei taroho ti ga javo.

—Xaho ti ji rupi ji moiruamo, ei ga Timóteo'ga pe.

—Aho ti nehē, ei Timóteo'ga ga pe.

Igwete Paulo'ga ikytiukari Timóteo'ga rakwanha pira garerohoa renonde. A'ereki pevo judeus'ga okwaha Timóteo'ga po'ria. Ahe ko judeu rūi. Nurā ko ahe ndokytiukari gwa'yra'ga gapita'ngia. “Nde jikytiukare'ymame po ti judeus'ga noarōi nehē,” ei Paulo'ga Timóteo'ga pe. Igwete Paulo'ga ga kytiukari na'ē a'ero ga rerogwovo ojupi. ⁴ Imbojoapiapirame cidades ga hoi Jesus'gareheve'ga pyri. Igwete ga imombe'umbe'ui ga pe Jerusalémmeve'ga nhi'igagwera.

—“Nahanahā ti peko,” ei Jesus'ga moirūhara'ga javo pe me Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavēi, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe. Pejapyaka katu ti ganhi'iga rehe a'ero, ei ga ga pe.

⁵ Nahā ko ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe a'ero. Igwaigwavete ko ojipe'ga jikogi ga rehe jipi.

Tupana'ga gwepiuka Macedôniapeva'ea Paulova'ea pe

⁶ Aerē Paulo'ga ei ojohupe novīa:

—Xaho ti Ásiapeve'ga gwyrī pe imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe, ei ga.

Emo Tupana'ga ra'uva nomondoukari ga pevo. Kiro ga hoi Frígiapeve'ga gwyra rupi a'ero Galáciapeve'ga gwyra rupi ogwovo. ⁷ Ga horame Mísiapeve'ga gwyra pyri Paulo'ga ei ojohupe:

—Xaho Bitíniapeve'ga gwyrī pe kiro, ei ga novīa.

Emo Jesus'ga ra'uva nomondoukari ga pevo. ⁸ Nurā ga hoi Mísiapeve'ga gwyra rupi ovahema cidade de Trôade pe. ⁹ Ypytunimo Paulo'ga Macedôniapeve'ga gwyrīpeve'ga repiagi okiri pe. Igwete ga nhi'igi Paulo'ga pe o'ama.

—Herejo tuhē oregwyrī pe Macedônia pe ore pokoga, ei ga ga pe.

¹⁰ Kirē Paulo'ga imombe'ui gwembiepiaga ore ve. A'ero ore ei:

—Xaho ti Macedônia pe a'ero Jesus'ga mombe'gwovo pevove'ga pe. A'ereki Tupana'ga nhande mondo pota kiro ga pyri, oro'e ore orojohupe.

(Jihi Lucas aho ga ndupi no ikwehe.) Kotihī ore imboavujkweri mbatera hero'ava itayharuhua pype herogwovo a'ero.

Lídiava'ea ojiko Jesus'ga rehe

¹¹ Igwete ore herohoi imoanhana Trôade hugwi. Igwete ore herohoi ypa'ouhûa rehei katu Samotrácia rehei katu. Ko'emame ore herohoi cidade de Neápolis pe. ¹² Pea hugwi ore hoi orokovo pea rupi Macedôniapeve'ga gwyri pe. A'ero ore vahemi cidade de Filipos pe. Filipos ko huvihavuhu pevo Macedôniapeve'ga gwyri pe. Cidade de Romahugwive'ga ko pevo u Filipos pe onhimongyavo. A'ero ore vahemi Filipos pe. Mbohapyrete'i ore kiri pevo oropytavo.

¹³ Sábado rupi ore ei orojohupe:

—Xaho ti cidade hugwi yhya rembe'yi pe nhandejupa. Pevo po judeus'ga hoi jipi onhi'iga Tupana'ga pe, oro'e ore orojohupe.

A'ero ore hoi kunhangwera'ga nhimono'oga repiaga. A'ero ore apygi Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. ¹⁴ Igwete Lídiahêa henduvi orenhi'iga oina. Hêa ko cidade de Tiaturahugwiva'ero. Ipiğwağuhûva'ea hêa oma'ema'ê jipi itambere'ia pyhyga. Ojiko hete hêa Tupana'ga rehe. Igwete hêa henduvi Paulo'ga nhi'iga. A'ero Tupana'ga imomytu'ei hêa'akaği pe toko ti hêa Paulo'ga nhi'iga rupi javo. ¹⁵ Aerê ore hêa mobatizai a'ero. Ore hêarongapypeve'ga mobatizai no. Aerê hêa ei ore ve:

—Pekwaha pe kiro jijikoga nhandepojykaharete'ga rehe, ei hêa. Nurã pejijo tuhê nhironga pype pejiptavo, ei hêa ore ve.

A'ero ore hêa mbopogwei orogwovo hêaronga pe oropytavo.

Ahe omongi Paulova'ea cadeia pype

¹⁶ Ojipe'ia rupi ore ei orojohupe:

—Xahoa'ja ti pevo jitehe - perope ga oho onhi'iga Tupana'ga pe jipi.

Ore horame ojipehêa ore rovatî pea rupi. Anhağa opojyka hêa. A'ea omonhi't hêa aerêva'ea imombe'gwovouka. Ojipe'ga he'yi omondo itambere'ia hêapojykahara'ga pe jipi tomombe'u ti hêa aerêva'ea ore ve javo. ¹⁷ Kiro hêa ore rovatî pea rupi. A'ero hêa ruri ore reviri. Paulo'ga reviri hêa ruri okovo ohapukapukaita.

—Agwa'ga ko oporavyky Tupana'ga pe. Gaha ko huvihavuhu hete jara'ga hohe pa, ei hêa. Nahã ga ei pe me: “Tupana'ga imomborame pendekote'varuhua po ti pe hoi ga pyri nehê,” ei ga inombe'gwovo, ei hêa ohapukaita.

A'ereki anhağa opojyka hêa. ¹⁸ Kotihîtihi hêa hapukai ore reviri ua. A'ero Paulo'ga kwerajahivamo hêa rehe. Igwete ga pyryrymi javo anhağa pe.

—Jesus Cristo'ga popoakarimo ji ei nde ve kiro: Epohi hêa hugwi, ei ga jupe.

Kotihî anhağa pohiri hêa hugwi a'ero. ¹⁹ Ikwahavame anhağa pohira hêapojykahara'ga ei ojohupe:

—Nombuhura'javi po ti ojipe'ga itambere'ia nhande ve nehê. A'ereki anhağa opohiruhu hêa hugwi, ei ga. Ndokwahava'javi po ti hêa aerêva'ea inombe'gwovo nehê, ei ga ojohupe.

Igwete ga nhimboahivuhui Paulo'ga rehe Silas'ga rehe ga pyhyga ga nderohyryryga ga nderogwovo okari pe gwuvihava'ga pyri. ²⁰ Ga nderurame ga ei gwuvihava'ga pe:

—Agwa'ga ko judeusramo oko. Igwete ga porayvaruhuro nhandecidadepeve'ga momymomyina upa, ei ga javo tehe ga pe. ²¹ A'ereki ga ombo'embo'ero ga gwamonhava'ea nhi'igawera rehe, ei ga. Nhande reki Romahugwiva'ero xako ga atyvi. Nurã po nhande ndiakoi nanongara rupi hamo romanoram, e'i tehe ga ga pe.

²²⁻²³ Kiro pevove'ga nhimbohovajapavi Paulo'ga ndehe a'ero onhimongyavo. Igwete ganduvihava'ga imbotarararagukari Paulo'ga pirekyitauka ga hugwi. Igwete ga ga nupanupâukari yvyra pyvô ga momboruka cadeia pype ga mongiavo.

—Teremohemukari ti ġa ġa monguva ipype, ei ġa guarda'ga pe.

²⁴ Henduvame ġanhi'ġa ga Paulo'ġa mondoi ġa mohina okia mbyteri pe te. Igwete ga ġapya mombyġi yva pyvō. Ono ga ġapya yva kwa'ria rehe. A'ero ga inoġi irūa yva ġapya arimo imombyga.

²⁵ Ypyhaji katu Paulo'ga nhimby'i onhi'ġa Tupana'ga pe ga mboheteavo Silas'ga pavēi. Cadeiapypeve'ga ojapyaka upa ġa nhimby'yirame. ²⁶ Kotihī yvya imyimyī hete upa. A'ero cadeia gwyriva'ea imyimyimbavi no. Nanime hovapytymbava nhovapytymba'vopavi upa. Igwete itanhuramuhūa jikyipavi cadeiapypeve'ga hugwi. ²⁷ Igwete guarda'ga ma'ēi hepiaga hovapytymba'vogipyra. “O'emba ġa ji hugwi ogwovo ra'e,” ei ga novīa. Nurā ga ipyhygi itakyhea'javuhuva'ea tajijuka a'ero javo. ²⁸ Emo Paulo'ga nhi'ġa mondoahyi ga pe.

—Terejjukai, ei ga ga pe. A'ereki ore nhaporemo koro oroko, ei Paulo'ga ga pe.

²⁹ A'ero guarda'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Eru yhyga ji ve, ei ga.

Igwete guarda'ga nhani ua ohyhyipava okyhyjiavo ġwaramo. Igwete ga renypy'andurugi Paulo'ga pyri pepyry hete pe javo. ³⁰ Aerē ga Paulo'ga nderohoi pea hugwi. Igwete ga ei ġa pe:

—Marā po ti ji imomborukari jirekote'varuhua ji hugwi nehē? Marā po ti ji hoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehē? ei guarda'ga ga pe.

³¹ Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Ejiko ti nhandepojoykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. A'ero po ti ga imombori nderekote'varuhua nde hugwi nehē. Aerē po ti nde hoi Tupana'ga pyri nehē no, ei ġa ga pe. Na jitehe po ti nerongapypeve'ga nehē no, ei ġa ga pe.

³² Igwete ġa Jesus'ga mombe'umbe'ui ga pe garongapypeve'ga pe no. Igwete ġa hendukatui upa. ³³ A'ea rupi jitehe guarda'ga ġa nderohoi iheita ġanupāagwera. Nanime Paulo'ga ga mobatizai. Aerē ġa garongapypeve'ga mobatizai no. ³⁴ Aerē guarda'ga Paulo'ga nderohoi ġwonga pe. Igwete ga imondoi mbatera ga pe to'u ti ġa javo. Horyory ga ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe ġwongapypeve'ga pavēi.

³⁵ Ko'emame pevove'ga nduvihava'ga ei soldados'ga pe:

—Peho ti javo guarda'ga pe cadeia pe tomo'ē ti ga Paulo'ga jugwi.

Igwete ġa nduri imombe'gwovo ġanhi'ġa guarda'ga pe. ³⁶ A'ero ga imombe'ui Paulo'ga pe no.

—Orevuhava'ga e'i javo pe me to'ē ġa jugwi kiro, ei ga. Pejigwovo a'ero. Tupana'ga ti tapenderoho katu, ei ga ġa pe.

³⁷ Emo Paulo'ga e'i soldados'ga pe:

—Po na rūi ġa ore mondouka, ei ga. Penduvihava'ga ġwendu ġa'mbea ġa imbojateherame ite'varuhuva'ea ore rehe oji'i. Orenhi'ġa ki a'e te ga nohenduvi oji'i, ei Paulo'ga ġa pe. Ndojari reki ore rehe novīa. Emo ġa ore nupanupāuka tehe ojipe'ga ndovaki, ei ga. Ore ko romanosramo tuhē oroko. Po ahe nonupauhūi te romanos'ga hamo, ei Paulo'ga. Aerē ġa ore mbuhurukatehei avo ore mongiavouka cadeia pype oji'i, ei ga. Kiro ġa ore mo'embotari ġandovakie'ŷ naerū? Po na rūi te, a'e ji, ei Paulo'ga ġa pe. Ġahā tuhē ti tuhu ore rerogwovo katu agwa hugwi nehē, ei ga soldados'ga pe.

³⁸ Igwete soldados'ga hoi imombe'gwovo Paulo'ga nhi'ġa gwuvihava'ga pe.

—A'iti tuhē ġa romanosramo oko? ei ġanduvihava'ga ġa pe.

—Nahā tuhē re ko ġa e'i ore ve, ei ġa.

Igwete ġa kyhyjihetei henduva.

—Xaho ti Paulo'ga ma'ngoma'ngoga a'ero naerũ, ei ga.

³⁹ A'ero ga nduri Paulo'ga pyri ja'javo katu ga pe.

—Oroko te'varuhu ore pe me raji'i, ei ga ga pe.

Igwete ga Paulo'ga nderohoi cadeia hugwi.

—Pejigwovo kiro orecidade hugwi, e'ie'i ga onhi'igatuavo Paulo'ga pe.

⁴⁰ Igwete Paulo'ga hoi cadeia hugwi a'ero. Lídiahëa rongga pe na'ë ga hoi. Pevo ga Jesus'gareheve'ga ndepiagi. Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Pejiko hete ti Jesus'ga rehe jipi, ei ga ga pe.

Aerë Paulo'ga hoi ogwovo cidade hugwi.

17

Paulova'ea oho Tessalônica pe

¹ Igwete Paulo'ga hoi pea rupi cidade de Anfipolis pe aerë Apolônia pe no. Aerë ga vahemi ojipe'i pe no Tessalônica pe. Pevo tuvi judeus'ga jatykahava.

² A'ero sábado rupi Paulo'ga hoi ipype ga pyri a'ero. A'ereki sábado nanani ga hoi judeus'ga jatykahava pype jipi. Três vezes Paulo'ga hogahoi pevove'ga monhi'inhi'iga aherembikwatijara rehe Tupana'ga mombe'uhava rehe.

³ Igwete ga imombe'ukalui javo ga pe.

—Nahanahã ahe ei ikwatija hako, ei Paulo'ga. Cristo'ga manoa pe ahe ei a'ero tokwaha ti ga hahyva'ea omanomo javo. Cristo'ga kwerava pe ahe ei no tokwerava'ja ti ga omanoa hugwi javo, ei ga. Jesus'ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo. A'ereki gaha ahe nhi'ipo'ru pa ikwehe. Gaha ji amombe'u kiro pe me a'ero Jesus'ga, ei Paulo'ga ga pe.

⁴ Igwete jara'ga Paulo'ga nhi'iga reroviari ga mbopogweavo ojikoty'a Paulo'ga pavëi judeus'ga. Na jitehe ko judeus'garüive'ga - kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe. Grego ko ganhi'iga. He'yjuhuve'ga Paulo'ga mbopogwei ojikoty'a ga pavëi. Kunhangwera'ga na jitehe no onhimongyavo imbatve'ga.

⁵ Judeus'ga ki a'e te onhimyrõ Paulo'ga ndehe hepiagame Paulo'ga mbopogwea. Nurã ga okote'varuhuve'ga nderuri ojipyri - kiroki ga okoteheuhu oporavykye'yma jipi. Igwete ga ga mbojatykai ga mbohakupukaita Paulo'ga ndehe cidadepeve'ga momymomyinauka. A'ero ga hoahypavi Jasão'ga rongga pe tiheka ti Paulo'ga javo.

—Tiroho ti ga mytu'ë me gandovaki, ei ga ojohupe novã.

⁶ Ndohepiagi reki ga Paulo'ga ipype. Silas'ga ga ndohepiagi no.

—Jasão'ga ti tipyhy a'ero Jesus'gareheve'ga, ei ga ojohupe.

A'ero ga Jasão'ga pyhygi ga nderohyryryga ga nderogwovo huvihava'ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Paulo'ga iporayvaruhu ogwoogwovo gagwryi pe nhaporemõ ga momymomyina, ei ga o'mbero ga pe. Igwete ga nduruhui kiro nhande pyri no.

⁷ A'ero Jasão'ga ga mbuhurukari gwonga pe ga mombytavo ojipyri, ei ga ga pe. Ga nhaporemõ nohendukatui nhanderuvihavuhu'ga nhi'iga César'ga nhi'iga. A'ereki ga e'i: "Hajiheve'ga agwamo nhanderuvihavuhuro oko," ei ga, ei ga. "Jesus ko garera," ei Paulo'ga, ei ga ga pe.

⁸ Onhi'igame a'ea rehe ga pe ga imomymomyi huvihava'ga py'a jara'ga py'a no. ⁹ Igwete huvihava'ga ei Jasão'ga pe:

—Imbuhumbuhurame itambere'ia ore ve po ti ore pe mo'ëukari pe mon-dovouka a'ero, ei ga. Pe ndekokaturame po ti ore imbuhura'javi peitam-bere'ia pe me a'ero nehë, ei ga ga pe.

Igwete Jasão'ga imondo'i itambere'ia ga pe. A'ero ga Jasão'ga mbopiro'yukari ga mon-dovouka.

Paulova'ea oho Beréia pe

¹⁰ Kotihĩ ypytunimo Jesus'gareheve'ga Paulo'ga mondoukari cidade hugwi a'ero topyhygye ti ga Paulo'ga javo. Igwete Paulo'ga hoi pea rupi cidade de Beréia pe okovo Silas'ga pavēi. Ovahemame ga jogwerohoi judeus'ga jatykahava pype upa. ¹¹ Igwete Paulo'ga imombe'umbe'ui ga pe Tupana'ga nhi'iga. Beréiapeve'ga koji'i pyry hete reki Tessalónicapeve'ga hohe. A'reki ga gwendu pota hete Tupana'ga mombe'ua. Paulo'ga imombe'urame ga ei ojo-hupe: "Tihepia ti imombe'ukatua." Nurā ga hoi hepiaga aherembikwatijara jipi Tupana'ga mombe'uhava nahā reki ra'e javo.

¹² A'ero ga heroviari ojikoga Jesus'ga rehe onhimongyavo. He'yive'ga kunhangwera'ga ojiko Jesus'ga rehe no imbateve'ga. Grego ko ganhi'iga. Akwaimbae'ga na jitehe grego ganhi'iga. Igwete ga jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo. ¹³ Emo ojipe'ga Paulo'ga mombe'u judeus'ga pe - perope Tessalónica pe.

—Paulo'ga oho Beréia pe raji'i, ei ga. Kiro ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ga pe no, ei ga ga pe.

Ikwahavame judeus'ga hoi Beréia pe a'ero. Igwete ga ega'euhui Beréiapeve'ga pe i'mbe hete Paulo'ga pe me javo. Nahā ga he'yjuhuve'ga momymomyi upa. ¹⁴ Nurā Jesus'gareheve'ga Paulo'ga mondoukaripei a'ero toho ti ga ypiahu pe javo. Emo Silas'ga opyta na'ē Beréia pe Timóteo'ga pavēi. Kiroki ga Paulo'ga reroho - gweroho ga ga ypiahu pe. ¹⁵ Aerē ga ga rero'avi ga rorogwovo cidade de Atenas pe ga reja.

—Pejivy kirogwe, ei Paulo'ga ga pe. Pe'ji ti Silas'ga pe Timóteo'ga pe no kotihĩ ti ga tuhu ji pyri avo, ei Paulo'ga ga pe.

A'ero ga reja ga herojivyri herogwovo.

Paulova'ea oho Atenas pe

¹⁶ Igwete Paulo'ga pytat Atenas pe Silas'ga mboha'uva. He'yjuhuheteve'ea cidadepeve'ga gwereko ha'angava gwemimbohetehara. Nurā Paulo'ga py'a oko tehe hepiagame. A'reki pevove'ga nombohetei Tupana'ga. ¹⁷ A'ero ga hoi judeus'ga jatykahava pype Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. Igwete ga nhi'inhi'igi ga pe judeus'ga pe judeus'garūive'ga pe no - kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe. Ima'ēhai pe ga hogahoi jipi ja'javo pevove'ga pe no. ¹⁸ A'ero ga nduri Paulo'ga pyri - kiroki ga ombo'e epicureu'ga nhi'igagwera rehe. Kiroki ga ombo'e estóicos'ga nhi'igagwera rehe - ga uhu ga pyri no. Igwete ga Paulo'ga nhi'igayvari a'ero. Jara'ga e'i ojohupe:

—Gara rehe ga onhi'iguhū naerū? ei ga.

Jara'ga e'i:

—Omombe'u po ga hajiheve'ga yvagipeve'ga ovuhu, ei ga.

A'ea ga ei. A'reki Paulo'ga omombe'u Jesus'ga ga pe. Omombe'u ga omanove'ga mbogwerava no. ¹⁹ A'ero ga Paulo'ga rerohoi vvytyruhua rehe Areópago rehe. Igwete ga jatykai tihendu ganhi'iga javo.

—Emombe'u kirogwe ore ve enhimombe'upyahua torohendu, ei ga ga pe. ²⁰ A'reki hajiheve'ga nde eremombe'u ore ve ore monhimomby'avo. Nurā torokwaha tuhē neremimombe'ua, oro'e ore nde ve, ei ga.

²¹ A'reki ga nhaporemō onhomonhi'inhi'ī ranuhū jipi Atenaspeve'ga hajiheve'ga no - kiroki ga u ga pyri upa Atenas pe. Nane'yimi ga imombe'umbe'ui mbaterapyahua ojohupepe. Nanangara jate ga gwendu pota jipi no. Nurā ga Paulo'ga rerohoi pevo tomombe'u ga mbaterapyahua ore ve javo.

²² A'ero Paulo'ga ami gapyteri pe vvytyruhua rehe Areópago rehe. Igwete ga ei Atenaspeve'ga pe:

–Pembohete hete po pe yvagipe'ga, ei ga. ²³ A'ereki jikwavame pehea rupi ji ahepiepia ha'angavaparavuhua imboheteheva, ei ga ga pe. Igwete ji hepiagi ikwava'ehava. Igwiri pe pe ikwatijari ino'ga. “Oroapo ore agwa yvagipeve'ga pe orerembikwahave'yma'ga pe,” e'i penembikwatijaragwera, ei ga. Gaha pe pembohete ga kwahave'yma – gaha jitehe ji amombe'u kiro pe me. Tupana'ga reki ji amombe'u pe me, ei Paulo'ga ga pe.

²⁴ –Tupana'ga – gaha oapo yvya vyvakotyva'eareheve'ea reheve – yvaga jaramo ko ga reko'i yvya jaramo no, ei ga. Ga ko nduvi vyvakotyve'ga nemiapoa pype omboheteheva pype, ei ga ga pe. ²⁵ Ga gwereko pa mbatera ojive. Nurā ga ndojikogi vyvakotyve'ga ndehe ji poko javo ga pe. Gaha ko omongouka pa ahe. Igwete ga imbuhumbuhurukari mbatera ga pe nhaporemo, ei Paulo'ga ga pe.

²⁶ –Tupana'ga oapo na'ē nhaneremboypya ojipejiva'ea hako, ei ga. Aerē ga ahe mbohetauhui huvihava'ga mongovo gandeheve'ga pavēi. Igwete ga ga mboja'oja'ogi ga mondovo gagwiri pe nhaporemo, ei ga. Ga'apoa renonde Tupana'ga e'i jipe oyvyteri pe hako: “Nahanahā po ti ga pe nehē. Aerē po ti nahā nehē,” ei ga. “Pevo gwe ti ga toko nehē,” ei ga. A'ea Tupana'ga e'i oyvyteri pe hako, ei Paulo'ga ga pe. ²⁷ Nahanahā Tupana'ga japoi ga nderekovo tajireka ti ga javo. “Ji repia po ti ga ji rekaramē nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga. Irupe rūi reki Tupana'ga oko nhande hugwi, ei Paulo'ga ga pe. ²⁸ A'ereki “gaha nhande mongo nhande mbovavagauka,” ei ga. A'ea pe pegwiriyeve'ea ei ikwatija no: “Nhande vehevi ko Tupana'ga ra'yramo xako,” ei ahe, ei Paulo'ga ga pe.

²⁹ –Tupana'ga ra'yramo nhande rekoro gwaramo ndia'ei po nhande a'ero hamo: “Tupana'ga ko ganemiapoa'java'ea ouro apopyra'java'ea prata apopyra'java'ea. Ita apopyra'java'ea ko ga.” Ndia'ei po a'ea ga pe hamo, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe. ³⁰ Ymya ga erame a'ea Tupana'ga pe ga imbogwavetena'ēi ganhi'ga. A'ereki a'ea rupi ga ndokwahavi ve. Emo ga nombogwavukara'javi gandekote'varuhua kiro, ei ga. Kirogwe ga ehetei vyvakotyve'ga pe gagwiri pe nhaporemo: “Perojijyi pejeaporo'gita pejipohia pejikote'varuhua hugwi,” ei Tupana'ga ga pe, ei ga.

³¹ –Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga Jesus'ga mbo'eukari gandeaporo'gita pe nehē. A'ereki ymya ga e'i Jesus'ga pe: “Aerē po ti ndehe ere'e ga pe nehē,” ei Tupana'ga ga pe. A'ea rupi katu po ti Jesus'ga ekatui ga pe a'ero nehē ikwahava gandeaporo'gitapyryva ojipe'ga ndeaporo'gitate'varuhua nehē, ei Paulo'ga ga pe. Tupana'ga okwahavukaripe Jesus'ga rembi'eagwama vyvakotyve'ga pe ikwehe. A'ereki ga ombogwera Jesus'ga mongovo, ei ga Atenaspeve'ga pe.

³² Henduvame Paulo'ga nhi'iga Jesus'ga kwerava rehe jara'ga ga rerekomemui. Emo jara'ga e'i:

–Torohenduva'ja ti nenhi'iga a'ea rehe nehē.

³³ A'ero Paulo'ga hoi gapytera hugwi ogwovo. ³⁴ Jara'ga ojikoty'a Paulo'ga pavēi ojikoga Jesus'ga rehe. Dionísio'ga – kiroki ga omogita pevove'ga ojipe'ga pavēi vyvyruhua rehe Areópago rehe jipi – ga ojikoty'a Paulo'ga pavēi ojipe'ga no Damárishēa no.

18

Paulova'ea oho Corinto pe

¹ Aerē Paulo'ga hoi pea hugwi Atenas hugwi ogwovo cidade de Corinto pe.

² Pevo ga Áquila'ga repiagi. Pontopeve'ga gwiri pe Áquila'ga ari kako. Aerē ga hoi Itáliapeve'ga gwiri pe upa. Pevo ga ruvi cidade de Roma pe Áquila'ga. Aerē

ganduvihavuhu'ga Cláudio'ga imondoi onhi'iga Romapeve'ga pe. Igwete ga ei:

—Judeus'ga ti toho pa agwa hugwi Roma hugwi, ei ga ga pe.

Áquila'ga ko judeuramo. Nurã ga hoi Itáliapeve'ga gwyrã hugwi a'ero gwembirekohêã pavêi Priscilahêã pavêi. A'ero ga nduri upa cidade de Corinto pe ikwehe. Pevo Paulo'ga Áquila'ga ndepiagi a'ero. ³ Igwete ga ruvi ga pyri tendas apovo. A'ereki Áquila'ga na jitehe oporavyky a'ea rehe no. Tapy'ynhapira pyvô ga japoi tendas aherapyjamo tipyhy ti itambere'ia a'ea rehe javo. Nurã Paulo'ga ruvi ga pyri tendas apovo jipi. ⁴ Sábado rupie'yimi Paulo'ga hoi gajatykahava pype. Igwete ga ga monhi'inhi'ihetei judeus'ga judeus'garüive'ga no – kiroki ga grego ganhi'iga.

—Perovia ti nhiremimombe'ua pe me, ei ga ga pe. A'ereki ji amombe'u katu javo.

⁵ Aerê Silas'ga ruri Macedôniapeve'ga gwyrã hugwi Timóteo'ga pavêi. Ga ndurame Paulo'ga pyri Jesus'ga mombe'ua rehe jate Paulo'ga poravykyi a'ero. Igwete ga ei judeus'ga pe:

—Jesus'ga ko Cristoramoko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga ga pe.

⁶ Emo judeus'ga Paulo'ga rayvari o'ete'varuhuavo ga pe. Nurã Paulo'ga imbovavagi opira nahã ti ji hepiukari gande'kote'varuhua javo.

—Napehendupotari pe nhinhi'iga, ei Paulo'ga ga pe. Po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehê, a'ero po ti pe napembojari pejihoa ji rehe nehê. A'ereki ji amombe'u katu pe me pe momoranduva, ei ga. Pe tuhê po ti pe nhimomboruka hahyva'ea ruvihava pype nehê, ei ga. Agwamo po ti ji hoi judeus'garüive'ga pyri a'ero Jesus'ga mombe'gwovo ga pe jipi nehê, ei Paulo'ga ga pe.

⁷ A'ero ga hoi ga hugwi ogwovo. Igwete ga hoi judeu'garüive'ga ronga pype Tício Justo'ga ronga pype. Garonga judeus'ga jatykahava ppyvo oko. Ojiko ga Tupana'ga rehe Tício Justo'ga. Igwete Paulo'ga hoi garonga pype.

⁸ Aerê Paulo'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui pevove'ga pe. Igwete Crispo'ga – kiroki ga huvihavamo oko gajatykahava pype – kiro ga jikogi Jesus'ga rehe gwongapypeve'ga pavêi. Na jitehe Paulo'ga nhi'iga renduvame he'yive'ga jikogi Jesus Cristo'ga rehe Corintopeve'ga. A'ero Paulo'ga ga mobatizaukari ga nderekovo.

⁹ Aerê Jesus'ga nhi'igi Paulo'ga pe gakiri pe ppytunimo. Igwete ga ei ga pe:

—Terekyhyji ti ga hugwi, ei ga ga pe. Terepigi ti imombe'gwombe'gwovo ga pe. ¹⁰ A'ereki jiji ko ako nde pyri, ei Jesus'ga. Nombohahyukari po ti ga nde ve nehê. A'ereki jireheve'ga he'yjuhu avo cidade pe, ei ga Paulo'ga pe.

¹¹ Igwete Paulo'ga ga mbo'embo'ei Jesus'ga mombe'ua rehe. Ojipeji kwara ga ruvame pevo. ¹² Irũã mbytera rupi judeus'ga jatykai Paulo'ga rehe ga pyhyga ga rerogwovo Gálio'ga pyri. Gálio'ga ko pevove'ga governador'ga Acaiapeve'ga gwyrã pe. Igwete judeus'ga Paulo'ga rerohoi ga pyri te'i ti ga Paulo'ga reaporo'gita pe javo. ¹³ Igwete ga ei Gálio'ga pe:

—Agwa'ga e'i ahe ve: “Nahã po ti pe Tupana'ga mbohetei hamo,” ei Paulo'ga, ei ga. Na rüi reki oreramonha'ea ore mbo'ei hako, ei ga Gálio'ga pe.

¹⁴ Paulo'ga nhi'igwerĩrame kiro Gálio'ga ei judeus'ga pe:

—Po Paulo'ga rekote'varuhuro, a'ero po ji hendukatui penhi'iga hamo pe imbojaramo ga rehe hamo, ei ga ga pe. ¹⁵ Emo pe ga rayva garemimbo'ea rehe penamonha'ea nhi'igagwera rehe no, ei ga. Pe tuhê ti pemohigatu a'ea a'ero. Ji nda'ei tuhê nanongara pe, ei Gálio'ga ga pe.

16 Igwete ga ġa momborukari onga hugwi. 17 A'ero ġa nhaporemo Sóstenes'ga pyhytehei – kiroki ga huvihavamo oko judeus'ga jatykahava pype. Igwete ġa ga pyhygi ga nupanupamo pevo onga ppyvo. Gálio'ga ombogwavete reki ga nupanupārame.

Paulova'ea ojivrya'ja Antioquia pe

18 He'yi Paulo'ga pytai pevo Jesus'gareheve'ga pyri. Aerē ga hoi ġa hugwi.

–Xaho ti Síriapeve'ġa gwyri pe, ei ga Áquila'ga pe Priscilahēa pe no.

–Xaho ti a'ero, ei ġa.

Ga horame cidade de Cencréia pe Paulo'ga nhi'igi Tupana'ga pe a'ero.

–Nahanahā po ti ji rekoi nehē, ei ga Tupana'ga pe. Nahā jirekorame po ti jndaktyiukara'javi ji'ava nehē, ei ga.

A'ero ga nhiapinukari naē pevo. Aerē ġa nhinhaġi itayharuhua pype ogwovo. 19 Ga vahemame cidade de Éfeso pe Paulo'ga hoi Áquila'ġa ndeja. Igwete ga hoi naē judeus'ga jatykahava pype onhi'inhi'ġa ġa pe. 20 Aerē Jesus'gareheve'ga ei Paulo'ga pe:

–Koji'i epyta ore pyri, ei ġa ga pe novia.

21 –Kiro ji hoi tuhē, ei ga ġa pe.

Ohorame ġa hugwi ga ei:

–Tupana'ga ipotarame po ti ji rura'javi pe pyri nehē, ei ga ġa pe.

Igwete ga avi itayharuhua pype ojipe'ga pavēi herogwovo Éfeso hugwi.

22 Aerē Paulo'ga hoi ovahema cidade de Cesaréia pe o'eamo. A'ero ga hoi pea rupi Jerusalém me. Oho ga jiji onhi'ġa Jesus'gareheve'ga pe. Aerē ga hoi Antioquia pe Síriapeve'ġa gwyri pe. 23 Mbaigwe ga ruvi pevo ġa pyri. Pea hugwi ga hogahoi imbojoapiapiavo cidades ogwovo Galáciapeve'ġa gwyrarupi Frígiapeve'ġa gwyrarupi no. Igwete ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe.

Apolova'ea omombe'u Jesus'ga

24-25 Aerē Apolo'ga hoi cidade de Éfeso pe. Ga ko judeuramo cidade de Alexandriapeve'ga. Onhi'ġatu Apolo'ga imombe'urame mbatera. Ikwatijara ga okwaha hete Tupana'ga mombe'uhara. Ojipe'ga omb'o'e ga Jesus'ga nhi'igarupiva'ea rehe. Émo ga ndokwahapavi ve Jesus'ga mombe'ua. João Batistava'ea nhi'ġa rehe jate ġa Apolo'ga mbo'e – kia ko João Batistava'ea omombe'u ġa pe Jesus'ga mombe'urame ahe ġa mobatizaramo yhya pyvō jipi. A'ea jate Apolo'ga okwaha a'ero. Igwete Apolo'ga hoi Éfeso pe. Pevo ga ġwembikwahava imombe'uhetei ġa pe Jesus'ga mombe'gwovo. 26 Aerē ga hoi judeus'ga jatykahava pype ġa mbo'embo'eavo ġa pojihuve'yama. Igwete Priscilahēa henduvi ganhi'ġa Áquila'ga pavēi. A'ero ġa Apolo'ga rerohoi ġwonga pe. Kiro ġa Tupana'ga nhi'igarupiva'ea mombe'ukatupavi a'ero ga mbo'eavo.

–Nahanahā po Tupana'gareheve'ga ndekoi hamo, ei ġa ga pe.

27 Aerē Apolo'ga ei Jesus'gareheve'ga pe:

–Kiro po ti ji hoi Acaiapeve'ġa gwyri pe nehē.

–Eho ti a'ero, ei ġa ga pe.

Igwete ġa ikwatijari imondovouka onhi'ġa pevove'ġa pe Jesus'gareheve'ga pe.

–Pembuhuruka katu ti Apolo'ga pejiipyri, e'i ġanembikwatijara.

A'ero Apolo'ga herohoi ġanembikwatijara imondovo ġa pe. Pevo ga ġa pokopokogi ġa nderekovo – kiroki ġa ojiko Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga remimombyryva ġwaramo ojipe. 28 Igwete Apolo'ga judeus'ga

monhi'inhi'igi ja'javo ga pe pevove'ga ndovaki. Omombe'umbe'u ga ga pe ikwatijara Tupana'ga mombe'uhara.

—“Nahā po ti Cristo'ga reko nehē Tupana'ga remimbuhurukara'ga nehē,” e'i ikwatijara, ei ga ga pe. Na tuhē reki Jesus'ga reko ikwehe, ei ga. Nurā ore nhimombaragwahavi Jesus'ga rehe ga tuhē ko Cristoramo javo, ei ga ga pe.

A'ea renduvame judeus'ga nonhi'iga'javi a'ero. A'ereki ga omombe'u katu.

19

Paulova'ea oho Éfeso pe

¹ Apolo'ga ruvame Corinto pe ko Paulo'ga hoi Galáciapeve'ga gwyra rupi Frígiapeve'ga gwyra rupi no. Aerē ga vahemi cidade de Éfeso pe. Pevo Paulo'ga ga ndepiagi Jesus'gareheve'ga. ²⁻⁷ Doze ko ga. Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Pe jikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ra'uva uhu pe pyri raikwehe? ei ga ga pe.

—Ndorokwahavi a'ea, ei ga. Norohendunhogwenondei ore Tupana'ga ra'uva mombe'ua, ei ga ga pe.

—Manongara rehe ga pe mobatizai a'ero naerū? ei ga ga pe.

—João Batistava'ea remimombe'ua rehe ga ore mobatizai ikwehe, ei ga.

Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—João Batistava'ea ga mobatizai ga pohirame okote'varuhua hugwi, ei ga. Igwete ahe Jesus Cristo'ga mombe'ui israelitas'ga pe jipi, ei ga. “Pejiko ti ga rehe – kiroki ga u pe pyri ji py'rovo Jesus Cristo'ga,” ei João Batistava'ea ga pe, ei ga ga pe.

A'ea Paulo'ga ei ga pe pejiko jitehe ti Jesus'ga rehe javo.

A'ea renduvame ga nhimobatizaukari opojkaharete'gareheva'ero Jesus Cristo'gareheva'ero. Paulo'ga pokopokogame ga ndehe Tupana'ga ra'uva uhu ga pyri ga nderekokatuavo. A'ero hajihe ganhi'iga aherembikwa-have'ya'ea. Tupana'ga nhi'iga ga omombe'u no.

⁸ Aerē Paulo'ga hoi judeus'ga jatyahava pype onhi'inhi'iga ga pe.

—Tupana'ga remimbuhurukara'ga uhu reki raikwehe Jesus'ga. Nurā ti pejiko ga rehe, ei ga. A'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehē, ei Paulo'ga ga pe.

Três jahya rupi ga hogahoi ipype javo ga pe ga pojihuve'yma. ⁹ Emo jara'ga noangarihu hendukatue'yma ganhi'iga. A'ero ga imbotegwetei Jesus'ga nhi'igarupiva'ea o'te'varuhua vo jupe he'yjuhuve'ga ndovaki. Nurā Paulo'ga hoi ga ndeja ogwovo. Igwete ga Jesus'gareheve'ga nderohoi ojupi. Ojipea pype onga pype ga ga nderohoi a'ero ga nderuva – perope Tirano'ga ombō embo'e ojiheve'ga ga nderekovo. Pevo Paulo'ga ga nderohoi ga monhi'inhi'iga jipi. ¹⁰ Dois ga kwara mbo'ari ga monhi'inhi'iga ga nderekovo. A'ero Ásiapeve'ga nhaporemo henduvi Jesus'ga mombe'ua. Judeus'ga gwendu. Judeus'garüive'ga gwendu jitehe Jesus'ga mombe'ua.

Cevava'ea ra'yrava'ea

¹¹ Igwete Tupana'ga japoukahetei Paulo'ga pe ahemonhi-momby'aheteva'ea. ¹² Tapy'ynhapira Paulo'ga rembipo'rua ga herohoi ga hugwi. Tapy'ynhapi'ria vehevi ga herohoi inoğa itetirüave'ga ndehe kiro ipigi gatetirüa ga hugwi. Anhaga ga pojykarame ojipe'a ga hugwi no. ¹³ Igwete jararamo judeus'ga – kiroki ga ohoo ho anhağa ipe'ape'avo ojipe'ga hugwi jipi – kiro ga ei ojohupe:

—Paulo'ga javijitehe ti tipe'a anhağa ga hugwi Jesus'ga renoina no, ei ga.

Igwete ga ei jupe a'ero:

–Jesus'ga – kiroki ga Paulo'ga omombe'u jipi – kiro ga ei pe me tojipe'a ti ga hugwi javo.

A'ea ga ei anhağa pe.

¹⁴ Kiro Ceva'ga ra'yra'ğa ei no:

–Nhande ti xa'e anhağa pe no.

Ceva'ga ko judeuramo oko mbatera kwava'ehara'ğa nduvihavamo. Sete gara'yra'ğa. Igwete Ceva'ga ra'yra'ğa ei anhağa pe Jesus'ga renoina tojipe'a ti gwembipojykahara'ğa hugwi javo novia. ¹⁵ Igwete anhağa ei ga pe:

–Ji ndajipe'ai ga hugwi penhi'iga rupi jigwove'y, e'i ga pe. Jesus'ga ji akwaha. Paulo'ga ji akwaha no. Oro pe, ji ndopokwahavi. Ndakoi'i ji penhi'iga rupi, e'i ga pe.

¹⁶ A'ero ga – kiroki ga anhağa opojyka ga – a'ero ga pori Ceva'ga ra'yra'ğa ndehe nhaporemo anhağa popoakara rerekovo gwaramo. Igwete ga jigwarai ga ndehe ga nupanupamo gapira mbotaraga. A'ero ga ka'nhymi ga hugwi opire'yma henonhana.

¹⁷ Igwete Éfesopeve'ğa hendupavi ganupanupägwera judeus'ğa judeus'garüive'ğa pavëi. Ikwahavame ga kyhyjipavi tihenoiteheyme ti Jesus'ga javo. Igwaigwavete ga Jesus'ga mboheteheitei a'ero. ¹⁸ Igwete Jesus'gareheve'ğa nduri onhimongyavo okote'varuhua imohema gandovaki. ¹⁹ Kiroki ga ipaji – kiro ga ei a'ero xapohi pa nanongara hugwi javo. Igwete ga herueruri inoga opajia rupiara ikwatijara. Igwete ga imbokaipavi pevove'ga pyteri pe. Hepiagame ojipe'ğa ei:

–He'yjuhuheteve'a ga imondomondi itambere'ia a'ea rehe nhaporemo ikwehe novia cinquenta mil itambere'ia, ei ga imbokaipyra repiaga.

²⁰ Nanongara nhaporemo gweroviaruka hete Tupana'ga mombe'ua ojipejipe'ğa pe. Igwaigwavete he'yjuhuve'ğa hendukatui ojikoga Jesus'ga rehe a'ero.

Éfeso pe ahe onhomomyi Paulova'ea rehe

²¹ Aerë Paulo'ga ei oyvyteri pe: “Kiro po ti ji hoi Macedôniapeve'ğa gwyrä rupi Acaiapeve'ğa gwyrä rupi no,” ei ga. “Aerë po ti ji hoi cidade de Jerusalém me nehë. Pea hugwi ti tahö tuhë hepiaga cidade de Roma no,” ei Paulo'ga oyvyteri pe.

²² Igwete ga opokohara'ğa mondonhogwenondei Macedôniapeve'ğa gwyrä pe Timóteo'ga Erasto'ga no. A'ea ja ga pytai jiji Ásiapeve'ğa gwyrä pe okovo.

²³ A'ea rupi Éfesopeve'ğa nhomomymomyi Jesus'ga nhi'igarupiva'ea rehe.

²⁴ A'ereki Demétrio'ga onhimonha'nga Paulo'ga rehe. Nurä ga onhipavëive'ğa mbojatykai ja'javo ga pe. Demétrio'ga oapoapo pratava'ea ojipe'ğa pavëi jipi. Dianahëa ryräo ra'anga'via ga oapoapo. A'ereki Dianahëa oko ganemimbohete Haramo. A'ero ga hugwi ojipe'ğa ipyhypyhygi hëaryrua ra'anga'via itambere'ia kwepyga ga pe. A'ea rehe gwe Demétrio'ğa imono'ono'oguhüi itambere'ia ojive ha'anga'via rehe. ²⁵ Igwete Demétrio'ga onhipavëive'ğa mbojatykai jara'ğa no – kiroki ga oapo ha'anga'via jitehe prata pyvö. Igwete ga ei ga pe:

–Timono'ono'ö nhande itambere'ia nhandejive nhanerembiapoagwera rehe jipi. Pekwaha pe a'ea, ei ga ga pe. ²⁶ Pe pehepia kiro akoga'ga rura kokoty. Pehendu pe Paulo'ga remimombe'ua no, ei Demétrio'ga ga pe. A'ereki ga e'i: “Aherembiapoa imboheteheva ko Tupanamö rüi oko,” e ko Paulo'ga, ei ga. Igwete Paulo'ga heroviarukaruhui onhi'iga he'yjuhuve'ğa pe avo Éfeso pe, ei Demétrio'ga. Ga pe jate rüi reki. Nhandegwyrä pe nhaporemo ga Paulo'ga mbopogweuhui ogwovo ganhi'iga rupi onhimongyavo Ásia pe

nhaporemo, ei ga ġa pe. ²⁷ Kiro po ti ġa ete'varuhupavi nhande japorame ha'anga'via a'ero nehē, ei ga. A'ea jate rūi reki. Kiro po ti ġa ndokoa'javi Dianahēa ryrua rehe a'ero nehē. Ásiapeve'ġa nhaporemo ombohete hete Dianahēa jipi vvyakotyve'ġa nhaporemo reki. A'ereki hēa huvihavuhu yvagipeva'ero, e'i tehe ga ġa pe. Emo ga hopavame Paulo'ga nhi'ġa rupi po ti hēa ndahuvihava'javi a'ero nehē, ei Demétrio'ga ġa pe.

²⁸ Henduvame Demétrio'ga nhi'ġa ġa nhimboahivuhui Paulo'ga pe a'ero. Igwete ġa eahyahivi.

–Huvihavuhu ko Dianahēa Éfesopevehēa, ei ġa.

²⁹ Igwaigwavete ġa nhimongyi ohapukapukaita cidade pe onhomomy-momyina. Igwete ġa Gaio'ga pyhygi. Aristarco'ga ġa opyhy no. Ga ko Paulo'garupive'ġa Macedôniapeve'ġa. Igwete ġa ġa pyhygi ġa nderohoahyavo nhandaipe ongauhua pype – perope ġa ojatykatyka jipi. ³⁰ Ikwahavame Paulo'ga ei:

–Kiro ji hoi pevo ġa pyri nhinhi'ġa ġa pe, ei ga novia.

Emo Jesus'gareheve'ġa nomondoukari ga ġapyteri pe. ³¹ Ojipe'ġa ombuhuru-ka onhi'ġa ga pe no huvihava'ġa.

–Terehoi ti ejipiuka ongauhua pype, ei ġa ga pe.

A'ereki ġa oarō hete Paulo'ga. ³² Igwete ġa – kiroki ġa ojatyka pevo – kiro ġa hapukapukaithehi onhomomyina. Ohapukai paravuhu ġa upa. Emo koji'iheteve'ġa ei onhimongyavo: “Maraname nhande jatykauhutehehi kiro nhandejupa naerū?” ei ġa ojohupe. ³³ Igwete judeus'ġa Alexandre'ga moanhani ga mondovo ġapyteri pe. Ga repiagame jara'ġa ei:

–Gaha reki.

Igwete Alexandre'ga pova'eġi ġa pe pepi te javo.

–Tamombe'u katu na'ē pe me, ei ga ġa pe novia.

³⁴ Emo onhimombaragwahavame ga rehe jara'ġa ei:

–Ga ko judeuramo oko. Tihenduvyme ti ga a'ero, ei ġa ojohupe.

A'ero ga eġa'epavi:

–Huvihavuhu ko Dianahēa Éfesopevehēa.

Kwara ipyryryma rupi duas horas rupi ġa jogwerohapukapukai a'ea javo.

³⁵ Aerē tavijara'ga ruri ġa mombiga ikwatijahara'ga. Igwete ga ei Éfesopeve'ġa pe:

–Tikwaha pa ko nhande hēaryrua rerekokatua – kiroki hēa huvihavuhuhetero oko Dianahēa, ei ga. Éfesopeva'ero nhande tireko katu hēaryrua hēara'angava no – kiroki ita ohi yvaga hugwi imbohetehevamo, ei ga ġa pe. ³⁶ Tikwaha pa nhande a'ea. Nurā po pe pigi hamo. Pejapyka katu ti, ei ga ġa pe. ³⁷ Agwa'ġa pe peru kiro novia. Emo ġa nomimi reki mbatera nhandejatykahava hugwi. Ga nombotegwetei reki hēa no nhaneremimboheteharahēa, ei ga ġa pe. ³⁸ Po ti Demétrio'ga imbojopatari ġa ndehe nehē, a'ero po ti ġa ġa nderohoi ġa mombe'gwovo huvihava'ġa pe nehē hamo, ei ga. Huvihava'ġa ndekorame imohigatuavo po ti ġa ġa nderohoi ġa pyri imbojamboja ġa ndehe hamo, ei ga ġa pe. ³⁹ Po ti pe ikwahapotarī ojipe'ia mbatera nehē a'ea pe po ti cidadepeve'ġa e'i ojatykaramē nehē, ei ga ġa pe. ⁴⁰ A'e ji pe me: Kiro po ti nhandervihava'ga e'i nhande ve nehē: “Gara rehe tuhē pe jatykauhui pehapukapukaita?” e po ti ga nhande ve nehē, ei ga. Marāi po ti nhande ga pe a'ero nehē? ei ga. Nianhi'ġi po ti nhande nehē nhandepoyjayjare'yma ġwaramo nehē. A'ereki nhande xajatyka tehe reki, ei ga ġa pe.

⁴¹ Aerē ga ei ġa pe a'ero:

–Pekwaki'o ti kiro pejigwojigwovo, ei ga.

Cidadepeve'ga opi pa a'ero ogwovo.

20

Paulova'ea ohoa'ja Macedônia pe Grécia pe no

¹ Igwete Paulo'ga Jesus'gareheve'ga mbuhurukari ojipyri. Igwete ga ga mbojikohetei Jesus'ga rehe ja'javo ga pe. Aerē ga ei ga pe:

—Kiro po ti ji hoi Macedôniapeve'ga gwyri pe nehē, ei ga ga pe.

² Igwete ga hoi Jesus'gareheve'ga pyri Macedôniapeve'ga gwyra rupi ogwovo. Igwete ga ega'ei ga pe pejiko hete ti Jesus'ga rehe javo. Aerē ga hoi Gréciapeve'ga gwyri pe. ³ Trēs jahya rupi ga ruvi pevo.

—Taho ti kiro Síriapeve'ga gwyri pe, ei ga novia.

Ga nhinhagwerĩrame itayharuhua pype ojipe'ga ei ga pe.

—Judeus'ga nde juka pota kiro, ei ga Paulo'ga pe.

Igwete ga ei:

—Pea rupi po ti ji hoi a'ero nehē jijivya Macedôniapeve'ga gwyra rupi jikwava nehē, ei ga.

⁴ Beréiapeve'ga oho ga rupi Pirro'ga ra'yra'ga Sópatro'ga. Tessalônicapeve'ga oho ga rupi no Aristarco'ga Segundo'ga pavēi. Derbepeve'ga oho no Gaio'ga. Timóteo'ga oho no. Ásiapeve'ga oho no Tíquico'ga Trófimo'ga pavēi. ⁵ Gahã oho na'ē ore renonde ore ra'aromo cidade de Trôade pe. ⁶ Ore rekorame cidade de Filipos pe judeus'ga japoi toryva. Nanongara rupie'yimi ga i'ui pão ndovuriva'ea. Japopavirē ore avi orogwovo Filipos hugwi. Cinco ore kiri ya rupi. A'ero ore vahemi Trôade pe orerenondeve'ga ndepiaga. Sete ore kiri pevo orojupa.

Paulova'ea oho Trôade pe mbapavamo

⁷ Sábado rupi ypytunimo ore jatykai Jesus'gareheve'ga pavēi onga jo'ajo'aruhu pe ti'u ti ojopyri javo. Igwete Paulo'ga nhi'inhi'īgi ga pe. Igwaigwavete ga nhi'īgi ga pe imboypyhajakatuavo. A'ereki ga oho pota pe hugwi ko'emame. ⁸ He'yi jyapehavuhua pevo jo'ajo'aruhu pe – perope ore orojatyka. ⁹ Oapy ga oina jurukwara rehe yvateva'ea rehe ipyahuve'ga Êutico'ga. Igwete ga ropehyiro Paulo'ga nhi'inhi'igame. Igwaigwavete Êutico'ga ropehyiro okia. Kiro ga hiri mytu'ē me vyvyvo upa. A'ero ga nhani ojyva ga pyri. Ga pyhygame ga ei:

—Omano ahe.

¹⁰ A'ero Paulo'ga jvyi onhinoga ga rehe ga anhuvana ga mbogwerava.

—Tapembojui pejipy'a, ei ga ga pe. Okwerava'ja ga kiro.

¹¹ Igwete Paulo'ga jupira'javi pevo jitehe jo'ajo'aruhu pe. Igwete ga i'ui ore pavēi. Kirē koji'i ga nhi'inhi'īgi ga pe imogo'eamo. ¹² A'ero ga hoi ga hugwi. Igwete ga ipyahuve'ga rerohoi onga pe. Horyory ga gambogwerava rehe.

Paulova'ea oho Mileto pe

¹³⁻¹⁴ Aerē Paulo'ga ei ore ve:

—Pe na'ē ti pe'a pejigwovo cidade de Assôs pe, ei ga. Pevo ti ji mbo'a ji rerogwovo nehē. A'ereki ji pea rupi aho pevo, ei ga ore ve.

A'ero ore hoi ga repiaga Assôs pe, ga mbo'avi ga rerogwovo cidade de Mítilene pe. ¹⁵ Pea hugwi ore hoi. Ko'emame ore vahemi ypa'ouhũ me Quios pe. Ko'emame ore hoi ojipe'i pe Samos pe. Ko'emame ore hoi cidade de Mileto pe. ¹⁶ Ndorohoi reki ore cidade de Éfeso pe. A'ereki Paulo'ga ndohopotari pevo.

—Ndajipykopypotari ji Ásiapeve'ga gwyri pe kiro, ei ga. A'ereki ji aho potarahi jigwovo Jerusalém me kiro. Tahepia tuhē ti toryva pevo nehē Pentecostes, ei ga ore ve.

Paulova'ea onhi'ĩ Éfesopeve'ea pe

¹⁷ Mileto hugwi Paulo'ga onhi'ĩga mondoukari Éfesopeve'ga pe tuhu ti ga ji pyri javo ga pe.

—Tanhi'ĩ na'ē ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pe, ei ga.

¹⁸ A'ero ga nduri ga pyri ua. Igwete ga ei ga pe:

—Pekwaha pe jireaporoğita jirekokatua pe pyri ji rurypyrame avo pegwyri pe Ásia pe ikwehe. Kiromo jate ji rekokaturamo, ei ga ga pe. ¹⁹ Ji ndavy'ari jitekovo ikwehe. A'ereki judeus'ga ombohahyuka hete ji ve. A'ereki ga onhimbohovaja ji rehe, ei ga. Emo ji aporavyky hete jitekovo jipojykaharete'ga pe Jesus'ga pe ga mombe'gwovo pe me. Nanhimbohetei ji pepyteri pe, ei Paulo'ga ga pe. ²⁰ Ndapojihuvi reki ji imombe'upava pe me mbatera - kiroki imombe'ua pe poko, ei ga. Ndapojihuvi ji pe mbo'eavo Jesus'ga rehe gandovaki penonga pype no, ei ga. ²¹ A'ea'e ji pe me nhaporemō jipi judeus'ga pe judeus'garũive'ga pe no. Perojijyi pejeaporoğita Tupana'ga rehe, a'e ji pe me, ei ga. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pejiko ti nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji pe me no, ei Paulo'ga ga pe.

²² —Kiro po ti ji hoi Jerusalém me a'ero nehē. A'ereki Tupana'ga ra'uva ji mondouka pevo, ei ga. Marā po ti ji rekoi pevo nehē? ²³ Ojigwarajuhu po ti ga ji rehe ji mondovo cadeia pype nehē, ei ga. A'ea jate ji akwaha. A'ereki a'ea rehe Tupana'ga ra'uva ji momorandu ji imbojoapiapirame cidades jipi, ei Paulo'ga. ²⁴ Na ga ji jukai a'ero nehē. Jipy'a ndokotehei reki a'ea rehe, ei ga. Nhiremimombe'ua rehe jate ji rekoi. Tamombe'umbe'u pa ti ga pe. A'ereki Jesus'ga jipojykaharete'ga e'ĩ ji ve ikwehe: “Emombe'u ti ga pe pyryva'ea. Tupana'ga pyryva ga pe ti emombe'u ga pe,” e ko ga ji ve, ei ga. Nurā ji tamombe'u pa na'ē ga pe Jesus'ga nhi'ĩpo'ruavo nehē, ei Paulo'ga ga pe.

²⁵ —Ahoaho ko ji pepyteri pe nhaporemō Tupana'ga mombe'gwovo ikwehe. “Peho ti Tupana'ga nhi'ĩga rupi gareheva'ero,” a'e ji pe me ikwehe, ei ga. Emo po ti pe ndapehepiaga'javi jira'oa nehē, ei ga. Akwaha ji a'ea. ²⁶ Nurā ji ekatui pe me kiro. Po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē a'ea po ti pe napembojari ji rehe nehē. A'ereki ji amomorandu pa pe me a'ea rehe, ei ga. ²⁷ Ndapojihuvi ji imombe'upava pe me Tupana'ga remimbotarimova'ea, ei Paulo'ga ga pe. ²⁸ Peko katu ti a'ero. Pereko katu pa ti Jesus'gareheve'ga no, ei ga. A'ereki pe me Tupana'ga ra'uva e'ĩ: “Pehepia katu ti Tupana'gareheve'ga,” e'ĩ. Pembo'embo'e ti ga Tupana'ga nhi'ĩga rehe jipi, a'e ji pe me, ei ga. A'ereki Tupana'ga opojyka ga ojive gwa'yra'ga manoro ġwaramo ga ndepykaramo, ei Paulo'ga ga pe.

²⁹ —Tamombe'u ti kiro aerēva'ea pe me, ei ga. A'ereki ji akwaha penderekoagwama. Ji horame pe hugwi po ti hajiheve'ga nduri pepyteri pe nehē okote'varuhuve'ga, ei ga. A'ero po ti ga pe moandyandyi ġwembie'ea pyvō pe nderekote'varuhuavo nehē, ei Paulo'ga ga pe. ³⁰ Pepyteripeve'ga vehevi po ti na jitehe nehē no. Ga po ti i'mbe jara'ga pe. A'ero po ti ga nhimbopogweukari Jesus'gareheve'ga pe nehē, ei ga. ³¹ Pehepia ti a'ero penhimoandyjukare'yma ga pe nehē, ei ga ga pe. Tapemokan'hymi ti nhinh'i'igagwera pe me. A'ereki trēs ji kwara mondo pe moğitapava ikwehe. Arimo ji pe moğitai. Ypytunimo na jitehe ji pe moğitai jijehe'gwovo nhi'ĩagataruhuramo pe ndehe, ei ga ga pe.

³² —Kiro ji ei pe me a'ero: Tupana'ga ti tapendereko katu. Tupana'ga pyryva mombe'ua ti tapendereko katu nohō, ei ga. A'ereki gaha pe mbojiko

hete Jesus'ga rehe pe mbo'eavo. Aerē po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehē no ga imombyryvame ojivehe'ga pe nhaporemo nehē, ei Paulo'ga ga pe. ³³ Nahā ko ji rekoi pe pyri ikwehe, ei ga. Ji ndapotari ojipe'ga apoa ouro prata reheve ikwehe. Gapira ji ndapotari no, ei ga. ³⁴ Pekwaha pe jiporavykyagwera. Jipoa pyvō tuhē te ji aporavyki ipyhyga mbatera jjiive. A'ero ji imondoi mbatera jijipyrive'ga pe no, ei ga. ³⁵ Ahepiuka pa ji pe me ikwehe. Nhandeporavykyagwera ikwepykava pyvō po nhande imbatere'ŷve'ga pokogi a'ero hamo, ei ga. Timoka'nhymyme ti Jesus'ga nhi'igagwera nhandepojykaharete'ga nhi'igagwera. A'ereki ga e'i ikwehe: "Nhanderory nhande ga imbuhurame mbatera nhandejive. Johe'i tehe nhande roryvamo nhande imondorame mbatera ojipe'ga pe," ei Jesus'ga ikwehe, ei ga.

³⁶ Nahā Paulo'ga ei ga pe. Kirē ga renypy'andurugi onhi'iga Tupana'ga pe ga pavēi. ³⁷ Igwete ga Paulo'ga rerojehe'opavi ga anhuvanhuvana ga rerekovo. Ndovy'ahetei ga ganhi'iga renduvame. ³⁸ A'ereki ga e'i ga pe: "Aerē po ti pe ndapehepiaga'javi jira'oa nehē." Igwete ga ga rerohoi itayharuhu pe.

21

Paulova'ea oho Jerusalém me

¹ Igwete ore hoi ga hugwi a'ero oro'ava herogwovo ypa'ouhūa rehei katu cidade de Cós rehei katu. Ko'emame ore herohoi ojipe pe ypa'ouhū me Rodes pe. Pea hugwi ore herohoi heroja cidade de Pátara pe o'eamo. ² Pevo ore hepiagi ojipea itayharuhua - kiroki oho gweri Feníciapeve'ga gwyrri pe. Igwete ore avi a'ea pype herogwovo. ³ Aerē ore hepiagi ypa'ouhūa Chipre orojohukoty. Igwete ore kwavi ipyvō orogwovo Síriapeve'ga gwyrri pe. Pevo ore herojari cidade de Tiro pe. A'ereki pevo ga gweno'embota mbatera itayharuhua hugwi. ⁴ A'ero ore ēi orogwovo Jesus'gareheve'ga ndeka pevo ga ndepiaga. Sete ore kiri ga pyri a'ero. Igwete ga ei Paulo'ga pe tohoyme ti ga Jerusalém me nehē javo novīa. A'ereki Tupana'ga ra'uva omombe'u jipe ga pe. "Tiruahū po ti Paulo'ga pe Jerusalém me nehē," e'i. Emo Paulo'ga e'i ga pe:

—Aho tuhē ti pevo nehē.

⁵ Aerē ihorame orohohava apiavo ore jivyri itayharuhu pe a'ero. Ga nhaporemo ore rerojivyri cidade hugwi akwaimba'ero kunhangwera'ga pavēi gwa'ya'ga pavēi no. Nhimbiari pe ore renypy'andurupavi y'ti'ga pype oronhi'iga Tupana'ga pe. ⁶ Aerē:

—Kiro ore hoi, oro'e ore ga pe.

Igwete ore ava'javi itayharuhua pype. A'ero ga jivyra'javi gwonga pe ogwovo.

⁷ Igwete ore herohoi Tiro hugwi herogwovo cidade de Ptolemaida pe. A'ero ore hoi Jesus'gareheve'ga ndepiaga ga anhuvanhuvana. Ojipeji ore kiri ga pyri. ⁸ Ko'emame ore hoi. Igwete ore hoi cidade de Cesaréia pe. Igwete ore hoi Filipe'ga ronga pe orojupa. Ymya Filipe'ga ruvi Jerusalém me raikwehe. Gaha ko seteve'ga nde'yja'ga. Ga pe Jesus Cristo'ga moirūhara'ga e'i raikwehe: "Gahā ti toma'ē mbatera imbatere'ŷve'ga pe jipi," ei ga ga pe raikwehe. Filipe'ga ohooho Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe no. ⁹ Quatro ko gara'ya'ga kunhangwera'ga hambirekoe'ŷve'ga. Ga na jitehe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga jipi. Igwete ore hoi Filipe'ga ronga pe orojupa. ¹⁰ Mbohapyrete ore kiri pevo ga pyri. A'ero Agabo'ga ruri

Judéiapeve'ġa gwyra hugwi Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga. ¹¹ Kiro ga ruri ore pyri ipyhyga Paulo'ga ku'ayvira ipukuhuva'ea. A'ea pyvō ga jikupykvari. Ga jipokvari no. Igwete ga ei ore ve:

—Gaku'ayvira ijara'ga mombe'gwovo ji ei: Nahā ti judeus'ġa ga kwari Jerusalēm me nehē, ei ga. A'ero po ti ġa ga mondoukari judeus'ġarūive'ġa po pe nehē ga pyhygauka nehē, ei ga. A'ea Tupana'ga ra'uva e'i, ei Āgabo'ga ore ve.

¹² Henduvame ganhi'ġa ore ehetei Paulo'ga pe pevove'ġa pavēi:

—Terehoa'javi ti Jerusalēm me a'ero, oro'e ore ga pe novīa.

¹³ Igwete Paulo'ga ei:

—Maraname pe jehe'ouhui ji rehe? Pe ji mbopyagwyruhu javo ji ve novīa, ei ga. Na ġa ji kwari ti jukavo vehevi te a'ero nehē, ei ga. Ji ti aho jate tuhē pevo nehē Jesus'ga rehe jipojykaharete'ga rehe nehē, ei ga.

¹⁴ Ndokoi ga orenhi'ġa rehe.

—Nandejate ti toko Tupana'ga remimbotarimova'ea, oro'e ore.

A'ero ndoro'ea'javi ga pe a'ea rehe.

¹⁵ Aerē ore herekokatupavi orombatera herogwovo pea rupi Jerusalēm me. ¹⁶ Jara'ga ko oho ore rupi Cesaréia hugwi Jesus'gareheve'ġa. Igwete ga ore rerohi Menasom'ga rongga pe. Ga pyri ore pytai. Ga ko Chiprepeva'ero. Ymya ga jikogi Jesus Cristo'ga rehe. Ga pyri ore pytaahi'vi orojupa.

Paulova'ea oho Tiagova'ea pyri

¹⁷ Ore vahemame Jerusalēm me Jesus'gareheve'ġa ndoryndoryvamo ore rehe. ¹⁸ Ko'emame Paulo'ga ore rerohi Tiago'ga repiaga. Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ga nhaporemō ojatyka upa. ¹⁹ Igwete Paulo'ga nhi'ġi ġa pe. A'ero ga imombe'upavi ġa pe ohoagwera.

—Amombe'umbe'u ji Jesus'ga judeus'ġarūive'ġa pe, ei ga. Nurā Tupana'ga ġa mbojikogukari ojihe, ei ga. Nahanahā Tupana'ga rekoi ġapyteri pe a'ero ore horame ġa pyri, ei Paulo'ga imombe'upava ġa pe.

²⁰ Henduvame Paulo'ga nhi'ġa ko ġa Tupana'ga mbohetei a'ero. Aerē ġa ei Paulo'ga pe:

—Oreirū, ehemia judeus'ġa kiro. He'yjuhu hete ko ġa jikogi Jesus'ga rehe milhares. Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ġa ndekohetei reki tihendu katu pa ti hamo javo, ei ġa Paulo'ga pe. ²¹ Igwete ojipe'ġa mbero nde mombegwovo ġa pe, ei ġa. “Paulo'ga ko ombo'e te'varuhu judeus'ġa nhaporemō - kiroki ga u judeus'ġarūive'ġa pyteri pe,” ei ġa. “Paulo'ga e'i ġa pe: ‘Pepohi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi,’ ei Paulo'ga ġa pe,” ei ġa heikwehe. “‘Tapekytia'javi ti peja'yra'ga nakwanha pi'ria,’ ei ga,” ei ġa. “‘Tapekoa'javi ti nhanderamohava'ea nhi'ġagwera rehe,’ ei Paulo'ga ġa pe,” ei ġa heikwehe. Nahā ġa mbero reki nde mombegwovo ġa pe, ei ġa imombe'gwovo Paulo'ga pe.

²² —Marā po ti a'ero nehē? ei ġa Paulo'ga pe. Okwaha po ti ġa nderura avo nehē. ²³ Nahā po ti nde rekoi a'ero nehē, ei ġa. Quatrove'ġa oko ore pyri kiro. Ymya'i ġa ei Tupana'ga pe: “Nahanahā po ti ore rekoi nehē,” ei ġa ga pe. Kiro ga ndekoi tuhē a'ero ġwembi'eagwera rupi katu, ei ġa Paulo'ga pe. ²⁴ Eroho ti quatrove'ġa nhandejatykahavuhua pype a'ero. Ejipyhei ti pevo ġa pavēi nahā ti xanhimombyry Tupana'ga pe javo, ei ġa. Aerē ti epyhy mbiara quatrove'ġa ndepyga eitambere'ia pyvō. A'ea po ti ġa ikwava'egukari Tupana'ga pe nehē. A'ero po ti ġa nhiapinukari nehē, ei ġa Paulo'ga pe. Judeus'ġa po ti nde repia pevo nehē. A'ero po ti ġa epavi nehē: “Nomombe'ukatui reki ġa Paulo'ga nhande ve. Oko katu tuhē reki ga

Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi okovo," e po ti judeus'ga nde ve nehē, ei ga Paulo'ga pe.

²⁵ —Oro judeus'garūive'ga pe – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe – ga pe ore ikwatijari ikwehe, ei ga ga pe. Igwete ore ei ga pe: “Nahā po pe ndekoi hamo. Tape'ui ti gambatera ikwava'egame ha'angava pe g'wemimbohetechara pe,” oro'e ore. “Hekoa tape'ui no,” oro'e ore ga pe. “Mbiara tape'ui ipore'ymame hekoo jugwi,” oro'e ore. “Tapereko'i ojipe'ga nembireko'ga,” oro'e ore ga pe ikwatija, ei ga Paulo'ga pe.

²⁶ Ganhi'iga rupi Paulo'ga quatrove'ga nderohoi ga nderekovo. Ko'emame ga jipyhei ga pavēi xanhimombyry ti Tupana'ga pe javo. Aerē ga ki ojatyka-havuhua pype. Igwete Paulo'ga imombe'ui mbatera ikwava'ehara'ga pe.

—Orojipyhei ore ko, ei ga ga pe. Kiro sete po ti ore kiri nehē, ei ga. Aerē po ti ji imondoukari mbiara quatrove'ga ndepyga ikwava'e'guka ga pe imondovouka Tupana'ga pe nehē, ei Paulo'ga ga pe.

Ahe opyhy Paulova'ea

²⁷⁻²⁸ Seis ko ga kiri. A'ero judeus'ga Paulo'ga repiagi ojaty kahavuhua pype Ásiapeve'ga gwyrive'ga. Igwete ga he'yjuhuve'ga monhimboahivukatehei Paulo'ga pe ga momymomyina. A'ero ga Paulo'ga pyhygi ohapukaita gwe'ya'ga pe judeus'ga pe:

—Pejijo ore pokoga, ei ga. A'ereki agwa'ga ko ohooho ga mbo'epavuhua ite'varuhua'ea rehe, ei ga. Nhande mbotegwete ga ja'javoteheuhu. “Tapehenduva'javi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera,” ei ga ga pe, ei ga. Nhandejatykahavuhua pe ga ete'varuhui no, ei ga. A'ero ga kiro judeus'garūive'ga nderuruhui ipype imbotegweteavo nhandejatykahavuhua Tupana'ga ronga, ei ga ga pe o'mbero.

²⁹ Nahā judeus'ga etehei Paulo'ga mombe'gwovo. A'ereki ga gwepia Trófimo'ga hoa cidade pe Paulo'ga rupi novia. Trófimo'ga ko judeu'garūive'ga Éfeso'peve'ga. Hepiagame gahoa Paulo'ga rupi ga etehei a'ero:

—Paulo'ga gweroho ga nhandejatykahavuhua pype, ei ga javo tehe.

³⁰ Nahā judeus'ga ei cidadepeve'ga momymomyimbava Paulo'ga rehe. Igwete ga nhağanhani Paulo'ga pyhyga ga rerohyryryga ojaty kahavuhua hugwi. Kotihī ga hovapytymi ga hugwi. ³¹ Kiro ga Paulo'ga juka'gweri. Emo ojipe'ga oho imombe'gwovo soldados'ga pe romanos'ga pe. Igwete ga ei soldados'ga nduvihavuhua'ga pe:

—Jerusalémmeve'ga nhaporemō onhimboahivuhua ohapukapukajahyavo, ei ga ga pe.

³² Kotihī ga soldados'ga nderuri ganduvihava'ga pavēi ga nenonhana he'yjuhuve'ga pyteri pe Jerusalémmeve'ga pyteri pe. Soldados'ga ndepiagame ga Paulo'ga nupambigi a'ero opohia ga hugwi. ³³ Igwete soldados'ga nduvihavuhua'ga ruri Paulo'ga pyhyga'ga ga kwaruka itanhuramuhua pyvō mokōiva'ea pyvō.

—Ma'ga koro? ei ga. Ma gara rehe pe ga nupanupāuhui? ei ga ga pe.

³⁴ Ojotyatyvi ganhi'iga ga pe ga hapukajayrame onhimongyavo. A'ero ga ndokwahavi reki maranuhū javo. Nurā ga Paulo'ga rerohoukari soldados'ga nongauhua pype. ³⁵ Ga rerovahemame ojiupihava rehe ga ojat'yvarimo ga rerohei he'yjuhuve'ga hugwi onhimboahiheteve'ga hugwi topyhygahayme ga ga javo. ³⁶ A'ereki ga ohoohoji ga ndeviri ohapukajahyavo pejuka ga javo novia.

Paulova'ea onhimombe'u judeusva'ea pe

³⁷ Gwerohogwerĩrame ongauhua pype Paulo'ga ei soldados'ga nduvi-havuhu'ga pe:

—Tanhiĩ na'ẽ ti nde ve, ei ga ga pe.

Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Erekwaha nde Gréciapeve'ga nhi'iga naerũ? ³⁸ Nde ko Egitopeve'ga rũ naerũ? – kiroki ga ymya he'yjuhuve'ga monhimboahivi nhandervihava'ga pe ga momymomyina, ei ga. Igwete ga quatro milve'ga nderohoi ongae'yi me iporujukauhuve'ga. Nde ko ga rũ naerũ? ei ga Paulo'ga pe.

³⁹ —Ji ko a'ea rũ, ei Paulo'ga. Judeuramo ko ji. Cilícia ko jigwyrá, ei ga. Cidade de Tarso pe huvihavuhu pe ji ari kako, ei ga. Na ji nhi'igi kiro gande'yjuhua pe, ei ga ga pe.

⁴⁰ —Enhiĩ ti a'ero ga pe, ei ga ga pe.

A'ero Paulo'ga ami gajupihava rehe. Igwete ga pove'egi ga pe ji rendu ti javo. A'ero ga pipavi upa. Igwete judeus'ga nhi'igimo tuhẽ ga ei onhi-mombe'gwovo ga pe.

22

¹ Igwete Paulo'ga ei:

—Nhiirũ, peymyana, pejapyaka ti nhinhi'iga rehe ji nhimombe'ukaturame pe me, ei ga. A'ereki ji ndakote'varuhui jitekovo, ei ga ga pe.

² Judeus'ga nhi'igimo tuhẽ ga ei ga pe. Nurã koji'i ga pigi a'ero ganhi'iga renduva. Igwete ga ei ga pe:

³ —Jihi ko ji judeuramo ako, ei ga. Cilícia ko jigwyrá. Cidade de Tarso pe ko ji ari kako. Aerẽ ji nhimomboakari avo Jerusalém me kako, ei ga. A'ea rupi Gamaliel'ga ji mbo'embo'ekalui Moisés'va'ea remimbo'eagwera rehe – kiha tuhẽ nhaneramonhava'ea omombe'u, ei ga. Nhiremimbotarimo ji poravykyhetei Tupana'ga pe ikwehe. Pehepia ko pe na jitehe peko pa ga rehe, ei Paulo'ga ga pe. ⁴ A'ea rupi ji jigwarajuhui Jesus'ga nhi'igarupive'ga ndehe ga jukauka ikwehe. Akwaakwaruka ji ga mondovouka cadeia pype ga mongiuka akwaimbae'ga kunhangwera'ga no, ei ga. ⁵ Mbatara kwava'ẽhara'ga nduvihavuhu'ga okwaha tuhẽ jireaporogita ji repiaga ikwehe judeus'ga moġitahara'ga pavẽi. Gahã okwatija nhandere'ya'ga pe Damascopeve'ga pe ji mombe'gwovo ikwehe. A'ea ji herohoi tapyhy ti Jesus'gareheve'ga javo. Takwatakwa ti ji ga nderojivya Jerusalém me tambohahyuka ti ga pe nehẽ javo, a'e ji ikwehe novĩa, ei Paulo'ga ga pe.

Paulova'ea omombe'u gweaporogita rerojijagwera

⁶ Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Ahaji katu ji vahẽgwerĩrame Damasco pe kotihĩ turi ji ve hendy'javuhuva'ea yvaga hugwi, ei ga. Hendy'javuhu hete. Ipyteri pe ji rekoĩ a'ero, ei ga. ⁷ A'ea ji mombo yvyvo ji noġa. Igwete ji henduvi ganhi'iga jijive, ei ga. “Saulo, Saulo! Maranuhũrame nde imbohahyukari ji ve?” ei ga ji ve, ei Paulo'ga.

⁸ —“Manamo pe?” a'e ji ga pe.

—“Ji ko Jesusramo Nazarépeva'ero ako. Ji ve nde erembohahyuka,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe.

⁹ —Jirupive'ga gwepia hendy'javuhuva'ea novĩa. Emo ga ndokwahavi ganhi'iga ji ve, ei ga. ¹⁰ Igwete ji ei Jesus'ga pe: “Marã po ti ji rekoĩ a'ero nehẽ?”

—“Epo'ã ti egwovo kiro Damasco pe. Pevove'ga ti omombe'u pa nhiremimbotarimova'ea nde ve nehẽ nderekoagwama nehẽ,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe.

11 —Hendy'javuhuva'ea ombogwe reki jireakwara, ei ga. A'ero jirupive'ga ji popyhygi ji rerogwovo Damasco pe ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga pe. ¹²⁻¹³ Aerē Ananias'ga ruri ji pyri, ei ga. Gwendu katu ga Moisés'va'ea remimbo'eagwera jipi. Ombohete hete ga Tupana'ga no, ei ga. “Pry hete ko Ananias'ga,” ei judeus'ga ga pe pevove'ga, ei ga. Igwete ga ruri ji pyri o'ama. “Nhiirū, Saulo,” ei ga ji ve. “Ehepiakatua'ja ti kiro,” ei ga, ei ga.

—Kotihī ji ga repiakatui reki a'ero, ei Paulo'ga ga pe. ¹⁴ Igwete ga ei ji ve: “Tupana'ga nhaneramonhava'ea remimbohete'hara'ga e'i jipe nde ve tokwaha ga nhiremimbotarimova'ea javo,” ei ga ji ve. “Tohepia ti ga pyryheteve'ga Jesus'ga ganhi'iga tuhē henduva,' e'i jipe Tupana'ga nde ve,” ei Ananias'ga ji ve, ei ga. ¹⁵ “Kiro po ti nde akoja'ga mombe'umbe'ui a'ero nehē ga pe nhaporemō nehē. Nerembiepiaga po ti nde eremombe'u nehē neremienduva nehē no,” ei ga ji ve. ¹⁶ “Maraname nde mbegwehuro a'ero kiro?” ei ga ji ve, ei Paulo'ga. “Haite. Enhimobatizauka ti kiro. Ere ti nhandepojykaharete'ga pe tomombo ti ga nderekote'varuhua nde hugwi nehē,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

Paulova'ea hoagwera judeus'garūiva'ea pyri

¹⁷ Igwete Paulo'ga ei ga pe no:

—Aerē ji jivrya'javi avo Jerusalém me ikwehe, ei ga. Igwete ji hoi nhande-jatykahavuhua pype nhinhi'iga Tupana'ga pe, ei ga. ¹⁸ Ji nhi'igame ga pe jipoykaharete'ga jipiukari ji ve. Igwete ga ei ji ve: “Haite ti egwovo Jerusalém hugwi,” ei ga. “Avo'e'ga po ti ndogweroviari nenhi'iga ji mombe'urame nehē,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga.

¹⁹ —Igwete ji ei ga pe: “Gwerovia po ti ga nhinhi'iga nde mombe'urame nehē ovuhu,” a'e ji ga pe novīa. “A'ereki ga okwaha tuhē jirojijyagwera. A'ereki ji ajigwarajypy ga ndehe – kiroki ga ojiko nde rehe,” a'e ji ga pe, ei ga. “Aho ji ojipejipea pype orejatykahava pype ga pyhygauka ga nupanupamouka ga mondovouka cadeia pype ikwehe,” a'e ji, ei Paulo'ga. ²⁰ “Oro Estēvāova'ea no,” a'e ji. “Ahe nde mombe'urame ga ahe jukai ikwehe. Emo jihi ko a'ā reki pevo ga pyri na ga ga jukai tuhē javo,” a'e ji ga pe, ei ga. “Gapira ji areko katu ahe jukarame. A'ereki ga gwekyi opira ita imombo ahe rehe,” a'e ji ga pe, ei Paulo'ga ga pe. “Jerusalēmmēve'ga okwaha jirekote'varuhua'gwera a'ero. Kiro ji imombe'ukaturame ga pe jiji'irojijya po ti ga heroviari nhinhi'iga nde mombe'urame nehē,” a'e ji jipoykaharete'ga pe novīa, ei Paulo'ga ga pe.

²¹ —“Ndogweroviari tuhē ti ga nehē,” ei jipoykaharete'ga ji ve. “Heregwovo avo hugwi. Jihi nde mondouka kiro irupe judeus'garūive'ga pyri nehē,” ei ga ji ve. “Ga pe ti nde ji mombe'ui nehē,” ei ga ji ve ikwehe, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

²² Nahā Paulo'ga nhimombe'ui ga pe. Ojapyaka na'ē ga Paulo'ga nhi'iga rehe novīa. Emo Paulo'ga e'i ga pe: “Ji mondouka po ti ga judeus'garūive'ga pyri nehē,” ei ga. Nurā ga nohendupotara'javi ga onhimboahivuhavou ga pe. A'ero ga hapukapukajahi.

—Pejuka ga. Omano po ga hamo, ei ga ohapukapukaita upa.

²³ Igwete ga tapy'ynhapira imbovavavavagi oko te'varuhu hete ga javo. Otimbyguhua ga omombomombo onhimboahivuheteavo. ²⁴ Nurā soldados'ga nduvihavuhu'ga ga rerohoukari ongauhua pype.

—Maranuhūrame ga hapukajuhuatetei ga rehe naerū? ei ga.

Nurā ga ei soldados'ga pe:

—Penupanupā ga mbiara pira apopyra pyvō tomombe'u ti ga nhande ve okote'varuhua, ei ga ga pe.

²⁵ A'ero ġa ga pokwari tinupā ġa javo. Opokwaramo Paulo'ga ei soldados'ġa nduvihava'ga pe – kiroki ga o'ā ga ypyvo:

–Tanhinupāi ti, ei ga ga pe. A'ereki ji ko romanoramo, Romapeve'ġajava'ero ako. Po ahe nonupāi te romanos'ġa hamo, ei ga. Pe ndajirerohoi ve juizes'ġa pyri tonhimombaragwaha ti ga Paulo'ga rekote'varuhua rehe javo. Ga nde'i tuhē ji ve oja nde rehe jave'yma, ei ga. Tanhinupāi ti a'ero, a'e ji pe me, ei Paulo'ga ga pe.

²⁶ Henduvame ganhi'ġa soldado'ga hoi javo gwuvihavuhu'ga pe.

–Terenupāukara'javi ti ga! A'ereki ga romanoramo oko, ei ga.

²⁷ A'ero garuvihavuhu'ga ruri Paulo'ga pyri.

–Enhimombe'u katu ji ve. A'iti romanoramo nde rekoi? ei ga ga pe.

–A'ea ko ji, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

²⁸ Igwete ga ei Paulo'ga pe:

–Na jitehe ko ji romanoramo. A'ereki he'yjuhu reki ji imondoi itambere'ia a'ea rehe ikwehe, ei ga ga pe.

–Ji namondoi tuhē itambere'ia hehe, ei Paulo'ga. Jiruva'ga ko romanoramo. A'ea jitehe ko ji a'ero, ei ga ga pe.

²⁹ Nanime ġa jipe'ai Paulo'ga hugwi – kiroki ġa onupā gwerevi ga tomombe'u ti ga okote'varuhua javo. Igwete soldados'ġa nduvihavuhu'ga e'i:

–Romanoramo reki ga oko, ei ga. Mbaria po ji ga kwarukateheuhui ra'e! ei ga okyhyjiavo.

Paulova'ea e'i judeus'ġa moġitaharava'ea pe

³⁰ Ko'emame soldados'ġa nduvihavuhu'ga ei:

–Ma gara judeus'ġa omboja Paulo'ga rehe naerū? ei ga. Tahendu ti ganhi'ġa ikwahava, ei ga.

Igwete ga judeus'ġa moġitahara'ġa mbojatykaukari. Ga jatykapavame mbatera kwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa jara'ġa pavēi, kiro ga Paulo'ga kwaravukari ga reruruka ga mo'ama ġapyteri pe.

23

¹ Igwete Paulo'ga ġa ndepiahetei judeus'ġa moġitahara'ġa. Igwete ga ei ga pe onhimombe'gwovo.

–Nhiirū, akokatue'ymi ji Tupana'ga nhi'ġa rupi jitekovo kiromo jitehe, ei ga ġa pe. Nurā ji poyjahetero jiyvyteri pe, ei Paulo'ga ġa pe.

² Igwete Ananias'ga ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga henduvi ganhi'ġa onhimboahiva o'ama. A'ero ga ei Paulo'ġapyvove'ġa pe:

–Pekwa ti Paulo'ga jurua rehe ga mombiga.

³ Igwete Paulo'ga ei ga pe:

–Tupana'ga ti tombohahy nde ve no. Erekokatu'āghū nde, ei ga ga pe. Ereyapy nde avo javo novīa: “Takwaha ti garemiendukatue'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe,” ere nde novīa, ei Paulo'ga. Emo ndehe reki nerehendukatui reki a'ea ġa mbokwaruka jijurua rehe, ei ga ga pe.

⁴ A'ero Paulo'ġapyvove'ġa ei ga pe:

–Ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga pe nde ere'e te'varuhu Tupana'ga repykara'ga pe!

⁵ Igwete Paulo'ga ei:

–A'iti ga ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga? ei Paulo'ga. Ji ndakwahavi, ei ga. Ikwahavame po ji nda'ei poha ramo. A'ereki Tupana'ga omombe'u onhi'ġa ikwatijaruka. “Tape'ete'varuhui pejuvihava'ġa pe,” ei Tupana'ga, ei ga.

⁶⁻⁸ Kirē Paulo'ga ea'hyi ġa pe o'ama.

–Ji ko fariseuramo ako, ei ga.

A'ereki ga onhimombaragwaha pevove'ga ndehe judeus'ga ndehe. Jara'ga ko saduceus'ga. Jara'ga ko fariseus'ga. Paulo'ga okwaha ganembiroviara no. A'ereki saduceus'ga ndogweroviari omanove'ga mbogweravaḡwama ḡamanoa hugwi. “Ndogwerekoi Tupana'gapyrive'ga no yvagipeve'ga,” e ko saduceus'ga. “Ha'oe'ḡve'ga ndogwerekoi no,” ei ḡa.

Fariseus'ga ki a'e te gwerovia pa a'ea Paulo'ga javijitehe. A'ero Paulo'ga eahyi judeus'ga moḡitahara'ga pyteri pe o'ama.

—Ji ko fariseuramo ako, ei ga. Jiruva'ga ko fariseuramo oko no, ei ga. Igwete ji heroviari ḡambogweravaḡwama ḡamanoa hugwi, ei ga. A'ea rehe pe euhui ji ve oko te'varuhu ga javo, ei ga.

Henduvame Paulo'ga nhi'iḡa ḡa nnonhi'iḡayvayvari a'ero fariseus'ga saduceus'ga pavēi. ⁹ Igwete ḡa hapukapukai a'ero onhimbohovaja ojogwehe. A'ero fariseus'ga po'ami onhi'iḡahyavo – ḡa ko judeus'ga mbo'eharamo oko.

—Ndokote'varuhui reki Paulo'ga, ei ḡa ḡa pe. Onhi'i tuhē po ga pe ha'oe'ḡve'ga. Mara'ngu po yvagipeve'ga Tupana'gapyrive'ga? ei fariseus'ga.

¹⁰ Igwaigwavete ḡa nnonhi'iḡayvahetei. Nurā soldados'ga nduvihavuhu'ga ei:

—Kiro po ti ḡa Paulo'ga rovaja'roja'rogi nehē! ei ga.

A'ero ga soldados'ga mondoukari ga pyri.

—Pepyhygahy ga ḡapytera hugwi ga rerogwovo ja ongauhua pype ga mongiavo, ei ga ḡa pe.

Igwete ḡa ga pyhygi ga rerogwovo a'ero.

¹¹ Ypytunimo nhandepojkaharete'ga jipiukari Paulo'ga pe o'ama ga pyvvo. Igwete ga ei ga pe:

—Paulo, enhimboitakwerimo ti eko, ei ga. Nde ji mombe'u avo Jerusalém me oji'i. Na jitehe ti nde ji mombe'ui cidade de Roma pe nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

Judeusva'ea ojuka pota Paulova'ea

¹² Ko'emame judeus'ga ei ojohupe:

—Tijuka tuhē ti Paulo'ga, ei ḡa. Ti'uyme na'ē ti mbatera kiro, xay'uyme na'ē ti Paulo'ga jukae'ymame, ei ḡa. Tupana'ga ḡwendu nhanenhi'iḡa. Nhande ga jukae'ymame po ti Tupana'ga imbohahyukari nhande ve a'ero nehē, ei ḡa ojohupe Tupana'ga renoina novia.

¹³ He'yi ko ḡa quarenta ko ḡa – kiroki ḡa e'i a'ea. ¹⁴ Aerē ga hoi ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pyri xava'eve'ga pyri no. Igwete ḡa nhi-mombe'ui ḡa pe.

—Nahā ore ehetei orojohupe oji'i: “Ti'uyme na'ē ti mbatera Paulo'ga jukae'ymame,” oro'e ore oji'i, ei quarentave'ga ḡa pe. ¹⁵ Pemondouka ti kiro penhi'iḡa soldados'ga nduvihavuhu'ga pe. Pehe jara'ga pavēi nhanemogitaharamo pemondouka ti penhi'iḡa ga pe togweruruka ti ga Paulo'ga ore pyri javo. “Torohenduva'ja ti ganhi'iḡa gareaprogita ikwahava,” pe'ji ti ga pe, ei ḡa. Nahā ti pemondouka penhi'iḡa ga pe ga moandyandyita, ei quarentave'ga ḡa pe. Ga Paulo'ga rerurukarame po ti ore ga jukai ga vaheme'ymame avo nehē, ei ḡa ḡa pe novia.

¹⁶ Emo Paulo'ga kunhamembyra'ga okwaha reki ganembijukupotara Paulo'ga rehe Paulo'ga rendyrahēa ra'ya'ga. Nurā ga hoi ongauhua pype imombe'gwovo Paulo'ga pe. ¹⁷ Igwete Paulo'ga onhi'iḡa mondoi soldados'ga nduvihava'ga pe javo.

—Eroho kwanha'ga ejuvihavuhu'ga pyri tomombe'u ga mbatera ga pe, ei Paulo'ga ga pe.

¹⁸ A'ero ga Paulo'ga kunhamembyra'ga rerohoi gwuvihavuhu'ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Cadeiapypeve'ga Paulo'ga ji mbuhuruka ojipyri ko, ei ga. Nahā ga ei ji ve: “Eroho kwanha'ga ejuvihavuhu'ga pyri tomombe'u ga mbatera ga pe,” ei ga ji ve, ei ga. Nurā ji ga reruri nde pyri kiro, ei ga ga pe.

¹⁹ Igwete huvihavuhu'ga ga popyhygi ga rerogwovo gāndovakie'ŷ.

—Gara nde eremombe'u pota ji ve? ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga ei:

—Tamombe'u katu ti nde ve, ei ga. Kiro po ti judeus'ga nduvihava'ga nduri nde pyri nehē, ei ga. A'ero po ti ga etehei nde ve nehē tereruruka ti Paulo'ga ko'emame nehē javo. “Judeus'ga moġitahara'ga gwendu potara'ja ganhi'iga ikwahava gareaporogita,” e'i tehe po ti ga nde ve nehē, ei ga soldados'ga nduvihavuhu'ga pe imombe'gwovo. ²¹ Terembopogwei ti ga erame poha nde ve nehē, ei ga. A'ereki ojipe'ga ojuka pota Paulo'ga. Onhimi po ti ga pea rupi tijuka ga javo, ei ga ga pe. Quarenta ko ga. Igwete ga ei ojuhupe oji'i: “Ti'uyme na'ē ti mbatera, xay'uyme na'ē ti Paulo'ga jukae'ymame,” ei ga oji'i. “Tupana'ga gwendu nhanenhi'iga nhande erame na,” ei ga ojuhupe, ei ga. Nurā ji ei kiro nde momoranduva. A'ereki ga onhimboavujikwe kiro tijuka ga javo. Igwete ga ei tikwaha ti soldados'ga nduvihavuhu'ga nhi'iga javo nde ve, ei Paulo'ga kunhamembyra'ga ga pe imombe'gwovo.

²² Igwete soldados'ga nduvihavuhu'ga ei ga pe:

—Teremombe'ui ti ojipe'ga pe enhimbi'eagwera ji ve.

A'ero ga ga mondoi ojihugwi.

Ahe omondouka Paulova'ea Félixva'ea pyri

²³ Aerē soldados'ga nduvihavuhu'ga mokonha'ga mbuhurukari ojipyri. Ga ko soldados'ga nduvihava'ga memei. Igwete ga ei ga pe:

—Penhimboavujikwe ti kiro jara'ga pavēi soldados'ga pavēi. Ypyhaji katu po ti pe hoi cidade de Cesaréia pe, ei ga. Duzentosve'ga po ti oho pea rupi. Setentave'ga po ti oho cavalo arimo. Ojipe'ga duzentosve'ga po ti gweroho ta'akwara nehē, ei ga ga pe. ²⁴ Peroho ti cavalos Paulo'ga ti toho i'arimo. Peroho katu ti ga governador'ga pyri Félix'ga pyri a'ero nehē, ei ga ga pe.

²⁵ A'ero soldados'ga nduvihavuhu'ga ikwatijari tamondo ti Félix'ga pe javo. Nahā ga ei ikwatija.

²⁶ “Jihi ko Cláudio Lísiasramo,” ei ga ikwatija.

“Kiro ji ikwatijari nde ve, governador Félix. Huvihavuhu'ga oro'e ore nde ve,” ei ga ga pe ikwatija.

²⁷ “Kiro ti ji agwa'ga mombe'ui nde ve a'ero,” ei ga. “A'ereki judeus'ga opyhy ga raji'i. Gajukaġwerfa rupi ji soldados'ga nderohoi ga pyhygauka ga hugwi oji'i. A'ereki ga e'i ji ve: ‘Ga ko romanoramo oko’,” ei ga ikwatija ga pe. ²⁸ “Aerē ji ga rerohoi judeus'ga moġitahara'ga pyteri pe takwaha ti ganemimbojara ga rehe javo,” ei ga. ²⁹ “Emo ga omboja tehe reki ga rehe. ‘Ga ndojapyakai oreramonhava'ea nhi'igagwera rehe,’ ei ga ga pe,” ei ga. “Nanongara'ga ko ahe ndojukatehei. A'ea rehe ahe nomondo ga cadeia pype no, a'e ji,” ei ga ikwatija gwuvihava'ga pe. ³⁰ “Aerē ojipe'ga e'i ji ve: ‘Judeus'ga ojuka pota Paulo'ga,’ ei ga ji ve oji'i,” ei ga. “Nurā ji ga mondoukaripei nde pyri kiro. Igwete ji ei ga pe oji'i - kiroki ga omboja ga rehe - igwete ji ei ga pe: ‘Pejigwovo tuhē Félix'ga pyri tapemboja ti Paulo'ga rehe garovaki a'ero,’ a'e ji ga pe.

A'ea jate ji akwatija nde ve kiro a'ero,” ei ga Félix'ga pe ikwatijame.

Igwete ga imondoi ġwembikwatijara soldados'ġa pe taperoho ti Félix'ġa pe jawo. ³¹ Igwete soldados'ġa Paulo'ġa rerohoi ganhi'ġpo'ruavo. Ypytunimo ġa ga rerohoi cidade de Antipátride pe. ³² A'ero jara'ġa jivyri ġwongauhua pype. Ko'emame cavalos'arimove'ġa Paulo'ġa rerohoi Cesaréia pe. ³³ A'ero ġa ga mondoi governador'ġa pyri Félix'ġa pyri ikwatijara reheve. ³⁴ Igwete Félix'ġa imonhi'ġi ikwatijara. A'ero ga ei Paulo'ġa pe:

—Ma'ġa gwyri pe nde ari raikwehe?

—Cilíciapeve'ġa gwyri pe ji ari ikwehe, ei Paulo'ġa ga pe.

³⁵ Igwete Félix'ġa ei:

—Aerē po ti ji nenhi'ġa renduvi nhinhimombaragwaha ndeaporoġita rehe ġa ndurame nehē – kiroki ġa omboja nde rehe raji'i, ei ga.

Igwete ga Paulo'ġa monglukari Herodesva'ea rongauhuagwera pype ga repiakatuavouka soldados'ġa pe ga mombytavo.

24

Judeusva'ea ombojaruhu Paulova'ea rehe

¹ Cinco ko ġa kiri a'ero. Aerē ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ġa ruri Cesaréia pe Ananias'ġa. Ga gweru xava'eve'ġa ojupi. Igwete Ananias'ġa Tértulo'ġa reruri governador'ġa pyri Félix'ġa pyri tomboja ti ga Paulo'ġa rehe jawo. A'ereki ġa e'i: “Tértulo'ġa okwaha hete onhi'ġatuavo. Gweroviaruka po ti ga Félix'ġa pe Paulo'ġa rekote'varuhua,” ei ga. Nurā ġa Tértulo'ġa reruri Félix'ġa pyri tomboja ti ga Paulo'ġa rehe jawo. ²⁻³ Igwete Félix'ġa Paulo'ġa mbuhurukari ġapyteri pe. A'ero Tértulo'ġa imbojambojatehehui Paulo'ġa rehe o'mbero. Nahā ga ei Félix'ġa pe:

—Nde ko oreruvihavuhua, ei ga. Nde erehepia katu pa nhandegwyra jipi. Nurā ġa ymya ndotavukara'javi nhandegwyri pe a'ero, ei ga Félix'ġa pe. Nde ereapouka pyryva'ea nhandegwyri pe jipi. Ndepyry hete nde ore ve. Nurā ore epavi nde ve jipi, ei Tértulo'ġa ga pe. ⁴ Norombokwerajahivi po ti ore nde rerekovo nehē. Emo ji a'e nde ve kiro: Emombyry na'ē ti ore ve kiro orenhi'ġa rendukatuavo. Toronhi'ġheteyme ti nde ve, ei ga Félix'ġa pe.

⁵ —Agwa'ġa ko oko te'varuhu hete Paulo'ġa. Ohoohouhu ga ġagwyri pe nhapremo okovo judeus'ġa ndayvayva ġa momymomyina nhanderuvi-hava'ġa movahivahiamo, e'i tehe ġa. Ga ko nazarenos'ġa nduvihavamo oko – kiroki ġa oho Nazarépeva'ea nhi'ġa rupi Jesusva'ea nhi'ġa rupi. ⁶ Igwete ga imbote'varuhupotari judeus'ġa jatykahavuhua oji'i, ei ga. A'ero ore Paulo'ġa pyhygipei xa'e ti garekote'varuhua pe jawo. A'ereki ga nohen-dukatui nhaneramonhava'ea nhi'ġagwera, ei ga. ⁷ Emo kotihġi soldados'ġa nduvihavuhu'ġa ruri ore pyri Lísias'ġa. Igwete ga Paulo'ġa rerohohyi ore hugwi, ei ga. ⁸ A'ero Lísias'ġa ei ġa pe – kiroki ġa omboja Paulo'ġa rehe – ġa pe ga ei toho ti ġa ga mombe'gwovo Félix'ġa pyri jawo. A'ero ore ruri nde pyri kiro, ei ga. Po ti nde ei Paulo'ġa pe ga monhimombe'uuka nehē, a'ero po ti nde tuhē erekwaha pa garekote'varuhua nehē. “A'iti ġanemimbojara ga rehe,” ere po ti nde nehē, e'i tehe Tértulo'ġa ga pe.

⁹ Igwete judeus'ġa ei no:

—Pohi tuhē, ei ġa ga pe imboja Paulo'ġa rehe no.

Paulova'ea onhimombe'u Félixva'ea pe

¹⁰ Aerē Félix'ġa jipoeruri Paulo'ġa pe:

—Ndehe erenhimombe'u kiroġwe, ei ga ga pe.

Igwete Paulo'ġa ei:

—Ymyahū ko nde juizramo ere'e katu jire'yja'ga ndeaporogita pe judeus'ga ndeaporogita pe jipi. Nurā jirory hete ji nhinhimombe'gwovo nde ve terekwaha, ei ga Félix'ga pe. ¹¹ Korogweuhunhi ji hoi Jerusalém me oji'i tambohete ti Tupana'ga javo oji'i. A'ereki doze ji kiri kiro. Po ti nde ei ga pe po ti nde ikwahavi nehē, ei ga. ¹² Pevo judeus'ga ji repia novia. Emo ji nanhi'igayvari pevove'ga pe orejatykahavuhua pe. Namomymomyi ji ga cidade pe no. Orejatykahai pe ji namomyi ga no, ei ga. ¹³ Ombojamboja tehe reki agwa'ga ji rehe. Nurā ga ndohepiukari jirekote'varuhua kiro nde ve, ei Paulo'ga ga pe.

¹⁴ —Emo ji a'e kiro nde ve nhinhimombe'gwovo: Oreramonhava'ea javijitehe ji jikogi Tupana'ga rehe. Ajiko ji ga rehe Jesus'ga nhi'iga rupi – Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea, ei ga jupe, ei ga. Arovia pa reki ji Moisésva'ea remimbo'eagwera Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igagwera no. ¹⁵ Omanove'ga mbogweravagwama ji arovia hete agwa'ga javijitehe, ei ga ga pe. Tupana'ga po ti ga mbogwera pa gamanoa hugwi nehē okokatuve'ga. Okote'varuhuve'ga po ti ga ombogwera pa nehē no. Oro'e pa ore a'ea, ei ga. ¹⁶ Heroviaro gwaramo ji jirokwari jipi jirekokatuavo tajipoyja hete ti ji javo. Ako katu ji Tupana'ga pe. Ako katu ji ojipe'ga pe no. A'ero ji ikwahavi jivyteri pe jirekote'varuhue'yma, ei ga ga pe.

¹⁷ —Ambokwara'ara'ja'ji jitekove'y Jerusalém me, ei ga Félix'ga pe. Agwamo jate ji hoa'javi pevo itambere'ia rerogwovo jire'yja'ga pe imbatere'yve'ga pe oji'i. Mbatara ji herohoi no takwava'e ti Tupana'ga pe javo, ei ga ga pe. ¹⁸ A'ea rehe ji hoi orejatykahavuhua pype. Jihoe'ymame ipype ji jipyhei tanhimombyri ti Tupana'ga pe javo, ei ga. Ojipe'ga nonhimgonyi ji pyri pevo. Ji nanhi'igayvari ga momyina no. Nahā ji rekorame judeus'ga ji repiagi pevo, ei ga ga pe. ¹⁹ Ásiapeve'ga ko pevo u judeus'ga jitehe. Gahā po uhu nde pyri javo nde ve ramo ga imbojapotarame ji rehe ramo, ei Paulo'ga. ²⁰ Ga ndure'ymame po agwa'ga omombe'u nde ve jirekote'varuhugwera naerū hamo. Marā reki ji rekote'varuhugwera oji'i ji nhimombe'urame oremogitahara'ga pyteri pe nhi'ama oji'i? ei ga. ²¹ A'ea rupi ji eaahi ga pe oji'i: “Ji gabogweravagwama roviario gwaramo pe ete'varuhui ji ve,” a'e ji ga pe oji'i. Pohoa jate ji eaahi nhi'ama gapyteri pe oji'i, ei Paulo'ga ga pe.

²² —Kirupi, ei Félix'ga a'ero.

Okwaha hete ga Jesus'ga nhi'igarupiva'ea novia. Igwete ga ei Paulo'ga pe: —Aerēji ti ji ei ndeaporogita pe a'ero nehē soldados'ga nduvihavuhu'ga rurame nehē Lísias'ga, ei Félix'ga ga pe.

²³ Igwete ga ei soldados'ga nduvihava'ga pe:

—Ehepia katu ti Paulo'ga, ei ga. Na ga rekoi jate reki gwemimbotarimo onga pype. Na gareheve'ga herueruri mbatara ga pe jipi, ei Félix'ga ga pe.

A'ero ga hopavi pea hugwi.

Paulova'ea onhi'iga'ja Félixva'ea pe

²⁴ Aerē Félix'ga rura'javi gwembirekohēa pavēi Drusilahēa pavēi. Hēa ko judeuramo oko. Igwete ga Paulo'ga mbuhurukara'javi ojipyri tahendu ti ganhi'iga javo. A'ero Paulo'ga imombe'ui ga pe ahejikoga Jesus Cristo'ga rehe.

²⁵ —Nahanahā po ahe oko katu hamo, ei Paulo'ga ga pe no. Ahe tokoyme gwemimbotarimova'ea rehe jate hamo, ei ga ga pe. Aerē po ti Tupana'ga ga mbuhurukaravi ojipyri javo gandeaporogita pe nehē, ei Paulo'ga ga pe.

A'ea renduvame Félix'ga kyhyji a'ero. Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Heregwovo kiro a'ero, ei ga. Aerē hendupotara'javame po ti ji nde mbuhurukara'javi jipipyri nehē, ei Félix'ga ga pe.

²⁶ Igwete Félix'ga ei oyvyteri pe no novĩa: “Paulo'ga po ti ombuhu itambere'ia ji ve ji mohemuka cadeia hugwi javo ji ve nehẽ,” ei ga novĩa. Igwete ga Paulo'ga mbuhurukara'javi ojipyri jipi ga monhi'iga ga mongovo.

²⁷ Dois ga kwara mbo'ari. Emo Félix'ga nomohemukari Paulo'ga cadeia hugwi tonhimohẽ ti judeus'ga ji rehe javo. Aerẽ Pórcio Festo'ga rekoi Félix'ga py'rovo governadoramo a'ero.

25

Paulova'ea oho pota Césarva'ea pyri

¹ Aerẽ Festo'ga ruri Cesaréia pe tahepia katu jigwyrivepe'ga kiro javo. Mokoi'i ga kiri pevo. Aerẽ ga hoi pea rupi Jerusalém me. ² Igwete judeus'ga nduvihava'ga nduri Festo'ga pyri ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavẽi. A'ero ga imbojambojatehehui Paulo'ga rehe. Igwete ga ehetei Festo'ga pe:

³ –Ejapyaka ti orenhi'iga rehe kiro, oro'e ore nde ve. Embuhuruka ti Paulo'ga kokoty Jerusalém me, ei ga ga pe novĩa.

A'reki ga e'i nhoḡwenonde: “Tijukauka ti Paulo'ga pea rupi ga rurame Jerusalém me,” ei ga novĩa. ⁴ Nurã ga ei Festo'ga pe tombuhuruka ti ga kokoty javo.

–Nambuhurukari po ti ji ga kokoty nehẽ, ei Festo'ga ga pe. Pero ga ga mombytai Cesaréia pe ga rerekovo. Kotihĩ po ti ji jivyra'javi jigwovo pevo nehẽ no, ei ga. ⁵ Paulo'ga rekote'varuhurame po ti penduvihava'ga hoi ji rupi a'ero imbojamboja ga rehe pevo nehẽ, ei Festo'ga ga pe.

⁶ Mbohapyrete Festo'ga kiri Jerusalém me. Kirẽ ga hoa'javi Cesaréia pe opytavo. Ko'emame ga hoi juizes'ga apykava rehe oina – perope ga e'ie'i gandeaporogita pe. Igwete ga Paulo'ga rerurukari ojipyri. ⁷ Paulo'ga rurame judeus'ga – kiroki ga uhu Jerusalém hugwi – kiro ga imbojambojaruhui ite'varuhuheteve'ea ga rehe ga atimana o'ama. Omboja tehe reki ga ga rehe. Emo ga ndohepiukari reki garekote'varuhua. ⁸ A'ero Paulo'ga nhimombe'ui.

–Ji ndakote'varuhui reki judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera pe, ei ga. Orejatykahavuhua pe ji ndakote'varuhui no. Nhandegwyrivepe'ga nduvihavuhu'ga pe – perope Roma pe – ga pe ji ndakote'varuhui na jitehe no César'ga pe, ei Paulo'ga ga pe.

⁹ Igwete Festo'ga ei ga pe:

–Nderehopotari nde Jerusalém me? ei ga ga pe. Pevo gwe po ti ji ei ndeaporogita pe a'ero nehẽ henduvame ḡanemimbojara nde rehe nehẽ, ei ga ga pe.

A'reki Festo'ga e'i oyvyteri pe: “Nahã po ti judeus'ga nhimohemi ji rehe Paulo'ga rerohorame pevo nehẽ,” ei ga oyvyteri pe.

¹⁰ Emo Paulo'ga ei Festo'ga pe:

–Ji ndahoi pevo, ei ga. Avo ji ami kiro nde pyri romanoramo. Nhandegwyrivepe'ga nduvihavuhu'ga moirũharamo César'ga moirũharamo po nde ei jireaporogita pe hamo, ei ga Festo'ga pe. Ji ko ndakote'varuhui tuhẽ judeus'ga pe. Erekwaha tuhẽ reki nde a'ea, ei ga ga pe. ¹¹ Po a'iti jirekote'varuhuro ḡwaramo ga ji jukapotari, a'ero po ji jijukaukari ga pe hamo. Emo ga omboja tehe ji rehe o'mbero. Nurã po ahe nanhimondoĩ ḡapo pe a'ero hamo, ei ga ga pe. César'ga pyri po ti ji hoi. Gaha ti e'i jireaporogita pe nehẽ nhandegwyrivepe'ga nduvihavuhu'ga, ei Paulo'ga ga pe.

¹² A'ero Festo'ga hoi jiji onhimoḡitahara'ga monhi'iga a'ea rehe. Kirẽ ga rura'javi javo Paulo'ga pe:

–Ehopotaramo po ti nde hoi César'ga pyri a'ero nehẽ, ei Festo'ga ga pe.

Ahe omombe'u Paulo'va'ea Agripava'ea pe

¹³ Aerē Agripa'ga ruri Cesaréia pe. Ga ko judeus'ga nduvihavuhuro oko ojipe'ga gwyri pe. Berenicehēa pavēi ga ruri Festo'ga repiaga. ¹⁴ He'yi ga kiri pevo. Aerē Festo'ga Paulo'ga mombe'ui Agripa'ga pe.

—Ohorame Félix'ga omombyta Paulo'ga cadeia pype ga mongovo, ei Festo'ga pe. ¹⁵ Ji horame Jerusalém me judeus'ga ga mombe'ui ji ve ikwehe, ei ga. Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga ombojaruhu ga rehe xava'eve'ga pavēi. Igwete ga ei ji ve: “Ejukauka ga a'ero,” ei ga ji ve ikwehe novīa, ei Festo'ga Agripa'ga pe.

¹⁶ —“Na rūi ore rekoi romanosramo ga jukajipeavo,” a'e ji ga pe, ei Festo'ga. “Omboja na'ē ga ga ndehe ga mo'ama. Henduvame ganemimbojara ojihe ga nhi'ikwepygi a'ea rehe tuhē onhimombe'gwovo no,” a'e ji. “A'ero ko ore ei gandeaporogita pe javo ga pe,” a'e ji ga pe ikwehe, ei ga Agripa'ga pe.

¹⁷ —Aerē ji jivyra'javame avo judeus'ga nduri ikwehe, ei ga ga pe. Igwete ji nanhimbegwei. Ko'emame ji hoi juizes'ga apykava rehe nhitena takwaha ti Paulo'ga reaporogita javo, ei Festo'ga. Igwete ji Paulo'ga rerurukari ga mo'ama orepyteri pe a'ero. ¹⁸ “Kiro po ti ga imombe'ui garekote'varuhua nehē,” a'e ji jivyvteri pe novīa. Emo hajiheva'ea reki ga omboja ga rehe o'ama, ei ga Agripa'ga pe. ¹⁹ Nahā ga ei: “Paulo'ga nohendukatui oreramohava'ea nhi'igagwera,” ei ga, ei ga. “Paulo'ga omombe'u te'varuhu Jesusva'ea no,” ei ga. “Ga e'i: 'Jesus'ga omano. Aerē ga kwerava'javi omano hugwi,' ei Paulo'ga,” ei ga. “I'mbe ko Paulo'ga javo,” ei ga ji ve. “A'ereki Jesusva'ea omano hete okwerava'jave'yma,” ei ga ji ve, ei Festo'ga imombe'gwovo Agripa'ga pe.

²⁰ —“Marā po ti ji ikwahahetei nanongara javo jupe naerū?” a'e ji jivyvteri pe, ei Festo'ga. Nurā ji ei Paulo'ga pe ikwehe: “Nderehopotari nde Jerusalém me nehē?” a'e ji ga pe. “Pevo gwe po ti ji ei ndereaporogita pe nehē henduvame ganhi'iga nehē,” a'e ji ga pe, ei Festo'ga. ²¹ Emo Paulo'ga e'i ji ve: “Ji ndahoi pevo,” ei ga. “Nhandegwyripeve'ga nduvihavuhu'ga pyri ti ji hoi a'ero nehē César'ga pyri. Gaha jate po ti e'i jireaporogita pe a'ero nehē,” ei ga. “Ji mombyta jiji avo a'ero jihoa renonde,” ei Paulo'ga ji ve, ei Festo'ga. Nurā ji ga mombytaukari jiji cadeia pype kiro. Aerē po ti ji ga mondoukari César'ga pyri a'ero nehē, ei ga Agripa'ga pe.

²² Igwete Agripa'ga ei Festo'ga pe:

—Jihi tahendu Paulo'ga nhi'iga no.

—Ko'emame po ti nde henduvi ganhi'iga a'ero nehē, ei Festo'ga ga pe.

Ahe gweru Paulo'va'ea Agripava'ea pyri

²³ Ko'emame ga hopavi ongauhua pype pevove'ga jatykahava pype. Agripa'ga oho Berenicehēa pavēi. Ojigwajigwa hete pa ga ogwovo ongauhua pype onhimboukwahava. Soldados'ga nduvihavuhu'ga oho ojipe'ga no – kiroki ga huvihavuro oko cidade pe. Igwete ga hopavi ipype. A'ero Festo'ga Paulo'ga rerurukari gapyteri pe. ²⁴ Igwete Festo'ga ei:

—Nde ve ji ei kiro, Agripa. Pe me ji epavi no. A'ereki pe avo peju, ei ga ga pe. Pehepia pe agwa'ga Paulo'ga. Gaha rehe judeus'ga nhaporemo uhuuhu javo ji ve Jerusalém me, avo na jitehe no. “Omano po ga hamo,” e'ie'i ga ohapukapukaita ga pe, ei Festo'ga. ²⁵ Emo ji ndakwahavi garekote'varuhua reki. A'ero po ahe ndojukaukatehei ga, ei ga. Emo Paulo'ga tuhē e'i ji ve: “César'ga pyri po ti ji hoi a'ero. Gaha ti e'i jireaporogita pe nehē,” ei ga ji ve ikwehe, ei Festo'ga ga pe. A'ero po ti ji ga mondoukari ga pyri nehē, ei ga. ²⁶ Emo ji ndakwahavi Paulo'ga mombe'gwovo. Gara po ti ji ikwatijari imondovouka nhandervihavuhu'ga pe a'ero nehē? a'e ji, ei ga ga pe. Nurā

ji Paulo'ga mbuhurukari pe pyri kiro – nde pyri kaitu, Agripa, ei Festo'ga – tapehendu ti ganhi'iga a'ero javoji. Hendupavame ti pemombe'u ji ve garekote'varuhua a'ero. A'ea ti ji ikwatijari ga mombe'gwovo César'ga pe a'ero nehē, ei ga. ²⁷ Ikwatijare'ymame ganemimbojara ga rehe, marā po ti ji cadeiappeve'ga mondoukari ga pe nehē naerū? ei Festo'ga Agripa'ga pe.

26

Paulova'ea onhimombe'u Agripava'ea pe

¹ Igwete Agripa'ga ei Paulo'ga pe:

—Here nhimombe'gwovo kirogwe.

A'ero Paulo'ga jipoapyhoi huvihavuhu'ga pe Agripa'ga pe ta'e ti kiro nde ve javo.

²⁻³ —Pyri ji ve ji nhimombe'ui nde ve kiro, ei Paulo'ga ga pe. A'ereki nde erekwaha hete judeus'ga ndeaporogita ekovo. Nde erekwaha ganamonhava'ea nhi'igagwera ganhi'igayvara no, ei ga Agripa'ga pe. Judeus'ga ombojamboja tehe reki ji rehe ikwehe, ei ga. Kiro ti ji nhimombe'ukatui nde ve. Ejapyaka katu ti ji rehe a'ero, a'e ji nde ve, ei Paulo'ga ga pe.

⁴ —Judeus'ga nhaporemo okwaha jireaporogita jivoja'ia rupi. Ga okwaha jireaporogita mya vehevi ji ruvame jijigwryi pe na'ē aerē Jerusalém me no, ei ga. ⁵ Jirekoagwera fariseuramo ga mya ikwahavi no. Fariseus'ga ko koji'i reki gwendu katu gwamonhava'ea nhi'igagwera jara'ga hohe, ei ga. Ji ko na tuhē ahendu katu ahenhi'igagwera jipi. Ipotarame po ga imombe'ui te a'ea hamo, ei Paulo'ga ga pe. ⁶ Kiro ga ji mo'ami reki avo timbojamboja mbatera ga rehe javo. “Gweroviaruhu ga gambogweravagwama,” ei ga ji ve, ei ga. A'iti tuhē ji imboha'uvi nhanembogweravagwama, a'e ji. A'ereki mya Tupana'ga e'i tuhē oreramonhava'ea pe: “Aerē ti ji ga mbogwerapavi nehē,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei ga. ⁷ A'ea jitehe orere'yja'ga omboha'u no judeus'ga – kiroki ga doze oko huvihavamo ojiheve'ga pavēi. Igwete ga nhaporemo imboha'uvi ombogweravagwama omanoa hugwi. A'ero ga Tupana'ga mbohetehe ti upa arimo ypytunimo no tonhimohē Tupana'ga nhande rehe javo, ei ga. Ombogwerava mboha'uva reki ga ombojamboja ji rehe gweroviaruhu ga a'ea javo ji ve, ei ga Agripa'ga pe. ⁸ Ah judeus, maranuhūrame tuhē pe ndaperoviarihu Tupana'ga remimbogwerava naerū? ei Paulo'ga pevove'ga pe.

⁹ Igwete Paulo'ga ei no:

—Jihi na jitehe a'e na'ē jiyvyteri pe: “Amovahī po ji Nazarépeve'ga mombe'ua Jesus'ga mombe'ua imombiga hamo,” a'e ji javo ikwehe novīa, ei Paulo'ga. ¹⁰ Na tuhē ji rekoi a'ero Jerusalém me ikwehe, ei ga. He'yive'ga ji amondouka ga mongiuuka cadeia pype Jesus'gareheve'ga. Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga omongiuuka ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe. Ga ga jukapotarame ji ei no: “Pejukauka tuhē ga a'ero,” a'e ji ga pe, ei ga. ¹¹ Igwete ji hojihoi nhandejatykahava pype nhaporemo ga nupanupāuka pepohi ti Jesus'ga hugwi javo ga pe, ei ga. Anhimboahi hete ji ga pe, ei ga. A'ero hajihejiheve'a pe cidades pe ji hoi tajjgwarai ti ga ndehe javo ikwehe, ei Paulo'ga ga pe.

Paulova'ea omombe'u gweaporogita rorojijyagwera

¹² Igwete Paulo'ga ei Agripa'ga pe:

—A'ero ji hoi pea rupi cidade de Damasco pe ikwehe novīa. Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga ji mondouka pevo topyhyguka ti ga Jesus'gareheve'ga javo ji ve, ei Paulo'ga. ¹³ Ahaji katu ji hepiagi reki hendy'javuhuva'ea. Yvaga hugwi turi ji ve. A'ea hendy'javuhu hete koji'i kwara hohe. Mbyteri pe ji rekoi

a'ero jirupive'ga pavēi, ei ga. ¹⁴ A'ea ore mombori vyyvo, ei ga. Igwete ji henduvi ganhi'iga ji ve. Judeus'ga nhi'igimo ga ei ji ve. "Saulo, Saulo!" ei ga ji ve. "Maraname nde imbohahykaruhui ji ve? Tiruahū nde ve nde naneangarihu," ei ga ji ve, ei ga Agripa'ga pe.

¹⁵—A'ero ji ei ga pe: "Manamo pe?"

—"Ji ko Jesusramo ako. Ji ve nde erembohahyuka," ei ga, ei Paulo'ga. ¹⁶ "Here epo'ama kirogwe," ei Jesus'ga ji ve, ei ga. "Ajipiuka ji nde ve toko ti ga jipokoharamo javo nde ve. Eremombe'u po ti nde ga pe enhimbiepiaga nehē," ei ga, ei ga. "Ji jipiukara'javame nde ve po ti nde a'eaombe'ui nehē no," ei Jesus'ga ji ve, ei Paulo'ga. ¹⁷ "Judeus'ga jigwarairame nde rehe po ti ji nde mbopiro'yi ga hugwi. Judeus'garūive'ga hugwi po ti ji nde mbopiro'yi nehē no," ei ga javo ji ve, ei ga. "Ga pyri po ti ji nde mondoukari nehē judeus'garūive'ga pyri. ¹⁸ Igwete po ti nde ikwahavukari a'itituhēva'ea judeus'garūive'ga pe nehē," ei ga ji ve, ei ga. "Igwete po ti nde ga mbopohirukari gādekote'varuhua hugwi ga mongokatuavo nehē. Igwete po ti nde ga mbopiro'yi Satanás'ga popoakara hugwi nehē Tupana'ga popoakara rerekouka ga pe nehē," ei ga ji ve, ei ga. "A'ero po ti Tupana'ga imombori gādekote'varuhua ga hugwi nehē gajikoga gwaramo ji rehe nehē. Igwete po ti ga nduvi jara'ga pyri nehē – kiroki ga Tupana'ga omo'emo'e ga ojive no," ei Jesus'ga ji ve ikwehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

Paulova'ea onhimombe'u Jesus'ga pokoharamo

¹⁹ Igwete Paulo'ga ei no:

—Ahendu katu ji ga jipiukaramo ji ve yvaga hugwi, ei ga Agripa'ga pe. ²⁰ Igwete ji imombe'ui Jesus'ga nhi'iga Damascove'ga pe na'ē Jerusalemmēve'ga pe no. Judéiapeve'ga gwyrā rupi ji hojihoi imombe'gwovo ga pe. Judeus'garūive'ga pe ji imombe'ui no, ei ga. A'ea'e ji ga pe jipi: Perojijyi ti pejaporogita pejipohia pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe. Peko katu ti a'ero hepiuka pejipohiragwera pejikote'varuhua hugwi, a'e ji ga pe, ei Paulo'ga. ²¹ Nhirembi'ea rehe judeus'ga ji pyhygi nhandejatykahavuhua rokari pe ji juka pota. ²² Emo kiromo jate Tupana'ga ji pokopoko okovo. Nurā ji ami imombe'ukatuavo kiro ahe ve nhaporemō okoteheve'ga pe huvihava'ga pe no, ei Paulo'ga. Nhiremimombe'ua ko aheremimombe'ua ja reki. A'ereki Moisésva'ea omombe'u aerēva'ea. Tupana'ga nhi'iga mombē'uharava'ea omombe'u a'ea jitehe no. A'ea pe jate ji ei jipi imombe'gwovo no, ei ga ga pe. ²³ Nahā ahe ei hako: "Aerē po ti Cristo'ga manoi nehē. Cristo'ga na'ē po ti Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi a'ero nehē," ei ahe. "Nahā po ti Cristo'ga ikwahavukari gāmbogweravagwama judeus'ga pe judeus'garūive'ga pe no," ei ahe hako, ei Paulo'ga ga pe.

²⁴ Nahā Paulo'ga nhimombe'umbe'ui. Nanime Festo'ga ea'hyi ga pe:

—Paulo, neakāte'varuhu nde. Ikwatijara repiahetea neaka'ga mbote'varuhui, ei Festo'ga ga pe.

²⁵ —Avi pyri hete nhiakaga, ei Paulo'ga javo ga pe. A'itituhēva'ea ji amombe'u katu, Festo, ei ga. ²⁶ Agripa'ga okwaha hete nanongara. A'ero ji ndapojihuvi nhinhi'iga ga pe, ei ga. A'ereki Jesus'ga mombē'ua nonhimimi'i'i ga pe. A'ereki jukwaha hete Jesus'ga rekhava, ei ga Festo'ga pe. ²⁷ Oro nde, Agripa, ei ga. Ererovia nde Tupana'ga nhi'iga mombē'uharava'ea nhi'igagwera? Ki nde ererovia tuhē, a'e ji, ei Paulo'ga ga pe.

²⁸ Igwete Agripa'ga ei ga pe:

—Kotihī nde ji mbojikopotari Jesus'ga rehe naerū? ei ga.

²⁹ Igwete Paulo'ga ei:

—Kotihĩ nde jikogame ga rehe po ti pyryvamo ji ve. Mbaigwe nde jikogame po ti pyryvamo jitehe nehẽ. A'ereki ji a'e hete Tupana'ga pe toko ti ga ji javijitehe javo, ei Paulo'ga. Nde ve ji ei, Agripa. Jara'ga pe ji ei no – kiroki ga gwendu nhinhi'iga kiro. Tapejiko pa ti Jesus'ga rehe ji javijitehe, a'e ji pe me, ei ga. Emo jipoa ja rũi po pepoa hamo. A'ereki ga ji pokwa itanhuramuhũa pyvõ, ei ga ga pe.

³⁰ Igwete Agripa'ga po'ami a'ero Festo'ga pavẽi. Berenicehẽa po'ami no jara'ga pavẽi. Igwete ga jogwerohoi pea hugwi onhomonhi'iga.

³¹ —Ndokote'varuhui reki Paulo'ga, ei ga javo ojohupe. Po ahe ndojukatehei te ga, ei ga. Nomondoukari po ahe ga cadeia pype hamo, ei ga ojohupe novĩa.

³² Igwete Agripa'ga ei Festo'ga pe:

—Ga hopotare'ymame César'ga pyri po ahe omohemuka ga cadeia hugwi ga mondovo hamo, ei ga ga pe.

27

Soldadosva'ea gweroho Paulova'ea Roma pe

¹ Aerẽ Festo'ga ei soldados'ga pe:

—Pembo'avuka ti kiro cadeiapypeve'ga Paulo'ga kiro itayharuhua pype ga mondovo César'ga gwyrĩ pe Itália pe, ei ga soldados'ga pe.

Igwete ga Paulo'ga nderohoi Júlio'ga pyri. Ga ko soldados'ga nduvihava'ga. Ga oporavyky gwuvihavuhu'ga pe Roma pe onhimongyavo. Igwete soldados'ga Paulo'ga nderohoi javo Júlio'ga pe:

—Embo'a ti cadeiapypeve'ga nderogwovo kiro, ei ga ga pe.

² Jihi Lucasramo aho Paulo'ga ndupĩ no. Igwete ore avi itayharuhua pype cidades de Adramítiohugwiva'ea pype.

—Toroho ti imbojopiapiavo cidades Ásiapeve'ga gwyrĩ pe, ei ga.

Igwete ore avi ipype orogwovo. Aristarco'ga oho ore rupi no Macedõniapeve'ga gwyrĩpeve'ga cidade de Tessalõnicapeve'ga. ³ Igwete ore hoi. Ko'emame ore vahemi cidade de Sidom me. Igwete Júlio'ga pyryvamo Paulo'ga pe javo.

—Eho ti ga pyri, ei ga, ejiheve'ga pyri tomondo ti ga mbatera nde ve, ei ga Paulo'ga pe.

A'ero ore hoi.

⁴ Aerẽ ore ava'javi orogwovo pea hugwi. Kiro vyvaturanuhũa ruri ore rovatiamo. Nurã ore hoi ypa'ouhũ vyvri Chipre vyvri oronhimima vyvtua hugwi. ⁵ Aerẽ ore yahavi okwava Cilíciapeve'ga gwyrã pyvõ. Panfíliapeve'ga gwyrã pyvõ ore kwavi no. Aerẽ ore hoi cidade de Mirra pe Líciapeve'ga gwyrĩ pe. ⁶ Pevo Júlio'ga hepiagi ojipea itayharuhua Alexandriahugwiva'ea – kiroki oho gwerĩ Itáliapeve'ga gwyrĩ pe. Nurã Júlio'ga ore nhaği a'ea pype.

⁷ He'yi ore kiri orogwovo. Maymbeve ore hoi orokovo. A'ereki vyvturanuhũa ore ve. Ndorohoi gwerevi ore orokovo. Ore vahemame cidade de Cnido vyvri vyvtua noremobgwavukari ipyvõ. Nurã ore hoi ypa'ouhũ vyvri Creta vyvri vyvtue'yma rupi. Igwete ore kwavi Salmona pyvõ – perope vyva oho ypyteri pe. ⁸ Hehemo ore hoi yembeyvyri. Vyvtua noremovahemukari gwerevi nhimbiari pe Bons Portos pe ira'agwe cidade de Laséia hugwi.

⁹ Aerẽ Paulo'ga ga moğitai novĩa. A'ereki maname ore pytai pevo. Okwavipe judeus'ga apoa a'ero i'ue'ÿkava – a'ea rupi ga ikwava'egukari mbiara Tupana'ga pe okote'varuhuva'ea rehe. Okwavipe a'ea. Tiruahũ orehoa'javame kiro. A'ereki yapohua u gwerĩ. Nurã Paulo'ga ga moğitai javo ga pe.

¹⁰ —Xahoa'javyme ti kiro, ei ga. Nhande hoaharame kiro po ti imbohahyukari nhande ve nehê, ei ga. It'e'varuhu po ti itayharuhua pe nhanembatera pe no. A'ero po ti nhande manoi nehê no, ei Paulo'ga ga pe.

¹¹ Júlio'ga nohenduvi reki Paulo'ga nhi'iga. Gwerovia ga itayharuhua jara'ga nhi'iga imondohara'ga nduvihava'ga nhi'iga no. ¹² Ojipe'ga e'i no:

—Timbojaryme ti yhara avo, ei ga. A'ereki it'e'varuhu nhimbiara yapouhua rupi, ei ga ojohupe. Hehemo'i ti tiroho ypa'ouhũ vvyri Creta vvyri imboja. Tihepia ti nhanevahema pevo cidade de Fenice pe nehê, ei ga. Pevo po ti nhande imbojari yhara yapouhua rupi. A'ereki pyry ijahava pevo. Ndupopoakahetei ko vvytua pevo, ei ga ojohupepe onhimongyavo.

Yvyruhua

¹³ Aerê turi vvytukatua. Nurã ga ei ojohupe:

—Xaho tuhê kirogwe, ja'gwy, ei ga. Kirogwe po pyry ovuhu nhandehohava, ei ga ojohupe novã.

A'ero ga hupiri yhya hugwi itauhuva'ea ipohyiva'ea - kiroki nomoanhanukari itayharuhua. Igwete ore hoa'javi Creta rembeyvyri. ¹⁴ Emo kotihĩ uhu vvyturanuhũa Creta hugwi. Nordeste ko hera vvyturanuhũa rera. ¹⁵ Kiro turahyi itayharuhua pe. Tegwete ore herohohava vvytua ore rovatiamo gwaramo. Vvytua tuhê ore rerohoi ore rerekovo a'ero. ¹⁶⁻¹⁷ Ypa'õ vvyri Cauda vvyri ore hoi. Pevo igwyre'i vvytua ore ve. Igwete ore ipyhygahyi yha'ria hupia. Norombo'avi gwerevi ore itayharuhua pype herekokatuavo. Kirê ga imonhatimatimani itayharuhua ihama rerogwovo nhapytiammo imongovo toandogyme ti itayharuhua javo. Aerê:

—Kiro po ti nhande herohoi tye'ymuhũa apiavo herotyva y'yti'guhũa rehe nehê, ei ga okyhyjiavo.

A'ereki pevo u y'ti'guhũa ppyteri pe'i Líbiapeve'ga gwyra ppyvo. Igwete ga imbojyva'javi itayharuhua pype tapy'ynhapiruhuva'ea yhara moanhandava vvytua tomoanhaheteyme ti javo. Gwemimbotarimo vvytua ore rerohoi a'ero. ¹⁸ Ndopigi vvyruhua ore mbojirejireva. Nurã ko'emame ga imombomombori mbatera y pe timbovevujuka ti itayharuhua javo.

¹⁹ Ko'emame ga opoa pyvõ imombori y pe itayharuhua rupiara no.

²⁰ He'yi ore kiri ipype. Arimo ore ndorohepiaga'javi kwara. Ypytunimo ore ndorohepiaga'javi jaytata'ia. Igwete vvyruhua ore rerekouhui. Nurã ore ei:

—Kiro po ti nhande papavi tuhê nehê, oro'e ore orojohupe.

²¹ Ymya ga ndo'ukatua'javi mbatera okovo. A'ero Paulo'ga hoi gapyteri pe o'ama.

—Mbaria po pe nanhirenduvi raikwehe, ei ga ga pe. Ndaperuri po pe Creta hugwi ramo. Herure'yname po ndojigwarajuhui itayharuhua rehe kiro ramo. A'ero po mbatera ndohoi ypy pe ramo, ei Paulo'ga ga pe. ²² Emo kiro ji ei pe me: Penhimboitakwerimo ti peko. Niamanoi po ti nhande nehê. Itayharuhua tehe po ti oho ypy pe nehê, ei ga ga pe. ²³ Akwaha ji a'ea. A'ereki Tupana'ga - ga ji pojyka ojive, gaha ji ambohete hete jipi - gaha ojipyrive'ga mbuhuruka ji pyri ga mo'ama ppytunimo, ei ga. ²⁴ Igwete ga ei ji ve oji'i: "Paulo, terekyhyji ti ekovo. Ereho tuhê ti nde e'ama César'ga pyri nehê," ei ga ji ve oji'i, ei ga ga pe. "Tupana'ga ti omomyry nde ve. Nurã ti nderupive'ga ndopapavi ypy pe nehê," ei Tupana'gapyrive'ga ji ve, ei ga.

²⁵ Penhimboitakwerimo ti peko a'ero, ei Paulo'ga ga pe. Ajiko ji Tupana'ga rehe. A'ero ji heroviahetei ganhi'iga jijive. Nurã ji ei pe me: Na tuhê po ti ihoi Tupana'ga rembi'ea rupi nehê, ei ga. ²⁶ A'erorame tehe po ti vvytua nhande rerohoi nhande mbotyva nhande noga ypa'ouhũa rehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁷ He'yi treze ore kiri vyvruhua rerekovo. Yvytua ore rerohorohoi ypiahua ruvihavuhua pype Mediterrâneo pype. Ppyhaji katu itayharuhua mondohara'ga ei:

—Ira'agweuhunhi yembe'yva agwamo, ei ga ojohupe.

²⁸ Igwete ga ha'aa'aagi tihepia ti typya a'ero javo.

—Trinta e seis metros, ei ga.

Hehemo'i ga herohoi ha'aa'aaga'java.

—Igwyre'i kirogwe typya vinte e sete metros, ei ga. ²⁹ Kiro po ti vyvтуа nhande rerohoi ita rehe nhande noğa nehë, ei ga okyhyjiavo.

Nurã ga ipohyiva'ea imbojyvi yhara revira hugwi ihamuhũa rehe. Quatro ga imbojyvi ipohyiva'ea imondovo ppy pe timombyta ti itayharuhua inoğa javo.

—Kotihĩ po ko'ema ruri hamo, ei ga ojohupe.

³⁰ Emo itayharuhua mondohara'ga oka'nhy pota jugwi onhimima xamanoyme ti javo ojohupe. A'ero ga imbojyvi yha'ria y pe. Igwete ga ei jara'ga pe o'mbero:

—Torombojy ti ipohyiva'ea itayharuhua tĩa hugwi kiro, ei ga o'mbero.

³¹ Oka'nhy gwerĩ reki ga novĩa. Emo Paulo'ga ikwahavame e'i soldados'ga pe Júlio'ga pe:

—Imondohara'ga pytae'ymame itayharuhua pype po ti pe papavi ppy pe nehë, ei ga.

³² Igwete soldados'ga ikwahavondogi ihamuhũa imbojyhava yha'ria mbohia y pe tohoyme ti ga javo.

³³ Ko'egatue'yma rupi Paulo'ga ei ipyjiara'ga pe nhaporemo:

—Peji i'gwovo kirogwe, ei ga. A'ereki he'yi quatorze pe kiri i'ukatue'yma marã po ti nhande ve javo, ei ga. ³⁴ Nurã ji ehetei pe me: Pe'u ti mo tapepytujiko tuhë ti. Napemanoi po ti pe nehë, a'e ji pe me, ei Paulo'ga ga pe.

³⁵ Onhi'igirë ga ipyhygi pão onhi'iga Tupana'ga pe gãandovaki.

—Pry hete nde imbuhuri mbatera ore ve toro'u, ei Paulo'ga ga pe.

Igwete ga jaygwe'rogi i'gwovo. ³⁶ A'ero ga ndoryvamo i'gwovo no.

³⁷ He'yjuhuva'ero ore rekoĩ itayharuhua pype duzentos e setenta e seis.

³⁸ I'ukatupavirë ga imombomombori trigo y pe timbovevujuka itayharuhua javo.

Typepemuhũa gwovaja'ro itayharuhua

³⁹ Ko'egaturame itayharuhua mondohara'ga hepiagi vyva ikwahave'yma. Kirë ga hepiagi ypia'ia y'tiğa hembeyvyri. Nurã ga ei ojohupe:

—Pevo ti tiroho herohyga y'tiğa rehe heroja. Tihepia ti nhande herovahema pevo nehë, ei ga ojohupe.

⁴⁰ A'ero ga ikwahavondogi ihama imbohia ipohyiva'ea ppy pe. A'ea ja jara'ga ikwaharavi imopyryryngava tiroho katu javo. Igwete ga imbovyri yva rehe tapy'ynhapiruhuva'ea itayharuhua moanhandava imohina ipypira. Itĩa rehe ga imbovyri imohina a'ea pyvõ ti vyvтуа tomoanha yhara javo. Nahã vyvтуа ore rerohoi yembe'yva rehei katu novĩa. ⁴¹ Emo ore rerohy ore noğa ppyjuvuhua rehe ppyteri pe. A'ero itĩatykai y'tiğa rehe. Ndojipe'aa'javi jugwi. Igwete hevira jovaja'roja'rogi a'ero typepemuhũa rerekouhuavo.

⁴² Igwete soldados'ga ei ojohupe:

—Tijuka pa ti cadeiappypeve'ga a'ero toytavyme ti ga oka'nhy nhande hugwi, ei ga ojohupe.

⁴³ Emo Júlio'ga e'i ga pe:

—Tapejukai ti ġa, ei ġa ġa pe.

A'ereki ġa ndojukaukapotari Paulo'ġa. Kirē ġa ei ore ve:

—Ikwahavame pejiytavo pe na'ē ti pepopepo y pe pejiytavo penhi'eamo yembe'yi pe nehē, ei ġa. ⁴⁴ Aerē ti ġararamo pehopeho yva raygwera rehe itayharuhua raygwera rehe nehē, ei ġa ore ve.

Nahanahā ore hopavi yembe'yi pe a'ero oro'eamo.

28

Paulova'ea opyta Malta pe

¹ Oro'embavame pevove'ġa imombe'ui yvya ore ve.

—Agwa ko ypa'ouhūa. Malta ko hera, ei ġa ore ve.

² Igwete ġa imombyryhetei ore ve ore pokoga. A'ereki iroyxaġahi ore ve. Amana okyripe ore ve no. Igwete ġa imombyryhetei ore ve ġapovo tata tapejipe'e ti ġavo. ³ Igwete Paulo'ġa ġa ndatahari herua inoġa tata pe. A'ero ihemi mboja ġugwi ahejukava'ea hakuva rerekovo ġwaramo. Igwete Paulo'ġa poa hu'ui ohaekovo ġapoa rehe okovo. ⁴ Hepiagame pevove'ġa etehei ojohupe:

—Iporojukava'ero po ġa oko. Nomanoi ġa ppy pe raji'i. Emo kiro aherepykava. Mboja po ti ojuka ġa kiro nehē, e'i tehe ġa ġa pe.

⁵ Igwete Paulo'ġa opoa mbavavagi imomboja mboja imbohia tata pe. Ndahahyi reki ġa pe. ⁶ Igwete ġa ġa repiahetei upa.

—Kiro po ti ivuvupavi nehē, e'i tehe ġa. Mara'ngu po ti ġa kotihī omanomo nehē? ei ġa.

Mbaigwe ġa nduvi tihepia ti gamanoa ġavo novīa. Aerē hepiagame hahye'yma ġa pe a'ero ġa herojijyi gweaporogita.

—Yvagipeva'ero reki ko ġa reko, e'i tehe ġa ġa pe a'ero.

⁷ Igwete Públio'ġa ore mbuhurukari ojipyri. Ira'agwe te gagwya. ġa ko ġanduvihavamo oko pevo ypa'ouhū me. Igwete ġa ore mbuhurukari ojipyri imombyryva ore ve. Trēs ġa ore mongirukari ojipyri. ⁸ A'ea rupi Paulo'ġa hoi Públio'ġa ruva'ġa pyri. A'ereki ġa itetirūa onhinoġa upa. O'ao'a ġa rehe ġipi. ġapy'a hahy hete no. Igwete Paulo'ġa hoi ġa repiaga. Igwete ġa ei Tupana'ġa pe tomombi ti ġa karugwara ġa hugwi ġavo. A'ero Paulo'ġa pokogi ġa rehe imombiġa gatetirūa ġa hugwi. ⁹ Ikwahavame ġara'ġa nduri Paulo'ġa pyri ypa'ouhumeve'ġa – kiroki ġa itetirūa – kiro ġa nduġanduri Paulo'ġa pyri tomombi ti ġa oretetirūa ore hugwi ġavo. A'ero ġa imombimombiġi ġa hugwi no. ¹⁰⁻¹¹ A'ero ġa imbuhumbuhuri mbatera ore ve ore rerekokatuavo.

Paulova'ea oho Roma pe

Trēs ġahya rupi ore pytai pevo orojupa yapohua rupi. A'ero ore nhinħaġi itayharuhua pype Alexandriahugwiva'ea pype. “Os Deuses Gêmeos,” ei ġa jupe. A'ea opyta ypa'ouhū me yapohua rupi no. A'ea pype ore nhinħaġi a'ero. Ore herohoġwerīrame ypa'omeve'ġa imbuhumbuhuri ore ve mbatera orehohava rupiara. ¹² Igwete ore hoi orovahema cidade de Siracusa pe oroja. Trēs ore kiri pevo. ¹³ Aerē ore hoi yembeyvyri cidade de Régio pe. Ko'emame turi yvyutakua ore ve ore rerogwovo. Ko'emame ore vahemi cidade de Pozuuli pe oropytavo. ¹⁴ Pevo ore Jesus'ġareheve'ġa ndepiagi.

—Pepytaahi'vi ti. Sete ti peki ore pyri, ei ġa ore ve.

A'ero ore pytai ġa pyri. Aerē ore hoi pea rupi orogwovo Roma pe.

¹⁵ Ojipe'ġa orehoa mombe'u ġipe Jesus'ġareheve'ġa pe Roma pe. Henduvame ġa nduri ġugwi ore rovatiamo Praça de Ápio pe. Aerē ojipe'ġa ore rovatī

Três Vendas pe. A'ero ga ore mbojiroviari ore rerogwovo. Ga ndepiagame Paulo'ga ei Tupana'ga pe:

—Pyry hete nde ga mbuhurukari ji pyri, ei ga ga pe.
A'ero Paulo'ga roryvamo ogwovo ga ndupi.

Paulova'ea omombe'u Jesus'ga Roma pe

¹⁶ Aerē ore vahemi Roma pe. Igwete romanos'ga nduvihava'ga Paulo'ga mondoukari onga pype tohoye ti ga jugwi javo. Ga tehe u pevo soldado'ga pavēi gwepiakava'ga pavēi. ¹⁷ Três ga kiri. Aerē Paulo'ga ga mbuhurukari ojipyri judeus'ga nduvihava'ga. Ga jatykarama Paulo'ga nhimombe'ui ga pe.

—Nhiirū, ei ga gwe'ya'ga pe. Ji ndakote'varuhui judeus'ga pe nhandere'ya'ga pe ikwehe, ei ga. Nhaneramonhava'ea nhi'igagwera pe ji ndakote'varuhui no novia. Emo judeus'ga oko tehe reki ji rehe ji pyhygauka Jerusalém me ji mondoukaruhu tehe romanos'ga nduvihava'ga po pe ikwehe, ei Paulo'ga. ¹⁸ Aerē ganduvihava'ga henduvi nhinhi'iga. “Po ahe ndojukai tuhē te Paulo'ga hamo,” ei ga ji mombe'gwovo. “A'ereki ga nitirauhūi. Timohemuka ti ga mondovouka a'ero,” ei ga ikwehe novia, ei ga. ¹⁹ Emo judeus'ga e'i: “Tapemohemukari ga,” ei ga, ei Paulo'ga ga pe. Nurā ji ei romanos'ga nduvihava'ga pe: “Aho pota ji nhandegwyrivepe'ga nduvihavuhu'ga pyri César'ga pyri a'ero. Gaha ti e'i jireaporogita pe nehē,” a'e ji, ei ga. Emo ji nambojari reki ite'varuhuva'ea nhandere'ya'ga ndehe, ei Paulo'ga ga pe. ²⁰ Kiro ji pe mbuhurukari jijipyri a'ero tahepia ga javo. Tanhi'i ti ga pe, a'e ji pe me, ei ga. A'ereki israelitasramo nhande tirovia Tupana'ga remimbogwerava. A'ea rehe reki ga ji pyhygi ji pokwa itanhuramuhūa pyvō ikwehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²¹ Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Judéiapeve'ga nombuhurukari gwembikwatijara ore ve nde mombe'gwovo, ei ga. Igwete nhandere'ya'ga - kiroki ga uhu pea hugwi - ga nde'ite'varuhui nde ve. Ga ndogweruri pevove'ga nhi'igagwera a'ea rehe no. ²² Ore reki orohendu pota nenhi'iga, ei ga Paulo'ga pe. Marāi nde jupe naerū? A'ereki ojigwyrivepe'ga nhaporemō ga e'i te'varuhui Jesus'ganhi'igarupiva'ea rehe, ei ga. ²³ Irūa rupi po ti ore rura'javi henduva nenhi'iga a'ero nehē, ei ga Paulo'ga pe.

O'eagwera rupi katu ga ndura'javi Paulo'ga rongga pe a'ero. He'yjuhuve'ga reki uhu ga pyri. Igwete ga imombe'ui ga pe Moisésva'ea remimbo'eagwera ahenhi'igagwera no - kiroki ahe Tupana'ga nhi'iga mombe'u hako. A'ereki ga gweroviaruka pota ga pe onhi'iga Jesus'ga mombe'urame.

—Cristo'ga ahe omombe'u hako, ei Paulo'ga ga pe. Jesus'ga reki ko Cristoramō oko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga. Pejikogame ga rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehē, ei Paulo'ga ga pe.

Ypyhajive ga ega'ei ga pe imoypytunauka. ²⁴ A'ero jara'ga heroviari tuhē ganhi'iga. Jara'ga ki a'e te ndogweroviari upa. ²⁵ Igwete ga nhonhi'igayvayvari ogwovo ga hugwi. Ga hogweriā rupi Paulo'ga ei ga pe a'ero:

—Tupana'ga ra'uva ombuhuruka katu onhi'iga a'itituhēva'ea penamonhava'ea pe hako. A'ereki gara'uva onhi'i Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pe Isaiasva'ea pe emombe'u ti ga pe javo, ei ga. ²⁶ Nahā ko Tupana'ga ra'uva ei ahe ve a'ero hako:

“Heregwovo nhinhi'iga mombe'gwovo akoja'ga pe.

Nahā ti ere ga pe:

‘Pehenduendu po ti pe novia.

Emo po ti pe ndapekwahavi nehē.

Pehepiepia po ti pe novia.

Emo po ti pe napembaragwahavi nehē.

Pohoa ti ere javo ga pe,” e'i Tupana'ga ra'uva, ei Paulo'ga ga pe.

²⁷ “A'ereki ga noangarihu ikwahapotare'yoma,” e'i Isaiasva'ea pe, ei ga. “Ndaheakwari ga.

A'ereki ga napembaragwahavi hepiagame.

Ndiapyakwari ga.

A'ereki ga ndokwahavi henduvame,” e'i Tupana'ga ra'uva, ei ga.

“A'ereki ga ndopohipotaruhui okote'varuhua hugwi.

Nomomborukapotari ga Tupana'ga pe okote'varuhua,” e'i, ei ga ga pe.

Nahā ko Tupana'ga ra'uva nhi'igagwera Isaiasva'ea pe hako, ei ga. A'ero ahe imombe'ui nhaneramonhava'ea pe, ei Paulo'ga judeus'ga pe.

²⁸⁻²⁹ —Pekwaha tuhē a'ero, ei ga ga pe. Judeus'garūive'ga pe Tupana'ga omondouka onhi'iga a'ero, ei ga. Ga pe ga omombe'uuka Jesus'ga nhanderekote'varuhua mombohara'ga, ei ga. Gahā po ti gwendu ojikoga Jesus'ga rehe a'ero nehē! ei Paulo'ga ga pe.

A'ero ga hoi ga hugwi.

³⁰ Aerē ojipe'ga nduganduri Paulo'ga pyri jipi. A'ereki pevove'ga omondo'ā gwonga ga pe itambere'ia rehe. Dois Paulo'ga kwara mbo'ari upa ipype. A'ero ojipe'ga nduganduri ga repiaga. Horyory ga ga ndurame ojipyri.

³¹ Igwete ga ga mbo'embo'ei Jesus Cristo'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe.

—Pejikogame Jesus'ga rehe po ti pe ei Tupana'ga pe: “Emombo ti jirekote'varuhua ji hugwi.” Jesus'ga manoro gwaramo pe ndepyga po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi pe mongovo ojilheva'ero nehē, ei ga. Jesus'ga nhi'iga rupi ti peho a'ero pejikokatuavo nehē, ei Paulo'ga ga pe.

Ndopojihuvi ga imombe'gwombe'gwovo ga pe jipi. Igwete pevove'ga nomombe'upigukari ga pe.

PAULOVA'EA OMOMBE'U ROMAPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Romanos

¹ Ji ko Pauloramo Jesus Cristo'gareheva'ero jitekovo garemimbotari-mova'ea rehe. Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga imondovouka pe me -perope peju cidade de Roma pe. Tupana'ga ji mongo omoirūharamo ikwehe. Igwete ga ei ji ve: "Emombe'umbe'u ti ga pe nhiremimombe'upyryva Jesus Cristo'ga mombe'gwovo," ei Tupana'ga ji ve ikwehe.

² Ymya Tupana'ga ikwahavukari gwemimombe'upyryva onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako. "Amondo po ti ji Cristo'ga vvyakotyve'ga pyri nehē. Pyry po ti ga pe a'ero nehē," ei Tupana'ga ahe ve. "Pekwatija ti nhiremimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovo a'ero tokwaha ti ga javoji," ei ga onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako. A'ero ahe ikwatijari inoga hako. (Aherembikwatijara ko Tupana'ga mombe'uhava.)

³ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve gwemimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovouka hako. Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga ra'ya'ga nhandepojkaha'ete'ga. Vvyakotyva'ero ga ari Daviva'ea rymyminoro raikwehe.

⁴ Tupana'gahugwiva'ero ga pyryhetero. Tupana'ga opopoakarimo ga Cristo'ga mboukwahahetei gwa'yramo. A'ereki ga Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi. ⁵ Igwete ga ei Cristo'ga pe: "Emombyry ti Paulo'ga pe terenhimoirūka ti ga pe a'ero," ei Tupana'ga Cristo'ga pe. Nurā ji Cristo'ga moirūi ga mombe'gwovo ojipe'ga gwyrive'ga pe nhaporemotojiko ti ga ga rehe javo. "Tohendu katu ti ga Cristo'ga nhi'iga nehē. A'ero po ti ga ga mbohetei nehē no," a'e ji ga pe jipi. ⁶ Pe me ji ei a'ea no. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: "Pejiko ti Jesus Cristo'ga rehe pejikovo gareheva'ero," ei Tupana'ga.

⁷ Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga a'ero imondovouka pe me Roma pe. Pe ko Tupana'ga py'a ja. E'i ga pe me: "Ga ko jireheva'ero," ei ga pe me.

Tupana'ga ti tomombyry pe me nhanderuvete'ga Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaha'ete'ga pavēi. Tonogatu ti ga pepy'a no.

Taho ti pe pyri, ei Paulova'ea

⁸ Ta'e na'ē ti pe me. Jesus Cristo'ga rekoro gwaramo ji pavēi ji ei Tupana'ga pe: "Apī, ndepery hete nde ejiheve'ga nderekopava Roma pe. A'ereki jara'ga nhaporemotojiko ti ga kiro," a'e ji. "Ojiko hete ga Jesus Cristo'ga rehe Roma pe," ei ga," a'e ji Tupana'ga pe pe mombe'gwovo.

⁹ Ga pe ji poravykykatui jipi garemimombe'ua mombe'gwovo gara'ya'ga mombe'gwovo. Nhinhi'iga nanani Tupana'ga pe ji pe mombe'umbe'ui jipi. Ga okwaha hete nhiremimombe'umbe'ua ojive. ¹⁰ A'ea'e ji Tupana'ga pe jipi: "Apī, myagwera jate ji hopotaramo Romapeve'ga pyri novia. Nde ipotarame jihoa ga pyri ji mondo ti kiro ga pyri a'ero," a'e ji ga pe. ¹¹ A'ereki ji opohepiaga'u hete topomoirū ti javo. A'ero po ti Tupana'ga ra'ua imombyryvi pe me nehē. A'ero po ti pe jikohetei Cristo'ga rehe nehē. ¹² Nahā po ti nhande jopokopoko a'ero nhanderoryryvamo nehē. Pejikhetea repiagame po ti ji roryvamo pe ndehe nehē. Na jitehe po ti pe ndoryvamo jijikohetea repiagame nehē no. Nahā po ti nhande nhombojijikohetei Cristo'ga rehe nehē.

¹³ Nhiirū, tamombe'u ti pe me tapekwaha. Kotihitihī ji hopotaramo pe pyri novia. Emo tegwete jihohava jipi. Tambojiko pota ji pepyterive'ga Cristo'ga rehe. Nahanahā ji judeus'garūive'ga mbojijikogukari ojipe'ga gwyrive'ga ikwehe. ¹⁴ A'ereki Jesus Cristo'ga e'i ji ve: "Ji mombe'umbe'u ti

ga pe nhaporemo,” ei ga. Nurā ji Cristo'ga mombe'umbe'ui ga pe jipi. Ka'gwyripeve'ga pe ji ga mombe'ui. Cidapeve'ga pe ji ga mombe'ui no. Ikwahapyra'ga pe ji ga mombe'ui. Ikwahapyre'jyve'ga pe ji ga mombe'ui no. ¹⁵ Nurā ji jirokwapotari Cristo'ga mombe'gwovo pe me Roma pe no.

Tupana'ga remimombe'upyryva ikwahy hete

¹⁶ Cristo'ga mombe'ua pyry hete ji ve. Nurā ji nanotī a'ea. Ga a'ea reroviarame Tupana'ga omombo gandekote'varuhua ga hugwi – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe. Judeus'ga hugwi pyy ga imombori gandekote'varuhua ga jikogame Cristo'ga rehe. Na jitehe judeus'garūive'ga hugwi ga imombori gandekote'varuhua ga jikogame ga rehe. ¹⁷ A'ereki Cristo'ga mombe'ua rehe nhande tikwaha. Nurā nhande ei: Tupana'ga nhande mombryry nhande jikogame Cristo'ga rehe – nhande jikogame jate ga rehe. Nahā i'ei aherembikwatijara no Tupana'ga mombe'uhara: “Ga jikogame ga rehe Tupana'ga ga mombryryvi. A'ero po ti ga ndekopyahui nehē,” e'i ikwatijara.

Ite'varuhu hete vvyakotyve'ga

¹⁸ Tupana'ga okwahavuka nhande ve. Nurā nhande ei: Yvagipeve'ga po ti ombohahy okote'varuhuve'ga pe nehē onhimonhā'ngavo gandekote'varuhua rehe. Okote'varuhuro gwaramo ga nombokwahyukari ojihe a'itituhēva'ea Tupana'ga kwahava. ¹⁹ Tupana'ga po ti ombohahy tuhē ga pe. A'ereki Tupana'ga kwahava jukwaha ga pe. A'ereki Tupana'ga tuhē ojikwahavukaripe ga pe novīa. Emo ga ndokwahapotari ga.

²⁰ Ymya Tupana'ga oapo vyya hako. Garembiapoagwera jate jukwaha a'ero Tupana'ga reaporoğita gapopoakara no – a'ea namominangavi gapopoakara. Nhande ndihepiagi gareaporoğita nhandereakwara pyvō novīa. Emo nhande tikwaha a'ea garembiapo repiagame. Nurā ijari ga ndehe ga ikwahapotare'yname.

²¹ Ga okwaha Tupana'ga novīa. Emo ga nombohetei ga. Ga nde'i ga pe: “Ndehe ko Tupanetero. Ndepyry hete nde imombryryva ore ve,” nde'i ga ga pe. Ga heaporoğita tehe reki. Ohorame ypytuna rupi ahe ndokwahavi okovo hepiage'yama. Na jitehe okote'varuhuve'ga ndokwahavihu a gweporoğitakatue'yname. ²² “Orokwaha hete ore,” ei ga novīa. Emo ga ndokwahavihu okovo. ²³ Ga nombohetea'javi Tupana'ga – gaha koi nomanoa'javi. Ha'angavatehea reki ga ombohete, gana'angava no – kiroki ga vvyakotyve'ga omanove'ga. Gana'angava ga ombohete. Ipepova'ea ra'angava ga ombohete no ipyva'ea ra'angava. Ohyryryva'ea ra'angava ga ombohete no.

²⁴ Nurā Tupana'ga pohiri ga hugwi. “Okote'varuhu potaruhu ga oakwahave'yama,” ei ga. “Ojogwereco te'varuhu pota ga,” ei ga. “Na ga ndekoi jate a'ero gwemimbotarimova'ea rehe ojogwerekote'varuhuvo,” ei Tupana'ga.

²⁵ Ndogweroviara'javi ga a'itituhēva'ea Tupana'ga mombe'ua. I'mbeva'ea ga gwerovia reki. Ombohete ga Tupana'ga rembiapo okovo hehe. Tupana'ga reki mbatera apohara'ga ga nombohetei okoe'yama ga rehe. Gaha po nhande timbohete avuira hama. Na tuhē a.

²⁶ Ga ndekote'varuhuro gwaramo Tupana'ga pohiri ga hugwi. “Na ga jogwerekote'varuhupotari a'ero,” ei ga. A'ereki ga nahembirekokatua'javi reki. Kunhangweramo memenhuhū ga jogwerekoi. ²⁷ Na jitehe akwaimba'ero memenhuhū ga jogwerekopotari. Ojogwereco te'varuhu ga. Na rūi po ahe reki hamo. Ite'varuhu tuhē ga pe a'ero gandekote'varuhua ikwepykavamo.

²⁸ E'i ga ojuhupe: “Timoka'nhy ti Tupana'ga.” Nurā Tupana'ga e'i ga pe: “Na ga ndeaporoğitate'varuhuro a'ero,” ei ga. A'ero ga ndekouhui okote'varuhua rehe – kiroki a'ea rehe ahe ndekoi hamo. ²⁹ Okote'varuhuparavuhua rehe jate ga ndekoi. Opotarahivuhu hete ga ojipe'ga mbatera. Onhimyrō hete ga

ojipe'ga ndehe. Ojojukajuka ga. Ojogwayvayva ga. Onhomoandyandyujuh
ga. Heaporogita te'varuhu ga ojipe'ga pe. Omombe'u tuhē ga mbehea.
³⁰ E'ie'ymi ga ojipe'ga pe: "Ite'varuhu ga okovo." Noaronhete ga Tu-
pana'ga. Onhombotegwete ga. Onhimbōhete tehe ga jipyry hete ji javo
tehe. Heaporogitagita ga nahanahā ti zako te'varuhu javo. Nohendukatui
ga gwuva'ga nhi'iga. ³¹ Ndokwahavihu ga. Ndokoi ga gwembi'ea rupi. Ndo-
porogwetygi ga ojipe'ga arōe'yma. ³² Tupana'ga e'i nanongara'ga pe: "Oho
po ga hahyva'ea ruvihava pype hamo," ei ga. Okwaha reki ga Tupana'ga
nhi'iga novīa. Emo ga ndopohiri okote'varuhua hugwi kiro gāndekoa tuhē
opohire'yma jugwi. Johe'i tehe ko gāndekote'varuhua. A'ereki ojipe'ga
ndekote'varuhurame ga e'i pyry ga pe.

2

Tupana'ga okwaha pa javo ahereaporogita pe

¹ Pe'ji po pe ojipe'ga pe: "Ite'varuhu ga okote'varuhuavo." Pehe reki
peko te'varuhu no. A'ereki pe ga javijitehe peko te'varuhu. Pe ndehe tuhē
reki ijari a'ero pe erame ga pe ite'varuhu ga javo. Pe'erame a'ea ga pe pe
pemboja reki pejihe. A'ereki pe peko te'varuhu jitehe. ² A'itituhēva'ea rupi
katu Tupana'ga imbohahyukari nanongara'ga pe okote'varuhuve'ga pe. A'ea
tikwaha pa nhande. ³ Oro pe, Tupana'ga po ti ombohahyuka tuhē pe me
nehē no. A'ereki pe peko te'varuhu no. Pe'ji pe ojipe'ga pe: "Ite'varuhu ga
okote'varuhuavo." Pe ki a'e te peko te'varuhu jitehe no. Ombohahyuka tuhē
po ti Tupana'ga pe me nehē.

⁴ Ga pyry hete pe me novīa. Nonhimbaekwahivi ve ga pe me. A'ereki
ga e'i pe me: "Perojijyi na'ē ti pejeaporogita pejipohia pejikote'varuhua
hugwi," ei Tupana'ga pe me. "Pe pohirame pejikote'varuhua hugwi po
ti ji nambohahya'javi pe me a'ero nehē," ei ga pe me. Emo pe ndapekoi
gapyryhetea rehe. Ndapekwahavi pe naerū? Ga pyry hete pe me topohi ti
ga okote'varuhua hugwi javo.

⁵⁻⁶ Napeangarihu vehe pe peapyhae'yma! Nurā po ti koji'i Tupana'ga
imbohahyukari pe me nehē ga ega'erame nhande ve ikwepyga nhanderea-
porogitaagwera nehē. A'ea rupi po ti ga imboukwahavi onhimboahivuhua
okote'varuhuve'ga pe. Ikwepykava po ti ga imboukwahavi ja'javo ga pe nehē
no. A'itituhēva'ea rupi katu po ti ga ei ikwepyga vyvakotyve'ga pe nhaporemo
nehē. ⁷ Jara'ga oko katue'ymi. "Tihendu pota nhande Tupana'ga nhi'igatua
nhande ve," ei ga. "Tihendu pota nhande garemimbohetea nhandejihe.
Xako pota nhande ga pyri avuirama," ei ga. Gahā po ti Tupana'ga omongo
ojipyry yvagi pe nehē. ⁸ Jara'ga ki a'e te gwemimbotarimova'ea reheuhu
ga oko. Ga nohendukatui a'itituhēva'ea Tupana'ga nhi'iga. Oho reki ga
okote'varuhua rupi. Tupana'ga po ti onhimboahivuhu ga pe ga nderekovo
nehē onhimonha'ngavo gāndekote'varuhua rehe nehē. ⁹ Ombohahyuka po
ti ga ga pe nehē. Okote'varuhuve'ga pe nhaporemo po ti ga imbohahyukari
nehē judeus'ga pe judeus'garūive'ga pe nehē no. ¹⁰ Okokatuve'ga po ti
Tupana'ga ga mbohetei nehē. "Pepyry hete pe," e po ti ga ga pe nehē.
Onogatu po ti ga gapy'a nehē no. Nahā po ti ga imombyryvi ga pe nehē
judeus'ga pe judeus'garūive'ga pe nehē no. ¹¹ A'ereki a'itituhēva'ea rupi katu
Tupana'ga e'i ikwepyga nhande ve nhaporemo.

¹² Ymya Tupana'ga ombo'euka Moisésva'ea pe onhi'iga rehe hako ik-
watjaruka ahe ve inogauka hako. A'ero judeus'ga gwereko Moisésva'ea
remimbo'eagwera. Judeus'garūive'ga ki a'e te ndogwerekoi Moisésva'ea

remimbo'eagwera aherembikwatijaragwera. Oho po ti ga hahyva'ea ruvi-hava pype nehē. Ga ndekote'varuhuro gwaramo po ti Tupana'ga ga mondoi ipype nehē. Emo po ti ga nde'i ga pe nehē: “Napehendukatui pe Moisésva'ea remimbo'eagwera.” A'ea po ti ga nde'i ga pe nehē. A'ereki ga ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Ga ndekote'varuhuro gwaramo po ti ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

Na jitehe judeus'ga, gandekote'varuhuro gwaramo po ti Tupana'ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē no. Judeus'ga gwereko reki Moisésva'ea remimbo'eagwera novia. Nurā po ti ga ei a'ero ga pe nehē: “Napehendukatui reki pe Moisésva'ea remimbo'eagwera,” e'i po ti ga ga pe nehē. ¹³ Ga henduteherame a'ea Tupana'ga nde'i ga pe: “Pepyry pe pejikovo.” Ga ndekorame ganhi'iga rupi Tupana'ga ei a'ea ga pe. ¹⁴ Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i judeus'ga pe: “Peko katu ti.” Judeus'garūive'ga reki ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Gwemimbotarimo tehe po ga ndekoi Tupana'ga nhi'iga rupi, a'ero po juk-waha tuhē gandekokatukwahava. ¹⁵ Nhande ikwahavame gandekokatua nhande ei: Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i: “Peko katu ti.” A'ea kwa-have'ymame ga ikwahavi reki oyvyteri pe okokatuavo. Gweaporogita pe ga nhimombaragwahavi aherekokatua rehe. A'ereki okokaturame ga e'i oyvyteri pe: “Nanongara ko pyry.” Okote'varuhurame ga ikwahavi okote'varuhua no. ¹⁶ Aerē po ti Tupana'ga ei Jesus Cristo'ga pe a'ero te'i ti ga vyakotyve'ga pe javo. A'ero po ti ga ei gandeaporogita pe ikwepyguka ga pe nehē. Ojipe'ga ndeaporogita onhimi nhande ve. Tupana'ga okwaha pa reki. A'ero po ti ga ei ikwepyguka ga pe nehē. Nahā ji ei jipi imombe'urame Tupana'ga remimombe'ua.

Judeusva'ea gwereko Moisésva'ea remimbo'eagwera

¹⁷ Oro pe judeusramo pe'ji reki pe: “Nhande ko judeusramo. Tireko nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurā nhande pyryvamo,” pe'ji tehe reki pe pejive. Penhimboheteuhu tehe pe nhande ko Tupana'gareheva'ea javo. ¹⁸ Pekwaha pe Tupana'ga remimbotarimova'ea novia. Moisésva'ea remimbo'eagwera pe mbo'embo'e. Nurā pe ei: “Xanhimombaragwaha nhande aherekokatua rehe,” pe'ji pe novia.

¹⁹ Hehae'ŷve'ga ndokwahavi hepiage'yma gwaramo. Nurā ahe ga ndero-hoi. Ppytunarupive'ga na jitehe ndokwahavi hepiage'yma. Nurā ahe hyapei ga pe tohepia ti ga ikwahava javo. Nurā pe ei nanongara'ga'jave'ga pe – kiroki ga ndokwahavi Tupana'ga – ga pe pe ehetei: “Nhande tikwahavuka Tupana'ga pe me,” pe'ji hete pe ga pe. ²⁰ “Timogita nhande okokatue'ŷve'ga. Timbo'embo'e nhande ga no – kiroki ga ndokwahapavi,” pe'ji tehe pe. “A'ereki nhande tikwaha pa a'itituhēva'ea Moisésva'ea remimbo'eagwera rerekoro gwaramo,” pe'jiteheuhu pe.

²¹ Pembo'e pe ojipe'ga. Maraname pe napenhimbo'ejuhu reki naerū? Pe'ji pe ga pe: “Tapemimuhūi ti ojipe'ga mbatera,” pe'ji pe ga pe. Maraname pe tuhē imimuhūi reki naerū? ²² Pe'ji pe ga pe: “Taperekoi ti ojipe'ga nembireko'ga,” pe'ji pe. Maraname pe ojipe'ga nembireko'ga nderek-ouhui naerū? “Tapekoi ti ganemimbohete'hara rehe,” pe'ji pe ojipe'ga pe. Maraname pe ndekouhui itambere'ia rehe ganemimbohete'hara rongapeva'ea rehe imima jugwi naerū? ²³ Pe'ji pe: “Tireko nhande aherembik-watijara Tupana'ga nhi'iga,” pe'ji pe penhimboheteavo. Emo pe napehendukatui reki Tupana'ga nhi'iga. A'ero ojipe'ga e'i te'varuhu Tupana'ga pe. ²⁴ Tupana'ga mombe'uhava e'i:

“Judeus’ga ndekote’varuhuro gwaramo judeus’garũive’ga e’i te’varuhu Tupana’ga pe ga mbotegweteavo,” e’i ikwatijara.

²⁵ Nahã pe ei judeusramo: “Nhande ko Tupana’gareheva’ero xako nhanderakwanhapira ikytiro gwaramo.” A’ea pe ei. Pyry tuhẽ pejikytiagwera pe hendukaturame Moisésva’ea remimbo’eagwera. Hendukatue’ymame ndatekwava’javi reki pejikytiagwera rehe. Pejikyti tehe pe a’ero. ²⁶ Oro judeus’garũive’ga ojikyti’e’vve’ga, ga ndekorame Tupana’ga nhi’iga rupi, a’ero po ti ga ei ga pe nehẽ: “Pe ko ojikyti’e’ga ja ji ve kiro,” e po ti ga nehẽ. “A’ereki pe jireheva’ero peko kiro nhinhi’iga rendukaturu gwaramo,” e po ti Tupana’ga judeus’garũive’ga pe nehẽ. ²⁷ Pehe judeusramo pereko pejikytiagwera novia. Pereko pe Moisésva’ea rembikwatijaragwera no novia. Emo pe napehendukatui a’ea. Judeus’garũive’ga ki a’e te ndogwerekoi okytiagwera. Ndogwerekoi ga aherembikwatijara. Emo ga oko Tupana’ga nhi’iga rupi. Nurã ga imboukwahavi pendekote’varuhua pe hendukatue’ymame ganhi’iga.

²⁸ Pe’ji pe: “Nhande ko judeusramo xako Tupana’gareheva’ero,” pe’ji pe. Emo o’eteheuhuro gwaramo rui ahe oko Tupana’gareheva’ero. Okytiro gwaramo rui ahe oko Tupana’gareheva’ero. ²⁹ Ga ndeaporogitapyryvame jate ovyteri pe Tupana’ga ei ga pe: “Pehe ko jireheva’ero.” Pe herekoteherame Moisésva’ea rembikwatijaragwera Tupana’ga nde’i a’ea pe me. Tupana’ga ra’uva imbopyahurame pendeaporogita a’ero Tupana’ga ei pe me: “Pe ko jireheva’ero.” Tupana’ga tuhẽ ombohete nanongara’ga a’ero. Ojipe’ga rui ombohete ga.

3

¹ Pe’ji po pe ji ve a’ero: “Ndapyryvi nhande reki judeusramo naerũ?” pe’ji po pe. “Ndapyryvi nhandejikytiagwera naerũ?” pe’ji po pe ji ve. ² Pyry hete tuhẽ reki. A’ereki judeusva’ea pe nhaneramonhava’ea pe Tupana’ga omondo onhi’igagwera gwembikwatijarukaragwera. “Togwerekoi katu ti ga nhinhi’iga imombe’gwovo,” ei Tupana’ga ahe ve hako.

³ Pe’ji po pe ji ve no: “Jara’ga reki ndokoi Tupana’ga rembi’ea rupi nhandere’ya’ga. Nurãro gwaramo po ti Tupana’ga na jitehe ndokoi gwembi’ea rupi naerũ?” pe’ji po pe ji ve. ⁴ Na rui. Gwembi’ea rupi katu Tupana’ga rekoi jipi. Jara’ga i’mbe pa. Tupana’ga ki a’e te ni’mbei jipi. Nahã Tupana’ga momb’euhava i’ei:

“Nde nhi’igame po ti ga ei nde ve:

‘A’itituhẽva’ea rupi katu neremimombe’ua’,” e’i.

“Ga imbojateherame nde rehe

po ti jukwahavamo nderekokatua nehẽ,” e’i ikwatijara.

⁵ Pe’ji po pe ji ve: “Nhande rekote’varuhurame po ga ei nhande momb’e gwovo: ‘Oko te’varuhu ga. Tupana’ga reki ga atyvi,’ e po ga. ‘A’ereki ga oko katu hete,’ e po ga,” pe’ji po pe ji ve. A’ero po pe etehei: “Nhande rekote’varuhuro gwaramo koji’i jukwaha hete reki Tupana’ga rekokatua. Pyry a’ero nhanderekote’varuhua. A’ereki nhanderekote’varuhua omboukwaha Tupana’ga rekokatua,” pe’jiteheuhu po pe ji ve. “Tupana’ga tirauhũ reki imbohahyrame nhande ve nhanderekote’varuhurame,” pe’jiteheuhu po pe. ⁶ Na rui reki, a’e ji pe me. Tupana’ga pyry tuhẽ. Nurã po ti ga ikwahavi ja’javo vyvakotyve’ga ndeaporogita pe nehẽ ikwepkykwepyga ga pe nehẽ. Po Tupana’ga ndapyryvi hamo a’itituhẽva’ea rupi katu rui po ga ei a’ero ga pe hamo.

⁷ Pe’ji po pe ji ve a’ero: “Ji rekote’varuhurame po ga ei ji momb’e gwovo: ‘Ga atyvi reki Tupana’ga oko katu,’ e po ga,” pe’ji po pe. “Ji rekote’varuhuro

gwaramo koji'i jukwaha hete Tupana'ga rekokatua. A'ero ga koji'i Tupana'ga mbohetei," pe'ji tehe po pe ji ve. "Pyry a'ero jirekote'varuhua. A'ereki ji rekote'varuhurame ga koji'i Tupana'ga mbohetei garekokatuhetea kwahava," pe'ji tehe po pe. "Maraname po Tupana'ga euhui ji ve naeru netiruahü nde javo?" Pe'ji tehe po pe ji ve. ⁸ Po pe ei a'ea, a'ero po pe etehei no: "Xako te'varuhu tokwaha hete ti ga Tupana'ga rekokatua javo." Pohoa tuhê ojipe'ga etehei imbojateheavo ji rehe ji mbotegweteavo. "Paulo'ga e'i jipi: 'Xako te'varuhu tokwaha hete ti ga Tupana'ga rekokatua javo,' ei ga," e'i tehe ga ji ve. Ji ko nda'ei reki a'ea. Pyry po ti Tupana'ga imbohahyi ga pe nehê ga erame xako te'varuhu javo.

Ndiakokatuhavi pa

⁹ A'ero po pe ei ji ve: "Marã a'ero? Nhande judeusramo nhandepyry hete jara'ga hohe?" Ahã tuhê, a'e ji. "Ndojoavyavyi judeus'ga judeus'garüive'ga pavêi okote'varuhuavo," a'e ko ji pe me ko. A'ereki niandepiro'ypavi nhande nhanderekote'varuhua hugwi. ¹⁰ Nahã Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei vvyakotyve'ga mombe'gwovo.

"Ndapyryvi pa ga Tupana'ga pe," e'i.

¹¹ "Nonhimombaragwahavi pa ga aherekokatua rehe.

Ndokwahapotari pa ga Tupana'ga okoe'yma ga rehe," e'i.

¹² "Opohi pa ga Tupana'ga hugwi.

Ndoakwahavihu pa ga.

Ndokokatui pa ga," e'i ikwatijara.

¹³ "Onhi'i te'varuhu ga ja'javo ojipe'ga pe.

Omoandyandyi ga ojipe'ga," e'i.

"Mboja ahe hu'urame ahera'oa mbotegwetei.

Na jitehe o'ete'varuhurame ojipe'ga pe

ga ga mbotegwetei," e'i ikwatijara.

¹⁴ "Onhimboahivuhurame ojipe'ga pe

ga e'i te'varuhu ga pe imbote'varuhuavo," e'i.

¹⁵ "Ojukatuhêtuhenhuhü ga ga.

¹⁶ Perope ga oho

- pevo ga ojipe'ga mbotegwetegwetei ga mbovy'are'yma," e'i.

¹⁷ "Nombojogwerekokatuukari ga jara'ga pe.

¹⁸ Nomondoï ga imohina Tupana'ga rehe okyhyjie'yma ga hugwi," e'i ikwatijara vvyakotyve'ga mombe'gwovo.

¹⁹ Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga heja. Ga pe garembikwatijarukara i'ei a'ero - kiroki ga oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi judeus'ga. A'ea ikwahava nhande xa'eyme a'ero: "Ndorokwahavi ore orerekote'varuhua." Xa'eyme ti nhande a'ea judeusramo. Judeus'garüive'ga ti te'iyme no. Nhande ikwahava gwaramo nhanderekote'varuhua, a'ero po pyry Tupana'ga ei nhande ve nhaporemo: "Peko te'varuhu tuhê pe." ²⁰ Tupana'ga nde'i nhande ve: "Pepyry hete pe aherembikwatijaragwera hendukaturo gwaramo." Nde'i ga a'ea nhande ve. A'ereki ikwatijaragwera okwahavuka reki nhande ve nhanderekote'varuhua.

Tupana'ga nhande mombyry

²¹ Agwamo reki Tupana'ga okwahavuka nhande ve nhande mombyryva. Aherembikwatijaragwera rehe rüi reki Tupana'ga nhande mombyry. Moisésva'ea rembikwatijara nhande mbo'e reki nhande mombyryva rehe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea na jitehe nhande mbo'e a'ea rehe. ²² Nhande jikogame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga nhande mombyryvi. Ga nhaporemo Tupana'ga ga mombyryvi ga jikogame Cristo'ga

rehe. A'ereki ġa ojo'jajo'ja judeus'ġa judeus'ġarūive'ġa pavēi. ²³ A'ereki ġa nhaporemō okote'varuhu. Ndohoi ġa Tupana'ġa pyryhetea apiavo. ²⁴ Emo Tupana'ġa omombyry ġa pe. Ga ndokwepygi Tupana'ġa pe. Ga omombyry tehe ġa pe ġa jikogame Jesus Cristo'ġa rehe. A'ereki Tupana'ġa ġa mbopiro'yuka ġandekote'varuhua hugwi. ²⁵ Tupana'ġa ombuhuruka Cristo'ġa yvya koty teremano ġa ndepyga javo. "A'ero po ti nde imombori ġandekote'varuhua ġa hugwi ġa jikogame nde rehe," ei ga Cristo'ġa pe. Cristo'ġa momanoukaramē Tupana'ġa ei: "Tokwaha ti ġa jipyryva. A'ereki ji ġandekote'varuhua momboruka," ei Tupana'ġa. A'ereki Cristo'ġa manoa renonde Tupana'ġa imbogwavetei aherekote'varuhua onhimbaekwahive'yama a'ea rehe. ²⁶ Aġwamo reki Tupana'ġa Cristo'ġa momanoukari ikwahavuka opyryva imomboā ġandekote'varuhua. A'ero nhande ei: Tupana'ġa pyry. Nhande jikogame Cristo'ġa rehe ga nhande mombyryvi no.

²⁷ Xanhimboheteyme tuhē nhande naerū. A'ereki aherembikwatijaragwera rendukaturō ġwaramo rūi Tupana'ġa nhande mombyry. Nurā nhande nianhimbohetei. Nhande jikogame Cristo'ġa rehe ga nhande mombyryvi. ²⁸ Nahā a'ero, a'e ji. Nhandejikoga ġwaramo Cristo'ġa rehe Tupana'ġa nhande mombyryvi. Nhande ikwatijara rendukaturō ġwaramo rūi ga nhande mombyryvi. ²⁹ Judeus'ġa jate rūi e'i Tupana'ġa pe: "Ga ko nhandereuvihava'ġa." Judeus'ġarūive'ġa e'i a'ea ga pe no. ³⁰ Tupana'ġa ko ojipeji. Gaha judeus'ġa mombyry ġa jikogame Cristo'ġa rehe. Ga jitehe judeus'ġarūive'ġa mombyry ġa jikogame Cristo'ġa rehe. ³¹ Ndia'e'i reki nhande: "Ndapyryva'javi aherembikwatijaragwera kiro. Nhandejikoga ġwaramo Cristo'ġa rehe tihenduva'javyme ti a'ea," ndia'e'i nhande. "Timongo hete reki nhande aherembikwatijaragwera. A'ereki a'ea ko pyry," xa'e nhande jupe.

4

Abraãova'ea jikoga Tupana'ġa rehe

¹ Marā Abraãova'ea hako oreramonhava'ea judeus'ġa namonhava'ea? ² Tupana'ġa e'i ahe ve: "Ndepyry hete nde," ei ga Abraãova'ea pe hako. Po aherekokatua rehe Tupana'ġa ei a'ea Abraãova'ea pe, a'ero po Abraãova'ea nhimbohetei hamo. Aherekokatua rehe rūi reki Tupana'ġa ei ahe ve ndepyry hete nde javo. Nurā ahe nonhimbohetei Tupana'ġa pyri hako. ³ Nahā ikwatijara Tupana'ġa mombe'uhava e'i hako:

"Abraão'ġa ojiko Tupana'ġa rehe," e'i.

"Nurā Tupana'ġa ei ga pe:

'Ndepyry hete nde.

A'ereki nde erejiko ji rehe,' ei ga Abraão'ġa pe," e'i ikwatijara Abraãova'ea mombe'gwovo hako.

⁴ Nhande poravykyrame ojipe'ga pe ga imbuhuri itambere'ia nhande ve. Ndia'e'i nhande a'ero: "Ombuhu tehe ga itambere'ia nhande ve." A'ea nhande ndia'e'i. A'ereki nhandeporavykyagwera rehe ga ombuhu nhande ve. ⁵ Emo na rūi nhande ve nhande jikogame Tupana'ġa rehe. A'ereki nhanderekokatua rehe rūi ga nhande mombyryvi. Okote'varuhuve'ġa pe ga ei reki: "Pepyry pe ji rehe pejikogame." Nhandejikoga rehe Tupana'ġa nhande mombyry a'ero.

⁶ A'ea pe jitehe Daviva'ea ei ġandoryva mombe'urame hako. A'ereki Tupana'ġa omombyry ġa ġandekokatua rehe rūi. Daviva'ea e'i nanongara'ġa ndoryva pe a'ero hako.

⁷ "Hory hete ġa," ei ahe.

“A'ereki Tupana'ga omombo hete g'andekote'varuhua ga hugwi,” ei ahe.

⁸“Hory hete ga
Tupana'ga henonha'jave'ymame g'andekote'varuhua rehe,” ei
Daviva'ea.

⁹ Daviva'ea omombe'u g'andoryva a'ero – kiroki ga gwereko gwakwanha pira kytiagwera. Ga jate rūi reki ahe omombe'u. Gandoryva ahe omombe'u no – kiroki ga ndogwerekoi okytiagwera.

Pehepia ko Abraãova'ea a'ero. Xa'e nhande ko: Abraãova'ea jikogame Tupana'ga rehe ga ei ahe ve ndepiry hete nde javo. ¹⁰ Ahejikytiukara renonde reki Tupana'ga ei a'ea ahe ve. Ahe jikytiukarirē rūi ga ei. Ahejikytiukara renonde ga ei ndepiry nde javo, a'e ji. ¹¹ Ahe jikytiukare'ymame vehevi Tupana'ga ei a'ea ahe ve ahe jikogame ga rehe. Aerē ahe jikytiukari. Okytia pyvō ahe hepiukari Tupana'ga omombyryva. Abraãova'ea ypy okytie'ymame ojiko Tupana'ga rehe. Nurā Tupana'ga ei ahe ve: “Ndepyry hete nde.” Aerē ahe javijitehe judeus'garūive'ga ojikytie'yma ojiko Tupana'ga rehe. Nurā Tupana'ga ei ga pe no: “Pepiry hete pe.” Abraãova'ea ypy ojiko Tupana'ga rehe. Aerē judeus'garūive'ga ahe javijitehe ga jikogi ga rehe no. Nurā ga ei nhaneremboypya Abraãova'ea pe. A'ereki ga oho ahe rupi ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe. ¹² Judeus'ga ojikytive'ga na jitehe e'i nhaneremboypya Abraãova'ea pe. Okytia rehe jate rūi ga ei Abraãova'ea pe. Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe ga ei. A'ereki ga oho ahe rupi ojikoga Tupana'ga rehe no. A'ereki Abraãova'ea nhaneremboypya ojikytiukare'ymame vehevi ojiko Tupana'ga rehe.

Tupana'ga nhi'igagwera Abraãova'ea pe

¹³ Muya Tupana'ga ei Abraãova'ea pe hako: “Amondo pa po ti ji ojipe'ga yvya pe me nehē tapereko pa ti nehē,” ei ga Abraãova'ea pe. Abraãova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga ei no tamondo ti pe me javo. Ga nde'i ga pe: “Abraãova'ea gwendu katu Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurā po ti tamondo gayvya pe me.” A'ea Tupana'ga nde'i ga pe. Ahe jikogame Tupana'ga rehe ga ahe mombyryvi. A'ea rehe Tupana'ga ei ga pe: “Tamondo ti gayvya pe me nehē,” ei ga. ¹⁴ Po Tupana'ga imondoi pyryva'ea ga pe aheremimbo'eagwera rendukaturo gwaramo hamo, a'ero po g'ajikoga gwaramo rūi ga imondoi hamo. Ojiko tehe po ga a'ero. Tupana'ga po e'i tehe ga pe a'ero: “Pejikoga gwaramo ji rehe ti ji imondoi pe me nehē.” Aheremimbo'eagwera rendukaturo gwaramo rūi Tupana'ga imondoi a'ero. ¹⁵ A'ereki ga nohendukatupavi jipi. Hendukatupave'ymame aheremimbo'eagwera Tupana'ga imbohahyi ga pe. Ga herekoe'ymame ombo'eagwera Tupana'ga nde'i ga pe: “Napehendukatui pembo'eagwera.” A'ereki ga ndogwerekoi. Ga herekome ombo'eagwera ga imbohahyi ga pe ga hendukatue'ymame.

¹⁶ Tupana'ga e'i reki: “Tamondo ti ga pe g'ajikoga gwaramo ji rehe,” ei ga. “Nurāro gwaramo ji imombyrytehei ga pe togwerekoi pa katu tuhē ti ga nehē,” ei Tupana'ga. Ga pe ga ei – kiroki ga ojiko ga rehe Abraãova'ea ja. Omondo po ti ga ga pe jate rūi a'ero – kiroki ga gwendu katu Moisésva'ea remimbo'eagwera. Jara'ga pe po ti Tupana'ga imondoi no ga jikogame ojihe Abraãova'ea ja. Ahe ve nhande xa'e pa a'ero nhaneremboypya. A'ereki Abraãova'ea ypy ojiko Tupana'ga rehe.

¹⁷ Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'igagwera Abraãova'ea pe no. “Ogwyogwryi pe po ti he'yjuhuve'ga ei nde ve nehē:
‘Abraãova'ea ko nhaneremboypya,’ e po ti ga nde ve nehē,” e'i ikwatijara
Tupana'ga nhi'igagwera mombe'gwovo.

“Na tuhē,” ei Tupana'ga. Tupana'ga rehe Abraãova'ea jikogi. Gaha ombogwera omanove'ga. Onhi'iga pyvō ga imbojihuvi mbatera. Hekoe'ymame ga imbojihuvi. Ga rehe Abraãova'ea jikogi.

¹⁸ Igwete Abraãova'ea heroviari Tupana'ga nhi'iga. “Ogwyogwyri pe po ti he'yjuhuve'ga epavi nhaneremboypya ji ve nehē,” ei ahe. “A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: 'He'yjuhu po ti nerymymino'ga nehē onhimongyavo nehē,' ei ga,” ei ahe. “Na tuhē po ti a'ero nehē,” ei ahe. Emo a'ea rupi ko Abraãova'ea ixava'e hete. ¹⁹ Cem anos gwerevi ahe ombo'a kwara ojihe. Igwete Abraãova'ea ei: “Jixava'e hete ji kiro novīa,” ei ahe. “Sarahēa na jitehe no,” ei ahe. “Nanongara'ga ko ndata'ya'rjavi jipi,” ei ahe novīa. Emo ahe ojikojikio tuhē Tupana'ga rehe. ²⁰ Ahe nde'i: “Tupana'ga e'i tehe ji ve he'yjuhu po ti nerymymino'ga javo ji ve,” nde'i ahe. “Marā'ngu po ti ji ra'yramo kiro nehē?” nde'i ahe. Ojiko hete ahe Tupana'ga rehe ga mboheteavo. ²¹ “Tupana'ga e'i ji ve,” ei ahe. “Gwembi'ea rupi katu po ti ga rekoji ji rerekovo nehē. A'ereki ga ipopoaka gwembi'ea rupi ogwovo,” ei ahe. ²² Nurā Tupana'ga ei ahe ve a'ero: “Pryr hete Abraãova'ga. A'ereki ga ojiko hete ji rehe,” ei ga.

²³ Tupana'ga okwatijaruka a'ea Abraãova'ea mombe'gwovo. Ahemombyryva jate rūi Tupana'ga omombe'u. ²⁴ Nhande mombryvva'gwama ga omombe'u no. A'ereki nhande xajiko ga rehe no – kiroki ga ombogwera nhandepojykaharete'ga Jesus'ga gamanoa hugwi. ²⁵ Okwava'eguka na'ē Jesus'ga yvyakotyve'ga po pe ga momanomouka nhanderekote'varuhua rehe. Aerē Tupana'ga ga mbogweravi tomombryr ty ga ga javo nhande ve.

5

Pepyry pe, ei Tupana'ga

¹ Nhande jikoga gwaramo ga rehe Tupana'ga e'i nhande ve: “Pepyry hete pe,” ei ga. Nurā nhandepy'a rukatui Tupana'ga rehe. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga omano nhanderekote'varuhua momboa nhande hugwi. ² Nhande jikogame ga rehe Cristo'ga ikwahavukahetei nhande ve Tupana'ga remimombryryva. A'ereki Tupana'ga omombryr nhande ve jipi. Nhanderory hete nhande no. A'ereki nhande xa'e: Tupana'ga ruvihavuhetea rupi po ti nhande rekoji nehē. ³ Nahā no, nhanderory nhande mbatera rahya rehe no. A'ereki hahyrame nhande ve xanhimboita nhande nhanenhimomiranama. ⁴ A'ero Tupana'ga ei nhande ve: “Pepyry tuhē pe penhimomiranama.” Ikwahavame Tupana'ga nhi'iga koji'i nhande ei a'ero: Aerē po ti nhande rekoji Tupana'ga ruvihavuhetea rupi nehē. ⁵ A'ea erame nhande ndiroviatehei. A'ereki Tupana'ga py'a ja ko nhande. Tupana'ga ombuhu gwa'uva nhande pyri. Gara'uva okwahavuka nhande ve Tupana'ga remiarōa a'ero.

⁶ Nhande niandepopoakari nhanenhibopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi ikwehe. Aerē Tupana'ga ei raikwehe: “Kirogwe oho japiavo. Kirogwe po ti Cristo'ga manoi okote'varuhuve'ga ndepyga nehē,” ei ga. A'ero Cristo'ga manoi tuhē nhande repyga raikwehe. ⁷ Nhanderovai jate nhande niamanoi te ojipe'ga ndepyga okokatuve'ga ndepyga vehevi. Nhande ndia'ei gwerevi: “Amano po ti ji pyryheteve'ga repyga.” ⁸ Tupana'ga ki a'e te nhande atyvi. Ga nhande arō hete. Gwepiuka ga gwemiarōa gwa'ya'ga momanorame. A'ereki nhande rekote'varuhurame Cristo'ga omano nhande repyga.

⁹ Cristo'ga manoro gwaramo Tupana'ga ei nhande ve kiro: “Pepyry pe.” A'ero po ti na tuhē nehē no. Nhande mombryryva gwaramo po ti Cristo'ga nhande mbopiro'yi Tupana'ga monha'nga hugwi. A'ero po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhanderekote'varuhugwera rehe nhande

mondove'y hahyva'ea ruvihava pype nhande manorame nehẽ. ¹⁰ Nhande xako te'varuhu ypy Tupana'ga pe. Emo Cristo'ga manoro gwaramo Tupana'ga ojirekokatuuka nhande ve. A'ero po ti na tuhẽ nehẽ no. Tupana'ga ojirekokatuuka nhande ve kiro. A'ero po ti Cristo'ga okojiro gwaramo nhande rerekokatui nehẽ no. ¹¹ Nahã no, nhanderory hete nhande Tupana'ga rehe no. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojkaharete'ga gwerekokatuuka Tupana'ga kiro nhande ve.

Adãova'ea reaporogitaagwera ikwahy nhande rehe

¹² Nahã a'ero. Adãova'ea oko te'varuhu ypy vyva koty hako. Nurã ahe manoi. Nahã yvyakotyve'ga manombavi okote'varuhupava gwaramo. ¹³ Moisésva'ea remimbo'ea renonde yvyakotyva'ea oko te'varuhu pa. Emo Tupana'ga nde'i ahe ve: "Pe napehendukatui Moisésva'ea remimbo'eagwera." A'ereki Moisésva'ea nombo'ei ve ahe. ¹⁴ Emo a'ea rupi Moisésva'ea remimbo'ea renonde ahe manomanombavi Adãova'ea py'rovova'ea. Adãova'ea nonhi'po'ruui Tupana'ga okote'varuhuavo. Adãova'ea rekote'varuhua atyvi reki jarava'ea rekote'varuhua novã. Emo ahe omanomanomba a'ea rupi.

Cristo'ga reaporogita ikwahy tuhẽ nhande rehe

Adãova'ea reaporogita ikwahy nhande rehe. A'ea nhande mbo'e aerẽve'ga rehe Cristo'ga rehe. A'ereki Cristo'ga reaporogita ikwahy jitehe nhande rehe no. ¹⁵ Emo ojoatyvi reki Adãova'ea Cristo'ga pavẽi. A'ereki Adãova'ea oko te'varuhu. Cristo'ga ki a'e te pyry nhande ve. Adãova'ea ojipejiva'ea oko te'varuhu. A'ero nhandere'yjuhua rekote'varuhui nhanemanomanomo. Tupana'ga ki a'e te omomyry nhande ve. A'ereki ga nhandere'yjuhua mombyrymyryvuka Jesus Cristo'ga pe ojipejive'ga pe. Jesus Cristo'ga reaporogita ikwahy tuhẽ nhande rehe a'ero ga imomyryvame nhande ve. ¹⁶ Ojoatyvi tuhẽ Adãova'ea Tupana'ga pavẽi. Adãova'ea rekote'varuhurẽ Tupana'ga ei ahe ve: "Ereko te'varuhu nde." A'ero ga ei nhande ve nhapremo: "Peko te'varuhu pe." Emo nhandere'yjuhua rekote'varuhurẽ Tupana'ga ei reki nhande ve: "Pepyry hete pe." A'ereki ga omomyry tehe nhande ve. ¹⁷ Nhande xamanomanomba ojipejiva'ea rekote'varuhuro gwaramo. Emo ojipejive'ga pyryva Jesus Cristo'ga pyryva ikwahy tuhẽ nhande rehe nhande mbohuvihavuhuavo. A'ereki nhande jikogame ga rehe Tupana'ga omomyry hete nhande ve. Igwete ga nhande mombyryvi. A'ero Jesus Cristo'ga nhande mbohuvihavuhui a.

¹⁸ Adãova'ea rekote'varuhuro gwaramo Tupana'ga ei nhande ve: "Peko te'varuhu pa pe yvyakotyva'ero." Emo Cristo'ga opyryva gwaramo omano nhande repyga. Nahã ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi nhande mongoheteavo. ¹⁹ Adãova'ea nohendukatui Tupana'ga nhi'iga. A'ero nhande rekote'varuhupavi kiromo. Jesus Cristo'ga ki a'e te gwendu katu Tupana'ga nhi'iga. A'ero Cristo'ga nhandere'yjuhua mombyryvi kiromo.

²⁰ Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga Moisésva'ea pe hako tokwaha ti ga okote'varuhua javo. Ikwahavame Tupana'ga nhi'iga koji'i tehe ga ndekote'varuhui jipi. Emo ga ndekote'varuhuheterame Tupana'ga imomyryheteheitei ga pe. ²¹ Nahã ji ei a'ero. Nhanderekote'varuhua ikwahy nhande rehe nhanemanoagwama nhande mondovouka hahyva'ea ruvihava pype. Emo Tupana'ga remimomyryva ikwahy jitehe nhande rehe no. A'ereki Tupana'ga nhande mombyry hete. A'ero po ti ga nhande mongoukari ojipyri nehẽ. Jesus Cristo'ga pe nhandepojkaharete'ga pe po ti ga nhande mongoukari yvagi pe avuïrama nehẽ.

6

Nhandepiro'y nhande nhanderekote'varuhua hugwi

¹ Marā po ti a'ero nehē? Pe'ji po pe: “Xako te'vate'varuhu po nhande hamo. A'ero po ti koji'i Tupana'ga imombyrymbyryhetei nhande ve nehē,” pe'ji tehe po pe a. ² Na rūi, a'e ji. Kiroki ahe omano – ahe ndokote'varuhua'javi. Ahe javijitehe po nhande ndiakote'varuhua'javi hamo. ³ Ndapekwahavi pe naerū? Cristo'ga omano tambopiro'y ga gandekote'varuhua hugwi javo. Nhandehimobatizaukarame Cristo'gareheva'ero nhande ei a'ero: “Cristo'ga nhande mbopiro'y nhanderekote'varuhua hugwi omanorame,” xa'e nhande. ⁴ Cristo'ga manorame ga ga tymi a'iti ahe omano javo. Nhandehimobatizaukarame nhande ei: “A'iti Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi omanorame,” xa'e nhande. Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi taheaporogita pyahu ti ga javo. Tupana'ga nhanderuvete'ga opopoakahetero gwaramo Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi ga mongopyahuavo. Nahā po nhanderekoagwama ipyahuro nohō hamo.

⁵ Cristo'gareheva'ero nhande rekoi nhandejikoty'a ga pavēi. Nurā Cristo'ga manoro gwaramo nhande ei xakote'varuhua'javyme ti javo. Na jitehe gareheva'ero nhande reaporogitapyahuro gambogwerava gwaramo.

⁶ A'ero nhande ei: Omanorame yva rehe Cristo'ga imombigi nhandereaporogitaymyana tipopoakara'javyme ti gandekote'varuhua ga ndehe javo. “Tipiro'y ti ga jugwi,” ei ga. ⁷ A'ereki omanorame ahe ipiro'y okote'varuhua hugwi. Ahe javijitehe po nhande piro'yramo nhanderekote'varuhua hugwi Cristo'ga manorame.

⁸ Cristo'gareheva'ero nhande piro'yramo nhanderekote'varuhua hugwi Cristo'ga manoro gwaramo. Nurā nhande ei no: Cristo'gareheva'ero po ti nhande reaporogitapyahuro ga rekojiro gwaramo. ⁹ A'ereki Cristo'ga okwera omanoa hugwi. Nomanoa'javi po ti ga nehē. Gamanoa po ti ndopojoykaukara'javi ga nehē. ¹⁰⁻¹¹ Nhanderekote'varuhua rerekovo Cristo'ga manoi ojipeji. Omanoro gwaramo ga ndogwerekoa'javi nhanderekote'varuhua a'ero. A'ereki ga omano hete jugwi. Pe'ji ti a'ero: “Cristo'gareheva'ero gwaramo xakote'varuhua'javyme ti nhande,” pe'ji ti. Agwamo reki Cristo'ga rekoi Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Pe'ji ti a'ero: “Na jitehe nhande xako Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe Jesus Cristo'gareheva'ero gwaramo,” pe'ji ti.

¹² Tipopoakaryme ti pe ndehe pendekote'varuhua tapekoyme ti penhimimbotate'varuhua rehe nehē. ¹³ Tapenhikwava'egi ti pejeaporogitate'varuhua pe pejikote'varuhuavo. Ymya pe ndeaporogitate'varuhuro jipi. Agwamo ki pe a'e te pe ndeaporogitapyahuro. Penhikwava'ē ti Tupana'ga pe a'ero xako katu ti javo. ¹⁴ Pendekote'varuhua ti tapepojoykavyme pe nderekovo a'ero. A'ereki Moisés'va'ea remimbo'eagwera rupi rūi pe peko kiro. Agwamo ki pe a'e te peko Tupana'ga remimombyryva rupi. A'ereki Tupana'ga omombyry pe me pe mbopiro'yavo pendekote'varuhua hugwi.

Xanhikwava'ē ti Tupana'ga pe

¹⁵ Pe'ji po pe ji ve a'ero: “Marā naerū? A'iti nhande rekoi Tupana'ga remimombyryva rupi kiro. Nhanderekoa'jave'ymame Moisés'va'ea remimbo'eagwera rupi xako te'varuhu naerū?” pe'ji tehe po pe ji ve. Na rūi te! a'e ji. ¹⁶ Ndapekwahavi pe naerū? Nahā a'ero. Po pe ei ojipe'ga pe: “Anhikwava'ē ji nde ve neremimbotarimova'ea rehe ji tako javo.” Pe'rame a'ea garemimbotarimova'ea rehe tuhē po pe ndekoi a'ero peji'piro'ye'ymamo

ga hugwi. Na jitehe penhikwava'egame pejeaporogitate'varuhua pe po pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi. A'ero pemanorame po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. Penhikwava'egame Tupana'ga pe garemimbotarimova'ea rehe tuhẽ po pe ndekoi. A'ero po ti ga pe mombryryvi nehẽ.

¹⁷ Ymya pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi raikwehe. Aerẽ reki pe hendukatuhetei penhimbo'ea. Nurã ji ei kiro Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde ġa mboheaporogitapyahuavo." ¹⁸ Tupana'ga pe mbopiro'y pendekote'varuhua hugwi. Igwete pe nhikwava'egi ga pe pejikokatuavo.

¹⁹ A'ea ji imombe'ukatui pe me tonhimimyme ti pe me javo. A'ereki pe ndapekwahakatui a. Ymya pe nhikwava'egi pejeaporogitate'varuhua pe xako te'varuhu javo. "Xako te'vate'varuhu paravuhu ti," pe'e pe raikwehe. Agwamo ti penhikwava'ẽ Tupana'ga pe xako katu javo. Pe'ji ti: "Xako katu kiro Tupana'gareheva'ero."

²⁰ Ymya pepiro'yeymame pejikote'varuhua hugwi pe ndapekokatui. ²¹ Ndapyryva'uvi reki pe me pe ndekote'varuhurame raikwehe. Agwamo pe ndapepoyjayjaruhui pejikote'varuhuagwera rehe. Aherekote'varuhua po ahemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype. ²² Emo Tupana'ga pe mbopiro'y kiro pendekote'varuhua hugwi pe mongovo ojiheva'ero. Pyry tuhẽ pe me pe ndekorame Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ea po ti pehoagwama yvagi pe nehẽ. Pevu po ti pe ndekoi Tupana'ga pyri avuirama nehẽ. ²³ Aherekote'varuhuagwera kwepykava ko hahyva'ea ruvihava pype. Emo Tupana'ga omombryry tehe nhande ve. Nhande mongo po ti ga ojipyri yvagi pe avuirama nehẽ. A'ereki nhande xajikoty'a Jesus Cristo'ga pavẽi nhandepojykaharete'ga pavẽi.

7

Nhandepiro'y nhande aheremimbo'eagwera hugwi

¹ Nhiirũ, pekwaha pe nhanemogita. Tihendu katu nhande morogita nhandekovo jipi. Nhanemanorame reki nhandepiro'yro jugwi. A'ea pe pekwaha pa no. ² Nahã kunhangwera'ga pe a'ero hambirekove'ga pe. Ganembireko'ga manoe'ymame morogita e'i ġa pe topohiryme ti ġa gwembireko'ga hugwi. Ganembireko'ga manorame kunhangwera'ga piro'yro jugwi. ³ Po hẽarembireko'ga manoe'ymame hẽa ojipe'ga rerekovo, a'ero po nhande ei hẽa pe: Ite'varuhu hẽa ojipe'ga rerekovo. Po hẽarembirekova'ea manorẽ hẽa ojipe'ga rerekoi, a'ero morogita nde'i hẽa pe hẽa ga rerekorame. A'ereki hẽa ipiro'y a'ea hugwi.

⁴ Na jitehe pe pepiro'y Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi Cristo'ga manoro gwaramo. Kiro pe peko Cristo'ga reheva'ero - gaha ko Tupana'ga ombogwera gamanoa hugwi. Cristo'gareheva'ero xako katu Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nhandekovo jipi. ⁵ Ymya nhande rekouhui nhanenhimimbotarimova'ea rehe ikwehe. A'ero Moisésva'ea remimbo'eagwera i'ei nhande ve novia: "Tapekote'varuhui ti." Hendukatue'yma reki koji'i nhande rekote'varuhupotaruhui. Nhanderekote'varuhua po nhanemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novia. ⁶ Ymya nhande ei: "Tihendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijara. Nahã nhande nhimombryryvi Tupana'ga pe," xa'e nhande ikwehe novia. Emo nhande ndia'ea'javi a'ea kiro. A'ereki Tupana'ga nhande mbopiro'yi Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. Agwamo nhande rekoi tuhẽ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporogita pyahu.

Aheremimbo'eagwera okwahavuka nhanderekote'varuhua

⁷ Marā a'ero? Pe'ji po pe: "Ite'varuhu Moisésva'ea remimbo'eagwera naerū?" Na rūi, a'e ji pe me. Aheremimbo'eagwera okwahavuka reki ji ve jirekote'varuhua. A'reki e'i: "Tapepotaruhui ti ojipe'ga mbatera," e'i aheremimbo'eagwera nhande ve. A'ero ji ei: Ako te'varuhu reki ji Tupana'ga pe ji ipotaruhurame gambatera. Aheremimbo'eagwera i'ee'ymame po ji ndakwahavi a'ea hamo. ⁸ A'reki: "Tapepotaruhui ti gambatera," e'i. Ikwahavame reki a'ea koji'i thehe reki ji ipotaparavuhui jirekote'varuhuro gwaramo. Herekoe'ymame aheremimbo'eagwera po ndiukwahavi nhanderekote'varuhua hamo. ⁹ Ymya ikwahakatie'ymame aheremimbo'eagwera ji etehei: "Jipyry hete ji." Ikwahaveterame aheremimbo'eagwera a'e te ji rekote'varuhupotari tuhē reki. ¹⁰ "Nhimanorame po ti ji hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē," a'e ji.

Ymya Tupana'ga ei Moisésva'ea pe hako: "Embo'e ti ga nhinhi'iga rehe," ei ga. "Hendukaturame neremimbo'ea po ti ga ndekoi ji pyri nehē," ei Tupana'ga ahe ve novīa. Emo ji ikwahavame aheremimbo'eagwera ji a'e: "Aho po ti ji hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē," a'e ji jiiive. ¹¹ Jirekote'varuhuro gwaramo ji nhimoandyandi na'ē. Aheremimbo'eagwera e'irame tapekote'varuhui javo koji'i thehe reki ji ako te'varuhu pota a'ero. Nahā jirekote'varuhua po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novīa.

¹² Pyry hete reki Moisésva'ea remimbo'eagwera. A'reki Tupana'ga ahe mbo'eukari onhi'iga rehe Moisésva'ea pe. Aheremimbo'eagwera okokatukwahavuka pa nhande ve. ¹³ Ji nda'ei reki aheremimbo'eagwera pe: Pyryheteve'ea po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novīa. Ji nda'ei tuhē a'ea. Nahā ji ei: Jirekote'varuhua po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novīa, a'e ji. Aheremimbo'eagwera pyryheteve'ea e'i nhande ve: "Peko katu ti," e'i. Jirekote'varuhuro gwaramo tegwete reki jirekokatuhava a. A'ero ji ei: Aho po ti ji hahyva'ea ruvihava pype nehē, a'e ji. Jirekote'varuhua ji mbo'e reki hendukatuukare'yma ji ve pyryheteve'ea. Jukwaha reki a'ero. Ite'varuhu ko jirekote'varuhua a. Ikwahavame aheremimbo'eagwera a'ero nhande nhimombaragwahavi nhanderekote'varuhua rehe ite'varuhu hete javo jupe.

Ako katu pota ji novīa, ei Paulova'ea

¹⁴ Tupana'ga nhande mbo'euka Moisésva'ea pe hako toko ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe javo. Emo vvyakotyva'ero ji ako nhiremimbotarimova'ea rehe. A'ero ji ndajipiro'yi tuhē jirekote'varuhua hugwi. ¹⁵ Marā ji rekoī naerū? a'e ji jitekovo. A'reki jirekokatupotaramē ji ndakokatui tuhē. Ji rekote'varuhupotare'ymame ji rekote'varuhui tuhē. ¹⁶ Po ji rekote'varuhui jirekote'varuhupotare'ymame, a'ero po ji ei: Pyry tuhē Moisésva'ea remimbo'eagwera tapekote'varuhui ti javo. ¹⁷ Ji rūi reki anhimongo te'varuhu. Jite'varuhua jipy'a pe ji mongo te'varuhu. ¹⁸ Ji ako katu pota novīa. Emo tegwete reki jirekokatuhava. Nurā ji nhimombaragwahahetei jipyryve'yma rehe jipy'a pe. ¹⁹ Jirekokatupotaramē ji ndakokatui reki. Ji rekote'varuhupotare'ymame ji rekote'varuhui reki. ²⁰ Po ji rekote'varuhui jirekote'varuhupotare'ymame, a'ero po ji rūi anhimongo te'varuhu. Jite'varuhua jipy'a pe ji mongo te'varuhu.

²¹ Nahā ji ve a'ero jipi. Ji ako katu pota novīa. Emo ji akote'varuhue'ymi reki. ²² Jireaporogita pe ji rekoī Tupana'ga remimbo'ea rehe novīa. ²³ Emo ji anhimombaragwaha jireaporogitate'varuhua rehe no. A'ea gwovahoguhu jireaporogitapyryva jipi. Tegwete a'ero jirekokatuhava. A'reki jireaporogitate'varuhua nanhimbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi. ²⁴ Ndavy'ari

hete ji a'ero! Ma'ga po ti ji mbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi? a'e ji. A'ereki a'ea nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype. ²⁵ Tupana'ga jate, a'e ji. Gaha ji mbopiro'yuka jugwi Jesus Cristo'ga pe nhandepojykaharete'ga pe. Piry hete Tupana'ga ji ve.

Nahā ji rekoī a'ero. A'e ko ji novīa: Jihi tako Tupana'ga remimbo'ea rupi. Emo jireaporogitate'varuhuro gwaramo ji rekote'varuhui.

8

Tupana'ga ra'uva ojikoty'a nhande pavēi

¹ Jesus Cristo'ga pavēi nhandekovo gwaramo Tupana'ga nde'i kiro nhande ve: "Peho po ti pe hahyva'ea ruvihava pype nehē." Nde'i ga kiro nhande ve. ² A'ereki Tupana'ga ra'uva ji mbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi. A'ero ji ndahoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tupana'ga ra'uva jitehe nhande mboheaporogita pyahu Jesus Cristo'ga pavēi nhandekovo gwaramo. ³⁻⁴ Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i nhande ve novīa: "Peko katu ti." Emo nhande ndiakokatui reki nhandeaporogitate'varuhuro gwaramo. Aheremimbo'eagwera rendukatua nianemongokatui. Tupana'ga reki nhande mongokatuuka. Ga ombuhuruka gwa'yra'ga yvya koty raikwehe. Nhande ja gara'yra'ga rekoī yvyakotyva'ero okote'varuhuve'ga ja novīa. Emo ga ndokote'varuhui'i okokatuavo. A'ero Tupana'ga Cristo'ga momanoi nhandeaporogitate'varuhua rehe tamombo yvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. Nahā ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi toko katu ti ga javo. "Ombopiro'yrame gandekote'varuhua hugwi po ti ga hendukatui Moisésva'ea remimbo'eagwera nehē aherekokatua momba'uhava," ei Tupana'ga. A'ereki nhande ndiakoi kiro nhaneremimbotarimova'ea rehe. Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe jate nhande rekoī a.

⁵ Kiroki ga oko gwemimbotarimova'ea rehe - gwemimbotara rehe ga ndeaporogitae'ymi. Kiroki ga oko Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe - gara'uva remimbotara rehe ga ndeaporogitae'ymi.

⁶ Gweaporogitarame gwemimbotara rehe jipi po ti ga hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Gweaporogitarame Tupana'ga ra'uva remimbotara rehe jipi ga ndekopyahui. Onogatu gapy'a. Aerē po ti ga ndekoī Tupana'ga pyri avuirama nehē no. ⁷ Gweaporogitarame gwemimbotara rehe jipi ga ndokoi Tupana'ga rehe a'ero. Ga nohendukatui ganhi'iga. A'ereki tegwete ga pe garendukatuhava. ⁸ Ga ndekorame gwemimbotarimova'ea rehe jipi tegwete Tupana'ga nhimohema ga ndehe.

⁹ Oro pe, po Tupana'ga ra'uva jikoty'ari pe pavēi, a'ero po pe ndapekoī penhimimbotarimova'ea rehe jipi. Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe po pe ndekoī jipi. Cristo'ga ra'uva jikoty'are'ymame ga pavēi po ga Cristo'gareheve'ga rūi. ¹⁰ Pendekote'varuhuro gwaramo po ti penda'oa manoi nehē novīa. Po Cristo'ga jikoty'ari pe pavēi a'ero po penda'uva rekopyahui. A'ereki Tupana'ga pe mombyry pe nderekovo. ¹¹ Tupana'ga ra'uva Jesus Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi raikwehe. Po gara'uva jikoty'ari pe pavēi, a'ero po ti Tupana'ga jitehe penda'oa mbogweravukari gwa'uva pe nehē pema'noa hugwi nehē. A'ereki gara'uva ojikoty'a pe pavēi.

¹² Nhiirū, nahā po nhande rekoī a'ero hamo. Xako po nhande Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe hamo. Ndiakoa'javi po nhande nhanenhimimbotarimova'ea rehe hamo. ¹³ Pe ndekorame penhimimbotarimova'ea rehe po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē. Pe'ji po pe hamo: "Tupana'ga ra'uva nhande pokoga gwaramo po ti nhande pohiri nhanderekote'varuhua hugwi." Po pe ei a'ea, a'ero po pe ndekopyahui. ¹⁴ Kiroki

ga ombopogwe Tupana'ga ra'uva – gahā Tupana'ga ra'yramo oko. ¹⁵ Myya pe ndapepiro'yi pejikyhyjia hugwi raikwehe. Emo Tupana'ga ra'uva urame pe pyri pe mbopiro'yi jugwi. Nurā pe ndapekyhyjia'javi kiro. Gara'uva pe mongo Tupana'ga ra'yramo pe mbo'eavo. Nurā nhande ei Apī nhanderu-vete'ga pe Tupana'ga pe. ¹⁶ Nhande ko Tupana'ga ra'yramo, xa'e nhande. “Pohi tuhē pe'ji,” e'i Tupana'ga ra'uva nhande ve no. ¹⁷ Gwa'yra gwaramo po ti Tupana'ga imbuhuri pyryva'ea nhande ve nehē. Jesus Cristo'ga pavēi po ti nhande herekoi pyryva'ea nehē. A'ereki ga pavēi nhande xako. Hahy ga pe ga ruvame yvya koty. A'ero hahy nhande ve no. Po nhande ikwahavi hahya kiro Cristo'ga pavēi, a'ero po ti ga imbuhurukari gwuvihavuhua nhande ve nehē no.

Pyry hete po ti nhande ve nehē

¹⁸ Agwamo nhande ikwahavi hahya. Aerē po ti Tupana'ga ikwahavukari gwuvihavuhuhetea nhande ve nehē. A'ero ji ei: Hahy'i reki kiro nhande ve. Emo po ti pyry hete hete tuhē nhande ve nehē Tupana'ga ikwahavukarame gwuvihavuhuhetea nhande ve nehē. ¹⁹ Tupana'ga po ti gwa'yra'ga nduvihavuhua mboukwahahetei nehē no. Nurā yvagipeva'ea yvyakotyva'ea Tupana'ga rembiapoa nhaporemo e'i kiro: “Tupana'ga po ti tomboukwaha tuhē gwa'yra'ga nduvihavuhua nehē,” e'i. “A'ea nhande tipota hete,” e'i pa Tupana'ga rembiapoa. ²⁰⁻²¹ A'ereki Tupana'ga ombote'varuhu gwembiapoa ahe rekote'varuhurame hako. Garembiapoa remimbotarimova'ea rehe rūi Tupana'ga ombote'varuhu. Gwemimbotarimo ga ombote'varuhu a'ea novīa. Emo ga e'i: “Aerē po ti nhirembiapoa ipiro'yro ijuga hugwi nehē,” ei Tupana'ga. “Jira'yra'ga piro'yrame po ti pyryhetero ga pe nehē,” ei ga. “Na jitehe po ti pyryvamo nhirembiapoa pe nhaporemo opiro'yrame nehē no,” ei Tupana'ga hako.

²² Tikwaha nhande tiruahūa jupe kiro. Kunhangwera'ga pe tiruahū no gwa'yra'ga mbo'agwerīrame. A'ereki hahy pa ga pe. Na jitehe Tupana'ga rembiapoa pe nhaporemo kiromo jate vehevi tiruahūramo. ²³ Garembiapoa pe jate rūi reki tiruahū. Nhande ve na jitehe hahypavamo kiro no. Igwete nhande ei tiruahū kiro nhande ve javo. Emo po ti Tupana'ga nhande mboukwahavi gwa'yramo nehē. Ombopiro'y po ti ga nhandera'oa ite'varuhuva'ea hugwi. A'ea nhande tipotarahi imboha'uva. Tupana'ga omombyryvypy nhande ve gwa'uva mbuhua nhande pyri ikwehe. A'ero nhande ei: Aerē po ti Tupana'ga imombyryva'javi nhande ve nehē, xa'e nhande. ²⁴ Nhandejikogame Jesus'ga rehe nhande ei ikwehe: “Aerē po ti Tupana'ga imbuhuri nhandera'opyahua nhande ve a'ero nehē,” xa'e nhande. Po ga imbuhuripei nhande ve, a'ero po nhande ndia'ei: “Ombuhu po ti ga nhande ve nehē.” A'ereki ga ombuhuripe. ²⁵ Emo herekoe'ymame nhande xa'e: “Aerē po ti nhande herekoi nehē.” Imboha'uva gwaramo nhande nhimomiranami hahya pe a'ero.

²⁶ Nhande nhimomiraname'ymame Tupana'ga ra'uva nhande pokogi no. Nhande ndikwahavi nhanenhi'igame Tupana'ga pe marā po ti ji ei ga pe javo. Tupana'ga ra'uva ki a'e te onhi'ī Tupana'ga pe gareheve'ga ndepyga. Inhi'īga ko ahepytuhemahivuhua ja. Nhande nimombe'ukwahavi a'ea. ²⁷ Tupana'ga ki a'e te okwaha. Ga okwaha nhandereaporogita. Ga okwaha gwa'uva nhi'īga no a'ea pe jira'uva ei javo. A'ereki Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe gara'uva rekoi onhi'igame ga pe nhande repyga.

²⁸ Nhande xako hete Tupana'ga rehe. A'ero Tupana'ga nhande pokogi mbatera rahya mombypypava nhande ve. Ojikwe vehevi ga ei nhande ve: “Pe ko jireheva'ea tapeko ti nhiremimbotarimova'ea rehe,” ei Tupana'ga. ²⁹ A'ereki myya Tupana'ga nhande mo'emo'ē ojive. “Ga po ti jireheva'ero,”

ei ga, “jira'ya'ga ja ti ga toko javo,” ei Tupana'ga hako. “He'yjuhu po ti ga gairūramo onhimongyavo nehē,” ei ga. “Jira'ya'ga ja po ti ga ndekoi ganduvihavuhuhetero ti ga toko nehē,” ei Tupana'ga hako. ³⁰ Ymya Tupana'ga ei a'ero toko ti ga jireheva'ero javo. A'ero ga ei jireheve'ga nhande ve. A'ero ga nhande mombryyvi nhande rerekovo. A'ero ga ei: “Gwereco po ti ga jiruvihavuhua ji pavēi nehē no,” ei Tupana'ga nhande mombe'gwovo.

Tupana'ga py'a ja ko nhande

³¹ Nahā a'ero. Tupana'ga nhande repygame nianemovahi'avi a'ero. ³² Tupana'ga nhande repyga nokate'ymi gwa'ya'ga rehe. A'ereki ga nde'i gwa'ya'ga pe: “Terehoi ti emanomo ga ndepyga,” nde'i ga. Ga gwa'ya'ga mbuhuruka tuhē reki vyva koty tomano ti ga ga ndepypava javo. Gwa'ya'ga ga ombuhuruka nhande pyri raikwehe. Ombuhu pa po ti ga pyryva'ea nhande ve a'ero nehē. ³³ Tupana'ga e'i nhande ve gwemimo'ēharamo: “Pepyry hete pe kiro,” ei ga. Nimbojahavi nhande ve a'ero. ³⁴ Nda'ekavi nhande ve pejeaporogita te varuhu pe javo. Jesus Cristo'ga nde'i a'ea nhande ve. A'ereki ga omano nhande repyga tamombo gandekote'varuhua javo. Tupana'ga ga mbogwera reki ga mongovo ojipyri yvagi pe tambohete ti ga javo. Cristo'ga nhande repy kiro onhi'iga Tupana'ga pe a'ero. ³⁵ Cristo'ga nhande arōhetei nhande rerekovo jipi. Nimombikavi Cristo'ga remiarōa. Hahyrame nhande ve ga nhande arō. Hekoteherame nhandepy'a ga nhande arō. Ga ndekote'varuhurame nhande ve Cristo'ga nhande arō. Ty'ara nhande jukaheterame ga nhande arō. Nhande herekoe'ymame mbatera ga nhande arō. Nhande manogwerirame ga nhande arō. Ga nhande jukarame ga nhande arō. Nimombikavi tuhē Jesus'ga remiarōa. ³⁶ Aherembikwatijara omombe'u no. Omombe'u ahenhi'iga Tupana'ga pe hako.

“Ore ndereheva'ero gwaramo
ga ore juka pota jipi,” ei ahe.

“Ore ko ovelhas ja ga pe
ga ore jukapotarame,” ei ahe ikwatija hako.

³⁷ Nhanembovy'are'ya'ea nhaporemo ndikwahyi nhande rehe. Xanhi-momirana nhande jupe. A'ereki Cristo'ga nhande mbopopoaka nhanenhi-momiranama rehe. Ga nhande arō hete. A'ero koji'i nhande roryroryhetero nhandejikoga ga rehe. ³⁸ A'e hete ji: Nimombikavi Tupana'ga remiarōa. Nhanemanoa nomombigi garemiarōa nhande rehe. Nhanemano'e'yma na jitehe nomombigi. Yvagi'peve'ga nomombigi nhande arō. Ganduvihava'ga nomombigi no. Ipopoakave'ga nomombigi. Agwamova'ea nomombigi. Aerēva'ea na jitehe nomombigi. ³⁹ Yvateuhuva'ea nomombigi nhande arō. Yvyvotaruhupeva'ea nomombigi no. Tupana'ga rembiapoa nhaporemo nomombigi nhande arō. A'ereki Tupana'ga nianearombigagwami tuhē. Nhandejikogame Jesus Cristo'ga rehe nhandepojkaharete'ga rehe ga okwahavuka Tupana'ga remiarōa nhande ve.

9

Tupana'ga remimo'ēhara'ga israelitas'ga

¹ Cristo'gareheva'ero ji nhimombe'ukatui kiro pe me. Ji nanhi'mbei. Tupana'ga ra'uva okwahavuka ji ve jivytyteri pe nhi'mbee'yma no. ² Jivy'are'yhetea ji imombe'ukatui kiro pe me. A'ereki ji ndavy'ari hete jire'yja'ga ndehe judeus'ga ndehe ga jikoge'ymame Cristo'ga rehe. Ndopigi jirekovevuhua ga ndehe a'ero. ³ A'ereki ji apota hete gajikoga Cristo'ga rehe. Ahepy pota ji ga novia. Po jire'yja'ga jikogi Cristo'ga rehe Cristo'ga pohira gwaramo ji hugwi hamo, a'ero po ji ipotari Cristo'ga pohira ji hugwi hamo, a'e po ji novia. A'ereki ji apotarahivuhu gajikoga ga rehe. ⁴ Ga ko Tupana'ga

remimo'ēharamo israelitas'ga. Ymya Tupana'ga ei ganamonhava'ea pe: “Jira'yramo ko pe ndekoi,” ei ga. Gwepiuka ga gwuvihavuhuhetea ahe ve no. “Nahanahā po ti ji rekoī pe nderekokatuavo nehē,” ei ga ganamonhava'ea pe. Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga Moisésva'ea pe terembo'e ti ga javo. Okwahavuka ga ganamonhava'ea pe nahā ti ji mbohete javo. Tupana'ga e'i ahe ve no: “Nahanahā po ti ji imombyryvi pe me nehē,” ei ga ahe ve. ⁵ Israelitas'ga nemboypy ko Abraāova'ea, Isaqueva'ea, Israelva'ea no. Cristo'ga ko o'a yvya koty israelitaramo no raikwehe. Gaha ko nhandervihavuhete'ga Tupanamo. Timbohete ti ga avuirama a'ero. Na tuhē.

⁶ Israelitas'ga ndokoi reki Cristo'ga rehe. Emo ji nda'ei: “Tupana'ga opiriā o'eagwera o'erame ahe ve hako tamo'ē ti ga jijive javo hako.” Ji nda'ei a'ea. A'ereki israelitas'ga nhaporemo rūi Tupana'ga omo'ē ojive. ⁷ Ga nomongopavukari Abraāova'ea rymymino'ga gwa'yramo no. Tupana'ga e'i Abraāova'ea pe: “Ndera'ya'ga rymymino'ga pe jate Isaque'ga rymymino'ga pe jate po ti ji ei ndera'ya'ga nehē,” ei ga ahe ve. ⁸ Abraāova'ea rymymino'ga nhaporemo rūi ko Tupana'ga ra'ya'ga a'ero. A'ereki Tupana'ga nomo'embavi ga ojive javo ga pe. Tupana'ga erame jate ga pe ga mo'eamo a'ero gara'yramo ga ndekoi. ⁹ Nahā Tupana'ga e'i Abraāova'ea pe a'ero ahera'yrava'ea mombegwovo hako. “Ambota'yruka po ti ji nde ve nerembirekohēa Sarahēa nehē,” ei Tupana'ga. “Iruā kwara rupi po ti Sarahēa gwa'ya'ga mbo'ari a'ero nehē ji jivyrame nehē,” ei ga Abraāova'ea pe hako.

¹⁰ Na jitehe Tupana'ga ei Rebecava'ea pe no nahā po ti penda'ya'ga nehē javo. Ahera'yrava'ea memei ko nhaneramonhava'ea ra'yrava'ea Isaqueva'ea ra'yrava'ea novīa. Emo nahā hako. Isaqueva'ea ojay'ro gwembirekova'ea pe Rebecava'ea pe. Ojopohe Rebecava'ea ra'yrava'ea dois. Ojopoheva'ea arame Esaúva'ea o'arypy. Kirē ahepoheva'ea Jacóva'ea ari no. ¹¹⁻¹² Igwete Tupana'ga ejipei Rebecava'ea pe ahera'yrava'ea mombegwovo. Ojopoheva'ea mbo'are'ymame Tupana'ga ei: “O'arypyve'ga po ti oko tehe oirū'ga pyri nehē – kiroki ga aerē o'a,” ei Tupana'ga. Tupana'ga e'i jipe aerēva'ea pe Jacóva'ea pe, ga rehe po ti ji rekoī nehē javo. Gwemimbotarimova'ea rehe Tupana'ga rekoī javo ahe ve. A'ereki ga erame ahe ndojogwero'ari ve. Nurā ahe ndokokatui ve. Ndokote'varuhui ve ahe no. A'ereki ahe ndojogwero'ari ve. Jacóva'ea rekokaturō gwaramo rūi reki Tupana'ga ei ahe ve a'ero. Gwemimbotarimo tehe Tupana'ga rekoī javo ahe ve. ¹³ Nahā ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombegwovo:

“ ‘Ako ji Jacóva'ea rehe,’ ei ga.

‘Esaúva'ea rehe a'e te ji ndakoi,’ ei Tupana'ga,” e'i ikwatijara imombegwovo.

¹⁴ E'i tehe po ga Tupana'ga pe a'ero: “Ndapyryvi Tupana'ga,” e tehe po ga. “A'ereki jara'ga ndehe ga ndokoi. Jara'ga ndehe ga oko,” e po ga. Nde'i po ga a'ea Tupana'ga pe hamo. ¹⁵ A'ereki Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe hako: “Ji ga porogwetyotaramo pe po ti ji ga porogwetygi nehē,” ei ga hako.

¹⁶ Nahā a'ero. Nhaneremimbotarimo rūi Tupana'ga nhande porogwetygi. Nhande rekokaturō gwaramo rūi Tupana'ga nhande porogwetygi. Gwemimbotarimo jate ga nhande porogwetygi. ¹⁷ A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombegwovo. Tupana'ga e'i Faraóva'ea pe hako:

“Oromongouka ji nde ganduvihavuhuro

terekwahavuka ti ojipe'ga pe jipopoakara,” ei ga.

“Tajikwahavuka ti ga pe gagwryri pe nhaporemo,” ei Tupana'ga Faraóva'ea pe.

Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako. ¹⁸ Nahã a'ero. Tupana'ga ga porogwetyopotarame ga porogwety. Ipotarame ga'angare'yma a'ero ga noangarukari tuhê ga gwemimbotarimo okovo gwaramo.

¹⁹ Pe'ji tehe po pe ji ve a'ero: "Po ore noreangari a'ero maraname po Tupana'ga euhui ore ve naerû? Maraname ga ei: "Peko te'varuhu pe peangare'yma?" pe'ji po pe ji ve. "A'ereki ga tuhê oko gwemimbotarimo ore angarukare'yma. A'ereki ahe nomovahi Tupana'ga remimbotarimova'ea." Pe'ji tehe po pe ji ve, a'e ji. ²⁰ Ahe nonhi'igayvari tuhê Tupana'ga vvyakotyva'ero, a'e ji. Aherembiapoa nde'i ahe ve: "Maraname nde ji apouhui na?" Aherembiapoa po nde'i a'ea. ²¹ Kiroki ga oapo nhaetitujuga – gwemimbotarimo tehe ga oapo a. Opyhy po ga tujuga ru'uma japovo. Jara japorame po ga ei: "Koa po ti ji a'apo katu nehê. Pyryheteve'ea po ti ji a'apo nehê," e po ga. Igwete po ga ei no: "Kirêva'ea po ti ji a'apo jate hembyruera pyvô. A'ea po ti ji apo'ru jipi," e po ga. Gwemimbotarimo tehe ga japo'i a'ero.

²² Ga javijitehe nhandeapohara'ga reko'i Tupana'ga reko'i vvyakotyve'ga nderekovo. Okwahavuka pota ga onhimboahiva okote'varuhuve'ga pe. Okwahavuka pota ga opopoakara ga pe no. Ga nonhimbaekwahivi ve okote'varuhuve'ga ndehe – kiroki ga Tupana'ga monhimboahi ojive. A'ea ko hahyheteagwama ga pe. ²³ Okwahavuka pota ga gwuvihavuhuhetea nhande ve. Tupana'ga nhande porogwety. Igwete ga nhande mombryvi togwereco ti ga jiruvihavuhuhetea ji pavêi javo. ²⁴ Nhande tuhê ga nhande mo'ê gahã po ti jireheve'ga javo. Judeus'ga pe jate rûi ga ei. Judeus'garûive'ga pe ga ei no ga mo'eamo ojive. Nahã ga nhande mo'emo'êi judeus'ga hugwi judeus'garûive'ga hugwi no. ²⁵ Oséiasva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga a'ea rehe hako. Nahã Tupana'ga ei:

"Kiroki ga agwamo jireheve'ga rûi
– ga pe po ti ji ei aerê gwe nehê jireheve'ga," ei ga.
"Kiroki ga agwamo nhiremiarôhara'ga rûi
– ga pe po ti ji ei aerê gwe nehê nhiremiarôhara'ga," ei ga.
²⁶ Oséiasva'ea okwatijara'ja Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Nahã Tupana'ga ei:
"A'e ypy ji ga pe:
'Pe ko jireheva'ea rûi'," ei Tupana'ga.
"Perope ji a'e poa ga pe
– pevo jitehe po ti ji ei ga pe nehê:
'Pe ko jira'yramo peko kiro.
A'ereki jihi ahe mongo jitekovo'," ei Tupana'ga ga pe.
Nahã Oséiasva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako.

²⁷ Isaíasva'ea okwatija israelitas'ga mombe'gwovo no. Nahã ahe ei hako:
"He'yjuhu po ti israelitas'ga onhimongyavo nehê novia.
Y'ytiga hay'iuhuva'ea javijitehe po ti ga ndetauhuro nehê novia," ei ahe.
"Emo ganembyruera'ga jate po ti ga nomomanoukari nehê," ei Isaíasva'ea.
²⁸ A'ereki Tupana'ga e'i: " 'Kotihî po ti ji epavi he'yjuhuve'ga ndeaporogita pe vvyakotyve'ga ndeaporogita pe nehê, ei ga," ei ahe.

²⁹ A'ea pe Isaíasva'ea e'i nhogwenonde ikwatija no.
"Ymya Tupana'ga ipopoakaheteve'ga ahere'yjuhua mombapavukari cidade de Sódoma pe cidade de Gomorra pe no hako," ei ahe.
"Po ga nombokupyri'i'i ahe nhaneremboypyro hamo,
a'ero po nhande papakatukatui ahe javijitehe no," ei Isaíasva'ea hako.

Israelitas'ga nonhimombryvi reki

³⁰ Nahā ji ei a'ero. Judeus'garūive'ğa nde'i ojohupe: “Marā po ti nhande nhi-mombyryvi nehē?” nde'i ga. Tupana'ga reki omombyry ға. A'ereki ға ojiko ga rehe. ³¹ Israelitas'ga ki a'e te nahā e'i tehe ojohupe: “Marā po ti nhande reki nhanenhimombyryva nehē?” ei ға. “Nahā ti nhande xako. Tihendu katu ti nhanembo'ea, a'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve nehē: ‘Pepyry hete pe.’” E'iteheuhu ko ға. ³² A'ereki ға e'i: “Nhande tuhē po ti xanhimombyry nehē.” Ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Cristo'ga e'i ға pe: “Pejiko ti ji rehe.” A'ero ға nhimboahivi ға pe ojikopotare'yma ғwaramo ga rehe. Itauhua ko ahe mbo'a ahe noға ahe monhimboahiva. Ita javijitehe ko Cristo'ga judeus'ga monhimboahivuhui ға monhimonha'ngavo. ³³ Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga Cristo'ga mombe'urame ita javijitehe ko ga javo. A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo: “Pehendu katu ti nhinhi'iga.

Onga apohara'ga omondo ita inoga.

A'ea reki ға mbo'a ға noға ға monhimboahiva ға mbopoyjayjare'yma ға mongovo,' ei ға.

'Na jitehe ji ga mondoi cidade de São pe ga noға judeus'ға pyteri pe.

Ita javijitehe ға ға monhimboahivuhui ға monhimonha'ngavo ға mbopoyjayjare'yma,' ei ға.

'Emo ojikogame ga rehe po ti ға ndipoyjayjare'ymuhūi nehē,' ei ga,” e'i ikwatijara.

A'ereki ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga Cristo'ga mombe'urame ga ko ita javijitehe javo.

10

¹ Nhiirū, anhi'i hete ji Tupana'ga pe jire'yja'ğa ndepyga judeus'ға ndepyga tojiko ti ға Cristo'ga rehe javo. A'ereki ji apota hete ғajikoga ga rehe. ² A'e ji ға mombe'gwovo: Oko hete ға Tupana'ga rehe xako ti garemimbotarimova'ea rupi javo novia. Emo ға ndokokwahavi reki garemimbotarimova'ea rupi.

³ Ga ndokoi Tupana'ga remimombyryva rupi. Igwete ға etehei: “Xanhimombyry nhande,” ei ға. “Xako nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve: ‘Pepyry hete pe,’ e po ti ga nhande ve nehē,” e'i tehe ға. A'ea ға e'i tehe okoe'yma Tupana'ga remimombyryva rupi. ⁴ Cristo'ga jate ғwendu katu pa Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nhande nihendukatupavi a'ea nhanenhimombyryve'yma. Nurā nhande jikogi Cristo'ga rehe Tupana'ga te'i pepyry pe javo nhande ve.

Ojiko pa po ға Cristo'ga rehe hamo

⁵ Ymya Moisésva'ea ikwatijari ға mombe'gwovo hako – kiroki ға e'i: “Po nhande hendukatui Tupana'ga remimbo'ea, a'ero po ti nhande pyryvamo nehē.” Kiroki ға e'i a'ea – ға pe Moisésva'ea ei:

“A'ea rendukatupava po ti ға mombyryvi a'ero nehē,” ei Moisésva'ea.

⁶ Jara'ға pe ki a'e te ahe e'i ikwatija ға mombe'gwovo no – kiroki ға e'i: “Nhande jikogame Tupana'ga rehe po ti ga nhande mombyryvi nehē.” Ga pe Moisésva'ea ei:

“Te'yime ti ға oyvyteri pe:

“Tojiupi ti ға yvagi pe'.”

Cristo'ga mbojyva pe jugwi Moisésva'ea ei te'yime ti ға a'ea javo. A'ereki Cristo'ga uripe raikwehe tamombyry ға javo. ⁷ Igwete Moisésva'ea ei no:

“Te'yime ti ға no:

“Toho po ti ға omanove'ға gwyrī pe'.”

Cristo'ga mbogwerava pe jugwi Moisésva'ea ei te'yime ti ға a'ea javo. A'ereki Cristo'ga okweravipe reki omanoa hugwi raikwehe. ⁸ Moisésva'ea e'i a'ero:

“Pekwaha pe Tupana'ga nhi'iga,” ei ahe.

“A'ereki nonhimimi pe me a.

Penhiṽ pe a'ea rehe.

Pejapyaka pe a'ea rehe Tupana'ga nhi'iga rehe,” ei ahe ikwatija hako.

A'ea ore imombe'ui pe me no tapejiko ti ga rehe javo. ⁹ Penhimombe'u ti jara'ga pe Jesus'ga ko jipojykaharete'ga javo, oro'e ore pe me. Perovia hete ti pejipy'a pe Jesus'ga kwerava Tupana'ga ombogwera ga gamanoa hugwi javo. Heroviaheterame a'ea po ti Tupana'ga pe mondoukari ojipyri yvagi pe aerē nehē. ¹⁰ A'ereki heroviaheterame nhandepy'a pe nhande xajiko Jesus'ga rehe. Nhande jikogame ga rehe ga ko jipojykaharete'ga javo, a'ero Tupana'ga ei nhande ve pepyry hete pe javo. A'ero po ti ga nhande mondoukari ojipyri nehē. ¹¹ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

“Kiroki ga ojiko ga rehe

– ga po ti ndipoyjayjare'ymuhūi nehē,” e'i.

¹² Yvyakotyve'ga pe nhaporemo i'ei. A'ereki ga ojo'ja hete Tupana'ga pe judeus'ga judeus'garūive'ga pavēi. A'ereki Jesus Cristo'ga ko judeus'ga pojykaharete'ga. Ga jitehe ko judeus'garūive'ga pojykaharete'ga no. Ga omomyry hete ga pe nhaporemo ga jikogame ga rehe ore poko javo. ¹³ A'ereki ikwatijara e'i no:

“Kiroki ga ojiko nhandepojykaharete'ga rehe ore poko javo

– ga mondouka po ti ga yvagi pe ojipyri nehē,” e'i.

¹⁴ Emo ojikoge'ymame ga rehe po ga nde'i ore poko javo ga pe. Ganhi'iga renduve'ymame po ga ndojikogi ga rehe. Ga mombe'ue'ymame ga pe po ga nohenduvi ganhi'iga. ¹⁵ Tupana'ga ga mondoe'ymame ga mombe'uuka ga pe po ga nomombe'ui ga ga pe a'ero. Emo Tupana'ga ga mondouka tuhē reki ga mombe'gwovouka ga pe. Igwete ikwatijara e'i no:

“Pyry hete tuhē ga ndurame imombe'gwovo pyryva'ea nhande ve,” e'i hako.

¹⁶ Emo imombe'urame ga pe ga nhaporemo rūi gwendu katu Tupana'ga remimombe'upyryva. Nanongara pe Isaíasva'ea ei Tupana'ga pe hako: “Ga nohendukatui reki ore imombe'urame ga pe,” ei ahe opojykaharete'ga pe hako.

¹⁷ Nahā a'ero. Hendukurame jate Cristo'ga mombe'ua nhande jikogi ga rehe.

¹⁸ “Oro israelitas'ga, nohenduvi ga pyryva'ea mombe'ua naerū?” e'i po ga ji ve. Gwendu tuhē reki ga. A'ereki ikwatijara e'i:

“Yvyakotyve'ga nhaporemo gwendu ganhi'iga.

A'ereki gagwryri pe nhaporemo ga oho imombe'gwovo pyryva'ea,” e'i ikwatijara hako.

¹⁹ “Israelitas'ga ndokwahavi naerū?” e po ga. Okwaha tuhē ga. Moisésva'ea ypy omombe'u a'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'urame ikwatija hako. Tupana'ga e'i israelitas'ga pe:

“Pe'ji tehe pe israelitas'garūive'ga pe:

‘Ga ko Tupana'gareheve'ga rūi.

‘Ga ndokwahavihu,’ pe'ji tehe pe israelitas'garūive'ga pe,” ei Tupana'ga.

“Ga pe jitehe po ti ji imomyryvi nehē.

Nahā po ti ji pe monhimyrōi israelitas'garūive'ga ndehe nehē.

Igwete po ti ji pe monhimboahivi nehē no,” ei Tupana'ga israelitas'ga pe.

Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga inoga hako.

²⁰ Isaíasva'ea koji'i ndopojihuvi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga. Tupana'ga e'i israelitas'garūive'ga mombe'gwovo:

“Ymya ga ndajikwahapotari.

Agwamo ki a'e te ga ji kwahavi,” ei ga.

“Ymya ġa nde'i: ‘Pemombe'u ti Tupana'ga ore ve.’

Agwamo ki a'e te ji anhimboukwaha ġa pe,” ei Tupana'ga israelitas'garūive'ga mombe'gwovo.

Isaíasva'ea omombe'u a'ea Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako.

²¹ Emo ahe omombe'u israelitas'ga no imombe'urame Tupana'ga nhi'iga. Tupana'ga e'i hako:

“A'ea'e ji ġa pe jipi novīa:

‘Pejiko ti ji rehe,’” ei ga.

“Emo ġa nanhirendupotari.

Ġa noangarihu ojikoge'yma ji rehe,” ei Tupana'ga israelitas'ga mombe'gwovo.

Isaíasva'ea okwatija a'ea Tupana'ga nhi'iga hako.

11

Tupana'ga ndopohiri israelitas'ga hugwi

¹ E'i po ġa ji ve a'ero: “Tupana'ga opohi hete ojiheve'ga hugwi israelitas'ga hugwi naerū ġa jikopotare'ymame ga rehe?” e'i tehe po ġa ji ve. Ġa ndopohihetei reki ġa hugwi, a'e ji. Jihi ko israelitaramo ako. Abraāova'ea ko nhiremboypya. Ji ko Benjamimva'ea rymyminoro ako no. ² Tupana'ga ndopohiri tuhē ojiheve'ga hugwi. Ġahā ga jypya omo'emo'ē ojive.

Pekwaha tuhē pe Tupana'ga rembikwatijarukara – kiroki omombe'u Eliasva'ea. A'ereki Ēliasva'ea e'i hete Tupana'ga pe israelitas'ga mombe'gwovo hako.

³ “Ojuka pa ġa nenhi'iga mombe'uharava'ea,” ei ahe Tupana'ga pe.

“Omombo ġa ikwava'ēhava no

– perope ore orokwava'eġuka mbiara jukapyra nde ve jipi.

Ji tehe reki ako ndereheva'ero.

Kiro po ti ġa ji jukapotari nehē no,” ei ahe Tupana'ga pe hako.

⁴ Igwete Tupana'ga ei Eliasva'ea pe hako:

“Nde tehe rūi reki ereko,” ei ga.

“Sete milve'ga akwaimbae'ga ji areko jijiheva'ero.

Ġa nombohetei Baal ra'angava,” ei Tupana'ga ahe ve hako.

⁵ Na jitehe tuhē Tupana'ga judeus'ga nembyruera'ga nderekoji ojiheva'ero agwamo. Tupana'ga omo'emo'ē ġa ojive. A'ereki ga omomyry pota ġa pe.

⁶ Ġa ndekokaturo gwaramo rūi Tupana'ga ġa mo'ēi. Gwemimomyrypotaro gwaramo ga ġa mo'ēi ojive. A'ereki ga omomyry pota tehe ġa pe. Po ġa ndekokaturo gwaramo ga ġa mo'ēi ojive hamo, a'ero po ga nomomyrytehei ġa pe hamo. Omomyry tehe tuhē reki ga ġa pe ġa mo'eamo ojive.

⁷ A'ero ji ei: Israelitas'ga opota omomyryva novīa. Tupana'ga ki a'e te nomomyrypavi ġa. Gwemimo'ēhara'ga jate ga ġa momyry. Jara'ga reki hendupotare'ymame Tupana'ga nhi'iga ga nohendukatuukari ġa pe a'ero.

⁸ Ikwatijara e'i no:

“Tupana'ga noangarukari ġandeaporogita

tokwahavyme ti ġa javo.

Henduvame ganhi'iga

ga nohendukatui a'ero.

Agwamo vehevi ga ndokwahavihu,” e'i ikwatijara israelitas'ga mombe'gwovo hako.

⁹ Tupana'ga ombuhuruka israelitas'ga pe onhi'iga pyryva'ea nahanahā ti ġa toko katu javo hako. A'ea rehe ġa ndoryndorytehero kiro ti nhande nhimomyryvi nehē javo tehe. Emo ganhi'iga omombe'u reki

gandekote'varuhua ga mbotegweteavo. Nurā Daviva'ea ikwatijari ga mombe'gwovo hako.

“Tupana'ga nhi'iga ti tombotegwete ga,” ei ahe.

“Tombohahy ti ga ga pe nehē

gandekote'varuhuro gwaramo,” ei ahe.

¹⁰ “Tokwahavyme tuhē ti ga onhimombyryva
ojikoge'yma Tupana'ga rehe,” ei ahe.

“Tipiro'ya'javyme ti ga gwembikwahave'yma hugwi,” ei Daviva'ea ikwatija hako.

¹¹ Judeus'ga ndojikopavi Cristo'ga rehe aḡwamo a'ero. E'i tehe po ga ji ve a'ero: “Ndojikogi ga kiro Tupana'ga rehe toho ti ga hahyva'ea ruvihava pype nehē naerū?” e'i tehe po ga. Ji nda'ei a'ea, a'e ji pe me. Judeus'ga ndekote'varuhuro gwaramo judeus'garūive'ga jikogi ga rehe judeus'ga ti tonhimyrō ga ndehe a'ero nehē. Judeus'ga po ti e'i a'ero nehē: “Judeus'garūive'ga jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga omombyry ga pe. Xajiko pa ti Cristo'ga rehe no tomombyry ti ga nhande ve ga javijitehe nehē no,” e po ti ga nehē.

¹² Judeus'ga ndekote'varuhuro gwaramo Tupana'ga omombyry hete jara'ga pe. A'ereki judeus'ga jikoge'yma gwaramo Cristo'ga rehe Tupana'ga omombyry hete judeus'garūive'ga pe. Po Tupana'ga imombyryvi judeus'garūive'ga pe judeus'ga jikoge'yma gwaramo Cristo'ga rehe, koji'i tehe po ti Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehē judeus'ga jikopava gwaramo Cristo'ga rehe nehē no.

Tupana'ga omombyry judeus'garūive'ga pe

¹³ A'e ji kiro judeus'garūive'ga pe. A'ereki Tupana'ga ji mongouka Jesus Cristo'ga moirūharamo. A'ero Cristo'ga ei ji ve: “Eho ti ji mombe'gwovo judeus'garūive'ga pe,” ei ga. Pyry hete ji ve a'ero ji ga mombe'ui pe me.

¹⁴ Tamonhimyrō po ti ji pe ndehe jire'yja'ga judeus'ga. A'ero po ti jararamo ga jikogi Cristo'ga rehe nehē no. ¹⁵ Opohirame judeus'ga hugwi Tupana'ga jirekokatuukari judeus'garūive'ga pe. Aerē Tupana'ga jirekokatuukarirē judeus'ga pe po ti kaitu pyryheteramo vvyakotyve'ga pe nhaporemo nehē!

¹⁶ Pāo japorame nahā judeus'ga ndekoi jipi. Ga ḡweno'ē ppy xunhiva'ea hu'uma hugwi Tupana'ga apoa javo jupe. O'erame a'ea jypyva'ea pe po jarava'ea hu'uma nhaporemo Tupana'ga apoa no. Oro yva no. Po ga ei Tupana'ga apoa yvapoa pe, a'ero po hakā Tupana apoa no. Na jitehe Tupana'ga ei jireheve'ga judeus'ga nembopyya pe hako. Po ga ei jireheve'ga ahe ve, a'ero po ti aherymymino'ga ndekoi Tupana'gareheva'ero nehē no judeus'ga.

¹⁷ Tamombe'u katu ti kiro pe me a'ero ojo'java'ea. Gwereco oliveira aheremityma. Gwereco irūa no yva ka'gwyripeva'ea aheremityma rūi. Aheremityma rakā ite'varuhurame nhande ndipotari a'ea hakāvondoga yva hugwi. A'ero po nhande heruri ka'gwyripeva'ea rakā imondovo imbojoappa imohina nhakāvondogipyra rehe a'ea toko hakāte'varuhuva'ea py'rovo javo. A'ero pyry ka'gwyripeva'ea rakā pe oliveira rapoa rerekovo gwaramo. Judeus'ga nembopyya ko oliveira rapoa javijitehe. Aherymymino'ga judeus'ga ko oliveira rakā ja. Kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe - ga ndopotari ga opohia ga hugwi. Pehe reki judeus'garūiva'ero pe ka'gwyripeva'ea rakā ja. Pe jikogame ga rehe Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero judeus'ga py'rovouka. A'ero pyry hete pe me. Ymya Tupana'ga imombyryvi judeus'ga nembopyya pe hako. Ahe ja pe ndekoro gwaramo ga imombyryvi jitehe pe me no. A'ereki pe ahe javijitehe pejiko Tupana'ga rehe a.

18 Judeus'ga jikoge'ymame ga rehe Tupana'ga pohiri ga hugwi. Emo judeus'garūiva'ero tapenhimboheteuhui ti a'ea rehe. Tape'jiuhui ti: "Ga hohe'i tehe ko ore pyryvamo. Nurā Tupana'ga opohi ga hugwi imombyryva ore ve." Tape'jiuhui ti a'ea. A'ereki judeus'ga nemboypya rehe Tupana'ga omombyry pe me. Ndia'ei nhande: Hakā rehe ko pyry yva rapoa pe, ndia'ei nhande. A'ereki yva rapoa rehe ko pyry hakā pe. Na jitehe judeus'ga nemboypya rehe ko pyry pe me. A'ereki Tupana'ga omombyry pe me pe ganemboypya javijitehero gwaramo. A'ereki ahe ypy gwereko Tupana'ga nhi'iga imombe'gwovo pe me. Tape'ea'javuhui ti a'ero: "Ore rehe Tupana'ga omombyry judeus'ga pe."

19 Pe'ji po pe ji ve a'ero: "Oliveira nhande tihakāvondo ka'gwyripeva'ea rakā toko ipy'rovo javo. Na jitehe judeus'ga hugwi Tupana'ga pohiri judeus'garūive'ga toko ga py'rovo javo," pe'ji po pe. "Ore judeus'garūiva'ero orepyry hete ga hohe a'ero," pe'ji tehe po pe ji ve. 20-21 Ndapekwahavihī. Tupana'ga opohi tuhē ga hugwi ga jikoge'ymame ga rehe. A'ero pejikoga gwaramo ga rehe ga pe mongoi ojiheva'ero. Tapenhimbohetehe reki a'ea rehe. Nhande tihakāvondo oliveira hugwi hakā ite'varuhurame. Na jitehe Tupana'ga pohiri judeus'ga hugwi ojiheve'ga hugwi ga te'varuhurame ga jikoge'ymame ojihe. Opohi ga ga hugwi. A'ero kaitu po ti ga pohiri pe hugwi no pe jikoge'yma'javame ga rehe nehē. Pekyhyji ti gapohira hugwi a'ero. Tapejikoge'ymuhū ti ga rehe a'ero.

22 Pehepia pe Tupana'ga reaporogita. Ga pyry hete. Emo ga ombohahy ga pe ga jikoge'ymame ojihe. Pe me reki ga pyry pe ndekoro gwaramo garemimombyryva rupi jipi. Ahaname po ti ga pohiri pe hugwi nehē no.

23 Judeus'ga jikoge'ybigame po ti Tupana'ga ga mongoa'javi ojiheva'ero imombyryva'java ga pe nehē no. A'ereki a'ea nonhimimi Tupana'ga pe.

24 Nahā a'ero. Nhande tihakāvondo ka'gwyripeva'ea hugwi hakā mondovo imbojoapya ojipea rehe oliveira rehe. A'ero ko pyry ka'gwyripeva'ea rakā pe. Judeus'garūiva'ero ko pe ka'gwyripeva'ea rakā ja. Pejikogame Tupana'ga rehe pyry pe me a'ero. Ymya pe ndapejikogi ga rehe judeus'garūiva'ero gwaramo. Agwamo reki pyry pe me pejikoga gwaramo ga rehe judeus'ga nemboypya javijitehe. A'ero Tupana'ga imombyryvi pe me. Po pe me ga imombyryvi koji'i tehe po ti ga imombyryvi judeus'ga pe nehē ga jikogame ga rehe nehē. A'ereki judeus'ga ko oliveira rakā ja. Po hakāvondogirē oliveira hugwi nhande imondopotara'javi akoja imbojoappota oliveira rehe jitehe a'ea ko nonhimimi. A'ereki oliveira rakā tuhē nhande timondoa'ja oliveira rehe. Na jitehe judeus'ga jikogame Tupana'ga rehe po ti nonhimimi tuhē ga pe ga ga mongoa'javame ojiheva'ero imombyryva'javame ga pe nehē.

Tupana'ga omombyry ga pe nhaporemo

25 Nhiirū, tamombe'u mbatera pe me kiro tapekwaha ti javo. Ymya ko nhande ndikwahavi nanongara. Agwamo reki Tupana'ga ikwahavukari nhande ve. Tamombe'u a'ea kiro pe me tape'ea'javyme ti: "Tupana'ga po ti nomombyryva'javi israelitas'ga pe nehē. Nhande ve jate ga omombyry kiro." Tapenhimbohetei a'ea javo tehe nehē. Nahā ti ji imombe'ui pe me a'ero. He'yjuhu ko ga kiro novīa - kiroki ga noangarihu ojikopotare'yma Cristo'ga rehe novīa. Judeus'garūive'ga ki a'e te ojikojiho Cristo'ga rehe kiro. Gwyry pe nhaporemo po ti ga ojiko na'ē ga rehe nehē. 26 Nahā po ti israelitas'ga jikojikogi Cristo'ga rehe nehē no. A'ero po ti Tupana'ga ga mongopavi ojiheva'ero nehē. Ikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i no: "Nhanembopiro'yhara'ga po ti uhu nehē.

Judeus'ga cidade hugwi Sião hugwi po ti ga ruri nehē," e'i. "A'ero po ti ga imombori Jacóva'ea rymymino'ga ndekote'varuhua judeus'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehē," e'i ikwatijara.

²⁷ Igwete i'ei Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo:
 "Imomborame gāndekote'varuhua ga hugwi po ti ji rekoi ji'ea rupi katu nehē," e'i ikwatijara Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo.

²⁸ Judeus'ga ndogweroari aḡwamo Tupana'ga remimombe'ua Cristo'ga mombe'ua. Nurā Tupana'ga nhimoha'ngai ga ndehe tambojiko ti judeus'garūive'ga jijihe a'ero jawo. A'ea ko pyry reki pe me a'ero. Emo Tupana'ga oko hete judeus'ga ndehe no. A'reki ymya ga omo'emo'ē ganemboypya ojiive hako. "Pe po ti jireheva'ero nehē," ei ga ahe ve hako. ²⁹ "Opomo'ē ji jijive. Tamombyry ti ji pe me nehē," ei Tupana'ga hako. O'erame a'ea ga ndogwerojijyi gweaporoḡita. Omo'ē tuhē ga ga ojiive a'ero. Omombyry tuhē ga ga pe no. ³⁰ Ymya pe napehendukatui Tupana'ga nhi'iga judeus'garūiva'ero. Emo Tupana'ga pe porogwety aḡwamo judeus'ga hendukatue'yma ḡwaramo. ³¹ Na jitehe judeus'ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga aḡwamo. Emo po ti Tupana'ga ga porogwety nehē no pe porogwetyga ḡwaramo. ³² Yvyakotyve'ga ndekote'varuhupava ḡwaramo Tupana'ga nohenduvukari ga pe onhi'iga taporogwety ti ji ga nhaporemō nehē jawo.

Timbohete ti Tupana'ga

³³ Tupana'ga pyry hete tuhē imbuhua pyryva'ea nhande ve. Heaporoḡita katu hete ga mbatera rehe. Okwaha pa hete tuhē ga. Nhande ndikwahavi tuhē Tupana'ga reaporoḡita. "Onhimi hete nhande ve," xa'e nhande jupe.

³⁴ Tupana'ga mombe'uhava e'i no:
 "Ndikwahahavi Tupana'ga reaporoḡita," e'i.
 "Nimogitahavi ga nahanahā po nde rekoi hamo jave'yma ga pe," e'i.

³⁵ "Nimondohavi ga pe tokwepy ti ga jawo," e'i ikwatijara.

³⁶ A'reki Tupana'ga oapo pa mbatera. Ga gwereko katu pa mbatera no. Gwerekō ga mbatera tanhimbohete ti nhirembiapoā nhaporemō jawo. Timbohete ti Tupana'ga avuirama a'ero. Amém.

12

Penhikwava'ē ti Tupana'ga pe pejikokatuavo

¹ Nhiirū, Tupana'ga nhande porogwety hete. Nurā ji ehetei pe me: Nahā po pe ndekoi a'ero hamo. Penhikwava'ē hete ti Tupana'ga pe pejikokatuavo. A'ero po ti ga nhimohēhetei pe ndehe nehē. Nahā po pe Tupana'ga mbohetei gareheva'ero hamo penhikwava'ega ga pe pejikokatuavo hamo.

² Tapembopogwei ti ga – kiroki ga oko Tupana'ga remimbotare'yma rehe. Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Ore mboheaporoḡitapyahue'yymi ti," pe'ji ti ga pe. Pendeaporoḡitapyahurame po ti pe ikwahavi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Garembotarimova'ega ko nahā: kiroki pyry hete, kiroki a'ea rehe Tupana'ga onhimohē, kiroki ndogwerekoi a'ea hoheva'ea pyryvamo – a'ea ko Tupana'ga remimbotarimova'ea.

³ Tupana'ga omombyry ji ve onhimoirūka. Nurā ji ei pe me nhaporemō: Tapenhimboheteuhui ti. Pe napenani ti pejeaporoḡita katu pejapyakakatuavo pejihe Tupana'ga pe mbojikoḡa ḡwaramo ojihe.

⁴ Tamombe'u ti kiro pe me jira'oa tapekwaha ti ojo'java'ea. Jira'oa ko ojipeji. He'yi reki jira'oareheva'ea onhimongyavo jijurua, jireakwara, jipoa

no. Ojoatyatyvi reki jira'oareheva'ea ikarakatuhava. Jiapyakwara pyvõ ji ahendu. Jijurua pyvõ ji nahenduvi. A'ea pyvõ ji nhi'igi. Jipoa pyvõ ji ipyhygi. Jira'oa ojipejiva'ea reki. Emo gwereko paravuhu jira'oareheva'ea. Ojoatyatyvi ikarakatuhava a'ero. ⁵ Na jitehe jira'oareheva'ea'java'ero ko nhande nhimongyi Cristo'gareheva'ero nhandekovo. Emo nhande nhaporemo ko jira'oa'java'ero ojipejiva'ea'java'ero nhande jikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavêi. A'ero nhande nhaporemo nhande nhomoiruamo. ⁶ Ojoatyatyvi reki nhandekarakatuhava. A'ereki ojoatyviva'ea Tupana'ga ombuhuruka nhande ve nhandekarakatuhava ga imombyryvame nhande ve.

Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka imombe'gwovouka onhi'iga, timombe'u hete po ti nhande hamo ga nhande mbojikogame ojihe hamo. ⁷ Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ojiheve'ga pokogauka, tipoko po ti nhande ga a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ga mbo'eavouka, timbo'e po ti nhande ga Tupana'ga mombe'ua rehe a'ero hamo. ⁸ Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ga mbohoryvuka, timbohory po ti nhande ga a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka imoma'eamo mbatera ojipe'ga pe, tima'egatu po ti nhande ga pe a'ero hamo tipoko ti ga javo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka nhande mongovouka ganduvihavamo, timondomondo katu po ti nhande ga a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ga porogwetygauka, tiporogwety po ti nhande ga nhanderoryroryvamo a'ero hamo.

⁹ Pe'ara tehe rûi toarõ ga. Pearõ hete tuhê ti ga. Tapekoi ti aherekote'varuhua rehe. Ahepyryva rehe ti peko. ¹⁰ Penhoarõarõ hete ti a'ero. A'ereki pe penhomoirûirû Cristo'gareheva'ero gwaramo. Penhombohete ti nde ko ji hohe javo ojohupe. ¹¹ Pejirokwa ti mbatera rehe pejivevugwee'yma. Penhimbatepota ti pepy'a pe. A'ereki nhandepojkaharete'ga remimbotarimova'ea rehe pe peko. ¹² Peho po ti pe pejikovo Tupana'ga pyri avuirama nehê. A'ea mboha'uva gwaramo ti pejoryjory. Penhimomirana ti ga imbohahyrame pe me. Penhi'ige'ymi ti Tupana'ga pe. ¹³ Pema'ema'ê ti penhimbatera Cristo'gareheve'ga pe ga herekoe'ymame. Cristo'gareheve'ga ndugandurame pejipyteri pe pembuhuruka ti ga penhonga pe jipi ga nderekokatuaavo.

¹⁴ Pearõ'e'ÿve'ga imbohahyrame pe me penhi'i ti Tupana'ga pe tomombyry ti ga ga pe javo. Na tuhê ti pemombyryvuka ga pe ga imbohahyrame pe me. Tape'euhui ti Tupana'ga pe tombote'varuhu ti ga ga pe javo. Tape'euhui ti a'ea ga pe ga ndehe. ¹⁵ Ojipe'ga ndoryndoryvame ti pejoryjory ga pavêi. Ga jehe'orame ti ga pavêi pejehe'o no. ¹⁶ Peko ti pejogwehegwehe. Pejihe jate rûi ti peko. Okoteheve'ga ndehe ti peko ga pokoga. Tape'euhui ti: "Akwaha pa ji mbatera." A'ea ti tape'euhui pejive.

¹⁷ Ojipe'ga imbote'varuhurame pe me tapembote'varuhui ti ga pe pejipyge'yma ga rehe. Ojipe'ga epavame: "Nahanahã aherekokatua", nahã ti peko katu a'ero. ¹⁸ Pejirokwa hete ti ojipe'ga nderekokatupava. ¹⁹ Nhiirû, tapejipygi ti ojipe'ga ndehe. Na ti Tupana'ga pe ndepyi ga ndehe nehê imbohahyavo ga pe nehê. A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. "Jihi po ti ga ndepyi ga ndehe nehê

- kiroki ga ombohahy ojipe'ga pe," ei ga.

"Jihi po ti ambohahyuka ga pe a'ero nehê," ei nhandepojkaharete'ga, ei ikwatijara.

²⁰ Nahã ti peko a'ero ikwatijara hendukatuavo. A'ereki ikwatijara e'i:

"Po ty'ara pearõ'e'ÿve'ga jukai

pemondo ti mbatera ga pe to'u ti ga javo.

Po ga ygweiramo

pemondo ti yhya ġa pe toy'u ġa.

Pe ġa nderekokaturame

po ti ġa ndipoyjayjari okote'varuhuagwera rehe nehē," e'i ikwatijara hako.

²¹ Ga ndekote'varuhurame pe me tapekote'varuhui ti ġa pe pejipyge'yma ġa ndehe. Peko katu ti ġa pe a'ero ġandekote'varuhua hugwi ġa mbopohiruka.

13

Peħendu katu ti penduvihava'ġa

¹ Pe me nħaporemō ji ei: Peħendu katu ti penduvihava'ġa. A'ereki Tupana'ġa omongo ġa penduvihavamo. Po Tupana'ġa nomongoi nħanderuvihava'ġa nħande ve, a'ero po nianderuvihavi a'ero ġamo. ² Penduvihava'ġa nendukatue'ymame pe napehendukatui Tupana'ġa nħi'ġa a'ero. A'ereki gaha omongo ġa penduvihavamo. Penduvihava'ġa nendukatue'ymame po ti pe ikwahavi hahya nehē. ³ Pe ndekokaturame pe ndapekyhyji penduvihava'ġa hugwi. Emo pe ndekote'varuhurame pe pekyhyji ġa hugwi a'ero. Pe kyhyjipotare'ymame penduvihava'ġa hugwi peko katu tuhē ti. A'ero po ti ġa pe mboħetei nehē. ⁴ A'ereki Tupana'ġa omongo ġa pe pokogauka. Emo pe ndekote'varuhurame pekyhyji ti ġa hugwi a'ero. A'ereki ġa okwaha imboħahyavo aħe ve. A'ereki Tupana'ġa omongo ġa tomboħahy ti ġa okote'varuhuve'ġa pe javo. ⁵ Nurā ti peħendu katu penduvihava'ġa a'ero tomboħahyukarymē ti Tupana'ġa nħande ve javo. Pe pekwaha pejivytyteri pe no. "Po aħe ġwendu katu ġa ġamo," pe'e tuhē pe pejivytyteri pe. Nurā ti peħendu katu penduvihava'ġa.

⁶ Na jiteħe po pe imondo itambere'ia ġa pe ġamo ġa imono'oġukarame. A'ereki Tupana'ġa ġa mondouka pe pyri ġa mboħoravykyavo toħepia katu ti ġa ġa javo. ⁷ Nurā ti pemondo katu itambere'ia ġa pe ġa imono'oġukarame. Pemondo ti pejeaporoġita imohina penduvihava'ġa ndeħe.

Pejogwerekō katu ti

⁸ Nahā po pe peko ġamo: Pemondo pa ti ikwepykava ojipe'ġa pe te'iyime ti ġa pe me a'ero: "Napembuhuriħu pe ore ve." Nahā po pe peko ġamo no: Peko katu ġete ti pejogweħe pejogwerekokatuavo avuiraħa. Kiroki ġa oko ojipe'ġa ndeħe – ġa ko ġwendu katu Moisi'sva'ea remimbo'eagwera. ⁹ A'ereki aħeremimbo'eagwera e'i:

"Taperekoi ti ojipe'ġa nembireko'ġa.

Tapejukai ti ojipe'ġa," e'i.

"Tapemimuhūi ti ojipe'ġa mbatera.

Tapepotarahivuhui ti ojipe'ġa mbatera," e'i aħeremimbo'eagwera.

Aħeremimbo'eagwera nħaporemō reki e'i:

"Erenħiarō ġete nde.

Na jiteħe ti earō ġete ejikotyve'ġa," e'i aħeremimbo'eagwera ikwatijara.

¹⁰ A'ereki ġa ndeħe nħande rekorame nħande nimbote'varuhui ġa pe. Nahā reki nħande ġendukatupavi aħeremimbo'eagwera a'ero nħande rekorame ġa ndeħe.

¹¹ Pejirokwa ti a'ea rehe ġesus Cristo'ġa jivyħava imboħa'uva ġwaramo. A'ereki aġwamo ira'agwe ġi ġajivyħava. Ymya nħandejikogypyrame Cristo'ġa rehe nħande ei: "Kotiħi po ti ġesus'ġa jivyri nehē." Aġwamo kaitu ira'agwe ġajivyħava. Pejirokwa tuhē ti a'ero. Ojivyrame po ti ġa nħande reroħoi yvagi pe nehē.

¹² Tamombe'u ti ojo'java'ea pe me a'ero. Ypytunahiva ko ite'varuhu nħande ve. Ypytuna javijiteħe aġwamova'ea ko ite'varuhu. Ko'ema reki ikatu nħande ve. Ko'ema javijiteħe po ti ikaturamo aerēva'ea nehē. Cristo'ġa

jivyrirē po ti ikatuheteramo nehē. Momina gwerī kiro agwamova'ea ppytuna'java'ea nhande hugwi. Nurā ti xako te'varuhu pi a'ero. Ko'egwerīa ja ko Cristo'ga ojivy gwerī. Nurā ti xako katu ga'java'ero. ¹³ Kojahua rupi ahe oko katu tohepia ti ga jirekokatua javo. Kojahuarupive'ga javijitehe ti xako katu no. Tape'upe'ui ti ahemboheagwryva'ea kagwitiga pejeagwryve'ymamo. Tapereko ti ojipe'ga nembireko'ga. Peakwaha ti. Tapejogwayvaruhui ti. Tapenhimyrōi ti ojipe'ga ndehe. ¹⁴ Penhimongo ti Jesus Cristo'ga ja ga pavēi pejikovo. Tapembopogwei ti pejeaporogitate'varuhua rehe penhimimbota-rimova'ea rehe.

14

Tape'ete'varuhui ti penhiirū'ga pe

¹ Kiroki ga ndokwahakatui ve Cristo'ga nhi'iga ojikogame ga rehe – peko ti ga ndehe ga mbuhuruka pejipyteri pe. Emo tapenhi'igayvari ti ga. ² A'ereki jara'ga e'i: "Pyry Tupana'ga pe ahe i'upavame mbatera." Jara'ga ki a'e te – kiroki ga ndokwahakatui ve Cristo'ga nhi'iga – gahā e'i: "Ndapyryvi Tupana'ga pe ahe i'uuhui mbiara." ³ Kiroki ga o'u pa mbatera – togwerekomemūayme ti ga jara'ga ga mbiara ue'ymame. Mbiara ue'ŷve'ga na jitehe te'iuhuyme ti jara'ga pe pe'u paravuhu pe mbatera javo. A'ereki Tupana'ga e'i mbatera upave'ga pe: "Ga ko jireheve'ga." ⁴ Tape'ei ti ga pe: "Peko te'varuhu pe." A'ereki ga pendeheve'ga rūi. Ganduvihava'ga po ti e'i'ga pe. Ga ndekokaturame po ti ga ei pepyry pe javo. Ga ndekote'varuhurame po ti ga ei peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga po ti e'i tuhē ojiheve'ga pe: "Peko katu pe." A'ereki nhandepojykaharete'ga ga mongo katu ga nderekovo.

⁵ Jara'ga e'i: "Kirogwe ko dia huvihavuhua ojipea hohe," ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i: "Na rūi. Ndojoavyavyi a," ei ga. Nahā ji ei pe me a'ero. Pehe po pekwaha hete pejiivyteri pe hamo. ⁶ Kiroki ga e'i diaruvihavuhua pe – ga e'i: "A'ea rupi timbohete Tupana'ga." Kiroki ga o'u mbiara jipi – ga o'u timbohete ti Tupana'ga javo no. A'ereki ga e'i Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde imbuhuruka mbiara ore ve." Kiroki ga ndo'ui mbiara – ga ndo'ui a'ea timbohete Tupana'ga javo. Ojipea i'urame ga ei Tupana'ga pe a'ero: "Ndepyry hete nde imbuhuruka ore ve." ⁷ Nhanemanoe'ymame nhande ndia'ei: Xako ti nhande nhaneremimbotarimova'ea rehe. Nhanemanorame na jitehe nhande ndia'ei a'ea. ⁸ Nhanemanoe'ymame nhande ei: Xako ti nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe. Nhanemanorame a'ea jitehe nhande ei. Nhande ko nhandepojykaharete'gareheva'ea a'ero nhanemanoe'ymame nhanemanorame no. ⁹ A'ereki Cristo'ga okwera omanoa hugwi tako ti ji ga'pojykaharetero javo omanoe'ŷve'ga pojykaharetero omanove'ga pojykaharetero no.

¹⁰ Oro pe mbiara ue'ŷva'ero, maraname pe euhui penhirū'ga pe Tupana'gareheve'ga pe peko te'varuhu pe javo? Oro pe no mbatera upava'ero, maraname pe penhiirū'ga nderekomemui naerū? A'ereki Tupana'ga jate okwaha javo a'ea pe. Nhande ve nhaporemo po ti ga e'ie'i nhandereaporogita pe nehē. ¹¹ A'ereki ikwatijara e'i:

"Tupana'ga e'i:

'Ga naganani po ti ji mbohetei nehē

nde'pyry hete nde javo.

E'i pa po ti ga ji ve nehē

nde ko Tupanetero javo ji ve nehē; ei ga.

'A'iti tuhē, a'e ji pe me,' ei Tupana'ga," e'i ikwatijara.

¹² Nhande nhaporemo po ti imombe'ui nhandereaporogita Tupana'ga pe a'ero nehē.

Tapembote'varuhui penhiirũ'ğa

¹³ Tape'jia'javuhui ti ojuhupeupe peko te'varuhu pe javo. Nahã po pe'ji hamo: "Xakote'varuhuyime ti timbote'varuhuyime nhanerũ'ğa nehẽ," pe'ji po pe hamo. ¹⁴ Mbatera nhaporemo pyry reki. Pyry nhande i'ui mbiara a'ero. A'ea tuhẽ Jesus'ga okwahavuka hete ji ve okovo ji pavẽi. Po ojipe'ga japyakai mbiara rehe ite'varuhu ahe i'ui javo novĩa, a'ero po ға pe ite'varuhu tuhẽ ға i'urame. ¹⁵ Po ti ға hepiagi pe i'urame ғwia, a'ero po ti ғapy'a rekotehei pe ndehe nehẽ. Po ti pe ғapy'a mongotehei i'gwovo ғwaramo, a'ero po ti pe ndaperekokatui ға okoe'yma ға ndehe. Tapembote'varuhui ti nanongara'ға a'ero mbiara gwove'y ға pyri. A'ereki Cristo'ga omano ға ndepyga. ¹⁶ Pe'ji po pe pejohupe: "Nahanahã xako. A'ereki a'ea ko pyry nhande ve," pe'ji po pe novĩa. Emo ojipe'ға erame ite'varuhu nanongara pe, a'ea rehe ti tapekoi a'ero te'ite'varuhuyime ti ға javo. ¹⁷ Tupana'gareheva'ero nhande ndia'ei: "Gwi'ғwia ti ti'uyme. ғwia ti ti'u." Ndia'ei ko nhande nanongara pe. "Xako katu ti. Xajogwereco katu ti no," xa'e nhande. "Tianderoryrory ti. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mbohory jipi," xa'e nhande. ¹⁸ Nahã nhande rekorame Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe Tupana'ga nhimohemi nhande rehe. Ojipe'ға e'i nhande ve no: "Pepyry hete pe pejikokatuavo."

¹⁹ Nurã ti xajirokwa nhandejogwerekokatuavo nhanenhombojiko-heteavo Cristo'ga rehe nehẽ. ²⁰ Pyry nhande i'upavi mbatera novĩa. Emo ite'varuhu nhande mbatera ui ға pyri – kiroki ға e'i: "Ite'varuhu ahe i'urame ғwihã." I'urame po nhande ға mbote'varuhui a'ero. Tapembote'varuhui ti nanongara'ға Tupana'gareheve'ға a'ero ғwia ue'yma ға pyri. ²¹ Kiro pyry nhande ndi'ui mbiara nanongara'ға pyri a'ero. Pyry nhande ndi'ui vinho ға pyri ға erame ite'varuhu jupe. Ojipea pe ға erame ite'varuhu jupe no pyry nhande pohiri jugwi nhande rekorame ға pyri timbote'varuhuyime ti nhanerũ'ğa javo.

²² Penembiroviara ti tapemombe'uuhui ojipe'ға pe a'ero. Pekwaha ti a'ea Tupana'ga pavẽi jate. Pe'ji po pe: "Pyry po ti ji rekoï nahanahã nehẽ," pe'ji po pe. Nahã pejikorame po pe ndoryvamo a'ero peji'ee'ymame pejiyvyteri pe nehẽ: "Ndapyryvi reki nahã ji rekorame." ²³ Po ға e'i: "Mara'ngu po pyryvamo ji mbiara i'ui?" Nanongara'ға i'urame Tupana'ga e'i ite'varuhu ға pe. A'ereki ға nde'i: "Ajiko ji Jesus'ga rehe. Nurã ko pyry ji i'ui." A'ea ға nde'i. Oko te'varuhu reki ға a'ero o'ee'ymame: "Pyry ji rekoï nahã Cristo'gareheva'ero."

15

Timbohory ti ojipe'ға

¹ Nhandejikokaturame Cristo'ga rehe tipoko po nhande jara'ға hamo – kiroki ға ndokwahakatui ve ojikoga Cristo'ga rehe. Xakoyime ti nhande nhanderemimbotarimova'ea rehe jate nhanenhimbohoryva. ² Nhanerũ'ға po nhande ға mbohory hamo tapyry ti ға pe javo. A'ero po ti ға jikokatuï Cristo'ga rehe nehẽ no. ³ A'ereki Cristo'ga hevehi nonhimbohoryvi no. Ikwatijara omombe'u Cristo'ga ga nhi'igame Tupana'ga pe. "Ga ete'varuhurame nde ve gandekote'varuhua ji kwai,' ei ға," e'i ikwatijara. ⁴ Tupana'ga okwatijarukaruka ahe ve hako penembikwatijara nhaporemo ti tombo'embo'e aer'eve'ға javo hako. Aherembikwatijara nhande mbo'embo'e a'ero nhande monhimomirana. A'ea nhande mbo'e nhande mbohoryva no. A'ero nhande ei: A'iti tuhẽ po ti pyryvamo nhande ve nehẽ.

⁵ Tupana'ga tuhẽ nhande monhimomirana jipi. Gaha nhande mbohory no. Tombojo'jajo'ja ti ға pendeaporoğita a'ero pe mbojogwerekokatuavo

Jesus Cristo'ga rupi pe horame. ⁶ Pejikyoty'aro gwaramo po ti pe Tupana'ga mbohetei a'ero nehē nhandepojoykaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga.

Judeus'garūive'ga ombohete Tupana'ga

⁷ Peko hete ti ojogwehe. A'ereki Cristo'ga oko hete pe ndehe. Pe ndekorame ojogwehe po ti ojipe'ga ei nehē: “Tupana'ga ko pyry hete. A'ereki gareheve'ga oko hete ojogwehe,” e po ti ga Tupana'ga mboheteavo nehē. ⁸ Kiro ji ei pe me: Cristo'ga uhu vyva koty imombyryva judeus'ga pe raikwehe. A'ereki Tupana'ga e'i judeus'ga namonhava'ea pe hako: “Tamondo ti Cristo'ga pe pyri tomombyry ti ga pe me javo,” ei Tupana'ga hako. Nurā Cristo'ga ruri a'ero tanhi'ipo'ru ti Tupana'ga javo. Igwete ga ei: “A'ero po ti ga ei nehē: ‘Tupana'ga nopiriani gwembi'ea jipi,’ e po ti ga nehē,” ei Cristo'ga raikwehe. ⁹ Cristo'ga uhu imombyryva judeus'ga pe judeus'garūive'ga ti tombohete Tupana'ga javo no. “Tombohete ti ga ga oporogwetyga rehe,” ei ga. Aherembikwatijara e'i no. A'ereki omombe'u Cristo'ga nhi'iga Tupana'ga pe hako.

“Judeus'garūive'ga pyteri pe po ti ji ei nehē ndepyyry hete nde javo.

Orombohete po ti ji nhinhimby'yita nde ve nehē,” e'i ikwatijara Cristo'ga nhi'iga mombe'gwovo hako.

¹⁰ Ojipeva'ea rembikwatijara e'i no:

“Judeus'garūiva'ero ti pejoryjory Tupana'ga remimo'ēhara'ga pavēi judeus'ga pavēi,” e'i aherembikwatijara.

¹¹ Ojipeva'ea rembikwatijara e'i no:

“Judeus'garūiva'ero ti pembohete nhandepojoykaharete'ga. Ojipendyhyga'ga nhaporemo ti tombohete ga,” e'i aherembikwatijara.

¹² Isaiasva'ea okwatija Cristo'ga mombe'ujipeavo no hako.

“Jessa'ea rymymino'ga po ti ojihu vyvakotyva'ero nehē.

Judeus'garūive'ga nduvihavamo po ti ga rekoi nehē.

‘Gaha po ti nhande roho yvagi pe nehē,’ e po ti judeus'garūive'ga nehē,” ei ahe ikwatija hako.

¹³ Tupana'ga pe mbo'e penderooha'gwama rehe no. Ga po ti tapembohory hete inogatuavo pepy'a nehē. A'ereki pe pejiko ga rehe. Igwaigwavete po ti Tupana'ga ra'uva pe mbo'embo'ei. A'ero po ti pe ei nehē: “Uhu tuhē po ti ga nhande rerogwovo yvagi pe nehē,” pe'e po ti pe nehē.

Paulova'ea poravykyagwera judeus'garūiva'ea pe

¹⁴ Nhiirū, jiji ko opokwaha hete. Pepyry hete pe. Pekwaha hete pe mbarerano. Penhomogita kwaha pe no. ¹⁵ Emo ji akwatijaruka pe me tapekwa-hava'ja ti mbarerano javo. Namombe'unhimimi ji imondovouka pe me a'ero. A'ereki Tupana'ga omombyry ji ve. ¹⁶ Ga ji mboporavyky Jesus Cristo'ga pe judeus'garūive'ga pokoguka ji ve. Ikwava'ēhara'ga omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga judeus'ga pe. Na jitehe ji imombe'umbe'ui kiro Tupana'ga remimombe'upyryva judeus'garūive'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. Amombe'u ji ga pe takwava'ē ti ji ga Tupana'ga pe javo. Ga ndehe po ti Tupana'ga nhimohēhetei nehē Tupana'ga ra'uva ga mombyryvame nehē.

¹⁷ Jesus Cristo'ga okovo gwaramo ji pavēi jiroryryry hete ji jiporavykyrame Tupana'ga pe. ¹⁸ Amombe'u po ti ji pe me jiporavykyagwera. Emo Cristo'ga remimboporavykyagwera jate po ti ji imombe'ui pe me nehē. A'ea ji namombe'unhimimi. A'ereki Cristo'ga ji poko hete ji mboporavykyavo Tupana'ga pe. A'ero ji imombe'ui Tupana'ga nhi'iga judeus'garūive'ga pe tohendu katu ti ga javo. Amombe'umbe'u ji ga pe. Ako katu ji gapyteri

pe no. ¹⁹ Tupana'ga ra'uva ombuhu opopoakara ji ve. A'ero ji hep-iukari ga pe ahemonhimomby'aheteve'ea. Nurā ga hendukatui Tupana'ga nhi'iga. Amombe'umbe'u ji Tupana'ga remimombe'ua ga pe a'ero Cristo'ga mombe'gwovo. Jerusalém me na'ē ji ga mombe'ui ga pe. Pea hugwi ji hoi a'ero pea rupi. Ambojoapiapi ji jigwovo cidades pe ga mombe'gwovo ga pe. Aerē ji hoi Ilíriapeve'ga gwyrí pe no. ²⁰ A'ereki ji ajirokwa Cristo'ga mombe'gwovo ga pe pevo - perope ga nohenduvi ve Cristo'ga mombe'ua. Jihi ndahoi Cristo'ga mombe'gwovo ga pyri - perope ojipe'ga omombe'u jipe Cristo'ga ga pe. Nanongara'ga ji nambo'ei jipi. ²¹ Ikwatijara e'i no:

“Ojipe'ga nomombe'ui ve ga ga pe.

Emo po ti ga okwaha tuhē ga nehē.

Kiroki ga nohenduvi ve

- okwaha po ti ga ga nehē,” e'i ikwatijara.

Paulova'ea oho pota Romapeve'ea pyri

²² Ymyagwera jate ji hopotarahivamo pe pyri novīa. Emo ji ahoaho ojipe'ga pyri. A'ero tehe ji ndahoi ve pe pyri. ²³⁻²⁴ Agwamo reki ji amombe'u pa Cristo'ga avove'ga pe. A'ero po ti ji hoi Espanhapeve'ga gwyrí pe. Ji kwavame po ti ji pytai pe ndepiaga nehē. A'ereki ymyahū ji porepiapotaramo pe ndehe. Apytaahi'vi po ti ji pe pyri nehē jiroryoryvamo pe ndehe nehē. A'ero po ti pe ji pokogi nehē ji mondovouka pea rupi nehē.

²⁵ Kiroge po ti ji hoi na'ē Jerusalém me tapoko ti Cristo'gareheve'ga pevo. ²⁶ A'ereki ga pe Macedōniapeve'ga gwyrípeve'ga Cristo'gareheve'ga omono'ono'ō itambere'ia. Na jitehe Gréciapeve'ga gwyrípeve'ga omono'ono'ō itambere'ia ga pe. “Timondouka ti itambere'ia Jerusalém me Cristo'gareheve'ga pe imbatere'ŷve'ga pe,” ei ga ojohupe. Ganemimbuhura po ti ji herohoi kiro heja ga pe a'ero nehē. ²⁷ Gwemimbotarimo tehe ga omondouka imombyryva Jerusalémmeve'ga pe judeus'ga pe. “Timondouka po nhande mbatera ga pe hamo,” ei ga raikwehe. A'iti tuhē. A'ereki judeus'ga ojikwe omombyry ga pe judeus'garūive'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. Igwete ga jikogi Cristo'ga rehe raikwehe Macedōniapeve'ga Gréciapeve'ga no. Kiro pyryvamo ga imondoukari ombatera judeus'ga pe ikwepyga a'ero. A'ereki judeus'ga pyryvipe ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. ²⁸ Kiro po ti ji herohoi ganemimbuhura itambere'ia heja Jerusalémmeve'ga pe a'ero nehē. Hejapavame po ti ji hona'ei pe pyri pe ndepiaga nehē jihorame Espanhapeve'ga gwyrí pe nehē. ²⁹ Cristo'ga omombyry hete ji ve. Ji horame pe pyri po ti ga imombyryhetei pe me nehē no. A'ea ji akwaha hete.

³⁰ Nhiirū, xajiko nhande nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. Nhandepopy'a ja nhande no. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mongoi nhandepopy'a ja. Nurā ji ehetei pe me a'ero: Ji ja ti penhi'ī hete Tupana'ga pe ji repyga. ³¹ Nahā ti pe'ji ga pe: “Apī, ea'ngu ti Paulo'ga ga horame Judéiapeve'ga gwyrí pe tojukayme ti ga ga pevo. A'ereki ga ndojikogi Cristo'ga rehe,” pe'ji ti ga pe. “Kiro po ti Paulo'ga herohoi judeus'garūive'ga itambere'ia Cristo'gareheve'ga pe judeus'ga pe Jerusalém me nehē. Ga herohorame ga pe embohoryory ti ga judeus'garūive'ga itambere'ia rehe topyhy ti ga Paulo'ga hugwi javoji,” pe'ji ti Tupana'ga pe ji repyga, a'e hete ji pe me. ³² A'ero po ti ji roryheteramo ji horame pe pyri nehē Tupana'ga ji mondoukaramo pe pyri nehē. A'ero po ti pe ji mbohoryhetei nehē no. ³³ Tupana'ga onogatue'ymi nhandepoy'a. Tapendereko katu pa ti ga a'ero nehē. Na tuhē.

16

Paulova'ea omondouka onhi'iga gwembikwahava'ea pe

¹ Tamombe'u ti pe me Febehêa nhaneirûhêa. Hêa ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokoharamo oko cidade de Cencrêia pe. Pyry hete ko hêa. ² Hêa rurame pe pyri pembuhu ti hêa penhonga pe pejikokatuavo hêa pe. A'ereki hêa ojiko hete nhandepojoykaharete'ga rehe. Nanongara'ga po nhande timbuhuruka tuhê nhande pyri hamo nhande Cristo'gareheva'ero gwaramo hamo. Hêa herekoe'ymame mbatera pemondomondo ti hêa pe a'ero. A'ereki hêa jitehe opokopoko jara'ga jipi. Hêa ji poko ikwehe no. Nurâ ti pepoko hêa imondovo hêa pe mbatera nehê.

³ Tamondouka ji nhinhi'iga Priscilahêa pe hêarembireko'ga pe no Áquila'ga pe. Ga oporavyky ji pavêi Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ikwehe. ⁴ Ji repyga ga omano gwerevi onhia'ngue'yma ikwehe tomanoyme ti Paulo'ga javo ikwehe. A'e ji ga pe kiro: "Pepyry hete pe." Judeus'garûive'ga na jitehe e'i - kiroki ga onhimono'ô jipi Cristo'gareheva'ero. Ga nhaporemô e'i Áquila'ga pe: "Pepyry hete pe Paulo'ga a'nguavo."

⁵ Tamondouka ji nhinhi'iga ga pe no - kiroki ga onhimono'ô Cristo'gareheva'ero Áquila'ga nonga pe.

Tamondouka ti nhinhi'iga Epêneto'ga pe no. Jipy'a ja hete ga. Ga na'ê ko ojiko Cristo'ga rehe Ásiapeve'ga gwryi pe ikwehe.

⁶ Tamondouka ji nhinhi'iga Mariahêa pe. Hêa oporavyky hete pe pokoga raikwehe.

⁷ Tamondouka ji nhinhi'iga Andrônico'ga pe Juniashêa pe no. Ga ko jire'yja'ga judeus'ga. Orojogwereco ore cadeia pype ikwehe. Jijikoga renonde ga jikogi Cristo'ga rehe. Ga ko ojipe'ga hohe Cristo'ga moirûhara'ga pyteri pe.

⁸ Tamondouka ji nhinhi'iga Ampliâto'ga pe no. Jipy'a ja hete ga Cristo'gareheva'ero.

⁹ Tamondouka ji nhinhi'iga Urbano'ga pe no. Nhande ja ga poravykyi tamombe'u ti Cristo'ga ga pe javo. Estâquis'ga pe ji imondoukari nhinhi'iga no. Jipy'a ja hete ga.

¹⁰ Tamondouka ji nhinhi'iga Apeles'ga pe no. Onhimomirana ga hahya pe opohire'yma Cristo'ga hugwi.

Tamondouka ji nhinhi'iga Aristóbulo'ga rongapypeve'ga pe no.

¹¹ Tamondouka ji nhinhi'iga Herodião'ga pe. Jire'yja'ga ko ga judeu'ga.

Tamondouka ji nhinhi'iga Narciso'ga rongapypeve'ga pe no - kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe.

¹² Tamondouka ji nhinhi'iga Trifenahêa pe no Trifosahêa pe no. Ga oporavyky hete nhandepojoykaharete'ga pe.

Tamondouka ji nhinhi'iga Pérsidêhêa pe. Jipy'a ja hete hêa. Hêa oporavyky hete tuhê nhandepojoykaharete'ga pe no.

¹³ Tamondouka ji nhinhi'iga Rufo'ga pe. Ojipe'ga hohe ko ga pyry hete Cristo'gareheva'ero. Gayhêa pe ji imondoukari nhinhi'iga no. Jihya ja ko hêa ji rerekokaturo gwaramo.

¹⁴ Tamondouka ji nhinhi'iga Asincrito'ga pe no Flegonte'ga pe no Hermes'ga pe Pátrobas'ga pe Hermas'ga pe gapyrive'ga pe no nhaneirû'ga.

¹⁵ Tamondouka ji nhinhi'iga Filólogo'ga pe Júliahêa pe no Nereu'ga pe garendyrahêa pe no Olimpás'ga pe no gapyrive'ga pe nhaporemô no Cristo'gareheve'ga.

16 Penho'anhuvanhuva ti penhoiruamo. Ojipendyhyga'ga nhaporemo - kiroki ga onhimono'o jipi Cristo'gareheva'ero - ga omondouka onhi'iga pe me.

Mbapavamo Paulova'ea omogita ahe

17 Nhiirũ, kiro ji ehetei pe me. Pehepia ti ga pejipe'avo ga hugwi - kiroki ga ga mbojogwayvayvaruka. "Pembo'eagwera ndapyryvi," ei ga. "Ore po ti pe mbo'e nehẽ," ei ga. Ganhi'iga rendukaturame po ahe ndojikokatua'javi Cristo'ga rehe a'ero. Pejipe'a ti ga hugwi, a'e ji. 18 Nanongara'ga ndokoi nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Gwemimbotaruhua rehe ga ndekoi. Onhi'igatu tehe ga ojipe'ga mboheteheheavo ga moandyandyita - kiroki ga nonhikombaragwahavi gandekote'varuhuva'ea rehe. 19 Pehe reki pehendu katu Cristo'ga mombe'ua. Ojipe'ga nhaporemo okwaha penemiendukatua. Nurã ji roryoryvamo pe ndehe. A'e ji pe me a'ero: Peko katu kwaha ti, a'e ji. Tapekote'varuhukwahavi ti, a'e ji pe me no.

20 Tupana'ga onogatue'yimi nhandepy'a. Ga po ti kotihĩ omombi pe hugwi Satanás'ga popoakara anhağa ruvihavuhu'ga popoakara nehẽ. Pe po ti Satanás'ga hoheramo a'ero nehẽ.

Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomombyry pe me.

21 Timóteo'ga - ga oporavyky ji pavẽi - ga omondouka onhi'iga pe me. Na jitehe Lúcio'ga omondouka onhi'iga Jasão'ga pavẽi Sosípatro'ga pavẽi. Jire'ya'ga ko ga judeus'ga.

22-24 Gaio'ga omondouka onhi'iga pe me no. Garonga pype ji ruvi kiro. Garonga pype jitehe Cristo'gareheve'ga onhimono'ono'o jipi. Erasto'ga omondouka onhi'iga pe me no. Gaha gwereko katu itambere'ia cidadepeve'ga nduvihava'ga pe. Quarto'ga nhaneirũ'ga omondouka onhi'iga pe me no.

Ji ko Tércioramo. Jihi akwatija koha Paulo'ga repyga. Cristo'gareheva'ero ji amondouka nhinhĩ'iga pe me no.

Paulova'ea ombohete Tupana'ga

25 Timbohete ti Tupana'ga. Gaha pe mbojiko hete Cristo'ga rehe. A'ea pe ko ji ei jipi ji imombe'urame Tupana'ga remimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. A'ea Tupana'ga okwahavuka yvyakotyve'ga pe agwamo. Ymyagwera jate ga ndokwahavukari a'ea ahe ve. A'ero onhimi ahe ve. 26 Agwamo ki a'e te ikwatijara okwahavuka pa nhande ve - kiroki ikwatijara Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako. A'ereki agwamo Tupana'ga okoe'ymive'ga e'i: "Akwahavuka ji kiro ojipendyhyga'ga pe nhaporemo tojiko pa ti ga Cristo'ga rehe ga rendukatuavo," ei Tupana'ga.

27 Tupana'ga jate okwaha hete. Gaha jate ko Tupanetero. Timbohete ti ga avuirama a'ero. A'ereki Jesus Cristo'ga omboheteuka ga nhande ve. Na tuhẽ. Amém.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY CORINTOPEVA'EA PE Primeira Carta de Paulo aos Coríntios

¹ Jihi ko Pauloramo. Sóstenes'ga oko ji pavêi no. Nhaneirûramo ko ga rekoï Cristo'gareheva'ero okovo ġwaramo. Kiro ji ikwatijari nhinhi'îga imondovouka pe me. Tupana'ga ġwemimbotarimo Jesus Cristo'ga moirûukari ji ve ikwehe. “Eho ti Jesus Cristo'ga mombe'ġwombe'ġwovo ojipe'ga pe ga repyga,” ei Tupana'ga ji ve ikwehe.

² Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'îga pe me a'ero – perope peju cidade de Corinto pe pejiatykavo Tupana'ga mboheteavo. Pe ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki Tupana'ga pe mo'emo'ê ojive. “Jireheva'ero ko pe ndekoï pejikoty'a Jesus Cristo'ga rehe,” ei Tupana'ga pe me. Ojipe'ga ġwyrivepe'ga pe nhaporemo ga ei no – kiroki ġa Jesus Cristo'ga mbohetê jipi. Ga ko nhandepojkaharete'ga ġapojkaharete'ga no.

³ Tupana'ga ti tomomyry pe me nhanderuvete'ga Jesus Cristo'ga pavêi nhandepojkaharete'ga pavêi. Tonogatu ti ġa pepy'a nehê no.

Tupana'ga omomyry pe me

⁴ Nhinhi'îga nanani Tupana'ga pe ji ei: “Ndepyry hete nde imomyryva Corintopeve'ga pe ġa jikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe,” a'ea'e ji ga pe jipi pe mombe'ġwovo. ⁵ Pe jikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavêi Tupana'ga imomyryhetepavi pe me a. Ga okwahavuka pa pe me Jesus Cristo'ga mombe'ua. Pemombe'u kwaha hete pe Jesus Cristo'ga ojipe'ga pe no. ⁶ A'ereki Tupana'ga ġweroviaheteuka pe me Cristo'ga mombe'ua. ⁷ A'ero pe herekopavi Tupana'ga ra'uva remimbuhuhava pyryheteva'ea pe imboha'uvame Jesus Cristo'ga ukwahava. ⁸ Jesus Cristo'ga tuhê po ti pe mbojiko hete ojihe pe mongokatuavo avuirama nehê. A'ero po ti ga nombojari'i'i pe ndehe nehê ura'javame nehê.

⁹ Tupana'ga ġwembi'ea rupi oho jipi. Nurâ nhande jikogi ga rehe. E'i ga pe me raikwehe tapejikoty'a ti jira'yra'ga pavêi javo. Nhandepojkaharete'ga pe ga ei Jesus Cristo'ga pe.

Ojogwayva ahe Corinto pe

¹⁰ Nhiirû, kiro ji ehetei pe me Jesus Cristo'ga repyga. Pembojo'jajo'ja ti penhi'îga ojohupe. Tapejogwayvayvari ti. Pejihe'a katu ti ojogwehe imbojo'jajo'java pejeaporogita. ¹¹ A'ereki Cloehêa rongapypeve'ga omombe'u ji ve pejogwayvayvara. ¹² Ojoatyatyvihu po penhi'îga. Nahâ po pe ei. Jara'ga e'i: “Ji ko Paulo'gareheva'ero.” Jara'ga e'i: “Ji ko Apolo'gareheva'ero.” Jara'ga e'i: “Ji ko Pedro'gareheva'ero.” Jara'ga: “Ji ko Cristo'gareheva'ero.”

¹³ Cristo'ga jate ko penduvihavete'ga. Gareheva'ero ko pe nhaporemo a'ero. Maranuhû pe ndapejihe'ari ojogwehe naerû? Ji rûi reki amano yva rehe pendepykaramo ikwehe. Pe mobatizaramo po ga nde'i pe me raikwehe: “Kiro pe ndekoï Paulo'gareheva'ero.” Nde'i po ġa a'ea pe me raikwehe. “Cristo'gareheva'ero kiro pe ndekoï,” e po ġa pe me raikwehe.

¹⁴⁻¹⁵ Ji nopomobatizatizai ji ruvame pe pyri ikwehe. Pyry reki ji ve ji nopomobatizai. Po ji pe mobatizatizai, a'ero po ġa etehi ji ve hamo: Ojiheva'ero Paulo'ga mobatizai. Nopomobatizatizai ji a'ero. Crispo'ga jate ji amobatiza Gaio'ga reheve Cristo'gareheva'ero ti ġa toko javo. ¹⁶ Gahâ nohõ, Estêfanas'ga rongapypeve'ga ji amobatiza nohõ. Ojipe'ga po ji namobatizai ovuhu. ¹⁷ A'ereki a'ea rehe rûi Cristo'ga ji mbuhuruka avo. “Emombe'u ti

pyryva'ea ji mombe'gwovo ga pe. Terenhi'igatutehei ti ji mombe'urame ga pe," ei ga ji ve ikwehe. Ako ji ganhi'iga rupi a'ero. Nurã ji nanhi'igatutehei Cristo'ga mombe'urame ga pe. Po nahã ji nhi'igatui ga pe hamo, a'ero po nhinhi'igatua rehe jate ga ndekoi hamo. A'ero po Cristo'ga mombe'ua rehe ga ndokoi hamo. Ndikwahyi po ga pe Cristo'ga manoagwera ga ndepyga a'ero hamo.

Tupana'ga okwaha hete

¹⁸ Kiroki ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi okote'varuhuro gwaramo - nhande imombe'urame ga pe Cristo'ga manoagwera nhande repyga, a'ero ga ei: "Pemombe'u tehe pe gwihã ore ve," ei ga.

Nhande rehe ki a'e te Cristo'ga manoagwera mombe'ua ikwahy hete reki. A'ereki nhande xaho Tupana'ga ronga viara rupi nhandejikoga Cristo'ga rehe. Cristo'ga manoagwera pyvõ Tupana'ga ikwahavukari nhande ve opopoakara. ¹⁹ Nahã aherembikwatijara imombe'ui no Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako. Tupana'ga e'i hako:

"E'i ga ojive novã:

'Jireaporogita katu hete ji ikwahaheteavo,' ei ga ojive novã.

Kiro po ti ji imboukwahavukari gandeaporogitateha a'ero nehẽ," ei Tupana'ga hako.

Nahã aherembikwatijara omombe'ua Tupana'ga nhi'iga hako.

²⁰ Maranuhũ nanongara'ga ndekoi naerũ ikwahapyra'ga pembo'ehara'ga no? Marã onhi'igatuhara'ga no? Yvyakotyve'ga e'i tehe nanongara'ga pe: "Okwaha hete ga." Tupana'ga ki a'e te omboukwahavuka reki ganembikwahave'yma.

²¹ Tupana'ga okwaha hete. A'ero ga ei: "Gweaporogita rupi rui po ti vvyakotyve'ga ji kwahavi nehẽ," ei Tupana'ga ga mombe'gwovo. A'ero ga ei ore ve: "Pemombe'umbe'ua ti Cristo'ga manoagwera ga pe," ei ga. "Kiroki ga gwerovia penemimombe'ua ojikoga Cristo'ga rehe - gahã po ti ji aru yvagi pe jijipyri nehẽ," ei Tupana'ga ore ve.

Ore imombe'urame Cristo'ga manoagwera ojipe'ga pe, a'ero ga etehei ore ve: "Pemombe'u tehe pe a'ea ore ve," ei tehe ga. ²² Judeus'ga e'i ore ve: "Peapo na'ẽ ti ahemonhimomby'ava'ea torohepia," ei ga. "Hepiagame jate po ti ore heroviari pe Cristo'ga mombe'urame ore ve," ei ga ore ve. Judeus'garũive'ga e'i ore ve: "Pe ikwahaheterame jate penhi'igatuavo po ti ore heroviari penemimombe'ua nehẽ," ei ga ore ve.

²³ Ore ki a'e te oromombe'ua katu Cristo'ga manoa yva rehe nhande repyga. Judeus'ga onhimonha'nga reki oreremimombe'ua rehe. Judeus'garũive'ga e'i reki ore ve: "Pemombe'u tehe pe a'ea ore ve," ei ga. ²⁴ Na rui reki ore imombe'urame Tupana'ga remimo'ehara'ga pe. Tupana'ga omo'emo'ẽ ga ojive toko ti ga jireheva'ero javo. Judeus'ga pyteripeve'ga hugwi ga omo'emo'ẽ ga. Judeus'garũive'ga pyteripeve'ga hugwi ga omo'emo'ẽ ga no. Ore imombe'urame Cristo'ga manoa ga pe ga ei: "Cristo'ga gwepiuka nhande ve Tupana'ga popoakara," ei ga. "Okwahavuka ga nhande ve Tupana'ga reaporogita no. A'ereki Tupana'ga okwaha hete," ei ga. ²⁵ Ojipe'ga e'i tehe Tupana'ga pe: "Ga ndokwahavihu," ei ga javo tehe. Ga okwaha hete reki nhande hohe pa. Ga e'i tehe ga pe no: "Tupana'ga ndipopoakarihu. A'ereki gara'yrava'ea omano," ei ga javo tehe. Nhande hohe pa reki Tupana'ga popoakaramo.

²⁶ Nhiirũ, pekwhava'ja pejikoagwera Tupana'ga pemo'emo'ẽrame ojive ikwehe. A'ea rupi pe mombe'urame ojipe'ga ei: "Mokonha'ga jate okwaha hete. Mokonha'ga jate ipopoaka hete," ei ga. "Mokonha'ga jate huvihavuhu.

Jara'ga ndokwahavihu pa," ei ga pe mombe'gwovo. ²⁷ Ga e'i pe me ikwahapyre'ýve'ga. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: "Opomo'emo'ë ji jijive tahepiuka ti ikwahapyra'ga nembikwahave'yma," ei Tupana'ga pe me. E'i ga pe me ipopoakare'ýve'ga. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: "Opomo'emo'ë ji jijive tahepiuka ti ipopoakave'ga popoakare'yma," ei Tupana'ga pe me. ²⁸ Pe ndehe ga ndokoi okoteheve'ga javo pe me. "Huvihava'ga rüi," ei ga pe me. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: "Opomo'emo'ë ji tahepiuka ti huvihava'ga ndekotehea," ei ga. ²⁹ Nurã Tupana'ga ei tonhimbohete pavyme ti ga ji pyri a'ero.

³⁰ Tupana'ga pe mbojikoty'aruka Jesus Cristo'ga pavëi. A'ero Cristo'ga okwahavuka nhande ve Tupana'ga reaporogita. Cristo'ga nhande mombyry no Tupana'ga rerekokatuavouka nhande ve. Cristo'ga nhande mongo Tupana'gareheva'ero. Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi no. Nahã nhande rekoi Tupana'ga nhandembojikoty'arukaro gwaramo Jesus Cristo'ga pavëi. ³¹ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara e'i a'ero:

"Kiroki ga ombohete pota

- tombohete ti ga nhandepojoykaharete'ga jate ndepyry hete nde ji ve javo," e'i ikwatijara hako.

2

Cristo'ga manoagwera mombe'ua

¹ Nhiirü, jhorame pe pyri ji imombe'ukatui pe me Tupana'ga mombe'ua ikwehe. A'ea nhande ymya ndikwahavi. Ikwahapyra'ga jarüiva'ero reki ji imombe'ui pe me. Nanongara'ga onhi'igatu hete jipi orokwaha hete ore javo pe me. Ji ko na rüi amombe'u pe me a'ero. ² Nahã ji ei jivytyteri pe: "Jesus Cristo'ga jate po ti ji amombe'u gapyteri pe nehë gamanoagwera yva rehe imombe'gwovo nehë," a'e ji jivytyteri pe.

³ Jipopoakare'ymamo ji rekoi pe pyri a'ero. Ahyhyi ji jikyhyjiavo mara'ngu po ti ji Cristo'ga mombe'ukatuavo ga pe javo.

⁴ Ikwahapyra'ga jarüiva'ero ji ga mombe'ui pe me. Pe mbo'erame ji nda'ei toko ti ga nhinhi'igatua rupi jave'yma pe me. Nhiremimombe'ua pyvö Tupana'ga ikwahavukari reki pe me gwa'uva popoakara. ⁵ Tupana'ga okwahavuka a'ea pe me jipopoakara ti tombojikoguka ga Cristo'ga rehe javo. Vvyakotyve'ga nembikwahava rüi pe mbojikoguka ga rehe a'ero.

Tupana'ga ra'uva okwahavuka gareaporogita

⁶ Tupana'ga reaporogita reki ore imombe'ui ga pe - kiroki ga okwaha hete Cristo'ga. Vvyakotyve'ga ndeaporogita ore noromombe'ui ga pe. Noromombe'ui ore gandeaporogita no - kiroki ga vvyakotyve'ga mondomondoi gwemimbotarimova'ea rehe jipi. Ga igwaigwavete ndipopoakari nehë. ⁷ Onhimiva'ea ore oromombe'u Tupana'ga rembikwahava. Ymya ga ndokwahavukari a'ea vvyakotyve'ga pe. Emo yvya apoa renonde ga e'i nhogwenonde jupe hako. "Nhirembikwahava po ti gambohuvihavuhua gwama nehë," ei Tupana'ga hako. Nahã Tupana'ga e'i nhogwenonde nhande mombe'gwovo hako.

⁸ Vvyakotyve'ga nduvihava'ga ndokwahavi a'ea raikwehe. Po ga ikwahavi hamo, a'ero po ga nombovyrukari Cristo'ga mo'ama yva rehe ga jukavo hamo. Ga ko Tupanamo huvihavuhu hete reki. ⁹ Aherembikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i reki hako:

"Ymya Tupana'ga e'i:

"Tamombyry hete ti nharõhara'ga pe,' ei ga," ei ahe.

“Ndihepiagi pa nhande nanongara Tupana'ga remimombyryvaḡwama,” ei ahe hako.

“Nihenduvi pa a'ea no.

Niandeporogitai pa nhande nanongara rehe Tupana'ga remimombyryvaḡwama rehe,” ei ahe ikwatija hako.

¹⁰ Nhande ve reki Tupana'ga ikwahavukari onhimiva'ea. Gwa'uva pyvõ ga ikwahavukari nhande ve. A'ereki a'ea gwepia pa ikwahapava. Tupana'ga ra'uva okwaha pa gareaporogita onhimiheteva'ea.

¹¹ Nhandereaporogita ojipe'ga ndokwahavi. Nhande jate tikwaha nhandereaporogita. Na jitehe ojipe'ga ndokwahavi Tupana'ga reaporogita. Gara'uva jate okwaha a'ea. ¹² Ndirekoi reki nhande gandeaporogita – kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe. Tupana'ga ra'uva reki ojikoty'a nhande pavêi. A'ereki Tupana'ga ombuhu gwa'uva nhande pyri tokwaha ti ga nhiremimombyryva ojive javo.

¹³ Tupana'ga remimombyryva rehe gara'uva ojipe'ga mbo'eukari ore ve. Ikwahapyra'ga ndeaporogita nomb'o'eukari ore ve a'ea rehe. Igwete ore imombe'ukatui Tupana'ga ra'uva remimbo'ea ga pe – kiroki ga ojikoty'a gara'uva pavêi. ¹⁴ Kiroki ga ndojikoty'ari gara'uva pavêi – ga ndogwerekoi Tupana'ga ra'uva remimbuhara. Ore imombe'urame ga pe ga ei: “Pombe'u tehe pe a'ea,” ei ga ore ve. Ndokwahavi tuhê ko ga a'ea.

Gahã jate – kiroki ga ojikoty'a Tupana'ga ra'uva pavêi – gahã jate onhimombaragwaha nanongara rehe ikwahava. ¹⁵ Gahã okwaha pa. Onhimombaragwaha ga pyryva'ea rehe. Onhimombaragwaha ga pyryve'ÿva'ea rehe. Emo gandeaporogita pe po ojipe'ga nde'i hamo ikwahave'yma. A'ereki ga ndojikoty'ari Tupana'ga ra'uva pavêi. ¹⁶ Nahã Tupana'ga ikwatijarukari ahe ve hako. Igwete ahe ei hako:

“Ndokwahavi pa ga nhandepojkaharete'ga reaporogita.

Nomogitai pa ga javo ga pe,” ei ikwatijara.

Nhandereaporogita reki Cristo'ga reaporogita'java'ea.

3

Peko ti Tupana'ga reaporogita rupi

¹ Nhiirũ, jiruvame pe pyri ji namombe'ui onhimiheteva'ea pe me ikwehe. Pejikoty'a pe Tupana'ga ra'uva pavêi novia. Emo pe ndapekoi ve Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Tayri'ga javuhu pe ndapekwahavi a. ² Nurã ji namombe'ui ve pe me onhimiheteva'ea ikwehe. Jukwahava'ea jate ji imombe'ui pe me a'ero. Po ji imombe'ui onhimiheteva'ea pe me, a'ero po pe ndapekwahavi a'ea hamo. Na jitehe kiro ji imombe'urame onhimiheteva'ea po ti pe ndapekwahavi. ³ A'ereki penhimimbotarimova'ea rehe pe ndekoi jipi.

Jukwaha reki a'ea. Penhimyrõ ko pe ojogwehegwehe. Pejogwayvayva ko pe no. Nurã ko ji ei pe me: Peko pe penhimimbotarimova'ea rehe. Cristo'gareheve'ga'jarũiva'ea ko pe. ⁴ Pe'e tehe pe javo ojohupe jipi. Jara'ga e'i tehe: “Ore ko Paulo'gareheva'ea,” ei ga. Jara'ga e'i: “Ore ko Apolo'gareheva'ea.” Nahã po pe etehei pejikovo penhimimbotarimova'ea rehe.

⁵ Marã tuhê Apolo'ga reki naerũ? Marã ko ji reki naerũ? Tupana'ga remimbotarimova'eareheva'ero ore memei oroko. Tupana'ga Cristo'ga momba'uuka ore ve pe mbo'eavouka. A'ero pe jikogi Cristo'ga rehe ikwehe.

⁶⁻⁹ Tamombe'u kiro pe me ojo'java'ea a'ero tapekwaha ti nhanderekoa. Tupana'gareheva'ero ko pe kohoa'java'ea. Kohoa jara'ga'jave'ga ko Tupana'ga. Tupana'ga moirũharamo ko ore ga ja a'ero – kiroki ga gwereko katu kohoa.

Nahã ko kohoa rerekokatuhara'ga ndekoi jipi. Ojipe'ga otÿ ha'yinha. Aerẽ ojipe'ga imoakÿakymi herekovo. Tupana'ga reki omonhimomboakaruka ga pe. Na jitehe ore pe nderekokatui. Jihi amombe'u ypy Cristo'ga pe me. Aerẽ Apolo'ga pe mbo'embo'ei ga rehe. Tupana'ga reki pe mbojikoguka hete jipi Cristo'ga rehe. Ojipe'ga otÿ, ojipe'ga omoakÿakÿ. Tupana'ga jate omonhimomboakaruka ganemityma. Gaha jate ko huvihavetea a'ero. Itÿhara'ga huvihava rÿi imoakÿhara'ga pavÿei. Na jitehe ji huvihava rÿi Apolo'ga pavÿei. Tupana'ga jate ko huvihavetea pe mbojikoguka hete Cristo'ga rehe. Ore memei oroporavyky Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe. Kiroki ga oporavyky Tupana'ga pe - ga po ti okwepy imondovo ga pe nehẽ.

Tupana'gareheva'ero ko pe peko onga'java'ero no. ¹⁰ Ore ko oroko onga apohara'ga'java'ero. Nahã po ahe japorame onga. Ojipe'ga ombovy okyta imo'ama. Aerẽ ojipe'ga imondoi heheva'ea japopava. Na ja ore pe ndereko katu a'ero. Tupana'ga ji mbokarakaturame ji amombe'u katu ypy Cristo'ga pe me pe mbojikogauka ga rehe. Kiro ojipe'ga pe mbo'embo'ei ga rehe a'ero. Kiroki ga pe mbo'e - ga po pe mbo'e katu a'ero hamo. ¹¹ Jesus Cristo'ga jate ko nhande timombe'u ypy ojipe'ga mbojikoguka ga rehe. Ojipe'ga rÿi po nhande timombe'u ypy hamo. A'ereki Jesus Cristo'ga Tupana'ga omombe'uuka ga rehe jate ti pejiko javo.

¹² Japorame mbatera imondovo jypyva'ea rehe jara'ga opo'ru pyryheteva'ea - kiroki ndopavi a, ndokai no. Ouro ga opo'ru, prata. Ita'ia ga opo'ru, ikatuheteva'ea - kiroki he'yjuhu ahe omondo itambere'ia hehe. Jara'ga ki a'e te opo'ru opava'ea, okaiva'ea. Yva ga opo'ru, nhungwava, pindova. ¹³ Ikairame ganembiapoagwera jukwaha reki ndapyryviva'ea. A'ereki tata ombokai pa ndapyryviva'ea ga hugwi. Jukwaha pyryheteva'ea no. A'ereki tata omboukwaha pyryva'ea nhimomiranama imbokaipave'yname.

Na jitehe jara'ga pe mbo'e katu Jesus'ga rehe. Jara'ga napembo'ekatui ga rehe. Jesus Cristo'ga rurame po ti jukwahavamo ganemimbo'ea nehẽ, ganemimbo'ekatua. Jukwaha po ti ganemimbo'ekatue'yma nehẽ nohõ. Penembikwahava repiagame po ti Tupana'ga ikwahavi ja'javo pembo'ehara'ga pe nehẽ. ¹⁴ Po ti pe ikwahahetei Jesus'ga mombe'ua pejikoga ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei pembo'ehara'ga pe nehẽ pembo'e katu pe ga javo ga pe. ¹⁵ Po ti pe ndapekwahavi Jesus'ga mombe'ua, a'ero po ti Tupana'ga nomombyryvi pembo'ehara'ga pe nehẽ napembo'ekatujuhu pe ga javo ga pe. Oho po ti ga yvagi pe nehẽ novia ojikoga gwaramo Jesus'ga rehe. Emo po ti Tupana'ga e'i ga pe: "Napembojikohetei pe ga Cristo'ga rehe," e po ti ga ga pe nehẽ.

¹⁶ Pe ko Tupana'ga ruhava. A'ereki gara'uva oko pe pyri. Pekwaha po pe a'ea hamo. ¹⁷ Po ga imbote'varuhui pe me, a'ero po ti Tupana'ga imbote'varuhui ga pe nehẽ. A'ereki pe garuhava pyryheteva'ea.

¹⁸ Tapenhimoandyandi ti. Po pepyteripeve'ga e'i tehe ojive: "Yvyakotyve'ga ndeaporoğita rupi ji akwaha hete." Topohi ti ga gandeaporoğita hugwi. Toko ti ga Tupana'ga reaporoğita rupi. Ga rekorame Tupana'ga reaporoğita rupi po ti ga ei ga pe ndokwahavihu ga javo novia. Emo po ti ga okwaha hete tuhẽ nehẽ. Tapenhimoandyandi ti a'ea rehe a'ero.

¹⁹ Yvyakotyve'ga e'i tehe ojipyteripeve'ga pe: "Gweaporoğita katu hete ga ikwahava." Tupana'ga ki a'e te e'i ga pe: "Gweaporoğita tehe reki ga. A'ereki ga ndokwahavihu," ei ga. Igwete garemikwatijarukara i'ei no: "Gweaporoğita kwaha ga ojipe'ga moandyandiya.

Emo Tupana'ga okwaha ga mombiga ga ndeaporoğitate'varuhurame," ei ikwatijara.

²⁰ Iru'Ta ikwatijara i'ei no:

“Nhandepojykaharete'ga e'i:

'Heaporoğita tehe ға

- kiroki ға e'i tehe ojive

orokwaha hete ore javo, 'ei ға,” ei ikwatijara.

²¹ Tapembohetei ojipe'ga ji ko ndereheva'ero javo ga pe. Pehe reki pereko pa. Ore nhaporemo ko pendeheva'ero pepokohavamo. ²² A'ereki jihi pe poko. Apolo'ga pe poko. Pedro'ga pe poko. Ývy ko pendepykavamo. Pema-noe'yma ko pendepykavamo. Pemañoa ko pendepykavamo. Agwamova'ea pendepykavamo. Aerēva'ea pendepykavamo. A'ereki pe pereko pa a'ea pejipokohavamo. ²³ A'erorame tehe pe pepoko Cristo'ga gareheva'ero. Cristo'ga ko opoko Tupana'ga gareheva'ero.

4

Cristo'ga moirūharava'ea poravykya

¹ Nahā po pe ei ore mombe'gwovo a'ero hamo: “Ga ko Cristo'ga remimbotarimova'earheheva'ero oko ga pokoga,” pe'ji po pe hamo. “Tupana'ga nhande mbo'euka ға pe aherembikwahavipyre'yma rehe tokwaha ti ға kiro javo. Nahā ға nhimoirūukari ға pe.” A'ea po pe ei ore mombe'gwovo hamo. ² Huvihava'ға e'i omoirūhara'ға pe jipi: “Peporavyky katu ti ji ve a'ero pejikovo nhinhi'iga rupi,” ei ға ға pe. ³ Jesus Cristo'ga e'i jiporavykya pe a'ero. Pe erame jupe ji ndahaykai reki. Ji ndahaykai ojipe'ga erame jiporavykya pe no. Jihi vehevi nda'ei jupe. ⁴ Jipoyja hete ji jiyvyteri pe. A'ereki ji aporavyky katu Cristo'ga pe jirekote'varuhue'yma. Ji ero gwaramo rūi reki jukwahavamo jiporavykypyryva. Nhandepojykaharete'ga po ti e'i jupe nehē Jesus Cristo'ga.

⁵ Nurā ji ei pe me: Tape'ei ti penhinonde ojipe'ga poravykya pe. Cristo'ga urame po ti hepiukari nhande ve onhimiva'ea nehē - kiroki nhande ndikwahavi ve. Okwahavuka pa po ti ga nhandeaporoğita nehē. Nhande poravykykaturame nhandekovo katu po ti Tupana'ga nhande mbohetei a'ea rupi nehē.

⁶ Nhiirū, imombe'upavame a'ea pe me ji nhimombe'ui pe ndepyya. Apolo'ga ji amombe'u ko no. Pe me ji imombe'ui orerekoagwera tapenhimbo'e ti pejikovo ikwatijara rehe jate nehē. Tapembohetei ti ojipe'ga gareheva'ero ko ji javo. “Ji ndakoi ojipe'ga rehe,” tape'jiuhui ti. ⁷ Tapenhimbohetei no ji ko ға hohe javo. A'ereki ojo'jajo'java'ero pe peko. Tupana'ga remimondotehea reki pe pereko. Gaha omondo pe me. Nurā pe herekoi. Tapenhimbohetei ti a'ero. A'ereki peapoa ko Tupana'ga remimondoa.

⁸ Perekopavipe pe Tupana'ga remimondotehea naerū? Ndaperekopavi tuhē reki pe a'ea. Pe teheuhu peko huvihavamo naerū ore rekoe'ymame nahā naerū? Po pyry pe ndekoi huvihavamo novīa ore ti toroko huvihavamo pe pavēi novīa. ⁹ Emo Tupana'ga po e'i ore ve ovuhu: “Nhimoirūhara'ға ko koji'i toko tehe ojipe'ga hohe pa,” e po ga ore ve. Ore po ға ja - kiroki ға pe ға e'i tjukauka ға ojipe'ga ndovaki javo, a'e ji. A'ereki ға nhaporemo ore repiaguhu ға ko mbipehu javo ore ve. Yvyakotyve'ға e'i a'ea ore ve yvagipeve'ға pavēi. ¹⁰ Ore Cristo'gareheva'ero gwaramo ға ei ore ve: “Ndapekwahavihu pe,” ei ға ore ve. Pe ki a'e te pe'ji tehe pejive: “Cristo'gareheva'ero ore orokwaha hete.” Ore ve ға ei: “Ndapepopoakarihu pe.” Pe ki a'e te pe'ji tehe pejive: “Orepopoaka hete ore ojipe'ga mondovo.” Pe ndehe ga ndekoi pe mboheteheve'ga jipi. Ore rehe ki a'e te ga ndekoi tuhē.

¹¹ Orey'a ore jipi. Oreygwei ore nohō. Ndorogwerekoi ore tapy'ynhapira. Ore nupanupā ға ore rerekote'varuhuavo. Oropytaahi'vii'viuhu ore jipi.

Nahanahã ore rekoi kiromo jate. ¹² Oroporavyky hete ore oropokapavamo toropyhy ti mbatera orojive javo. Ga ete'varuhurame ore ve ore ei reki: "Tupana'ga ti tomombyry pe me." Ga imbohahyukarame ore ve ore nhi-momiranami reki. ¹³ Ga ore mbotegweterame ore nhi'igatui reki ga pe. Agwamo vehevi ore mbatera ratykwera'java'ea aheremimombora'java'ea ga pe – kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe.

¹⁴ Kiro ji ikwatijarukari pe me. Emo ji nda'ei tipoyjayjaryme ti ga javo pe me. Tambo'e ti ga javo ji ei pe me jira'yra'java'ea pe. A'ereki ji opoarõ hete. ¹⁵ Po pembo'ehara'ga he'yjuhu hete novã, po ga dez mil novã. Emo ojipeji reki jihi jate ako penduva'java'ero pe nderekovo katu. Ojipe'ga omombe'u Jesus Cristo'ga kiro pe me. Jihi ki a'e te pe mbojikogypy ga rehe pyryva'ea mombe'gwovo pe me ikwehe. ¹⁶ Nurã ji ehetei pe me: Ji rupi ti peho pe-jikokatuavo. ¹⁷ A'ero ji Timóteo'ga mondoi kiro pe pyri. Ga ko jira'yra'java'ea ji ve. A'ereki jihi ga mbojiko Cristo'ga rehe. Ako hete ji ga rehe. Ga rehe ji jikogi no. Igwete ji Timóteo'ga mondoi pe pyri tokwahavukara'ja ti ga pe me jirekoagwama ji jikoty'arame Cristo'ga pavêi. A'ea rehe ji Cristo'gareheve'ga mbo'embo'ei jipi no jihorame gawgyri pe nhapremo.

¹⁸ Jararamo pepyteripeve'ga nhimbohetetehei kiro Paulo'ga po ti nduri nhande pyri nehê javo tehe ji ve novã. ¹⁹ Emo Tupana'ga ipotarama po ti kotihĩ ji hoi pe pyri nehê. Tihepia ti ga herekorame Tupana'ga popoakara a'ero, a'e ji. A'ea ji takwaha. Ganhi'iga jate rui ji takwaha ga nhimboheteteherame. ²⁰ A'ereki Tupana'gareheve'a'ero nhande nianhi'iteheuhui. A'ero koi nhande rekokatui Tupana'ga popoakara pyvõ. ²¹ Marã po ti ji rurame pe pyri a'ero nehê? Pe pohire'ymame pendekoagwera hugwi po ti ji nhi'igahyi pe me imbohahyuka nehê. Pe pohirame jugwi po ti ji rekoi pe ndehe pe nderekonhyromo nehê jirurame pe pyri nehê. Marãva'ea po pe pepota naerũ?

5

Ndoakwahavihu ahe

¹ Kiro ji ei pe me: Omombe'u ga ji ve pepyteripeve'ga. "Ndoakwahavihu ga okovo," ei ga ga mombe'gwovo. A'ereki ga gwereko gwuva'ga rembirekohêa. Ite'varuhu hete a, xa'e pa nhande jupe. Tupana'gareheve'garũive'ga vehevi e'i ite'varuhu nanongara pe no. ² Penhimboheteuhu pe naerũ oroko katu pa ore javo tehe naerũ? Ndapevy'arihu hete po pe ga rehe hamo. Pepe'a ti ga pejipytera hugwi ga mondovo pejatykarame jipi Tupana'ga mboheteavo. ³⁻⁴ Jira'oa ko irupe pe hugwi kiro novã. Emo ji amondo jireaporoigita imongovo pe pyri. Ji ndakoi pe pyri novã. Emo ji a'e jipe akoja'ga pe. "Jesus'ga nhandepojykaharete'ga e'i nde ve: 'Nde eroko te'varuhu,' ei ga nde ve," a'e ji ga pe a'ero. Pejatykarame po ti ji imondoi jireaporoigita pe pyri nehê. Jesus'ga popoakara po ti pe nderekoji nehê no. ⁵ Pejatykarame ti pekwava'ê akoja'ga Satanás'ga pe tombotegwete ti ga gara'oa nehê. Jesus'ga ti togweroho gara'uva yvagi pe a'ero nehê ura'javame nehê.

⁶ Ndapyryvi reki pe nhimboheterame oroko katu pa ore javo tehe. Nhande japoramã pão xunhiete'i nhande imondoi imbovuhava hu'uma pype. A'ero ivuvuvuvupavi upa. Na jithehe ojipejive'ga okote'varuhuve'ga pytarame pepyteri pe, a'ero ojupi pavêi po ga pe mondoi nehê pe mongote'varuhuuka. Ndapekwahavi pe a'ea naerũ? ⁷ Páscoa rupi judeus'ga imombopavi imbovuhava myyava'ea pão reheve tipyahu ti hu'uma a'ero javo – kiroki hu'uma ndogwerekoi imbovuhava. Na jithehe pe pohipavi myyava'ea hugwi pejikote'varuhua hugwi ikwehe tipyahu ti nhandeaporoigita a'ero javo. A'ereki na tuhê pe pendeaporoigita pyahu pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe.

A'ereki Cristo'ga omano nhanderekote'varuhua momboa. Pepohi pa ti pejikote'varuhua hugwi a'ero. Ymya judeusva'ea ijukai cordeiros hako tomanoye ti nhandera'yrypy'ga javo hako. Agwamo ga Jesus'ga jukaukari raikwehe. Jesus'ga omano nhande repyga tohoyme ti ga hahyva'ea ruvi-hava pype omanorame javo. ⁸ Nurã ti xako katu jipi. Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi. Tiandereaporogita katu ti nhandekovo. Xanhi'i ti a'itituhêva'ea rehe.

⁹ Akwatijaruka ji imondovouka pe me ikwehe. Ikwatijarukarame ji ei pe me: "Tapejihe'ari ti ga ndehe ga akwahave'yruhame nehê," a'e ji pe mogitavo ikwehe. ¹⁰ Ji nda'ei ga pe - kiroki ga ndojikogi Jesus'ga rehe. Nanongara'ga ko ndoakwahavihu. Ga opotarahivuhu mbatera jipi. Omiomi ga ojipe'ga mbatera ga hugwi. Oko hete ga ha'angava rehe gwemimbohete'hara rehe okoe'yma Tupana'ga rehe. Nanongara'ga pe rui ji ei pe me: "Tapejihe'ari ti ga ndehe." A'ereki vyva koty pejikoro gwaramo pe pejihe'a tuhê ga ndehe jipi. ¹¹ Ji ikwatijarame pe me kiro ga pe ji ei - kiroki ga e'i ojive novia: "Ji ko peirua. Jesus'gareheva'ero ko ji," ei ga javo novia. Emo ga ndoakwahavihu. Jara'ga opotarahivuhu mbatera. Jara'ga oko hete ha'angava rehe gwemimbohete'hara rehe okoe'yma Tupana'ga rehe. Jara'ga e'i te'varuhu ojipe'ga pe. Jara'ga ko heagwryvuhu. Jara'ga omiomi ojipe'ga mbatera. Nanongara'ga erame ji ko Jesus'gareheva'ero javo novia, tapejihe'ari ti ga ndehe. Tape'ui jitehe ti ga pavêi.

¹²⁻¹³ Kiroki ga ndojikogi Jesus'ga rehe - ga pe ji nda'ei peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga gwe ti e'i ga pe nehê. Ga pe ki a'e te - kiroki ga ojatyka pe pavêi Tupana'ga mboheteavo - ga pe po pe ei hamo ga ndekote'varuhurame. Nahã Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei no: "Pemombo ti okote'varuhuve'ga pejiptyera hugwi," e'i.

6

Pemohigatu ti ojohupe

¹ Penhoirũ ko pe Jesus'gareheva'ero. Nurã ji ei pe me: Pejogwayvarame ti tapejogwerohoi juizes'ga pyri - kiroki ga ndokoi Tupana'ga rehe. Tapejogwerohoi ti nanongara'ga pyri tomohigatu ti ga nhande ve javo. Jesus'gareheve'ga jate ti tomohigatu pe me. ² Tupana'gareheva'ero po ti pe epe'ei imohigatuavo Tupana'ga rembiapo'ga pe nehê. Cristo'ga rura'javame po ti pe ei ga pe nehê. Ndapekwahavi pe a'ea naerũ? Po ti pe imohigatui ja'javo ga pe nhaporemo nehê, marã po pe ndapehekataui imohigatuavo nonhimimiva'ea ojohupe naerũ? ³ Xa'e po ti nhande imohigatuavo yvagipeve'ga pe nehê no Tupana'gapyrive'ga pe. Ndapekwahavi pe a'ea? Po ti nhande ei ga pe vehevi nehê, vvyakotyva'ea pe kaitu po nhande imohigatui kiro hamo. ⁴ Pe jogwayvarame mbatera rehe tapejogwerohoi ti ga pyri a'ero - kiroki ga pe Jesus'gareheve'ga e'i ndapyryvi ga javo. Nanongara'ga pyri tapejogwerohoi a'ero nehê tomohigatu ti ga nhande ve javo. ⁵ A'e ji kiro pe me tapepoyjayjari ti pejikovo. Ndogwerekoi'i ikwahapyra'ga pepyteri pe naerũ te'i ti ga peirũ'ga ndeaporogita pe ga ndayvarame naerũ? ⁶ Nurã pe peirũ'ga nderohoi juizes'ga pyri Jesus'gareheve'garũive'ga pyri naerũ te'i ti ga nhandeaporogita pe javo. Na rui po pe ndekoi hamo.

⁷ Ndapyryvi tuhê pe me pejogwerohohava juizes'ga pyri pejogwayvaro gwaramo. Peirũ'ga ndekote'varuhurame pe me nandejate a'ero. Ga imi-mame pembatera pe hugwi tapejipygi ti ga ndehe. ⁸ Pehe reki peko te'varuhu ga pe a. Pemi reki pe gambatera ga hugwi - kiroki ga peirũ'ga vehevi Jesus'gareheve'ga.

⁹ Okote'varuhuve'ga po ti nduvi Tupana'ga pyri yvagi pe nehê. Ndapekwahavi pe a'ea naerû? Tapenhimoandyandi ti. Kiroki ga ndoakwahavihu - nduvi po ti ga Tupana'ga pyri nehê. Kiroki ga oko hete ha'angava rehe imboheteavo - nduvi po ti ga ga pyri nehê no. Kiroki ga gwereko ojipe'ga nembireko'ga - nduvi nehê no. Kiroki ga ojogwereco akwaimbae'ga memenhuhû - nduvi po ti ga Tupana'ga pyri na jitehe nehê no. ¹⁰ Iporomive'ga po ti nduvi pevo nehê no. Kiroki ga opotarahivuhu mbatera na jitehe no. Heagwryve'ga po ti nduvi nehê no. Gahã no - kiroki ga e'i te'varuhu ojipe'ga pe. Kiroki ga onupahû ojipe'ga herua mbatera ga hugwi - nduvi po ti ga Tupana'ga pyri yvagi pe nehê no. ¹¹ Na jitehe ko pe jararamo ikwehe novia. Emo Jesus Cristo'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi pe mo'emo'eamo pe mombyryva Tupana'ga ra'uva pavêi ikwehe. Tupana'ga nhande timbohete jipi.

Penda'oa ko Cristo'ga apoa kiro

¹² Pe'ji po pe: "Cristo'gareheva'ero gwaramo ji ndajikwakuvi. A'ero ji rekoï nhiremimbotarimova'ea rehe," pe'ji po pe novia. Ji na jitehe ndajikwakuvi novia. Emo jara aheremimbotarimova'ea ndapyryvi reki ahe ve. A'reki a'ea ahe pojyka. Nurã ji ndakopavi nhinhimimbotarimova'ea rehe tajapiro'y ti nanongara hugwi - kiroki ahe pojyka, a'e ji pe me. ¹³ Pe'ji po pe no: "Tupana'ga oapo mbiara a'ea ti toho gãndevega pype javo. Ga oapo nhanderevega no a'ea pype ti mbiara toho javo," pe'ji po pe. A'ero pe etehei: "Na jitehe Tupana'ga oapo nhandera'oa tojogwerekoreko ti ga akwaimbae'ga kunhangwera'ga pavêi javo," pe'ji tehe pe. "Nurã ko pyri nhande ga nderekohetei. Tireko ti ojipe'ga nembireko'ga no," pe'ji tehe pe. Nanongara rehe ti tapekoï, a'e ji pe me. Tupana'ga oapo tuhê nhanderevega mbiara reheve. Emo po ti ga omomba memei nehê no. Tupana'ga ndoapoi nhandera'oa kia pyvô ti ga togwereco ga javo. Oapo ga nhandera'oa nhandereporogita reheve a'ea pyvô ti ga tombohete Jesus Cristo'ga javo. Ga ko nhandepojykaharete'ga. Gaha ti topoïjyka nhandera'oa nhandereporogita reheve. ¹⁴ Tupana'ga ombogwera nhandepojykaharete'ga gamanoa hugwi ikwehe. Aerê po ti ga nhande mbogweravi jitehe nehê opopoakara pyvô nehê no.

¹⁵ Cristo'gareheva'ero pe pejikoty'a ga pavêi. A'ero penda'oa ko Cristo'ga apoa. Ndapekwahavi pe a'ea naerû? Taperekoi ti ga'upahara'ga a'ero. Maranuhurame po pe imondouhui penda'oa Cristo'ga apoa ga'upahara'ga pe ga nderekovouka jupe naerû? Taperekoukari ti ga peja'oa pe, a'e ji. ¹⁶ Ga ga'upaharahêa rerekorame ga jikoty'ari ojipejiva'ea'java'ero. Ndapekwahavi pe a'ea naerû? A'reki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: "Ga ojogwerekoro gwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahêa pavêi," e'i ikwatijara.

¹⁷ Emo nhanderekorame Cristo'ga pavêi nhande xajikoty'a ojipejiva'ea'java'ero gara'uva pavêi.

¹⁸ Taperekouhui tuhê ti ga a'ero. Ga nderekouhurame ga imbote'varuhui gwa'oa pe. Ojipea gãndekote'varuhua ko na rûi ga pe. ¹⁹ Penda'oa ko Tupana'ga ra'uva ruhava. A'reki gara'uva oko pe pyri jipi. Ndapekwahavi pe a'ea naerû? Tupana'ga omondo gwa'uva, pe imbhuri peji pyri. Penda'oa ko peapoa rûi a'ero. Penda'oa ko Tupana'ga apoa. ²⁰ A'reki ga Cristo'ga momanouka pe mbopiro'yavo pendekote'varuhua hugwi tapojyka ti ga jiiive javo. Nurã ti peko katu Tupana'ga mboheteavo.

¹ Pekwatija pe mbatera imbuhuruka ji ve ikwehe. Takwahavuka ti ji kiro pe me a'ero imombe'ukatuavo ikwatija imondovouka pe me.

Pyry tuhē akwaimbae'ga pe kunhangwera'ga nderekoe'ymame novia. ² Emo jara'ga ojipe'ga nembireko'ga potarahivuhu ga nderekovo. Nurā ji ei reki pe me: Tahembireko po akwaimbae'ga kunhangwera'ga pavēi a'ero, a'e ji. A'ero po ga gwembireko'ga jate gwereko hamo.

³ Gwembirekorame nahā po ga toko a'ero hamo. Hēa gwembireko'ga potarame togwereko po ga hēa hamo. Na jitehe ga gwembirekohēa potarame po hēa togwereko ga hamo. ⁴ Gwembirekorame po hēa ga rerekoi okovo garemimbotarimova'ea rehe hamo. Na jitehe po ga hēa rerekoi okovo hēaremimbotarimova'ea rehe hamo. Tokoyme ti ga gwemimbotarimova'ea rehe jate. ⁵ Hembirekove'ga ti te'iyme ojohupe a'ero ndorogwerekoi ji nde kiro javo. Emo ojipea ji amombe'u kiro pe me. Po ti pe pe'e na'ē ojohupe: "Xanhi'inhī'i ti Tupana'ga pe. Nurā xajogwerekoyme kiro." Pe erame a'ea, a'ea rupi jate ko pyry pejogwereko'e'yma. A'ereki ojikwe pe pe'e na'ē: "Ndiajogwerekoi kiro xanhi'inhī'i ti Tupana'ga pe javo," pe'e na'ē pe ojohupe. Tapekombegwei ti pejogwereko'a'java, a'e ji pe me. Pe ndekombegwerame po ti Satanās'ga ei pe me nehē: "Pereko ti ojipe'ga a'ero," e po ti ga pe me nehē. Penhimomiraname'ymame po ti kotihī pe ojipe'ga potarahivuhui a'ero Satanās'ga nhi'iga rupi pejikovo nehē. Nurā ji ei pe me: Tapekombegwei ti penhimbireko'a'java a'ero.

⁶ Ji nda'ei reki kiro: Ahe nhaporemo ti tahembireko a'ero. Nahā ji ei: Ahe hembirekopotarame ti pyry ahe rembirekoro a'ero nehē. ⁷ Ji ve reki koji'i pyry ji javijitehe ga nahembirekoi ga potare'yma. Emo Tupana'ga nhande mbokarakatu pa. Jara'ga Tupana'ga ga mbokarakatu toko katu ti ga gwembirekoe'yma javo. Jara'ga ga ga mbokarakatu tahembireko katu ti ga javo.

⁸ Kiro ji ei a'ero hembirekoe'ỹve'ga pe aherembirekokwera'ga pe no. Pyry ga pe ga ndekorame gwembirekoe'ymamo ji javijitehe. ⁹ Emo ga nhimomiraname'ymame ga potarahivuhuo tahembireko ti ga ga pavēi a'ero. A'ereki nanongara'ga gwembirekoe'ymame ga potarahivuhuhetei novia. Koji'i pyry nanongara'ga nembirekoro a'ero.

¹⁰ Kiro ji ei hembirekove'ga pe kunhangwera'ga pe topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi. A'ea ko nhinhi'iga jate rūi. A'ea ko nhandepojkaharete'ga ei ga pe no. ¹¹ Kunhangwera'ga pohirame gwembireko'ga hugwi ji ei ga pe togwerekokatua'ja ti ga gwembireko'ga jitehe. Gwembireko'ga ndereko'a'jave'ymame tahembirekoyme ti ga ojipe'ga pavēi. Akwaimbae'ga pe ji ei no topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi, a'e ji nhandepojkaharete'ga nhi'iga mombe'gwovo.

¹² Jara'ga pe ji ei kiro. Tupana'ga nhi'iga ji namombe'ui kiro ga pe. Jihi a'e ga pe. Po Cristo'gareheve'ga rembirekohēa ndojikogi Cristo'ga rehe. Po hēa pohipotare'ymame ga hugwi topohiryme ti ga hēa hugwi a'ero. ¹³ Na jitehe ji ei no: Po Cristo'garehevehēa rembireko'ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Po ga pohipotare'ymame hēa hugwi topohiryme ti hēa ga hugwi a'ero. ¹⁴ A'ereki ga Tupana'gareheve'ga'jave'ga ga rekoro gwaramo gwembirekohēa pavēi Cristo'garehevehēa pavēi. Na jitehe kiroki hēa ndojikogi Cristo'ga rehe - hēa ko Tupana'gareheve'ga'javehēa hēa rekoro gwaramo gwembireko'ga pavēi Cristo'gareheve'ga pavēi. Po na rūi hamo, a'ero po ganda'ya'ga Tupana'gareheve'garūive'ga ja hamo. Ganda'ya'ga ko Tupana'gareheve'ga'jave'ga tuhē reki.

¹⁵ Tupana'ga e'i ojiheve'ga pe nhaporemo: "Pejogwereko katu ti," ei ga. Kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe - ga pohipotarame gwembireko'ga

hugwi Cristo'gareheve'ga hugwi, na ga pohiri ga hugwi a'ero. Naname ko Cristo'gareheve'ga piro'yro ga hugwi a'ero. ¹⁶ A'e reki ji kunhangwera'ga pe: Mara'ngu po ti nde enhimbireko'ga mbójikoguka Cristo'ga rehe nehē? Igwete ji ei akwaimbae'ga pe: Mara'ngu po ti nde enhimbirekohēa mbójikoguka Cristo'ga rehe jitehe nehē no?

Nahā ti peko Tupana'ga remimo'ēa rupi

¹⁷ Po nahā pendekoagwera Tupana'ga pe mo'ērame ojive ikwehe nahā jitehe ti peko a'ero kiro. A'ereki nahā nhandepojykaharete'ga pe mongo pe mbokarakatuavo. A'ea ji ei pe me. A'ea jitehe ji ei Cristo'gareheve'ga pe nhaporemō jhorame Tupana'ga mbohete'hava pype ga mbo'embo'erame jipi. ¹⁸ Judeus'ga okytiuka gwa'yra'ga nakwanhapi'ria ga pita'ngirame. Po judeusamo pe ndekoi Tupana'ga pemo'ērame ojive tapeavykyi ti ika'ēagwera a'ero tiukwahavye ti javo. Po judeus'gartiiva'ero pe ndekoi Tupana'ga pemo'ērame tapekytiukari ti ga pe penhakwanhapira. ¹⁹ Na ga ndekoi jate ojikytiukare'ymame. Na jitehe na ga ndekoi jate ojikytiukarame. A'ereki nanongara rehe rūi Tupana'ga oko. Ga onhi'ipo'rurame a'ea rehe Tupana'ga reki.

²⁰ A'e ji pe me a'ero: Po nahā pe ndekoi Tupana'ga pemo'ērame nahā jitehe ti peko. ²¹ Tupana'ga pemo'ērame ojive po pe poravykytehei ojipe'ga pe pejipiro'yangave'yma penhimboporavykyve'ga hugwi. Tapevy'aruhui ti a'ea rehe. Nandejate ti peko a'ero pejiporavykyavo ga pe. A'erorame tehe ga pe mbopiro'ypotarame ojihugwi, pejirokwa ti a'ero pejigwovo ga hugwi.

²² Kiroki ga ndipiro'yi ojipe'ga hugwi nhandepojykaharete'ga omo'ērame – ga ipiro'y reki okote'varuhua hugwi. A'ereki nhandepojykaharete'ga ga mbopiro'y jugwi ga mongovo gwemimbotarimova'ea rehe. Kiroki ga ipiro'y ojipe'ga hugwi Cristo'ga omo'ērame – ga ndipiro'yi reki Cristo'ga hugwi. A'ereki ga ga mongo gwemimbotarimova'ea rehe. ²³ Tupana'ga omomanouka Cristo'ga pe ndepya ikwehe tapojyka ti ga jijive javo. Peko ti garemimbotarimova'ea rehe a'ero. Tapekoi ti ojipe'ga nemimbotarimova'ea rehe a'ero okote'varuhuve'ga nemimbotarimova'ea rehe. ²⁴ Nhiirū, a'ea'ja ji pe me: Po nahā pe ndekoi Tupana'ga pemo'ērame ikwehe, nahā ti peko jitehe pejikoty'a Tupana'ga pavēi.

Hembirekoe'ŷve'ga

²⁵ Ikwatijarame ji ve pe ei ikwehe: “Marā re po hembirekoe'ŷve'ga ndekoi a'ero hamo kunhangwera'ga?” pe'e pe ikwehe. Kiro ji imombe'ui pe me a'ero. Nhandepojykaharete'ga nde'i reki ji ve a'ea rehe. Jihi a'e a'ero imombe'gwovo pe me. A'ereki nhandepojykaharete'ga omombyry ti. Nurā po ahe ojiko ji rehe. ²⁶ A'ero ji ei kiro pe me: Mbatera rahya'gwama gwaramo pyry akwaimbae'ga ndekoi jitehe okoagwera rehe. ²⁷ Enhimbirekojiperame ti terei a'ero tapohi ti hēa hugwi javo. Enhimbirekoe'ymame ti terei tanhirembireko ti kiro javo. ²⁸ Emo enhimbirekorame nde nderekote'varuhui. Hembirekoe'ŷvehēa na jitehe gwembirekorame po ti hēa ndokote'varuhui a'ero. Emo penembirekorame koji'i po ti pe ikwahavi hahya nehē pejikovo avo yvya koty nehē. Ndatotari ji hahya pe me novīa. Nurā ji ei pe me: Pyry pe napenembirekoi ga potaruhue'yma.

²⁹ Nhiirū, nokombegwei po ti Cristo'ga ura'java mhapava koty nehē, a'e ji pe me. Nurā ji ei akwaimbae'ga pe hembirekove'ga pe a'ero toko po ga hembirekoe'ŷve'ga'java'ero hamo. A'ereki hembirekoe'ŷve'ga ndekoi agwamova'ea rehe. A'ereki a'ea kotihī momina. Ga ja po hembirekove'ga ndekoi a'ero hamo, a'e ji pe me. ³⁰ Kiroki ga ojehe'o hete kiro – toko po

ga ojehe'oe'ýve'ga javijitehe hamo. Kiroki ga ojai hete kiro – toko po ga ijaje'ýve'ga javijitehe hamo. Kiroki ga opyhypyhy mbatera kiro – toko po ga ga ja hamo – kiroki ga okoe'yma mbatera rehe nhandeapoa rüi reki javo jupe.

³¹ Kiroki ga opo'ru vvyakotyva'ea – toko po ga ga ja hamo – kiroki ga ndokoi vvyakotyva'ea rehe jate. A'ereki vyva aḡwamova'ea mominaḡwama nhande hugwi.

³² Apota ji pepiro'ya nhaḡatarahiva'ea hugwi. Akwaimbae'ga hembirekoe'ýve'ga oko hete Tupana'ga rehe tonhimohê Tupana'ga ji rehe javo.

³³ Hembirekove'ga ki a'e te oko hete vvyakotyva'ea rehe no tonhimohê nhirembirekohêa ji rehe javo. ³⁴ Mokōi ga'ḡatara a'ero. Oko pota ga Tupana'ga rehe novia. Emo ga oko pota ḡwembireko'ga ndehe no. Nanongara ko ndapyryhetei a'ero.

Kunhangwera'ga na jitehe hembirekoe'ýve'ga aherembirekokwera'ga no. Oko hete ga Tupana'ga rehe tako pa ti garemimbotarimova'ea rehe javo. Hembirekove'ga ki a'e te oko hete vvyakotyva'ea rehe no tonhimohê nhirembireko'ga ji rehe javo.

³⁵ A'e ji a'ea pe me topopoko ti ji javo. Ji nda'epotari pe me: “Na rüi peko. Na rüi peko.” Nda'ei ji a'ea. Toko katu ti ga javo ji ei pe me. Peko hete ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejeaporoḡitakaturō nehê, a'e ji pe me.

³⁶ Po ojipe'ga ei ḡwembirekoruamahêa pe: “Xajogwerekoyme ti.” Emo po aerê ga ei ovytyeri pe: “Ndapyryvi reki a'ea hêa pe,” e po ga. “Apotarahi ji hêa no. Areko pota ji hehâ a'ero hamo,” e po ga. Tahembireko tuhê ti ga hêa pavêi a'ero ḡwemimbotarimo. Ndokote'varuhui reki ga ḡwembirekorame hêa pavêi.

³⁷ Ojipe'ga po e'i ovytyeri pe: “Ndarekoi tuhê ti ji nhinhimbirekoruamahêa pavêi,” e po ga. Ojipe'ga rüi e'i ga pe. Ga tuhê e'i ojive ḡwemimbotarimo. Ndotarahivuhui po ga hêa no. Pyry po ga nahembirekoi hêa pavêi a'ero hamo. ³⁸ Nahâ a'ero. Kiroki ga hembireko kunhangwerahêa pavêi – pyry tuhê ga hêa rerekoi a'ero. Kiroki ga nahembirekoi kunhangwerahêa pavêi – koji'i pyry reki garekoa a'ero.

³⁹ Hembirekovehêa po nahembirekoa'javi ojipe'ga pavêi hamo hêarembireko'ga manoe'ymame hamo. Ahe manorame hêa piro'yro ahe hugwi. A'ero po pyry hêa rembirekoro ojipe'ga pavêi ḡwemimbotarimo. Jesus Cristo'gareheve'ga jate po hêa ḡwereco hamo. ⁴⁰ Emo koji'i hêa roryvamo ḡwembirekoa'jave'ymame. Jihi reki a'e a'ea pe me. Tupana'ga ra'uva po ji mbo'e a'ea rehe no.

8

Ikwava'egipyra ha'angava pe

¹ Tamombe'u kiro pe me mbiara ikwava'egipyra ha'angava pe ḡwemimbohethara pe. “Mara'ngu po opyryvamo Tupana'ga pe nhande i'urame a'ea?” pe'e pe ji ve ikwatija ikwehe. Pepyteripeve'ga e'i reki: “Nhande nhaporemō tikwaha mbatera,” ei ga. A'iti nhande tikwaha, a'e ji. Emo nhande ikwahavame mbatera xanhimbohete pota reki. Hovai jate nhanenhoarōheterame nhande nhombojokoi Cristo'ga rehe. ² Kiroki ga e'i tehe ojive akwaha ji mbatera javo – ga ndokwahakatui ve a'ero. ³ Hovai jate kiroki ga oarō hete Tupana'ga – Tupana'ga okwaha hete ga ojihe ga ndekoheterame.

⁴ Tamombe'u kiro a'ero mbiara ikwava'egipyra ha'angava pe. Tikwaha nhande ḡanemimbohethara. A'ea ko ha'angavatehea reki a. Tupana'ga jate oko Tupanamo. Jara ndogwerekoi. Tikwaha nhande a'ea. ⁵ Ojipe'ga e'i: “Ḡwereco tupana yvagi pe vyva koty onhimongyavo yvaga jara pavêi,”

ei ga. Ga pe po gwereko a'ea. ⁶ Nhande ve ki a'e te gwereko ojipejive'ga jatê Tupana'ga nhanderuvete'ga. Gaha oapopavuka mbatera hako. Ga rehe nhande rekoi xako ti garemimbotarimova'ea rehe javo. Ojipeji jate ko nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga. Gaha oapo pa mbatera hako. Tupana'ga oapopavuka ga pe. Gaha nhandereaporoğita mbopyahu nhande rerekovo no.

⁷ Jararamo nhande tikwaha a'ea. Jara'ga ki a'e te ndokwahavi a'ea. A'ereki ga ojipokwaha ha'angava mbohetea rehe Tupana'garũiva'ea mbohetea rehe ojikoga renonde Jesus'ga rehe. Agwamo ki a'e te Jesus'gareheva'ero ga ei ha'angavatehea jupe novia. Emo ojipokwahava gwaramo ga ei jitehe kiro mbiara pe ikwava'egipyra pe: "A'ea ko Tupana'garũiva'ea apoa." A'ero i'urame po ga ei ovyteri pe: "Mara'ngu po Tupana'ga nharõeyma ahe i'urame? Anhimbote'varuhu po ji a'ea uro gwaramo," e po ga ovyteri pe. A'ereki ga ndokwahakatui ve. ⁸ Tupana'ga nde'i nhande ve nhande i'urame. Ga nde'i jitehe nhande i'ue'ymame. A'ereki nianemombyryvi i'urame. I'ue'ymame nianembote'varuhui no. A'ea ga ndokwahakatui ve.

⁹ A'e reki ji pe me a'ero: Tapemongote'varuhui ti ga. Pehe pe'e: "Nanhimbote'varuhui ji i'upavame mbatera," pe'e pe. Emo ojipe'ga ndokwahavi ve a'ea. A'ero po ga ei: "Cristo'gareheva'ero nhande nhimbote'varuhui nhande jupavame mbatera," e po ga. Tapemongote'varuhui ti ga a'ero i'gwovouka ga pe. ¹⁰ Po nde i'ui Tupana'garũiva'ea ronga pype, a'ero po ga nde repiagi. A'ero po ga ei: "Ga okwaha hete mbatera. Igwete ga i'ui reki Tupana'garũiva'ea rupiara," e po ga nde mombe'gwovo. "Ga javijitehe ti ta'u no," e po ga. A'ero po ga i'ui a. Emo ga pe po ndapyryvi ga i'urame. A'ereki ovyteri pe ga etehei: "Jesus'gareheva'ero ji nhimbote'varuhui ji i'urame Tupana'garũiva'ea rupiara," e'i tehe ga. ¹¹ Ga ndokwahakatui ve. Nde ki a'e te erekwaha nhanerembi'ua nianhimbote'varuhui reki javo. Nerembikwahava reki gamongote'varuhua gwama nde i'urame gandovaki. ¹² Ga ko neirũ'ga. Ga repyga Cristo'ga omano no tamombo ti garekote'varuhua javo. Nde ereko te'varuhu enhirũ'ga pe i'gwovouka ga pe pyryve'ymame ga pe. Nahã nde ereko te'varuhu Cristo'ga pe no. ¹³ Nurã ji ei: Po ti nhirembi'ua nhiirũ'ga mongote'varuhui nehẽ, a'ero po ti ji nda'uagwami mbiara tamongote'varuhuyeme ti ga javo gwaramo.

9

Paulova'ea onhimombe'u Jesus'ga moirũharamo

¹ Jipiro'y ko ji ojipe'ga hugwi. Ji ko Jesus Cristo'ga moirũharamo ako. A'ereki ji ahepia ga ikwehe nhandepojkaharete'ga. Ji ve ga pe mbojikoguka ojihe ikwehe. ² Ojipe'ga po e'i ji ve Jesus'ga moirũhara'ga rui. Pe ki a'e te pe'e ji ve Jesus'ga moirũhara'ga tuhẽ. Jukwaha reki a'ea. A'ereki pehe ko nhiremimbojikohara. A'ereki ji ve nhandepojkaharete'ga onhimoirũuka nahã pe mbojikoguka ojihe.

³ Ojipe'ga e'i tehe ji ve: "Po Jesus'ga moirũharamo nde rekoi hamo, a'ero po na rui nde rekoi hamo," e'i tehe ga ji ve. Nahã ji ei a'ero nhinhi-mombe'gwovo ga pe: ⁴ Jesus'ga moirũharamo ore Jesus'ga mombe'umbe'ui ojipe'ga pe. A'ero po pyry tuhẽ orerenduhara'ga imbuhuri mbatera ore ve ikwepykavamo hamo novia. ⁵ Jesus'ga moirũharamo jara'ga nembirekoro Jesus'gareheve'ga pavẽi. Jesus'ga reki'yra'ga ko na, Pedro'ga no. Ga gwembireko'ga nderohorame ojupi ojipe'ga imondo mbatera ga pe no. Po ore rembirekoro Jesus'gareheve'ga pavẽi hamo, a'ero po pyry ore ga nderohoi ore rupi hamo novia. ⁶ Jesus'ga moirũharamo jara'ga Jesus'ga mombe'urame ganenduhara'ga omondo mbatera ga pe toporavykyyme ti ga

ojujea rehe mbatera pyhyga javo. Ore po na jitehe no hamo jihi Barnabé'ga pavēi. Pyry po ore ndoroporavykyi ojujea rehe mbatera pyhyga orojive hamo novia. A'ereki ore na jitehe Jesus'ga mombe'umbe'u ojuje'ga pe jipi novia.

⁷ Soldados'ga tavukarame ganduvihava'ga omondo mbatera ga pe. Ga ndoporavykyi ojujea rehe no tipyhy ti mbatera nhandejive javo. Ganduvihava'ga omondo ga pe. Oro ity'hara'ga no. Ga o'u yva'ia gwemitymagwera oporavykyagwera rehe. Na jitehe oporavykyagwera rehe ovelhas repiakotuhara'ga o'u ika'mbya ovelhas hugwi.

⁸ Nanongara pe nhande epavi vvyakotyva'ero. Nhande jate rūi reki xa'e. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka nanongara Moisésva'ea pe hako. ⁹ A'ea ikwatijarame Moisésva'ea ei a'ero:

“Tapembojurutyvukari yuranuhūa a'ea ipyrūpyruḡame ipi'rogame japea ha'ynha hugwi.
Na i'ui oporavykyro ḡwaramo,” ei ahe ikwatijarame ḡwemimbo'eagwera hako.

Gara pe ikwatijara i'ei? Yuranuhūa rehe jate Tupana'ga aḡataramo ikwatijarukarame naerū? ¹⁰ Ore repyga jate rūi Tupana'ga ei naerū? Ore repyga tuhē reki Tupana'ga ei ikwatijaruka hako togwereco ti ga mbatera javo hako. Nurā ore Jesus'ga mombe'urame po orerenduhara'ga tombuhu mbatera ore ve hamo. Ore ko ity'hara'ga java'ea. Hyvykoirame ityma renonde po ity'hara'ga ei hamo: “Aerē po ti ji i'ui kohoa pora nehē,” e po ga hamo. Gahā no – kiroki ga onupanupā ipi'roga japea ha'ynha hugwi. Ipi'rogame po ga ei aerē ti ta'u nehē javo hamo. ¹¹ Ore na jitehe no a'ero. Ore Jesus'ga mombe'umbe'urame pe me po tiruahū pe me pe imbuhurame mbatera ore ve naerū? Pyry tuhē reki pe imbuhuri ore ve novia. ¹² Po pyry ojuje'ga ei pe me mbatera rehe, ore kaitu po pyry ore ei pe me hamo novia.

A'erorame tehe ore ndoro'ei reki pe me pembuhu ti mbatera ore ve javo. Po ore ei pe me mbatera rehe, a'ero po ojuje'ga ete'varuhui ore ve ore Cristo'ga mombe'urame. “Mbatera rehe jate ga Cristo'ga mombe'ui ore ve,” e po ga. “Nurā ore norohendupotara'javi gamombe'ua,” e po ga ore mombe'ute'varuhua. Nurā ore ndoro'ei pe me mbatera rehe jipi. Oron-himomirana ore hahyparavuhua pe orokovo jipi timombigyme ti pyryva'ea mombe'ua javo ḡwaramo.

¹³ Oro ga – kiroki ga oporavyky judeus'ga jatykahavuhua pype – ga o'u pevova'ea ojuje'ga nembikwava'ega jipi. Ga inogame mbiara ikwava'ehava rehe tikwava'ē Tupana'ga pe javo ga opojyka mo ojive. Pekkaha pe a'ea. ¹⁴ A'ea java'ea pe nhandepojykaharete'ga e'i ore ve no: “Kiroki ga omombe'u katu pyryva'ea jipi – ganenduhara'ga po omondo mbatera ga pe a'ea rehe hamo,” ei ga.

¹⁵ Pyry po pe imbuhuri mbatera ji ve Jesus'ga mombe'ua rehe hamo novia. Emo ji ndapojykai mbatera pe hugwi. Ji ikwatijarukarame kiro pe me ji nda'ei: “Tapojyka ti mbatera pe hugwi.” Ji ndapojykai tuhē reki pe hugwi. Nhimanoa ko koji'i pyry ji ve a'ea hohe. Anhimbohete ji nhirembipojykae'yama rehe. Te'iyime ti ga ji ve a'ero: “Paulo'ga onhimbobohete tehe reki. A'ereki ga opojyka mbatera ga hugwi,” te'iyime ti ga ji ve a'ero. ¹⁶ Emo pyryva'ea mombe'urame ji nanhimbobohete a'ea rehe jipi. A'ereki Tupana'ga ji mondouka a'ea rehe tuhē. “Emombe'u ti Jesus'ga mombe'upyryva,” ei ga ji ve ikwehe. Po ji nahendukatui Tupana'ga nhi'iga Jesus'ga mombe'gwove'y, a'ero po ite'varuhu ji ve. ¹⁷⁻¹⁸ Po nhiremimbotarimo ji Jesus'ga mombe'umbe'ui jipi, a'ero po pyry ga imbuhuri mbatera ji ve hamo. Po nhiremimbotarimo rūi Tupana'ga ji mondoukari ga pyry ga mombe'gwovouka ji ve, a'ero po pyry ji ve ji ndapojykai mbatera ojuje'ga

hugwi ji Jesus'ga mombe'urame ga pe. A'ero po ji ga mombe'ui ga pe mbatera rehe rüi.

Paulova'ea ombojiko pota ahe Jesus'ga rehe

¹⁹ Jipiro'y ji ojipe'ga hugwi nhaporemō novia. Emo gandeaporoğita rupi nhaporemō ji nhimondoi reki tambojiko ti koji'ive'ga Jesus'ga rehe javo. ²⁰ Ji Jesus'ga mombe'urame judeus'ga pe gandeaporoğita rupi ji hoi a'ero tambojiko ti ga Jesus'ga rehe javo. Jipiro'y ji Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi novia. Emo judeus'ga a'ea gwendu katu. A'ero ji ga javijitehe hendukatui no tambojiko ti ga Jesus'ga rehe javo. ²¹ Na jitehe Jesus'ga mombe'urame judeus'garüive'ga pe gandeaporoğita rupi ji hoi no tambojiko ti ga Jesus'ga rehe javo. Ga ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurā jirekorame gapyteri pe ji ndakoi hehe no. Ji nda'ei reki: Ji ndakoi Tupana'ga nhi'iga rehe. A'ea rüi ji a'e. A'ereki ji ako tuhē Cristo'ga nhi'iga rupi. ²² Jirekorame gapyteri pe – kiroki ga ndokwahakatui ojikogame Jesus'ga rehe – ikwahakatue'ÿve'ga'java'ero ji rekoi tambojiko hete ti ga Jesus'ga rehe javo. Jihojihorame ojipe'ga pyteri pe ga javijitehe ji rekoi a'ero nahā ti tambojiko jara'ga mo Jesus'ga rehe javo. ²³ Nahā ji rekorekoi gapyteri pe a'ero tokwaha pa ti ga Jesus'ga mombe'ua. Akwahavuka ji Jesus'ga ga pe Tupana'ga ti tomombyry ga pe javo. A'ereki imombyryvame ga pe ga omombyry ji ve no.

²⁴ Penembikwahava pe kiro ji ei pe me. Ga nhağanhaname ji ypy ti tavahe javo, he'yjuhuve'ga onha novia. Emo ojipejive'ga jate ga ypy ovahē. Ga pe ga imondoi pyryva'ea a'ero ikwepykavamo. Ga javijitehe ti pejirokwa pejikokatuheteavo Tupana'ga ti tomombyry ji ve a'ero nehē javo. ²⁵ Kiroki ga onha hete tapyhy ti pyryva'ea javo – ojikwe ga nhağanhahetei jipi onhimboitavo tanhağatu kwaha ti javo. Nhande ki a'e te xako katu katu hete jipi xako katu kwaha ti javo. Kiroki ga onha hete pyryva'ea rehe – pyrygwereuhuva'ea rehe reki ga ndekoi novia ka'atehea apopyra rehe oakağareheva'ea rehe. Emo a'ea kotihī opa ga hugwi. Nhande ki a'e te pyryheteva'ea rehe nhande rekoi avuiramava'ea rehe. A'ereki nhanderuvağwama Tupana'ga pyri namomini. ²⁶ Onhaname ga hokatui tavahe tuhē ti javo. Na jitehe ji rekokatui tavahe tuhē ti Tupana'ga pyri javo.

Ojipe'ga okwaokwarame ojogwehe ga opoa mondokatui toho ti jipoa ga rehei katu javo. Na jitehe ji rekokatui taho ti Tupana'ga rehei katu javo.

²⁷ Amombe'umbe'u ji ojipe'ga pe jipi: “Peko katu ti Jesus'ga remimbotari-mova'ea rehe. A'ero po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehē.” a'e ji ga pe jipi. Jihi na jitehe ako katu a'ea rehe no Tupana'ga ti tomombyry ji ve javo. Ji nanhimongoukari nhiremimbotarimova'ea rehe a'ero, te'iyme ti ga ji ve: “Namombyryva'javi reki ji nde ve.”

10

Tapembohetei Tupana'garüiva'ea

¹ Nhirü, tapekwahava'ja ti nhaneramonhava'ea rekoagwera Moisésva'earheve'ea rekoagwera. Ohorame Egitopeva'ea gwya hugwi ahe oho pa yvağatiğa gwyrī hako – kiroki yvağatiğa ahererohohava hako. Oho pa katu ahe yvya pikağa rupi ypihua pytera rupi o'yahava. ² Ohorame yvağatiğa gwyrī ahe nhimboukwahapavi Moisésva'earheve'ero ohorame yvya pikağa rupi ypihua pytera rupi. ³ Ahe nhaporemō o'u manā – a'ea Tupana'ga ombuhuruka ahe ve yvaga hugwi aherembi'uramo. ⁴ Ahe nhaporemō o'u yhya no – kiroki Tupana'ga ombuhuruka ahe ve toy'u pa ti ga javo. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka yhya ahe ve itauhua hugwi.

Cristo'ga pe ji ei reki ita mombe'gwovo. A'ereki Cristo'ga ombuhuruka yhya ahe ve ogwovo ahe rupi. ⁵ Nahã Tupana'ga imombyryhetei ahe ve novia. Emo ahe rekouhurame ite'varuhuva'ea rehe onhimongyavo ga nhimonha'ngahetei ahere'yjuhua rehe ahe apitiuka ahera'oa momboruka ongae'yi me hako.

⁶ Ahemombe'upyra nhande momoranduvi nhande mogitavo. Ahe ja rüi ti zako a'ero. Tipotaruhuyime ti ite'varuhuva'ea. ⁷ Ahere'yjuhua ombohete ha'angava Tupana'garüiva'ea no hako. Tupana'ga rembikwatijarukara ahe mombe'u javo:

“O'uo'u ga oina toryva apovo.

A'ero ga pyi o'ama Tupana'garüiva'ea mboheteavo,” e'i ikwatijara ahe mombe'gwovo hako.

Ahe ja rüi ti zako a'ero. Timboheteyme ti ha'angava Tupana'garüiva'ea.

⁸ Ahere'yjuhua gwereko ojipeva'ea rembirekova'ea hako. Nurã ahe manoi ara rupi ve vinte e três milve'ga onhimongyavo. A'ereki Tupana'ga oapitiuka ahe hako. Ahe ja rüi ti zako a'ero. Tirekoyme ti ojipe'ga nembireko'ga.

⁹ Ahere'yjuhua ombokwerajahi nhandepojykaharete'ga onhiroyröyromo jipi hako. Nurã ga mboja mondomondoi ahe ve ahe hu'uuka ahe apitiuka hako. Ahe ja rüi ti zako a'ero. Timbokwerajahivyme ti nhandepojykaharete'ga monhimonha'ngavo.

¹⁰ Ahere'yjuhua e'ie'i te'varuhu onhiroyröyromo jipi hako. Nurã Tupana'ga ahe apitiukari ojipyrive'ga pe. Ahe ja rüi ti zako a'ero. Xa'ete'varuhuyime ti nhanenhiroyröe'yima.

¹¹ Nahanahã ahe reko'i hako. A'ea koi ojipe'ga momorandu. Igwete Tupana'ga ikwatijarukari aherekoagwera mombe'gwovouka a'ea ti tape-mogita javo nhande ve. Tapekote'varuhui ti a'ero. A'ereki momina gweri vyva yvyareheva'ea reheve nhande hugwi.

¹² Tape'ei ti pejive: “Jijikohetero gwaramo Cristo'ga rehe po ti ji ndakote'varuhua'javi nehë,” tape'ei ti. Mara'ngu po ti pe kotihĩ pejikote'varuhua'java nehë? Penhimboko'i ti. Pejapyaka katu ti tapekote'varuhua'javyme ti a'ero. ¹³ Pekwaha pe mbatera rahya jipi. Nanangara jitehe reki ojipe'ga okwaha no. Emo po ti Tupana'ga oho gwembi'ea rupi pe pokoga jipi. Ga nomondoahivuhuukari hahyheteuhuva'ea pe me. Hahyrame pe me po ti ga pe mbopopoakari hehe nehë. Ga po ti pe mbo'e nehë nahã ti peko javo nehë. A'ero po ti pe nhimomiranambavi hahya pe nehë.

¹⁴ Nhiirü, tapembohetei'i ti ha'angava Tupana'garüiva'ea. ¹⁵ Pekwaha hete pe mbatera, a'e ji pe me. Penhimombaragwaha hete ti a'itituhëva'ea rehe a'ero kiro ji nhi'igame pe me. ¹⁶ Amoamome nhande i'ui vinho pão raygwe'roga reheve xajapyaka kiro Cristo'ga manoagwera rehe javo. Nhande i'urame vinho copopyeva'ea nhande ei Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde Cristo'ga rekoa reka'vogauka ga momanomouka ore ve,” xa'e nhande ga pe. Nhande i'urame vinho copopyeva'ea nhande jogwerekoi nhanenhimbojikoty'a Cristo'ga pavëi garekoa rerekovo. Nhande i'urame pão nhanerembihaygwe'roga nhande jogwerekoi nhanenhimbojikoty'a Cristo'ga pavëi Cristo'ga ra'oa rerekovo. ¹⁷ Nhandere'yjuhu nhande novia. Emo nhande xajogwerekoi pa nhandejikoty'a Cristo'ga pavëi ojipejiva'ero. A'ereki nhande nhaporemoti'u akoja jitehe pão ojipejiva'ea.

¹⁸ Pehepia ti judeus'ga ndekoagwera no. Gweru ga mbalara jipi imon-dovouka Tupana'ga pe ikwava'ehava rehe. Aerë ga i'ui mo. I'urame Tupana'gapeva'ea ga jogwerekoi ojikoty'a Tupana'ga pavëi. ¹⁹ Oro Tu-pana'garüiva'ea'peva'ea, marã ji jupe a'ero? Oko tehe reki Tupana'garüiva'ea,

a'e ji, ganembikwava'e'ga pavēi – kiroki ikwava'embyra Tupana'garūiva'ea pe. ²⁰ Imondorame mbatera jupe ikwava'ēhava rehe Tupana'ga pe rūi ga imondo. Omondo ga Diabo'gapyriva'ea pe reki anha'ga pe, a'e ji. Ndototari ji pejikoty'ara Diabo'gapyriva'ea pavēi. ²¹ Pe'u pe copopypeva'ea nhandepojkaharete'gapeva'ea. Tape'ui po pe copopypeva'ea Diabo'gapyriva'ea'apeva'ea no hamo. Pe'u pe mbatera ikwava'embyra nhandepojkaharete'ga pe. Tape'ui po pe mbatera ikwava'embyra Diabo'gapyriva'ea pe no hamo. ²² I'urame a'eapeva'ea po ti nhande nhandepojkaharete'ga monhimboahivuhui nhandejive nehē. A'ero po ti ga imbohahyukari nhande ve nehē. A'reki ga ipopoakaruhu hete nhande hohe pa.

Ji rupi jitehe ti peho, ei ahe

²³ Pe'ji po pe: “Cristo'gareheva'ero gwaramo nhande ndikwakuva'javi. A'ero ji reko'i nhiremimbotarimova'ea rehe,” pe'ji po pe. Na tuhē nhande ndikwakuva'javi novia. Emo amoamome ndapyryvi reki ojipe'ga pe nhande rekorame nhaneremimbotarimova'ea rehe. Amoamome nhanderekorame nhaneremimbotarimova'ea rehe nhande ndipokopokogi reki ojipe'ga Cristo'garehe'ga. ²⁴ I'urame jate rūi po nhande imombyryvi hamo. Timombyry po nhande ojipe'ga pe hamo no.

²⁵ Nahā ti peko a'ero. Pe'u pa ti mbiara ipyhygame ima'ēhai pe. Tape'ei ti ga pe: “Pemombe'u ti ji ve. Omondo jipe ga agwa Tupana'garūiva'ea pe ikwava'ēhava rehe inoga? Marā a'ero?” Tape'ei ti a'ea ga pe. Pe'u pa ti jave'yma. Tapemongotehei ti pejipy'a mbatera rehe i'gwovo a'ero. ²⁶ A'reki Tupana'ga mombe'uhava e'i:

“Yvya ko nhandepojkaharete'ga apoa yvyakotyva'eareheva'ea nhaporemno,” e'i ikwatijara imombe'gwovo.

Piry tuhē nhande i'ui garembiapoa a'ero.

²⁷ Po Cristo'gareheve'garūiva'ea ei pe me: “Pejijo i'gwovo ji pyri,” e po ga. Pehopotarame ti peho ga pyri a'ero i'gwovo. Pe'u pa ti garembuhura. Tape'ei ti ga pe: “Marā? Eremondo jipe nde agwa Tupana'garūiva'ea pe ikwava'e'ga inoga?” Tape'ei a'ea ga pe. Pe'u pa ti imongotehee'yma pejipy'a hehe i'gwovo pa ga pyri. ²⁸ Hovai jate po ojipe'ga ei pe me: “Okwava'ē ga agwa Tupana'garūiva'ea pe.” Po ga erame a'ea pe me tape'ui ti a'ero penha'gataruhuramo ga rehe – kiroki ga omombe'u pe me. A'reki ovytyteri pe ga e'i jupe: “Po Cristo'gareheve'ga ndo'ui nanongara hamo,” ei ga. ²⁹ Pe me ko pyry pe i'ui novia. Emo ga pe ndapyryvi i'ua. Nurā tape'ui a'ero.

Pe'e po pe ji ve a'ero: “Marā naerū? Jipiro'y ji jijikwakuva hugwi i'gwovo pa mbatera. Maraname ji nda'ui naerū ga eteherame jupe ahe ndo'ui javo?” pe'e po pe ji ve. ³⁰ “Turame jipi ji ei Tupana'ga pe: ‘Ndepyry hete nde imbuhuruka mbatera ji ve,’ a'e ji ga pe,” pe'e po pe ji ve. “Maranuhūrame ga ete'varuhui ji ve nhirembi'ua rehe ji ekaturame Tupana'ga pe i'gwovo naerū?” pe'e po pe ji ve.

³¹ Nahā a'ero, a'e ji. Peko katu ti mbatera urame mbatera aporame no pejikovo katu pa. A'ero po ti ojipe'ga pe ndepiagame Tupana'ga mbohetei nehē. “Ndepyry hete nde ga mongokatuavo,” e po ti ga Tupana'ga pe a'ero pe mombe'gwovo nehē. ³² Peko katu ti a'ero. Tape-mongote'varuhui ti judeus'ga. Tapemongote'varuhui ti judeus'garūiva'ea no. Tupana'gareheve'ga ti tapemongote'varuhui Jesus'gareheve'ga. ³³ Ji rupi jitehe ti peko katu a'ero. Ji tamonhimoemuka pa ojipe'ga jilhe jipi. Namombyrypotari ji jijive jate. Ga pe nhaporemno ji imombyrypotari jipi tojiko ti ga Jesus'ga rehe javo.

11

¹ Cristo'ga rupi jitehe ji hoi. Na jitehe ti peho ji rupi.

Kunhangwera'ga ndekoa ga jatykarama

² Pyry hete pe napemoka'nhymi jipi jirekoagwera pejipyri. Peho pe nhiremimbo'ea rupi no. A'ereki Cristo'gareheve'ga nemimombe'ua rehe ji pe mbo'ei.

³ Takwahavuka ti a'ero pe me. Cristo'ga ko huvihava'ga akwaimbae'ga pe. Akwaimbae'ga ko huvihava'ga gwembireko'ga pe. Tupana'ga ko huvihava'ga Cristo'ga pe. ⁴ Ndapyryvi a'ero akwaimbae'ga nhakağahovi onhi'igame Tupana'ga pe g'andovaki Tupana'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Onhakağahovame po ga imbote'varuhui Cristo'ga pe ga ko jiruvihava'ga rui javo.

⁵ Emo kunhangwera'ga nhakağahove'ymame ndapyryvi ga nhi'igame Tupana'ga pe g'andovaki ga Tupana'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Onhakağahove'ymame po ga ei: "Nhirembireko'ga ko huvihava rui ji ve," e po ga. Nanongara'ga ko ga ja - kiroki ga, ojipe'ga opi'ga'ava ga hugwi tipoyjaryme ti ga javo. ⁶ Onhakağahove'ymame po ga tokyti pa o'ava a'ero hamo. Po ga ndopotari opoyjayjare'ymamo oapina rehe, a'ero po ga tonhakağaho hamo. Tonhakağaho po ga onhi'igame Tupana'ga pe g'andovaki ga mombe'urame no hamo.

⁷ Akwaimbae'ga po nonhakağahovi hamo. A'ereki Tupana'ga oapo akwaimbae'ga oji'java'ero. Gandeaporogita Tupana'ga reaporogita ja. Kunhangwera'ga ki a'e te g'andeaporogita akwaimbae'ga ndeaporogita ja.

⁸ Tupana'ga ndoapoi reki akwaimba'eva'ea kunhangwerava'ea ra'oa pyvõ. Ga oapo kunhangwerava'ea akwaimba'eva'ea nharukağa pyvõ hako. ⁹ Na jitehe Tupana'ga ndoapoi akwaimba'eva'ea kunhangwerava'ea pe. Ga oapo kunhangwerava'ea akwaimba'eva'ea pe topoko ti hëa ga javo hako. ¹⁰ A'ero po kunhangwera'ga tuhë e'i onhakağahova pe hamo yvagipeve'ga nembiepiaga gwaramo. ¹¹ Ojikoty'aro gwaramo nhandepojykaharete'ga pavëi ga jikogi ojogwehe jipi kunhangwera'ga akwaimbae'ga pavëi. ¹² A'ereki mya Tupana'ga oapo kunhangwerava'ea akwaimba'eva'ea nharukağa pyvõ. Nahã kunhangwerava'ea ohë akwaimba'eva'ea hugwi. Emo kiro akwaimbae'ga o'a kunhangwera'ga hugwi. Tupana'ga reki oapopavuka okovo.

¹³ Pehe ti penhimombaragwaha hehe. Pyry pe me kunhangwera'ga nhi'igame Tupana'ga pe g'andovaki ga nhakağahove'ymame naerü? Ahã, a'e ji. ¹⁴ Pekwaha pe pejiyvyteri pe akwaimbae'ga avukuhua gambopoyjayjare'yma. ¹⁵ Kunhangwera'ga avukuhua ki a'e te gambokatua rupiara. A'ereki Tupana'ga omondo a'ea ga pe toakağaho'i ti ga a'ea pyvõ javo. ¹⁶ Momina nhinhi'iga a'ea rehe a'ero. Po ojipe'ga ji rayvapotari ga'akagağaha rehe, a'ero po ji ei ga pe: Na tuhë ore reko. Nahã jara'ga ndekoi no Cristo'gareheve'ga ojatykarama Tupana'ga mboheteavo.

Ahe o'u ikwahava'java Cristo'ga manoagwera

¹⁷ Kiro pe mbo'erame po ti ji nopombohetei nehë. Anhi'igahy po ti ji pe me nehë. A'ereki pe jatykarama Tupana'ga mboheteavo a'ea ko pendekokatuağwama rui reki. Peko te'varuhu reki pe. ¹⁸ Tanhi'i na'ë pe me pejogwayvara rehe a'ero. A'ereki ojipe'ga omombe'u a'ea ji ve. "Corintopeve'ga ojatykarama ga jogwayvayvari jipi. Ga ndojihe'akatui," ei ga pe mombe'gwovo ji ve. Arovia gwere ji ganhi'iga. ¹⁹ Tupana'ga po e'i a'ero: "Na ga jogwayvari tomboukwaha ti okokatuve'ga a'ero." ²⁰ Pejatykarama pe ei: "Ti'u ti nhandejapyakavo nhandepojykaharete'ga rehe," pe'e tehe pe

jipi. Emo reki pe ndapekoi ga rehe pejikote'varuhuro gwaramo i'urame. ²¹Pejihe reki pe peko. A'ereki i'urame jararamo pe pe'u jipe ima'ëa renonde. Jara'ga ndogwerekoi reki. Nurã ko ty'ara jara'ga jukai. Jara'ga ki a'e te heagwryr vinho i'uhetero gwaramo. ²²Ndaperekoi tuhê po pe onga naerũ tape'u ipype? Ndapeko'javi po pe Tupana'gareheve'ga ndehê naerũ imbatere'ÿve'ga mbopoyjayjare yma naerũ? Marã po ti ji a'ero pe me nehê naerũ? Opombohete po ti ji a'ea rehe naerũ? Nopombohetei tuhê po ti pe a'ero nehê.

²³Amombe'u ko ji pe me nhandepojykaharete'ga remimbo'eagwera ikwehe – a'ea ga omombe'uuka ji ve. Nahã a'ero. Omanoa renonde Jesus'ga reko'i gwemimbo'ehara'ga pavêi ypytunimo ikwehe. Judasva'ea omondouka gweri ga guardas'ga po pe tojuka ti ga ga javo. A'ea renonde Jesus'ga ipyhygi pão. ²⁴Igwete ga ei Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde imbhua ore ve," ei Jesus'ga javo ga pe. Igwete ga haygwe'rogwe'rogi imondovo gwemimbo'ehara'ga pe. "A'ea ko jira'oa, a'e ji jupe," ei ga ga pe. "Pe'u kiro. A'ereki jira'oa ji anhwawa'ë kiro pe ndepykaramo nhimanorame," ei ga. "Aerê ti pe'ua'jaa'ja pão a'ero tanhimoka'nhymyme ti," ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe ikwehe.

²⁵Na jitehe ga i'urê mbatera Jesus'ga ipyhygi copo vinho ryrva. Igwete ga imondoi ga pe javo. "Pe'u kiro copopypeva'ea," ei ga. Igwete ga imombe'ui gwekoa ga pe. "Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijujukauka nehê," ei ga. "Nahã po ti ji manoi vyakotyve'ga ndepyyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea imombe'gwovo. 'Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gandekote'varuhua ga hugwi,' ei Tupana'ga," ei ga. "Nurã jirekoa reka'voga gwaramo a'ti hete tuhê po ti Tupana'ga imombori he'yjuhve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehê gwembi'ea rupi," ei Jesus'ga ga pe. "Pe'u ti a'ero vinho copopypeva'ea. Pe i'ua'jaa'javame ji kwahava'ja a'ero nehê," ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ²⁶A'ea ko Jesus'ga nhi'igagwera ikwehe. Igwete ji ei pe me: Garura'java renonde nahã po ti pe i'ua'jaa'javi pão copopypeva'ea reheve. I'ua nanani po ti pe ikwahavukari ojipe'ga pe gamanoagwera nehê.

²⁷Peko katu ti a'ero i'urame pão copopypeva'ea reheve Cristo'ga manoagwera herekokatuavo. Kiroki ga oko te'varuhu i'gwovo – ga ombotegwete Cristo'ga ra'oa garekoa reheve, ga ombotegwete gamanoagwera a'ero. ²⁸Nurã ti pekwaha na'ë pejeaporogita i'ua renonde. Pendeaporogita pyryvame ti pe'u pão copopypeva'ea reheve herekokatuavo a'ero nehê. ²⁹⁻³⁰Pepyteripeve'ga ki a'e te nonhimombaragwahavi nhandepojykaharete'ga manoagwera rehe ga i'urame pão copopypeva'ea reheve. Nanongara'ga pe Tupana'ga ombohahyuka a'ero. Nurã pepyteripeve'ga tetirũaramo opopoakare yma onhimongyavo. Jara'ga omano no. ³¹Po ti nhande ikwahavi nhandereaporogitapyryva na'ë i'ua renonde, a'ero po ti ga nombohahyukari nhande ve nehê. ³²Imbohahyukarame nhande ve ga nhande mbo'ei nhanderekote'varuhua rehe tomombi ti ga a'ea javo. Ga nhande mbo'ei te'iyime ti ga nhanderekote'varuhua pe o'erame oarõe'ÿve'ga pe nehê ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehê.

³³Nhiirũ, pejatykarame i'gwovo Cristo'ga manoagwera kwahava'java tape'una'ëi ti a'ero. Pe'ji ti pejohupe: "Na ti ga ndupavi na'ë," pe'ji ti. ³⁴Tape'una'ëi ti mbatera Tupana'ga ti tombohahyukaryme pe me. Po ti ty'ara jara'ga jukahetei, a'ero po ti ga gwonga pe na'ë i'ui mo hamo.

Jihorame pe pyri po ti ji pe mbo'ei jara rehe pe nderekovo nehê.

12

Tupana'ga ra'uva ahe mbokarakatu

¹ Nhiirũ, tamombe'u ti kiro pe me Tupana'ga ra'uva remimbuhura Cristo'gareheve'ga pe. A'ereki a'ea rehe pe ikwatijari ji ve ikwehe. A'ea ji tamombe'u katu kiro pe me tapekwaha hete ti javo. ² Pekwaha pe pejikoagwera. Pe ndapejikogĩ Cristo'ga rehe ikwehe. Nurã ga pe mbopogwepogweuhui gwemimbotarimova'ea rupi imboheteuka pe me ha'angava Tupana'garũiva'ea okojirũiva'ea. ³ A'ero ji takwahavuka kiro pe me Tupana'ga ra'uva remimbo'ea. Tupana'ga ra'uva ombo'erame ga nombotegwetei Jesus'ga a'ero. Tupana'ga ra'uva ombo'erame jate reki ga ei: "Jesus'ga ko orepojkaharetero oko," ei ga.

⁴ Tupana'ga ra'uva ombuhu paravuhu nhandekarakatua. Gara'uva jitehe reki ombuhu pa nhande ve nhande nanenani. ⁵ Nhandeporavykya ojoatyatyvi ojohugwi novĩa. Emo Jesus'ga pe jitehe nhande xaporavyky nhandekovo. ⁶ Nhandekarakatua ojoatyatyvi ojohugwi novĩa. Emo Tupana'ga jitehe nhande mbokarakatu pa nhande rerekovo.

⁷ Tupana'ga gwepiuka gwa'uva remimbuhura nhande nanenani topoko pa ti ga ojipe'ga javo. ⁸ Nahã Tupana'ga ra'uva nhande mbokarakatu pa. Ojipe'ga pe gara'uva omombe'uuka Tupana'ga rembikwahava. Tupana'ga ra'uva jitehe ombo'euka ojipe'ga pe a'itituhẽva'ea kwahava rehe. ⁹ Gara'uva jitehe ombojiko hete ojipe'ga Tupana'ga rehe. A'ea jitehe omombiguka ojipe'ga pe gatetirũa ga hugwi. ¹⁰ A'ea jitehe oapouka ahemonhimomb'yava'ea ojipe'ga pe. Ojipe'ga pe a'ea omombe'uuka Tupana'ga nhi'iga. Tupana'ga ra'uva omobaragwahavuka ojipe'ga pe gwemimbokarakatua. A'ero ga ikwahavi javo Tupana'ga ra'uva ga mbokarakaturame. Ga ikwahavi javo Tupana'ga ra'ubarũiva'ea ga mbokarakaturame. Tupana'ga ra'uva ombokarakatu ojipe'ga monhi'paravuhuavo. A'ero ko ganhi'iga vvyakotyve'ga nembikwahave'yva'ea. Ojipe'ga pe Tupana'ga ra'uva okwahavuka akoja'ga nhi'iga imombe'ukatuavouka nhanerembikwahave'yva'ea tokwaha pa ti ga javo. ¹¹ Tupana'ga ra'uva jitehe ombokarakatu pa ga a'ero. A'ea jate ombokarakatu paravuhu ga nağanani gwemimbotarimo okovo.

He'yi nhandera'oareheva'ea

¹² Ta'e ti kiro nhandera'oa'java'ea mombe'gwovo. Ojipeji ahera'oa rekoĩ novĩa. Emo ahera'oa gwereko he'yiva'ea ojihe: aheĩa, ahepoti'a, ahepya' no. Ahera'oareheva'ea nhaporemo ojihe'a reki ojogwehe onhimongovo ojipejiva'ero ahera'oro. Na jitehe nhande re'yiro Cristo'gareheva'ero nhanenhimongyavo novĩa. Emo nhande nhaporemo xako ojipejiva'ea'java'ero Cristo'ga pavẽi. ¹³ A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mogo pa ojipejiva'ea'java'ero. Nhande xako paravuhu novĩa. Jara'ga ko judeusramo, jara'ga judeus'garũiva'ero. Jara'ga oporavyky tehe ojipe'ga pe opiro'ye'yma ga hugwi. Jara'ga oporavyky opiro'yro ojipe'ga hugwi. Nhande pyri nhaporemo ko Tupana'ga ombuhu gwa'uva jitehe.

¹⁴ Pehepia ahera'oa a'ero. Ojipejiva'ea jate rũi ahera'oareheva'ea. He'yiva'ea reki ahera'oa gwereko ojihe. ¹⁵ Po ahepya ei: "Ji ko ahepoa rũi. Ji ahera'oareheva'ea rũi reki a'ero." Ahepya erame a'ea po i'etehei ikwahave'yma javo. A'ereki ahepya ko ahera'oareheva'ero tuhẽ reki oko. ¹⁶ Po ahepyakwara ei: "Ji ko ahreakwara rũi. Ji ahera'oareheva'ea rũi reki a'ero." Ahepyakwara erame a'ea po i'etehei. A'ereki ahepyakwara ko ahera'oareheva'ero tuhẽ reki oko. Na jitehe nhande re'yiro Cristo'gareheva'ero nhandekarakatuparavuhuavo ojipe'ga pokoga. Ojipejive'ga jate rũi reki Cristo'gareheva'ero. Po ojipe'ga ei:

“Ikarakatu ga japovo ahemonhimomby'ava'ea. Ji ndajikarakatui japovo a'ea. Ji Cristo'gareheva'ea rüi reki a'ero.” Ga erame a'ea po ga etehei ikwahave'yma. A'ereki ga Cristo'gareheva'ero tuhê reki oko.

17 A'ea'ja ji pe me. Pehepia ahera'oa. Po ahereakwara jate hekorame gara pyvô po ahe henduvi hamo naerû? Po aheapyakwara jate hekorame gara pyvô po ahe hetuni a'ero hamo naerû? Nahâ ji ei Cristo'gareheve'ga mombe'gwovo a'ero no. Po ahemonhimomby'ava'ea apohara'ga jate ga ndekorame ma'ga po omombe'u Tupana'ga ojipe'ga pe hamo naerû? 18-20 Ahera'oareheva'ea nhaporemo reki Tupana'ga omongo katu ahera'oa rehe gwemimbotarimo. Po heheva'ea jate hekorame ojipejiva'ea jate, marâ po ahera'oa rekoï a'ero hamo naerû - kiroki a'ea rehe oko heheva'ea? He'yi reki ahera'oareheva'ea. Emo ojipejiva'ea ahera'oa. Na jitehe nhande nanenani Tupana'ga nhande mongoi ojiheva'ero nhande mbokarakatuparavuhavo gwemimbotarimo. Po ojipejive'ga jate ga rekorame Cristo'gareheva'ero marâ po nhande xajihe'a ojogwehe Cristo'ga pavêi hamo naerû? Nhandere'yjuhu reki nhande Cristo'gareheva'ero. Emo nhande xako ojipejiva'ea'java'ero Cristo'ga pavêi nhandekarakaturo nhandejopokopoga.

21 Ahereakwara nde'i ahepoa pe: “Ji ndajikogi nde rehe,” nde'i jupe. Na jitehe aheakağa nde'i ahepya pe no: “Ji ndajikogi nde rehe,” nde'i jupe. A'ereki ahera'oareheva'ea ojiko tuhê ojogwehegwehe. Na jitehe Cristo'gareheve'ga jikogi ojogwehegwehe no.

22 Jara pe nhandera'oareheva'ea pe nhande ei ipopoakare'yva'ea. Emo xajiko hete reki nhande nanongara rehe. 23 Jara pe nhande ei okoteheva'ea. A'ea nhande imbojigwagi tireko katu ti javo. Jara nhande ndihepiukari ojipe'ga pe. A'ea rehe nhande timongi katu tapy'ynhapira a'ero tohepiagyme ti ga javo. 24 Kiroki koji'i ikatu nhande ve nhandera'oareheva'ea - a'ea nhande nimbojigwagi a'ero. Tupana'ga tuhê ombojihe'a pa ahera'oareheva'ea tombojigwa hete ti ga okoteheva'ea javo nhande ve. 25 Nahâ Tupana'ga imbojihe'akatui ahera'oareheva'ea a'ero tokote'varuhuyime ti heheva'ea ojohupeupe javo. “Ti'agata pa ti ahera'oareheva'ea ojogwehegwehe,” ei Tupana'ga. Na jitehe Tupana'ga nhande mbojihe'akatui ojipejiva'ea'java'ero tokote'varuhuyime ti Cristo'gareheve'ga ojohupe javo. “Ti'agata pa ti ga ojogwehegwehe ojogwerekokatuvavo,” ei Tupana'ga nhande ve. 26 Hahyrame ojipejiva'ea pe ahera'oareheva'ea pe hahy jara pe nhaporemo a'ero. Ga imomboryvame ojipejiva'ea pe a'ea ko pyry jara pe nhaporemo no. Na jitehe hahyrame ojipejive'ga pe Cristo'gareheve'ga pe hahy jara'ga pe nhaporemo Cristo'gareheve'ga pe nhaporemo. Ojipe'ga imomboryvame ojipejive'ga pe Cristo'gareheve'ga pe jara'ga ndorypavamo ga pavêi a'ero.

27 Penhinanhinani peko Cristo'gareheva'ero. Igwete ojipejiva'ero pe jihe'ari ojogwehe Cristo'ga pavêi. 28 A'ero pe jatykatykai Tupana'ga mboheteavo. Igwete Tupana'ga pepyteripeve'ga mo'emo'ei tojopokopoko ti ga javo. Jara'ga pe ga ei: “Ga hohê pa po ti pe. Cristo'ga moirûharamo po ti pe peko nehê,” ei ga. Jara'ga pe ga ei: “Cristo'ga moirûhara'ga ndehohyva'ero po ti pe peko. Pe po ti nhinhi'iga mombe'uharamo peko nehê,” ei ga. Jara'ga pe Tupana'ga ei: “Nhinhi'iga mombe'uhara'ga ndehohyva'ero po ti pe peko. Ojipe'ga mbo'eharamo po ti pe peko nehê tapemongo ti ga Cristo'ga nhi'iga rupi,” ei ga ga pe. Jara'ga pe Tupana'ga ei: “Pe po ti peapo ahemonhimomby'ava'ea nehê.” Jara'ga pe ga ei: “Pe po ti pemombiguka ojipe'ga tetirûa ga hugwi nehê.” Jara'ga pe ga ei: “Pe po ti ojipe'ga pokopoko imbatere'yve'ga nehê ipopoakare'yve'ga nehê no.” Jara'ga pe Tupana'ga ei:

“Pe po ti ojipe'ga moġitai ġa mondomondovo.” Jara'ga pe ga ei: “Opom-bokarakatu po ti ji pe monhi'iparavuhuaivo nehē. Penhi'iga po ti vyvakotyve'ga nembikwahave'ġva'ea a'ero nehē,” ei Tupana'ga ġa pe.

²⁹ Ga nhaporemo rūi reki Cristo'ga moirūhara'ga a'ero. Ga nhaporemo rūi Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga. Ga nhaporemo rūi ġambo'ehara'ga. Ga nhaporemo rūi oapo ahemonhimomby'ava'ea. ³⁰ Ga nhaporemo rūi Tupana'ga ġa mbokarakatui imombigauka ġa pe ojipe'ga tetirūa ġa hugwi. Ga nhaporemo rūi Tupana'ga ġa monhi'igi imongovo ġanhi'iga nhanerembikwahave'ġva'ero. Ga pe nhaporemo rūi Tupana'ga imombe'ukwahavukari ġanhi'iga nhanerembikwahave'ġva'ea. ³¹ Pepota tuhē ti pejive a'ero Tupana'ga ra'uva remimbuhura a'ea remimbokarakatua – kiroki koji'i pyryva'ea ojipea hohe.

Igwete ji kiro imombe'una'ēi pe me penemiarōhetea tapendeaporogita katu ti javo. A'ereki koji'i pyry hete tuhē nhande ojipe'ga arō hete a.

13

Tiarō hete nhande ojipe'ga

¹ Po nhande nhi'igi hajiheve'ga nhi'igimo yvagipeve'ga nhi'igimo no. Po nhande niarōi ahe nhanenhi'igame ġanhi'igimo, a'ero po nhande nhi'itehei reki imotininiuhūva'ea ja hahyahivuhuva'ea ja.

² Po Tupana'ga nhande mbokarakatui imombe'gwovouka onhi'iga. Po nhande niarōi ahe imombe'urame, a'ero po nhande rekotehei reki.

Po nhande ikwahapavi mbatera ikwahava Tupana'ga rembikwahava onhimiva'ea. Po nhande niarōi ahe nhande ikwahapavame mbatera, a'ero po nhande rekotehei reki.

Nhande jikohetero ġwaramo Tupana'ga rehe po ga nhande pokogi vytyruhua mbojipe'auka nhande ve nhande erame jupe pepe'a javo. Po nhande niarōi ahe nhandejikoheterame Tupana'ga rehe nahā javo, a'ero po nhande rekotehei reki.

³ Po nhande ima'ema'embavi nhanembatera imbatere'ġve'ga pe. Po nhande niarōi ahe nhande ima'embavame, a'ero po nhande ima'ētehei. Nhaneremima'embava nomombyryvi reki nhande ve.

Po ġa ei nhande ve: “Pe pohire'yma ġwaramo Cristo'ga hugwi po ti ore imbokaipavi penda'oa nehē,” e po ġa nhande ve. Nhandepohipotare'yname ga hugwi po nhande ikwava'eġi nhandera'oa ġa pe a'ero tombokai ti ġa javo. Po nhande niarōi ahe nhanenhikwava'eġame ġa pe, a'ero po nhande nhikwava'ētehei reki. Nhanenhikwava'eġa nomombyryvi reki nhande ve.

⁴ Nhande ojipe'ga arōheterame nhande nianhimonha'ngajipei ġa ndehe jipi. Timombyry nhande ġa pe. Nhande ojipe'ga arōheterame nhande nianhimyrōi ġa ndehe. Nianhimbohetei nhande ji ko ġa hohe jave'yma.

⁵ Ga arōheterame nhande xako katu tuhē ġa pe. Nhandejihe jate rūi nhande xako. Nhande nianhimboahivi ġa pe. Nhande ndikwahava'ja'javi ojipe'ga ndekote'varuhua nhandejihe. ⁶ Ga arōheterame nhande nianderoryvi ġandekote'varuhua rehe. Ġandekokatua rehe nhande roryroryvamo. ⁷ Ga arōheterame nhande xanhimomirana jipi ġa ndekote'varuhurame nhandejihe. Tiarō hete nhande avuirama. “Aerē po ti pyryvamo nehē,” xa'e nhande jipi. Nhande xajiko ojipe'ga ndehe jipi. Xanhimomirana nhande jipi a'ero.

⁸ Ga arōheterame nhande niarombigi tuhē ġa. Opi po ti nhandekarakatu nehē Tupana'ga remimbuhura. Tupana'ga nhi'iga mombe'ua po ti opi. Ġanhi'iga po ti opi no nhanerembikwahave'ġva'ea. Mbatera kwahava

po ti opi nehē no. ⁹ Aḡwamo ndikwahapavi nhande. Nhande ni-mombe'ukwahapavi Tupana'ga nhi'iga no. ¹⁰ Tupana'ga ki a'e te okwaha pa. Cristo'ga rurame po ti opa nhanerembikwahapave'yma nehē.

¹¹ Jivoja'irame ji ndakwahapavi ikwehe. Tayri'ga ja ji nhi'igi a'ero ikwehe. Ndajireaporogitakatui ji no. Nanhimbaragwahakatui ji mbatera rehe no jivoja'iro ḡwaramo ikwehe. Aerē jiyvuakarama ji pohiri tayri'ga ndea-porogita'java'ea hugwi.

¹² Hepiagame espelho pyvō nhande ndihepiakatuhetei. A'ereki nhande'angava tehe nhande tihepia. Na jitehe aḡwamo nhande ndikwahahetei Tupana'ga repiagae'yname. Aerē po ti nhande a'ea ga repiakatui ga kwahava nehē. Ojogwovavo po ti nhande jogwepiagi Tupana'ga pavēi. Aḡwamo nhande ndikwahapavi ga. Ga ki a'e te nhande kwaha hete pa. Na jitehe po ti nhande ga kwahahetei nhandekovo ga pyri nehē no.

¹³ Nahā hekoi avuiramava'ea a'ero:
Xajiko nhande Tupana'ga rehe.

Tikwaha nhande pyryvaḡwama.

Tiarō hete nhande ojipe'ga.

Pyry Tupana'ga pe nhande jikogame ga rehe.

Pyry nhande ikwahavame pyryvaḡwama no.

Johe'i tehe reki pyry Tupana'ga pe nhanderemiarōhetea.

14

Ganhi'iga nhanerembikwahave'ḡva'ea

¹ Pejirokwa ti ojipe'ga arōheteavo a'ero. Pepota ti Tupana'ga ra'uva remim-buhura penhimbokarakatua. Pepota ti pejikarakatua Tupana'ga nhi'iga mombe'ua rehe kaitu.

² Tupana'ga ra'uva ombokarakatu ojipe'ga monhi'iga. A'ero ganhi'iga nhanerembikwahave'ymaḡwama. Nahā onhi'igame ga nhi'igi Tupana'ga pe a'ero. Nhande ve rūi reki ḡa onhi'ī. A'ereki nhande ndikwahavi nanongara ganhi'iga. ³ Emo kiroki ḡa omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwahavuka ojipe'ga pe - ḡa onhi'ī nhande ve tuhē. A'ero ḡa nhande mbojikoheteukari Jesus'ga rehe. Onogatu ḡa nhandepy'a no. ⁴ Kiroki ḡa ganhi'iga reko nhanerembikwahave'ḡva'ero - ḡa onhimbojiko hete Tupana'ga rehe. Ga ki a'e te - kiroki ḡa omombe'u Tupana'ga nhi'iga - ḡa ombojikoguka pa Jesus'gareheve'ga ga rehe a'ero.

⁵ Apota po ji pe napenani penhi'iga hekorame nhanerembikwahave'ḡva'ero novia. Koji'ī reki ji apota penemimombe'ua Tupana'ga nhi'iga rehe. Nanongara'ga nemimombe'ua koji'ī pyry ojipe'ga nhi'iga hohe nhanerembikwahave'ḡva'ea hohe, a'e ji. A'ereki ḡa omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. Kiroki ganhi'iga ikwahavipyre'ḡva'ea - a'ea nhande ndikwahavi. Ojipe'ga ikwahavukarama ganhi'iga nhande ve a'ea ko pyry jitehe no. A'ero ḡa Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe imombe'urame ḡa pe.

⁶ Nhiirū, po ti nhinhi'iga nhanerembikwahave'ḡva'ea ji horame pe pyri nehē, a'ero po ti ji ndopopokogi tuhē nehē. Po ti ji imombe'ui pe me Tupana'ga rembikwahavukara ikwahavuka mbatera pe me, a'ero po ti ji pe pokogi nehē. Po ti ji imombe'ui Tupana'ga nhi'iga pe me pe mbo'eavo a'itituhēva'ea rehe, a'ero po ti ji pe pokogi nehē no.

⁷ Ehepia ko imonhi'ingava jiru'a'java'ea violão no heaporogitae'ḡva'ea. Inhi'igatue'yname po nhande niambaragwahavi inhimby'ya rehe. ⁸ Opy ḡa trombeta soldados'ga momoranduva tapetavuka ti ḡa pe kiro javo. Po trombeta nonhi'igatui ikwahavukare'yma ḡa pe, a'ero po ti soldados'ga nonhimboavujikweri tuhē otavukara rehe.

⁹ Na jitehe po ti penhi'íga oko aherembikwahave'ýva'ero, a'ero po ti ga ndokwahavi pe nhi'ígame ga pe a'ero nehê. “Onhi'í tehe po ga upa,” e po ti ga pe me nehê. ¹⁰ Gwereco paravuhu hete po yvyakotyve'ga nhi'íga ojoatyatyviva'ea. Ojogwe'ya'ga okwaha reki onhonhi'inhi'íga. ¹¹ Emo ji ikwahave'ymame ojipe'ga nhi'íga ga ko hajiheva'ea ji ve. Ji hajiheva'ea ga pe no.

¹² Oro pe, pe nhi'ígame ojipe'ga pe tokwaha ti ga penhi'íga. Pepota pe Tupana'ga ra'uva remimbuhura penhimbokarakatua pejikovo. Pepota hete ti a'ero penhimbokarakatua – kiroki a'ea nhaporemo Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe.

¹³ Nurá ji ei pe me: Ganhi'íga rekorame nhanerembikwahave'ýva'ero te'i ti ga Tupana'ga pe a'ero: “Nhimbokarakatua'ja ti. A'ero po ti ji imombe'ukatui nhinhi'íga ga pe nehê tokwaha ti ga javo,” te'i ti ga Tupana'ga pe. ¹⁴ Nhinhi'íga rekorame nhanerembikwahave'ýva'ero nhinhi'ígame Tupana'ga pe, jiji anhi'í. Emo nhiaka'ga ndokwahavi a'ea. ¹⁵ Mará po ti ji reko'i a'ero nehê naerú? Anhi'í po ti ji Tupana'ga pe nhinhi'íga rekorame nhanerembikwahave'ýva'ero. Anhi'í po ti ji ga pe nhiaka'ga ikwahavame nehê no. Na jitehe po ti ji nhimby'yi nhinhimby'ya rekorame nhanerembikwahave'ýva'ero. Anhimby'yi po ti ji nhiaka'ga ikwahavame nehê no.

¹⁶ Pejatyka pe jipi Tupana'ga mboheteavo ndepyry nde javo ga pe. Po nenhi'íga reko'i nhanerembikwahave'ýva'ero nde nhi'ígame Tupana'ga pe, a'ero po ti mará ikwahave'ýve'ga ei amém na tuhê javo nde nhi'imbavame nehê naerú? A'ereki ga ndokwahavi nde nhi'ígame. ¹⁷ Pyry hete po nenhi'íga Tupana'ga pe ovuhu. Emo nde nrembojikogi ojipe'ga Tupana'ga rehe. A'ereki ga ndokwahavi nde nhi'ígame.

¹⁸ Pe hohe pa ji nhi'inhi'ígi nhinhi'íga rekorame nhanerembikwahave'ýva'ea novía. Igwete ji ei Tupana'ga pe: “Pyry hete nde ji mbokarakatui a'ea rehe jipi,” a'e ji ga pe. ¹⁹ Emo nhande jatykaramé jipi koji'i pyry ji ve nhinhi'íga reko'i ikwahavukava'ea tambo'e ti ojipe'ga a'ea pyvô. Po xunhi hete ji nhi'ígi ga pe novía. Emo ga okwaha pa reki. Po ji nhi'inhi'íhetei nhinhi'íga rekorame nhanerembikwahave'ýva'ero, a'ero po ndapyryvi ga pe. A'ereki ga ndokwahavi reki nhirembi'ea.

²⁰ Nhirú, ipita'ngive'ga ndokote'varuhukwahavi. Ga ja ti peko a'ero pejikote'varuhukwahave'yma. Tayri'ga ndaheaporo'gitakatui okovo. Ga ja rúti ti peko a'ero pejeaporo'gitaramé. Peyvuakara gwaramo ti tapendeaporo'gita katu.

²¹ Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'íga ga judeus'ga mombe'urame. Nahá Tupana'ga ei: “Jireheve'ga nohendukatui nhinhi'íga.

Nurá po ti ji hajiheve'ga mondoukari ga monhi'íguka ga pe tokwaha ti ga nhiremimbo'ea javo novía,” ei Tupana'ga.

“Hajiheva'ero gwaramo ko ganhi'íga jireheve'ga nembikwahave'ýva'ea.

Emo ganhi'íga vehevi po ti nohendukatuukari jireheve'ga pe nhiremimbo'ea nehê,” ei Tupana'ga judeus'ga remienduve'yma imombe'gwovo.

²² Nurá ji ei pe me: Tupana'ga ganhi'íga mongo nhanerembikwahave'ýva'ero Jesus'gareheve'garúive'ga ti tokwaha jipopoakara javo. Nhande ki a'e te Jesus'gareheva'ero tikwahavipe gapopoakara. Tupana'ga onhi'íga omombe'uuka Jesus'gareheve'ga ti tokwaha javo. Jesus'gareheve'garúive'ga pe ki a'e te Tupana'ga ndokwahavukari a'ea. ²³ Pejatyka po pe Tupana'ga mboheteavo jipi. Po ti penhi'íga nhaporemo nhanerembikwahave'ýva'ea ikwahave'ýve'ga ndurame pepyteri pe Jesus'gareheve'garúive'ga ndurame

no. A'ero po ti ga ei nehê: "Mbipe hete ganhi'iga. Heagwry pa ga a," e po ti ga pe me nehê. ²⁴ Po ti pe nhaporemome imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga Jesus'gareheve'garüive'ga rurame pepyteri pe ikwahave'yve'ga rurame no. Henduvame penemimombe'ua po ti ga ei: "Kiro ji ikwahavi jirekote'varuhua. Penhi'iga nhaporemome omombe'u katu ji ve Tupana'ga rembi'ea jirekote'varuhua pe," e po ti ga nehê. ²⁵ Omohê po ti ga gweaporoğitate'varuhua ovyteripeva'ea pendovaki nehê. A'ero po ti ga nhova'apyni Tupana'ga mboheteavo ndepyrpy hete nde javo nehê. "Tupana'ga oko tuhê pepyteri pe," e po ti ga pe me nehê.

Nahã nhande rekoï nhandejatykarame

²⁶ Marã a'ero, nhiiürü? Pejatykarame jipi Tupana'ga mboheteavo jara'ga onhimby'yi Tupana'ga pe. Jara'ga ombo'e ojipe'ga. Jara'ga omombe'u Tupana'ga rembikwahavukara. Jara'ga nhi'iga ko penembikwahave'yva'ea. Jara'ga omombe'u katu akoja'ga nhi'iga penembikwahave'yva'ea tokwaha ti ga javo. Na tuhê ti peko a'ero pejopokopokoga penhombojikojikoga Tupana'ga rehe. ²⁷ Po ti penembikwahave'yva'ea ganhi'iga pe jatykarame mokonha'ga po ti onhi'ĩ a'ero hamo. Ndahe'yive'ga trêsvê'gahohê'ga po ti onhi'ĩ hamo. Ojopy'rupy'ru po ti ga onhi'iga hamo. A'ero po ti ojipe'ga imombe'umbe'ui ganhi'iga tokwaha ti ga javo hamo. ²⁸ Po ti nimombe'uhavi ganhi'iga pe tonhi'igyme ti ga pendovaki a'ero. Pendovakie'y ti ga tonhi'ĩ Tupana'ga pe okovo.

²⁹ Oro Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga no. Na mokonha'ga nhi'igi, trêsvê'ga po. A'ero po ti jara'ga japyakai ganhi'iga rehe nahanahã javo hamo. ³⁰ Po ti Tupana'ga ikwahavukarame mbatera ojipe'ga pe ga apygame pepyteri pe, onhi'igypyve'ga po ti opi hamo ji py'rovo ti ga omombe'u kiro a'ero javo hamo. ³¹ Pe nhaporemome pemombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga a'ero pejopy'rupy'ruavo nhande nhaporemome tikwaha ti henduva javo. Tapenhombojiko pa ti Tupana'ga rehe a'ero no. ³² Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga imombe'upotarame ga imombe'ui. Opipotarame ga pigi no. ³³⁻³⁴ Pejopy'rupy'ru'e'y'mame haahyivamo penhi'iga. Nanongara rehe Tupana'ga ndokoi. Pejogwerekokatukata rehe ga rekoï.

Pe jatykarame po kunhangwera'ga opi hamo Tupana'ga nhi'iga henduva onhi'ige'yma hamo. Nahã Tupana'gareheve'ga ndekopavi no ojatykarame ga mboheteavo. Moisés'va'ea rembikwatijara e'i jupe no. ³⁵ Ikwahapotarame mbatera po gwonga pype kunhangwera'ga ei gwembireko'ga pe marã javo hamo. Ndiopyjayjari po kunhangwera'ga onhi'igame pe jatykarame Jesus'gareheve'a'ero hamo.

³⁶ Marã pe ndekouhui naerü? Peheypyuhu pemombe'u Tupana'ga nhi'iga raikwehe naerü? Pe me jate Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga raikwehe naerü? Ahã reki. ³⁷ Po pepyteripeve'ga ei ojive: "Jihi ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara. Tupana'ga ra'üva ji mbokarakatu ji rerekovo," e po ga. Nanongara'ga po onhimombaragwaha nhiremimogita rehe hamo. E'i po ga ji ve hamo: "Nhandepojykaharete'ga Cristo'ga okwatijaruka Paulo'ga pe nhande mogitauka a'ero," e po ga ji ve hamo. ³⁸ Ga ndekoe'y'mame nhiremimogita rehe tapekoï ga ndehe a'ero.

³⁹ Nhiiürü, kiro ji ei pe me a'ero: Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Ji mbokarakatu ti. A'ereki ji tamombe'u nenhi'iga," pe'ji ti ga pe. Nahã ji ei pe me no: Ojipe'ga nhi'iga rekorame nhanerembikwahave'yva'ea tapemombigi ti ganhi'iga. ⁴⁰ Pejatykarame ti pejopy'rupy'ru katu pejogwerekokatuvavo.

15

Tupana'ga ombogwera Cristo'ga

¹ Nhiirũ, kiro ji ikwahavukara'javi pe me nhiremimombe'upyryvagwera Cristo'ga mombe'uagwera. Pehendu katu pe nhinhi'i'ga ikwehe. Nhiremimombe'ua rehe pe peko hete kiro a'ero pejikoga Cristo'ga rehe. ² Po ti pe heroviahetei nhiremimombe'ua avuirama nehẽ, a'ero po ti Cristo'ga pe nderohoi yvagi pe nehẽ pe mongovouka avuirama nehẽ. Po pe herovia'raguhũ, a'ero po ti ga napenderohoi nehẽ.

³ Nhiremienduvagwera ji amombe'u pe me ikwehe. Koji'i hete po nhande tihendu katu a'ea ojipea hohe hamo. Nhiremimombe'uagwera ko na: Cristo'ga omano raikwehe tamombo ti gandekote'varuhua ̄ga hugwi javo raikwehe. Tupana'ga rembikwatijarukara rupi ga manoi. ⁴ Igwete ̄ga gara'oa rerohei inōga itaruvihava kwaruhua pype. Mokõi ahe kirirẽ Tupana'ga ga mbogweravi. Gwembikwatijarukara rupi Tupana'ga ga mbogweravi raikwehe. ⁵ Aerẽ Cristo'ga jipiukari Pedro'ga pe. Aerẽ ga jipiukari dozeve'ga pe no omoirũhara'̄ga pe. ⁶ Aerẽ ga jipiukari kiro ve he'yjuhuve'ga pe quinhentosve'ga pe. He'yjuhuve'ga nde'yja jararamo ̄ga ndekoji agwamo. Jararamo ahe manoi. Ga nhaporemo ko gareheve'ga. ⁷ Aerẽ ga jipiukari Tiago'ga pe. Aerẽ ga jipiukari omoirũhara'̄ga pe nhaporemo.

⁸ Mbapavamo ga jipiukari ji ve no. Na ja hekoi. Kunhangwera'̄ga gwa'yra mbo'ariperame nhande nimboha'uvi. Na jitehe ji jikogame Cristo'ga rehe nhande nimboha'uvi a'ea no. ⁹ A'ereki ji ambohahy na'ẽ Tupana'gareheve'̄ga pe jirekote'varuhuavo ikwehe. Nurã ji ei jijjive kiro: Jara'ga gwyre'i hete ko ji Cristo'ga moirũhara'̄ga gwyre'i hete. Cristo'ga moirũhara'ga po ̄ga nde'i ji ve hamo novã. A'ereki ji ako te'varuhu Tupana'gareheve'̄ga pe ikwehe. ¹⁰ Emo Tupana'ga omomyry reki ji ve ji mongovo Cristo'ga moirũharamo. Nomomyrytehei omomyry reki pa ji ve. A'ereki ji aporavyky hete ga pe Cristo'ga moiruamo jara'ga hohe pa. Ji tehe rui reki aporavyky. Tupana'ga imomyryvame ji ve ji mbokarakatui ji mboporavykyavo. ¹¹ Nhiremimombe'ua ojo'ja reki ganemimombe'ua pavẽi. A'ea jitehe pe heroviari a'ero pejikoga Cristo'ga rehe.

Nhanembogwerahava

¹² Xa'e nhande jipi: Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi heikwehe. Maranuhũrame po pepyteripeve'ga euhui naerũ Tupana'ga nombogweravi omanove'̄ga javo? ¹³ Po ga nombogweravi ̄ga hamo, a'ero po ga nombogweravi Cristo'ga raikwehe hamo. ¹⁴ Po ga nombogweravi Cristo'ga hamo, a'ero po ore Cristo'ga mombe'utehei pe me hamo. A'ero po pe jikotehei ga rehe hamo.

¹⁵ Nahã no. Po ga nombogweravi Cristo'ga hamo, a'ero po jukwahavamo ore'mbea ore Tupana'ga mombe'urame hamo. A'ereki ore oro'e: "Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi," oro'e ore ga mombe'gwovo. Po a'iti omanove'̄ga mbogwerave'ymamo, a'ero po ga nombogweravi Cristo'ga hamo. ¹⁶ A'ereki nahã ji a'e: Ga mbogwerave'ymame po ga nombogweravi Cristo'ga hamo. ¹⁷ Po Cristo'ga ndokweravi, a'ero po pe jikotehei ga rehe hamo. A'ero po ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi hamo. ¹⁸ Po Cristo'ga ndokweravi hamo, a'ero po Cristo'gareheve'ea hoi hahyva'ea ruvihava pype hamo – kiroki ahe omano jipe. ¹⁹ Po nhande ei hamo: "Nhande manoe'ymame jate Cristo'ga imomyryvi nhande ve", a'ero po nhande poria'iheteramo ̄ga hohe pa hamo.

²⁰ Emo Tupana'ga ombogwera tuhẽ reki Cristo'ga ikwehe. A'ea ko Cristo'gareheve'ea mbogwerahava'̄gwamamo oko. ²¹ Akwaimba'eva'ea

rekote'varuhuro ġwaramo nhande manoi reki. Ojipe'ga rekokaturu ġwaramo po ti nhande kwerava'javi nhanemanoa hugwi nehê. ²² Nahã ji ei. A'ereki Adãova'ea rymymínoro nhandekovo ġwaramo nhande manombavi. Cristo'ga pavêi nhandekovo ġwaramo po ti nhande kwerapavi a'ero nehê.

²³ Nahã Tupana'ga ġa mbogweravi a'ero: Cristo'ga na'ê ġa ġa mbogwera. Aerê na jitehe Cristo'ga rura'javame po ti Tupana'ga ġa mbogweragweravi nehê no Cristo'gareheve'ġa. ²⁴ Aerê mbapava koty po ti Cristo'ga ikwava'egi ġwembipojyakahava uva'ga pe nehê koró ndeapoa javo Tupana'ga pe nehê. Cristo'ga po ti omombi pa na'ê Tupana'ga arôe'ýve'ġa popoakara tohendu katu pa ti ġa Tupana'ga nhi'ġa javo nehê. Kiroki ġa huviha hete yvaga gwyrri pe yvya koty no – ġapopoakara po ti Cristo'ga omombi pa nehê. ²⁵ A'ereki Tupana'ga e'i nhogwenonde Cristo'ga pe: “Ndehe ti ġanduvihavamo eko avuirama nehê. Tamongo pa ti nearôe'ýve'ġa nenhi'ġa rupi,” ei ġa Cristo'ga pe.

²⁶ Mbapavamo po ti Tupana'ga imombipavi ahemanoa tiruahüheteva'ea nehê. ²⁷ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

“Tupana'ga omongo pa Cristo'ga nhi'ġa rupi,” e'i.

Jukwaha reki ikwatijara mombe'ua. Tupana'ga imongopavame ġa nonhimongoi Cristo'ga nhi'ġa rupi. ²⁸ Ihopavame ganhi'ġa rupi a'ero Cristo'ga jitehe Tupana'ga ra'ýra'ġa po ti onhikwava'ê Tupana'ga pe nehê Tupana'ga jate ti toko huvihavuhuhetero avuirama nehê.

²⁹ Oro ġa – kiroki ġa onhimobatizauka omanova'ea repyga onhimobati-zaukare'ýva'ea repyga – marã ġa ndekoi nanongara rehe naerü? Po Tupana'ga nombogweravi ahe hamo, a'ero po ġa nde'i hamo: Xanhimobati-zauka ahe repyga nehê.

³⁰ Oro ore, po Tupana'ga nombogweravi omanove'ġa hamo, a'ero po ore pohiri Cristo'ga hugwi hamo tombolahyyme ti ġa ore ve javo hamo.

³¹ Nhíirü, nane'yimi ġa ji jukapotari novia. Amombe'u ji a'ea pe me. A'ereki ji pe mbohetei nhande jikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe. ³² Imombe'upotarame Tupana'ga nhi'ġa ji ġa ndayvavari Éfeso-peve'ġa. Ga ko ja'gwara ja ji ve, a'e ji. A'ereki ġa onharô hete tijuka ti ġa javo. Po ji ikwahahetei hahya nhimanomo Tupana'ga nanhimbogwerava'javi javo, a'ero po ji ikwahatehei hahya Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo hamo. Po Tupana'ga nombogweravi omanove'ġa, a'ero po xako aherembi'ea rupi hamo – kiroki ahe e'i:

“Mara'ngu po ti nhanemano ko'emame nehê?

Ti'u hete ti mbatera toryva apovo a'ero.

Ti'u hete ti kaġwitiga no,” ei ahe.

³³ Taphimoandyandyjukari ti ġa pe.

“Tapekoi ti ġa pavêi jipi – kiroki ġa heaporogita te'varuhu.

Pe ndekorame ġa pavêi po ti ġa ndupi jitehe pendeaporogita ihoi a'ero nehê,” e'i ikwatijara.

³⁴ Peapyakwapupu ti imombiga pejikote'varuhua. Jararamo pepyteripeve'ġa ndokoi hete Tupana'ga pavêi. A'e ji a'ea pe me tapepojyayjaryme ti a'ero.

Nhandera'oa ti okwerava'ja

³⁵ Jara'ga po e'i: “Marã po ti omanove'ġa mbogwerava? Marã po ti ġanda'oa nehê Jesus'gareheve'ġa nda'oa nehê?” e po ġa javo. ³⁶ Nderekwahavihu nde! a'e po ji ġa pe. Nde itymame po ha'yinha omano na'ê jipi. Narunhe'ymane nahenhui reki mbatera. Na jitehe po ti nhande manoi nhanembogwerava renonde nehê. ³⁷ Itymame mbatera po nde neretymi henhuiva'ea. Ha'yinha

tehe po nde eret̃y trigo ra'ynha ojipea ra'ynha no. ³⁸ Henhunhame Tupana'ga gwemimbotarimo imondoi ha'oa ha'ynha pe. Ha'ynha hetakwera'ja gwereko gwa'oa a'ero.

³⁹ Ojoatyatyvi reki ha'oa. Vvyakotyve'ga gwereko gwa'oa. Mbiara gwereko ojipea gwa'oa. Gwyrā'ia gwereko ojipea gwa'oa. Pira gwereko ojipea gwa'oa nohō.

⁴⁰ Gwerekō vyagipeva'ea ra'oa. Gwerekō vvyakotyva'ea ra'oa nohō. Ojoatyvi reki vyagipeva'ea katua vvyakotyva'ea katua pavēi. ⁴¹ Kwara gwereko okatua. Jahya katua ojipea. Jaytata'ia katua ojipea no. Ojoatyatyvi reki jaytata'ia katua ojohugwi no.

⁴² Nahā po ti nhande mbogweravame a'ero nehē. Oтымame nhandera'oa ijugamo. Ombogweravame po ti nhandera'oa ndijugi nehē. ⁴³ Oтымame nhandera'oa ite'varuhuro. Ombogweravame po ti nhandera'oa ikatuheteramo nehē. Oтымame nhandera'oa ndipopoakari. Ombogweravame po ti ipopoakaramo nehē. ⁴⁴ Oтымame nhandera'oa vvyakotyva'ea. Ombogweravame nhandera'oa po ti Tupana'ga ra'uva remimongopyra nehē. Gwerekō nhandera'oa vvyakotyva'ea. Nurā ji ei: Gwerekō nhandera'oaḡwama no. A'ea Tupana'ga ra'uva omongo nhande ve.

⁴⁵ Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei no: "Tupana'ga omongo jypyve'ga Adāo'ga," e'i ikwatijara hako.

Aerēve'ga Adāo'ga nhande mongo nhande mboheaporoḡitapyahuavo. Cristo'ga pe ji ei. A'ereki gaha nhande mboheaporoḡita pyahu gwa'uvimo.

⁴⁶ Jypya ko nhande reko'i vvyakotyva'ero. Aerē nhande reaporogitapyahuro nhandekovo. ⁴⁷ Tupana'ga oapo jypyva'ea Adāova'ea yja pyvō. Ahe ko vvyakotyva'ea a'ero. Aerēve'ga ko vyagahugwive'ga Cristo'ga. ⁴⁸ Vvyakotyve'ga ko oho Adāova'ea rupi yjapyvōva'ea rupi. Cristo'gareheve'ga ko oho Cristo'ga rupi vyagahugwive'ga rupi. ⁴⁹ Nhandera'oa ko yjapyvōva'ea ra'oa ja kiro Adāova'ea ra'oa ja. Aerē po ti nhandera'oa vyagahugwive'ga ra'oa ja Cristo'ga ra'oa ja nehē.

⁵⁰ Nhiirū, amombe'u katu ji pe me. Vvyakotyve'ga nda'oa nhande herekorame po ti nhande ndiahoi vyagi pe nehē – perope Tupana'ga oko huvihavuhetero. Ijuva'ea ndokoḡwami ijuge'ŷva'ero.

⁵¹⁻⁵² Pehendu ti kiro ji imombe'urame aherembikwahavipyre'yma. Jararamo po ti nhande niamanoi ve Cristo'ga rura'java renonde nehē. Emo po ti Tupana'ga nhande mbojirojijyipavi nehē trombeta nhi'igame mbapavamo nehē. Trombeta nhi'igame po ti Tupana'ga ḡa mbogweravi na'ē omanove'ga Cristo'gareheve'ga. Nomanoa'javi po ti ḡa a'ero nehē. Kotihī hete po ti Tupana'ga nhande mbojirojijyi a'ero nehē.

⁵³ Vvyakotyva'ero nhandera'oa omano ojugamo. Nurā po ti Tupana'ga imbuhuri hajiheva'ea nhande ve nehē. A'ea po ti nomanoi ojuge'yma nehē. ⁵⁴ Imbuhurukarame omanoe'ŷva'ea nhande ve po ti ihoi Tupana'ga rembikwatijarukara japiavo nehē – kiroki e'i:

"Ndogwerekōa'javi kiro ahemanoa.

Tupana'ga omombi pa a'ea kiro," e'i.

Irūa aherembikwatijara e'i:

⁵⁵ "Nhanemanoa niandepojykapava'javi.

Nhanemanoa nombohahya'javi nhande ve," e'i aherembikwatijara.

⁵⁶ Nhanemanoa ombohahy nhande ve nhande rekote'varuhuro ḡwaramo. Nhanderekote'varuhua ipopoaka nhande rehe nhande ikwahava ḡwaramo Moisésva'ea remimbo'egwera. A'ereki a'ea e'i nhande ve: "Kiroki ḡa oko te'varuhu – ḡa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē," e'i aheremimbo'egwera. ⁵⁷ Emo Tupana'ga ombuhuruka avo Jesus

Cristo'ga nhandepojkaharete'ga. Igwete ga manoi nhande repyga nhande mbopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi. Timbohete ti Tupana'ga a'ero ndepyrý hete nde Jesus'ga mbuhuruka javo.

⁵⁸ Nhiirũ, ako hete ji pe ndehe. Pemondo ti pejipy'a mbotyva pejiko-heteavo Cristo'ga rehe. Peparavyky katu hete ti ga pe ojipe'ga mbojikoguka ga rehe. A'ereki pejiporavykyrame garemimbotarimova'ea rehe pe ndapeporavykytehei pejikovo. Pekwaha pe a'ea.

16

Itambere'ia mono'oga

¹ Ta'e ti kiro pe me itambere'ia mono'ono'oga pe – akoja po ti nhande timondo Cristo'gareheve'ga pe imbatere'yve'ga pe Judéiapeve'ga gwyri pe. A'e ji Cristo'gareheve'ga pe Galáciapeve'ga gwyri pe itambere'ia rehe ikwehe. Nahã ti peko javo ji ei ga pe. Kiro ji ei jitehe pe me no: Nhirembi'ea rupi po ti peko no hamo. ² Domingo nanani ti pemono'õ mo imongovo penhonga pe. Pe napenani ti pemono'õ. He'yjuhurame peporavykya kwepykava itambere'ia he'yi'iva'ea ti pemono'õ. Mbohapyreterame peporavykya kwepykava mbohapyrete'i ti pemono'õ. A'ero ji horame pe pyri po ti pe herekojipei imono'ogipyra nehẽ. ³ Jihorame po ti ji a'ea imondoukari penemimo'ehara'ga pe nehẽ togweroho ti ga Jerusalémmeve'ga pe nehẽ. Togweroho ti ga ga pe ikwatijara no – kiroki omombe'u gãndekokatua. A'ero po ti ga imondo itambere'ia ikwatijara reheve Jerusalémmeve'ga pe nehẽ. ⁴ Po pyrvame ji hoi pevo no, a'ero po ti ji ga nderohoi ji rupi nehẽ.

Paulova'ea omombe'u ohoagwama

⁵ Taho ti pe pyri nehẽ jhorẽ Macedôniapeve'ga gwyrã rupi. A'ereki pevo na'ẽ ji hoi ga pyri. ⁶ Aerẽ po ti ji pytai pe pyri ovuhu. Amongo pa po ti ji yapoa jipytavo pe pyri nehẽ. A'ero po ti pe ji pokogi ojipe'ga gwyri pe ji mondovo nehẽ. ⁷ Ndahopotari po ti ji pe pyri agwamo jipytaahi'viavo jate. A'ereki Tupana'ga ipotarame ji pytapotari manamehũ pe pyri. ⁸ Kirogwe ji pytai avo cidade de Éfeso pe toryva rupi Pentecostes rupi nehẽ. ⁹ A'ereki avove'ga gwendu pota kiro Cristo'ga nhi'iga onhimongyavo. Tamombe'umbe'u ti ga pe a'ero ga mbojikoguka ga rehe nehẽ. Emo he'yjuhuve'ga ji movahĩ tomombe'uyme ti ga Cristo'ga nhi'iga javo ji ve.

¹⁰ Po ti Timóteo'ga vahemi pe pyri pereko katu ti ga gapy'a inogatuavo pepyteri pe nehẽ. A'ereki ga oporavyky Cristo'ga pe ganhi'iga mombe'gwovo ji javijitehe. ¹¹ Tape'ei ti ga pe a'ero: "Ga ndokwahavihu ovoja'iro gwaramo." Pepoko ti ga mbohoryva ga mbuhuruka ji pyri nehẽ. A'ereki ji ga mboha'uvi jara'ga ndeheve nhaneirũ'ga ndeheve nehẽ.

¹² Oro Apolo'ga no nhaneirũ'ga. Apota hete ji gahoa pe pyri ikwehe novĩã. Igwete ji ehetei ga pe toho ti ga jara'ga ndupi nhaneirũ'ga ndupi javo novĩã. "Ndahopotari tuhẽ ji kiro," ei ga ji ve ikwehe. "Aerẽ pyrvame po ti ji hoi ga pyri nehẽ," ei ga ji ve.

Paulova'ea remimbo'ea mbapavava'ea

¹³ Pejapyaka katu jipi. Pejiko hete ti Cristo'ga rehe. Penhimboita tuhẽ ti. Pemondo ti pejipy'a mbotyva. ¹⁴ Pearõarõ ti ojipe'ga pejikojikovo jipi.

¹⁵⁻¹⁶ Pekwaha pe Estéfanas'ga. Ga na'ẽ ojiko Cristo'ga rehe gwongapeve'ga pavẽ ikwehe – perope Acaíapeve'ga gwyri pe. Onhimondo ga onhimbo-poravykyavo Cristo'gareheve'ga pokopokoga jipi. Nhiirũ, a'e hete ji pe me tapehendu katu ti nanongara'ga nhi'iga pejikovo hupi. Pehendu katu ti

jara'ga nhi'iga no – kiroki ga Cristo'gareheva'ero oporavyky hete ojipe'ga pokopokoga jipi.

¹⁷ Jirory hete ji kiro Estéfanos'ga ndura rehe – gaha Fortunato'ga pavêi Acaico'ga pavêi no. A'ereki pendakykweri ga nduri ji pokoga. ¹⁸ Onogatu ga jipy'a ji mbohoryva. Nahã ga inogatui pepy'a pe mbohoryva no. Pemondo ti imohina pejeaporogita nanongara'ga ndehe.

¹⁹ Ásiapeve'ga gwyriveve'ga Cristo'gareheve'ga omondo onhi'iga pe me. Cristo'gareheva'ero Áquila'ga omondo hete onhi'iga pe me no Priscilahêa pavêi jara'ga pavêi – kiroki ga ojatyka ganonga pe jipi Tupana'ga mboheteavo. ²⁰ Avo'e'ga nhaporemo nhaneirũ'ga omondo onhi'iga pe me nohõ.

Penho'anhuvanhuvã ti Cristo'gareheva'ero pejoryjoryva ojogwehe.

²¹ Jihi tuhê Pauloramo akwatija koha kiro pe me jipoa pyvõ imondovouka nhinhi'iga pe me.

²² Kiroki ga ndokoi nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe – ga pe ti Tupana'ga tombohahy a'ero nehê.

Kiro ji ei Jesus Cristo'ga pe: “Marana tá!” (A'ea ko: “Herejo orepojykaharetero!”)

²³ Jesus'ga tomombyry pe me nhandepojykaharete'ga.

²⁴ Opoarõ hete pe nhaporemo nhande jikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavêi.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA CORINTOPEVA'EA PE Segunda Carta de Paulo aos Coríntios

¹ Jihi ko ako Pauloramō Jesus Cristo'ga moirūharamo. Aporavyky ji Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki a'ea Tupana'ga opota.

Kiro ji ikwatijarukari orenhi'iga imondovouka pe me Timóteo'ga pavēi. Timóteo'ga oko nhaneirūramo ojikoga ġwaramo Jesus'ga rehe nhande pavēi. Jesus'gareheva'ero pejiko pe Tupana'ga rehe penhimono'oga tihendu ti ganhi'iga javo. Kiro ore ikwatijarukari imondovouka pe me – perope picidade de Corinto pe. Kiro ore ikwatijarukari ġa pe nhaporemo no – kiroki Tupana'ga remimo'ēhara'ġa u pegwyri pe Grécia pe.

² Ore oro'e: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, oro'e ore.

Paulova'ea ombohete Tupana'ga

³ Timbohete ti Tupana'ga! Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhuhete'ga garuva'ga no nhandepojykaharete'ga ruva'ga. Ga nhande porogwety nhande arōheteavo. Ga nhande poko hete jipi nhandepy'a nogatuavo.

⁴ Nane'ymi ga ore pokogi hahyrame ore ve ji javijitehe ti ġa topoko ojipe'ga javo ore ve. Oropokoga ġwaramo ore ġa pokokwahavi hahyparavuhurame ġa pe. ⁵ Hahyahy Cristo'ga pe ymya. Na jitehe hahyahy ore ve kiro ore Cristo'gareheva'ero ġwaramo. Hahyahheterame ore ve Tupana'ga ore pokopoko hete ore Cristo'gareheva'ero ġwaramo. ⁶ Hahy ore ve jipi ore pe pokogame pe mbójikoheteavo Tupana'ga rehe. Hahyrame ore ve Tupana'ga ore poko. A'ero ore pe pokokwahavi nahā ahe nhimomiranami hahya pe javo. A'ereki na jitehē hahy pe me no. A'ero pe nhimomiranami hahya pe.

⁷ Orojiko hete ore Tupana'ga rehe ga po ti Corintopeve'ga poko jipi nehē javo. Nurā ore ei: Tupana'ga ore poko hahyheteramē ore ve. A'ero po ti ga Corintopeve'ga pokogi hahyheterame ġa pe nehē no, oro'e ore.

⁸ Tamombe'u kiro pe me nhirūa pe tapekwaha ti. Tiruahū hete ore ve Ásiapeve'ga gwyri pe ikwehe. Hahyhetero tuhē ore ve pevo. A'ero ore ei ikwehe: Kiro po ti nhande manoi nehē, oro'e ore orovy'ahetee'yma.

⁹ Xamano tuhē ti nhande! oro'e ore ikwehe.

Tupana'ga ore momanouka gwerevi tojikogyne ti ġa ojihe javo. Tojiko ti ġa ji rehe jate javo ga ore momanoukari gwerevi omanove'ga mbogwera-hara'ga. ¹⁰ A'ea rupi ga ore pokohetei tuhē tomanote'varuhuyne ti ġa javo. Aerē po ti ga ore pokoga'javi nehē no tomanoyne ti ġa javo. Ga rehe jate ore jikohetei aerē ti ga nhande pokoga'javi nehē no javo. ¹¹ Nahā po ti nehē pe nhi'inhi'igame Tupana'ga pe epoko ti Paulo'ga javo. Penhi'ī ti ga pe a'ero ojipe'ga pavēi penhimongyavo. A'ero po ti pe ei ga pe ġa pavēi ndepyry hete nde imomyryva Paulo'ga pe javo nehē.

Paulova'ea oho pota Corintopeva'ea pyri novia

¹² Tupana'ga oropokoga ġwaramo orepory hete ore orokokatuavo ojipe'ga pe nhaporemo ġa moandyandyje'yma. Pe me koji'i ore rekokatui. A'ea ore ei oronhimboheteavo. A'ereki ore orokwaha orovytyeri pe orereporogitapyryva. Yvyakotyve'ga nembikwahatehea rupi rūi ore rekokatui pe me. Tupana'ga remimomyryva ġwaramo reki ore ve ore rekokatui pe me.

13-14 Hajiheva'ea ore ndorokwatijari javo pe me. Onhimime'ÿva'ea jate orokwatija ore pe me. Nurã pe ikwahavi nahanahã Paulo'ga ei nhande ve ikwatija javo. A'erorame tehe pe ndapekwahakatui ve ore reaporogita. Ikwahaheterame po ti pe ndoryndoryvamo ore rehe nehë. Na jitehe po ti ore roryoryvamo pe ndehe nehë nhandepojykaharete'ga rura'javame Jesus'ga rura'javame nehë. A'ea ore oropota hete.

15-16 Nahã tuhë ko Corintopeve'ga, a'e ji ikwehe. Nurã ji ena'ëi: Apytaahi'vi po ti ji Corintopeve'ga pyri ga ndepiaga jikwavame jigwovo Macedôniapeve'ga gwyrì pe nehë, a'e ji novã. Aerë po ti ji jivyri Corintopeve'ga pyri ga mbohoryva'java nehë. A'ero po ti ga ji pokogì ji horame Judéiapeve'ga gwyrì pe nehë, a'e ji novã.

17 Aerë ji herojijyi jireaporogita ikwehe ndahoa'javi po ti ji kiro Corintopeve'ga pyri javo. Nurã jararamo pe ei: "Heaporogita te'varuhu Paulo'ga jipi herojijyijiyita ojeaporogita. A'ereki ga ombotembote'iuhu javo nhande ve," pe'ji pe ji ve.

Ndajireaporogitate'varuhui ji. Nanhi'ítehei ji. 18 Jireaporogita katu reki ji nhinhi'íga rerojijyirame. Tupana'ga e'i katu jipi. A'itituhëva'ea pe ga ei. Na jitehe ore ekatui oronhi'ígame pe me. Noronhi'ítehei ore a'itituhëva'ea mombegwovo jipi. 19 A'ereki ore Jesus Cristo'ga ja imombe'ukatuavo. Jesus Cristo'ga Tupana'ga ra'yra'ga, gaha ore ga momb'e'u katu pe me jiji Silas'ga pavëi Timóteo'ga pavëi no. Nombotembote'iuhui ga. A'itituhëva'ea jate ga omomb'e'u. 20 Onhi'ípo'ru pa ga Tupana'ga no Jesus Cristo'ga. A'ero ga Tupana'ga nhi'ípo'ruavo gwaramo nhande ei na tuhë hekoi javo Tupana'ga pe ga mboheteavo.

21 Tupana'ga tuhë ore mbojikoheteuka Cristo'ga rehe pe ndeheve. Tupana'ga nhande mo'emo'ë ojive tomomb'e'u ti ga Jesus Cristo'ga javo.

22 Tupana'ga nhande mongoi ojiheva'ero. Ombuhuruka ga gwa'uvapyryva nhande pyri. Gara'uvapyryva okwahavuka nhande ve. A'ero nhande ei: Nhande xako Tupana'gareheva'ero kiro. Omomyry po ti Tupana'ga nhande ve nehë, xa'e nhande.

23 Jihi a'e Tupana'ga pe kiro:

—Tupanamó ehendu ti nhinhi'íga ji ikwatijaramo Corintopeve'ga pe. Po ji mberó kiro ga pe, a'ero po ti embuhu hahyva'ea ji ve.

A'ea ji ei kiro Tupana'ga pe. A'ereki ga okwaha jipy'a.

Kiro ji ei pe me a'ero Corintopeva'ea pe. Namondopotari hahyva'ea pe me. Nurã ji ndahoa'javi pe pyri ikwehe. 24 Ndoro'ei ore kiro pe me: Nahanahã tuhë ti pejiko. A'ea rüi ore ei pe me. A'ereki pe pejiko hete tuhë Tupana'ga rehe. Opopoko pota reki ore koji'i pe mbohoryryva jipi.

2

1 Nurã ji ei jivytyeri pe ikwehe: Ndahoa'javi ti ji Corintopeve'ga pyri tahahya'javame ti ga pe javo. 2 Po ti ji hoi pe pyri hamo, a'ero po ji imondoí hahyva'ea pe me pe mongoveveuhuavo hamo. A'ero po nanhimbohoryhavi hamo pe ndekoveveuhuro gwaramo.

3 Nurã ji ikwatijari pe me ikwehe pepohi ti pejikote'varuhua hugwi kiro javo. A'ereki ji a'e: Po ji hoi ga pyri nhinhi'ígahyavo ga pe gandekote'varuhua rehe nehë, a'ero po ti ga ji mongoveveuhui ji rayva nehë. Gahã po ji mbohory hamo! a'e ji ikwehe. Akwaha pa reki pendeaporogita. Ji roryvame pe ndorypavamo no. 4 Hahy hete ji ve ji ikwatijaramo pe me ikwehe. Ji rekoveveuhuro jijehe'oheteavo ikwehe. Nopomongoveveuhupotari reki ji ikwatijaramo pe me. A'ereki ji opoarõ hete. Akwatija po ti ji Corintopeve'ga pe tokwaha ti ga nhiemiarõhetea, a'e ji ikwatijaramo pe me ikwehe.

Tapehenonha'javi ti garekote'varuhua, ei Paulova'ea

⁵ Kiroki ga omondo hahyva'ea okote'varuhurame ikwehe – ji ve jate rūi ga imondoi hahyva'ea. Pe me ga imondoi hahyva'ea pe mongoveveuhuavo no. Emo kotihī ipavi pendekoveveuhua pe hugwi. A'ea ji ei. A'ereki ji nanhi'igahyhetepotari reki ga pe. ⁶ A'ereki penhimongyavo pe peko ga rehe imondovo hahyva'ea ga pe. Kirupi kiro a'ero! ⁷ Tapehenonha'javi ti garekote'varuhua kiro a'ero ga mbohoryva'java garekoveveuhuhetea tojukayme ti ga. ⁸ Nurā ji ehetei kiro pe me: Pekwahavuka ti ga pe penhimiarōa oroarō hete nde javo.

⁹ Ikwatijarama pe me ji ei jivytyteri pe ikwehe: Tahepia ti nhinhi'ipo'rupava. Gwendu katu po Corintopeve'ga nhinhi'iga jipi, a'e ji jivytyteri pe ikwehe.

¹⁰ Pe aherekote'varuhua renonhe'ymame ji na jitehe nahenonha'javi aherekote'varuhua no. Po ji henonha'jave'ymame aherekote'varuhua, a'ero pe ndehe ji nahenonha'javi. Cristo'ga okwaha nhiremienonha'jave'yma. ¹¹ Nahā ji rekoī Satanās'ga tianemoandyandyjyme javo. A'ereki Satanās'ga nhande arōe'yve'ga heaporogita te'varuhu. Ga nhande mongo pota gwemimbotarimova'ea rupi nhande mbote'varuhuavo. A'ea nhande ikwahahetei.

Paulova'ea opytaahi'vi cidade de Trôade pe

¹² Aho ji cidade de Trôade pe ikwehe tamombe'u ti pyryva'ea ga pe javo Jesus Cristo'ga mombe'ua. Ji vahemame pevo ga ndoryvamo ji rehe hendupota. A'ereki nhandepojykaharete'ga e'i jipe kiro ihoi japiavo nhi-mombe'ua apiavo Trôade pe javo. ¹³ Jipy'a ndukatui reki okoteheavo. A'ereki pevo ji ndahepiagi Tito'ga nhaneirū'ga. Nurā ga rure'ymame ji ei pevove'ga pe: Kiro ji hoi a'ero. Pea hugwi ji hoi a'ero jigwovo Macedōniapeve'ga gwryi pe Tito'ga reka.

Tupana'ga opoko hete omoirūharava'ea

¹⁴ Timbohete ti Tupana'ga! Tupana'ga Cristo'ga poko hete tipopoaka hete ti ga Diabo'gapyriva'ea hohe anhaga hohe javo. Nhande Cristo'gareheva'ero gwaramo Tupana'ga nhande poko hete tipopoaka ti ga Cristo'ga pavēi Diabo'gapyriva'ea hohe no javo. Nhande ipo'rurame perfume kiro ihoi ojipe'gape'ga pe. Na jitehe Tupana'ga nhande po'rurame Cristo'ga mombe'gwovouka kiro gamombe'ua ihoi ojipe'gape'ga pe nhaporemo.

¹⁵ Gapytyteri pe Cristo'ga mombe'urame nhande ikatuva'ea ja perfume ja Tupana'ga pe ga mbohoryva.

Jara'ga ojiko Cristo'ga rehe. A'ero ga ga nderohoi Tupana'ga viara rupi.

Jara'ga ndojikogi reki Cristo'ga rehe ogwovo hahyva'ea ruvihava viara rupi. ¹⁶ Ga pe Cristo'ga mombe'ua i'agahiva'ea ja ndikatui okovo ahujakaagwama. A'ereki henduvame Cristo'ga mombe'ua ga ndogweroviari ipotare'yma. Nurā po ti ga manoi ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē.

Kiroki ga Cristo'ga gweroho Tupana'ga viara rupi – ga pe Cristo'ga mombe'ua perfume ja ikatu hete okovo gambogweravaagwama. A'ereki henduvame Cristo'ga mombe'ua ga ojiko ga rehe. A'ero po ti ga ndekoī avuirama ga pyri nehē.

Ma'ga po ipopoaka Cristo'ga mombe'gwovo ga pe hamo naerū? A'ereki ahā ipopoakave'ga jupe. ¹⁷ Kiroki ga pe Tupana'ga e'i reki ga mbopopoaka pemombe'u ti javo – gahā po omombe'u Tupana'ga nhi'iga Cristo'ga mombe'ua ga pe hamo. Emo he'yive'ga ojiroho tehe onhimonhi'iga imombe'gwovo ojipe'ga pe. Ga pe Tupana'ga nde'i. Ga oho tehe. Kirē ga ei: “Pembuhu ti itambere'ia ore ve kiro. A'ereki ore Tupana'ga nhi'iga mombe'u pe me,” ei ga pe.

Ore ki a'e te ga ja rüi ore reko. Ore orepary hete ojipe'ga moandyandyje yma Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. A'ereki Tupana'ga e'i ore ve pemombe'u ti nhinhi'iga javo. Nurã Cristo'gareheva'ero ore nhi'igatui imombe'gwovo katu Tupana'ga rekorame ore rupi.

3

Paulova'ea oporavyky ipyahuva'ea mombe'gwovo

¹ Oronhimombe'urame pe me ore ndoro'ei: Corintopeve'ga niandekwahavi ve. Nurã xanhimombe'u katu ga pe. A'ea rüi ore ei. A'ereki a'ea rehe rüi reki ore nhimombe'ui javo pe me. Ore ojipe'ga ja rüi. Ohohorame Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ga gweroho pevove'ga pe onhimombe'uva'ea ojipe'ga nembikwatijara. Ikwatijara e'i: "Agwa'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko," e'i. "Pyry hete ga." Nahã ikwatijara ei tokwaha hete ga ja javo. Ohorame ga hugwi ga gweroho ganembikwatijara no ojipe'ga ti torekwaha hepiagame javo.

Ore ko ndorogwerohoi pe me ikwatijara orenhimombe'uva'ea. A'ereki pe nhaporemō ore kwahavipe. Ndorogwerohoi pe hugwi ikwatijara ojipe'ga pe no. A'ereki ga nhaporemō ore kwahavipe no. ² Pe tuhẽ orerekokatua kwahavuka ga pe. Oroyvyteri pe ore ikwahavi a'ea. Ga nhaporemō orerekokatua kwaha no pendekokatua repiaga. ³ A'ereki pe ndepiagame ga e'i: "Cristo'ga tuhẽ Paulo'ga mondouka Corintopeve'ga pyri onhimombe'uuka ga pe. Gaha gwendukatuuka ga pe ga mongokatuavo Paulo'ga omombe'urame," ei ga.

Na tuhẽ Cristo'ga pe pojykai. A'ero pe pejikokatua ikwahavukari ojipe'ga pe. Ahe okwatija imohuhava pyvõ tokwahavuka ti mbatera ojipe'ga pe. Tupana'ga ki a'e te avuiramave'ga, ga gwa'uva pyvõ pendeaporogita mbopyahui pe mongokatuavo tokwahavuka ti ojipe'ga pe. Ahe okwatija itapereuhuva'ea rehe tokwahavuka ti ga pe javo. Tupana'ga ki a'e te pendeaporogita mbopyahui pevyteri pe tokwahavuka ti ga pe javo.

⁴ Hepiagame pendekokatua ore ei: Tupana'ga nhande mondo tuhẽ Corintopeve'ga pyri ga mbojikoguka nhande ve. A'ea ore oro'e. A'ereki a'ea Cristo'ga okwahavuka ore ve Tupana'ga pe mondo ga pyri javo. ⁵ Marã po nhande timbojikoguka ga Cristo'ga rehe? oro'e ore. A'ereki ore ndorepopoakari ikwahave yma. A'ero ore ndoro'ei: Ore tehe ti torombojiko ga ga rehe. A'ea rüi ore ei. A'ereki Tupana'ga jate okwahavuka ore ve ore mbopopoaka nahã ti pembojikoguka ga Cristo'ga rehe javo. ⁶ A'ereki ga okwahavuka ore ve ipyahuva'ea javo: "Pe Cristo'ga mombe'urame ga pe ti jira'uva ga mbojikogi ga rehe imbopyahuavo gandeaporogita nahã ga mongovo ji pyri avuirama nehẽ. A'ea ti pemombe'u ga pe," ei ga ore ve. "Nahã ti ji ga pokokatui kiro," ei Tupana'ga ore ve.

Nurã ore imombe'ui a'ea ipyahuva'ea ga pe Tupana'ga ra'uva ti tomongo ga Tupana'ga pyri javo. Ore noromombe'ui Tupana'ga rembikwatijarukaragwera - kiroki garembikwatijarukaragwera Moisésva'ea pe. A'ereki a'ea e'i: "Nahanahã ti peko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe jipi. Pejiko'e ymame hehe po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ," e'i Moisésva'ea rembikwatijaragwera.

Moisésva'eareheva'ea gwendu aherembikwatijaragwera novia okokatuan-gave yma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero ahe hoi hahyva'ea ruvihava pype onhimongyavo. A'ereki aherembikwatijaragwera nombopopoakarukari ahe pokoge yma. A'ero ore ei: Moisésva'ea rembikwatijaragwera ahe mondouka hahyva'ea ruvihava pype.

⁷ Tupana'ga okwatijaruka Moisésva'ea pe onhi'iga itapereuhua rehe iktykiytiuka. Tupana'ga ikwatijarukarame gakatukatuhetea jukwahavamo

gwendy'jandy'javamo imohendy'jaheteavo Moisésva'ea rova. A'ero ahereheva'ea israelitasva'ea nonhimomiranami Moisésva'ea rova repiaheterame ojirovaga ahe hugwi ahe imombe'urame Tupana'ga rembikwatijarukara. Igwaigwavete aherova rendy'java igwevi avuiramarüiva'ea. A'ea vehevi ahe nonhimomiranami hepiahetea rehe Tupana'ga katua jukwahavame. Tupana'ga ikatu hete ikwatijarukarame Moisésva'ea pe. Moisésva'ea imombe'urame gwembikwatijara israelitasva'ea ndogwerojijyi reki ojeaporogita okoe'yma Tupana'ga pyri.

⁸ Koji'i Tupana'ga katukatuhetea jukwaha hete tuhê ga nhi'igame ipyahuva'ea rehe Cristo'ga momba'ua rehe a'ero. A'ereki ga Cristo'ga momba'urame ga pe Tupana'ga ra'uva ombopyahu gandeaporogita ga mbojikoga ga rehe. A'ero po ti a'ea ga mongoi Tupana'ga pyri avuirama nehê.

⁹ Ikatu hete Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe novia ymyahüva'ea. A'ea e'i: "Tupana'ga nhi'ipo'rupave'yname ti ga toho hahyva'ea ruvihava pype nehê."

Koji'i hete ikatu hete Tupana'ga nhi'iga ipyahuva'ea rehe Cristo'ga momba'ua. A'ereki onhi'igame ga rehe ga gwa'uva mbuhurukari nhande pyri nhanderekote'varuhua momboa nhande hugwi nhande mongokatuavo. ¹⁰ Koji'i hete tuhê ikatu hete Tupana'ga nhi'igapyahua garembikwatijarukaragwera hohe. Ganh'i'igapyahua katuhetea ombogwe garembikwatijarukaragwera katua. ¹¹ Garembikwatijarukaragwera ikatu avuiramarüiva'ea. Koji'i hete ikatu hete avuiramava'ea ganh'i'igapyahua.

¹² Nurã orojikoga gwaramo Tupana'ga nhi'igapyahua rehe ore imombe'ukatui a'ea ga pojihuve'yma tokwaha hete ti ga avuiramava'ea javo. ¹³ Moisésva'ea ja rüi ore rekoï imombe'urame a'ero. Imombe'urê Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea ojovapia tapy'ynhapira pyvô jireheve'ga tajirepiagyme javo. A'ero ahereheva'ea ndokwahavi aherova rendy'java gweva ahe hugwi a'ea ko avuiramarüiva'ea jave'yma. ¹⁴ Ndoki aheakagi pe ahe Moisésva'ea rembikwatijara monhi'igame. Ojikoge'yma gwaramo Tupana'ga rehe koji'i ahe ndokwahavi imonhi'igame nahanahã Tupana'ga ei nhande ve jave'yma. Ojovapiave'ga ja ahe rekoï. A'ereki ojovapiave'ga ndokwahavi hepiakatue'yma.

Na jitehe kiromonhate aherakypwepohara'ga israelitas'ga ndokwahavi imonhi'igame Moisésva'ea rembikwatijara Tupana'ga nhi'iga ymyahüva'ea. A'ereki Cristo'ga rehe ojikogame jate ga okwaha Cristo'ga pe Moisésva'ea ei javo. ¹⁵ Kiromonhate vehevi imonhi'iga nanani Moisésva'ea rembikwatijara ndoki ga'akagi pe ga jikoge'yma gwaramo Cristo'ga rehe. Ojovapiave'ga ja ga ndekoï a'ero ikwahave'yma hepiakatue'yma.

¹⁶ Kiroki ga gwerojijyi ojeaporogita ojikoga Cristo'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe - gaha okwaha javo: "Cristo'ga omano ji repyga imomboa jirekote'varuhua ji hugwi," ei ga. "Jijikoga gwaramo Cristo'ga rehe ti ji hoi yvagi pe nehê," ei ga. Okwaha ga kiro ga ja - kiroki gandova hugwi ojipe'ga ope'a tapy'ynhapira.

¹⁷ Ji'erame nhandepojykaharete'ga pe ji ei Tupana'ga ra'uva pe. A'ereki nhande jikogame nhandepojykaharete'ga rehe Cristo'ga rehe ga ombopyahuuka nhandereaporogita Tupana'ga ra'uva pe. A'ero nhande piro'yro Cristo'ga kwahave'yma hugwi nhanderekote'varuhua hugwi no hahyva'ea ruvihava hugwi no. ¹⁸ Cristo'gareheva'ero nhande nhaporemo ikwahavi ga ja kiro - kiroki gandova hugwi ojipe'ga ope'a tapy'ynhapira. A'ereki nhande

nhandepojykaharete'ga katukatuhetea kwaha hete. A'ero nhande ikwahavame igwaigwavete ga herojijijijyukari nhandereaporoğita gwa'uva pe ji javijitehe ti ga tikatu katu hete javo.

4

Paulova'ea ndipopoakari; Tupana'ga ahe mbopopoaka

¹ Tupana'ga pyry hete Cristo'ga mombe'uuka ore ve ore pokoguka. Ore Cristo'ga mombe'ukatui jipi a'ero orojirokwa. ² Noronhinoti ore. Ndorokote'varuhui ore. Noromoandyandyi ore ojipe'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rüi ore imombe'ui. Ndorogwerojiji ore ganhi'iga. A'itituhêva'ea ore imombe'ukatui Tupana'ga nhi'iga kwahavuka gandovaki. Nahâ ore rekoï ikwahavuka orokokatuavo ga pe nhaporemo Tupana'ga ore repiagame. A'ero po ti ga ikwahavi javo ovytyeri pe nehê: "Paulo'ga omombe'u katu a'itituhêva'ea," e po ti ga nehê.

³ Jara'ga pe oreremimombe'ua onhimiva'ea - kiroki ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Ga pe jate onhimi. ⁴ Ndojikogi ga Cristo'ga rehe heroviare'yma oreremimombe'ua. A'ereki okote'varuhuve'ga pojykahara'ga Satanás'ga, ga ndokwahavukari pyryva'ea mombe'ua ga pe tombokojahuyme ti ga'akaği pe javo. Omondomondo ga ga gwemimbotarimova'ea rupi vyva koty. Ndoki gayvytyeri pe a'ero Cristo'ga katukatua mombe'ua. Gaha okwahavuka Tupana'ga nhande ve Cristo'ga. ⁵ Noronhimombe'ui ore. Jesus Cristo'ga ore oromombe'u ga ko nhandepojykaharete'ga javo. Jesus'gareheva'ero gwaramo ore pe pokopokogi ga mombe'gwovo pe me.

⁶ Ymyahû japorame vyva vyaga reheve Tupana'ga ei hako: "Tokojahu kiro ypytuna pyteri pe." A'ea Tupana'ga ei hako. A'ero kojahuro. Ağwamo ga jitehe ombokojahu nhaneakaği pe imbopyahuavo nhandereaporoğita ikwahavuka okatukatua nhande ve Cristo'ga kwahavukarame nhande ve. A'ereki Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga katukatua nhande ve.

⁷ Ore Cristo'ga mombe'urame ore ko itujuga apopyra ja - kiroki gwereko mbatepyryva ipype. A'ereki itujuga apopyra ndipopoakari ohağe'yma gwaramo. Ore na jitehe ndorepopoakari pyryheteva'ea mombe'gwovo katu Cristo'ga mombe'gwovo katu. Tupana'ga ki a'e te ore mbopopoaka ore pojykavo. Nurâ ore Cristo'ga mombe'ukatui ojipe'ga pe. A'ero ga ei: "Tupana'ga popoakahetea opoko Paulo'ga. Nurâ Paulo'ga Tupana'ga nhi'ipo'rupavi Cristo'ga mombe'ukatuavo nhande ve," ei ga.

⁸ Tupana'ga arôe'yve'ga ombuhu hahyparavuhuva'ea ore ve jipi to-mombe'uyime ti ga Cristo'ga javo novîa. Emo ga nomombigi oreremimombe'ua. A'ereki ore Cristo'ga mombe'u jitehe. Oroko tehe ore jipi marâ po ti nhande rekoï javo novîa. Emo Tupana'ga ore poko jipi nahâ ti pe ndekoï javo. ⁹ Otiruahûro ore ve ga ndekote'vate'vari okookovo ore rehe novîa. Emo Tupana'ga ndorerejari ġapo pe. Tomano ti ga javo novîa ga ore mbote'varuhui. Emo ore noromanoi oropo'ama'java. ¹⁰ Nane'yimi ore manoi gwerî nhandepojykaharete'ga ja Jesus'ga ja. A'ereki ga'arôe'yve'ga ore juka pota no novîa. Emo Jesus'ga ndorejukaği ga pe. A'ereki ga oko reki pyri. Nahâ Jesus'ga ore pokogi tokwaha ti ga jikwerava'java javo.

¹¹ Ağwamo ga ore juka pota novîa ore Jesus'gareheva'ero gwaramo. Ore ve tiruahûro jipi. Emo Jesus'ga noremomanoukari tokwaha ti ga jikwerava'java javo. A'ereki ore repiagame ga e'i: "Jesus'ga ko oko reki Tupana'ga pyri Paulo'ga pokoga ga mongovo Tupana'ga pyri no," ei ga.

¹² Ore Jesus'ga mombe'urame ga ore juka pota. Emo oreremimombe'ua pemongoağwama Tupana'ga pyri. A'ereki pe oreremimombe'ua rendu katu.

¹³ Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u ahe'eagwera hako. E'i: "Ajiko ji Tupana'ga rehe.

Nurã ji ga mombe'ui, 'e' ahe," e'i ikwatijaripyra hako.

Na jitehe ore jikogi Tupana'ga rehe. Nurã ore ga mombe'ui ojipe'ga pe.

¹⁴ A'ereki ore orokwaha hete nhanembogweravagwama. Tupana'ga ombogwera nhandepojykaharete'ga Jesus'ga hako. Nhande jikoty'aro gwaramo Jesus'ga pavēi ti Tupana'ga nhande mbogweravi nehē no. A'ero ti ga ore mboukwahavi pe ndeheve nehē.

¹⁵ Pe ndepyga reki ore nhimomiranami hahyva'ea pe Cristo'ga mombegwovo. A'ereki ore ga mombe'urame pe me pejiko pe ga rehe. A'ero Tupana'ga imombyryvi pe me. Igwaigwavete ti ga nde'yjuhuro nehē - kiroki ga ojiko ga rehe garemimombyryva kwahava no. A'ero igwaigwavete ti ga nde'yjuhuro - kiroki ga Tupana'ga mbohete hete ndepyry hete nde javo.

Xajiko Jesus'ga rehe imboha'uva nhanderuhava yvagi pe

¹⁶ Ore Cristo'ga mombe'u katu jipi a'ero orojirokwa. Igwaigwavete ore myyahūramo oropopoakare'yre'ymamo jipi novia. Emo orereaporoğita igwaigwavete Tupana'ga imbopyahui jipi imbopopoakara'jara'java. ¹⁷ Ga imbuhurame hahyva'ea ore ve kiro ore ei: Ndahahyhetei novia. Kotihĩ po ti ipigi ore hugwi, oro'e ore. Hahyva'ea rehe ti Tupana'ga imombyrymbyryvi ore ve yvagi pe nehē ore mongovo ojipyri avuiraama nehē. Nurã agwamova'ea hahyva'ea Tupana'ga remimombyryvagwama. Koji'i hete ranuhũ ti garemimombyryva ore ve hahyva'ea hohe! İkatu hete hete ti ore ve avuiraama nehē.

¹⁸ Nahã ore ei. A'ereki ore toromondo orereaporoğita yvagipeva'ea rehe pyryva'ea rehe imohina. Noromondoı ore orereaporoğita avova'ea rehe hahyva'ea rehe imohine'yma. Nimbegwei po ti avova'ea momina hahyva'ea nehē. Yvagipeva'ea po ti namominagwami pyryva'ea nehē.

5

¹ Nahã ore ei. A'ereki ore orokwaha nhanderuhavagwama yvagi pe. Avo yvya koty nhande xakoahi'vi. Po nhande manoi nhande ve Tupana'ga gwereko yvagi pe nhanderuhava - kiroki a'ea Tupana'ga oapo nhande ve avuiraama'ea. Pevo ti nhande ruvi avuiraama nhanemanoe'yma'java nehē.

² Nhanderekorame yvya koty nhande ndiavy'ahetei xaju pota hete nhande yvagi pe nhanderuhava pype javo.

³ Nhanderuvame nhanderuhava pype yvagi pe nhande tireko a'ea jipi.

⁴ Avo yvya koty nhanderekoahi'virame nhande rekovevehui. A'ereki nhande xaju pota nhanderuhava pype yvagi pe. Ndia'ei reki nhande: Ndi-ajupotara'javi avo xamano javo. A'ea rui nhande ei. Nhande manoe'ymame vehevi pyry nhande hoi yvagi pe nhandekovo avuiraama nehē. A'ea nhande ipotari.

⁵ Tupana'ga tuhē opota hete a'ea jitehe nhanderuva yvagi pe ojipyri. Nurã ga nhande mboavujikweri. Ombuhurukaripe ga gwa'uva nhande ve. Nahã ga ikwahavukari nhande ve nhanderuhavagwama ojipyri.

⁶ Nurã nhande roryhetero jipi. Avo yvya koty nhanderuvame, Cristo'ga rovakie'y nhandepojykaharete'ga rovakie'y nhande rekoi a'ero. A'ea ore orokwaha. ⁷ A'ereki nhande ndihepiagi ga kiro novia. Emo nhande xajiko ga rehe. ⁸ A'ea'ja ji pe me a'ero: Nhanderory hete nhande. A'ereki nhande tipota hete nhandehogwama Cristo'ga pyri. Nurã pyry nhande ve nhanemanoa. Nhanemanorame ti nhande hoi yvagi pe nhandejupa nhandepojykaharete'ga pyri nehē.

⁹ Nurã ore jirokwari ga nhi'ïpo'ruavo jipi tonhimohe hete ti ga nhande rehe javo. Ore rekorame yvya koty na jitehe ore rekorame yvagi pe ore ga monhimohehetepotari orojihe. ¹⁰ A'ereki Cristo'ga ikwepykara'ga nhande ve. Xaho pa ti nhande Cristo'ga rovai pyteri pe nehë tokwepy ti ga nhande ve nanani nehë. Po nhande rekote'varuhui avo yvya koty, a'ero ti ga ikwepygi imbuhua hahyva'ea nhande ve nehë. Po nhande rekokatui yvya koty, a'ero ti ga ikwepygi imbuhua pyryva'ea nhande ve nehë.

Ahereaporoğitapyahua

¹¹ A'ero ore ikwahavi nhandepojoykaharete'ga nhimombojya ga omondo hahyva'ea okote'varuhuve'ga pe javo. A'ero ore ga mombe'ukatui ojipe'ga pe tomomboruka ti ga ga pe okote'varuhua javo. Tupana'ga orereaporoğitakutua kwaha hete. Po pe orereaporoğitakutua kwahahetei pejiyyv-teri pe no, a'ea pyry ji ve.

¹² A'ea pe ore erame po pe ei: "Kiro Paulo'ga nhimbohetea'javi ojikwahavuka nhande ve," pe'ji po pe pejiyyvteri pe. Noronhimbobetetehei reki ore javo pe me. Oro'e ore pe me pejoryjory ti ore rehe javo. Igwete po ti pe ore mombe'ukwahavi ore repyga ga pe – kiroki ga onhimbohete tehe orepyry hete ore javo. Emo ga heaporoğita te'varuhu reki. ¹³ Ojipe'ga e'i: "Paulo'ga ndokwahavi heagwryryve'ga ja Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo jipi," ei ga novia. Emo nahã ore rekoi Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo timbohoryory ti Tupana'ga javo.

Ojipe'ga e'i: "Onhimbovyvy Paulo'ga ikwahaheteavo gweaporoğitakuturo Cristo'ga mombe'ukatuavo," ei ga. Oronhimbovyvy tuhë ore Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo pe me tipoko ti ga ikwahavuka ga pe javo. ¹⁴ A'ereki Cristo'ga nhande arõ hete. Nurã ore ei: Cristo'ga remiarõa gwaramo timombe'u tuhë nhande Cristo'ga ojipe'ga pe. A'ereki ore orokwaha hete gamanoa yvyakotyve'ga ndepykavamo. A'ereki ga ndekote'varuhuro gwaramo Tupana'ga e'i: "Omanomba ti ga ogwovo hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehë," ei ga. Cristo'ga ki a'e te e'i: "Jihi ojipejiva'ero ti tamano ga ndepypava imomboã gãndekote'varuhua ga hugwi tohopavyme ti ga hahyva'ea ruvihava pype javo."

Nurã ore ei: Cristo'ga yvyakotyve'ga ndepypavi omanomo. Nurã gamanoa kwahyro ga ndehe nhaporemo, oro'e ore. ¹⁵ Cristo'ga omano yvyakotyve'ga ndepypava toko ti ga nhiremimbotarimova'ea rupi a'ero javo – kiroki ga ombopyahuuka ojeaporoğita ga pe. Tokoa'javyme ti ga gwemimbotarimova'ea rupi kiro javo Cristo'ga ga ndepygi omanomo okwerava'java, oro'e ore.

¹⁶ Nurã orojikogirë Cristo'ga rehe ore ndoro'etehea'javi ojipe'ga pe ikwahave'ymane gãndeporoğita. Ymya ore etehypyri Cristo'ga pe no ga ko yvyakotyve'ea jate javo. Orojikogirë ga rehe ore ndoro'ea'javi a'ea ga pe. ¹⁷ A'ero ji ei: Cristo'ga pavëi ga jikoty'aramo gãndeporoğita ipyahu. Gãndeporoğitate'varuhua opi. Pehendu ti! Gãndeporoğita ipyahu!

Na Tupana'ga nhiarõukari pe me imbopyahuavouka pãndeporoğita

¹⁸ Tupana'ga ombopyahu nhandereaporoğita imombiga nhandereaporoğitate'varuhua. Gaha omondo Jesus Cristo'ga yvya koty javo ga pe: "Yvyakotyve'ga ndojikoty'ara'javi ji pavëi ji arõ'e'yma. Emano ti ga ndepyga. A'ero ti ji nhiarõukari ga pe nehë," ei ga. Cristo'ga manoro gwaramo Tupana'ga nhiarõukari nhande ve. A'ero nhandejikoty'ari ga pavëi ga aromo.

A'ero Tupana'ga ei ore ve: "Ji mombe'u ti ojipe'ga pe kiro," ei ga. "Pe'ji ti ga pe nhaporemo: 'Na Tupana'ga nhiarõukari pe me imbopyahuavouka pãndeporoğita.' A'ea ti pe'ji ga pe ga mbojikoty'a ji pavëi," ei Tupana'ga ore ve. ¹⁹ A'ereki Cristo'ga manoro gwaramo yvyakotyve'ga pe Tupana'ga

onhiarōuka ġa pe imomboia ġandekote'varuhua henonha'jave'yma ikwaha'jave'yma. "A'ea ti pemombe'u ġa pe," ei Tupana'ga ore ve.

²⁰ Cristo'ga repykaramo ore reko. A'ereki Tupana'ga omombe'uuka ore ve. Ga e'i: "Pe'ji ti ġa pe: 'Pehendu katu ti,'" ei ga. Cristo'ga repykaramo ore ehetei a'ero: Na Tupana'ga nhiarōukari pe me imbopyahuavouka pendeaporogita. ²¹ A'ereki Cristo'ga ndokote'varuhuangavi'i've'ga, ga pe Tupana'ga gwerekouka nhanderekote'varuhua nhande repyga. A'ea ga herekōukari Cristo'ga pe Cristo'gareheve'ga ti togwereko jipryryva javo.

6

¹ Tupana'ga moiruamo ore ehetei pe me a'ero: Tupana'ga pe arō hete imombyryva pe me. Peko hete ti gapyryva rehe pejkokatuavo a'ero tomombyryteheyme ti ga pe me. ² A'ereki Tupana'ga e'i ikwatijaruka hako: "Oho nhiremimombyryhava japiavo.

A'ero pe erame ji ve ji pe nenduvi pe mombyryva.

Oho nhirembipokohava japiavo.

A'ero ji pe pokogi imomboia pendekote'varuhua pe hugwi."

A'ea Tupana'ga ei hako.

Pehendu ti! oro'e ore. Aġwamo tuhē Tupana'ga pe mombyrypotahetei. Aġwamo tuhē ga pe pokopotahetei imombopota pendekote'varuhua pe hugwi, oro'e ore.

Paulova'ea oko katu tiruahūrame ahe ve

³ Oroko katu pota ore jipi te'ite'varuhuyime ti ġa ore Cristo'ga mombe'urame. Po ti ore rekote'varuhui, a'ero po ti ojipe'ga ei nehē: "Omombe'u tehe Paulo'ga Cristo'ga nhi'iga. A'ereki ġa vehevi ndokoi ganhi'iga rupi okote'varuhuavo. Tiroviaryime ti ġanemimombe'ua a'ero," e po ti ġa a'ero nehē.

⁴ Nane'yimi ore rekokatupotari te'i katu ti ġa ore ve javo. "Tupana'ga pe Paulo'ga poravykyi," e'i katu po ti ġa a'ero nehē.

Oronhimomirana ore tiruahūheterame ore ve. Oronhimomirana ore hahyrame ore ve no. Ite'varuhurame ore ve no ore oronhimomirana. ⁵ Ore nupanupā ġa. Ore mongi tehe ġa cadeia pype. Ojatykatyka ġa ore ve onhimboahiheteavo ore rayvaheteavo. Nane'yne'yimi ore poravykyhetei Tupana'ga mombe'gwombe'gwovo. A'ero ore ndorokikatukatui ppytunimo. Ore ndoro'uro'ui no. A'ea rupi nhaporemō ore rekokatui oronhimomiranama tikwahavuka ti ġa pe nhandeporavykya Tupana'ga pe javo.

⁶ Orereaporogita pyry ore orokokatuavo ikwahavuka ġa pe oroporavykya Tupana'ga pe. Orokwaha hete ore Cristo'ga mombe'ua. Ndorohaykai ore ojipe'ga ġa ndekote'varuhurame ore ve. Oroko katu ore ġa pe. Nahā ore rekokatui oronhimomiranama tokwaha ti ġa oreporavykya Tupana'ga pe. Tupana'ga ra'uvapyryva ore poko ore poravykyrame Tupana'ga pe. Oroarō hete ġa. ⁷ Ore a'itituhēva'ea mombe'u Cristo'ga mombe'gwovo. Jukwaha Tupana'ga popoakara ore pokoga. Tupana'ga ore mombyry. A'ero ore Cristo'ga mombe'ui ġa pe. Ore orojiko hete Tupana'ga rehe ġa ete'varuhurame ore ve. A'ero ġa ikwahavi oreporavykya Tupana'ga pe.

⁸ Ojipe'ga e'i katu ore ve. Ojipe'ga e'i te'varuhu ore ve. Ojipe'ga ore mbotegwete. Ojipe'ga ore mbohete. Ojipe'ga e'i ore ve Paulo'ga i'mbe ahe moandyandyita javo novia. Emo ore oro'e katu reki a'itituhēva'ea mombe'gwovo. Jukwaha a'ero oreporavykya Tupana'ga pe. ⁹ Ojipe'ga e'i ore ve okoteheve'ga ko Paulo'ga javo. Emo ojipe'ga ore kwaha hete reki Paulo'ga oporavyky Tupana'ga pe javo. Oromano gweregwerevi ore. Emo ore orokoji reki. Ore nupanupā ġa. Emo ġa ndorejukai reki.

¹⁰ Ndorovy'ari ore novĩa. Emo oreroryrory ore jipi orojikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi. Norembateri'i ore. Emo ore oromombyry reki ga pe ga mbójikogukarame ga rehe. A'ereki ga jikogame ga rehe Tupana'ga omombyry hete ga pe. Ndorogwerekoi ore mbatera. Emo Tupana'ga omombyry pa ore ve.

¹¹ Pe me Corintopeva'ea pe ore imombe'upavi orereaporogita ikwahavuka pe me. A'ereki ore opoarō hete. ¹² Ore opoarō pota ikwahavuka orereaporogita pe me. Emo pehe ko norearōpotari ikwahavukare'yma pejeaporogita. ¹³ Kiro ji nhi'igi pe me penduva'ga ja. Pejipy ti ore arōheteavo!

Tapejihe'ari ti Tupana'ga arōe'ỹve'ga ndehe

¹⁴ Tapejihe'ari ti Tupana'ga arōe'ỹve'ga ndehe pejogwerekoe'yma ga pavēi. A'ereki tegwete okokatuve'ga jihe'akataua okote'varuhuve'ga ndehe. Na tuhē! Kojahua ndojihe'ari ypytuna rehe. Na jitehe heaporogitapyahuve'ga ndojihe'akatuagwami te heaporogitate'varuhuve'ga ndehe. ¹⁵ Na tuhē! Tegwete gajogwerekokatua Cristo'ga Diabo'ga pavēi. Cristo'gareheve'ga ndeaporogita ko Cristo'gareheve'garūive'ga ndeaporogita atyvi.

¹⁶ Tupana'ga mboheteheva pype ndogwerekoi ha'angava - kiroki a'ea pe ga e'i oreremimboheteheva. A'ereki a'ea ndojogwerekokatui Tupana'ga pavēi. A'ereki pevo Tupana'ga ruvi jipi. Gareheva'ero nhande tuhē xako Tupana'ga mbohetehevamo avuiramave'ga mbohetehevamo. Nhandepyteri pe ga ruvi no. A'ea pe tuhē Tupana'ga ei javo hako:

“Aju ti ji ga pyri jitekovo gapyteri pe.

Jihi po ti ga ji mbohetei nehē.

Oko ti ga nhinhi'igarupiva'ero nehē,” ei Tupana'ga hako.

¹⁷ Nurā nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ei onhi'igarupive'ga pe hako:

“Pejipe'a ti ga hugwi pejipohia ga mbopogwee'yma

- kiroki ga ndojikogi ji rehe.

Tapekoi'i'i gāndekote'varuhua rehe.

A'ero ti ji ei pe me nehē: 'Hepejijo ji pyri',” ei Tupana'ga hako.

¹⁸ “Ji ti ako penduveteramo a'ero nehē.

Pe ti peko jira'yramo nehē,” ei Tupana'ga hako.

Ga ko gapojykaharetero ojipe'ga hohe ga mondomondopava onhi'iga rupi.

7

¹ Tupana'ga e'i a'ea nhande ve no. Nurā ti xapohi pa nhanderekote'varuhua hugwi: kiroki nhandera'oa mbote'va, kiroki nhandeaporogita mbote'va no. A'ea ore ei pe me oreremiarōa pe. Tikwaha nhande Tupana'ga popoakara gapyryva reheve. Nurā ti xako pa garemimbotarimova'ea rupi nhandekokatuavo.

Horyory Paulova'ea Corintopeva'ea rehe

² Peko ti ore rehe ore arōheteavo. A'ereki ore ndorokote'varuhui pe me. Nopombote'varuhui ore. Nopomoandyandyi ore no. ³ A'ea pe ji erame ji nda'ei pe me: Pe'e te'varuhu pe ore ve. A'ea ji nda'ei. A'ereki ji a'e jipe pe me ko: Opoarō hete ore. A'ero po ti ore jikoty'ari pe pavēi nehē nhande manorame nehē. Nhanemanoe'ymame na jitehe nehē no. ⁴ Ajiko hete ji pe ndehe ga ji arō hete javo. Opombohete ji. Penogatu pe jipy'a ji mbohoryheteavo kiro tiruahūrame vehēvi ore ve.

⁵ Ore rurame Macedōniapeve'ga gwyri pe orepy'a ndukatui. A'ereki nane'ymi tiruahū ore ve. Ga ore rayvayva. Oko tehe orepy'a no. ⁶ Emo Tupana'ga onogatu ovy'are'ỹve'ga py'a jipi. A'ero ga onogatu orepy'a ore mbohoryva Tito'ga mbuhua ore pyri. ⁷ Garuro gwaramo orepy'a rukatui

kiro. Gareximombe'uro gwaramo orepy'a rukatui no. A'ereki ga pe mombe'u javo: "Corintopeve'ga jipy'a nogatu," ei ga. "Ga nde repiaga'u hete," ei ga ji ve. "Ndovy'ari ga ore Paulo ga mongoveveuhu javo," ei ga. "Okò hete ga nde rehe ovavagahiva nde rehe," ei ga ji ve pe mombe'gwovo. Ganhi'iga renduvame koji'i ji roryroryvamo.

⁸⁻⁹ A'ereki ji akwaha kiro pepohira pejikote'varuhua hugwi. A'ereki pe pepohi pejikote'varuhua hugwi imonhi'igame nhirembikwatijaripyra - kiroki a'ea ji akwatija nhinhi'igahyavo pe me ikwehe. Nhirembikwatijaripyra imondoi hahyva'ea pe me ikwehe. Ikwahavame ji rekoveveuhuna'ei. A'ereki jivyvteri pe ji a'e: Maraname ji akwatija nhinhi'igahyavo ga pe? Emo avuirama rui reki hahy pe me. Ndakoveveuhua'javi ji kiro. A'ereki hahyrame pe me pe pekoveveuhu pejikote'varuhua rehe. A'ero pe pohiri jugwi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Ndajiroryvi reki ji hahyro gwaramo pe me. Emo pejikote'varuhua hugwi pe pohiro gwaramo ji roryhetero. A'ereki a'ea pyry reki pe me. Nurã ji ei: Ndorokote'varuhui ore pe me ikwatijarama pe me ikwehe.

¹⁰ A'ereki pejikote'varuhua rehe pevy'are'yma gwaramo pe pepohi jugwi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero pe ndapekoveveuhua gwami pejikote'varuhua mombora rehe. Yvagi pe po ti pe hoi nehẽ imomborukaro gwaramo pejikote'varuhua Tupana'ga pe. Ojipe'ga ki a'e te ga ndekoveveuhutehei. A'ero ga ndopohiri jugwi onhimondovo hahyva'ea ruvihava pype.

¹¹ Pehepia ti pejeaporoğita jirojijya pevy'are'ymame pejikote'varuhua rehe pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero pe penhimbovyvy kiro. Pe pejirokwa pota pejikokatuavo pejivavagahiva pejihe kiro. Penhimonha'nga pe pejikote'varuhua gwera rehe. Pekihiyi pe tiruahu po ti ore ve a'ero nehẽ javo. Pe ji repiaga'u hete pe ji arõheteavo. Pemondo pe hahyva'ea pepyteri peve'ga pe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo. Nahanahã pe pehepiuka pa ore ve a'ero pejipohira pejite'varuhua hugwi.

¹² Akwatija ji pe me nhinhi'igahyavo pepyteri peve'ga ti topohi okote'varuhua hugwi javo ikwehe. Akwatija ji pe me tapemohigatu ti ga pe no javo. Ga pe ji ei - kiroki ga pe ga okote'varuhu. Koji'i hete reki ji epotari ikwatija pe me tapekwaha ti pe'agatarahiva ji rehe javo. Nurã Tupana'ga ji repiagame ji ikwatijari pe me ikwehe. ¹³ Ore pendeaporoğita rerojijya kwahavame pyry hete orepy'a.

Koji'i hete ore roryroryvamo Tito'ga roryva rehe no. A'ereki gapy'a u katu pe ndehe. A'ereki pe nhaporemò pevy'a hete ga rehe ore reheve. Pe pembohory ga ga vahemame pe pyri heikwehe.

¹⁴ Gahoa renonde pe me ji pe mombe'ukatui ga pe pe mboheteavo oko pota ga Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi javo ga pe ikwehe. Na tuhẽ pe ndekoi ga vahemame pe pyri heikwehe. A'ero ji poyjahetero. Nane'ymi ore imombe'ukatui a'itituhẽva'ea pe me. Na jitehe ore imombe'ukatui a'itituhẽva'ea pe mombe'urame Tito'ga pe pe mboheteavo.

¹⁵ Tito'ga pe arõhetei ikwahava pendekokatua ojayyakavo pe ndehe. A'ereki pe nhaporemò pehendù katu ganhi'iga pejipohia pejikote'varuhua hugwi. Pejikoveveuhua pejikote'varuhua rehe pe pejikoty'a pota ga pavẽi ga vahemame pe pyri. ¹⁶ A'ea kwahavame ji roryroryvamo jijikoga tuhẽ pe ndehe pe ndekorò gwaramo Tupana'ga nhi'iga rehe.

8

Pejirokwa ti imondovo Judéiapeve'ga pe, ei ahe

¹ Oreirũramo ko pe, oro'e ore pe me pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe ore ja. Kiro ore ikwahavukari pe me. Macedõniapeve'ga gwyriveve'ga

pe Tupana'ga remimombyryva gwaramo ga imondoi oitambere'ia – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe onhimono'oga tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo. ²Tiruahū hete ranuhū ga pe ikwehe novia. Emo ga ndoryndoryhetero reki. Nimbateri hete ga oporia'iro novia. Emo ga imondohetei reki oitambere'ia ojipe'ga pe toropoko tuhē ti ga javo. “A'ereki ga koji'i iporia'i ore hohe imbatere'yama,” ei ga ikwehe.

³Akwaha tuhē ji ganemimondoa. Nahā ga ja'roja'rogi oitambere'ia imondovo: Kiroki ga ndahe'yiva'ea rereko – gahā omondo'i. Kiroki ga koji'iva'ea rereko – koji'i ga imondoi a'ero. Omondo hete tuhē ga ore monhimomby'avo. Marā ga omondo hete herekoe'yname? oro'e ore.

Gwemimbotarimo ga imondoi. Ore ndoro'ei ga pe. ⁴“Na ore imondoi ojipe'ga pavēi nhaneirū'ga pe Tupana'ga remimo'ehara'ga pe,” ei ga ore ve imondopotaheteavo. “A'ereki ahā ga pe ogwryri pe Judéia pe. Peroho ti ga pe a'ero,” ei Macedôniapeve'ga gwyrivepe'ga ore ve ikwehe.

⁵Oronhimomby'a ore gandekokatua rehe. A'ereki Tupana'ga remimbota-rimova'ea rupi okovo ga e'i ypy Cristo'ga pe nhandepojykaharete'ga pe ore po'ru ti javo. Aerē Tupana'ga ipotaro gwaramo ga ei ore ve no ore po'ru ti javo. Nahā Macedôniapeve'ga gwyrivepe'ga ei oporavykypota Tupana'ga pe ore ve no.

⁶A'ero ore Tito'ga mondopotari pe pyri. A'ero ore ei Tito'ga pe ikwehe: Ehoa'ja ti Corintopeve'ga pyri itambere'ia imono'oguka ga pe no. A'ereki ymyahū ga omondo pota no nhaneirū'ga pe imbatere'yve'ga pe nde ga mombe'urame ga pe, oro'e ore Tito'ga pe ikwehe.

Kiro ga hoa'javi pe pyri ipyhyga itambere'ia pe hugwi imono'ono'ogukapava. A'ero ti pehe Macedôniapeve'ga pavēi Judéiapave'ga pokogi itambere'ia mondovo ga pe imombyryva nehē.

⁷Pejiko hete pe Tupana'ga rehe. Penhi'i kwaha hete pe Cristo'ga mombe'ukatuavo gamombe'ua kwahaheteavo. Pejirokwa hete pe peporavykyavo Tupana'ga pe. Pe ore arō hete. Nahanahā pe ndekohetei ojipe'ga hohe pa. Na jitehe ti pejirokwa hete imombyryva ojipe'ga pe no imondovo katu itambere'ia Judéiapave'ga pe.

⁸Nanhi'igahyi ji pe me pemondo tuhē ti jave'yama. Pyry po pe imondoi hamo, a'e ji. Amombe'u ji pe me Macedôniapeve'ga nemimondopotara ko. A'ereki ji a'e jiyvyteri pe: Henduvame po ti Corintopeve'ga imondopotari na jitehe nehē no. A'ero po ti ji ikwahavi ganemiarohetea nehē, a'e ji jiyvyteri pe.

⁹A'ereki pe pekwaha tuhē Jesus Cristo'ga remimombyryva nhandepojykaharete'ga remimombyryva ga nhande arōhetero gwaramo. Jypya ga huvihavamo oko yvagi pe Tupana'ga pyri okovo Tupana'ga katukatua pyteri pe pyryva'ea herekopava. Gwereco pa ga hako novia. Emo ga opohi pa jugwi ua avo yvya koty onhimongovo okoteheva'ero nhande ja. A'ero ga manoi nhande repyga toho ti ga yvagi pe herekopava nehē javo. Pekwaha pe Jesus Cristo'ga remiarohetea ga javijitehe ti tiarō hete ojipe'ga a'ero javo.

¹⁰Kiro jireaporogita pe me nahā ti pemondo nehē javo. Ereki pe ypy pemondo pota itambere'ia nhaneirū'ga pe Judéiapave'ga gwyrivepe'ga pe heikwehe. A'ea rupi pe imono'ogi a'ero. Emo pe napemono'ombavi reki. Nurā kiro jireaporogita ko nahā: Pyry hete pe imono'ombavi kiro, a'e ji.

¹¹Pemondo pota pe heikwehe. Na jitehe kiro a'ero. Pejirokwa ti imono'ombava toromondo ti imbatere'yve'ga pe javo. Kiroki a'ea pe pereko – a'ea ti peja'ro imono'oga ga pe. Po pe pereko he'yjuhuheteva'ea, a'ero ti pemono'ō he'yiva'ea. Po ndahe'yiva'ea pe pereko, a'ero ti pemono'o'ngi. ¹²Po pe imondopotari ga pe, a'ero pyry Tupana'ga pe penemimondoa. A'ereki

penemimondopotara rehe Tupana'ga onhimohê. Nurã ji ei: Pemondo katu ti peitambere'ia ga pe. Herekorame ti peja'ro pota imondovo ga pe a'ero. Pe herekoe'yname Tupana'ga nde'i reki pe me embuhu jave'yama.

¹³ Tapemondopavi ti pejihugwi imbatere'yve'ga pe, a'e ji. Po ti pe imondopavi nehê, a'ero po ti imbatere'yve'ga gwereko pa pe herekoe'yname nehê. ¹⁴ Ojogwetakwera'ja ti ga pe pavêi, a'e ji. Agwamo reki pe herekohetei. Peja'ro ti mo ga pe a'ero kiro. A'ero ti ga kiro herekoi. Aerê po ti pe ndaperekoa'javi nehê. A'ero ti ga jipygi imbuhua pe me ga herekoheterame nehê. A'ero po ti pe herekoi nehê no. Nahã ojopokogame ahe nhaporemo herekoi jipi a'ero.

¹⁵ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei o'erame:

“Kiroki ga omono'ô he'yjuhuva'ea
 – ga ndogwerekoi hembyruera.
 Kiroki ga omono'ô ndahe'yiva'ea
 – ohy reki ga ndehe.”

Titova'ea oho pota imono'ôpokoga

¹⁶ Tupana'ga rehe ore roryoryvamo ndepyry hete nde javo ga pe. Nahã ore ga mbohetei. A'ereki ga pe pokopotaruka Tito'ga pe. A'ero ore javijitehe Tito'ga pe pokopotari. ¹⁷ Ore ga mondoa'ja pota pe pyri a'ero javo ga pe. Kotihî ga ei reki: “Aho tuhê ti.” A'ereki ga tuhê oho potaripe pe pyri pe pokopotaheteavo. Nurã gwemimbotarimo ga hoi pe pyri a'ero.

¹⁸ Kiro ore ojipe'ga mondoi Tito'ga rupi pe pyri no. Ga ko nhaneirû'ga ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Cristo'gareheve'ga nhaporemo ga kwaha hete pyry hete ga javo. A'ereki ga Cristo'ga mombe'u katu katu jipi. ¹⁹ Koji'i ji ga mombe'ui pe me kiro. A'ereki Cristo'gareheve'ga Macedônia pe e'i ga pe toho ti ga Paulo'ga ndupi Judéiapeve'ga gwyri pe javo. Aerê po ti ga hoi ore rupi a'ero orepokohavamo ore herohorame peitambere'ia pevo nehê – kiroki penemimondoa Macedôniapeve'ga nemimondoa no. Orogweroho ti ore imbatere'yve'ga pe ga ti tombohete Cristo'ga javo. Ga po ti e'i nehê: “Pyry hete Cristo'ga nhandepojkaharete'ga. A'ereki ga ombuhuruka itambere'ia nhande ve,” e po ti ga nehê. Orogweroho ti ore imbatere'yve'ga pe tokwaha ti ga nhanerembipokopotara javo.

²⁰ Orojirokwa hete ore te'ite'varuhuyme ti ga ore ve javo. Nurã ore ei: Toho ti ga ore rupi. Ohorame ore rupi ore pokoga ti ga hepiagi ima'ema'ëkatua penemimondohetea imbatere'yve'ga pe nehê. A'ereki ore oro'e: Mara'ngu po ti jara'ga ete'varuhuavo ore ve nehê javo: “Noma'e'gatui reki Paulo'ga imbatere'yve'ga pe imombytavo jara ojive'”? A'ea po ti ga ei nehê, oro'e ore. Nurã ko pyry ore ve ga hoi hepiaga imombe'ukatua. ²¹ A'ereki ore oromondo orogweaporo'gita orokokatua rehe tokwaha ti ga a'ea javo. Tupana'ga jate rûi ti tokwaha orekokatua. Ojipe'ga ti tokwaha no.

²² Kiro ore akoja'ga mondoi pe pyri Tito'ga rupi. Ga ndupi ore ojipe'ga mondoi no. Ga ko nhaneirû'ga no ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Irûiru'ia rehe ore ga mboporavykyvykyrame nane'ymi ga ore nhi'ïpo'rupotari oporavykatuavo Tupana'ga pe ojipe'ga pokopokoga. A'ero ore pe mombe'urame ga pe ga jikogi pe ndehe omondo po ti ga imbatere'yve'ga pe Judéia pe nehê javo. Koji'i ga poravykypotari Tupana'ga pe kiro. A'ero ga hopotari pe pyri pe pokoga nehê.

²³ Oro Tito'ga, ga ko nhimoirûharamo oko oporavykyavo ji pavêi pe pokoga. Akoja'ga – kiroki ga oho ga rupi nhaneirû'ga – ga oporavyky katu Cristo'ga mombe'gwovo nahã ga mboheteavouka. Oho ga Cristo'gareheve'ga ndepya.

²⁴ Tito'ga vahemame pe pyri pemboapy ti ga pejipyri pendoryndoryvamo ga ndehe. A'ero po ti Cristo'gareheve'ga Macedôniapeve'ga ikwahavi penemiārōhetea. E'i po ti ga no: "Paulo'ga omombe'u katu Corintopeve'ga mboheterame," e po ti ga nehē.

9

¹ Akwatija tehe ji kiro pe me itambere'ia mondoa mombe'gwovo – kiroki a'ea ore orogweroho pota Tupana'ga remimo'ēhara'ga pe Judéia pe. ² A'ereki pe pemondopotaripe ga pe. A'ea ji akwaha pe mboheteavo pe mombe'urame Macedôniapeve'ga gwyripeve'ga pe – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe. A'e ji ga pe ikwehe: Ymya Gréciapeve'ga gwyripeve'ga Corintopeve'ga ei timondo ti itambere'ia ga pe javo. A'ea ji ei pe mombe'gwovo ga pe ikwehe. A'ero henduvame he'yjuhuve'ga imondopotari no.

³ Amondo ji kiro Tito'ga pe pyri a'ero tomono'oḡuka tuhē ti ga Corintopeve'ga pe itambere'ia javo. A'ereki ji a'e jipe Macedôniapeve'ga pe: Omono'ono'oḡipe Corintopeve'ga kiro itambere'ia imbatere'yve'ga pe. Amondo ji kiro Tito'ga pe pyri a'ero te'yime ti ga Paulo'ga omombe'u tehe Corintopeve'ga ore ve.

⁴ Po ti pe napemono'oḡi ve itambere'ia ji Macedôniapeve'ga nderohorame pe pyri nehē, a'ero po ti ga ikwahavi nehē. A'ero po ti ore ndorepoyjayjari orojiko tehe ore Corintopeve'ga ndehe javo nehē. Nda'epotari ji pepoyjayjare'ymaḡwama rehe no.

⁵ Nurā jijapyakarama hehe ji ei Tito'ga pe: Nhiirūramo peho na'ē ti Corintopeve'ga pyri ji renonde imono'ombavuka ga pe itambere'ia – akoja pe ga e'i toromondo ti javo, a'e ji. A'ero po ti ga imono'oḡipyra mboavujikweripei jirura renonde nehē, a'e ji ga pe. A'ero ti ojipe'ga ikwahavi javo nehē: "Ga tuhē omondo hete pota imono'oḡa gworygworyvamo. Gwemimbotarimo ga imondoi. Ojipe'ga nde'i ga pe." A'ea po ti ga ei nehē, a'e ji Tito'ga pe ga mondovo pe pyri.

⁶ Pehendu ti a'ero! Ojo'java'ea kiro ji imombe'ui pe me. Kiroki ga oṭy ndahe'yiva'ea koho'iapypeva'ea – ndahe'yiva'ea ga omondoro ojive. Kiroki ga oṭy he'yjuhuva'ea kohouhua pypeva'ea – he'yjuhuva'ea ga omondoro ojive. Na jitehe ti pe me nehē no. Po ti ndahe'yiva'ea pe imondoi imbatere'yve'ga pe imondopotare'ymame nehē, a'ero po ti ndahe'yiva'ea jitehe pe me nehē. Po ti he'yjuhuva'ea pe imondoi imbatere'yve'ga pe imondopotarama nehē, a'ero po ti he'yjuhuva'ea jitehe pe me nehē.

⁷ Pe napanani ti pekwaḡa na'ē javo pejiyvyteri pe: "Maranime po ti ji imondoi nehē itambere'ia?" Aerē ikwahavame ti pemondo akoja. Imondorame ti tapevy'are'ymuhūi nehē namondopotari tuhē ji jave'yma nehē. Imondoramē ti tape'ei: "Ojipe'ga ero ḡwaramo jate ji ve ji imondoi ga pe." Tape'ei a'ea. A'ereki Tupana'ga ga arō hete – kiroki ga omondo pota gworygworyvamo imondorame. ⁸ Tupana'ga gwereko pa opopoakaramo imombyryva pe me. A'ero po ti pe herekoparavuhui jipi ahe pokopokoga nehē no.

⁹ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei o'rame: "Pyryve'ga omondo katu nimbaterive'ga pe gworygworyvamo ga ndehe. Nane'ymi ga gwereko imondomondovo mbatera ga pe okokatuavo avuirama," e'i ikwatijaripyra.

¹⁰ Kiro ji ei a'ero: Tupana'ga omondo ha'yinha ity'gara'ga pe toty ti ga javo. Tupana'ga ombohoryoryvuka garemitymipyra ga pe no tomondoro ti ga i'gwovo javo. Na jitehe ti Tupana'ga imbuhumbuhurukari pe me pe mombateruka nehē. "Nahā ti ga herekohetei imondomondopotarama

imbatere'ÿve'ğa pe okokatuavo ğa pe," ei Tupana'ga. Koji'i ti Tupana'ga imbuhumbuhurukari pe me a'ero nehë koji'i ti ğa tomondomondo ojipe'ğa pe javo.

¹¹ Na tuhë. Nane'ymi ti Tupana'ga imombyryparavuhui pe me tomondo ti ğa ojipe'ğa pe jipi a'ero javo nehë. A'ero ore herohorame peitambere'ia ğa pe ti he'yjuhuve'ğa Tupana'ga mbohetei ndepyyry hete nde imbuhuruka ore ve javo. ¹² A'ereki pe imondorame Tupana'ga remimo'ëhara'ğa pe imbatere'ÿve'ğa pe ğa pe jate rüi pe imombyryvi. Tupana'ga pe pe imombyryhetei no. A'ereki he'yjuhuve'ğa ga mbohete hete ndepyyry hete nde imbuhuruka ore ve javo.

¹³ Pe imondorame po ti jukwahavamo pendekoa Cristo'ga rehe. A'ereki pe pe'e jipe: "Orojiko hete Tupana'ga rehe orokovo pyryva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehe." A'ea pe ei.

A'ero pe imondorame Tupana'ga remimo'ëhara'ğa pe po ti he'yjuhuve'ğa ei Tupana'ga pe ga mboheteavo nehë: "Corintopeve'ğa nonhi'itehei. Ojiko hete tuhë ğa nde rehe okoheteavo Cristo'ga mombe'ua rehe hendukatuavo nenhi'iga. Ndepyyry hete nde itambere'ia mbuhuheteukari ore ve ojipe'ğa pe nhaporemno. A'ereki nde ere'e Corintopeve'ğa pe pemondo ti ğa pe javo," e po ti Tupana'ga remimo'ëhara'ğa ga pe nehë.

¹⁴ Horyory hete ti ğa pe ndehe nehë. Nhağata hete po ti ğa pe ndehe onhi'iga Tupana'ga pe nehë epoko ti Corintopeve'ğa javo nehë. Onhi'igatu ti ğa Tupana'ga pe pe nenoigatuavo pe ndepyyga nehë garemimombyryva gwaramo pe me nehë.

¹⁵ Timbohete katu ti Tupana'ga! Gaha jate ombuhu hete kwaha. A'ereki ga Jesus Cristo'ga mbuhuruka ga momanouka nhande repyyga. Tupana'ga pyry hete hete tuhë nhande ve! Nomombe'upakatukatui ahe gapyryva!

10

Paulova'ea ko Jesus Cristo'ga moirüharamo oko

¹ Kiro ji pe moğitahetei. Jih Paulo opomogita. Cristo'ga oko nhyrõ opyyvamo nhande ve. Ga ja ji rekopotari pe moğitarame. Pe ki a'e te pe ei ji ve: "Paulo'ga nhande pojihu okoteheavo nhanderovaki. Paivouhurame jate nhande hugwi ga niandepojihuvi onhi'igahyavo ikwatija nhande ve." Jararamo pe ei a'ea ji ve.

² Tape'ea'javi ti nanongara, a'e hete ji pe me. Pe pigame po ti ji nanhi'igahya'javi pe me nehë javo. A'ereki a'e jipe jiyvyteri pe: Po Corintopeve'ğa ndogwerojiji ojeaporoğita ji rendukatuavo, a'ero po ti ji nhi'igahyi ğa pe nhivahemame ğa pyri nehë. Nahã ji ei jiyvyteri pe. A'ereki ji akwaha nhinhi'igahyağwama ğa pe.

Tupana'ga ji mongo omoirüharamo. Nurã ko pyryvamo ji ei javo pepyteripeve'ğa pe - kiroki ğa e'i ore ve: "Paulo'ga oko gwemimbotarimova'ea rupi vvyakotyva'ero okote'varuhuavo. Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi rüi ğa ndekoi." A'ea pepyteripeve'ğa ei ore atyvi imombe'gwovo.

Ğa pe ji ei a'ero: Tape'e'i ti nanongara ore ve tanhi'igahyyme ti ji ji rurame pe pyri nehë. ³ A'ereki pe pe'mbe javo a'ea. A'iti hete tuhë ore vvyakotyva'ero oroko. Emo oreremimbotarimova'ea rupi rüi ore rekoi. Cristo'ga ore ga mombe'ui ğa pe toromongo ti ğa garemimbotarimova'ea rupi.

⁴ Orepopoakarimo rüi ore oromombe'u Tupana'ga nhi'iga vvyakotyva'ero. Tupana'ga popoakarimo ore ganhi'iga mombe'ukatui toromongo ti ğa garemimbotarimova'ea rehe. Tupana'ga popoakarimo ore imombigi okote'varuhuve'ğa ndeaporoğitate'varuhua - kiroki ğa nombojikogukari ojipe'ğa Tupana'ga rehe. ⁵ Tupana'ga popoakarimo ore

ga reaporogitaatyviva'ea mombigi. Okote'varuhuavo onhimboheteve'ga nhi'igi tokwahavyme ti ga Tupana'ga javo. Tupana'ga popoakarimo ore ganhi'iga mombipavi. Orombogwerojijyi pa gandeaporogita tohendu katu ti ga Cristo'ga nhi'iga javo. ⁶ Aerē po ti ore imondoī hahyva'ea pepyteripeve'ga pe nehē - kiroki ga nohendukatui orenhi'iga. Nahā po ti ore ga nderekoī nehē pe hendukatupavame orenhi'iga.

⁷ Ore'arajatea repiagame pe ei pejiyvyteri pe orep'y'a kwahave'yma: "Paulo'ga okoteheve'ga. Tupana'ga nomondoī gā tomombe'u ti nhinhi'iga jave'yma." A'ea pe ei ore'arajatea repiaga pejapyakakatue'yma orereaporogita kwahave'yma.

Kiroki ga e'i ojive jihi ko Cristo'ga moirūharamo ako javo - tokwaha ti ga ovytyeri pe. Po Cristo'ga ei ga pe nde ko nhimoirūharamo eko javo, a'ero po a'ea jitehe Cristo'ga ei ore ve pe ko nhimoirūharamo peko javo. Hehe ojapyakaturame po ti ga ikwahavi ovytyeri pe Paulo'ga Cristo'ga moirūharamo tuhē oko no javo.

⁸ Anhimbohete hete ji jipoyjaheteramo Cristo'ga ei ore ve javo. A'reki nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga e'i tuhē ore ve pe ko nhimoirūhara javo. "Pembogito hete ti gā ji rehe nhinhi'iga kwahavuka gā pe," ei Cristo'ga ore ve. Ga nde'i ore ve: "Penhi'igahy ti gā pe tipoyjaryme ti gā ojeaporogita rehe." A'ea rūi ga ei ore ve.

⁹ A'ea ji imombe'ui pe me tape'ei ti ji ve javo. A'reki mara'ngu po pe'javo ji ve: "Paulo'ga nhande mongyhyji hete pota"? Pe'e po pe a'ea ji ve. ¹⁰ A'reki pepyteripeve'ga e'i ji ve: "Paivouhua hugwi ikwatijaramo nhande ve Paulo'ga onhi'igahy nhande mondomondovo onhi'iga rupi aheruvihava'ga ja," ei gā. "Nhande pyri gā ruvame ndipopoakari ganhi'iga reki. Nonhi'itetekwahavi ga onhi'iteheavo," ei gā ji ve novia.

¹¹ Nanangara'ga ti tokwaha nhinhi'iga kiro. Orepopoaka ore pe me kiro orojume paivouhu pe hugwi ikwatija. Na jitehe orovahemame pe pyri Corinto pe po ti ore popoakaro pe me oronhi'iga nehē no, a'e ji gā pe.

¹² Ndoro'ei ore: Ore ko gandeheva'ea. Ore ko gā javijitehe. Ndoro'ea'uvi ore a'ea! A'reki ga onhimbohete tehe. Ndokwahavihu gā. A'reki ga e'i: "Nahanahā ore rekoī. A'ea ko pyri a'ero," e'i tehe gā. "Nahā ore rekorame ore pyryvamo a'ero," e'i tehe gā.

¹³ Ore ki a'e te ikwahakatui Tupana'ga ea ore ve. Ore ve ga ei: "Nahā ti peko katu. Pevo ti peporavyky Cristo'ga mombe'uharamo ji pembopopoakaro gwaramo. Corintopeve'ga pyri vehevi ti peho ga mombe'gwovo gā pe nohō." A'ea Tupana'ga ei ore ve. Koa rupi jate ti ore hoi a'ero oroporavykyavo onhimboheteavo nehē. Hajihea rupi rūi ti ore hoi oronhimboheteavo nehē.

¹⁴ A'reki Tupana'ga ore mondo pemombe'u ti Cristo'ga Corintopeve'ga pe javo. A'ero ore hoi ga mombe'gwovo pe me ikwehe orokovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Ga ee'ymame ndorohoi ore pevo - perope ga nde'i ore ve peho javo.

¹⁵ Ndoro'ei ore oreporavykyagwera ojipe'ga poravykyagwera pe oronhimboheteheavo. A'reki oreporavyky rūi. Tupana'ga noremnoporavykyi a'ea rehe. Koji'i pe jikojikoheterame oreremimombe'ua rehe Cristo'ga rehe koji'i po ti ore Cristo'ga mombe'ui pegwryi pe hehemo'i orogwovo ojipe'ga pyri Cristo'ga mombe'gwovo jara'ga pe nehē. Tupana'ga erame jate ore ve po ti ore hoi nehē. ¹⁶ A'ero hajihejihe pe cidades pe po ti ore hoi ga mombe'gwovo ojipe'ga gwryi pe nehē - perope nimombe'uhavi gā pe. A'ero ti ore pyy Cristo'ga mombe'ui gā pe nehē. A'ero po ti ore nhimbohetei Tupana'ga ore mondo pevo javo. Ojipe'ga poravykyagwera rehe rūi ti ore nhimbohetei - perope gā oporavykyi pe Cristo'ga mombe'gwovo.

¹⁷ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Kiroki ga ombohete pota

– tombohete ti ga nhandepojykaharete'ga jate ndepyyry hete nde javo ga pe,” e'i ikwatijaripyra.

¹⁸ Na tuhê. Tupana'ga nde'i pyry ga pe – kiroke ga onhimbohete. Emo Tupana'ga ga mboheterame a'ero ga pyry tuhê.

11

Paulova'ea onhi'igahy Cristo'ga moirûhara'gaatyviva'ea pe

¹ A'e ji pe me kiro: Na ji etehei pe me. A'ereki ji tanhimbohete tehe. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Emo ji rendu tehe ti. ² A'ereki Tupana'ga ja ji akate'ÿ pe ndehe pe arôheteavo. Tamombe'u ojo'java'ea pe me kiro. Heakuvyra'ga hêa mohembirekouka ga pavêi ga rehe jate ti eko javo. Na jitehe ji pe mbojiko Cristo'ga rehe ga rehe jate ti peko javo. Taperojijyi ti jara'ga ndehe pejikovo, a'e ji. A'ero po ti ji ei Cristo'ga pe pe mombe'gwovo nehê: Koro ga ndekoi. Nde rehe jate'ga jikojikogi jipi okokatuavo, a'e po ti ji nehê. A'ero po ti ga pe nderohoi yvagi pe pe mombytavo ojipyri avuirama nehê.

³ Ako tehe ji jikate'yama pe ndehe. Mara'ngu po ti Corintopeve'ga opohia Cristo'ga hugwi nehê? a'e ji jivytyeri pe. Ymyahû Evava'ea gwerovia Satanás'ga nhi'iga ga omoandyandirame. Na jitehe ojipe'ga pe moandyandyipotari kiro heroviapotaruka pe me mbehea. A'ero ga nderoviarame po ti pe pohiri Cristo'ga hugwi nehê. A'ero Cristo'ga rehe jate rûi ti pe jikogi nehê. A'ea ji ndapotari.

⁴ A'ea'ja ji pe me: Na ji etehei pe me nhimboheteherame. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Emo ji rendu tehe ti. A'ereki pe pehendu tehe ojipe'ga nhi'iga i'mbeve'ga nhi'iga ikatu ga nhimboheterame javo – kiroke ga omombe'u Jesus'ga mombe'uaatyviva'ea pe me ogwovo pe pyri. Ore Cristo'ga mombe'urame pe me Tupana'ga ra'uva tuhê oho upa pe pyri ikwehe. Hajiheva'ea rehe pe ndekoi reki kiro peangaruhuramo ga'mbea renduvame. Opomogita ore Jesus'ga mombe'ua rehe ikwehe. Hajiheva'ea rehe pe ndekoi reki Jesus'ga mombe'uarûiva'ea rehe ga pe mo'gitarama hehe kiro. Pehendu tehe katu reki ganhi'iga pendoryndoryvamo ga ndehe ahemoandyandihara'ga ndehe!

⁵ E'i ga pe me: “Ore ko huvihava jitehe Cristo'ga moirûharamo orokovo,” ei ahemoandyandihara'ga pe me.

A'ero ji mombe'ukatue'yama pe ei: “Paulo'ga ko ga gwyre'i.” A'ea pe pe'ji tehe ji ve naerû? Ji gagwyre'iva'ea rûi tuhê!

⁶ “Nonhi'igatukwahavi Paulo'ga ojipe'ga mongoe'yama ojihe. A'ereki ahâ gambo'ehara'ga hehe,” ei ga pe me. Ahâ tuhê nhimbo'ehara'ga hehe. Nurâ ga pe ndikatui nhinhi'iga. Cristo'ga mombe'ua ji akwaha hete reki ga mombe'ukatuvamo. Jukwaha a'ea pe me. A'ereki nane'yami ore Cristo'ga mombe'u katu ikwahavuka pa pe me ikwehe.

⁷ Amombe'u katu ji pyryva'ea pe me ikwehe. Cristo'ga omano nhande repyga imomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi, a'e ji pe me ikwehe. A'ero po ti ga nhande rerohoi yvagi pe nhande mongovo ojipyri avuirama nehê nhande jikoga gwaramo ga rehe. A'ea pa ji imombe'ui pe me Tupana'ga nhi'iga. Nda'ei ji pe me: Pembuhu ti itambere'ia ji ve ji Cristo'ga mombe'uro gwaramo pe me. A'ea ji nda'ei pe me. Ji aporavyky okoteheve'ga ja pe pyri Cristo'ga mombe'gwovo pe me ikwehe tomomyry ti Tupana'ga Corintopeve'ga pe javo.

Mara'ngu po pe javo: “Paulo'ga oko te'varuhu igware'yama gwaramo itambere'ia nhande hugwi”? A'ea pe'ji ji ve naerû? Ji jipyry hete reki igware'yama pe hugwi. Ndapekwahavi pe a'ea naerû?

⁸ Po pyry pe imbuhuri ji ve ji poravykyrame Cristo'ga mombe'gwovo pe me ramo. Napembuhuri reki pe ji ve ikwehe. Ojipe'ga ki a'e te ombuhu ji ve Cristo'gareheve'ga. Ganemimbuhura ji herohoi ga hugwi a'ero ikwehe. Tareko ti jijive jijuvame Corintopeve'ga pyteri pe reki, a'e ji ikwehe. Nurā ji herekoi na'ē Cristo'ga mombe'urame pe me.

⁹ Aerē ji ndarekoa'javi jijive. Nda'ei ji pe me reki: Pembuhu ti ji ve. A'ea ji nda'ei. A'ereki momina rupi Cristo'gareheve'ga ombuhu ji ve itambere'ia urame Macedōniapeve'ga gwyrā hugwi. Aerē ti ji nda'ei a'ea rehe pe me nehē no. ¹⁰ Nane'ymi Cristo'ga omombe'u a'itituhēva'ea no. Ymya. Ji ojiheva'ero gwaramo ga imombe'uukari ji ve a'itituhēva'ea no. Kiro ji imombe'ui a'itituhēva'ea pe me: Cristo'ga mombe'urame pegwyrivepeve'ga pe Grécia pe po ti ji nda'eagwami pembuhu ji ve itambere'ia javo nehē. Nane'ymi ti ji nhimbohetei a'ea rehe nehē. Ji nhimboheterame ti nanhimombihavi nehē no, a'e hete ji.

¹¹ Pe'e tehe po pe: "A'ea Paulo'ga ei nhande ve. A'ereki ga nianearōi," pe'e po pe novīa. Ji opoarō hete reki! Tupana'ga okwaha a'ea.

¹² Ndapyhygi ji itambere'ia pe hugwi. Aerē po ti na jitehe nehē no tamombi ti ji ga'ete'varuhua ji ve - kiroki ga onhimbohete oporavykya rehe. A'ereki ga e'i tehe ojive: "Oromombe'u ore Cristo'ga pe me Paulo'ga javijitehe," e'i tehe ga ojive. A'ereki ore ja rūi reki ga ndekoi. A'ereki ga opyhy itambere'ia onhi'iga renduve'ga hugwi jipi. ¹³ Ga ko Cristo'ga moirūhara'gaatyvive'ga. A'ereki Cristo'ga rūi e'i ga pe ga ko nhimoirūharamo oko javo. O'mbero ga imombe'ui ojipe'ga pe ga moandyandyita. Oa'āa'ā ga Cristo'ga moirūhara'ga okokatu'aga pepyteri pe oroko tuhē ore gamoirūharamo javo o'mbero.

¹⁴ Nianhimomby'ai nhande a'ea rehe. Satanás'ga vehevi oa'āa'ā hete Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga gwendy'jandy'javamo ako tuhē ji Tupana'gapyriva'ero jipyryvamo javo o'mbero. Nahā ga rekoi nhande moandyandyipota nhande arōe'yma. ¹⁵ A'ero nhande nianhimomby'ai Satanás'gareheve'ga ndehe ga okokatuve'gareheve'ga ra'agame oroko tuhē ore Jesus'gareheva'ero javo o'mbero. Aerē mbapava koty ti Tupana'ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē ga ndekote'varuhuro gwaramo.

Hahy hete Paulova'ea pe

¹⁶ A'ea'ja ji pe me: Na ji etehei pe me. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Tape'ei ji ve: "Paulo'ga ikwahave'yve'ga ja onhimbohete." A'ea pe ti tape'ei ji ve. Pe epotaramo ji ve ji rendu tehe a'ero. A'ereki ji tanhimbohete'i no.

¹⁷ Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga nde'i ji ve: "Enhimbohete ti javo ga pe." A'ea rūi ga ei ji ve. Jihi reki a'e jijive ikwahave'yve'ga ja jipyry tuhē ji javo.

¹⁸ He'yive'ga onhimbohete pepyteripeve'ga nahanahā ore ojipe'ga hohe javo. Nurā ti ji nhimbohetei no kiro. ¹⁹ A'ereki pe pehendu tehe ikwahave'yve'ga pendoryndoryvamo ga ndehe. Nahā ikwahapyramo po pe ndekoi pejikovo ga ndehe naerū novīa? Po ikwahapyra'ga nohendukatui ikwahave'yve'ga hamo.

²⁰ Ga napembopiro'yukari pe mondomondovo onhi'iga rupi jipi. Ga opojyka pa peitambere'ia pembatera reheve pe moandyandyita. Pe me ga ei: "Ore huvihavamo oroko. Peko tehe pe ore pyri," ei ga pe me. Ga pe mbotegwete hete pe pojihuve'yma. Emo pe ga nendu tehe reki jipi gandekote'varuhua mbogwavyeavo na ga ndekoi nahā ore ve javo.

²¹ "Paulo'ga opojihu huvihave'yva'ero okovo ore atyvi," ei ga pe me. A'e ji pe me: A'iti tuhē ore oropojihu ite'varuhuva'ea. Nurā ore oropojihu oronhimimbojigwaraja pe ndehe. A'ea rehe ji pojyahetero pe nderekokatuavo.

Ore ġa atyvi oroko. Ndorogigwarai ore pe ndehe. A'ea pe ndapekwahavihu naerū?

Ġa ja reki kiro ji nhimbohetei a'ero. A'e tehe reki ji ikwahave'ŷve'ġa ja. A'ereki ite'varuhu ahe nhimboheterame.

²² "Ore ko hebreusramo oroko," ei ġa onhimboheteavo.

Jihi ko hebreuramo no, a'e ji nhinhimboheteavo.

"Ore ko israelitasramo oroko," ei ġa.

Jihi ko israelitaramo ako no, a'e ji.

"Ore ko Abraão'ea rakykwepoharamo oroko," ei ġa.

Jihi ko Abraão'ea rakykwepoharamo ako no, a'e ji.

²³ "Oroporavyky ore Cristo'ga pe," ei ġa onhimboheteavo. Jihi kaitu ko aporavyky hete Cristo'ga pe ġa hohe. A'ea ji ei nhinhimboheteheveavo ikwahave'ŷheteve'ga ja heagwryve'ga ja. Po ahe nonhimbohetei hamo. Emo ji tanhimombe'u katu pe me.

Ġa hohe ji he'yjuhu aporavykyvyky Cristo'ga pe.

Ġa hohe ji he'yjuhu akiaki cadeia pype. A'ereki Cristo'ga arōe'ŷve'ġa ji mongimongi cadeia pype ji mo'ama Paulo'ga ti tomombe'ua'javyme Cristo'ga javo.

Pepyteripeve'ga hohe ji he'yjuhu akwahakwaha hahya. A'ereki Cristo'ga arōe'ŷve'ġa ji nupanupā teremombe'ua'javi Cristo'ga javo ji ve.

Ji amano gweregwervei.

²⁴ Kiro ji imombe'ukatui a'ea pe me:

Manamename'ĩ cinco vezes ġa ji pyhyphygi ji nupanupamo ipira apopyra pyvō. Jipyhyga nanani judeus'ga nduvihava'ġa ei: "Penupanupā ti Paulo'ga momi trinta e nove ġa mondohondohoga ipyvō," ei ġa ojipyryve'ga pe. A'ero ġa ji nupanupāi trinta e nove okovo Moisés'va'ea remimbo'eagwera rehe.

²⁵ Manamename'ĩ três vezes romanos'ġa gwyriveve'ġa ji pyhyphygi ji nupanupamo vvyra pyvō.

Ojipeji ojipe'ġa ji apiapi ita pyvō ji juka pota novia.

Manamename'ĩ três vezes yharuhua ihoi ppy pe ji rerotypyvy gweregwervei ppy pe no.

Ojipeji ji pytai ypihua ruvihava pyteri pe ppytunimo arimo no yhara raygwera rehe.

²⁶ Ambojoapiapi ji jigwovo ġacidades pe ġagwryri pe no. Tiruahū ji ve ji hojihorame jipi. Kiro ti ji imombe'ukatui pe me:

Tiruahū ji ve ji paranauhū ahaahavame nhatymbavame.

Tiruahū ji ve ipromive'ġa imimame nhimbatera ji hugwi ji hojihorame.

Tiruahū ji ve jire'yja'ġa judeus'ga ndekote'varuhurame ji ve ji hojihorame.

Tiruahū ji ve judeus'garūive'ga ndekote'varuhurame ji ve ji hojihorame.

Tiruahumba ji ve ji hojihorame cidades pe ongae'yi me no ypihua ruvihava rehe no.

Tiruahū ji ve ġa ji moandyandyirame – kiroki ġa e'ji ve o'mbero: "Nde ja ore orojiko Cristo'ga rehe."

²⁷ Aporavyky hete ji ipyhyga mbatera ji ve. Jipokapa ji!

Manamename'iuhū ji ndakiri.

Manamename'iuhū ty'ara ji jukai. Nday'uy'ui ji no jitekovo.

Manamename'iuhū ji nda'ukatui.

Manamename'iuhū iroyxagahivuhu ji ve. Ahā ji ve nhimbukuhava jipira.

²⁸ Koji'iva'ea tiruahū ji ve nanongara hahyva'ea no. A'ea ji namombe'ui kiro.

Ojipeva'ea ti ji imombe'ui kiro pe me jipy'a. Nane'ymi ji aġataruhuramo Cristo'gareheve'ġa ndehe nhaporemo – kiroki ġa pe ji Cristo'ga mombe'u ġa

mbojikoguka ga rehe. Akwaha pota ji mara'ngu po ga ojikheteavo kiro Cristo'ga rehe javo.

²⁹ Po ojipe'ga oko gwereuhu Cristo'ga nhi'iga rupi opopoakare'ymamo, a'ero ji haykahetei gapopoakare'ymagwera. Ji ndajipopoakari a'ero. Po ojipe'ga ga mbo'e ite'varuhua rehe tambotegwete ti ji ga javo, a'ero ji nhimboahivi ga pe.

³⁰ Tanhimbohete ti ji ikaturo gwaramo pe me. A'ereki pepyteripeve'ga onhimbohete pe mbohoryva. A'ero kiro ti ji nhimbohetei no. E'i ga ji ve: "Nahanahã Paulo'ga reko. Nurã ore ikwahavi ga ndipopoakari javo," ei ga.

Kiroki omboukwaha jipopoakare'yma - a'ea rehe ti ji nhimbohetei kiro a'ero. ³¹ Nanhi'mbei ji javo pe me. Tupana'ga okwaha a'ea. Gaha nhande timbohete avuirama. Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhuhete'ga garuva'ga no nhandepojykaharete'ga ruva'ga.

³² Jiruvame cidade de Damasco pe governador'ga ji pyhyguka pota ikwehe novia. A'ero ga soldados'ga mondoi cidade rokairungava apoa pyri portões pyri ga mo'ama pevo tonhimimyme ti Paulo'ga nhande hugwi javo. Garuvihavuhu'ga ko Aretas'ga. ³³ Cristo'gareheve'ga ki a'e te ji poko. Anhimbo'a ji pandyruhua pype. A'ero ipype ji rekorame ga ji mondoi cidade rokairungava kwara rupi ji mbojyva yvyvo. Nahã ji nhimimi Damascopewe'ga nduvi-hava'ga hugwi jigwovo ga hugwi. Nahã jipopoakare'yma a'ero. Nanongara rehe ji nhimbohetei a'ero.

12

Paulova'ea omombe'u Cristo'ga rembiepiukara

¹ Koji'i ti ji tanhimbohete ikaturo gwaramo pe me. A'ereki pepyteripeve'ga onhimbohete pe mbohoryva. Nomombyryvi reki ji nhimboheterame. Emo ji nhimbohetei jitehe. Kiro ji imombe'ui a'ero Cristo'ga rembiepiukara ji ve nhandepojykaharete'ga rembiepiukara. Ga ikwahavukari ji ve aherembikwahavipyre'yma no.

² Ga hepiukarirē ji ve catorze anos imbokwara'ari ji rehe kiro. Ojipeji Tupana'ga ji reroho yvagi pe kako hepiuka ji ve kako. Kiro ti ji imombe'ui jirerohohava. Avo yvya koty ji reko Cristo'gareheve'a'ero kako. Nanime Tupana'ga ji pyhygi ji rerogwovo jaytata'ia rehero'ji ji rerogwovo dois yvaga aherovai yvaga pype hete. Mara'ngu po jira'oa tuhē Tupana'ga herogwovo? A'ereki ji ndakwahavi. Mara'ngu po ga jira'uva jate rerogwovo yvagi pe? Ji ndakwahavi. Tupana'ga jate okwaha a'ea.

³⁻⁴ Ji reroho ga yvagi pe ahererekokatuhai pe. Mara'ngu po Tupana'ga jira'oa rerogwovo? Mara'ngu po ga jira'uva jate rerogwovo? Ji ndakwahavi, a'e ji. Tupana'ga jate okwaha a'ea. Yvagi pe ahererekokatuhai pe ga ji rerohoi. Pevo ji henduvi pevove'ga nhi'igame. Tegwete nhiremimombe'uhava. A'ereki Tupana'ga nomombe'ukari ji ve a'ea yvagipeve'ga nhi'iga. ⁵ Nanongara'ga po ji ga mbohetei hamo - kiroki Tupana'ga rembiroho'ga. Emo po ti ji nanhimbohetei jijihe nehē. Jipopoakare'yma rehe jate ti ji nhimbohetei nehē.

⁶ Po ti ji nhimbohete potari Cristo'ga rembiepiukara rehe, a'ero po ti ikwahave'ya'ea ja rūi ji reko nehē a'ituhēva'ea mombe'gwovo gwaramo. Emo po ti ji namombe'ui ojipea pe me nhinimbohete'e'yma. A'ereki ji a'e: Po ti ji a'ea mombe'ui pe me nehē, a'ero po ti pe nhimboheteranuhūi nehē Paulo'ga pe Cristo'ga gwepiuka hete javo. Pyry pe ikwahavi jireaporogita jate henduva nhiremimbo'ea Cristo'ga rehe.

Paulova'ea omombe'u nahã ji ndajipopoakari javo

⁷ He'yiva'ea Cristo'ga okwahavuka ji ve aherembikwahavipyre'yma ikwehe. Ikatu hete ji ve ji monhimomby'aheteavo ga ikwahavukarame ji ve. Aerē Tupana'ga ei ovytyeri pe: “Mara'ngu po Paulo'ga onhimboheteranuhūavo jiji jate Tupana'ga ji arō hete ikwahavuka ji ve javo?” ei Tupana'ga. “Na ti Satanás'gapyriva'ea anhağa ihoi ga pyri ojigwaraita ga rehe nehē tonhimboheteranuhūyme ti Paulo'ga javo,” ei Tupana'ga ovytyeri pe.

Na tuhē ji ve a'ero. Nane'ymi juhua ja Satanás'gapyriva'ea anhağa jigwarai ji rehe ji mbopopoakare'yma. A'ero ji nanhimboheteptara'javi.

⁸ Trēs ko ji a'ea'jaa'ja nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe tojipe'a ti Satanás'gapyriva'ea ji hugwi javo. ⁹ Emo Cristo'ga e'i ji ve: “Ndape'ai ti ji nde hugwi nehē. Ji amomyry nde ve jipi. A'ero nhiremimomyryva ihygi nde rehe ndepokohavamo. A'ereki ndepopoakare'ymame igwaigwavete jipopoakara nde pojykapavi nde pokoheteavo jipi,” ei Cristo'ga ji ve.

Nurā koji'i pyry ji ve kiro jipopoakare'yma Satanás'gapyriva'ea pe'ahava hohe. Epe'a ti ji hugwi, nda'ea'javi ji Cristo'ga pe a'ero. Jipopoakare'yma rehe ji roryheteramo a'ero nhinhimboheteavo hehe Cristo'ga popoakara tajipojyka ji rerekovo javo. ¹⁰ A'ero ji nhimohēhetei jipopoakare'yma rehe jipopoakare'ymame Cristo'gareheva'ero gwaramo. Cristo'ga arōe'ŷve'ga ji mbotegwete novīa. Emo nhimbotegwetea rehe ji nhimohēhetei. Ite'varuhu ji ve novīa. Emo ite'varuhuva'ea rehe ji nhimohēhetei. Ga ombuhu hahyva'ea ji ve novīa. Emo hahyva'ea rehe ji nhimohēhetei. Tiruahū ji ve novīa. Emo tiruahūva'ea rehe ji nhimohēhetei. Nanongara rehe nhaporemo ji nhimohēhetei. A'ereki naname ji ve ji ndajipopoakari. Jipopoakare'yma nanani Cristo'ga ombuhumbuhu opoakara ji ve a'ero.

Paulova'ea nhagataruhu Corintopeva'ea rehe

¹¹ Ikwahave'ŷve'ga ja tuhē ko ji ko nhinhimboheteavo. Emo ji imbojari pe ndehe. A'ereki pe nanhimbohetei jipi Paulo'ga Cristo'ga moirūharamo tuhē jave'yma. Pehe po pe'e a'ea hamo ji repyga pepyteri'peve'ga pe hamo. Emo pe ndape'ei reki ji mbohete'e'yma.

Pepyteri'peve'ga e'i ji ve: “Paulo'ga ko okoteheva'ea.” A'ea ga ei - kiroki ga e'i tehe ojive huvihavuhuro ore reko i Cristo'ga moirūharamo orokovo javo.

Po ji okoteheva'ea, a'ero po ga okoteheva'ea no. A'ereki ji gagwyre'iva'ea rūi tuhē. ¹² He'yiva'ea Tupana'ga japoukari ji ve ahemonhimomby'aheteva'ea hepiuka opoakahetea pepyteri pe ikwehe. Nanongara ga japoukari ji ve ji poravykyrame ga pe Cristo'ga mombe'gwovo pe me jikweraje'yma. Japoukaro gwaramo ga ikwahavukari pe me a'ero Paulo'ga ko nhimoirūharamo oko javo.

¹³ Nahā ji reko i ji Cristo'ga mombe'urame pe me a'ero. Na jitehe ji reko i ji Cristo'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Ojo'jajo'ja ji rekokatat pe me ga pe no. Marā ji rekote'varuhui pe me jijekokaturame ga pe naerū?

Ji nda'ei pe me ikwehe: Pembuhumbuhu itambere'ia ji ve ji Cristo'ga mombe'uro gwaramo. A'ea rūi ji ei pe me ikwehe. Nurā po pe ei ji ve naerū: “Paulo'ga ite'varuhu ore ve ipyhyge'yma ore hugwi ipyhygame ojipe'ga hugwi.” A'ea po pe ei ji ve naerū? Po pe ei a'ea ji ve, a'ero ji nhimomby'ahetei heroviare'yma! Jipyry ji pe me imbuhurukare'yma pe hugwi ikwehe.

¹⁴ Dois ko ji hoi pe pyri ikwehe. Kiro ji hoa'japotari pe pyri. Nda'ei po ti ji pe me nehē: Pembuhu ti itambere'ia ji ve. A'ereki peitambere'ia ji ndapotari. Apota hete ji nhiarōhetea. Pe ko jira'ya'java'ea ji ve. Nurā ti jiji topogwereco katu. A'ereki tayri'ga nduva'ga omono'ō itambere'ia tipyhy ti mbatera nhandera'ya'ga pe javo. Tayri'ga nomono'oği uva'ga pe jipi.

¹⁵ Penduva'javamo ti ji roryheteramo imondopava nhinhikwava'ega pe me

nehē pe pokoga pe mbojikoheteavo Cristo'ga rehe nehē. Igwaigwavete ji pe arōheterame igwaigwavete po pe nanhiarōi naerū?

¹⁶ Pe'ji po pe a'ero pejikovo nhinhi'iga rupi: "Paulo'ga nde'i pembuhu ti itambere'ia ji ve jave'yma," pe'e po pe.

Emo po pepyteripeve'ga ei: "Heaporogita te'varuhu Paulo'ga pe moandyandyita reki. A'ereki ga e'i: 'Pembuhu itambere'ia toromondo ti ojipe'ga pe,' ei ga. Pe imondorame ga ipojykai ojive pe moandyandyita," e po ga o mbero.

¹⁷ Ji nopomoandyandyangavi. Ji ojipe'ga mondorame pe pyri ga nde'i pe me: "Pembuhu ti itambere'ia ore ve." A'ea rūi ga ei herure'yma pe hugwi imbuhure'yma ji ve.

¹⁸ A'e hete ji Tito'ga pe ikwehe: Eho ti Corintopeve'ga pyri. A'ero ga hoi pe pyri. Ga rupi ji amondo ojipe'ga no. Tito'ga napemoandyandyi reki pembuhu ti ore ve jave'yma. Gareaporogita ko jireaporogita ja. Ojo'ja hete orep'ya ojogwehe.

¹⁹ Marāi pe pejiyvyteri pe penhi'igame nhirembikwatijara pe? Pe'e po pe: "Onhimombe'umbe'u Paulo'ga nahanahā ji ako katu pe moandyandyje'yma javo. Nahā ga ei nhande ve te'i katu ti ga ji ve javo." A'ea po pe ei ji ve naerū? Na rūi reki ji rekoī. Tupana'ga ore renduva ore nhimombe'ukatui a'itituhēva'ea mombe'gwovo katu Cristo'gareheva'ero. Oreremiarōhara ko pe, a'e ji pe me. Pe ndepyga ore imombe'upavi timbojiko hete ti Corintopeve'ga Cristo'ga rehe javo. ²⁰ A'ereki ji nhi'agataruhu nhandejogwerekoga'wama rehe jihorame pe pyri.

Mara'ngu po ti nhande javo ojohupe: "Ndapyryvi ndeaporogita ji ve"?

Mara'ngu po ti pe pejogwayva nehē? Mara'ngu po ti pe penhimyromo pejogwehe nehē? Mara'ngu po ti pe penhimboahiva nehē? Mara'ngu po ti pe javo pejohupe: "Ore ko pehoheva'ero"? Mara'ngu po ti pe penhombotegweteavo nehē? Mara'ngu po ti pe pe'mbero imombe'umoanhana nehē? Mara'ngu po ti pe penhimboheteavo nehē? Mara'ngu po ti pe pejikouhuavo penhimbotarimova'ea rupi nehē?

²¹ Mara'ngu po ti Tupana'ga ji mbopoyjayjare'yma'java ji horame pe ndepiaga nehē? Nhi'agataruhu ji pendekote'varuhua rehe. A'ereki pe peko te'varuhu penhimongyavo ikwehe. Pepyteripeve'ga hambireko te'varuhu. Ga oko gwembireko'garūive'ga pavēi. Ga ndoakwahavihu ikwehe. Mara'ngu po pe pejipohia pejikote'varuhua hugwi pejeaporogita rerojijyita? Po pe pohire'ymame jugwi po ti ji rekovevuhui jijehe'gwovo pe ndehe jipoyjayjare'yma nehē.

13

Mominakotyva'ea Paulova'ea okwatija Corintopeva'ea pe

¹ Dois ji ahoaho pe pyri ikwehe. Kiro ji hoa'javi pe pyri nehē. Nhivahemame pe pyri ti ji henduvi gāndekote'varuhua mombe'ua. Xako po ti nhande Tupana'ga rembikwatijarukara rupi a'ero nehē - kiroki e'i nahā:

"Ojipejive'ga imbojarame ojipe'ga rehe,

tihenduvyme ti ga. A'ereki ga tehe omombe'u gārekote'varuhua.

Po ojipe'ga imombe'ui gārekote'varuhua no,

tihendu ti ganhi'iga a'ero ikwahava ga ekaturame.

Po doisve'ga omombe'u,

tihendu ti a'ero.

Po trēsve'ga omombe'u,

tihendu ti a'ero.

Nahā ti nhande rekoī a'ero henduva gāndekote'varuhua mombe'ua nehē," e'i ikwatijaripyra.

² Jihoa'javame pe pyri ji ei pepyteripeve'ga pe ga momoranduva ikwehe – kiroki ga ndopohipotari okote'varuhua hugwi ikwehe. Avo jirekorame kiro ji ea'javi ikwatija pepyteripeve'ga pe jitehe. Akwatija ji ga pe no – kiroki ga kirē oko te'varuhu no. Kiro ji ei ga pe nhaporemo: Amondo tuhē po ti ji hahyva'ea pe me nhivahema'javame pe pyri nehē, a'e ji ga pe.

³ A'ereki pe pe'e: “Mara'ngu po Cristo'ga Paulo'ga mongovo omoirūharamo ga monhi'iga jipi? A'ereki Paulo'ga ndipopoakari. Paulo'ga ti tohepiuka Cristo'ga popoakara nhande ve a'ero.”

A'ea pe ei. Nurā nhivahema'javame javo pe me ti Cristo'ga imbhuri tuhē opopoakara ji ve emondo ti hahyva'ea ga pe javo. Ga pe ti tape'ei ga ndipopoakari jave'yma. Opopoakahetea ga gwepiuka pe me nhaporemo.

⁴ Cristo'ga jukarama yva rehe ga po e'i: “Ga ndipopoakari.” A'ea po ga ei novia hako. Emo kiro ga okoji Tupana'ga popoakarimo. Ga ja ore ndoropoakari kiro orojikoty'a Cristo'ga pavēi. Nahā ore rekoi pe pyri imondove'y hahyva'ea pe me ikwehe. Emo orovahema'javame pe pyri javo pe me po ti ore rekoi Tupana'ga popoakarimo nehē orojikoty'a Cristo'ga pavēi avuiramave'ga pavēi nehē.

⁵ Marā pendeaporogita naerū? Ndapejikogi pe Jesus Cristo'ga rehe naerū? Pekwaha hete ti pejiyvyteri pe. Pe napembaragwahavi Cristo'ga jikoty'ara rehe penhipavēi naerū? Po Cristo'ga ndojikoty'ari pe pavēi, a'ero po pe Cristo'gareheva'ea rūi hamo. ⁶ Pe ikwahavame pejikoga Cristo'ga rehe po ti pe ei Paulo'ga ko Cristo'ga moirūhara'ga tuhē javo nehē no. A'ea ji apota.

⁷ A'e ji Tupana'ga pe:

—Epoko ti Corintopeve'ga tokote'varuhuyume ti ga. A'ereki ji apota gandekokatua, a'e ji Tupana'ga pe.

Ji nda'ei pendekokatua pe ojipe'ga ti te'i katu ji ve javo. A'ereki ji apota tuhē pendekokatua. Emo pe ndekote'varuhua'jave'ymame po ti ore noromondoa'javi pe me hahyva'ea hepiukare'yma Tupana'ga popoakara pepyteri pe. Ji hepiukare'ymame po ti ojipe'ga ei ore ve nehē: “Paulo'ga ko Cristo'ga moirūhara'ga rūi. A'ereki ga ndohepiukari ore ve Tupana'ga popoakara,” e po ti ga nehē. Na ga etehei ore ve a'ero. A'ereki koji'i pyri hete ji ve pendekokatua. ⁸ A'ereki ore noromondotehei hahyva'ea pe me.

Po pe ndekote'varuhui, a'ero ti ore toromondo hahyva'ea pe me toko ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe a'itituhēva'ea rehe javo. Po ti pe ndekoi Tupana'ga nhi'iga rehe, a'ero po ti ore pe pokogi nehē koji'i ti Corintopeve'ga ndekokatui nehē javo. ⁹ A'ea ore oropota hete pendekokatua. A'ereki pe ndekokaturame ore noromondo hahyva'ea pe me. A'ereki ore noromondotehei hahyva'ea. A'ero po pe pe'e: “Paulo'ga ndipopoakari,” pe'e po pe. Po ore nahā, a'ero oropopokare'yma rehe ore roryroryvamo reki. A'ereki pe pepopoaka pejikokatuavo. Oro'e ore Tupana'ga pe a'ero:

—Igwai gwavete ti emongo katu Corintopeve'ga jipi ga mbojogwerekokat-uavo, oro'e ore ga pe.

¹⁰ Oropota tuhē ore pendekokatua. Nurā avo jirekorame ji ikwatijari imondovo nhinhi'iga pe me pe mogitavo jihoa koty pe pyri. A'ereki ji a'e jiyvyteri pe: Po ti ji ikwatijana'ei imondovouka ga pe, a'ero po ti Corintopeve'ga pohiri okote'varuhua hugwi nehē. A'ero nhivahemame ga pyri po ti ji nanhi'igahyi ga pe nehē imondove'y hahyva'ea ga pe nehē. Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga e'i ore ve: “Pepoko ti jireheve'ga mbojikoheteavo ji rehe nhinhi'iga kwahavuka ga pe,” ei Jesus Cristo'ga ore ve. Ga nde'i ore ve: “Penhi'igahy ti ga pe ga mbopoyjayjare'yma.” A'ea rūi ga ei.

¹¹ Kiro ji ikwatijapavi pe me nhiirũa pe. Pejoryjory ti Cristo'ga rehe. Penhimbovyvy ti. Pehendu katu ti oreremimoġita inoġatuavo pepy'a. Penbojo'ja ti pejeaporogita. Peko katu ti pejohupe. Nane'ymi ti tapeko nahã. A'ero po ti Tupana'ga oko pe pyri nehẽ. Gaha nhande arõ hete nhandepy'a noġatuavo nhande mbojogwerekokatuavo.

¹² Penho'anhuvã ti penhoiruamo Cristo'gareheva'ero.

¹³ Avove'ġa - kiroki ġa Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa - ġa nhaporemo omondouka onhi'ġa pe me.

¹⁴ Kiro ji ei:

Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga tomombyry ti pe me. Tupana'ga ti tokwahavuka pe me ġwemiarõhetea. Tojikoty'a Tupana'ga ra'uva pe pavẽi.

PAULOVA'EA OMOMBE'U GALÁCIAPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Gálatas

Paulova'ea okwatijaruka Galáciapeva'ea pe

¹ Jihi ko Pauloramo. Jesus Cristo'ga ji mongo omoirüharamo ikwehe. Tupana'ga pavēi nhandervete'ga pavēi ga ji mongo ikwehe. Vvyakotyve'ga rūi ji mongo gamoirüharamo. Jesus Cristo'ga nanhimongoukari vvyakotyve'ga pe. Jesus Cristo'ga tuhē ji mongo omoirüharamo Tupana'ga pavēi. Gaha ombogwera Jesus Cristo'ga gamanoa hugwi ikwehe Tupana'ga. ² Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga mondovouka pe me – pero ki pe peju pejigwryi pe Galácia pe. Pejiko pe Jesus Cristo'ga rehe pejatykavo ga mboheteavo jipi. Pe me nhipavēive'ga omondo pota onhi'iga no Jesus'gareheve'ga.

³ Kiro ji ei a'ero: Tupana'ga ti tomomyry pe me nhandervete'ga Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykharete'ga pavēi. Tonogatu ti ga pepy'a, a'e ji.

⁴ Cristo'ga onhikwawa'ē omanomo heikwehe tamombo gandekote'varuhua javo. “Tamano ti ji ga mbopiro'yavo gweaporoğitate'varuhua hugwi,” ei Cristo'ga. A'ereki agwamove'ga gweaporoğita te'varuhu hete jipi. Jesus Cristo'ga oko nhandervete'ga remimbotarimova'ea rehe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe omanomo nhande repyga a'ero heikwehe. ⁵ Timbohete Tupana'ga jipi a'ero. Na tuhē.

Cristo'ga mombe'upyryva

⁶ Ji mo'ma hete ga pe mombe'urame ji ve ikwehe. A'ereki kotihē pe pepohi ga hugwi – kiroki ga pe mo'ē ojive Cristo'ga remimomyryva rupi. Pepohiruhu reki pe Tupana'ga hugwi kiro ojipe kiro nemimombe'ua rupi pejikovo. A'ereki ga e'i pe me: “Pyryva'ea ore oromombe'u,” e'i tehe ga pe me.

⁷ Ndogwerekoi reki irūa Cristo'ga mombe'upyryva. Omomyi tehe ga pepy'a herojijyipota pyryva'ea Cristo'ga mombe'ua. A'ero ga jatyviva'ea omombe'u pe me.

⁸ Tupana'ga po ti ombohahyuka ga pe hamo. Ore vehevi po ti jatyviva'ea imombe'ui pe me, po ti Tupana'ga tombohahyuka ore ve hamo. Po ti yvagahugwive'ga vehevi imombe'ui jatyviva'ea pe me, po ti Tupana'ga tombohahyuka ga pe hamo. ⁹ A'e ji a'ea pe me ikwehe. Kiro ji ea'javi no: Pehendu katu pe ji imombe'ukaturame Cristo'ga mombe'upyryva ikwehe. A'eaatyviva'ea ga imombe'urame pe me po ti Tupana'ga tombohahyuka ga pe hamo.

¹⁰ Ji nda'ei: Vvyakotyve'ga tanhimbohete. A'ea ji nda'ei. Tupana'ga tanhimbohete. A'ea ji ei. Ji nda'ei no: Tonhimohē ga ji rehe. Nda'ei ji a'ea. Po ji ipotari ve ganhimohema jijihe, a'ero po ji ndakoi Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe hamo.

Paulova'ea ko Jesus Cristo'ga moirüharamo

¹¹ Nhiirū, kiro ti ji ikwahavukari pe me. Amombe'umbe'u ji pyryva'ea jipi. Emo vvyakotyve'ga ndeaporoğita rūi nhiremimombe'ua. ¹² Vvyakotyve'ga nanhimbo'ei a'ea rehe. Jesus Cristo'ga reki okwahavuka ji ve.

¹³ Omombe'u pa ga pe me jirekoagwera raikwehe. Ajikwaku hete ji jire'yja'ga javijitehe judeus'ga javijitehe ikwehe. Ambohahy hete ji Tupana'ga remimo'ehara'ga pe Jesus Cristo'gareheve'ga pe. “Tamoka'nhymba ti ga,” a'e ji ga pe novia. ¹⁴ Judeuramo ji akwaku hete jire'yja'ga hohe jirupive'ga hohe. Ga hohe ji rekohetei oreramohava'ea remimbo'eagwera rupi katu ikwehe.

¹⁵ Tupana'ga pyry hete reki ji ve. Ji are'ymame ga ei ji mombe'gwovo: "Aerë po ti ji Paulo'ga mongoi jira'yra'ga moirüharamo nehë," ei Tupana'ga. ¹⁶ "Akawahavuka hete ti ji Jesus'ga ga pe tomombe'u ti ga ga nehë javo. Judeus'garüive'ga pe po ti ga Jesus'ga mombe'ui nehë," ei Tupana'ga ji mombe'gwovo. Okwahavuka ga Jesus'ga a'ero ji ve ji mbojikoguka ga rehe ikwehe. A'ea rupi ji ndahoi ojipe'ga pyri tanhimbo'e ti ga javo. ¹⁷ Ji ndahoi ve cidade de Jerusalém me jara'ga pyri Jesus'ga moirühara'ga pyri. Ji renonde ga Jesus'ga moirü. Emo ji ndahoi ga pyri nhinhi'iga ga pe. Arábiapeve'ga gwyrri pe ji hojipei reki jitekovo ikwehe. Aerë ji jivyri cidade de Damasco pe ikwehe.

¹⁸ Trës kwara mbo'arirë ji hoi Jerusalém me tahepia ti Pedro'ga javo. Mbohapryrete ji kiri quinze ji kiri ga pyri ikwehe. ¹⁹ Ndahepiagi ji jara'ga Jesus'ga moirühara'ga. Tiago'ga jate ji ahepia Jesus'ga irü'ga nhandepojkaharete'ga irü'ga.

²⁰ A'itituhëva'ea ji amombe'u pe me ikwatijaruka. Tupana'ga ji repia ikwahava nhi'mbee'yma.

²¹ Aerë ji hoi judeus'ga gwyrri hugwi Judéia hugwi ikwehe. Hajiheve'ga gwyrri pe ji hoi Síria pe Cilícia pe no. ²² A'ea rupi Judéiapeve'ga ndajirepiagi ve Jesus'gareheve'ga. ²³ Ji mombe'ua reki ga gwendo. Ojipe'ga po e'i ga pe: "Kiroki ga ombohahy nhande ve ikwehe – kiro ga jirojijyi reki," e po ga ji mombe'gwovo. "Ymya ga nhande moka'nhygotari okovo. Omombi pota ga nhandejikoga Jesus'ga rehe novía. Emo agwamo ga Jesus'ga mombe'ukatui reki pejiko ti ga rehe javo," e po ga. ²⁴ Henduvame ga Tupana'ga mbohetei jijirojijya rehe a'ero.

2

Paulova'ea oho huvihavava'ea pyri

¹⁻² Aerë catorze ji kwara mbo'ari jitekovo. A'ero ji hoa'javi Jerusalém me. A'reki Tupana'ga e'i ji ve: "Ehoa'ja ti kiro Jerusalém me," ei ga. Garembi'ea rupi ji hoi pevo a'ero Barnabé'ga pavëi ikwehe. Tito'ga ji aroho ji rupi no. Huvihava'ga pyri ji hoi nhinhimombe'gwovo. Huvihava'ga, ei Jesus'gareheve'ga ga pe. Ga pe tehe ji imombe'ukatui nhiremimbo'ea a'ero. "Ambo'embo'e ji nhandere'yja'garüive'ga judeus'garüive'ga jipi," a'e ji ga pe. "Pyryva'ea rehe ji ga mbo'ei Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ikwehe. Agwamo na jitehe no. Nahanahã ji ei ga pe jipi," a'e ji imombe'gwovo huvihava'ga pe. Igwete ji imombe'upakatui ga pe nhiremimbo'ea te'iyme ti ga ji ve oreremimbo'eaatyviva'ea rehe nde ga mbo'ei javo. Nde'i tuhë reki ga a'ea ji ve a'ero. ³⁻⁶ Emo ore nhomonhi'igame ojipe'ga oko orepyteri pe henduva orenhi'iga. "Ore ko peirüa. Orojiko ore Jesus Cristo'ga rehe pe javijitehe," ei ga o'mbero. Uhu reki ga ore pyri tihepia ti gandeaporoğita javo. "Maranuhü ga ndekoi?" ei ga. "Marã ga piro'yramo Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi ojikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavëi?" ei ga ojohupe. Nurã ga ei ore ve: "Po nhande niandepiro'yi te Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. Tihendu katu pa po nhande a'ea hamo," ei ga ore ve. "Ehepia te Tito'ga," ei ga, "Paulo'garupive'ga. Ga ko Gréciapeve'ga. Nhandere'yja'ga rüi ko ga judeu'ga rüi," ei ga ore ve. "Pekytiuka ti garakwanha pira a'ero ga mongovo nhande ja. Nahã po ti pe Moisésva'ea nhi'iga po'rui nehë," ei ga ore ve novía. Ga nomombe'ui a'itituhëva'ea. Nurã ore ndorokoi'i'ganhi'iga rupi ga erame ore ve. "Po ti nhande reki ganhi'iga rupi, a'ero po ti ojipe'ga heroviari ga'mbea nehë," oro'e ore orojohupe. Ndoropotari ore pemoandyandyjuhua. Nurã

ore ndorokoi ganih'iga rupi tapekwaha katu ti a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'upyryva.

Igwete huvihava'ga - huvihava'ga, e po ga ga pe. A'ea pe ji nda'ei. A'ereki nanangara pe rūi Tupana'ga ei. Nhandereaporogita pe ga ei. Igwete huvihava'ga nde'i ji ve: "Embo'e ti ga ojipea rehe." A'ea ga nde'i. "Ekytiuka ti Tito'ga," a'ea ga nde'i ji ve no. ⁷ A'ereki ga e'i: "Tupana'ga moirūhara'ga memei ko ga Paulo'ga Pedro'ga no. Ga pe memei Tupana'ga e'i: 'Tombo'e ti ga pyryva'ea rehe Jesus'ga mombe'gwovo,'" ei ga. "Pedro'ga pe Tupana'ga ei: 'Judeus'ga ti embo'e Jesus'ga rehe.' Paulo'ga pe a'e te ga e'i: 'Judeus'garūive'ga ti embo'e Jesus'ga rehe,' ei Tupana'ga," ei ga. ⁸ "Tupana'ga omongo Pedro'ga omoirūharamo tombo'e ti ga judeus'ga javo. Tupana'ga jitehe omongo Paulo'ga omoirūharamo gaha ti tombo'e judeus'garūive'ga javo," ei ga ji mombe'gwovo.

⁹ Aerē Tiago'ga, Pedro'ga, João'ga no - gahā po huvihava'ga - aerē ga ei ji ve: "Tupana'ga pyry tuhē nde ve nde mongovo omoirūharamo," ei ga. "Ore javijitehe nde a, Barnabé'ga no," ei ga. "Xanhomoirū ti a'ero," ei ga ore ve. "Peho po ti pe Jesus'ga mombe'gwovo judeus'garūive'ga pyri nehē," ei ga. "Ore po ti oroho ga mombe'gwovo judeus'ga pyri nehē," ei ga ore ve. "Kwa. Xanhomoirū ti," oro'e ore ga pe. Nurā ore jopopyhygi a'ero. ¹⁰ Igwete ga ei ore ve: "Tapemoka'nhyimi ti imondovo mbatera Jesus'gareheve'ga pe - kiroki ga ndogwerekoi avo oregwryri pe," ei ga. "A'ea pe jate ko ore ei pe me," ei ga ore ve. Ji namoka'nhyimi tuhē jijirokwa ga ndehe imondomondovo mbatera ga pe jipi.

Pedrova'ea ndokokatui Antioquia pe

¹¹ Aerē Pedro'ga ruri ore pyri cidade de Antioquia pe ikwehe. Igwete ji ga movahī gandovaki. A'ereki ga ndokokatui ojihe'are'yma judeus'garūive'ga ndehe. ¹² Urypyrame Pedro'ga i'ui judeus'garūive'ga pyri jipi ojihe'a ga ndehe - kiroki ga Jesus'gareheve'ga. Emo Tiago'ga hugwi mbohapyrete'ga nduri. Pedro'ga opojihu reki Tiago'gahugwive'ga. A'ereki judeusramo ga ojikwaku. Judeus'ga e'i jipi: "Judeus'garūive'ga ndojikwakuvi. Ndi'ui nhande ga pyri a'ero," e'i judeus'ga jipi. "Po pyry tuhē te nhande i'ui ga pyri hamo," ei Pedro'ga oyvyteri pe novīa. Emo Tiago'ga hugwi mbohapyrete'ga nduri. Igwete Pedro'ga ga pojihuvi. Nurā ga ndo'ua'javi judeus'garūive'ga pyri ojihe'are'yma ga ndehe. ¹³ Na jitehe jara'ga no nhaneirū'ga. Judeusramo ga hoi Pedro'ga rupi ojihe'are'yma judeus'garūive'ga ndehe. Ga jihe'are'ymame Barnabé'ga vehevi ga mbopogwei. A'ero ga ndo'ua'uvi ga pyri no.

¹⁴ Nahā Pedro'ga ndokoa'javi a'itituhēva'ea rupi Jesus Cristo'ga mombe'ua rupi. Igwete a'ea repiagame ji Pedro'ga movahī gandovaki. "Nde ko judeu ji javijitehe. Emo judeus'ga atyvi reki nhande rekoī a'gwamo nhaneramonhava'ea atyvi," a'e ji. "Nhaneramonhava'ea ojikwaku pa jipi. Nhande ki a'e te nhandejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhande jikwakupigi a'ero ikwehe," a'e ji ga pe. "Judeus'garūive'ga javijitehe reki nhande rekoī a'gwamo. Maraname nde euhwi kiro judeus'garūive'ga pe a'ero? A'ereki nde ere'e ga pe: 'Pejikwaku ti, a'ero po ti ore jihe'ari pe ndehe nehē.' Po ahe nombojikwakuvukari ga hamo," a'e ji Pedro'ga pe ikwehe.

Nahā Tupana'ga nhande mombry

¹⁵ Judeusramo nhande ari kako. Nhande ko ga rūi - kiroki ga ndokwahavi Moisésva'ea remimbo'eagwera judeus'garūive'ga. ¹⁶ Nhande tikwaha pa aheremimbo'eagwera novīa. Emo a'ea rupi rūi nhande xanhimombry. Nhande jikogame jate Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ei nhande ve: "Pepyry

pe kiro.” Tupana'ga nde'i a'ea nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukaturu gwaramo. A'ea nhande tikwaha. Nurã nhande jikogi Jesus Cristo'ga rehe ikwehe Tupana'ga tianemombyry nhandejikoga gwaramo ga rehe javo. Tupana'ga nianemombyryvi nhande hendukaturame Moisésva'ea nhi'igagwera. A'ereki a'ea rendukatua rehe rüi Tupana'ga e'i vvyakotyve'ga pe: “Pepyry pe kiro.”

¹⁷ Xajiko nhande Cristo'ga rehe Tupana'ga ti tianemombyry javo. Nhandejikogame ga rehe nhande ndiajikoga'javi Moisésva'ea nhi'igagwera rehe a'ero. Nurã po ojipe'ga e'i tehe nhande ve: “Pe hendukatue'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera pe peko te'varuhu judeus'garüive'ga javijitehe,” e po ga nhande ve. “Cristo'ga reki pe mbote'varuhu. A'ereki pejikogame ga rehe pe napehendukatua'javi ahenhi'igagwera pejikote'varuhuavo,” e tehe po ga nhande ve. Na rüi reki, xa'e nhande ga pe. Cristo'ga nombote'varuhui tuhê ahe! xa'e nhande ga pe. ¹⁸ Ymya ji jikopigi Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ikwehe. Po ji jikoga'javi hehe kiro, a'ero po ji imboukwahavi jirekote'varuhua. A'ereki Moisésva'ea nhi'igagwera tuhê e'i ji ve: “Nde ereko te'varuhu.” ¹⁹ Ji ahenhi'iga renduvame Tupana'ga nanhimombyryvi. A'ero ji pohiri ahenhi'igagwera hugwi tako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe javo. A'ereki ji repyga Cristo'ga omano yva rehe jirekote'varuhua rehe raikwehe. Jjikoty'a ga pavêi ji piro'yro ahenhi'iga hugwi a'ero – kiroki e'i ji ve: “Ereko te'varuhu nde.”

²⁰ Nhiremimbotarimova'ea rehe ji ndakoa'javi kiro. Cristo'ga reki ji pojyka a ji rerekovo. Gareximbotarimova'ea rehe ji rekoiki kiro jijikoga ga rehe Tupana'ga ra'yra'ga rehe. Gaha ji arô hete. Ga onhikwava'ê omanomo jirepykaramo raikwehe. ²¹ Ji namovahi Tupana'ga remimombyryva jijive. A'ereki Tupana'ga nde'i nhande ve: “Pepyry pe Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatuavo gwaramo.” A'ea Tupana'ga nde'i. Po ga nhande mombyryvi hendukatua rehe hamo, a'ero po Cristo'ga manotehei tamombyry ga javo hamo.

3

Pejiko ti Jesus Cristo'ga rehe

¹ Ah, Gálatas! Perovia paravuhu pe ganhi'iga pejipohia a'itituhêva'ea hugwi. Maraname ga pe moandyandyjuhu pe nderekovo? A'ereki ji amombe'u katu pe me Jesus Cristo'ga manoagwera yva rehe ikwehe. ² Marã naerü? Pe hendukaturame Moisésva'ea remimbo'eagwera po Tupana'ga omondouka gwa'uva pe pyri naerü? Ahã tuhê reki. A'ea rehe rüi ga omondouka pe pyri. Ji Jesus Cristo'ga mombe'urame pe me pe pejiko ga rehe ikwehe. Nurã Tupana'ga imondoukari gwa'uva pe pyri tapendereko katu javo. ³ Maranuhûrame pe peroviaruhu pejipohia a'itituhêva'ea hugwi naerü? Jpya Tupana'ga ra'uva pe mombyry. Kiro pehe penhimombyry avuirama naerü? ⁴ Pejikoga gwaramo Jesus'ga rehe ojipe'ga imbohahyukari pe me jipi. Penhimomirana tehe po pe naerü. Ereki kiro pe pepohi Jesus'ga hugwi. Ndapepohiri po pe ga hugwi ovuhu. ⁵ Tupana'ga omondouka gwa'uva pe pyri. Igwete ga hepiukari ahemonhimomby'ava'ea pepyteri pe. A'ereki henduvame Jesus'ga mombe'ua pe pejiko ga rehe. Nurã Tupana'ga imondoukari gwa'uva pe pyri hepiuka ahemonhimomby'ava'ea. Na rüi pe me Moisésva'ea remimbo'eagwera rendukatua rehe.

⁶ Ehepia re ko Abraãova'ea no. Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u ahe. Gwerovia hete ko ahe Tupana'ga nhi'iga ojikoga ga rehe hako. A'ero Tupana'ga ei: “Pyry hete Abraão'ga a.

A'ereki ga ojiko hete ji rehe," ei Tupana'ga.

7 Pekwaha ti a'ero - kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe - gahã ko Abraãova'ea ra'yra'jave'ga. 8 Tupana'ga okwaha nhogwenonde judeus'garũive'ga jikoga ojihe. Igwete ga ei:

"A'ero po ti ji ei ga pe nehẽ:

'Pepry pe pejikoga ji rehe'," ei Tupana'ga.

Nurã ga imombe'ui pyryva'ea Abraãova'ea pe hako.

"Oropo'ru po ti ji nde imombyryva ojipe'ga pe nhaporemo nehẽ," ei Tupana'ga ahe ve hako.

9 Na tuhẽ a'ero. Abraãova'ea ojiko hete Tupana'ga rehe hako. Nurã Tupana'ga imombyryvi ahe ve. Ahe javijitehe ojipe'ga jikogame ga rehe Tupana'ga imombyryvi ga pe no.

10 Kiroki ga ojiko Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe - ga pe po ti Tupana'ga imbote'varuhui nehẽ. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

"Ga hendukatupave'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera po ti Tupana'ga imbote'varuhui ga pe a'ero nehẽ," e'i ikwatijara.

11 Jukwaha nhande ve a'ero. Tupana'ga nde'i: "Pepry pe Moisésva'ea nhi'igagwera renduva gwaramo." Ga nde'i a'ea nhande ve. A'ereki ikwatijara e'i:

"Tupana'ga ei ga pe gajikoga gwaramo ojihe:

'Pepry hete pe a,' ei ga ga pe.

Nanongara'ga po ti heporogita pyahu a'ero nehẽ," e'i ikwatijara.

12 Ojokogame Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ga ndojikogi Tupana'ga rehe a'ero. Ikwatijara i'ei no:

"Okopotarame ahenhi'igagwera rupi po ti ga nane'yimi tonhi'ipo'ru pa ahe hamo," e'i ikwatijara.

13 Ore ko judeusramo novã. Emo tegwete reki ore ve Moisésva'ea nhi'ipo'rupava. Ore ahe nhi'ipo'rupave'ymame Tupana'ga ei ore ve a'ero: "Peko te'varuhu pe pejikovo. A'ero po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ," ei ga. Emo Cristo'ga ore mbopiro'yi garembi'ea hugwi. A'ereki ga orete'varuhua rereko ore repyga omanorame yva rehe. Tupana'ga e'i ga pe: "Ndete'varuhu nde kiro," ei ga Cristo'ga pe. A'ereki ikwatijara omombe'u nanongara'ga.

"Kiroki ga ga ga mo'ami yva rehe ga jukavo

- Tupana'ga e'i nhogwenonde ga pe ite'varuhu hete," e'i ikwatijara imombe'gwovo.

14 Cristo'ga ore repy ore mbopiro'yavo Tupana'ga ti tomombyry judeus'garũive'ga pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i: "Abraãova'ea po'ruavo po ti ji imombyryvi ga pe nehẽ." Igwete ji ei no: Cristo'ga ore mbopiro'y Tupana'ga ti toko gwembi'ea rupi katu javo. A'ereki ymya Tupana'ga e'i okovo: "Tamondo ti jira'uva ga pyri nehẽ," ei ga. Nurã ore jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga imbuhurukari gwa'uva ore pyri ore pojykauka.

Tupana'ga nhi'iga Abraãova'ea pe

15 Nhiirũ, nahã nhande reki jipi. Mokonha'ga po onhomonhi'i mbatera rehe ojogwerokuva. "Nahã ti xako," e po ojipe'ga. "Kwa. Nahã ti a'ero," e po ojipe'ga. Igwete po ga ikwatijapavi inoã onhi'iga a'ero. Ogwera po ga okwatija hehe no. Aerẽ po na tuhẽ reki ga jogwerekoi. A'ereki ga okwatijapavipe inoã. Ndogwerojijyi po ahe a'ea a'ero. Ahe po ndokwatijari ojipea akoja rehe no.

16 Oro Abraãova'ea pe Tupana'ga ei hako: "Nahã po ti ji tamombyry ga pe nde po'ruavo nehẽ," ei ga ahe ve. Abraãova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga ei

a'ea no ojipejive'ga pe. Tupana'ga nde'i he'yive'ga pe aherymymino'ga pe. "Nerymymino'ga pe ji ei javo ga pe," ei ga ahe ve. A'ereki ga e'i Cristo'ga pe.

¹⁷ Na ji imombe'ukatui kiro. Ymya Tupana'ga ei Abraãova'ea pe hako: "Tamombyry ti ga pe nde po'ruavo," ei ga. Aerê ga ea'javi ahe ve na tuhê ti javo. Aerê he'yjuhuva'ea quatrocentos e trinta Tupana'ga kwara mbo'ari okovo. A'ero ga nhi'igi Moisésva'ea pe embo'e ti ga nhinhi'iga rehe javo. Onhi'igame Moisésva'ea pe ga ndogwerojijiyi reki onhi'igagwera gwenondeva'ea Abraãova'ea pe. A'ereki onhi'iga rupi tuhê Tupana'ga oko.

¹⁸ Po Tupana'ga ei tamondo ti pyryva'ea javo, a'ero po ga gwembi'ea rupi tuhê imondo. Po Tupana'ga imondo pyryva'ea ahenhi'iga rendukatua rehe jipi, a'ero po gwembi'ea rupi rui ga imondo. Gwembi'ea rupi tuhê reki ga imondo pyryva'ea Abraãova'ea pe hako.

¹⁹ A'ero po pe ei: "Maraname Tupana'ga omondo onhi'iga Moisésva'ea pe a'ero tombo'e ti ga ga javo?" pe'ji po pe. Ombo'euka ga ahe ve onhi'iga rehe tonhimombaragwaha ti ga okote'varuhua rehe javo. "Tohendu katu na'ê ti ga Moisésva'ea remimbo'ea," ei Tupana'ga hako. "Abraãova'ea rymymino'ga hoa renonde yvya koty ti ga tohendu katu na'ê," ei ga. Abraãova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga e'i - kiroki ga pe Tupana'ga e'i nhogwenonde nde po'ruavo ti ji tamombyry ga pe javo, Cristo'ga. "Gahoa renonde yvya koty po ti ga hendukatui Moisés'ga remimbo'ea nehê hamo," ei Tupana'ga hako. Nahã Moisésva'ea remimbo'ea ruri hako. Tupana'ga onhi'i na'ê ojipyryve'ga pe. Aerê Tupana'gapryryve'ga heruri ganhi'iga yvya koty imombe'gwovo Moisésva'ea pe. Aerê ahe imbuhurukari oreramomhava'ea pe hako. Na tuhê ko Tupana'ga imonhimoanhani onhi'iga imbuhuruka ahe ve hako.

²⁰ Abraãova'ea pe ki a'e te Tupana'ga tehe ombuhu onhi'iga. Ga nomonhimoanhani onhi'iga ojipe'ga pe imbuhuruka. Ga tehe ombuhu katu onhi'iga ahe ve hako.

Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ndatekwava'javi

²¹ Tupana'ga e'i ypy Abraãova'ea pe hako. Aerê ga ei Moisésva'ea pe. Pe'e po pe a'ero: "Tupana'ga nhi'iga Moisésva'ea pe omovahĩ ganhi'iga Abraãova'ea pe naerũ?" Nomovahĩ tuhê reki. A'ereki Tupana'ga onhi'i Abraãova'ea pe ga mombyryva rehe. A'ereki gamombyryva ko gamongoagwama Tupana'ga pyri. Moisésva'ea remimbo'ea renduva ki a'e te nianemongoi reki Tupana'ga pyri. Po Tupana'ga nhande mongohetei ojipyri nhande aheremimbo'ea rendukaturo gwaramo hamo, a'ero po ga nhande mombyryvi nhande hendukaturame hamo.

²² Tupana'ga e'i reki: "Ndiapiro'yhavi okote'varuhua hugwi yvya koty," ei ga. "A'e ji poa ga pe tamombyry ti ga nhirembi'eagwera rupi," ei ga. Ga pe ga ei - kiroki ga ojiko Jesus Cristo'ga rehe. A'ereki ga jikogame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ga mombyryvi.

²³ Jesus Cristo'ga rure'ymame yvya koty ndorojikogi ve ore ga rehe. A'ea rupi ore ndorepiro'yi ve Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. A'ereki Tupana'ga gwenduvuka na'ê a'ea ore ve jipi a'ea py'rovo ti ga tojiko Jesus Cristo'ga rehe javo. "Tojiko ti ga ga rehe ji ikwahavukarama ga pe Cristo'ga momba'ua nehê," ei ga.

²⁴ Cristo'ga rure'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera ko tayri'ga rerekohara'ga ja ore ve - kiroki ga tayri'ga rereko katu jipi eko katu javo ga pe. Na jitehe Moisésva'ea remimbo'eagwera ore rerekokatui jipi peko katu javo ore ve. A'ereki Tupana'ga e'i: "A'ea ga ndereko na'ê. A'ea py'rovo ti Cristo'ga toko ga pavêi," ei ga. "Cristo'ga ti tomombyry ga gajikoga gwaramo ga rehe," ei Tupana'ga.

²⁵ Agwamo ore jikogi Jesus Cristo'ga rehe a'ero. Nurã Moisésva'ea remimbo'eagwera ndorererekoa'javi. A'ereki ndatekwava'javi a'ea rehe.

²⁶ Peko pa pe Tupana'ga ra'yramo kiro pejikoty'a Jesus Cristo'ga pavēi. A'ereki pe pejiko pa ga rehe. ²⁷ Penhimobatizauka pe Cristo'gareheva'ero pejikoty'a ga pavēi. ²⁸ Ojo'jajo'ja pe ndekoi kiro penhoirūruamo. Igwete Tupana'ga ei: "Ojo'ja ga ndekoi kiro judeus'ga judeus'garūive'ga pavēi," ei ga. "Ipiro'yve'ga ojo'ja ipiro'ye'yve'ga pavēi – kiroki ga ndipiro'yi ojara'ga hugwi. Akwaimbae'ga ojo'ja kunhangwera'ga pavēi," ei ga. A'ereki pe nhaporemō penhoirūirū pejikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavēi. ²⁹ Cristo'gareheva'ero gwaramo ko pe Abraãova'ea rymyminoa'java'ea. A'ereki ymya Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe aherymyminoagwama'ga mombe'gwovo. Igwete po ti Tupana'ga pe mombyryvi nehē.

4

¹⁻² Koji'i ti ta'e pe me a'ea rehe kiro ojo'java'ea mombe'gwovo. Tayri'ga ruva'ga po e'i ojipyrive'ga pe: "Tamondo pa ti nhimbatera jira'yra'ga pe nehē," e po ga. "Momi po ti kwara ari ga rehe nehē. A'ea rupi po ti ga ipojykai nhimbatera ojive nehē," e po ga ga pe. "A'ea renonde pereko katu ti jira'yra'ga mbo'eavo ga rerekovo nehē. Pehepia katu na'ē ti gambatera ga pe nehē no. A'ereki ga ivoja'i hete kiro," e po ga ojipyrive'ga pe. Gara'yra'ga gwerekō pa tehe reki ombatera novia. Emo ga ovoja'irame ndopojykai ve. Okoteheve'ga javijitehe reki ga rekoi novia ipojykae'ymame ombatera. Ojipe'ga ombo'e tayri'ga a'ero gambatera rerekokatuavo. Ga ndipiro'yi ga hugwi. ³ Tayri'ga javijitehe ko ore rekoi Cristo'ga rure'ymame. A'ereki a'ea rupi ore ndorepiro'yi ikwakuva hugwi.

⁴⁻⁵ Ihogwerirame Tupana'ga ra'yra'ga rura japiavo Tupana'ga ei ikwehe: "A'gwamo ko pyri jira'yra'ga hoa yvya koty. Tombopiro'y ti ga yvyakotyve'ga Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi," ei ga. A'ero Tupana'ga gwa'yra'ga mbuhurukari kokoty ikwehe. Igwete ahe Jesus'ga mbo'ari a'ero ga monhimomboaka ikwehe. Yvya koty Jesus'ga ruvi hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera. Ga ndipiro'yi a'ea hugwi ore mbopiro'yavo jugwi. "Tupana'ga ti tomombyry ga pe a'ero. Ereki ga gara'yramo oko," ei Jesus'ga.

⁶ Peko pe gara'yramo tuhē. A'ero Tupana'ga ombuhuruka gwa'yra'ga ra'uva nhandepy'a pyri nhande mbo'eavo. Nurā nhande ehetei Tupana'ga pe Apī. ⁷ Ndapekoa'javi pe kiro pepiro'ye'yva'ea a'ero. A'ereki Tupana'ga ra'yramo pe peko. Gwa'yra gwaramo Tupana'ga pe mombyrypavi a'ero.

Paulova'ea nhagataruhu Galáciapeva'ea rehe

⁸ Ymya Tupana'ga kwahave'ymame pe Tupana'gareheva'ea rūi ikwehe. A'ea rupi po pe ndapepiro'yi ha'angava hugwi penemimbohetehera hugwi. ⁹ A'gwamo ki a'e te pe pekwaha tuhē Tupana'ga. Gaha reki ojikwahavuka pe me pe mbojikoguka ojihe. Maranuhūrame pe perojijyjuhu pe-jeaporogita kiro pejikopotara'java ikwakuva'ea rehe – kiroki ndipopoakari tehe? Maranuhūrame pe ndapepiro'ypotara'javi a'ea hugwi? ¹⁰ Pekwaku po pe sábadō jipi. Jahya porame po pe pekwaku no. Yapoarupiva'ea po pe pekwaku. Kwara mbo'ara rupi na jitehe no. Nahā po pe ikwakukwakuvi jipi. ¹¹ Oko tehe jipy'a pe ndehe. Mara'ngu po ji poravykyteheuavo pe mbo'embo'erame ikwehe, a'e ji.

¹² Nhiirū, a'e hete ji pe me: Ji rupi ti peho. A'ereki ji pe javijitehe no. Pe ndapekote'varuhui ji ve ji horame pe pyri ikwehe. ¹³ Napemoka'nhyimi pe jihoypya pegwyri pe ikwehe. Nhitetirūaro gwaramo ji pytai pe pyri. A'ero ji imombe'ui pyryva'ea pe me Jesus Cristo'ga mombe'gwovo. ¹⁴ Nhitetirūa ite'varuhu pe me novia. Emo pe ndapekote'varuhui ji ve. Pe ji mbuhuruka katu reki pejipyteri pe ji rerekovo katu. Po Tupana'gahugwive'ga ruri pe

pyri hamo, a'ero po pe ga mbuhurukakatui pejipyteri pe hamo. Po Jesus Cristo'ga ruri pe pyri hamo, a'ero po pe ga mbuhurukakatui pejipyteri pe hamo. Nahā ja ko pe ji mbuhuruka katu pejipyteri pe ikwehe. ¹⁵⁻¹⁶ A'ea rupi pe vy'ahetei ji rehe novīa. A'iti tuhē pe ndekohetei ji rehe penhikwava'ega ji ve. A'ea rupi pe hendukatui nhiremimombe'ua pe me novīa. Agwamo ki a'e te ji imombe'uro gwaramo a'itituhēva'ea pe me po pe etehei ji ve: "Paulo'ga ndokoa'javi nhande rehe kiro," pe'ji tehe po pe. Marā po pe ndekoi kiruamo naerū?

¹⁷ Nhande'irū'gaatyvive'ga oko hete tehe pe ndehe onhi'igatuavo pe me jipi. "Xanhi'igatu ti ga pe toja'oja'o ti ga Paulo'ga hugwi," e po ga ojohupe. "Po ti ga ja'ogi Paulo'ga hugwi, a'ero po ti ga ndekohetei nhande rehe nehē," e po ga ojohupe. Nurā ga ndekoi pe ndehe, a'e ji. ¹⁸ Pyri hete reki aherekoa pe ndehe pe nderekokaturame. A'ero ko pyri jirekoa pe ndehe ji rekorame pe pyri. Pyri ji rekoe'yame pe pyri no. ¹⁹ Pe ko jira'yra'java'ea. Hahyahi kunhangwerahēa pe gwa'yra mbo'aramē. Na jitehe hahyahi ji ve ikwehe. A'ereki a'ea rupi ji apotarahi pejikoga Cristo'ga rehe. Agwamo hahyahiva'ja ji ve pejikohete'e'yame Cristo'ga rehe. ²⁰ Marā po pe ndekohui a'ero? Ako po ji kiro pe pyri hamo. Hajihe po nhinhi'iga pe me a'ero hamo.

Abraāova'ea ra'yrava'ea memei

²¹ Jararamo po pe pe'e tehe ojohupe: "Xako ti Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe. A'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve nehē: "Pe'pyri hete pe," pe'e tehe po pe. Peko pota pe aheremimbo'eagwera rehe novīa. Emo pe ndapehenduvi ahenhi'iga. ²² A'ereki aherembikwatijara nhande mbo'e Abraāova'ea ra'yrava'ea rehe. Dois ahera'ykwaimba'ea hako. Ojipeva'ea ko Agarva'ea ra'yrava'ea. Ojipeva'ea ko Abraāova'ea rembirekoeteva'ea ra'yrava'ea Sarava'ea ra'yrava'ea. Agarva'ea oporavyky Sarava'ea pe ipiro'ye'yma ahe hugwi. A'ereki ymyahūagwera jate gwereko ipiro'ye'yva'ea akwaimba'eva'ea kunhangwerava'ea no. Ahe oporavyky hete ojarava'ea pe gwa'yrava'ea pavēi ipiro'yangava ahe hugwi. Nahā ko Agarva'ea a'ero. Ahe oporavyky Sarava'ea pe ipiro'ye'yma ahe hugwi. Nane'yimi ahe rekoi Sarava'ea remimbotarimova'ea rupi a'ero. Sarava'ea ki a'e te na rūi Abraāova'ea rembirekoeteva'ea. Ahe ko ipiro'yva'ea.

Mokōi Abraāova'ea ra'ykwaimba'ea a'ero hako Sarava'ea ra'yrava'ea Agarva'ea ra'yrava'ea pavēi hako. ²³ Tupana'ga e'i nhogwenonde Abraāova'ea pe hako: "Aerē po ti nerembirekohēa tuhē ga mbo'ari nde ve nehē," ei ga ahe ve Sarava'ea mombegwovo hako. Emo Abraāova'ea ta'y naē ipiro'ye'yva'ea pe Agarva'ea pe Tupana'ga nhi'iga rupi rūi. Aerē Abraāova'ea xava'ehetero gwembirekoeteva'ea pavēi Sarava'ea pavēi novīa. Emo Tupana'ga gwembi'ea reki katu ahe mbota'yruka Abraāova'ea pe. Nurā Ishaqeva'ea ari gwai'viva'ea hugwi Sarava'ea hugwi.

²⁴⁻²⁵ Nanongara ko nhande mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe. A'ereki Tupana'ga nhi'iga oko kunhangwerava'ea'java'ea. Dois kunhangwerava'ea. Na jitehe ko dois Tupana'ga nhi'iga hako. Ga nhi'igame Abraāova'ea pe Tupana'ga nhi'iga ko Sarava'ea'java'ea. Ga nhi'igame Moisésva'ea pe Tupana'ga nhi'iga ko Agarva'ea'java'ea. Nahā a'ero. Ymya Moisésva'ea hoi o'ama vytyruhua rehe Sinai rehe Arábiapeve'ga gwyri pe hako. Pevo Moisésva'ea henduvi Tupana'ga nhi'iga. A'ero ahe judeusva'ea mbo'embo'ei a'ea rehe. Kiroki ga oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi - ga ndipiro'yi jugwi. Ga ko Agarva'ea ra'yrava'ea ja. A'ereki kiroki ahe oko Agarva'ea ra'yramo - ahe ko ipiro'ye'yva'ea no.

Agwamova'ea cidade de Jerusalém ko Agarva'ea javijitehe. Ojarava'ea nhi'iga hugwi Agarva'ea ndipiro'yi jipi gwa'yrava'ea pavēi. Na jitehe

Jerusalémmeve'ġa ndipiro'y'i Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi judeus'ġa. ²⁶ Gwereco iru'ġa Jerusaléma'java'ea Tupana'ga apoa. A'epeva'ea ko nhande. A'ereki nhande nhandepiro'y Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi.

Sarava'ea Abraãova'ea rembirekoeteva'ea na jitehe ipiro'y oporavykye'yma ojipeva'ea pe. ²⁷ Igwete Tupana'ga ikwatijarukari onhi'ġa inogauka hako.

“Nandera'yri nde ġa mbo'are'yma.

A'ereki ga opohi nde hugwi.

Emo po ti nde roryroryvamo nehē,” ei ga.

“Nde nderekwahavi ve hahya ġa mbo'are'yma.

Emo ti nde rahērahemamo ġa mbo'ambo'a nehē,” ei Tupana'ga.

“Ejoryjory ti a'ero.

Opohi ga nde hugwi novīa.

Emo po ti ndera'yra'ġa ndetauhuro nehē hēara'yra'ġa hohe hēa rembirekorame ga pavēi,” ei Tupana'ga ikwatijaruka hako.

²⁸ Nhiirū, Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe hako: “Aerē po ti nde ra'yramo nehē,” ei ga. “Tamombyry ti nde ve a'ero nehē nerymymino'ġa pe nehē no,” ei ga Abraãova'ea pe hako. Gwembi'ea rupi Tupana'ga isaqueva'ea mongoi Abraãova'ea ra'yramo gwa'uva pyvō a'ero. Gwembi'ea rupi jitehe Tupana'ga pe mongoi Abraãova'ea ra'yra'javamo no pejikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi. ²⁹ Tupana'ga ra'uva pyvō isaqueva'ea o'a. Ismaelva'ea Agarva'ea ra'yrava'ea ki a'e te a'ea pyvō rūi o'a. A'ereki Abraãova'ea ta'y tehe ipiro'ye'ġva'ea pe. Aerē Ismaelva'ea rekote'varuhui isaqueva'ea pe hako. Na jitehe agwamo – kiroki ġa Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi oko – ġa oko te'varuhu nhande ve nhande jikoty'aramo Cristo'ga pavēi Tupana'ga ra'uva pyvō. ³⁰ Marā reki ikwatijara e'i a'ero hako? Ikwatijara omombe'u Sarava'ea nhi'ġagwera ġwembirekova'ea pe Abraãova'ea pe.

“Emombo ti avo hugwi na ipiro'ye'ġvehēa hēara'yra'ġa reheve,” ei ahe.

“Ga po ti ndopojykai tuhē nembatera nehē ipiro'ye'ġvehēa ra'yra'ga,” ei Sarava'ea ahe ve.

“Jihi ko nerembirekoetea,” ei ahe.

“Jira'yra'ga jate po ti opojyka ndeapoa nehē,” ei ahe Abraãova'ea pe hako.

Nahā ikwatijara imombe'ui Sarava'ea nhi'ġagwera hako.

³¹ Nhiirū, ipiro'ye'ġva'ea ra'yrava'ea ja rūi nhande rekoi a'ero. A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi rūi nhande xako. Xako nhande ipiro'yva'ea ra'yrava'ea javijitehe. Nurā nhande rekoi Tupana'ga remimombyryva rupi.

5

Cristo'ga nhande mbopiro'y

¹ Cristo'ga nhande mbopiro'y vvyakotyva'ea remimbo'eagwera hugwi tipiro'y tuhē ti ġa javo. Na tuhē ti peko a'ero. Tapekoa'javi ti ipiro'ye'ġve'ġa ja ġa jikwakukwakuvame.

² Ji rendu katu ti. Tapenhimbo'ea'javukari ġa pe. A'ereki ġa e'i pe me jipi: “Pekytiuka ti penhakwanhapira,” ei ġa. “A'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: ‘Pepyry hete pe.’” A'ea ġa ei pe me novīa. Ji ki a'e te Pauloramo ta'e pe me: Po ti pe jikytiukapotari nehē, a'ero po ti Cristo'ga ndapepokogi'i'i nehē. ³ A'ea'ja hete ko ji: Kiroki ġa ojikytiuka pota – tonhi'ġpo'ru pa po ti ġa Moisésva'ea hamo. ⁴ Jararamo po pe ei ojohupe: “Po nhande Moisésva'ea nhi'ġpo'rurame po ti Tupana'ga ei nhande ve a'ero nehē: ‘Pepyry hete pe,’” pe'e tehe po pe. Pe'erame a'ea po pe nhimbopohiri Cristo'ga hugwi. Pemovahīvahī po pe Tupana'ga remimombyryva pejive a'ero. ⁵ Ore ki a'e te orojikoty'a Cristo'ga

pavēi. Tupana'ga ra'uva ore mbo'e a'ero. Nurā ore ehetei: “Tupana'ga po ti e'i nhande ve nehē: ‘Pepyry hete pe,’ e po ti ga nehē,” oro'e ore. Na tuhē. A'ereki orojiko ore Cristo'ga rehe. ⁶ Ore jikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavēi Tupana'ga ei: “Pyry hete ga jikogi ga rehe.” Ga nde'i pyry ore jikytiukaro gwaramo. Pyry ga nde'i ore jikytiukare'yma gwaramo. Ore jikoga gwaramo Cristo'ga rehe Tupana'ga e'i pyry. Ore ojipe'ga arōheterame jukwaha reki orejikoga ga rehe.

⁷ Ymya pe jikohetei Jesus Cristo'ga rehe pyryva'ea rerovia ikwehe. Emo kiro pe napehendukatua'javi pyryva'ea mombe'ua. Maranuhūrame ojipe'ga pe ndovahoguhui pendeaporogita rerojijyjijyita? ⁸ Tupana'ga rūi gwerojijyi pendeaporogita. Gaha e'i pe me peko ti jireheva'ea javo. ⁹ Tamombe'ua'ja pe me ojo'java'ea a'ero. Nhande imondo'irame imbovuhava pāo hu'uma pype, aerē imbovuvupavi reki hu'uma a'ero. Na jitehe ga pe mbo'e'irame kiro Tupana'ga nhi'igarūiva'ea rehe, aerē po ti pe heroviapavi garemimbo'ea Tupana'ga nhi'igarūiva'ea nehē. ¹⁰ Na rūi reki pe ndekoi, a'e ji. Jijikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi ji ei: Pejapyaka katu tuhē po ti pe ji javijitehe nehē. Emo pemomynhuhūve'ga pe po ti Tupana'ga imbohahyukari nehē. Mara'ngu po ga huvihavamo okovo? Ga vīa po ti okwaha hahya nehē.

¹¹ Oro ji, nhiirū, ji nda'ei tuhē ahe ve tojikytiuka ti ga javo. I'mbe reki judeus'ga ji mombe'gwovo Paulo'ga e'i jupe javo. “Tojikytiuka ti ga. A'ea pyry Tupana'ga pe, ei Paulo'ga,” ei ga o'mbero. Ymya ji ei a'ea novīa. Agwamo ji erame po ga ndokote'varuhua'javi ji ve a'ero hamo. A'ereki ahekytia ga opota hete. Ga oko te'varuhu tuhē reki ji ve. A'ea'e ko ji jipi: Jesus Cristo'ga omano yva rehe nhande repyga, a'e ji. Pejikoga rehe jate ga rehe po ti Tupana'ga ei pepyry pe javo. Emo ji nda'ei tojikytiuka ti ga javo. Ji erame po ga nonhimonha'ngaa'javi ji ve hamo ji Cristo'ga manoagwera mombe'urame hamo. ¹² Kiroki ga ombovambova pepy'a tapekytiuka ti penhakwanha javo - maranuhūrame ga ndojirakwanha'otehei?

¹³ Pehe reki, Tupana'ga pe mo'ē tapepiro'y ti javo. Tape'ei ti a'ero: “Nhandepiro'y nhande. Xako te'varuhu ti nhaneremimbotarimo a'ero.” Tape'ei ti a'ea. Nahā ti peko: Pejopokopoko ti penhoaromo. ¹⁴ A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera nhaporemō e'i no: “Erenhiarō hete nde.

Na jitehe ti earō hete ejikotyve'ga,” e'i aheremimbo'eagwera a'ero.

¹⁵ Emo pejegwayvarame ko pe onharōva'ea'java'ea. A'ea ojou'uu'u okovo. Penhimboko'i ti a'ero. Pejogwayvarame po ti pe nhombote'varuhupavi nehē.

Peko ti Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe

¹⁶ Na tuhē ji ei pe me kiro: Na Tupana'ga ra'uva nhimbopogweukari pe me. Nahā po ti pe ndapekoi tuhē pepjy'ate'varuhua remimbotarimova'ea rehe pejikovo. ¹⁷ Nhandepy'ate'varuhua omovahī Tupana'ga ra'uva jipi. Tupana'ga ra'uva omovahī nhandepy'ate'varuhua jipi no. Onhomovahī tuhē a. Tupana'ga ra'uva omovahī pepy'ate'varuhua tapekoyme ti penhimimbobotarimova'ea rehe. ¹⁸ Tupana'ga ra'uva nhimbopogweukarame pe me aheremimbo'eagwera napemondomondi a'ero.

¹⁹ Gapy'a te'varuhurame jukwaha reki gandekote'varuhua. Gwerekouhu ga ojipe'ga nembireko'ga. Ndoakwahavihu ga okovo a. Ga nanuhū jipi. ²⁰ Oko hete ko ga ha'angava rehe gwemimbohetehara rehe okoe'yma Tupana'ga rehe. Ombote'varuhu ga opajiro. Nanongara'ga nombopogwei Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe. Ojogwerekō te'varuhu ga. Ojogwayvaruhu ga okovo. Onhimyrō ga ojogwehe. Onhimboahiahivuhu ga ojohupe. Ojihe jate ga ndekoi ji po ti jara'ga hohe nehē javo. Ojipe'ape'a

ga jara'ga hugwi ndokwahavihu ga javo. Ndojihe'ara'javi ga jara'ga ndehe gwemimbo'ea rehe. ²¹ Opota pota ga ojohugwi. Heagwrygwyry ga toryva rerekouhrame. Ojipejipea ko gandekote'varuhua no nanongara jitehe. Amombe'u ko ji pe me ikwehe. Kiro ji imombe'ua'javi a'ero. Nanongara'ga po ti Tupana'gareheve'ga rui nehē.

²² Emo Tupana'ga ra'uva nhande pojykarame ko nhande nanongara'ga atyvi. Tiarō hete nhande ojipe'ga. Nhanderory nhande a'ero. A'reki Tupana'ga ra'uva nhande mbohoryory nhande rerekovo. U katu nhandepy'a. Xanhimomirana nhande avuirama ojipe'ga ndekote'varuhurame nhande ve. Timombyry nhande ga pe. Nhandepyry tuhē nhande. Jara'ga ojiko nhande rehe. Nahā nhande rekoi Tupana'ga ra'uva nhande pojykarame. ²³ Nhanenhyrō nhande jara'ga pe. Nhande ndiakoa'javi nhandepy'ate'varuhua remimbotaruhua rupi. Aheremimbo'ea nomovahī nanongara'ga! ²⁴ Jesus Cristo'gareheve'a'ero gwaramo nhande ei: Ndiakoa'javi nhande nhandepy'ate'varuhua remimbotarimova'ea rupi. ²⁵ Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporoğita pyahu nhande rerekovo. Xako po ti gara'uva remimbotarimova'ea rupi a'ero hamo. ²⁶ Xanhimboheteyme ti, ji po ti jara'ga hohe nehē javo. Xanhimyrōyme ti ga ndehe no.

6

Pejopokopoko ti

¹ Nhiirū, nahā po pe ndekoi penhirū'ga pavēi hamo ikwahavame garekote'varuhua hamo. Pendekorame Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe penhi'inhyrō ti ga pe a'ero ga mongokatua'java. Pejapyaka katu ti pejihe tapembopogweyme ti garekote'varuhua rehe nehē no. ² Pejopokopoko ti a'ero jipi. Nahā po ti pe hendukatui Cristo'ga remimbo'ea nehē. ³ Kiroki ga onhimbohete tehe – ga onhimoandyandyi reki. ⁴ Pejapyaka katu ti pejeaporoğita rehe tahepia ti jirekokatua javo. Pendekokaturame, a'ea rehe po ti pe ndoryvamo a'ero ji ga hohe jave'ŷ. ⁵ Nhande retakwera'ja po xako katu jipi hamo.

⁶ Nhanembo'ehara'ga pe po nhande timondomondo pyryva'ea hamo ga nhanembo'embo'erame Cristo'ga nhi'iga rehe jipi.

⁷ Tapenhimoandyandyi ti pejikote'varuhua rehe. A'reki ahe nomoandyandyi Tupana'ga. Jukwaha reki nhande ve. Nhande itymame mbatara gwia jitehe po ti nhande jykyi a'ero nehē. Na jitehe nhande rekote'varuhurame ite'varuhu tuhē po ti nhande ve a'ero nehē. Tupana'ga po ti ombohahyuka nhande ve nehē. ⁸ Po ti nhande rekoi nhandepy'ate'varuhua remimbotarimova'ea rehe, a'ero po ti nhandepy'ate'varuhua jitehe nhanemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype nhande nomorame nehē. Po ti nhande rekoi Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe, a'ero po ti gara'uva jitehe nhande mongoi Tupana'ga pyri nehē. ⁹ Tiandekwerajyme ti nhanderekokatua rehe. Nhande jirokwaramo nhandekokatuavo jipi po ti oho nhande ve imombyryhava apiavo nehē. ¹⁰ Nhanderekoramē ga pavēi xako katu ti ga pe nhaporemo a'ero, ga pe kaitu Jesus'gareheve'ga pe.

Paulova'ea okwatija pa Galáciapeva'ea pe

¹¹ Jihi kiro akwatija jipovo pe me. Pehepia nhirembikwatijara. Hehanhuhūva'ea ji a'apo.

¹² Topomogita katu ti ji kiro a'ero. Cristo'ga omano yva rehe nhande repyga ikwehe. Nhande jikogame jate Cristo'ga rehe Tupana'ga ei pepyry pe

javo. Judeus'ga ki a'e te e'i: "Po ahe gwendu Moisésva'ea remimbo'eagwera hamo," ei judeus'ga. Nurā akoja'ga – kiroki ga oho pe pyri – ga pe kytiuka pota tohendu katu ti ga Moisésva'ea remimbo'eagwera a'ero javo. A'ea ga opota. A'ereki ga e'i ojohupe: "Nhande ga kytiukarame po ti judeus'ga nhimohemi nhande rehe nehē," ei ga. "Ndokote'varuhui po ti ga nhande ve a'ero nehē nhande Cristo'ga manoa mombe'urame nehē," ei ga. A'ea rehe jate ga e'i hete pe me pejikytiuka javo. ¹³ "Pejikytiuka ti hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera," e'i tehe ga pe me. Ga vehevi ki a'e te nohendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera no. Ga opota tehe pekytiukara. Pe kytiukarame po ti ga nhimboheteuhui a'ea rehe nehē ore tuhē ga kytiuka javo nehē.

¹⁴ Ji ki a'e te nanhimbohetei. Jesus Cristo'ga jate ji ambohete nhandepojykaharete'ga. A'ereki ga omano yva rehe nhande repyga. A'ero jijikoga gwaramo Cristo'ga rehe kiro ji ndakoa'javi vyvakotyve'ga ndeaporogita rehe. Na jitehe – kiroki ga oko vyvakotyve'ga ndeaporogita rehe – ga ndakoa'javi jireaporogita rehe no. ¹⁵ Tupana'ga nde'i reki pyry nhande kytirame. Ga nde'i pyry nhande kytie'ymame. Nhande reaporogitapyahurame, a'ea pe Tupana'ga e'i pyry.

¹⁶ Kiroki ga gwendu katu a'ea nhiremimbo'ea rehe okovo – Tupana'ga ti tonogatu gapy'a. Toporogwety ti ga ga no. Ojiheve'ga nhaporemo ti ga toporogwety.

¹⁷ Kiro ji ei a'ero: Tanhimomyinha'javyme ti ga onhi'iteheavo. A'ereki Jesus'ga ko jipojykaharete'ga. Jukwaha reki a'ea. A'ereki jukwaha ika'ēagwera jira'oa rehe. A'ereki ji Jesus'ga mombe'umbe'urame ojipe'ga jigwarai ji rehe ji nupanupamo.

¹⁸ Nhiirũ, Jesus Cristo'ga tomomyry pe me nhandepojykaharete'ga. Na tuhē. Amém.

PAULOVA'EA OMOMBE'U ÉFESOPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Efésios

¹ Jihi ko Pauloramo Jesus Cristo'ga moirūharamo jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki nahā Tupana'ga opota.

Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me. Pe ko Tupana'ga remimo'ēharamo. Ndapepohiri pe Cristo Jesus'ga hugwi pejikovo gareheva'ero jipi. Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me – perope cidade de Éfeso pe.

² Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomombyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatutū ti ga pepy'a, a'e ji.

Tupana'ga pyry hete nhande ve

³ Timbohete ti Tupana'ga! Ga ko nhandepojykaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga. Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhuhete'ga no.

Ymyahū yvaga hugwi Tupana'ga omondo gwa'uvapyryva nhande pyri imombyryva nhande ve. Nhande jikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi a'ea imombyryparavuhupavi nhande ve.

⁴ A'ereki ymyahū yvya apoa renonde yvaga apoa renonde Tupana'ga e'i: “Tammombyry ti ji ga pe nehē,” ei ga. A'ea rupi ga nhande mbojikoty'aruka Cristo'ga pavēi. Nahā ga nhande mo'emo'ēi ojive.

“Toko pyry ti ga okote'varuhue'yma tuhē jirovai pyteri pe ji arōheteavo nehē,” ei Tupana'ga nhande mo'emo'eamo.

⁵ A'ereki ymyahū ga e'i ojapyakavo nhande rehe: “Amboja'oja'o ti ji ga jijive toko ti ga jira'yramo upa ji pyri nehē Jesus Cristo'ga manoro gwaramo ga ndepyga nehē,” ei ga.

“Nanongara ji apota,” ei ga.

⁶ Nahā ymyahū ga pyryvamo nhande ve nhande mo'emo'eamo nhande mongovo gwa'yramo tanhimboheteuka ti ga pe jipyryva katukaturo gwaramo ga pe javo.

Tupana'ga pyryhetero nhande ve nhande jikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi Tupana'ga remia'nguhete'ga pavēi.

⁷ Gwekoa reka'vogukaro gwaramo omanomo Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi. Nurā Tupana'ga ndokwahava'javi nhanderekote'varuhua imombo.

Nahā Tupana'ga pyrykatukaturo.

⁸ Nahā ga pyryhetero nhande ve ikwahapava onhimombaragwahava.

⁹ Gwemimbotarimova'ea gwembiepiukaripyre'yma ga ikwahavukari reki nhande ve.

A'ereki ga okwahavuka pota hete nhande ve. E'i ga: “Nahanahā ti nehē ji Cristo'ga mondoro gwaramo ga pyri nehē,” ei ga.

¹⁰ “Aerē mbapava koty ti pyry ji ve ji ga mongopavi Cristo'ga nhi'iga rupi yvagipeve'ga vyvakotyve'ga ndeheve nehē. Nahā ti ga gapojykaharete'ga nehē, ei ga.

Cristo'ga nhi'iga rupi ti ji imongopavi yvagipeva'ea vyvakotyva'ea reheve nehē. Nahā ti ga a'ea pojykaharete'ga nehē no.

Nahā ti Cristo'ga rekoi tuhē huvihavuhuhetero mbatera nhaporemō ipojykaharetero ga nhaporemō gapojykaharetero nehē no,” ei Tupana'ga.

¹¹ Ore jikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi Tupana'ga pyryhetero ore ve. Aerē ti ga ore mongoi ojipyri ore mombytavo avuirama nehē no.

A'ereki ymyahũ Tupana'ga omongo pa gwemimbotarimova'ea rehe. A'ea rupi ga ojapyaka ore rehe no. Heaporogita ga ore mo'emo'eamo ojive javo hako. E'i ga:

12 “Tanhimboheteuka ti ga pe jikatukaturu gwaramo – kiroki ga ojikogypy Cristo'ga rehe,” ei ga hako. Na tuhẽ. A'ereki Tupana'ga ojapyaka ypy gweaporogitaro.

Aerẽ te ga imongopavi gwemimbotarimova'ea rehe. Orojikogypy ore Cristo'ga rehe.

13 Ymyaĩ pejiko pe Cristo'ga rehe no henduvame Cristo'ga mombe'ua a'itituhẽva'ea.

Ga e'i pe me: “Pejiko ti Cristo'ga rehe imomboruka ga pe pejekote'varuhua,” ei ga pe me.

Cristo'ga pavẽi pe jikoty'aro gwaramo Tupana'ga imondoi gwa'uvapyryva imombytavo pe pyri no pejikogame Cristo'ga rehe.

A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i: “Amondo ti ji jira'uvapyryva ga pyri ga pojkauka jijive nehẽ – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe. Jukwaha a a'ero nhirembipojyka nehẽ.” A'ea Tupana'ga ei gwa'uvapyryva mondovo pe pyri.

14 Pyryva'ea gwa'uvapyryva ga imondoi nhande ve kiro. Nurã nhande ei ikwahava javo: Tupana'ga ti imombyryhetei nhande ve nhande pokoguka nhande mbopiro'yuka nhanderekote'varuhua hugwi nehẽ.

Ojipyri ti ga nhande rerohoukari nhande mombytavo avuirama nehẽ toko ti ga jireheva'ero javo, xa'e nhande ikwahava.

Pyry hete ga nhande ve gwa'uvapyryva mondovo nhande pyri tanhimboheteuka ti ga pe jikatukaturu gwaramo javo.

Paulova'ea onhi'ĩ Tupana'ga pe Éfesopeva'ea repyga

15-16 Nurã jihi no, nhinhi'igame Tupana'ga pe ji nanhi'imbigi ga pe pe ndepyga.

–Ndepyry hete nde, a'e ji Tupana'ga pe. A'ereki nde erembojiko Éfesopeve'ga Jesus'ga rehe ga pokoga. Emombyry ti ga pe, a'e ji ga pe jipi.

A'ereki ojipe'ga pe mombe'u ji ve. “Éfesopeve'ga ojiko hete Jesus'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe ikwehe,” ei ga ji ve. “Oarõ hete ga Tupana'ga remimo'ẽhara'ga nhaporemõ,” ei ga pe mombe'gwovo.

17 Tupana'ga ko nhandepojykaharete'ga ruvihavuhete'ga Jesus Cristo'ga ruvihavuhete'ga. Gaha timbohete! A'ereki ga pyry katu katu nhandervete'ga. Ga pe ji ei pe ndepyga jipi:

–Ekwahaheteuka ti Éfesopeve'ga pe nahanahã ji rekoï javo. Ndera'uva ti tombo'e ga nde rehe nde monhimombaragwahavuka ga pe. Ndera'uva ti tanderepiuka ga pe ga mboheaporogitakuavo nahanahã Tupana'ga rekoï javo, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

18 Ga pe ji ei:

–A'ero ti gweaporogitakatuheterame Éfesopeve'ga ikwahavi oyvyteri pe nehẽ. Nurã ti ga ei nehẽ: “Pyry hete ti nhande ve nehẽ. A'ereki Tupana'ga e'i opyryvamo nhande ve: 'Tuhu ti ga upa avuirama ji pyri nehẽ,' ei Tupana'ga nhande ve.”

–Nahã ti ga ei ojikhoheteavo nde rehe gworygworyvamo nehẽ, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

Ga pe ji ei:

–Gweaporogitakatuheterame ti Éfesopeve'ga ikwahavi neremimbokatukatua ojive, a'e ji. Nurã ti ga ei nehẽ: “Yvagi pe ti ikatu katu nhande ve nhaporemõ nehẽ Jesus'gareheva'ero nhande rekoro gwaramo. Tupana'ga

ti nhande mongoi ojipyri jara'ga ndeheve nehê no gwemimo'êhara'ga. Ga pyri ti nhande rukatui ga pavêi avuirama nehê," e'i ti ga ikwahava nehê, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. Nahâ ti ejikwahavuka Êfesopeve'ga pe, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

¹⁹ Ga pe ji ei:

—Gweaporogitakatuheterame ti Êfesopeve'ga ikwahavi ndepopoakahete-hetea nehê. A'ea nde hepiukari ji ve ga pe nhaporemô no - kiroki ga ojiko nde rehe. Nurâ ore ei: Ndepopoakaheteavo gwaramo ti nde ore pokogi nehê no. A'ea ore ei, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

²⁰ A'ereki Tupana'ga opopoakara pyvô Cristo'ga mbogwerava'ja omanove'ga hugwi. Opopoakara pyvô jitehe ga Cristo'ga rohero ojipyri ga mboapyga ojohukoty rûi ga mongovo toko ti ga huvihavuhuhetero yvagi pe okovo nhimoirûharamo javo. Nahâ opopoakahetea pyvô Tupana'ga imombyryvi Cristo'ga pe. Na jitehe ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve opopoakahetea pyvô nehê no.

²¹ Yvaga pype hete Tupana'ga omongo Cristo'ga ojohukoty rûi. Koji'i hete tuhê Cristo'ga popoakaramo ojipe'ga hohe pa a'ero. Ipopoaka hete ranuhû ga a'ero ipopoakaheteve'ga hohe pa ipopoakaheteve'gandehave'ga hohe pa no ganduvihava'ga hohe pa no ganduviha'vi'ga hohe pa no. Ga nhaporemô omomondouka ojipe'ga gwemimbotarimova'ea rehe agwamo. Aerê ti ga ga mondomondouka nehê no. Ga hohe pa Cristo'ga ipopoaka ojipe'ga hohe pa nhaporemô no.

²² Tupana'ga ga mongopavukari yvagipeve'ga nhaporemô vvyakotyve'ga nhaporemô Cristo'ga nhi'iga rupi ga ko gâpojkaharetero javo. Tupana'ga imongopavukari yvagipeve'ga nhaporemô vvyakotyve'ga nhaporemô Cristo'ga nhi'iga rupi ga ko a'ea pojkaharetero javo. Cristo'ga rekorame ipoijkaharetero gâpojkaharetero Tupana'ga ga mongoi gâpojkaharetero - kiroki ga ojiko ga rehe onhimonono'ono'oga jipi tihendu Tupana'ga nhi'iga javo. Nahâ Tupana'ga ga mongoi ga'akagamo tomongo ti ga ga gwemimbotarimova'ea rehe javo.

²³ Ga pe ji ei: Cristo'ga ra'oa. A'ereki gaha ga poko ga monhimomiranambava ga mbopopoaka imombyrypava ga pe okovo ga pyri. Nahâ ga ga pojkapavi ohyghapava ga ndehe jipi. Yvagipeve'ga vvyakotyve'ga ga ipoijkapavi ohyghapava hehe jipi no. Yvagipeve'ga vvyakotyve'ga ga ga pojkapavi ohyghapava ga ndehe jipi no.

2

Tupana'ga ombopyahu nhandereaporogita

¹ Pehe, myma'ĩ pendeaporogita Tupana'ga nombopyahui ve. A'ero Tupana'ga pe pe ndekoi omanove'ga ja. A'ereki ga e'i: "Ji ve ko ga ambotehea imombigukare'yma gwaramo gweaporogitatirua'hû. Ji ndajikoty'ari ga pavêi a'ero. A'ereki ga oko nhiremimbotarimova'ea rehe rûi okote'varuhuavo," ei Tupana'ga pe mombe'gwovo.

² Ga oko te'varuhu jipi avove'ga nhaporemô vvyakotyve'ga. Ymya'ĩ nane'yimi pe ndekote'varuhui ga pavêi pejikovo ganduvihavuhu ga nhi'iga rupi Satanás'ga nhi'iga rupi - kiroki ga u yvatea gwyrri okovo yvatea gwyrripeve'ga nduvihavuhuro no. Ga ko oko ite'varuhuve'ga ndaha'oive'ga. Ndapekoa'javi ganhi'iga rupi agwamo. Jara'ga reki oko ga rupi agwamo Tupana'ga nhi'iga rendukatue'yma.

³ Ymya'ĩ nhande nhaporemô xako ga ja nhandekote'vapotaruhuavo nhandekovo nhaneremimbotarimova'ea rehe. Ymya'ĩ tirua'hû nhandereaporogita. Nhande japyakate'varuhui. Nane'yimi nhande rekote'varuhui.

Nurã Tupana'ga nhimonha'ngai nhande rehe kako. Na jitehe jara'ga ndehe ga nhimonha'ngai no.

⁴ Tupana'ga nhande arõ hete ranuhũ reki. Nurã ga nhande porogwety-hetei. ⁵ Emo nhandereaporogita tiruahũ reki. A'ea rupi ga pe nhande rekoí omanove'ga ja. Nhandereaporogita tiruahũrame ga nhandereaporogita mbopyahui reki nhande arõheteavo gwaramo. Ymyahũ Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui. Opyryhetero gwaramo Tupana'ga imombopaheteukari pendekote'varuhua pejikogame ga rehe.

⁶ Ymyahũ Tupana'ga Cristo Jesus'ga mbogweravi gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Cristo Jesus'ga pavêi nhande jikoty'aro gwaramo ga nhandereaporogita mbopyahui. A'ero ga nhandereaporogita mbuhuri yvagi pe ojipyri no. Ga nhandereaporogita mbopyahui toko ti ga huvihavamo Jesus'ga pavêi yvagi pe javo. Agwamo Cristo Jesus'ga apygi Tupana'ga pyri yvagi pe okovo huvihavamo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga Cristo Jesus'ga mbuhu ojipyri imombyrymbyryva ga pe. Cristo Jesus'ga pavêi nhande jikoty'aro gwaramo Tupana'ga na jitehe imombyryvi nhande ve no ga moirũuka. ⁷ Nahã ti Tupana'ga hepiukari opyrykatukatia nhande ve avuirama nehẽ Cristo Jesus'ga manoro gwaramo nhande repyga.

⁸ A'ereki opyryhetero gwaramo Tupana'ga pendekote'varuhua mombo pa hete pe jikoheterame Cristo Jesus'ga rehe. Pe rui pemombo pejikote'varuhua pejihugwi. Tupana'ga reki omombo imombyrypota pe me ipotaro gwaramo. Nurã ji ei: Omombyry tehe ga pe me. ⁹ Aherekokatua kwepyga gwaramo rui Tupana'ga imombyryvi ahe ve. A'ereki ga e'i: "Te'iyme ti ga: 'Ji pyryro gwaramo Tupana'ga imombyryvi ji ve.' A'ea ti ga te'iyme. Tonhimboheteyme ti ga a'ero," ei Tupana'ga. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga nhande mombyry. Cristo Jesus'ga pavêi nhande jikoty'aro gwaramo Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui toko katu ti ga a'ero ojipe'ga pokoga javo. A'ereki ymyahũ nhandereaporogita mbopyahua renonde Tupana'ga e'i: "Nahanahã ti ga toko katu jipi ojipe'ga pokoga nehẽ," ei ga.

Ojo'ja hete nhandereaporogita

¹¹ Pekwahava'ja ti a'ero. Ymyaĩ jukwaha hete pe ndekoi judeus'garũiva'ero Tupana'gareheve'garũiva'ero. Judeusramo ore orokytiuka orerakwanhapira ore ko Tupana'gareheve'ero javo. A'ea rupi oro'e te'varuhu ore pe me a'ero ojikytiukare'ỹve'ga.

¹² Pekwahava'ja ti. Ymyaĩ pe ndapekoi Cristo'gareheve'ero pejikovo oreirũ'garũiva'ero. Peko pe orere'yja'ga rui israelitas'ga nde'yja'garũiva'ea judeus'ga nde'yja'garũiva'ea. A'ereki pe ko ambotehea Tupana'ga pe. A'ero Tupana'ga nde'i pe me: "Tamombyry ti ji pe me." A'ea rui Tupana'ga ei pe me. Nurã pe ndape'e'i: "Aerẽ ti nhande hoi yvagi pe Tupana'ga pyri nhandejupa avuirama nehẽ." A'ea rui pe ei. Ndapekoi pe Tupana'gareheve'ero. Nahã pe ndekoi pejikovo okote'varuhuve'ga pyteri pe. ¹³ Na tuhẽ. Ymyaĩ irupeve'ga ja pe ndekoi Tupana'ga hugwi pejikovo gwaramo judeus'garũiva'ero. A'ereki ymyaĩ pe ndapejikoty'ari ga pavêi.

Agwamo reki pe ndekoi ira'agweve'ga ja Tupana'ga hugwi pejikoty'aro gwaramo Cristo Jesus'ga pavêi. Tupana'ga pavêi pe jikoty'ari kiro. A'ereki Cristo'ga gwekoa reka'voguka omanomo pe ndepyga. ¹⁴ A'ereki Jesus'ga nhandepy'a nogatu nhande jikoty'aro gwaramo onhipavêi.

Ymya judeusramo ore nopoarõhetei. Pe na jitehe judeus'garũiva'ero pe norearõhetei no. Nhanenhoarõe'yma ko hovapiahava ja nhandepyteri pe. Aerẽ Cristo'ga nhande monhoarõuka nhande mbohoryva'javi Tupana'ga rehe. Nahã ga nhande mbojogwerekokatuavo. Agwamo judeusramo

ore roryvamo pe ndehe. Na jitehe judeus'garũiva'ero pe ndoryvamo ore rehe. A'ero hovapiahava'java'ea ndogwerekoo'javi nhandepyteri pe. A'ereki nhanenhoarõ'e'yma opi nhande hugwi. ¹⁵ A'ereki Cristo'ga omombi nhande-jogwerekote'varuhua omanomo ġwaramo nhande repyga. A'ea rupi ga e'i: "Ndatekwawa'javi kiro Moisés'va'ea rembikwatijaragwera rehe," ei ga.

Aherembikwatijara e'i judeus'ga pe jate. Jesus'ga manoa renonde oron-himboheteavo judeusramo ore ei pe me judeus'garũiva'ea pe: Ore ve jate Tupana'ga onhi'i. Pe me rui ga onhi'i. Nahã ore ei ore ko pe hohe javo. A'ea rupi Moisés'va'ea rembikwatijara ko nhanemonhoarõ'e'ymukava'ea a'ero.

Aherembikwatijara rehe ndatekwawa'javi aġwamo. Judeus'va'ero ore jikogame Cristo'ga rehe ga orereaporoġita mbopyahui. Na jitehe Cristo'ga pendeaporoġita mbopyahui no pe jikogame ga rehe judeus'garũiva'ero. Nhandereaporoġita mbopyahurame ga nhandereaporoġita mbojo'javi a'ero. Nahã ga nhandepy'a noġatui nhande monhoarõ'heteuka. ¹⁶ Nahã yva rehe omanoro ġwaramo Cristo'ga nhandereaporoġita rerojijyi nhandereaporoġita mbopyahuavo. Omano ga yva rehe imombiga nhandejogwerekote'varuhua nhande mongovo oja'oro. "Nahã ti ji imombigi gandekote'varuhua Tupana'ga pe nehẽ no," ei ga.

¹⁷ Cristo'ga uhu yvya koty pyryva'ea mombe'gwovo. "Tanogatu ti judeus'garũive'ga py'a - kiroki ġa oko irupeve'ga ja Tupana'ga hugwi ga kwahave'yma ġwaramo," ei ga. "Tanogatu ti judeus'ga py'a no - kiroki ġa oko ira'agweve'ga ja Tupana'ga hugwi ga kwahava ġwaramo," ei Cristo'ga pyryva'ea mombe'gwovo pe me ore ve no.

Pe me ga ei, a'e ji. A'ereki pe peko judeus'garũiva'ero. Ore ve ga ei, a'e ji. A'ereki ore oroko judeus'va'ero. ¹⁸ Nhande ve nhaporemo ga ei, a'e ji. A'ereki Cristo'ga manoro ġwaramo nhande repyga Tupana'ga ra'uva tuhẽ nhande pojyka nhande nhaporemo. Gara'uva nhande pokoga ġwaramo nhande nhi'igi Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe.

¹⁹ A'ero judeus'garũiva'ero pe ndapekoa'javi ambotehero Tupana'ga pe kiro. Ga nde'ia'javi pe me: "Jigwyrive'va'ea rui pe ndekoi." A'ea rui ga ei pe me aġwamo. A'ereki aġwamo pe peko oreirũramo pejikovo Tupana'ga remimo'eħaramo ore javijitehe. Tupana'ga oko oreruvihavuhuhetero pendu-vihavuhuhetero no. Peko pe Tupana'ga re'yjamo.

²⁰ Jesus Cristo'ga moirũhara'ġa ojikogypy Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ġa pavẽi. Aerẽ pe jikogi Jesus Cristo'ga rehe no. Ga pe ji ei onga pyhykava. A'ereki ġa ojikogypy Cristo'ga rehe pejikoga renonde. Jesus Cristo'ga pe tuhẽ ji ei onga pyhykava ruvihava. A'ereki ga rehe nhande xajiko ġa pavẽi. ²¹ Ga pavẽi nhandejikoty'aro ġwaramo nhande nhaporemo xajogwerekote katu katu nhandepyrypyryvamo tu katu ti Tupana'ga nhandepyteri pe jipi javo. Nahã ko nhande Tupana'ga rongapyyryva ja gambohetehava ja nhandejikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavẽi nhandepojykaharete'ga pavẽi. ²² Na jitehe ga pavẽi pe jikoty'aro ġwaramo pehe Tupana'ga ra'uva pe mbojogwerekote katu katu pe mombrymbyryva pe pyri ti Tupana'ga ruvi jipi javo.

3

Paulova'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga judeus'garũiva'ea pe

¹ Jihi ko ako cadeia pype kiro. A'ereki ji aporavyky Jesus Cristo'ga pe ga mombe'gwovo pe me judeus'garũiva'ea pe Cristo'ga omano pe ndepyga javo. Nurã ojipe'ga ji mongi cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga Cristo'ga judeus'garũive'ga pe javo.

² Pekwaha po pe Tupana'ga eagwera ji ve. Ymya Tupana'ga ei ji ve: "Eho eporavykyavo pyryva'ea mombe'gwovo Cristo'ga mombe'gwovo judeus'garūive'ga pe. Tokwaha ti ga jipyryva ojive," ei Tupana'ga ji ve. ³ A'ero ga hepiukari ji ve ikwahavuka ji ve gwembiepiukari pyre'yma. Tupana'ga rembiepiukara mombe'gwovo ji akwatija'ri pe me oji'i. ⁴ Imonhi'igame nhirembikwatijara po ti jukwaha pe me nhirembikwahava nehē. A'ereki Tupana'ga okwahavuka ji ve gwembiepiukari pyre'yma Cristo'ga mombe'gwovo.

⁵ Ymyahū Tupana'ga ndokwahakatuukari ahe ve gwembiepiukari pyre'yma. A'gwamo reki ga ikwahaheteukari pyryve'ga pe - kiroki ga oporavyky katu ga pe ganhi'iga mombe'uhara'ga Cristo'ga moirūhara'ga pavēi. Tupana'ga gwa'uva mondoi ga pyri tohepiuka ti jira'uva ga pe nhirembiepiukari pyre'yma javo.

⁶ A'ero Tupana'ga ra'uva i'ei: "Judeus'garūive'ga ti tuhu yvagi pe upa Tupana'ga pyri avuirama nehē judeus'ga pavēi nehē," e'i Tupana'ga ra'uva. "Ga nhaporemō oko gareheve'ga Cristo Jesus'ga ra'oa. A'ero nahanahā ga imombyryvi ga pe judeus'garūive'ga pe judeus'ga pe no Cristo Jesus'ga manoro gwaramo ga ndepyga. A'ereki pyryva'ea mombe'ua renduva ga jikogi ga rehe. A'ero ga imombori gande'kote'varuhua ga hugwi ga pojy'kavo." Nahā Tupana'ga ra'uva i'ei ikwahavuka Tupana'ga rembiepiukari pyre'yma pyryva'ea kwahavuka ganhi'iga mombe'uhara'ga pe Cristo'ga moirūhara'ga pe no.

⁷ Pyryva'ea pe Cristo'ga mombe'ua pe Tupana'ga ei ji ve: "Paulo, emombe'u ti Cristo'ga judeus'garūive'ga pe. Nahā ti eporavyky ji ve," ei ga. A'ero ga ji mbopopoakari opopoakara pyvō toporavyky katu ti ga ji ve javo. Opyryhetero gwaramo ji ve ga ji mongoi toko ti ga Cristo'ga mombe'uharamo javo.

⁸ Jihi reki Jesus'gareheve'ga gwyre'i'i pa garemimo'ehara'ga gwyre'i'i pa ji rekotehei! Ji ve reki Tupana'ga pyryhetero emombe'u ti Cristo'ga pyrykatukatua judeus'garūive'ga pe javo. Manameuhū ti nhande ikwahapavi Cristo'ga pyrykatukatua! Ndikwahapavi po ti nehē! ⁹ Jypya Tupana'ga oapo pa hako. A'ea rupi ga ndohepiukari gwemimbotarimova'ea. A'ereki ga nomombe'ukatui Jesus Cristo'ga hako. A'gwamo ji ve Tupana'ga ei opyryhetero: "Ekwahavuka ti ga pe nhaporemō nhiremimbotarimova'ea nhirembiepiukari pyre'yma," ei ga.

¹⁰ Takwahavuka ti ji Cristo'gareheve'ga pe a'ero. Tohepiuka ti ga a'gwamo Tupana'ga rembikwahaparava ipopoakaheteve'ga pe ipopoakaheteve'gandeheve'ga pe no - kiroki ipopoakaheteve'ga omondondouka ojipe'ga gwemimbotarimova'ea rehe yvagi pe ipopoakaheteve'gandeheve'ga pavēi. ¹¹ A'ereki ymyahū Tupana'ga heaporogita ypy hako. A'ero ga ei: "Omanomo gwaramo ti Cristo Jesus'ga gaopojykaharetero ojiheve'ga mbojikogukari ojihe ga nderua ji pyri nehē," ei Tupana'ga ojapyakaypyavo gweaporogitaro.

¹² Nurā nhandejikoty'aro gwaramo Cristo Jesus'ga pavēi nhande ndipojihuvi. A'ereki nhande xa'e: Tupana'ga ko nhande rendu pota nhande arōheteavo. Nhande nhi'igi Tupana'ga pe a'ero nhandejikoga gwaramo Cristo'ga rehe.

¹³ Nurā ji ei pe me: Tapene'ouhū; pejikyhyjie'yma hahyrame ji ve ji pe ndepyga gwaramo. A'ereki ga ji mongi cadeia pype ji Cristo'ga mombe'urame pe me judeus'garūiva'ea pe. Hahyrame ji ve ojipe'ga e'i: "Paulo'ga Efeso'peve'ga arōhetei," ei ga pe mboheteavo. Pejoryjory ti a'ero!

Cristo'ga nhande arō hete

¹⁴ Jijapyakaramé Tupana'ga pyryva rehe ji renypy'andurugi Jesus Cristo'ga ruva'ga rovai pyteri pe nhandepojykaharete'ga ruva'ga rovai pyteri pe nhinhi'iga ga pe pe ndepyya a'ero. ¹⁵ Ga pe gareheve'ga nhaporemo ei apina'ga. Nahã ga ei - kiroki ga yvagi pe, kiroki ga yvya koty no. A'ereki Tupana'ga oko ganduvete'ga. ¹⁶ Ji nhi'igi Tupana'ga pe pe ndepyya. A'ero ji ei ga pe:

—Ndera'uva tombopopoaka Éfesopeve'ga ndeaporogita ga mbokatuavo toko katu ti ga javo. Nahã ti nde ga pokoheteuka nehê. A'ereki nde ndepopoaka hete epyryhetero ekatukaturu. ¹⁷ Gandeaporogita popoakaramé ti Cristo'ga ga pojkai jipi a'ero. A'ereki ga ojiko ga rehe, a'e ji Tupana'ga pe.

—A'ero nane'ymi ti ga vy'ari jipi nde rehe nehê Cristo'ga rehe no ojogwehe nehê no. Oko katu ti ga nde arôheteavo Cristo'ga arôheteavo no onhoarôheteavo nehê no. Noarôhetepigi ti ga nehê, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyya. ¹⁸ Onhoarôheterame ti ga ikwahavi Tupana'ga remimo'êhara'ga pavêi nhaporemo nehê Cristo'ga nhande arô hete javo. “Nane'ymi ga nhande arô hete,” e'i ti ga ojohupe nehê. “Nhande nhaporemo ga nhande arô katu katu!” Nahã ti ga ei onhimomby'avo ikwahava oyvyteri pe nehê, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyya. Onhoarôheterame ti ga ikwahakwahavi.

¹⁹ —Ga ti e'i jitehe a'ero nehê: “Ndikwahapavi reki nhande nahanahã Cristo'ga nhande arô hete javo. A'ereki tegwete ahereaporogitapava hehe Cristo'ga ahe arôheteranuhuro gwaramo,” e'i ti ga nehê, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyya. Cristo'ga remiarôhetea kwahaheterame tuhê ti nde javijitehe ga ndekoi. Ndepyryva ti ga herekopavi nehê, a'e ji Tupana'ga pe. A'ea pa ji apota ga pe, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyya.

²⁰ Po nhande nhi'igi Tupana'ga pe nahanahã ti emombyry ore ve javo, koji'i hete tuhê po ti ga imombyryhetei nhande ve nehê. Po nhande japyakai nahanahã ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve javo, koji'i hete tuhê po ti ga imombyryhetei opyryhetero nhande ve nehê. Nahã ga pyryhetero nhande ve opopoakara pyvô. Opopoakara pyvô ga nhande pojkai nhandeaporogita mbopopoaka. ²¹ Kiro ji ei ga pe a'ero:

—Tanemboukwaha ti Cristo Jesus'gareheve'ga. Tanemboukwaha ti ga nde kwahavuka ndepyyva kwahavuka no ndepopoakara kwahavuka no. Cristo Jesus'ga rembipojkaro gwaramo ti ga tanemboukwaha avuirama nehê. Na tuhê! Amém! a'e ji Tupana'ga pe.

4

Cristo'gareheva'ero ti pejogwereco katu

¹ Nurã ji ei pe me jitekovo cadeia pype nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo gwaramo. A'e ji pe me: Tupana'ga pe mo'emo'ê toko ti ga Cristo'ga arehe'ero okokatuavo javo. Nurã ti nane'ymi peko katu pejikovo garemimbotarimova'ea rehe, a'e hete ji pe me. ² Tapenhimbohetei'i'i ti. Penhimogatyromba ti. Penhimomirana ti penhimonha'ngae'yma pejogwerekokatuavo penhoarôheteavo. ³ Tupana'ga ra'uva pe pojkai pendeaporogita mbojo'java pe monhoarôheteavo. Nane'ymi ti pejirokwa pejogwerekokatuavo a'ero inogatuavo pejopy'a penhimonha'ngae'yma pejogwehe. A'ea ti pepota hete. Nahã ti pendeaporogita ndojirojijyi imbojovyre'yma ojogwehe nehê. A'ea nhaporemo ji ehetei pe me.

⁴ Cristo'gareheva'ero nhande nhaporemo ko Cristo'ga ra'oa. Ojipejiva'ea jate reki ko gara'ea. Nhande nhaporemo Tupana'ga ra'uva nhande pojkai. Ojipejiva'ea jate reki ko gara'uva. Nhande nhaporemo ti Cristo'ga nhande reroho yvagi pe nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehê Tupana'ga

nhande mo'emo'eamo gwaramo ojive. A'ea rehe jate ko nhande nhaporemoxanhimbovy'a.

⁵ Nhande nhaporemoxako Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Ojipeji jate reki ko nhandepojykaharete'ga Cristo'ga. Ga rehe jate nhande nhaporemoxajiko. Nhande nhaporemoxnhande nhimobatizaukarame nhande xa'e: Jesus Cristo'ga omano nhande ve nhandereaporogitatiruahua mombiga nhandereaporogita mbopyahuavo no nhande jikogame ga rehe. A'ea pe jate nhande nhaporemoxa'e nhandenhimobatizauka.

⁶ Nhande nhaporemoxa'e Tupana'ga pe nhanderuvihavuhuhete'ga. Ga pe nhande nhaporemoxa'e nhanderuvete'ga. Ojipeji jate ko Tupana'ga. Gaha ipopoaka ojipe'ga hohe pa. Nane'ymi ga oko yvya koty yvaga koty no ipojykapava. Ga nhande pojyka nhande nhaporemox.

⁷ Nhande nanenani Cristo'ga pyryhetero imbhua pyryva'ea nhande ve nhande mbokarakatuuka nahã ti pe ojipe'ga pokogi javo. Gwemimbotarimova'ea rehe ga reko nahanahã ji pe mbokarakatuuka javo. ⁸ A'ea mombegwovo Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

“Ojiupirame yvate ga gwembipyhyhara'ga nderohoi ojupi ojiovia. A'ea rupi ga imondoi pyryva'ea vvyakotyve'ga pe,” e'i Tupana'ga rembikwatijarukara hako.

⁹ “Ojiupi ga yvate,” e'i. Nurã nhande ikwahavi gajyvypyagwera yvatea hugwi. A'ereki ojiupia renonde ga oji yvya koty ogwovo omanove'ga gwyri pe. ¹⁰ Kiroki ga oji Cristo'ga - gaha ojiupi yvate a'ero ogwovo yvaga aherovai nhaporemoxokovo nhandepojykaharete'ga. “Tako ti ji vvyakotyva'ea pyri nanani vvyakotyve'ga pyri nanani no vvagipeva'ea pyri nanani no vvagipeve'ga pyri nanani no,” e'i Cristo'ga ojiyva. A'ea ga ei ojiupia no.

¹¹ A'ero ga imondoi pyryva'ea vvyakotyve'ga pe opyryhetero javo jara'ga pe: “Peko ti nhimoiruharamo pejigwovo ji mombegwovo hajiheve'ga pe,” e'i Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Peko ti Tupana'ga nhi'iga mombegwovamoxnahanahã Tupana'ga ei pe me javo ga pe,” e'i Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Peropero ti peho pyryva'ea mombegwovo ji mombegwovo ga pe ga mbojikoguka ji rehe,” e'i Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Pehepia katu ti ga pokoga - kiroki ga ojiko ji rehe. Pembo'e katu ti ga nhinhi'iga rehe no,” e'i Cristo'ga.

¹² A'ea rupi ga ei: “A'ea ji ei pe me. A'ero ti pe nhombopopoakaakari penhomongokatukatuavo penhomboavujikwea nehẽ. A'ero ti pe poravykykwahavi Tupana'ga pe pejopokopokoga Tupana'ga remimbotarimova'ea kwahapavuka pejohupe nehẽ. A'ero ti pe pejogwereco katu pejikoheteavo Tupana'ga rehe pejikokatuvavo nehẽ,” e'i ga. “A'ereki jira'oa a'e ji pe me,” e'i Cristo'ga.

¹³ A'ero tuhẽ ti ojo'ja nhande jikohetei Tupana'ga rehe nehẽ. Nhande ojo'ja Tupana'ga ra'ya'ga kwahahetei nehẽ no. A'ero ti nhande nhimbovyvyri nhandereaporogitapyryvamo nehẽ. A'ero ti Cristo'ga javijitehe nhande rekokatui nhandepiryvamo nehẽ.

¹⁴ Nurã ti nhande ndiakoa'javi tayri'ga ja nehẽ. Tayri'ga gwerojijijiji'iuhu ojeaporogita jipi ojipe'ga ega'erame ga pe. Na jitehe po ojipe'ga ega'ei nhande ve no. Ojapyakavo tehe ga nhande mbo'e'i gweaporogitate'varuhuavo nhande moandyandyipota o'mbero nehẽ. Nhanderekoa'jave'ymame tayri'ga ja ti nhande nianhimbo'eukari ga pe nhaporemoxnehẽ. Ndirojijyjukara'jara'javi ti nhandereaporogita nehẽ.

¹⁵ Xanhi'igatu ti nhande a'ero a'itituhẽva'ea mombegwovo nhandenhoaroheteavo nehẽ. A'ero koji' ti nhande reko Cristo'ga ja nhandejikoty'a ga pavẽi nhandekovo ganhi'iga rupi nhaporemoxnehẽ. A'ereki ga pe nhande

xa'e nhandeakağa. ¹⁶ A'ereki ga tuhê ko nhandepojykaharetea. Cristo'ga ra'oa xa'e nhande nhandejive nhandejikoga Cristo'ga rehe. Gaha nhande mohigatui nhande mbojogwerekokatuavo nhande retakwera'ja. Okovo gwemimbotarimova'ea rupi ga nhande mboparavykparavuhui nhande mbojopokoga. Nahã ti koji'i nhande nhombopopoakari nhandenhombojikoga Tupana'ga rehe nhandenhoarôheteavo nhandenhomombyrymbyryva nehê.

Ipyahu nhandeaporogita

¹⁷ Nurã nhandepojykaharete'ga pavêi jijikoty'aro gwaramo ji ehetei pe me: Pepohi ti pejikoagwera hugwi. Peko ti peje'yja'ğa ja rui judeus'garüive'ğa ja rui - kiroki ğa ndojikogi Cristo'ga rehe. A'ereki ğa heaporogita tehe okovo jipi.

¹⁸ Satanás'ga ndokwahavukari ğa pe gandeaporogita mbopyahuukare'yma Tupana'ga pe. Ypytunahivareheve'ğajava'ero ko ğa ndekoi a'ero. Ga ndokwahavi Tupana'ga. A'ereki ğa ndokwahapotari ga. ¹⁹ Nurã ovytyeri pe ğa ndapyryvi. A'ereki ğa ojipokwaha Tupana'ga kwahapotare'yma rehe. A'ero ğa nhikwava'egi okote'varuhua pe oakwahave'yma. Gwerekoga gwembireko'garüive'ğa no ğa nderekote'varuhua. Nahanahã ğa ndekote'vate'varuhupavi okote'varuhupotapa.

²⁰ Pehe reki nhangara rehe rui pe nhimbo'ei pejikogirê Cristo'ga rehe. Cristo'ga rehe pe penhimbo'e. Ga oko katu hete. ²¹ Pehendu pe Jesus'ga mombe'ua ğa ga mombe'urame pe me. Ga pe mbo'ei a'itituhêva'ea rehe ikwahavuka pe me nahanahã Jesus'ga oko javo.

²² Gamombe'ua renduvame pe ikwahavi javo: "Xapohi ti nhandeaporogitaymyana hugwi. A'ereki nhandereaporogitatiruahürame nhande xako te'vate'varuhu nhandenhi-moandyandyita nhanderembipotate'varuhuro gwaramo," pe'e pe ikwahava. ²³ "Timbopyahuukara'jara'ja ti nhandereaporogita. A'ero pyryva'ea rehe ti nhande japyakai nehê," pe'e pe ikwahava.

²⁴ "Xanhimboheaporogitapyahuukari ti Tupana'ga pe hendukatuavo ganhi'iga. Nhandereaporogita mbopyahurame ti Tupana'ga nhande mongo katu nhande mombyryva nhande mongovo oji'ja nehê," pe'e pe. "Ga nhande mombyryvame ti nhande rekoi a'itituhêva'ea rehe nehê." A'ea pe'e pe ikwahava pejikoga ga rehe gamombe'ua renduvame.

²⁵ Nurã ti tape'mbea'javi. Pe napenani ti penhi'igatu pejikotyve'ğa pe a'itituhêva'ea mombe'gwovo. A'ereki nhande ko nhandejogwe'yjava'ea Cristo'ga pavêi nhandejikoty'aro gwaramo. ²⁶ Penhimonha'ngarame ti tapekote'varuhui. Ypytuna renonde ti penhimonha'ngapi.

²⁷ Penhimonha'ngapige'ymame kotihî ti Diabo'ga pe mongo te'varuhu nehê. A'ereki ga ko ite'varuhuve'ğa Satanás'ga. Tapenhimongote'varuhukari ti ga pe a'ero ga pokoge'yma.

²⁸ Iporomive'ğa ti tomima'javyme kiro. Toporavyky katu ti ğa jipi ipyhykatuavo ojive. A'ero ti ğa herekoi timondo ti mo imbatere'yve'ğa pe javo.

²⁹ Tapanhi'ite'varuhui ti pejohupe penhombotegwete'e'yma. Penhi'igatu ti pejohupe nhombopopoaka pejopokoga imomboryva pejohupe.

³⁰ Tapemongoveveuhui ti Tupana'ga ra'uvapyryva. Gara'uvapyryva uhu upa pe pyri. A'ereki Tupana'ga e'i: "Amondo ti ji jira'uvapyryva ğa pyri nehê - kiroki ğa ojiko Cristo'ga rehe. Jukwaha hete ti a'ero gandekoa jireheva'ero. Opyta ti jira'uva ğa pyri Cristo'ga mbuhua nehê. A'ero ti jijipyri ji ga nderurukari Cristo'ga pe ğa mbopiro'yavo gandekote'varuhua hugwi nhaporemo nehê," ei Tupana'ga.

³¹ Pepohi ti ġa'arōe'ymuhūa hugwi penhimboahivuhua hugwi no penhimonha'ngahetea hugwi no penhinhi'igahyahiva hugwi no penhi'te'varuhua hugwi no. Tapetiruahūi ti pejohupe. A'ea hugwi ti pepohi. ³² Pejogwereco katu ti. Pejoporogwety ti. Tupana'ga pyry pe me henonha'jave'yma pendekote'varuhua Cristo'ga manoro ġwaramo pe ndepyga. Ga ja ti tapehenonha'javi ojipe'ġa ndekote'varuhua pejive pepyryvamo ġa pe.

5

Tupana'gareheva'ero ti peko katu

¹ Tupana'ga nohenonha'javi pendekote'varuhua. Nurā ti peko Tupana'ga ja pejikovo gara'yramo garemiarōhetero. ² Penhoarō hete ti. A'ereki Cristo'ga nhande arō hete omanomo nhande repyga ojijukauka ġa pe. Nahā ga rekoi jhukapya'java'ero Tupana'ga pe. Nahā ga nhikwava'eġame pyry Tupana'ga pe.

³ Tapereko ti penhimbireko'ġarūive'ġa. Ojipe'ġa no taperekote'varuhui'i ti ġa Tupana'ga remimo'ēharamo pejikovo ġwaramo. Ojipeva'ea rehe ite'varuhuva'ea rehe nhaporemō ti tapekoi. Tapepotaruhui ti ojipe'ġa apoa. Tapekoi'i ti na Tupana'ga remimo'ēharamo pejikovo ġwaramo. A'ero po ti ojipe'ġa nde'i'i tuhē pe me nehē.

⁴ Tape'ete'varuhui ti. Tapeakwahavi ti. Tapenhi'tehei ti. Tapejai ti ite'vava'ea. A'ea rehe nhaporemō ndatekwava'javi Tupana'gareheva'ero pendekoro ġwaramo. Emo pyry hete pe'erame Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde!” A'ea ti pe'ji.

⁵ A'ea ji epavi pe me. A'ereki ġahā ndohoi yvagi pe Tupana'ga pyri – kiroki ġa gwereco ġwembireko'ġarūive'ġa. Kiroki ndapyryvive'ġa ojipe'ġa ndereko te'varuhu – ġahā ndohoi yvagi pe no. Kiroki ġa opotaruhu ojipe'ġa apoa – ġahā ndohoi yvagi pe no. A'ereki nahā ġa mbatera arō Tupana'ga arōa hohe. Ganduvihavuhuhete'ga rūi ko Cristo'ga. Ganduvihavuhuhete'ga rūi ko Tupana'ga. Ndohoi ti ġa yvagi pe Cristo'ga pyri Tupana'ga pyri upa nehē. A'ea pe pekwaha.

⁶ Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe ġa eteherame. A'ereki ġa e'i okote'varuhua pe: “A'ea rupi nhande ndiakote'varuhui,” ei ġa onhi'teheavo o'mbero. Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe pejikoe'yma ġanhi'iga rupi. A'ereki Tupana'ga noarōi nanongara ite'varuhua. Kiroki ġa oko te'varuhu Tupana'ga renduve'ŷve'ġa – ġa ndehe ti Tupana'ga nhimonha'ngai a'ero nehē. ⁷ Nurā ġanhi'iga rupi rūi ti peko ġa moirūe'yma. ⁸ A'ereki nypyty-nahiva'javi pe me kiro.

Ymya'i pe peko ppytunahivareheve'ga ja – kiroki ġa ndokwahavi hepi-age'yma. Ga javijitehe pe ndapekwahavi. Peko te'varuhu pe Tupana'ga kwahave'yma. Aġwamo reki nhandepojykaharete'ga Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo pe pavēi kojahua ja pe me. A'ereki pe Tupana'ga kwaha. Nurā ti peko katu kojahuarupive'ġa ja ikwahapya'ġa ja Tupana'ga ra'ya'ġa ja.

⁹ Gara pe ji ei ji erame: Kojahuarupive'ġa ja ti peko? Kiro ji imombe'ui pe me: Pejogwereco katu pa ti. Peko katu pa. Pemombe'ui pa ti a'itituhēva'ea ojipe'ġa moandyandyje'yma. Nanongara rehe Tupana'ga ra'uva nhande mbo'ei ikwahavuka nhande ve. ¹⁰ Penhimbo'e ti takwaha ti ji nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea javo Cristo'ga remimbotarimova'ea.

¹¹ Ypytunimo ojipe'ġa ndekoi tianderepiagyme ti ġa javo. A'ero ġa ndekote'varuhui. Ga ja rūi ti peko a'ero. Tapekote'varuhui ti. A'ereki nanongara'ga ndojogwerekokatui. Ndokokatui ġa. Nomombe'ui ġa a'itituhēva'ea. Pe'ji ti ġa pe a'ero: “Tapekote'varuhua'javi ti. Pepohi ti pejikote'varuhua

hugwi imomboruka Cristo'ga pe pejikoga ga rehe." A'ea ti pe'ji ga pe gandekote'varuhua mboukwahava.

¹² Oko te'varuhu ranuhū ga onhimima tianderepiagyme ti ga nhande rekorame a'ea rehe javo. Nimombe'upotari nhande gandekote'varuhua. A'ereki a'ea rehe nhande niandepoyjayjari. ¹³ Emo ti tiandepoyja hete imombe'gwovo ga pe. Timombe'u ti ga pe: Nahanahā pe pekote'varuhu. Pejiko ti Cristo'ga rehe imomboruka ga pe pejikote'varuhua. Nahanahā ga pendekokatua pota. A'ea ti timombe'u ga pe.

Nhande gandekote'varuhua mboukwahavame nahā ga pe ti ga ndekote'varuhupigi a'ero nehē. A'ereki nhande rendukaturame ti ga e'i nehē: "Na tuhē! Xako te'varuhu reki nhande," e'i ti ga. A'ero ti ga jikogi Cristo'ga rehe imomboruka ga pe okote'varuhua herojijyjijyita ojeaporoğita okovo kojahuarupive'ga ja nehē. ¹⁴ Nurā Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei:

"Pema'ē ti ikwahaheteavo!

A'ereki pe ndapekwahavi ga ja

– kiroki ga oki upa ikwahave'yma.

Pendeaporoğita tiruahū.

Nurā Tupana'ga pe pe ndekoi omanove'ga ja ga kwahave'yma gwaramo.

Pejirokwa ti imbopyahuuka pejeaporoğita Cristo'ga pe!

A'ero ti ga imboukwahavi pe me pendekote'varuhua.

A'ero ti pe pohiri pejikote'varuhua hugwi

pejikoga ga rehe nehē," ei Tupana'ga rembikwatijarukara.

¹⁵ Nurā peko katu tuhē ti. Ikwahave'yve'ga ja rūi ti peko. Penhimombaragwaha ti ikwahava. ¹⁶ Pereko katu ti ga jipi Cristo'ga mombe'ukatuavo ga pe ga ndetakwera'ja nehē. A'ereki ga oko te'vate'varuhu onhimongyavo. ¹⁷ Nurā pekwhaha hete ti. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ti penhimombaragwaha. Ikwahave'yve'ga ja rūi ti peko.

¹⁸ Tapeheagwryryvi ti ahemboheagwryryva'ea gwove'y vinho gwove'y. A'ereki ahe i'uranuhūrame vinho a'ea ahe mbote'varuhu ahe mongovo tehe. Emo pejipojykauka ti Tupana'ga ra'uva pe penhimongokatuuka.

¹⁹ Penhomogita ti penhimby'yita. Penhimby'yi ti Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo Jesus'ga mombe'gwovo no imombe'gwovo gandekokatua ganemimombyryva nhande ve. Nahanahā ti penhimby'yimby'yi nhandepojy kaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mboheteavo ga rehe pejoryjoryvamo. ²⁰ Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Apī, ndepyrj hete nde imbuhua ore ve. Ore roryroryvamo neremimbuhupava rehe. Ehendu ti orenhi'iga nde ve. A'ereki ore repyga Jesus Cristo'ga omano orepojy kaharete'ga." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe jipi.

²¹ Peko ti penhonhi'iga rehe pejopokoga pejogwerekokatuavo Tupana'ga rendukatukatuavo gwaramo.

Hembirekove'ga

²² Kunhano peko ti penhimbireko'ga nhi'iga rehe pejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi nhandepojy kaharete'ga pavēi. ²³ A'ereki akwaimbae'ga oko gwembireko'ga pojy kaharamo. Cristo'ga oko ojilheve'ga pojy kaharetero – kiroki ga ojatyka tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo. Na jitehe akwaimbae'ga ndekoi gwembireko'ga pojy kaharamo. Cristo'ga oko ojilheve'ga mbopiro'yharamo imomboā gandekote'varuhua ga hugwi. Ga ko ga'akagamo, a'e ji a'ero. Gara'oa a'e ji gareheve'ga pe. ²⁴ A'ereki Cristo'gareheve'ga oko Cristo'ga nhi'iga rehe gaha nhandepojy kaharete'ga javo. Na jitehe ti kunha'ga toko pa gwembireko'ga nhi'iga rehe.

²⁵ Cristo'ga oarō hete ojilheve'ga omanomo ga ndepyrj. Na jitehe ti akwaimba'eva'ero pearō hete penhimbireko'ga nderekokatuavo. ²⁶ Cristo'ga

omano ojiheve'ga ndepyyga tamo'emo'ë ti ji ga jijive ga mombyryva javo. Ombopyahu ga gandeaporogita ga hendukaturame gamombe'ua. A'ereki ga ohy pa gandeaporogitatiruahua ipe'avo ga hugwi ga hendukaturame gamombe'ua. ²⁷ Cristo'ga omano ga ndepyyga tuhu ti ga ji pyri okatuhetero javo. “Ndite'varuhui'i ti ga otiruahue'yma tuhë a'ero nehë,” ei ga. “Nurã ti ga pyryvamo okokatuavo nehë,” ei ga omanomo.

²⁸ Nhande tia'ngu nhandeja'oa nhandenhiarõheteavo. Na jitehe ti akwaimbae'ga toarõ hete gwembireko'ga ga a'nguheteavo ga pokoga. Kiroki ga oarõ hete gwembireko'ga – gahã onhiarõ hete. ²⁹ A'ereki nhande nhaporemo niarõhete'e'yangavi nhandeja'oa. Tia'ngu reki nhande nhandeja'oa nhandejiporaka. Nahã Cristo'ga nhandepojykaharete'ga nhande arõ hete ojiheva'ea nhande a'nguheteavo nhande pokoga. ³⁰ A'ereki gareheva'ero nhande xako gara'oa re'yjava'ero tuhë, a'e ji.

³¹ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Nurã akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ga hugwi no gwembirekokaturo. Ga ojogwerekoro gwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahëa pavëi,” e'i Tupana'ga rembikwatijarukara.

³² A'ea rehe jijapyakaheterame ji akwaha onhimiva'ea ikatuheteve'ea, a'e ji. A'ea pe ji ei: Cristo'ga ojogwerekoro gareheve'ga pavëi – kiroki ga ojatyka tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo.

³³ A'ero ji ei akwaimbae'ga pe ga ndetakwera'ja tuhë: Penhiarõ hete pe. Na jitehe ti pearõ hete ti penhimbireko'ga a'nguheteavo ga pokoga. Kunha'ga pe ji ei no: Pemondo ti pejeaporogita imohina penhimbireko'ga nhi'iga rehe.

6

Tayri'ga; ganduva'ga; gay'ga

¹ Tay'riro pehendu katu ti pejuva'ga nhi'iga penhy'ga nhi'iga no Cristo'ga rendukatuavo gwaramo. A'ereki a'ea ko pyry Cristo'ga pe nhandepojykaharete'ga pe.

² “Pemondo ti pejeaporogita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no,” ei Tupana'ga ikwatijaruka hako.

A'ea ji imombe'ui pe me. A'ereki a'ea Tupana'ga okwatijarukarypy Moisésva'ea pe amombyry ti ga pe javo. ³ A'ereki garemikwatijarukara e'i: “Po pemondo pejeaporogita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no, a'ero ti pyryhetero pe me nehë.

Mbaigwe hete ti pe nduvi vyva koty pemaano renonde nehë no,” e'i garemikwatijarukara.

⁴ Ganduvamo tapemonhimonha'nganha'ngaukari ti peja'ya'ga pejihe ja'javo ga pe. Pearõ hete ti ga mbo'ekatuavo ga monhimomboaka. Pembo'e ti ga Cristo'ga nhi'iga rehe nhandepojykaharete'ga nhi'iga rehe toko katu ti ga javo.

Gapojykahara'ga; gapyrive'ga

⁵ Ojipe'gapyryva'ero ipiro'ye'yva'ero pehendu katu ti ganhi'iga peporavykykatuavo ga pe. Pehendu katu ti ga nhi'ipo'ruavo. Pekihyji hete ti ga hugwi mara'ngu po ji jiporavykyte'varuhuavo ga pe javo. Peporavyky katu ti pejikokatuavo Cristo'ga rendukatuavo gwaramo.

⁶ Peko ti ojipe'ga ja rüi. Opojykahara'ga gwepiagame ga oporavyky katu tianembohete ti ga javo. Ga gwepiagame'ymame ga ndoporavykyi. Peko ti ga ja rüi. Pejipojykahara'ga pejiagame ti peko ganhi'iga rupi. Ga pejeiagame'ymame ti peko ganhi'iga rupi jitehe peporavykykatuavo. Cristo'gareheva'ero ti pejirokwa pejiporavykykatuavo pejipojykahara'ga pe

pejoryjoryvamo nanongara Tupana'ga opota javo. ⁷ Peporavyky pota ti pejipojykahara'ga pe. Pe'ji ti pejiyvyteri pe: "Nhandepojykahara'ga pe jate rūi nhande poravyky. Nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe nhande poravyky no nhande poravykyrame ga pe." A'ea ti pe'ji.

⁸ A'ereki pe pekwha javo: "Po nhande xaporavyky katu nhandekokat-uavo, a'ero ti Cristo'ga nhandepojykaharete'ga imombyryvi nhande ve ikwepyga nehē. A'ereki Cristo'ga omombyry okokatuve'ga pe nhaporemo ikwepyga ga poravykykaturame. Omombyry ga ipiro'ye'ye'ga pe - kiroki okokatuve'ga ojipe'ga remimboporavykyve'ga. Kiroki okokatuve'ga oporavyky ojive jate ipiro'yve'ga - ga pe Cristo'ga omombyry no." A'ea pe ei ikwahava.

⁹ Gapojykaharamo peko katu ti no pejirokwa pejipyryve'ga nderekokatu-avo penhimohekuma Cristo'ga pe pejihe nanongara Tupana'ga opota javo. Tape'ea'javi ti pejipyryve'ga pe: "Po pe ndapeporavykyheteranuhūi, a'ero ti ji tiruahūhetero pe me nehē." A'ea rūi ti pe'ji pejikote'varuhue'yma ga pe.

Pekwahava'ja ti. Tupana'ga yvagipeve'ga oko pepojykaharete'ga pepyryve'ga pojykaharete'ga no. Tape'ete'varuhua'javi ti ga pe. A'ereki o'jo'ja ga ndekoi Tupana'ga pe gapojykahara'ga gapyryve'ga pavēi. Kiroki ga oko te'varuhu - ga pe nhaporemo po ti ga ei peko te'varuhu pe javo nehē.

Jesus'gareheve'ga mbopopoakahava

¹⁰ Nhiirū, kiro ji ikwatijapavukari gweri imombe'gwovo pe me tapehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga. Penhimbopopoakaruka ti nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe gapopoakahetea pyvō penhimongovouka garemimbotari-mova'ea rehe pejikoty'aro gwaramo ga pavēi.

¹¹ Soldados'ga nduvihava'ga omongiuka itaheteve'ea nhaporemo metal apopyra soldados'ga pe tonhia'ngu ti ga javo. "A'ero ojipe'ga ndurame ga movahiamo ti ga popoakaro ga pe nehē," ei ga. "Ndokutugi ti ga ga nehē ga itaheteve'ea mongiro gwaramo," ei ga.

Peko ti soldados'ga ja penhia'nguavo. Penhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Penhimbopopoakaheteuka ti Tupana'ga pe gapopoakahetea pyvō nhaporemo a'ero. A'ero ti pe napenhimoandyandyjukari Diabo'ga pe ite'varuhuve'ga pe nehē.

¹² A'ereki vvyakotyve'ga rūi nhande timovahī. Ndahe'oiva'ea ndahekoiva'ea a'ea reki nhande timovahī anha'ga Diabo'gapyryva'ea. A'ea ko oko ipopoakaheteve'ea ipopoakaheteve'ea'ereheve'ea no Cristo'gareheve'garūive'ga nduvihavava'ea no. Cristo'gareheve'garūive'ga nduvihavava'ea ga pojkaro gwaramo ga pe ppytuna ja kiro. A'ereki ga ndokwahavi Tupana'ga. A'ereki ganduvihavava'ea noarōi Tupana'ga kwahavukare'yma ga pe. Nhande timovahī Diabo'gapyryva'ea nhaporemo anha'ga nhaporemo a'ero. Yvatea gwyrī pe a'ea ruvi okote'varuhuavo.

¹³ Nurā penhimbopopoakaruka ti Tupana'ga pe gapopoakahetea pyvō nhaporemo. Nurā ti pe popoakahetero anha'ga pe nhaporemo Diabo'gapyryva'ea pe nhaporemo nehē. Pepopoaka ti pe a'ea pe nehē a'ea pe mongote'varuhuukapofarame nehē. Pejiko jitehe ti Tupana'ga rehe nehē a'ea movahīhetepavame nehē.

¹⁴ Pejiko jitehe ti a'ero Tupana'ga rehe pepopoakaramo. Soldados'ga on-himboavujikwe oku'ayvira mongiavo timovahī katu ti kiro javo. Peko pe soldados'ga ja onhimboavujikwera'ga ja pe imombe'urame a'itituhēva'ea jate.

Soldados'ga omongi itaheteve'ea metal apopyra onhia'nguavo tegwete nhandepoti'a kutuhava javo. Peko pe soldados'ga ja itaheteve'ea mongihara'ga ja penhia'nguavo pejikokaturame. A'ereki pendekokatua rupi pe nhia'ngui.

- 15 Soldados'ga gwereko sapatos xaho katu ti javo. Peko pe soldados'ga ja sapatos rerekohara'ga ja pe ikwahavame Cristo'ga mombe'ua pejipy'a no'gatuuka jupe. A'ero ti pe hokatui imombe'gwovo ojipe'ga pe no Tupana'ga onogatu pota pepy'a javo ga pe.
- 16 Soldados'ga omombo ta'akwaria hendyva'ea ga ndehe ga movahirame tombote'varuhu ti okirame ga pype javo. Ojipe'ga soldados'ga ga movahirame opyhy opo pe itaheteva'ea o'ara piahava ta'akwara mombihava tokiyime ti nhande pype javo ga imomborame hehe. Peko pe soldados'ga ja o'ara piahava pyhyhara'ga ja pejikoheterame Tupana'ga rehe Diabo'ga mombihara'ga rehe. A'ereki ite'varuhuve'ga Diabo'ga pe mbote'varuhu pota toki hete ti nhinhi'iga gayvyteri pe ga mongote'varuhuavo javo. Pejikoheterame Tupana'ga rehe Tupana'ga omombiguka Diabo'ga popoakara pe me.
- 17 Akanitara soldados'ga opyhy inoga onhia'nguavo tonupāyme ti ga nhaneakaga javo. Peko pe soldados'ga ja akanitara nohara'ga ja pe pejikote'varuhua mombora kwahava'javame. Peko pe soldados'ga ja akanitara nohara'ga ja pejeaporogita mbopyahua kwahava'javame no. A'ea nhaporemō ikwahava'javame peko pe ga ja penhia'nguavo Tupana'ga ti nhande irohoi yvagi pe nhande mombytavo avuirama nehē javo. A'ereki penhimbikwahava rupi pe nhia'ngui.
- Soldados'ga opyhy haimbejovaiva'ea xanhia'ngu ti javo. Peko pe soldados'ga ja haimbejovaiva'ea pyhyhara'ga ja penhia'nguavo pejipojykaukaramē Tupana'ga ra'uva pe torembo'e ti Tupana'ga nhi'iga rehe javo. A'ero ti pe ojipe'ga mbo'ei a'itituhēva'ea rehe nehē imboukwahava ga pe gandekote'varuhua nehē. Pe napenhimongote'varuhuukari ti ite'varuhuve'ga pe Diabo'ga pe ga pavēi nehē no ikwahava gwaramo Tupana'ga nhi'iga. Penhimbikwahava rupi pe nhia'ngui.
- 18 Nane'ymi ti penhi'ī hete Tupana'ga pe nahanahā ti emombyry ga pe javo. Pejipokoguka ti Tupana'ga ra'uva pe pejipojykauka penhi'igame Tupana'ga pe. Pejirokwa ti penhi'igame ga pe. Penhi'ī ti ga pe jipi. Pemombe'u ti ga pe garemimo'ēhara'ga nhaporemō epoko ti ga javo.

19 Jihi ti ji mombe'u no. Pe'ji ti ga pe ji repyga: “Epoko ti Paulo'ga monhi'iga tomombe'u ti ga nhinhi'iga javo. Tomombe'u ti ga ojipe'ga pe Cristo'ga mombe'ua nerembiepiukaripyre'yma ga pojihuve'yma. A'ea ymyahū ahe ndokwahavi nerembiepiukaripyre'yma Cristo'ga mombe'ua. Epoko ti Paulo'ga a'ero tokwahavuka ti ga ga pe javo.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe ji repyga.

20 Ymyahū Tupana'ga ei ji ve: “Ehoeho ti imombe'gwombe'gwovo Cristo'ga mombe'ua ga pe nhaporemō nhirembiepiukaripyre'yma,” ei ga ji ve kako. A'ero ji hojihoi imombe'gwovo. Nurā ga ji mongi cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga javo. A'ea pype ji rekoī a'gwamo a'ero. Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero: “Epoko ti Paulo'ga tomombe'u ti ga ga pojihuve'yma javo.” A'ea ti pe'ji ga pe. Nahā ti ji tambo'e katu ga ikwahaheteuka ga pe Cristo'ga mombe'ua nehē.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Éfesopeva'ea pe

21 Kiro ji ei pe me: Tíquico'ga ti ji mombe'upavi pe me nehē nahanahā Paulo'ga rekoī javo. A'ero po ti pe ikwahavi nehē no. Tíquico'ga ko nhaneirū'ga ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore ga rehe a'ero. A'arō hete ji ga. Oporavyky katu ga nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mombe'gwovo. 22 Kiro ti ji ga

mondoukari pe pyri a'ero tomombe'u ti ga pe me orerekoa pepy'a noġatuavo pe mbohoryva'java nehē.

²³ Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tonogatu nhaneirū'ġa py'a – kiroki ġa ojiko ga rehe Jesus Cristo'ga rehe no, a'e ji. Na jitehe ji ei: Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ti tonogatu ġapy'a. Pyry nhaneirū'ġa jikogi Tupana'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe no. Ga jikogame ti Tupana'ga tomonhoarō hete ġa Jesus Cristo'ga pavēi, a'e ji. ²⁴ Tupana'ga ti tomomyry ġa pe nhaporemo – kiroki ġa oarō hete Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ga arōhetepige'yma tuhē, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U FILIPOSPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Filipenses

¹ Jihi ko Pauloramo. Ako ji Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jipi Timóteo'ga pavēi. Ga pavēi ji ikwatijarukari kiro imondovouka pe me a'ero tapekwaha ti nhinhi'iga javoji. Pe me nhaporemo ji ikwatijarukari pendepiakatuhara'ga pe no, gapokohara'ga pe no – perope peju cidade de Filipos pe. A'ereki pe Jesus Cristo'gareheva'ero pejikoty'a ga pavēi.

² Tupana'ga nhanderuvete'ga tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ga pepy'a no.

Paulova'ea onhi'i Tupana'ga pe ahe repyga

³ Jijapyaka nanani pe ndehe ko ji ei Tupana'ga pe: “Apī, ndepyry hete nde. A'ereki nde erembojikoguka Filipospeve'ga ejihe ga nderekokatuavo,” a'e ji nhinhi'iga Tupana'ga pe nhiremimbohete'hara'ga pe. ⁴ Nhinhi'iga nanani ga pe ji roryvamo nhinhi'iga pe ndepypava. ⁵ A'ereki pe ji moirū hete ji Jesus Cristo'ga mombe'upyryva mombe'urame pe me. Pejikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe pe ji moirūi pejikovo kiromo jate.

⁶ Tupana'ga pe mbojikogypyrame ojihe pe momyryvi ikwehe. Arovia hete ji garemimomyrypavagwama no Jesus Cristo'ga rura'javame nehē.

⁷ Pyry hete ji japyakahetei pe ndehe. A'ereki pe jipy'a ja hete. A'ereki Tupana'ga imomyryvame ji ve omomyry pe me nhaporemo no. Nahā ko nhande ve ga ji mongiukarame cadeia pype. Nahā nhande ve ji piro'yrame no imombe'ukatuavo Jesus Cristo'ga mombe'ua ikwahavuka ojipe'ga pe.

⁸ Jesus Cristo'ga py'a ja hete pe. Nurā jipy'a ja hete pe no. Tupana'ga okwaha nhi'mbee'yma.

⁹⁻¹⁰ Igwete ji nhi'igi Tupana'ga pe pe ndepyga a'ero. “Apī, Filipospeve'ga oarō ojipe'ga. Igwaigwavete ti ga toarō hete ga,” a'e ji Tupana'ga pe. “Tokwaha hete ti ga a'itituhēva'ea. Tonhimombaragwaha ti ga pyryva'ea rehe ite'varuhuva'ea rehe no toho ti ga pyryheteva'ea rupi,” a'e ji ga pe. “Aero po ti ga ndekokatui hete nehē no. Ndokote'varuhui'i'i po ti ga nehē Cristo'ga rura'javame nehē. ¹¹ Jesus Cristo'ga ti tomongo katu hete ga. Aero po ti ore nde mbohetei ndepyry hete nde javo,” a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga jipi.

Cristo'ga rehe jate ji rekoi, ei ahe

¹² Nhiirū, takwahavuka ti kiro pe me. A'ereki ga ji mongiuka avo cadeia pype tohenduvyme ti ga Jesus Cristo'ga mombe'ua javo novīa. Emo ji mongiro gwaramo koji'i hete reki nhirendukatuhara'ga onhimongyavo ji Jesus'ga mombe'urame. ¹³ Aero guardas'ga – kiroki ga gwepia katu huvihavuhu'ga ronga – ga nhaporemo ji kwaha kiro. Avove'ga nhaporemo reki ji kwaha. Aero ga ei: “Ga Cristo'gareheva'ero gwaramo ga Paulo'ga mongiukari cadeia pype,” ei ga ji mombe'gwovo. ¹⁴ Hepiagame jirekoa cadeia pype nhaneirū'ga koji'i hete ojiko nhandepojykaharete'ga rehe onhimongyavo. Nurā ga koji'i ndopojihuvi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga okyhyjie'yma ojipe'ga hugwi.

¹⁵⁻¹⁷ Jara'ga omombe'u Cristo'ga gweaporogitapyryvamo timoirū ti Paulo'ga javo. A'ereki ga ji arō hete. A'ereki ga okwaha jiporavykya. “Tupana'ga omboporavykyuka Paulo'ga tomombe'u katu ti ga Cristo'ga javo,” ei ga ji mombe'gwovo. Jara'ga ki a'e te omombe'u tehe Cristo'ga gweaporogitate'varuhuro gwaramo. A'ereki ga onhimyrō ji rehe. Nurā ga Cristo'ga mombe'ui nhanenhi'iga ti ga tohendu javoji. “Paulo'ga

ikwahavame koji'i hete po ti hahyramo ga pe nehē - perope cadeia pype," ei ga novīa.

¹⁸ Emo pyry tuhē ga Cristo'ga mombe'ui, a'e ji. Jiroryrory reki ji a'ea rehe ga Cristo'ga mombe'urame. Ga ndeaporoḡitapyryvame ga mombe'gwovo pyry, ga ndeaporoḡitate'varuhurame ga mombe'gwovo pyry jitehe. A'ereki pyry tuhē Cristo'ga mombe'ua.

Igwete po ti ji roryroryvamo nehē no. ¹⁹ A'ereki ji akwaha nhimbopiro'yukaraḡwama aḡwa hugwi. A'ereki pe pe'e jipi Tupana'ga pe ji repyga. Jesus Cristo'ga ra'uva ji poko no. Nurā ji ikwahavi nhimbopiro'yukaraḡwama.

²⁰ Ako pota hete ji Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe tajipoyja hete ti javoji jipi. Ndapojihupotari ji Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. Aḡwamo vehevi, nane'ymi nehē no. A'ero po ti ji Cristo'ga mboheteukari ga pe nehē jirekokatua rehe nhinhi'iga rehe nehē no. Nhimano'e'ymame po ti ji Cristo'ga mboheteukari ga pe nehē. Nhimanorame po ti ji na jitehe ga mboheteukari nehē no. ²¹ A'ereki ji Cristo'ga rehe jate ako. Ji manorame pyry hete reki. ²² Emo ji manoe'ymame po ti ji ojipe'ga mbojikogukari Cristo'ga rehe nehē. Marāva'ea po ji apota a'ero? A'ereki ji ndakwahavi. Mara'ngu po nhimanoa? Mara'ngu po nhimano'e'yma? ²³ Apota ji nhimanoa jigwovo Cristo'ga pyri jitekovo novīa. A'ereki a'ea johe'i pyry hete ji ve. ²⁴ Emo po ti johe'i pyry nhimano'e'ymame jipytavo vyva koty pe ndepyga nehē. ²⁵ Na tuhē. Nurā ji ikwahavi hete nhimano'e'ymaḡwama. Apyta po ti ji a'ero pe pyri jitekovo. A'ero po ti ji koji'i pe mbojikogukari Cristo'ga rehe pe mbohoryoryva pejikogame ga rehe nehē. ²⁶ A'ero po ti pe Jesus Cristo'ga mboheteheitei ji rehe ji hoa'javame pe pyri nehē.

²⁷ Ji rendu katu ti a'ero. Peko katu ti Cristo'ga mombe'ua hendukatuavo. A'ero po ti ga ei pe mombe'gwovo nehē: "Filipospeve'ga ojiko hete Cristo'ga rehe. Ojo'jajo'ja ḡandeaporoḡita," e po ti ga nehē. "Ojopokopoko pa ga Cristo'ga mombe'ukatuavo timbojiko ojipe'ga Cristo'ga rehe a'ero javo," e po ti ga pe mombe'gwovo nehē. A'ea ji tahendu ga pe mombe'urame jihorame pe pyri nehē. A'ea jitehe ji tahendu pe mombe'urame jihoe'ymame pe pyri nehē.

²⁸ Tapekyhyji ti ga hugwi - kiroki ga pe movahī - ga imbohahyukapotarame pe me nehē. Tapepojihuvi ti ga Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo. Penembipojihuve'yma repiagame po ti ga ei ojohupe nehē: "Jukwaha reki a'ero nhandehoaḡwama hahyva'ea ruvihava pype," e po ti ga. "Ga po ti a'ea oho yvagi pe Tupana'ga pyri nehē," e po ti ga ojohupe nehē. Na tuhē reki. A'ereki Tupana'ga omboukwaha a'ea. ²⁹ A'ereki ga omomyry pe me tohepy ti ga Cristo'ga javo. Tupana'ga e'i pe me: "Pejiko ti Cristo'ga rehe ga repyga. Pekwaha ti hahyva'ea no Cristo'ga repyga," ei ga. ³⁰ Nahā ko ji no. Pehepia pe hahya ji ve ji Cristo'ga mombe'urame ikwehe. Pehendu pe kiro hahya ji ve no. Hahya jitehe po ti ga ikwahavukari pe me nehē no - kiroki ga noarōi pe Cristo'ga mombe'urame.

2

Cristo'ga ja ti peko penhimbohete'e'yma

¹ Pejikoty'aro ḡwaramo Cristo'ga pavēi a'ea pe mbojirokwa mbatera rehe. Cristo'ga remiarōro ḡwaramo pepy'a u katu no. Pejogwerekō katu pe Tupana'ga ra'uva pavēi. Pejopy'a pe ojo'ja hete. Pejoporogwete pe no. ² Nurā ji ei pe me: Pembojo'ja hete ti pendeaporoḡita. Pembojo'ja ti penhoarōa no. Ojo'jajo'ja ti peko pejapyakavo nahā ti xako javo. Nahā ti ji mbohoryoryheitei

ji rendukatuavo. ³ Pejihe jate rūi ti pejapyaka a'ero. Tapenhimbohetehehui ti pejikovo. Nahā po pe'ji ojipe'ga mombe'gwovo hamo: “Ji hohe ko ga ndekoi,” pe'ji penhimbohete'e yma. ⁴ Penhimimbotarimova'ea rehe jate rūi ti peko. Ojipe'ga nemimbotarimova'ea rehe ti peko no ga nderekokatuavo.

⁵ Jesus Cristo'ga reaporogita javijitehe po ti pendeaporogita toko hamo.

⁶ Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga javijiteheva'ero oko po rimba'e.

Emo ga nde'iahai Tupana'ga pe:

“Avuirama ti ji rekoi nde javijitehe huvihavuhuhetero nehē,” ga nde'i.

⁷ Gwemimbotarimo ga opohi gwuvihavuhuhetea hugwi.

Okoteheve'ga'java'ero ga nhimongoi.

A'ero ga ari yvyakotyve'ga ja raikwehe.

Akwaimbae'ga javijitehe ga rekoi a'ero.

⁸ Igwete ga nhimongotehei a okove'y gwemimbotarimova'ea rehe.

Tupana'ga nhi'iga rehe jate ga rekoi avuirama.

A'ero ga manoi ganhi'iga rupi okovo.

Yva rehe via reki ga omano raikwehe.

⁹ Cristo'ga nhimongotehero gwaramo

Tupana'ga ga mongoi huvihavuhuhetero jara'ga hohe pa.

¹⁰ Tupana'ga ga mongoi nhandepojykaharetero

tombohete hete ti ga Jesus Cristo'ga javo.

Yvagipeve'ga po ti ga mbohetei nehē.

Yvyakotyve'ga po ti ga mbohetei nehē.

Yvyagwyrive'ga po ti ga mbohetei nehē no.

¹¹ E'i pa po ti ga nehē:

“Jesus Cristo'ga ko nhandepojykaharete'ga,” e po ti ga nehē.

O'erame po ti ga nhanderuvete'ga mbohetei nehē Tupana'ga.

Pekwahavuka Tupana'ga ojipe'ga pe

¹² Nhiirū, pe ji rendu katu jipi. Pejirokwa hete ti a'ero pejikopaheteavo Tupana'ga rehe. Nahā pe ndekoi ji ruvame pe pyri ikwehe. Agwamo kaitu ji ruve'yname peji pyri pejirokwa pejikovo hete Tupana'ga rehe. ¹³ A'ereki Tupana'ga pe mbojirokwaruka pe mongopotaruka gwemimbotarimova'ea rehe jipi.

¹⁴⁻¹⁵ Tapenhonhi'igayvaruhui ti penhiroyrō'e yma pejogwerekovo. Nahā po pe peko hamo tokwaha ti ga pendekokatua nehē. Tapekote'varuhui'i ti Tupana'ga ra'yramo. Nhanderyapehava yvagipeva'ea jukwaha gwendy'javame pyytunahiva pyteri pe. Na jitehe pe ukwahavamo pejikokaturame heaporogitate'varuhuve'ga pyteri pe okote'varuhuve'ga pyteri pe.

¹⁶ Igwete pe ikwahavukari ga pe imombe'gwovo Cristo'ga mombe'ua – a'ea gwendukaturame nhande mongopyahui. A'ero po ti ji vy'ahetei pe ndehē nehē Jesus Cristo'ga rura'javame nehē. A'ea rupi po ti ji ei nehē: “Amogita hete ji Filipospeve'ga mbo'embo'eavo ikwehe. Ji namogitatehei tuhē ga a,” a'e po ti ji nehē.

¹⁷ Tupana'ga ti tonhimohē nhande rehe javo ahe ikwava'egi Tupana'ga pe jipi. Igwete ahe heka'vogi vinho gwembikwava'ega pavēi. Pe pejiko Cristo'ga rehe. Pejikoga ko penembikwava'ega Tupana'ga pe. Mara'ngu po ti ga heka'voga jirekoa vinho javijitehe ji jukavo nehē? Naname po ti ji mbohoryvi nehē jirekoa reka'vogagwama penembikwava'ega pavēi nehē. Opombohoryvuka pa po ti ji nehē no ji manorame nehē. A'ereki nhande xanhikwava'ē Tupana'ga pe. ¹⁸ Na jitehe po ti pe ndoryvamo ji mbohoryvuka hamo.

¹⁹ Cristo'ga ipotarama kotihĩ ti tamondouka Timóteo'ga pe pyri pe mbohoryvuka nehẽ. Timóteo'ga ti tanhimbohoryory ura'javame ji pyri pe mombe'gwovo ji ve nehẽ no. ²⁰ A'ereki gaha jate ko jireaporogita'jave'ga. Nhagata hete ga pe ndehe. ²¹ Jara'ga ki a'e te gwemimbotarimova'ea rehe jate ga agataramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe ki a'e te ga ni'agatari okovo. ²² Pekwaha pe Timóteo'ga reaporogita. Ga omboukwaha gweaporogitakatua ji moirũirũrame ikwehe. Ehepia ko nhandera'ya'ga gwuva'ga moirũi jipi. Nahã ko Timóteo'ga ji moirũi Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ji pavẽi ikwehe. ²³ Gaha po ji amondouka pe pyri. Tihepia na'ẽ ti ji mohemukara cadeia hugwi. Ikwahavame po ti ji Timóteo'ga momdoutakari pe pyri a'ero nehẽ. ²⁴ Jihi ti taho pe pyri nehẽ no. Tupana'ga ipotarama kotihĩ po ti ji hoi pe pyri a'ero nehẽ.

Paulova'ea omombe'u Epafrodito'ga

²⁵ A'ea'ja ji ei jivyteri pe no: Amondo po ji Epafrodito'ga Filipospeve'ga pyri hamo, a'e ji. Epafrodito'ga nhaneirũ'ga ji moirũ hete. Omombe'umbe'u ga Jesus Cristo'ga ji pavẽi ojipe'ga pojihuve'yama ikwehe. Igwete pe ga mbuhurukari ji pyri terepoko ti Paulo'ga javo. ²⁶ Pe ndepiagu'a ga kiro. Oko tehe gapy'a no. A'ereki pe pehendu gatetirũa mombe'ua. "Kiro po jigwyriveve'ga agataruhuramo ji rehe," ei ga. ²⁷ Itetirũa hete tuhẽ Epafrodito'ga ikwehe. Omano gwerevi ga. Emo Tupana'ga ga porogwetygi imombiga karugwara ga hugwi. Tupana'ga ji porogwety no tokoveveuhuheteyme ti Paulo'ga javo. ²⁸ Nurã ji ehetei: "Amondo po ti ji Epafrodito'ga ga pyri tohoryva'ja ti ga ga repiagu javo," a'e ji. Pe ndoryvame ga repiagu po ti ji ndakoveveuhua'jahetei a'ero nehẽ no. ²⁹ Pe Cristo'gareheva'ea gwaramo pembuhu katu ti Epafrodito'ga pejipyteri pe nehẽ. Pejoryjory ti ga rehe ga repiagame. "Pepyry hete pe," pe'ji ti ga pe no – kiroki ga Epafrodito'ga ja. ³⁰ A'ereki ga omano gwerevi Cristo'ga moiruamo. Nonhia'ngui ga ua ji pyri tapoko ti Paulo'ga javo. Pe py'rovo ga ji pokogi. A'ereki tegwete penduhava ji pyri ji pokoga.

3

Cristo'ga jate nhande momyry

¹ Nhiirũ, kiro ji ei mbapavamo pe me: Pejoryjory ti Cristo'gareheva'ero gwaramo. Ymya'ji ikwatijarukari mbatera pe momoranduva. Ji ndajikwera'i reki ikwatijaruka a'ea jitehe kiro pe me. Igwete po ti a'ea pe mondoi a'itituhẽva'ea rupi.

² Penhimboko'i ti heaporogitate'varuhuve'ga hugwi – kiroki ga okyti pota ahe. "Nahã pe Tupana'ga monhimohemukari pejihe," e'i tehe ga pe me okote'varuhuheteve'ga. ³ Nhande ki a'e te timonhimohemuka Tupana'ga nhandejihe Jesus Cristo'gareheva'ero. Nhande timbohete Tupana'ga. A'ereki gara'uva ga mboheteuka nhande ve. Nhanderoryry nhande nhandejikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavẽi. Ndiajikwaku'javi nhande no. A'ereki nhande a'ea rehe ndiajikoga'javi.

⁴ Ajiko po ji jijikwakuva rehe hamo novĩa. Po ojipe'ga etehi: "Ajikwaku hete ji. Nurã ji Tupana'ga monhimohemukari jijihe." E'i tehe po ga a'ea ojive. Ji kaitu po a'e a'ea hamo novĩa. A'ereki ji ajikwaku hete ikwehe novĩa. ⁵ Ji'arirẽ mbohapy'ri sete ji kiri ikwehe. A'ero ga ikyti nhirakwanhapi'ria nde ko Tupana'gareheva'ea javo ji ve. Israelitaramo ji ari Israelva'ea rakykwepoharamo. Benjamimva'ea rakykwepoharamo ko ji reko'i no. Ji ko hebreuramo tuhẽ. A'ereki nhiramonhava'ea nhaporemoko ko hebreusva'ea.

Fariseuramo ko ji ei novia: Ahendu katu pa ji Moisésva'ea remimbo'eagwera. ⁶ Apota hete ji jitekovo Tupana'ga rehe novia. Nurā ji imbohahyukari Jesus Cristo'gareheve'ga pe ikwehe. Ojipe'ga e'i ji ve novia: "Oko katu hete Paulo'ga hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera," ei ga ji ve novia. A'ero ji ei: "Nahā ti ji nhimombyryvi," a'e ji ikwehe novia.

⁷ A'ea rupi ji rekohetei nanongara rehe nhaporemo novia. Agwamo ki a'e te ji ndakoa'javi hehe. Arojijyi ji jireaporogita kiro. A'ereki Cristo'ga oko ji pavēi. Ji nda'ea'javi pyry jijikwakuvagwera pe. Ite'varuhu a'e ji kiro jupe.

⁸ Ite'varuhu pa hete reki jirekoagwera, a'e ji kiro. A'ereki Jesus Cristo'ga ji takwaha hete jitekovo ga pavēi jipojykaharete'ga. Gakwahava ko pyry hete ji ve. Ga rehe ji pohipavi jirekoagwera hugwi ite'varuhuheteve'a'ea javo jupe. Apohi ji jugwi Cristo'ga ti toko ji pavēi javo. ⁹ Tajikoty'a ti ji Cristo'ga pavēi, a'e ji. Agwamo ji pyryvamo Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatuvavo gwaramo rūi. Cristo'ga rehe jijikoga gwaramo ji pyryvamo a'ero. A'ereki ji jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga ji mombyryvi. ¹⁰ Ajikoty'a pota ji Cristo'ga pavēi takwaha tuhē ti ga jitekovo ga pavēi. A'ero po ti ji ikwahavi gapopoakara rerekovo nehē. A'ereki Cristo'ga ipopoaka hete okwerava omano hugwi. Takwaha gapopoakara a'ero. Ajikoty'a pota ti Cristo'ga pavēi hahya rerekovo no - kiroki hahya Cristo'ga okwaha. A'ero po ti ji reko'i Cristo'ga ja ga manorame. A'ereki omanorame ga e'i: "Tamombi ti gandekote'varuhua." Igwaigwavete ji tamombi jirekote'varuhua a'ero. ¹¹ Aerē po ti Tupana'ga ji mbogweravi nhimanoa hugwi a'ero nehē.

Takwaha hete ti Cristo'ga, ei ahe

¹² Ji nda'ei: Akwaha hete jipe ji Cristo'ga jitekovo ga pavēi. Tupana'ga ji mongokatupavipe, ji nda'ei. Emo ji ajirokwa hete a'ea rehe. A'ereki a'ea rehe Cristo'ga ji mongokari ojiheva'ero. ¹³ Nhiirū, jiji nda'ei jijive: Ako katu kwaha hete, ji nda'ei. Nahā ji ei: Ymyahūva'ea rehe ji ndakoa'javi jirekoagwera rehe. Aerēva'ea rehe ji rekohetei tako katu tuhē ti javo. ¹⁴ A'ero ji jirokwahetei jirekokatuavo. A'ea rehe jate ji reko'i Tupana'ga ti tomombyry ji ve javo. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: "Pejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe po ti ji nde mbuhurukari jijipyri yvagi pe imombyryva nde ve nehē," ei Tupana'ga.

¹⁵ Nahā tuhē ti xako, xa'e po nhande hamo nhanderekoheterame Cristo'ga rupi hamo. Po jararamo pe japyakai ore atyvi, a'ero po ti Tupana'ga ikwahavukari a'itituhēva'ea pe me nehē no. ¹⁶ A'ea ja ti xako Tupana'ga rembikwahavukara rupi. A'ea rupi jitehe nhande reko'i jipi.

¹⁷ Nhiirū, pejojgeroho ti ji rupi. Orohepiuka ore pe me orokokatua. Pejapyaka ti ga ndehe no - kiroki ga oko katu ore javijitehe. ¹⁸ Amombe'umbe'u ko ji pe me ikwehe. A'ea jitehe ji amombe'ua'ja kiro pe me jijehe'gwovo. A'ereki ji ndavy'ari hete ojipe'ga ndehe ga ndekote'varuhuro gwaramo. Cristo'ga omano yva rehe ikwehe tamombo ti gandekote'varuhua javo. Emo ga ndopohiri okote'varuhua hugwi onhimongyavo imbokwahye'yma Cristo'ga manoa ojihe. ¹⁹ Oho po ti ga hahyva'ea ruvihava pype nehē. A'ereki gwemimbotarimo jate ga ndekoi. Ndipoyjayjaruhui po ga hamo. Emo ga onhimbohete reki. Yvyakotyva'ea rehe ga ndekohetei - kiroki a'ea Tupana'ga noarōi.

²⁰ Nhande ki a'e te yvaga ko nhandegwya. Igwete po ti pea hugwi Jesus Cristo'ga ruri nehē nhandembopiro'yhara'ga. Timboha'u hete garura a'ero. ²¹ Gwerojijyi po ti ga nhandera'oa imongovo hajiheva'ea. A'ereki oko'a tehe nhandera'oa omanomo. Cristo'ga ra'oa'java'ea pyryheteve'a'ea po ti nhandera'oa nehē. Opopoakara pyvō po ti ga herojijyi nhandera'oa nehē. A'ereki a'ea pyvō jitehe ga karakaturamo imongopava gwemimbotarimo.

4

Paulova'ea omogita ahe

¹ Nhiirũ, opogwepiaga'u hete ji. A'ereki ji ako hete pe ndehe. Pe ji mbohoryory hete nhiremiarõhetea. A'ereki pe ji rendu katu ji Cristo'ga mombe'urame pe me ikwehe. Nahã ti peko penhimboitakwerimo pejikoty'a nhandepojykaharete'ga pavêi.

² Kiro ji ehetei Evódiahêa pe Síntiquehêa pe no: Pe nhandepojykaharete'gareheva'ero gwaramo pembojo'ja hete ti pejeaporogita a'ero pejog-werekokatuaavo. ³ Nde ve ji ei nhimoirũhareteramo: Emoğita katu ti Evódia'ğa pokoga taheaporogita pyry ti ға javo. A'ereki ға oporavyky hete ji pavêi ikwehe Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ğa pe ikwehe. Clemente'ga na jitehe oporavyky hete Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ji pavêi ikwehe no. Jara'ğa no – gãndera Tupana'ga okwatija pa livro pype tarohouka ti ға jijipyri yvagi pe nehê javo.

⁴ Pejoryjory ti jipi Cristo'gareheva'ero gwaramo. A'ea'ja ji a'ea pe me: Pejoryjory ti.

⁵ Pekwahavuka ti penhyrõa ojipe'ğa pe nhaporemõ. A'ereki Cristo'ga ura'ja gwerĩ yvya koty. ⁶ Tokoteheyme tuhê ti pepy'a. Penhi'inhiĩ ti Tupana'ga pe jipi. Pemombe'u pa ti ға pe penhiporanduva. Penhi'ığa nanani ға pe pe'ji ti: “Ndepyry hete nde ore ve jipi.” ⁷ A'ero po ti Tupana'ga inogatuhetei pepy'a. Nvyakotyva'ero nhande nhimomby'ai a'ea rehe marã po ға inogatuhetei nhandepoy'a javo. Inogaturame po ti ndokotehei pepy'a a'ero. A'ereki pe pejikoty'a Jesus Cristo'ga pavêi.

⁸ Nhiirũ, kiro ji ei reki pe me a'ero: Pejapyaka hete ti aherekokatua rehe. Kiroki a'ea rehe ojipe'ğa ahe mbohete pyryheteva'ea rehe – a'ea rehe ti pejapyaka no. Okokatuve'ğa ko oko a'itituhêva'ea rehe jate opoyjahetero. Onhimbovyvy ға. ға ojipe'ğa ndereko katu. Ojipe'ğa nde'i ға pe: “Okõ te'varuhu ға,” nde'i ға. “Pyry hete ға,” ei ға ға pe. Onhiarõuka hete ға ojipe'ğa pe. Pejapyaka hete ti aherekokatua rehe nhaporemõ a'ero. ⁹ Opombo'embo'e ko ji ikwehe. Igwete pe ndekoi nhiremimbo'egwera rehe. Peñendu pe ji nhi'igame pe me ikwehe. Pehepia pe jirekoagwera no. Ji rupi ti peho a'erõ, a'e ji pe me. A'ero po ti Tupana'ga rekoji pe pavêi nehê nhandepy'a noğatuhara'ğa.

Pyry pe imbuhurukari ji ve, ei ahe

¹⁰ Ymya pe ağataramo ji rehe ji poko pota novã. Emo avuirama ahã pe me imbuhurukahava. Ağwamo reki pe ağatarajavamõ imbuhuruka ji ve. A'ea rehe ji roryhetero jijikoty'a Cristo'ga pavêi. ¹¹ Ji nda'ei a'ea nhimbatere'yma gwaramo. A'ereki ji anhimbo'e nhinhiroyrõ'e'yma mbatera rehe. ¹² Ajipokwaha ji herekoe'yma rehe. Ji ajipokwaha herekoahivuhua rehe no. Nane'yne'yami ji nhimbo'epavi nhinhiroyrõ'e'yma jikogahivame ty'ara ji rerekorame no. Jirory ji mbatera rerekoheterame. Herekoe'ymame ji roryvamo jitehe nehê no. ¹³ Anhimomiranamba ji jupe jipopoakaramo Cristo'ga pavêi jitekovo gwaramo. A'ereki gaha ji mbopopoaka ji rerekovo.

¹⁴ Pyry hete reki pe ji moirũi ikwehe ji ikwahavame hahya ikwehe. ¹⁵ Filipospeva'ero pe pekwhaha hete ojipe'ğa remimbuhure'yma ji ve – kiroki ға ojatyka Cristo'gareheva'ero. Ji Cristo'ga mombe'uypyrame pe me jigwovo pegwrya hugwi Macedõnia hugwi ikwehe pehe jate pembuhuruka itambere'ia ji ve ikwehe. ¹⁶ A'ereki cidade de Tessalõnica pe vehuvi pe pembuhumbuhuruka ji ve ji herekoe'ymame ikwehe. ¹⁷ Ji ndapotarahivuhui reki itambere'ia. Apotarahi ji imombyryva pe me. Pe imbuhumbuhurame igwaigwavete po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehê no. ¹⁸ Apyhy pa ji

penemimbuhurukara kiro. Ji areko hete a'ero. Nhimbatere'yjuhu ji kiro. A'ereki Epafrodito'ga gweru pa ji ve pe hugwi. Penemimbuhuragwera ko ikwava'e'gipyra Tupana'ga pe pyryheteva'ea. Tupana'ga onhimohē hehe pyry hete javo jupe. ¹⁹ A'ero po ti jirepykavamo Tupana'ga imondoukari pe me ombateraheteahugwiva'ea nehē pe herekoe'ymame nehē. Jesus Cristo'ga pe po ti ga ei emondo ti ġa pe javo.

²⁰ Nane'ymi timbohete Tupana'ga nhanderuvete'ga avuirama nehē. Amém.

Paulova'ea omondo pa onhi'igagwera

²¹ Pemondo ti nhinhi'iga ġa pe nhaporemō - kiroki ġa ojikoty'a Jesus Cristo'ga pavēi. Nhipavēive'ġa omondouka onhi'iga pe me no nhaneirū'ġa.

²² A'ove'ġa nhaporemō Jesus Cristo'gareheve'ġa omondouka pe me. Kiroki ġa oporavyky huvihavuhu'ga ronga pe César'ga ronga pe - ġa kaitu omondouka onhi'iga pe me.

²³ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga tomombyry pe me nhaporemō.

PAULOVA'EA OMOMBE'U COLOSSOSPEVA'EA PE

Carta de Paulo aos Colossenses

¹ Jihi ko Pauloramo Jesus Cristo'ga moirūharamo jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki nahā Tupana'ga opota.

Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me Timóteo'ga pavēi. Timóteo'ga oko nhaneirū'ga ojikoga ġwaramo Jesus'ga rehe nhande pavēi. ² Ore ja ko pe Tupana'ga remimo'ēhara pejikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. Peko pe oreirūa a'ero pepohire'yma Cristo'ga hugwi pejikovo gareheva'ero. Kiro ore ikwatijarukari imondouka pe me perope cidade de Colossos pe.

Kiro ore ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomombyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, oro'e ore.

Onhi'ĩ Paulova'ea Tupana'ga pe Colossospeva'ea repyga

³ Tupana'ga ko nhandepojykaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga. Nane'ymi ore nhi'īgi Tupana'ga pe pe ndepyga.

—Ndepyry hete nde, oro'e ore Tupana'ga pe. A'ereki nde erembojiko Colossospeve'ga Cristo Jesus'ga rehe ġa pokoga, oro'e ore ga pe.

⁴ Nahā ore ei ga pe jipi pejikoga kwahavypyagwera jate. A'ereki Epafra's'ga pe mombe'u ore ve. “Colossospeve'ga ojiko hete Cristo Jesus'ga rehe,” ei ga ore ve. “Oarō hete ġa Tupana'ga remimo'ēhara'ga nhaporemō. ⁵ Nahā Colossospeve'ga ndekoi. A'ereki ġa e'i: ‘Aerē po ti nhande hoi yvagi pe nhandejupa Tupana'ga pyri nehē, ei ġa,’ ei ga pe mombe'gwovo ore ve.

Epafra's'ga omombe'u pehoagwama pe me heikwehe. A'ereki ga omombe'u pyryva'ea a'itituhēva'ea pe me Cristo'ga mombe'uypyrame pe me. A'ea rupi ga ei heikwehe: “Uhura'ja ti Cristo Jesus'ga yvaga hugwi nhande rerogwovo ojupi yvagi pe Tupana'ga pyri nhande jikogame Jesus'ga rehe. Ga omano nhande repyga imomboha nhanderekote'varuhua. Pevo ti nhande ruvi Tupana'ga pyri Cristo'ga pavēi avuirama nehē. A'ereki Tupana'ga e'i na,” ei Epafra's'ga pe me imombe'ukatuavo heikwehe.

⁶ Omombe'u ga pe me pyryva'ea a'itituhēva'ea Cristo'ga mombe'urame pe me. Na jitehe ġa imombe'umbe'ui koji'ive'ga pe ġagwyri pe nhaporemō. Henduvame ġa jikogi Cristo'ga rehe okokatuavo ojipe'ga pe. Nahā pe jikogi ga rehe no pejikovo katu hendukatuypyagwera jate Tupana'ga pyryva pejive. Ikwahavame pe ei: “A'iti tuhē! Tupana'ga pyry hete nhande ve!” pe'e pe.

⁷ Epafra's'ga omombe'u Tupana'ga pyryva pe me heikwehe. Oroarō hete Epafra's'ga. Ga ko oporavyky ore ja Jesus Cristo'ga mombe'gwovo. Nahā ġa Cristo'ga nhi'īpo'ruvi pe pokoga oporavykyavo Cristo'ga pe opohire'yma ga hugwi. ⁸ Gaha pe mombe'u ore ve. “Oarō hete Colossospeve'ga Jesus'gareheve'ga. A'ereki Tupana'ga ra'uva ġa arōheteuka ġa pe,” ei ga pe mombe'gwovo.

⁹ Nurā pendekokatua kwahavirē nane'ymi ore nhi'īgi Tupana'ga pe pe ndepyga. Ga pe ore ei: Emombaragwahapavuka ti Colossospeve'ga pe enhimimbotarimova'ea. Embo'euka ti ġa eja'uva pe tokwaha pa ti ġa nhiremimbotarimova'ea javo, oro'e ore ga pe. ¹⁰ A'ero ti ġa ndekokatui nde javijitehe nde mbohoryheteavo jipi nehē. Ojipe'ga pe ti ġa ndekokatupavi nehē no, oro'e ore Tupana'ga pe. Nane'ymi koji'ī ti ġa nde kwahakwahavi nehē no nahā Tupana'ga opota javo.

¹¹ Ikatu ndereaporogita popoakahetea ojipe'ga ndeaporogita popoakahetea hohe pa, oro'e ore Tupana'ga pe. Ndereaporogita popoakahetea javijitehe tuhē ti Colossospeve'ga ndeaporogita popoakahetea nehē no. A'ero ti nane'ymi ga nhimomiranami hahya pe onhimonha'ngae'yma nehē no. Hahyrame ga pe nehē po ti ga ndoryndoryvamo nehē no, oro'e ore Tupana'ga pe. ¹² Ga po ti e'i nde ve nehē no: "Apī, ndepyry hete nde." A'ea ti ga ei nde ve nehē gaha nhandervete'ga javo, oro'e ore Tupana'ga pe. Nahanahā ti ga ndekokatupavi nehē nde ga pokogame, oro'e ore Tupana'ga pe.

Pyry nhande ei Tupana'ga pe: Apī, ndepyry hete nde. A'ereki ga nhande mombyry nhanderekote'varuhua momboa nhande mongovo gwemimo'eharamo. Nurā kojahua'javamo nhande ve kiroy gapyryva kwahava gwaramo. Ga pyry po ti nhande hoi nehē nhandejupa avuirama ojipe'ga pavēi garemimo'ehara'ga pavēi nehē. Pevo ti Tupana'ga pyryhetero nhande ve ga pe nehē no.

¹³ Nhande rekote'varuhuyyipi Diabo'ga nhi'iga rendukatuavo ite'varuhuve'ga nhi'iga rendukatuavo. Nurā ko ypytunahivuhua'javamo nhande ve a'ea rupi. Agwamo Tupana'ga hendukatuukari nhande ve gwa'yra'ga nhi'iga gwemia'nguhetehara'ga nhi'iga. Nahā Tupana'ga imombigi Diabo'ga nhi'iga rendukatua ypytunareheve'ga nhi'iga rendukatua. ¹⁴ Tupana'ga ra'yra'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi imombo omanomo gwaramo gwekoa rehavoguka. Nurā ga nohenonhukara'javi Tupana'ga pe nhanderekote'varuhua.

Cristo'ga oko ojipe'ga hohe pa okoypyavo gwaramo

¹⁵ Ndihepiagi nhande Tupana'ga.

A'ereki ga ndaha'oi.

Tihepia reki nhande gara'yra'ga Cristo'ga. Cristo'ga ko Tupana'ga javijitehe. Jypya Cristo'ga oko.

A'ea rupi ko ahā ve vvyakotyva'ea. Ahā ve vvyakotyve'ga no.

Nurā Cristo'ga rekoi Tupana'ga rembiapoa hohe pa okovo ga nenonde okoypyavo gwaramo.

¹⁶ A'ereki Tupana'ga oapopavuka Cristo'ga pe yvagipeve'ga yvagipeva'ea reheve vvyakotyve'ga ndeheve vvyakotyva'ea reheve.

Oapopavuka ga ga pe aherembiepiagipyra aherembiepiagipyra'ga ndeheve aherembiepiagipyre'yma reheve aherembiepiagipyre'yma'ga ndeheve.

Ga oapopavuka ga pe yvagipeve'ga nduvihava'ga ganduvihavi'vi'ga ndeheve ipopoakaheteve'ga ndeheve ipopoakaheteve'gandehave'ga ndeheve.

Ga nhaporemo omondouka ojipe'ga gwemimbotarimova'ea rehe opopoakahetero.

Nahā Tupana'ga oapopavuka gahā mbatera reheve toapo pa ti jira'yra'ga ojive javo.

¹⁷ Cristo'ga oko ypy. Aerē ga oapo pa.

Okoji pa garembiapoa ga herekoro gwaramo.

¹⁸ Cristo'ga rehe nhande jikogi.

Ga ko nhandervihavuhete'ga.

Nurā nhande ei ga pe: Ga ko nhaneakaga.

Xako nhande ganhi'iga rupi nhandekovo gareheva'ero.

Nurā nhande ei nhandejive: Nhande ko Cristo'ga ra'oa.

Gaha ombopyahu nhandereaporogita

tuhu ti ga Tupana'ga pyry okovo avuirama nehē javo.

Ga ti nhande mongoi pevo ore mombytavo nehē.

A'ereki ga okwerava'javypy omanoa hugwi omanoa'jave'yma

tako ti ji ġa hohe pa mbatera hohe pa no huvihavuhuhetero javo.

¹⁹ A'ereki a'ea pyry hete Tupana'ga pe garuva'ga pe.

“Toko ti ga ji javijitehe,” ei Tupana'ga.

“Toko ti ga ojipe'ġa hohe pa mbatera hohe pa no ji ja,” ei ga gworygworyvamo.

²⁰ “Okò te'varuhu ġa. Ndapotari ji ġandekote'varuhua.

Pyry ti ga manoi yva rehe ġa ndepyġa ġa nhaporemò a'ero nehē,” ei ga.

“Ga gwekoa reka'vogukaro ġwaramò omanomò yva rehe ti ji vvyakotyve'ġa ndeaporogita rerójijyi yvagipeve'ġa ndeaporogita reheve ġandeaporogita mohiġatupava nehē.

Nahā ti ji jirekokatuukari ġa pe nehē Cristo'ga manoro ġwaramò, ei Tupana'ga.

Ga gwekoa reka'vogukaro ġwaramò ti ji herójijyipavi vvyakotyve'ea yvagipeve'ea reheve imohiġatupava nehē.

Nahā ti ji jirekokatuukari a'ea pe nehē Cristo'ga manoro ġwaramò,” ei Tupana'ga.

Na tuhē reki. Cristo'ga omano yva rehe. Tupana'ga omohiġatu pa.

²¹⁻²² Pehe Colossospeva'ero ymyaī peko te'varuhu heikwehe. A'ero napehendupotari Tupana'ga nhi'ġa ga arōe'yma pejikoty'are'yma ga pavēi. Korogwe reki Tupana'ga pendeaporogita rerójijyi hendukatuuka pe me onhi'ġa gara'yra'ga manoro ġwaramò. Nahā ga pendeaporogita mohiġatui ojirekokatuuka pe me. A'ero ga ei pe mombe'gwovo: “Pyry hete ġa. Okò katu ġa. Nahenonha'javi ji ġandekote'varuhua ġa pe. A'ereki mbatera ndojara'javi ġa ndehe.” A'ea ga ei pe ndepiaga.

²³ Penhimomirana ti Cristo'ga mombe'ua reroviaheteavo a'ero pejikoga ga rehe jipi pejipopoakaramò. Taperoviari ti hajiheva'ea. Ymyaī Cristo'ga mombe'ua renduvame pe jikogi ga rehe heikwehe. Nurā pe ikwahavi javo: “Cristo'ga ti nhande rerohoi ojupi nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehē,” pe'e pe herovia. Taperoviapigi ti a'ero!

Vvyakotyve'ġa pe nhaporemò ġa Cristo'ga mombe'ui Cristo'ga ti nhande mongoi Tupana'ga pyri nehē javo. Jihi amombe'u a'ea ojipe'ġa pe no. A'ereki ymya Tupana'ga e'ī ji ve: “Ehò ti Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe,” ei ga ji ve.

Paulova'ea oporavyky pyryva'ea mombe'gwovo

²⁴ Pe Cristo'ga mombe'ua renduva ġwaramò ġa imondoi hahyhetea ji ve. Kiro ji roryroryvamo reki a'ea rehe. Hahyrame ji ve ji ipo'rupavi hahya Cristo'ga py'rovo. Tahahy tuhē ahe ve. Apo'ru pa ji hahya Cristo'ga ra'oa repyga. Gara'oa a'e ko ji ġa pe – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe.

²⁵ Ymya Tupana'ga ei ji ve: “Ekwahavuka ti ġa pe – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. Epoko ti ġa imombe'upava nhinhi'ġa Cristo'ga mombe'gwovo.” A'ea ga ei ji ve pe pokoguka judeus'ġarūiva'ea pokoguka.

²⁶ Ymyahū Tupana'ga ndokwahavukari ġwembiepiukaripyre'yma ymyahūva'ea pe ahera'yra'va'ea pe no. Aġwamo reki ga ikwahavukari ġwemimò'ēhara'ġa pe ġwembiepiukaripyre'yma. ²⁷ Tupana'ga e'ī: “Tokwaha pa ti nhiremimò'ēhara'ġa nehē. Cristo'ga ti topojyka pa vvyakotyve'ġa nhaporemò judeus'ġarūive'ġa vehevi nehē. Ga pojykaramè ti ġa ġa nderuri ojupi ġa mombytavo ji pyri avuirama opyryvamo ġa pe nehē, ei ga. A'ea ji akwahavuka pota,” ei Tupana'ga. “A'ea ko nhirembiepiukaripyre'yma ikatukatuhetea,” ei ga ikwahavuka ġwemimò'ēhara'ġa pe.

²⁸ Nurā Cristo'ga ore oromombe'u ġa pe nhaporemò ġa momoranduva pekwha ti Cristo'ga javo. Nahā ore ga kwahavukari ġa pe ġanaganani. Ga mbo'ekwahapava ore ġa mbo'ekatapavi Cristo'ga rehe tojiko hete ti ġa Cristo'ga rehe okokatuheteavo javo. Nahā ore ga mbo'ekatui. A'ereki ore oro'e: Tikatu hete ti ġa Tupana'ga rovai pyteri pe Tupana'ga nhi'ġa

kwahaheteavo Cristo'ga jikoty'aro gwaramo ga pavēi. ²⁹ Nurā jihi no ji aporavyky hete Cristo'ga mombe'gwovo Cristo'ga popoakara po'ruavo ga ji mbopopoakahetero gwaramo.

2

¹ Aporavyky hete ji nhi'agataramo pe ndehe takwahavuka ti ji ga pe Tupana'ga nhi'iga javo. Jiporavykya pe pekwaha. Aporavyky hete ji nhi'agataramo Laodicéiapeve'ga ndehe no – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe onhimonono'ono'oga pevo tihendu Tupana'ga nhi'iga javo. Ojipe'gape'ga pe Jesus'gareheve'ga pe ti ji takwahavuka ganhi'iga no. Ga nhaporemo ndajirepiagi ve jira'oa kwahave'yma. Pe nhaporemo ndajirepiagi ve no.

² Nhi'agata ji pe ndehe ga ndehe no jiporavykyheteavo tokovevuhua'javyme ti ga javo. Jiyvyteri pe ji ei ipota pe me ga pe no: Tonhoarō hete ti ga ovy'a ojogwehe. Tokwaha ti ga a'itituhēva'ea. Po ga a'itituhēva'ea kwahavi, a'ero koji'i ti ga Tupana'ga rembiepiukaripyre'yma'ga kwahahetei tuhē nehē. Garembiepiukaripyre'yma'ga ko Cristo'ga tuhē. A'ea nhaporemo ji apota javo jijapyakavo pe ndehe ga ndehe no jiporavykyavo. ³ Ikatu hete Tupana'ga rembikwahava. Omombaragwaha pa ga. Onhimi nhande ve garembikwahava. Cristo'ga jate okwahavuka pa garembikwahava.

⁴ A'ea ji ei pe me pekwaha ti javo. Nurā ti pe napenhimoandyandyjukari ojipe'ga pe ga imombe'urame hajihea pe me nehē. Ikatu po pe me ga nhi'igaturame o'mbero. Tapenhimoandyandyjukari ti ga pe, a'e ji pe me. ⁵ A'ereki jireaporogita oko pe pyri ji rekoeymame pe pyri. Ikwahava pendekoa ji roryoryvamo. A'ereki pe peko katu pejohupe pejikohteavo Cristo'ga rehe penhimboitavo.

Nahanahā nhande xajikoty'a Cristo'ga pavēi

⁶ Pejiko pe Cristo Jesus'ga rehe heikwehe imomboruka pejikote'varuhua gaha ko nhandervihavuhuhetero javo. Na jitehe ti pejiko jitehe ga rehe xako katu ti nhandejikoty'a ga pavēi javo. ⁷ Nane'ymi ti peko Cristo'ga rehe pepohire'yma ga hugwi. Koji'i ti peko katu hendukatuaivo ganhi'iga. Koji'i ti pejiko hete ga rehe pejikoty'a ga pavēi. A'ea rehe Epafras'ga pe mbo'ei heikwehe nahanahā ti peko javo. Nane'ymi ti pe'jipe'ji Cristo'ga pe: “Ndepyry hete tuhē nde nhande ve.” A'ea ti pe'ji.

⁸ Penhimboko'i ti pejjupa. Tapenhimoandyandyjukari ti ojipe'ga pe. Ga gwendukatuaika pota pe me onhi'itehea pe mbopohipota Cristo'ga hugwi. Imombe'gwovo o'mbea ga nhi'igatui pe me onhi'iteheavo pe moandyandyipota. A'ea ganemboypya tuhē ombojihu ojapyakateheavo gwakykwepohara'ga mbo'eavo hehe. “Nahanahā vyva hako yvaga pavēi po rimb'a'e,” ei ahe. “Nahanahā ti xako,” ei ahe gwakykwepohara'ga mbo'eavo.

Na rūi Cristo'ga remimbo'ea. Tapenhimoandyandyjukari ti ga pe a'ero. Cristo'ga hugwi ti tapenhimbopohirukari ga pe. ⁹ Uvame vyva koty okovo Cristo'ga gwepiuka pa nhande ve Tupana'ga rekokatua gareaporogita. A'ereki ga oko Tupana'ga javijitehe. ¹⁰ Nurā pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro gwaramo Tupana'ga jikoty'ari pe pavēi no. Tupana'ga pendeaporogita mbopyahui tuhē pe mboheaporogitakatukatuavo pe pokopava pe monhimomiranambava. Pyry hete pa pe me a'ero pe jikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi. Yvagipeve'ga nduvihava'ga Tupana'gapyrive'ga nduvihava'ga omondondouka ga gwemimbotarimova'ea rehe opooka-hetero gwuvihavamo. Diabogapyriva'ea anhaa omondondouka ojipea anhaa gwemimbotarimova'ea rehe opooka-hetero gwuvihavamo no. Cristo'ga ki a'e te oko ga hohe pa a'ea hohe pa no nhandervihavuhuhetero.

11 Judeus'ga okytiuka gwa'yra'ga nakwanhapi'ria gahã koi Tupana'gareheve'ga kiro javo. Cristo'ga ki a'e te omanoro gwaramo yva rehe omombo hete pendekote'varuhua gahã koi jireheve'ga kiro javo. "Tokote'varuhupotara'javyme ti ga a'ero kiro," ei ga omanome pe ndepyga. Nahã ojikoty'aro pe pavêi Cristo'ga pendeaporoğitiruahũa mombigi pe jikogame ga rehe.

12 Penhimobatizaukarama pe ei a'ero: "Ymyahũ Cristo'ga omano tamombo gandekote'varuhua javo. A'ero ga ga tymi. Omanorame Cristo'ga omombo jirekote'varuhua ji hugwi. Ga jikoty'aro gwaramo ji pavêi jireaporoğitiruahũa opi a'ero." Nahã pe ei penhimobatizaukarama. A'ea rupi pe ei no: "Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Cristo'ga pavêi nhande jikoty'aro gwaramo Tupana'ga nhandeaporoğita imbopyahui opopoakara pyvõ. A'ereki nhande xajiko Tupana'ga popoakara rehe," pe'e pe penhimobatizaukarama.

13 Ymyaĩ pendeaporoğita ndipyahui ve heikwehe. A'ea rupi Tupana'ga pe pe peko omanove'ga ja a'ero. A'ereki ga e'i: "Ji ve ko ga ambotehea imombigukare'yma gwaramo gweaporoğitiruahũa. Ji ndajikoty'ari ga pavêi a'ero. A'ereki ga okote'varuhu," ei Tupana'ga.

Ağwamo Tupana'ga ombopyahu pendeaporoğita imombo pendekote'varuhua nhaporemõ Cristo'ga jikoty'aro gwaramo pe pavêi. Ymyahũ Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Tupana'ga pendeaporoğita imbopyahui.

14 Ymya nhande nihendukatui ga Tupana'ga nhi'iga mombe'urame nahanahã ti ahe toko katu javo. Emo Tupana'ga ohy reki nhanderekote'varuhua mbojaragwera. A'ereki Cristo'ga omano yva rehe nhanderekote'varuhua momboa. Nurã Tupana'ga ei: "Ndatekwava'javi gandekote'varuhua mbojaragwera rehe kiro," ei ga.

15 Omanomo Cristo'ga imombigi Diabogapyriva'ea popoakara anhağa popoakara. Anhağa omomondouka ojipea anhağa gwemimbotarimova'ea rehe ipopoakaheteva'ea ipopoakaheteva'eareheva'ea pavêi. Ipopoakara mombigipyra Tupana'ga hepiukapavi tuhê ojipe'ga pe Cristo'ga mbojiroviva a'ea rehe.

16 Nurã ti tapenhimbo'eukari ojipe'ga pe ha'oa rehe. A'ereki ga e'i jupe: "Gwigwia ahe ndo'ui. Gwigwia ahe to'u." Tyhya pe ga ei: "Gwigwia ahe ndo'ui. Gwigwia ahe to'u." Ga e'i: "Tokwaku ahe toryva aporame ano nanani. Toapo ahe toryva jahya porame no ikwakuva. Nahanahã ahe toko sãbado rupi ikwakuva," ei ga.

A'ea rehe nhaporemõ tapenhimbo'eukari ti ga pe. 17 Ganemimbo'ea nhaporemõ ko aere'iva'ea ra'angava nahanahã ti Cristo'ga rurame javo. Okorame ganemimbo'ea rehe ahe ikwaha'vi aerẽva'ea pyry hete ti nehẽ javo. Ahe ndokwahapavi reki. Ganemimbo'ea rehe ndatekwava'javi kiro. A'ereki Cristo'ga tuhê uripe reki. Nurã ojikogame ga rehe ahe ikwahahetei tokoa'javyme ti ahe ganemimbo'ea rupi a'ero javo.

18 Taperoviari ti ga - kiroki ga e'i tehe: "Ji ko ako tehe. Nanhimbohetei ji. A'ea ti ahe te'i ji pavêi," e'i tehe ga. "Tombohete ti ahe Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga okoteheavo ga ko jiruvihavuhuhete'ga javo. Nahã ti xa'e," ei ga ikwahave'yma. "Ahepia ji yvagipeve'ga," ei ga o'mbero. Omoandyandyi pota ga ahe jiji akwaha hete javo tehe. Ndokwahavi reki ga onhimboheteavo. Gareaporoğita tiruahũ. Taperoviari ti ga. Ganhi'iga rupi pe ndekorame ga ndogwerekoukari pe me pyryva'ea Tupana'ga hugwi.

19 Nanongara'ga ndojikoty'ari Cristo'ga pavêi okoe'yma ganhi'iga rupi.

Nhandejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavêi ga pe nhande xa'e nhaneakağa. A'ereki Cristo'ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga. Ganhi'iga rupi

nhandekovo gwaramo xa'e nhande: Nhande ko Cristo'ga ra'oa nhandejikoga Cristo'ga rehe. Nane'ymi Cristo'ga nhaneakağamo nhande pokopokogi nhande monhimbopopoka nhande mbojogwerekokatua. Nahā Cristo'ga nhande pojykai hendukatua nhande ve Tupana'ga nhi'iga.

²⁰ Cristo'ga omano tamombo gandeakote'varuhua javo. Nurā Cristo'ga pavēi pe jikoty'aro gwaramo pendeaporogitatiruhūa opi. Nurā pe ndekoi ojipe'ga ja rūi avo yvya koty gandeaporogitatiruhūrame. A'ereki nahā ganemimbo'ea e'i: "Nahanahā yvya hako yvaga pavēi po rimba'e. Nahanahā ti ahe toko," e'i ganemimbo'ea. Peko pe ga ja rūi. Maranameuhū pe ndekopotara'javi ganemimbo'ea rupi naerū? Tapekoa'javi hehe. ²¹ E'i: "Topyhygyme ti ahe gwiğwia mbatera. To'uyme ti ahe tahepia javo. Topokogyne ti ahe hehe," e'i ganemimbo'ea. ²² A'ea nhaporemō opa ahe i'urame. Kiroki opa ahe i'urame – a'ea pe nhaporemō ganemimbo'ea e'i. A'ereki nanongara rehe ko ga ojapyaka avo yvya koty. A'ea ko ganemimbo'ea.

²³ Ojipe'ga ganemimbo'ea renduvypyrame po ga ei: "Pry ganemimbo'ea. Okwaha hete ga Tupana'ga mboheteavo," e po ga. Ikwahave'yma ga ei a'ea ganemimbo'ea renduva. Tiruhū reki ganemimbo'ea. A'ereki gwemimbotarimova'ea rehe ga oko nahanahā ahe ombohete Tupana'ga javo. Tupana'ga mbohete tehe reki ga. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe rūi ga ndekoi.

Ganemimbo'ea renduvame po ga ei: "Pry ganemimbo'ea ga erame: 'Ahe nonhimbohetei hamo,'" e po ga.

Ndapyryvi reki ganemimbo'ea. A'ereki ga onhimbohete reki javo.

Ganemimbo'ea renduvame po ga ei: "Pry ganemimbo'ea ga erame: 'Ojipejipea pe ahe tonhimomirana onhimondoheteavo onhi'iga rupi. Ahe ndo'ui gwiğwia ojipea no.' Nahanahā ganemimbo'ea pyryva'ea," e po ga henduva.

Tiruhū reki ganemimbo'ea. A'ereki a'ea rupi okorame ahe nonhia'ngukatui ojirekokatue'yma. A'iti a. Ndatekwava'javi ganemimbo'ea rehe. A'ereki ganemimbo'ea nomombigi aherekote'varuhua.

3

Nhandereaporogitatiruhūa; nhandereaporogitapyahua

¹ Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro gwaramo Tupana'ga pendeaporogita mbopyahui. Pepota ti pyryva'ea yvagi pe Tupana'ga pyri a'ero. A'ereki pevo Cristo'ga oapy Tupana'ga pyri Tupana'ga johukoty rūi okovo nhandervihavuhhetero. ² Penhimbovy'a ti pyryva'ea rehe yvagi peva'ea rehe. Yvyakotyva'ea rehe rūi ti penhimbovy'a. ³ A'ereki pendeaporogitatiruhūa opi. Omanorē omanove'ga nonhimbovy'ara'javi yvyakotyva'ea rehe. Omanove'ga ja pe napenhimbovy'ara'javi yvyakotyva'ea rehe pendeaporogitatiruhūa pigirē. Pē pavēi Cristo'ga jikoty'aro gwaramo pendeaporogitapyahua hekokatui yvagi pe Tupana'ga pyri Cristo'ga pavēi. Pevo Tupana'ga pendeaporogitapyahua rereko katu pe me Cristo'ga reheve. ⁴ Cristo'ga pavēi nhandejikoty'aro gwaramo nhande reaporogitapyahuro nhandekovo. Aerē po ti Cristo'ga ukwahavamo ua'java nehē. A'ero ti pe ukwahavamo ga pavēi gakatukatua rerekovo nehē.

⁵ Nurā pemombi hete ti penhimimbotarimova'ea ite'varuhuva'ea pejipygwa'jave'yma hehe. Taperekoa'javi ti penhimbireko'garūive'ga. Tapeakwahave'ymuhūa'javi ti ga nderekote'varuhua'jave'yma. Tapepotaruhua'javi ti ga. Tapepotate'varuhui ti. Tapepotaruhua'javi ti ojipe'ga apoa. A'ereki nahā pe gambatera arō Tupana'ga arōa hohe. ⁶ Kiroki ga nahā oko

te'varuhu pota okoe'yma Tupana'ga nhi'iga rehe - ga ndehe Tupana'ga onhimonha'nga. ⁷ Ga ja pehe peko te'varuhu no heikwehe.

⁸ Agwamo ti tapekote'varuhua'javi! Agwamo ti pepohi pejikote'varuhua hugwi a'ero. Tapenhimonha'ngaa'javi ti. Tapenhimboahiva'javi ti. Tape-tiruahūa'javi ti. Tapembotegwetea'javi ti ojipe'ga. Tapenhi'ite'varuhua'javi ti ojipe'ga pe. ⁹ Tape'mbea'javi ti pejohupe. A'ereki pe pepohi pejea-porogitaymyana hugwi pejikote'varuhua'jave'yma.

¹⁰ Pendeaporogita ipyahu agwamo. A'ereki mya'ī Tupana'ga ombopyahu pendeaporogita pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Nane'ymi Tupana'ga pendeaporogita mbopyahua'jaa'javi koji'i ti ga toko ji ja ji kwahaheteavo javo.

¹¹ Ga ndokoa'javi nhande ve ojoatyatyvive'ga Tupana'ga nhanderea-porogita mbopyahurame. Nurā xa'ete'varuhuyime ti ojohupe orepyry ore pe hohe jave'yma. Judeusramo toro'ete'varuhuyime ti pe me judeus'garūiva'ea pe. Judeus'garūiva'ero tape'ete'varuhui ti ore ve judeusva'ea pe. A'ereki nhande ojo'ja judeusva'ea judeus'garūiva'ea pavēi Tupana'ga nhanderea-porogita mbopyahurame. Xa'ete'varuhuyime ti ojohupe orepyry ore pe hohe jave'yma.

Po nhande tikiyuuka nhanerakwanhapira nhande ko Tu-pana'gareheva'ero kiro javo, xa'ete'varuhuyime ti ojikiyuukare'ŷve'ga pe. Po nhande ndiajikiyuukari, xa'ete'varuhuyime ti ojikiyuukave'ga pe. A'ereki nhande ojo'ja nhandejikiyuukava'ea nhandejikiyuukare'ŷva'ea pavēi. A'ereki Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahu. Nhande ojo'ja pa: nhandegwyriveve'ga nhandegwyriveve'garūive'ga pavēi, nhande'jave'ga hajiheve'ga pavēi, ipiro'ye'ŷve'ga ga pavēi - kiroki ga oporavyky ojive jate ipiro'yve'ga.

Ga nhaporemō ojoatyatyvive'ga nhaporemō ndokoa'javi agwamo nhande ve. A'ereki nhande ojo'ja pa Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahurame. Cristo'ga rehe jate nhande xanhimbovy'a. Ga jate nhande hohe pa nhand-eruvihavuhuhetero. Ga nhande pojyka pa.

¹²⁻¹³ Nurā pejikovo Jesus'gareheva'ero ti peko katu. A'ereki Tupana'ga oko hete pe ndehe pe arōheteavo. Ga pe mo'emo'ē toko ti ga Je-sus'gareheva'ero okokatuavo javo. Pejoporogwety po ti pe hamo hahyrame pe me nehē. Pepyry ti pejohupe. Tapenhimbohetei ti. Penhimogatyro ti. Penhimomirana ti penhimonha'ngae'yma pejikokatuavo pejohupe. Ojipe'ga rekote'varuhurame nde ve terehenonha'javi garekote'varuhua ejive. Nahā ti tapehenonha'javi pejikote'varuhua pejohupe. A'ereki imom-borirē Cristo'ga nohenonha'javi pendekote'varuhua. Na jitehe ti tapehenonha'javi pejikote'varuhua pejohupe.

¹⁴ Koji'i ji ei pe me: Penhoarō hete ti no. Penhoarōheterame ti pe peko pa Tupana'ga ja. A'ea ga opota. ¹⁵ Tupana'ga pe mbojogwereco katu. A'ero ti pejikokatuavo pejohupe pejeaporogita katu nahanahā nhande rekoi javo. A'ea Tupana'ga opota. Ymyahū ga pe mo'emo'emba Jesus'gareheva'ero ga ti tojogwereco katu pa javo. Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde ore ve!" A'ea ti pe'ji ga pe.

¹⁶ Nane'ymi pejapyaka hete ti Cristo'ga remimbo'ea rehe nhaporemō ikwahaheteavo garemimbo'ea toki hete peyvyteri pe ikwahyeteavo pe mombyrymbyryva pe mbo'embo'eavo. Penhomb'emo'e ti hehe penhomomoranduva. Penhimby'yi ti pehendū katu ti Cristo'ga nhi'iga javo. Penhimby'yi ti Tupana'ga nhi'iga mōmbe'gwovo Jesus'ga mōmbe'gwovo no imombe'gwovo gāndekokatua gānemimombyryva nhande ve. Nahanahā ti penhimby'yimby'yi Tupana'ga pe ga mboheteavo ga rehe pejoryjoryvamo.

¹⁷ Cristo Jesus'gareheva'ero gwaramo ti peko katu pejikovo ganhi'iga rupi peporavykyrame. Peko katu ti penhi'igame. Pendekoa rupi nhaporemo ti peko katu jipi ga mboheteavo penhinhi'iga Tupana'ga pe. "Ndepyry hete nde, Api," pe'ji ti ga pe. "Agwamo pyry hete ore ve. A'ereki nde orekote'varuhua momboruka Jesus'ga manoro gwaramo ore ve. Ga ko orepojykaharete'ga ore pokoga a'ero." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe nhanderu-vete'ga pe.

Ganembireko'ga; ganongapypeve'ga

¹⁸ Kunhano peko ti penhimbireko'ga nhi'iga rehe pejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi.

¹⁹ Akwaimba'ero pearō hete ti penhimbireko'ga nderekokatuavo ga a'nguavo penhimonha'ngae'yma ga ndehe.

²⁰ Tay'riro pehendu katu ti pejuva'ga nhi'iga penhy'ga nhi'iga reheve. A'ereki nanongara rehe Cristo'ga onhimohē.

²¹ Ganduvamo tapemonhimonha'nganha'ngaukari ti peja'yra'ga pejihe ja'avo ga pe ga mbo'erame ga monhimomboaka. Pe ga monhimonha'ngaukaramo po ti ga okoveveuhu okoteheavo nehē ore ndorokwahavi hete javo.

²² Ojipe'gapyriva'ero ipiro'ye'ŷva'ero pehendu katu ti ganhi'iga penhimboporavykyve'ga nhi'iga ga nhi'ipo'rupava. Peko ti ojipe'ga ja rūi. Oporvykahara'ga gwepiagame ga oporavyky katu tianembohete ti ga javo. Ga gwepiagame ymame ga ndoporavykyi a'ero. Peko ti ga ja rūi. Pejipojykahara'ga pejepiagame ti peko ganhi'iga rupi. Ga pejepiagame ymame ti peko ganhi'iga rupi jitehe pejiporavykatuavo. Cristo'ga rendukatuavo gwaramo pejaporogita katu ti xaporavyky katu tuhē ti nhandepojykahara'ga pe javo.

²³ Peoporavykyrame ti pejirokwa jipi peporavykykatupota pejikokatuavo pejoryjoryvamo. Penhi'igame ti pejirokwa jipi pejikokatuavo pejoryvamo. Pejioa rupi nhaporemo ti pejirokwa jipi. Pe'ji ti pejiyvyteri pe: "Nhandeporavykyaturame nhandepojykahara'ga pe ga pokoga, Cristo'ga pe tuhē nhande xaporavyky katu ga pokoga," pe'ji ti. ²⁴ "Cristo'ga nhandepojykaharete'ga, gaha ti nhande rerohe yvagi pe pevo nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehē." A'ea ti pe'ji pejiporavykykatuavo. Na tuhē ti ga okwepy katu pe me. A'ereki Cristo'ga pe tuhē pe peporavyky nhandepojykaharete'ga pe.

²⁵ Tapeoporavykyte'varuhui ti. A'ereki ojo'ja vvyakotyve'ga ndekoi Tupana'ga pe. Kiroki ga oko te'varuhu - ga pe nhaporemo ti ga ei peko te'varuhu pe javo nehē.

4

¹ Gapojykaharamo pemondo katu ti pejipyryve'ga pe pejikokatuavo ga pe. A'ereki pe pereko pepojykahara'ga no. Ga ko Tupana'ga. Ga oko yvagi pe pepojykaharetero pendekoa repiapava. A'ea ikwahavame ti pereko katu pejipyryve'ga.

Koji'i Paulova'ea omogita Colossospeva'ea

² Penhi'ī ti Tupana'ga pe jipi. Pejirokwa ti penhinhi'iga ga pe. Pe'ji ti ga pe no: "Ndepyry hete nde ore ve."

³ Ji Cristo'ga mombe'urame ojipe'ga ji mondo cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga Cristo'ga javo ikwehe'i. A'ea pype ji rekoi agwamo. Penhi'igame Tupana'ga pe ti pe'ji: "Ymyahū ahe ndokwahavi ve Cristo'ga nerembiepiukaripyre'yma'ga. Aerē nde ga kwahavuka pota vvyakotyve'ga pe. Marā po ti Paulo'ga ga mombe'ui? A'ereki tegwete ga pe imombe'uhava kiro. Ekwahavuka ti ga pe tomombe'u ga ga ojipe'ga pe." A'ea ti pe'ji

Tupana'ga pe ore repyga. ⁴ Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Epoko ti Paulo'ga ga mbo'ekatumatuuka ga pe nenhi'iga rehe. A'ero ti ga ikwahahetei Cristo'ga mombe'ua.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe. Ji ambo'e katu po ga hamo.

⁵ Kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe – gapyteri pe ti peko katu katu ikwahava te'ite'varuhoye ti ga nhande ve javo. Pemombe'umbe'u ti Cristo'ga ga pe jipi. ⁶ Penhi'igatu ti ga pe pejikokatuavo ga pe hendupotaruka. A'ero ti pe ga pokokwahavi ikwahavuka ga pe nanani nehē.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Colossospeva'ea pe

⁷ Tíquico'ga ti ji mombe'upavi pe me nehē nahanahã Paulo'ga rekoi javo. Ga ko nhaneirũ'ga ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Oroarõ hete ore ga. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore Tíquico'ga rehe a'ero. Ji pavēi ga oporavyky katu nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mombe'gwovo.

⁸ Kiro ti ji Tíquico'ga mondoukari pe pyri nehē tomombe'u ti ga pe me jirekoa javo. Nahã ti ga pepy'a nogatui pe mbohoryva'java nehē. Tokwaha ti ga pendekoa no. ⁹ Pendeheve'ga Onésimo'ga ti ji amondouka pe pyri nehē no Tíquico'ga rupi nehē. Onésimo'ga ko nhaneirũ'ga no ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Oroarõ hete ore ga. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore Onésimo'ga rehe a'ero. Tíquico'ga Onésimo'ga pavēi ga memei ti omombe'u pa pe me nahanahã Paulo'ga ndekoi javo.

¹⁰ Aristarco'ga omondouka onhi'iga pe me. Ga ko cadeia pype kiro ji pavēi. Marcos'ga omondouka onhi'iga pe me no. Ga ko Barnabé'ga rendyrahēa ra'yra'ga. Ga rurame pe pyri ti pejoryjory ga rehe imondovo ga pe, a'e jipe ko ji pe me. A'ea ji ea'javi kiro pe me. ¹¹ Josué'ga omondouka onhi'iga pe me no. Ga pe nhande ei Justo. A'ereki ga pyri hete. Aristarco'ga Marcos'ga pavēi Josué'ga pavēi – ga ko judeusramo oko ojikoga Cristo'ga rehe. Ga jate judeusramo oporavyky avo ji pavēi toko ti Tupana'ga vyvakotyve'ga nduvihavuhetero javo. Gahã onogatu jipy'a ji pokoga.

¹² Pendeheve'ga Epafras'ga omondouka onhi'iga pe me no. Oporavyky ga Cristo'ga pe ga mombe'gwovo ojipe'ga pe. Nane'ymi ga nhi'inhi'ihetei Tupana'ga pe pe ndepyga. Tupana'ga pe ga ei jipi: “Epoko ti Colossospeve'ga,” ei ga Tupana'ga pe. “Nurã ti ga jikohetei Cristo'ga rehe opohire yma ga hugvi okokatuheteavo nehē. A'ero ti ga ikwahapavi tuhē neremimbotarimova'ea nde nhi'ipo'rupava,” ei ga Tupana'ga pe jipi. ¹³ A'iti a. Ojirokwa hete ga javo Tupana'ga pe pe ndepyga jipi ojipeva'epeve'ga ndepyga cidadespeve'ga ndepyga no Laodicíapeve'ga Hierápolispeve'ga. Garemimbotarimova'ea pe me ji akwaha.

¹⁴ Lucas'ga omondouka onhi'iga pe me. Ga ko ore pohano okovo oreremi-arõhetehara'ga. Demas'ga omondouka onhi'iga pe me no.

¹⁵ Pemombe'u ti nhaneirũ'ga pe – kiroki ga oko cidade de Laodicéia pe. Ga ko nhaneirũ'ga ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Ga pe ti pe'ji Paulo'ga omondouka onhi'iga pe me javo.

Pemombe'u ti Ninfa'ga pe no Paulo'ga omondouka onhi'iga nde ve javo. Ga pe no – kiroki ga ojatyka Ninfa'ga rongga pe tihendu Tupana'ga nhi'iga javo – ga pe ti pemombe'u no.

¹⁶ Pemonhi'ĩ ti pejohupe nhirembikwatijarukara tihendu ti Paulo'ga nhi'iga nhandejive javo. Imonhi'igirē nhirembikwatijarukara ti pemondo cidadepeve'ga pe Laodicíapeve'ga pe. Tohendu ti ga nhinhi'iga pe me no. Akwatijaruka ji ojipea nhinhi'iga mondovouka Laodicíapeve'ga pe oji'i. Imonhi'igirē ojohupe tomondo ti ga pe me tomonhi'ĩ ti ga ojohupe javo. Pemonhi'ĩ ti a'ero pejohupe ikwahava nhinhi'iga ga pe.

¹⁷ Pe'ji ti Arquipo'ga pe: “Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ko e'i nde ve raikwehe: 'Nahanahā ti ji nhi'Īpo'ru pa,' e ko ga nde ve raikwehe. Enhi'Īpo'ru pa ti ga a'ero.” A'ea ti pe'ji Arquipo'ga pe.

¹⁸ Ji tuhē kiro ikwatijari jipovo inoga nhinhi'iga imondovouka pe me. Tapemoka'nhyimi ti jirekoa cadeia pype.

Kiro ji ei: Tomombyry ti Tupana'ga pe me, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY TESSALÔNICAPEVA'EA PE Primeira Carta de Paulo aos Tessalonicenses

¹ Três ore rekoiki kwatijaharamo pe me: Jihi Pauloramo Silas'ga pavêi Timóteo'ga pavêi. Kiro ore ikwatijarukari imondovouka pe me cidade de Tessalônica pe – perope peko Tupana'gareheva'ero nhandervete'gareheva'ero pejikovo Jesus Cristo'gareheva'ero nhandepojkaharete'gareheva'ero.

Kiro ore ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavêi nhandepojkaharete'ga pavêi. Tonoġatu ti ġa pepy'a, oro'e ore pyryva'ea pota pe me.

Ojiko Tessalônicapeva'ea Tupana'ga rehe okokatuavo

² Oronhi'igame Tupana'ga pe ore ei jipi:

–Ore roryryvamo Tessalônicapeve'ġa ndehe nhaporemō. A'ereki nde ġa mombyry. A'ero ore ei nde ve: Ndepyry hete nde. A'ea ore ei Tupana'ga pe.

³ Noromoka'nhymi ore pendekoa Tupana'ga nhi'igā rupi. A'ea mombe'gwovo ore ei ġa pe:

–Tessalônicapeve'ġa oporavyky Jesus'ga mombe'gwovo ġa pe, oro'e ore ġa pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi. A'ereki ġa ojiko nde rehe, oro'e ore. Oarō hete ġa ojikotyve'ġa nhaporemō. Nurā ġa ġa pokopokogi ġa nderekokatuavo. A'ereki ġa nde arō hete, oro'e ore Tupana'ga pe. Onhimomirana ġa mbatera rahya pe opohire'yma nde hugwi orepojkaharete'ga rura pota jipi Jesus Cristo'ga rura pota, oro'e ore Tupana'ga pe nhandervete'ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi.

⁴ Oreirūa ko pe. Tupana'ga pe mo'emo'ē ojive pe arōheteavo. A'ea ore orokwaha. ⁵ Noronhi'itehei ore pe me pyryva'ea mombe'urame Jesus Cristo'ga mombe'urame ikwehe'i. A'ereki Tupana'ga ra'uva ore moirū. Gara'uva gweroviaruka pe me a'ero oreremimombe'ua. Imombe'urame pe me ore ei oroyvyteri pe: Tupana'ga ore pojykai ore moiruamo heroviaruka ġa pe, oro'e ore. A'ereki pe pekwha orerekokatuagwera ore ruvame pe pyri. Nahā ore rekoiki tojiko ti Tessalônicapeve'ġa Jesus'ga rehe javo ikwehe'i. ⁶ Oro pe, Tupana'ga nhi'igā renduvame orereaporogita rupi pe hoi ikwehe'i. Jesus Cristo'ga reaporogita rupi pe hoi. Ojipe'ga jigwarairame vehevi pe ndehe pe heroviari oreremimombe'ua pendoryndoryvamo. A'ereki Tupana'ga ra'uvapyryva pe mbohory.

⁷ A'ero Jesus Cristo'gareheve'ġa – kiroki ġa u Macedôniapeve'ġa gwryi pe Acaiapeve'ġa gwryi pe no – pemombe'ua renduvame ġa epavi: “Xako ti Tessalônicapeve'ġa javijitehe,” ei ġa.

⁸ Pevove'ġa jate rūi okwaha pejikoga Tupana'ga rehe. A'ereki ġa pe mombe'umbe'u pa irupeve'ġave'ġa pe. A'ero ġa henduvi Jesus Cristo'ga mombe'ua. A'ereki ġa pe nhaporemō ġa omombe'u nahanahā Tessalônicapeve'ġa jikogi Tupana'ga rehe javo. Nurā ore noromombe'ui a'ea ġa pe. A'ereki ġa okwahapavipe.

⁹ Ga tuhē omombe'u orehoa pe pyri. Ga e'i: “Nahanahā Paulo'ga Jesus Cristo'ga mombe'ui Tessalônicapeve'ġa pe Silas'ga pavêi Timóteo'ga pavêi no ohorame cidade de Tessalônica pe heikwehe,” ei ġa. “Hendukaturame ganemimombe'ua Tessalônicapeve'ġa herojijijiyi ojeaporogita imondovo imohina Tupana'ga rehe. Opohi ġa gwemimbohete'hara hugwi ha'angava hugwi a'ero,” ei ġa. “Avuiramave'ga rehe Tupana'ga rehe ġa jikogi ġa

nhi'ipo'ruavo a'itituhēve'ga nhi'ipo'ruavo," ei ga. ¹⁰ "Ga Tupana'ga ra'ya'ga rura pota tuhu ti ga nhande koty yvaga hugwi javo Jesus'ga," ei ga pe mombe'gwombe'gwovo. Gaha Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi. Jesus'ga nhande mbopiro'yi hahyhetega'gwama hugwi - kia po ti Tupana'ga omondo ahe ve aherekote'varuhuro gwaramo. A'ereki ga ndopotariuhu aherekote'varuhua.

2

Paulova'ea oporavyky Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo

¹ Ndorojotehei ore pe pyri ikwehe. A'ea pehe tuhē pekwha. A'ereki pe jikwa Tupana'ga rehe oreirūramo ore imombe'urame ganhi'iga pe me.

² Ymya ore pytaahi'vi cidade de Filipos pe ikwehe. Aerē Filipospeve'ga jigwarajuhu ore rehe. Onhi'iteuhu ga ore ve no ore mbotegweteavo. A'ea pe pekwha.

Aerē ore hoi ga hugwi orovahema pe pyri cidade de Tessalōnica pe ikwehe'i. Ore ruvame pe pyri ojipe'ga nohendopotarihu Tupana'ga nhi'iga no. Emo Tupana'ga ore moirū ore pavēi ojikoty'a. Nurā ore ndoropojihuvi ga Tupana'ga nhi'iga mombe'ukatuavo pe me Cristo'ga omano pe ndepyga javo. ³ A'itituhēva'ea ore ei imombe'ukatuavo Tupana'ga nhi'iga pe me ikwehe'i pe motetirūpotare'yma. Opo'gwereko katu orokote'varuhue'yma pe me. Nopomoandyandyi ore pehe.

⁴ Ymya Tupana'ga ei ovyteri pe kako: "Paulo'ga ko ahembajikohara'ga ojipe'ga. Pyri ko Paulo'ga imombe'ui nhinhi'iga Cristo'ga mombe'gwovo nehē," ei Tupana'ga. Nurā ore imombe'ui ganhi'iga. Torombohory ti ojipe'ga javo rūi ore imombe'ui ganhi'iga. A'ea ore imombe'ui Tupana'ga ti torombohory javo. A'ereki gaha okwaha hete oreaporo'gita. ⁵ Tupana'ga nhi'iga mombe'urame ore noronhi'igatutehei pe me tonhimohē ti ga nhande rehe okovo nhanenhi'iga rehe jave'yma. A'ea pe pekwha. Ndoro'eangavi orovyteri pe: Timombe'u ti Tupana'ga nhi'iga ga pe. A'ero po ti ga imombe'urame nhande ve nehē. A'ea rūi ore ei. A'ea Tupana'ga okwaha oreaporo'gita kwahava.

⁶ Ndoro'ei ore: Torembohete ti. A'ea rūi ore ei pe me. Ojipe'ga pe ndoro'ei no. ⁷ Po ore ei a'ea hamo nhande ve ti ga tombuhu javo hamo, a'ero po pyryvamo hamo. A'ereki ore Cristo'ga moirūharamo oroko. Ahey'ga gwereko katu gwa'ya'ga onhyromo. Ahey'ga javijitehe ore pe nderekokatui orenhyromo ikwehe'i. ⁸ Opoarō hete ore orokovo. Nurā ore imombe'upotahetei pe me Tupana'ga nhi'iga Jesus Cristo'ga mombe'ua ikwehe'i. Opopoko pota hete ore no. A'ereki ore orovy'a hete pe ndehe. ⁹ Napemoka'nhyimi tuhē pe oreporavykyagwera. Oreporavyky hete ore arimo ppytunimo no ikwehe'i. Ore tuhē oropyhy orojive mbatera. Nurā ore ndoro'ei pe me pembuhu tehe ore ve javo. Nahā ore reko'i imombe'urame pe me Tupana'ga nhi'iga Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ikwehe'i.

¹⁰ Cristo'gareheva'ero pe pekwha orerekokatua ore ruvame pe pyri ikwehe'i. A'ea Tupana'ga okwaha no. Pe me ore pyryvamo. Nurā tegwete ojipe'ga nemimbojahava ore rehe.

¹¹⁻¹² Aheruva'ga gwa'ya'ga mbo'e katu. Aheruva'ga ja ore pe mbo'ekatui pe napenani pe mbohoryva Tupana'ga rehe ikwehe'i. Oro'erō'e hete pe me ikwehe'i: Peko katu ti Tupana'ga mbohoryva jipi. Gaha e'i pe me: "Tuhu ti ga upa ji pyri nhirendy'java pyri no," ei ga. "Ji tuhē tako gānduvihavamo," ei ga pe me.

¹³ Oreremimombe'ua renduvame pe ei ikwehe'i: "Yvyakotyve'ga rūi omombe'uuka Paulo'ga pe. Tupana'ga tuhē omombe'uuka ga pe," pe'e pe.

Na tuhē. Tupana'ga nhi'iga tuhē ore imombe'ui pe me ikwehe'i. A'ero ganhi'iga herojijijiyi pendeaporoḡita pe mombyryva okwahyro pe ndehe pe jikogame ga rehe. Nurā ore ei Tupana'ga pe jipi:

—Pyry hete Tessalōnicapeve'ga hendukatui nenhi'iga, oro'e ore ga pe.

¹⁴ Pehe oreirūramo peko Jesus'gareheve'ga ja judeus'ga ja – kiroki Judéiapeve'ga ojiko Cristo Jesus'ga rehe onhimon'oḡa tihendu katu ti Tupana'ga nhi'iga javo. A'ereki judeus'ga nde'ya'ga ndopotari ḡajikoga Jesus Cristo'ga rehe okote'varuhuavo ḡa pe. Na jitehe pende'ya'ga ndekote'varuhui pe me ipotare'yma pejikoga Jesus Cristo'ga rehe.

¹⁵ Ymyahū judeusva'ea ojuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Aerē judeus'ga Cristo Jesus'ga jukai nhandepojykaharete'ga jukai. Aḡwamo ḡa jigwarajuhu ore rehe ore mondovo cidades hugwi. Tupana'ga ndopotariuhu ḡandekote'varuhua. Okouhu ḡa ojipe'ga ndehe nhaporemo ḡa arōe'yma.

¹⁶ A'ereki ḡa ore mombi pota ore Jesus Cristo'ga mombe'urame ḡa pe. Omombi pota ḡa orenhi'iga tojikogyme judeus'garūive'ga ga rehe javo.

Ymyahū judeus'ga omombipembipeuhua'jaa'ja Tupana'ga py'a ojihe okote'vate'varuhuavo. Kiro mbapava ḡandekote'varuhua reki. A'ereki Tupana'ga ndipyḡwa'javi a'ero onhimonha'ngavo ḡa ndehe kiro.

Ojivy pota Paulova'ea Tessalōnicapeva'ea repiaga'java

¹⁷ Ga oromboja'ogame pe hugwi norombegwei orojirokwaheteavo xaho ti oreirū'ga ndepiaga javo novīa ikwehe'i. A'ereki ore pe ndepiaga'u hete. Tegwete orehoa reki. Emo ore nopomoka'nhymi. ¹⁸ Pe pyri ore hopotari. Ji tuhē a'ea'e tajivy ti Tessalōnicapeve'ga pyri javo novīa. Emo Satanás'ga norembojivyrukari pe pyri.

¹⁹ A'iti tuhē ore pe ndepiapotari. A'ereki ore oroko pe ndehe. A'ero po ti Jesus Cristo'ga rura'javame ore ei: Orereheve'ga Tessalōnicapeve'ga ojiko hete nde rehe, oro'e ti ore nehē. A'ea rupi po ti pe ore mbohoryvi Jesus Cristo'ga pyri nehē. Pe ndehe po ti ga ore mbohetei nehē pe pembojikoguka ḡa ji rehe javo. Pe tuhē po ti nahā ore ve nehē nhande amame nhandepojykaharete'ga rovai pyteri pe nehē. ²⁰ A'ereki pehe ore mboukwaha. Pehe ore mbohory.

3

¹ Tegwete orepy'a rukatua oji'i. A'ereki ore orokwaha pota pendekoa. Nurā ji ei Silas'ga pavēi Timóteo'ga pavēi: Timondouka ti ḡa mo Tessalōnicapeve'ga pyri, oro'e ore orojohupe. Ore nhomonhi'imbavame ji ei Silas'ga pavēi: Xapyta ti nhande tehe cidade de Atenas pe. ² Ore Timóteo'ga mondouka pe pyri a'ero oji'i. Ga ko nhaneirū'ga. A'ereki ga ojiko Jesus Cristo'ga rehe. Ymyā'ī Tupana'ga ga mbuhuruka ore pyri. “Gaha tomombe'u Cristo'ga no,” ei Tupana'ga. Nurā ga ore moirūi Cristo'ga mombe'ua mombe'gwovo.

Timóteo, oro'e ore ga pe oji'i, eho ti a'ero Tessalōnicapeve'ga pyri. Ere ti ḡa pe tojikopigyme ti Jesus Cristo'ga rehe javo. Koji'i ti embohory ḡa Jesus'ga rehe. ³ Ere ti ḡa pe tomynhyme ti ḡapy'a ojipe'ga jigwarajuhurame ḡa ndehe, oro'e ore ga pe ga mondovo pe pyri.

A'ereki pe tuhē pekwhaha Tupana'ga remimbotarimova'ea nhande ve. Ga e'i: “Kiroki ḡa ojiko ji rehe – ḡa ndehe nhaporemo po ti ojipe'ga jigwarajuhu nehē,” ei Tupana'ga. ⁴ Orojuvame pe pyri ore ejipei pe me ikwehe'i: Aerē ti ojipe'ga jigwarajuhu nhande rehe nehē, oro'e ore pe me. Na tuhē reki. A'ereki ḡa okouhu nhande rehe nhande arōe'yma. A'ea pe pekwhaha.

⁵ Akwaha ko ji hahyrame pe me oji'i. Nurā tegwete jipy'a rukatua. A'ero ji ei Timóteo'ga pe oji'i: Eho ti Tessalōnicapeve'ga pyri. A'ereki ji akwaha pota

gajikoga Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji. Mara'ngu po Diabo'ga ojiroviaruka ga pe? Mara'ngu po ga opohia Jesus Cristo'ga hugwi a'ero? Po ga Diabo'ga reroviari, a'ero po ore poravykytehei Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ga pe raikwehe'i, a'e ji ga pe.

⁶ Nurā Timóteo'ga hoi pe ndepiaga oji'i. Korogwe reki ga jivyri pe hugwi ua pyryva'ea mombe'gwovo ore ve. A'ereki ga e'i: "Tessalōnicapeve'ga ndopohiri Jesus Cristo'ga hugwi ojikheteavo Tupana'ga rehe," ei ga ore ve. "Onhoarōarō hete ga onhimongyavo no," ei ga. "Ga nhande arōarō hete jitehe. Omondo hete ga ojeaporogita imohina nhande rehe jipi," ei ga. "Nhande repiapotarahi ga jipi. Ehepia ko nhande ga ndepiapotari jipi. Na jitehe ga nhande repiapotarahivi no," ei ga pe mombe'gwombe'gwovo ore ve.

⁷ Tu katu orepy'a kiro pe ndehe a'ero. A'ereki pe pejiko jitehe Tupana'ga rehe. Mbatera rahya orokwaha hete jipi. Ojipe'ga ojigwarai ore rehe no. Emo Timóteo'ga uhu pe mombe'gwovo ore ve ore mbohoryryva. ⁸ Pe jikhetero gwaramo nhandepojykaharete'ga rehe Jesus'ga rehe ore kwera-ava'javi oreroryryvamo! ⁹ A'ero ore norombohetepigi tuhē Tupana'ga pejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe. Oro'e hete ore Tupana'ga pe:

—Orerory hete ore nde rehe. A'ereki Tessalōnicapeve'ga ojiko nde rehe jipi. Ndepyry hete nde ga mbojikoguka ejihe ore mbohoryva, oro'e ore Tupana'ga pe.

¹⁰ Arimo ore nhi'ihetei Tupana'ga pe ppytunimo na jitehe no.

—Ore mondoa'ja ti Tessalōnicapeve'ga pyri, oro'e ore ga pe. Ganembikwahave'yma rehe ore ga mbo'epotari ga mbojikoga nde rehe koji'i ti ga tojiko hete javo, oro'e ore Tupana'ga pe.

¹¹ Nhandervute'ga Tupana'ga tuhē ti torererohouka pe pyri nhandepojykaharete'ga pavēi Jesus Cristo'ga pavēi, oro'e ore pe me. ¹² Igwaigwavete ti nhandepojykaharete'ga tapemonhoarōheteuka, oro'e ore. Toarōheteuka ti ga pe me ojipe'ga nhaporemō, oro'e ore. Opoarō hete ore. Na jitehe ti Jesus Cristo'ga toarōheteuka ga pe me, oro'e ore. ¹³ Nahā ti Jesus Cristo'ga tapepoko pe mbojikoheteavo ojihe pe mombryryva nehē. A'ero pe amame nhandervute'ga rovai pyteri pe Tupana'ga rovai pyteri pe po ti ga ei pe me nehē: "Ndojari tuhē ite'varuhua pe ndehe." A'ea tuhē po ti ga ei pe me nehē Jesus Cristo'ga rura'javame gwemimo'ēhara'ga pavēi nhaporemō.

4

Paulova'ea e'i nahā ahe tomonhimohē Tupana'ga ojihe javo

¹ Oromombe'u ore Jesus Cristo'ga pe mbo'eavo ga rehe ikwehe'i nahanahā ti peko katu Tupana'ga monhimohema pejihe javo. A'ero nahā pe ndekokatu. Igwaigwavete ore ehetei kiro pe me: Koji'i ti peko katu Tupana'ga monhimohema pejihe. A'ea ore ei pe me Jesus'ga repyga. A'ereki Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ojikoty'a nhande pavēi nhande mbo'eavo a'ea rehe. ² Pe pekwha oreremimbo'ea – kiroki a'ea rehe ga ore mbo'e pembo'e ti ga a'ea rehe javo.

³ Kiro Tupana'ga remimbotarimova'ea pe me. A'ea mombe'gwovo ga ei: "Peko pyry hete ti jireheva'ero," ei ga pe me. "Tapejihe'ari ti ite'varuhua rehe," ei ga. "Tapejiavykyukari ti penhimbireko'garūive'ga pe. Tapeavykyi ti penhimbireko'garūive'ga," ei ga pe me. ⁴ "Pekwaha ti penhimbovyva pejeaporogitakuro. Peko pyry pa ti pejikovo nhinhi'iga rupi ji monhimohema pejihe. A'ero po ti hajiheve'ga pe mbohete nehē no pyry ga javo pe me.

⁵ Ndoakwahavihu judeus'garūive'ga gentios'ga – kiroki ga ndokoi ji rehe," ei

Tupana'ga. “Ojogwerekote te'varuhu ga ojopotaheteavo. Ga ja rüi ti peko,” ei ga pe me. ⁶ ‘A’ea pe ji ei a’ero. Tapemoandyandyi ti ojipe’ga ganembireko’ga nderogwove’ÿ pejive pejikote’varuhue’yma,” ei Tupana’ga pe me.

Nanuhü pe ndekote’varuhurame ti nhandepojykaharete’ga ga ndepyyi pe ndehe nehë. A’ea rehe ore opomomrandu hete pekwha ti jawo ikwehe. ⁷ Nhande mo’emo’ërame ojive Tupana’ga ei: “Toko katu ti ga. Toko pyry ti ga,” ei ga. Peko te’varuhu ti jawo rüi ga ei nhande mo’emo’ërame ojive. ⁸ A’ero ga – kiroki ga nohendupotari oreremimombe’ua – vvyakotyve’ga jate rüi ga nohendupotari. Tupana’ga ga nohendupotari. Gaha omondo gwa’uva pe pyri pyryva’ea pe pyri.

⁹ Ndakwatijari ti ji pe me kiro penhoarõ hete ti jawo. A’ereki Tupana’ga tuhë pe mbo’e jipe a’ea rehe. ¹⁰ Pe pearomba tuhë penhiirü’ga Jesus’gareheve’ga – kiroki ga u pegwryi pe nhaporemo Macedôniapeve’ga gwryi pe. Igwaigwavete ti pearõarõ hete oreirüramo, oro’e hete ore a’ero.

¹¹ Pejirokwa ti pejikokatuavo. Peko jate ti ojipe’ga pyteri pe. Tapehopehoi ti ojipe’ga pyri ga ndehe peangaangae’yma. Pe tuhë ti peporavyky katu pejive. Ojikke ore ei a’ea pe me ikwehe’i. ¹² Pe poravyky ti, oro’e ore. A’ero po ti ga ei nehë – kiroki ga ndojikogi Jesus Cristo’ga rehe – gahã e’i: “Pyry hete reki Jesus’gareheve’ga. A’ereki ga oporavyky hete ipyhyga mbatera ojive oporanduve’yma,” e po ti ga pe mboheteavo nehë. Pe poravykyrame po ti mbatera nomominagwami pe hugwi nehë.

Nhandepojykaharete’ga ti uhura’ja nehë

¹³ Ore torokwahavuka pota pe me oreirüa pe nahanahã Jesus Cristo’gareheve’ga manorame jawo. A’ero po ti pe napenhimongoveveuhui pejehe’oe’yma ahe rehe. Ga ja rüi ti peko – kiroki ga ndojikogi Jesus Cristo’ga rehe. A’ereki ga ndovy’ari ojehe’gwovo ahe rehe ndovyri po ti ahe nehë jawo.

¹⁴ Omano Jesus’ga raka’e. Aerë ga vyri gwyvya hugwi okwerava’java. A’ea nhande heroviari. Nurã po nhande ei heroviaheteavo hamo: Na jitehe ti omanove’ga pe nehë. Tupana’ga ti ombuhuruka omanove’ga Jesus Cristo’ga reheve nehë – kiroki omanove’ga ojiko Jesus Cristo’ga rehe omanorame. A’ea po nhande heroviari hamo.

¹⁵ Kiro po ti ore imombe’ukatui pe me omanove’ga jupiragwama yvagi pe. Nhandepojykaharete’ga omombe’u a’ea ore ve. Po ti nhande niamanoi ve nehë nhandepojykaharete’ga Jesus Cristo’ga rura’javame yvya koty nhande koty nehë, a’ero ti nhande ndiahoi tuhë omanove’ga jupira renonde nehë nhandehorame Jesus Cristo’ga rovatiamo nehë.

¹⁶ Nhandepojykaharete’ga tuhë ti ga rura’javi nehë yvaga hugwi ojyva nehë Jesus Cristo’ga. Ojyvame ti ga onhi’iga mbuhuhetei nhande koty nehë. Ohapukai ti Tupana’gapyryve’ga nduvihavuhu’ga nehë. Tupana’ga apoa trombeta ti onhi’i nehë no. A’ero ti omanove’ga vyri na’ë gwyvya hugwi okwerava’java nehë – kiroki omanove’ga ojiko Jesus Cristo’ga rehe omanorame.

¹⁷ A’ero ti Tupana’ga nhande manoe’ymane nhande pyhypavi okwerava’jave’ga ndeheve nhande rerogwovo Jesus Cristo’ga rovatiamouka nehë. Nahã ti ga nhande mono’ono’ogi okwerava’jave’ga ndeheve yvagati’ga pype nehë Jesus Cristo’ga rovatiamouka yvatea gwrya koty nehë. A’ero ti nhande ruvi Jesus Cristo’ga pyri avuirama nehë.

¹⁸ Tapenhimongoveveuhui ti Jesus Cristo’gareheve’ga manorame a’ero. Pe’ji ti pejohupe: “Pekwahava’ja ti Paulo’ga remimbo’eagwera nhande ve. A’ereki ga e’i: ‘Aerë ti Jesus Cristo’ga rura’javi omanove’ga mbovyva nehë ojiheva’ea mbovyva ahe mbogwerava’java nehë,’ ei Paulo’ga nhande ve,” pe’ji ti pejohupe nehë. Nahã ti penhombhory inogatuavo pejipy’a.

5

Xanhimboavujikwe ti nhandepojoykaharete'ga rura pota

¹ Marā po ti ji ikwatijari pe me Jesus Cristo'ga rura'jahavagwama rehe? A'ereki a'ea rehe pe pekwahavipe aerē po ti ga ruri yvya koty nhande koty nehē javo. ² A'ereki pe tuhē pekwaha hete nahā: Ahe ndokwahavi iporomive'ga rura'gwama aheronga pype ppytunimo ga mboha'uve'yama. A'ereki iporomive'ga nomombe'ui ahe ve. Na jitehe ahe ndokwahavi Jesus Cristo'ga rura'jahava maname po ti ga ruri nehē javo. A'ereki Jesus Cristo'ga nomombe'ui a'ea ahe ve. A'ea pe pekwaha hete.

³ Tegwete ipuru'avehēa ka'nnyhava oja'yra rahya hugwi. Ndy! e te hahyrame hēarembeyya. Na jitehe ti tegwete Jesus'gareheve'garūive'ga ka'nnyhava hahya hugwi nehē. Tiruahū ranuhū po ti ga pe nehē. Nurā ti ga etehei garura'java renonde nehē: “Tu katu nhandepy'a. Nimotiruahūhavi nhande ve,” e po ti ga novia ga mboha'uve'yama nehē. Emo kotihī po ti tiruahū ga pe nehē. A'ea ko gahoagwama hahyhava ruvihai pe.

⁴ Oreirūramo pe ki a'e te ga ja rūi – kiroki ga ndojikogi Jesus Cristo'ga rehe okote'varuhua vo. Ga jikoge'yama gwaramo nhande ei ga pe ppytunahivareheve'ga'jave'ga. Pejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe ji ei pe me: Pe ko ga ja rūi. Pe pekwaha Jesus Cristo'ga rura pota aerē ti ga ruri nehē javo. Nurā ti garura'java napemo'maguhūi nehē. Iporomive'ga rura ahe mo'maguhū. A'ereki ahe nombaha'ui ga. Garura ja rūi po ti Jesus Cristo'ga rura pe me nehē.

⁵ Pehe nhaporemo pejiko Jesus Cristo'ga rehe pejikokatua vo. Nurā nhande ei nhande jive: Nhande xako kojahuarupive'ga'java'ero. Nhande ko ga ja rūi – kiroki ga ndojikogi Jesus'ga rehe okote'varuhua vo. Ppytunahivareheve'ga'jave'ga xa'e nhande ga pe. Nhande ga ja rūi.

⁶ Nurā ti xajirokwa nhanenhimbovyvya Jesus Cristo'ga rura ra'aromo. Ga ja rūi ti xako – kiroki ga ombopogwe aherekote'varuhua garura ra'arōe'yama. ⁷ Ppytunahivareheve'ga'jave'ga ndojirokwari pyryva'ea rehe heagwryrve'ga ja Jesus Cristo'ga rura ra'arōe'yama. Ga ombopogweuhu aherekote'varuhua.

⁸ Nhande ki a'e te arimorupive'ga'java'ero xako. Xanhimbovyvy ti a'ero. Soldados'ga omongi itaheteve'ea metal apopyra onhia'nguavo tegwete nhandepoti'a kutuhava javo. Xako ti ga ja nhanenhia'nguavo. Xanhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Xajiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe a'ero ga arōheteavo ojipe'ga arōheteavo no. A'ereki nhandejikoga rupi nhande nhia'ngui. Nhaneremiarōa rupi nhande nhia'ngui. Soldados'ga ono akanitara onhia'nguavo tonupāyme ti ga nhaneaka'ga javo. Xako ti ga ja nhanenhia'nguavo. Xanhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Tikwaha ti nhandererohoagwama yvagi pe Tupana'ga pyri. A'ereki nhanerembikwahava rupi nhande nhia'ngui.

⁹ A'ereki nhande mo'emo'ērame Tupana'ga nde'i: “Aerē ti ji ga mombori tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehē.” A'ea rūi ga ei nhande mo'emo'ērame. A'ereki ga e'i: “Aerē jijipyri ti ji ga nderurukari Jesus Cristo'ga pe gapojoykaharete'ga pe nehē,” ei ga. ¹⁰ Nhandepojoykaharete'ga Jesus Cristo'ga omano nhande repyga nhanderekote'varuhua momboa tuhu ga ji pyri upa avuirama javo. A'ero nhande manorame nhande ruvi ga pyri. Na jitehe nhande ruvi ga pyri nhanemanoe'ypame. ¹¹ A'ero ore ei pe me: Nane'ymi ti penhombohory inogatuavo pejopy'a. Pemombe'u katu ti Jesus Cristo'ga pejohupe penhombojikoguka ga rehe jipi. Agwamo vehevi pe jopokogi nahā ga mombe'ukatua vo pejohupe.

Mbapavamo Paulova'ea omogita Tessalōnicapeva'ea

¹² Kiro ore ehetei pe me oreirūa pe: Pemono ti pejeaporogita imohina pendeiakatuhara'ga ndehe. A'ereki nhandepojykaharete'ga omo'emo'ē ga toko ti ga pembo'eharamo pendeiakatuharamo. A'ero ga nduvi pe pyri oporavykyheteavo pe mbo'ekatuavo Tupana'ga nhi'iga rehe. ¹³ Pemono tuhē ti pejeaporogita imohina ga ndehe ga arōheteavo ga poravykyro gwaramo pepyteri pe. Tapejogwayvari ti.

¹⁴ Kiro ore ehetei pe me oreirūa pe pepyteripeve'ga ndehe: Pe'ji ti nimbotepotarive'ga pe: “Pejirokwa ti pejiporavykykatuavo.” A'ea ti pe'ji hete ga pe. Pembohory ti okyhyjive'ga inogatuavo gapy'a – kiroki ga oko tehe gapy'a. Kiroki ga ndojikohetei Jesus'ga rehe – pembojikoheteuka ti ga. Tapenhimbaekwahivi ti ojipe'ga ndehe pejikokatupava ga pe.

¹⁵ Ojipe'ga ndekote'varuhurame pe me tapejipygi tuhē ti ga ndehe pejikote'varuhue'yma ga pe. Pe me nhaporemō ore ei. Nane'ymi ti peko katu pejohupe pejikovo. Peko katu pa ti hajiheve'ga pe no.

¹⁶ Nane'ymi ti pejoryjory pejikovo. ¹⁷ Nane'ymi ti tapenhi'imbigi Tupana'ga pe jipi. ¹⁸ Hahyrame pe me ti pe'ji Tupana'ga pe: “Nane'ymi ndepyry hete ore ve.” Hahye'ymame pe me ti pe'ji ga pe: “Nane'ymi ndepyry hete ore ve.” Nava'ea Tupana'ga opota pejoryva ojihe penhi'inhi'iga ojive. A'ereki pe pejikoty'a Cristo Jesus'ga pavēi.

¹⁹ Tapemombigi ti Tupana'ga ra'uva penhimbo'erame. Pehendu katu ti inhi'iga.

²⁰ Po ojipe'ga imombe'upotaramē nahā Tupana'ga ei javo, a'ero tape'etevaruhui ore norohendupotari jave'yma ga pe. ²¹ Pekwaha naē ti a'itituhēva'ea. Po Tupana'ga nhi'iga rūi ga imombe'ui, taperoviari ti ga. Po Tupana'ga nhi'iga tuhē ga imombe'ui, a'ero ti perovia ga. Pekwaha pa ti jipi ikwahava Tupana'ga remimbuhura. Pyryva'ea ti pembopogwe a'ero.

²² Emo tapejihe'ari ti ite'varuhua rehe nhaporemō imbopogwee'yma.

²³ Tupana'ga onogatu yvyakotyve'ga py'a. Ga tuhē ti tapemomyry hete tokote'varuhume tuhē ga javo. Tohepia katu ti ga pendeaporogita tojapyakate'varuhume ti ga javo. Tapendepia katu ti ga tojikopigyme ti ga ji rehe javo. Tapendepia katu ti ga tokote'varuhume ti ga javo. Po nahā ga pe nderekoi, a'ero pe pyryvamo tuhē. A'ero pendeaporogita pyryvamo no. A'ero nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga rura'javame yvya koty po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndojari tuhē ite'varuhua pe ndehe,” e po ti ga nehē. A'ea pa ore ei. A'ereki ore oropota Tupana'ga pyryva pe me.

²⁴ Tupana'ga e'i pe me ikwehe'i: “Peko ti Jesus'gareheva'ea pejikoga ji rehe pejikokatuvavo. A'ero py ti ji pe momyryvi nehē.” Nopiriani ga o'eagwera. A'ero ti ga pe momyryvi pe ndepiakatuavo nehē.

²⁵ Kiro ore ei pe me oreirūa pe: Penhi'inhi'ī ti Tupana'ga pe ore repyga epoko ti Paulo'ga imomyryva ga pe javo.

Paulova'ea omondouka onhi'iga Tessalōnicapeva'ea pe

²⁶ Pe'anhuamba ti pevove'ga nhaneirū'ga ore repyga. ²⁷ Ji a'e hete pe me kiro: Pemonhi'ī ti nhirembikwatijara ga pe nhaporemō tohendu pa ti ga javo. A'ereki a'ea nhandepojykaharete'ga opota, a'e hete ji pe me.

²⁸ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomomyry pe me.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA

TESSALÔNICAPEVA'EA PE

Segunda Carta de Paulo aos Tessalonicenses

¹ Trêš ore rekoï ikwatijaharamo pe me: Jihi Pauloramo Silas'ga pavêi Timóteo'ga pavêi. Kiro ore ikwatijarukari imondovouka pe me cidade de Tessalônica - perope peko Tupana'gareheva'ero nhanderuvete'gareheva'ero pejikovo Jesus Cristo'gareheva'ero nhandepojkaharete'gareheva'ero.

² Kiro ore ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomombyry pe me Jesus Cristo'ga pavêi nhandepojkaharete'ga pavêi. Tonogatu ti ġa pepy'a, oro'e ore pyryva'ea pota pe me.

Tupana'ga reaporogitakatuã Jesus Cristo'ga rura'javame

³ Pe me oreirũa pe ore ei: Toro'e tuhê Tupana'ga pe ndepyry hete nde javo ga pe. A'ereki ga pe mombyrymbyry. A'ero ore roryroryvamo ga rehe. Pyry ore ei na Tupana'ga pe pe mombe'gwovo jipi. A'ereki igwaigwavete pe pejiko hete ga rehe. Pe nhaporemo penhoaromba hete tuhê no. ⁴ Nurã ore tuhê pe mbohetei pe mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pyteri pe - perope ġa ojatyka jipi Jesus'gareheva'ero tihendu katu Tupana'ga nhi'ĩga javo. Oro'e ore ġa pe: Tessalônicapeve'ĩga ojiko hete Jesus Cristo'ga rehe. Ojipe'ga jigwarairame ġa ndehe ġa ndopohiri jitehe reki Tupana'ga hugwi. Hahyva'ea pe nhaporemo ġa nhimomiranambavi ojikheteavo Jesus'ga rehe, oro'e ore ġa pe pe mombe'gwombe'gwovo.

⁵ Pe jikopige'yname a'ea hepiukari Tupana'ga rekokatua. A'ereki ġa jigwarairame pe ndehe Tupana'ga pe mombyry pe mboavujikwea tuhu ti ġa upa ji pyri avuirama nehê javo. A'ereki pe penhimomirana hahyva'ea pe pejikoga ġwaramo ga rehe. ⁶ Pyry po ti Tupana'ga pe ga pe ndepygi ġa ndehe nehê ġa jigwarairo ġwaramo pe ndehe.

⁷ Tupana'ga po ti imombigi hahyva'ea pe me ore ve nehê no inogatuavo nhandepy'a Jesus Cristo'ga jipiukarame ua yvaga hugwi ojipyrive'ga pavêi ipopoakaheteve'ga pavêi nehê yvagipeve'ga. ⁸ Tata rendya pyteri pe ti ga ruri imondovo hahyva'ea ġa pe nehê - kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe hendukatue'yma pyryva'ea nhandepojkaharete'ga mombe'ua Jesus Cristo'ga mombe'ua. ⁹ A'ero ti Jesus Cristo'ga ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehê topyta ti ġa ipype avuirama javo. Nahã ġamondoagwama nhandepojkaharete'ga hugwi ipopoakaheteve'ga hugwi garendy'java hugwi. ¹⁰ Nahã po ti ġa pe nehê ga rura'javame yvya koty nehê.

Nhiremimo'ẽhara'ga ti tanhimbohete tuhê javo ti ga uhu nehê. Uhu ti ga tonhimomby'a pa ti ġa ji rehe jipopoakahetea rehe javo. Pehe ti penhimomby'a ga mboheteavo ġa pavêi no ndorohepiagangavi nanongara'ga javo ga rura'javame nehê. A'ereki pe perovia oreremimombe'uagwera.

¹¹ A'ero ore ei Tupana'ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi:

—Eremo'emo'ẽ nde Tessalônicapeve'ĩga ikwehe'i toko ti ġa Cristo'gareheva'ero javo. Nurã ti emombyrymbyry ġa mongovo enhimimbotarimova'ea rupi. Ga oko katu pota jipi nde nhi'ĩpo'rupota ojikoga ġwaramo nde rehe. Emongo katu ti ġa a'ero epopoakara pyvõ ġa pokoga.

¹² A'ea ore ei Tupana'ga pe jipi. A'ero po ti pekotyve'ga ei nehê: "Jesus Cristo'ga herojijyjiji ġandeaporogita ga mombyryva. A'ero ġa ndekokatui. Jesus Cristo'ga pyry hete ġapojkaharete'ga!" A'ea ti pekotyve'ga ei pe

mombe'gwovo nehē. A'ereki ore oronhi'i Tupana'ga pe emombyry ti Tessalōnicapeve'ga javo. A'ero po ti pyry hete pe me nehē pejikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavēi. A'ea Tupana'ga opota hete no Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. A'ereki ġa omombyry pota pe me.

2

Jesus Cristo'ga ti uhura'ja tiruahūheteve'ga jipiukarirē

¹ Kiro ore imombe'ua'javi pe me oreirūa pe nhandepojykaharete'ga rura'javaġwama Jesus Cristo'ga rura'javaġwama. Aerē po ti ga ruri nhande mono'oga ojipyri, oro'e ore imombe'ua'java.

² Ojipe'ga po e'i tehe pe me: "Uhura'ja reki Cristo'ga," e po ga. A'ea jitehe po ojipe'ga e'i tehe Tupana'ga ra'ua omombe'u a'ea ji ve javo. Ojipe'ga po e'i tehe no Paulo'ga okwati'ja nanongara javo. Kiro ore ehetei pe me: Ga erame na, tapemongoteheukaripei ġa pe pejipy'a ġa'etehea rehe. Aerē gwe ti Jesus Cristo'ga rura'javi nhande mono'ono'oga ojipyri nhande rerogwovo ojupi nehē. ³ Tapenhimoandyandyjukari'i ti nanongara rehe.

Kiro po ti ore imombe'ui Cristo'ga rura'java renondegava pe me. Jesus Cristo'ga rure'ymame ti he'yive'ga pohiri Tupana'ga hugwi hendupotara'jave'yma ganhi'ġa nehē. Cristo'ga rura renonde ti tiruahūheteve'ga jipiukari nehē novīa. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i ga pe: "Aerē ti ji ga mondoi ji hugwi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tiruahū hete tuhē ti ga pe pevo jipi a'ero nehē," ei Tupana'ga.

⁴ Tupana'ga movahīharamo ti tiruahūheteve'ga ei nehē: "Jihi ko ġa hohe - kiroki ġa pe ġa e'i tehe Tupana. Jihi ko ġanemimbohete'ha hohe pa no," e'i ti ga onhimboheteavo nehē. "Vyakotyve'ga tanhimbohete kiro, jihi jate," e'i hete ti ga nehē. A'ero ti ga apygi Tupana'ga ryrua pype vehevi oina nehē ji ko Tupana tuhē javo.

⁵ Ji a'ea mombe'u pa pe me jiruvame pe pyri Tessalōnica pe ikwehe'i. Pemoka'nhy pe nhiremimombe'uagwera naerū? ⁶ Pe pemoka'nhy a'ea - kiroki a'ea nombojipiukari tiruahūheteve'ga kiro. Aerē ti gambojipiukara apiavo ihoi nehē.

⁷ Ndojipiukari ve tiruahūheteve'ga upa novīa. Emo okote'varuhuve'ga oko reki tiruahūheteve'ga reaporogita rupi kiro Tupana'ga movahiamo avo vyva koty okovo. Jesus'gareheva'ero nhande jate tikwaha a'ea. U ve gambojipiukare'yva'ea. Aerē ti ihoi japiavo a'ea pe'ahava apiavo nehē. ⁸ Kirē a'ea rakykweri ti tiruahūheteve'ga jipiukari okote'varuhuheteavo nehē.

A'ero ti nhandepojykaharete'ga tiruahūheteve'ga jukai opytua pyvō ga noġa. Omombi ga gapopoakara ġwendy'java pyvō nehē ura'javame nehē Jesus'ga.

⁹ Kiro ore imombe'ua'jakatui tiruahūheteve'ga jipiukaraġwama. Satanás'ga popoakara rerekovo ti tiruahūheteve'ga jipiukari nehē. A'ereki Satanás'ga ga pojyka ga moiruamo. Nurā ti tiruahūheteve'ga popoakahetero japovo hepiukahava ahemonhimomby'aheteve'ea no Tupana'ga oapouka ji ve javo o'mbero.

¹⁰ Okote'varuhuparavuhua rupi po ti tiruahūheteve'ga ġa moandyandy a'ero nehē - kiroki ġa oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Oho tuhē ti ġa hahyva'ea ruvihava pype nehē. A'ereki ġa nohendupotari a'itituhēva'ea Jesus'ga mombe'ua rehe okove'y imomborukare'yma Jesus Cristo'ga pe okote'varuhua a'ero. ¹¹ Nurāro ġwaramo ti Tupana'ga heroviarukari ġa pe mbehea nehē. ¹² Nahā po ti Tupana'ga ġa nderekoi nehē toho ti ga hahyva'ea ruvihava pype nehē javo - kiroki ġa nhaporemo ndogweroviari

a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua gworygworyvamo okote'varuhua rehe.

Jypya vehevi Tupana'ga ahe mo'emo'ē Cristo'gareheva'ero

¹³ Pe me oreirūa pe ore ei: Nhandepojykaharete'ga pe arō hete. Nane'ymi toro'e tuhē Tupana'ga pe a'ero ndepyry hete nde javo ga pe. A'ereki jypya vehevi ga pe mo'emo'ē pe mongovo Cristo'gareheva'ero tambopyahuuka ti ji gandeaporogita javo. A'ero gara'uva pendeaporogita rerojijyi imobyryva. Pe perovia a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua. Nahā Tupana'ga pendeaporogita mbopyahuukari.

¹⁴ Nanongara Tupana'ga opota hete. Na tuhē. Ga omombe'uuka ore ve pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua tipyahu ti Tessalōnicapeve'gā ndeaporogita javo. “Nahā ti ga togwerekō opojykaharete'ga katuhetea Jesus Cristo'ga katuhetea nehē no,” ei Tupana'ga.

¹⁵ A'ero ti pejiko hete Jesus Cristo'ga rehe jipi oreirūamo. Tape Pohiri ti oreremimbo'ea hugwi. Oreremimombe'ua ti perovia hete. Orerembikwatijara ti perovia hete no.

¹⁶⁻¹⁷ Nhandervete'ga Tupana'ga nhande arōhetei. Ga onogatu nhandepy'a jipi nhande mbohoryva avuirama. Ga nhande mbojiko ojihe jipi. Nurā ore ei: Ga ti nhande reroho yvagi pe nehē. Nahā ga rekoī. A'ereki ga pyry nhande ve. A'ero ore ei: Jesus Cristo'ga tuhē ti tonogatu pepy'a pe mbohoryva pe moiruamo Tupana'ga pavēi. Toapoparavuhuuka ti gā pe me pyryva'ea jipi. Tomombe'uparavuhuuka ti gā pe me pyryva'ea jipi no, oro'e ore.

3

Paulova'ea omombe'u penhi'ī ti Tupana'ga pe ore repyga javo

¹ Kiro po ti ore imombe'upavi pe me oreirūa pe nehē. Oromombe'u pota ore pyryva'ea ojipe'gā pe tojiko ti gā Jesus Cristo'ga rehe. Pe'ji ti Tupana'ga pe ore repyga a'ero: “Emoirū ti Paulo'gā gā Jesus Cristo'ga mombe'urame ojipe'gā pe tomonhimoanhaanha ti gā orepojkaharete'ga mombe'ua imondovo. Kōtīhī po ti he'yjuhuve'gā henduvi gamombe'ua a'ero ojikoga ga rehe ga reroviaheteavo ore javijitehe nehē,” pe'ji ga pe.

² Ojipea pe'ji ti Tupana'ga pe no: “Ehepy ti Paulo'gā ite'varuhuve'gā ti tokote'varuhuyme gā pe,” pe'ji ti ga pe. “A'ereki ite'varuhuve'gā nomombe'uukari nenhi'igā Paulo'gā pe gweaporogitate'varuhuavo.” Pe'ji ti a'ea Tupana'ga pe torepoko ti ga. A'ereki he'yive'gā ndogweroviari Jesus Cristo'ga mombe'ua hendukatue'yma onhimongyavo.

³ Emo nhanembojikoharamo Jesus Cristo'ga oko. A'ero ti ga napembopohirukari ojihugwi pe mbopopoaka pe mbojikoheteavo ojihe nehē Satanás'ga ti togweroviarukaryme gā pe onhi'igā javo. A'ereki Satanás'ga pe mōngo te'varuhu pota.

⁴ Pehendu katu pe orenhi'igā pe me ikwehe'i. Nane'ymi po ti pe ore rendukatui a'ero nehē. A'ea ore ei. A'ereki nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ore mbojiko pe ndehe.

⁵ Kiro ore ei: Tokwahavuka ti nhandepojykaharete'ga pe me Tupana'ga remiarōhetea. Onhimomirana Cristo'ga hahyva'ea pe hako. A'ea ti ga tokwahavuka pe me no. “Ji javijitehe ti gā nhimomiranami hahyva'ea pe a'ero nehē,” ei ga.

Oporavyky po ahe hamo

⁶ Peko pe oreirūa pejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe ore ja. Nurā ore ei pe me peporavyky katu ti pejikokatuavo javo ikwehe'i. Jararamo pe

napehendukatupotari orenhi'iga pevevugwehetero pejikovo ojipe'ga mbatera rehe. Tapejihe'ari ivevugweuhuve'ga ndehe nhaporemo. Nahā ore ehetei pe me. A'ereki a'ea rehe nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga pe mbo'euka ore ve.

⁷ Ore javijitehe po pe peko a'ero hamo pejivevugwee'yma. Pe tuhē pekwaha a'ea. Ndorevevugwei ore pepyteri pe ikwehe'i. ⁸ Oromondo ore itambere'ia pe me pe imbuhurame mbatera ore ve. Oroporavyky hete ore pyptunimo arimo orojupa ipyhyga mbatera orojive tombuhuteheyme ti ġa ore ve mbatera javo ikwehe'i.

⁹ Oromombe'u katu ore Tupana'ga nhi'iga pe me ikwehe'i. Nurā po pyry tuhē ore ipyhygi mbatera pe hugwi imondoe'yma pe me ikwehe'i novia. Emo ore oro'e orojive: Xaporavyky hete ti ipyhyga mbatera nhandejive nhandeporanduve'yma. Nhande repiagame ti Tessalōnicapeve'ġa oporavyky nhande javijitehe ipyhyga mbatera ojive nehē no, oro'e ore ikwehe. ¹⁰ Orojuvame pe pyri ore ere'ei pe me ikwehe'i: To'uyme ti ġa - kiroki ġa ndoporavykypotari okovo. Tapemondoi ti mbatera ġa pe a'ero, oro'e hete ore ikwehe'i.

¹¹ A'ea ore ei kiro ikwahavukara'java pe me. A'ereki ojipe'ġa e'i ore ve pepyteripeve'ġa mombe'gwovo: "Tessalōnicapeve'ġa mo nohendukatui ovegwero," ei ġa. "Ndoporavykyi'i'i ġa okovo," ei ġa. "Ga oko tehe ojivyjivya oporogwyruva tehe okovo ojipe'ġa mombituva," ei ġa ore ve kiro.

¹² Nanongara'ġa pe ore ehetei - kiroki ġa ndoporavykypotari oporogwyruva okovo - ġa pe ore ere'ei: Pekoate ti pejiporavykyavo ipyhyga mbatera pejive, oro'e ore ġa pe. A'ereki nahā nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ġa mbo'euka ore ve.

¹³ Pe ki a'e te peporavykypotava'ero nane'ymi ti peko katu pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikweraje'yma hehe. ¹⁴ Po ġa mo nohendupotari orerembikwatijara ojive, penhimombaragwaha ti ġa ndehe. A'ero ti ġa ndehe tapejihe'ari tipoyjayaryme ti ġa. A'ero po ti ġa herojijyi ojeaporogita nehē. ¹⁵ Tapekote'varuhui ti ġa pe. A'ereki ġa peirūramo. Pe'epe'e hete ti ġa pe ġa mbo'ekatuavo peko katu ti javo ġa pe.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Tessalōnicapeve'ea pe

¹⁶ Nhandepojykaharete'ga onogatu ojiheve'ġa py'a. Nurā ore ei: Ga tuhē ti tonogatu pepy'a jipi ite'varuhurame pe me. Ite'varuhue'ymame pe me ti ga tonogatu jitehe pepy'a jipi. Toko ti ga pe pavēi nhaporemo, oro'e ore.

¹⁷ Kiro ji tuhē Pauloramō ji ei ikwatija pe me. Pehepia ti nhirembikwatijara papel rehe. Nahā ji ikwatijari jipoa pyvō inoġa jirera papel rehe ikwatijaramē ojipe'ġape'ġa pe. Nahā ġa ikwahavi Paulo'ga tuhē ombuhu gwembi'ea nhande ve javo.

¹⁸ Kiro ore ei: Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomombyry pe me nhaporemo.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY TIMÓTEOVA'EA PE Primeira Carta de Paulo a Timóteo

¹ Jihi ko Pauloramo Cristo Jesus'ga moirūharamo. Aporavyky ji Tupana'ga pe a'ero Cristo Jesus'ga mombe'gwovo. A'ereki nhanembopiro'yharamo Tupana'ga e'i ji ve eko ti Cristo'ga moirūharamo ga mombe'gwovo javo. Cristo Jesus'ga e'i ji ve no ji mongovo omoirūharamo onhimombe'uuka ji ve. Ga rehe tuhē nhande xajiko gaha po ti nhande roero yvagi pe nehē javo.

² Timóteo, kiro ji ikwatijari nhinhi'iga imondouka pevo nde ve. Nde ko jira'yra'java'ea. A'ereki nde erejiko Jesus Cristo'ga rehe ji ga mombe'urame nde ve.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry nde ve Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi. Tandeporogwety ti ga. Tonogatu ti ga ndepy'a, a'e ji.

Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea ojipeva'ea omombe'u

³ Ymya'i ji hoi cidade de Macedônia pe ikwehe'i. Jihorame ji ei nde ve: Epyta ti cidade de Éfeso pe teremombi ti ga – kiroki ga omb'o'e ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe.

Kiro ji ea'javi a'ea pe jitehe. Ere ti ga pe: “Tapembo'ea'javi ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe Tupana'ga remiarō'e'ŷva'ea rehe,” ere ti ga pe. ⁴ “Pepohi ti penhimimombe'utehea hugwi. Tapemombe'umbe'utehei penhemboypya aherakykwepohara jipi no,” ere ti ga pe. A'ereki imombe'umbe'uteherame ojipe'ga onhonhi'igayva hehe. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'ua aheremboypya mombe'ua pavēi ndokwahavukari Tupana'ga remimbotarimova'ea ga pe. Ojikogame jate Jesus Cristo'ga rehe ga ikwahavi Tupana'ga remimbotarimova'ea.

⁵ A'e ji nde ve a'ero: Emombi ti ganemimbo'ea. A'ereki ji apota ndepyryve'ga nhoarō'hetea. Imombopavukarame okote'varuhua Tupana'ga pe opohia onhimimombe'utehea hugwi, ga onhoarō hete tuhē. Gweaporoŷitapyryvame ga onhoarō hete tuhē. Ojikogame Jesus Cristo'ga rehe ga onhoarō hete tuhē. ⁶ Nanongara rehe jararamo ga ndokoi okote'varuhuavo. A'ero ga imombe'utehei mbatera. ⁷ Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Tupana'ga rembikwatijarukara rehe ga ga mbo'e pota novia. Emo onhi'igame ga ndokwahavi. Gwemimombe'uhetea ga ndokwahavi no.

⁸ Xa'e nhande: Moisésva'ea remimbo'ea pyry hete nhande imombe'ukaturame Tupana'ga remimbotarimova'ea okote'varuhuve'ga momoranduva. ⁹ A'ereki tikwaha nhande. Pyryve'ga pe rūi Tupana'ga ei ikwatijarukarame javo. Momi ko ga – kiroki ga pe Tupana'ga e'i ikwatijarukarame Moisésva'ea pe:

Tupana'ga nhi'ipo'rue'ŷve'ga

Tupana'ga nhi'iga rendukatue'ŷve'ga

Tupana'gareheve'garūive'ga

okote'varuhuve'ga

kiroki ga ndokoi Tupana'ga rehe ndapyryvive'ga

kiroki ga Tupana'ga movahī tiruahūve'ga

kiroki ga ojuka uva'ga

kiroki ga ojuka oy'ga

iporojukahara'ga nhaporemo

¹⁰ kiroki ga gweroho ojive gwembireko'garūive'ga

kiroki akwaimbae'ga memei ojogwereco gwembirekoro
 kiroki kunhangwera'ga memei ojogwereco gwembirekoro
 kiroki ga omi ojipe'ga gande'yja'ga hugwi ga mboporavykyavo
 i'mbeve'ga

kiroki ga e'i o'mbero a'iti tuhē javo

kiroki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga garemimbo'ekatuukara
 a'itituhēva'ea.

Ga pe nhaporemo Tupana'ga ei ikwatijaruka Moisésva'ea pe pepohi
 ti pejikote'varuhua hugwi javo. Ga nhaporemo oko te'varuhu
 hendukatue'yma a'itituhēva'ea Tupana'ga remimombe'ukatuukara.

¹¹ Tupana'ga remimbo'ekatuukara ko Jesus Cristo'ga mombe'ua – kiroki a'ea
 ji amombe'u Tupana'ga ero gwaramo ji ve. Jesus'ga mombe'ua okwahavuka
 Tupana'ga popoakahetekatua garoryhetea no.

Tupana'ga pyry hete Paulova'ea pe

¹² Jirory hete ji nhandepojykaharete'ga rehe Cristo Jesus'ga rehe. A'e ji ga
 pe:

–Ndepyry hete nde. A'ereki nde ji poko ji mbopopoakaruka enhi-
 mombe'ukatuuka ji ve. Ndepyry hete nde. A'ereki ji ve nde ere'e: “Nde po
 ti ji mombe'ukatui nehē. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe'u ti a'ero,” ere nde ji ve,
 a'e ji Jesus'ga pe.

¹³ Jijikoge'yname Cristo Jesus'ga rehe ji ete'varuhui ga mombe'gwovo
 ojipe'ga pe kako. Gaha ranuhū! Tupana'ga ra'yra'ga rūi po ga, a'e ji.
 Jirekote'varuhuavo ga rehe ji jigwarai gareheve'ga ndehe. Nahanahā ji
 ga mbotegweteuhui. Emo Cristo Jesus'ga ji porogwety. A'ereki ga rehe ji-
 jikoge'yma gwaramo ji ndakwahavihu jirekote'varuhuavo ga rehe ga ndehe
 no. ¹⁴ Pyry hete Cristo Jesus'ga ji ve nhandepojykaharete'ga. Ga ji arō hete ji
 mbojikoguka ojihe ojipe'ga arōheteuka ji ve.

¹⁵ A'itituhēva'ea nhande ei. Togwerovia hete ti ga a'ero nhande pavēi. Ymya
 Cristo Jesus'ga uhu vyva koty tamombo ti ji vyvakotyve'ga ndekote'varuhua
 ga hugwi javo, xa'e nhande a'itituhēva'ea mombe'gwovo. Ga hohe pa reki ji
 ako te'varuhu kako.

¹⁶ Emo Tupana'ga ji porogwety. A'ereki ga e'i ojivytyeri pe: “Tomombo ti
 Jesus Cristo'ga Paulo'ga rekote'varuhua ga hugwi nehē. A'ero po ti Paulo'ga
 rekoi ikwahavukahavamo ga pe – kiroki ga ndojikogi ve ji rehe. Okwaha
 po ti ga Paulo'ga rekote'varuhua mombora a'ero nehē. A'ero po ti ga ei
 nehē: ‘Pyry Jesus Cristo'ga! Nonhimonha'ngai ga onhimomiranaheteavo
 Paulo'ga rekote'varuhua pe aerē po ti ga imomborukari ji ve javo,’ e po
 ti ga nehē. ‘Ndoporogwety pigi ga Paulo'ga. A'ereki ga omombo Paulo'ga
 hugwi garekote'varuhuhetea,’ e po ti ga nehē,” ei Tupana'ga. “A'ero
 nhanderekote'varuhua po ti ga imombori nehē no nhande mongovo ojipyri
 avuirama nehē. A'ea po ti ga ei gworygworyvamo ojikoga Jesus Cristo'ga
 rehe nehē,” ei Tupana'ga oyvytyeri pe.

¹⁷ Nurā ji ei Tupana'ga mombe'gwovo: Tupana'ga huvihavuhetero
 omongomongo pa gwemimbotarimova'ea rupi ymyppagwera jate. Aerē
 po ti na jitehe nehē no. Gaha ko avuiramave'ga omanoe'yma. Nhande
 ndihepiagi ga novīa. A'ereki ga ndaha'oi. Gaha jate ko Tupanamo oko.
 Timboukwaha ti ga avuirama a'ero nehē. Timbohete hete ti ga avuirama
 nehē. Na tuhē. Amém!

Paulova'ea ombo'e Timóteova'ea aheporavykya rehe

¹⁸ Timóteo, nde ereko jira'yra'java'ea. Kiro ji ei nde ve: Ere hete ti ojipe'ga
 pe ga mongovo nhiremimbo'ea rehe topohi ti ga gwemimombe'utehea
 hugwi Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea hugwi. Nhirembi'ea nde ve ko Tupana'ga
 nhi'iga ja – kiroki a'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga omombe'u nde

ve nahã Tupana'ga ei nde ve javo. Hendukaturame ganhi'iga po ti nde poravykykatui ojipe'ga mbo'eharamo Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe ga mbo'epava nehẽ. Soldados'ga oporavyky katu gwuvihava'ga pe. Na jitehe eporavyky katu Tupana'ga pe a'ero. ¹⁹ Terepohiri ti Tupana'ga hugwi ejikoga Jesus Cristo'ga rehe. Eko pyry ti jipi. A'ero po ti ndereaporogita pyryvamo nehẽ.

Jararamo ga ndokoa'javi ojeaporogitapyryva rupi. A'ero ga heroviari Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea opohia Tupana'ga nhi'iga hugwi. ²⁰ Nanongara'ga ko Himeneu'ga Alexandre'ga pavẽi. A'e ji: Satanás'ga ti tombohahy ga pe. A'ero po ti ga nde'ihua'javi Tupana'ga pe okote'varuhua'jave'yma nehẽ.

2

Nahã po ojatykave'ga e'i Tupana'ga pe hamo

¹ Kiro ji ena'ẽi nde ve: Jesus'gareheve'ga ti tonhi'ĩ Tupana'ga pe vvyakotyve'ga mombe'gwovo ga nhaporemo ga ndepyga. Te'i ti ga ga pe: "Epoko ti ga imombyryva ga pe. Ndepyry hete nde ga nderekokatuavo jipi." A'ea ti ga te'i Tupana'ga pe.

² Na jitehe ti ga te'i Tupana'ga pe nhandervihavuhu'ga mombe'gwovo huvihava'ga mombe'upava no Tupana'ga ti tomombyry ga pe javo. A'ero po ti ga pyryvamo nhande pokokatuavo nehẽ. A'ero po ti nianemongyhyjihavi niandeavykyhavi nehẽ no. A'ero po ti nhande rekokatui imondoheteavo nhandereaporogita Tupana'ga rehe imohina nehẽ ojipe'ga ndehe nehẽ no.

³ Pyry Tupana'ga pe nhanembopiro'yhara'ga pe nhande nhi'igame ga pe emombyry ti ga pe javo. ⁴ Ga opota hete vvyakotyve'ga ndekote'varuhua mombora ga nhaporemo ti tomomboruka ji ve javo. Ganembikwahava ga opota no ga nhaporemo ti tokwaha Jesus Cristo'ga mombe'ua a'itituhẽva'ea javo.

⁵ A'ereki Tupana'ga tehe ko Tupanamomo.

Gaha vvyakotyve'ga tombohete

gaha jate ko nhandervihavuhuhete'ga javo.

Vvyakotyva'ero Cristo Jesus'ga jate ombojikoty'aruka vvyakotyve'ga.

Nurã vvyakotyve'ga jikoty'ari Tupana'ga pavẽi.

⁶ Ojijukaukaramo ga ndepypava ga ga mbopiro'yukari gandekote'varuhua hugwi.

Nurã ga jikoty'ari Tupana'ga pavẽi a'ero.

Gamanoa okwahavuka Tupana'ga remimbotarimova'ea.

A'ea kiro vvyakotyve'ga piro'ya'gwama gandekote'varuhua hugwi.

⁷ Nurã Tupana'ga ei ji ve a'ea pa emombe'u javo. "Eko ti Jesus Cristo'ga moirũharamo egwovo judeus'garũive'ga pyri gentios'ga pyri," ei ga ji ve. "Emombe'u pa ti Jesus'ga ga pe tojiko ti ga ga rehe. A'ero po ti ga imomborukari ga pe okote'varuhua ojihugwi nehẽ. Embo'embo'e ti ga Jesus'ga mombe'ua nhaporemo rehe a'itituhẽva'ea rehe." A'ea Tupana'ga ei ji ve. Amombe'u katu ji nde ve. Nanhi'mbei ji.

⁸ Onhimono'ogame Tupana'ga nhi'iga renduva ogwryri pe nhaporemo marã po ti akwaimbae'ga ndekoi a'ero nehẽ Jesus'gareheve'ga? Kiro ji imombe'ui nde ve jireaporogita. Onhimono'oga ti akwaimbae'ga tonhi'ĩ Tupana'ga pe gweaporogitapyryvamo onhimonha'ngae'yma ga ndayvapotare'yma.

Paulova'ea e'i nahã ti kunhangwera'ga toko javo

⁹ Marā po ti kunhangwera'ga ndekoi nehē Jesus'gareheve'ga? Kiro ji imombe'ui nde ve jireaporogita. Tonhimbovyvy ti kunhangwera'ga okopyryheteavo imongirame opira. Taheaporogitaranuhūyme ti ga o'ava mbojigwajigwaga rehe. Taheaporogitaranuhūyme ti ga mbo'ya no'ga rehe ouro apopyra no'ga rehe no pérolas no'ga rehe no. Taheaporogitaranuhūyme ti ga opikatua mongia rehe no – kiroki a'ea gwerohohivuhu itambere'ia. ¹⁰ Ga e'i ore Jesus Cristo'gareheve'ea javo. Toko katu ti ga a'ero ojipe'ga pe. Nahā ti Jesus Cristo'gareheve'ga toko a'ero.

¹¹ Jesus Cristo'gareheve'ga nhimono'ogame tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo, kunhangwera'ga ti tojapyaka tuhē ganhi'iga rehe. Onhi'ige'yama ti ga tohendu pota okokatuavo.

¹² A'e hete ji nde ve: Kunhangwera'ga ti toko Tupana'ga nhi'iga rehe jate. Tombo'eyme ti ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe. Te'yime tuhē ti ga: “Kunhangwera'ea oapo akwaimba'eva'ea.” Tombo'eyme ti ga a'ea rehe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe. ¹³ A'ereki akwaimba'eva'ea Tupana'ga oapo ppy Adāova'ea. Kirē kunhangwera'ea ga oapo Evava'ea hako. ¹⁴ Adāova'ea rūi reki Satanás'ga omoandyi hako. Kunhangwera'ea ga omoandyi. A'ero kunhangwera'ea nonhi'ipo'rui Tupana'ga okote'varuhuavo.

¹⁵ Emo kunhangwera'ga jikogame Jesus Cristo'ga rehe jipi Tupana'ga omombo gandekote'varuhua ga hugwi. Ojikogame ga rehe ga ojipe'ga arōhetei okopyryvamo onhimbovyvya. Nahā gandeporogita pyahuro. Igwete pyryvamo ga nda'yramo gwembireko'ga pe.

3

Jesus'gareheve'ga ndepiakutuhara'ga

¹ A'itituhēva'ea nhande ei: Kiroki ga e'i taporavyky ti ji Jesus'gareheve'ga ndepiakatuavo javo – ga opota pyryva'ea. A'ereki nanongara aheporavykya ko pyry, xa'e nhande a'itituhēva'ea mombe'gwovo.

² Toko katu ti Jesus'gareheve'ga ndepiakutuhara'ga ojikheteavo Jesus'ga rehe. A'ero tegwete ojipe'ga ehava ga pe. Ojipeji tehe ti ga togwerekogwembirekohēa. Taheaporogita pyry ti ga. Tonhimbovyvy ti ga okokatuavo. Po ojipe'ga nduri ga repiaga oropyta pota ore nde pyri javo, a'ero ti ga tohoryory ga ndehe ga mbuhuruka gwonga pe ga pokoga. Tombo'e kwaha hete ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe. ³ Heagwryve'ga ja rūi ti ga toko jugwejuhue'yama ahemboheagwryva'ea vinho. Tonhimboahivyme ti ga ojipe'ga pe. Toko katu ti ga ojipe'ga pe ga ndayvare'yama onhyromo. Tokoyme ti ga ojipe'ga ja – kiroki ga itambere'ia pyhyga rehe jate gweaporogita jipi.

⁴ Tohepia katu kwaha ti ga gwongapypeve'ga mondomondokatuavo. Tomondo ti ga gwa'ya'ga onhi'iga rupi. Ojihe ti ga tomondouka gwa'ya'ga ndeporogita imohinuka. ⁵ Po ga ndohepiakatukwahavi gwongapypeve'ga gwa'ya'ga no ga mongoe'yama onhi'iga rupi, a'ero po ti ga ndohepiakatukwahavi Jesus'gareheve'ga ga nhimono'ogame tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo. Nanongara'ga ti tokoyme gandepiakutuharamo a'ero.

⁶ Tokoyme ti ga gandepiakutuharamo – kiroki ga korogwe ojiko Jesus Cristo'ga rehe. A'ereki ga ndokwahahetei ve nahā ahe toko Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi jave'yama. Mara'ngu po ti nanongara'ga okote'varuhuavo onhimboheteavo nehē? “Ako pyry ji ga hohe pa jitekovo gandepiakutuharamo,” e po ti ga nehē. Po ti ga ei a'ea nehē, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehē ereko te'varuhu nde enhimboheterame javo. A'ea jitehe Tupana'ga ei Diabo'ga pe ga mondovo ojihugwi hako. A'ereki Diabo'ga onhimbohete.

⁷ Toko katu ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. A'ero po ti Jesus'gareheve'garüive'ga ekatui ga mombe'gwovo pyry hete ga okokatuavo javo. Ga rekokatue'ymame po ti ga ga rerekomemui nehë ite'varuhu reki ga javo. Nahã po ti Diabo'ga ga mondoi gwemimbotarimova'ea rupi nehë.

Jesus'gareheve'ga pokohara'ga

⁸ Kiro ti ji imombe'ui nde ve Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokohara'ga. Gandepiakatuhara'ga javijitehe ti ga tonhimbovyvy ojikheteavo Jesus'ga rehe. Ti'mbeyme ti ga. Tougwejuhuyme ti ga ahemboheagwuryva'ea vinho okovo. Tokoyme ti ga ojipe'ga ja - kiroki ga itambere'ia pyhya rehe jate heaporogita jipi. ⁹ Nane'ymi gweaporogitapyryvamo ti ga togwerovia hete aherembikwahavipyre'yma - kiroki a'ea Tupana'ga okwahavuka kiro Jesus Cristo'ga mombe'ua. Tojiko hete ti ga Jesus Cristo'ga rehe omano ga nhande repyga javo.

¹⁰ Jara'ga Jesus'gareheve'ga ti te'i ga pe: "Tihepia naë ti pendekokatua pe ga pokogame." A'ea ti ga te'i ga ndepiaga. Po ga ndekopyryvamo ga pokokatuavo, a'ero po ti ga toko gapokoharamo.

¹¹ Ga javijitehe ti kunhangwera'ga tonhimbovyvy. Te'ite'iuhuyme ti ga ojipe'ga pe. Taheaporogita pyry ti ga. Tombojiko pa ti ga ojipe'ga ojihe jipi. Nahã ti kunhangwera'ga toko.

¹² Kwaimbae'ga Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokohara'ga ti togwerek ojipeji tehe gwembireko'ga. Tomondo ti ga gwa'yra'ga onhi'iga rupi ga ndepiakatukwahava. Tohepia katu kwaha ti ga gwongapypeve'ga no ga mondomondokatuavo.

¹³ Aerë, Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokoharamo, ga jara'ga pokokaturame po ti koji'i gambohetea nehë. Koji'i po ti ga Tupana'ga kwahavi nehë ga ga pokoga gwaramo. Ndojijihuvi hete ti ga imombe'uheteavo gwembiroviara Cristo Jesus'ga mombe'ua a'ero nehë.

Paulova'ea omombe'u a'itituhëva'ea rerekokatua

¹⁴ Aho pota tuhë ji nde pyri nambegwei jihoa javo. Emo ji akwatija nde ve kiro. ¹⁵ A'ereki ji a'e: Mara'ngu po ti nhimbegwerao jigwovo nehë? Nurã ti herohoukari nhirembikwatijarukara kiro. Imonhi'igame po ti nde ikwahavi javo nehë. "Nahanahã ti Jesus'gareheve'ga toko katu ojohupe Tupana'ga ra'yramo, ei Paulo'ga," ere po ti nde nehë. Jesus'gareheve'ga ko avuiramave'gareheve'ga. Ga okwahavuka Jesus Cristo'ga mombe'ua ojipe'ga pe a'ea ko a'itituhëva'ea javo herekokatuavo.

¹⁶ Cristo Jesus'ga mombe'ua a'itituhëva'ea ko huvihavuhu tuhë ahe monhimomby'aheteavo. A'ea jukwaha nhande ve nhaporemo. A'itituhëva'ea ko aherembikwahavipyre'yma - kiroki a'ea Tupana'ga okwahavuka nhande ve kiro Cristo Jesus'ga mombe'ua nhanerembiroviara. Momi ko Cristo Jesus'ga mombe'ua a'itituhëva'ea:

Ga ko ojipiuka onhimongovo vvyakotyva'ero.

"Gareaporogita ko pyry hete," e'i Tupana'ga ra'uva ga kwahaheteavo.

Gaha Tupana'gapyrive'ga ga repia.

Gaha gareheve'ga ga mombe'u judeus'garüive'ga pe gentios'ga pe.

Ga rehe vvyakotyve'ga pyteripeve'ga ojiko.

Gaha Tupana'ga ga reroho yvagi pe ga mboheteavo pevo.

A'ea ko Cristo Jesus'ga mombe'ua.

4

Tupana'ga ra'uva omombe'u aerëve'ga i'mbeve'ga

¹ Tupana'ga ra'uva e'i hete aerëva'ea mombe'ukatuavo. Nurã i'ei: "Mba-pava koty po ti jara'ga ndogweroviara'javi Jesus Cristo'ga mombe'ua nehë.

Ga po ti ombopogwe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga nehē okoheteavo ga'mbea rehe ganemimbo'ete'varuhua rehe nehē no - kiroki a'ea rehe anha'ga Diabo'gapyriva'ea ga mbo'e. ² A'ea po ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga imombe'ui ga pe ga moandyandyita o'mbero ga pe nehē. Ojipokwahava o'mbea rehe po ti ga nonhimom-baragwahavi a'itituhēva'ea rehe gweaporo'gitakatuagwame'yma nehē," e'i Tupana'ga ra'uva.

³ "O'mbero po ti ga ei nehē: 'Tahembirekoyme ti ahe. To'uyme ti ahe gwi'gwia mbatera ojikwakuva,' e po ti ga nehē," e'i Tupana'ga ra'uva imombe'gwovo.

Emo Tupana'ga nde'iangavi nanongara! Oapo pa ga. Nurā ti ahe tokwaku-vyme. To'u pa ti ahe garembiapoa i'gwovo gworygworyvamo ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo Tupana'ga pe.

A'ea Tupana'ga ei ga pe - kiroki ga ojiko ga rehe a'itituhēva'ea kwahava. ⁴ A'ereki pyry pa Tupana'ga rembiapoa. Nurā ti tikwakuvyme garembiapoa ti'uyme ti jave'yma. Ti'u ti a'ero nhande'erame ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. ⁵ A'ereki mbatera pyry pa Tupana'ga ero gwaramo. Pyry pa mbatera nhande ero gwaramo ga pe no ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo ga pe.

Nahā ti eporavyky katu Jesus'ga pe

⁶ Po nde imombe'upavi Tupana'ga rembi'ea pevo nhande'irū'ga pe Jesus Cristo'gareheve'ga pe, a'ero po ti nde poravykykatui Jesus Cristo'ga pe nehē. Eporavykykatuavo ga pe ti enhimbo'e katu Jesus'ga mombe'ua rehe a'itituhēva'ea rehe no - kiroki Jesus'gareheve'ga nemimbo'ekatu rupi nde ereko jipi.

⁷ Terembopogwei ti Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea imombe'uteheve'ea - kiroki a'ea igwaiwive'ga omombe'u pota. A'ereki a'ea nahemombyryvukari. Ejirokwa ti ekokatua rehe ekovo Tupana'ga reaporo'gita rupi jipi. ⁸ Pyry ahe jirokwari tipopoaka jira'oa javo. Koji'i pyry hete ahe jirokwari tapyry jireaporo'gita javo. A'ereki naname Tupana'ga omombyry ahe ve ahe manoe'yname a'ero. Ahe manorē po ti ga imombyryvi jitehe ahe ve yvagi pe nehē no.

⁹⁻¹⁰ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Nhande xajiko hete Tupana'ga rehe omanoe'ŷve'ga rehe aerē po ti ga nhande rerohoi yvagi pe nehē javo. Ga ko yvyakotyve'ga mbopiro'yharamo oko. "Ambopiro'y pota ji ga imombo gandekote'varuhua ga hugwi," ei ga. Kiroki ga ojiko ga rehe imomboruka ga pe - ga hugwi tuhē ga imombori a'ero. Pyry ahe a'ea reroviahetei. A'ereki a'ea ko a'itituhēva'ea. Heroviaro gwaramo nhande poravykyhetei nhandejirokwa Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

¹¹ A'ea ti emombe'u pa nhirembikwatijarukara tohendu katu ti Jesus'gareheve'ga.

¹² Mara'ngu po jara'ga javo nde ve? "Nerenhimomymani ve nde, Timóteo. A'ero nde nderekwahavi ve," e po ga nde ve. Ehepiuka ekokatua ga pe te'iyme ti ga a'ea a'ero. Enhi'igatu ti ga pe nahā ga monhi'igatuavo. Eko katu ti toko ti ga ji ja javo. Earō hete pa ti ojipe'ga. Ejiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe. Eko pyry ti. Nahā ti eko. A'ero po ti ga ndekopotari nde ja nehē.

¹³ Jirakykweri ti emonhi'i Tupana'ga rembikwatijarukara gandovaki jipi tohendu ti Jesus'gareheve'ga javo. Emombe'u katu ti ga pe nahanahā e'i Tupana'ga nhi'iga javo. Embo'e katu ti ga hehe.

¹⁴ Ymya Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga ei nde ve kako: "Tupana'ga ra'uva ombo'ekwahavuka nde ve. Embo'embo'e ti Jesus'gareheve'ga Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe a'ero imombe'ukatuavo ga pe," ei ga nde ve

kako. Kirē opokogame neakaḡa rehe Jesus'gareheve'ḡa ndepiakatuhara'ḡa ei a'iti tuhē javo kako. Enhi'ipo'ru ti Tupana'ga nhi'ḡa mombe'uhara'ḡa a'ero ekovo ejiporavykya rehe. ¹⁵ Ejirokwa ti eporavykya rehe jipi ḡa mbo'embo'ekatuavo ekoheteavo hehe. A'ero po ti nde igwaigwavete ḡa mbo'ekwahakwahavi Tupana'ga nhi'ḡa rehe nehē. A'ea po ti jukwaha hete ḡa pe nhaporemo nehē.

¹⁶ Terekoī ite'varuhua rehe tako katu ti ji javo. Terejapyakai ti Tupana'ga nhi'ḡaatyviva'ea rehe tambo'e ti ji Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe jate javo. Nane'yimi ti ejirokwa ekokatuavo ḡa mbo'ekatuavo a'itituhēva'ea rehe jate. A'ero po ti nde nhimbopiro'yi ejikote'varuhua hugwi egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri nehē. Kiroki ḡa neremimbo'ekatua rendu katu – ḡahā po ti nde ḡa mbopiro'yi ḡandekote'varuhua hugwi ḡa mondouka Tupana'ga pyri nehē no.

5

Eko katu Jesus'gareheve'ga pe

¹ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Eko katu ti Jesus Cristo'gareheve'ḡa pe ḡa mbo'eavo Tupana'ga nhi'ḡa rehe ḡa ndekote'varuhurame toko katu kwaha ti ḡa javo. Ixava'eve'ḡa pe ti terenhi'ḡahyi ḡa ndekote'varuhurame. A'ereki ḡa oko nderuva'java'ero. Enhi'ḡatu ti ḡa pe nde erame ḡandekote'varuhua pe na rūi ti peko javo ḡa pe. Na jitehe ti enhi'ḡatu ipyahuve'ḡa pe akwaim-bae'ḡa pe ḡa ndekote'varuhurame. A'ereki ḡa oko neirū'java'ero.

² Na jitehe ti enhi'ḡatu igwai'ive'ḡa pe ḡa ndekote'varuhurame. A'ereki ḡa oko ndehya'java'ero. Na jitehe ti enhi'ḡatu ipyahuve'ḡa pe kunhangwera'ḡa pe ḡa ndekote'varuhurame. A'ereki ḡa oko nerendyra'java'ero. Ga ko ambotehea rūi nde hugwi a'ero. Eko katu ti ḡa pe a'ero.

Jesus'gareheve'ero pereko katu aherembirekokwera'ga

³ Jesus'gareheve'ḡa ti tomondo ojeaporoḡita aherembirekokwera'ḡa ndehe – kiroki kunhangwera'ḡa pe ndiporakahavi. ⁴ Po aherembirekokwera'hēa ḡwerekō ḡwa'yra'ḡa ḡwymymino'ḡa no, a'ero po ti ḡa topoko katu hēa hēa rembirekoa'jave'yname. Ymya po hēa ḡa nderekokatuypyi ga monhimomboaka. Kiro po ti ḡa toko katu kwaha ikwepyga hēa pe a'ero okovo hēaparakahavamo hēa ko jire'yjahēa tuhē javo. Nanongara ko pyry Tupana'ga pe.

⁵ Kiroki hēa tehe oko herekoe'yma oporakahava – po hēa jikohetei Tupana'ga rehe hamo ji poko ti javo ga pe jipi. Ypytunimo arimo po hēa nhi'ḡi ga pe ojihe ojipe'ḡa ndehe no ore poko javo hamo. Nanongarahēa ti Jesus'gareheve'ḡa topoko jipi.

⁶ Kiroki aherembirekokwera'hēa oko onhimbohoryva'ea rehe jate ojapyakae'yma Tupana'ga rehe – hēa nomanoi novia. Emo hēa oko omanove'ḡa ja Tupana'ga pe. A'ereki hēa nombopyahuukari ga pe ojeaporoḡita okokatue'yma ojikoge'yma ga rehe. Nanongarahēa rūi Jesus'gareheve'ḡa topoko jipi.

⁷ Embo'e pa ti Jesus'gareheve'ḡa nhiremimombe'ua rehe – kiroki a'ea ji akwatija nde ve aherembirekokwera'ḡa ndehe nahanahā ti pepoko ḡa javo. A'ero po ti tegwete ojipe'ḡa ehava ḡa pe nehē.

⁸ Kiroki ga ndoporakari ḡwe'yja'ḡa ḡwongapypeve'ḡa kaitu ḡa mbatere'yname – gaha ndokoa'javi Jesus'ga mombe'ua rupi. Koji'i ga oko te'varuhu Jesus'gareheve'ḡarūive'ḡa hohe. A'ereki Jesus'gareheve'ḡarūive'ḡa vehevi oporaka ḡwe'yja'ḡa ḡwongapypeve'ḡa no.

⁹ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Jesus'gareheve'ero ti ḡa toporaka opy-teripeve'ḡa – kiroki kunhangwera'ḡa pe ndiporakahavi. Tokwatija ti ḡa

nanongara'ga ndera a'ero aherembirekokwera'ga ndera ndiporakahavi ga pe javo. Nanongara'ga pe ji ei:

Ga ti toko igwaivíve'ga. He'yjuhu kwara ga ndehe sessenta kwara koji'i no. Ojipeji ganembirekova'ea.

¹⁰ Ojipe'ga omombe'u katu aherembirekokwera'ga nahã ga ojipe'ga poko katu gweaporogitakaturu jipi javo. Momi ko aherembirekokwera'ga mombe'ua:

Ga gwa'ya'ga ndereko katu ga monhimomboakakatuavo.

Ymyagwera jate ga horyory hajiheve'ga ndehe ga mboapyga ga mbuhuruka gwonga pe ga ndurame.

Na jitehe ga Tupana'ga remimo'ëhara'ga poko ga ndurame onga pe.

Ga ga poko ga nderekokatuavo – kiroki ga pe ite'varuhu.

Ga ojirokwa opyryvamo ojipe'gape'ga pe jipi oporavykyparavuhuvavo nahã ga pokopava jipi.

Po nahã aherembirekokwera'ga ndekokatui – kiroki ga pe ndiporakahavi, a'ero pyry Jesus'gareheve'ga ikwatijari gandra gahã nhande tipoko javo.

¹¹ Kiroki aherembirekokwera'ga nomondo ve sessenta kwara igwaivíve'ga – gandra ti terekwatijarukari. Mara'ngu po ti ga oporavykypotara'jave'yma Cristo'ga pe nehë? Po ti ga ei nehë: “Koji'i pyry ji ve ji rembirekoa'javamo.” ¹² Po ti ga ei nahã nehë, a'ero po ti ijari ga ndehe ga ipiriano gwaramo onhimb'eagwera Cristo'ga pe nehë.

¹³ Terekwatijari igwaivíve'ga ndera, a'e ji. Mara'ngu po ti igwaigwavete ga oevugwero nehë ohohorame ojipe'ga nonga pe jipi nehë? Koji'i po ti ga te'varuhuro a'ero onhi'inhi'iteheavo ikwahapapota imombe'umoanhana nehë – kiroki a'ea po ga nomombe'ui hamo.

¹⁴ Nurã koji'i pyry ji ve igwaivíve'ga nembirekoa'javamo gwa'ygwa'yramo. Togwereco katu ti ga gwa'ya'ga gwongapypeve'ga nderuva. Po ti nahã igwaivíve'ga ndekokatui nehë, a'ero po ti a'ea rehe ga'aröe'ýve'ga nde'ite'varuhui ga pe nehë. Nahã ji amogita ga. ¹⁵ A'ereki jararamo igwaivíve'ga oko jipe Satanás'ga nhi'iga rehe okoa'jave'yma Cristo'ga nhi'iga rehe.

¹⁶ Kiro ti ji imombe'ua'javi nde ve. Aherembirekokwera'hëa re'yjahëa ti toporaka hëa pokokatuavo Jesus'gareheve'a'ero. Toporakarukaryme ti ga hëa jara'ga pe Jesus'gareheve'ga pe. A'ero hëa porakare'ymame hëare'yja'garüive'ga oporaka ojipe'ga – kiroki ga pe ndiporakahavi tuhë.

Eko katu ti gandepiakatuhara'ga pe

¹⁷ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Nahã po ti Jesus'gareheve'ga ndekoi hamo: Ga ti tombohete gwepiakatuhara'ga. Ga ti tomondokatua'ja ga pe ikwepykava ga poravykykaturame. Ga pe kaitu – kiroki gandepiakatuhara'ga omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga ga mbo'ekatuavo hehe. ¹⁸ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Yuranuhã oporavyky ahe ve hay'nhoynho'ga japea hugwi jape'oga ipyrüpyru'game trigo ra'ynha rehe.

Nurã ti ahe tojurutyvyme yuranuhã

to'u ti trigo ikwepykavamo javo,” e'i ikwatijaripyra.

Ojo'java'ea e'i:

“Tokwepy ti ahe gwemimboporavykyhara'ga pe.

A'ereki ga ahe poko,” e'i.

¹⁹ Po ojipejive'ga ei nde ve: “Okö te'varuhu nhanderepiakatuhara'ga.” Po ga tehe e'i a'ea, tereroviari ti ganhi'iga. Po a'ea jitehe ojipe'ga ei nhanderepiakatuhara'ga oko te'varuhu javo, a'ero ti ehendu ganhi'iga ikwahava.

²⁰ Po a'iti hete tuhë gandepiakatuhara'ga ite'varuhu, a'ero ti emogita ga

Jesus'gareheve'ga ndovaki nhaporemo. Ere ti ga pe: "Nahã nde ereko te'varuhu. Epohi ti jugwi," ere ti ga pe. A'ero po ti jara'ga kyhyjipavi xakote'varuhuyume ti javo nehë.

²¹ Ehendu tuhë nhinhi'iga ga moġitakatupava. Terei ti: "Nda'ei po ti ji ga pe garekote'varuhua rehe. A'ereki ji ako hete ga rehe." A'ea terei. Ojipe'ga pe terei no: "Anhi'igahy hete po ti ji ga pe garekote'varuhua rehe. A'ereki ji ndakoi ga rehe." A'ea terei no, a'e ji nde ve Tupana'ga ji renduvame. Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ji rendu no. Yvagipeve'ga ji rendu no Tupana'gapyrive'ga garemimo'eharamo.

²² Terena'ei ti ojipe'ga pe peporavyky ti Tupana'ga pe kiro javo. Ekwaha katu na'ë ti ġandeaporogita. Ga pyryvame ti epoko ġa'akaġa rehe peporavyky ti kiro Tupana'ga pe javo. Terejihe'ari ti ite'varuhuve'ga ndehe ġandekote'varuhua mbopogwee'yma. Ejirokwa ti ekokatua rehe, a'e ji nde ve.

²³ Yhya jate rūi ti e'u, Timóteo. Pyry xunhiva'ea nde i'ui vinho no tomombi hahyva'ea nderevegi pe. A'ereki nane'yimi nde netetirūa.

²⁴ Kotihĩ jara'ga ndekote'varuhua jukwaha hete. A'ero nhande ejipei ġa pe oja ġa ndehe javo. Jara'ga ndekote'varuhua ndiukwahavi ve. Aerë gwe nhande ikwahavi ġandeaporogitate'varuhua. ²⁵ Na jitehe jukwaha hete ojipe'ga ndekokatua. Jara'ga ndekokatua ndiukwahavi ve. Aerë gwe nhande ikwahavi a'ea.

6

Paulova'ea e'i nahã ti ipiro'ye'ġve'ga toko javo

¹ Kiro ti ji ġa mombe'ui nde ve Jesus'gareheve'ga - kiroki ġa ndipiro'yi opojykahara'ga hugwi. Ga ti tomondo gweaporogita opojykahara'ga ndehe oporavykykatuavo ġa pe. Po ġa ndoporavykykatui Tupana'gareheva'ero, a'ero po ti ojipe'ga Tupana'ga mbotegwetei ite'varuhu Tupana'ga javo. Jesus'ga mombe'ua po ti ġa imbotegwetei nehë no ite'varuhua rehe ga ġa mbo'ei javo.

² Po ġa opojykahara'ga pavëi ojiko Jesus'ga rehe, a'ero ġa ndekoi onhoirūramo. A'ero ti ġa te'yime opojykahara'ga pe: "Ga nhaneirūramo ġwaramo ti timondoyme nhandereaporogita ġa ndehe." A'ea rūi ti ġa te'i. Koji'i vehevi ti ġa tomondo ojeaporogita opojykahara'ga ndehe oporavykykatukatuavo ġa pe ġa pokoga. A'ereki ġa - kiroki opojykahara'ga pe ġa oporavyky ġa pokoga - ġa ko ġairūa tuhë ġanemiarōa ojikoga ġwaramo Jesus'ga rehe. A'ea ti emombe'u pa ġa pe ġa mbo'ekatuavo hehe.

A'itituhëva'eaatyviva'ea rehe okote'varuhuve'ga ombo'e

³ Po ojipe'ga ombo'e nhiremimbo'eaatyviva'ea rehe ndokoi po ga a'itituhëva'ea rehe nhandepojykaharete'ga remimbo'ea rehe Jesus Cristo'ga remimbo'ea rehe. Aherokokatua mombe'ua rehe po ga ndokoi no.

⁴ Okoe'yname hehe po ga nhimbohetetehei tuhë akwaha hete ji javo novia. Emo ga ndokwahavihu okovo. Onhi'igayva pota ranuhū ga ojipe'ga. "Garagara pe ġa ei?" e'i tehe ga. A'ero ga renduvame ġa nhimyrōi ojogwehe ja'javo ojohupe onhombotegweteavo ojogweroviare'yma.

⁵ Nane'yimi ġa jogwayvahetei. Ite'vate'va ġa'akaġa. A'ero ġa ndokwahava'javi a'itituhëva'ea ojipe'ga mbo'eavo a'eaatyviva'ea rehe. A'ereki ġa e'i tehe ovyvteri pe: "A'e po ti ji ġa pe nehë: 'Ji ko Tupana'gareheva'ea'. A'ero po ti ġa imbuhuri itambere'ia ji ve ji mombateheteavo ji ombo'erame nehë," e'i tehe ga ovyvteri pe.

⁶ Pyry hete tuhë okokatuve'ga pe reki - kiroki ga ojiko tuhë Tupana'ga rehe ikwahava opy'a rukatua gworygworyvamo jipi. Ndokoi ga ojipe'ga mbatera

rehe a'ero. ⁷ Ma gara nhande tiru reki nhande'arame? Ndiheruri nhande. Ma gara po ti nhande tiroho nhanemanorame nehê? Ndirohoi tuhê po ti nhande nehê. ⁸ Herekorame nhanderembi'ua nhandepira reheve xajory ti hehe pyry ji ve javo.

⁹ Jara'ga e'i tako ji imbateheteve'a'ero javo. A'ea rehe jate ga japyakai reki. A'ero ga ite'varuhua mbopogwehetei okote'varuhua'ava nahã po ti ji ipyhyguhui mbatera javo. A'ereki hepia'ngi tehe he'yiva'ea ga pe gamongote'vava'ea. Tegwete gapohira okote'varuhua hugwi a'ero. A'ea ga mbotegwetepavi ga mondouka hahyva'ea ruvihava pype. ¹⁰ A'ereki itambere'ia potarapora ko aherekote'varuhuparava. Itambere'ia rehe jate okovo gwaramo jara'ga pohiri Jesus Cristo'ga mombe'ua hugwi. Nurãro gwaramo ga imbuhumbuhurukari ite'varuhua'ea hahyheteva'ea ojihe onhimbovy'are'yma ranuhũ ja'javo ovytyeri pe: "Maranameuhũ ji rekoi na?"

Paulova'ea omogita Timóteova'ea

¹¹ Timóteo, ndehe ereko Tupana'gareheve'a'ero. Terembopogwei ti nanongara nhaporemote'varuhua'ea nhaporemote a'ero. Ejirokwa ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Ejirokwa ti ekokatua rehe imondovo ejaeporogita Tupana'ga rehe jipi. Ejiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe. Earomba ti jara'ga. Enhimomirana ti ite'varuhurame nde ve. Eko katu ti jara'ga pe enhyroma ga pe. ¹² Ejirokwa hete ti eporavykykatuavo pyryheteva'ea rehe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Erovia hete Tupana'ga nhi'iga aerê po ti Tupana'ga ji mongoi ojipyri ji mombytavo avuirama nehê javo. A'ereki a'ea pe Tupana'ga e'i o'erame nde ve herejo ti ji pyri ejupa avuirama javo. Pyryheteva'ea pe nde ehetei erame ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ra'yra'ga rehe javo. He'yive'ga nde rendu kako.

¹³ Tupana'ga omongo pa. Nurã ga okoji mbatera pavêi. Cristo Jesus'ga omombe'u a'itituhêva'ea Pôncio Pilatosva'ea pe okyhyjie'yma hako. Ga ji renduvame Tupana'ga Cristo Jesus'ga pavêi, kiro ti ji ehetei nde ve. ¹⁴ Ji nhi'ipo'ru pa ti, a'e ji nde ve. A'ero tegwete ojipe'ga ehava nde ve. Nahã ti eko katu jipi nhandepojykaharete'ga mboha'uva Jesus Cristo'ga mboha'uva ga mbuhua yvya koty nhande koty.

¹⁵ Tupana'ga erame: "Pyry kiro Jesus Cristo'ga hoa", a'ero po ti Jesus Cristo'ga jipiukari ua yvaga hugwi nehê.

U katu katu Tupana'ga py'a.

Ga tehe ipopoaka hete ojipe'ga hohe pa ga mondomondopava gwemimbotarimova'ea rupi.

Ga ko ganduvihavuhu'ga nduvihavuhuhetero oko.

Gapojykahara'ga pojykahareteramo ko ga oko no.

¹⁶ Ga tehe ko avuiramave'ga omanoe'yma tuhê.

Gwendy'javuhua pype ga ruvi upa.

Tegwete yvyakotyve'ga hoa garendy'javuhua pyri.

Ga ndohepiangavi ga. Tegwete garepiakava.

Tomboukwaha ti ga ga.

Nane'ymi ti ga tipopoaka okovo avuirama. Na tuhê. Amém!

Paulova'ea e'i nahã ti imbateheteve'ga toko javo

¹⁷ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Ombatera rehe yvyakotyva'ea rehe ti imbateheteve'ga tonhimboheteyme Jesus'gareheve'ga. Tojikogyme ti ga oitambere'ia rehe. A'ereki kotihĩ itambere'ia opa ahe hugwi. Tojiko ti ga Tupana'ga rehe avuiramave'ga rehe tombuhu ti ga ji ve javo. A'ereki gaha ombuhu pa hete ahe ve tohory ti ga hehe javo. ¹⁸ Toko pyry ti ga jara'ga pe ga pokopokoga. Toma'ema'ẽ pota ti ga imondovo mbatera ga pe - kiroki ga ndogwerekoi ojive. ¹⁹ Imondorame ga pe ga imombyryvukari

ojive pyryva'ea rerekoagwama yvagi pe. Nahã okorame ga ei Tupana'ga ti ji mongoi tuhẽ ojipyri avuirama nehẽ javo.

²⁰ Timóteo, teremoka'nhymi ti Tupana'ga rembikwahavukara ejive ekokatuavo. Hehe ti embo'e katu herekokatuavo. Terembopogwei ti onhi'iteheve'ga. Jara'ga omombe'u Tupana'ga remiarõe'yva'ea ojogwayva hehe oreremimombe'ua ko a'itituhẽva'ea javo. Terehenduvi ti ganemimombe'ua. ²¹ A'ea mombe'urame jara'ga ndokoa'javi Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe.

Kiro ji ei pe me Jesus'gareheva'ea pe: Tupana'ga tomombyry pe me – perope peju cidade de Éfeso pe.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA TIMÓTEOVA'EA PE Segunda Carta de Paulo a Timóteo

¹ Jihi ko Pauloramo Cristo Jesus'ga moirūharamo. Aporavyky ji Tupana'ga pe Cristo Jesus'ga mombegwovo. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: “Éko ti Cristo Jesus'ga moirūharamo. Ere ti ga pe: ‘Pejiko ti Cristo Jesus'ga rehe imomboruka ga pe pejikote'varuhua pejihugwi pejikovo gareheva'ero. A'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri avuirama nehē. A'ea ti ere ga pe,” ei Tupana'ga ji ve kako. ² Timóteo, kiro ji ikwatijarukari nde ve imondouka. Nde ko nhiremiarōa jira'yra'java'ea.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry nde ve Cristo Jesus'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi. Tandeporogwety ti ga. Tonoḡatu ti ga ndepya'a, a'e ji.

Horyory Paulova'ea Tupana'ga rehe

³ Nane'yimi ji nhi'igi Tupana'ga pe nde mombegwombe'gwovo ppytunimo arimo jitekovo. Ga pe ji ei:

—Ndepyry hete nde Timóteo'ga mbojikoheteuka Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji ga pe.

Nhiremboypya ja ji aporavyky Tupana'ga pe jipi ikwahava jireaporoḡitapyryva.

⁴ Ji horame nde hugwi nde erejehe'o ji arōheteavo ikwehe'i. A'ea ji namoka'nhyimi jitekovo. Orohepiaga'u hete ji. Nde repiaga'javame po ti ji roryoryvamo nehē.

⁵ Nde ko nane'yimi nde rekoi ejikoga Tupana'ga rehe. A'ea ji akwahava'ja jipapyakavo nahā ko Timóteo'ga rekoi ikwehe'i javo. Ndejaryjahēa jikohetei Tupana'ga rehe Lóidehēa. Neyhēa Eunicehēa jikohetei jitehe Tupana'ga rehe no. Aerē ga javijitehe nde jikohetei Tupana'ga rehe no. Agwamo ndehe ko nane'yimi erejiko ga rehe no, a'e ji.

Terekyhyji ti Jesus'ga mombegwovo

⁶ Akwaha ji ndejikoga Tupana'ga rehe. Nurā ji ei ikwahavukara'java nde ve: Ejirokwa hete ti eporavykyavo ga pe jipi. A'ereki ji pokogame neakaḡa rehe nhinhi'iga Tupana'ga pe Tupana'ga ra'uva nde mbokarakatu eporavyky ti ji ve javo. ⁷ A'ereki Tupana'ga imondorame nhande pyri gara'uva ndopojihuvukari nhande ve. Gara'uva nhande mbopopoaka. Gara'uva nhande monhoarō hete nhande mbohoryoryva ojipe'ga ndehe. Gara'uva nhande monhimbovyvy nhande mongokatuavo.

⁸ Nurā ti terekyhyji a'ero Cristo Jesus'ga mombegwovo nhandepojkaharete'ga mombegwovo ipojihuve'yima. Terei ti: “Namombe'ui ti ji ga ga'arōē'yve'ga nde'yjuhuro ḡwaramo.” A'ea rūi ti ere, a'e ji.

Amombe'u ji Cristo Jesus'ga ojipe'ga pe novia. Emo ga ndopotari ji ga mombeyurame. Nurā ga ji mongiyukari cadeia pype. Timóteo, terekyhyji ti ji rehe ji pojihuve'yima a'ero cadeia pype ji rename. Terei ti: “Ji ndakwahavi Paulo'ga. Ga ndokoi nhiirua.” A'ea rūi ti ere.

Tupana'ga popoakarimo ti emombe'u nhandepojkaharete'ga Cristo Jesus'ga ojipe'gape'ga pe ji javijitehe. Po ti ga imondoi hahyva'ea nde ve nde ga mombeyurame, a'ero po ti Tupana'ga nde monhimomiranami hahyva'ea pe nde mbopopoaka nehē.

⁹ Gaha omomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi nahã nhande pokoga. Ga nhande mo'emo'ẽ toko ti ga jireheva'ero javo. Nahã ga imombyryvi nhande ve. Nhanderekokatua rehe rui ga imombyryvi. Gwemimbotarimova'ea rehe jate ga imombyryvi ji ga poko pota javo. A'ereki ymyahũ vyva apoa renonde ga e'i ojivyvyteri pe: "Aerẽ po ti ji imombyryvi ga pe nehẽ," ei ga hako.

¹⁰ Agwamo reki garemimombyryva jukwaha nhande ve Cristo Jesus'ga ruro gwaramo nhande koty nhanembopiro'yhara'ga. A'ereki Cristo Jesus'ga omano nhanderekote'varuhua momboa imombiga nhanemanoa popoakara. A'ereki nhande tikwaha nhanembogweravagwama. A'ea Jesus'ga okwahavuka imombe'gwovo pyryva'ea nhande ve. Ga e'i: "Pejiko ti ji rehe. A'ero ti pe hoi yvagi pe pejikovo avuirama Tupana'ga pyri - perope pe napemanoa'javi," ei ga.

¹¹ Pyryva'ea Tupana'ga omombe'uuka ji ve. Ga e'i: "Eko ti Cristo Jesus'ga moiruharamo egwovo ga mombe'gwombe'gwovo ga pe. Embo'e katu katu ti ga nhinhi'iga rehe," ei ga ji ve.

¹² Amombe'u ji ga pe a'ero ga nhi'ipo'ruavo. Nurã ga ji mongi cadeia pype teremombe'ua'javi ore ve javo. Hahy hete ji ve a'ero. Emo ji jipoyja hete reki kiro hahyrame ji ve. Akwaha hete ji ga - kiroki ga rehe ji ajiko. Nurã - kiroki a'ea ji akwava'ẽ ga pe ereko katu ji ve javo - a'ea ti ga herekokatupavi okovo Cristo Jesus'ga mbuhua nhande koty. A'ero ti Cristo Jesus'ga rura'javi vyva koty nhande koty nehẽ.

¹³ Embopogwe ti nhiremimombe'ukatua a'itituhẽva'ea ojipe'ga mbo'ekatuavo hehe. Nane'ymi ti ejiko hete ga rehe ga arõheteavo ojipe'ga arõheteavo no. Nahã nde rekoi ejikoty'aro gwaramo Cristo Jesus'ga pavẽi.

¹⁴ Tupana'ga gwerekouka pyryva'ea a'itituhẽva'ea nde ve imombe'uuka onhi'iga. Enhimoirũuka ti gara'uva pe nhandepojykaharava'ea pe. A'ero po ti nde neremoka'nhymi pyryva'ea ganhi'iga ga mbo'ekatuavo hehe nehẽ.

Paulova'ea onhimombe'u

¹⁵ Nde erekwahavipe Ásiapeve'ga gwyriveve'ga pohipava ji hugwi. Gapyteripeve'ga, Figelo'ga Hermógenes'ga pavẽi, ga pohiri ji hugwi.

¹⁶ Onesiforo'ga jate ko ga rui reki. Toporogwety ti nhandepojykaharete'ga Onesiforo'ga garongapypeve'ga no, a'e ji. A'ereki Onesiforo'ga uhuuhu ji pyri ji mbohoryoryva. Ipoyja hete ga ji rehe ji rename cadeia pype. ¹⁷ A'ereki avo cidade de Roma pe uhurame ga ji reka hete ji repiaga cadeia pype. ¹⁸ Aerẽ Cristo Jesus'ga rura'javi vyva koty nehẽ. Toporogwety ti nhandepojykaharete'ga Onesiforo'ga a'ea rupi, a'e ji. Ji ruvame cidade de Éfeso pe Onesiforo'ga ji pokopokogi no ikwehe. Nde erekwaha hete garemipokogawera.

2

Tapepojihuvi ti pejikovo soldados'ga ja

¹ Timóteo, jira'yra'java'ero ereko. Nhande jikoty'aro gwaramo Cristo Jesus'ga pavẽi ga imombyryvi nhande ve. Na ga nde mbopopoakari a'ero onhimimombyryvimo. ² Embo'e ti nhiremimbo'ea rehe - kiroki a'ea nde erehendu he'yive'ga pavẽi. Embo'e katu ti Jesus'gareheve'ga - kiroki ga ahe mbojiko ojihe. A'ero po ti ga ikwahavi ojipe'ga mbo'eavo Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe nehẽ.

³ Enhimomirana ti hahya pe soldados'ga ja. A'ereki ga onhimomirana hahya pe otavukarame tinhi'ipo'ru ti nhanderuvihava'ga javo. Ndehe na

jitehe enhimomirana ojipe'ga imbuhurame hahya nde ve nde Jesus Cristo'ga mombe'urame ga pe.

⁴ Soldado'ga oporavyky gwuvihavete'ga pe jate tanhi'ipo'ru ti ji ga javo. A'ereki ga ga mbohory pota - kiroki ga ga mboporavyky ojive. Ojipea rūi gaporavykyhava soldado'ga rekoro gwaramo. Na jitehe ti eporavyky Tupana'ga pe jate ojipe'ga mbo'eavo Jesus Cristo'ga rehe jate tanhi'ipo'ru pa ti ji Tupana'ga mbohoryva javo.

⁵ Kiroki ga onha pota ojipe'ga pavēi - ga e'i: "Tavahemypy te ipyhyga pyryva'ea jūjive." Onha po ga ahemonhanukahara'ga nhi'iga rendukatu-avo hamo. Po ga nohendukatui ganhi'iga, a'ero ga nombuhurukari ojive pyryva'ea. Na jitehe Tupana'ga nhi'iga rendukatue'ymame po ti nde nerembuhurukari pyryva'ea ejive nehē no.

⁶ Ga ypy po o'u katu kopeva'ea gwemitymipyra hamo - kiroki ga oporavyky hete japovo kohoa ityma. Nde poravykyheterame Tupana'ga pe Jesus Cristo'ga mombe'gwovo po ti ga imbuhurukari nde ve pyryva'ea nehē.

⁷ Ejapyaka hete ti nhirembikwatijara rehe. A'ero po ti nhandepojykharete'ga Cristo Jesus'ga ikwahavukapavi nde ve nehē a'ea pe Paulo'ga ei javo.

⁸ Ejapyaka katu ti Jesus Cristo'ga rehe Daviva'ea rakykwepohara'ga rehe. Ekwahava'ja ga jipi Tupana'ga ombogwerava'ja ga gamanoa hugwi javo. A'ea ko pyryva'ea nhiremimbo'ea.

⁹ Ji pyryva'ea mombe'uro gwaramo Jesus'gareheve'garūive'ga imbuhuri hahyva'ea ji ve jipi. Ga ji mongi cadeia pype vehevi ji mohina itanhu-ramuhūa pyvō nde ereko te'varuhu hete javo ji ve novīa. Tegwete nhi-hema jugwi a'ero. Nurā ji ndahoa'javi kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Emo tegwete imombihava gamombe'ua. A'ereki jara'ga ohooho Jesus'ga mombe'gwovo. ¹⁰ Anhimomirana ji hahy-paravuhua pe Tupana'ga remimo'ēhara'ga ndepyga tomomboruka ti ga okote'varuhua Cristo Jesus'ga pe nehē no. Aerē po ti ga ndekoi avuirama garendy'jakatua pyri yvagi pe nehē.

¹¹ A'itituhēva'ea ji ei nde ve kiro ikwahavukara'java. Ji a'e: "Po Jesus Cristo'ga manoro gwaramo nhande pohiri nhanderea-porogitate'varuhua hugwi,

a'ero po ti nhande rekoi avuirama ga pyri nehē.

¹² Po nane'yimi nhande nhimomiranami hahyva'ea pe nhande ga mombe'urame,

a'ero po ti ga nhande mongoi ganduvihavamo onhipavēi nehē.

Po ti nhande ei nehē Jesus'ga ndokoi jipojykharetero javo,

a'ero po ti ga ei nhande ve no ndapekoi tuhē pe jireheva'ero javo nehē.

¹³ Po nhande ipiriani nhande'eagwera opohia ganhi'iga hugwi ga mbojikoga'jave'yma nhande rehe novīa.

Emo ga nopiriani o'eagwera ahe mbojikoga tuhē ojihe. A'ereki tegwete ga'eagwera piriana."

A'ea ji ei a'itituhēva'ea mombe'gwovo.

Nahā ti peporavyky Jesus'ga pe

¹⁴ Nhiremimombe'ua ti emombe'u pa Jesus'gareheve'ga pe tokwaha katu ti ga javo. Ere ti ga pe: "Tepenhi'igayvari ti penhinhi'iga rehe a'ea pe rūi ji ei javo tehe. A'ereki pe ndapepokogi ojipe'ga penhi'igayvarame. A'ereki pe penhenduhara'ga mbotegwete reki penhi'igayvarame. A'ea ji erame pe me Tupana'ga nhinhi'iga renduvi. Pehendu katu ti a'ero." A'ea ti ere ga pe.

¹⁵ Ejirokwa hete ti eporavykya rehe ga mbo'ekatuavo Tupana'ga nhi'iga rehe a'itituhēva'ea rehe. A'ero hepiagame po ti Tupana'ga ei nde ve nehē:

“Ndepyry hete nde ga mbo'ekatuavo,” e po ti ga nde ve nehē. Ekwaha hete ti ganhi'iga a'ea rupi katu ga mbo'ekatuavo. A'ero po ti nde poyjahetero oporavykya rehe nehē.

¹⁶ Terembopogwei ti ojipe'ga nhi'itehea Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea. A'ereki ganhi'iga renduva gwaramo igwaigwavete ahe nombopogwei Tupana'ga. ¹⁷ A'ereki ganhi'itehea jauranuhūa ja. Jauranuhūa ahe rerekorame onhimoanha ahera'oa imbote'varuhuavo. A'ea ja nanongara'ga omonhimoanha onhi'itehea ojipe'ga mbote'varuhuavo. Himeneu'ga ko na Fileto'ga pavēi. ¹⁸ Okoa'jave'yma Tupana'ga nhi'iga rehe, a'eaatyviva'ea ga ei memei o'mbero: “Tupana'ga ombogweravipe Jesus'gareheve'ga. Nombogwerava'javi po ti ga ahe nehē.” A'ea ga ei o'mbero Jesus'gareheve'ga pe. Nahā ga imbovambovatehei tuhē mo Jesus'gareheve'ga py'a a'ero.

¹⁹ Emo po ti ojipe'ga ndopohiraḡwami Tupana'ga hugwi okoheteavo gwaramo ganhi'iga rehe a'itituhēva'ea rehe. Nombopogwei ga i'mbeve'ga nhi'iga. A'ereki Tupana'ga ombojikoguka hete ga ojihe. Ga pe ga ei jireheve'ga. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i nahā:

“Tupana'ga okwaha tuhē ojiheve'ga.”

A'ea ikwatijaripyra i'ei. E'i no:

“Topohi ti ga okote'varuhua hugwi

- kiroki ga e'i: 'Ji ko Tupana'gareheva'ea,'” e'i.

²⁰ Ojo'java'ea po ti ji imombe'ui nde ve kiro. Imbateheteve'ga gwereko ḡwonga pe hyrua. He'yiva'ea ga herekoi ikatuvava'ea ouro apopyra prata apopyra no. He'yiva'ea ga herekoi ikatue'ŷva'ea no yva apopyra tujuga apopyra no. Opo'ru ga ikatuvava'ea hyrua herekovo ojipe'ga ndurame ga repiaga. Opo'ru ga ikatue'ŷva'ea hyrua herekovo imboapykavamo ytya mombohavamo.

²¹ Na jitehe po ti Tupana'ga nhande po'ru nhande pohirame nhanderekote'varuhua hugwi nhandekovo ikatuheteva'ero nehē. “Ga pyry kiro nhiremimboporavykyukara pe ikatuparavuhuva'ea pe,” e po ti Tupana'ga nhandepojykaharete'ga.

²² Hepia'ngi ite'varuhua ipyahuve'ga pe jipi. Terenhimohepia'ngiukari jupe a'ero. Eko katu hete ti. Ejiko hete ti Cristo Jesus'ga rehe ga arōheteavo. Earō hete ti ojipe'ga ekokatuavo ga pe ga ndayvare'yma. Nahā ti ejirokwa pyryve'ga pavēi - kiroki ga onhi'ī Tupana'ga pe nhandepojykaharete'ga pe nhande poko ti javo ga pe.

²³ Terekwavi ti ojogwayvave'ga koty - kiroki ga ndokwahavihu. A'ereki ganhi'itehea renduvame ahe onhi'igayva pota ga.

²⁴ Tupana'ga pe oporavykyrame ga mbo'eavo Tupana'gareheve'ga tonhi'igayvayme ga. Tinhyrō ti ga ga pe nhaporemō okokatuavo ga pe. Tombo'e kwaha ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe. Tonhimaekwahivyme ti ga ga ndehe upa. ²⁵ Tombo'e nhyrō ti ga ga - kiroki ga nohendupotari garemimbo'ea Tupana'ga rehe. Nahā po ti ga tombo'e ga Tupana'ga po ti ombopohipotaruka ga pe ḡandekote'varuhua hugwi nehē javo. A'ero po ti ga heroviari a'itituhēva'ea Cristo Jesus'ga mombe'ua nehē. ²⁶ A'ero po ti ga apyakwari puyugamo nehē. “Iii! Satanás'ga reki nhande moandyandyi nhande mongovo ḡwemimbotarimova'ea rupi!” e po ti ga nehē. A'ero po ti ga nhimbopiro'yi Satanás'ga hugwi okote'varuhua hugwi nehē no Tupana'ga nhi'īpo'ruavo nehē.

3

¹ Tiruahũ hete ti mbapava koty Jesus Cristo'ga rura'java koty nehẽ. A'ea ti ekwaha, a'e ji. ² Mbapava koty po ti vvyakotyve'ga ndekoi ojihe jate onhiarõheteavo nehẽ. Opota ranuhũ po ti ga itambere'ia nehẽ. Onhimbohete tehe po ti ga nehẽ jihi ojipe'ga hohe javo. Noarõi po ti ga ojipe'ga nehẽ jihi jate ko jipryr javo. Onhi'ĩ te'varuhu po ti ga Tupana'ga pe ojipe'ga pe nehẽ no. Nohendukatui po ti ga uva'ga nhi'iga oy'ga nhi'iga nehẽ no. Nдохoryvi po ti ga ahe rehe ahe imbuhurame ga pe nehẽ. Ndokopyryvi po ti ga Tupana'ga arõe'yma nehẽ.

³ Ndokokatui po ti ga ojipe'ga pe gwe'yja'ga pe vehevi nehẽ. Nonhimogitaukara'javi po ti ga ahe ve nehẽ. Ombotegwete po ti ga ojipe'ga nehẽ. Nonhimongokatui po ti ga onharũiveuhũro nehẽ. Onhimboahi po ti ga okote'varuhua vo ojipe'ga pe nehẽ. Noarõi po ti ga pyryve'ga nehẽ petiruahũ pe javo ga pe. Noarõi po ti ga pyryva'ea vehevi nehẽ a'ea tiruahũ javo jupe. ⁴ Okwava'e po ti ga ojipe'ga hajiheve'ga po pe nehẽ tojigwarai ti ga ga ndehe javo.

Ndojapyakakatui po ti ga onhimbaekwahiva ipotarahivuhua vo onhimimbotarimova'ea jate nehẽ. Onhi'ĩ tehe po ti ga nehẽ ga hohe pa ko ji huvihavamo javo. Onhimbohory pota hete po ti ga nehẽ. Emo po ti ga ndopotari Tupana'ga mbohoryva nehẽ. ⁵ O'mbero po ti ga ei nehẽ: "Orojiko ore Jesus Cristo'ga rehe," e po ti ga nehẽ. Emo po ti ga nomomborukari ga pe okote'varuhua ojihugwi nehẽ. A'ero po ti ga nonhimongokatuukari reki Tupana'ga pe. Nahã po ti ga nombokwahyi gapopoakara ojeaporogita pe nehẽ. Terembopogwei ti ga ekwawe'yma ga koty.

⁶ Jararamo ga hogahoi onga pe imbojoapiapiavo xanhi'ĩ ti kunhangwera'ga pe javo. Oho ga kunhangwera'ga pyri a'ero o'mbero ga pe ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'igarũiva'ea rehe. Gwerovia kunhangwera'ga ga'mbea reki - kiroki kunhangwera'ga nharuiveuhũ opoakare'yma mbehea pe. Okovevuhu ga oroko te'varuhu ore javo novia kunhangwera'ga. Emo ga ndopohiri jugwi. Hepia'ngi he'yiva'ea ite'varuhuparavuhuva'ea ga pe no. ⁷ Nane'yami ga nhimbo'embo'ei novia. Emo tegwete ganembikwahava a'itituhẽva'ea rehe.

⁸ Ymyahũ mokonhava'ea ndopotari Moisésva'ea nhi'igagwera hako Janesva'ea Jambresva'ea pavẽi hako. Na jitehe agwamo kunhangwera'ga mbo'ehara'ga ndopotari Jesus'ga mombe'ua a'itituhẽva'ea. Ojapyaka ga ite'varuhuva'ea rehe jate a'ero okoa'jave'yma Jesus'ga mombe'ua rupi. Tupana'ga omovahĩ ga a'ero. ⁹ Nambegwei po ti he'yjuhuve'ga ndohaykaa'javi ganhi'iga jukwahava gwaramo ganembikwahave'ymuhũa nehẽ. Na jitehe jukwaha ymyahũva'ea pe Janesva'ea rembikwahave'ymuhũa Jambresva'ea rembikwahave'ymuhũa no hako.

Mbapavava'ea Paulova'ea remimbo'ea Timóteova'ea pe

¹⁰ Ndehe ji kwaha hete. Erekwaha hete nde nhiremimombe'ua. Erekwaha nde jirekokatua. Nane'yami ji ei: Tako ti Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ea nde erekwaha. Erekwaha nde jijkoga Jesus Cristo'ga rehe no. Nanhimbaekwahivi ji ga ndehe jikokatuavo ga pe tiruahũrame ji ve. A'ea nde erekwaha. Nde erekwaha nhiremiarõhetea ga ndehe. Anhimomirana ji hahyva'ea pe jiporavykyheteavo ga mbo'eavo. A'ea nde erekwaha no.

¹¹ Erekwaha nde gandekote'varuhua ji ve. Hahyva'ea ji ve nde erekwaha. Jesus'gareheve'garũive'ga oko ji rehe ji arõe'yma Antioquiapeve'ga Icõniopeve'ga pavẽi Listrapeve'ga pavẽi no kako. Hahy ji ve a'ero gapyteri pe. A'ea pe ji nhimomiranahetei kako. A'ea pa nde erekwaha. Ga ndekondekorame ji rehe nhandepojykharete'ga Tupana'ga ji pokogi ji mbopiro'yavo ga hugwi nhaporemo kako.

¹² Kiroki ga oko katu pota Cristo Jesus'ga javijitehe ojikoty'a ga pavēi – ga ndehe ti ite'varuhuve'ga ndekoi okote'varuhuavo ga pe nehē. Na tuhē po ti nehē. ¹³ Igwaigwavete po ti tiruahūve'ga ndekote'vate'varuhui nehē ahe moandyandyive'ga pavēi. Koji'i po ti ga nhaporemo heroviarukari mbehea ojipe'ga pe nehē. Ga jitehe po ti a'ea roviari nehē no.

¹⁴ Terepohiri ti enhimbiroviahetea hugwi a'itituhēva'ea hugwi – kiroki a'ea rehe nembo'ehara'ga nde mbo'e. A'ereki nde erekwaha hete ga – kiroki Jesus'gareheve'ga oko pyry nde mbo'eavo a'itituhēva'ea rehe. ¹⁵ Neremoka'nhyimi nde evo jagwera. Ndevojarypyagwera jate nde erekwaha Tupana'ga rembikwatijarukara ganhi'igapyryva. Garembikwatijarukara okwahavuka nde ve aherekote'varuhua mombora. A'ero a'ea monhi'igame nde ere'e ikwahava: “Ahe jikogame Cristo Jesus'ga rehe ga imombori aherekote'varuhua ahe hugwi ahe mongovo ojipyri,” ere nde.

¹⁶ Ymyahū Tupana'ga ikwatijakatuukari ahe ve onhi'iga hako. Garembikwatijarukara nhaporemo ko ikwahy nhande pokoga. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbo'ei a'itituhēva'ea rehe. Nhande nhi'igame jupe a'ea ikwahavukari nhande ve nhanderekote'varuhua. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbopohirukari nhanderekote'varuhua hugwi nhandereaporoḡita mongokatuavo. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbo'ei Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nhande mongovo hupi. ¹⁷ Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara ikwahapavukari Jesus'gareheve'ga pe tonhi'ipo'ru pa ti ga oporavykparavuhuavo ikatuva'ea rehe ojipe'ga pokoga.

4

¹ Aerē po ti Cristo Jesus'ga rura'javi yvya koty nhandepojykaharete'ga nehē. Uhu po ti ga okojive'ga pyri omanove'ga pyri nehē no. Okwaha ga ga ndekopyryvame. Ga po ti e'i pyryve'ga pe a'ero nehē: “Pepyry pe. Pejo ti pejipytavo avuirama ji pyri a'ero,” e po ti ga nehē. Okwaha ga ojipe'ga ndekote'varuhurame. Ga po ti e'i ite'varuhuve'ga pe a'ero nehē: “Peko te'varuhu pe. Peho ti hahyva'ea ruvihava pype pejipytavo avuirama a'ero,” e po ti ga nehē.

Nhanderuvihavuhetero po ti Jesus Cristo'ga ruri nehē. A'ero kiro ji nde moḡitai Tupana'ga nhinhi'iga renduvame Jesus Cristo'ga pavēi. ² A'ero ji ehetei nde ve: Nane'ymi ti emombe'u katu Jesus'ga mombe'ua ojipe'gape'ga pe. Ga hendupotarama ti emombe'u katu ga pe. Ga hendupotare'ymame ti emombe'u katu jitehe ga pe no. Ekwahavuka ti ga pe gandekote'varuhua. Ere ti ga pe: “Tapekote'varuhua'javi ti.” Okokatuve'ga pe ti ere: “Tapekokatupigi ti.” Embohory ti ga Tupana'ga rehe. Terenhimbaekwahivi ti ga ndehe ga mbo'eavo a'itituhēva'ea rehe. A'ea pe ji erame nde ve Cristo Jesus'ga nhinhi'iga rendu Tupana'ga pavēi.

³ Aerē po ti he'yive'ga nomombe'uukara'javi nde ve a'itituhēva'ea Tupana'ga nhi'iga nehē. Gwemimbotarimo po ti ga ombo'ehara'ga mbuhumbuhuri ojipyri nehē tianembo'e ti ga nhandereimimbotarimova'ea rehe javo. ⁴ A'itituhēva'ea po ti ga nohendupotari nehē. A'eaatyviva'ea po ti ga opota hete henduva imombe'utehea nehē.

⁵ Emo nde ve ji ei: Enhimbovyvy ti ejapyakakatuavo. Enhimomirana ti Tupana'ga arōe'yve'ga imondorame hahyva'ea nde ve. Emombe'u katu ti Cristo Jesus'ga mombe'ua ojipe'gape'ga pe ga mbojikoguka ga rehe. Eporavykyavo Tupana'ga pe enhi'ipo'ru pa ti ga a'ero.

⁶ Oro ji, ji juka gweri'ga – kiroki ga ji pyhyguka. A'ereki ji amombe'umbe'u Cristo Jesus'ga ga pe. Kiro ihoi japiavo nhimanoagwama, a'e ji. ⁷ Ajirokwa pa ji jiporavykyheteavo ga pe Cristo Jesus'ga mombe'ukatuavo ga pe. A'ereki

pyry ahe poravykyi ga pe! Anhi'ipo'ru pa ji ga. Ndapohiri ji Jesus'ga mombe'ua hugwi.

⁸ Aerē mbapava koty po ti nhande rekoï nhandepojkaharete'ga rovai pyteri pe pyryheteve'ga rovai pyteri pe nehē te'i ti ga ahe ve javo. Okwaha ga ga ndekote'varuhurame. A'ero po ti ga ei a'ea pe ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehē. Okwaha ga jara'ga ndekopyryvame. A'ero po ti ga ei a'ea pe ga mongovo ojipyri nehē. A'ea rupi po ti ga imondoi ji ve pyryheteve'ea – kiroki pyryheteve'ea Tupana'ga gwereko ji ve jirekopyryva gwaramo. Ji ve jate rūi po ti nhandepojkaharete'ga imondoi nehē. Omondo po ti ga nhande ve nhaporemo nehē nhande ipotaheterame garura'java vyva koty ga arōheteavo.

Paulova'ea onhimombe'u Timóteova'ea pe

⁹ Timóteo, kotihĩ ti ejo ji pyri. ¹⁰ A'ereki Demas'ga opohi ji hugwi ogwovo cidade de Tessalônica pe. A'ereki ga opotaruhu mbatera aḡwamo. Crescente'ga oho Galáciapeve'ḡa gwyri pe. Tito'ga oho Dalmáciapeve'ḡa gwyri pe. ¹¹ Lucas'ga jate opyta ji pyri ji moiruamo. Eho ti Marcos'ga rerua ejupi. Toporavykyi ti ga ji pyri Cristo Jesus'ga mombe'gwovo ji pokoga nehē.

¹² Amondo ji Tíquico'ga cidade de Éfeso pe.

¹³ Eho na'ē ti Carpo'ga pyri cidade de Trôade pe herua jipira ji ve. A'ereki ji aheja jipira i'arimova'ea ga pyri ikwehe. Eru ti ikwatjaripyra no. Ojipea ikwatjaripyra ipira apopyra – a'ea kaitu ti eru ji ve no.

¹⁴ Kiro ji ga mombe'ui nde ve Alexandre'ga – kiroki ga oapo mbatera metal apopyra. Ga e'ie'i ji ve okote'varuhuavo ji ve. A'ero po ti nhandepojkaharete'ga imondoi hahyva'ea ga pe nehē. ¹⁵ Enhimboko'i ti Alexandre'ga hugwi. Mara'ngu po ti ga otiruahũro nde ve nehē no? A'ereki ga ndopotari nhaneremimbo'ea Cristo Jesus'ga rehe.

¹⁶ Ymya soldados'ga ji pyhygi kako. Aerē nhanderuvihava'ga nhimono'ono'ogi tihepia ti Paulo'ga te'varuhua javo. Ji ga nhi'ipondekwavypyrame ndavavagahihavi ji rehe. Kiroki ga ojikoty'a ji pavēi – ḡa okyhyji nhanderuvihava'ga hugwi. A'ero ḡa hoi opohia ji hugwi. Emo ji a'e: Tomondoyme ti Tupana'ga hahyva'ea ḡa pe – kiroki ḡa opohi ji hugwi.

¹⁷ A'erorame tehe nhandepojkaharete'ga Cristo Jesus'ga ji moirũ. A'ero ga ndopojihuvukari jipyhykara'ga ji ve ji mombe'u ti ga pe javo ji ve. A'ero ji Cristo Jesus'ga mombe'upavi judeus'garũive'ḡa pe nhaporemo gentios'ga pe. Nahã nhandepojkaharete'ga ji mbopiro'yi ite'varuhuve'ḡa hugwi tandejukayme ti ḡa javo. ¹⁸ Aerē po ti ga ji mbopiro'yi ite'varuhuparavuhuva'ea hugwi nhaporemo ji rerekokatuavo ji reroḡokatuavo yvagi pe nehē. Pevo po ti ga rekoï nhanderuvihavuhuhetero nehē. Timbohete ga avuirama nehē! Na tuhē! Amém!

Paulova'ea omondouka onhi'iga ahe ve

¹⁹ Timóteo, amondouka ji nhinhi'iga Priscilahēa pe Áquila'ga pe no Onesíforo'ga pe no garongapypeve'ḡa pe no.

²⁰ Opyta Erasto'ga upa cidade de Corinto pe. Aheja ji Trófimo'ga cidade de Mileto pe. A'ereki ga itetirũa.

²¹ Ejirokwa ti ejoa ji pyri yapoa renonde.

Êubulo'ga omondouka onhi'iga nde ve kiro. Na jitehe ḡa omondouka onhi'iga nde ve Prudente'ga Lino'ga pavēi Cláudiahēa pavēi no. Na jitehe jara'ga nhaporemo Cristo Jesus'gareheve'ḡa omondouka onhi'iga nde ve.

²² Kiro ji ei nde ve: Nhandepojkaharete'ga Cristo Jesus'ga tojikoty'a nde pavēi nde rerekokatuavo.

Tomombyry ti ga pe me nhaporemo, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U TITOVA'EA PE Carta de Paulo a Tito

¹ Jihi ko Pauloramo Tupana'gareheve'a'ero. Jesus Cristo'ga moirūharamo ji ako no jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo.

A'ereki Cristo'ga e'i ji ve: “Ehoeho ji mombe'gwovo. A'ero ti Tupana'ga remimo'ehara'ga ikwahavi ojikoga ji rehe nehē nahanahā Tupana'ga ahe mbojiko ojihe javo. A'itituhēva'ea ti ga ikwahavi a'ero nehē no nahanahā ahe oko katu katu okovo garemimbotarimova'ea rupi javo. ² Nahā po ti ga ndekoi nehē o'ejipero gwaramo: ‘Po ti nhande xako Tupana'ga reheve'a'ero, a'ero po ti nhande xaho nhandejupa avuirama ga pyri nehē.’ Nahā po ti ga ei nehē,” ei Cristo'ga ji ve ji mondovo.

Tegwete Tupana'ga mbea. Ymyahū vyva apoa renonde ga e'i hako: “Aru ti ji nhiremimo'ehara'ga mombytavo ji pyri avuirama nehē,” ei ga o'mbee'yma hako.

³ Gwemimbotarimo Tupana'ga okwahavuka kirogwe ko nhinhi'iga mombe'uhava javo. Amombe'u ji ganhi'iga a'ero. A'ereki ji ve ga e'i kako: “Eho ti nhinhi'iga mombe'gwovo ga pe,” ei Tupana'ga nhanembopiro'yhara'ga ji ve kako.

⁴ Tito, kiro ji ikwatijarukari imondouka nde ve. Jira'yra'java'ea a'e ji nde ve. A'ereki ji ja nde erejiko Jesus Cristo'ga rehe ji ga mombe'urame nde ve kako.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry nde ve Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi nhanembopiro'yhara'ga pavēi, a'e ji. Tandeporogwety ti Tupana'ga Jesus Cristo'ga pavēi. Tonogatu ti ga ndepy'a, a'e ji.

Titova'ea oporavyky Creta pe

⁵ Ji horame ypa'ouhūa hugwi Creta hugwi nhande ndiaporavykypavi ga pokopave'yma. Nurā ji nde rejari pevo toporavyky pa ti ga ji py'rovo javo. Jihi a'e nde ve a'ero: Nahanahā ti Jesus'gareheve'ga pyteripeve'ga hugwi emo'emo'e akwaimbae'ga onhimbovyvyhara'ga ikwahapyra'ga tohepia katu ti ga Jesus'gareheve'ga mbo'embo'eavo javo. Embojoapia pa ti egwovo cidades pe gagwryri pe Creta pe ga mo'emo'eamo, a'e ji nde ve ikwehe.

⁶ Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga ti toko katu, a'e ji. Tegwete ojipe'ga nemimbojahava ga ndehe a'ero. Ojipeji tehe ti ga togwerekō gwembireko'ga. Tojiko ti ganda'yra'ga Jesus Cristo'ga rehe. Toakwaha ti ganda'yra'ga no hendukatuavo ganhi'iga. Po ojipe'ga omombe'u katu ganda'yra'ga ko oko te'varuhu javo, a'ero ti ga tokoyme Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. Po ganda'yra'ga ndekokatui, a'ero pyry ga Jesus'gareheve'ga ndepiakatui gwa'yra'ga mo'gitakuro gwaramo.

⁷ A'ereki Tupana'ga pe ga oporavyky. A'ero ti ga toko katu Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. Ga ndekokaturame tegwete ojipe'ga nemimbojahava ga ndehe a'ero. Gwemimbotarimova'ea rupi jate rūi ti ga toko onhimbohetee'yma. Tonhimboahituhenuhūyme ti ga. Tougwejuhuyme ti ga ahemboheagwryryva'ea vinho. Togwayvaryme ti ga ojipe'ga. Tokoyme ti ga ojipe'ga ja - kiroki ga itambere'ia pyhyga rehe jate heaprogita jipi.

⁸ Ojipe'ga ndurame gapyteri pe tohoryory ti ga ga ndehe ga mombytavo gwonga pe ga poraka. Taheaprogita katu pota ti ga ga pokoga. Tonhimbovyvy ti ga. Toko katu ti ga ojipe'ga pe. Tapyry ti ga hendukatuavo

Tupana'ga nhi'iga. Gwemimbotate'varuhua rupi rūi ti ga toko. Ga ti toko Tupana'ga nhi'iga rupi. ⁹Tojiko hete ti ga a'itituhēva'ea rehe nhiremimbo'ea rehe. Pyry ahe heroviari a'ea. A'ero ti ga ikwahahetei a'itituhēva'ea ojipe'ga mbo'eavo hehe imombe'uheteavo ga mbohoryoryva hehe nehē. A'ero ti ga ojipe'ga mbopogwei a'itituhēva'ea kwahavuka ga pe nehē - kiroki ga e'i Tupana'ga nhi'iga pe a'ea ko a'itituhēva'ea rūi javo.

¹⁰ Tombo'e kwaha ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga, a'e ji. A'ereki he'yjuhuve'ga nohendukatupotari okovo gwemimbotarimova'ea rupi onhi'iteheavo onhimoandyandyita ojipe'ga moandyandyita no. Judeus'ga ojikytiukave'ga jara'ga hohe nohendukatupotari. ¹¹ Tupana'ga nhi'igarūiva'ea ga omombe'umbe'u Jesus'gareheve'ga pe ga moandyandyita. Nanongara rehe po ga nombō'ei ramo. A'ereki ga omongo tehe Jesus'gareheve'ga py'a. Ganongapypeve'ga py'a ga imongotehei no. Nahā ga ndekote'varuhui ipyhyga vehevi itambere'ia ga hugwi gwemimbo'ea kwepykavamo. Tito, pemombi ti ganhi'iga tombo'ea'javyme ti ga javo.

¹² Perope pe peju - Cretapeve'ga namonhava'ea aerēva'ea mombe'uharava'ea omombe'u gwe'yjava'ea hako. Ahe e'i hako: "Cretapeve'ga ko i'mbeheteve'ga. Nane'ymi ga mbero. Oko te'varuhu ga otiruahūro onhyrōe'yma. Ougwei hete ga mbatera okovo ovegwehetero. Mbatera rehe jate ga ndekoi toro'u hete javo," ei ahe Cretapeva'ea mombe'gwovo hako.

¹³ Ahe Cretapeve'ga mombe'u katu reki. Nurā ti penhi'igahy ga pe imombe'uheteavo tojiko hete ti ga Cristo'ga rehe javo. ¹⁴ Penhi'igahy ti ga pe topohi ti ga imombe'utehea hugwi judeus'ga namonhava'ea remimombe'utehea hugwi javo. Ombojiu ahe imombe'utehea. Agwamove'ga nemimbojiuhuva hugwi ti ga topohi no ganemimombe'utehea hugwi. A'ereki imbojiuhvame ga nohendukatui a'itituhēva'ea.

¹⁵ Kiroki ga pyry okote'varuhua momboruka Jesus'ga pe - gahā e'i mbatera pe nhaporemo: "Pyry hete mbatera Tupana'ga rembiapoa nhaporemo," ei ga.

Kiroki ga oko te'varuhu ojikoge'yma Jesus'ga rehe - gahā e'i mbatera pe nhaporemo: "Ndapyryvi mbatera," ei ga. Nonhimombaragwahava'javi ga aherekokatua rehe aherekote'varuhua rehe no. Gandeaporoḡita tiruahū. Okote'varuhua rehe vehevi ga nonhimombaragwahavi. ¹⁶ Ga e'i tehe: "Orokwaha hete ore Tupana'ga," ei ga novīa. A'ereki ga ndokokatui reki. Nurā ahe nhimombaragwahavi ga ndehe ndojikogi tuhē ga Tupana'ga rehe javo. Nombohoryvi ga Tupana'ga ojihe. Ndokoi ga ganhi'iga rupi. Nurā ti Tupana'ga ei ga pe nehē: "Ga ko ndapyryvi. Nurā tegwete gandekokatua," e'i ti ga ga pe nehē.

2

A'itituhēva'ea Tupana'ga remimbo'ea

¹ Ndehe reki, Tito, embo'e ti Jesus'gareheve'ga a'itituhēva'ea rehe Tupana'ga remimbo'ea rehe. ² Embo'e ti akwaimbae'gaymyana. Taheaporogita katu ti ga tapotaruhuyme ti ji mbatera javo. Tonhimoḡatyrō ti ga. Tonhimbovyvy ti ga okokatuavo gwaramo. Tojiko hete ti ga Tupana'ga rehe okovo ganhi'iga rupi. Toarō hete ti ga ojipe'ga. Tonhimomirana hete ti ga Tupana'ga nhi'iga rupi okovo. A'ea rehe nhaporemo ti embo'e akwaimbae'gaymyana.

³⁻⁴ Na jitehe ti embo'e kunhangwerymyana'ga. Toko katu ti ga no hendukatuaivo Tupana'ga nhi'iga. Tombotegweteteheyme ti ga ojipe'ga. Tougweyyme ti ga aheamboheagwryryva'ea vinho.

Tombo'e ti ga pyryva'ea rehe timogita ti kunhangwerapyahuve'ga a'ea rehe javo. Tomonhimbovyvyruka ti ga ipyahuve'ga. Te'i ti ga ga pe: "Pearō hete ti penhimbireko'ga. Pearō hete ti peja'yra'ga." A'ea ti ga te'i ipyahuve'ga pe. ⁵ Te'i ti ga: "Penhimbovyvy ti. Taperekoi ti ojipe'ga nembireko'ga pejapyakavo aherekokatua rehe jate. Pehepia katu ti penhonga. Peko katu ti ojipe'ga pe. Peko ti penhimbireko'ga nhi'iga rehe." A'ea nhaporemo ti kunhangwerymyana'ga te'i kunhangwerapyahuve'ga pe. Tohendu katu ti kunhangwerapyahuve'ga te'ite'varuhyme ti ojipe'ga Tupana'ga nhi'iga pe ganhi'iga mbotegwete'e'yma. Tito, nahā ti ere kunhangwerymyana'ga pe tombo'e ti ga ipyahuve'ga javo.

⁶ Embo'e ti akwaimbae'ga no ipyahuve'ga tonhimbovyvy ti ga javo. ⁷ Ndehe no, Tito, eko katu ti, a'e ji nde ve. Nde repiagame ti ga ndekokatui a'ero nde javijitehe nehē no. Embo'e katu ti ga a'itituhēva'ea rehe jate Tupana'ga nhi'iga rehe enhimbovyvy ga mbojikoga enhimimbo'ea rehe. ⁸ Nane'ymi ti enhi'igatu ga mbo'ekatuavo. A'ero ti tegwete ojipe'ga ehava nderekote'varuhua pe nehē. A'ero ti nhanearō'e'yve'ga ndipoyjayjari nehē timombe'u ti ganemimbo'ete'varuhua javo novia.

⁹ Embo'e ti ga - kiroki ga ndipiro'yi opojykahara'ga hugwi. Tohendu katu ti ga opojykahara'ga nhi'iga ga mbohoryoryva oporavykypava rehe. Tonhi'ikwepyte'varuhyme ti ga ga no. ¹⁰ Tomimyme ti ga gambatera. Tombojiko hete ti ga opojykahara'ga ojihe okokatuavo gwaramo. A'ero ti gapojykahara'ga ei nehē: "Pry hete jipyryve'ga okokatuavo oporavykyavo ji ve jipi Tupana'ga remimbo'ea rendukatuavo gwaramo. Pry hete Tupana'ga remimbo'ea a'ero." Nahā ti ga ei nhanembopiro'yhara'ga nhi'iga pe nehē. A'ea rehe nhaporemo ti embo'e gapyryve'ga ipiro'ye'yve'ga.

¹¹ A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve nhaporemo vvyakotyve'ga pe nhaporemok. A'ea rupi ga ei: "Pejiko pa ti ji rehe," ei ga. "A'ero ti ji pe mbuhurukari ji pyri pe momytavo avuirama nehē," ei ga.

¹² Imombyryvame nhande ve Tupana'ga ei: "Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pepohi ti penhimimbotate'varuhua hugwi no," ei ga. "Penhimbovyvy ti. Peko katu ti ojipe'ga pe. Pehendu katu ti nhinhi'iga ji nhi'ipo'ruavo," ei Tupana'ga nhande ve. "Nahā ti peko katu agwamo," ei Tupana'ga nhande ve nhaporemo vvyakotyve'ga pe nhaporemo.

¹³ Imombyryvame nhande ve ga ei: "Nahā ti peko katu pejoryjoryvamo aerē ti Jesus Cristo'ga rura'javi nehē javo gwaramo. Uhura'ja ti ga penduvihavuhuhete'ga nehē pembopiro'yhara'ga Jesus Cristo'ga. Ikatu hete ti garura nehē," ei Tupana'ga. ¹⁴ "Onhikwava'e ga ojijukavouka vvyakotyve'ga pe ga ndepyga raikwehe tambopiro'y ti ji ga gandekote'varuhua hugwi nhaporemok nehē javo. Omano ga tamombyry ti ga mongovo javo. 'A'ero ti ga ndekoi ji rehe jate xako katu ti ojipe'ga pe ga pokoga javo,' ei Jesus Cristo'ga," ei Tupana'ga.

¹⁵ Tito, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga. Nurā ti a'ea rehe nhaporemo embo'e hete ga pehendu katu ti javo. Ehendukatuuka ti ga pe ga mbopohiruka gandekote'varuhua hugwi. Eko katu ti ga pyri tohendu katu pa ti ga nhinhi'iga javo. A'ereki Tupana'ga onhi'iga mombe'upavuka nde ve.

3

Nahanahā ti peko katu

¹ Tito, embo'e ti Cretapeve'ga ikwahavukara'java ga pe toko ti ga gwuvihava'ga nhi'iga rehe. Ere ti ga pe ga mbo'eavo: "Huvihava'ga ti tomongomongo ogwryripeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi. Po ganemimbotarimova'ea pyryvamo, a'ero ti pehendu katu pota

ganhi'iga ga nhi'ipo'rupava peporavykykatuavo.” A'ea ti ere ga mbo'eavo. ² Te'ite'varuhuyme ti ga ojipe'ga pe ga mbotegwetee'yma. Togwayvayvayme ti ga okovo. Tinhyrō ti ga imondovo ojeaporogitakatua imohina ga ndehe nhaporemo. Tito, a'ea rehe nhaporemo ti embo'e ga nehē.

³ Embo'e ti ga a'ea rehe nahanahā ti ahe toko javo. A'ereki ymya nhande ndiajjikogi Jesus Cristo'ga rehe ga ja kako. A'ea rupi nhande nhaporemo ndikwahavi pyryva'ea. Nhande ndikwahavi Tupana'ga no kako. Nihendukatui nhande ganhi'iga. Ojipea rehe nhande xako nhanenhimoandyandyjuka ojipe'ga pe. Xako nhande nhaneremimbotate'varuhuva'ea rupi iparaparavuhuva'ea rupi nahā ti nhande roryroryvamo javo novia. Nhanetiruahū nhande nhandekovo kako. Xanhimyrō nhande mbatera rehe ga ndehe no. Xako te'varuhu nhande ojipe'ga pe. Nurā ga nianearōhetei. Nianhoarōhetei nhande no. Nahā nhande rekoi ymya kako.

⁴ Aerē reki Tupana'ga nhanembopiro'yhara'ga ikwahavukari opyryva vvyakotyve'ga pe a'arō hete ji ga javo. ⁵ A'ero nhandeprogwetyga gwaramo ga omombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi tuhu ti ga upa ji pyri avuirama nehē javo. Nhanderekokaturō gwaramo rūi ga omombo nhanderekote'varuhua. Nhandeprogwetyga gwaramo ga omombo nhanderekote'varuhua.

Ohyvuka ga nhanderekote'varuhua gwa'uvapyryva pe. Gara'uvapyryva nhandereaporogita rerōjiji nhandereaporogita mbopyahuavo. ⁶ A'ereki Tupana'ga omondokatuuka gwa'uva nhande pyri nahā ti epoko hete ga javo. A'ereki Jesus Cristo'ga omano nhande repyga nhanembopiro'yhara'ga. ⁷ Tupana'ga omondouka gwa'uva nhande pyri tuhu ti ga upa opytavo ji pyri avuirama nehē javo. Tupana'ga omondouka gwa'uva. A'ereki ga pyri nhande ve nhande mombyryva. A'ero nhande roryroryvamo nhandejikoga ga rehe ikwahava aerē ti nhande ruvi ga pyri avuirama nehē javo. ⁸ A'ea ko nhiremimombe'ua a'itituhēva'ea. Pyry ahe heroviari a'ero.

Tito, a'ea rehe ti embo'e hete jipi toko katu pota hete ti ga javo – kiroki ga ojiko ga rehe. Nhiremimombe'ua ko pyryva'ea imombryheteavo vvyakotyve'ga pe nhaporemo ga pokoga.

⁹ Po ojipe'ga nhi'inhi'itehei nahanahā po javo, a'ero ti ejipe'a ga hugwi ganhi'iga renduve'yma. Po ga ei: “Nahanahā oko nhaneramonhava'ea aherakykwepoharava'ea no.” Po a'ea ga etehetehei, a'ero ti ejipe'a ga hugwi ganhi'iga renduve'yma.

Po ga ei nde rayvayva: “Maraname nde ere'u pa gwia?” e po ga. “A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i: 'Gwigwia ti pe'u. Gwigwia ti tape'ui,' e'i. 'Nahanahā ti peko katu,' e'i. Xako ti aheremimbo'ea rehe,” e po ga. Po ga ei na nde ve, a'ero ti terehendukatui ganhi'iga. A'ereki ga gwayva pota ahe. Ndopokogi reki ga ahe a'ero.

¹⁰ Ojipe'ga po ndokoi Tupana'ga nhi'iga rupi okovo hajiheva'ea rehe peko ti nhinhi'iga rupi javo. Gahā ombopohi pota ojipe'ga Tupana'ga hugwi. Embo'e ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe a'ero ga momoranduva toko katu ti ga okovo Tupana'ga nhi'iga rupi jate javo. Po ga nohendukatui nenhi'iga, a'ero po ti erea'ja ga pe hamo. Po ga ndopohiri ve hajiheva'ea hugwi, a'ero ti epohi ga hugwi. ¹¹ A'ereki nanongara'ga ojipokwaha okote'varuhua rehe. Oko te'varuhu ga a'ero hendukatue'yma. A'ero ga imbojari ojihe okote'varuhua gwaramo.

Paulova'ea omondouka onhi'iga

¹² Tito, ma'ga po ti ji amondouka nde pyri nehē? Mara'ngu po ti Ártemas'ga ji ga mondovo nehē? Mara'ngu po ti Tíquico'ga nehē? Ji ga mondorame nde

pyri ejirokwa ti ejoa cidade de Nicópolis pe ji repiaga. Pevo po ti ji hoi no jipytavo yapoa rupi nehē.

¹³ Zenas'ga ovavagahihara'ga po ti oho nde hugwi ojipe'gape'ga ndepiaga nehē. Apolo'ga po ti oho ga rupi nehē no. Ejirokwa ti ga pokoga ga horame nehē. Emondo katu ti mbatera ga pe tokoyme ti ga imbatere'ŷva'ero nehē. ¹⁴ Nhaneremimbo'ehara'ga pe Jesus'gareheve'ga pe ti ere: “Pemondo katu ti penhimbatera nanongara'ga pe no ga pokoga.” A'ea ti ere ga pe Jesus'gareheve'ga ti tomondo tehe kwaha javo. A'ea rehe ti embo'e ga toko katu ti ga javo. A'ero ti ga jirokwari okokatuavo ojipe'ga pe okotehee'yma nehē.

¹⁵ Kiroki ga oko ji pyri - gahā omondouka onhi'iga nde ve.

Ere ti pevove'ga pe - kiroki ga ore arō hete ojikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe: “Paulo'ga omondouka onhi'iga pe me.” A'ea ti ere ga pe.

Tomomyry ti Tupana'ga pe me nḥaporemo, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U FILEMOMVA'EA PE Carta de Paulo a Filemom

¹ Jihi ko Pauloramo. Ji Jesus Cristo'ga mombe'uro ġwaramo ġa ji mongi cadeia pype ikwehe. Filemom, kiro jirekorame cadeia pype ji ikwatijarukari imondouka nde ve. Timóteo'ga pavēi ji ikwatijarukari. Ga ko nhaneirūramo ojikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe. Filemom, nde ko oreremiarōhetero eporavykyavo ore javijitehe Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ġa pe.

² Áfia, oreirū, nde ve ji ikwatijarukari imondouka no. Arquipo, nde ve ji ikwatijarukari no imondouka. Ore javijitehe nde ereporavyky hete enhimomiranama Cristo'ga mombe'gwovo. Kiroki ġa ojatyka Filemom'ga ronga pype jipi tihendu ti Tupana'ga nhi'ġa javo – ġa pe ji ei: Akwatijaruka ji imondouka pe me no.

³ Kiro ji ei: Tupana'ga nhandervete'ga ti tomombyry pe me nhaporemō Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, a'e ji.

Filemomva'ea pyry hete

⁴ Filemom, nhinhi'ġame Tupana'ga pe jiruvihavuhuhete'ga pe ji ei jipi:

– Ndepyry hete nde Filemom'ga pokoga. Nurā Filemom'ga pyryvamo.

A'ea ji ei Tupana'ga pe nde renoina. ⁵ A'ereki ojipe'ġa nde mombe'u ji ve. Ga e'i: “Filemom'ga ojiko hete Jesus'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe. Oko hete ga Tupana'ga remimo'ēhara'ġa ndehe nhaporemō ġa aromo,” ei ġa nde mombe'gwovo. ⁶ Nurā ji ei Tupana'ga pe:

– Filemom'ga ojiko hete Cristo'ga rehe ojikoty'aro ga pavēi ga kwahavuka ndereheve'ġa pe. Cristo'ga kwahavukaro ġwaramo tokwaha pa ti Filemom'ga Cristo'ga remimombyryva ndereheve'ġa pe.

A'ea ji ei Tupana'ga pe nde renoina. ⁷ Nhiirū, nde ereko hete Tupana'ga remimo'ēhara'ġa ndehe ġa mbohoryva ġapy'a mbogwerava'java. A'ea rehe nde ji mbohoryvi jipy'a nogatuavo.

Paulova'ea opota Onésimova'ea rerekokatua

⁸ Nde ġa nderekokaturo ġwaramo po ti ji ehetei nde ve hamo nahanahā ti eko javo. Nanongara ko pyry javo po ti ji ehetei nde pojihuve'yma hamo Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo ji pavēi. ⁹ Jixava'ero ji reko i cadeia pype kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ġwaramo. Nurā po ti ji ei ji rendu katu javo hamo. Emo ti ji nda'ei nde ve. Nhanenhoarōhetero ġwaramo ji ekatukatui kiro nde ve nahanahā ti eko javo. ¹⁰ Anhi'ġatugatu kiro nde ve jira'yra'ga repyga Onésimo'ga repyga. Jira'yra'ga, a'e ji Onésimo'ga pe. A'ereki ga ojiko Cristo'ga rehe nhiremimombe'ua renduvame. Amombe'u ji ga ga pe jirekorame cadeia pype.

¹¹ Ymya'ġa ndoporavykykatui nde ve oka'nhyma ua nde hugwi heikwehe tajapiro'y ji ga hugwi javo. Aġwamo reki ga poravykykatui ji ve ji pokoga. Kiro po ti ga poravykykatui nde ve a nehē no.

¹² Kiro ji ga mondoukara'javi nde pyri a'ero. Ahepiaga'u po ti ji ga nehē. A'ereki ga jipy'a ja hete. ¹³ Filemom, avo ejuvame po nde ji pokogi hamo. Avo reki nde ndereko. Nurā ji ei jivytyeri pe: Pyry po Onésimo'ga pytai ji pyri a'ero hamo ji pokoga Filemom'ga py'rovo hamo. A'ereki ji ako cadeia pype Cristo'ga mombe'gwovo ġwaramo. A'ea ji ei jijapyakavo novia. ¹⁴ Emo ji a'e reki jivytyeri pe: Namombytai po ti ji Onésimo'ga Filemom'gapyryve'ga

ipiro'ye'ŷve'ga. A'ereki ji nahenduvi Filemom'ga nhi'iga. Ga nde'i ve ji ve: "Topyta ti Onésimo'ga nde pyri nehē." A'ea rūi ga ei ji ve, a'e ji jiyvyteri pe. Filemom, namombytaahai ji ndepyrive'ga Onésimo'ga ji pyri henduve'ymame nenhi'iga. Imombyrypotarame po ti nde imombyryvi a'ero nehē. A'ea ji apota hete.

¹⁵ Mara'ngu po Tupana'ga javo: "Tojipe'aahi'vi ti Onésimo'ga Filemom'ga hugwi tojivyra'ja ti ga Filemom'ga pyri opytavo pevo avuirama nehē javo?" Mara'ngu po a'ea Tupana'ga javo? A'ea ji a'e. ¹⁶ Ndepyrive'ga jate rūi ko Onésimo'ga oko kiro. A'ereki kiro neirūramo ga oko no okovo ndepy'a'jaheteva'ero. A'ereki aḡwamo ga ojiko Cristo'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe nhande javijitehe. Ga ko nhiirūramo a'ero no. Jipy'a ja hete ga. Johe po ti ga ndepy'a ja hete nehē no. A'ereki ga oko ndepyri'a'ero neirūramo no.

¹⁷ Filemom, ere'e po ti nde ji ve nehē: "Ji ko Paulo'ga moirūharamo. Oronhomoirū ore," ere po nde. Po ti nde ei na, a'ero po ti nde roryoryvamo ji rehe nehē hamo ji mombytavo ejipyri ji rurame nde repiaga. Na jitehe ti Onésimo'ga rurame nde pyri ejoryjory ga rehe ga mombytavo ejipyri.

¹⁸ Po ga imbote'varuhui nde ve raikwehe, a'ero ti ji imombyryvi nde ve nehē. Po ga nomondoi nde ve ikwepykava, a'ero ti ji imondoi nde ve ga repyga nehē imoka'nhyumuka nde ve garekote'varuhua nehē. ¹⁹ Filemom, kiro ji tuhē ikwatijari jipovo: Amondo ti ji ikwepykava Filemom'ga pe imombyryva ga pe Onésimo'ga repyga nehē. A'ea ji akwatija javo nde ve. Ji nda'ei reki: Ndehe po ti erembuhu ji ve hamo. A'ea po ji a'e nde ve hamo. A'ereki jiji amombe'u nde ve Cristo'ga nde mbojikoga ga rehe. Nurā ti nde reki Tupana'ga pyri avuirama nehē. Ji nda'ei reki nde ve: Enhikwawa'ē ti ji ve. A'ea rūi ji ei nde ve. ²⁰ Na tuhē. Nhiirūramo emombyry ti ji ve a'ero ji mbohoryoryva epyryvamo Onésimo'ga pe nhandepojykaharete'ga jikoty'aro ḡwaramo nhande pavēi. A'ea ji apota. Embovy'ara'ja ti jipy'a Cristo'ga jikoty'aro ḡwaramo nhande pavēi.

²¹ Filemom'ga ti ḡwendu katu nhinhi'iga nehē, a'e ji jiyvyteri pe. Nurā po ti ji ikwatijari ga pe togwerekō katu ti ga Onésimo'ga javo nehē, a'e ji. Gwerekō katu tuhē ti ga Onésimo'ga, a'e ji. Johe ti ga ga rerekokatuhetei nehē, a'e ji jiyvyteri pe. A'ereki ji akwaha neremimombyryvaḡwama.

²² A'e ji nde ve ojipea: Emboavujikwe ti jikihava ji ve. A'ereki ji taha'ja nde pyri. Penhi'iga ḡwaramo Tupana'ga pe ji repyga po ti ga hendukatui ji mondovouka pe pyri nehē.

Mbapavamo Paulova'ea okwatijaruka Filemomva'ea pe

²³ Epafra's'ga omoudouka onhi'iga nde ve. Ji pavēi ga oko cadeia pype kiro Cristo Jesus'ga mombe'ḡwovo ḡwaramo. ²⁴ Marcos'ga omoudouka onhi'iga nde ve no Aristarco'ga no Demas'ga no Lucas'ga no. Gahā ko oporavyky ji pavēi Jesus Cristo'ga mombe'ḡwovo.

²⁵ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomombyry Filemom'ga pe, a'e ji.

AHE OMOMBE'U HEBREUSVA'EA PE Carta aos Hebreus

Ojipea hebreusva'ea rera israelitas. Israelitasva'ea ko Israelva'ea rakyk-wepoharava'ea.

Tupana'ga ra'ya'ga

¹ Ymyahū Tupana'ga ei onhi'iga momba'uharava'ea pe vvyakotyva'ea pe hako: “Pemombe'u ti jireaporogita pende'ya'ga pe,” ei Tupana'ga.

A'ero ganhi'iga momba'uharava'ea imombe'ui ganhi'iga gwe'yjava'ea pe nhaneramonhava'ea pe hebreusva'ea pe israelitasva'ea pe hako. Manamenameuhūa rupi Tupana'ga ikwahavukara'ja'javi ojeaporogita onhi'iga momba'uharava'ea pe he'yjuhuvava'ea pe. Hajihejiheva'ea rupi ga ikwahavukari ahe ve. “Hebreus'ga ti ji kwahavi jireaporogita kwahavame nehē,” ei ga ahe ve.

A'ero ganhi'iga momba'uharava'ea ga kwahavukari nhaneramonhava'ea pe gareaporogita momba'urame ahe ve. Nahā ko ymyahū hako.

² A'gwamo reki mbapavava'ea rupi gwa'ya'ga pe Tupana'ga ei: “Emombe'u ti jireaporogita vvyakotyve'ga pe,” ei ga. A'ero gara'ya'ga imombe'ui gareaporogita nhande ve.

Gwa'ya'ga pe Tupana'ga japopavukari vvyava yvaga reheve ymyahū hako. Ga pe ga ei hako: “Amondo pa ji nde ve. Aerē po ti nde herekopavi a'ero nehē,” ei ga gwa'ya'ga pe.

³ Gara'ya'ga hendy'jandy'ja hepiuka uva'ga rendy'java gakatua. Gaha ko Tupana'ga javijitehe. Inhi'ipopoaka ga. Ganhi'iga gwaramo vvyava ndopavi yvaga pavēi okovo. Ga tuhē imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Imomborirē ga apygi yvagi pe nhandervihavuhuhete'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi. Pevo ga memei ga ndekoi nhandervihavuhuhetero.

Tupana'ga ra'ya'ga huvihava Tupana'gapryve'ga hohe

⁴ Nahā koji'i Tupana'ga ra'ya'ga huvihava Tupana'gapryve'ga hohe vvagipeve'ga hohe. Jukwaha ga huvihava Tupana'ga ero gwaramo ga pe: “Ndehe ko jira'ya.”

A'ea erame Tupana'ga ei gwa'ya'ga momba'gwovo ga huvihava jipyryve'ga hohe javo. ⁵ A'ereki ojipyryve'ga pe Tupana'ga nde'iangavi:

“Jira'yramo nde rekoj.

Jihi a'e vvyakotyve'ga pe nhaporemō nde momba'gwovo kiro:

Gaha ko jira'ya'ga.

Ojipyryve'ga pe rūi Tupana'ga ei a'ea. Gwa'ya'ga pe jate ga ei a'ea.

Onhi'iga'java ga nomombe'ui ojipyryve'ga javo:

“Jihi po ti garuvamo ako nehē.

Gaha po ti jira'yramo oko nehē.”

Ojipyryve'ga rūi Tupana'ga omombe'u o'erame a'ea. Gwa'ya'ga jate ga omombe'u o'erame a'ea.

⁶ Onhi'iga'java gwa'yrypy'ga mondorame vvyava koty vvyakotyve'ga mbyteri pe Tupana'ga ei:

“Jipyryve'ga tombohete ti jira'yrypy'ga,” ei ga.

⁷ Ojipyryve'ga momba'gwovo Tupana'ga ei reki:

“Ji erame jipyryve'ga pe kotihī ga hoi vvytua ja nhinhi'iga momba'gwovo.

Tata ja kotihī ga hoi imomba'gwovo ji erame,” ei Tupana'ga.

⁸ Gwa'ya'ga pe Tupana'ga ei reki:

“Jiruvihavuhuhetea,” ei ga gwa'ya'ga pe.

“Nane'yimi po ti nde ejiheve'ga nduvihavuhuhetea avuirama nehē.
Nane'yimi po ti a'itituhēva'ea rehe nde nhi'igi ga pe
ga mongouka katu enhi'iga rupi ekovo ganduvihavuhuhetero nehē.

⁹ Pyry hete nde ve ga ndekokaturame.

Ite'varuhu nde ve ga ndekote'varuhurame.

Nurā jihi nderuvihavuhuhetero a'e nde ve:

Eko ti ganduvihavuhuhetero nepavēive'ga hohe ejoryvamo,” ei Tupana'ga gwa'ya'ga pe.

¹⁰ “Jipojykaharetea,” ei Tupana'ga gwa'ya'ga pe.

“Jypya ndehe tuhē ereapo yvya yvaga reheve.

¹¹ Opa po ti yvaga yvya pavēi nehē.

Ndehe po ti erepyta avuirama nehē.

Tapy'ynhapira nhymyanamo.

Na jitehe po ti yvya nhymyanamo yvaga pavēi nehē.

¹² Gwekyi ahe tapy'ynhapirymyana i'arimova'ea imamana inoğa
opohia jugwi imbojopy ruavo.

Na jitehe po ti nde pohiri yvya hugwi yvaga hugwi
imbojopy ruavo nhymyaname nehē.

Ndehe po ti naneymyani ekovo avuirama nehē.

Nderepavi po ti nde nehē no,” ei Tupana'ga gwa'ya'ga pe.

¹³ Tupana'ga nde'iangavi ojipyryve'ga pe:

“Eapy ti ji pyri jijohukoty rūi

ekovo gwaramo ganduvihavuhuhetero.

A'ero po ti ji nearōe'yve'ga mongoukari nenhi'iga rupi nehē.”

Ojipyryve'ga pe rūi ga ei a'ea. Gwa'ya'ga pe jate ga ei a'ea.

¹⁴ Tupana'gapryryve'ga ko ha'oe'yve'ga yvagipeve'ga oporavykyavo Tupana'ga pe. Ga nhaporemō opokopoko yvyakotyve'ga jipi. A'ereki Tupana'ga e'i ga pe: “Peho ti ga pyri yvya koty ga pokoga – kiroki ga hugwi ji amombo gandekote'varuhua tuhu ti ga upa ji pyri avuirama nehē javo,” ei Tupana'ga.

2

Xako hete ti Tupana'ga ra'ya'ga nhi'iga rehe

¹ Tupana'ga ra'ya'ga huvihava Tupana'gapryryve'ga hohe yvagipeve'ga hohe. Nurā po nhande rekohelei gara'ya'ga nhi'iga rupi hamo nhaneremienduva rupi hamo. Tirovia hete ti ganhi'iga a'ero xapohiryyme ti jugwi javo.

² Ymyahū Tupana'gapryryve'ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga ymyahūva'ea pe tohendu katu ti ga javo. A'ereki hupi hete ga omombe'u. Ymyahūva'ea hendukatue'yname ganhi'iga okovo hajiheva'ea rupi, a'ero ite'varuhu ahe ve. Ahe hendupotare'yname okove'y Tupana'gapryryve'ga nhi'iga rupi, ite'varuhu ahe ve. Na tuhē. A'ereki Tupana'ga omondouka ahe ve aherekote'varuhua kwepykava.

³ Po ite'varuhu ymyahūva'ea pe ahe rekoeyname Tupana'gapryryve'ga nhi'iga rupi yvagipeve'ga nhi'iga rupi, a'ero po ti nhande ve kaitu ite'varuhu nehē nhande rekoeyname Tupana'ga ra'ya'ga nhi'iga rehe nhandepojykaharetea'ga nhi'iga rehe agwamo. A'ereki pyry hete tuhē ga manoi nhande repyga imombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhande pokoga. Nhande imomborukare'yname ga pe hendupotare'yma ganhi'iga, niaka'nhymi tuhē po ti nhande hahyva'ea hugwi nehē. Omondo ti ga hahyva'ea nhande ve nehē.

Ga ypy tuhē onhimombe'u tamano ti pe ndepyga javo. Henduvirē ga imombe'ui nhande ve javo: “Nhandepojykaharete'ga ei: ‘Tamombo javo ji ruri pe pyri. Tamombo ti yvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi

ga pokoga. Taroho ti ji ga ji rupi yvagi pe hahyva'ea hugwi inogatuavo gapy'a.' A'ea tuhē nhandepojkaharete'ga ei." A'ea ga ei imombe'ukatuavo ikwahavuka a'itituhēva'ea nhande ve.

⁴ A'itituhēva'ea ko jira'yra'ga nhi'iga javo, Tupana'ga opoko ga japovouka ahemonhimomby'ava'ea ga pe – kiroki a'ea gaha jate oapo kwaha. Nurā he'yjuhuva'ea ga japoparavuhui ahemonhimomby'ava'ea. Gwemimbotarimova'ea rupi Tupana'ga imondoukari gwa'uvapyryva popoakara ga pe ga pokoguka. Nurā nhande ei: Tupana'ga ga mbuhurukari nhande pyri imombe'uuka gwa'yra'ga nhi'iga ga pe.

Jesus Cristo'ga oko vvyakotyve'ga ja ganderohoharamo

⁵ Nahanahā hekoi ga jikogame Tupana'ga ra'yra'ga rehe javo, ore imombe'ui kiro pe me ikwatija. Ojipyryve'ga pe rūi Tupana'ga ei: "Amongo ti ji ga penhi'iga rupi nehē – perope ji ga mongoi ipyahuva'ea pe." A'ea ga nde'i ojipyryve'ga pe vyagipeve'ga pe.

⁶ A'ea ymyahūva'ea ikwahavukari nhande ve. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea e'i Tupana'ga pe ikwatija hako:

"Anhimomby'a ji.
A'ereki nde ereporogwety vvyakotyve'ga.
Ga ndehe nde erejapyaka.

Ne'agataruhu nde ga ndehe.

A'ereki nde neremoka'nhyimi ga pokoga," ei ahe Tupana'ga pe ikwatija hako.

⁷ "Jypya nde ere'e

ga ti toko huvihavamo jijipyryve'ga gwyre'i javo.

Jypya nde ga mbopopoaka ga mbokatuavo ga mboukwahavamo a'ero toko ti ga huvihavamo javo.

Jypya nde eremongo enhimbiapoa ganhi'iga rupi.

⁸ Nde ere'e: 'Toko pa ti nhirembiapoa ganhi'iga rupi,' ere nde."

A'ea ahe ei ikwatija javo Tupana'ga pe hako. Oko pa ganhi'iga rupi javo ga ei ikwatija.

Garembiapoa ndokopavi ve vvyakotyve'ga nhi'iga rupi kiro, xa'e nhande hepiage'yma.

⁹ Jesus'ga ki a'e te ikatu hete kiro okovo vvyakotyve'ga nduvi-havuhuhetero. A'ea nhande ikwahavi. Jypya Tupana'ga ei oyvyteri pe ga mombe'gwovo toko na'ē ti ga huvihavamo jijipyryve'ga gwyre'i javo. Nahā Tupana'ga Jesus'ga rerekopyyi tomano ti ga vvyakotyve'ga ndepyga ga naganani javo. A'ereki Tupana'ga omombyry pota ga pe. Ga ndepyga Jesus'ga manoro gwaramo Tupana'ga ga mbogweravirē ga mbopopoaka ga mbokatuheteavo ga mboukwahavamo toko ti ga huvihavuhuhetero kiro javo.

Na tuhē. Jesus'ga omano vvyakotyve'ga ndepyga imomboia gandekote'varuhua ga hugwi okovo gandepykaramo. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga e'i: "Aru pota ji vvyakotyve'ga jijipyri. Omanomo ga ndepyga ti Jesus'ga ga pokogi ga nderua ji pyri nehē. A'ero po ti he'yjuhuve'ga nduvi ji pyri okovo jira'yramo avuirama nehē," ei ga.

Hahy Jesus'ga pe ga manorame ga ndepyga. A'ea rupi ko pyry Tupana'ga Jesus'ga mbojipokwahavi onhi'iga rehe ga monhimomiranambava ga mboavujikwea toko hete ti ga vvyakotyve'ga nderohoharamo ga pyri. A'ereki Tupana'ga ko japopahara'ga imongohara'ga. Ojive ga oapo pa tapo'ru pa ti ji javo.

¹¹ Omanomo ga ndepyga Jesus'ga ga mombyryvi imomboia gandekote'varuhua ga hugwi. Omo'emo'ē ga ga toko ti ga Tupana'ga

ra'yramo javo. A'ero Tupana'ga rekoï gānduvetero. Ga ko Jesus'ga ruva'ga no. Nurā Jesus'ga poyjahetero gāhā ko nhiirūhetea javo.

¹² Tupana'ga pe ga ei:

“Kiro po ti ji nde kwahavukari nhiirū'gā pe nehē.

Ga nhimono'ono'ogame nenhi'igā renduva

po ti ji nde mbohetei gapyteri pe nhinhimby'yita,” ei Jesus'ga.

¹³ Onhi'igā'javame Jesus'ga ei:

“Ji tuhē ajiko Tupana'ga rehe.”

Onhi'igā'javame Jesus'ga ei:

“Ji rendu ti! Agwa ji rekoï Tupana'ga ra'ya'gā pavēi.

Tupana'ga gā mbuhuruka ji pyri

epoko katu ti gā javo ji ve,” ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemō ymyahūva'ea okwatija Jesus'ga nhi'igā mombe'gwovo ymyahū.

¹⁴ Tupana'ga ra'ya'gā ko vvyakotyve'gā tuhē gwa'oro gwekoro. A'ereki gā o'a oy'gā hugwi. Nurā na jitehe ko Jesus'ga hoi nhande rupi. Nahā ga rekoï vvyakotyva'ero tamombi ti ji Diabo'ga popoakara nhimanorame javo. “Yvyakotyve'gā arōe'ŷve'gā Diabo'ga omongyhyji vvyakotyve'gā gāmanoa hugwi,” ei Jesus'ga. ¹⁵ “Gapopoakara mombigame ti ji gā pokogi gā mbopiro'yavo gakyhyjia hugwi nehē,” ei Jesus'ga. “A'ereki gā omano'e'ymame ojapyaka omanoa rehe okyhyjiavo jugwi,” ei Jesus'ga.

¹⁶ Jesus'ga nde'i: “Ajo ji Tupana'gapyrive'gā pokoga yvagipeve'gā pokoga nhimanomo gā ndepyga.” A'ea rūi gā ei. A'ea jukwaha. Ymyahūva'ea e'i ikwatija ymyahū: “Abraāova'ea rakykwepohara'gā pyri vvyakotyve'gā pyri po ti ga uhu gā pokoga nehē,” ei ahe.

¹⁷ Nurā Jesus'ga ei: “Kiro po ti ji tako nhiirū'gā javijitehe.”

A'ea ga ei ua yvya koty ovahema o'a oyhēa hugwi gwa'oro okovo oirū'gā ja Abraāova'ea rakykwepohara'gā ja. Oko ga gā javijitehe tuhē tako ti ji ikwava'ēhara'gā nduvihavuhuro Tupana'ga pe javo. Hahy gairū'gā pe. Ga okoveveuhu. Nahanahā gā pe. Na jitehe Jesus'ga pe no. A'ero ga ikwahahetei gāndekoa. Nurā gā gā porogwetygi. Nurā ga ei Tupana'ga pe: “Tamombo ti ji nhandereheve'gā ndekote'varuhua gā hugwi nhiirū'gā ndekote'varuhua gā hugwi,” ei ga Tupana'ga pe.

Nahā gā gā pokogi a'ero okovo ikwava'ēhara'gā nduvihavuhuro Tupana'ga pe omanomo imomboā gāndekote'varuhua gā hugwi. Nahā gā gā ndepygi inogatuavo gāpy'a. Nahā Jesus'ga rekohetei Tupana'ga nhi'igā rupi.

¹⁸ Ite'varuhu Jesus'ga pe ojipe'gā ga mongote'varuhupotarame novia. Hahy! Nurā gā ojipe'gā mongote'varuhupotarame, ga ikwahavi gā pokoga tombo-pogweyme ti gā gā javo.

3

Jesus'ga huvihava Moisésva'ea hohe

¹ Pe me nhiirūa pe Tupana'ga remimo'ēhara pe ji ei: Pejapyaka ti Cristo Jesus'ga rehe, a'e ji. Nhiirūa, a'e ji pe me. A'ereki nhande ve Tupana'ga e'i nhande mo'emo'eamo: “Pejiko ti Cristo Jesus'ga rehe pejikovo avuirama ji pyri,” ei ga. A'ero ji pavēi pe pejiko ga rehe xako ti ga pyri avuirama.

Pejapyaka ti Cristo Jesus'ga rehe ga kwahaheteavo. Gaha ko Tupana'ga moirūhara'ga. A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri, ji kwahavuka ti gā pe javo. Gaha ko ikwava'ēhara'gā nduvihavuhū'gā Tupana'ga pe. A'ereki gā nhande repy omanomo tomombo ti Tupana'ga gāndekote'varuhua gā hugwi javo. Jesus'ga rehe nhande xajiko hete imomboruka ga pe nhanderehete'varuhua nhande hugwi. Aerē po ti ga nhande rerohi nhande

mombytavo Tupana'ga pyri avuirama nehẽ. Pevo ga ruvi jipi. A'ea nhaporemomohande xa'e herovia.

² Nahanahã ti ji moirũ javo Tupana'ga Jesus'ga mbuhuri avo yvyã koty. A'ero ga Tupana'ga nhi'ĩpo'rupavi. Na jitehe ymyahũ Moisésva'ea Tupana'ga nhi'ĩpo'rupavi Tupana'gareheva'ea repiakatupava.

³ Jesus'ga reki huvihava nhaneramonhava'ea hohe Moisésva'ea hohe. A'ereki Jesus'ga omongo vvyakotyve'ga Tupana'ga nhi'ĩga rupi peko ti Tupana'gareheva'ero javo.

Nhande japoramongo ojipe'gã ei nhande mboheteavo: “Okwaha hete ga japovo,” ei gã. Nde'i gã: “Onga ojiapo.” A'ea rui gã ei. Koji'i gã ombohete onga apohara'ga. A'ereki ga oapo onga imohina. Gwyre'i gã ombohete onga a'ero.

Na jitehe Jesus'ga huvihava Moisésva'ea hohe. Nurã koji'i po nhande ga mbohetei a'ero hamo. A'ereki Jesus'ga omongo vvyakotyve'ga Tupana'ga nhi'ĩga rupi peko ti Tupana'gareheva'ero javo. Moisésva'ea ki a'e te oko Tupana'gareheva'ero jate reki. ⁴ Na tuhẽ. Japopyra ko onga nhaporemomohande Tupana'ga tuhẽ omongo pa japoparavuhavo.

⁵ Tupana'gareheva'ero oporavykyavo Moisésva'ea Tupana'ga nhi'ĩpo'rupavi. Ahe gwepia katu pa Tupana'gareheva'ea imombe'gwovo Tupana'ga nhi'ĩga ahe ve ikwahavuka Tupana'ga nhi'ĩga aerẽva'ea.

⁶ Cristo'ga ki a'e te Tupana'ga ra'yramo Tupana'ga nhi'ĩpo'rupavi Tupana'gareheve'ga nderekokatuavo gã mongomongovo onhi'ĩga rupi okovo ganduvihavuhetero. Po nane'ymi nhande ndiajikopigi Tupana'ga rehe avuirama gaha nhande mbojiko ojihe javo, a'ero nane'ymi nhande rekoi gareheva'ero. Po nane'ymi nhande nimbohete pigi ga avuirama gaha po ti omomyry nhande ve nehẽ javo, a'ero nane'ymi nhande rekoi gareheva'ero.

Peko hete ti Tupana'ga nhi'ĩga rehe

⁷⁻⁸ Tupana'gareheva'ero pejikovo gwaramo pehendu katu ti ganhi'ĩga – kiroki a'ea gara'uva omombe'u Tupana'ga rembikwatijarukara. Tupana'ga ra'uvapyryva e'i:

“Po agwamo pe Tupana'ga nhi'ĩga renduvi,
a'ero ti peko hete ganhi'ĩga rehe hendukatavo.

Tapekoi ti penhamonhava'ea ja

– kiroki ahe nohendukatupotari Tupana'ga nhi'ĩga jipi opohipota ga hugwi,” e'i Tupana'ga ra'uva.

“A'ea rupi ongae'yi me penamonhava'ea rekote'varuhui mara'ngu po ti Tupana'ga onhi'ĩga rendukatue'yma raykavo nehẽ javo.

⁹ Tupana'ga ei pe me: ‘Pevo penamonhava'ea rekote'varuhui tihepia ti Tupana'ga rekoa nhande rehe javo.

Quarenta anos mondorame ahe hepiagi nhirembiapo ahemonhi-momby'ava'ea

ji ahe rerekokaturame quarenta anos rupi.

A'ea repiagame vehevi ahe rekote'varuhui,’ ei Tupana'ga,” e'i.

¹⁰ “ Nurã ji ei: Nane'ymi jipy'a atyvi gã ndekoi opohipota ji hugwi. Ga ndokwahapotari nhiremimbotarimova'ea okoe'yma nhinhi'ĩga rupi.

Nurã ji nhimonha'ngahetei gã ndehe.

¹¹ Nurã ji ehetei nhinhi'ĩga ngavo:

Nanogatuagwami ti ji gapy'a

gã nderure'yma jijipyri nehẽ,’ ei Tupana'ga.”

A'ea Tupana'ga ra'uvapyryva i'ei imombe'gwovo.

¹² Nhiirũ, pe me ji ei pe napenani: Pekwaha ti pejipy'a. Po pendea-porogita ite'va pe mbojikopipota Tupana'ga rehe, a'ero ti pejirokwa pe-jeaporogitakato xapohiryme ti Tupana'ga hugwi avuiramave'ga hugwi javo. ¹³ Nane'yumi ti pe'ji pejohupe: "Xako katu ti jipi. Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi. Xajikopigyme ti Tupana'ga rehe."

A'ea ti pe'ji pejohupe jipi nahã pejopokoga. A'ereki Tupana'ga e'i pe me agwamo pehendũ katu ti nhinhĩ'iga javo. Pe napenani pejapyaka ti pejikokatua rehe a'ero pejipohia pejikote'varuhua hugwi Tupana'ga nhi'iga renduva xanhimoandyandyjukaryme ti ite'varuhua pe javo. A'ereki pe ndekote'varuhurame pendekote'varuhua nohendukatupotarukari Tupana'ga nhi'iga pe me. A'ero pe ndapekoa'javi Tupana'ga rehe.

¹⁴ Xajiko hete ypy nhande Tupana'ga rehe ikwehe. Xajikopigyme ti ga rehe nhanemanoe'ymane. Po ti nane'yumi nhande jikhohetei avuira ga rehe, a'ero po ti ga nhande mbojikoty'arukari Cristo'ga pavẽi nehẽ.

¹⁵ Nane'yumi ti pejiko hete Tupana'ga rehe. A'ereki agwamo garembikwati-jarukara e'i:

"Po agwamo pe Tupana'ga nhi'iga renduvi,
a'ero ti peko hete Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo.

Tapeko ti penhamonhava'ea ja

- kiroki ahe nohendukatupotari Tupana'ga nhi'iga jipi opohipota ga hugwi," e'i Tupana'ga rembikwatijarukara.

¹⁶ Ymyahũ penamonhava'ea gwendu Tupana'ga nhi'iga novã hako. A'ereki ahe nohendukatupotari ganhi'iga opohipota ga hugwi - kiroki ahe uhu Egitopeva'ea gwyrã hugwi. Ymyahũ Moisés'va'ea gweru ahe pea hugwi. Ndahe'yiva'ea gwendu katu Tupana'ga nhi'iga. Ahe jate gwendu katu.

¹⁷ Onhi'iga rendukatue'yva'ea rehe Tupana'ga onhimonha'nga quarenta anos mondorame. Ongae'yĩ me ahe manoi a'ero okote'varuhuavo. Pevo ahera'oa pytai a'ero. ¹⁸ Ahe jikopotare'yma gwaramo ga rehe, ga ei:

"A'e hete ji: Nanogatuagwami ti ji gapy'a

ga nderure'yma jijipyri nehẽ," e'i Tupana'ga hako.

¹⁹ Nurã nhande ikwahavi javo: Ahe jikoge'yma gwaramo ga rehe, Tupana'ga nonogatui ahepy'a ahe rerure'yma ojipyri, xa'e nhande.

4

Tupana'ga onogatu pota ojiheve'ga py'a

¹ Agwamo Tupana'ga onogatu pota nhandepy'a. A'ero ga ei: "Pejikoheterame ji rehe tanogatu ti pepy'a," ei ga.

Xajirokwa ti nhandepy'a noġatua rehe. Po na rũi, ga nonogatui. Pejiko hete ti ga rehe a'ero tonogatu tuhẽ ti ga pepy'a. ² A'ereki nhande ve ga omombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga Tupana'ga pe poko pota javo. Na jitehe ymyahũva'ea pe no. Ymyahũ ahe omombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga Tupana'ga pe poko pota javo. Ahe henduvame Tupana'ga nhi'iga ndikwahyi reki ahe rehe. A'ereki henduvame ahe ndojikogi Tupana'ga rehe. Nurã Tupana'ga nonogatui ahepy'a.

³ Ahe ve Tupana'ga ei:

"A'e hete ji nhinhimonha'ngavo:

Nanogatuagwami ti ji gapy'a

ga nderure'yma jijipyri nehẽ," ei ga.

Yvyã apopavpyagwera jate ga japopigirẽ, u katu gapy'a. Ga opota gajikoga ojihe ti katu ti gapy'a na jitehe nehẽ javo. Ojiko po ymyahũva'ea ga rehe opy'a noġatua ga pe ramo a'ero. Nhande ki a'e te xajiko ga rehe. A'ero nhandepy'a Tupana'ga inogatui.

⁴ Ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka sétimo dia mombe'gwovo. Garembikwatijarukara e'i:

“Seis dias rupi Tupana'ga japopavi.

Ko'emame ga japopigi.

A'ero gapy'a rukatui,” e'i ikwatijarukara.

⁵ Okwatijara'ja ahe. Aherembikwatijara i'ei Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo:

“ ‘Nanogatuagwami ti ji gapy'a

ga nderure yma jijipyri nehē, ei Tupana'ga,” e'i ikwatijara.

⁶ Nurā nhande ikwahavi javo: Ojipe'ga py'a ti Tupana'ga tonogatu a'ero, xa'e nhande. A'ereki Tupana'ga imombe'uukarypyrame pyryva'ea ymyahūva'ea pe ahepy'a noġatupota, ahe ndojikogi reki ga rehe. Nurā Tupana'ga noġatui ahepy'a.

⁷ Aerē Tupana'ga imbokwara'ara'arame inoġatupota vvyakotyve'ga py'a ga ea'javi. Okwatijaruka ga Daviva'ea pe. Daviva'ea omombe'u a'ea jitehe a'ero ikwatija. A'ea ji amombe'u pe me ko. Aherembikwatijara e'i:

“Po aġwamo pe Tupana'ga nhi'iga renduvi,

a'ero ti peko hete Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo,” e'i Daviva'ea rembikwatijara.

⁸ Ymyahū Moisésva'ea py'rovo Josuéva'ea oko israelitasva'ea repiakatuharamo. Po ymya Josuéva'ea onoġatuuka israelitasva'ea py'a, a'ero po aerē Tupana'ga nde'ia'javi ahe ve hamo aġwamo ji inoġatupotari pepy'a javo hamo. Emo Josuéva'ea noġatuukari ahepy'a. Nurā Tupana'ga ea'javi vvyakotyve'ga py'a noġatupota. ⁹ A'ero aġwamo vehevi Tupana'ga inoġatupotari ojiheve'ga py'a.

¹⁰ Ymyahū Tupana'ga oapo pi. A'ero gapy'a rukatui. Na jitehe ga – kiroki ga opy'a noġatuuka Tupana'ga pe – gaha oapo pi Tupana'ga ja.

¹¹ A'ea kwahava xajirokwa hete ti inoġatuuka Tupana'ga pe nhandepya nanani xakoyme ti ymyahūva'ea ja javo – kiroki ahe ndojikogi ga rehe. A'ero po ti Tupana'ga nde'i nhande ve nehē nanogatuagwami ti ji pepy'a jave yma nhande ve. Xajiko hete ti ga rehe hendukatuavo ganhi'iga.

Tupana'ga nhi'iga ahe mongo Tupana'ga pyri avuirama

¹² Tupana'ga nhi'iga nhande mongo Tupana'ga pyri avuirama. Ipopoaka ganhi'iga. Ganhi'iga ko haimbejovaiva'ea ja itakyhea'javuhuva'ea ja. Po nhande timongi haimbejovaiva'ea mbiara vyvtera pype, a'ero nhande ti-hepia pa ipype ijoapyhava vehevi ikaġyvynha vehevi no. Koji'i Tupana'ga onhi'iga imongihetei nhande pype nhande henduvame ganhi'iga. A'ero ga hepiukari nhande ve nhandereaporogita nhaneremimbotarimova'ea reheve. Nurā nhande jikwahahetei. A'ero nhande ei: Gwia rehe tuhē nhande rekohetei reki! Na tuhē nhande reaporogitaro reki! Nahā nhande rekote'varuhui reki! Nahā nhande rekokatui reki! A'ea xa'e nhande hendukaturame Tupana'ga nhi'iga.

¹³ Tupana'ga pe jukwaha hete pa garembiapo. Ahā onhimiva'ea ga pe. Ga gwepia pa. A'ero po ti nhande nimimi nhanderekote'varuhua ga hugwi nehē. Garovai pyteri pe po ti nhande ami nehē. Ga pe po ti nhande imohembavi nhanderekote'varuhua nehē. A'ereki ga nhanderuvihavuhuhete'ga nhande kwaha pa nhande nhaporem.

Jesus'ga oko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuhetero

¹⁴ Jesus'ga oko huvihavuhuhetero. Ga ko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuhetero Tupana'ga pe nhande repyga no. Nhanderekote'varuhuro ġwaramo ga nhande repygi omanomo tamombo ti ji ġandekote'varuhua ga hugwi javo. Aerē ga hoi ogwovo yvaga rupi okwava ovahema

Tupana'ga pyri. Ga ko Tupana'ga ra'ya'ga. Nurā ti xavy'a hete ga rehe nhandejikoheteavo ga mombe'gwovo xajiko hete nhande ga rehe javo.

¹⁵ A'ereki Jesus'ga ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga nhande porogwety. A'ereki ga okwaha hete nhandepopoakare'yma. A'ereki ga oko nhande ja uvame vyva koty nhande pyri. Niandepopoakari nhande hahyrame nhande ve. Ite'varuhu nhande ve ojipe'ga nhande mongo te'varuhu pota. Hahy! Na jitehe hahy paravuhu ga pe. Nurā ga ikwahahetei. Ga ndokote'varuhuangavi reki hahypavame ga pe.

¹⁶ Nurā xanhi'ī hete ti Tupana'ga pe nhanderuvihavuhuhete'ga pe ikwaha gapyryva nhande ve. Xanhi'ī hete ti ga pe tomombo ti ga nhanderekote'varuhua henonha'jave'yma avuirama ikwahava'jave'yma. Xanhi'ī ti ga pe nhandepopoakare'ymame tomombryti ti ga nhande ve nhande pokoga javo.

5

¹ Ymyahū Tupana'ga ga mo'emo'ēi vvyakotyve'ga pyteripeve'ga hako. A'ea rupi ga ei hako: “Toko ti ga ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve vvyakotyve'ga pokoga tomombo ti Tupana'ga gāndekote'varuhua javo. Ik-wava'ēhara'ga nduvihavuhuro ti ga togweru ganemimbuhuteheva'ea ji ve ikwava'e'ga. Togweru ti ga mbatepyryva no – kiroki a'ea vvyakotyve'ga ombuhu tehe ji ve jukapyra. A'ea ti ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga tokwava'ē ji ve. A'ero po ti ji imombori vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehē ga mombyryva,” ei Tupana'ga.

² Ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ko vvyakotyve'ga. Vvyakotyva'ero gwaramo ga ndipopoakari okote'varuhua vo vvyakotyve'ga ja. Nurā ga ikwahahetei vvyakotyve'ga ndekoa ga oko te'varuhu nhande ja javo. A'ero ga vvyakotyve'ga porogwetygi vvyakotyve'ga ndekote'varuhurame okoe'yma Tupana'ga nhi'iga rupi ikwahave'yma gwaramo. Nonhimonha'ngai ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ga nderekokatua vo a'ero.

³ Ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga okote'varuhu. Nurā Tupana'ga ero gwaramo ga jipygi na'ē ikwava'e'ga mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi javo. Aerē ga jara'ga ndepyi ikwava'e'ga mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti ga gāndekote'varuhua javo.

⁴ Nde'i vvyakotyve'ga: “Kiro ti ji tako ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe.” A'ea rūi ga ei. Nonhimbohetei ga nanongara rehe. A'ereki Tupana'ga jate e'i: “Kiro ji pe mo'emo'ēi peko ti ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve javo.” Na tuhē. Gaha jate e'i Arāova'ea pe ymyahū hako eko ti ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve javo. Na jitehe onhimbohete'yma ojipe'ga ndekoi ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe ga erame jate ga pe.

⁵ Na jitehe Cristo'ga nonhimbohetei no. Nde'i ga: “Kiro ti ji tako ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro.” A'ea rūi Cristo'ga ei. Tupana'ga ki a'e te ga mbohetei toko ti ga ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve javo. Ga pe Tupana'ga ei:

“Jira'yramo nde rekoi.

Jihi a'e vvyakotyve'ga pe nhaporemō nde mombe'gwovo kiro:

Gaha ko jira'yra'ga,” ei Tupana'ga.

⁶ Onhi'iga'javame Tupana'ga ei Cristo'ga pe:

“Ymyahū Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ēharamo ji ve Melquisedeque'ga ja,” ei Tupana'ga Cristo'ga pe,” ei Tupana'ga rembikwatjarukara.

⁷ Uvame vyva koty Cristo'ga onhi'i Tupana'ga pe jipi ji poko javo. A'ereki Tupana'ga ipopoaka. Nurā Cristo'ga ei ga pe: "Ipotarama po ti nde nanhimo-manoukari nehē." Hahyahi Cristo'ga nhi'iga ga pe ga jehe'orame ji poko javo. A'ero Tupana'ga ga rendukatui. A'ereki Cristo'ga e'i: "Nhinhi'iga rupi rūi ti eko. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero," ei ga Tupana'ga pe.

⁸ Tupana'ga ra'yramo ga vehevi onhimbo'e onhimongovo Tupana'ga nhi'iga rupi hahyame ojive. ⁹ Nahā hahyame ga pe hahya ga mbojipokwahavi Tupana'ga nhi'iga rehe ga monhimomiranambava. Nurā ga rekoiki vvyakotyve'ga nderohoharamo yvagi pe. Kiroki ga oko ganhi'iga rupi - ga hugwi nhaporemō ga omombo gandekote'varuhua ga mombyryva. Aerē po ti ga ga nderohoi yvagi pe ga mombytavō avuirama Tupana'ga pyri nehē.

¹⁰ A'ereki Tupana'ga e'i Jesus'ga pe:

"Ymyahū Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve Melquisedeque'ga ja," ei Tupana'ga.

Tapejikopigi ti Cristo'ga rehe

¹¹ Melquisedeque'ga rehe ti xanhomōgita'gita hete novīa. A'ereki manameuhū pe pekwha! Nurā manameuhū po ti ji ikwahavukari pe me nehē? Napenhimbo'ea'javi pe! ¹² Pejapyaka ti pejihe! Ymyahū pe jikogi Cristo'ga rehe. Nurā po kiro pe ojipe'ga mbo'ei Tupana'ga nhi'iga rehe ikwahaheteavo hamo. A'ea ji ei novīa. A'gwamo vehevi ti ojipe'ga toko pembo'eharamo pe mbo'ea'java ahembo'eypya rehe nonhimimiva'ea rehe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga pe me.

Pe ndapekwahavi Cristo'ga mombe'ua onhimiva'ea. Xunhiete'i jate pe pekwha ahembo'eypya jate. Ipita'ngive'ga - kiroki ga oka'mbu jate - ga ndo'upavi. Ga javijitehe pe ndekoi a. ¹³ A'ea ji ei pe me. Kiroki ga oka'mbu jate - gaha ko ipita'ngive'ga ikwahave'yma. Na jitehe pe peko ipita'ngive'ga javuhu. A'ereki xunhi pe pekwha Tupana'ga nhi'iga pyryva'ea. Ipita'ngive'ga javuhu pe ei pejohupe: "Marā aherekote'varuhua? A'ereki nhande ndikwahavi. Marā ahe rekokatui? A'ereki nhande ndikwahavi." A'ea pe ei ikwahave'yma pekopave'yma Tupana'ga nhi'iga rupi.

¹⁴ Kiroki ga o'u pa - gaha ko jyvuaruhu. Ga javijitehe ga ikwahavi no - kiroki ga Tupana'ga nhi'ipo'ru pa okokatuavo opohia okote'varuhua hugwi. Gaha ojipokwha Tupana'ga nhi'imbava rehe ikwahaheteavo. A'ero ga ei: "Nahā aherekote'varuhua. Nahā ahe rekokatui," ei ga ikwahava. Koji'i ga ikwahavi no. Nonhimimi Tupana'ga nhi'iga ga pe. Pehe ki a'e te ndapekwahavi ve oka'mbuve'ga javuhu.

6

¹ Xanhomōgita'jaa'javyme ti ahembo'eypya rehe Cristo'ga mombe'urame. Kiro koji'i xanhimbo'e onhimiva'ea rehe Cristo'ga mombe'upava rehe ikwahaheteavo nhanenhimbojipokwahapava hehe. A'ea rehe ji pe mbo'epotari kiro. A'ereki nhande xanhimbo'e jipe ahembo'eypya rehe.

A'ea rupi nhande ei ahembo'eypya mombe'gwovo: Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi herojijyita nhandereaporōgita. Xajiko ti Tupana'ga rehe ga roreviaheteavo, xa'e jipe nhande ikwehe. ² Ymya nhande ei: Nahanahā batismos. Tupana'ga ti tomombyry pe me kiro javo, nahanahā po nhande xapoko Jesus'gareheve'ga aka'ga rehe hamo javo ga pe. Ymya nhande ei: Nahanahā po ti Tupana'ga omanove'ga mbogwerava'javi nehē. Nahanahā po ti Tupana'ga ei ga pe nehē, xa'e jipe nhande ikwehe. Jara'ga pe po ti ga ei nehē: "Pejo ti pejijupa avuirama ji pyri," e po ti Tupana'ga nehē. Jara'ga pe po ti ga ei nehē: "Peho ti ji hugwi pejijupa avuirama hahyva'ea

ruvihava pype,” e po ti Tupana'ga nehē, xa'e jipe nhande ikwehe. A'ea pe nhaporemo nhande ei ahembo'eypya mombe'gwovo ikwehe.

³ Kiro koji'iva'ea rehe xanhimbo'e onhimiva'ea rehe Cristo'ga mombe'upava rehe ikwahaheteavo, a'e ji pe me. Xanhimbo'e ti hehe Tupana'ga ipotarama.

⁴ Marā po jara'ga pe? Tupana'ga nhi'iga ga henduna'ei. Aerē po ga nohendukatua'javi. Ga henduvypyrame Tupana'ga ikwahavukari opyryva ga pe nahanahā ji ipotari javo. Ga pe ga ikwahavukari Cristo'ga rupi po ti vyakotyve'ga nduri ji pyri nehē javo. Nurā ga jikogi Cristo'ga rehe imboruka ga pe okote'varuhua ojihugwi a'ero. “Tupana'ga Cristo'ga mbuhuruka nhande pyri yvaga hugwi,” ei ga. A'ero Tupana'ga ra'uvapyryva uhu ga pyri ga pokoga. ⁵ A'ero ga ei: “Pyry hete Tupana'ga nhi'iga nhande ve. A'ereki ga nhande mbojiko ojihe,” e na'ē ga. “Xanhimomby'a nhande gapoapakara rehe. Aerē po ti koji'i nhanemonhimomby'ava'ea nehē no,” e na'ē ga.

⁶ Nahā ga ndekona'ei henduva Tupana'ga nhi'iga. Aerē po ga ei: “Ndorokoa'javi ore Tupana'ga nhi'iga rehe,” e po ga okote'varuhuaavo.

Marā po ga pe? Tupana'ga ndogwerojijya'javi tuhē gandeaporoḡita a'ero. Ga ndopohipotari okote'varuhua hugwi imborokare'yma Tupana'ga pe avuirama. Ndokoa'javi ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Nurā ga ndekoi Tupana'ga ra'yra'ga jukahara'ga ja. Ombotegwete ga Jesus'ga ojipe ga ndovaki.

⁷ Omoak'yakyma'ja amana yja ko pe. Poryva'ea henhui jugwi gworygworyvamo kohoa jara'ga remityma. A'ero ga i'ui gwemityma gworygworyvamo. A'ea pe yjakatua pe Tupana'ga imombyryvi.

Yjakatua – kiroki a'ea hugwi henhui pyryva'ea – a'ea ja ko ga – kiroki ga ojiko hete Tupana'ga rehe okopige'yma ganhi'iga rupi okopyryvamo ga pe. Ga pe ga imombyryvi.

⁸ Omoak'yakyma'ja amana ojipea yja ko pe no. Ndapyryviva'ea ki a'e te henhui jugwi hatiava'ea hajiheva'ea pavēi. A'ea kohoa jara'ga ndo'ui. Nurā ga ei: “Íte'varuhu ya!” Nambegwei ti ga ei tokai ti nehē javo. A'ero ti ga imbokai nehē.

Yjate'varuhua – kiroki a'ea hugwi henhui ndapyryviva'ea – a'ea ja ko ga – kiroki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga okoe'yma hupi okopyryve'yma ga pe. Nambegwei po ti ga imondo'i hahyva'ea ga pe nehē.

⁹ Tupana'ga nhi'iga rendukatue'yve'ga pe ji anhi'ĩ popoaka. Pehe ki a'e te ndapekoi'ga ja. Peko pyry pe Tupana'ga pe. A'ea ere ei pe me oreremiarōva'ea pe. A'ereki ere opokwaha. Peko hete pe Tupana'ga nhi'iga rupi imboruka pejikote'varuhua ga pe. A'ero po ti Tupana'ga pe nderohoi yvagi pe pe mombytavo avuirama ojipyri nehē pe imborokaro gwaramo. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga ahe rereko katu jipi ahe poravykyaturame ga pe. Nurā po ti ga nomoka'nhyi peporavykyagwera nehē. Peporavyky katu pe Tupana'ga remimo'ēhara'ga pokoga ikwehe Tupana'ga arōhetero gwaramo. Agwamo vehevi pe ga pokogi. Peporavykypava Tupana'ga hepiagi okopyryvamo pe me.

¹¹ Na jitehe pe nhimarane'ymame nane'ymi ti pejirokwa pejikoheteavo Tupana'ga rehe avuirama pejikokatuaavo ojipe'ga pe Cristo remimombyryva mbuhua pejive. Oropota hete ore pejirokwa pe napenani. ¹² A'ero po ti pe ndapevevugwei nehē. Pejiko ti Tupana'ga rehe ojipe'ga ja Tupana'gareheve'ga ja. Penhimomirana ti onhimomiranave'ga ja pejikopige'yma. Ojiko ga onhimomiranama tihepia ti Tupana'ga remimombyryva nhande ve nehē javo – kiroki a'ea pe ga ei ga pe. Tupana'ga nopiriani onhi'iga. A'ero ga ga mbohoryvi opyryvamo ga pe. Na jitehe po ti Tupana'ga

pe mbohoryvi opyryvamo pe me nehê pe ndekorame ġa ja aerê po ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve nehê javo no.

Tupana'ga nopiriani onhi'ġa

¹³ Yvyakotyve'ġa ġwenoi ojhoheve'ġa Tupana'ga ojohupe a'itiva'ea ji ei nhinhi'ġa javo. A'ereki Tupana'ga omombe'u a'itituhêva'ea jate. Nurâ togwerovia ti ojipe'ġa nhinhi'ġa javo, ġa ei: "Tupana'ga okwaha nhinhi'ġatua." A'ea ġa e'i Tupana'ga renoina.

Tupana'ga jate ni'mbei okovo huvihavamo ojipe'ġa hohe pa. Nurâ Tupana'ga ehetei ojera javo o'erame Abraãova'ea pe togwerovia hete ti Abraão'ġa nhinhi'ġa javo. Imombe'ġwovo pyryva'ea ġa ei ahe ve a'ero: ¹⁴ "ġihi Tupana ti amombyry hete tuhê nde ve nehê," ei ġa ahe ve. "Amondo ti ġi ndera'ya nde ve nehê. Aerê po ti nderakykwepohara'ġa nde'yjuhuro a'ero nehê. A'iti a! a'e ġi." Ymyahũ Tupana'ġa ei a'ea Abraãova'ea pe onhinoina.

¹⁵ Onhimomiranamame Abraãova'ea imbokwara'ara'ari ojikoga Tupana'ga rehe omombyry po ti ġa ji ve nehê javo. Tupana'ga nopiriani onhi'ġa Abraãova'ea pe. A'ero ġa imombyryhetei ahe ve.

¹⁶ Yvyakotyve'ġa ġwenoi ojhoheve'ġa ojogwayvarame. Ojohupe ġa ei onhombojikoga ojogwehe: "A'itituhêva'ea pe ore ei. Tupana'ga okwaha orenhi'ġatua pe me." A'ea ġa ei ojohupe Tupana'ga renoina heroviaruka ojohupe herojijje'yma onhi'ġa. A'ero ġa ndogwayvara'javi.

¹⁷ Ymyahũ Tupana'ġa ikwahavukapotari onhi'ġa rerojijje'yma ġa pe – kiroki ġa pe ġa e'i: "ġihi Tupana po ti opogweruruka yvagi pe pe mongovo avuirama ġi pyri imombyryva pe me nehê pe ġikoga ġwaramo ġi rehe," ei ġa. Nurâ onhinoina ġa ei a'ea ġa pe jukwaha hete ti ġa pe nhinhi'ġa rerojijje'yma javo. ¹⁸ Tupana'ġa ei a'ea onhinoina tohoryory hete ti ġa ikwahavame javo. E'i ġa: "Aerê po ti ġa ei nehê: 'Tupana'ġa ndogwerojijyi onhi'ġa. ġa ndogwerojijyi onhi'ġa onhinoiname no,' e po ti ġa ġworyġworyvamo nehê," ei Tupana'ġa.

Na tuhê. Tegwete ġa'mbea ġa nhi'ġame. A'ero a'ea kwahavame nhande roryryheteramo nhandeġirokwa ġa rerovia aerê po ti ġa nhande rerohoukari ojipyri nehê javo, xa'e nhande. A'ereki nhande xajiko hete ġa rehe nhandepohia nhanderekote'varuhua hugwi.

¹⁹ Ipohyiva'ea âncora nombijijjukari yharuhua ahe imomborame yharuhua hugwi ihamuhũa pyvô. Na ġitehe nhandereaporogita ndojirojijja'javi. A'ereki nhande turovia tuhê Tupana'ġa aerê Jesus'ġa pe po ti ġa nhande rerurukari ojipyri yvagi pe nehê javo. Nianemoandyandyi po ti ġa nehê. Jesus'ġa rehe nhande ġikogi a'ero nhandekyhyjie'yma.

ġa oho ġipe yvagi pe Tupana'ġa pyri tuhê nhande repyga okovo ikwava'êhara'ġa nduvihavuhuro. Avo yvya koty ikwava'êhara'ġa nduvihavuhu'ġa na ġitehe oho Tupana'ġa ronga pype hete hovapiahava aherovai ġwe'ya'ġa ndepyga. ²⁰ Tupana'ġa pyri yvagi pe nhanderenondeve'ġa hoi ovahema Jesus'ġa. ġaha oho nhande renonde nhande repyga toho ti ġa ġi reviri yvagi pe javo. Ikwava'êhara'ġa nduvihavuhu'ġa Tupana'ġa pe ko Jesus'ġa. A'ereki Tupana'ġa e'i ġa pe:

"Ymyahũ Melquisedeque'ġa ko ikwava'êhara'ġa nduvihavuhu'ġa ġi ve.

Na ġitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'êhara'ġa nduvihavuhuro ġi ve Melquisedeque'ġa ja," ei ġa Jesus'ġa pe.

7

Melquisedeque'ġa oko ikwava'êharamo Tupana'ġa pe

¹ Ymyahũ Melquisedeque'ġa ko Salémmeva'ea ruvihavuhu'ġa hako. ġa ko ikwava'êhara'ġa Tupana'ġa pe no hako. Tupana'ġa huvihavuhu hete ojipe'ġa

hohe pa. Ga pe Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga. Melquisedeque'ga uhu nhaneremboypyva'ea rovatiamo Abraãova'ea rovatiamo ahe jivyrame otavukara hugwi. Otavuka jipe Abraãova'ea ojipeva'ea ruvihavava'ea pe quatrova'ea pe ogwovo ahe reviri ahe monhana. Abraãova'ea jivyrame Melquisedeque'ga ahe rovati. Ahe ve ga ei: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve!” ei ga ahe ve.

² Ojivyrame otavukara hugwi Abraãova'ea herupava'javi mbatera aheruvihavava'ea hugwi quatrova'ea hugwi – kiroki mbatera aheruvihavava'ea opyhygaha Abraãova'ea re'yjava'ea hugwi hajiheva'ea hugwi no. Abraãova'ea imboja'oja'ogi herura'javipyra imboatyatya inoga dez mbatera jatyra. Melquisedeque'ga pe ahe imondoi he'yjuhuva'ea: ojipeji jatyra um décimo.

Melquisedeque'ga rera pe nhande ei: Pyry hete ko huvihavuhu'ga. A'ea nhande xa'e garera pe. Ga ko Salémmeva'ea ruvihavuhu'ga. Cidade rera pe Salém me nhande ei Ahepy'a nogatua. Nurã nhande ei Melquisedeque'ga rera pe no: Ga onogatu ojiheve'ga py'a.

³ Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'ui Melquisedeque'ga po'ria ga'yembora. Nomombe'ui garembikwatijarukara Melquisedeque'ga ramonhava'ea. Nomombe'ui garembikwatijarukara ga'aragwera gamanoa no. Melquisedeque'ga rekoí Tupana'ga ra'yra'ga ja Jesus'ga ja ikwava'ēharamo Tupana'ga pe avuirama.

⁴ Pejapyaka ti Melquisedeque'ga rehe ga kwahaheteavo. Huvihavuhu hete ga. Nurã ga pe Abraãova'ea imondoi he'yjuhuva'ea: ojipeji jatyra herura'javipyra um décimo – kiroki a'ea ahe gweru otavukara hugwi. Abraãova'ea oko nhaneremboypyro nhanderuvihavuhuro israelitas'ga nduvihavuhuro. Ahe vehevi imondoi Melquisedeque'ga pe nde ko huvihava ji hohe javo. Jukwaha a'ero Melquisedeque'ga huvihavuhu hete.

⁵ Abraãova'ea ko Leviva'ea rakykwepohara'ga nemboypya. Leviva'ea rakykwepohara'ga mombe'gwovo Moisésva'ea rembikwatijara i'ei: “Levi'ga rakykwepohara'ga – kiroki ga oko Tupana'ga nhi'iga rupi okovo ikwava'ēhara'ga – gahã ti topyhy mbatera gwe'yja'ga hugwi israelitas'ga hugwi. Na tuhẽ. Israelitas'ga herekorame dez mbatera tomondo ti ga Levi'ga rakykwepohara'ga pe ojipeji mbatera um décimo.” Nahã Moisésva'ea rembikwatijara i'ei.

Ga nhaporemo oko Abraãova'ea rakykwepoharamo israelitas'ga Leviva'ea rakykwepohara'ga pavêi. Opyhy ikwava'ēhara'ga gwe'yja'ga hugwi vehevi Abraãova'ea rakykwepohara'ga hugwi tuhẽ.

⁶ Melquisedeque'ga ki a'e te Leviva'ea rakykwepohara'ga rüi. Abraãova'ea hugwi ga ipyhygi reki mbatera um décimo. Garembipyhyga renonde Tupana'ga ei Abraãova'ea pe: “He'yjuhu po ti nderakykwepohara'ga nehẽ,” ei Tupana'ga ahe ve. “Amondo ti ji hajiheve'ga gwyrã nde ve nderakykwepohara'ga pe nehẽ. Pevo po ti ga nduvi avuirama a'ero nehẽ. Nderakykwepohara'ga pe po ti ji hajiheve'ga mbohoryvukari nehẽ,” ei Tupana'ga Abraãova'ea pe. A'ea Tupana'ga ei aerẽ po ti Abraãova'ea hoi huvihavamo nehẽ javo. Tupana'ga nhi'igirẽ jate Melquisedeque'ga ei Abraãova'ea pe reki: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve!” ei ga.

⁷ Jukwaha hete. Melquisedeque'ga huvihavuhu Abraãova'ea hohe a'ero. A'ereki nhande nhaporemo xa'e: Kiroki ga oko ojipe'ga hohe – gahã jate e'i: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve.”

⁸ Leviva'ea rakykwepohara'ga – kiroki ga opyhy israelitas'ga hugwi – gahã omano reki. Melquisedeque'ga ki a'e te – kiroki ga opyhy Abraãova'ea hugwi – gaha okoji. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'ui gamanoa.

9-10 Ndo'ari ve Leviva'ea Melquisedeque'ga Abraãova'ea rovatĩrame. Emo Leviva'ea oko Abraãova'ea rakykwepoharamo. A'ero imondorame um décimo Abraãova'ea omondo Leviva'ea repyga no, a'e ji. Leviva'ea ko ikwava'ehara'ga nemboypya. Gahã opyhy gwe'yja'ga hugwi um décimo. Emo Melquisedeque'ga pe Abraãova'ea omondo jipe Leviva'ea repykavamo reki. A'ero kaitu jukwaha. Melquisedeque'ga huvihavuhu Leviva'ea hohe Leviva'ea rakykwepohara'ga hohe no.

Jesus'ga oko Melquisedeque'ga ja ikwava'eharamo

11 Ymyahũ Tupana'ga Leviva'ea rakykwepohara'ga mo'emo'ei toko ti Arãova'ga ikwava'eharamo ji ve jipi israelitas'ga mombyryva javo. Arãova'ea oko Leviva'ea rakykwepoharamo. Arãova'ea oko ikwava'eharamo a'ero gwakykwepohara'ga pavẽi.

Moisésva'ea pe Tupana'ga ikwatijarukari nhanembo'eagwera israelitas'ga mbo'eagwera nahanahã po ti ikwava'ehara'ga pe mombyry pe nderua ji pyri nehẽ javo. Arãova'ea aherakykwepohara'ga pavẽi nomombyryvukari reki nhandere'yja'ga israelitas'ga. A'ero israelitas'ga ndohoi Tupana'ga pyri. Nonhi'igi ga ga pe no.

Nurã Arãova'ea rakykwepohara'garũive'ga ruri okovo ikwava'eharamo Tupana'ga pe. Ga ko Jesus'ga. Melquisedeque'ga ja ga oko ikwava'eharamo Tupana'ga pe. Tupana'ga nde'i Jesus'ga pe: "Arãova'ea ja ko nde ikwava'eharamo ji ve." A'ea rũi Tupana'ga ei. E'i ga: "Melquisedeque'ga ja ndehe kiro ereko avuirama ikwava'eharamo ji ve," ei ga.

12 A'ea erame Jesus'ga pe Tupana'ga ei tokoa'javyme ti Leviva'ea rakykwepohara'ga ikwava'eharamo javo. Leviva'ea rakykwepohara'ga ndekoa'jave'ymame ikwava'eharamo, Moisésva'ea rembikwatijara rehe ndatekwava'javi - kiroki a'ea omombe'u ikwava'ehara'ga. Hajiheva'ea toko ti kiro a'ero, xa'e nhande. Tupana'ga nhi'igapyahua jate Jesus'ga rehe toko kiro a'ero, xa'e nhande.

13 Jesus'ga pe Tupana'ga ei ndehe kiro ereko avuirama ikwava'eharamo ji ve javo. Emo Jesus'ga ko Leviva'ea rakykwepohara'ga rũi reki. Ojipeva'ea rakykwepohara'ga ko Jesus'ga. Garembopyya rakykwepohara'ga ndojukai reki mbatepyryva imbokaje'yma ikwava'ehava rehe Tupana'ga pe.

14 Jesus'ga oko nhaneramonhava'ea rakykwepoharamo Judáva'ea rakykwepoharamo nhandepojkaharete'ga. A'ea jukwaha. Moisésva'ea nde'i Judáva'ea rakykwepohara'ga pe: "Pekwava'ẽ ti gambatepyryva jukapyra imbokaita Tupana'ga pe pejikovo ikwava'eharamo." A'ea rũi Moisésva'ea e'i Judáva'ea rakykwepohara'ga pe.

15 Hajiheva'ea Tupana'ga imongoi kiro. A'ea jukwaha hete. A'ereki Jesus'ga reki kiro oko ikwava'eharamo Tupana'ga pe ua yvya koty nhande pyri. Ga ko Melquisedeque'ga ja okovo ikwava'eharamo.

16 Moisésva'ea rembikwatijara nde'i Jesus'ga pe: "Eko ti ikwava'eharamo Tupana'ga pe. A'ereki neremboypya ko Leviva'ea." Nanongara rũi aherembikwatijara e'i Jesus'ga pe. Yvyakotyve'ga rũi e'i Jesus'ga pe eko ti ikwava'eharamo Tupana'ga pe javo. Emo Jesus'ga oko reki ikwava'eharamo. A'ereki ga ipopoaka okovo avuirama. Nomanoa'javi po ti ga nehẽ.

17 A'ereki ojipeva'ea Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u javo Jesus'ga pe. E'i:

"Ymyahũ Melquisedeque'ga ko ikwava'ehara'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'eharamo ji ve Melquisedeque'ga ja."

A'ea Tupana'ga rembikwatijarukara ei Jesus'ga pe.

¹⁸ Hajiheva'ea Tupana'ga imongoi a'ero ndatekwava'javi Moisésva'ea rembikwatijara rehe kiro javo. A'ereki aherembikwatijara ndipopoakari. A'ereki israelitas'ga ndogwerojijyi ojeaporoğita aherembikwatijara rendu-vame. A'ero ęa ndokokatui ve. Ndohei ęa Tupana'ga pyri onhi'iga. Ndik-wahyi aherembikwatijara ęa ndehe. ¹⁹ Nahemombyryvukari tuhę.

Koji'i pyry nhande ve kiro Jesus'ga rekorame ikwava'ęharamo Tupana'ga pe. A'ereki Tupana'ga Jesus'ga momanouka nhande repygauka imom-boruka nhanderekote varuhua nhande hugwi nhande momyryva. Aerę po ti Jesus'ga nhande rerohoi ojupi nhande mongovo avuirama Tupana'ga pyri nhande mbohoryva nehę. Nurā nhande xanhi'inhi'ĩ Tupana'ga pe kiro.

²⁰ Tupana'ga jate ni'mbei okovo huvihavamo ojipe'ęa hohe pa. Ojera vehevi javo ęa ehetei o'erame toko ti Jesus'ga ikwava'ęharamo javo.

²¹ Tupana'ga nonhinoi reki o'erame toko ti Levi'ga rakykwepohara'ęa ikwava'ęharamo javo. Emo o'erame Jesus'ga pe ęa onhinoi. Jesus'ga pe ęa ei: "Jihi Tupana ko ndepojykaharetea.

Anhi'igatu ji nde ve kiro.

Ymyahũ Melquisedeque'ęa ko ikwava'ęhara'ęa.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ęharamo ji ve Melquisedeque'ęa ja.

A'iti a! Ndarojijyi ti ji nhinhi'iga nde ve nehę."

A'ea Tupana'ga ei onhinoina.

²² Nurā Jesus'ga popoakahetero okovo ikwava'ęharamo Tupana'ga pe avuirama, kiro Tupana'ga nhi'igapyahua apiavo toho javo - kiroki ganhi'igapyahua e'i vvyakotyve'ęa pe nahanahā po ti ji pe pokokatui kiro nehę javo. A'ero koji'i pyryvamo vvyakotyve'ęa pe kiro.

²³ Ymyahũ Leviva'ea rakykwepohara'ęa nde'yjuhuro reki okovo ik-wava'ęharamo. A'ereki ęa omano oporavykya reja. A'ero jara'ęa aherakyk-wepohara'ęa ndekoi ikwava'ęharamo ahe py'rovo.

²⁴ Jesus'ga ki a'e te ndipy'rukavi ęa. A'ereki ęa nomanoa'javi. Nurā gaha jate nane'ymi oko ikwava'ęharamo avuirama. ²⁵ Nurā ęa imombo-hetei vvyakotyve'ęa ndekote'varuhua ęa hugwi avuirama ęa momyrypava. Kiroki ęa onhi'ĩ Tupana'ga pe ojikoga ęwaramo Jesus'ga rehe - ęahā Jesus'ga ęa momyryvi. A'ereki ęa nomanoa'javi. Kiro vyaği pe ęa oko Tupana'ga pyri ęa ndepyaği jipi epoko ti ęa javo Tupana'ga pe.

²⁶ Pyry hete tuhę a'ero Jesus'ga rekoi ikwava'ęhara'ęa nduvihavuhuro Tupana'ga pe nhande repyağ. Jesus'ga oko pyry hete Tupana'ga monhimo-hema ojthe. Naheaporogitatiruahũ ęa. ęa ko ndokote'varuhui'i. Nurā vvyakotyve'ęa ja rui ęa oko. A'ereki ęa pyry hete tuhę. Tupana'ga omongo ęa ojipyri yvateuhu yvaga aherovai, kiro ti ęa toko huvihavuhuhetero ojipe'ęa hohe pa javo.

²⁷ Jesus'ga nokwava'ęgi tuhę mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe to-mombo ti ęa jirekote'varuhua ji hugwi jave'yma. A'ereki ęa oko katu hete jipi.

Leviva'ea rakykwepohara'ęa ki a'e te okwava'ę mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe okovo ikwava'ęhara'ęa nduvihavuhuro tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua na'ę javo. Nahā ęa jipyği. Ojipyğirę jate ęa ik-wava'ęgi ojipea jukapyra tomombo ti Tupana'ga jara'ęa ndekote'varuhua kiro javo.

Jesus'ga ki a'e te nokwava'ęgi mbatepyryva jukapyra tomombo ti Tupana'ga vvyakotyve'ęa ndekote'varuhua jave'yma. A'ereki Jesus'ga onhikwava'ę ojijukauka omanomo yva rehe tomombo ti Tupana'ga gandekote'varuhua ęa hugwi javo.

Nane'ymi Leviva'ea rakykwepohara'ga okwava'ẽ mbatera jukapyra Tupana'ga pe.

Jesus'ga ki a'e te ojipeji ko ga jujukaukari. Nomanoa'jaa'javi ga.

²⁸ Moisésva'ea rembikwatijara e'i akwaimbae'ga ti toko ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe javo. Emo vvyakotyva'ero gwaramo ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro ndekote'varuhuro opopoakare'ymamo ote'varuhua pe.

Aerẽ Tupana'ga ei onhinoina a'ero jira'yra'ga ti toko ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro avuirama javo reki. Nurã gara'yra'ga Jesus'ga pytai avuirama ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro okopyryhetero tuhẽ vvyakotyve'ga ndepkatuavo Tupana'ga nhi'ïpo'rupava avuirama.

8

Jesus'ga gwepyvvyakotyve'ga

¹ Na tuhẽ Jesus'ga rekoi okovo ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro nhande repyga ogwovo yvagi pe hete. Pevo huvihavuhuhetero Tupana'ga ruvi. Okovo gwaramo huvihavuhuhetero Tupana'ga pavẽi, Jesus'ga apygi Tupana'ga pyri gajohukoty rüi. A'ea rehe ji pe mbo'ei ko.

² Yvagi pe Tupana'ga ruhava pype tuhẽ nhandepojkahrenete'ga ruhava pype tuhẽ Jesus'ga rekoi. A'ea pype Tupana'ga rembiapoa pype ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro Jesus'ga poravykyi Tupana'ga pyri nhande repyga. Vvyakotyva'ea rembiapoa pype rüi - kiroki yvagipeva'ea'java'ea ahe oapo yvya koty tenda - a'ea pype rüi ga nhande repygi. Ymyahũ a'ea pype hete ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhua'ea oho gwe'yjava'ea repyga yvya koty.

³ Ymyahũ Tupana'ga omo'emo'ẽ vvyakotyve'ga. Ga e'i: "Toko ti ga ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro ji ve vvyakotyve'ga ndepyga. Nurã ti ga togweru vvyakotyve'ga hugwi ganemimbuhuteheva'ea ikwava'ega ji ve nehẽ. Togweru ti ga ga hugwi mbatepyryva jukapyra ji ve nehẽ no vvyakotyve'ga ndepykaramo nehẽ," ei Tupana'ga ymyahũ.

Jesus'ga rekoi ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe. Nurã po ga ikwava'egi Tupana'ga pe no hamo.

⁴ Yvagi pe Jesus'ga poravykyi okovo ikwava'ẽharamo. Po ga oko yvya koty, a'ero po ga ndokoi ikwava'ẽharamo hamo. A'ereki gwereko jipe ikwava'ẽhara'ga yvya koty.

Gahã gweru imbuhuteheva'ea Tupana'ga pe jipi okovo Moisésva'ea rembikwatijara rupi. ⁵ Gaporavykya okwahavuka xunhi nhande ve yvagipeva'ea. A'ero nhande ei: Na ja gwerevi nhanderepykava rekoi yvagi pe. Na jitehe Moisésva'ea rembiapoukara okwahavuka xunhi nhande ve yvagipeva'ea. A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe Moisésva'ea rembiapohava renonde tenda apohava renonde. Tupana'ga e'i: "Ji rendu katu ti! Yvytyruhua rehe ji ikwahavukari nde ve nahã ko yvagipeva'ea javo. A'ea'jaheteva'ea eapo katu katu pa imohina kiro," ei ga Moisésva'ea pe.

A'ero Moisésva'ea Tupana'ga nhi'ïpo'rupavi a'ea'jaheteva'ea japokatuuka tenda tapyjamo. Oapopavuka ahe mbatera no imondovo tenda pype. Nahã ahe japopavukari yvagipeva'ea'java'ea yvya koty. A'ea pype Leviva'ea rakykwepohara'ga israelitas'ga ndepygi okovo ikwava'ẽharamo yvya koty.

⁶ Jesus'ga poravykya ki a'e te koji'i pyryvamo gaporavykya hohe. Ymyahũ Tupana'ga ekatu Moisésva'ea pe nahanahã po ti ji israelitas'ga pokokatui nehẽ javo. A'ero ga ei toko ti Leviva'ea rakykwepohara'ga ikwava'ẽharamo javo. Moisésva'ea pe ga ikwatijarukari javo: "Tombokai ti ga mbatepyryva ji ve israelitas'ga ndepyga," ei ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve.

Aerē koji'i pyryvamo reki Tupana'ga ekatuhetea Jesus'ga pe nahanahā po ti ji vvyakotyve'ga pokokatui kiro nehē javo. “Ndehe ti emano imomboruka-heteavo gāndekote'varuhua ga hugwi ga ndepya ga nehē,” ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ko Tupana'ga nhi'igā Ipyahua. A'ero ga ei toko ti Jesus'ga ikwaha'eharamo javo. Tupana'ga nhi'igā Jesus'ga pe ipyahuva'ea rehe koji'i pyryvamo Moisésva'ea rembikwatijara hohe a'ero ymyahūva'ea hohe. Nurā Jesus'ga poravykya koji'i pyryvamo Leviva'ea rakykwepohara'ga poravykya hohe. Vvyakotyve'ga ndepykaramo Jesus'ga rekoī tuhu ti ga okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'igā ga pe javo. A'ero ga imombohetei vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga mombryva ga mbuhua Tupana'ga pyri. A'ero kiro koji'i pyryvamo ga pe.

⁷ Po ikwahyhetēi ymyahūva'ea hamo Tupana'ga nhi'igā Moisésva'ea pe hamo, a'ero po ga nonhi'igi aerē ipyahuva'ea rehe Jesus'ga pe hamo.

⁸ Ymyahū israelitasva'ea nohendukatui reki ymyahūva'ea Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe. Nurā ndikwahyi ahe rehe. A'ea nhande tikwaha. A'ereki ga e'i:

“Kiro ji rendu katu ti,” ei Tupana'ga nhandepoijkaharete'ga.

“Aerē po ti ji nhi'igi ipyahuva'ea rehe Israelva'ea rakykwepohara'ga pe Judáva'ea rakykwepohara'ga pe nehē no,” ei ga.

⁹ “Ymyahūva'ea ja rūi po ti ji nhi'igi ga pe nehē.

Ymyahū ganamonhava'ea pe ji ekatui ikwatijaruka Moisésva'ea pe nhinhi'igā ahe rerogwovo pa Egitopeve'ga gwyrā hugwi.

Aroho katu ji ahe pea hugwi.

Emo ahe nohendukatupotari reki.

Ndokoī ahe ymyahūva'ea rupi nhirembikwatijarukara rupi.

Nurā ji ndarekokatua'javi ahe,” ei Tupana'ga.

¹⁰ “Aerē ipyahuva'ea rehe po ti ji ekatui ga pe nehē

Israelva'ea rakykwepohara'ga pe israelitas'ga pe nehē,” ei Tupana'ga.

“Nhinhi'igā po ti ji imongi ga'akagi pe nahanahā peko katu ti javo ga pe.

Gapy'a pype po ti ji inogi nhinhi'igā.

A'ero po ti ga hendukatupotari nhinhi'igā okovo pota hupi nehē, ei ga.

A'ero po ti ji rekoheitei gānduvihavuhuhetero ga pokokatuavo nehē.

A'ero po ti ga ji mbohetei

nde ko oreruvihavuhuhetea javo ji ve nehē.

A'ero po ti ga ndekohetei jireheva'ero

ji nhi'ipo'ruheteavo nehē,” ei Tupana'ga.

¹¹ “Ojopyjopyrive'ga po ti nonhomb'o'ei ji rehe nehē.

Onhoirū'ga ti nonhomb'o'ei ji rehe nehē no,” ei ga.

“Nde'i po ti ga ojohupe nehē: 'Pekwaha hete ti nhandepoijkaharete'ga.'

A'ea rūi po ti ga ei ga nhaporemō ji kwahahetejipero gwaramo ojikoga ji rehe nehē,” ei ga.

“Gapyrive'ga ji kwahahetei nehē.

Gānduvihava'ga ji kwahahetei nehē no.

¹² Aporygwety po ti ji ga nehē ga pyryve'ymame.

Ga hugwi po ti ji imombori gāndekote'varuhua gapyryve'yma reheve nehē.

Nahenonha'javi po ti ji avuirama gāndekote'varuhua

ikwahapava'jave'yma nehē,” ei Tupana'ga ymyahū.

¹³ Ymyahū Tupana'ga ei no: “Ipyahuva'ea rehe po ti ji nhi'igi nehē nahanahā po ti ji pe pokokatui kiro nehē javo.”

Tupana'ga a'ea ero gwaramo nhande ikwahavi. A'ero nhande ei: Ndatekwava'javi ymyahūva'ea rehe Moisésva'ea rembikwatijara rehe a'ero. A'ereki

nhymyanuhũ kiro, xa'e nhande. Na tuhẽ. Opa ġwerĩ ymyahũva'ea, xa'e nhande.

9

Israelitasva'ea ombohete Tupana'ga tenda pype yvya koty

¹ Ymyahũ Tupana'ga omombe' u Moisésva'ea pe nahanahã po ti israelitas'ga ji mbohetei nehẽ javo. Omombe' u ga tenda vvyakotyva'ea nahanahã po ti ġa toapo tenda ji mboheteavo ipype nehẽ javo.

² A'ero Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo Moisésva'ea japoukari tenda tapyjamo Tupana'ga mbohetejavamo. Mokõi hyrua tenda pype: kokotyva'ea kikotyva'ea pavẽi. Kokotyva'ea pype ahe imondoukari hyapehava, mesa, pão. Omondouka ahe pão mesa rehe Tupana'ga rovai pyteri pe ga'apo javo jupe. Nahã ahe imondoukari hyrua pype kokotyva'ea pype. Tupana'ga ei hyrua pe kokotyva'ea pe: Ipojykhava. Nahã ga inoġi hera hehe. A'ereki pea Tupana'ga opojyka ojive.

³ Tenda pyteri pe Moisésva'ea imbohaekoukari hovapiahava cortina imohinuka. Hovapiahava aherovai ojipea hyrua teni tenda pype kikotyva'ea. Tupana'ga ei hyrua pe kikotyva'ea pe: Ipojykhahetehava. Nahã ga inoġi hera hehe. A'ereki pea koji'i Tupana'ga opojyka hete ojive.

⁴ Ipojykhahetehava gwereko perfume mbokaihava ouro apopyra. Ipojykhahetehava gwereko hyru'ia no Tupana'ga rembikwatijarukara ryru'ia. Omomoġuka ahe ouro hehe.

Tupana'ga rembikwatijarukara ryru'ia gwereko nhaepepoa ouro apopyrava'ea. Nhaepepoa gwereko mbeju'ia javuhuva'ea manã. Hyru'ia gwereko Arãova'ea apoagwera no yvya - kiroki vvyra ipoty. Gwereko itapereuhua no - kiroki a'ea rehe Tupana'ga okwatijarukaripe ahe ve ymyahũva'ea.

⁵ Hyru'ia arimo ahe imondoukari yvagipeve'ga ra'angava querubins'ga ra'angava. A'ea ahe japoukari imondovouka pevo yvagipeve'ga'java'ea. Hendy'jandy'ja memei yvagipeve'ga'java'ea Tupana'ga rendy'java pyvõ. Yvagipeve'ga'java'ea ipepojai hyru'ia arimo hyru'ia rovapyymbava rehe o'ama. Aerẽ hovapyymbava rehe ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhu'ga gwypygwypyi hekoa tomombo ti Tupana'ga israelitas'ga ndekote'varuhua javo. A'ero ojapyakarama hehe hovapyymbava rehe ġa ikwahava'javi okote'varuhua mombora javo: "Tupana'ga oko nhande pyri ġwenonhe'yma nhanderekote'varuhua ikwahava'jave'yma," ei ġa.

A'ea rehe ti ji namombe'upavi kiro.

⁶ Moisésva'ea japopavukarirẽ nane'ymi ikwava'ẽhara'ġa hoi tenda pype kokotyva'ea pype oporavykyavo Tupana'ga pe nahã ga mbohetejavo ipype.

⁷ Ojipea pype kikotyva'ea pype ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhu'ga tehe ga hoi. Outubroġweriã rupi jate, uma vez ano nanani ga tehe ga hoi ipype herogwovo mbatepyryva rekoa. Hekoa rerohorame jate ga hoi ipype hypyyypita tomombo ti Tupana'ga jirekote'varuhua ji hugwi javo. "Tomombo ti ga israelitas'ga ndekote'varuhua ġa hugwi no," ei ga. "A'ereki ġa oko te'varuhu ikwahave'yma," ei ga hypyyypita.

⁸ A'ero nhande ei: Ojipe'ga ndohoi tenda pype, xa'e nhande. A'ea rehe Tupana'ga ra'uvapyryva nhande mbojapyakarama ikwahavukari nhande ve ojipea. A'ero nhande ei: Tenda rekorame po Tupana'ga nde'i ve vvyakotyve'ga pe tuhu ti ġa jiruhava pype ji pyri tuhẽ onh'i ġa ve javo.

⁹ Na tuhẽ reki ymyahũ hako. Nhande japyakarama ymyahũva'ea rehe nhande ei: Aġwamo na jitehe nhande ve no. Imbuhutehava'ea nombojipe'ai nhanderekote'varuhua nhande hugwi no mbatepyryva rekoa rypyyypya

pavēi. A'ereki nomombyryvi nhandereaporogita. Nonogatui nhandepy'a a'ero nhande monhi'igukare'yoma Tupana'ga pe.

10 Ymyahūve'ga omondo imbuhuteheve'ea tombokai ti ikwava'ēhara'ga Tupana'ga pe javo. A'ereki Moisésva'ea rembikwatijara e'i ga pe pemondo ti javo. Ojikwaku ga gwiḡwia ti ti'u mbatepyryva tyhya no javo. Ndo'ui ga hajiheve'ea. Ojikwaku ga nahanahā ti nhanerembiheiparavuhua javo. Ojikwaku ga. A'ereki aherembikwatijara e'i ga pe pejikwaku ti javo. Jukwaha a'ero. Gandeaporogita pe rūi aherembikwatijara e'i. Ganda'oa pe jate e'i aherembikwatijara. Ipyahuva'ea rehe Tupana'ga nhi'igirē ndatekwava'javi tuhē aherembikwatijara rehe. Kirē nde'ia'javi aherembikwatijara ga pe.

Cristo'ga ombohete Tupana'ga yvagi pe

11 Agwamo Cristo'ga oko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro oporavykyavo Tupana'ga pe imombyryvuka nhande ve. Koji'i pyryvamo nhande ve a'ero kiro. Yvyakotyve'ga nemiapoa pype rūi vyvakotyva'ea pype rūi ga rekoi ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro. Yvaga pype ga rekoi Tupana'ga ruhava pype tuhē. Pea koji'i pyry hete Tupana'ga pe vyvakotyve'ga apoa hohe tenda hohe.

12 Ohorame yvaga pype Tupana'ga ruhava pype ga ndogwerohoi bodes rekoa bezerros rekoa tomombo ti Tupana'ga vyvakotyve'ga ndekote'varuhua a'ero javo. Hekoa pyvō rūi ga oki yvagi pe a'ero. Gwekoa reka'voguka ojijukahara'ga pe ga omano yva rehe tahepy ji vyvakotyve'ga javo. Nahā ga ga ndepyi ga mbopiro'yavo avuirama gande'varuhua hugwi ogwovo yvaga pype opytavo. Ojipeji gahoa yvaga pype. Ndohoa'jaa'javi ga ipype.

13 Ymyahū bodes rekoa touros rekoa no, a'ea ikwava'ēhara'ga hypyypyi israelitas'ga ndehe. Ombokai ga novilha. Ikotiamo novilha mbokaipavipyra yhya pyvō ga hypyypyi a'ea israelitas'ga ndehe. Israelitas'ga jikwakupave'ymame ikwava'ēhara'ga hypyypyi ga ndehe tomombo ti Tupana'ga gate'varuhua ga hugwi javo. A'ero israelitas'ga nda'oa tehe reki ga imombyryvukari. Hekoa rypyypya nomombyryvukari israelitas'ga ndeaporogita reki.

14 Koji'i pyryvamo Cristo'ga rekoa reka'vogukara mbatepyryva rekoa reka'voga hohe okwahyro pe ndehe. A'ereki nhande jikogame ga rehe ga omano nhande repyga javo, a'ero ga omombyry nhandereaporogita. A'ereki Tupana'ga ra'uva avuiramava'ea opoko Cristo'ga ga nhikwava'egame Tupana'ga pe omanomo. Nдите'varuhui'i'i Cristo'ga okokatuavo. Pyryheteva'ero ga manoi tahepy ti ji ga javo. Nhande jikogame ga rehe ga omano nhande repyga javo, a'ero ga imombopavi nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhandereaporogita mombyryva nhandepy'a nogatuavo. Nurā nhande nhi'igi Tupana'ga pe. Tokoa'javyme ti ga ite'varuhua rehe javo Cristo'ga manoi nhande repyga. Tupana'ga nhi'iga rupi avuiramave'ga nhi'iga rupi ti ga toko javo ga manoi nhande repyga.

15 Nurāro ḡwaramo Cristo'ga vyvakotyve'ga ndepyi omanomo ga monogovo Tupana'ga nhi'iga rupi ipyahuva'ea rupi. Ndokopavi ga Moisésva'ea rembikwatijara rupi ymyahūva'ea rupi okote'varuhuavo ymyahū. A'ero Cristo'ga manoi ga mbopiro'yavo gande'varuhua hugwi tuhu ti ga okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i jipe ga pe ga mo'emo'eamo: "Aerē po ti ji pe mbopiro'yukari pende'varuhua hugwi nehē. A'ero po ti pe nduri pejiyupa avuirama ji pyri nehē," ei ga onhi'iga ipyahuva'ea rehe.

16-17 Ahe e'i: "Nahanahā po ti ga herekoi nhimbateruaramo nehē ji manorame nehē," ei ahe. Ahe manoe'ymame ga ndogwerekoi ahembatera. Ahe manorame po ti ga tomombe'u katu na'ē ahemanoa – kiroki ga gwepia

ahemanoa. A'ereki ahe manorame jate pyry ga herohoi ahembateruera – kiroki ga pe ahe e'i jipe.

¹⁸ Nurā ymyahū mbatepyryva manoi Tupana'ga nhi'igame Moisésva'ea pe ikwatijaruka. A'ereki ahe ojuka mbatepyryva heka'voga hekoa Tupana'ga nhi'ipo'ruavo. “Kiro po ti Tupana'ga nopiriani onhi'iga nehē,” ei Moisésva'ea. “Kiro po ti ga imombryvi nhande ve mbatepyryva manoro gwaramo,” ei ahe israelitasva'ea pe ymyahū.

¹⁹ Moisésva'ea omombe'u pa katu na'ē israelitasva'ea pe nhaporemō Tupana'ga rembikwatijarukara ymyahūva'ea tokwaha ti ga javo. Imombe'upavirē israelitasva'ea pe Moisésva'ea ipyhygi bezeros rekoa bodes rekoa no. Yhya ahe ipyhygi no. Okoti ahe hekoa yhya pyvō. Ovelhas rava apopyra – kiroki aheremimoḡwagipyra – a'ea ahe ipyhygi. Ahe opyhy nhungwava'javuhuva'ea hissopo. Oapytī ahe nhungwava'javuhuva'ea ovelhas rava apopyra pyvō imondeva ikotimbyra pype. A'ea pyvō ahe hypyppyi ikotimbyra Tupana'ga rembikwatijarukara rehe. Israelitasva'ea rehe ahe hypyppyi no.

²⁰ Kirē Moisésva'ea ei israelitasva'ea pe: “Nahanahā ti peko katu pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Nahā ga opota. Pehepia hekoa. Mbatepyryva manoro gwaramo nhande ei: Tupana'ga nhi'iga nhande ve ko a'itituhēva'ea – kiroki ganhi'iga e'i nahanahā po ti ji pe pokokatui kiga nehē javo. Ndojirojijyi ganhi'iga nhande ve,” ei Moisésva'ea.

²¹ Na jitehe Moisésva'ea hypyppyi hekoa tenda rehe. Tendapypeva'ea no – kiroki a'ea ikwava'ēharava'ea opo'ru oporavykyrame Tupana'ga pe nahā ga mboheteavo – a'ea rehe ahe hypyppyi mbatepyryva rekoa ymyahū.

²² Aerē nane'yimi hekoa ikwava'ēhara'ga hypyppyi mbatera rehe nhaporemō gwerevi tamombyry Tupana'ga pe javo – kiroki mbatera ga opo'ru oporavykyrame Tupana'ga pe. A'ea pyry pa Tupana'ga pe a'ero. Nane'yimi ga ikwava'egi Tupana'ga pe jukapyra rekoa heka'voga israelitas'ga ndepyga kiro po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi a'ero nehē javo ga pe. A'ereki nahā e'i Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe. Ga ikwava'ēge'ymame jukapyra rekoa heka'voge'yama, Tupana'ga nomombori gandekote'varuhua ga hugwi ikwahava'eva.

²³ Mbatepyryva rekoa pyvō Moisésva'ea omombryry Tupana'ga pe vvyakotyva'ea yvagipeva'ea'java'ea tenda tendapypeva'ea reheve. A'ereki Tupana'ga e'i na ahe ve. Pyry pa a'ea Tupana'ga pe a'ero. Hekoa ko vvyakotyva'ea mombryhava. Yvagipeva'ea mombryhava koji'i pyryvamo vvyakotyva'ea mombryhava hohe a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i na.

²⁴ Na tuhē. A'ereki Cristo'ga yvagi pe tuhē oho vvyakotyve'ga ndeaporoḡita mombryrharamo. Pevo ga jipiukari aḡwamo Tupana'ga rovai pyteri pe nhande repyga. Vvyakotyva'ea pype rūi ipojoykahetehava pype rūi ga hoi – kiroki yvagipeva'ea'java'ea ahe oapo yvya koty ymyahū.

²⁵ Ymyahū ano nanani ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga oho ipojoykahetehava pype vvyakotyva'ea pype jukapyra rekoa herogwovo ipype.

Cristo'ga ki a'e te ga omano ojipeji gwekoa tuhē heka'voguka. Nomanoa'jaa'javi ga. Nurā ojipeji gahoa yvaga pype. Ndohoa'jaa'javi ga.

²⁶ Jypya Cristo'ga nomanoi a'ero. Aerē ga nomanoa'jaa'javi. A'ereki ojipeji ga omano. Mbapava koty ga jujukaukari omanomo ojipeji tamombo pa hete ji vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. Nahā haahyro ga pe ojipeji.

²⁷ Vvyakotyve'ga ti tomano ojipeji. Omanorē po ti ga tojipiuka Tupana'ga pe nehē. A'ero po ti ga ei gandeaporoḡitapyryva pe gandeaporoḡitate'varuhua pe nehē no.

²⁸ Vvyakotyve'ga javijitehe Cristo'ga manoi ojipeji. Onhikwava'ē ga oji-jukauka. Nahā ga herekoi he'yjuhuve'ga ndekote'varuhua ojihe omanorame ga ndepyga. Aerē po ti ga rura'javi ojipiukara'java vyva koty nehē. Uhura'javame po ti ga nomanoa'javi ga ndepyga nehē. Nde'ia'javi po ti ga nehē: “Kiro po ti ji manoi imomboā gandekote'varuhua ga hugwi.” A'ea rūi po ti ga ei nehē. Uhura'javame vyva koty po ti ga togweroho ga ojupi yvagi pe ga pokoga nehē – kiroki ga opota hete garura uhu po ti ga nehē javo.

10

Cristo'ga omombo pa hete gandekote'varuhua avuirama

¹ Okorame Moisésva'ea rembikwatijara rupi israelitas'ga okwaha xunhi aerē po ti pyry hete nehē javo. Ga ndokwahapavi reki aerēva'ea pyryva'ea. Ano nanani ga heruri Tupana'ga pe mbatepyryva jukapyra okovo Moisésva'ea remimombe'ua rupi. Jukapyra nomombyryvi tuhē reki gandeaporogita. Nonogatui gapy'a no. ² Po jukapyra omombyry, a'ero po ga ndojukaa'jaa'javi te hamo. Po jukapyra omombyry, a'ero po ga ei hamo: “Nihenonha'javi nhande nhanderekote'varuhua. A'ereki jukapyra nhande mbopiro'y jugwi avuirama,” e po ga hamo.

A'ea rūi reki ga ei. ³ A'ereki ano nanani herurame mbatepyryva jukapyra ga okwahava'java'ja okote'varuhagwera. ⁴ A'ereki touros rekoa reka'voga bodes rekoa reka'voga pavēi nomomborukari aherekote'varuhua ahe hugwi. A'iti a.

⁵ Nurā uhurame vyva koty Cristo'ga ei Tupana'ga pe: “Mbatepyryva jukapyra imbuhuteheva'ea reheve nde nderepotari. Nurā nde japoi jira'oa ji ve ji mongovo vvyakotyva'eramo.

⁶ Nerenhimoheha'javi nde mbatepyryva imbokaipyra rehe imbuhuteheva'ea rehe no

– kiroki a'ea ga ojuka tomombo ti ga nhanderekote'varuhua javo.

⁷ Nurā ji ei nde ve jiruvihavuhuhetea pe: Agwa ji ami.

Ajo ji avo vyva koty tako ti nenhi'iga rupi javo.

Nahā nerembikwatijarukara ji mombe'ui imamanipyra pype livro pype,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe.

⁸ Nahā Cristo'ga ei: “Nderepotari nde jukapyra mbatepyryva mbokaipyra no imbuhuteheva'ea no ojipea imbuhuteheva'ea no – kiroki a'ea ga ojuka tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua javo,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe. “A'ea nhaporemo nde nderepotari enhimoheha'jave'yma hehe.” A'ea Cristo'ga ei imbuhutehe pe ojipea pe no – kiroki a'ea pe Moisésva'ea rembikwatijara e'i pemoondo ti Tupana'ga pe javo.

⁹ Kirē ga ei gwuvihavuhuhete'ga pe: “Agwa ji ami. Ajo ji avo vyva koty tako ti nenhi'iga rupi javo,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe.

A'ea erame ga ei: “Ndatekwava'javi Moisésva'ea rembikwatijara rehe – perope omombe'u mbatepyryva jukapyra. Kiro ji vvyakotyve'ga mongoi Tupana'ga nhi'ipyahua rupi. A'ea Tupana'ga ipotari.” A'ea Cristo'ga ei o'erame Tupana'ga pe tako ti ji nenhi'iga rupi javo.

¹⁰ Okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi Jesus Cristo'ga jijukaukari omanomo imomboā nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Nahā ga nhande mombyryvi avuirama toko ti ga Tupana'gareheva'ero avuirama javo. Ndojijukaukara'jara'javi ga. Ojipeji ga jijukaukari.

¹¹ Ymyahū ikwava'ēhara'ga ami oporavykyavo ikwava'e'ga Tupana'ga pe mbatepyryva jukapyra ikwava'ēva'e'ga. Kotihītihī ga ami ikwava'e'ga imbokaita gwigwia jipi tomombo ti Tupana'ga israelitas'ga ndekote'varuhua

javo. Emo mbatepyryva kwava'eğa nomomborukari tuhē reki gādekote'varuhua ға hugwi.

¹² Cristo'ga ki a'e te ojijukaukarirē ga apygi Tupana'ga pyri gajohukoty rūi okovo huvihavamo. Ga ndojijukaukara'jara'javi. Ojipeji ga jujukaukari onhikwava'eğa tamombo pa hete ti ji vvyakotyve'ğa ndekote'varuhua ға hugwi javo. A'ero gamanopyyagwera jate pyry Tupana'ga pe vvyakotyve'ğa nhaporemō imomborukari okote'varuhua Jesus'ga pe okojirame.

¹³ “Aerē po ti Tupana'ga imombigukari nhiaerō'e'jve'ğa popoakara ға mongovō nhinhi'iga rupi nehē,” ei Jesus'ga oapyga Tupana'ga pyri.

¹⁴ Ojipeji ga jujukaukari Tupana'ga remimō'ēhara'ğa ndeaporoğita mombyrypava avuirama inoğatuavo ғapy'a. Nahā ға ға pokogi imombopava gādekote'varuhua ға hugwi.

¹⁵ A'ea Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhande ve no imombe'urame Tupana'ga nhi'iga javo. E'i na'ē:

¹⁶ “Tupana'ga e'i:

‘Aerē ipyahuva'ea rehe po ti ji nhi'igi israelitas'ğa pe nehē,’ ei Tupana'ga.

‘Nhinhi'iga po ti ji imongi ғapy'a pe.

A'ero po ti ға hendukatupotari nhinhi'iga okovo pota hupi nehē.

Ga'akagi pe po ti ji inoği nhinhi'iga

nahanahā peko katu ti javo ға pe,’ ei Tupana'ga,” e'i Tupana'ga ra'uva.

¹⁷ Aerē i'ei:

“ ‘Nahenonha'javi po ti ji avuirama gādekote'varuhua ғapyryve'yma reheve

ikwahapava'jave'yma nehē,’ ei Tupana'ga,” e'i Tupana'ga ra'uva.

¹⁸ Tupana'ga imombopaheteukari nhanderekote'varuhua ikwahava'jave'yma Jesus'ga manoro ғwaramo. Nurāro ғwaramo ndatekwava'javi mbatepyryva jukaa'java rehe. Ndatekwava'javi Jesus'ga manoa'java rehe no. A'ereki ojipeji omanomo ga omombo pa nhanderekote'varuhua nhande hugwi.

Xanhi'ī ti Tupana'ga pe nhanenhimomiranama

¹⁹ Oreirū, oro'e ore. Pyry hete Tupana'ga pe nhande nhi'igi ga pe kiro Jesus'ga gwekoa reka'vogukaro ғwaramo omanomo nhande repyga.

²⁰ Ymyahū ikwava'ēhara'ğa nduvihavuhu'ğa tehe ga kwavi ogwovo hovapiahava cortina aherovai ogwovo ipojykahetehava pype. Pea Tupana'ga opojyka hete ojive. Ikwava'ēhara'ğa nduvihavuhu'ğa tehe oho ipypē taho ti Tupana'ga rovai pyteri pe nhinhi'iga ga pe javo. Tegwete ojipe'ğa hohava hovapiahava aherovai Tupana'ga pyri. Nurā ға nonhi'igi Tupana'ga pe pevo.

Nhande ki a'e te xanhi'ī Tupana'ga pe kiro Jesus'ga manoro ғwaramo nhande repyga okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. Avuirama Jesus'ga oko. Nurā avuirama po ti nhande nhi'igi Tupana'ga pe nehē.

²¹ Jesus'ga ko ikwava'ēhara'ğa nduvihavuhu'ğa Tupana'ga pe. Ga ko nhanderuvihavuhete'ga no Tupana'gareheve'ğa ndepiakatuavo nhande repiakatuavo nhande mongomongovo onhi'iga rupi. ²² Nurā ti xanhi'ī Tupana'ga pe ga mboheteavo. Tiandereaporoğita katu ti xako ti Tupana'ga reaporoğita rehe jate nhanenhi'igame ға pe. Xajiko hete tuhē ti ға rehe tianerendu ti ға javo.

Ymyahū ikwava'ēhara'ğa gwypygyypy mbatepyryva jukapyra rekoa ға ndehe timombyry ға javo. Ikwava'ēhara'ğa ға hei yhya pyvō no timombyry ға javo.

Na jitehe ojijukaukaro ғwaramo gwekoa reka'voguka Cristo'ga imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi imombyryva nhandereaporoğita inoğatuavo nhandepy'a. Nurā nhande piro'yro

avuirama nhanderekote'varuhua hugwi. Nahã ti nhandekokatuavo xanhi'i Tupana'ga pe.

²³ Xanhimombe'upigyme ti ojohupe. Xa'e ti: Okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi Jesus'ga omano nhanderepyga imomboha nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhande mongovo Tupana'ga pyri. A'ero po ti nhande ruvi ga pyri avuirama nhanenhi'iga ga pe a'ero nehê. A'ea ti xa'e ojohupe nhandejikohetepige'yma ga rehe. A'ereki Tupana'ga nopiriani onhi'iga. Ga e'i: "Aerê po ti ji pe mbopiro'yukari pendekote'varuhua hugwi. A'ero po ti pe nduri pejijupa avuirama ji pyri nehê," ei ga.

²⁴ Tiandereaporogita katu ti nhandejogwehe. Xa'e ti ojohupe: Xanhoarõ hete ti nhandejopokokatuavo.

²⁵ Xanhimono'onon'ombigyme ti. Xanhimono'o ti Tupana'ga nhi'iga renduva. Jara'ga nonhimono'o'gajavi Tupana'ga nhi'iga renduve yma. Ga ja rui ti xako. Nambegwei po ti Jesus'ga nhandepojykaharete'ga rura'javi nehê ta'e ti ji ga pe gandeaporogita rehe javo. Nurã koji'i ti xanhombohoryory jipi Tupana'ga pyryva mombe'gwovo ojohupe nhandejikoheteavo ga rehe.

²⁶ Tikwaha nhande a'itituhêva'ea Cristo'ga mombe'ua nhanderekote'varuhua mombohara'ga mombe'ua. Ikwahavirê po nhande ndiakote'varuhuahai hamo. Po nhande xako te'varuhu aha jipi, a'ero nimombohavi nhanderekote'varuhua pe. A'ereki ahã nhande ve ojipe'ga nhanderekote'varuhua mombohara'ga jijukaukahara'ga. ²⁷ Ahaname nhanderekote'varuhua mombohavamano nhande kyhyji avuirama javo: Aerê po ti Tupana'ga ei nhande ve nehê: "Pendeaporogita ko pehoagwama tata pype." A'ea po ti ga ei onhimonha'ngavo nhande rehe nehê. Hahy hete po ti nhande ve tata pype avuirama a'ero nehê. Nahã po ti ga oarõe'yve'ga moka'nhymbavi nehê.

²⁸ Ymyahũ israelita'ga reko'e'ymame Moisésva'ea rembikwatijara rupi ite'varuhu ga pe. A'ereki Moisésva'ea rembikwatijara rehe ga ndokoi. Garekote'varuhua kwahavame ga ei: "Ndokoi ga aherembikwatijara rupi. Oko te'varuhu ga a'ero. Ore ga repiagi." Po doisve'ga ei a'ea, po trêsvê'ga ei, a'ero ganduvihava'ga ga jukai. Ndoporogwetygi ga ga ymyahũ.

²⁹ Agwamo po ti ite'varuhuhetero ojipe'ga pe kaitu nehê ga erame: "Nda-jikogi ji Cristo'ga rehe. Ndakoi po ti ji ganhi'iga rupi nehê. Ga ko Tupana'ga ra'ya'ga rui." Po ga ei a'ea, a'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehê. A'ereki ga ombotegwete Tupana'ga ra'ya'ga.

Omano Cristo'ga heka'voguka gwekoa okovo Tupana'ga nhi'ipyahua rupi imomboha vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi. Nahã ga ga mombryvi tonhi'i ti ga Tupana'ga pe javo. Po akoja'ga ite'varuhuve'ga pyryvamo Cristo'ga manoro gwaramo ga pe. Po ga aerê e'i: "Ndikwahyi reki ji rehe gamanoa. Omano tehe reki ga," e po ga. Po ga ei a'ea, a'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehê.

Tupana'ga ra'ua okwahavuka Cristo'ga pyryva ga pe ga pokoga novia. Emo ojikopotare'ymame Cristo'ga rehe ga Tupana'ga ra'ua mbotegwetei. A'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehê.

³⁰ Tikwaha hete nhande Tupana'ga. Gaha e'i:

"Jihi po ti ajipy ga ndehe nehê.

Ga ndekote'varuhurame po ti ji ikwepygi gandekote'varuhua nehê ikwahavuka hahyva'ea ga pe nehê," ei ga.

Onhi'iga'javame ga ei:

"Jihi po ti amondo hahyva'ea jijiheve'ga pe nehê ga ndekote'varuhurame," ei Tupana'ga nhandepojykaharete'ga.

Na tuhê po ti nhande ve nhande rekote'varuhurame nehê. ³¹ Tupana'ga ko avuiramave'ga. Ga imondorame hahyva'ea nhande ve ite'varuhuhetero nhande ve a'ero.

³² Pekwahava'ja ti ymya'iva'ea. Ymya'i Tupana'ga okwahavuka Cristo'ga pe me. Ga ga kwahavukarirê pe me pejiko pe ga rehe. A'ea rupi penhimomirana pe ojipe'ga imondorame hahyheteva'ea pe me. Ndapejikopigi pe ga rehe penhimboitavo hahyrame pe me. ³³ Cristo'ga arôe'yve'ga pe mbotegwetei he'yive'ga ndovaki pe nderekomemuamo imondovo hahyva'ea pe me pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Aerê ojipe'ga pe ga te'varuhuro imondovo hahyva'ea ga pe. Hahyrame ga pe pe jikoty'ari ga pavêi ga pokoga. A'ero hahyramo pe me no.

³⁴ Peporogwety pe cadeiapypeve'ga no. Tupana'ga arôe'yve'ga ga mongi ipype. A'ereki Tupana'ga arôe'yve'ga ndopotari ga jikogame Tupana'ga rehe. Ojipe'ga ipyhygaharame ojive pembatera pe hugwi pe napendoryndorypigi reki. A'ea rupi pe ei: "Orogwereco ore pyryva'ea yvagi pe. Koji'i pyry yvagipeva'ea yvyakotyva'ea hohe. Yvagipeva'ea niymyani. Ndopavi," pe'e pe ikwahava.

³⁵ Nurâ ti tapejikopigi Tupana'ga rehe. Pe jikohetero gwaramo po ti Tupana'ga imbuhuri ikwepykava pyryva'ea pe me nehê. ³⁶ Penhimomirana ti a'ero ga nhi'tpo'ruavo Tupana'ga nopiriani gwembi'eagwera javo. A'ero jate ti ga imombyryvi pe me pe nderogwovo pe mongovo avuirama yvagi pe ojipyri nehê. ³⁷ A'ereki Tupana'ga rembikwatjarukara e'i:

"Aere'i po ti ga ruri nehê

- kiroki ga pe ga e'i ga po ti uhu nehê javo.

Nambegwei po ti ga ruri nehê, ei Tupana'ga," e'i ikwatjaripyra.

³⁸ "Nane'yimi po ti nhiremimombyryve'ga jikogi ji rehe okovo jipi,' ei Tupana'ga.

'A'ero po ti ga ndekoi ji pyri avuirama nehê.

Po gambyteri-peve'ga ndojikoga'javi ji rehe ojipe'avo ji hugwi ojipe'ga pojihuva gwaramo,

a'ero po ti ji ndajiroryvi ga ndehe nehê, ei Tupana'ga," e'i ikwatjaripyra.

³⁹ Kiroki ga ojipe'ga pojihu ojipe'avo Tupana'ga hugwi ojikoge'yma ga rehe - gahâ po ti oho hahyva'ea ruvihava pype opytavo avuirama oka'nhymbava nehê.

Nhande ki a'e te, ga ja rui nhande xako. Ojipe'ga ja nhande xako. Ojiko-hetero gwaramo Tupana'ga rehe po ti ga ndekoi avuirama ga pyri nehê. Ga ja tuhê nhande reko'i nhandejikoga ga rehe.

11

Ymyahûva'ea ojiko hete Tupana'ga rehe

¹ Nhandejikoga gwaramo Tupana'ga rehe nhande ei: Nahanahâ po ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve nehê. Ndihepiapavi ve Tupana'ga remimombyryva nhande ve. Emo Tupana'ga nopiriani gwembi'eagwera. Nurâ po ti nhande hepiapavi garemimombyryva nehê, xa'e nhande ikwaha-heteavo. Ndirojijyi nhande nhanenhi'iga heroviaheteavo.

² Israelitas'ga nemboypya nhaneremboypya jikoga gwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ei ahe mombe'gwovo hako: "Pyry hete ga ojikoga ji rehe," ei ga hako.

³ Nhandejikogame Cristo'ga rehe nhande ei ikwahava: Ymyahû Tupana'ga oapo vya yvaga reheve javo jupe hako. A'ero vya ojihu yvaga pavêi hako. Mbatera rui ga oapo yvagamo vyvaramo no. A'ereki ganhi'iga rupi te oko. A'ero jate jipiukari nhande ve, xa'e nhande.

⁴ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Abelva'ea heruri imbuhuteheva'ea Tupana'ga pe hako. Nurā Abelva'ea remimbuhuteheva'ea koji'i pyry Caimva'ea remimbuhuteheva'ea hohe Tupana'ga pe. Abelva'ea jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ei: "Pyry hete Abel'ga imbuhua ji ve," ei ga.

Abelva'ea jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Abelva'ea mombe'ua ikwahavukari aġwamo vehevi nhande ve ahe ja ti pejiko Tupana'ga rehe javo. Nahā Abelva'ea mombe'ua ikwahavukari nhande ve ahe manoheterē. Nurā nhande ei: Pyry nhande jikogi Tupana'ga rehe Abelva'ea ja.

⁵ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Enoque'ga nomanoi. A'ereki Tupana'ga gwerojiupiripe ga rerogwovo yvagi pe ga momanoukare'yma. Nurā vvyakotyve'ga ndohepiaga'javi ga rekaramē. Ohoa renonde Enoque'ga Tupana'ga mbohoryvi ojikoga ġwaramo ga rehe. Tupana'ga rembikwati-jarukara e'i a'ea rehe.

⁶ Kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe - ga rehe Tupana'ga ndohoryva'javi. Kiroki ga onhi'i pota Tupana'ga pe tomomyry ti ga ji ve javo - gaha ti togwerovia hete, Tupana'ga okoji okovo jiruvihavuhuhetero javo. Ojipeva'ea po ti ga togwerovia javo: "A'itituhēva'ea rehe Tupana'ga nhi'igi ahe mbojikoga ojihe. Kiroki ġa okwaha pota hete Tupana'ga - ġa pe Tupana'ga imomyryvi." A'ea ti ga te'i ojikheteavo Tupana'ga rehe - kiroki ga onhi'i pota Tupana'ga pe tomomyry ti ga ji ve javo.

⁷ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Noéva'ea Tupana'ga rendukatui Tupana'ga omomoranduvame. Tupana'ga ei ahe ve: "Nahanahā po ti ite'varuhuro pe me yvya koty nehē. Okyrahivuhu po ti pe me nehē. Pe ndapehepiagi ve nava'ea," ei Tupana'ga Noéva'ea pe.

Henduvame Noéva'ea heroviahetei Tupana'ga nhi'iga. Nurā ahe japoia yhara ruvihavuhua. "Tonhinhamba ti nhirembirekohēa, jira'yra'ga, nhikunhamembyra'ga ipype ji pavēi xamanoyme ti yhya pype javo," ei ahe.

He'yjuhuva'ea vvyakotyva'ea ndojikogi Tupana'ga rehe heroviare'yma ganhi'iga. Noéva'ea ki a'e te ojiko hete Tupana'ga rehe. Nurā Tupana'ga ei Noéva'ea pe: "Ndepyry hete nde ejikoga ji rehe," ei ga. Nahā Noéva'ea imboukwahavukari vvyakotyva'ea rekote'varuhua reki.

⁸ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Abraāova'ea Tupana'ga rendukatui ga erame: "Ejijyi ti egwrya hugwi. Eheja ti eje'yja'ga. Hahiheve'ga gwryi pe ti eho," ei Tupana'ga Abraāova'ea pe.

Ga renduvame Abraāova'ea hoi a'ero okovo ganhi'iga rupi ogwovo ogwrya hugwi mome tuvi gagwrya javo ikwahave'yma. Ahe vahemame hajiheva'ea gwryi pe Tupana'ga ei hepiuka ahe ve: "Avove'ga gwrya ti ji imondoi nde ve nehē," ei Tupana'ga Abraāova'ea pe.

⁹ Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe, pevo Abraāova'ea herojijijijyi tendas gwuhava imohimohina pevova'ea gwryi pe. A'ereki Tupana'ga e'i: "Avove'ga gwrya ti ji imondoi nde ve nehē," ei Tupana'ga ahe ve.

Pevova'ea gwryi pe ahe herojijijijyi tendas imohimohina hajiheva'ero. A'ereki ahe ndogwerekoi ve ogwrya pevo. Na jitehe pevova'ea gwryi pe jitehe aherakypewoharava'ea herojijijijyi tendas imohimohina Isaqueva'ea Jacóva'ea pavēi nhaneramonhava'ea. A'ereki Abraāova'ea ra'yrava'ea pe Isaqueva'ea pe Tupana'ga ei no: "Avove'ga gwrya ti ji imondoi nde ve nehē," ei Tupana'ga Isaqueva'ea pe. Aerē a'ea jitehe ga e'i Isaqueva'ea ra'yrava'ea pe Jacóva'ea pe.

¹⁰ Ojiko Abraāova'ea Tupana'ga rehe herojijijijyita. A'ereki ahe e'i ovytyeri pe: "Tupana'ga ojapyaka na'ē cidade rehe nahanahā ti ji japokatui nehē javo. Ndopavi po ti Tupana'ga rembiapoa cidade yvagi pe nehē." A'ea ahe ei ogwovo pota pevo tapyta ti ji ipype yvagipeva'ea pype nehē javo.

11-12 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Sarava'ea tuhê ahe ra'yramo. Ahe ra'yramo okoa'jave'ymame yvyvo oxava'ero gwaramo. Ymya Abraãova'ea ndata'ya'javi oxava'ehetero gwaramo Sarava'ea rembirekova'ea. A'ea rupi vehevi ahe ra'yramo Sarava'ea pe. A'ereki Tupana'ga Sarava'ea mb-ota'yruka Abraãova'ea pe. A'ereki ahe ojiko hete ga rehe ga rorevia ga erame ahe ve: "Aerê po ti nde eja'ya'ga mbo'ari nehê," ei ga ahe ve.

Sarava'ea gwa'yrava'ea mbo'ari a'ero Abraãova'ea ra'yrava'ea. Aerê he'yjuhu Abraãova'ea rakykwepohara'ga. Jaytata'ia he'yjuhu yvagi pe. Na jitehe aherakykwepohara'ga he'yjuhu jaytata'ia ja. He'yjuhu y'ytiga hay'iuhuva'ea ypihua ruvihavuhua rembeyvyriva'ea. Nhande nimo'embavi reki y'ytiga hay'iuhuva'ea maramomi he'yjuhua javo. A'ereki he'yjuhu hete. Na jitehe nhande nimo'embavi Abraãova'ea rakykwepohara'ga. A'ereki ga he'yjuhu hete y'ytiga ja hay'iuhuva'ea ja.

13 Ymyahũ ojikoga Tupana'ga rehe ahe omanomba: Sarava'ea, Abraãova'ea, Isaqueva'ea, Jacóva'ea. Ndopyhygi ve ahe yvya - kiroki a'ea pe Tupana'ga ei ahe ve avove'ga gwyrá ti ji imondoí nde ve nehê javo. Opapavipe ahe. Tupana'ga eagwera ahe ve ndohoi ve japiavo. Ahe e'i pa reki: "Aerê po ti ga imbuhuri tuhê nhande ve nehê. A'ereki ga e'i nhande ve nahanahã po ti ji pe pokokatui nehê javo. Nahã ga ega'eí nhande ve," ei ahe. A'ea ahe epavi ga reroviaheteavo omanombavame ojikoheteavo ga rehe gworygworyvamo ganhi'iga rehe ojive. Ojipeva'ea pe ahe ei javo: "Gagwyrípevé'ga ja rúi ko nhande. Avova'ea rúi ko nhande," ei ahe. "A'ereki vvyakotyva'ea ko nhandegwyrá rúi," ei ahe.

14 Kiroki ga e'i a'ea - ga okwahavuka ojeaporogita. A'ero ganenduhara'ga ei: "Hajiheva'ea ga opota hete ojive a'ero yvya," ei ga.

15 Po Abraãova'ea aherakykwepoharava'ea pavêi ojivy pota ogwyrueri pe, a'ero po ahe ojivryipe ogwovo ogwyrueri pe gwe'yjava'ea pyri.

16 Ndojivypotari ahe reki. A'ereki ahe e'i: "Koji'i nhande tipota hajiheva'ea - kiroki a'ea koji'i pyri hete nhandegwyruera hohe avova'ea hohe no. Yvagipeva'ea nhande tipota," e'i pa ahe.

Nurã Tupana'ga poyjahetero ahe rehe javo: "Ji ko ganduvihavuhuhetero ganemimbohete Haramo." A'ea Tupana'ga ei gworyvamo ahe rehe imboavujkwepava cidade ahe ve yvagi pe.

17 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Abraãova'ea Isaqueva'ea jukai gwerevi. A'ereki Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe: "Ejuka ti eja'ya'ga Isaque'ga ga kwava'ega ji ve ikwava'ehava rehe." A'ea Tupana'ga ei Abraãova'ea pe. A'ereki ga e'i oyvyteri pe tahepia ji Abraãova'ga remiarohetea ji rehe javo.

Ymya'í Tupana'ga e'i jipe Abraãova'ea pe: "Aerê po ti ji imombyryvi nde ve nehê. He'yjuhu po ti nderakykwepohara'ga nehê," ei Tupana'ga ahe ve.

Ojipeji ahera'yrava'ea! A'ea vehevi ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Abraãova'ea Isaqueva'ea jukai gwerevi.

18 Ojipea pe Tupana'ga e'i jipe Abraãova'ea pe: "Isaque'ga rakykwepohara'ga jate po ti oko nderakykwepoharamo nehê," ei Tupana'ga ahe ve.

19 A'ea Abraãova'ea ikwahava'javi javo: "Tupana'ga pe nonhimimiva'ea. A'ereki ga ipopoaka. Nurã po ti ga Isaque'ga mbogwerava'javi nehê ga manorê. He'yjuhu po ti jirakykwepohara'ga a'ero nehê," ei Abraãova'ea.

Na tuhenha'ja reki. A'ereki Tupana'ga ndojukaukari reki ahe ve. A'ero Abraãova'ea ei: "Kiro po ti Isaque'ga ruva'javi ji pyri nehê!" A'ea ahe ei ahe rero gwongo gwonga pe. Nurã nhande ei: Isaqueva'ea mombe'ua ko okwera'jave'ga mombe'ua ja.

20 Aerê ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Isaqueva'ea imombyryvi gwa'yrava'ea pe memei Jacóva'ea pe Esaúva'ea pe no o'erame: "Nahanahã ti Tupana'ga tomombyry pe me nehê." A'ea Isaqueva'ea ei gwa'yrava'ea pe.

21 Aerē ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Jacóva'ea imombryryvi Joséva'ea ra'yrava'ea pe memei ġwymymínova'ea pe o'eraime: “Nahanahā ti Tupana'ga tomombryry pe me nehē.” A'ea Jacóva'ea ei Joséva'ea ra'yrava'ea pe omanoa renonde. Nanime ahe Tupana'ga mbohetei ndepyry hete nde javo ojikoga ve yvra rehe onhova'apyna.

22 Aerē ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Joséva'ea ei omanoa renonde: “Ji manorē po ti pe hoi avo hugwi Egitopeve'ġa gwyrā hugwi upa nehē. A'ea rupi ti peroho nhikagagwera pejupi.” A'ea Joséva'ea ei oje'yjava'ea pe Israelva'ea rakykwepoharava'ea pe.

23 Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea yembora Moisésva'ea mimi ahepo'ria pavēi ahe arirē. A'ereki Faraóva'ea Egitopeva'ea ruvihavava'ea e'i ojipyri'va'ea pe: “Pejuka ti israelitas'ġa nda'yra'ġa akwaimbae'ġa ġa arame,” ei Faraóva'ea.

Moisésva'ea re'yjava'ea ko Israelva'ea rakykwepoharamo israelitasramo. Ahe ndokyhyji reki Faraóva'ea hugwi Moisésva'ea yembora ahepo'ria pavēi gwa'yrava'ea mima. A'ereki ahe e'i: “Ikatu hete nhandera'yra'ġa Moisés'ġa.” A'ea ahe ei gwa'yrava'ea mima trēs jahya mondovo.

24 Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea ei oyvuakarame: “Te'ia'javyme ti ġa ji ve: ‘Nde ko Faraó'ga ra'yrahēa ra'yra Egitopevehēa ra'yra.’ A'ea ti ġa te'ia'javyme ji ve,” ei Moisésva'ea. 25 “Te'i ti ġa ji ve kiro: ‘Nde ko israelitas'ġa nda'yra Tupana'ga remimo'ēhara'ġa nda'yra.’ A'ea ti ġa te'i,” ei Moisésva'ea.

“Egitopeve'ġa imondoi hahyva'ea israelitas'ġa pe jipi. A'ero po ti ji israelitas'ġa pokogi nehē. Hahy po ti ji ve a'ero nehē no. Hahyva'ea ko koji'i pyry ji ve kiro Faraó'ga mbatera rerekoa hohe avuiramarūiva'ea hohe,” ei Moisésva'ea. “Po Egitopeve'ġa pyri ji pytai jigwojigwovo torvyi pe herekovo ikatuva'ea jijive, a'ero mara'ngu po ti jipohia Tupana'ga hugwi jirekote'varuhavovo nehē? Ndakote'varuhupotari ji,” ei Moisésva'ea.

26 “Tupana'ga e'i: ‘Aerē ti ji imombryryhetei israelitas'ġa pe ġanduvihavuhete'ga mondovo ġa pyri nehē ġa pokoguka.’ A'ea Tupana'ga ei,” ei Moisésva'ea. “A'ea ji heroviahetei garura pota ga ti omombryry ji ve nehē javo,” ei Moisésva'ea. “Hahy po ti ji ve nehē ji ruvame jire'yja'ġa pyri ga mbuhua,” ei ahe. “Hahyva'ea ko koji'i pyry reki ji ve Egitopeve'ġa mbaterateuhua rerekoa hohe,” ei Moisésva'ea.

27 Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea hejari Egitopeve'ġa gwyrā ogwovo. Ndokyhyji ahe Faraóva'ea hugwi Egitopeva'ea ruvihavuhuva'ea hugwi ahe nhimonha'ngaheterame. Onhimomirana Moisésva'ea opohire'yma Tupana'ga hugwi ogwovo. A'ereki ahe ojiko hete Tupana'ga rehe ndaha'oive'ga rehe ga kwahaheteavo. Ahe ga kwahahetero ġwaramo Tupana'ga ahe monhimomiranami.

28 Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea japo'i torvyā Páscoa ti'u ti a'ea rupi javo. Ahe hypypyjukari ovelha ra'yrypya rekoa israelitasva'ea pe porta rembeyvra rehe. Israelitasva'ea pe ahe ei: “Aerē po ti Tupana'ga kwavi Egitopeve'ġa nda'yrypyve'ġa jukauka ojipyri'va'ea pe yvagipeve'ġa pe nehē. Po ti ga hepiagi jukapyra rekoa penonga rehe nehē, a'ero po ti ga ndojukaukari penda'yrypyve'ġa nehē,” ei Moisésva'ea. Nahā Moisésva'ea israelitasva'ea mbo'e'i ojikoga Tupana'ga rehe okovo Tupana'ga nhi'ġa rupi.

29 Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe israelitasva'ea hokatupavi ypiahua rahava mar Vermelho rahava. Opyvo ahe hokatui aherovā vyva pikaġa ġwaramo. A'ereki Tupana'ga omboja'o yhya ahe ve. Egitopeva'ea

reki ohopotarame otypyvy ypy pe he'yjuhuva'ea. A'ereki Tupana'ga omonhovatīa'ja yhya ahe rehe.

³⁰ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe israelitasva'ea hoahoi cidade atimatimana Jericó atimatimana ogwyrarūiva'ea. Sete dias israelitasva'ea hoi nhatimatimana. Nurā cidade rokairungava Jericó rokairungava i'ari ahe ve ahe jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe.

³¹ Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe kunhangwerava'ea Raabeva'ea akwaimbae'ġa upaharava'ea nomanoi Jericó pe hokairungava arame. A'ereki ahe onhinondeepiaharava'ea mboapygi israelitasva'ea mboapygi ahe rurame ojipyri torohepia nhimi ndegwyrā javo. Raabeva'ea ahe mimi ġwonga pe a'ero Jericópeva'ea hugwi tomanoyme ti ġa javo. Nurā Tupana'ga nomoka'nhymi Raabeva'ea momanoukare'yma. Hokairungava arame he'yjuhuva'ea Jericópeva'ea manoi ojikoge'ŷva'ea Tupana'ga rehe.

³² Jarava'ea po ti ji namombe'upavi nehē. A'ereki ahe he'yjuhu ymyahūva'ea - kiroki ahe ojiko hete Tupana'ga rehe. Nurā po ti ji namombe'ui Gideāova'ea, Baraqueva'ea, Sansāova'ea, Jeftéva'ea, Daviva'ea, Samuelva'ea, Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea no. Nomombe'upavi po ti ji Tupana'gareheva'ea ahe re'yjuhuro ġwaramo.

³³ Ymyahū ahe jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ahe pokogi. Nurā jarava'ea huvihavava'ea gwyrīpeva'ea monhambavi ahe apitipitiavo.

Jarava'ea rekokatui ojipeva'ea pokokatuavo ahe mongomongovo Tupana'ga nhi'ġa rupi.

Jarava'ea pe Tupana'ga ei amomybyr po ti ji pe me nehē javo. A'ereki ahe ojiko ga rehe. Tupana'ga nopiriani onhi'ġa.

Jarava'ea pokoga Tupana'ga imbojurutyvi ja'ġwara'java'ea leōes to'uyme ti jireheve'ġa javo.

³⁴ Jarava'ea pokoga Tupana'ga imombigukari tatauhua popoakara. Nomanoi ahe ipype a'ero ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe.

Jarava'ea ojiheva'ea Tupana'ga ndojukaukari ojipeva'ea pe ahe ahe jukapotarame haimbejovaiva'ea pyvō itakyhea'javuhuva'ea pyvō.

Jarava'ea popoakare'ymame Tupana'ga ahe mbopopoakari. A'ereki ahe ojiko ga rehe.

Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe jarava'ea ndokyhyji otavuka ogwyrīpeva'earūiva'ea pe soldadosva'ea pe ahe monhana he'yjuhuva'ea monhana.

³⁵ Kunhangwerava'ea jikogi Tupana'ga rehe ġwa'yrava'ea manorame. Nurā Tupana'ga ahera'yrava'ea mbogwerava'javi ahe mondoa'java ahe'yembora pe.

Nahā ymyahū Tupana'gareheva'ea rekopavi ojikheteavo Tupana'ga rehe ġwe'yjuhuro hako. Emo ymyahū jarava'ea pe hahy hete reki ahe jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe hako. He'yjuhu ahe no.

Jarava'ea pe Tupana'ga arōe'ŷva'ea imondoi hahyva'ea ahera'oa moatāhava pyvō ika'mbika'mbiga ahekaġa pepohi ti Tupana'ga hugwi javo. "Pe pohirame Tupana'ga hugwi po ti ore ndopojukai nehē," ei Tupana'ga arōe'ŷva'ea Tupana'gareheva'ea pe.

A'ero Tupana'gareheva'ea ei reki: "Ndropohiri tuhē po ti ore Tupana'ga hugwi nehē. Pe ore jukarē po ti Tupana'ga ore mbogwerava'javi ore rerogwovo yvagi pe nehē ore mongovo avuirama ojipyri nehē," ei ahe. "Koji'i pyry hete ore ve orehoa yvagi pe Tupana'ga pyri oreruva hohe yvya koty." A'ea ahe ei ophire'yma Tupana'ga hugwi omanomo.

³⁶ Jarava'ea pe hahyhetero no ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe. Okote'varuhuva'ea ahe rerekomemui ahe mbotegweteavo ahe mondohon-dohoga ipira apopyra pyvõ ahe kwaekwa itanhuramuhûa pyvõ no ahe momba caidea pype no.

³⁷ Tupana'gareheva'ea jukavo okote'varuhuva'ea imombomombori ita ahe rehe.

Yvakytihavuhua pyvõ serrote pyvõ okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea rovaja'rogi ahe jukavo.

Toko te'varuhu ti Tupana'gareheve'ga javo okote'varuhuva'ea ahe mbo'epotari ite'varuhua rehe.

Haimbejovaiva'ea pyvõ itakyhea'javuhuva'ea pyvõ okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea jukai.

Tupana'gareheva'ea ndukatujuhu herojijijijiyita ojipejipea pe. A'ereki okote'varuhuva'ea omondondo ahe ojihugwi. Mbiara pira ko Tupana'gareheva'ea piramo ovelhas pira. Bodes pira ahepiramo no. Ndogwerekoi tuhê ahe mbatera. Ite'varuhu hete okote'varuhuva'ea ahe ve imondondovo hahyheteva'ea ahe ve.

³⁸ Nahã okote'varuhuva'ea rekote'varuhui ahe ve pe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe javo ahe ve. Po nduvi okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea pyri hamo gareheva'ea pyryhetero gwaramo. Okote'varuhuva'ea ote'varuhuro gwaramo ahe ve Tupana'gareheva'ea herojijijiyi ogwoogwovo ongae'yi me vytyruhu pe no. Nduvi ahe onga pe. Ita kwaruhua pype ahe ruvi yvya kwaruhua pype no nhaneronga javo jupe.

³⁹ Ahe mombe'gwovo Tupana'ga ei: "Pyry hete jireheve'ga nhaporemo ojikheteavo gwaramo ji rehe ojipe'ga te'varuhurame ga pe," ei Tupana'ga.

Ymyahũ ahe manoe'ymame Tupana'ga ei ahe ve: "Aerê po ti ji imombyryvi pe me pepokohara'ga mondovo pe pyri nehê." A'ea Tupana'ga ekatui ahe ve ojiheva'ea pe ymyahũ hako.

Ahe manorame Tupana'ga nomombyrypavi ve ahe ve. A'ereki ga nomon-doi ve ahepokohara'ga Cristo'ga yvya koty. A'ero Cristo'ga nomanoi ve ahe ve. Nomombori ve ga aherekote'varuhua. Ndogwerohoi ve ga ahe Tupana'ga pyri. Na tuhê Tupana'ga nomombyrypavi ve ymyahũva'ea pe ahe manorame. ⁴⁰ A'ereki ga gwerohouka pota ymyahũva'ea ojipyri nhande rerohoukarama jate ojipyri. Nahã koji'i pyryvamo nhande ve. Tupana'ga po ti omombyry hete ymyahũva'ea nhande mombyryheterame yvagi pe nehê.

12

Tupana'ga onhi'igahy nhande ve toko katu ti ga javo

¹ Xako pa ti ahe ja Tupana'ga nhi'iga rupi nhanenhimomiranama ikwahava'java ahereaporogita. A'ereki ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe he'yjuhuvava'ea ymyahũva'ea okwahavuka nhande ve nahanahã ore orojiko Tupana'ga rehe javo. Nurã nhandekovo Tupana'ga nhi'iga rupi xapohi pa ti ojipeva'ea hugwi - kiroki a'ea nianemongoukari Tupana'ga nhi'iga rupi. Xajipokwaha nhande nhanderekote'varuhua rehe nhandepohipotare'ymame jugwi. A'ero nhanderekote'varuhuro gwaramo nhande ndiakokatui ganhi'iga rupi. Nurã xapohi hete tuhê ti nhanderekote'varuhua hugwi. Xanhimomirana ti a'ero javo: Ganhi'iga rupi ti xako ga ero gwaramo.

² Xajapyaka katu ti Jesus'ga rehe. Gaha nhande mbojiko Tupana'ga rehe ikwehe. Nane'ymi ga nhande pokogi pejiko hete ti avuirama Tupana'ga rehe javo. Aerê po ti ga rura'javi nhandererohoharamo nhande rero gwovo ojupi Tupana'ga pyri nehê.

Ymyahũve'ga ojuka ojipe'ga yva rehe ga mbotegweteavo peko te'varuhu pe javo. Ombotegwetea Jesus'ga ikwahavi a'ero yvyakotyve'ga omondorame

yva rehe. Nonhimboahivi ga reki ġa pe. Ga nhimomiranami yva rehe onhimondouka ġa pe javo: “Na hahyro ji ve yva rehe,” ei Jesus'ga. “Ako pota hete ji Tupana'ga nhi'ġa rupi nhimanomo vvyakotyve'ga ndepyyga imomboā gādekote'varuhua ġa hugwi nehē. Aerē po ti ji roryhetei nehē,” ei ga.

Jesus'ga manorē Tupana'ga ġa mbogwerava'javi. Kirogwe Jesus'ga apygi nhandervihavuhuhete'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi yvagi pe. Huvihavuhetero ga hoi Tupana'ga javijitehe.

³ Pemondo ti pejeaporogita ga rehe imohina ga onhimomirana okote'varuhuve'ga te'varuhua pe javo. Po ti pe imondoi pejeaporogita ga rehe, a'ero po ti pe napene'oi penhimomiranama nehē. A'ero po ti pe ei nehē koji'i xajiko hete ti Tupana'ga rehe javo. ⁴ Ojuka ġa Jesus'ga okote'varuhuro ġwaramo. Ga nde'i ve pe me pe juka pota: “Tijuka ti ġa.” A'ea rūi ġa e'i pe me pe imombipotarame gādekote'varuhua.

⁵ Pemoka'nhy po pe Tupana'ga nhi'ġa. Tonhimomirana ġa javo ga nhi'ġi pe me. Pe me ga ei jira'yra'ġa. A'ea ga okwatijaruka ahe ve hako imombe'gwovo. A'ero aherembikwatijara i'ei:

“Jira'yramo ti eko hete Tupana'ga nhi'ġa rehe
ga embo'erame onhi'ġahyavo nde ve toko katu ti ga javo.

Tanere'ouhūi ti enhiroyrōe'yma

ga ikwahavukarame nderekote'varuhua nde ve.

⁶ A'ereki Tupana'ga ombo'e ġwemiarōheteve'ġa onhi'ġahyavo ġa pe
toko katu ti ġa javo.

Ga omondo hahyva'ea ġa pe nhaporemo

jira'yra'ġa javo ġa pe.”

A'ea ikwatijara i'ei pe monhimomiranama.

⁷ Penhimomirana ti hendukatuavo Tupana'ga nhi'ġa ga pe mbo'erame onhi'ġahyavo pe me. A'ereki ga pe ndereko katu nhandervamo. Na tuhē. Nhandera'yra'ġa pe nhaporemo nhande xanhi'ġahy jipi gānduvamo toko katu ti ġa javo. ⁸ Po Tupana'ga nonhi'ġahyi pe me pe mbo'ee'yma, a'ero pe peko gara'yra'ġarūiva'ero ojihuteheva'ero ga pe. A'ereki gwa'yra'ġa nhaporemo ga ombo'e onhi'ġahyavo ġa pe toko katu ti ġa javo.

⁹ Irūa ji ei pe me kiro: Nhandervu'ga vvyakotyve'ga, gahā nhande mbo'e onhi'ġahyavo nhande ve toko katu ti ġa javo. Ganhi'ġa nhande tihendu katu nhandekokatuavo. Tupana'ga ko nhandervute'ga yvagipeve'ga. Ganhi'ġa kaitu ti tihendu katu nhandekokatuavo. Po nhande ganhi'ġa rendukatui, a'ero po ti ga nhande mongoi avuirama ojipyri nehē.

¹⁰ Nhandervu'ga vvyakotyve'ga, gahā onhi'ġahy nhande voja'irame nhande mbo'eavo nhande mongovo ġwemimbotarimo nahā ko pyry a'e ji javo nhande ve.

Tupana'ga ki a'e te ipotari nhandepyryva nahā ko pyry pe me javo. “Tapyry ti ġa ji ja okokatuheteavo,” ei ga. Nurā ga nhande mbo'ei onhi'ġahyavo nhande ve imondovo hahyva'ea nhande ve toko katu ti ġa javo. ¹¹ Ga nhi'ġahyrame nhande ve nhande mbo'eavo, nhande nianderoryoryvi te na'ē ite'varuhu ji ve kiro javo. Hahy nhande ve. Emo aerē nhande rekokatuhetei nhanenhimomiranamame jupe hendukatuavo nhanenhimbo'eavo. U katu nhandepy'a a'ero.

Tihendu katu ti Tupana'ga nhi'ġa

¹² Penhimbojiko hete ti Tupana'ga rehe a'ero pejoryjoryvamo ga rehe. Penhimboita ti. Pe'ji ti tako ti Tupana'ga nhi'ġa rupi javo.

¹³ Pemombyryva'ja ti pejeaporogita. Nane'yimi ti ga rehe jate pejiko hete. A'ero po ti pe ndekokatui nehē. A'ero pe ndepiagame po ti pembyteripeve'ga

ojikokatue'ŷve'ga herojijyi ojeaporogita okovo Tupana'ga nhi'iga rupi jate no. A'ero po ti ga ndokote'varuhua'javi nehē.

14 Penhoarō hete ti inogatuavo pejipy'a. Pearō hete ti ojipe'ga nhaporemo inogatuavo gapy'a. Peko pyry ti pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Nduvi po ti ga Tupana'ga pyri nehē – kiroki ġa ndokopyryvi.

15 Pejirokwa ti ikwahavuka pejohupe. Mara'ngu po pembyteripeve'ga ojikoge'yma Tupana'ga rehe? Po ga ndojikogi Tupana'ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga nomombyryvi ga nehē. Penhi'ī ti ga pe a'ero ejiko ti Tupana'ga rehe javo. A'ero po ti ga jikogame Tupana'ga rehe Tupana'ga ga mombyryvi nehē.

Pejirokwa ti ikwahavuka pejohupe. Mara'ngu po pembyteripeve'ga Tupana'ga renoite'varuhuavo ġipi igwaigwavete okoe'yma ganhi'iga rupi. Po nahā, pembyteripeve'ga pepy'a nogatue'ymuhūi. Irovahiva'ea ombote'va mbatera oji'ja ihorame ipype. Na ġitehe pembyteripeve'ga ojipe'ga mbote'va oji'ja ganhi'ite'varuhua horame ga'akagi pe. Penhi'ī ti ga pe a'ero ga mbopohiruka garekote'varuhua hugwi.

16 Pejirokwa ti ikwahavuka pejohupe. Mara'ngu po okote'varuhuve'ga pembyteripeve'ga ojirekouka ġwembireko'garūive'ga pe? Mara'ngu po ġa ojipe'ga nembireko'ga nderekovo? Po nava'ea rehe ġa ndekote'varuhui, a'ero penhi'ī ti ġa pe ġa mbopohiruka ġandekote'varuhua hugwi.

Pejirokwa ti ikwahavuka pejohupe. Mara'ngu po ndapyryvive'ga pembyteripeve'ga ipotaheteavo yvyakotyva'ea? Ga po ndokoi yvagipeva'ea rehe Esaúva'ea ja.

Ymyahū Esaúva'ea ko ojihuvypyva'ea hako. Okoe'yma yvagipeva'ea rehe ahe ei oirūva'ea pe Jacóva'ea pe hako: “Embuhi ġi ve imboapgyipyra um prato de comida ta'u ti. ġi ko ojihuvypyva'ero ġwaramo nhanderuva'ga imondoheti ġi ve nehē. Aerē ġaremimondoa po ti ġi imondoi nde ve nehē ikwepya imbuhuragwera ġi ve nehē. A'ero po ti nde rekoj ojihuvypyva'ea ja. A'ero po ti nhanderuva'ga ei Tupana'ga pe nehē: ‘Emombyry ti Jacó'ga pe,’ e po ti ga nehē. Nahā po ti ga ei nde mombe'gwovo Tupana'ga pe ġira'yrypy'ga ja ko Jacó'ga javo,” ei ahe.

A'ea Esaúva'ea ei jugweiheteavo ġwaramo okoe'yma yvagipeva'ea rehe opo'ria remimombyryva rehe. A'ero Jacóva'ea omondo ġwemimboapgyipyra Esaúva'ea pe.

17 Pekwaha pe Esaúva'ea mombe'ua. Aerē Esaúva'ea ipotara'javi opo'ria remimombyryva novīa. A'ereki ahepo'ria omombyryvipe Jacóva'ea pe javo. Ojehe'o ranuhū Esaúva'ea novīa eja'yrypyva'ero ġwaramo ġi ve ti emombyry javo opo'ria pe. Ahā Esaúva'ea nhi'igagwera rerojijjihava – akoja ahenhi'igagwera Jacóva'ea pe.

18 Ymyahū yvytyruhua arimo monte Sinai arimo Tupana'ga ikwahavukari ġwemimbotarimova'ea ikwatijaruka Moisésva'ea pe yva koty. A'ea rupi ikai yvytyruhua tata pyvō. Henyhunuhū ko tata. Ypytunahi a'ero. Yvytyruhua turi. 19 ġiru'a'java'ea trombeta nhi'igi. Tupana'ga nhi'igi. Henduvame israelitasva'ea ei Moisésva'ea pe: “Tonhi'iga'javyme ti Tupana'ga ore ve,” ei ahe okyhyjiavo Tupana'ga hugwi. 20 “Po ti Tupana'ga nhi'igi ore ve nehē, a'ero po ti ore papavi nehē,” ei ahe.

A'ereki Tupana'ga e'i ġipe ahe ve: “Ka'gwyriveva'ea vehevi tuhuryme ti opokoge'yma yvytyruhua rehe,” ei Tupana'ga. “Po ti ipokogi hehe, a'ero ti ahe tomombo ita ka'gwyriveva'ea rehe ġukavo nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe.

²¹ Ahemongyhyjiheteve'a ea ko aherembiepiepiaga: vvytyruhua, tata, ypytuna, vvyruhua no, trombeta nhi'iga no, Tupana'ga nhi'iga no. Hepiapavame ahe kyhyjihetei. Moisésva'ea vehevi okyhyji hete javo: "Ahyhyi hete ji jikyhyjiavo," ei ahe ymyahū.

Nahā ymyahūva'ea Tupana'ga kwahavi vvyva koty okovo ga pavēi ga ikwahavukarame gwemimbotarimova'ea ahe ve hako.

²² Pe me reki Tupana'ga ndoapoi ahemongyhyjiheteve'a ea ikwahavukarame gwemimbotarimova'ea pe me. Koji'i pyryhetero pe me a'ero. A'ereki pejikoga gwaramo Tupana'ga rehe pe pekwaha hete ga yvagipeve'ga yvagipeve'a no pejikovo ga pavēi. Ga oko ojipea rehe vvytyruhua rehe monte Sião rehe yvagi pe. Pevo cidade de Jerusalém me Tupana'ga ruvi avuiramave'ga ojipyryve'ga pyri. Ahe ndohepiapavi gapyryve'ga yvagipeve'ga. A'ereki ga he'yjuhu hete. Ga pavēi pe ndekoi.

²³ Pekwaha pe Tupana'ga rehe ypyve'ga. Ojatyka ga Tupana'ga nhi'iga renduva gworygworyvamo ga rehe. A'ereki gandra Tupana'ga okwatjaripe yvagi pe inoga. Nurā po ti ga hoi yvagi pe nehē. Ga pavēi pe ndekoi.

Pekwaha pe Tupana'ga. Ga okwaha hete vvyakotyve'ga javo ga pe nhaporemō gādeaporoḡita rehe. Ga pavēi pe ndekoi.

Pekwaha pe vvyakotyva'ea – kiroki ahe omano ojikoheveo Tupana'ga rehe okokatuavo. Tupana'ga omomybyri ahe inogatavo ahepy'a. Nurā ahe hoi opoyjahetero Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe. Ahe pavēi pe ndekoi.

²⁴ Pekwaha pe Jesus'ga pejikovo ga pavēi. Ga ko pendepykara'ga tuhu ti ga okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe javo. Gaha okwahavuka Tupana'ga nhi'ipyahua omanoro gwaramo gwekoa reka'voguka. A'ereki Jesus'ga manoa renonde Tupana'ga e'i: "Jesus'ga manoro gwaramo po ti ji imombori vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga momybyryva ga jikogame ji rehe nehē," ei Tupana'ga.

Abelva'ea jukaagwera kwahavame nhande ei Tupana'ga pe: Ehepy ti ahe. Jesus'ga jukaagwera kwahavame nhande ei: Emombo ti orerekote'varuhua ore hugwi, xa'e nhande Tupana'ga pe. Jesus'ga rekoa reka'vogukara okwahavuka pyryheteve'a nhanderekote'varuhua mombora. A'ea ko koji'i pyry hete Abelva'ea rekoa reka'voga rembikwahavukara hohe.

²⁵ Pehendu katu ti! Peko hete ti Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo. Ymyahū Tupana'ga imombe'uukari onhi'iga vvyakotyva'ea pe Moisésva'ea pe. Nurā ahe imombe'umbe'ui ganhi'iga ymyahūva'ea pe. Ymyahūva'ea nohendukatupotari reki Tupana'ga nhi'iga. Ahe hendupotare'ymame Tupana'ga nhimonha'ngai ymyahūva'ea rehe. Noka'nhyimi ahe hahyva'ea hugwi a'ero.

Aḡwamo yvaga hugwi Tupana'ga nhi'igi nhande ve. Nurā po ti nhande kaitu niaka'nhyimi hahyva'ea hugwi nehē nhanderekoa'jave'ymame ganhi'iga rupi nehē.

²⁶ Ymyahū Tupana'ga imogwygwyyhetei vvyva onhi'igame vvyakotyva'ea pe. Aḡwamo ga ei: "Kiro ji imombe'ui a'itituhēva'ea. Ojipeji po ti ji imogwygwyyhetea'javi vvyva nehē. Ojipeji po ti ji imogwygwyyhetei yvaga nehē no," ei Tupana'ga. ²⁷ "Ojipeji po ti ji imogwygwyyi," ei ga. A'ea erame ga ei: "Kiroki a'ea ogwygwyyi ji imogwygwyyime vvyva yvaga reheve nhirembiapoagwera – a'ea po ti ji hekyipavi nehē. Kiroki a'ea nogwygwyyi ji imogwygwyyime vvyva yvaga reheve – a'ea ti topyta avuirama," ei Tupana'ga.

²⁸ A'ea erame ga ei: "Kiro pe ndekoi huvihavamo ji pyri pejipytavō avuirama." A'ero ga a'ea ero gwaramo nhande ve xajiko hete ti Tupana'ga rehe tomomybyri ti ga nhande ve nhande pokoga javo. Timbohete tuhē ti ga

nhandekovo ganhi'iga rupi ga monhimohema nhande rehe a'ero. Timonhi-monha'ngaukaryme ti ga. ²⁹ Omoka'nhy tata mbatera. Na jitehe Tupana'ga nhandervuhavuhete'ga gwendukatue'yve'ga moka'nhymbavi.

13

Nahanahā ti timbohory Tupana'ga

¹ Nane'yumi ti pearō hete ga jipi – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe peirūramo.

² Po penembikwahave'yve'ga uhu penonga pe, a'ero ti pemboapy ga pejiyuri pendoryndoryvamo ga ndehe jipi nehē. Jara'ga omboapy gwembikwahave'yve'ga gworygworyvamo ga ndehe. Ganembikwahave'yve'ga oko Tupana'gapyrive'ga reki yvagipeve'ga reki! Ga mboapygame ga ndokwahavi, ga ko vvyakotyve'ga javo.

³ Nane'yumi ti tapemoka'nhyimi cadeiapypeve'ga imombyryva ga pe. Po pe ndekoi cadeia pype Jesus'ga mombe'ua rehe, a'ero po pe ndoryndoryvamo ojipe'ga imombyryvame pe me. Na jitehe ti pemombyry cadeiapypeve'ga pe a'ero.

Nane'yumi ti tapemoka'nhyimi ojipe'ga no ojipe'ga imondorame hahyva'ea ga pe. Po ojipe'ga imondoi hahyva'ea pe me, a'ero po pe ndoryndoryvamo ojipe'ga imombyryvame pe me. Na jitehe ti pemombyry ga pe hahyrame ga pe a'ero.

⁴ Pyry pa pe nembirekoro pejogwerekokatuavo. Pejogwereco katu tuhē ti a'ero. Pe penhimbireko'garūive'ga nderekorame po ti Tupana'ga ei pe me nehē peko te'varuhu pe javo imondouka hahyva'ea pe me nehē.

⁵ Tapejaporogitate'varuhui ti pejikopavuhuavo mbatera rehe itambere'ia rehe no. Tapenhiroyrōe'ymuhūi ti pejiapoa rehe ipotaruhue'yma ojipea. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i hako:

“Nane'yumi po ti ji pe pokogi nehē.

Ndaphiri'i'i po ti ji pe hugwi nehē,” ei Tupana'ga hako.

⁶ A'ero nhande ehetei nhandekyhyjie'yma:

“Tupana'ga ko jipokohara'ga.

Ndakyhyji po ti ji ojipe'ga hugwi nehē

ga imbuhupotaramame hahyva'ea ji ve.”

A'ea nhande xa'e.

⁷ Tapemoka'nhyimi ti penduvihavava'ea – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga pe me ojikheteavo ga rehe. Pejapyaka katu ti ahereaporoğita rehe nahā ahe rekoi omanoe'ymame omanorame javo. Ndojikopigi tuhē ahe Tupana'ga rehe. Ahe ja ti pejiko Tupana'ga rehe Jesus Cristo'ga omano nhande repyga javo.

⁸ Jesus Cristo'ga ndogwerojijyi ojeaporoğita. Ymyahū ga ndogwerojijyi ojeaporoğita. Agwamo ga ndogwerojijyi ojeaporoğita. Aerē po ti ga ndogwerojijyi ojeaporoğita avuirama nehē no.

⁹ Taperoviapavuhui ti. Tapekoi ti ganhi'iga rupi ga imombe'uparaparavame pe me Cristo'ga mombe'uaatyviva'ea. A'ereki ga e'i: “Gwihā mbatete'varuhua ti ti'uyme. A'ea po ti nhande mbote'varuhu nehē nhande i'urame. Gwihā mbatepyryva ti ti'u. A'ea po ti nhande mombyry nehē nhande i'urame. A'ero po ti nhandereaporoğita pyry hete Tupana'ga pe nehē.”

Cristo'ga mombe'uaatyviva'ea ga omombe'u javo nanongara. A'ereki mbatera nomombyryvi ga. Na tuhē. Gandeaporoğita ndapyryvi Tupana'ga pe a'ero ga jikwakuvame. Tupana'ga tehe nhande mombyryvi nhanderekote'varuhua momboa. Pyry nhande nhimombyryvukari Tupana'ga pe

nhandejipokoguka ga pe. A'ero jate po ti nhandereaporogita pyryvamo ga pe nehê.

¹⁰ Ikwava'êhara'ğa okwava'ê mbatepyryva jukapyra jipi. Emo ға ndogwerekoi ikwava'egipyra ojive i'ue'yma imbokaipavame. Ereki Tupana'ga e'i ға pe tape'ui javo. Nhande ki a'e te tireko ga - kiroki ga onhikwava'ê nhande repyga Jesus'ga. Ereki nhande xajikoty'a ga pavêi.

¹¹ Ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'ga okwava'ê mbatepyryva jukapyra hekoa rerua ipojykahetehava pype tenda pype. Outubrogweriã rupi jate ga hoi herua uma vez ano nanani. Hekoa tehe ga gwypygwypyi ipojykahetehava pype tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi javo. Ga ndo'ui akoja ra'oa. A'ereki gwuhava hugwi ga gweroho ha'oa imbokaipava a'ea gweroho israelitas'ğa ndekote'varuhua herekovo javo.

¹² Na jitehe israelitasva'ea ruhava hugwi cidade hugwi Jesus'ga nhimondoukari ojukaharava'ea pe ojijukauka tamombo ti ji vvyakotyve'ğa ndekote'varuhua ға hugwi javo. Pevo cidade hugwi ga manoi vvyakotyve'ğa ndepyga herekovo gandekote'varuhua. Gwekoa reka'vogukaro gwaramo Jesus'ga imombori gandekote'varuhua ға hugwi ға mombyryva.

¹³ Israelitasva'ea Jesus'ga mondoi gwuhava hugwi cidade hugwi ga jukauka ga mbotegweteavo. Xapohi pa ti israelitas'ğa nemimbo'ea hugwi nhandere'yja'ğa nemimbo'ea hugwi a'ero ға ndekoe'ymame Tupana'ga nhi'iga rehe ojikoge'yma Jesus'ga rehe. Xajiko hete ti Jesus'ga rehe jate nhandekovo ganhi'iga rupi. Po ға imondo hahyva'ea nhande ve nhande mbotegweteavo nhandejikoga gwaramo ga rehe, a'ero ti xanhimomirana jupe. ¹⁴ A'ereki avuiramava'ea rui ko nhanderuhava avo yvya koty. Yvagipeva'ea nhande ipotari cidade avuiramava'ea aerê po ti nhande rui ipype nehê javo.

¹⁵ Nhandejipokogukarame Jesus'ga pe, nane'ymi ti timbohete Tupana'ga jipi. Xa'e ti Tupana'ga pe: "Nhanderuvihavuhuhetero ndepyry hete nde ore ve. Ore roryroryvamo nde rehe." Nahanahã ti xa'e ga pe ga mboheteavo nhandekovo Jesus'ga pavêi.

¹⁶ Tapemoka'nhymi ti pejogwerekokatuavo. Pejopokopoko ti imondomondovo ojohupe pembyteripeve'ğa mbatere'ymame. A'ea Tupana'ga ipotahetei gworygworyvamo pe ndehe a'ero.

¹⁷ Pehendu katu ti penduvihava'ğa - kiroki ға pe mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe kiro. Peko ti ganhi'iga rupi. A'ereki ға pe ndepia katu pe a'nguavo toko katu ti ға javo. Aerê ti ға tonhimombe'u Tupana'ga pe. Te'i ti ға: "Nahanahã ore ға ndepiakatui ға mbo'eavo nenhi'iga rehe." A'ea ti ға tomombe'u katu Tupana'ga pe nehê. Nurã ti peko ganhi'iga rupi. A'ero po ti ға ndoryndoryvamo pe nderekokatuavo nehê. Po pe ndapekoi ganhi'iga rupi ға mbovy'are'yma ға mbojehe'gwovo penhimbo'epotare'yma, a'ero po ti ite'varuhu pe me nehê no.

¹⁸ Tapenhi'imbigi ti Tupana'ga pe ore mombe'gwovo ga pe. Pe'ji ti ga pe: "Epoko ti ға imombyryva ға pe." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe. A'ereki ore oroko katu. A'ea ore ikwahavi a'ero oropy'a rukatua. A'ereki nane'ymi ore oroko pa pota Tupana'ga nhi'iga rupi orokokatuavo.

¹⁹ A'e hete ji pe me: Penhi'ĩ tuhê ti Tupana'ga pe ji mombe'gwovo. A'ero nambegwei po ti ga ji mbuhurukara'javi pe pyri nehê.

Ahe e'i Tupana'ga ti tomombyry ga javo

²⁰ Ovelhas repiakatuhara'ğa gwereko katu gwenymbava upa. Na jitehe Jesus'ga nhande rerekokatui. Nurã nhande ei: Jesus'ga ko ojiheve'ğa ndepiakatuharete'ga nhande repiakatuharete'ga. A'ereki ga omano nhande

repyga. Jypya ga reaporoğitaro tamano ti ji ға ndepyya nehē javo. A'ero aerē ga heka'vogukari gwekoa omanomo nhande repyya okovo Tupana'ga nhi'ipyahua rupi namominiva'ea rupi. Kirē Tupana'ga Jesus'ga mbogwerava'javi nhandepojoykaharete'ga mbogwerava'javi. Tupana'ga ko nhandepyya'noğatuhara'ga.

²¹ Kiro ji ei ga pe tombopopoaka ti ga ға javo. A'ero ga pe mbopopoakarama po ti pe ndekopavi garemimbotarimova'ea rupi nehē. Ga pe ji ei topokoguka ti ga Jesus Cristo'ga pe javo. A'ero Jesus Cristo'ga pe pokogame po ti pe ndekokatui avuirama Tupana'ga monhimohema pejihe nehē. Nane'ymi ti timbohete pa Cristo'ga jipi nehē. Na tuhē! Amém!

Mbapavamo ahe okwatija hebreusva'ea pe

²² Akwatija pa ji pe me nhiirūa pe pe mbo'eavo. Pehendu katu ti a'ea a'ero. A'ereki xunhi ji akwatija ko.

²³ Amombe'u pota ji pe me nhaneirū'ga Timóteo'ga. Ga ga mohē cadeia hugwi. Mara'ngu po ti ga ua ji pyri kiro jioha renonde pe pyri? Ga rurame po ti ji hoi ga rupi pe ndepiaga nehē.

²⁴ Kiro ji imondoukari nhinhi'iga penduvihava'ga pe - kiroki ga pe mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe. Amondouka ji nhinhi'iga pe me Tupana'ga remimo'ehara pe nhaporemo no. Itálihugwive'ga omondouka onhi'iga pe me no.

²⁵ Kiro ji ei: Tomombyry ti Tupana'ga pe me nhaporemo.

TIAGOVA'EA OMOMBE'U AHE VE Carta de Tiago

¹ Jihi ko Tiagoramo. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ji rekoi. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe ji rekoi nhandepojykaharete'ga. Kiro ji imondoukari nhinhi'iga pe me. A'ereki pe ko Tupana'gareheva'ea. Pekwaki'o pa pe pejigwovo hajiheve'ga gwyrri pe nhaporemome pejiijupa raikwehe. A'ero ji kiro ikwatijari imondouka pe me.

Tupana'ga okwahavuka ahe ve

² Nhiirũ, kiro ji pe moġitai javo pe me. Nahã po pe peko hamo. Hahy-paravuhurame mbatera pe me ti pe'ji oġhupe: "Hahya pyry hete reki nhande ve. Xavy'a nhande hehe a'ero," pe'ji ti. ³ A'ereki pe pekwha pyryvaġwama. Pe hepiagame mbatera rahya jukwha pejikohetea Tupana'ga rehe. A'ero po ti pe nhimomiranami mbatera rahya pe nehẽ. ⁴ Penhimomirana hete ti avuirama. A'ero po ti pe ndeaporoġitapyryvamo nehẽ. Ndapekote'varuhui'i'i po ti pe nehẽ.

⁵ Po pe ei: "Marã po ti ji rekoi nehẽ? A'ereki ji ndakwahavi," pe'e po pe. Penhi'i ti Tupana'ga pe a'ero ore mbo'e javo. "Ekwahavuka ti ore ve. A'ero po ti ore rekokatui nehẽ," pe'ji ti ga pe. A'ereki Tupana'ga nonhi'igahyi nhande erame ga pe. Ga ko oko nhanerembi'ea rupi ipojihuve'yama. Pe'erame ga pe po ti ga ikwahavukari pe me a'ero nehẽ. ⁶ Emo pe'erame Tupana'ga pe pejiko hete ti ga rehe okwahavuka po ti ga nhande ve nehẽ javo. Tape'ei ti oġhupe a'ero: "Mara'ngu po ti Tupana'ga ikwahavuka nhande ve nehẽ?" Tape'ei ti a'ea. Perovia tuhẽ ti garembikwahavukaraġwama. Kiroki ga ndogweroviar-ihihũ – ga ko typepemuhũa javijitehe. Yvyruhua omotypẽpemuhũ hete ypiahua rehe. Yhya ojijyjiji a'ero. ⁷⁻⁸ Na jitehe akoja'ga herojijyjijyjuhui gweaporoġita ojapyakakatue'yama. Te'iyme ti ga a'ero: "Tupana'ga po ti oko nhirembi'ea rupi." A'ereki Tupana'ga ndokoi tuhẽ nanongara'ga rembi'ea rupi.

Tovy'a ti ga Cristo'ga rehe, ei ahe

⁹ Okoteheve'ga ti tovy'a – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe. A'ereki Tupana'ga omomyryry hete ga pe a'ero. ¹⁰⁻¹¹ Oro imbateheteve'ga, mominame ġambatera tovy'a ti ga ojikoga Cristo'ga rehe ojikoge'yama ombatera rehe. Ehepia te yvotyra. Ipoty na'ẽ, aerẽ kotihĩ ipavi. Kwarahyahivame inhy-mbavamo ipotyra. Igwete ohova ikui. Ndikatu'a'javi a'ero opava. Na jitehe imbateve'ga omano no oporavykyrame ipyhypyhya mbatera.

Tupana'ga omomyryry nhande ve

¹² Pyry reki nhande ve nhande nhimomiranamame mbatera rahya pe. Nhande nhimomiranambavame po ti Tupana'ga imomyryryhetei nhande ve nehẽ. Gwembi'ea rupi katu po ti ga nhande mongoi yvagi pe nehẽ. A'ereki Tupana'ga e'i: "Kiroki ga oko hete ji rehe – ġahã po ti ji amongo jijiipyri nehẽ," ei ga.

¹³ Pejikote'varuhupotaramame tapembojari ti Tupana'ga rehe pejikote'varuhupotara. A'ereki Tupana'ga ndokote'varuhupotari jipi. Ga ndopotarukari ojipe'ga pe ġandekote'varuhua no.

¹⁴ Gandeaporoġitate'varuhua opotaruka ga pe ġandekote'varuhua. ¹⁵ A'ea ipotaramame ga ndekote'varuhui tuhẽ a'ero. Ġandekote'varuhurame a'ea ko ġahaogwama hahyva'ea ruvihava pype.

¹⁶ Nhiirũ, pe ko nhiremiarõa. Tapenhimoandyandi ti pejikovo. ¹⁷ Tupana'ga jate omombyry hete nhande ve yvagipeve'ga. Garemimbuhura nhaporemõ pyry hete. Tupana'ga oapo nhanderyapehava hako. Kwara, jahya, jaytata'ia ga oapo hako. Igwete nhanderyapehava jijyjiji jipi imooyytuna. Emo Tupana'ga ko nhanderyapehava atyvi. Ga ndogwerojiji gweaporõgita jipi. Ga nomongote'varuhui nhande ve. Ga pyry hete nhande ve avuirama. ¹⁸ Gwemimbotarimo Tupana'ga nhande mongoi gwa'yramo. Ga omombe'uuka a'itituhẽva'ea tokwaha ti ga Jesus'ga javo. Aero nhande jikogame Jesus'ga rehe Tupana'ga nhandereaporõgita mbopyahui. A'ereki ga e'i: "Ga na'ẽ ti ji amombyry nhirembiapoa mombyrypava renonde."

Pehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga

¹⁹ Nhiremiarõa, pekwaha ti pejikovo. Tapenhi'igi na'ẽ ti ojipe'ga pe pejijupa. Pehendu katu na'ẽ ti ganemimombe'ua. Tapenhimboahivuhui ti ojipe'ga pe. ²⁰ Pe nhimboahivame po Tupana'ga ei: "Ndapekokatujuhu pe a," e po ga. Tapenhimboahivuhui ti ga pe a'ero. ²¹ Pepohi tuhẽ ti pendeaporõgitate'varuhua hugwi. Tapekote'varuhui'i ti. Tupana'ga okwahavuka pe me Jesus'ga mombe'ua pevytyeri pe raikwehe. Peko hete ti hehe a'ero. Pe ndekorame Jesus'ga mombe'ua rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri nehẽ.

²² Pehendu katu ti Jesus'ga mombe'ua jipi. Tapehendutehei ti a'ea. Henduteherame po pe penhimoandyandi. ²³ Henduteherame pejikoe'yama gamombe'ua rupi ko pe ga ja - kiroki ga oho espelho pyri tahepia nhi'aga javo. ²⁴ Aero ga jipiagi ogwovo jugwi. Kotihĩ reki ga imoka'nhymi o'aga. Ga javijitehe ko pe henduteherame Jesus'ga mombe'ua imoka'nhymipeavo. ²⁵ Jesus'ga mombe'ua ko pyry hete. Okorame a'ea rupi ko ahe piro'yro okote'varuhua hugwi. Kiroki ga okwaha gamombe'ua okovo hupi jipi - ga pe Tupana'ga imombyryvi ga ndekoro gwaramo hehe. Nanongara'ga gwendu katu Jesus'ga mombe'ua imoka'nhyme'yama.

²⁶ Po pe ei: "Ambohete hete ji Tupana'ga jipi." Pe'ete'varuhurame ojipe'ga pe pe nhimoandyandi a'ero. A'ereki pe'ete'varuhua ipige'ymame pe Tupana'ga mbohetehehe pejikovo. A'ereki ndapyryvi Tupana'ga pe ahe'ete'varuhua ojipe'ga pe. Ga ndopotari nanongara'ga nemimbohetea. ²⁷ Tupana'ga opota hete ahe ojipe'ga pokogame. Hahy kunhangwera'ga pe aherembirekokwera'ga pe. Tayri'ga pe hahyramo no gapo'ria manorame. Nurã pyry hete Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe nhande ga pokopokogi. Pyry hete ga pe no nhande nimbopogwei okote'varuhuve'ga. Nahã nhande rekorame Tupana'ga opota nhaneremimbohetea.

2

Peko ti ga ndehe nhaporemõ

¹ Nhiirũ, Jesus Cristo'ga rehe pe pejiko nhandepojykaharete'ga rehe - gaha ko huvihavuhu hete Tupanamo. Gareheva'ero gwaramo, peko ti ojipe'ga ndehe nhaporemõ. Ga'ara rehe jate rui ti pereko katu ga. Ga ndehe nhaporemõ ti peko imbateve'ga ndehe imbatere'yve'ga ndehe no. ²⁻³ Pejapyaka na'ẽ. Kiro po ga ruri pejatykahai pe tahendu Tupana'ga nhi'iga javo. Ipi katu po ga. Gwerekõ po ga ourova'ea opoaka'ga rehe. Kiro po ga ruri pe pyri. A'ero po pe ga mbuhukatui pejipytyeri pe ipikatuve'ga. "Avo eapy oreapykava rehe," pe'e po pe ga pe. Igwete po ga ruri no imbatere'yve'ga ipite'varuhuve'ga. Igwete po pe euhui ga pe: "Pevo e'ã. Yvyvo eapy a'ero jipya pyri," pe'e po pe ga pe. ⁴ Nahã pendekorame po pe ndaperekokatupavi ga. Pendepaporõgita ve'varuhu tuhẽ po pe. A'ereki ga'ara rehe tehe pe pe e ga pe.

⁵ Nhiremiarõa, ji rendu katu ti. Tupana'ga omo'emo'ẽ ga ojive – kiroki ga pe Tupana'ga arõe'ÿve'ga e'i: “Ndogwerekoi'i'i ga.” Tupana'ga ki a'e te nde'i a'ea ga pe. Ga omo'emo'ẽ ga ojive tojiko hete ti ga ji rehe javo. “Tamondomondo ti ji ga pe pyryva'ea ga mongovo jigwyri pe nehẽ,” ei Tupana'ga. A'ereki ga e'i jipe: “Amongo ti ji nhiarõheteve'ga jijipyri nehẽ,” ei Tupana'ga. ⁶ Pe ki a'e te pereko te'varuhu imbatere'ÿve'ga. Pe pereko katu imbateve'ga novã. Emo gahã reki pe ndereko te'varuhu. Ga pe nderoho aha juizes'ga pyri imbojamboja tehe pe ndehe. A'ero ga pe mbotegweteteheuhui. ⁷ Tupana'ga e'i Jesus'gareheve'ga pe me. Emo imbateve'ga e'i te'varuhu Jesus'ga pe ga renonhuhũavo. Jesus'ga ko pyry hete reki.

⁸ Pyry pe hendukatui Tupana'ga nhi'iga nhandervihavuhuhete'ga nhi'iga. Nahã ga nhi'igi ikwatijaruka hako. “Penhiarõ hete pe.

Na jitehe ti pearõ hete pejikotyve'ga”, ei Tupana'ga hako.

⁹ Ga'ara rehe jate po pe ga arõi, a'ero po pe ndekote'varuhui. A'ero po Tupana'ga nhi'iga e'i pe me: “Nanhirendukatui ga.”

¹⁰ Po ojipeji'iva'ea vehevi pe napehenduvi henduvame Tupana'ga nhi'iga, a'ero po ijari tuhẽ pe ndehe pe hendukatupave'ymame ganhi'iga. ¹¹ Nahã a'ero. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

“Taperekoi ti ganembireko'ga.”

Nahã e'i no:

“Tapejukai ti ojipe'ga.”

Po nde ndererekoi garemhirekohẽa, a'ea po pyry novã. Emo nde ojipe'ga jukarama po nde nrehendukatui Tupana'ga nhi'iga a'ero pejikote'varuhuavo.

¹² Nahã ji ei a'ero: Tupana'ga po ti e'i gweri nhandereaporogita pe Cristo'ga mombe'ua rupi. Cristo'ga mombe'ua ko nhande mbopiro'y. Peko katu po ti pe a'ero hamo. Penhi'igatu po ti pe ojipe'ga pe hamo. ¹³ Kiroki ga ndoporogwetygi ojipe'ga – Tupana'ga po ti ndoporogwetygi ga na jitehe nehẽ no o'rame gandeaporogita pe nehẽ. Kiroki ga oporogwety ojipe'ga – ga ndokhyji Tupana'ga eagwama hugwi.

Pejikoga gwaramo Jesus'ga rehe peko katu

¹⁴ Nhiirũ, pyry nhande ei: Xajiko nhande Jesus Cristo'ga rehe. Emo po nhande ndiakokatui nhande'rame, a'ero po nhande jikotehei ga rehe nhandekokatue'yma. A'ero po ti Tupana'ga nianemongoi ojipyri nehẽ. ¹⁵ Po Jesus'gareheve'ga oko pepyteri pe. Ndipleri po ga upa. Ndo'ui po ga mbatera herekoe'yma gwaramo. ¹⁶ Igwete po pe ei ga pe: “Hepejigwovo a'ero. Tipyry pa ti pe me. Pepi katu ti. Pe'u katu ti,” pe'ji po pe ga pe. Po pe napemondo mbatera ga pe, marã po pyryvamo naerũ? ¹⁷ Pe ndekokatue'ymame po pe jikoteheuhui Jesus'ga rehe a'ero.

¹⁸ Igwete po ojipe'ga ei: “Jara'ga ojiko Jesus'ga rehe. Jara'ga oko katu,” e po ga. Na rũ, a'e ji. Kiroki ga ndokokatui – ndiukwahavi reki gajikoga Jesus'ga rehe. Emo jirekokaturo gwaramo po ti ji imboukwahavi nde ve jijikoga Jesus'ga rehe. ¹⁹ Kiro ji ei nde ve a'ero: Erorovia ko nde Tupana'ga gaha jate ko Tupanamo javo. Pyry hete nde heroviari a'ea. Anhağa via reki gwerovia a'ea no Diabo'gapyriva'ea. Heroviarame anhağa ohyhyjuhu okhyjiavo Tupana'ga hugwi. Emo gwerovia tehe okokatue'yma.

²⁰ Nde nderekwahavihu naerũ. Takwahavuka ji nde ve kiro a'ero. Nhanderekokatue'ymame nhande xajiko tehe Tupana'ga rehe.

²¹ Ehepia re ko Abraõova'ea nhaneramonhava'ea. Tupana'ga e'i hako: “Tahepia ti ji Abraõo'ga ji rendukatui.” A'ero Tupana'ga ei ahe ve: “Ekwava'ẽ

ti ji ve eja'ya'ga jukavo Isaque'ga jukavo." Igwete Abraão'va'ea imbojo'ajo'ari ita ikwava'ēhava japovo. A'ea arimo ahe gwa'yra'va'ea no'gi takwava'ē ti ga Tupana'ga pe javo. Ahe gwa'yra'va'ea juka'gweri'rame Tupana'ga ahe mombigi a'ero. Igwete Tupana'ga ei: "Kiro'gwe ji hepiagi," ei ga. "Abraão'ga pyry tuhē. A'ereki ga gwendu katu nhinhi'iga," ei Tupana'ga hako. ²² Erekwaha nde kiro. Abraão'va'ea ojiko Tupana'ga rehe. A'ero ahe hendukatui ganhi'iga. Hendukaturame ahe ojiko katu hete ga rehe a'ero. ²³ Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nho'gwenonde Abraão'va'ea pyryva hako. A'ereki ikwatijara e'i:

"Abraão'ga gwerovia hete Tupana'ga nhi'iga.

A'ero Tupana'ga ei ga pe:

"Ndepyry hete nde'," e'i ikwatijara hako.

Igwete ahe Tupana'ga nhi'ipo'rui okovo. Igwete Tupana'ga e'i: "Abraão'ga ko jipy'a ja," ei ga ahe mombe'gwovo hako.

²⁴ Pekwaha pe a'ero. Po nhande jikogi Tupana'ga rehe nhandekokatuavo, a'ero po ga ei nhande ve: "Pepyry hete pe a." Po nhande jikotehei nhandekokatue'yma, a'ero po Tupana'ga nde'i a'ea nhande ve.

²⁵ Oro Raabe'va'ea vehevi no akwaimba'eva'ea upaharava'ea. Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Raabe'va'ea israelitasva'ea pokogi hako. Nurā Tupana'ga ei: "Pyry hete ko hēa," ei ga. Nahā ko ahe rekoi hako. Tupana'ga omombe'u na'ē Raabe'va'ea re'yjava'ea gwyra israelitasva'ea pe tamondo ti gagwya pe me nehē javo. Nurā israelitasva'ea hoi gwenonde hepianhimima Raabe'va'ea re'yjava'ea gwyra. Ahe jogwerohame hepiaga, Raabe'va'ea ahe mbuhurukari gwonga pe ahe mima ojigwyriveva'ea hugwi. Aerē Raabe'va'ea ahe mondoi irūa rupi pehea rupi topyhygye ti ga ga javo. Nurā Tupana'ga ei hako: "Raabehēa pyry hete ga pokoga."

²⁶ Nhande manorame nhandera'oa oko tehe. Na jitehe nhanderekokatue'yname nhande xajiko tehe Tupana'ga rehe.

3

Tape'ete'varuhui ti

¹ Nhiirū, tape'epavi ti: "Tambo'e ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe." Tape'epavi ti a'ea. A'ereki Tupana'ga po ti e'i nhandereaporo'gita pe nehē. Nhande rekoe'yname ganhi'iga rupi po ti ga ei nhande ve: "Peko te'varuhu pe," e po ti ga nhande ve nehē. Nhande ve kaitu po ti ga ei a'ea nehē nhande jara'ga mbo'embo'erame nhande rekoe'yname Tupana'ga nhi'iga rupi.

² Nhande nhaporemo nhande rekote'varuhuparavuhui jipi. Nhande'ete'varuhue'yname po nhande rekokatuhetei. A'ero po nhande imombigi nhanderekote'varuhua nhaporemo no.

³ Ehepia te cavalo. Nhande timongi freio cavalo juru pe toko ti nhaneremimbotarimova'ea rehe javo. Freio ko xunhi novia. Emo a'ea pyvō nhande timbojirova pa cavalo imondovo.

⁴ Na jitehe itayharuhua no. Yvyruhua a'ea mondomondo yhya rehe. Emo imopyryr̄hara'ga ipyhygi leme tamondo katu javo. Leme ko xunhi novia. Emo a'ea pyvō ga omopyryrymba itayharuhua hehāiva'ea imongovo gwemimbotarimova'ea rehe.

⁵ Nhanekūa xunhiete'i jitehe novia. Emo a'ea pyvō nhande timboheteteheuhu reki.

Ehepia tata no. Tata'ia nhande imondygi. Igwete tata ihoihoi imbokaipava ka'gwya imbote'varuhupava. ⁶ Tata javijitehe ko nhanekūa nhandera'oa rehe. A'ereki ombote'varuhu pa. A'ea pyvō nhande xanhi'i te'varuhu nhanenhibote'varuhupava. Nhanderekoa nhaporemo

nhande'ete'varuhua imongote'varuhui. Diabo'ga reki ombote'varuhu nhanenhi'iga imongote'varuhupava.

⁷ Mbiara ojoparavuhuva'ea ko ahe omonhyromba imongovo gwemimbotarimova'ea rehe: ipyva'ea, ipepova'ea, ohyryryva'ea, ypeva'ea. ⁸ Ahekūa ki a'e te ahe nomongoi gwemimbotarimova'ea rehe. Nhande'ete'varuhua nimombikavi a. Mboja ahe hu'urame ahe mbotegweteuhui. Na jitehe nhanekūa ahe mbotegweteuhuhetei o'ete'varuhurame.

⁹ Marā naerū? Tupana'ga oapo vvyakotyve'ga ojavijitehe. Nhanekūa pyvō nhande timbohete ga nhanderuvete'ga nhandepojykaharete'ga. Nhanekūa pyvō jitehe nhande timbote'varuhu reki vvyakotyve'ga pe Tupana'ga'jave'ga pe. ¹⁰ Nhandejuraa pyvō nhande ga mbohetei. Nhandejuraa pyvō jitehe nhande imbote'varuhui ga pe. Nhiirū, po na rūi te nhande rekoī hamo.

¹¹ Nhande atyvi ko yhya ihemame vvyva gwyra hugwi. Yhykatua ihemame yhya irovahiva'ea nohemi pea hugwi a'ero. ¹² Nhiirū, tegwete jua'ia ihema akajua'yva hugwi. Akaju'ia nohemi yhypoa hugwi. Na jitehe yhykatua nohemi yhya hahyahite'varuhuva'ea hugwi. Nurā ji ei: Nhande Tupana'ga mboheterame po nhande nimbotegwetei ojipe'ga hamo.

Tupana'ga okwahavuka aherekokatua

¹³ Pe ikwahaheterame po pe ndekokatui nehē hamo. Hepiagame pendea-porogitapyryva po ti ga ei pe me a'ero: "Okwaha hete ga. A'ereki ga oko katu kwaha ga pokopokoga ga nderekonhyromo," e po ti ga pe me nehē.

¹⁴ Po pejiyvyteri pe pe nhimyrōheteuhui pejikovo pejihe jate, tapenhimboheteheitei ti a'ero. Tape'ei ti: "Akwaha hete ji jitekovo." Pe'erame a'ea po pe mbero. ¹⁵ Pe nanuhūrame po pe ndapekwahavi tuhē pejikovo. Tupana'ga rūi okwahavuka pe me nanongara. Nahā ko vvyakotyve'ga ndekoī onhimongote'varuhuavo. Gweaporogitate'varuhua rupi ga ndekoī. Diabo'ga nahā ga mongoukari. ¹⁶ Onhimyrōuhūrame okovo ojije jate ga nnonhi'igayvaruhui ojogwerekovo. Oko te'varuhu paravuhu ko ga a'ero.

¹⁷ Tupana'ga ikwahavukarame nhande ve nhande rekokatui a'ero. Ndiakote'varuhua'javi'i'i nhande. Xajogwereco katu nhande. Nhanenhyrō hete nhande jara'ga pe. Ganhi'iga nhande anga. A'ereki Tupana'ga okwahavuka nhande ve nhande mongokatuavo. Tiporogwety hete nhande jara'ga. Xako katu paravuhu nhande a'ero. Ga'ara rehe jate rūi nhande ga nderekokatui. Ndia'etehei nhande ga pe ga moandyandyita. ¹⁸ Kiroki ga e'i jara'ga pe: "Pejogwereco katu ti" – gahā ko gwereco katu jara'ga no. A'ero ga ndekokatu-pahetei.

4

Tapekoi ti Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea rehe

¹ Maranuhūrame pe nhi'igayvaruhui pejogwerekote'varuhuavo jipi? Penemimbotate'varuhua omomymomyi pepy'a. ² Pepotaruhu pe mbatera. Emo pe ndaperekoī reki. A'ero pe nhimbohovajari ojipe'ga ndehe. Penhimyrōuhū pe gambatera rehe. Emo ga nombuhuri pe me. A'ero pe nhi'igayvaruhui pejogwerekote'varuhuavo. Napeporanduvi pe Tupana'ga pe. Nurā pe ndaperekoī. ³ Pe poranduvame ga nomondoī reki pe me. A'ereki pejiveuhu pe pepota penhiporanduvame. Penhimimbotarimova'ea rehe pe pepo'ru potaruhu.

⁴ Pepohiruhu pe Tupana'ga hugwi. Po pe pearouhū Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea, a'ero po pe napearōa'javi Tupana'ga. Pe ndapekwahavi naerū? Kiroki ga oko potaruhu Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea rehe – ga onhimongo

Tupana'ga arõe'ỹva'ero. ⁵ Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'utehei reki. A'ereki e'i:
 “Nhandera'uva

– Tupana'ga omongo a'ea nhande pype
 – a'ea opota ranuhũ jipi,” e'i.

⁶ Emo Tupana'ga omombyry hete hete nhande ve. A'ereki ikwatijara e'i:
 “Tupana'ga omovahihũ ga

– kiroki ga onhimbohete jipi.

Emo ga nhimbohete'e'ymame
 ga omombyry ga pe,” e'i ikwatijara Tupana'ga mombe'uhava.

⁷ Penhimongo ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi a'ero. Pemovahĩ ti Diabo'ga. A'ero po ti ga ka'nhyimi pe hugwi nehẽ. ⁸ Penhimongo ti Tupana'ga pavẽi. A'ero po ti ga nhimongoi pe pyri nehẽ no. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pemongo katu ti pejeaporogita, a'e ji pe me. A'ereki Tupana'ga rehe jate rui pe peko.

⁹ Pekoveveuhu ti pejikote'varuhua rehe. Pejehe'o hete ti a'ero. Tapejaja'javi ti, a'e ji pe me. Pejikote'varuhuro gwaramo ti tapendoryva'javi.

¹⁰ Pemohẽ ti pejikote'varuhua Tupana'ga pe akoteheuhu ji javo. Aerẽ po ti Tupana'ga pe mbohetei a'ero nehẽ.

Tape'ete'varuhui ti penhiirũ'ga pe

¹¹ Nhiirũ, tape'ete'varuhui ti pejohupe. Tape'ei ti penhiirũ'ga pe: “Ite'varuhu ga.” Pe'rame a'ea ga pe pe pe'e te'varuhu Tupana'ga nhi'iga pe no ite'varuhu javo jupe. Pe erame ite'varuhu Tupana'ga nhi'iga pe pe napehendukatua'javi ganhi'iga. Pe'e tehe pe: “Jihi koji'i akwaha ganhi'iga hohe.” ¹² Tupana'ga jate ki a'e te okwaha hete nhande mbo'eavo imbhua onhi'iga nhande ve. Gaha jate okwaha javo ahereaporogita pe. Nurã po ti ga ei jara'ga pe nehẽ ga mongovo ojipyri nehẽ. Jara'ga pe po ti ga ei nehẽ ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. Oro pe, maranuhũrame pe euhui naerũ jahi ko akwaha javo ojipe'ga pe?

Tapenhimboheteuhu ti

¹³ Pehendu ti kiro nhinhi'iga pe me. Nahã po pe etehei: “Kiro po ti ore hoi cidade pe nehẽ. Mara'ngu po ti ko'emame nehẽ?” pe'e pò pe. “Orombokwara'a ti ore pevo oroporavykyavo imono'ono'oga itambere'ia orojive nehẽ,” pe'e tehe pò pe.

¹⁴ Pe ndapekwahavi reki aerẽva'ea. Marã po ti pe ndekoi ko'emame nehẽ? Ehepia re ko tatatiguhũva'ea. Kiro jukwahavamo. Kotihĩ ika'nhyimi. Pe na jitehe no. Kiro pe ukwahavamo. Nambegwei reki pe ka'nhyimi no. ¹⁵ Nahã po pe pe'e hamo: “Tupana'ga ipotaramo po ti ore rekoi japojapovo nehẽ,” pe'e po pe hamo.

¹⁶ Penhimboheteuhu reki pe na tuhẽ ti ore japoi javo. Tiruahũ penhimbohetea a'ero.

¹⁷ Kiroki ga e'i ovytyeri pe: “A'apo po ti ji nanongara pyryva'ea hamo,” – japoe'ymame po ga oko te'varuhu a'ero.

5

Imbateve'ga ti tohendu katu, ei ahe

¹ Oro pe, imbateva'ero pehendu katu ti nhinhi'iga pe me kiro. Penahenahẽ ti pejehe'gwovo. Pekwaha po ti pe hahyheteva'ea nehẽ.

² Pembatera po ti iju tehe nehẽ. Mbatagvaruhua po ti o'u pepikatua nehẽ. ³ Peapoa po ti opororororo upa nehẽ ourova'ea pratava'ea pavẽi. Ipororoga'gwama repiagame po ti Tupana'ga ei pe me nehẽ: “Pepotaheteuhu

pe itambere'ia ipyhyga novĩa. Emo pe ndapepokogi ojipe'ga a'ea pyvõ," e po ti ga nehẽ. "Kiro momina pe hugwi a'ero," e po ti ga nehẽ. Ipororoga ojigwarai mbatera rehe jipi. Na jitehe po ti penemimbotaruhua ojigwarai pe ndehe nehẽ. Ehepia te tata ojigwarai ahera'oa rehe ahe mbokairame. Na jitehe po ti penemimbotaruhua ojigwarai pe ndehe nehẽ. A'ereki pe pemono'õteheuhu mbatera kiro mbapava koty.

⁴ Pehendu ãanahenahema - kiroki ãa omopẽ pekoapora pe me jipi. A'ereki pe napemondoi ikwepykava ãa pe ãa moandyandyita. Tupana'ga okwaha reki a'ea ipopoakaheteve'ga. Ga gwendu tuhẽ ãanahenahema. A'ereki pe napemondoi ãa pe itambere'ia ãa poravykypavirẽ.

⁵ Avo yvya koty pe pereko pa mbatera. Penhimbohoryory pe jipi. Mbiara o'uo'u onhimongy'ravo imboha'uve'yma ojukaagwama. Emo õho gwerĩ ijukahava apiavo. Na jitehe pe pemono'õghũ pejive penhimimbotarimova'ea rehe pejikovo imboha'uve'yma hahyagwama. Emo Tupana'ga po ti imbohahyi pe me nehẽ.

⁶ Pe'e pe pyryheteve'ga pe: "Ga ite'varuhu," pe'e pe penhi'mbero. A'ero pe ãa momanoukari. Gahã napemovahĩ upa.

Penhimomirana ti

⁷ Nhiirũ, kiro ji ei pe me: Penhimomiranamba ti Jesus Cristo'ga rura imboha'uva. Ehepia re ko matetỹhara'ga. Onhimomirana po ga i'apyryva imboha'uva. Omboha'u po ga amana itymame. Aerẽ po ga imondomondoi jahya. Nonhimbaekwahivi po ga a'ero. "Ikyra'javirẽ po ti horyvamo mbatera nehẽ," e po ga. ⁸ Ga javijitehe ti penhimomirana pejiyupa Jesus Cristo'ga mboha'uva. Pemboty ti pepy'a. A'ereki ga u gwerĩ.

⁹ Nhiirũ, tapenhi'ite'varuhui ti ojohupe penhiroyromo. Pe nhi'ite'varuhurame po ti Cristo'ga ei pe me nehẽ: "Peko te'varuhu pe javo ãa pe," e po ti ga nehẽ. Ehepia te Cristo'ga ru'gwerĩ.

¹⁰ Nhiirũ, Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea javijitehe po pe peko hamo. Ahe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga hako. Hendupotare'ymane ojipeva'ea imbohahyukari ahe ve novĩa. Emo imombe'uharava'ea onhimomiranamba hahya pe. ¹¹ Xa'e nhande: Pyry ahe ve - kiroki ahe onhimomiranamba.

Ehepia ko Jõva'ea hako. Pekwaha po pe ahenhimomiranamagwera. Ahe nhimomiranambavame mbatera rahya pe ko Tupana'ga imombyryhetei reki ahe ve. A'ereki Tupana'ga pyry hete vvyakotyve'ga pe. Ga nhande porogwety jipi.

¹² Nhiirũ, ta'e ti kiro pe me. A'ea kaitu ti pehendu katu. Pe nhi'igame ojipe'ga pe tape'ehui ti: "Yvagipeve'ga okwaha nhi'mbee'yma. Yvya apohara'ga okwaha nhi'mbee'yma," tape'ehui ti no. Tapehenonhuhũ ti Tupana'ga penhi'igame ojipe'ga pe. Tapehenonhuhũ ti Tupana'ga rembiapoa no. Po pe ei ãa pe: "Nahã po ti ji rekoi nehẽ." A'ea jate ti pe'ji a'ero. Po pe ei ãa pe: "Na rũ po ti ji rekoi nehẽ." A'ea jate ti pe'ji a'ero. Pe'erame ãa pe penhimbi'ea rupi katu ti peko a'ero. Na tuhẽ ti peko Tupana'ga ti te'iyme pe me peko te'varuhu pe javo nehẽ.

Penhi'inhĩ ti Tupana'ga pe

¹³ Po pepyteripeve'ga ikwahavi mbatera rahya tonhimombe'u ti ga ji poko javo Tupana'ga pe. Po ojipe'ga roryroryvamo tonhimby'yi ti ga Tupana'ga mboheteavo.

¹⁴ Po ojipe'ga tetirũaramo tombuhuruka ti ga ojipyri Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. A'ero po ti ãa nhi'igi Tupana'ga pe imongyavo ikava ga rehe. "Emombi ti karugwara ga hugwi Jesus Cristo'ga remimbotarimo," e po ti ãa Tupana'ga pe nehẽ. ¹⁵ Po ti ãa nhi'igi Tupana'ga pe ojikoga ga

rehe, a'ero po ti ipigi ga hugwi. Cristo'ga po ti ga monhimoŋigatui nehē. Po ga tetirūaramo okote'varuhuro ŋwaramo, a'ero po ti Tupana'ga imombori garekote'varuhua ga hugwi nehē.

¹⁶ Nurā ti pemohemohē pejikote'varuhua ojohupe pejikoveveuhuro hehe. Penhi'inhi'i ti Tupana'ga pe pejogwepya tapenhimoŋigatu ti. Pyyheteve'ga poranduvame Tupana'ga pe ikwahy hete. Tupana'ga ŋwendu ŋanhi'iga jipi.

¹⁷ Ehepia re ko Eliasva'ea hako Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Ahe ko nhande javijitehe yvyakotyva'ero. Igwete ahe nhi'thetei Tupana'ga pe tokyryme ti javo. Trēs e meio ga kwara mbo'ari ikyre'ymame yvya rehe.

¹⁸ Aerē Eliasva'ea nhi'iga'javi Tupana'ga pe tokyra'ja ti kiro javo. A'ero Tupana'ga imongyra'javi yvaga hugwi. Igwete henhunha'javamo mbatera yja hugwi.

¹⁹⁻²⁰ Nhiirū, po ti pepyteripeve'ga ndokoa'javi a'itituhēva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi, pemoŋita ti ga mongoa'java a'ea rupi. Pekwaha ti a'ero. Pe ga mbopohirukarame okote'varuhua hugwi po ti ga ndohoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tupana'ga po ti omombo pa garekote'varuhua re'yjuhua ga hugwi a'ero nehē.

PEDROVA'EA OMOMBE'UYPY AHE VE Primeira Carta de Pedro

¹ Ji ko Pedroramo. Ji Jesus Cristo'ga moirūharamo ako. Kiro ji ikwati-jari imondovo nhinhi'iga pe me Tupana'gareheva'ea pe - perope peju gagwryi pe: Ponto pe, Galácia pe, Capadócia pe, Ásia pe, Bitínia pe. Pevo pe kwaki'opavi pejigwovo pejijupa ġapyteri pe penhimongyavo raikwehe. ² Gwemimbotarimo Tupana'ga nhandaruvete'ga pe mo'emo'ei ojive hako gahā po ti oko jireheva'ero javo. Tupana'ga ra'uva pe mongoi Tupana'gareheva'ero a'ero raikwehe. "Amo'emo'ē ji ġa tohendu katu ti ġa Jesus Cristo'ga nhi'iga javo," ei Tupana'ga. "Tomombo ti ga ġandekote'varuhua ga hugwi omanoro ġwaramo," ei ga.

Tupana'ga ti tomomyry hete pe me. Tonogatu hete ti ga pepy'a no.

Pyry ti nhande ve nehē

³ Timbohete ti Tupana'ga. Gaha ko Jesus Cristo'ga ruva'ga nhandepo-
jykaharete'ga ruva'ga. Ombogwera ga Jesus Cristo'ga gamanoa hugwi
raikwehe. Gambogwerava ġwaramo Tupana'ga nhande mboheporoġita
pyahu nhande mongovo. A'ereki ga nhande porogwety hete. Nhanderea-
poroġita ipyahuro ġwaramo nhande ei: Tupana'ga po ti nhande mbuhuruka
tuhē yvagi pe nehē nhande mongovo avuirama ojipyri nehē, xa'e nhande.

⁴ Nhandereaporoġita ipyahuro ġwaramo nhande ei no: Tupana'ga po ti
ombuhu tuhē pyryheteva'ea nhande ve nehē. Tupana'ga remimbuhura
pyry tuhē avuirama. Ndopavi po ti nehē. Nдите'varuhui'i'i po ti nehē no.
Niymani nehē. A'ereki pyry hete. Kirogwe tuhē Tupana'ga herekokatui
a'ea pe me yvagi pe. ⁵ Ga pe a'ngu no. A'ereki Tupana'ga ipopoaka pe
a'nguavo pejikoga ġwaramo ga rehe. A'ero po ti Tupana'ga pe mbuhurukari
pe mongovo ojipyri avuirama yvagi pe nehē. Pendekoagwama po ti ga
imboukwahavi mbapava koty nehē.

⁶ Pendoryndory pe a'ea rehe. A'ea ja po pe ne'ouhūramo kiro ga imbohahy-
paravuhurame pe me. ⁷ Tupana'ga opota penhimomiranama hahyrame pe
me tiukwaha ti ġajikohetea ji rehe javo. A'ereki jukwaha pejikohetea ga rehe
penhimomiranamame hahya pe. Ehepia te ouro. Ga imbokumbokurame
ouro imo'eamo ite'varuhua'ea jugwi jukwahavamo hembyruera pyryva.
Na jitehe jukwaha pejikohetea Tupana'ga rehe hahyrame pe me. Ouro
ko pyry novia. Johe'i hete pyry pejikohetea Cristo'ga rehe. Ouro opa
reki. Pejikohetea ki a'e te ndopavaġwami po rimba'e. Jukwahavame po ti
Tupana'ga pe mbohetei aerē nehē. Jesus Cristo'ga nhimboukwahavame ua
po ti Tupana'ga ei pe me nehē: "Pyry hete pejikohetea Jesus'ga rehe," e po ti
ga pe me nehē.

⁸ Ndapehepiagi ve pe Jesus Cristo'ga. Emo pe ga arōhetei. Ndapehepiagi
tuhē pe ga kiro. Emo pe jikohetei ga rehe. Igwete pe ndoryndoryhetero
pejikoga ġwaramo ga rehe. Yvagahugwiva'ea ko pendoryhetea ga rehe.
Tegwete reki pendoryya imombe'uhava ojipe'ga pe. ⁹ Pejikoga ġwaramo
Jesus Cristo'ga rehe po ti Tupana'ga pe nderohoi yvagi pe ojipyri nehē.
Pejihoagwama rehe pe ndoryhetero kiro a'ero.

¹⁰ Pehoagwama rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea japykahetei
tikwaha hete javo hako. A'ero ahe imombe'unhogwenondei javo hako.
"Tupana'ga po ti omomyry ga pe nehē ġa nderogwovo yvagi pe nehē," ei
Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako. ¹¹ Cristo'ga ra'uva oko ahe pavēi
ahe mbo'embo'eavo hako. "Hahy hete na'ē po ti Cristo'ga pe nehē. Igwete

po ti ga manoi novīa. Emo po ti pyryhetero ga pe nehē,” e'i Cristo'ga ra'uva. “Okwerava'ja po ti ga nehē ogwovo yvagi pe nehē. Aerē po ti ga rura'javi ojiheve'ga nđerogwovo yvagi pe Tupana'ga pyri nehē no,” e'i gara'uva Cristo'ga mombe'gwovo ahe ve. A'ero Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea japyakai a'ea rehe hako. “Maname po ti a'ea nehē?” ei ahe. “A'ea rupi ti marā nehē?” ei ahe ojapyakavo hehe.

¹² Tupana'ga e'i ahe ve no hako: “Penemimombe'ua ko pejiveva'ea rūi reki korogweva'ea rūi,” ei ga ahe ve. “Aerēva'ea pe imombe'ui a'earupive'ga ti tokwaha javo,” ei Tupana'ga ahe ve. A'ero ahe Cristo'ga mombe'umbe'ui hako. Cristo'ga mombe'ua jitehe agwamove'ga omombe'u pe me no. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka gwa'uva ga pyri yvaga hugwi ga mbo'eavouka jupe. A'ero ga Cristo'ga mombe'ui pe me pyryva'ea mombe'gwovo. Yvagipeve'ga vehevi okwaha pota a'ea no novīa Tupana'gapyryve'ga.

Peko katu ti, ei Tupana'ga

¹³ Pejirokwa ti a'ero penhimbovyvya. Jesus Cristo'ga po ti omombyry pe me nehē onhimboukwahavame ua yvya koty nehē. Cristo'ga remimombyryva rehe ti pejapyaka hete a'ero tomombyry tuhē ti ga nhande ve javo. ¹⁴ Pehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga. Ymya pe ipotaruhui ite'varuhuva'ea jipi. A'ereki a'ea rupi pe ndapekwahavi pejikoge'yma Jesus Cristo'ga rehe. Pepohi ti pejikoagwera hugwi a'ero penhimbipotaruhua hugwi. ¹⁵ Tupana'ga ndokote'varuhui'i. A'ereki ga oko katu jipi. Ga pe mo'emo'ē ji javijitehe ti peko katu javo. Peko katu ti a'ero pejikojikovo. ¹⁶ A'ereki aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga ahe ve. “Ji ako katu,” ei ga. “Nurā ti peko katu ji javijitehe nehē no,” ei Tupana'ga.

¹⁷ Penhi'igame Tupana'ga pe pe ei Apī ga pe. Emo gaha reki e'i a'itituhēva'ea rupi katu yvyakotyve'ga ndeaporoḡita pe. Jara'ga pe ga ei: “Peko katu pe.” Jara'ga pe ga ei reki: “Peko te'varuhu pe.” A'itituhēva'ea rupi katu ga ei ga pe nhaporemo ikwahava gādeaporoḡita. Tapepojihuve'yruhūi ti a'ero pejūvete'ga Tupana'ga pejikovo penhimarane'yname yvya koty.

¹⁸⁻¹⁹ A'ereki pe pekwaha Cristo'ga manoa pe ndepyga. Omanoro ḡwaramo ga pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Mbatera rūi opava'ea rūi pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Ouro rūi pe mbopiro'yi. Prata rūi pe mbopiro'yi. Nanongara nhaporemo rūi tuhē pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Pendekoteheagwera rehe penamonhava'ea pe mbo'embo'ei pe mbojikwakuteheavouka. Cristo'ga pe mbopiro'yi reki a'ea hugwi omanomo pe ndepyga. Ga ko cordeiro ja - kiroki a'ea ga okwava'ē ijukavo Tupana'ga pe. Pyryheteva'ea ga okwava'ē ndite'varuhui'i'iva'ea. Na jitehe Cristo'ga nhikwava'ēgi Tupana'ga pe heka'voguka gwekoa omanomo. Ga ndite'varuhui'i'i. Pyry hete ga novīa. Emo ga onhikwava'ē omanomo pe ndepyga.

²⁰ Yvya apoa renonde Tupana'ga ei Cristo'ga pe po rimba'e: “Ndehe ti eho yvya koty omanomo gambopiro'yharamo nehē,” ei Tupana'ga ga pe. Agwamo reki mbapava koty Cristo'ga ukwahavamo ua pe ndepyga ikwehe.

²¹ Gaha pe mbojiko Tupana'ga rehe. Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi ga mongovo huvihavuhetero ikwehe. Nurā pe jikohetei Tupana'ga rehe. Igwete pe ei: “Tupana'ga po ti imombyryvi nhande ve ḡwembi'ea rupi nehē no,” pe'e pe.

²² Pehendu katu pe a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua. A'ero pe imomborukari pejikote'varuhua pejihugwi. A'ero pe penhiirū'ga arōhetei Jesus'gareheve'ga. Penhoarō hete tuhē ti a'ero.

²³ Tupana'ga okoji onhi'iga reheve. Onhi'iga pyvō ipopoakava'ea pyvō ga pe mbojihuvi gwa'yramo pejikogame ojihe. Penduva'ga pe mbojihu

raikwehe. Emo aerē penduva'ga omano vvyakotyva'ero gwaramo. Tupana'ga ki a'e te nomanoi. Gaha pe mbojihuva'ja gwa'yramo. ²⁴ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

“Yvyakotyve'ga ko yvotyra ja,” e'i.

“Gakatuhetea ko yvotyarakatua ja no.

A'ereki ipotyra inhymba reki.

Ohova okui pa,” e'i.

“Yvyakotyve'ga na jitehe opa pa no,” e'i.

²⁵ “Tupana'ga nhi'iga ki a'e te okoji avuirama,” e'i ikwatijara.

Tupana'ga nhi'iga jitehe ga omombe'u pe me raikwehe. A'ereki ga omombe'umbe'u pyryva'ea pe me Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

2

Cristo'ga ko ita'java'ea

¹ Onhi'iga pyvō Tupana'ga pe mongoi gwa'yramo. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi nhaporemo a'ero. Tape'mbea'javi ti no. Tapenhi'igatutehei ga pe timoandyandyi ga javo. Tapenhimyrōi ti ojipe'ga ndehe. Tapembotegwetei ti ga no.

² Ipita'ngive'ga opota hete oy'ga kambya. Na jitehe ti pepota hete Tupana'ga nhi'igapyryva. A'ea po ti igwaigwavete pe mbojikohetei Tupana'ga rehe nehē. ³ A'ereki Tupana'ga mombe'uhava e'i: “Pekwaha pe hepiaga nhandepojykaharete'ga remimombyryva pejive,” e'i ikwatijara.

⁴ Penhimongo ti Cristo'ga pavēi a'ero. Gaha ko ita'java'ea. Ita okoji avuirama. Na jitehe Cristo'ga okoji avuirama okovo. Ita onga rupiara onga apohara'ga noarōi ite'varuhu javo jupe novia. Tupana'ga ki a'e te oarō ita pyry hete reki javo jupe. Na jitehe ite'varuhuve'ga noarōi Cristo'ga ite'varuhu ga javo. Tupana'ga ki a'e te oarō ga pyry hete ga javo.

⁵ Pe ko ita'java'ea jitehe no. Ita ko okoji avuirama. Pe na jitehe peko Tupana'ga pavēi avuirama. A'ereki ga pe mongo pyahu. Ga oapo ita gwuhavamo. Na jitehe Tupana'ga pe apoi gara'uva ruhavamo. A'ereki pepyteri pe Tupana'ga ra'uva u. Peko pe ikwava'ēharamo Tupana'ga pe. A'ero Jesus Cristo'gareheva'ero pe nhikwava'eği Tupana'ga pe ga mbohete-heteavo. A'ea rehe Tupana'ga nhimohemi a'ero.

⁶ Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako. Tupana'ga e'i hako:

“Onga apohara'ga omo'ē ita tihepia pyryva'ea javo. A'ero ga pyryva'ea mongoi huvihavamo imohina gwuhava tojiko hete ita jararamo huvihavava'ea rehe ojopyhykatuavo javo,” ei ga.

“Na jitehe ji ei ga mombe'gwovo no.

Pyry hete ga, a e ji,” ei Tupana'ga.

“A'ero ji pyryve'ga mongoi jijiheve'ga nduvihavamo

tojiko hete ti ga ga rehe javo,” ei Tupana'ga.

“Jiruhava ko cidade de São.

Na ja jireheve'ga ko jiruhavamo.

A'ero ji pyryve'ga mongoi jijiheve'ga pyteri pe.

Ojikogame ga rehe po ti ga ndipoyjayjare'ymuhūi nehē,” ei Tupana'ga.

Nahā aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga ga Cristo'ga mombe'urame hako.

⁷ Pejiko pe Cristo'ga rehe. Nurā pe ei pyry hete ga pe. Ga ki a'e te – kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe – aherembikwatijara omombe'u ga onga apohara'ga ja ko ga javo. Aherembikwatijara e'i a'ero:

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ga omombo ipo'rue'yma tiruahū javo jupe,” e'i.

“Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i aherembikwatijara.

⁸Ojipea ikwatijara e'i no:

“Ita ombo'a vvyakotyve'ga no'ga ga monhimboahiva,” e'i aherembikwatijara.

Na jitehe ko ga omonhimboahi okote'varuhuve'ga monhimonha'ngavo ga mbopoyjayjare'yma. Onhimboahi ga Cristo'ga pe ojikoge'yma ga rehe. A'ereki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga. A'ereki Tupana'ga e'i jipe ga pe: “Na tuhē po ti ga ndekoi nehē,” ei ga.

⁹Oro pe, Tupana'ga pe mo'emo'ē pe mongovo ojiheva'ero. Gareheva'ero ko pe ikwava'ēharamo Tupana'ga pe nhandervihavuhuhete'ga pe. Ga pe mo'ē ojipe'ga hugwi pe mboporavykyavo ojive. Ga pe pojyka tomombe'u ti ga nhirembiapopyryva javo. Ymya pe ndekote'varuhui raikwehe. A'ero pe ppytunahivarupive'ga ja. A'ereki ppytunahiva rupi okorame ahe ndokwahavi. Pe na jitehe ndapekwahavi Tupana'ga pejikote'varuhuvavo raikwehe. Aerē Tupana'ga pe mo'emo'ēi tapepohi ti pejikote'varuhua hugwi javo. Agwamo pe kojahuarupive'ga ja a'ero. A'ereki kojahua rupi okorame ahe okwaha. Na jitehe pe pekwaha Tupana'ga kiro pejikokatuavo. Tupana'ga kwahavame ko pyry hete. ¹⁰Ymya ko pe ndapekoi Tupana'gareheva'ero. Agwamo ki a'e te pe peko gareheva'ero. Ymya pe ndapekwahavi Tupana'ga rembiporogwetyga. Agwamo ki a'e te pe pekwaha a'ea Tupana'ga nhande porogwety javo.

Tupana'gareheva'ero peko katu

¹¹Nhiirū, ojipe'ga gwyri pe pe nduvi hajiheve'ga ja. A'e hete ji pe me a'ero: Tapepotaruhui ti pejikovo. A'ereki penemimbotaruhua pe mboheaporogita te'varuhu. ¹²Peko katu ti gapyteri pe – kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Amoamome ga pe mbotegwetei po oko te'varuhu ga javo tehe pe me. Emo pendekokatua repiagame po ti ga nhimombaragwahavi hehe nehē. A'ea rehe po ti ga Tupana'ga mbohetei a'ero ga rurame mbapava koty nehē. “Ndepyry hete nde ga mongokatuavo,” e po ti ga nehē.

¹³⁻¹⁴Tupana'gareheva'ero ti pehendu katu penduvihava'ga nhaporemo vvyva koty: gaha – kiroki ga jara'ga hohe huvihavuhuro – pehendu katu ti ga gamoirūhara'ga no gobernadores'ga. A'ereki penduvihavuhu'ga onhi-moirūuka ga pe tombohahyuka ti ga okote'varuhuve'ga pe javo. “Tapembote ti okokatuve'ga,” ei ga ga pe no.

¹⁵Tupana'ga opota pendekokatua tapemombi ti ikwahave'yve'ga nhi'itehea.

¹⁶Pepiro'y pe, na tuhē ti peko a'ero. A'erorame tehe ti tape'ei ti: “Tako te'varuhu ti kiro nhiremimbotarimo a'ero. A'ereki ji jipiro'y.” Tape'ei ti a'ea. Tupana'ga rembipojykharamo pe peko. Garembimbotarimova'ea rehe ti peko a'ero.

¹⁷Pendeaporogita katu ti ojipe'ga ndehe nhaporemo. Pearōarō ti penhirū'ga. Ga ojiko Cristo'ga rehe pe ja. Pepojihuve'yimi ti Tupana'ga. Pendeaporogita katu ti penduvihavuhu'ga rehe no.

Peho ti Cristo'ga rupi hahyrame pe me

¹⁸Peporavykyrame ojipe'ga pe pehendu katu ti ganhi'iga penhiroyrōe'yma. Pehendu katu ti ganhi'iga ga ndeaporogitakaturame pejihe nehē. Ga ndekote'varuhurame pe me ti pehendu katu jitehe ganhi'iga. ¹⁹Ombohahy tehe po ga pe me. Po pe nhimomiranami jupe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo gwaramo, a'ero po pyryvamo. ²⁰Po ga pe nupanupāi pe ndekote'varuhuro gwaramo, a'ero po pe nhimomiranatehei. A'ereki pejikote'varuhuro gwaramo pe pekwaha hahya. Po pejikokaturō gwaramo

pe ikwahavi hahya penhimomiranama jupe, a'ero po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehē. ²¹ A'ereki Tupana'ga e'i pe me: "Penhimomirana ti ga imbohahyrame pe me pejikokatua rehe," ei ga. A'ereki Cristo'ga okwaha hahya pe ndepyga toho ti ga ji rupi javo ikwehe.

²² "Ndokote'varuhuangavi Cristo'ga. Ni'mbeangavi ga no."

²³ Ga ombotegweterame ga nombotegwetei ga ikwehe. Ga imbohahyrame ga pe ga nde'i: "Ajipy po ti ji pe ndehe nehē," nde'i ga. Ga onhikwava'ē reki Tupana'ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i a'itituhēva'ea rupi katu ite'varuhuve'ga pe. Ga e'i hupi katu pyryve'ga pe no.

²⁴ Cristo'ga tuhē gwereco nhanderekote'varuhua omanorame yva rehe. "Tipiro'y ti ga okote'varuhua hugwi," ei ga, "toko ti ga Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe kiro," ei ga. Cristo'ga okwaha hahya omanomo nhande repyga. Nahā kiro pyry hete nhanderekoagwama.

²⁵ Ymya ko pe ndekoi ovelhas ja. Ovelhas oka'nhyka'nhy jipi ojipiakatuhara'ga hugwi okovo gwemimbotarimova'ea rehe. A'ero hepiakatuhara'ga herura'javi ovelhas rerekovo. Ymya ko ovelhas ja pe ndekoi pejikovo penhimimbotarimova'ea rehe. Emo Tupana'ga pe nderuruka Cristo'ga pyri. Ovelhas repiakatuhara'ga gwereco katu ovelhas jipi. Na jitehe Cristo'ga pe ndepiakatui pe nderekokatuaivo jipi.

3

Hembirekove'ga

¹⁻² Nanongara pe ji ei kunhangwera'ga pe no hembirekove'ga pe. Pehendu katu ti penhimbireko'ga nhi'iga ga erame pejive. Jararamo penembireko'ga ndekoi ve Tupana'ga nhi'iga rehe Cristo'ga mombe'ua rehe. Pe hendukaturame penhimbireko'ga nhi'iga po ti ga pendekokatua repiagi pendeaporogitakatua kwahava nehē. A'ero po ti ga jikogi Cristo'ga rehe nehē. Penhi'iga gwaramo rūi po ti ga jikogi nehē. Pendekokaturo gwaramo po ti ga jikogi Cristo'ga rehe a'ero nehē.

³ Tapekotehei peji'ara rehe. Tapenhimbojigwaguhui ti tajirepia ga jikatua javo. Tapenhiakāavykyuhui ti penhimbohepia'ngiavo ojipe'ga pe. Tapenoguhūi ti pejihe ourova'ea. Tapemongiuhui ti pejipikatua tahepiuka ti ga pe jipikatua javo. Tapekotehei ti peji'ara rehe, a'e ji pe me.

⁴ Peypyteripeva'ea rehe ki a'e te po pe peko hamo pendeaporogitakatua rehe. Ipy po pepy'a jipi hamo. Penhyrō po pe jipi hamo. A'ea ko pyry hete Tupana'ga pe.

⁵ Ymya ko kunhangwerapyryva'ea nahā no. Ahe ojiko Tupana'ga rehe oho po ti ga gwembie'ea rupi javo. Ahe onhimboheaporogita katu hendukatuaivo gwembirekova'ea nhi'iga. ⁶ Nahā ko Sarava'ea hako. Ahe oho gwembirekova'ea nhi'iga rupi Abraāova'ea nhi'iga rupi jijara'ga javo ahe ve. Po pe jikokatui imbojue'yama pejipy'a jipi, a'ero po pe Sarava'ea'java'ea.

⁷ Nanongara pe ji ei kiro akwaimbae'ga pe no hembirekove'ga pe. Peko ti penhimbireko'ga pavēi pejapyakavo gapopoakare'yama rehe. A'ereki pe gwyre'i ga ipopoaka. Pendeaporogita katu ti ga ndehe a'ero. A'ereki Tupana'ga imombyryvame pe me omombyry ga pe no. A'ero po ti ga ndekoi Tupana'ga pyri pe pavēi nehē. Pe ga nderekokatue'ymame pe ndovahoguhui penhi'igame Tupana'ga pe a'ero.

Hahya pe ndekokaturame

⁸ Mbpavamo ji ei pe me nhaporemo. Pembojo'jajo'ja ti pendeaporogita. Jara'ga ndekoveveuhurame ti pekoveveuhu ga pavēi no. Jara'ga ndoryvame ti pejory ga pavēi. Penhoirūramo penhoarō hete ti. Pejoporogwety ti.

Tapenhimboheteuhui pejogwerekovo. ⁹ Ga ndekote'varuhurame pe me tapejipygi ti ga ndehe. Ga ete'varuhurame pe me tapenhi'pondekwa'te'varuhui ti ga no. Nahā ti peko. Pemombyry ti ga pe ga ndekote'varuhurame pe me. A'ereki Tupana'ga pe mo'emo'ē tamombyry ti pe me jawo. Nurā ti pemombyry ojipe'ga pe a'ero. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: "Kiroki ga e'i:

'Jirory pota ji pyryva'ea rerekovo jipi'
- te'ite'varuhuyme ti ga a'ero.

Ti'mbea'javyme ti ga no," e'i.

¹¹ "Topohi ti ga okote'varuhua hugwi okokatuavo.

Tojirokwa hete ti ga okokatuavo ojipe'ga pe no.

¹² A'ereki nhandepojykaharete'ga gwepia katu ga
- kiroki ga oko garemimbotarimova'ea rehe," e'i.

"Gwendu katu ga ga nhi'igame ojive.

Emo ga omovahi okote'varuhuve'ga," e'i ikwatijara Tupana'ga mombe'gwovo.

¹³ Pe ndekokatupotarame po ti ga nombote'varuhui pe me nehē. ¹⁴ Emo po ti ga pendekokatua rehe vehevi imbohahyukari pe me, a'ero po ti pyryvamo pe me nehē. Tapekyhyji ti ga hugwi a'ero nehē. Tapembojuukaryme ti pejipy'a.

¹⁵ Pembohete ti Cristo'ga ga ko jipojykaharete'ga jawo pejiyvyteri pe. Pejiko pe Cristo'ga rehe. Pejapyaka ti a'ea rehe a'ero tanhimombe'u ti ojipe'ga pe jawo. E'i po ti ga pe me nehē: "Maraname pe jikogi Cristo'ga rehe?" ¹⁶ Pemombe'u katu ti ga pe a'ero penhyromo penhimbohete'e'yma. Peko katu ti Cristo'gareheva'ero pejipoyjareteramo. Gahā po ti ndipoyjay-jari a'ero nehē pe mbotegweterame onhi'te'varuhuavo pendekokatua rehe nehē. ¹⁷ Hahy po pe me pendekote'varuhua rehe. Po pendekokatua rehe hahyramo pe me a'ea po pyry hete Tupana'ga ipotarame a'ea.

¹⁸ Cristo'ga jitehe okwaha hahya no. Igwete ga manoi. Ojipeji igwave ga manoi imombopava pendekote'varuhua pe hugwi. Nomanoa'javi po ti ga a'ero nehē. Ga ko pyryheteva'ero oko. Emo ga omano ite'varuhuve'ga ndepykavamo tarekokatuuka Tupana'ga ga pe jawo. Yvyakotyve'ga ojuka ga ikwehe. Emo Tupana'ga ga mbogwera gara'uvimo.

¹⁹ Gwa'uvamo ga hoi ahera'uva pyri a'ero - perope tegwete ahera'uva i'ēhava jugwi - pevo Cristo'ga hoi imombe'gwovo a'itituhēva'ea ahera'uva pe. ²⁰ Ymya ahe nohendukatui Tupana'ga nhi'iga Noéva'ea japorame yhararuvihavuhua hako. Tupana'ga nonhimbaekwahivi reki ahe ve gwendukatue'yva'ea rehe. "Tohendu katu pa na'ē ti ga nhinhi'iga," ei Tupana'ga hako. Mbohapy'ri reki oitova'ea jate gwendu katu Tupana'ga nhi'iga Noéva'ea gwe'yjava'ea pavēi. A'ero ahe avi yhararuvihavuhua pype. Jarava'ea opa pa a'ero onhimongyavo otypyvygamo vyva nhatymbavame. Noéva'ea ki a'e te okoji yhya pyvō uvame yhararuvihavuhua pype.

²¹ Na jitehe yhya pyvō nhande nhimobatizaukari. A'ero nhanemobatiza pyvō Tupana'ga nhande mongopyahui. Yhya mombe'urame ji nda'ei iheja pe nhandera'oa ky'auhua iheja pe. Nahā ji ei: Penhimobatizaukarama yhya pyvō pe ei Tupana'ga pe: "Cristo'gareheva'ero ji taho nenhi'iga rupi," pe'e pe Tupana'ga pe. A'ereki kiro pe peko katu pepoyjareteramo. Tupana'ga nhande mongo pyahu a'ero Jesus Cristo'ga kwerava gwaramo omanoa hugwi. ²² Jesus Cristo'ga oho yvagi pe ikwehe. Pevo ga rekoi kiro huvihavuhetero Tupana'ga moiruamo. Yvagipeve'ga gwendu katu Cristo'ga nhi'iga kiro huvihava'ga ipopoakave'ga Tupana'gapyrive'ga no. Gwendu katu pa ga Cristo'ga nhi'iga kiro.

4

Perojiji pe pejeaporogita

¹ Cristo'ga okwaha hahya omanomo tahepy ti ga jawo ikwehe. Pendeaporogita po ti nahã hamo no. Pe'ji ti: "Marã ngu po ti hahyramo ji ve nehẽ no? Emo po ti ji aho tuhẽ Cristo'ga rupi nehẽ," pe'ji ti. A'ereki hahyrame nhande ve nhande ndiakoaj'avi nhanderekote'varuhua rehe. ² A'ero pe ndapekoa'javi penhimimbotarimova'ea rupi hamo. Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po pe ndekoi hamo kiromo jate penhimarane'yamame.

³ Ymya pe ndekouhui penhimimbotarimova'ea rehe ga ja - kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe. Kirupi pendekote'varuhua a'ero. Nahã ko pendekote'varuhua gwera raikwehe. Ndapeakwahavihu pe. Pe potaruhu pe. Peapouhu pe toryva i'gwoi'gwovo penhimboheagwryva pejikote'varuhua. Peko hete pe ha'angava rehe penhimimbohetehara rehe pejikove'y Tupana'ga rehe raikwehe. Ite'varuhu hete pe imbohetei a'ea. ⁴ Agwamo reki ga nhimomy'ahetei pendekoa'gwama repiaga. A'ereki ga akwahave'y muhũrame pe ndapeakwahave'yma'javi ga pavẽi. Nurã ga pe mbotegwetei kiro. ⁵ Tupana'ga po ti a'ea e'i ga pe. Namanamehũi po ti ga ei gandeaporogita pe nehẽ: "Marã po pendeaporogita jipi? A'ea pemombe'u kiro ji ve," e po ti ga ga pe nehẽ. A'ero po ti ga ei gandekote'varuhua pe imondovo ikwepykava ga pe nehẽ. Omanoe'yve'ga pe po ti ga imondoi. Omanova'ea pe po ti ga imondoi aherekote'varuhua kwepykava nehẽ no. ⁶ A'ereki Cristo'ga omombe'u pyryva'ea ahe ve - kiroki ahe vvyakotyva'ero omano Tupana'ga rembi'ea rupi okote'varuhuro gwaramo. Cristo'ga omombe'u ahe ve toko ti ga gwa'uvamo Tupana'ga ja jawo.

Pejopoko katu ti

⁷ Oho gwerĩ kiro yvya papava apiavo mbatera papava apiavo nehẽ. Pejapyaka katu ti penhimbovyvya xanhi'inhi'i Tupana'ga pe jawo. ⁸ Johe'i pa pyry pe nhoarõarõhetei no. A'ereki ojipe'ga arõheterame nhande nihenonha'javi gandekote'varuhua re'yjuhua. ⁹ Pembuhumbuhuruka ti Cristo'gareheve'ga penhonga pe ga no'ga jipi penhiroyrõ'e'yma. ¹⁰ Tupana'ga nhande mbokarakatu pa tapepoko ti ojipe'ga jawo. Pepo'ru ti pejikarakatua ojipe'ga ndepyga a'ero Tupana'ga nhande mbokarakatuparavuhuro gwaramo. ¹¹ Nahã ti peko a'ero. Kiroki ga ikarakatu imombe'gwovo mbatera - Tupana'ga nhi'iga ti ga tomombe'umbe'u. Kiroki ga ikarakatu ojipe'ga pokoga - topokopoko ti ga ga Tupana'ga remimbo popoakara pyvõ. Nahã ti pejogwerekoreko a'ero Jesus Cristo'gareheva'ero tombohete pa ti ga Tupana'ga. Xa'e pa ti ga pe jipi: "Nderuvihavuhu hete nde. Ndepopoaka hete nde avuirama," xa'e ti ga pe jipi. Na tuhẽ.

Hahy Cristo'gareheve'ga pe

¹² Nhiirũ, pekwaha hete pe kiro mbatera rahya tapehepiuka ti pejikoga Cristo'ga rehe. Tapenhimomby'auhui ti hahyrame pe me a'ero. Tape'ei ti: "Maranuhũrame ga imbohahyukari nhande ve? Mbipehu a'ea." Tape'ei ti a'ea. ¹³ Pejoryjory ti hahyrame pejive, kiro ko nhande xajikoty'a Cristo'ga pavẽi jawo. A'ereki Cristo'ga okwaha hahya ikwehe. Pejory ti hahya rerekovo a'ero, tapendory hete tuhẽ ti Cristo'ga rura'javame huvihavuhuhetero nehẽ.

¹⁴ Ga pe mbotegweterame pe Cristo'gareheva'ero gwaramo a'ea ko pyry reki pe me. A'ereki ga pe mbotegweterame Tupana'ga ra'uva huvihavuhuheteva'ea oko pe pyri.

¹⁵ Peko katu ti a'ero. Tapejukai ti ojipe'ga. Tapemimi ti ojipe'ga mbatera. Tapekote'varuhui ti. Tapehopehoteheuhui ti ojipe'ga pyri ja'javo ga pe. Peko

katu ti, a'e ji. A'ero ға imbohahyukarame pe me po ti pejikote'varuhuva'ea rehe rūi hahyramo pe me nehē.

¹⁶ Po ti ға imbohahyukari pe me pe Cristo'gareheva'ero ғwaramo, tapepoyjayare'yмуhūi ti a'ea rehe. Pembohete ti Tupana'ga. Pe'ji ti: Pыry hete ға ei Cristo'gareheve'ga nhande ve, pe'ji ti ға mboheteavo.

¹⁷ Oho ғweri kiro japiavo Tupana'ga rembi'ea apiavo. E'i po ti ға yvyakotyve'ға ndeaporoғita pe imbohahyavo ға pe nehē. Ojiheve'ға pe na'ē po ti Tupana'ga ei nehē. Po ti ға ei nhande ve na'ē, a'ero po ti ға pe kaitu ға imbohahyahivuhui nehē – kiroki ға nohendukatui Tupana'ga nhi'iga Cristo'ga mombe'ua. ¹⁸ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Hahy paravuhu okokatuve'ға pe ғvahema renonde yvagi pe Tupana'ga pyri,” e'i.

“Ga pe kaitu po ti hahyahivuhuramo nehē

– kiroki ға ndokoi Tupana'ga rehe okote'varuhuve'ға.

Novahemi tuhē po ti ға Tupana'ga pyri nehē,” e'i ikwatijara.

¹⁹ Kiro ji ei pe me a'ero: Kiroki ға pe hahy Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe okovo ғwaramo – oko katu po ға hamo. Tonhikwava'ē po ға ға pe hamo nhandeapohara'ga pe. A'ereki ға oho ғwembi'ea rupi jipi.

5

Pehepia katu ti Tupana'gareheve'ға

¹ Kiro ji ei ikwatija pendepiakatuhara'ға pe. A'ereki jihi ko Jesus'gareheve'ға ndepiakatuhara no. Ji ahepia Cristo'ga hahyrame ға pe ikwehe. Igwete po ti ji ға moirūi nehē no ға ukwahavame huvihavuhuhetero nehē. ² A'e hete ji pe me aherepiakatuhara pe: Tupana'ga pe mo'emo'ē tohepia katu ti ға jireheve'ға javo. Ojatyka ға Tupana'ga mboheteavo pe pavēi jipi. Pehepia katu ti ға a'ero. Ovelhas repiakatuhara'ға gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe ti pereko katu Tupana'gareheve'ға ndepiakatuavo. Pepota tuhē ti ға ndepiakatuavo pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Itambere'ia potaruhavo ғwaramo rūi ti pehepia katu ға. Pehepia katu ti ғаpokopotara ғwaramo. ³ Tapemondomondoukahetei ti ға penhimbepiakatuhara'ға. Peko katu ti ғаpyteri pe toho ti ға ji rupi javo. ⁴ Cristo'ga ko ovelhas repiakatuhara'ға nduvihava'ға ja. Ga ko nhanderepiakatuharetero. Po ti pe Tupana'gareheve'ға ndepiakatui nehē, a'ero po ti nhanderepiakatuharete'ға pe mongoi huvihavuhuro nehē ojipiukarame ua nehē. Penduvihavuhua po ti namominaғwami nehē.

Tapenhimbohetei

⁵ Pevoja pe ji ei no: Pehendu katu ti xava'eve'ға nhi'iga. Pe nhaporemo ti pehendu katu penhonhi'iga penhimbohete'e'yma. A'ereki Tupana'ga mombe'uhava e'i:

“Tupana'ga omovahī ға

– kiroki ға onhimboheteuhu,” e'i.

“Ga nhimbohete'e'ymame

ға imombyryvi ға pe,” e'i ikwatijara.

⁶ Tapenhimbohetei ti a'ero. Penhikwava'ē ti Tupana'ga pe ipopoakave'ға pe. Aerē po ti Tupana'ga ei a'ero nehē: “Kiroғwe ji ға mbohetehe'tei a'ero,” e po ti ға nehē.

⁷ Pepy'a rekoteherame ti penhimombe'u Tupana'ga pe. Pe'ji ti ға pe: “Apī, oko tehe jipy'a. Amombe'u ji nde ve terenoғatu ti jipy'a javo.” Pe'ji ti a'ea ға pe a'ero. A'ereki ға pe ndepia katu.

Penhimboita ti

⁸ Penhimbovyvy ti. Pejapyaka katu ti. A'ereki Diabo'ga anhağa ruvi-havuhu'ga napearonhuhũ. Leão onharõva'ea ojukarame ty'ara okooko mbat-
era rehe ta'u ti javo. Na jitehe Diabo'ga okooko pe ndehe tambojikopiguka ti
ğa Cristo'ga rehe javo. ⁹ Pemovahĩ ti Diabo'ga pejikovo a'ero. Pejiko hete ti
Cristo'ga rehe penhimboitakwerimo. Napemoka'nhymi pe hahya peirũ'ğa
pe Cristo'gareheve'ğa pe. A'ereki ға hahya jitehe okwaha kiro ojipe'gape'ğa
gwyri pe no.

¹⁰ Kiro pe pekwahavahi'vi na'ẽ hahya novĩa. Emo Tupana'ga pe mo'emo'ẽ
toko ti ға huvihavuhuro ji pavẽi yvagi pe avuirama nehẽ javo. A'ereki pe
pejikoty'a Cristo'ga pavẽi. Tupana'ga omomyry pa nhande ve jipi. A'ero po
ti ға pe mboheaporogitakatui nehẽ. Gaha po ti pe mbojikoguka hete Cristo'ga
rehe nehẽ. Gaha po ti omondo pepy'a mbotyva. A'ero po ti pe nhimboitai
penhimomiranama hahya pe pepohire'yma ga hugwi. ¹¹ Tipopoaka hete po
ti Tupana'ga avuirama nehẽ. Na tuhẽ ti.

Mbapavamo Pedrova'ea okwatijaruka

¹² Mbohapyrete kiro ji ikwatijarukari Silas'ga pe imondovouka pe me.
Silas'ga ko nhaneirũ'ga Cristo'gareheve'ga. Ajiko tuhẽ ji Silas'ga rehe. Ik-
watijarame pe me ji ehetei a'ero imombe'gwovo: Tupana'ga omomyry tuhẽ
nhande ve. Peko hete ti garemimomyryva rehe avuirama a'ero nehẽ, a'e
hete ji pe me.

¹³ Peirũ'ğa Cristo'gareheve'ğa - kiroki ға ojatyka Tupana'ga mboheteavo
jipi cidade de Babilõnia pe - ға omondo onhi'iga pe me. Tupana'ga
omo'emo'ẽ ға ojive no. Marcos'ga jira'yra'jave'ga omondo onhi'iga pe me no.

¹⁴ Cristo'gareheve'a'ero penho'anhuvanhuvã ti penhoarõheteavo.

Tu katu pa ti pepy'a. A'ereki Cristo'ga pavẽi pe pejikoty'a.

PEDROVA'EA OMOMBE'UA'JA AHE VE Segunda Carta de Pedro

¹ Ji ko Simão Pedroramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jate ji rekoji gamoirūharamo. Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'iga pe me. Pe ko Jesus Cristo'gareheva'ero ore javijitehe. A'ereki ga omombyry pe me pe mbojikoguka ojilhe. A'ereki Jesus Cristo'ga pyry hete pe me Tupanamamo. Gaha nhande timbohete jipi nhanembopiro'yharamo.

² Pekwaha hete pe Tupana'ga Jesus'ga no nhandepojykaharete'ga. Nurā ti Tupana'ga tomombyry hete pe me. Tonogatu hete ti ga pepy'a no.

Tupana'ga nhande mo'emo'ē ojive

³ Opopoakara pyvō Tupana'ga imombyrypavi nhande ve nhande mbojikogukame ojilhe. A'ereki ga nhande mboheaporoğita pyahu nhande mongokatuavo nhande ga kwahahetero ġwaramo. Tupana'ga nhande mo'emo'ē gweaporoğitapyryva pyvō. ⁴ A'ea pyvō ga imbuhumbuhuri pyryheteva'ea pe me ġwembi'ea rupi pyrytuhēva'ea. A'ea rerekorame po ti pe hoi Tupana'ga reaporoğita rupi. Ndapehoi po ti pe pejikote'varuhua rupi. Cristo'ga arōe'ŷve'ġa onhimbote'varuhu jipi ġwemimbotaruhua rehe. Pe ki a'e te pepiro'y a'ea hugwi.

⁵ Nurā ti pejirokwa penheaporoğitapyryva rehe pejikogame Tupana'ga rehe. Pekwaha hete ti penhimombaragwahava mbatera rehe penheaporoğita pyryvame. ⁶ Penhimbovyvy ti ikwahavame mbatera. Penhimomirana ti mbatera rahyva'ea pe penhimbovyvyrame. Peko katu ti penhimomiranamame. ⁷ Peko ti penhiirū'ġa ndehe Jesus'gareheve'ġa ndehe pejikokat urame. Pearōarō ti ojipe'ġa nhaporemo pejikorame penhiirū'ġa ndehe. ⁸ Igwaigwavete po ti pe ndekorame nahā, a'ero po ti jukwahavamo ikwahya. A'ereki Jesus Cristo'ga kwahava ikwahy pe ndehe pe mongovo katu. ⁹ Kiroki ga na runhuhū oko okokatue'yma – ġa ndokwahakatui reki Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea. Omoka'nhy ġa okote'varuhua momboragwera.

¹⁰ Oro pe, nhiirū, pejirokwa hete ti pejikokatua rehe a'ero. Ymya Tupana'ga ei pe me: “Opomo'emo'ē ji jivive ġa po ti jireheva'ero nehē javo,” ei ga. Pejirokwaheterame pejikoagwama rehe po ti pe imboukwahavi Tupana'ga eagwera pejive penhimo'ēagwera. Nahā pendekorame jipi po ti pe ndapepohira'javi Cristo'ga hugwi nehē. ¹¹ A'ero po ti nhanderuvihavuhuhete'ga pe mbuhurukakatui yvagi pe nehē. “Pyry hete pe nduri pejjupa ji pyri avuirama nehē,” e po ti ga pe me nehē. Ga ko Jesus Cristo'ga nhanembopiro'yhara'ga.

¹² A'ea nhaporemo pe pekwaha. Igwete pe ndekohetei a'itituhēva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehē. Emo po ti ji takwahavukara'ja pe me jipi nehē. ¹³ Pyry tuhē ji ve ji ikwahavukara'javi a'ea ja'javo pe me nhimarane'yname. ¹⁴ A'ereki namanamehūi nhimanoagwama. A'ea Jesus Cristo'ga okwahavuka ji ve. ¹⁵ Nurā po ti ji jirokwari inoġa nhirembi'eagwera pe me. A'ero po ti pe ikwahava'ja'javi a'ea jitehe jipi ji manorē nehē.

Ġwepia tuhē ahe Cristo'ga ruvihavuhuhetea

¹⁶ Ore noromombe'ui pe me moroğitatehea aheremimbojihuva'ea ore Jesus Cristo'ga rura'jahava mombe'urame pe me ikwehe. “Ura'ja po ti nhandepojykaharete'ga opopoakara pyvō,” oro'e ore pe me. A'ereki ore orohepia tuhē garuvihavuhuhetea ikwehe. ¹⁷⁻¹⁸ A'ereki ore oroko ga pyri vvytyruhua

rehe Tupana'ga apoa rehe ikwehe. Orohendu ore Tupana'ga nhi'igame Jesus Cristo'ga pe yvaga hugwi. "Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Anhimohê hete ji ga rehe," ei garuva'ga Jesus'ga mombe'gwovo ikwehe. Nahã Tupana'ga huvihavuhuheteve'ga ei ga mboheteavo pyry hete Jesus'ga javo.

¹⁹ Igwete Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea heroviarukari tuhê nhande ve no ikwatijarame Cristo'ga mombe'gwovo. Pejapyaka po pe a'ea rehe hamo. Nhande herekorame nhanderyapehava ypytunimo, a'ero nhande ikwahavi hepiaga. Na jitehe nhande herekorame aherembikwatijara nhandejapyakavo hehe, a'ero nhande ikwahavi a'itituhêva'ea. Ko'ema rupi nhande ikwahahetei mbatera repiaga. Na jitehe urajava rupi po ti Cristo'ga ikwahavukahetei nhande ve nehê. Cristo'ga ko jaytata'uhua ja huvihavava'ea ja - kiroki omomytu'emba ko'ema koty. A'ea javijitehe po ti Cristo'ga imomytu'embavi nhaneakagi pe nehê.

²⁰ Pejapyaka katu ti nhinhi'iga rehe kiro. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nde'i hako: "Jihi tamombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija," nde'i ahe hako. ²¹ Yvyakotyva'ea remimbotarimo rui ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako. Ahe nomombe'uangavi a'ea aheremimbotarimo. Tupana'ga ra'uva remimbotarimo ki a'e te ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga inoga hako.

2

Ahembo'ehara'ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe

¹ Ymya ahe rekoï Tupana'gareheva'ea pyteri pe hako Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uharava'ea. Na jitehe po ti ojipe'ga ndekoi pepyteri pe nehê - kiroki ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe mbo'ei. Ga po ti pepyteripeve'ga moandyandyi nehê tojikogyne ti ga Cristo'ga rehe javo. Cristo'ga nhandepojykaharete'ga omano ga ndepyga tambopiro'y ti ga gandekote'varuhua hugwi javo novia. Emo po ti ga rehe vehevi pembo'ehara'ga ndekoi. A'ero po ti ga nhimondoukari nhandaipe hahyva'ea ruvihava pype nehê. ² Gandekote'varuhua rupi po ti pepyteripeve'ga ihoi onhimongyavo. Gahã po ti pe kwa a'ero pe ndekorame Cristo'ga nhi'iga rupi. ³ Mbatera potaruhavo po ti pembo'ehara'ga imono'ono'ogi itambere'ia ojive pembo'ea rehe. Omombe'u po ti ga pe me morogitatehea gwemimbojihuva'ea pe moandyandyita nehê. Ymyahũ hete Tupana'ga ei ga mombe'gwovo: "Okote'varuhu po ti ga nehê. A'ero po ti ji imbohahyi ga pe nehê," ei ga hako. Ojirokwa tuhê po ti Tupana'ga ga ndehe imbohahyavo ga pe ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehê.

⁴ Ga ndekote'varuhurame Tupana'ga ombohahy reki ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe ga mondovo hahyva'ea pype hako. Omombytauka ga ga pevo ga noğa ypytunahiva pype Cristo'ga ti te'i gandeaporoğita pe mbapava koty nehê javo.

⁵ Tupana'ga ombohahy jitehe ymyahũva'ea pe hako. Noéva'ea omombe'umbe'u jarava'ea pe jipi péko katu ti javo novia. Emo ymyahũva'ea ndekoi Tupana'ga rehe okote'varuhavo. Igwete Tupana'ga imongyrukarahivuhui amana toatyamba ti yvya javo. A'ero ga yvya atymbavukari okote'varuhuva'ea momanombava ahe mbotypyvyguka. Noéva'ea ki a'e te nomanoi. Ahere'yjava'ea seteva'ea na jitehe nomanoi. A'ereki Tupana'ga o'angu hete Noéva'ea ahere'yjava'ea reheve tomanoyme ti ga y pe javo.

⁶ Tupana'ga ombokai pa cidade de Sodoma cidade de Gomorra no. Nahã ga cidadespeva'ea apitipavi hako ahe rekote'varuhurame. A'ero Tupana'ga ei aerêve'ga pe: "Ehepia te imbokaipavagwera. Na jitehe po

ti ji imbohahyukari ga pe nehē no – kiroki ga ahe javijitehe ndokoi ji rehe okote'varuhuavo," ei Tupana'ga. ⁷Emo Lóva'ea Tupana'ga ahe reroho jipe cidades imbokaja hugwi hako. A'ereki ahe oko katu. Igwete ahe re'ōuhūramo upa cidade pe okote'varuhuva'ea pyteri pe. ⁸Lóva'ea gwepia aherekote'varuhua jipi. Gwendu ahe ahe rekote'varuhurame. Igwete Lóva'ea py'a okoteheuhu jipi. A'ero Tupana'ga Lóva'ea rerohoi imbokaja hugwi tomanoyme ti okokatuve'ga ipype javo.

⁹Jukwaha a'ero. Tupana'ga okwaha okokatuve'ga mbopiro'yavo hahyrame ga pe. Ga okwaha okokatuve'ga mombytavo imbohahya'gwamamo ga pe. "Cristo'ga ti te'i mbapava koty gandeaporogitate'varuhua pe imbohahyavouka ga pe," ei ga. ¹⁰Ga kaitu po ti Tupana'ga ombohahyuka nehē – kiroki ga oko hete gwemimbotaruhua rehe onhimongote'varuhuavo. Ndokoi hete ga gwuvihava'ga ndehe no.

Pembo'ehara'ga noangarihu hete onhimboheteavo. Ndopojihuvuhui ga ite'varuhu javo yvaga gwyrive'ea pe. ¹¹Tupana'gapyrive'ga ki a'e te – ga yvagi pe u opopoakahetero – ga ko pembo'ehara'ga hohe'i. Emo ga vehevi nde'ite'varuhui yvaga gwyrive'ea rehe imbojare'yma Tupana'ga pyri. ¹²Pembo'ehara'ga ki a'e te e'i te'varuhu gwembikwahavipyre'yma pe. Ga ko mbiara javijitehe. Gwemimbotarimo mbiara oko tehe ojapyakae'yma. Na jitehe pembo'eatyvive'ga ndekoi gwemimbotarimova'ea rehe ojapyakae'yma. Mbiara ojihu tehe. Aerē ahe opyhu ijukavo gwembi'uro. Na jitehe po ti Tupana'ga pembo'ehara'ga momanoi nehē no.

¹³Hahy po ti ga pe. A'ereki ga ombohahyuka ojipe'ga pe. Pyry hete ga pe ga ipotaruhui i'gwoi'gwovo okote'varuhuavo arimo vehevi onhinotie'yma. I'urame pe pavēi ga napembopoyjayjari pe moandyandyita ipotaruhuavo okovo. ¹⁴Kunhangwera'ga ndepiagame ga ga potarahyahivuhui. Ndopigi ga hugwi ganemimbotaruhua. Ga ombopogweuka okote'varuhua ojipe'ga pe – kiroki ga ndojikokatui Cristo'ga rehe. Pembo'ehara'ga ojipokwaha hete mbatera potaruhuavo jipi. A'ero po ti Tupana'ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

¹⁵Opohi ga Cristo'ga nhi'iga hugwi jatyviva'ea rupi okovo. Balaãova'ea rekote'varuhua'java'ea rupi ga ndekoi. Balaãova'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga novia Beorva'ea ra'yrava'ea. Emo ahe opota hete itambere'ia okote'varuhua kwepykava. ¹⁶Aherenymbava reki burro onhi'igahy ahe ve maraname nde rekote'varuhui javo ojarava'ea pe. Burro onhi'i reki akwaimbae'ga ja. A'ereki Tupana'ga omonhi'iguka burro tonhi'igahy ti Balaão'ga pe javo. Nahā burro aherekote'varuhua mombigi taheaporogita katu ti Balaão'ga javo.

¹⁷Pembo'ehara'ga ko ykwara ja yhya rerekoe'yname. A'ereki ahe moandyandyi. Ga ko amana rovapitymbyguhua ja – kiroki ahe moandyandyi taky javo novia. Emo ndokyri. A'ereki yvyruhua gwerokwapavipe. Pembo'ehara'ga na jitehe ahe moandyandyi jipi. Tupana'ga omboavujikweripe ypytunahivuhuhava ga pe a'ero topyta ti ga ipype javo.

¹⁸Ojipe'ga pohirirē okote'varuhuve'ga hugwi kotihī pembo'ehara'ga nhimbohetei ga pe onhi'iteheuhuavo. Ga opotaruhuuka ga pe ga mon-gote'varuhuavo penemimbotaruhua ko pyry tuhē javo tehe. ¹⁹"Pepiro'y po ti pe nehē," e'i tehe ga. Emo ga tuhē ndipiro'yi okote'varuhua hugwi. A'ereki kiroki opojyka ahe – a'ea hugwi ahe ndipiro'yi.

²⁰Jesus'gareheve'ga ipiro'y okote'varuhua hugwi Jesus Cristo'ga kwa-hava gwaramo. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga omombo

gandekote'varuhua ġa hugwi. Po opohirirē jugwi ġa ndekoa'javi hehe onhi-mongote'varuhua'java, a'ero po tiruahū hetē ġa pe. Ga ndekote'varuhurame Jesus Cristo'ga kwahava renonde tiruahū ġa pe. Ga ndekote'varuhua'javame ga kwahavirē johe'i hete tiruahūhetero ġa pe a'ero. ²¹ Tupana'ga okwahavuka ġa pe onhi'ġa. Ikwahavame ga hoi a'ea rupi okokatuavo novia. Emo ikwahavirē ġa pohiri Tupana'ga nhi'ġa hugwi Cristo'ga mombe'ua hugwi. Koji'i pyryvamo ġa pe po ġa ndokwahavangavi ramo. ²² Oho reki ġa ymyava'ea remimombe'ua rupi. A'ereki ahe e'i: "Nhaġwatiga imbojivyrirē mbatera ohoa'ja jupe," ei ahe. "Tajugwajuhua ojahugirē ohoa'ja tujururuhua pe ojirejireva ipype," ei ahe. Gahā na jitehe no. Ga opohi na'ē okote'varuhua hugwi. Aerē ġa ndekote'varuhua'javi reki.

3

Cristo'ga rura'java

¹ Nhiirū, akwatija ji ikwahavuka pe me ikwehe tamboheaprogita katu ti ġa javo. A'ea rehe jitehe ji ikwatijara'javi kiro imondovouka pe me. ² Takwahavukara'ja ti pe me Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea nhi'ġa pyryva'ea nhi'ġa. Gwenonde ahe omombe'ua mbatera hako. Takwahavukara'ja ti pe me Cristo'ga nhi'ġa no. Ga ko nhandepojkaharete'ga nhanembopiro'yhara'ga. Ore gamoirūharamo oromombe'ua ganhi'ġa pe me ikwehe.

³ Tapekwaha na'ē ti a'ero ġanduraġwama - kiroki ġa e'ie'iteheuhu ndura'javi po ti Cristo'ga javo tehe. Cristo'ga rura'java koty po ti ġa nduvi javoteheuhu. Okouhu ġa ġwemimbotarimova'ea rehe onhimongote'varuhuavo. ⁴ E'i po ti ġa nehē: "Marā ga ruruhui naerū? A'ereki Cristo'ga e'i tehe ahe ve hako ajivyra'ja ti javo," e po ti ġa nehē. "Kirē nhanderamonha manoi. Emo kiro mo jate ko mbatera Tupana'ga rembiapoagwera jate," e tehe po ti ġa nehē.

⁵ Ga omoka'nhy pota yvya moatymbavagwera. Ymya Tupana'ga japoi yvaga onhi'ġa pyvō imongovo inoġa yvya reheve. Yhya hugwi ga yvya mboukwahavi yhya pyvō inoġa. ⁶ A'ea pyvō jitehe Tupana'ga imoatymbavi yvya ymyahūva'ea imbopapava hako.

⁷ Korogweva'ea ki a'e te yvaga yvya reheve Tupana'ga onhi'ġa pyvō jitehe imombytai aerē ti tambokai tata pyvō javo. Omombyta ga a'ea kiro Cristo'ga ti te'i okote'varuhuve'ga ndeaprogita pe nehē. A'ero po ti ġa ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

⁸ Nhiirū, kiro ti ji ei pe me tapemoka'nhyimi ti. Ojipeji nhandekirame nhande ei um dia. He'yjuhuheteva'ea pe nhande ei mil anos. Tupana'ga ki a'e te e'i: "Ojipejiva'ea ko mil anos javijitehe ji ve." A'ereki ga nhande atyvi.

⁹ Ojipe'ga e'i: "Manamehū Cristo'ga rura'javi?" ei ġa. "Mara'ngu po ti ġa ura'java nehē? Ndura'javi po ti ġa nehē," e'i tehe ġa. Emo namanamehūi nhandepojkaharete'ga pe. Ga nomoka'nhyimi o'eagwera. A'ereki ga e'i ajora'ja ti ji nehē javo. Nonhimbaekwahavi ga pe me tohoyme ti ġa hahyva'ea ruvihava pype javo. "Togwerojiji pa na'ē po ti ġa gweaprogita opohia okote'varuhua hugwi jihoa renonde," ei Cristo'ga.

¹⁰ Uhu po ti Cristo'ga nehē imboha'uve'yuma rupi nehē. Ehepia re ko iporomove'ga nduri nhande pyri ppytunimo. Xaki po nhande imboha'uve'yuma. Nanime po ġa nduri mbatera mima nhande hugwi. Imboha'uve'yuma rupi jitehe po ti Cristo'ga rura'javi yvya koty nehē. A'ero po ti yvaga ipugi jahyeteavo. Yvageve'ea po ti okai pa katu katu tata pyvō nehē kwara, jahya, jayata'ia nehē no. Yvya na jitehe ikaipavi nehē yvyareheve'ea rehereheve.

11-12 Ipapavaḡwama ḡwaramo nahã po pe ndekoi kiro hamo. Peko katu hete po pe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo hamo Cristo'ga rura mboha'uheteavo hamo. Tupana'ga ga mbuhurame po ti yvaga japy'ui okaikatukatuavo. Yvagipeva'ea po ti oma'ema'emba tata pyvõ nehẽ. ¹³Emo nhande timboha'u yvagapyahua yvyapyahua reheve. A'ereki Tupana'ga e'i hako a'ea po ti ji japo'i nehẽ javo. Pevo po ti ḡa ndekopavi Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe avuirama nehẽ.

¹⁴Nhiirũ, pe nanongara mboha'uva ḡwaramo pejirokwa ti pejikokatua rehe. Cristo'ga ti tokwaha pendeaporogitapyryva nehẽ. Tu katu ti pepy'a ga rurame nehẽ no.

¹⁵Pejapyaka ti Cristo'ga nhimbaekwahive'yma rehe. A'ereki ga maname u tojiko pa na'ẽ ti ḡa ji rehe javo. A'ea jitehe ko Paulo'ga okwatijaruka imondovouka pe me no nhaneirũ'ga nhaneremimbotarimohete'ga. A'ereki Tupana'ga okwahavuka hete mbatera ga pe. ¹⁶Nahã Paulo'ga imombe'ui jipi nanongara jitehe imombe'gwovo ikwatijarukarame. Jararamo Paulo'ga remimombe'ua onhimi nhande ve. Igwete ojipe'ga - kiroki ḡa ndojikokatui Cristo'ga rehe ikwahave'yma - Paulo'ga remimombe'ua atyvi ḡa imombe'ui. Na jitehe ḡa imombe'ui jara Tupana'ga rembikwatijarukaraatyviva'ea. A'ero po ti ḡa nhimondoukari hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.

¹⁷Nhiirũ, penhinonde pe pekwaha a'ea. Penhimboko'i ti a'ero. Tapenhimoandyandyjukari ti okofe'varuhuve'ga pe - kiroki ḡa omombe'u Tupana'ga nhi'iga atyvi. Po ti pe imbopogwei ḡanhi'iga, a'ero po ti pe ndapejikokatuhetei Cristo'ga rehe nehẽ.

¹⁸Igwaigwavete ti peko Jesus Cristo'ga remimombyryva rupi. Igwaigwavete ti pekwaha ga pejikoty'a ga pavẽi nhandepojykaharete'ga pavẽi. Ga ko nhanembopiro'yhara'ga. Timbohete ga kiro. Nane'yimi ti timbohete ga avuirama nehẽ. Na tuhẽ. Amém.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U CRISTO'GAREHEVA'EA PE Primeira Carta de João

Joãova'ea omombe'u Jesus Cristo'ga

¹ Jihi ko Joãoramo. Akwatija ji pe me kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo tapekwaha ti ga javoji. Jesus Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga reaporogita okovo. Ga ombopyahu nhandereaporogita no.

Jyppa vyva apoa renonde Jesus Cristo'ga tuhë po rimba'e. Aerë ga rurame vyva koty ore henduvi ganhi'iga ikwehe. Orojeakwara pyvö ore ga repiagi no. Oropoa pyvö ore pokogi ga rehe no. ² Jesus Cristo'ga ojipiuka ua vyva koty ikwehe. A'ero ore ga repiagi. Igwete ore ga mombe'ui pe me. Gaha tuhë po rimba'e, oro'e ore pe me. Nhandervete'ga pyri ga ruvi hako Tupana'ga pyri. Aerë ga jipiukari ore ve ua ikwehe. ³ Oronhimbiepiaga ore imombe'ui pe me. Oronhimienduva ore imombe'ui no tapejogwereco katu ore pavëi javo. A'ereki ore orojogwereco katu Tupana'ga pavëi gara'yra'ga pavëi no Jesus Cristo'ga pavëi. ⁴ Nurã ore ikwatijari pe me kiro a'ero tianderoryrory hete ti javo.

Tupana'ga ko kojahuva'ea ja

⁵ Orohendu ore Jesus Cristo'ga nhi'iga ikwehe. A'ea ko ore imombe'ui pe me kiro. A'ereki ga e'i: "Tupana'ga pyry hete. Ga ko kojahuva'ea ja," ei ga. "Ga ko ypytunahivuhua ja rüi a. A'ereki ga ndite'varuhui'i," ei Jesus Cristo'ga ikwehe. ⁶ Po nhande ei: "Xajogwereco katu nhande Tupana'ga pavëi." Po nhande rekote'varuhui nhande erame, a'ero po nhande mbero javo. Naname po nhande ndiakoi a'itituhëva'ea rupi Tupana'ga nhi'iga rupi. Okote'varuhuve'ga pe nhande ei reki: Ga ko ypytunarupive'ga ja. A'ereki ga ndokwahavi okote'varuhuavo. ⁷ Tupana'ga ki a'e te oko katu. Nurã nhande ei ga pe: Ga ko kojahuarupive'ga. Nhanderekokaturame Tupana'ga ja a'ero po nhande jogwerekokatui. Igwete Tupana'ga ihypavi nhanderekote'varuhua jipi Jesus'ga manoro gwaramo. A'ereki Jesus'ga Tupana'ga ra'yra'ga omano nhande repyga ga garekoa heka'vogame.

⁸ Po nhande ei: "Nhande ndiakote'varuhui." Nhande erame a'ea po nhande nhimoandyandi javo tehe. Ndiakoi nhande a'itituhëva'ea rupi a'ero. ⁹ Po nhande imohemi nhanderekote'varuhua imombe'gwovo Tupana'ga pe, a'ero po ga imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi. A'ereki gwembi'ea rupi ga oko jipi. O'erame tamombo ti ga hugwi javo, a'ero ga imombori tuhë. A'ereki ga heaporogita pyry. Ga nhande mboheaporogita pyry no ihyva nhanderekote'varuhua nhande hugwi. ¹⁰ Tupana'ga e'i nhande ve: "Peko te'varuhu pa pe." Po nhande ei: "Ndiakote'varuhuangavi nhande", a'ero po nhande ei Tupana'ga pe: "Ga ko i'mbeve'ga." Ndoki ganhi'iga nhandevyteri pe a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i: "Peko te'varuhu pa pe."

2

Cristo'ga ko nhanderepykara'ga

¹ Pe ko jira'yra'java'ea. Nurã ji ikwatijari a'ea pe me tapekote'varuhui ti javo. Amome nhande xako te'varuhu reki. Emo nhande rekote'varuhurame ovy'are'yma a'ea rehe, Jesus Cristo'ga onhi'i nhandervete'ga pe

ovavagahiva nhande rehe. A'ereki Jesus Cristo'ga heaporogita pyry okote'varuhue'yma. ²Gaha omano Tupana'ga tomombo gande'kote'varuhua ga hugwi javo. Nhanderekote'varuhua jate rūi ga omomboruka Tupana'ga pe. Vvyakotyve'ga ndekote'varuhua nhaporemo ga omomboruka.

³ Tupana'ga nhi'iga hendukaturō gwaramo nhande ei: Tikwaha tuhē nhande Tupana'ga. ⁴ Po ǵa ei a'ea hendukatue'ymame Tupana'ga nhi'iga, a'ero po ǵa mbero. Ndokoi ǵa a'itituhēva'ea rupi. ⁵ Nhanderekorame Tupana'ga nhi'iga rupi nhande tiarō hete reki Tupana'ga. A'ero nhande ei: Xajikoty'a nhande Tupana'ga pavēi jipi. ⁶ Nhande'rame a'ea po nhande xaho Jesus Cristo'ga rupi hamo.

Cristo'ga nhi'iga hajiheva'ea rūi

⁷ Nhiirū, akwatija ji pe me kiro Cristo'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ganhi'iga ko hajiheva'ea rūi reki aǵwamova'ea jate rūi. Ganhi'iga ko ymyava'ea. A'ereki ymya Cristo'ga e'i: "Penhoarōarō hete ti." A'ea pe pehendu pejiko-gypyrame Cristo'ga rehe ikwehe. Ymyava'ea ore oromōmbe'u pe me. A'ea pe pehendu ikwehe. ⁸ Emo akoja jitehe ko aǵwamova'ea no. A'ea ji akwatija kiro pe me Cristo'ga nhi'iga. Jukwaha reki. A'ereki aǵwamo Cristo'ga rurame yvya koty ga nhande arō hete. Aǵwamo pe penhoarōarō hete no. Kwara rure'ymame ppytuna ruvi. Emo kwara rurame ppytuna ikwavi. Igwaigwavete kojahuro tuhē a'ero. Na jitehe nhandejikoge'ymame Cristo'ga rehe nhande rekote'varuhui. Emo nhandejikogame ga rehe nhande ndiakote'varuhua'javi jipi. Igwaigwavete nhande nhoarōarōi tuhē a'ero.

⁹ Po nhande ei: "Kojahuarupive'ga ja ji rekoi. A'ereki ji akwaha jitekovo katu." Po nhande ei a'ea nhaneirū'ǵa arōe'ymame, a'ero po nhande xako ve ppytunarupive'ga ja. A'ereki nhande xako te'varuhu ikwahave'yma. ¹⁰ Nthaneirū'ǵa arōrame nhande rekoi kojahuarupive'ga ja. Xako katu nhande jipi. Igwete nhande nianhimongote'varuhui a'ero. ¹¹ Nthaneirū'ǵa arōe'ymame ppytunarupive'ga ja nhande rekoi. Ppytunarupive'ga ndokwahavi ogwovo tahepia javo novā. A'ereki ppytunahiva nomboukwahavi ǵa pe ikwahavukare'yma. Na jitehe nthaneirū'ǵa arōe'ymame po nhande ndiakokatukwahava'javi.

¹² Akwatija ji pe me jira'yra'java'ea pe.

A'ereki Jesus Cristo'ga manoro gwaramo Tupana'ga omombo pen-dekote'varuhua pe hugwi.

¹³ Peymyana pe ji ikwatijari kiro.

A'ereki pe pekwaha hete jypyve'ga Cristo'ga.

Pevoja pe ji ikwatijari no.

A'ereki pe pemombi okote'varuhuve'ga nduvihavuhu'ga popoakara Di-abo'ga popoakara.

¹⁴ Akwatija ji pe me jira'yra'java'ea pe.

A'ereki pe pekwaha hete nhandervete'ga.

Peymyana pe ji ikwatijari.

A'ereki pe pekwaha hete jypyve'ga Cristo'ga.

Pevoja pe ji ikwatijari.

A'ereki pe pejiko hete Tupana'ga rehe ganhi'iga rupi pejikovo.

Igwete pe imombigi okote'varuhuve'ga nduvihavuhu'ga popoakara Di-abo'ga popoakara.

¹⁵ Tapekoi ti Tupana'ga arōe'ǵve'ǵa ndeaporogita rehe. Tapepotaruhui ti nanongara'ǵa nemimbotarimova'ea. Pe ndekorame gandeaporogita rehe po pe ndapekoi Tupana'ga rehe nhandervete'ga rehe. ¹⁶ Tupana'ga arōe'ǵve'ǵa ndeaporogita ko nahā: Ga opotaruhu ojive. Hepiagame hepia'nguihuva'ea

ko ға opotaruhu a'ea. Onhimbohete ға. Nahã ko ғандеаporoғita. A'ea ko nhanderuvete'ga reaporoғita atyvi. ¹⁷ Tupana'ga arõe'yve'ğa ndeaporoғita po ti ipavi nehë. Ganemimbotaruhua na jitehe po ti ipavi nehë no. Tupana'ga remimbotarimova'eareheve'ga po ti a'ea oko avuirama Tupana'ga pyri nehë.

Cristo'ga arõe'yheteve'ga

¹⁸ Aғwamo ko mbapava koty, a'e ji pe me jira'yra'java'ea pe. Omombe'u ға pe me Cristo'ga arõe'yheteve'ga ruhava. “Uhu po ti ға nehë Cristo'ga arõe'yheteve'ga,” ei ға pe me ikwehe. Oko jipe reki kiro Cristo'ga arõe'yve'ğa avo onhimongyavo. Nurã nhande ei: Aғwamo ko mbapava koty. ¹⁹ Opohi ға nhande hugwi ogwovo ikwehe. A'ereki ға nhaneirũ'ğa rüi. Po ға nhaneirüa hamo, a'ero po ға ndopohiri nhande hugwi hamo. Emo Tupana'ga ға mbopohirukari nhande hugwi tamboukwaha ti ji ғандеаporoғita jawo. A'ereki ға nhaporemoko ko nhaneirũ'ğa rüi.

²⁰ Pe nhaporemoko ki a'e te pekwaha a'itituhëva'ea Cristo'ga mombe'ua. A'ereki Cristo'ga omondouka Tupana'ga ra'uva pe pyri tokwaha ti ға jawo. ²¹ Akwatija ji kiro pe me a'ero penembikwahava ғwaramo. Ji nda'ei pe me: “Penembikwahave'yma ғwaramo ji ikwatijari pe me.” A'ereki pe pekwaha tuhë a'itituhëva'ea Cristo'ga mombe'ua. Igwete ғанемимомбе'uatyviva'ea nhaporemoko nduri a'itituhëve'ga hugwi. A'ea pe pekwaha no.

²² Ma'ға i'mbeheteve'ға naerü? Gahã reki - kiroki ға e'i: “Jesus'ga ko Cristo'ga rüi Tupana'ga remimbuhurukara'ға rüi,” ei ға. Ga ko Cristo'ga arõe'yve'ğa. A'ereki ға e'i: “Tupana'ga ko Jesus'ga ruva'ға rüi. Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ға rüi,” ei ға. ²³ Ga erame a'ea Jesus'ga pe Tupana'ga ko ғандуvete'ға rüi a'ero. Ga ki a'e te - kiroki ға e'i: “Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ға” - Tupana'ga ko ғандуvete'ға.

²⁴ Oro pe, pe pehenduvypy Jesus'ga mombe'ua pejikoga ga rehe. Peko ti penhimienduva rupi a'ero. Pendekorame penhimienduva rupi Jesus'ga mombe'ua rupi, a'ero po ti pe jikoty'ari Tupana'ga ra'yra'ға pavëi nehë, po ti pe jikoty'ari Jesus'ga ruva'ға pavëi nehë no. ²⁵ A'ero po ti Cristo'ga ғwembi'ea rupi nhande mongoi avuirama ojipyri nehë.

²⁶ Akwatija ji a'ea pe me pe momoranduva ға mombe'urame pe me - kiroki ға pe moandyandyjuhu pota. ²⁷ Emo Cristo'ga omondo gara'uva pe pyri. A'ea ojikoty'a pe pavëi jipi. A'ero po pe ndape'ei hamo: “Tuһu ti ojipe'ға nhande mbo'eavo.” A'ereki Tupana'ga ra'uva Cristo'ga remimondoa pe mbo'e katu mbatera rehe nhaporemoko. Gara'uva ni'mbei pe me. A'itituhëva'erorame tehe e'i pe me. Nurã ti pejikoty'a Cristo'ga pavëi Tupana'ga ra'uva remimbo'ea hendukatuavo.

²⁸ Kiro ji ei pe me jira'yra'java'ea pe: Pejikoty'a ti Cristo'ga pavëi tipojihuvyme ti ға nehë ga jipiukarame nhande ve nehë. Pejikoty'a ti Cristo'ga pavëi tiandepoyjare'ymuhüyme ti nhande ga pyri ga rurame nehë.

²⁹ Pekwaha pe Cristo'ga rekokatua. Kiroki ға oko katu jipi - Tupana'ga ға mboheaporoғita pyahu jipe. A'ea pe pekwaha no.

3

Tupana'ga ra'yra'ға

¹ Ehепia ko nhanderuvete'ga rekoһetei nhande rehe Tupana'ga. A'ereki ға e'i nhande ve jira'yra'ға. Nahã tuhë ko nhande Tupana'ga ra'yramo. Tupana'ga arõe'yve'ğa ndokwahaviһu reki a'ea. A'ereki ға ndokwahahetei Tupana'ga. ² Nhiiрü, aғwamo nhande reki Tupana'ga ra'yramo. Igwete ға ndokwahavukari ve nhande ve nhanderekoaғwama. Emo nhande xa'e: “Cristo'ga rurame po ti nhande hepiagi garekoһetea nehë. Nurã po ti nhande

rekoï ga javijitehe nehê.”³ Xa'e nhande a'ero: “Tuhu ti Cristo'ga. A'ero po ti nhande rekoï ga javijitehe nehê,” xa'e nhande. Nhande erame a'ea nhande pohiri nhanderekote'varuhua hugwi a'ero. “Tiandepyyry hete ti Cristo'ga pyryhetea javijitehe,” xa'e nhande.

⁴ Kiroki ga oko te'varuhu – ga nohenduvi Tupana'ga nhi'iga. A'ea ko aherekote'varuhuva'ea tuhê reki ga henduve'ymame ganhi'iga. ⁵ Pekwaha pe Cristo'ga ruhavagwera. Ga uhu ojipiuka ikwehe tamombo ti ji gandekote'varuhua javo. Ga ko ndokote'varuhui'ti. ⁶ Nhandejikoty'arame Cristo'ga pavêi nhande ndiakote'varuhui jipi. Kiroki ga oko te'varuhu jipi – ga ndokwahavi tuhê Cristo'ga a'ero.

⁷ A'e ji pe me jira'ya'java'ea pe, tapenhimoandyandyjukari ti ga pe. Kiroki ga oko katu jipi – ga ko pyry hete Cristo'ga javijitehe. ⁸ Kiroki ga oko te'varuhu – ga ko anhağa ruvihavuhu'gareheve'ga Diabo'gareheve'ga. A'ereki jypyagwera jate Diabo'ga oko te'varuhu. Nurã Tupana'ga ra'ya'ga jipiukari ua tamombi ti Diabo'ga popoakara ga hugwi javo.

⁹ Tupana'ga nhanemboheaporogitapyahurame nhande ndiakote'varuhui jipi. A'ereki Tupana'ga reaporogita oko nhande pavêi. Tegwete nhanderekote'varuhua jipi a'ero. A'ereki Tupana'ga imbopyahui nhanderea-porogita. ¹⁰ Kiroki ga ndokokatui – ga ko Tupana'ga ra'ya'ga rui. Gahã na jitehe no – kiroki ga noarõi oirũ'ga Cristo'gareheve'ga. Nahã nhande nhimombaragwahavi Diabo'ga reheve'ga ndehe Tupana'ga ra'ya'ga ndehe no.

Xanhoarõarõ po nhande hamo

¹¹ “Xanhoarõarõ po nhande hamo,” oro'e ore pe me ikwehe. A'ea pe henuvypyi a'ero nhande Cristo'ga mombe'urame pe me ikwehe. ¹² Caimva'ea ja rui po nhande xako hamo. Ahe ko okote'varuhuhete'gareheve'ea Diabo'gareheve'ea hako. Igwete ahe gweki'yra'va'ea jukai hako. A'ereki Caimva'ea oko te'varuhu. Ahereki'yra'va'ea ki a'e te oko katu. Nurã Caimva'ea noarõi ahe jukavo hako.

¹³ Nhiirũ, tapenhimomby'auhui ti Tupana'ga arõe'yve'ga penhiarõe'ymame. ¹⁴ Ymya ko nhande omanove'ga ja Tupana'ga pe. Aḡwamo ki a'e te nhande xajirojjiji nhandekovo okwerave'ga ja. A'ereki aḡwamo nhande reaporogitapyahuhetero. A'ea nhande tikwaha. A'ereki nhande tiarõ hete nhaneirũ'ga Cristo'gareheve'ga. Kiroki ga noarõi oirũ'ga – ga ko u ve omanove'ga ja. ¹⁵ Oirũ'ga arõe'ymuhurame ko ga ahejukahara'ga ja. Jukwaha reki ahejukahara'ga ndekoe'yma Tupana'ga pavêi avuirama.

¹⁶ Cristo'ga onhikwava'ẽ omanomo nhande repyga nhande arõheteavo ikwehe. A'ero nhande ikwahavi kiro nahã ko ojipe'ga arõa javo. Nhande tiarõ hete nhaneirũ'ga a'ero hamo. Xa'eyme po nhande hamo: “Namanopotari ji. Nurã ji nanhikwava'egi nhiirũ'ga ndepyga.” Xa'eyme ti a'ea. Xanhikwava'ẽ tuhê po nhande nhaneirũ'ga ndepyga hamo.

¹⁷ Po imbateve'ga gwepia oirũ'ga mbatere'ymame. Po imbateve'ga ndoporogwetygi ga, a'ero po ga etehei: “A'arõ hete ji Tupana'ga.” Ga noarõi tuhê reki Tupana'ga. A'ereki ga noarõi oirũ'ga porogwetyge'yma.

¹⁸ Xa'etehejuhuyme ti a'ero: “Xanhoarõ nhande.” Xanhoarõ hete tuhê ti nhandejogwererekokatuavo.

Tikwaha nhande nhandejikoty'ara Tupana'ga pavêi

¹⁹⁻²⁰ Nhanenhoarõheterame nhande ikwahavi nhandejikoty'ara a'itituhêve'ga pavêi. Po nhande ei: “Ndakokatui reki ji. A'ero po ti Tupana'ga nhimonha'ngai ji rehe nehê,” xa'e po nhande. Emo Tupana'ga nhande porogwety reki. A'ereki ga nhande hohe. Okwaha pa ga. “Oko katu pota

ga novia,” e po ga nhande ve. A'ero nhande inogatui nhandepy'a ganhi'iga kwahavame.

²¹ Nhiirũ, nhanderekokaturame nhande nimbojari nhandejihe. A'ero nhande ndipojihuvi nhandekovo Tupana'ga pavêi. ²² Igwete Tupana'ga imbuhupaví nhande ve nhande erame ga pe. A'ereki nhande fihendu katu ganhi'iga jipi nhandekovo garemimbotarimova'ea rehe. ²³ Tupana'ga nhi'iga ko nahã: “Pejiko ti jira'yra'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. Penhoarõarõ ti pejogwerekokatuavo,” ei ga. A'ea Tupana'ga e'i nhande ve. ²⁴ Kiroki ga gwendú katu Tupana'ga nhi'iga – ga ojikoty'a Tupana'ga pavêi. Tupana'ga ojikoty'a ga pavêi no. Nhande tikwaha Tupana'ga jikoty'ara nhande pavêi. A'ereki ga ombuhu gwa'uva nhande pyri.

4

Tupana'ga ra'uva ndokoi ga pavêi

¹ Nhiirũ, taperoviapavuhui ti ga erame: “Tupana'ga ra'uva oko ji pavêi.” Taperoviapavuhui ti ganhi'iga. Mara'ngu po ga javo tehe? Pekwaha na'ê ti hepiaga. A'ereki ga he'yi Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga. Ohoo ga toromombe'u katu ore Tupana'ga nhi'iga javo tehe ojipe'ga pe. ² Tupana'ga ra'uva rekorame ga pavêi po ti pe ikwahavi ganhi'iga renduvame nehê. A'ereki ga e'i: “Jesus Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga o'a vyakotyva'ero raikwehe,” ei ga. Ga erame a'ea Tupana'ga ra'uva oko ga pavêi. ³ Jara'ga ki a'e te e'i: “Jesus Cristo'ga ndo'ari vyakotyva'ero.” Ga erame a'ea Tupana'ga ra'uva ndokoi ga pavêi. Nanongara'ga ndeaporoğita ko Cristo'ga arõe'yheteve'ga reaporoğita ja. Pehendu pe ojipe'ga Cristo'ga arõe'yheteve'ga mombe'urame pe me uhu po ti ga javo. Oko jipe reki ga kiro avo – kiroki ga oko gareaporoğita rupi.

⁴ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe: Pe ko Tupana'gareheva'ero peko. Igwete pe imombigi Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga popoakara. Diabo'ga oko Tupana'ga arõe'yve'ga pavêi novia. Emo Tupana'ga ra'uva pepavêiva'ea ipopoaka hete Diabo'ga hohe hete. ⁵ Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga ko Tupana'ga arõe'yve'ga pyteripeve'ga. Nurã ga nhi'igi Tupana'ga remiarõe'yva'ea rehe. A'ero Tupana'ga arõe'yve'ga hendukatui ganhi'iga. ⁶ Nhande ki a'e te xako Tupana'gareheva'ero. Kiroki ga okwaha hete Tupana'ga – ga nhanenhi'iga rendukatui a'ero. Ga henduvame nhanenhi'iga nhande ikwahavi Tupana'ga ra'uva rekoa ga pavêi a'ero. A'itituhêve'ga ra'uva oko ga pavêi, xa'e nhande. Kiroki ga ndokoi Tupana'ga rehe – ga nohendukatui nhanenhi'iga. Ga henduve'yname nhanenhi'iga nhande ikwahavi Diabo'ga rekoa ga pavêi. I'mbeteve'ga oko ga pavêi, xa'e nhande a'ero.

Tupana'ga oko iporoarõheteve'ga

⁷ Nhiirũ, Tupana'ga nhande monhoarõarõuka. Xanhoarõarõ hete jipi a'ero. Tupana'ga ra'yramo nhande xanhoarõ. Igwete nhande Tupana'ga kwahavi. ⁸ Kiroki ga noarõi ojipe'ga – ga ndokwahavi Tupana'ga okovo ga ja rüi. A'ereki Tupana'ga oko iporoarõheteve'ga.

⁹ Tupana'ga omboukwaha gwemiarõhetea nhandepyteri pe. A'ereki ga ombuhuruka gwa'yra'ga. Ojipeji hete gara'yra'ga. Igwete ga ga mbuhurukari yyya koty tomongo ti ga ga ji pyri avuirama javo. ¹⁰ Ji nda'ei: Nhande ypy tiarõ Tupana'ga. A'ereki gaha nhande arõ. Igwete ga gwa'yra'ga mbuhurukari yyya koty. A'ero Tupana'ga ra'yra'ga manoi nhande repyga tamombo ti gandekote'varuhua ga hugwi javoji. Nahã Tupana'ga omboukwaha nhanearõhetea a'ero.

¹¹ Nhiirũ, Tupana'ga nhande arõ hete. Nurã po nhande xanhoarõarõ a'ero hamo. ¹² Vvyakotyva'ero nhande ndihepiangavi Tupana'ga. Emo nhanenhoarõrame nhande ikwahavi Tupana'ga jikoty'ara nhande pavëi. Nhanenhoarõrame nhande nhoarõhetei. A'ereki Tupana'ga nhande monhoarõukari.

¹³ Xajikoty'a nhande Tupana'ga pavëi. Tupana'ga ojikoty'a nhande pavëi no. Tikwaha nhande a'ea. A'ereki ga ombuhuruka gwa'uva nhande pyri.

¹⁴ Orohepia ore Tupana'ga ra'yra'ga ikwehe. Igwete ore ei ojipe'ga pe jipi: "Tupana'ga ombuhuruka gwa'yra'ga tombopiro'y ti ga vvyakotyve'ga gandekote'varuhua hugwi javo," oro'e ore. ¹⁵ Ga erame: "Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga", Tupana'ga ojikoty'a ga pavëi. Ga ojikoty'a Tupana'ga pavëi no. ¹⁶ Igwete nhande ikwahavi nhanearõa herovia. A'ereki Tupana'ga nhande arõ tuhê.

Tupana'ga oko iporoarõheteve'ga. Kiroki ga ojipe'ga arõ jipi – ga ojikoty'a Tupana'ga pavëi. Igwete Tupana'ga jikoty'ari ga pavëi no. ¹⁷ Jukwaha a'ero nhaneremiarõhetea ojipe'ga ndehe nhande kyhyjie'ymame Cristo'ga eagwama hugwi. Ndiakyhyji po ti nhande Cristo'ga erame nhanderea-porogita pe mbapava koty nehê. A'ereki Cristo'ga javijitehe nhande xajikoty'a Tupana'ga pavëi nhande ruvame kiro vvyva koty. ¹⁸ Tupana'ga nhanearõro gwaramo nhande ndiakyhyji nhandekovo. A'ereki Tupana'ga remiarõhetea omombi nhandekyhyjia. Kiroki ga okyhyji – ga e'i: "Aerê po ti ga imbuhurukari hahyva'ea nhande ve nehê," ei ga. Nanongara'ga noarõhetei ve a'ero.

¹⁹ Tupana'ga ypy nhande arõ. Nurã nhande tiarõ ojipe'ga. ²⁰ Po ojipe'ga ei: "A'arõ ji Tupana'ga." Po ga o'erame noarõi oirũ'ga Cristo'gareheve'ga, a'ero po ga etehei o'mbero. Po ga noarõi oirũ'ga gwembiepiaga'ga, a'ero po ga noarõi Tupana'ga gwembiepiage'yve'ga. ²¹ Tupana'ga e'i reki nhande ve: "Pe ji arõrame na jitehe po pearõ penhiirũ'ga hamo."

5

Timombi nhande gapopoakara

¹ Nhande ko Tupana'ga ra'yramo xako. A'ereki nhande xa'e: "Jesus'ga oko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo." Nhandervete'ga arõrame nhande tiarõ gara'yra'ga nhanerũ'ga. ² Nhande Tupana'ga arõrame hendukatuavo ganhi'iga nhande ikwahavi nhaneremiarõa Tupana'ga ra'yra'ga ndehe a'ero. ³ Nhande tiarõ Tupana'ga nhande hendukaturame ganhi'iga. Nonhimimi reki nhande ve hendukatua. ⁴ A'ereki Tupana'ga ra'yramo nhande timombi Tupana'ga arõ'e'yve'ga popoakara. Nhandejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhande imombigi gapopoakara. ⁵ Kiroki ga e'i: "Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga" – gahã jate ko omombi Tupana'ga arõ'e'yve'ga popoakara.

A'ea omboukwaha Jesus Cristo'ga

⁶ Jesus Cristo'ga tuhê uhu vvyva koty ikwehe Tupana'ga remimbuhurukara'ga. Onhimobatzaukarame yhya pyvõ ko ga jikwahavukari nhande ve ikwehe. Ga heka'vogukarame garekoa ga momanomo ko ga jikwahavukari nhande ve no. Omobatzarame jate rui ga jikwahavukari. Gwekoa reka'vogame ga jikwahavukari no. "A'iti tuhê," e'i Tupana'ga ra'uva ikwahavuka nhande ve no. A'ereki Tupana'ga ra'uva ni'mbei jipi. ⁷⁻⁸ Nahã nhande Jesus Cristo'ga kwahavi a'ero. Tupana'ga ra'uva ga kwahavukari. Gamobatzaro gwaramo nhande ga kwahavi no. Garekoa reka'voga

gwaramo nhande ga kwahavi no. A'ea nhaporemō reki Jesus Cristo'ga kwahavukari jitehe nhande ve.

⁹ Tirovia ko nhande vvyakotyve'ga nhi'iga jipi. Tupana'ga nhi'iga kaitu po nhande heroviari hamo. A'ereki ganhi'iga johe huvihavuhu. A'ereki Tupana'ga hete onhi'i. Tupana'ga gwa'yra'ga kwahavukari nhande ve.

¹⁰ Kiroki ga gwerovia Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga javo – ga okwaha tuhē opy'a pe a'itituhēva'ea Tupana'ga remimombe'ua. Kiroki ga ndogweroviari Tupana'ga – ga e'iteheuhu Tupana'ga pe: “I'mbe ko ga inombe'gwovo,” e'iteheuhu ga. A'ereki ga ndogweroviarihu Tupana'ga nhi'iga ga gwa'yra'ga mombe'urame. ¹¹ Tupana'ga e'i a'ero: “Pejikogame jira'yra'ga rehe ga pendeaporogita mbopyahui,” ei ga. “Igwete po ti ga pe nderohoi ji pyri avuirama nehē,” ei Tupana'ga. ¹² Nhande jikoty'arame Tupana'ga ra'yra'ga pavēi nhande reaporogitapyahuro. A'ero nhande rekoī Tupana'ga pyri avuirama. Kiroki ga ndojikoty'ari Tupana'ga ra'yra'ga pavēi – ndipyahui gandeaporogita. A'ero ga ndokoi Tupana'ga pyri.

Nhanderekoagwama Tupana'ga pyri

¹³ A'ea nhaporemō ji akwatija pe me tapekwaha ti pejikoagwama yvagi pe javoji. A'ereki pe pejiko Tupana'ga ra'yra'ga rehe. ¹⁴ Nhande ndipojihuvi nhanenhi'iga Tupana'ga pe. A'ereki nhande poranduvame ga pe garemimbotarimova'ea rehe ga gwendu katu nhanenhi'iga ojive jipi. ¹⁵ Tupana'ga gwendu katu nhande poranduvame ga pe. A'ea kwahavame nhande ikwahavi garemimbuhura'gwama nhandejive no.

¹⁶ Po nhande nhaneirū'ga repiagi Cristo'gareheve'ga repiagi ga rekote'varuhurame – kiroki garekote'varuhua nomondoī ga hahyva'ea ruvihava viara rupi – ga repiagame po nhande xanhi'i Tupana'ga pe ga repyga hamo. A'ero po ti Tupana'ga ga mongokatua'javi ojipyri nehē. Ga pe ji ei – kiroki gandekote'varuhua nomondoī ga hahyva'ea ruvihava viara rupi. Ojipe'ga ndekote'varuhua omondo ga hahyva'ea ruvihava viara rupi. Nanuhurame gandekote'varuhua ji nda'ei: Penhi'i ti Tupana'ga pe ga ndepyga. A'ea ji nda'ei a'ero. ¹⁷ Aherekote'varuhuva'ea nhaporemō ite'varuhu tuhē Tupana'ga pe. Emo jara nomondoī ga hahyva'ea ruvihava viara rupi.

¹⁸ Nhande Tupana'ga ra'yramo ndiakote'varuhui jipi. A'ereki Tupana'ga ra'yra'ga Jesus Cristo'ga nhande a'ngu hete a. A'ero Diabo'ga nombote'varuhui nhande ve.

¹⁹ Nhande ko Tupana'ga rembipojykaharamo. Ojipe'ga nhaporemō ki a'e te Diabo'ga opojyka ga ojive. Tikwaha nhande a'ea.

²⁰ Tikwaha nhande Tupana'ga ra'yra'ga ruragwera Jesus Cristo'ga ruragwera yvya koty no. Igwete ga nhande mbo'ei tapekwaha ti Tupanete'ga javoji. Nhande xajikoty'a Tupanete'ga pavēi. A'ereki nhande xajikoty'a gara'yra'ga pavēi Jesus Cristo'ga pavēi. Ga ko Tupanetero oko. Gaha nhande mongo hete ojipyri nehē.

²¹ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe: Tapekoi ti ha'angava rehe ganemimbohete'hara rehe.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U TUPANA'GA REMIMO'ĒHARA'EA PE Segunda Carta de João

¹ Ji ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuharamo ako. Igwete ji ikwatijari kiro imondovouka pe me Tupana'ga remimo'ēhara pe Jesus'gareheve'ea pe – perope pe pejatykatyka timbohete Tupana'ga javo. Opoarō hete tuhē ko ji. Ji jate rūi reki opoarō. Ga nhaporemō – kiroki ōa okwaha okovo a'itituhēva'ea rehe Jesus Cristo'ga momba'ua rehe – ōa na jitehe pe arō no. ² Opoarō hete ko ore. A'ereki a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga momba'ua opyta nhandepy'a pe. Avuirama po ti ipytai nhande pyri nehē.

³ Tupana'ga po ti omomyry nhande ve nehē. Nhande porogwety po ti ga. Onogatu po ti ga nhandepy'a nehē no. Nahā po ti Tupana'ga rekoi nhande ve nehē nhandervete'ga gara'ya'ga pavēi Jesus Cristo'ga pavēi. A'ereki nhande xako a'itituhēva'ea rupi Jesus Cristo'ga momba'ua rupi. Nhande xanhoarōarō hete no.

Oko ahe Cristo'ga momba'ua rupi

⁴ “Peko ti a'itituhēva'ea rupi Cristo'ga momba'ua rupi,” ei Tupana'ga nhande ve. Nurā ji roryhetero pendeheve'ga ndepiaga ikwehe. A'ereki ōa oko a'itituhēva'ea rupi Cristo'ga momba'ua rupi. ⁵ Kiro ji ehetei pe me a'ero: Xanhoarōarō ti. Hajiheve'ea rūi ji ikwatijari pe me. Agwamova'ea jate rūi ji ikwatijari Cristo'ga nhi'iga momba'gwovo. A'ereki ymya Cristo'ga e'i a'ea nhande ve nhande jigogypyrame ga rehe ikwehe. “Penhoarōarō ti,” ei ga nhande ve. ⁶ Nhandenhoarōrame nhande rekoi nahā: Xako nhande Tupana'ga nhi'iga rupi. Igwete ga ei nhande ve: “Pearōarō ti ojipe'ga pejikovo,” ei ga. A'ea pe henduvi pejikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe.

⁷ Iporomoandyandyive'ga ohooho javo ojipe'ga pe onhimongyavo. “Jesus Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga ndo'ari vvyakotyva'ero raikwehe,” e'i tehe ōa ōa pe jipi. Nanongara'ga ko Cristo'ga arōe'yheteve'ga ja iporomoandyandyive'ga ja. ⁸ Tapenhimoandyandyjukari ti ōa pe a'ero. Penhimoandyjukarame po ti pe ndaperekoa'javi pejikokatua ikwepykavagwama nehē. Penhimoandyjukare'ymame po ti Tupana'ga imomyryhetepavi pe me pe mbuhua ojipyri nehē.

⁹ Ojipe'ga ndokoa'javi Cristo'ga remimomba'ua rehe jate. Jatyviva'ea momba'ua rehe ōa ndekoi no. Naname ōa ndokoi Tupana'ga pavēi. Nhanderekorame Cristo'ga momba'ua rehe jate nhande xako nhandervete'ga pavēi gara'ya'ga pavēi no. ¹⁰ Po ōa ohorame pe pyri Cristo'ga momba'gwovo jatyvi, tapembuhurukari ti ōa penhonga pype. Tapevy'ari ti ōa ndehe.

¹¹ Kiroki ōa hory nanongara'ga ndehe – ōa oko te'varuhu ōa pavēi no.

Mbapavamo Joãova'ea okwatija

¹² He'yiva'ea ji amomba'u pota pe me novīa. Emo ji ndakwatijapotari pe me. A'ereki ji aho pota pe pyri nhinhi'iga pe me nehē tianderoryrory hete ti nhandenhomonhi'igamē nehē.

¹³ Peirū'ga Tupana'ga remimo'ēhara'ga – koroko ōa ojatykatyka avo Tupana'ga mboheteavo jipi Jesus'gareheve'ga – ōa omondouka onhi'iga pe me.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U GAIOVA'EA PE Terceira Carta de João

¹ Ji ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuharamo ako. Nhiirũ, Gaio, kiro ji ikwatijari nde ve. Ji oroarõ hete tuhẽ ko nde.

² Nhiirũ, u katu ndepy'a. A'ereki nde erejiko hete Jesus Cristo'ga rehe. A'ero ji ei Tupana'ga pe: "Tipyry pa ti Gaio'ga pe. Titetirũyme ti ga," a'e ji nhinhi'iga Tupana'ga pe nde repyga. ³ Jirory hete ji nhaneirũ'ga nuğandurame avo. A'ereki ga nde mombe'u ji ve. "Oko katu Gaio'ga," ei ga. "A'ereki ga oko hete a'itituhẽva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi," ei ga nde mombe'gwovo. ⁴ Ji mbohory hete ji henduvame nanongara jipi. A'ereki ga omombe'u jira'yra'jave'ga ndekoa a'itituhẽva'ea rupi.

Joãova'ea ombohete Gaiova'ea

⁵ Nhiirũ, nhaneirũ'ga ojiko nde rehe. A'ereki nde erepokopoko ga. Hajiheve'ga vehevi nde erepokopoko jipi nhaneirũ'ga. ⁶ Avo urame ga imombe'ui ore ve neremiarõa ojihe ore jatykaramo Tupana'ga mboheteavo. Piry po ti nde nanongara'ga pokogi jipi nehẽ imondovo mbatera ga pe ga hoğahorame pe hugwi nehẽ. Imondokaturame po ti Tupana'ga nhimohẽhetei pe ndehe nehẽ. ⁷ A'ereki ga ombojoapiapi cidades ogwovo Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. Ohorame ga ndopyhygi mbatera Cristo'gareheve'garũive'ga hugwi. ⁸ Nhande reki Cristo'gareheve'ero timbuhuruka nanongara'ga nhaneronga pe hamo imondovo mbatera ga pe hamo. Nahã po ti nhande ga moirũirũi ga horame a'itituhẽva'ea mombe'gwovo.

Joãova'ea omboja Diótrefesva'ea rehe

⁹ Akwatija ji nhinhi'iga imondovouka Cristo'gareheve'ga pe ikwehe novã - kiroki ga ojatyka Tupana'ga mboheteavo pevo. Emo Diótrefes'ga ndokoi orenhi'iga rehe. A'ereki ga onhimongo potaruhu jara'ga hohe. ¹⁰ Nurã jiorame pe pyri po ti ji imombe'ui pe me garekote'varuhua nehẽ. A'ereki ga e'iteheuhu imbojateheavo ore rehe. Johe'i hete ko Diótrefes'ga rekote'varuhui no. A'ereki ga nombuhurukari ojipyri hajiheve'ga nhaneirũ'ga. Igwete pendeheve'ga ga mbuhurukapotaramo ga gwovahoguhu pendeheve'ga mondovo pea hugwi. "Tojivyra'javyme ti ga nhande pyri nhande jatykaramo Tupana'ga mboheteavo," e'i tehe Diótrefes'ga.

Joãova'ea ombohete Demétriova'ea

¹¹ Nhiirũ, okote'varuhuve'ga ndupi rui ti eho. Eho ti okokatuve'ga ndupi. Kiroki ga oko katu - ga ko Tupana'gareheve'ero oko. Kiroki ga oko te'varuhu - ga ndokwahavi Tupana'ga. ¹² Nthaneirũ'ga nhapremo ombohete Demétrio'ga pyry hete ga javo. Garekoa a'itituhẽva'ea rupi omboukwaha hete garekokatua. Ore orombohete ga no. Nde erekwaha oremimombe'ukatua.

Mbapavamo Joãova'ea okwatija

¹³ He'yiva'ea ji amombe'u pota nde ve novã. ¹⁴ Emo ji ndakwatijapotari nde ve jhopotarahiva gwaramo kotihĩ pe pyri pe ndepiaga. A'ero po ti nhande nhomonhi'inhi'igi nehẽ.

¹⁵ Tu katu ti ndepy'a. Avove'ğa nhaneirũ'ğa omondouka onhi'iga nde ve. Emondouka ti nhinhi'iga enhipavẽive'ğa pe nhaporemo nhaneirũ'ğa pe.

JUDASVA'EA OMOMBE'U AHE VE

Carta de Judas

¹ Ji ko Judasramo Tiago'ga reki'yramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jate ji reko. Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'iga pe me. Tupana'ga pe mo'emo'ë ojive ga po ti jireheva'ero oko javo. Tupana'ga pe arõ hete nhandervete'ga. Igwete Jesus Cristo'ga pe nderekokatui pe mbojikoguka ojihe. Pe me ji akwatija a'ero imondovouka nhinhi'iga pe me.

² Tupana'ga ti tapeporogwety hete. Tonogatu hete ti ga pepy'a. Ga ti tapearõ hete pe nderekokatua nehë no.

Ahembo'ehara'ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe

³ Nhiirũ, akwatija pota hete ji pe me oji'i novã. Amombe'u pota ji pe me nhandejikoga Cristo'ga rehe. Emo ji ndakwatijara'javi reki a'ea pe me. A'ereki ojipe'ga oho pe pyri pe mbo'eavo jatyviva'ea rehe. Nurã ji ei jiyvyteri pe oji'i: "Akwatija po ji ojipea ga pe hamo a'itituhẽva'ea mombe'gwovo hamo."

A'ea ji akwatija kiro imondovouka pe me tapemombe'umbe'u aha ti ojipe'ga pe jipi a'itituhẽva'ea Cristo'ga mombe'ua. Tupana'ga okwahavuka pa nhande ve Cristo'ga mombe'ua ikwehe jireheve'ga ti tokwaha javo.

⁴ Emo pembo'eatyvive'ga oko pepyteri pe kiro okote'varuhuve'ga. Igwete ga pe moandyandi. "Oromombe'u katu ore Cristo'ga," ei ga pe me o'mbero. Igwete ga ei: "Xako te'varuhu ti. A'ereki Tupana'ga omombyry ahe ve jipi. Imombyryva gwaramo po ti ga nombahyukari nhande ve nehë nhande rekote'varuhurame nehë," e'i tehe ga jipi. Ga ndokoi reki Jesus Cristo'ga rehe. Ga jate koi nhandervihavuhetero nhandepojoykaharetero. Ymya Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ikwatijari ga mombe'unhogwenondeavo hako. "Tupana'ga po ti ombahyuka okote'varuhuve'ga pe nehë," ei ahe ikwatija hako.

⁵ Pe pekwha pa a'ea. Emo ji takwahavukara'ja pe me. Ymya nhandepojoykaharete'ga israelitasva'ea rerohokatui Egitopeva'ea gwyrã hugwi ahe mongovo hako. Emo ga aerë israelitasva'ea momanoi onhi'iga reroviare ymame hako.

⁶ Oro yvagipeve'ga – kiroki ga onhiroyrõ koji'i ore oroko pota huvihavamo javo – ga ndopytai opohia gwuhava hugwi. A'ero Tupana'ga ga mongi ga noãa ypytunahivuhua pype ga mombytavo avuirama Cristo'ga ti te'i ga pe javo. "Oho'a'javame yvya koty po ti Cristo'ga ei ga pe nehë: 'Peko te'varuhu hete pe,'" ei Tupana'ga ga mombe'gwovo.

⁷ Oro cidapeveva'ea no, Sodomapeva'ea Gomorrapeva'ea ojipepeva'ea no – kiroki cidades ojopyjopyri u hako. Ahe ko akoja'ga javijitehe yvagipeve'ga. Hahy po ti ahe ve nehë no. A'ereki ahe ndoakwahavihu ojogwerekote'varuhuavo. Akwaimba'ero memenhuhũ ga ojogwerekoko. A'ero Tupana'ga ahe mbokajukapavi cidades reheneheve hako. Tikwaha po nhande a'ero hamo. Tupana'ga po ti ombahyuka okote'varuhuve'ga pe hahyva'ea ruvihava pype tata pype avuirama nehë.

⁸ Ahe javijitehe ko akoja'ga pembo'eatyvive'ga. Oayvahi ko ga mbatera okirame upa. "A'ea rehe ore ikwahahetei," e'i tehe ga. A'ero ga nhimongote'varuhui ojogwerekote'varuhuavo. Nohendukatupotari ga huvihava'ga nhi'iga. E'i te'varuhu ga yvagipeve'ga pe. ⁹ Miguel'ga ki a'e te – ga ko Tupana'gapyrive'ga nduvihavuhuro oko yvagi pe – ga nde'ite'varuhui Diabo'ga pe hako. Miguel'ga horame Moisésva'ea ra'oa rehe Diabo'ga ruri ga pyri

javo. A'ero ga jogwayvayvari ahera'oa rehe. Emo Miguel'ga nde'ite'varuhui Diabo'ga pe ereko te'varuhu hete nde jave'yma ga pe. Miguel'ga e'i reki ga pe: "Tupana'ga gwe ti te'i nderekote'varuhua pe imbohahyavouka nde ve nehē," ei ga Diabo'ga pe hako.

¹⁰ Pembo'eatyvive'ga ki a'e te e'i te'varuhu gwembikwahavipyre'yma pe. Ga ko mbiara'javuhua'ea. A'ereki mbiara ndojapyakai gwemimbotarimo okookovo. Nahanahā ga ndekoi gwemimbotarimova'ea rupi jate no. A'ero ga nhimongote'varuhupavi. Nahā po ti ga nhimondoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē pembo'eatyvive'ga.

¹¹ Hahy tuhē po ti ga pe nehē. A'ereki ga oho Caimva'ea rupi okote'varuhuavo. Balaāova'ea javijitehe ko ga jatyvi oko itambere'ia potaruhuavo onhimbote'varuhuavo. Coréva'ea javijitehe ko ga nohendupotari gwuvihava'ga nhi'iga. A'ero po ti Tupana'ga ga mondoi ahe javijitehe hahyva'ea ruvihava pype nehē no pembo'eatyvive'ga.

¹² Jesus'gareheva'ero pe pehopeno i'gwovo ojopyri. A'ea rupirupi pe ei: "Xajapyakaa'ja ti Jesus'ga manoagwera rehe kiro," pe'ji pe. Ite'varuhu hete a'ero pembo'eatyvive'ga hoi i'gwovo pe pyri. A'ereki ga o'ua'u ojilhe jate okovo. Ga ko amana rovapitymbyguhua ja no - kiroki nombuhuri amana. A'ereki yvytua gweroho imongyre'yma. A'ero po nhande ei jupe: "Hovapitymbyguhu tehe a. Ndokyri." A'ea ja ko pembo'eatyvive'ga ndekoi. E'ie'iteheuhu ga. Emo ga nomombyryvi ojipe'ga pe.

Pembo'eatyvive'ga ko yva javijitehe no i'ae'ŷva'ea. "Ta kiro i'ahava rupi," xa'e nhande jupe novia. Emo ndi'ai reki. A'ea javijitehe ko pembo'eatyvive'ga. "Omombe'u katu ga kiro mbatera," xa'e nhande ga pe novia. Emo ga nomombe'ukatui reki. Yva ndi'ai. A'ero po nhande hekyi jypya reheve imombo. Omano hete reki yva a'ero. Pembo'eatyvive'ga ko omanova'ea javijitehe a'ero. A'ereki tegwete ganderokotua. A'ero po ti Tupana'ga ga mombori hahyva'ea ruvihava pype nehē.

¹³ Pembo'eatyvive'ga ko typepemuhua javijitehe ypihua ruvihava rehe. Vyruhua rurame typepemuhua imbotyjuu imombo ite'varuhua'ea hembeyva rehe. Na jitehe pembo'eatyvive'ga imboukwahavi okote'varuhua onhinotē'yma. Ndipoyjayjare'ymuhūi reki ga novia.

Pembo'eatyvive'ga ko jaytata'ia javijitehe - kiroki jaytata'ia ohoteheuhu. Nanongara ndohokatujuhu jipi. Nurā ahe ndojikogi hehe a'ea oho tehe javo jupe. Pembo'eatyvive'ga na jitehe ndokokatui jipi. Nurā nhande ndiajikogi ga ndehe. Tupana'ga gwereko ypytunahivuhua ga pe topyta ti ga a'ea pype avuirama javo.

¹⁴ Ojikwe Enoqueva'ea omombe'u pembo'eatyvive'ga hako. Ahe ko Adāova'ea rymyminova'ea hako. Adāova'ea jypy oko. Aerē Adāova'ea rymyminova'ea ra'yrava'ea ko Caināva'ea. Caināva'ea rymyminova'ea ra'yrava'ea ko Enoqueva'ea - kiroki ahe omombe'u nhogwenonde pembo'eatyvive'ga hako. "Nhandepojykaharete'ga po ti uhu nehē ojipyri'ga pavēi yvagi'peve'ga pavēi.

He'yjuhu ranuhū po ti gapyri'ga onhimongyavo nehē," ei ahe.

¹⁵ "Uhu po ti ga javo vyakotyve'ga pe nhaporemo nehē.

Okote'varuhuve'ga pe po ti ga ei:

'Peko te'varuhu pa pe,' e po ti ga nehē," ei ahe.

"'Pe'e te'varuhu pe ji ve no pejikote'varuhuavo,' e po ti ga ga pe nhaporemo nehē," ei Enoqueva'ea pembo'eatyvive'ga mombe'unhogwenondeavo hako.

¹⁶ Pembo'eatyvive'ga ko e'ie'ujuhu onhiroyromo. Gwemimbotaruhua rupi ko ga ndekoi. Onhimboheteuhu ga ja'javo ojipe'ga pe. Ga ombohete tehe ojipe'ga no toko ti ga kiro nhaneremimbotarimova'ea rehe javo.

Aheremimomoranduva

¹⁷ Nhiirũ, pejapyaka ti Jesus Cristo'ga moirũhara'ga nhi'igagwera rehe. A'ereki ga omombe'u nhogwenonde pembo'eatyvive'ga ikwehe. ¹⁸ Igwete ga ei pe me: "Aerẽ Cristo'ga rura'java renonde po ti ga ndekoi pe pyri nehẽ. Igwete po ti ga pe nderekomemui nehẽ," ei Jesus'ga moirũhara'ga. "Gwemimbotaruhua rupi po ti ga ndekote'varuhui nehẽ," ei ga pembo'eatyvive'ga mombe'gwovo ikwehe. ¹⁹ Nanongara'ga pe mbojipe'ape'a ojohugwi jipi. Gwemimbotarimo ga ndekoi. Tupana'ga ra'ua ndokoi ga pyri.

²⁰ Pe ki a'e te pejiko Cristo'ga rehe. Cristo'ga mombe'ua ko pyri hete. Penhombojikojiko hete ti ga rehe a'ero. Penhi'i ti Tupana'ga pe gara'ua popoakarimo. ²¹ Tupana'ga nhande arõ hete. Peko ti garemiarõa rehe a'ero. Pe'ji ti ojohupe: "Jesus Cristo'ga po ti nhande porogwety nehẽ. A'ero po ti ga nhande rohoi ojipyri avuirama nehẽ," pe'ji ti ojohupe.

²² Pe porogwety ti ga - kiroki ga ndogweroviarhi Cristo'ga mombe'ukatua.

²³ Jara'ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Pe'ji ti ga pe a'ero: "Peho gweri pe hahyva'ea ruvihava pype. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Cristo'ga rehe," pe'ji ti ga pe. Hendukaturame penhi'iga po ti pe ga mongoi Tupana'ga viara rupi nehẽ. Pe porogwety ti jara'ga no - kiroki ga opotaruhu okote'varuhua vo. Ga porogwetygame ti pejapyaka katu pejihe tapekoi ti gandekote'varuhua rupi no, a'e ji pe me.

Timbohete ti Tupana'ga

²⁴ Tupana'ga pe mbopopoaka tokote'varuhuyme ti ga javo. Ga po ti pe nderohoukari ojipyri yvagi pe nehẽ no. Ndapekote'varuhua'javi'i po ti pe. A'ero po ti pe ndoryndoryhetero garuvihavuhuhetea pyri nehẽ.

²⁵ Gaha jate ko Tupanetero nhanembopiro'yharamo. Timbohete ti ga a'ero Jesus Cristo'gareheva'ero gwaramo nhandepojykaharete'gareheva'ero gwaramo. A'ereki ga pyri hete nhanderuvihavuhuhetero. Ga ipopoaka hete huvihavuhuhetero jara'ga hohe pa. Nahã ga reko ymya hako ga yvya japoe'yname. Kiro mo jate ga reko no. Aerẽ ti ga na jitehe nehẽ no. Timbohete ti ga avuirama a'ero nehẽ. Na tuhẽ. Amém.

TUPANA'GA REMBIEPIUKARA JOÃOVA'EA PE Apocalipse ou A Revelação de Deus a João

Joãova'ea okwatija gwembiepiapava

¹ Kiro ji ikwatijari Jesus Cristo'ga rembiepiukara ji ve. A'ea Tupana'ga gwepiuka Jesus Cristo'ga pe javo ga pe:

—Aere'ĩ ti nahanahã nehẽ. A'ea ti ehepiuka jireheve'ga pe nahã ti nehẽ aere'ĩva'ea javo. Ojiko ga ji rehe okovo nhinhi'ĩga rupi, ei Tupana'ga Jesus Cristo'ga pe. Tokwaha ti ga aere'ĩva'ea, ei ga ga pe.

—Kwa, ei Jesus Cristo'ga Tupana'ga pe.

A'ero Jesus Cristo'ga ei ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe:

—Eho ti hepiuka aere'ĩva'ea jireheve'ga pe João'ga pe ikwahavuka ga pe nahã ti nehẽ javo, ei ga.

—Kwa, ei gapyrive'ga ua yvya koty ji pyri.

Ovahema ji pyri gapyrive'ga ei:

—Aere'ĩ ti nahanahã nehẽ, ei ga ji ve hepiuka aere'ĩva'ea ji ve.

A'ero ji hepiepiapavi ikwahava.

² Kiro ji ikwatijari ikwahavuka nhirembiepiapava Tupana'gareheve'ga pe. Akwatija ji Tupana'ga remimombe'uukara. Akwatija ji a'itituhẽva'ea Jesus'ga rembiepiukara.

³ Pyry hete ga pe – kiroki ga omonhi'ĩ a'ea nhirembikwatijara herovia okovo nhirembikwatijara rupi nahã tuhẽ ti javo. Nahãva'ea imbegwee'yma gwaramo po pyry hete ga pe – kiroki ga gwendu nhirembikwatijara herovia okovo nhirembikwatijara rupi nahã tuhẽ ti javo.

Joãova'ea okwatija cidadespeva'ea pe

⁴ Ji ko Joãoramo. Kiro ji ikwatijari pe me Tupana'gareheve'ea pe imondovouka pe me. Pejiko pe ga rehe pejatykavo tihendu ti Tupana'ga nhi'ĩga javo. Sete ko pejatykahava Ásiapeve'ga gwyrĩ pe. Pevo ti ji imondoukari nhirembikwatijara pe me nehẽ.

Agwamo Tupana'ga oko. Ymyahũ ga oko hako. Aerẽ ti ga ruri nehẽ no. Kiro ji ei: Ga ti tomombyry pe me. Tonogatu ti ga pepy'a no, a'e ji.

Tomombyry ti Tupana'ga ra'uva pe me inogatuavo pepy'a, a'e ji. Tupana'ga ra'uva hekoĩ garovai pyteri pe ga'apykavakatua pyri. Oapyga pevo Tupana'ga jukwahavamo aheruvihavuhuhetero. Seteva'ea ja ko Tupana'ga ra'uva.

⁵ Jesus Cristo'ga ti tomombyry pe me, a'e ji. Tonogatu ti ga pepy'a, a'e ji. Hupi katu Jesus Cristo'ga Tupana'ga kwahavukari ahe ve. Pyry ahe ganhi'ĩga reroviari a'ero. Omanoheterẽ ga na'ẽ okwerava'ja hete omanove'ga mbogwerava'java renonde. Ga ko vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nduvihavuhete'ga.

Timbohete ti ga! Ga nhande arõ hete. Ga ohy nhanderekote'varuhua nhande hugwi gwekoa reka'vogukarame ojukahara'ga pe omanomo nhande repyga. ⁶ Ga nhande mongo toko ti ga aheruvihavamo javo. Ga e'i nhande ve: "Peko ti jiruva'ga nhi'ĩga rupi." A'ea ga e'i nhande mongovo toko ti ga ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe javo.

A'ero ji ei: Timbohete tuhẽ ti Jesus Cristo'ga jipi! Toko ti ga vvyakotyve'ga nduvihavuhetero jipi yvagipeve'ga nduvihavuhetero no. Toko ti ga nhaporemo ganhi'ĩga rupi jipi. Na tuhẽ! Amém! a'e ji.

⁷ Pehendu ti! Aerẽ ti ga rura'javi yvãgatiga pavẽi nehẽ.

Vvyakotyve'ga nhaporemo ti ga repiagi ga rura'javame nehë.
Gakutuhara'ga no – kiroki ga ojuka ga – ġahã ti ga repiagi nehë.
Ojehe'o ti ġande'ynde'yja'ga nhaporemo okyhyjiavo okoveveuhuavo garura
ġwaramo.

Kwa. Na tuhë a'ero! a'e tuhë ji. Amém!

⁸ Kiro Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ei:

–Ji ppy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Jypyva'ea pe ji ei Alfa, ei ga. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ômega. Mbapavava'ea pe ji ei Ômega, ei ga. Aġwamo ji ako. Ymyahũ ji ako hako. Aerë ti ji ruri nehë no. Vvyakotyve'ga hohe ji popoakahetero jitekovo ġanduvihavuhuhetero. Yvagipeve'ga hohe ji rekoï no jitekovo ġanduvihavuhuhetero, ei Jesus Cristo'ga.

Joãova'ea gwepia Jesus Cristo'ga

⁹ Jihi ko Joãoramo. Jihi ko peirũa jijikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe pe ja. Hahya Tupana'ga arõe'ÿve'ġa omondo pe me Jesus Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo pe pavëi. Ji ve ġa omondo hahya no Jesus Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo ji pavëi. Peko pe Tupana'ga nhi'ġa rupi. Jihi ako ganhi'ġa rupi no. A'ereki Jesus Cristo'ga ojikoty'a nhande pavëi. Penhimomirana pe. Jihi anhimomirana no. A'ereki nhandejikogypygwera jate Jesus Cristo'ga ojikoty'a nhande pavëi nhande pokoga.

Ji Tupana'ga nhi'ġa mombe'uro ġwaramo ġa ji mondouka ypa'ouhũ me Patmos pe tomombe'ua'javyme ti ga Tupana'ga nhi'ġa javo. Ji Jesus Cristo'ga mombe'uro ġwaramo ġa ji mondouka pevo.

¹⁰ Pevo Tupana'ga ra'uva ji pojykatatuï domingo rupi. Jirakykwera koty ji henduvi ganhi'ġahyahiva. Trombeta ja ga nhi'ġahyahivi javo:

¹¹ –Kiha ti nde erehepia nehë – a'ea ti ekwatija livro pype imondovo ojatykave'ga pe Ásiapeve'ġa gwyri pe. Sete ko ġacidades. Pero koi tuvi ġajatykahava. Kiro ji imombe'ui nde ve cidades rera: Éfeso, Esmirna, Përgamo, Tiatura, Sardes, Filadëlfia, Laodicëia, ei ga jirakykwera koty.

¹² Ma'ga onhi'ĩ ra'e? a'e ji jijirovaga ga koty. Jijirovagame ji hepiagi hyapehava. Sete ko hyapehava ouro apopyra.

¹³ Hyapehava pyteri pe ji ga repiagi. Ga rekoï ja ja – kiroki vvyakotyve'ga yvagipeve'ga no. Ipukuhu ġapira okwava ġapya pyvõ. Oku'ayvira ga omongi imondovo opoti'a rupi. Ouro apopyra ko gaku'ayvira. ¹⁴ Ga atimbavamo. Ovelha rava itigahivuhu. A'ea ja hete ga atimbavamo. Amanajava'ea neve itigahivuhu. A'ea ja ga atimbavamo. Hendy'jandy'ja gareakwara tata ja. ¹⁵ ġapya rendy'jahetero metal ja bronze ja ġa metal mbukumbukuheterame fornalha pype tata pype toroapo ti metalkatuvava'ea javo. Na jitehe ġapya rendy'jahetero. Onhi'ġahyahivuhu ga typojuhetea pyambua ja hete.

¹⁶ Opo pe ojohukoty rui ga herekoï jaytata'ia. Sete ko jaytata'ia. ġajurua rupi ihemi haimbejovaiva'ea itakyhea'javuhuva'ea. ġarova hendy'jahetero kwara ja. Kwara hendy'ja hete ahaji katu. Na jitehe ġarova hendy'jahetero.

¹⁷ Ga repiagame ji ari ġapya pyri omanove'ga ja jikyhyjiavo ġwaramo ga hugwi. A'ero ga pokogi ji rehe opoa pyvõ ojohukoty rui. Kiro ga ei ji ve:

–Terekyhyji ti ji hugwi. Jihi ako jipe jypyva'ero. Jihi ako mbapavava'ero.

¹⁸ Avuïrama ji rekoï. Amano hete ji. Ji repia kiro. A'ereki ji akoji. Nane'ymi ti ji rekoï nehë. Duas chaves ji areko. Nurã huvihavamo ji ei okote'varuhuve'ga pe: Pëmano ti. Huvihavamo ji ei ġa pe no: Pëho ti omanove'ġa gwyri pe okote'varuhuva'ea gwyri pe, a'e ji ġa pe, ei ga. Pevo rui ji amondo okokatuvava'ea, ei ga.

19 –Nurã, João, ekwatija ti enhimbiepiaga mombe'gwovo, ei ga ji ve. Ekwatija ti agwamova'ea mombe'gwovo nahanahã kiro javo. Ekwatija ti aere'iva'ea mombe'gwovo no nahanahã ti nehẽ javo, ei ga.

20 –Kiro ji imombe'ui onhimiva'ea ikwahavuka nde ve, ei ga ji ve. Nde erehepia jaytata'ia jipo pe jijohukoty rui. Sete ko jaytata'ia. Seteve'ga pe Tupana'gapyrive'ga pe ji ei jaytata'ia. Gahã yvagipeva'ero omombe'u Tupana'ga nhi'iga gareheve'ga pe. Kiroki gareheve'ga ojatyka henduva ganhi'iga cidades pe yvya koty – ga pe ga omombe'u. Sete ko gacidades. Sete ko hyapehava no nerembiepiaga ouro apopyra. Tupana'gareheve'ga pe cidadespeve'ga pe ji ei hyapehava. Gahã okwahavuka Tupana'ga pyryva ojipe'ga pe.

A'ea ga ei ikwahavuka onhimiva'ea ji ve.

2

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Éfeso peve'ea pe

1 –João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Éfeso pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

–Jihi reki apyhy jaytata'ia jipo pe jijohukoty rui jigwojigwovo hyapehava pyteri pe. Sete ko jaytata'ia. Sete ko hyapehava no ouro apopyra.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

2 –Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Peaporavyky hete pe pejikovo nhinhi'iga rupi penhimomiranama. A'ereki pe ndapepotari okote varuhuve'ga pepyteri pe. Ojipe'ga uhu pe pyri pe mbo'epota ore ko Cristo'ga moiruharamo javo. A'ero pe ei: “Mara'ngu po ga gamoiruhara'ga? Mara'ngu po Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tombo'e ti ga onhi'iga rehe? Tihepia ti,” pe'e pe. Gandeaporogita mombaragwahavame pe ikwahavi ga'mbea. Nhimoiruhara'ga rui ko ga, a'e ji, ei Jesus'ga.

3 –Penhimomirana pe pejikovo nhinhi'iga rupi. Pejikoga gwaramo ji rehe pe peporavyky pene'õe'yma. 4 Jypya pe ji arõhetei. Agwamo pe ji aro'i reki. A'ea ji ndapotari, ei Jesus'ga. 5 Pekwahava'ja ti a'ero. Tapekwahava'japigi ti no. Nahanahã pe peko katu jypya. A'ea rupi pe pyryvamo. A'ea ti pekwahava'ja pepohia pejikote varuhua hugwi pejeaporogita rorojijyita ji arõhetea'java. A'ero ti pe ndekoi pejikoypyagwera rehe nehẽ. A'ero ti pe nhoarõhetea'javi pejikoheteavo nhinhi'iga rupi pejogwerekokatuavo nehẽ, ei Jesus'ga. Po pe ndaperojijy pejeaporogita, a'ero ti kotihĩ ji ruri javo pe me nehẽ. Ako ti ji ga ja nehẽ – kiroki ga gweky hyapehava tokoa'javyme ti pyte'mbia rehe javo. Ga ja ti ji reko pe me nehẽ tapekoa'javi ti Tupana'gareheve'ero javo, ei Jesus'ga.

6 –Ojipe'ga oko te'varuhu Nicolau'ga ja gareheva'ero. Pe ndapepota-hetei gandekote'varuhua. Pe ipotare'ymame pyry ji ve. A'ereki jihi ji ndapotahetei gandekote'varuhua no, ei Jesus'ga.

–A'ea nhaporemoti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

7 –Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – gaha ti oho Tupana'ga pyri opytavo pevo avuirama nehē. Pevo ti ji jukari ga pe yva hugwi ahemongohava hugwi – kiroki yva o'ā Tupana'ga remityma pyteri pe aherekokatuhava pyteri pe. I'urame ti ga nomanoa'javi nehē, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Esmirnapeva'ea pe

⁸ –João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Esmirna pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve: –Jypyva'ero ji ako jipe. Mbapavava'ero ji ako. Amano hete ji. Aerē ji kwerava'javi.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga ninhhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

⁹ –Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Hahy hete pe me. Napembateri pe avo. Yvagi pe ki a'e te pe pereko pa.

–Akwaha ji ga pe mbotegweterame. “Ore ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki ore ko judeusrama,” ei ga novia. Tupana'gareheve'ga rūi ko ga reki, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga. Ombopogwe ga Satanás'ga reki onhimono'ono'oga ganhi'iga renduva, ei Jesus'ga.

¹⁰ –Tapekyhyji ti hahya hugwi, ei Jesus'ga. Pehendu! Aerē ti jararamo pe hoi cadeia pype nehē, ei Jesus'ga. Diabo'ga ti pe mondoukari ipype nehē okote'varuhuavo nehē. “Tahepia ti,” e'i ti Diabo'ga nehē. “Tahepia ti Esmirnapeve'ga jikohetepiga Tupana'ga rehe nehē ji rekote'varuhurame ga pe hahya mondovo ga pe.” A'ea ti Diabo'ga ei pe ndepiaga ve nehē, ei Jesus'ga.

–Dez ti pe kiri hahyheterame pe me nehē. Tapejikopigi ti Tupana'ga rehe. Po pe manoi pejikopige'yma gwaramo Tupana'ga rehe, a'ero ti ji pe mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

–A'ea nhaporemō ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

¹¹ –Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – gaha ti nomanoa'javi nehē. Ndohoi tuhē ti ga tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehē. A'ea ti ndahahyi ga pe a'ero nehē, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Pérgamopeva'ea pe

¹² –João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Pérgamo pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki areko haimbejovaiva'ea.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

13 —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Akwaha ji pegwya — perope Satanás'ga oko ganduvihavuhuro. Pe ndapekote'varuhui reki pejikoe'yma ganhi'iga rupi. Peko tuhê pe jireheva'ero pejikoheteavo ji rehe. Nurã ji ei: Napemoka'nhymi tuhê pe jirera. Ndape'ei: “Orojiko pi ore Jesus'ga rehe orerekote'varuhua mombohara'ga rehe.” A'ea rui pe ei, ei Jesus'ga.

—Antipas'ga ji mombe'ui ga pe jipi no. Ga jikohetepige'yma gwaramo ji rehe ga ga jukai pepyteri pe — perope Satanás'ga oko ganduvihavuhuro. A'ea rupi vehevi pe ndapekote'varuhui pejikoe'yma Satanás'ga nhi'iga rupi reki. Pe ndapejikopigi ji rehe, ei Jesus'ga.

14 —Pepyteri'peve'ga pe mbo'e reki ite'varuhua rehe Balaãova'ea remimbo'ete'varuhua rehe. A'ea ji ndapotahetei, ei Jesus'ga. Jararamo pe ga nderoviari pejikovo ganhi'iga rupi.

—Ymyahũ Balaãova'ea ei Balaqueva'ea pe hako: “Embo'e ti Israelva'ea rakykwepohara'ga ite'varuhua'ea rehe. Ere ti ga pe a'ero to'u ti ga mbiara — kiroki a'ea ga omondo ha'angava rovai pyteri pe ganemimbohete'hara pyteri pe. Togwereko ti ga gwembireko'garũive'ga no. Nahã ti ere Israelva'ea rakykwepohara'ga pe. A'ero ti ga ndekote'varuhui okorame nenhi'iga rupi. A'ero ti Tupana'ga pohiri ga hugwi nehê,” ei Balaãova'ea Balaqueva'ea pe ymyahũ hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

15 —Jararamo pe perovia Nicolau'gareheve'ga nemimbo'ete'varuhua pejikovo hupi. A'ea ji ndapotahetei no, ei Jesus'ga.

16 —Perojijyi ti pejeaporoğita pejipohia ganemimbo'ete'varuhua hugwi ga mondovo pejihugwi. Po pe ndaperojijyi pejeaporoğita, a'ero ti kotihĩ ji ruri pe pyri jitavuka pe me nehê. Erekı pe Balaãova'ea remimbo'ea rerovia Nicolau'gareheve'ga nemimbo'ea rerovia no. Pe me nhaporemı ti ji tavukari haimbejovaiva'ea pyvõ nehê — kiroki haimbejovaiva'ea ohê jıjuruu rupi, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemı ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatıjaruka ji ve.

17 —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomıranama jipi — ga pe ti ji jukari mbeju'ıjavuhua'ea manã nhırembiepiukarıpyre'yma nehê. Itatıguhũva'ea po ti ji imondoı ga pe nehê. Itatıguhũva'ea rehe ti ji ikwatıjari garerapyahua. Gaha jate ti okwaha ojerapyahua nehê, ei Jesus'ga ikwatıjaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojıheva'ea pe Tıatırapeva'ea pe

18 —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatıjaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatıja Tupana'gapyrıve'ga pe vyagıpeve'ga pe — kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tıatıra pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatıja ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatıjarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatıjari Jesus'ga remimombe'ua nhıtına imondovouka Tupana'gapyrıve'ga pe cidade de Tıatıra pe.

Nde ve Tupana'gapyrıva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki ako Tupana'ga ra'ıya. Hendy'jandy'ja jıreakwara tata ja. Jıpya hendy'jandy'ja metal ja bronze ja tatapypeva'ea ja.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga ninhhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

19 —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Penhoarõ hete pe. Pe ji arõhetei no. Peporavyky pe pejopokoga pejikovo ninhhi'iga rupi. Ndapejikhohetepigi pe ji rehe penhimomiranama. Jypya pe poravykyi pejikovo ninhhi'iga rupi. Agwamo johe pe poravykyhetei, ei Jesus'ga.

20 —Penhimbo'euka pe Jezabelhêa pe. A'ea ji ndapotahetei. E'i hêa: “Ji ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo,” e'i hêa o'mbero. A'ero hêa jireheve'ga mbo'ei ite varuhuva'ea rehe pepyteri pe. Hêa e'i: “Pyry pe penhimbireko'garûive'ga nderekorame. Pyry pe i'urame mbiara ha'angava mbohetea rupiara,” ei hêa o'mbero, ei Jesus'ga.

21 —A'ero ji ei hêa pe ikwehe'i: Erojiyi ti ejeaporogita epohia ejekote'varuhua hugwi. Terekoa'javi ti enhimbireko'garûive'ga no. Terembo'ea'javi ti ojipe'ga hehe. Terembopohirukara'javi ga ji hugwi, a'e ji hêa pe novia ikwehe'i, ei Jesus'ga.

—Hêa nohendukatui ninhhi'iga. Ndogwerojiyi hêa ojeaporogita opohire'yma okote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga.

22 —Pehendu ti! Aerê ti ji hêa mombori onhinongava rehe. Kiroki ga oko hêarekote'varuhua rupi — gahã ti ji ga mombo hêa pyri. Hahy hete tuhê ti ga pe a'ero nehê. Po ga ojeaporogita rerojiyi opohia hêarekote'varuhua hugwi, a'ero ti ji namondoa'javi hahya ga pe nehê, ei Jesus'ga. 23 Ajuka hete ti ji hêara'yra'ga nehê no. A'ero ti jireheve'ga nhaporemõ ikwahavi. “Jesus'ga okwaha hete nhandeyvytera nhandepy'a no,” e'i ti ga ji mombe'gwovo nehê, ei Jesus'ga. “Okwaha ga nhandereaporogita nahanahã ga oko javo. Po nhande rekote'varuhui, a'ero po ti ga imondoi hahya nhande ve nanani nehê. Po nhande rekokatui, a'ero po ti ga imombryvi nhande ve nanani nehê,” e'i ti ga ji mombe'gwovo nehê, ei Jesus'ga.

24-25 —Jezabelhêa remimbo'ea pe ojipe'ga ei: “Onhimiheteve'ea — akoja Satanás'ga okwaha hete.” A'ea ga ei jupe, ei Jesus'ga. Pe ki a'e te pe ndapekoi hêaremimbo'ea rehe ikwahave'yma Satanás'ga rembikwahava pejiyupa Tiatira pe. Pe me ji ei Tupana'gapyryve'ga pe no: Akoja a'e ypy pe me ji ea'javi kiro. Nane'ymi ti peko Tupana'ga nhi'iga rupi jate penhimomiranama nehê. Nahã pe ndekojipei. Na jitehe ti nane'ymi peko jirure'ymame pe pyri nehê, ei Jesus'ga. Ojipea rehe ti ji nanhi'igi nehê nahanahã ti peko jave'yma, ei Jesus'ga.

26 —Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama okovo ninhhi'iga rupi jipi onhmarane'ymame — gaha ti ji ga mbopopoaka ga mongovouka vvyakotyve'ga nduvihavamo nehê, ei Jesus'ga.

27 Ga pe ti ga hendukatuukahetei onhi'iga nehê.

Ahe ja — kiroki ahe onupã ojipe'ga vvyra pyvõ metalva'ea pyvõ toho ti ga ninhhi'iga rupi javo

— ahe ja ti ga hendukatuuka ga pe onhi'iga nehê.

Nhaepepoa ndipopoakari tujuga apopyra ahe ika'mbika'mbiheterame.

Na jitehe ti vvyakotyve'ga ndipopoakari ga pe

ga hendukatuukarame ga pe onhi'iga nehê.

Nahã ti ji ga mongoukari nehê toko ti ga ganduvihavamo ji ja javo. A'reki na jitehe jiruva'ga ji mongo jipe ji mbopopoaka tohendukatuuka ti ga ga pe onhi'iga okovo ganduvihavamo javo, ei Jesus'ga.

28 —Ga pe ji imondoi jaytata'uhua nehê — kiroki hendy'ja ko'ema koty. Pyry hete ti ga pe a'ero nehê, ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemõ ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

29 —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

3

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Sardespeva'ea pe

1 —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga - kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Sardes pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki areko Tupana'ga ra'uva. A'ea ko seteva'ea ja. Jihi reki apyhy jaytata'ia no seteva'ea.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Ikwahave'yama ojipe'ga ei pe me: “Peko pyry pe. A'ereki pe peko Tupana'ga nhi'iga rupi.” Jihi reki a'e pe me: Ndapekopyryvi pe. A'ereki pe ndapejirokwari pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi.

2 —Pejirokwati pejeaporogita kwahava. Peko gwere pe Tupana'ga nhi'iga rupi. Pejirokwati xakopigyme ti ganhi'iga rupi javo. Penhim-bopopoaka ti xako ti koji'i hete ganhi'iga rupi javo. A'ea ji ei pe me. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Ga ndokoi nhinhi'iga rupi nhaporemõ,” ei ga.

3 —Tapemoka'nhyimi ti. Pe'ji ti pejive: “Nahanahã nhande jikogi Tupana'ga rehe ga inombe'urame ganhi'iga nhande ve. Aerẽ nahanahã jitehe nhande jikogi ga rehe ganhi'iga roviaheteavo.”

—Nahã ti pe'ji pejive pejikopige'yama Tupana'ga rehe penhimomi-ranama. Peko hete ti ganhi'iga rupi. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejeaporogita rerorijiyita, ei Jesus'ga.

—Po pe ndapejirokwari pejeaporogita kwahava rehe pejeaporogita rerorijija rehe nehẽ, a'ero ti ji ruri pe pyri pe ji mboha'uve'yamame. Ahe nombõha'uvi iporomive'ga ndurame. Ahe ja ti napemboha'uvi ji rurame nehẽ. Aerẽ ti ji ruri imondovo ite'varuhua pe me pendekote'varuhuro gwaramo nehẽ, ei Jesus'ga.

4 —Jararamo pe ndapekote'varuhui cidade de Sardes pe. Gwihã ji apota hete. A'ero ti pe ndekoi ji pyri imongiavo pepitigahivuhuva'ea. A'ereki pe pepyry, ei Jesus'ga.

5 —Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi - ga pe jitehe ti ji imondoi tapy'ynhapitigahivuhuva'ea nehẽ emongi ti javo. Tupana'ga okwatija garera livro pype yvagi pe tuhu ti ga ji pyri upa avuirama javo. Ndahyvi ti ji garera jugwi nehẽ. Ga pe ti ji ei nehẽ: Ndehe ko jireheva'ea. A'ea ti ji ei ga pe jiruva'ga nhinhi'iga renduvame nehẽ Tupana'gapyrive'ga henduvame no, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemõ ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

6 —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Filadélfapeva'ea pe

⁷ —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe —kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijaruka javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Filadélfia pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki jipyry hete, ei Jesus'ga. Jihi reki ji ako a'itituhêva'ea mombe'uharamo. Jihi reki ji areko chave Daviva'ea apoa israelitasva'ea ruvihavuhuva'ea apoa, ei Jesus'ga. Ji hovapytymba'vogame ojipe'ga nohovapytymi a'ero, ei Jesus'ga. Ji hovapytymame ojipe'ga nohovapytymba'vogi a'ero, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

⁸ —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Pepopoaka'ri pe. Emo nhinhi'iga rupi pe ndekoi. Ndape'ei ojipe'ga pe: “Ore ko Jesus'gareheva'ea rui.” A'ea rui pe ei, ei Jesus'ga. Nurã ji pe mondoukari tomombe'u ti ga Tupana'ga nhi'iga javo. A'ero ti pe hopehoi Tupana'ga nhi'iga mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pe nehê. Tegwete pemombihava Tupana'ga mombe'ua hugwi.

⁹ —Pehendu ti! Kiroki ga e'i o'mbero: “Ore ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki ore ko judeusramo” —gahã ko Tupana'gareheva'ea rui reki. A'ereki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga. Onhimbopogwe ga Satanás'ga rehe onhimono'ono'o'ga ganhi'iga renduva, ei Jesus'ga. Pe pyri ti ji ga mbuhurukari pe mboheteavouka. Nurã ti ga nenypy'andurugi pepya pyri nehê pepyry hete pe ore hohe javo. Pe me ti ga ei nehê: “Gaha pe arô hete Jesus'ga!” e'i ti ga pe me nehê, ei Jesus'ga.

¹⁰ —Peko pe nhinhi'iga rupi penhimomiranama ji erame pe me: Penhimomirana ti. Nurã ti ji pe nderekokatui pe a'nguavo ite'varuhuva'ea hugwi ite'varuhuva'ea rurame vyakotyve'ga ndehe nhaporemo nehê. Uhu ti ite'varuhuva'ea imboukwahava vyakotyve'ga ndeaporogita nehê, ei Jesus'ga.

¹¹ —Nambegwei ti ji rura'javi nehê. Tapejikopigi ti ji rehe a'ero. Po ti pe jikopigi ji rehe nehê, a'ero ti ojipe'ga ndopyhygukari pe me imbuhutehea nehê. Gwiã Tupana'ga imbuhupotari pe me, ei Jesus'ga.

¹² —Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi —gaha ti ji ga rerohoi yvagi pe ga mongoheteavo Tupana'ga pyri avuirama Tupana'ga ronga pe gambohetehai pe nehê. Okyta ja ti ga pytakatui pevo okaturo. Ndohoa'javi ti ga nehê, ei Jesus'ga. Jiruvihavuhete'ga rera Tupana'ga rera ti ji ikwatijari ga rehe nehê. Ga rehe ti ji ikwatijari jiruvihavuhete'ga cidade rera nehê no —kiroki cidade ti uhu yvaga hugwi Tupana'ga hugwi cidadepyahua Jerusalém nehê. Jirerapyahua ji ikwatijari ga rehe nehê no, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

¹³ —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

14 —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembiekwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Laodicéia pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi ko a'itituhêva'ea mombe'uhara, ei Jesus'ga. Ambojiko ji ga jijihe, ei Jesus'ga. Ji ve Tupana'ga oapouka yvaga yvya rehe ve mbatera apovouka.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

15-16 —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Pe ndapejirokware reki pejoryvamo ji rehe. Pejoryjory hete ti ji rehe a'ero. Po pe napendoryndoryhetei ji rehe, a'ero po ti peko te'varuhu hete ji ve hamo. Ahe i'upotaramero iroyxagahiva'ea, a'ero iroyxagahive'ÿva'ea ahe ndopotari onyvuna ojuru hugwi. Ahe i'upotaramero hakuheteva'ea, a'ero hakuhetee'ÿva'ea ahe ndopotari onyvuna ojuru hugwi. Na jitehe ti ji ndapepotari jipohia pe hugwi nehê. A'ereki pe napendoryndoryhetei ji rehe. Emo pe ndapekote'varuhuhetei ji ve no, ei Jesus'ga.

17 —Pe'e pe: “Nhanembate nhande. Tireko hete nhande. Ndopavi nhande hugwi. Nurã ti tipyhygyeme ojipea nhandejive,” pe'e pe novia, ei Jesus'ga.

—Na rui pe ndekoi, ei Jesus'ga. Pehe ndapekwahavihu. Ite'varuhu hete pe me reki. Peporia'i reki pe pejikovo imbatere'ÿve'ga ja reki, heakwagewe'ga ja reki, ipire'ÿve'ga ja reki. Pe ndapekwahavi reki nhanembate nhande javo.

18 —Nurã kiro ji pe moğitai. Ji pyri ti pejo embuhu ji ve javo, ei Jesus'ga. Ji hugwi ti pepyhy ouro imbokatupyra tatapypeva'ea. A'rame tehe ti pe mbateramo tuhê nehê, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji amondo tehe pota he'yjuhuvu'ea pe me. Ji hugwi ti pepyhy tapy'ynhapitigahivuhuvu'ea. A'rame tehe ti pe ndapekoa'javi ipire'ÿve'ga ja nehê. A'ero ti ojipe'ga ndohepiaga'javi pepire'yma nehê. A'ero ti pe napenhinofia'javi nehê, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji amomboruka pota pendekote'varuhua pe hugwi pe mombypypota toko pyri ti ga ji ja javo. A'ero jipyryva a'e ji pepitigahivuhuvu'ea pe, ei ga. Ji hugwi ti pepyhy mohaga nhandya imongyavo pejeakwara rehe, ei Jesus'ga. A'rame tehe ti pe hepiakatui nehê, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji akwahavuka pota nhimombe'ukatua pe me.

19 —Nhiremiarõheteve'ga pe ji nhi'igahyi imondovo hahya ga pe toko katu ti ga javo, ei Jesus'ga. Nurã ti pejirokwa pejeaporoğita rerorijiyita pepohia pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga.

20 —Pehendu! Kiro ji ami mytu'ê me, ei Jesus'ga. Ji kwajikwari porta rehe nhinhi'iga kiro ji ruri javo. Kiroki ga ġwendu ji nhi'igame hovapytymbavoga ji ve – garonga pype ti ji reki nehê. Ka'arugame ti ore i'ui orojogwerokupa a'ero nehê, ei Jesus'ga. A'ea ji ei ikwahavuka pe me pejiko ti ji rehe javo. A'ero ti ji jikoty'ari pe pavêi nehê, ei Jesus'ga.

21 —Ahendu katu ji Tupana'ga nhi'iga nhinhimomiranama jipi, ei Jesus'ga. Jiruvaga pavêi ji apygi ga'apykavakutua rehe jitekovo aheruvihavuhuhetero. Na jitehe ti ga apygi ji pavêi – kiroki ga ġwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi. Gaha ti ji ga reroho yvagi pe

ga mboapyga ji pavēi jiapykavakatua rehe ga mongovo nehē toko ti ga aheruvihavamo javo, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

—A'ea nhaporemo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

²² —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemo Jesus'ga imombe'upavi ji ve.

—Tupana'gapyrive'ga ti tomombe'u Tupana'gareheve'ga pe cidadespeve'ga pe Tupana'ga rembiepiukara ji ve – kiroki sete gacidades vyva koty, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

4

Ombohete ga Tupana'ga yvagi pe

¹ Aerē jirekorame vyva koty ji hepiagi yvate yvaga pype. A'ereki ojipe'a jipe porta'java'ea yvagi pe. A'ero ji ga renduvi – kiroki ga onhi'igypy ji ve. Trombeta ja ga nhi'igahyahivi javo ji ve:

—Herejo avo yvagi pe, ei ga. Nahanahā ti toko nehē. A'ea ti ji hepiukari nde ve aerēva'ea nehē, ei ga ji ve.

² Kotihī Tupana'ga ra'uva ji pojykatatui ji rerogwovo yvagi pe. Nanime pevo yvagi pe aheruvihavuhuhete'ga apykavakatua ga omondo imohina. A'ea rehe ga'apykavareheve'ga apygi okovo aheruvihavuhuhetero ahe mongomongovo onhi'iga rupi. ³ Itakatua ja jaspe ja sardōnio ja ga rendy'jandy'javamo. Ga'apykava arimo yvagahavuhua rekoī. Yvaga-havuhua hendy'jandy'ja itakatua ja esmeralda ja.

⁴ He'yjuhu aheapykava ga'apykava atimana itena. A'ereki ga oko aheruvihavuhuhetero oapyga oapykava rehe. Vinte e quatro ko aheapykava. Ga'apykava teni mbyteri pe a'ero. Ahepia ji huvihavuhu'ga. Pevo ga apygi aheapykava rehe he'yive'ga vinte e quatrove'ga. Ga omongi tapy'ynhapitigahivuhuva'ea oina. Akanitara ouro apopyra ga omongi no huvihavuhuro gwaramo.

⁵ Ga'apykava hugwi iveraveravi onaranara'ga onhi'inhi'iga. A'ereki ga oko aheruvihavuhuhetero. Yhyga'java'ea hendy'purupe'ga'apykava rovai pyteri pe ga rekoro gwaramo aheruvihavuhuhetero. Sete ko yhyga'java'ea. Gara'uva pe ji ei yhyga'java'ea. Seteva'ea ja ko gara'uva.

⁶ Ga'apykava rovai pyteri pe hekoi ypiahua ruvihava'java'ea vidro'java'ea apopyra. Typy katu hete ypiahua ruvihava'java'ea cristal ja.

Quatrove'ga nhatimani ga'apykava upa ga pyri okovo mbyteri pe ga rekoro gwaramo aheruvihavuhuhetero. Gwe'yjuhuro gandeakwara ihy-gahivi ga ndehe gakambypya koty gakupepytera koty no. ⁷ Quatrove'ga ko nahā: Ojipe'ga rekoī ja'gwara'java'ea ja leão ja. Ojipe'ga rekoī touro ja. Ojipe'ga rova rekoī akwaimbae'ga rova ja. Ojipe'ga rekoī kwanduhua ruvihava'java'ea ja a'ea overame. Nahā tuhē quatrove'ga ndekoi upa ga pyri. ⁸ Gapepoa oatimamba ga. Quatrove'ga naganani gapepoa ko seis. Gwe'yjuhuro gandeakwara ohygahi ga ndehe gayvyteri pe no. Ndopytu'ui'i'i ga javo arimo ypytunimo no. A'ereki nane'ymi ga e'ie'i:

—Pry hete ga! Pry hete ga!

Pry hete aheruvihavuhuhete'ga Tupana'ga!

Koji'i ga popoakahetero ojipe'ga hohe pa.

Ga tehe oko aheruvihavuhuhetero, ei ga.

Ymyahū ga oko hako.

A'gwamo ga oko.

Aerē ti ga ruri nehē.

A'ea ga ei jipi onhi'imbige'yma ga rehe.

⁹ Nahã ga ga'apükavareheve'ga mboukwahavi tikatu hete ti ga javo. Nahã ga ga mbohetei. Ga pe ga ei:

—Ndepyry hete nde ore rerekokatuavo.

A'ea ga ei ga'apükavareheve'ga pe ga mboheteavo – kiroki ga oko avuirama okovo aheruvihavuhetero.

¹⁰ Ga erame na ga pe akoja'ga huvihavuhu'ga vinte e quatrove'ga – gahã gwenypy'anduru ga'apükavareheve'ga rovai pyteri pe avuiramave'ga rovai pyteri pe ga rekoro gwaramo aheruvihavuhetero. Nahã ga nenypy'andurugi gaha pyry hete nhande hohe javo. Nahã ga ga mbohetei hekyita oakanitara ouro apopyra imondovo inoğa garovai pyteri pe ga ko nhanderuvihavuhete'ga javo. ¹¹ Ga mboheteavo ga ei ga pe:

—Ndehe jate ndepyrhetero orepojkaharetea.

Ndehe jate ti ahe tanemboukwaha a'ero
gaha tikatu hete javo.

Tanembohete ti ahe.

Tereko ti aheruvihavuhetero epopoakaramo.

A'ereki nde ereapo pa

tanhimohẽ ti hehe javo.

Nde ipotaro gwaramo hekopavi a.

Ejive nde ereapo pa.

A'ea ga ei ga pe gworygworyvamo ga rehe.

5

Cordeiro'jave'ga ope'a imamanipyra

¹ Kiro ji hepiagi imamanipyra livro ga'apükavareheve'ga po pe aheruvihavuhete'ga po pe. Gapo pe gajohukoty rui imamanipyra livro hekoi. Livro gwereko ikwatijara mbyteri pe i'arimo no. Tuju'gia apopyra pyvõ ga hovapytymukari livro raka'e. Sete ko tuju'gia apopyra. Tuju'gia apopyra arimo herekoi ikwatijara no tope'ayme ti ahe livro hepiage'yma ipype javo.

² Ipopoakaheteve'ga Tupana'gapyryve'ga ji ga repia yvagipeve'ga. Hahyahi ganhi'iga ga erame tohendu pa ti ga nhinhi'iga javo. Gaha e'i:

—Mağa pyry hete huvihavuhetero? Pyry hete ti ga ruri ipe'avo livro nehẽ. Toka' mbika' mbi ti ga tuju'gia apopyra nhaporemõ livro pe'avo, ei ga.

³ Ndipe'ahavi tuhẽ reki. A'ereki ahã pyryheteve'ga huvihavuhete'ga. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvagi pe. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvya koty. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvya gwryri pe no. Ndokoi tuhẽ ga ikwatijara repiakaramo a'ero. ⁴ Nurã ji jehe'oi ranuhũ. A'ereki ga gweka nanongara'ga novã. A'ereki ahã pyryheteve'ga huvihavuhete'ga. Nurã ahã ga livro pe'aharamo. Ahã ga ikwatijara monhi' tharamo a'ero – kiroki ikwatijara oko livro pype. Ahã tuhẽ ikwatijara repiakara'ga a'ero.

⁵ A'ero huvihavuhu'ga – kiroki vinte e quatrove'ga – gande'yja'ga ei ji ve:

—Terejehe'oi. Ehepia Judãva'ea rakykwepohara'ga. Ga pe nhande ei ja'gwara'jave'ga leã'o'jave'ga. A'ereki ga ipopoaka aheruvihavuhetero. Ga ko Daviva'ea rakykwepohara'ga. Nurã nhande ei ga pe: Garembopyya ko Daviva'ea aheruvihavuhuva'ea. Ojirovia hete ga ovyã omanoa hugwi okwera'java okovo. Nurã ti gaha tope'a livro ika' mbika' mbiga tujuga apopyra nhaporemõ – kiroki seteva'ea, ei ga ji ve.

⁶ Kiro ji Judãva'ea rakykwepohara'ga repiagi tuhẽ. Pevo ga ami gapyteri pe. Aheruvihavuhete'ga apükava pyri ga ami ga'apükavareheve'ga rovai pyteri pe okovo quatrove'ga ndovai pyteri pe no vinte e quatrove'ga ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe. Ga repiagame ji ei: Ga ko cordeiro ja jukapyra ja – gwia ga ojuka imondovo ikwava'ehava arimo. Sete ko garatã. Cordeiro ratã ja ko garatã. Ipopoaka hete ga a'ero

aheruvihavuhetero. Sete ko gareakwara no. Tupana'ga ra'uva pe ji a'e gareakwara. Seteva'ea ja ko gara'uva. Tupana'ga omondomondo gwa'uva vvyakotyve'ga gwyri pe nhaporemotakwaha pa ti ji gandekoa pevo javo.

⁷ Kiro cordeiro'jave'ga ruri ipyhyga livro ga'apykavareheve'ga poa hugwi gajohukoty rui ga apygame okovo aheruvihavuhetero.

⁸ Ga livro pyhygirê ga nhinogi upa oiovapyvo vyva rehe garovai pyteri pe. Ga mboheteavo ga nhinogi pevo quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavêi. Gwetakwera ja ga herekoi imonhiThava harpa. Nhaetingy'a'java'ea ga gwereko no. Nhaetingy'a'java'ea ko ouro apopyra. Ipye hekoi incenso perfume apopyra. Tynahê a'ero. Perfume a'e ji Tupana'ga remimo'êhara'ga nhi'iga pe ga nhi'igame Tupana'ga pe.

⁹ Kiro quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavêi, ga nhimby'yi ipyahuva'ea rehe. Onhimby'yita ga ei cordeiro'jave'ga pe:

—Ndehe ko pyryheteva'ea aheruvihavuhetea no.

Nurâ ndehe epyhy livro ika'mbika'mbiga tuju'gia apopyra.

A'ereki nde erejijukauka heka'voguka ejekoa vvyakotyve'ga ndepyga.

Nahâ nde ga mbopiro'yi gandekote'varuhua hugwi ga mongovo toko ti ga Tupana'gareheva'ero javo.

Nahâ ko nde vvyakotyve'ga hugwi ga mo'emo'êi, ei ga onhimby'yita.

Gande'ynde'ya'ga hugwi nhaporemotakwaha nde ga mo'emo'êi.

Kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'iga – ga hugwiugwi nhaporemotakwaha nde ga mo'emo'êi.

Ojipe'ga hugwi nhaporemotakwaha nde ga mo'emo'êi.

Vvyakotyve'ga gwygagwyripeve'ga hugwi nhaporemotakwaha nde ga mo'emo'êi.

Nahâ ko nde vvyakotyve'ga mo'emo'êi Tupana'ga pe, ei ga onhimby'yita.

¹⁰ Nde ga mongomongoi toko ti ga aheruvihavamo javo.

Nde ga mongomongoi toko ti ga ikwava'êharamo javo.

A'ero ti ga ndekoi aheruvihavamo vyva koty vvyakotyve'ga ndepiakatuavo hendukatuuca ga pe Tupana'ga nhi'iga nehê.

A'ea ga ei onhimby'yita cordeiro'jave'ga pe quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavêi.

¹¹ Kiro ji Tupana'gapyrive'ga ndepiagi ga nenduva. He'yjuhu ranuhû ga onhi'iga milhões de milhõesve'ga. Oatimamba ga ga'apykavareheve'ga apykava upa quatrove'ga atimambava upa no huvihavuhu'ga atimambava upa no. ¹² Hahyahi Tupana'gapyrive'ga nhi'iga ga erame:

—Pry hete cordeiro'jave'ga jukaprya'jave'ga.

Gaha ti toko aheruvihavuhetero opopoakaramo.

Gaha ti toko imbateva'ero herekovo pyryva'ea.

Gaha ti tokwaha hete onhimombaragwahava.

Gaha ti timpoaka hete.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti tohoryory hete, ei ga nhaporemotakwaha.

A'ea rehe nhaporemotakwaha Tupana'gapyrive'ga nhi'igi javo cordeiro'jave'ga mboheteavo gaha pry hete ga hohe pa javo.

¹³ Kiro ji henduvi Tupana'ga rembiapohara'ga nhaporemotakwaha – kiroki ga oko yvagi pe vyva koty no vyva gwyri pe no ypiahua ruvihava pype no mbatera pavêi. Gahâ mbatera pavêi e'i pa:

—Tohoryory hete ti ga'apykavareheve'ga jipi cordeiro'jave'ga pavêi.

Gahâ ti timbohete jipi.

Gahâ ti timboukwaha jipi tikatu hete ti ga javo.

Gahâ ti toko nanderuvihavuhetero jipi.

A'ea nhande ei ga'apykavareheve'ga mboheteavo nhanderuvi-havuhuhete'ga mboheteavo.

A'ea nhande ei cordeiro'jave'ga mboheteavo no, ei ga mbatera pavêi.

A'ea rehe nhaporemô Tupana'ga rembiapohara'ga nhaporemô ga nhi'igi javo mbatera pavêi.

¹⁴ Kiro quatrove'ga ei:

—Na tuhê! Amém!

Kiro vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga nhinogi upa ojavapyvo yvya rehe avuiramave'ga mboheteavo.

6

Tuju'gia apopyra

¹ Kiro ji hepiagi cordeiro'jave'ga ika'mbigame tuju'gia apopyra. Ojipejiva'ea ga ika'mbigi. A'ero quatrove'ga nde'yja'ga nhi'igi. Ga renduvame ji ei: Poro inaraği ovuhu, a'e ji. A'ereki hahyahi ganhi'iga ga erame:

—Herejo!

² Nanime ji hepiagi cavalo tighũva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – gaha gwereko u'yva. Kiro akanitara mondohava ga pe. A'ea ahe ono otavukarame. Nurã ga ikwahavi omondo. Nurã ga ei:

—Tatavuka ti ji, ei ga.

A'ero ga ndopojihuvi ogwovo atavuka hete ji javo ġapopoakara mombiga. Atavuka hete ga ġapopoakara mombiga a'ero.

³ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ga nde'yja'ga. Mokõi ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ga nde'yja'ga ei:

—Herejo!

⁴ A'ero ojipea cavalo hoi igwağuhũva'ea. Kiro cavalo arimove'ga mbopopokahava itakyhea'javuhuva'ea mondohava no hehanhuhũva'ea mondohava ga pe. Nurã ga ikwahavi omondo. Nurã ga ei:

—Aho ti ji vyvakotyve'ga mbojoapitipitiuka nehê, ei ga ogwovo.

⁵ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ga nde'yja'ga. Três ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ga nde'yja'ga ei:

—Herejo!

Nanime ji hepiagi cavalo jypivuhuva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – ga gwereko imombohytava opo pe.

⁶ Kiroki ga oko quatrove'ga pyteri pe – gaha ji ahendu. Kiro ga ei cavalo arimove'ga pe:

—Momi itambere'ia aheporavykyhava ikwepykava – kiroki ikwepykava ahe opyhy oporavykyrame ara rupi ve. Momi jitehe itambere'ia um litro de trigo apopyra rehe pão rehe – kiroki pão ahe o'u ara rupi ve. A'ereki he'yjuhu ko itambere'ia mbatera rehe kiro, ei ga. Momi itambere'ia aheporavykyhava ikwepykava – kiroki ikwepykava ahe opyhy oporavykyrame ara rupi ve. Momi jitehe itambere'ia três litros de trigo'java'ea apopyra rehe cevada apopyra rehe pão rehe – kiroki pão ahe o'u ara rupi ve. A'ereki he'yjuhu ko itambere'ia mbatera rehe kiro, ei ga. Terembote'varuhui ti yva'ia oliveira yva'ia. A'ea ko ahe oapo ikavamo azeiteramo, ei ga. Terembote'varuhui ti ojipea yva'ia videira yva'ia. A'ea ko ahe oapo vinhoramo, ei ga cavalo arimove'ga pe.

⁷ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ga nde'yja'ga. Quatro ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ga nde'yja'ga ei:

—Herejo!

⁸ Nanime ji hepiagi cavalo jukyryuhuva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – garera ko Ahemanoa. Ojipe'ga hoi ga reviri. Garera ko Omanove'ga gwyrá. Omanove'ga gwyrá'ga hoi Ahemanoa'ga reviri tuhê ogwovo ga rupi. Kiro gambopopokahava. Nurâ ikwahava omondo'a ga ei ojohupe:

—He'yjuhu ranuhũ vvyakotyve'ga. Quatro ko ға ndekondekorame ғapyteri pe nanani ojipejive'ga ti nhande tiapitiuka. Nahanahâ ti nhande he'yive'ga apitiuka nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka haimbejovaiva'ea pyvõ itakyhea'javuhuva'ea pyvõ nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka ty'ara pe nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka karugwate'varuhua pe nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka ka'gwyriveva'ea pe nehê, ei Ahemanoa'ga Omanove'ga gwyrá'ga pavêi.

Nahâ ti ға popokahetero Ahemanoa'ga Omanove'ga gwyrá'ga pavêi he'yive'ga apitiuka nehê a quarta parte dos vvyakotyve'ga apitiuka nehê.

⁹ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ahera'uva repiagi he'yjuhuva'ea. Cinco ko garembika'mbigagwera a'ero. A'ero kiroki ahe vvyakotyve'ga rembijukapyrava'ea – a'ea ra'uva ji ahepia ikwava'êhava gwyrí he'yjuhuva'ea. Yvyakotyve'ga ahe jukai. A'ereki Tupana'ga rehe ojikoga gwaramo ahe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga. Omombe'u ahe Jesus'ga ға pe no okokatuavo. Nurâ vvyakotyve'ga tiruahũro ahe ve ahe mbopohipapota Tupana'ga hugwi. Ahe pohire'ymame ға ahe jukai.

¹⁰ Kiro hahyahi ahera'uva nhi'iga i'erame Tupana'ga pe he'yjuhuva'ea.

—Oreruvihavuhetero ndehe ndepyry hete, e'i ahera'uva. Nde nhi'igi a'itituhêva'ea rehe, e'i. Maranimo ti nde ei orejukahara'ga pe vvyakotyve'ga pe ға ndehe ore repyga imondovo hahyva'ea ға pe? e'i ahera'uva Tupana'ga pe.

¹¹ Kiro imondohava ahera'uva pe ahepipukuhuva'ea mondohava tapy'ynhapitigahivuhuva'ea mondohava. He'yjuhuva'ea ra'uva inainani herekoi opitigahivuhuva'ea a'ero. A'ereki oko katu gworygworyva onhimomiranama.

Kiro koi imombe'uhava ahera'uva pe no:

—Tukatu ti pepy'a kiro, e'i. Koji'i ti pepytu'u tomano ti peirũ'ga pe ja ua avo nehê javo, e'i. Penhimanoe'ymame pe pemombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga vyva koty Jesus'gareheva'ero. Na jitehe peirũ'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga kiro vyva koty Jesus'gareheve'ga, e'i. Peirũ'ga ti tonhi'ipo'ru pa Tupana'ga nehê. Nurâ ti vvyakotyve'ga tojuka peirũ'ga mbopohipota Tupana'ga hugwi nehê. A'ero ti peirũ'ga manoi opohire'yma Tupana'ga hugwi nehê.

A'ea ko imombe'ua ahera'uva pe.

¹² Kiro ji hepiagi cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra. Seis ko garembika'mbigagwera a'ero. A'ero vyva igwygwyhetei. Kwara jypivuhuro tapy'ynhapirypivuhuva'ea ja bode ravaypivuhua apopyra ja a'ero. Jahya igwaguhũro aherecoa ja a'ero. ¹³ Yvaga hugwi jaytata'ia ndurundurugi vyva rehe a'ero. Onduru jaytata'ia yva'ia monduruga ja. Yvyturanuhũa yva figueira imogwygwymame omondurunduru jugwi figo jakyruhuva'ea. Na jitehe jaytata'ia indurugi. ¹⁴ Yvaga jipe'ahetei onhimamana ogwovo a'ero livro mamanipyra ja ahe imaname imondovo. Yvytyruhua imbojipe'ahava ypa'õa imbojipe'ahava no a'ero. Yvytyruhua nhapremo ojijyi ypa'õa nhapremo no.

¹⁵ A'ero vvyakotyve'ga nhimimi okyhyjiavo. Ganduvihavuhu'ga no jukwahave'ga no imbateve'ga no soldados'ga nduvihavuhu'ga no ipopokaheteve'ga no ojipe'ga no – kiroki ipiro'ye'yve'ga ға ға mboporavykyuka ға mbopohirukare'yma ojihugwi, kiroki ға oporavyky ojive jate no ipiro'yve'ga

– ġahã nhaporemõ onhimimba vytyvytyruhua rupi itakwaruhua pype itaruvihava pyteri pe no. ¹⁶Vytyruhua pe ġa ei itaruvihava pe no:

–Pehi ti ore rehe ore mima ġa hugwi. Kiroki ga oapy oapykava rehe yvagi pe okovo aheruvihavuhuhetero – ga hugwi ore nhimipotari torerepi-agymẽ ti ga. Kiroki ga omano cordeiro ja jukapyra ja – ga hugwi ore nhimipotari no tuhuryme ti ga ore pyri. A'ereki ga onhimonha'nga hete ore rehe, ei ġa. ¹⁷A'ereki kiro ġanduhava tuhẽ. Kiro ti ġa nduri a'ero onhimonha'ngaheteavo vyakotyve'ġa ndehe nehẽ. Ndrepopoakari po ti ore ġa pe oropapava nehẽ, ei ġa okyhyjiavo.

7

Tupana'ga rembikwatijariipyra nongava

¹Aerẽ ji hepiagi Tupana'gapyrive'ġa amame yvya koty yvagipeve'ġa. Quatro ko ġa. Quatrove'ġa ko nahã: Ojipe'ġa ami tyapyra koty. Ojipe'ġa ami nhimbya koty. Ojipe'ġa ami kwara pora koty. Ojipe'ġa ami kwara kia koty. Nahã quatrove'ġa hepiakatupavi yvytua yvya koty. Quatro ko yvytua. Ga naġanani ipyhygi yvytua topejupejuyme ti yvytua yvya koty javo.

–Topejuyme ti yvytua yvya rehe ypiahua ruvihava rehe no yva rehe nehẽ no, ei ġa.

²Kiro ji hepiagi ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga ga jupirame kwara pora hugwi ogwovo yvagi pe. Gwereco ga Tupana'ga rembikwatijariipyra nongava avuiramave'ga rembikwatijariipyra nongava. A'ea pyvõ ga ono Tupana'ga rembikwatijariipyra yvyakotyve'ġa ndehe ġahã ko Tupana'gareheve'ġa javo. Hahyahi Tupana'gapyrive'ga nhi'iga ga erame quatrove'ġa pe – kiroki ga opyhy yvytua. Kiro ġambopopoakahava. Nurã ikwahava omondoã ġa ei ojohupe:

–Timbote'varuhu ti yvya ypiahua ruvihava no, ei ġa.

–Ga pe Tupana'gapyrive'ga onhi'igahyahi.

³–Tapembote'varuhui ve ti yvya ypiahua ruvihava no yva no, ei ġa. Na ore inoġi na'ẽ nhanderuvihavuhuhete'ga rembikwatijariipyra gareheve'ġa ndetovapya rehe. A'ea ti ore torono ġa ndehe garembikwatijariipyra nongava pyvõ ġahã ko Tupana'gareheve'ġa javo, ei ġa ġa pe.

–Kwa, ei ġa.

⁴Ga inombavirẽ ġa ndehe ji henduvi ga imombe'urame. Imombe'gwovo ga ei:

–He'yjuhuranuhũve'ġa ndehe ġa inoġi Tupana'ga rembikwatijariipyra cento e quarenta e quatro milve'ġa ndehe. Ga ko Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ġa, ei ġa. ⁵⁻⁸Doze ko Israelva'ea ra'yrava'ea oko huvihavamo. Ahera'yrava'ea rakykwepohara'ga gwereco Israelva'ea ra'yrava'ea rera jitehe. Ga ko nahã a'ero:

Judã'ġa

Rúbẽn'ġa

Gade'ġa

Aser'ġa

Naftali'ġa

Manassés'ġa

Simeão'ġa

Levi'ġa

Issacar'ġa

Zebulom'ġa

José'ġa

Benjamim'ġa.

Nahã Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ga, ei ga. Ganağanani ko doze milve'ga. Ga ndehe inainani Tupana'gapyrive'ga inoġi Tupana'ga rembik-watijaripyra ġahã ko Tupana'gareheve'ga jawo, ei ga.

He'yjuhuranuhũve'ga omongi tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea

⁹ Aerẽ ji hepiagi he'yjuhuranuhũve'ga vyvakotyve'ga. Ndahepiapavi ji ġa. A'ereki ġa he'yjuhu ranuhũ. Ga nduripei ogwyogwyrivepe'ga hugwi nhaporemõ. Ga nduripei gwe'ygwe'ya'ga hugwi nhaporemõ no. Ojipe'ga hugwi nhaporemõ ġa nduripei no. Kiroki ġa ojoatyatyvi ġanhi'iga - ġa hugwiugwi nhaporemõ ġa nduripei no. Kiro ġa ami ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe. Cordeiro'jave'ga rovai pyteri pe ġa ami no. Omongi ġa opipukuhuva'ea tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea. Gwereco ġa pindova rova opo pe.

¹⁰ Hahyahi ġanhi'iga ġa erame:

–Tupana'ga nhanderuvihavuhuhete'ga oapy oapykava rehe aheruvihavuhuhetero.

Gaha cordeiro'jave'ga pavẽi,

ġahã jate omombo hete nhanderekote'varuhua nhande hugwi

nhande mombryva avuirama nhande rerua avo yvagi pe.

Nurã nhande ġa mbohetei, ei ga.

¹¹ Kiro Tupana'gapyrive'ga nhaporemõ ġa ami ga'apykava atimambava huvihavuhu'ga atimambava no quatrove'ga atimambava no. Tupana'gapyrive'ga nhinoġi upa ojovapyvo yvya rehe ga'apykava rovai pyteri pe ga mboheteavo Tupana'ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga jawo. ¹² A'ero ġa ei:

–Na tuhẽ! Amẽm!

Tohoryory ti Tupana'ga nhanderuvihavuhuhete'ga.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga jawo.

Gaha ti tokwaha hete onhimombaragwahava.

Ga pe ti xa'e: Ndepyry hete nde ore pokoga.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti toko nhanderuvihavuhuhete'ga.

Gaha ti tipopoaka hete.

Na tuhẽ ti nhanderuvihavuhuhete'ga toko avuirama nehẽ.

Na tuhẽ! Amẽm! ei Tupana'gapyrive'ga Tupana'ga mombe'gwovo.

¹³ Kiro huvihavuhu'ga nde'ya'ga ei ji ve:

–Ma'ga po ġa - kiroki ġa omongi opipukuhuva'ea tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea? Ma hugwi ġa nduri? ei ga.

¹⁴ –A'ero ji ei ga pe: Ji ndakwahavi. Ndehe erekwaha huvihavuhuro. Emombe'u ti ji ve a'ea, a'e ji.

Imombe'gwovo ga ei ji ve:

–Ga pe hahy hete ranuhũ raikwehe. Hahyhetea hugwi ġa nduri. Cordeiro'jave'ga rehe ġa jikohetei. Ga ojijukauka heka'voguka gwekoa omanomo ġa ndepyga tamombo ti ji ġandekote'varuhua ġa hugwi ġa mombryva jawo. Ga ndepyga ga gwekoa reka'vogukaro ġwaramo ġapira tiġahivuhuro kiro. A'ereki ġa ojiko hete ga rehe okokatuavo herovia ga manorame ġa ndepyga ġa mombryva, ei huvihavuhu'ga imombe'gwovo.

¹⁵ Nurã ġa ndekoi Tupana'ga rovai pyteri pe

ga apygame oapykava rehe aheruvihavuhuhetero.

Ypytunimo ġa ndekoi ġanhi'iga rupi garonga pype gamboheteħava pype arimo no.

A'ero ti ga ruvi ġapyteri pe ġa a'nguavo nehẽ, ei huvihavuhu'ga.

¹⁶ Ty'ara ti ndojukaa'javi ġa nehẽ.

Ndoygweja'javi ti ға nehē.

Ndopo'rua'javi ti ға kwarahyahiva nehē.

Nombohakuvyukara'javi ti ға ға pe nehē no, ei huvihavuhu'ga.

¹⁷ A'ereki cordeiro'jave'ga gwepia katu hete ға

okovo ga'apykavareheve'ga rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

Ojikhavavuka ti ға ға pe nehē.

Nahā ti ға ға mongoi avuiraama Tupana'ga pyri nehē, ei huvihavuhu'ga.

Gakwahava pe ji ei:

O'u ға yhyppryva ahemongohava.

A'ero ға ndekoi avuiraama Tupana'ga pyri, ei huvihavuhu'ga.

Tupana'ga ti ihypavi gandeahya gandeakwara hugwi nehē.

Ndojehe'oa'javi ti ға nehē.

A'ero ti ға ndokovevuhua'javi nehē, ei huvihavuhu'ga ji ve.

8

Mbapavava'ea tuju'gia apopyra

¹ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ға nhaporemo onhi'imbi hete. Sete ko garembika'mbigagwera a'ero. Meia hora po ihoi ға nhi'ige'ymame, a'e ji mo henduve'yma.

² Kiro ji ға ndepiagi Tupana'gapyrive'ға seteve'ға – kiroki ға o'ā Tupana'ga rovai pyteri pe okoheteavo ganhi'iga rupi yvagipeve'ға. Kiro trombetas mondohava seteve'ға pe. Sete ko ғatrombetas a'ero.

³ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ға ruri o'ama ikwava'ēhava pyri. Gwereco ga hyrua incenso perfume apopyra kaja ryrua ouro apopyra. Kiro perfume apopyra mondohava ga pe he'yjuhuva'ea mondohava. Nurā ga ei ikwahava omondoa:

–Tambokai ti ji perfume ikwava'ēhava arimo nehē, ei ga.

A'ea ga ei ikwava'ēhava pe ouro apopyra pe – kiroki oko ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga apykava rovai pyteri pe.

–Tupana'ga remimo'ēhara'ға nhaporemo onhi'ī Tupana'ga pe, ei ga. Tamondo ti ji ganhi'iga perfume reheve ikwava'ēhava rehe nehē, ei ga.

A'ero ga imbokai ipyhyga perfume apopyra kaja ryrua opo pe. ⁴ Ikairame tatatiḡa ihoi ikaja ryrua hugwi ogwovo Tupana'ga remimo'ēhara'ға nhi'iga pavēi ojiupia ogwovo Tupana'ga rovai pyteri pe.

⁵ A'ero Tupana'gapyrive'ga ipe'ai tata ikwava'ēhava hugwi imotynyhema ikaja ryrua. Yvya koty ga imombori tata. Kiro inhi'inhi'igi onaranaraḡa overaverava. Ogwyḡwy hete yvya a'ero.

Sete trombetas

⁶ Seteve'ға Tupana'gapyrive'ға – kiroki ға gwereco trombetas – ḡahā onhimboavujikwe tipy ti trombetas javo.

⁷ Kiro ojipejive'ga ipyi trombeta seteve'ға nde'yja'ga. A'ero itatiḡuhūa'java'ea mombohava amana royxagañiva'java'ea mombohava yvya koty tata mombohava pavēi. A'ero ikyri itatiḡuhūa'java'ea tata pavēi yvya koty. A'ea pavēi aherekoa jihe'ari ohia yvya koty no. Yva he'yjuhu hete ranuhū yvya koty. Trēsva'ea pyteri pe nanani ojipejiva'ea okai. Nahā a terḡa parte dos yva okai yvya no. Okai pa nhungwava no.

⁸ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ға nde'yja'ga. Mokōi ko ganembipyagwera a'ero. A'ero vytyra ruvihavuhua'java'ea momborukahava yvya koty ypiahua ruvihava pype. Hendy ko vytyra ruvihavuhua'java'ea. Paivouhu hete ranuhū ipukuhua ihoi ypiahu

ruvihava pukuhua ihoi vyva koty. He'yjuhu hete ranuhũ quilômetros. Ypiahua ruvihava pype trêš quilômetros pyteri pe nanani ojipeji quilômetro yhya onhimbote hegoro. Nahã a terça parte do ypiahua ruvihava onhimbote hegoro. ⁹Yhyapora he'yjuhu hete ranuhũ ypiahua ruvihava pype vyva koty. Trêš yhyapora pyteri pe nanani ojipejiva'ea manoi yhyapora. Nahã a terça parte dos yhyapora omano. Yharuhua he'yjuhu hete ranuhũ ypiahua ruvihava rehe no. Trêš yharuhua pyteri pe nanani ojipejiva'ea ihoi ypy pe oka'nhyma yharuhua. Nahã a terça parte dos yharuhua oho ypy pe.

¹⁰ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga. Trêš ko ganembipyagwera a'ero. A'ero jaytata'uhua hehanhuhũva'ea ihiri vyva koty yvaga hugwi. Yhyga ja jaytata'uhua ikai ohia paranauhũa pype. Paranauhũa he'yjuhu hete ranuhũ vyva koty. Trêš paranauhũa pyteri pe nanani ojipejiva'ea pype jaytata'uhua ihiri. Nahã a terça parte dos paranauhũa pype jaytata'uhua ohi. Ihiri no yhyaryapyruhua pype. He'yjuhu hete ranuhũ yhyaryapyruhua vyva koty. Trêš yhyaryapyruhua pyteri pe nanani ojipejiva'ea pype jaytata'uhua ihiri. Nahã a terça parte dos yhyaryapyruhua pype jaytata'uhua ohi. ¹¹Jaytata'uhua rera ko ka'a irovahiva'ea. Omborovahi jaytata'uhua yhya a'ero ohirame ipype. Nurã oy'urame he'yjuhuve'ga manoi vvyakotyve'ga.

¹² Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga. Quatro ko ganembipyagwera a'ero. A'ero kwara te'varo jahya pavêi jaytata'ia pavêi no. Nurã a'ea nhaporemõ nahendykataua'javi. A'ereki oji'iveuhu kwara ogwe arimo quatro horas rupi. Na jitehe oji'iveuhu jahya igwevi quatro horas rupi pytunimo jaytata'ia pavêi.

¹³ Kiro ji hepiagi kwanduhua'javuhuva'ea iveverame yvate. A'ea ji henduvi. Hahyahi kwanduhua'javuhuva'ea nhi'iga i'erame:

—Ite'va! Ite'va! Ite'va ti vvyakotyve'ga pe nehê! Trêšve'ga opy gweri trombetas seteve'ga nde'yja'ga. Ganembipyga ko hahyagwama vvyakotyve'ga pe nehê. A'ero ti ite'varuhu hete ga pe nehê, e'i kwanduhua'javuhuva'ea.

9

¹ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga. Cinco ko ganembipyagwera a'ero. A'ero ji jaytata'ia'jave'ga repiagi – kiroki ga ohi yvaga hugwi vvyvo. Kiro chave mondohava ga pe. Nurã ga ei ikwahava omõdoa:

—Tape'a ti ji vvykwara ruvihavuhua rovapytymbava jugwi nehê, ei ga.

Pavouhu ihoi vvykwaruhua. ²Chave ga ipyhygi a'ero ipe'avo hovapytymbava vvykwaruhua hugwi. Vvykwaruhua rupi ihemi tatatigahivuhua. Tataheteuhua fornalhapypeva'ea ja ko ipype, a'e ji tatatigahivuhua repiagame. Tatatiã ombogwe kwara. Ppytunahi tatatigateuhuro gwaramo.

³ Tatatiã hugwi ihemi tukuruhua ua vyva rehe he'yjuhuva'ea. Kiro tukuruhua mbopopoakahava. Nurã tukuruhua oko jagwa'jyra ja. Nurã ikwahava omõdoa tukuruhua i'ei ojohepe:

—Tipi vvyakotyve'ga nehê, e'i. ⁴Timbote'varuhuyme ti nhungwava ojipeva'ea henhuiva'ea nehê no. Timbote'varuhuyme ti yva nehê, e'i. Tipitipi ga nehê – kiroki ga ndogwerekoi Tupana'ga rembikwatijaripyra gwetovapya rehe, e'i. ⁵Tijukayme ti ga. Hahyhetea tehe ti nhande timõdo ga pe, e'i. Cinco meses rupi ti nhande timõdo hahya ga pe, e'i tukuruhua.

Opiopi tukuruhua vvyakotyve'ga a'ero jagwa'jyra ja. ⁶A'ero vvyakotyve'ga ndekotehei xamano javo novia. A'ereki ga nomanoi. Hahy hete ga pe. Nurã ga manopotari novia. A'ereki tegwete gamanoa.

⁷ Soldados'ga omondo metalva'ea cavalos rehe. A'ereki ga e'i: "Tokutugyme ti ga cavalos nhande horame i'arimo nhandetavuka ga pe," ei ga. Nahã cavalos gwereko metalva'ea ojihe. Na jitehe tukuruhua i'javijitehe hereki ojihe. Oakağa rehe tukuruhua gwereko akanitara'java'ea. Ouro apopyra ja ko akanitara'java'ea. Tukuruhua rova ko akwaimbae'ga ndova ja. ⁸ Tukuruhua akağa ava ko kunhangwera'ğa ava ja. Tukuruhua ranha ko ja'gwara'java'ea ranha ja leão ranha ja. ⁹ Opoti'a rehe tukuruhua gwereko ferro'java'ea tokutugyme ti ga nhandepoti'a javo. Ieverame ipepoa ipyambu. Ipepoa pyambua ko henonhandava pyambua ja carretas pyambua ja. A'ereki ipyambu hete cavalos carretas renonhaname onhimongyavo akwaimbae'ga nderogwovo totavuka ti ga javo. Na jitehe tukuruhua pepoa ipyambuhetero.

¹⁰ Tukuruhua gwaja ko jagwa'jyra gwaja ja. Gwaja pyvõ tukuruhua vvyakotyve'ga pigapi. Cinco meses rupi tukuruhua opioi gwaja pyvõ. Kiroki ga ndogwerekoi Tupana'ga rembikwatijaripyra gwetovapya rehe - gahã tukuruhua ga pigapi.

¹¹ Tukuruhua ruvihavuhu'ga koi vvykwara ruvihavuhu'ga - kiroke vvykwaruhua oho paivouhu. Hebreus'ga ono Abadom ga rehe gareraramo. Gregos'ga ono Apolião ga rehe gareraramo. Nhande tino ga rehe Ahemoka'nhyuma gareraramo.

¹² Kiro ji ikwahavi javo: Na tuhẽ ojipejiva'ea ite'varuhuva'ea ko. A'ea rehe kwanduhua'javuhuva'ea nhi'igi oji'i. Kiro ti mokonhava'ea ite'varuhuva'ea memei nehẽ no, a'e ji.

¹³ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga a'ero. Seis ko ganembipyagwera a'ero. A'ero ji ga renduvi - kiroke ga onhi'i ikwava'ehava jahykavakatiapy'ria hugwi - kiroke ikwava'ehava ouro apopyra opyta Tupana'ga rovai pyteri pe.

¹⁴⁻¹⁵ Pea hugwi ga ei seteve'ga nde'yja'ga pe - kiroke ga opy trombeta:

—Ekwahara ti anhağa quatrova'ea - kiroke a'ea opyta paranauhã ruvihava rembeyvyri pe rio Eufrates rembeyvyri pe imboavujikweripyra'ea, ei ga.

—Kwa, ei ga.

Kiro anhağate'varuhuva'ea kwaharava. Nurã ikwahava omondo a'ea ei ojohupe:

—Tiapiti ti vvyakotyve'ga nehẽ. Nhanemondohava rupi jate ti nhande xaho ga apitiavo nehẽ. Nhanemondohava - a hora, o dia, o mês, o ano - a'ea rupi katu hete ti nhande tiapiti vvyakotyve'ga nehẽ. He'yjuhu hete ranuhũ vvyakotyve'ga vyva koty. Trêsvê'ga pyteri pe nanani ojipeji'ga ti nhande tiapiti nehẽ. Nahã ti nhande a terça parte dos vvyakotyve'ga tiapiti nehẽ, e'i.

¹⁶ He'yjuhuranuhũve'ga soldados'ga oapy cavalos arimo xatavuka ti vvyakotyve'ga pe javo.

—Duzentos milhões ko soldados'ga ndekoi, ei ga.

A'ea ji ahendu jitekovo.

¹⁷ Jesus'ga rembiepiukara ji hepiagi aere'iva'ea. Nurã ji hepiagi cavalos cavalos arimove'ga ndeheve. Gwereco ga opoti'a rehe ita'jaheteva'ea. Ita'jaheteva'ea ko igwaguhũ tata ja. Hovy'i ita'jaheteva'ea no ita ja safira ja. Jukyryuhu ita'jaheteva'ea no pó de enxofre ja. Cavalos akağa ko ja'gwara'java'ea akağa ja leão akağa ja.

Cavalos jurua rupi ihemi tata tatatiğa pavêi enxofre pavêi. ¹⁸ A'ea pyvõ cavalos vvyakotyve'ga apiti. He'yjuhu hete ranuhũ vvyakotyve'ga. Trêsvê'ga pyteri pe nanani cavalos ojipeji'ga jukai tata pyvõ tatatiğa pyvõ no enxofre pyvõ no - kiroke ohẽ cavalos jurua rupi. Nahã a terça parte dos vvyakotyve'ga

omano. ¹⁹ Nahā cavalos ga apiti. A'ereki ipopoaka tata tatatiga pavēi enxofre pavēi. A'ea nhaporemō ihemi ijurua hugwi ga apitiavo. Cavalos gwaja ko mboja ja. A'ereki cavalos gwajakātiapy'ria gwereko mboja akaga. A'ea ipopoaka no imondovo hahyhetea vvyakotyve'ga pe ga apitiavo.

²⁰ Jara'ga nomanoi opytavo ite'varuhuva'ea ojipe'ga apitirame. Kiroki ga nomanoi – gahā ndogwerōjiji ojeaporoğita okokatue'yma ve opohire'yma ġwemimbohete'hara hugwi. Ganemimbohete'hara ko ġwembiapoa anhağa no Diabo'gapyriva'ea.

Ganembiapopyra ko ha'angava: ouro apopyra, prata apopyra, bronze apopyra, ita apopyra, yva apopyra. Nanongara ra'angava nhaporemō ndohepiagi reki, nohenduvi reki, nopo'ami reki ogwove'y. Emo ġa ombohete tuhē a'ea anhağa no Diabo'gapyriva'ea imondovo gweaporoğita imohina hehe. Nahā ga ndekote'varuhui. Tupana'ga jate ahe tombohete.

²¹ Ndogwerōjiji ġa ojeaporoğita okokatue'yma. Nurā ġa ndojukapigi ojipe'ga. Ndipajipigi ġa. Ndopotapigi ġa ġwembireko'garūive'ga. Nomimbigi ġa. Oko te'varuhu pa ġa.

10

Tupana'gapyrive'ga gwereko livro'ia ipe'apya

¹ Kiro ji ojipe'ga repiagi Tupana'gapyrive'ga ipopoakave'ga yvagipeve'ga. Ahepia ji ga ga jyvame yvaga hugwi ua yvya koty imongiavo yvağatiga opiramo. Yvagahavuhua oko ga'akaga arimo ga'akanitaro. Hendy'ja hete garova kwara ja. Gakupya ko okyta ja hendyva'ea ja.

² Gwereko ga livro'ia ipe'apya opo pe. Ohāi ga imondovo opya ojohukoty rūi ypihua ruvihava rehe imondovo opya ojohukoty yvya rehe o'ama.

³ Hahyahi gahapukaja ja'gwara'java'ea ja leāo ja. Ga hapukairē inaranaraği opyambuavo. Sete ko inarağa.

⁴ Inaranarağirē ji ei: Kiro ti ji ikwatijari inarağa remimombe'ua nehē, a'e ji jiiive novā. A'ereki ji yvagipeve'ga rendu. Yvaga hugwi ga ei ji ve:

–Terekwahavukari ti inarağa remimombe'ua. Terekwatijari ti a'ea, ei ga ji ve.

–Kwa, a'e ji.

⁵ Tupana'gapyrive'ga – kiroki ga ohāi o'ama ypihua ruvihava rehe yvya rehe no – gahā opova'ē yvagi pe.

⁶ –Gaha, ei ga, ga oko avuirama hako. Agwamo ga rekoi, aerē avuirama nehē no omano'e'yma nehē, ei ga. Ga oapo yvaga yvagipeve'ea no yvya no vvyakotyva'ea no ypihua ruvihava no yhyapora no, ei ga avuiramave'ga mombe'gwovo. Gaha nhirenduvame ji ei: Kiro ti aere'iva'ea nambegwea'javi nehē, a'e ji, ei ga. Ji erame na avuiramave'ga e'i: “A'iti a! Pyry nde'ea,” ei ga ji ve, ei Tupana'gapyrive'ga.

–Nambegwea'javi tuhē ti aere'iva'ea nehē. ⁷ Kiro po ti seteve'ga – kiroki ga opy trombetas – kiro po ti ġande'yja'ga ipyi trombeta mbapavamo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga. Gaha ipyrame trombeta kiro ti Tupana'ga ikwahapavukari ġwemimbotarimova'ea nehē, ei ga. Ymyahū Tupana'ga nomombe'upavi ojiheva'ea pe onhi'iga mombe'uharava'ea pe nahanağā nhiremimbotarimova'ea javo hako. Nomombe'ui ga aerē ti ji hepiukapavi nehē javo hako, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

⁸ Gaha – kiroki ga e'i ji ve: “Terekwatijari ti inarağa remimombe'ua” – gaha onhi'iga'ja ji ve. Kiro ga ei:

–Eho ipyhyga livro'ia ipe'apya Tupana'gapyrive'ga poa hugwi – kiroki ga ohāi o'ama ypihua ruvihava rehe yvya rehe no, ei ga ji ve.

⁹ A'ero ji hoi Tupana'gapyrive'ga pyri nhivahema javo ga pe: Embuhu livro'ia ji ve, a'e ji.

—Koro! ei ga ji ve. Epyhy livro'ia i'gwovo pa. Nde juruka'rurame ti he'ëro na'ë hehira ja novia nehë. Emo nde imokoname ti omborovahi nderevega nehë, ei ga ji ve.

¹⁰ Apyhy ji livro'ia ipe'avo gapoa hugwi i'gwovo a'ero. Livro'ia he'ëro hehira ja ji juruka'rurame. Ji imokoname kotihî imborovahivi jirevega.

¹¹ Kiro ga ei ji ve:

—Aerë ti emombe'ua'ja Tupana'ga nhi'iga he'yive'ga pe. Emombe'ua'ja ti ojipe'ga vvyakotyve'ga gwygagwyrive'ga no. Emombe'ua'ja ti ga no - kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'iga. Vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ti emombe'ua'ja, ei ga ji ve.

11

Mokonha'ga omombe'u gwemiendukatua

¹ Kiro vvagipeve'ga imbhuri ji ve ta'akwati'guhûa a'ea pyvô ti eha'âha'â hepiaga ipukuhua javo.

—Eha'âha'â ti hepiaga ipukuhua gajatykahavuhua pukuhua Tupana'ga mbohete'hava pukuhua maranime ipukuhua javo, ei ga. Eha'âha'â ti hepiaga ikwava'êhava pukuhua no maranime ipukuhua javo. Emo'emo'ë ti Tupana'ga mboheteve'ga pevo no maramomi gânde'uja javo, ei ga ji ve.

² —Okara - kiroki oko gajatykahavuhua pyri Tupana'ga mbohete'hava pyri - a'ea ti tereha'âha'âgi. A'ereki Tupana'ga e'i jipe: “Judeus'garûive'ga ti toko pevo,” ei Tupana'ga, ei ga. “Quarenta e dois meses rupi ti judeus'garûive'ga okote'varuhuve'ga ndekoi gajatykahavuhua pyri cidade-pyryva pype Jerusalém pype,” ei Tupana'ga ji ve, ei ga.

³ —“Kiroki mokonha'ga nhinhi'iga rendu katu - gahâ ti ji ambopopoakaruka nehë tomombe'u ti ga nhinhi'iga mil duzentos e sessenta dias rupi,” ei Tupana'ga, ei ga. “Omongi ti ga tapy'ynhapite'varuhua jatyrapemuhûva'ea nehë imombe'urame nhinhi'iga,” ei Tupana'ga ji ve, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

⁴ Kiro Jesus'ga rembikwahavukara ji ve. Mokonha'ga oko yva ja oliveira ja mokonhava'ea ja. Ga ko hyapehava ja no mokonhava'ea ja - kiroki hyapehava oko Tupana'ga rovai pyteri pe vvyakotyve'ga nduvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

⁵ Po ojipe'ga imondopotari hahya mokonha'ga pe, a'ero ti tata ihemi mokonha'ga jurua rupi nehë ga moka'nhyma ga jukavo nehë. Nahâ ti ga tomano tata pype imondopotarame hahya mokonha'ga pe nehë.

⁶ Mokonha'ga ipopoaka. Po ga imbopo'opotari amana imombe'urame Tupana'ga nhi'iga mil duzentos e sessenta dias rupi, a'ero ti amana ndokyri nehë. Po ga yhya monhimbote'potari aherekoro, a'ero ti yhya onhimbote aherekoro nehë. Po ga imondoparavuhupotari karugwate'varuhua yvya koty, a'ero ti karugwate'varuhua oho vvyakotyve'ea pe vvyakotyve'ga pe nehë no. Po ga imondopotapotari, a'ero ti ohooho nehë.

⁷ Aerë ti ga imombe'upavi Tupana'ga nhi'iga gwemiendukatua nehë. Ga imombe'upavirë ti vvykwaruhua'pypeve'ea ojiupi vvykwara ruvihavuhua hugwi ua nehë - kiroki vvykwara oho paivouhu. Uhu ti vvykwaruhua'pypeve'ea tiruahûheteve'ea otavuka mokonha'ga pe gapopoakara mombiga ga jukavo nehë.

⁸ Mokonha'ga nda'oa ti ipyati pehea rupi cidade ruvihava pype nehë - kiroki cidade oko Sodoma ja Egito ja no. A'ereki cidadepeve'ga ite'varuhu hete Sodomapeve'ga ja Egitopeve'ga ja no. Pevo jitehe cidade ruvihava

pype ymyahũ ahe mokonha'ga pojkaharete'ga mbovyri yva rehe ga jukavo ikwehe. Pevo jitehe ti mokonha'ga nda'oa pytai pehea rupi nehẽ.

⁹ Gwepia ti vvyakotyve'ga nhaporemoko mokonha'ga nda'oa pevo nehẽ. Kiroki ga ojogwe'ygwe'yja'ga – ga ti ganda'oa repiagi nehẽ. Kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'iga – ga ti ganda'oa repiagi nehẽ. Vvyakotyve'ga gwygagwyrive'ga ti ganda'oa repiagi nehẽ. Ojipe'ga ganda'oa repiagi nehẽ no. Trẽs dias e meio rupi ti ga hepiagi mokonha'ga nda'oa tymukare'yma nehẽ. ¹⁰ Vvyakotyve'ga ndoryndoryvamo gamanoa rehe nehẽ japovo toryva imondoteheavo mbatera ojohupe nehẽ. E'i ti ga ojohupe nehẽ: “Hahya ti mokonha'ea nomondoajavi nhande ve nehẽ. A'ereki hahy nhande ve ahe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga pepohi ti pejikote'varuhua hugwi javo nhande ve.” Nahã ti ga ei nehẽ. A'ereki ga nhangypyhy gamanoa rehe nehẽ Tupana'ga nhi'iga mombem'uhara'ga manoa rehe nehẽ.

¹¹ Kiro ji hepiagajavi Jesus'ga rembiepiukara ji ve aere'iva'ea. Mokonha'ga manorẽ trẽs dias e meio ikwavi gamanoagwera pyvõ. Tupana'ga imondoi opytua gayvyteri pe mokonha'ga vytyteri pe ga mbogwerava'java ga mopo'ama'java. A'ero ga po'ami. Ohyhyi pa vvyakotyve'ga okyhyjiheteavo ga ndepiagame. ¹² Kiro mokonha'ga henduvi vyagipeve'ga nhi'iga. Hahyahi ganhi'iga ga erame ga pe:

–He pejijo avo vyagi pe! ei ga.

A'ero mokonha'ga hoi vyagati'ga pype. Nahã ga hoi vyagi pe okiavo ogwovo a'ero. Gahoa vyagi pe ga arõe'yve'ga hepiagi.

¹³ A'ea rupi jitehe vyva igwygwyhetei. Nurã onga ndurundurugi he'yjuhuvava'ea cidade pe. Dez onga pyteri pe nanani ojipeji ndurugi onhika'mbika'mbiga. Nahã a décima parte da cidade onduru. Sete milve'ga omano vyva igwygwyheterame onga ndurundurugame. Kiroki ga nomanoi – ga e'i:

–Tupana'ga ipopoaka hete!

Nahã ga ei okyhyjiheteavo vyagipeve'ga nduvihavuhuhete'ga hugwi Tupana'ga hugwi.

¹⁴ Kiro ji ikwahavi javo: Na tuhẽ ite'varuhuva'ea ko. Mokõi reki ite'varuhuagwera a'ero. A'ea rehe kwanduhavuhuva'ea nhi'igi oji'i. Kiro ti kotihĩ ojipeva'ea ite'varuhuva'ea nehẽ no. A'ero ti trẽs'va'ea ite'varuhuva'ea nehẽ, a'e'ji.

Mbapavamo ga opy trombeta

¹⁵ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga a'ero. Sete ko ganembipyagwera trombetas a'ero. A'ero ji henduvi vyagipeve'ga nhi'igame. Hahyahi ganhi'iga ga erame:

–Kirogwe nhandepojkaharete'ga Tupana'ga herekoi vvyakotyve'ga gwya. A'ea nhaporemoko hekoi ga'apoa Cristo'ga apoa no kiro.

A'ereki Tupana'ga e'i ga pe: “Ji pavẽi ti tihepia katu ga pokoga.”

A'ea ga ei Cristo'ga pe gwemimbuhurukara'ga pe eko ti ganduvihavuhuhetero ji pavẽi javo.

Tohepia katu pa ti Tupana'ga vvyakotyve'ga kiro avuirama nehẽ, ei ga.

¹⁶ Kiro vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga – kiroki ga õi oapykava rehe Tupana'ga rovai pyteri pe – gahã onhino ojovapyvo vyva rehe Tupana'ga rovai pyteri pe Tupana'ga mboheteavo. ¹⁷ Kiro ga ei Tupana'ga pe:

–Tupana, orepojkaharetea, ndepyyri hete nde oreruvihavuhuhetero. Ndehe ndepopoaka ga hohe pa.

Agwamo nde ereko. Ymyahũ nde ereko hako.

Ndepyyri hete nde.

A'ereki nde erepojkava vvyakotyve'ga gwya toko ti a'ea jigwya javo.

Kiro po ti nde hepiakatupavi vvyakotyve'ga nehē, ei ga Tupana'ga pe.

¹⁸ Gagwyripeve'ga nhimonha'ngai nde rehe.

Kiro ti nde nhimonha'ngai ga ndehe nehē gāndekote'varuhuro g̃waramo.

A'ero kiro ti nde ei omanove'ga pe nehē:

“Peko te'varuhu pe.

Peho ti hahyva'ea ruvihava pype a'ero,” ere ti nde ga pe nehē, ei huvi-havuhu'ga Tupana'ga pe.

Kiro ti nde imbuhuri ejiheve'ga pe ikwepykava pyryva'ea nehē

- kiroki ga oko te'varuhu vvyakotyve'ga pe imondovo hahya ga pe hendukatuukare'yma nenhi'iga, ei vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga Tupana'ga pe.

Ga pe nhaporemō kiro ti nde imbuhuri nehē

okoteheve'ga pe gānduvihava'ga pe nehē no, ei ga Tupana'ga pe.

Kiro ti nde ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype

- kiroki ga oko te'varuhu vvyakotyve'ga pe imondovo hahya ga pe hendukatuukare'yma nenhi'iga, ei vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga Tupana'ga pe.

¹⁹ Kiro yvagi pe Tupana'ga mboheteheva pe'ai garonga. A'ero jukwaha Tupana'ga rembikwatijarukaripyra ryru'ia pevo gamboheteheva pype.

Kiro iveraveravi onhi'inhī'iga onaranaraḡa. Oḡwyḡwy hete vvyā a'ero. He'yjuhu itatiḡuhūa'java'ea amana royxāḡahiva'java'ea ikyri vvyā koty a'ero.

12

Kunhangwerahēa; tejuhua'javuhuva'ea ruvihavuhua

¹ Kiro ahemonhimomby'auhuvehēa jipiukari yvagi pe tokwaha ti ga aere'iva'ea javo. Kwara ko hēapiramo tapy'ynhapiramo. Jahya oko hēapya gwyrī pe. Gwereco hēa akanitara oakaḡa rehe. Akanitara gwereco jaytata'ia ojihe. Doze ko jaytata'ia hehe. ² Ipuru'a hēa. A'ero hēa rahērahemamo. A'ereki kiro hēara'ya'ga ahava. A'ero hēa herekoi kiro hahyhetea ojive.

³ Kiro ojipeva'ea jipiukari yvagi pe ahemonhimomby'ava'ea. Ahemonhimomby'ava'ea ko tejuhua'javuhuva'ea ruvihavuhua. Huvihavuhu ko tejuhua'javuhuva'ea ḡwehanuhūro oḡwaḡahivamo. Sete ko tejuhua'javuhuva'ea akaḡa. Gwereco akanitara oakaḡa rehe no. Sete ko akanitara a'ero. Dez ko tejuhua'javuhuva'ea ratia. ⁴ Ipopoaka tejuhua'javuhuva'ea gwaja jaytata'ia pe'avo yvaga hugwi imbuhua imomboā vvyā koty. He'yjuhu hete ranuhū jaytata'ia. Trēs jaytata'ia pyteri pe nanani gwaja ojipeji pe'ai imbuhua imomboā vvyā koty. Nahā a terça parte dos jaytata'ia tejuhua'javuhuva'ea gwaja imombori. Tejuhua'javuhuva'ea i'ami kunhangwerahēa rovai pyteri pe ta'u ti ji hēara'ya'ga ga arame javo. A'ereki hēa ombo'a ḡwerī gwa'ya'ga.

⁵ Ymyahū Tupana'ga ga mombe'u hako. Ga e'i:

“Aerē ti hēara'ya'ga toko vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ga ndepiakatupava nehē.

Tohendukatuukaraha ti ga ga pe onhi'iga nehē.

Ahe ja - kiroki ahe onupā ojipe'ga vvyra pyvō metalva'ea pyvō toko ti ga nhinhī'iga rupi javo

- ahe ja ti hēara'ya'ga tohendukatuukaraha ga pe nehē toko ti ga nhaporemō nhinhī'iga rupi javo,” ei Tupana'ga hako.

Kiro hēa ga mbo'ari gwa'ya'ga. Hēara'ya'ga arame kiro gape'ahava pea hugwi tejuhua'javuhuva'ea ti to'uyme ga javo. Kiro garerohohava Tupana'ga pyri ga'apykava pyri toko ga aheruvihavuhuhetero kiro javo.

⁶ Kiro hēa nhani oka'nhyama ongae'yī me. A'ereki pevo Tupana'ga omboavujikwerukaripe hēa pe avo ti hēa toju javo.

—Pevo ti ga tomondomondo mbatera hēa pe mil duzentos e sessenta dias rupi nehē, ei Tupana'ga.

⁷ Kiro yvagi pe Tupana'gapyrive'ga tavukari. Tupana'gapyrive'ga ko Miguel'ga. Miguel'ga ko oko Tupana'ga nhi'iga rehe ojiheve'ga pavēi. Tejuhua'javuhuva'ea ndokoi reki Tupana'ga nhi'iga rehe ojiheva'ea pavēi. Nurā Miguel'ga tavukari tejuhua'javuhuva'ea pe a'eareheva'ea pe no. ⁸ Miguel'ga imombigi tejuhua'javuhuva'ea popoakara a'eareheva'ea popoakara reheve yvagi pe. Ndatekwavi tejuhua'javuhuva'ea rehe yvagi pe a'eareheva'ea rehe no. ⁹ A'ea rupi tejuhua'javuhuva'ea huvihavava'ea mombohava a'eareheva'ea mombohava pavēi vyva koty a'ero.

Tejuhua'javuhuva'ea ko mboja'jave'ga akoja'ga ymyahūve'ga. Mboja'jave'ga rera ko Diabo ite'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga. Mboja'jave'ga rera ko Satanás no. Omoandyandi ga vyvakotyve'ga nhaporemo.

¹⁰ Kiro ji ojipe'ga renduvi. Hahyahi ganhi'iga ga erame okovo yvagi pe: —Kiroḡwe Tupana'ga ojiheve'ga ndekote'varuhua mombohetei ga mombyryva avuiraama.

Kiro ti ga ga nderohoukari ojipyri yvagi pe nehē.

Kiroḡwe ga hepiukari opopoakara okovo ganduvihavuhuhetero, ei ga.

Kiroḡwe Cristo'ga hepiukari opopoakara okovo ganduvihavuhuhetero no.

Ga pe ḡwemimbuhurukara'ga pe Tupana'ga e'i

eko ti ganduvihavuhuhetero javo.

A'ereki Tupana'ga omomboruka ḡambotegwetehara'ga vyva koty

– kiroki ga omboja nhaneirū'ga ndehe Tupana'ga rovai pyteri pe arimo pyptunimo no, ei ga okovo yvagi pe.

¹¹ Nhaneirū'ga omombi Diabo'ga popoakara ojikheteavo ḡwaramo cordeiro'jave'ga rehe

gaha omano heka'voguka ḡwekoa nhande repyga javo cordeiro'jave'ga.

Ga omombi Diabo'ga popoakara imombe'urame Tupana'ga nhi'iga Jesus Cristo'ga mombe'urame.

Onhia'ngue'yma nhaneirū'ga ei ojohupe:

“Xa'eyme ti: Niamanopotari nhande Jesus Cristo'ga mombe'urame.

A'ea rūi ti xa'e.” Nahā ga ei.

Ga'arōe'ŷve'ga ga jukai ga mbopohirukapota Jesus'ga hugwi novā.

A'ereki ga ndopohiri Jesus'ga mombe'ua hugwi, ei ga okovo yvagi pe.

¹² Tohoryory ti yvaga, ei ga.

Pejoryjory ti yvagi'peva'ero!

A'ereki ga Diabo'ga mombo avo hugwi.

Vyvakotyva'ea pe yhyarupiva'ea pe no, pe me ti ite'va kiro.

A'ereki Diabo'ga oiy ogwovo pe pyri onhimboahiva.

A'ereki ga e'i: “Nambegwei ti Tupana'ga omombiguka jipopoakara vyva koty nehē no.

Takote'varuhua'hi ti ji Jesus'gareheve'ga pe vyva koty a'ero nehē,” ei Diabo'ga, ei ga.

A'ea ga ei okovo yvagi pe Diabo'ga mombe'gwovo vyvakotyve'ga pe yhyarupive'ga pe no. A'ea ji henduvi.

¹³ Kiro tejuhua'javuhuva'ea i'e'i:

—Ah! Vyva koty ga ji momborukari ji mombytavouka, e'i.

A'ero ihoi kunhangwerahēa rehe – kiroki hēa ḡwa'yra'ga mbo'a. Hēa rehe ihoi tajuka ti hēa javo.

¹⁴ Kiro kwanduhua'javuhuva'ea pepoa mondohava mokonhava'ea mondohava kunhangwerahēa pe. Nurā hēa ei:

—Taveve ti ji ongae'yi me nehē. Pevo ti ji taho jitupa jirupai pe nehē. Pevo ti ga tomondo mbatera ji ve três anos e meio rupi nehē. A'ero pevo ti ji rukatui nehē nhinhimima mboja hugwi tejuhua'javuhuva'ea hugwi nehē, ei hēa.

¹⁵ Ojuraa rupi mboja yhya mohemi. Hehanhuhū yhya ypiahua ja – kiroki ohē tejuhua'javuhuva'ea jurua rupi yhya.

—Yhya ti togwerohoroho hēa moka'nhyma, e'i.

¹⁶ Yvya pyri reki hēa pe hēa pokoga. A'ereki yvy pe yhya onhinha – akoga tejuhua'javuhuva'ea omohē ojuraa rupi.

¹⁷ A'ero tejuhua'javuhuva'ea nhimonha'ngahetei hēa rehe. Nurā ihoi otavuka hēarakykwepohara'ga pe – kiroki ga ġwendu katu Tupana'ga remimombe'uhetea ojikoga Jesus Cristo'ga rehe okokatuavo. ¹⁸ Ogowo ihoi o'ama y'tyiga rehe ypiahua ruvihava rembeyvyri pe.

13

Yhyapypeva'ea

¹ Kiro ji hepiagi tiruahūva'ea yhyapypeva'ea. Ohē yhyapypeva'ea ypiahua ruvihava hugwi ua yvya rehe upa. Sete ko yhyapypeva'ea akağa. Dez ko yhyapypeva'ea raña. Gwaña rehe gwereko akanitara. Dez ko akanitara a'ero. Oakağa rehe inainani gwereko gwerate'varuhua. Herate'varuhua Tupana'ga mbotegwetei yhyapypeva'ea ipopoaka Tupana'ga hohe javo.

² Yhyapypeva'ea oko ja'gwara'java'ea ja leopardo ja. Ipya oko urso pya ja. Ijuraa oko ja'gwara'java'ea jurua ja leão jurua ja. Kiro tejuhua'javuhuva'ea imbopopoakarukari yhyapypeva'ea oji'ja ojipy'rovouka jupe toko ti yhyapypeva'ea jireheve'ga nduvihavamo javo.

³ Ojipejiva'ea ji hepiagi yhyapypeva'ea akağa. Oko ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea nhakağa rehe. Nurā ji ei: Omano po raji'i. Kiro okwerava'ja reki! a'e ji hepiaga ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea.

Yvyakotyve'ga nhaporemo ga nhimomby'ai hehe a'ea mbopogweavo. ⁴ A'ero ga tejuhua'javuhuva'ea mbohetei. A'ereki tejuhua'javuhuva'ea ombopopoakaruka yhyapypeva'ea pe. Yhyapypeva'ea ga imbohetei no.

—Ma'ga ipopoaka yhyapypeva'ea ja? ei ga. Ma'ga ipopoaka a'ea hohe otavuka a'ea pe? Ndiipoakahavi tuhē a'ea pe! ei ga imboheteavo.

⁵ Kiro yhyapypeva'ea monhi'ite'varuhuhava. Nurā ikwahava omondoa yhyapypeva'ea i'ei:

—Tanhimohete tuhē ti ji Tupana'ga mbotegweteavo nehē. Quarenta e dois meses rupi ti ji tako nanongara rehe yvya koty nehē, e'i.

⁶ Nurā yhyapypeva'ea Tupana'ga mbotegwetei. Tupana'ga ronga mbotegwetei. Yvagipeve'ga mbotegwetei. Nahā yhyapypeva'ea gwereko te'varuhu Tupana'ga renoite'varuhuavo.

⁷ Kiro yhyapypeva'ea mbopopoakahava no. Nurā ikwahava omondoa yhyapypeva'ea i'ei:

—Tatavuka ti ji Tupana'ga remimo'ēhara'ga pe. Tamombi ti ji ġapopoakara, e'i. Tajipopoaka ti ji yvyakotyve'ga hohe pa, e'i. Ga hohe pa ti ji tajipopoaka – kiroki ga ojogwe'ygwe'yja'ga. Ojipe'ga hohe pa no ti ji tajipopoaka. Tajipopoaka ti ji ga hohe pa no – kiroki ga ojoatytyvi ganhi'iga. Yvyakotyve'ga gwyġagwyripeve'ga hohe pa ti ji tajipopoaka no, e'i yhyapypeva'ea.

⁸ Jihi, João, akwaha aere'iva'ea ikwatija. Ikwatija ji ei: Yvyakotyve'ga nhaporemo ti yhyapypeva'ea mbohetei ojikoga hehe nehē – kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe ikwatijarukare'yma ga pe ojera livro pype, a'e ji ikwatija. Gandra Tupana'ga ndokwatijari livro pype yvagi pe tuhu ti ga ji pyri okovo avuirama jave'yma. Livro ko cordeiro'jave'ga apoa. Gaha

Tupana'ga omombe'u vyva apohava renonde aerē ti ga ojijukauka nehē javo, a'e ji ikwatija aere'iva'ea.

⁹ Peapyakwa pe. Pehendu katu nhirembikwatijara, a'e ji.

¹⁰ Kiroki ga ojipe'ga topyhy ga nderogwovo

- gahā ti ojipe'ga opyhygaha nehē ga nderogwovo nehē, a'e ji ikwahava aere'iva'ea.

Kiroki ga ojipe'ga tojuka itakyhea'javuhuva'ea pyvō

- gahā ti ojipe'ga ojuka tuhē itakyhea'javuhuva'ea pyvō nehē, a'e ji ikwahava aere'iva'ea.

Nurā ti Tupana'ga remimo'ēhara'ga tonhimomirana ojikheteavo ga rehe nehē, a'e ji ikwatija aere'iva'ea.

Vvyapypeva'ea

¹¹ Kiro ojipea ji hepiagi tiruahūva'ea vvyapypeva'ea. Ohē vvyapypeva'ea vyva hugwi ua vyva arimo upa. Mokōi ko vvyapypeva'ea ratia. Hatia ko cordeiro ratia ja. Haahahi vvyapypeva'ea nhi'iga tejuhua'javuhuva'ea ja. ¹² Yhyapypeva'ea ombopopoakaruka vvyapypeva'ea oji'ja. A'ero vvyapypeva'ea yhyapypeva'ea mboheteukari vvyakotyve'ga pe vyva pe no

- kiroki yhyapypeva'ea gwereko ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea.

¹³ Vvyapypeva'ea japojapoi ahemonhimomby'ava'ea. Yvaga hugwi imbojyvi tata imbuhua vyva koty. Gwepia pa vvyakotyve'ga ahemonhimomby'ava'ea. ¹⁴ Ahemonhimomby'ava'ea apovo gwaramo vvyapypeva'ea ga moandyandyjuhui. Ipopoaka vvyapypeva'ea ahemonhimomby'ava'ea apovo gwaramo yhyapypeva'ea rovai pyteri pe. Vvyakotyve'ga pe vvyapypeva'ea ei:

-Peapo ti ha'angavuhua kiro timbohete ti a'ea ra'angavuhua javo - kiroki a'ea ko yhyapypeva'ea herekovo ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea itakyhea'javuhuva'ea rembikytiuhagwera. A'ea ra'angavuhua ti peapo. A'ereki a'ea okwerava'ja reki yhyapypeva'ea, e'i vvyapypeva'ea.

Mbatera ga japo'i yhyapypeva'ea ra'angavamo a'ero. ¹⁵ Opopoakahetero gwaramo vvyapypeva'ea imondo'i opytua ha'angava pe imopo'ama.

-Opo'ā reki ha'angava ogwoogwovo, ei vvyakotyve'ga hepiagame.

Ha'angava onhi'i. Kiro i'ei:

-Tanhimbohete ti vvyakotyve'ga nhaporemō, e'i.

Kiroki ga nombohete'i yhyapypeva'ea ra'angava - gahā ha'angava ojukauka. ¹⁶⁻¹⁷ Vvyakotyve'ga nhaporemō hereko'i yhyapypeva'ea rembikwatijarukaragwera ojihe a'ero. Ga okwatijaruka yhyapypeva'ea rera ojihe. Hera ikwatijarukare'ymame ti ga okwatijaruka yhyapypeva'ea rera número. Okwatijaruka ti ga opoa rehe ojohukoty rūi. Opoa rehe ikwatijarukare'ymame ti ga okwatijaruka gwetovapya rehe. Okwatijaruka ga nhaporemō: okoteheve'ga ganduvihava'ga imbateve'ga nimbaterive'ga ojipe'ga no - kiroki ga oporavyky ojive jate ipiro'yve'ga, kiroki ipiro'ye'yve'ga ga ga mboporavykyuka ga mbopohirukare'yma ojihugwi no. Ga ojihe ikwatijarukare'ymame yhyapypeva'ea ra'angava noma'ēukari ga pe mbatera ipyhygukare'yma imondoukare'yma no. Nahā yhyapypeva'ea ra'angava hendukatuukarahai vvyakotyve'ga pe onhi'iga opopoakaramo.

¹⁸ Ojapykaheterame jate ti ahe ikwahavi yhyapypeva'ea rera. Kiroki ga okwaha hete - gaha ti tomo'emo'ē yhyapypeva'ea rera número onhimombaragwahava hehe. Yhyapypeva'ea rera número ko akwaimbae'ga rera número. Yhyapypeva'ea rera ko número seiscentos e sessenta e seis.

¹ Kiro ji hepiagi. Nanime cordeiro'jave'ga ami vvytyruhua rehe Sião rehe! Ga pavēi ga oko cento e quarenta e quatro milve'ga. Ikwatijara ga gwereko gwetovapya rehe. Ikwatijara ko cordeiro'jave'ga rera garuva'ga rera no.

² Kiro ji yvagipeve'ga renduvi. Onhi'igahyahivuhu ga typojuhetea pyambua ja onaranaraguhūva'ea ja no. Ikatu ganhi'iga imonhi'hava ja no harpas ja, a'e ji yvagipeve'ga renduva.

³ Cento e quarenta e quatro milve'ga nhimby'yi ipyahuva'ea rehe yvagi pe ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe ga apygame oapykava rehe okovo aheruvihavuhuhetero. Onhimby'yi ga quatrove'ga ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe no. Tegwete ojipe'ga nhimbo'ehava a'ea rehe. Gahā jate onhimbo'e hehe ipyahuva'ea rehe onhimby'yita cento e quarenta e quatro milve'ga. A'ereki Tupana'ga ga mbopiro'yuka gambote'varuhuva'ea hugwi ga pokoguka ga mbuhuruka ojipyri yvagi pe ga mombytavouka avuirama. ⁴ Ga ndokote'varuhui. Ga ko ga ja - kiroki ga ndogwerekangavi kunhangwera'ga. Piry hete ga. Cordeiro'jave'ga hoa nanani ga hoi ga rupi okovo ganhi'iga rupi. Tupana'ga omo'emo'ēypy ga ojive vvyakotyve'ga hugwi ga mbopiro'yuka.

—Gahā ti toko jireheve'ga cordeiro'jave'gareheve'ga no, ei Tupana'ga ga mo'emo'eamo. Toko ti ga nhinhi'iga rupi ganhi'iga rupi no. Jara'ga hohe vvyakotyve'ga hohe ga pyryvamo okovo a'ero, ei Tupana'ga.

⁵ Ni'mbeangavi Tupana'gareheve'ga. Nurā ndojari ga ndehe Tupana'ga rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

Trêsvē'ga Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga

⁶ Kiro ji ojipe'ga repiagi Tupana'gapyrive'ga ga veverame yvatea gwyrimo. Ikwahava gwaramo omondo'a ga ei:

—Taho ti ji imombe'gwovo pyryva'ea ipave'ŷva'ea Jesus'ga mombe'ua vvyakotyve'ga pe nhaporemo nehē. Gagwygagwyriveve'ga pe ti ji tamombe'u. Kiroki ga ojogwe'ygwe'yja'ga - ga pegape ti ji tamombe'u. Kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'iga - ga pegape ti ji tamombe'u. Ojipe'ga pe ti ji tamombe'u no. Vvyakotyve'ga pe nhaporemo yvya koty ti ji tamombe'u nehē, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁷ Hahyahi ganhi'iga ga erame ga pe a'ero:

—Pehendu katu ti Tupana'ga rerekokatukatuavo ga ko ipopoaka ojipe'ga hohe pa javo. Pembohete ti ga gaha jate oko nhandervihavuhuhetero javo. A'ereki kiro ga'ea okote'varuhuve'ga pe peko te'varuhu pe javo. “Peho ti hahyva'ea ruvihava pype nehē,” e'i ti Tupana'ga nehē.

—Pembohete ti Tupana'ga mboukwahava penenypy'amo ga rovai pyteri pe. Gaha ombojihui yvaga yvya no ypiahua ruvihava no yhyaryapyruhua nhaporemo no, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁸ Kiro ojipe'ga vevei ga reviri no Tupana'gapyrive'ga. Imombe'gwovo ga ei:

—Cidadepeve'ga Babilôniapeve'ga popoakahetea ipigi! Opi hete tuhē! A'ereki ga ombote'vate'varuhu vvyakotyve'ga gwyriveve'ga nhaporemo, ei ga. Babilôniapeve'ga onhimbopogweuka ojipe'ga pe toko te'varuhu ti ga nhande ja javo. Babilôniapeve'ga ja ga ndekote'varuhui a'ero gworygworyvamo gandekote'varuhua rehe, ei ga.

⁹⁻¹⁰ Kiro ojipe'ga vevei mokonha'ga ndeviri no Tupana'gapyrive'ga. Trêsvē ko ga a'ero. Hahyahi ganhi'iga ga erame:

—Kiroki ga yhyapypeva'ea mbohete yhyapypeva'ea ra'angava rehe ve - gahā ti ombuhuruka ite'varuhuva'ea ojive nehē, ei ga. Po ga okwatijaruka yhyapypeva'ea rembikwatijarukara gwetovapya rehe, a'ero ti ite'varuhu ga

pe nehē, ei ga. Po ǵa okwatijaruka opoa rehe, a'ero ti ite'varuhu ǵa pe nehē no.

–Tupana'ga ti onhimonha'nga ǵa ndehe nehē. Ndoporogwetygi ti ga ǵa nehē, ei ga. A'ero ti Tupana'ga ǵa mondoi tata pype enxofre pype nehē no hahyva'ea ruvihava pype. A'ea pyvō ti ga hahya mondoi ǵa pe nehē, ei ga. Hahyrame pevo ǵa pe ti pyryve'ǵa Tupana'gapyrive'ǵa ǵa ndepiagi nehē. Ga pavēi ti cordeiro'jave'ǵa ǵa ndepiagi nehē hahyrame ǵa pe nehē, ei ga. ¹¹ Nane'ymi ti ihemi tatatiǵuhūa hahyrame ǵa pe nehē. Hahya ti ndopigi ǵa hugwi pyytunimo arimo nehē no, ei ga. Hahy hete ti ǵa pe tata pype jipi nehē – kiroki ǵa yhyapypeva'ea mbohete yhyapypeva'ea ra'angava reheve, kiroki ǵa okwatijaruka yhyapypeva'ea rera ojihe, ei ga imombe'gwovo.

¹² –Nurā ti Tupana'ga remimo'ēhara'ǵa tonhimomirana ojikhoheteavo Jesus'ga rehe Tupana'ga remimombe'uhetea rendukatavo nehē, ei ga.

¹³ Kiro ji ojipe'ga renduvi yvagipeve'ga. Ji ve ga ei:

–Ekwatija ti nhiremimombe'ua nde ve kiro. Kiro Cristo'gareheve'ǵa ndoryndoryvamo – kiroki ǵa omano kirē nehē, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

–Na tuhē, e'i Tupana'ga ra'uva. Kiro ǵa ndoryndoryvamo. A'reki omanorē ǵa oapo pi. A'ero ǵapy'a rukatui. Oporavyky hete na'ē ǵa okovo yvya koty Tupana'ga nhi'iǵa mombe'gwovo okokatuavo onhimomiranama. Aerē omanorē ti ǵa ndukatui yvagi pe nehē. Gandekokatuagwera ti jukwaha nehē ǵa vahemirē yvagi pe, e'i Tupana'ga ra'uva.

Okyti ga kopeva'ea

¹⁴ Kiro nanime ji hepiagi yvaǵatiǵa. Itiǵahivuhuva'ea ko yvaǵatiǵa. I'arimo ga oapy. Oko ga ga ja – kiroki ga oko yvagipeva'ero yvyakotyva'ero no. Oakaǵa rehe ga gwereko akanitara ouro apopyra okovo ǵwaramo aheruvihavuhuhetero. Opo pe ga gwereko haimbeva'ea foice.

¹⁵ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga hemi Tupana'ga mbohetehava hugwi garonga hugwi ua. Hahyahi ganhi'iǵa ga erame yvaǵatiǵa'arimove'ga pe. Ga pe ga ei:

–Ekyti kopeva'ea eapoa pyvō haimbeva'ea pyvō jajuro ǵwaramo yvya koty. A'reki kiro ikytihava, ei ga ga pe.

¹⁶ –Kwa, ei ga.

A'ero ga ikytipavi kopeva'ea nhaporemō yvya koty a'ero – kiroki ga oapy yvaǵatiǵa arimo.

¹⁷ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga hemi Tupana'ga mbohetehava hugwi garonga hugwi yvagipeva'ea hugwi. Gwereko ga haimbeva'ea no foice.

¹⁸ Kiro ojipe'ga ruri ikwava'ēhava hugwi Tupana'gapyrive'ga. Gaha ko tata repiakatuhara'ga. Hahyahi ganhi'iǵa ga erame Tupana'gapyrive'ga pe – kiroki ga gwereko haimbeva'ea.

–Ekyti yva'ia ahara yhypoa'java'ea hugwi imono'ono'ombava. A'reki yva'ia uva jaju pa yvya koty, ei ga ga pe.

¹⁹ –Kwa, ei ga.

A'ero ga yva'ia kytipavi yvya koty imono'ono'ombava a'ero imomboia imu'umu'ūhavuhua pype to'ē ti yva'ia ryhya jugwi javo.

Tupana'ga nhimonha'ngahetea, a'e ji imu'umu'ūhava pe. A'reki Tupana'ga omu'umu'umuka okote'varuhuve'ǵa jukajukavouka imo'emo'ēuka gandekoa nhaporemō.

²⁰ Cidade koty ǵa imu'umu'umi yva'ia imu'umu'ūhavuhua pype. He'yjuhu ranuhū hete yva'ia ryhya i'ēi jugwi ǵa imu'umu'umame. Okote'varuhuve'ga ndeko pe a'e ji yva'ia ryhya. Paivouhu ihoi gandekoa Tupana'ga ǵa mu'umu'umukare. Gandekoa oho paivouhu trezentos quilômetros. Hehanhuhū gandekoa typya no. Typya ihoi um metro e meio ogwovo. Oho

gandekoa cavalo jurua apiavo. Nahā typya ihoi cavalo jurua yvate jaimo gandekoa.

15

Seteve'ga Tupana'gapyrive'ga ti omondo karugwara

¹ Kiro ji ojipe'ga ndepiagi ahemonhimomby'auhuve'ga - kiroki seteve'ga Tupana'gapyrive'ga okwahavuka aere'iva'ea okovo yvagi pe yvagipeve'ga. Omondo ti ga seteva'ea karugwara vvyakotyve'ga pe nehē. Seteva'ea karugwara ko mbapavava'ea. Seteve'ga imondomondorē seteva'ea karugwara vvyakotyve'ga ndehe po ti Tupana'ga nhimonha'ngahetea ipigi ga ndehe nehē.

² Kiro ji hepiagi ypihua ruvihava'java'ea. Ypihua ruvihava'java'ea ko vidro'java'ea apopyra tata'java'ea apopyra no. Vidro'java'ea apopyra tata'java'ea apopyra, a'ea memei ko ojihe'a ojogwehe. Kiroki ga nombotehi yhyapyve'ea yhyapyve'ea ra'angava reheve - ji ga ndepiagi ga amame ypihua ruvihava'java'ea rembeyvyri pe. Ndokwatijarukari ga ojihe yhyapyve'ea rera opopoakaramo yhyapyve'ea hohe. Ndokwatijarukari ga yhyapyve'ea rera número ojihe no. Gwereco ga Tupana'ga remimondoa imonhi'hava harpas. ³ Tupana'gareheve'ea nhimby'ya rehe Moisés'va'ea nhimby'ya rehe ga nhimby'yi. Cordeiro'jave'ga nhimby'ya rehe ga nhimby'yi no. A'ereki ga Tupana'ga mbohete gaha jate ko vvyakotyve'ga nduvihavuhete'ga javo. Onhimby'yita ga ei:

—Tupana, orepojkaharetea, ndehe ko vvyakotyve'ga nduvihava epopoakaramo ga hohe pa.
Ndehe ko ganduvihavuhetero avuirama ymya hako aerē nehē no, ei ga onhimby'yita.

Ereapo nde gamonhimomby'auhuve'ea enhimboheteuka ga pe.
Ereko katu hete nde ga nderekokatuavo imombe'gwovo a'itituhēva'ea ga pe, ei ga onhimby'yita Tupana'ga mboheteavo.

⁴ Ga nhapremo nde rendu katu nde mboheteavo ga pyry hete javo.

A'ereki nde tehe jate ko ndepyyr hete tuhē.

Uhu pa ti ga ogwya hugwi nhapremo nehē nde mboheteavo nderovai pyteri pe nehē.

A'ereki nde erehepiuka ejekokatuagwera ga pe.

Nahā ga ei onhimby'yita upa Tupana'ga mboheteavo.

⁵ Ga nhimby'yirē ji hepiagi yvagi pe. Pevo ko Tupana'ga mboheteava ipira apopyra - kiroki pyryheteve'ea gwereco Tupana'ga rembikwatijarukaripyra ryrui'a. Ojipe'a gambohetehava. ⁶ Seteve'ga Tupana'gapyrive'ga hemi jugwi - kiroki ga omondo gweri karugwara vvyakotyve'ga pe. Omongi ga tapy'ynhapiti'gahivuhuva'ea linho apopyra ndiky'ai'i'iva'ea. Omongi ga oku'ayvira imondovo opoti'a rupi. Ouro apopyra ko gaku'ayvira.

⁷ Ga pe quatrove'ga nde'yja'ga imondoi nhaetingy'a'java'ea ouro apopyra. Sete ko nhaetingy'a'java'ea. Tupana'ga nhimonha'ngahetea reko'i nhaetingy'a'java'ea pype avuiramave'ga nhimonha'ngahetea. Tynahē a'ero.

⁸ Tatati'guhūhetea reko'i Tupana'ga ronga pype gambohetehava pype. A'ereki Tupana'ga oko ipype. Tupana'ga rendy'jaro gwaramo gambohetehava pype heko'i tatati'ga. Gapopoakaro gwaramo heko'i tatati'ga ipype no. Tynahē gambohetehava a'ero. Tatati'guhūa gwaramo ti ahē ndohoi gambohetehai pe seteve'ga remimondoa renonde nehē. A'ereki seteve'ga Tupana'gapyrive'ga e'i:

—Orenhinanhinani ti toromondo na'ē karugwara vvyakotyve'ga pe nehē, ei ga.

16

Tupana'ga nhimonha'ngahetea oko nhaetingy'a'java'ea pype

¹ Kiro ji ga renduvi Tupana'ga mbohete havapypeve'ga. Ha hyahi ganhi'iga ga erame seteve'ga pe Tupana'gapyrive'ga pe:

—Peho ti heka'voga Tupana'ga nhimonha'ngahetea nhaetingy'a'java'ea hugwi. Peheka'vo ti vyva koty, ei ga ga pe.

² —Kwa, ei yvagipeve'ga.

Kiro gande'yja'ga hona'ēi a'ero heka'voga vyva koty Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipejiva'ea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Nurā ihemi gajauhua ite'varuhuheteva'ea vvyakotyve'ga ndehe - kiroki ga okwatijaruka yhyapypeva'ea apoa ojihe. Kiroki ga ombotehe yhyapypeva'ea ra'angava - ga ndehe ihemi gajauhua ite'varuhuheteva'ea no.

³ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Mokōi ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Ypiahua ruvihava rehe ga heka'vogi. Ypiahua ruvihava nhimbotei omanōve'ga rekoa'java'ero. Nurā yhyapora imanombavi.

⁴ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Trēs ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Paranauhūa rehe yhyaryapyruhua rehe no ga heka'vogi. Paranauhūa nhimbotei aherekoro a'ero. Yhyaryapyruhua onhimbote aherekoro no.

⁵ Kiro ji ga renduvi - kiroki Tupana'gapyrive'ga oko yhya repiakatuhara'ga. Tupana'ga pe ga ei:

—Jipojy kaharetea, ei ga Tupana'ga pe.

Agwamo nde ereko. Ymyahū nde ereko hako.

Ndehe ko ereko katu hete yhya monhimboteavo aherekoro ga pe.

⁶ A'ereki ga neremimo'ēhara'ga apiti

nenhi'iga mombe'uhara'ga ndeheve gandekoa reka'voga.

Kirogwe aherekoa nde imondoi ga pe to'u ti ga javo.

Pyr y nde imondoi a'ea ga pe, ei ga Tupana'ga pe.

⁷ Kiro ji henduvi ikwava'ēhava hugwi nahā:

—Na tuhē, Tupana, orepojy kaharetea!

Ndehe ko vvyakotyve'ga nduvihava epopoakaramo ga hohe pa.

Ereko katu hete

e'erame a'itituhēva'ea imondovo hahya hupi katu okote'varuhuve'ga pe. Poro ji henduvi ikwava'ēhava hugwi.

⁸ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Quatro ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Kwara rehe ga heka'vogi tombokai ti kwara vvyakotyve'ga tata pyvō javo. ⁹ Kwara vvyakotyve'ga mbokaiheti a'ero. Hahy hete ga pe a'ero. A'ea nhaporemo karugwara Tupana'ga imondomondoukari ga pe. Ga karugwara mondoukaro gwaramo ga ete'varuhuhetei Tupana'ga pe ga mbotegweteavo. Ndogwerojijyi reki ga ojeaporoḡita okokatue'yma ga mbohete'e'yma.

¹⁰ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Cinco ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Yhyapypeva'ea gwyra rehe ga heka'vogi. Pevo vyva koty yhyapypeva'ea oko ogwyrripeve'ga nduvihavamo. Yhyapypeva'ea gwyripeve'ga pe ppytunahivuhu a'ero. Hahy hete ga pe. Ohu'u ga okūa a'ero hahyhetero gwaramo ga pe. ¹¹ Yvagipeve'ga pe Tupana'ga pe ga ete'varuhuhetei ga mbotegweteavo okote'varuhuavo

hahyro ġwaramo ojive. Ojauhuro ġwaramo ġa ete'varuhuhetei ga pe no. Emo ġa ndogwerrojijyi ojeaporoġita okokatue'yma.

¹² Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'ya'ga heka'vogi Tupana'ga nhi-monha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Seis ko ġanembiheka'vogawera a'ero. Paranauhūa ruvihava rehe rio Eufrates rehe ga heka'vogi. Paranauhūa ruvihava rio Eufrates ty pa onhimboavujikwea a'ero tuhu ti kwara porakotyve'ga nduvihavuhu'ga yvya pikaġa rupi javo.

¹³ Kiro ji hepiagi trêsva'ea Diabo'ġapyriva'ea anhaġa. A'ea ko kururua ja. Tejuhua'javuhuva'ea jurua rupi ojipea hemi. Yhyapypeva'ea jurua rupi ojipea hemi. Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ga jurua rupi ojipea hemi. Nahā ko trêsva'ea Diabo'ġapyriva'ea.

¹⁴ Tiruahū Diabo'ġapyriva'ea okovo Diabo'ga nhi'ġa rehe japoġapovo ahemonhimomby'ava'ea. Kiro ihoi yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga pyri nhaporemō ġa mono'ono'oguka ġa movahemuka totavuka ti ġa Tupana'ga pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i jipe: "Diabo'ġapyriva'ea ġa mono'ono'ogukarame ti ji ei ġa pe nehē: Peko te'varuhu pe. Peho kiro tata pype hahyva'ea ruvihava pype. A'ea ti ji ei ġa pe jipopoakahetero ġa hohe pa nehē ġapopoakara mombiġa," ei Tupana'ga.

¹⁵ –Pehendu ti, ei Cristo'ga nhande ve. Ahe nomboha'uvi iporomive'ga ndura. Ahe ja ti pe napemboha'uvi jirura'java nehē. Nurā ji ei pe me: Pyry hete ti pe me nehē pe nhimomiranamame nhinhi'ġa reroviapige'yma aerē ti ga ruri nehē javo. A'ero ti pe ndekoġi ga ja nehē – kiroki ga ġwereco opira imongiavo onhinotġe'yma, ei Cristo'ga nhande ve.

¹⁶ Diabo'ġapyriva'ea omono'ono'oguka yvyakotyve'ga nduvihava'ga. Pea pe ġamono'ogukahava pe hebreus'ga e'i Armagedom.

¹⁷ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'ya'ga heka'vogi Tupana'ga nhi-monha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Yvate ga heka'vogi. Sete ko ġanembiheka'vogawera a'ero. Kiroki ga oko yvagi pe aheruvihavuhete'ga ronga pype ġambohetehava pype ga'apykava pyri – hahyahi ġanhi'ġa ga erame pea hugwi:

–Momina Tupana'ga nhimonha'nga! ei ga.

¹⁸ Kiro inhi'inhi'ġi onaranaraġa overaverava. Yvya oġwyġwy hete ranuhū tuhē. Yvyakotyve'ga mbojihuvyppagwera jate ndogwerekoġi nanongara. ¹⁹ A'ero cidadeuhua i'ġwy'ġwyri. Trêsva ko ipeheuhūva'ea cidadeuhua peheuhūva'ea a'ero. Cidades nhaporemō yvya koty indurundurupavi he'yjuhuva'ea. Tupana'ga okwahava'ja Babilōniapeve'ġa ji ndapotari ġandekote'varuhua javo. Ippoakaha hete ġa novīa a'ero. A'ereki kiro Tupana'ga onhimonha'nga hete ġa ndehe onhimboahiva ojippypava ġa ndehe ġa ndekote'varuhuro ġwaramo. ²⁰ Ypa'ōa oka'nhyamba. Ahana'ja a'ero. Yvytyruhua ahe ndohepiaga'javi no. ²¹ He'yjuhu itatiġuhūa'java'ea amana royxagahiva'java'ea okya yvaga hugwi yvyakotyve'ga ndehe. Tupana'ga pe ġa ete'varuhuhetei ga mbotegweteavo okote'varuhuavo. A'ereki amana royxagahiva'java'ea hahy ranuhū ġa pe. A'ereki hehanhuhū hete amana royxagahiva'java'ea itatiġuhūa'java'ea. A'ea pohyja ko quarenta quilos hetakwera ja.

17

Kunhangwerahēa oapy yhyapypeva'ea arimo

¹ Kiro Tupana'ġapyrive'ga ruri ji pyri seteve'ga nde'ya'ga – kiroki seteve'ga ġwereco nhaetingy'a'java'ea yvagi'peve'ga. Ji ve ga nhi'ġi javo:

–Herejo, ei ga. Kiro ti ji ipopoakavehēa repiukari nde ve nehē Tupana'ga erame hēa pe: "Ereko te'varuhu nde. Eho ti a'ero tata pype hahyva'ea

ruvihava pype.” A’ea ti Tupana’ga ei hēa pe nehē – kiroki akwaimbae’ga upaharahēa oapy ypihua arimo ypihua ruvihava arimo no paranauhūa arimo no. Onhimongyheteuhu yhya. A’ea arimo nhaporemo hēa apygi oina. ² He’yjuhuve’ga vvyakotyve’ga nduvihavuhu’ga oko hēanhi’iga rupi okote’varuhuavo hēa rendukatuavo. Hēa vvyakotyve’ga mbopogwei ojihe ga mbote’varuhuavo oji’ja. A’ero ga ndekote’varuhui okovo hēanhi’iga rupi gworygworyvamo hēarekote’varuhua rehe, ei Tupana’gapyrive’ga ji ve.

³ Kiro ga ji rerohi Tupana’ga ra’uva ji pojkakaturame. Ongae’yi me ga ji rerohi. Pevo ji hēa repiagi. Yhyapypeva’ea arimo hēa apygi. Iḡwaḡahi yhyapypeva’ea. He’yjuhu hete ikwatijara hehe. Ohygaḡi ikwatijara hehe. Herate’varuhua pe ikwatijara i’ei Tupana’ga mbotegweteavo yhyapypeva’ea ipopoaka Tupana’ga hohe javo. Sete ko yhyapypeva’ea akaḡa. Dez ko yhyapypeva’ea raḡia. ⁴ Hēa opipyryva imongi tapy’ynhapigwaḡahiva’ea tapy’ynhapigwaḡuhūva’ea no. He’yjuhuva’ea hēa imongi ombojigwahava ouro apopyra itakatua no pērolas no. Gwereco hēa nhaetingy’a’java’ea ouro apopyra opo pe. Ite’varuhuranuhūva’ea oko nhaetingy’a’java’ea pype hēate’varuhua hēareaporoḡitate’varuhua. ⁵ Gwetovapya rehe hēa gwereco ikwatijara. Hēarera pe ikwatijara i’ei:

—Aherembikwahavipyre’yma ko hēarera.

Três ko hēarera.

Ojipea ko Babilônia ipopoakaheteva’ea.

Ojipea ko Akwaimbae’ga upahara’ga nemboypya.

Ojipea ko Ite’varuhuranuhūva’ea remboypya yvya koty.

A’ea i’ei ikwatijara. A’ea ko hēarera a’ero hēaretovapya rehe.

⁶ Kiro hēa repiaga ji ikwahavi heagwry hēa javo. Heagwry hete hēa. A’ereki hēa horyory ranuhū hete Tupana’ga remimo’ēhara’ga manoa rehe. Gajikoga ḡwaramo Jesus’ga rehe hēa ga jukaukari. A’ereki ga ndopohiri Jesus’ga hugwi.

Hēa repiagame ji nhimomby’ahetei tuhē. ⁷ A’ero Tupana’gapyrive’ga ei ji ve:

—Maraname nde nhimomby’ai? Kiro ti ji imombe’ui nde ve aherembikwahavipyre’yma hēa mombe’gwovo. Kiro ti ji imombe’ui nde ve yhyapypeva’ea no – a’ea hēa reroho ojihe herekovo seteva’ea oakaḡa dezva’ea ḡwatia no, ei ga ji ve. ⁸ Yhyapypeva’ea – akoja nde erehepia – a’ea ko ymyahū oko. Aḡwamo a’ea ndokoi. Aerē ti a’ea i’ehemi vvykwaruhua hugwi nehē – kiroki ikwaruhua oho paivouhu, ei ga. Aerē ti yhyapypeva’ea ihoi hahyva’ea ruvihava pype upa avuirama nehē. Tiruahū ti jupe jipi a’ero nehē, ei ga.

—Hepiagame ti vvyakotyve’ga nhimomby’ai nehē – kiroki ga ndojikogi Tupana’ga rehe ikwatijarukare’yma ga pe ojera livro pype. Gandera Tupana’ga ndokwatijarangavi livro pype yvagi pe tuhu ti ḡa ji pyri okovo avuirama jave’yma. Yvya apopyagwera jate Tupana’ga ndokwatijari ḡandera, ei Tupana’gapyrive’ga ji ve imombe’gwovo. Onhimomby’a ti vvyakotyve’ga nehē yhyapypeva’ea repiagame. A’ereki ymyahū yhyapypeva’ea oko, aḡwamo ndokoi, aerē ti hekoi nehē, ei Tupana’gapyrive’ga ji ve imombe’gwovo.

⁹ —Ojapyakaheterame jate ti ahe ikwahavi, ei Tupana’gapyrive’ga. Kunhangwerahēa oapy yhyapypeva’ea arimo, ei ga. Seteva’ea yhyapypeva’ea akaḡa, a’e ko ji seteva’ea pe vvytyruhua pe, ei Tupana’gapyrive’ga. A’ero kunhangwerahēa apygi seteva’ea rehe vvytyruhua rehe, ei Tupana’gapyrive’ga.

¹⁰ Seteva’ea yhyapypeva’ea akaḡa, a’e ko ji seteva’ga pe no ḡanduvihavuhu’ga pe vvyakotyve’ga nduvihavuhu’ga pe, ei Tupana’gapyrive’ga. Cincove’ga seteva’ga nde’yja’ga ndokoa’javi vvyakotyve’ga nduvihavuhuro. Ojipejive’ga seteva’ga nde’yja’ga oko ḡanduvihavamo kiro. Ojipe’ga seteva’ga nde’yja’ga

ndokoi ve ganduvihavuhuro. Ganduvihavuhuro okorame ti ga topytaahi'vi okovo ganduvihavuhuro, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve. ¹¹ Yhyapypeva'ea - a'ea oko myyahū, agwamo ndokoi - a'ea vehevi oko vvyakotyve'ga nduvihavuhua seteve'ga mbohe'yikavamo. A'ero ga ei: Oitove'ga ko vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga. Yhyapypeva'ea ko seteve'ga nde'yjava'ea a'ero. Hahyva'ea ruvihava viara rupi ihoi upa. Pevo ti tiruahū jupe jipi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹² —Dezva'ea yhyapypeva'ea ratia - akoja nde erehepia - a'ea ji ei dezve'ga pe vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga. Ga ndokoi ve ganduvihavuhuro. Aerē ti yhyapypeva'ea ga mongoahi'vi nehē toko ti ga ganduvihavuhuro javo. Uma hora rupi jate ti ga ndekoahi'vi ganduvihavuhuro yhyapypeva'ea pavēi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹³ Nombojoyvyyvyri ganduvihavuhu'ga ojeaporogita. A'ero ti ga nhaporemō yhyapypeva'ea pokogi okovo a'ea nhi'iga rupi nehē. A'ereki ga ipopoaka okovo ganduvihavuhuro nehē, ei Tupana'gapyrive'ga. ¹⁴ Aerē ti ga tavukari cordeiro'jave'ga pe nehē. Gapopoakara ti cordeiro'jave'ga imombihetei nehē. A'ereki ga oko vvyakotyve'ga pojykahara'ga pojykaharetero. Oko ga ganduvihavuhu'ga nduvihavuhuhetero. Kiroki ga oho ga rupi - ga pe ga e'i jipe: “Pehe ti jireheva'ero nehē,” e ko ga ga pe. Ga ga mo'emō'ē ga mongomongovo toko ti ga jireheva'ero javo, ei Tupana'gapyrive'ga. Ga rehe ga jikohetei okovo ganhi'iga rupi jate opohire'yma ga hugwi, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹⁵ —Yhya onhimongyheteuhuva'ea - akoja nde erehepia - akoja rehe akwaimbae'ga upaharahēa oapy okovo ganduvihavuhuro, ei ga. Yhya, a'e ko ji he'yive'ga pe vvyakotyve'ga gwygagwyrive'ga pe no ojipe'ga pe no - kiroki ga ojoatytyvi ganhi'iga - ojipe'ga pe no, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹⁶⁻¹⁸ —Akwaimbae'ga upaharahēa - akolahēa nde erehepia - hehēa ipopoaka vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga mondomondopavuka gwemimbotarimova'ea rupi okovo ganduvihavuhuro tuhē, ei Tupana'gapyrive'ga.

—Dezva'ea yhyapypeva'ea ratia - akoja nde erehepia, akoja ko vvyakotyve'ga nduvihavuhuro - gahā ti noarōhetei akwaimbae'ga upaharahēa nehē yhyapypeva'ea pavēi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve. Nurā ti ga hēa mbotegwetei hēapopoakara mombiga hēambatera pyhyga hēa hugwi nehē. Tata pyvō ti ga hēa mbokaipavi nehē. Cidadeuhua ji amombe'u hēa mombē'urame, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve. Nahā ti ga cidade rerekoi imbokaipava nehē. A'ereki nanongara Tupana'ga opota gwemimbotarimova'ea arōuka ga pe gandeaporogita mbojoyvyyvyre'ymuka. Nahā ga ei: “Tombojoyvyyvyryme ti vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ojeaporogita yhyapypeva'ea pokoga okovo a'ea nhi'iga rupi nehē,” ei Tupana'ga. Nahā ti Tupana'ga ga nderekoi nehē toho ti nhinhi'iga apiavo javo, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

18

Babilôniapeva'ea popoakara opi

¹ Tupana'gapyrive'ga hepiukapavirē ji ve ji ojipe'ga repiagi. Ga ko Tupana'gapyrive'ga no ua yvaga hugwi yvagipeve'ga. Ipopoaka hete ga gwendy'jandy'jahetero ovahema yvya koty imbokojahuavo. ² Hahyahi hete ganhi'iga ga erame:

—Kiro ti cidadeuhupeve'ga popoakahetea ipigi nehē!
Opi gwerī tuhē, ei ga.

Kiro ti ġacidadeuhua rekoi Diabo'gapyriva'ea gwyrā anhaġa gwyrā a'ero nehē Babilōnia.

Pevo ti cidadeuhu pe ko he'yjuhuva'ea anhaġa nhimongyi nehē ojoparavuhuva'ea onhimono'oġa, ei ga.

Pevo ti cidadeuhu pe ko he'yjuhuva'ea ipepova'ea ite'varuhuva'ea nhimongyi ojoparavuhuva'ea nehē no.

Kiro ti cidadeuhua ko ipepova'ea nhimono'ono'ongava nehē.

Nahā ti ġacidadeuhua hekoi nehē.

³ A'ereki vvyakotyve'ġa nhaporemō okote'varuhu cidadeuhupeve'ġa rendukatuavo, ei ga.

Vvyakotyve'ġa ndekopotarahipavi cidadeuhupeve'ġa nhi'igā rupi okote'varuhavo ġa ja.

Vvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa no oko te'varuhu cidadeuhupeve'ġa ja ġa potaheteavo no, ei ga.

Mbatera ma'ēhara'ġa nhaporemō vvyakotyve'ġa – kiroki ġa omondo mbatera itambere'ia pyhyga a'ero mbatera pyhyga itambere'ia mondovo no – ġahā oko imbateheteva'ero a'ero.

A'ereki cidadeuhupeve'ġa opyhy ranuhū ġa hugwi ipotarahiva imondomondovo itambere'ia ġa pe he'yjuhuva'ea pyhyga, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁴ Kiro ji ojipe'ga renduvi ga rekorame yvagi pe.

–Pejipe'a ti cidadeuhupeve'ġa hugwi jireheva'ero, ei ga vvyakotyve'ġa pe.

A'ereki ġa oko te'varuhu hete, ei ga.

Tapekoi ti ġa ja.

Pe ndekote'varuhue'ymame ti Tupana'ga pe nderekokatui imondoe'yma hahya pe me nehē imondorame ġa pe nehē.

Omondo ti ga hahyhetea cidadeuhupeve'ġa pe nehē.

⁵ A'ereki ġandekote'varuhua he'yjuhu hete.

Okwahava'ja Tupana'ga ġandekote'varuhua a'ea arōe'yma, ei ga ojiheve'ġa pe.

⁶ Cidadeuhupeve'ġa oko te'varuhu imondovo hahya he'yiva'ea ikwehe.

He'yjuhuva'ea ti pemondo hahya cidadeuhupeve'ġa pe a'ero.

Omondomondo ġa hahya ikwehe.

Johe ti pemondomondo hahya cidadeuhupeve'ġa pe a'ero, ei ga.

Cidadeuhupeve'ġa vvyakotyve'ġa mbote'varuhu.

A'ereki vvyakotyve'ġa ġwendu katu okovo ġanhi'igā rupi okote'varuhavo.

A'ero ti hahyro vvyakotyve'ġa pe nehē.

Johe ti pemondo ranuhū hahya cidadeuhupeve'ġa pe a'ero ġa ġa mbote'varuhuro ġwaramo, ei ga.

⁷ He'yjuhuva'ea rerekovo ġwaramo ġa nhimbohetei.

He'yjuhuva'ea ti pemondo hahya ġa pe a'ero ġa mongoveveuhuavo, ei ga.

A'ereki ġa e'i onhimboheteavo:

“Nhande ko vvyakotyve'ġa nduvihavuhua.

He'yjuhuve'ġa nhande rerekokatui nhande rejare'yma.

Ndiajehe'oi ti nhande nhandekoveveuhue'yma nehē.” A'ea ġa ei.

⁸ Nurā ti karugwara ruri ġa pe nehē.

Kotihī ti turi karugwara he'yjuhuva'ea ġa pe ara rupi ve nehē.

Omano ti ġa nehē.

Ojehe'o ti ġa okoveveuhuavo nehē.

Ahā tuhē ti mbatera ġa pe nehē.

Ty'arateuhua ti ġa jukai nehē.

Tata ti ġa mbokaipavi nehē.

Nahā nhaporemō ti ġa pe ara rupi ve nehē.

A'ereki Tupana'ga ipopoaka hete nhandepojykaharete'ga.

Gaha ti omondouka karugwara ġa pe ġa ndekote'varuhuro ġwaramo, ei ga.

⁹ —Vvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa - kiroki ġa ġwendu katu cidadeuhu-peve'ġa nhi'ġa okote'varuhuavo ġa ja he'yjuhuva'ea rerekovo - ġahā ti ojehe'o nehē cidadeuhupeve'ġa ndehe ovy'are'yma tata cidadeuhua mbokaipavame, ei ga. Nahā ti ġa ndekoi tatatiguhūa repiagame nehē. A'ereki tatatiguhūa ohē cidadeuhupeve'ġa mbokaipava hugwi. ¹⁰ Irupeuhu ti ġa ami nehē okyhyjiavo ġwaramo ġambokaja hugwi. Ga ti e'i nehē:

"Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe Babilōniapeve'ġa pe.

Ipopoaka hete ġa novia.

Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē Tupana'ga imondopavukari karugwara ġa pe ġa ndekote'varuhuro ġwaramo."

Nahā ti vvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa ei okyhyjiavo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹¹ —Mbatara ma'ēhara'ġa ti ġa jehe'opavi nehē cidadeuhupeve'ġa ndehe ovy'are'yma vvyakotyve'ġa nehē. A'ereki cidadeuhupeve'ġa manoro ġwaramo tegwete ġanembipyhyga'jahava mbatera ma'ēhara'ġa hugwi, ei ga.

¹² —Ndopyhyga'javi ti ġa ouro, prata, itakatua, pérolas, tapy'ynhapipyryva linho apopyra, tapy'ynhapiġwaġahiva'ea, tapy'ynhapihymahiva'ea, tapy'ynhapiġwaġuhūva'ea, yva nehē no - kiroki yva ko perfume ojoparavuhuva'ea, ei ga.

—Hyrua ojoparavuhuva'ea ti ġa ndopyhyga'javi nehē no: elefante ranha apopyra, yvapyryva apopyra, bronze apopyra, ferro apopyra, ita apopyra. A'ea apopyra nhaporemō hyrua ti ġa ndopyhyga'javi omanomo ġwaramo nehē, ei ga.

¹³ —Ndopyhyga'javi ti ġa perfume nehē: canela, nhandya, incenso, mirra, yva rytya, ei ga. Vinho, óleo, farinha de trigo, trigo - a'ea nhaporemō ti ġa ndopyhyga'javi nehē, ei ga. Gados, ovelhas, cavalos ti ġa ndopyhyga'javi nehē. Ndopyhyga'javi ti ġa carretas omanomo ġwaramo nehē, ei ga. Okoteheve'ġa - kiroki ipiro'ye'ŷve'ġa - ġahā ti ġa ndopyhyga'javi imondoa'jave'yma itambere'ia ġa ndehe nehē toko ti ġa okoteheve'ero oporavykyheteavo nhande ve jate jave'yma, ei ga.

—A'ero ti mbatera ma'ēhara'ġa ei cidadeuhupeve'ġa pe nehē:

¹⁴ "Ikatumheteva'ea penembipotarahiva'ea oji'i - a'ea oka'nhy pe hugwi.

Heheva'ea ikatumheteva'ea pavēi oka'nhy tuhē pe hugwi.

A'ea nhaporemō ti pe ndapehepiaga'javi tuhē nehē."

A'ea ti ġa ei cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehē, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁵ —Na tuhē ti mbatera ma'ēhara'ġa ei nehē - kiroki ġa omondo mbatera nhaporemō cidadeuhupeve'ġa pe ipyhygahiva itambere'ia. Okyhyjiheteavo ġwaramo ġambokaja hugwi ti ġa ami irupeuhu cidadeuhupeve'ġa hugwi nehē. Ojehe'o ti ġa ovy'are'yma ġwaramo ġa ndehe, ei ga.

¹⁶ —Ga ti e'i nehē:

"Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe

- kiroki ġa omongi tapy'ynhapipyryva linho apopyra, tapy'ynhapiġwaġahiva'ea no, tapy'ynhapiġwaġuhūva'ea no.

He'yjuhuva'ea ġa imongi ombojigwahava ouro apopyra, itakatua no pérolas no.

¹⁷ Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē ġambaterahetea oka'nhymba!"

A'ea ti mbatera ma'ēhara'ġa epavi okyhyjiavo cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehē, ei ga.

–Yharuhua mopyryr̄hara'ġa nduvihava'ġa yarupive'ġa no yharuhua mopyryr̄hara'ġa no mbatera ma'ēhara'ġa no – kiroki ġa onhimombate yarupive'ġa – ġa nhaporemō ti irupeuhu o'ā cidadeuhupeve'ġa hugwi nehē, ei ga. ¹⁸ Cidadeuhupeve'ġa mbokaipava ġwaramo ti tatatiġuhūa ihemi nehē. A'ero ti ġa jehe'oi tatatiġuhūa repiagame nehē. E'i ti ġa nehē: “Ahā cidadeuhupeve'ġa'jave'ġa imbateheteve'ġa!” A'ea ti ġa ei cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiagame nehē, ei ga.

¹⁹ A'ero ti ġa imombori otimbuguhua oakaġa rehe nehē orokoveveuhu ore javo. Ovy'are'yma ti ġa jehe'oi ġa ndehe nehē. E'i ti ġa nehē: “Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe!

– kiroki ġa omombate yharuhua jara'ġa ipyhyga ġambaterahetea pyryva'ea ġa hugwi imondovo itambere'ia ġa pe.

Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē oka'nhymba ġa hugwi ġa mbokaipavame.” A'ea ti mbatera ma'ēhara'ġa ei nehē, ei Tupana'ġapyrive'ġa imombe'ġwovo.

²⁰ –Tohoryory ti yvaga! ei Tupana'ġapyrive'ġa.

Pejoryjory ti pyryva'ero no Tupana'ġareheva'ero.

Pejoryjory ti Jesus'ga moirūharamo.

Pejoryjory ti Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharamo.

A'ereki hahyaġwama cidadeuhupeve'ġa pe Tupana'ga remimondoagwama ġa ndekote'varuhuro ġwaramo pe me, ei Tupana'ġapyrive'ġa.

²¹ Kiro ojipe'ga Tupana'ġapyrive'ġa ipopoakaheteve'ġa ipyhygi itauhua. Ipohyi itauhua ġwehanhuhūro yngu'auhua jaimo. Ypiahua ruvihava pype ġa imombori. Kiro ġa ei:

–Nahā ti Tupana'ga ġa momboheteukari cidadeuhupeve'ġa Babilōniapeve'ġa nehē.

Ndihepiaga'javi tuhē ti nhande ġa a'ero nehē, ei ga.

Cidadeuhupeve'ġa pe Babilōniapeve'ġa pe ga ei:

²² –Ndokoa'javi ti harpa monhi'lhara'ġa, flauta monhi'lhara'ġa, trombeta monhi'lhara'ġa pecidadeuhu pe nehē.

Norohenduva'javi tuhē ti ore ġa pecidadeuhu pe nehē, ei Tupana'ġapyrive'ġa cidadeuhupeve'ġa pe Babilōniapeve'ġa pe.

Ndokoa'javi ti ġa pecidadeuhu pe nehē

– kiroki ġa oapo paravuhu kwaha ikatuheteve'ea.

Ndorohapiaga'javi tuhē ti ore ġa pecidadeuhu pe nehē, ei ga.

Ndokoa'javi ti ġa pecidadeuhu pe nehē

– kiroki ġa ombo'i trigo yngu'a'java'ea nehē.

Norohenduva'javi tuhē ti ore ġa pecidadeuhu pe nehē, ei ga.

²³ Nombokojahua'javi tuhē ti lamparina pecidadeuhu pe nehē.

Nahembirekoa'javi ti ġa pecidadeuhu pe nehē.

Norohenduva'javi tuhē ti ore ġa pecidadeuhu pe nehē.

Nahā ti tiruahū pe me nehē.

Kiroki ġa oma'ē mbatera pecidadeuhu pe – ġahā ko jukwahave'ġa yvya koty ikwehe.

Pejipajivo pe ġagwryipeve'ġa moandyandyipavi, ei Tupana'ġapyrive'ġa Babilōniapeve'ġa pe.

²⁴ Ji ve ga ei no:

–Nahā ti tiruahū cidadeuhupeve'ġa pe Babilōniapeve'ġa pe nehē.

A'ereki ocidadeuhu pe ġa Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga apiti Tupana'ga remimo'ēhara'ġa apitiavo no.

Oapitiuka ġa akoja'ġa nhaporemō yvya koty, ei Tupana'ġapyrive'ġa.

19

Timbohete ti Tupana'ga

¹ Tupana'gapyrive'ga hepiukapavirē ji ve ji hahyahiva'ea renduvi. He'yjuhuve'ga po ohapukai yvagi pe, a'e ji henduvame. Nahā ga ei:

—Timbohete ti Tupana'ga nhanderuvihavuhuhete'ga!

Tupana'ga ojiheve'ga ndekote'varuhua mombohetei ga mombyryva avuirama.

Kiro ti ga ga nderohoukari ojipyri yvagi pe nehē.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti toko nhanderuvihavuhuhetero opopoakahetero.

² Oko katu hete ga o'erame a'itituhēva'ea imondovo hahya okote'varuhuve'ga pe.

A'reki ga e'i akolahēa pe akwaimbae'ga upaharahēa pe: “Ereko te'varuhu nde.

Eho ti a'ero tata pype hahyva'ea ruvihava pype.”

Nahā ga ei hēa pe.

Ereki hēa yvyakotyve'ga mongo te'varuhu ga ndekoro gwaramo hēanhi'i'ga rupi.

Nahā Tupana'ga ojiheve'ga ndepysi hēa rehe.

A'reki hēa opaitiuka ga, ei ga yvagi pe.

³ Hahyahi onhi'igame ga ea'javi:

—Timbohete ti Tupana'ga!

Tatati'guhūa kiro ihemi ogwovo hēambokaipava hugwi.

Nane'ymi ti ihemi avuirama nehē, ei ga yvagi pe.

⁴ A'ero vinte e quatre'ga huvihavuhu'ga quatre'ga pavēi, ga nhinogi ojavapyvo yvya rehe Tupana'ga mboheteavo. Kiro ga Tupana'ga mbohetei Tupana'ga apygame opykava rehe okovo yvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero. E'i ga:

—Na tuhē! Amém! Timbohete ti Tupana'ga!

Cordeiro'jave'ga rembirekohava

⁵ Kiro ji ojipe'ga renduvi. Ji henduvame ga ei:

—Pe nhaporemo ti pembohete Tupana'ga Tupana'gareheva'ero ganhi'iga rendukatuharamo.

Okoteheva'ero pembohete ti ga penduvihavamo pavēi!

A'ea ji henduvi ga nhi'igame ga'apykavareheve'ga apykava hugwi. Ga'apykavareheve'ga opy hehe okovo aheruvihavuhuhetero.

⁶ Kiro ji ga nenduvi. Ojatykave'ga po, he'yjuhuve'ga po, a'e ji. Gahā po ohapukai. Typojuhetea pyambua – a'ea po poro, a'e ji. Onaranarā hete ranuhū po, a'e ji ga nenduva.

Hahyahi onhi'iga ga erame:

—Timbohete ti Tupana'ga!

A'reki kiro Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero.

Ga ko ipopoaka ga hohe pa, ei ga.

⁷ Xajoryjory ti!

Timbohete ti ga mbojirovia nhanderoryroryvamo ga rehe.

A'reki cordeiro'jave'ga ti hembireko kiro.

Garembirekohēa onhimboavujikweripe.

⁸ Kiro tapy'nyhapipyryva mondohava hēa pe ndiky'ai'i'iva'ea tapy'nyhapiti'gahivuhuva'ea linho apopyra.

A'ero hēa omongi, ei ga.

Tapy'ynhapipyryva linho apopyra ko Tupana'ga remimo'êhara'ga pira. Tapy'ynhapipyryva linho apopyra, a'e ji Tupana'ga remimo'êhara'ga ndekokatua pe.

⁹ Ji ve Tupana'gapyrive'ga ei:

—Ekwatija ti imombe'gwovo. “Horyory ga – kiroki ga pe ji a'e: Aerê ti pejo i'gwovo toruvi pe cordeiro'jave'ga mohembirekohai pe nehê.” A'ea ti ekwatija, ei ga ji ve. A'ea ko a'itituhêva'ea Tupana'ga ea, ei ga ji ve.

¹⁰ Kiro ji nhinoçi gapya pyri tambohete ti ji ga javo. A'ero ga ei ji ve:

—Terenhinoçi ji pyri ji mboheteavo. Tupana'ga ti embohete. Ji ko Tupana'gapyriva'ero reki jitekovo ganhi'iga rupi nde ja neirû'ga ja no – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe gamombe'ua rehe. A'ereki Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga nemimombe'ua nhaporemo ko Jesus'ga mombe'ua, ei ga ji ve.

Cavalo'arimove'ga tighûva'ea'arimove'ga

¹¹ Kiro ji hepiagi. Yvaga ojipe'a jipe. Nanime ji hepiagi cavalo tighûva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – mokõi ko garera. Gambojikohara ko garera. A'ereki ga ombojiko ga ojihe. Ga pyryvamo gwaramo ga gwerovia ganhi'iga. Garera ko A'itituhêva'ea mombe'uhara no. Gaha pyry hete imondovo hahya okote'varuhve'ga pe otavuka ga pe pendeko te'varuhu pe javo.

¹² Hendy'jandy'ja gareakwara tata ja. Gwereco ga he'yjuhuva'ea akanitara oakaga rehe. Akanitara repiagame ji ei: Aheruvihavuhuhete'ga tuhê ko ga! Gwereco ga ikwatijara ojihe. Ikwatijara e'i garera pe. Gaha jate okwaha akoja ojera. ¹³ Omongi ga tapy'ynhapira imondevipyra aherecoa pype. Garera ko Tupana'ga nhi'iga.

¹⁴ Gareviri gasoldados'ga nduri yvaga hugwi. Oapy ga cavalos arimo tighûva'ea arimo. Omongi ga tapy'ynhapipyryva linho apopyra tapy'ynhapitigahivuhuva'ea ndiky'ai'i'iva'ea. ¹⁵ Gajurua rupi ihemi haimbejovaiva'ea ogwovo.

—A'ea pyvõ ti ji imombigi gapopoakara vvyakotyve'ga gwyrive'ga popoakara nehê, ei ga. Ahe ja – kiroki ahe onupã ojipe'ga vvyra pyvõ met-alva'ea pyvõ toko ti ga nhinhi'iga rupi javo – ahe ja ti ji hendukatuukarahai vvyakotyve'ga pe nhinhi'iga nehê jitekovo ganduviavuhuhetero nehê, ei ga. Yva'ia mu'umu'uhara'ga omu'umu'û yva'ia imu'umu'uhavuhua pype. Ga ja ti ji vvyakotyve'ga mu'umu'umi jitekovo Tupana'ga nhi'iga rupi nehê Tupana'ga nhimonha'ngahetero gwaramo ga ndehe, ei ga. Tupana'ga ipopoaka hete ga hohe pa.

A'ea cavalo arimove'ga ei ikwahava omondo. ¹⁶ Opira rehe tapy'ynhapipukuhuva'ea rehe cavalo arimove'ga gwereco ikwatijara o'uva rehe no. Ikwatijara e'i garera pe.

Garera ko Vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nduvihavuhuhetea.

Garera ko Vvyakotyve'ga pojkahara'ga pojkaharetea.

¹⁷ Kiro ji Tupana'gapyrive'ga repiagi yvagipeve'ga. O'ã ga kwara arimo. Hahyahi ganhi'iga ga erame ipepova'ea pe nhaporemo – kiroki oveve yvatea gwyrimo. Jupe ga ei:

—Pejihe'ae'a ti pejigwovo vvyra koty onhimono'ono'oğa Tupana'ga remimboavujikweri pe i'gwovo ipopoakaheteve'ga remimboavujikweri pe. He'yjuhuva'ea ga omboavujikwe, ei ga. ¹⁸ Penhimono'ono'õ ti ti'u ti ganda'oa javo vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nda'oa soldados'ga nduvihavuhu'ga nda'oa no ipopoakaheteve'ga nda'oa no cavalos ra'oa no cavalos arimove'ga nda'oa no. Penhimono'õ ti ti'u ti ganda'oa nhaporemo javo – kiroki ga oporavyky ojive jate ipiro'yve'ga, kiroki ipiro'ye'yve'ga ga

ga mboporavykyuka ga mbopohirikare'yma ojihugwi. Pe'u ti okoteheve'ga nda'oa ganduvihavuhu'ga nda'oa no, ei Tupana'gapyrive'ga ipepova'ea pe.

¹⁹ Kiro ji hepiagi yhyapypeva'ea vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga no gasoldados'ga no. Otavuka pota ga ga pe – kiroki ga oapy cavalo arimo tighu'va'ea arimo. Ojatyka ga ua xatavuka ti ga pe gasoldados'ga pe no javo.

²⁰ Kiro cavalo'arimove'ga yhyapypeva'ea pyhygi imomboo tata pype. Opyhy ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga no ga momboa tata pype. Ojikwe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga oapo ahemonhimomby'ava'ea yhyapypeva'ea rovai pyteri pe. Gwemimonhimomby'ava'ea pyvõ ga omoandyandyi ga a'ero – kiroki ga okwatijaruka yhyapypeva'ea apoa ojihe, kiroki ga ombohete yhyapypeva'ea ra'angava no. Kiro cavalo'arimove'ga ga pyhygi ga momboa tata pype ga rekojirame. Yhyapypeva'ea ga ipyhygi imomboo tata pype no hekojirame. Tata ko hehanhuhuva'ea ypiahua'java'ea. Gwereco enxofre ipype no. Hakuvahi enxofre okairame tata pype.

²¹ Kiro cavalo'arimove'ga yhyapypeva'eaereheve'ga jukai. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'gareheve'ga ga ga jukai no. Huvihavuhu'ga soldados'ga ndeheve ga ga jukapavi. Oapoa pyvõ haimbejovai'ea pyvõ – kiroki haimbejovai'ea ohê gajurua rupi – a'ea pyvõ ga ga jukai.

Kiro ipepova'ea nhaporemo heve'ngaro i'gwovo ganda'oa.

20

Os mil anos

¹ Kiro ji Tupana'gapyrive'ga repiagi ga jyvame yvaga hugwi. Gwereco ga chave tape'a ji vvykwara ruvihavuhua rovapytymbava javo. Paivouhu oho vvykwara ruvihavuhua. Gwereco ga itanhuramuhua hehanhuhuheteva'ea opo pe. ² Kiro ga tejuhua'javuhuva'ea pyhygi. Tejuhua'javuhuva'ea ko mboja'jave'ga ymyahuve'ga. Mboja'jave'ga rera ko Diabo ite'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga anha'ga ruvihavuhu'ga. Mboja'jave'ga rera ko Satanás no. Tupana'gapyrive'ga opyhy tejuhua'javuhuva'ea ikwa itanhuramuhua pyvõ tohoyme ti tejuhua'javuhuva'ea mil anos rupi javo.

³ Kiro ga tejuhua'javuhuva'ea mombori vvykwara ruvihavuhua pype. Vvykwara ruvihavuhua ga hovapytymi chave pyvõ a'ero ikwatija ino'ga hehe tohema'javyme ti tejuhua'javuhuva'ea javo.

–Tohoa'javyme ti akoja vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga moandyandyja'jave'yma kiro, ei ga. Mil anos kwavirê ti ji tamohê tejuhua'javuhuva'ea jugwi nehê, ei ga. Ohemirê ti topytaahi'vi yvya koty nehê, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁴ Kiro ji ganduvihava'ga ndepiagi ga apygame oapykava rehe. Tupana'ga ga mboapygukari hehe toko ti ga ganduvihavamo javo. Ikwahava omondo'a ga ei:

–Timoirũ ti Tupana'ga ga erame vvyakotyve'ga pe, ei ga oapygame. Xa'e ti okote'varuhuve'ga pe: “Peko te'varuhu pe.” Pyryve'ga pe ti xa'e: “Pepyry pe.” Nahã ti timoirũ Tupana'ga, ei ga.

Kiro ji ahemanoagwera ra'ua repiagi jukapyra ra'ua. He'yjuhu ahemanoagwera ra'ua. Nahã ko ahe reko'i yvya koty omano'e'yname: Ahe omombe'umbe'u Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga no. Nombohetei ahe yhyapypeva'ea. Nombohetei ahe yhyapypeva'ea ra'angava no. Ndokwatijarukari ahe yhyapypeva'ea apoa gwetovapya rehe. Ndokwatijarukari ahe a'ea opoa rehe no. Nahã ahe rekokatui. Ahe Jesus'ga mombe'urame ahearõ'e'yve'ga aheaka'ga mombori ahe jukavo a'ero. Aerê ahe kwerava'javi. Kiro ahe reko'i huvihavamo Cristo'ga pavêi mil anos rupi. ⁵ A'ea ko jypya ahembogwerahava. Ojipeva'ea ndokwerava'javi ve. Mil anos kwavirê ahe

nhaporemō ahe kwerava'javi. ⁶ Tupana'ga remimo'ēharamo tuhē ġa oko – kiroki ġa okwerava'ja jypya rupi ahembogwerava'jahava rupi. Pyry hete hete ġa pe no. Nomanoa'javi ti ġa nehē. Nurā ġa nomanoi ahemanoa'jahava rupi. Ikwava'ēhavamo ġa ndekoi ikwava'ēga Tupana'ga pe Cristo'ga pe no. Ojipe'ga nduvihavamo ġa ndekoi Cristo'ga pavēi mil anos rupi.

Tupana'ga omombi Satanás'ga popoakara

⁷ Mil anos kwavirē tejuhua'javuhuva'ea kwaharahava Satanás'ga kwaharahava. A'ero Satanás'ga hemi vvykwaruhua ruvihavuhua hugwi.

⁸ Kiro ga hoi a'ero vvyakotyve'ga gwyrive'ga moandyandyita. Tyapyra koty ga hoi nhimbya koty no kwara pora koty no kwara kía koty no. Pea pe nhaporemō ga hoi ġa moandyandyita Gogue pe Magogue pe no. Nahā ġa ġa mbojatykai totavuka ti ġa javo. He'yjuhu hete ranuhū ġa. He'yjuhu y'ytiga hay'juhuvu'ea ypihua ruvihava rembeyvyripeva'ea. Na jitehe he'yjuhu hete ranuhū ġa ojatykaramo – kiroki ġa ġwendu katu Satanás'ga nhi'iga otavukapota.

⁹ Ohygaġi ġa vyva rehe onhimongyavo. Onhatimatimana ġa hogahoi upa Tupana'ga remimo'ēhara'ġa nduhava pyri cidade pyri – kiroki cidade Tupana'ga remiarōhetea. Emo tata ijyvi Tupana'ga hugwi ua yvaga hugwi ovahema vyva koty vvyakotyve'ga gwyrive'ga moka'nhyma. ¹⁰ Diabo'ga ko ġamoandyandyihara'ga Satanás'ga. Kiro gamombora tata pype ypihua'java'ea pype. Gwereco enxofre ipype no. Hakuvahi enxofre a'ero. Tata pype yhyapypeva'ea oko jipe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga pavēi. Hahy hete ti jupe ga pe no Diabo'ga pe no arimo ppytunimo no avuirama nehē.

Tupana'ga e'i ahe ve peko te'varuhu pe javo

¹¹ Kiro ji hepiagi ojipea huvihavuhuhete'ga apykava. Huvihavuhu hete ga'apykava tiġuhūva'ea. Hehe ji ga repiagi ga'apykavareheve'ga, ga apygame oina okovo huvihavuhetero. Ga hugwi vyva ka'nhymi yvaga pavēi. Ndatekwava'javi a'ero vyva rehe yvaga rehe no.

¹²⁻¹³ Kiro ji omanove'ga ndepiagi ġa amame Tupana'ga rovai pyteri pe. Ga ko okoteheve'ga aheruvihava'ga no. Ypihua ruvihava hugwi ġa ēi ua. Omanoa hugwi ġa ēi ua. Omanove'ga gwyrā hugwi ġa ēi ua. Nahanahā omanove'ga nduri o'ama Tupana'ga rovai pyteri pe.

Kiro Tupana'ga ipe'ai livros. Ojipea livro ga ipe'ai no. A'ea pype ga okwatjaripe ġandera tuhu ti ġa ji pyri upa okovo avuirama nehē javo – kiroki ġa ojiko ga rehe.

Kiro livros ga imonhi'igi – kiroki akoja ga ope'a ppy. A'ea pype ga okwatjaripe omanove'ga ndeaporoġita nanani. Kiro ga imonhi'igi ikwahava'java ġandekote'varuhua. Nurā ga ei ġa pe ġa amame gwovai pyteri pe:

–Nahanahā pe ndekote'varuhui, ei ga.

Inainani ga ei omanove'ga pe.

¹⁴ Kiro ga imombori ahemanoa tata pype ypihua'java'ea pype. Omanove'ga gwyrā ko ga imombori no tata pype ypihua'java'ea pype. Ypihua'java'ea ko tata. Ahemondoa ipype ko ahemanoa'java.

¹⁵ Kiro ga imonhi'igi ojipea livro – kiroki akoja pype ga okwatjaripe ġandera tuhu ti ġa ji pyri javo. Omonhi'ī ga a'ea. Omanove'ga ndera rekoe'ymame ipype ga ġa mombori tata pype ypihua'java'ea pype.

¹ Kiro ji hepiagi yvagapyahua vyvapyahua no. A'ereki yvagaymyana opa vyvaymyana pavēi. Ahana'ja ypiahua ruvihava vyva koty.

² Kiro ji hepiagi cidadeypyryva Jerusalémpyahua rurame Tupana'ga hugwi ohema vyaga hugwi ua. Omboavujikwe jipe ga cidadeypyryva imbokatuavo. A'ero cidade oko kunhangwerahēa ja ga hēa mboavujikwerame tahembireko hēa ga pavēi kiro javo.

³ Kiro ji yvagipeve'ga renduvi. Hahyahi ganhi'iga ga erame vyaga hugwi:
 –Kiro Tupana'ga ronga oko vyvakotyve'ga pyteri pe, ei ga. Kiro ti Tupana'ga ruvi ga pyri nehē. Kiro ti vyvakotyve'ga oko gagwyrive'ga oko gareheva'ero nehē. Ga tuhē ti oko ga pyri nehē okovo ganduvihavuhuhetero nehē, ei ga. ⁴ Tupana'ga ti ihypavi gādeahya gādeakwara hugwi nehē tapejehe'oa'javi ti javo, ei ga. Nomanoa'javi ti ga nehē. Ndokovevuhua'javi ti ga nehē. Ndojehe'oa'javi ti ga nehē, ei ga. Ndahahya'javi ti ga pe nehē. A'ereki jypyva'ea apoa opa yvagaymyana apoa vyvaymyana apoa, ei ga vyaga hugwi.

⁵ Kiroki ga oapy oapykavuhua rehe vyagi pe okovo aheruvihavuhuhetero – gaha e'i:

–Kiro ji japo ipyahuva'ea nhaporemo, ei ga.

Ji ve ga ei:

–Ekwatija ti. A'ereki ji'ea ko a'itituhēva'ea. Pyry ahe heroviari a'ero, ei ga ji ve.

A'ero ga ei:

⁶ –Momina jiporavykya ko, ei ga ji ve. A'apo pa ji ko. Ji ypy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ômega, ei ga. Amongo ti ji ga jijipyri avuirama nehē – kiroki ga oko pota ji pyri ojikoga ji rehe. Gamongoagwama pe ji ei: Auka ji ga pe yhyppyryva ahemongohava. Tomondoyme ti ga ikwepykava ji ve nehē, ei ga.

⁷ –Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – ga pe ti ga imombyrypavukari nehē. Ako ti ji ganduvihavuhuhetero nehē. Oko ti ga jira'yramo nehē, ei ga.

⁸ –Ojipe'ga ti oho tata pype nehē – kiroki ga okyhyji ite'varuhuve'ga hugwi okoe'yma ninhhi'iga rupi tombuhuryme ti ga hahya nhande ve javo.

Ojipe'ga ti oho tata pype nehē no ojikoge'yve'ga ji rehe,

okote'varuhuve'ga,

iporujukahara'ga,

ndoakwahavive'ga – kiroki ga gwereko gwembireko'garūive'ga.

Ojipe'ga ti oho tata pype nehē no

ipajive'ga,

aherembiapopyra mboheteve'ga,

i'mbeve'ga nhaporemo.

Ga nhaporemo ti oho tata pype ypiahua'java'ea pype upa nehē, ei ga. Gwereko enxofre ipype nehē no. Hakuvahi ti enxofre okairame tata pype nehē. Ahemondoa ipype ko ahemanoa'java, ei ga.

⁹ Kiro Tupana'gapyrive'ga ruri ji pyri seteve'ga nde'yja'ga – kiroki seteve'ga gwereko nhaetingy'a'java'ea tynahēva'ea seteva'ea heka'voga karugwara mbapavava'ea jugwi. Gande'yja'ga ruri ji pyri onhi'iga ji ve.

–Herejo ji rupi. Kiro ti ji hēa repiukari nde ve cordeiro'jave'ga rembirekohēa. Hēa ti hambireko ga pavēi nehē, ei ga.

¹⁰ Kiro ga ji roerohi Tupana'ga ra'ua ji pojyakaturame. Yvytyruhua rehe hehanhuhūva'ea rehe ga ji roerohi. Paivouhu ihoi yvate vytyruhua. Ji amame vytyruhua rehe ga hepiukari ji ve cidade ruvihava

Jerusalémpyryva. A'ero ji hepiagi cidade ihemame yvaga hugwi ijyva ua Tupana'ga hugwi. ¹¹ Hendy'jandy'ja cidade herekovo gwaramo Tupana'ga rendy'java gakatua. Hendy'jandy'ja cidade itakatuhetea ja jaspe'java'ea cristal'java'ea ipyhava'ea. He'yjuhu hete itambere'ia itakatuhetea rehe. Nanongara ja cidade hendy'ja.

¹² Hehanhuhū cidade rokairungava. Yvovouhu no hokairungava. A'ereki paivouhu hokairungava pukuhua oho yvate. Cidade gwereko portas. Doze ko cidade herekoi portas. Portas pyri ġa naġanani opyta dozeve'ga Tupana'gapyrive'ga. Portas nanani gwereko aherakwepohara'ga ndera ojihe. Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ga ndera ko ahera'yrava'ea rera. Doze ko ġandera a'ero. ¹³ Kwara pora koty cidade gwereko três portas. Nhimbya koty cidade gwereko três portas. Tyappra koty cidade gwereko três portas. Kwara kia koty cidade gwereko três portas.

¹⁴ Cidade rokairungava oko dozeva'ea rehe hokairungava pyhykava rehe itauhua apopyra rehe. Hokairungava pyhykava rehe nhaporemoko ikwatijara. Ikwatijara e'i dozeve'ga ndera pe cordeiro'jave'ga moirūhara'ga ndera pe. Gandera nanani oko hokairungava pyhykava rehe.

¹⁵ Kiroki ga onhi'ī ji ve – gaha gwereko ta'akwarete'ia ouro apopyra a'ea pyvō ti ji taħa'ā ikwahava ipukuhua javo cidade pukuhua portas pukuhua no cidade rokairungava pukuhua no.

¹⁶ Ojo'jajo'jaime cidade rova pukuhua kwara pora koty nhimbya koty pavēi tyappra koty pavēi kwara kia koty pavēi. Cidade rova pukuhua ga ha'āha'aġi ta'akwarete'ia pyvō nha'angava pyvō. Paivouhu ihoi ojipejiva'ea pukuhua cidade rova pukuhua ogwovo dois mil e duzentos quilômetros. Cidade yvovouhua pukuhua oko cidade rova pukuhua ja. A'ereki paivouhu oho cidade yvateuhu no ogwovo yvovouhuro dois mil e duzentos quilômetros no.

¹⁷ Cidade rokairungava nhamamuhūa ga ha'āha'aġi. Nhamamuhūa pukuhua ko sessenta e quatro metros.

Nahā Tupana'gapyrive'ga ha'āha'aġi. Ojo'ja nha'angava Tupana'gapyrive'ga apoa yvyakotyve'ga apoa pavēi.

¹⁸ Cidade rokairungava ko itakatua apopyra jaspe apopyra. Cidade ko ouropyryva nhaporemoko japopyra – kiroki ouro nomombaraviva'ea. Nurā ouro oko vidro ja – kiroki vidro nomombaraviva'ea. Nurā ji hepiagi ouro yvytera pype. ¹⁹⁻²⁰ Cidade rokairungava oko hokairungava pyhykava rehe ita apopyra rehe dozeva'ea rehe. Hokairungava pyhykava mbojigwahava ko itakatuhetaravuhua. He'yjuhu hete itambere'ia itakatuhetea rehe. Hokairungava pyhykava nanani oko itakatuhetea. A'ea ko nahā:

Ojipea ko jaspe.

Ojipea ko safira.

Ojipea ko ágata.

Ojipea ko esmeralda.

Ojipea ko sardônio.

Ojipea ko sárdio.

Ojipea ko crisólito.

Ojipea ko berilo.

Ojipea ko topázio.

Ojipea ko crisópraso.

Ojipea ko jacinto.

Ojipea ko ametista.

A'ea nhaporemoko itakatuhetea rera – kiroki itakatuhetea oko hokairungava pyhykava.

²¹ Doze ko cidade herekoi portas. Portas oko pérolas. Doze portas ko doze pérolas a'ero. Pehea cidadepeva'ea ko ouropyryva nhaporemo japopyra – kiroki ouro nomombaraviva'ea. Nurā ouro oko vidro ja – kiroki vidro nomombaraviva'ea. Nurā ji hepiagi ouro yvytera pype.

²² Ji ndahepiagi ġajatykahavuhua Tupana'ga mboheteheva cidade pe. Ndogwerekoi reki. A'ereki Tupana'ga ipopoakaheteve'ga yvyakotyve'ga nduvihavuhuhete'ga ġahoheve'ga – gaha tuhē opyta upa ġa pyri cidade pe cordeiro'jave'ga pavēi. Nurā ndatekwava'javi cidadepeve'ga hoa rehe ojatykahavuhua pype. A'ereki ġa ga mbohete gwekohai pe nhaporemo cidade pe.

²³ Ndatekwava'javi kwara rendya rehe cidade pe. Ndatekwava'javi jahya rendya rehe cidade pe no. A'ereki Tupana'ga hendy'jandy'ja imboko-jahupava. Cordeiro'jave'ga ko cidade ryapehavamo. ²⁴ Yvyakotyve'ga gwyrivepe'ga ti hepiakatui okovo kojahuro ġwaramo. Yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nduri cidade pe nehē Tupana'ga mboheteavo heruerua oapoakatukatusa cidade pype nehē.

²⁵ Tupana'ga ti nohovapytymukari tuhē cidade portas nehē. A'ereki nane'yimi arimo pevo. Naypytuni ti cidade pe nehē.

²⁶ Yvyakotyve'ga nduvihava'ga nduri nehē Tupana'ga mboheteavo nehē heruerua oapoakatukatusa cidade pype.

²⁷ Nduri tuhē ti cidade pype ndapyryvive'ga okote'varuhuve'ga pavēi i'mbeve'ga pavēi. Ojipe'ga Tupana'ga gwereko ġandera livro pype. Gahā ti uhu cidade pype nehē. Livro ko cordeiro'jave'ga apoa. A'ea pype Tupana'ga okwatijaripe ġandera tuhu ti ġa ji pyri upa okovo avuirama nehē javo – kiroki ġa ojiko ga rehe.

22

Paranauhūa ko ahemongohava

¹ Kiro Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga hepiukari ji ve paranauhūapyryva ahemongohava. Ikatu hete vidro ja. Typy katu hete ko paranauhūa. Ahepia hete ji ypya a'ero. Ohē paranauhūa Tupana'ga apykavuhua hugwi. Perope cordeiro'jave'ga oapy Tupana'ga pyri oina. Ga oko aheruvihavuhuhetero oapya.

² Pehea pyteri pe i'ami cidade pe yva ahemongohava. Yva o'ā paranauhūa rembeyvyrimo no kokoty rovai kikoty rovai no. Dozeva'ea ojoparavuhuva'ea ko yva'ia yva rehe. A'ereki mēs nanani ko ipotyramo ojipea yva'ia. Yva rohova ko yvyakotyve'ga gwyrivepe'ga pohaga ohoheteavo jupe.

³ Pevova'ea pe nhaporemo pevove'ga pe nhaporemo po ti Tupana'ga nde'i nehē: “Ite'varuhu po ti nde ve nehē.” A'ea rūi po ti ga ei nehē.

Cidade pe ti Tupana'ga reko oapya oapykavuhua rehe okovo ġanduvihavuhuhetero cordeiro'jave'ga pavēi nehē. Ganhi'iga rupi ti Tupana'gareheve'ga ndekoi ga mboheteavo nehē. ⁴ Tupana'ga rova ti ġa hepiagi nehē. Gwetovapya rehe ti ġa gwereko garera nehē. ⁵ Naypytuni ti cidade pe nehē. Ndatekwava'javi ti lamparina rehe nehē. Ndatekwava'javi ti kwara rehe nehē no. A'ereki Tupana'ga ġanduvihavuhuhete'ga ombokojahu ġa pe. Yvyakotyve'ga nduvihavamo ti ġa ndekoi avuirama nehē.

⁶ Kiro Tupana'gapyrive'ga ei ji ve:

–A'ea nhaporemo ko a'itituhēva'ea. Pyry hete ahe heroviari a'ea a'ero. Tupana'ga oko onhi'iga mombe'uhara'ga pojykaharetero pyryve'ga pojykaharetero. Gaha e'i ojipyrive'ga pe ga mondovo: “Eho ti imombe'gwovo

aere'iva'ea jireheve'ga pe ikwahavuka ga pe nahā ti nehē javo," ei Tupana'ga, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

Nambegwei ti Jesus'ga rura'javi nehē

7 –Pehendu ti! Nambegwei ti ji rura'javi nehē, ei Jesus'ga. Pyry hete ga pe – kiroki ga gwendu katu nhirembikwatijarukara João'ga pe aere'iva'ea mombe'uhava, ei Jesus'ga.

8 –Jihi Joāoramo ahepia tuhē Tupana'gapyrive'ga rembiepiukara. Ji ahendu garemimombe'ua no. Henduvame hepiaga ji nhinogi Tupana'gapyrive'ga pya pyri tambohete ti ji ga javo – kiroki ga gwepiuka ji ve aere'iva'ea.

9 A'ero ga ei ji ve:

–Terenhinogi ji pyri ji mboheteavo. Tupana'ga ti embohete! ei ga. Ji ko Tupana'gapyrive'ga reki jitekovo ganhi'iga rupi nde ja. Ji ko neirū'ga ja no Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga ja. Ji ko ga ja no – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe okovo garemikwatijarukara rupi – kiroki garemikwatijarukara omombe'u aere'iva'ea. Nurā ji rūi ti embohete. Tupana'ga ti embohete! ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

10 –Teremimi garemikwatijarukara nde ve! ei ga. Tokwaha pa ti ga aere'iva'ea nehē. Nambegwei ti nahā nehē, ei ga. 11 Kiroki ga oko te'varuhu aḡwamo – ga ti toko te'varuhu avuirama nehē. Kiroki ga tiruahū aḡwamo – ga ti toko tiruahū avuirama nehē. Kiroki ga oko katu aḡwamo – ga ti toko katu avuirama nehē. Kiroki ga pyry aḡwamo – ga ti toko pyry avuirama nehē, ei Tupana'gapyrive'ga.

12 –Pehendu ti! Nambegwei ti ji rura'javi nehē, ei Jesus'ga. Vvyakotyve'ga ndeaporoḡita gandetakwera ja ji ikwahavipei. Nurā ti ji imondoi ga pe gandeaporoḡita kwepykava gandetakwera ja nehē, ei Jesus'ga.

13 –Ji ypy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ōmega. Jypyva'ero ji ako jipe. Mbapavava'ero ji ako, ei Jesus'ga.

14 –Pyry hete ga pe – kiroki ga Tupana'ga nhi'ipo'ru okote'varuhua momboruka. Nahā ti Tupana'ga ei ga pe a'ero nehē: "Pe'u ti yva hugwi ahemongohava hugwi. Pejo ti cidade pype no pekiavo portas rupi," e'i ti Tupana'ga nehē, ei Jesus'ga.

15 –Ojipe'ga ki a'e te nduri ipype. Tokiyme ti ga ipype okote'varuhuheteve'ga, ipajive'ga, ndoakwahavive'ga – kiroki ga gwereko gwembireko'garūive'ga, iporojukahara'ga, ganembiapopyra mboheteve'ga, i'mbeve'ga, ojipe'ga no – kiroki ga i'mbe pota jipi. Nanongara'ga nhaporemo ti ndoki tuhē cidade pype nehē, ei Jesus'ga.

16 –Jihi ko Jesus, ei ga. Jihi amondo jijipyryve'ga pe pyri tomombe'u ti ga nhinhi'iga ga pe javo. A'ero ti pemombe'u garemimombe'ua ojipe'ga pe – kiroki ga ojatyka Tupana'ga mboheteavo hendukatuaavo ganhi'iga. Daviva'ea ko nhiremboypya. Ji ko Daviva'ea rakykwepoharamo no. Ji ko jaytata'uhua ja – kiroki hendy'jandy'ja ko'ema koty, ei Jesus'ga.

17 Kiro Tupana'ga ra'uva i'ei cordeiro'jave'ga rembirekoruamahēa pavēi:

–Herejo! e'i gara'uva hēa pavēi.

Gahā – kiroki ga gwendu Jesus'ga rembikwatijarukara – ga ti te'i nehē no: "Herejo!"

Gahā – kiroki ga ojiko pota Tupana'ga rehe imomborukapota okote'varuhua – ga ti tuhu upa avuirama Tupana'ga pyri nehē i'gwovo yhya ahemongohava nehē. Gay'ua pe ji ei ḡajikoga Tupana'ga rehe.

Gahā – kiroki ga uhu pota upa avuirama Tupana'ga pyri – ga ti tuhu ojikoga ga rehe nehē i'gwovo yhya ahemongohava ikwepyge'yma nehē.

¹⁸ Joãoramo ji ei ga momoranduva – kiroki ga gwendu Jesus'ga rembikwatijarukara aere'iva'ea mombe'uhava. Ga pe ji ei ga imombe'urame ojipe'ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara. Po ga hajiheva'ea mombe'ui a'ea ko Jesus'ga rembikwatijarukara javo no, a'ero ti Tupana'ga imondo hahya ga pe nehē – kiroki hahya Jesus'ga omombe'uuka gwembikwatijarukara pype. ¹⁹ Po ga nomombe'upavi Jesus'ga rembikwatijarukara ga imombe'urame ojipe'ga pe garembikwatijarukara, a'ero ti Tupana'ga ndo'uukari ga pe yva hugwi ahemongohava hugwi nehē. Ga nombuhurukari ga cidadepyryva pype nehē no. Nahā ti ga nomombyryvi ga pe imbuhure'yma ga pe pyryva'ea. Pyryva'ea Jesus'ga omombe'u ikwatijarukarame ji ve. A'ea ti Tupana'ga nombuhuri ga pe nehē.

²⁰ Kiroki ga e'i a'ea pe nhaporemo: “A'iti a tuhē!” – gaha e'i no:

–Nambegwei ti ji rura'javi nehē. Na tuhē ti, ei ga.

Kwa. Na tuhē a'ero! a'e ji. Amém! Herejo, Jesus, nhandepojoykaharetero, a'e ji.

²¹ Tomombyry ti ga pe me nhaporemo Jesus Cristo'ga nhandepojoykaharete'ga, a'e ji.